

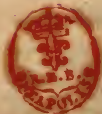

POETARVM VETERUM Eccleſiaſticorũ Opera Chriſtiana, & operum reliquiæ atq; fragmenta:

THESAVRVS CATHOLICAE ET ORTHODOXAE ECCLESIAE, & Antiquitatis religioſæ, ad utilitatem iuuentutis Scholaſticæ:

Collectus, emendatus, digeſtus, & Commentario quoq; expoſitus, diligentia & ſtudio

GEORGII FABRICII CHEMNICENSIS.

Cum priuilegio Cæſareo ad ſexennium.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

CHRISTIANA POEMATA HOC libro contenta.

Alcimi	*Lactantij*
Ambrosij	*Mamerti*
Amoeni	*Merobaudis*
Aratoris	*Paulini consularis*
Columbani	*Paulini episcopi Nolani*
Cypriani	*Prosperi*
Damasi	*Prudentij*
Dracontij	*Rustici*
Drepanij	*Sedulij*
Fortunati	*Tertulliani*
Gregorij	*Victorini Afri*
Hilarij	*Victorini Pictauiensis*
Hymnographorum	*Victoris Massiliensis*
Iuuenci	

Incertorum quorundam auctorum.

IN POETAS VETERES ECCLESIASTICOS,

AD REVERENDUM DOMINUM ET ILLUSTREM PRINCIPEM, D. ALEXANDRUM, ADMINISTRATOrem Mersburgi, Ducem Saxoniæ, Landgrauium Turingiæ, Marchionem Misniæ,

PRAEFATIO

GEORGII FABRICII CHEMNICENSIS.

NTER Seueri Africani, & Mauricij Cappadocis Impp. Romanorũ tempora, anni circiter quadringenti sunt, quibus seculis quatuor, quidquid ingenijs, doctrina, dicendi facultate magnũ atque elegans in Ecclesia fuit, ætatibus cõtinentibus eminuit: neque tam in Italia, quæ sedes eruditionis longo tempore fuerat, quàm in cæteris imperij Romani prouincijs. Erant tum tempora planè ærumnosa. nam in nomẽ Christianum edicta per orbem terrarũ crudelia uulgabantur, & tormentorum ac suppliciorum immanitate atroci sæuiebatur, sine discrimine, in omnem ætatem, sexum, ordinem, qui Christum Deum omnipotentem, & regem æternum faterentur. Accesserunt ad tyrannos intestini hostes, qui turbabant quietem Ecclesiæ, & concordiam distrahebant factionibus, nominati à suis opinionibus Hæretici: qui puro & simplice intellectu doctrinæ sacræ deprauato, assuebant ei rationis commenta, adorarunt que (ut Prophetæ loquuntur) sui cordis uisiones, & suorum pectorum idola: ij penè maiorem calamitatem Ecclesiæ intulerunt corruptelis & insidijs, quàm ulli unquam fecerãt tyranni cruciatibus, gladio, flammis. Excitauit autem Deus in omnibus prouincijs & gentibus uiros pietate, magnanimitate, eloquentia inuictos, qui & tyrannorum furorem non pertimescerent, & pro uero Dei cultu scriptis grauissimis propugnarent: multi etiam sanguine profuso testarentur, nihil illis fide certius, & uita æterna magis exploratum. Inter quos non pauci extitere, qui diuina & religiosa mysteria, genere etiam orationis numeroso pertractarent, ut ipso uerborum flexu & dulcedine ad rerum cœlestium cognitionem homines allicerent: & arte illa uetustissima, sacrisque

semper adhibita, Deum optimum, & eius sempiterna beneficia decantarēt. ne haberet ambitiosa gentilitas, quod rudi Ecclesiæ exprobraret: ne'ue poetæ lasciui, morum corruptores, ut olim in Odeis & Theatris, ita in ludis literarum, in templis, & in familijs honestis etiã inter Christianos regnarent. Dauidi, poetarum omnium principi, ideo Spiritum sanctum sua aperuisse oracula numeris atq; uersibus, ait diuus Basilius, quod & suauitas illa magis delectet, & modulatio animis altius inhæreat. Mouit autem bonos & ingeniosos uiros, ut hoc genere orationis uterētur, & hac uoluptate aures demulcerēt, primùm sacræ & uenerãdæ antiquitatis auctoritas. nam in epinicio Mosis, in historia Iobi, in psalmis (ut dixi) Dauidis, in libris Solomonis, in lamentis Hieremiæ: in canticis Esaiæ, Micheæ, Habacuci, Danielis, plurima inueniri rhythmorũ carminumq; genera, uiri periti testantur & consentiunt. Mouit præterea ingens pietatis cura. mores enim primæ ætatis rebus turpibus imbui, & aures animosq; castos, quasi attactu fœdo contaminari, facinus profectò nefarium est, & tale scandalum, ut CHRISTVS Dei filius capitalem ferat sententiam aduersum eos, quicunq; alicui paruulorum minimã dederint aut erroris aut peccati occasionē: satius illis fore prænuncians, si appenso ad collum saxo molari, in mare profundissimũ deturbentur. Laudatur Efraimus Persa, qui ut è sua gente poetas libidinosos exterminaret, lingua patria scripsit uersus tanta arte & facundia, ut ijdem sint in Græcã translati. Laudatur Apollinaris Syrus, qui Homeri, Menandri, Euripidis, Pindari uestigijs & imitatione, carmina uarij generis & artificij edidit, & ex historijs Ebræis, Biblijsq; sacris argumenta delegit, & in scholas Græcas atq; Asiaticas poeticam diuinam & salutarem inuexit: tanta admiratione, ut nisi obstitisset religionis odium & temporum inuidia, illis ipsis quos fuerat secutus, par æstimatus fuisset, ut Sozomenus scriptor nō ignobilis testatur: immò, ut fateri pij coguntur, tanto illis omnibus Persa & Syrus iste superiores extiterunt, quanto magis religio sincera mentitæ superstitioni, solis radij inferorum caligini & tenebris, Deus ipse castus & sanctus dæmonibus impuris est anteponendus. Dolet Marius Victor, post Vandalicã Italiæ uastationem, multasq; urbes ab Alanis direptas & incensas, in nobilium gynæceis, Pauli & Solomonis scripta negligi, Nasonis & poetarum aliorum carmina uersari. Indignatur D. Hieronymus, quòd sacerdotes depositis Euangelijs & Prophetijs, comœdias legant, & amatoria uersuum Bucolicorũ uerba decantent. Dolent itidē non immeritò parentes, & indignantur magistri, in adolescentiæ manibus conteri libellos, per quos ueluti ueneno inficitur ætas lubrica & imperita, & deceptu facilis: & ego nunc hoc tempore ualde irascor quibusdam interpretibus, qui in

Poetarum libris,res multorum auribus nō auditas,moribus nostris planè ignotas, turpiter & sceleratè aperiunt, & ipsarum Sirenum sinus nudant impudicos. Quàm bene,quàm uerecundè,ad suum collegam scribit Mamertus:

Quanto maior ab his cedet tibi gloria cœptis,
In quibus & linguam exercens,mentem quoq; sanctam
Erudies, laudemq; simul uitamq; capesses:
Dumq; legis catus,& scribis miracula summi
Vera Dei,propior disces,& carior ipsi
Esse Deo.—

Iste quidem uir prudens, non reijcit aut damnat literarum & cognitionis,quæ sunt etiam elegantiæ & eloquentiæ,studia: sed eadē uult summo Deo,& hominum saluti seruire.in quo quidem & sapit maximè,& consulit ei ad quem scribit, sapientissimè. Equidem suspicor hanc fuisse causam unicam,cur ab antiquis episcopis Græcię atq; Italiæ Musica theatralis & lyrica abolita tota sit,nimirum quòd esset nequitię nimis mellita & efficax magistra: & cur poetæ etiam Græci magna ex parte sublati sint, quòd ipsis fuerit τὸ σωματικὸν, ὁ ἔρως,ut de Menandri comœdijs Plutarchus tradidit. Iudicabat præclarè Scipio Romanus,Remp. esse planè infelicem, stantibus mœnibus,ruentibus moribus:nos quoq; similiter inutilem & perniciosam iudicamus eam palæstram literariam, in qua excolitur sermo, corrumpitur animus: unde uidelicet prodeant iuuenes & uiri politis linguis,impijs pectoribus. Videor mihi audire aliquorū importunos susurros in me, tanquam censorem quendam Catonianum, qui Poetas scholis adimam, & suas delicias adolescentiæ. Fortasse etiam illo scurræ sui dicto utentur:Aut nō intrandum fuisse illorum theatrum,aut spectandum: hoc est, aut nō attingendos Poetas,aut probandos. Quamuis studia literarum sint necessaria,elegantię expetenda,sapientiæ admiranda: tamē inter Poetas discrimen statuo, quos annum iam septimumdecimum uno in loco ipse interpretor. Est autem eorum genus quoddam ἀστεῖον, quod è Gratiarum & Musarum,ut loquuntur ipsi,fontibus bibit:pudicum,sobrium,moratum,suaue. Aliud contrà μανικὸν, quod è Bacchi cantharo hausit, & salem Momi nigrum consueuit lambere:intemperans, lasciuum, mordax,furiosum:illud nimirum ipsum, quod à sua mensa remouit Hiero rex Syracusanus:è Lyceo,& ex astu Plato philosophus exterminauit: è contubernio suorum Archytas mathematicus Tarentinus expulit. Discreuit pręterea minimè fatua Antiquitas,eorū apud inferos domicilia.nam & amatores, & amorum turpium doctores in campis,ut uocant, Lugentibus collocat: ut uxorem repetentem Orpheum,&

Aeolijs fidibus querentem
Sapphô puellis de popularibus,

in quibus campis mœsti & soliciti uagantur, & curis, desiderio, uulneribusq; conficiuntur non curabilibus. In amœnis autem & beatis Elysij sedibus ac uiretis inueniuntur, Musæus, Alcæus,

Quiq; pij uates, & Phœbo digna locuti.

Quamobrem non sunt boni & peruersi, digni & indigni, numero & loco eodem ponendi: neq; nobis pariter uniuersi debent esse familiares, etiamsi non sint ignoti omnes: nec tam ingenia hominũ extollamus, quàm ipsorum faueamus perspectæ uirtuti & moribus liberalibus. In gente Israelitica multis ducibus atq; regibus interdictum erat, ne quid ex hostium impiorum præda spolijs'ue attingerent, aut in sua castra, domos, agros'ue transferrent. Mosi uerò etiã mandato est iniunctum, ut auro, uasis, supellectile preciosa, prætextu mutui, spoliaret Aegyptios. Hæc exempla homines docti quadam similitudine interpretantur non inscitè: nempe quousq; concessum Ecclesiæ sit, scriptores legere prophanos, & bonis uti hostilibus. Athanasius quidem Alexandrinus, & Cyprianus Carthaginiensis legi priori quasi addicti, aliena non cõtrectarunt, & tanquã à rebus uetitis manus sacras abstinuerunt: neq; Athanasio de natura filij Dei, eiusq; cum patre æquali immortalitate & omnipotentia contra Arianos disputanti, præbere potuerunt adiumenti aliquid scripta gentilium: neq; uisum Cypriano est, Hesperi aut Orionis sidere posse illustrari eum, quem Solis amplissimi luminis radij nõ illustrarent. Gregorius uerò cognomento Theologus, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, alij multi, omnia eorum conclauia, bibliothecas, armaria, forulos deniq; excusserunt, & scrinia: neq; in ijs reliquerunt minimum quiddam, quod aliquem Ecclesiæ usum præbere uideretur. hostes enim ipsi astutos, uersipelles, disertos habebant: & cum toto Hellenismo (quod tum erat gentilitatis nomẽ uulgare) concertabant. horum ergo exemplo, quidquid usquam obseruatione, scitu, memoria dignum, rectè trãsferimus ad uestiendam ditandamq; Ecclesiam, proprijs quidem ornamentis abundantem & magnificentissimam, sed & hostilibus splendentem atq; conspicuam. Curemus igitur omni studio, contentione & impetu, ut Dei sincerè amantes, & Ecclesię probati ciues simus & maneamus: tum donis Dei omnibus ad ipsius auctoris sapientissimi laudẽ utamur, uitantes illam, de qua diuus Augustinus loquitur, superbiam. Omne (inquiens) sine uera pietate & religione, quamuis laudabile ingenium, superbia euanescit & occidit. Quare artes cum pietate semper discendę, & studia cum religione exercenda perpetuò sunt, modò Christiani esse cupimus, neq; nostra sponte in exitium ruere,

& nostro,

& nostro, secundum Poetam, labore Acheronta perrumpere atque perire. Mea sententia quæ sit, existimo à bonis intelligi: eamq́ scio ne ab inuidis quidem posse repræhēdi. Gloriosum & utile Ecclesiæ semper habitum, plurimos extitisse uiros pietate illustres, literis linguisq́ excultos, & instructos doctrina uaria, eosdemq́ & periculis exercitatos, & uita moribusq́ graues: quales quidem habentur, ex Africa Tertullianus, Cyprianus, Victorinus: ex Hispania Prudentius, Iuuencus, Damasus, & Merobaudes: è Gallia florentissima Hilarius, Victorinus Pictauiensis, Victor Massiliensis, Prosper, Auitus, Drepanius, Mamertus: ex Italia, Helpidius, Arator, Fortunatus, Gregorius: è Scotia deniq́, Sedulius: quorum unum & consentiens propositum, ut doctrina cœlestis manifesta fieret orbi uniuerso: quam uitæ etiam discrimine tutati sunt. neq́ mortem horruit Cyprianus, neq́ exilium graue duxerunt Hilarius, Alcimus, Fortunatus: aliorum enim uni perspecta Deo, nobis obscura atq́ incognita sunt certamina. Ex his fuerunt pleriq́ Ecclesiæ doctores & episcopi, uitæ sanctimonia & castitate spectatissimi uiri. fuit etiam consularis Paulinus, & præfectus urbi Prudentius, & exquæstor Helpidius, dignitate maxima homines præditi, ex quibus aliqui iam admodum senes ad scribendum se contulerunt: quorum pietas & industria eò nunc prodest temporibus nostris, quòd aliqui imperiti non concedant aut in sacris uersari, deq́ religione disserere hominē in Rep. occupatum: aut uulgus ipsum, quæ ad salutem consequendam attineant, legere atq́ pernoscere. Ita autem qui sentiunt, prætérquam quòd uirorum optimorum grauissimam auctoritatē floccifaciunt, & illudunt studijs & laboribus sanctissimis: Ludouici etiā Imp. cognomento Pij, sententiæ piæ aduersantur, qui librum quendam ab homine plebeio, uate tamen non ignobili, lingua Saxonica scriptum conseruari uoluit, ut NON SOLVM LITERATIS, VERVM ETIAM INLITERATIS, SACRA DIVINORVM PRAECEPTORVM LECTIO PANDERETVR. hæc enim uerba epistolæ sunt, quæ libro Germanico, lingua Latina præfigitur. Istorum autem uirorum quantumuis scripta bona sint, & erudita: tamen, quod prodigio simile est, quasi planè leuia & futilia, nemo fere hactenus eadem attigit. Imperitis persuasum fuit, ideo nō in manus sumenda, quia sint poetica, & ideo hæresi contaminata: quę opinio ex abusu inualuit, & lasciuiorum poetarum culpa confirmata fuit, & ad mores indoctorum sacerdotū aptè quadrauit. Doctioribus imposuit neglectio & calumnia: quòd in istis scriptorib. rigida, inculta, & barbara essent omnia: quam ob causam eos abiecerunt, antequam planè cognoscerēt. A malo igitur dæmone, religionis hoste infenso & capitali, hoc profectū constat, qui nō modò rudes uulgi

animos,sed & peritorum iudicia ludibrijs & mendacio fascinauit. Ante annos plus minus sexaginta cõquestus est Aldus Manutius, se non inuenisse è doctis in Italia,qui uel unum uersum in his Poetis legerit:testaturq́ semel atq́ iterum ad Clarium Parmensem,tum Ragusiæ docentem,si in Scholis poetæ isti fuissent notiores, nõ tot prauos & improbos, & religionis Christianæ ignaros homines, quales plurimi suo tempore fuerint,euasisse. In eadem culpa,quod pudet,plurimis annis ipse fui: idq́ fateor, ut alios reddã cautiores, minusq́ credulos. Legeram in libris de Corruptis disciplinis apud Lud. Viuem,hæc uerba:Iuuencus,Sedulius,Prosper,Paulinus,lutu lentæ & perturbatæ sunt aquæ.Ei autem uiro tantum auctoritatis tribuebam,ut quidquid ipse diceret, id esse sequendum: quidquid statueret,ei assentiendum arbitrarer.Talis igitur uiri sententia ab illorum lectione abstinui,nec quales essent inquirendum putaui: uidelicet,ne lingua inquinaretur,aut sermo esset lutulentior: quẽ purum & liquidum esse debere,me docebant præceptores.Noueram autem è poetis Christianis, excepto Prudentio, neminẽ: neq́ eum magnifecissem,nisi Lipsiæ audiuissem Casp.Bornerum, hymnos eius interpretantem eruditissimè:quam lectionem à uiro clarissimo Petro Mosellano, sibi quasi per manus traditam, fideli possessione ad usum publicum multos annos retinuit. Cum Viue, summo homine,non contendo:nam illas ipsas aquas, quas lutulentas & perturbatas dicit, salubres esse non negat. Concedamus igitur illi,cœnosas & turbidas esse:tamen fontes ipsi, unde manant, puri limpidiq́ sunt:in quos etsi luti nonnihil aut sordium est barbaris tempestatibus inuectum, tamen salubritas & medicina repudianda non fuit. In Cumano, Puteolano,Baiano fontes sunt pingues, turbidi, serosi,ferruginei: quorum colorem aliquando intuitus,satis mirari non potui:sed illi ipsi fontes magnarum & præsentissimarum sunt uirium.Non autem curant homines, qui eos adeunt, quòd limosæ minusq́ translucidæ aquæ sunt: sed ijs aut abluuntur, aut insident, aut earum fumo sudorem eliciunt:quia certis membris & artubus, aut toti corpori prompta quadam efficacitate medentur. Simili ratione ueritatẽ & cognitionẽ in Scriptoribus amplectamur,etiamsi desint rerum aliarum pigmenta aut lenocinia: præsertim in ijs qui salutarem animis nostris & planè cœlestem adhibent medicinam. Non enim finis studiorum & doctrinæ unicus est,ut linguã perpolitam & uolubilem habeas:sed ut colatur & abundet rerum magnarum & utilium scientia animus. Omnino autem nullæ res maiores, fructuosiores, digniores sunt, quàm pietatis & religionis peritia, quæ peti ex his scriptoribus potest:in quibus etiamsi alia non excellunt, tamen Lectorem meliorem & sanctiorem possunt dimittere.

Latissimus

Latissimus hic mihi aperitur campus, Scriptores sacros cū prophanis: ueritatem uerbi Dei simplicem & inornatam, cum absoluta omnibus numeris & partibus eloquentia conferendi: sed eum non ingrediar, contentus illa admonitione, Vt adolescentes præcipuè nitantur & studeāt, ut sint Dei amantes, & morati, & ab ipso lacte incipiant amare uirtutem & disciplinam, & de uita æterna & beata cotidie cogitare, & ad eam suas actiones accommodare: eaq́ legere & uersare, quibus informetur mens ipsa, & augeatur pietas, & stabiliatur erga Deum fides & obseruantia. cætera enim studia solummodo ornamenta sunt uitæ mortalis: hæc uerò fundamenta etiam sunt salutis & beatitudinis, quam assequi certè omnes cupiunt, non planè amentes, aut toti immersi curis & cupiditatibus mundi, breuissimè cum ipsis perituri. Scripta autem eorum quos isto uolumine coniungimus, nō unius argumenti sunt, ut ipsa copia afferat delectationem: neq́ omnia numerorum æqualium, ut simul & uarietas & eruditio sit iucunda. Hanc partem explicandam nunc omittimus, quam mediocriter in literis uersatus intelligit & dijudicat, & de ea in Commentarijs nostris breuiter agitur: alterā tantùm attingemus, ne quis tempus aut operā in legendo se perdere existimet. Materia historica est in illis, quæ de Initio mundi, de Ortu hominis, de Diluuio, de extinctis Sodomis, de Trāsitu maris rubri scribūtur: rebus omnium maximis, quæq́ nullis alijs monumentis aut literis tradita uerè aut perspicuè sunt, quàm Ecclesiasticis. Materia eadem in his quæ de Christo, eiusq́ discipulis & collegis, hoc est, de historia Euāgelica Iuuencus & Sedulius: & de Apostolica, ex ipso Luca Arator cōuertit & transtulit: quæ rursus admirabiles, nouas, stupendasq́ res continet, quasq́ non solùm scire & meminisse, uerumetiā sibi totas applicare, & secundum eas uitam Deo placentem, hominibus commodam, nobis ipsis salutarem instituere, est necesse. Iam quæ de Maccabæis Victorinus, de Ioanne Baptista Paulinus, de Hispanis alijsq́ martyribus cecinit Prudentius, abundè testantur, non defuisse Ecclesiæ incredibilem uirtutem & solidam constantiā: neq́ doctrinam nostram aut esse friuolam, aut inanem, quam tot tantiq́ uiri fortunarum, dignitatis, capitis periculo testati sunt: quamq́ nulli Imperatores aut Reges, omni sua potētia, summis uirib. ingeniorum, inauditis pœnis atq́ tormentis, minuere aut delere potuerūt. Tales res, tamq́ mirificas, & captū rationis omnem superantes, aliæ nullæ historiæ tradunt: quarum quidem rerum non minus scientia, quàm fructus expetitur. Vitæ speculum antiqui nominarunt Historiam, minimè inepta similitudine. Speculorum autem modò tria genera cùm sint: antiquissima, uitrea & crystallina, quæ imagines reddunt uenustiores: à Germanis nuper inuēta, chalybea, quæ effigies

referũt ampliores. Historiam totam gentilem uitreis & crystallinis comparare soleo. splendore enim & insignibus eloquentiæ est pulcherrima: sed quia utilitatem solùm habet cognitionis, uitri ipsius more est fragilis, aut crystalli speciosa. Sacra autem Ecclesiæ historia, reuera speculum est chalybeum, propter simplicitatem & ueritatem, sua ui atq; firmitudine inuicta: neq; solùm instruit animum sapientia, sed prætere a sustentat immensa cõsolatione: nam Dei præsentiam in Ecclesia loquitur: piorum de tyrannis, morte, peccato, diabolo uictorias exponit: animorum perpetuitatem, & corporum resuscitationem testatur: præmia deniq; infinita, uitam cœlestem, & regnum sempiternũ credentibus promittit. Hæc ipsa Ecclesia nullo unquam seculo hostibus caruit & aduersarijs, tam externis quàm domesticis: ideo contra Symmachũ oratorem scribit Prudentius, contra Poetas uanos Mamertus. Contra plures hæreticos, filio Dei detrahentes, rursus Prudentius ἀποθέωσιν edidit: contra Marcionem Tertullianus primùm carmine, deinde oratione soluta contendit: cõtra ingratos, suis uiribus nimium tribuentes, Prosper disputauit. Quæ matera ἐλεγκτικὴ quamuis exposita inuidiæ sit, temporibus tamen periculosis est prædicatione digna, moribus præfractis necessaria, & iaminde à prima antiquitate usurpata. Deum conditorẽ cœlorum & terræ, & totius uniuersi conseruatorem laudandum & inuocandũ nemo negat, nisi qui ipsum Deũ esse negat, eiq; & opem & gratiam mortales iuuandi adimit: quales è philosophis fuerunt Euemerus, Diagoras, Hippon, Democritus, Epicurus, Prodicus, Sosias, Theodorus, Protagoras: & hi ipsi, quod mirũ est, Græci omnes. Quamobrem hymnis psalmisq; tota undiq; personat Christianorum Ecclesia: in quo quidem laudis genere præ omnium scriptis palmam ipsa obtinet. Liber Psalmorum Dauidis, testimoniũ eius habet, cui contradici non potest: Hymni Hilarij, Ambrosij, Drepanij, Sedulij, Fortunati, Gregorij tales sunt, ut illis argumento simile nihil inueniatur. Itaq; scripta ἐγκωμιαστικὰ, si usquam, in Ecclesia sunt incorrupta: εὐχαριστικὰ nullis alijs hominibus, quàm Christianis, magis conuenientia: ex his autem duobus potissimùm cõstat Psalmorum & Hymnorũ materia. Ea uerò quæ διδακτικὰ nominantur, uel sparsa in his ipsis quæ recensui insunt: docent enim, qui res gestas scribunt, qui errores refutant, qui laudanda prædicant, qui beneficiorum merita extollunt. uel suum obtinent locum: qualis est liber Prudentij περὶ ἁμαρτιγενείας, Auiti de peccato originis, Prosperi epigrammatum. Fuerunt itidem in usu πανηγυρικὰ, à conuentibus hominum publicis dicta, & de utilitatibus publicis habita. ad ea refero, quæ de Christi Iesu beneficijs Helpidius, Victorinus, Paulinus, Merobaudes, quidã deniq; auctor incertus reliquerũt. Quis autem unquam

unquam tribuit hominibus, quàm IESVS Christus homo & Deus omnipotẽs, & Dei omnipotentis æternus filius, beneficia maiora? Ideo nemo est non modò hominum, sed ipsorum Angelorum, laudibus & præconijs dignior. Tantus rerum tam uariarum, tam bonarum, tam diuinarum thesaurus ex Antiquitate studiosè collectus, in hoc uolumen congestus est: qui ut Ecclesiæ Christi catholicæ, & pijs adolescentibus esset quàm maximè commendatus, ideo uerbis sui nonnihil prolixior: ut quàm maximè utilis, operam, laborem, industriam omnem adhibui. nam Auctores ipsos è uarijs codicibus emendaui, Sententias illustres in Scholas pueriles digessi, rerum uerborumq; obscuriorum Cõmentarium addidi. Inter tractandum autem hunc Thesaurũ, cum uiris illis sanctissimis, & cum Dei filio iam uiuentibus, sæpissimè oraui, dolui, gauisus sum, exilui, & quasi gustum quendam beatæ illorum societatis & consuetudinis in animo percepi: quem motum animis afferre, perfectę eloquentię opus esse, ipsi Oratores non negant. Hos Scriptores, quos modò nominaui, omnes, Domine reuerẽde, & Princeps illustriss. in Bibliothecam tuã trado: tua enim auctoritate amplissima munitos esse cupio. Nã pietatis & religionis studia prouehere, artium & literarum conseruare, eorumq; patrocinium tutelamq; suscipere, potentes familias decet atq; par est: & iam Saxonicę usitatum, ac ueluti propriũ. Cum uiris autem illis pientissimis in ocio loqui, & eorum sermonibus aures dare attentas, pertinet cùm ad cognoscendum salutarem Ecclesiæ in sacra doctrina consensum, & ad animaduertendum quàm facilè & celeriter possint errores & schismata pullulascere: tum uerò etiam ad instruendos nos ipsos, quos conuenit atq; necessarium est in rebus sacris, & ad uitam æternam pertinentibus esse peritos & exercitatos. Quib. de rebus cum NICOLAVS SELNECCERVS, singulari pietate & præclara eruditione, magister tuus, loquatur cotidie: nihil est opus nunc me uerbis esse prolixiorẽ. Deus omnipotens ad Ecclesiæ & Reip. salutem, tuam Princeps ætatem conseruet incolumem: ut tuo Domine excelse ductu, exemploq; præclaro, nostri olim liberi Deum uerũ, & filium eius IESVM Christum agnoscant & celebrent, cum Spiritu sancto ab ambobus procedente, Deum unum, æternum, omnipotentem, beneficum, castum, immẽsum. E ludo illustri Misenæ Hermundurorum, XIII. Cal. Mart. Anno à nato Christo, Dei & uirginis filio, M. D. LXII.

POETARVM VETERVM ECCLESIASTICORVM, SECVNDVM ARGVMENTORUM MATERIAM, ORDO & CATALOGUS.

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS Vrbis præfecti
- Pſychomachia Lib.1.
- Cathemerinon Lib.1.
- Periſtephanon Lib.1.
- Apotheoſis Lib.1.
- Hamartigenia Lib.1.
- Contra Symmachum Lib.2.

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLliani, presbyteri Carthaginienſis
- Aduerſus Marcionem Lib.5.
- De iudicio Domini Lib.1.

CAECILII CYPRIANI THASII, epiſcopi Carthaginienſis
- Geneſis Lib.1.
- Sodoma Lib.1.
- Lignum uitæ. Epigramma.

HILARII epiſcopi Pictauienſis
- Geneſis Lib.1.
- Eiuſdem Hym.3.

CL. MARII VICTORIS, oratoris Maſſilienſis
- In Geneſim Lib.3.
- Ad Salmonē Abbatem Epiſtola.

DRACONTII
- Hexaemeron, ſeu de Opere ſex dierum Lib.1.

AMBROSII epiſcopi Mediolanenſis
- Hexaemeron, ſeu de Opere creationis Hym.7.
- Variæ materiæ Hym.27.

ALCIMI AVITI archiepiſcopi Viennenſis
- De origine mundi Lib.1.
- De peccato originali Lib.1.
- De ſententia Dei Lib.1.
- De diluuio mundi Lib.1.
- De tranſitu maris rubri Lib.1.
- Ad Fuſcinam ſororem Lib.1.

MARII VICTORINI Rhetoris Afri
- Hiſtoriæ Maccabæorum Lib.1.

IVVENCI presbyteri Hiſpani
- Hiſtoriæ Euangelicæ Lib.4.

CAELII SEDVLII presbyteri Scoti,
- Operis paſchalis Lib.4.
- Veteris & noui teſtamēti collatio.
- Acroſtichidis Hym.1.

ARATORIS Subdiaconi Romani,
- Hiſtoriæ Apoſtolicæ Lib.2.

PROSPERI AQVITANICI, epiſcopi Regiolepidi,
- Epigrammatum Lib.1.
- Contra Pelagianos ſeu ingratos Lib.1.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI, epiſcopi Pictauienſis
- De partu Virginis Lib.1.
- De Chriſti Ieſu beneficijs Lib.1.
- De uita hominum Lib.1.
- De certaminibus & miraculis piorum Lib.1.

DREPANII FLORI
- Pſalmorum & hymnorum Lib.1.
- Ad amicos Epiſt.3.

PAVLINI, uiri conſularis
- De Ioanne Baptiſta Lib.1.
- Ad Auſonium Epiſt.3.

AMOENI
- Enchiridion ueteris & noui Teſtamenti.

HELPIDII RVSTICI Exquæſtoris
- Hiſtoriæ ueteris & noui Teſtamēti
- De Chriſti Ieſu beneficijs.

COELII LACTANTII FIRMIANI
- De beneficijs Chriſti.

VICTORINI epiſcopi Pictauienſis,
- De Ieſu Chriſto Deo & homine.

MEROBAVDIS Hiſpani Scholaſtici,
- De Chriſto.

AVCTORIS INCERTI,
- De laudibus Domini.

PAVLINI epiſcopi
- Ad Deum omnipotentem
- Pro ſalute Auguſtorum, ad eundem.

GRE-

DE POETIS CHRISTIANIS, ADAMI SIBERI AD GEORGIVM FABRIcium Carmen.

Qui sacer ætherea Musæ uenit impetus aula,
Auctori debet fertilis esse suo:
Et memorare patrem rerum,cantuq; sonare
Illius in nostrum tot benefacta genus.
Hoc Linus in tenebris,hoc uidit Thracius Orpheus,
Carmine non notum qui cecinêre Deum.
Sed mage felici uiderunt lumine mentis,
Qui tracti ex rapido flumine nomen habet:
Et pastorali funda citharaq; decorus,
Secula cui uatem nulla tulere parem:
Dissectusq; senex querno de stipite serra,
Quiq; necem regis fleuit Amone sati.
Tum sacræ Erinnæ,pugnax Lapidothis,& aucta
Laudibus extollit quæ Samuele Deum:
Assyriiq; ducis,secta ceruice superba,
Quæq; dedit partu uirgo parensq; Deum.
Viderunt Christi post nati tempora uates,
Quis sine quæ creuit nomine charta Dei?
Heu cadit,ingenium diuini numinis aura,
In quenquam tantum,quod mouet ipsa,scelus:
Conferat in uanas ut res,& carmine turpi

Fœda canens, uitijs pectora sancta paret.
Non hoc Septimius fecit, non prodigus ipso
Pro Christi uitæ nomine Cæcilius.
Non sacro gaudent quo præsule Pictones, & quo
Vrbs quæ lanigero de sue nomen habet.
Paulinique senes, quibus & Victoria, clarum
Cuique oris titulum lactea uena dedit.
Dicta canit Christi, uates & maxima Iberus
Facta, quibus miseris uita salusque datur.
Continuat Clemens hymnis noctesque diesque
Sacraque conculcat Roma deosque tuos.
Sedulius, quicunque dapes conuiua requiris
Paschales, præbet, quis satiere, cibos.
Extusum è nihilo mundum canit Alcimus, ortum
Peccatique refert, iudiciumque Dei:
Tum pollutum undis ultricibus eluit orbem,
Et pelagi regem mergit in ima Phari.
Carmine Apostolicos actus describit Arator,
Gestaque Tharsensis Paule, itinerque tuum.
Pugnat in Ingratos, falsa & uirtute superbos,
Vnde docens Pietas Prosper, & unde Fides.
Quid Fortunatum, Mammertum, teque Draconti,
Te Drepani, Helpidium, Gregoriumque loquar?
Atque alios, chartis quis cura intexere laudes
Numinis, & famam maxime Christe tuam?
Hos similesque sequi, nomen quicunque Poetæ
Captatis, par est, uos pietasque iubet.
Abijce non numeros, magni nec uerba Maronis,
Sed res: proque armis sacra Deumque cane.
Abijce lasciui turpes Nasonis amores,
Et dic nos quantum diligat ipse Deus.
Diuitias Christi sancto tibi congerat auro,
Qui culta eloquij uerba Tibullus habet.
Cynthia carminibus teneri laudata Properti,
Aeterno fundat uota precesque Deo.
Sint nostri exemplo, paruus quo se Aedera iactat,
Et cui Pelignas porrigit Ilmus aquas.
Nec non Oenotrij: cui nuncius aliger æstus
Munera fert castæ uirginis in gremium:
Quique homini partem diuinæ mentis inesse,
Præmia quæ maneant, & sua quenque refert.
Tum Patrem celebrare iuuat quem uersibus, à quo

Ex nihilo uates omnia facta canunt.
Tum qui bis genitum regem deducit ab ortu
Ad dextram ætherei, qui regit astra, Patris:
Parceret hic uita functos in uota uocare,
Nunc illo melior nemo poeta foret.
Nos quoq; (si sacros inter me ponere uates
Fama uolet scriptis non aliena meis)
Vota patrum, regumq; preces, diuina canendo
Et Latijs numeris carmina Iessiadæ.
Scribendi ex aliqua formamq; modumq; docemus
Parte, tibi quæ sint maxime grata Deus.
At tu, qui nobis non tantùm docte Georgi
Pindaricaq; pios diuidis aure modos:
Militiamq; canis sacram, cœliq; triumphos,
Hymnisona Christi suppliciumq; chely:
Eruta nunc etiam ueterum sed puluere uatum
Das scripta, ut paßim docta per ora uolent:
Quàm bene de studijs rectis, cunctisq; mereris,
Quos iuuat Aonijs inuigilare choris.
O' utinam nobis multos superesq; per annos,
Talibus & poßis utilis esse libris:
Ex quibus addiscant pia dicere carmina Regi
Et seruatori uirq; puerq; Deo.

DE IISDEM POETIS, IACOBVS
Hertelius Curien. Variscus.

Prospiciens cœli Pietas de uertice nuper,
Priscorum uatum nobile uidit Opus.
Quis, rogat, Auctorum nobis monumenta piorum
Vno tot studuit claudere, quæso, libro?
Hic ego: FABRICIVS, CHRISTI *instillare timorem*
Sincerum pueris, quem senibusq; iuuat:
Et nomen, multis hominum præ millibus, idem
Omnibus exoptat notius esse tuum.
Illa statim contra: Nostri ergo pulsus amore
FABRICIVS, *librum tam dedit egregium?*
FABRICIO *tribuat dignas Ecclesia laudes,*
Cum puero grates dicat agatq; senex.
Ast ego, præsentis quæ præbeo munera uitæ,
Præmia non unquam quæ peritura fero:
Dux ero per miseræ discrimina plurima uitæ,
FABRICIO *ad* CHRISTI *gaudia uera meo.*

AVCTORVM NOMINA, SECVNDVM tempora, quibus uixerunt.

Auctor		Imperator		Annus
Tertullianus Afer	Vixit imperante	*Seuero.*	Anno post Christum natū	CCX.
Cyprianus Afer		*Valeriano.*		CCLVI.
Victorinus Pictauiensis		*ante Constantinum.*		
Iuuencus Hispanus		*Constantino.*		CCCXXXII.
Lactantius Firmianus		*eodem.*		
Auctor incertus de laudibus Domini		*eodem.*		
Victorinus Afer		*Constantio.*		CCCL.
Hilarius Gallus		*eodem.*		CCCLX.
Paulinus Consularis		*Gratiano.*		CCCLXXIII.
Damasus Romanus		*Theodosio.*		CCCLXXXVI.
Ambrosius Mediolanensis		*Honorio et Arcadio.*		CCCXCIX.
Prudentius Hispanus		*eodem.*		CCCC.
Sedulius Scotus		*Theodosio iuniore.*		CCCCXXX.
Victor Gallus		*Valentiniano.*		CCCCLX.
Prosper Gallus		*Seuero.*		CCCCLXV.
Claudianus Mamertus Gallus		*Zenone.*		CCCCLXXX.
Auitus Gallus		*eodem.*		CCCCXC.
Helpidius Rusticus		*Anastasio.*		D.
Arator Italus		*Iustiniano.*		DLX.
Fortunatus Italus		*Iustino iuniore.*		DLXX.
Gregorius Magnus		*Mauricio.*		DXCVI.

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS, VRBI PRAEFECTI, IN ψυχομαχίαν PRAEFATIO.

Versus Iambici trimetri acatalecti.

v— v— —— v— —— v—

A Senex fidelis, prima credēdi uia est,
Abram, beati seminis serus pater:
Adiecta cuius nomē auxit syllaba,
Abrā parenti dictus, Abrahā Deo.
Senile pignus q̃ dicauit uictimæ,
Docens, ad aram cùm litare quis uelit,
Quod dulce cordi est, quod pium, quod unicum,
Deo libenter offerendum credito.
Pugnare nosmet cum prophanis gentibus
Suasit, suumq; suasor exemplum dedit:
Nec antè prolem coniugalem gignere,
Deo parente, matre Virtute editam,
Quàm strage multa bellicosus spiritus
Portenta cordis sæuientis uicerit.
Victum feroces fortè reges ceperant
Loth, immorantem criminosis urbibus
Sodomæ & Gomorrhæ, quas fouebat aduena
B Pollens honore patruelis gloriæ.
Abram sinistris excitatus nuncijs,
Audit propinquum sorte captum bellica,
Seruire duris barbarorum uinculis:
Armat trecentos terq; senos uernulas,
Pergant ut hostis terga euntis cædere,
Quem gaza diues ac triumphus nobilis
Captis tenebat impeditum copijs.
Quin ipse ferrum stringit, & plenus Deo
Reges superbos mole prædarum graues
Pellit fugatos, sauciatos proterit,
Frangit catenas, & rapinam liberat,
Aurum, puellas, paruulos, monilia,
Greges equarum, uasa, uestem, buculas.
Loth ipse ruptis expeditus nexibus
Attrita baijs colla liber erigit.
Abram triumphi dissipator hostici
Redit, recepta prole fratris inclytus,
Ne quam fidelis sanguinis prosapiam
Vis pessimorum possideret principum.
Adhuc recentem cæde de tanta uirum,
Donat sacerdos ferculis cœlestibus.
Dei sacerdos, Rex & idem præpotens,
Origo cuius fonte inenarrabili
Secreta, nullum prodit auctorem sui.
Melchisedech, qua stirpe, quis maioribus
Ignotus, uni cognitus tantùm Deo.
Mox & triformis Angelorum trinitas
Senis reuisit hospitis mapalia.
Et iam uieta Sarra in aluo fertilis
Munus iuuentæ, mater exanguis stupet,
Hærede gaudens, & cachinni pœnitens.
Hæc ad figuram prænotata est linea,
Quam nostra recto uita resculpit pede.
Vigilandum in armis pectorum fidelium:
Omnemq; nostri portionem corporis,
Quæ capta fœdæ seruiat libidini,
Domi coactis liberandam uiribus.
Nos esse largè uernularum diuites,
Si quid trecenti bis nouenis additis
Possint, figura nouerimus mystica.
Mox ipse Christus, qui sacerdos uerus est,
Parente natus alto & inenarrabili,
Cibum beatis offerens uictoribus:
Paruam pudici cordis intrabit casam,
Monstrans honorem trinitatis hospitæ.
Animam deinde spiritus complexibus
Piè maritam, prolis expertem diu,
Faciet perenni fertilem de semine.
Tunc sera dotem possidens puerpera,
Hærede digno patris implebit domum.

AVR. PRVDENTII V. C. PSYCHOMACHIAE, id est, de compugnantia animi, Liber.

CHRISTE, graues hominum semper miserate labores,
Qui patria uirtute cluis, propriaq́;, sed una,
Vnum nanq; Deum colimus de nomine trino:
Non tamē & solum, quia tu Deus ex patre Christe:

Dissere Rex noster, quo milite pellere culpas
Mens armata queat nostri de pectoris antro;
Exoritur quoties turbatis sensibus intus
Seditio, atq; animum morborum rixa fatigat,
Quod tunc præsidium pro libertate tuenda,
Quæ'ue acies, furijs inter præcordia mixtis,
Obsistat meliore manu. nec enim bone ductor
Magnarum uirtutum inopes, neruisq; carentes
Christicolas uitijs populantibus exposuisti.
Ipse salutiferas obsesso in corpore turmas
Depugnare iubes: ipse excellentibus armas
Artibus ingenium, quibus ad ludibria cordis
Oppugnanda potens, tibi dimicet, & tibi uincat.
Vincendi præsens ratio est, si cominus ipsas
Virtutum facies, & colluctantia contrà
Viribus infestis liceat portenta notare.

Pugna Fidei & Idololatriæ.

Prima petit campum, dubia sub sorte duelli,
Pugnatura Fides, agresti turbida cultu,
Nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos.
Nanq; repentinus laudis calor ad noua feruens
Prælia, nec telis meminit, nec tegmine cingi:
Pectore sed fidens ualido, membrisq; retectis
Prouocat insani frangenda pericula belli.
Ecce lacessentem collatis uiribus audet
Prima ferire Fidem, ueterum cultura deorum.
Illa hostile caput, phaleratáq; tempora uittis
Altior insurgens labefactat, & ora cruore
De pecudum satiata solo applicat, & pede calcat:
Elisos in mortem oculos, animamq; malignam
Fracta intercepti commercia gutturis arctant,
Difficilemq; obitum suspiria longa fatigant.
Exultat uictrix legio, quam mille coactam
Martyribus regina Fides animarat in hostem.
Tunc fortes socios parta pro laude coronat
Floribus, ardentiq; iubet uestirier ostro.

Pudicitiæ & Libidinis.

Exin gramineo campo concurrere prompta
Virgo Pudicitia, speciosis fulget in armis:
Quam patrias succincta faces Sodomita Libido
Aggreditur, piceamq; ardenti sulphure pinum
Ingerit in faciem, pudibundaq; lumina flammis
Appetit, & tetro tentat suffundere fumo:
Sed dextram furiæ flagrantis, & ignea diræ
Tela lupæ saxo ferit imperterrita uirgo,
Excussasq; sacro tedas depellit ab ore.

Tunc exarmatæ iugulum meretricis adacto A
Transfigit gladio: calidos uomit illa uapores,
Sanguine concretos cœnoso, spiritus inde
Sordidus exhalans uicinas polluit auras.
Hoc habet, exclamat uictrix Regina, supremus
Hic tibi finis erit, semper prostrata iacebis:
Nec iam mortiferas audebis spargere flammas
In famulos famulas'ue Dei, quibus intima casti
Vena animi sola feruet de lampade Christi.
Te'ne, ô uexatrix hominum, potuisse resumptis
Viribus extincti capitis recalescere flatu?
Assyrium postquam thalamum ceruix Olopherni
Cæsa, cupidineo madefactum sanguine lauit,
Gemmatumq; torum mœchi ducis aspera Iudith
Spreuit, & incestos compescuit ense furores,
Famosum mulier referens ex hoste trophæum
Non trepidante manu, uindex mea, cœlitùs audax.
At fortasse parum fortis matrona sub umbra
Legis adhuc pugnans, dum tempora nostra figurat
Vera, quibus uirtus terrena in corpora fluxit,
Grande per infirmos caput excisura ministros.
Nunquid & intactæ post partum uirginis ullum
Fas tibi iam superest? post partum uirginis, ex quò B
Corporis humani naturam prisca propago
Deseruit, carnemq; nouam uis ardua seuit,
Atq; innupta Deum concepit fœmina Christum,
Mortali de matre hominem, sed cum patre numen.
Inde omnis iam diua caro est, quæ concipit illum,
Naturamq; Dei consorti fœdere sumit:
Verbum quippe caro factum, non destitit esse
Quod fuerat uerbum, carnis dum glutinat usum,
Maiestate quidem non degenerante per usum
Carnis, sed miseros ad nobiliora trahente.
Ille manet, quod semper erat: quod non erat, esse
Incipiens. nos, quod fuimus, iam non sumus, aucti
Nascendo in melius: mihi contulit, & sibi mansit.
Nec Deus ex nostris minuit sua, sed sua nostris
Dum tribuit, nosmet dona ad cœlestia uexit.
Dona hæc sunt, quis uicta iaces lutulenta Libido,
Nec mea post Mariam potis es perfringere iura.
Tu princeps ad mortis iter, tu ianua lethi,
Corpora commaculans, animas in Tartara mergis.
Abde caput tristi iam frigida pestis abysso,
Occide prostibulum, manes pete, claudere Auerno,
Inq; tenebrosum noctis detrudere fundum.
Te uoluant subter uada flammea, te uada nigra,

A Sulphureusq; rotet per stagna sonantia uortex.
Nec iam Christicolas, furiarum maxima, tentes,
Vt purgata suo seruentur corpora Regi.
Dixerat haec, & leta Libidinis interfectae
Morte Pudicitia, gladium Iordanis in undis
Abluit infectum, sanies cui rore rubenti
Haeserat, & nitidum macularat uulnere ferrum.
Expiat ergo aciem fluuiali docta lauacro
Victricem uictrix, abolens baptismate labem
Hostilis iuguli. nec iam contenta piatum
Condere uaginae gladium, ne tecta rubigo
Occupet: ablutum scabrosa sorde nitorem
Catholico in templo diuini fontis ad aram
Consecrat, aeterna splendens ubi luce nitescat.

Patientiae & Irae.

Ecce modesta graui stabat Patientia uultu,
Per medias immota acies, uariosq; tumultus:
Vulneraq;, & rigidis uitalia peruia pilis
Spectabat defixa oculos, & lenta manebat.
Hanc procul Ira tumens, spumanti feruida rictu,
Sanguinea intorquens suffuso lumina felle,
Vt belli exortem, teloq; & uoce lacessit,
B Impatiensq; morae conto petit, increpat ore,
Hirsutas quatiens galeato in uertice cristas.
En tibi Martis, ait, spectatrix libera nostri,
Excipe mortiferum securo pectore ferrum:
Nec doleas, quia turpe tibi gemuisse dolorem.
Sic ait, & stridens sequitur conuicia pinus
Per teneros crispata notos, & certa sub ipsum
Defertur stomachum, rectoq; illiditur ictu:
Sed resilit duro loricae excussa repulsu.
Prouida nam Virtus conserto adamante trilicem
Induerat thoraca humeris, squamosaq; ferri
Texta per intortos commiserat undiq; neruos.
Inde quieta manet Patientia, fortis ad omnes
Telorum nimbos, & non penetrabile durans:
Nec mota est iaculo monstri sine more furentis,
Opperiens proprijs perituram uiribus iram.
Scilicet indomitos postquam stomachando lacertos
Barbara bellatrix impenderat, & iaculorum
Nube superuacuam lassauerat irrita dextram,
Cum uentosa leui cecidissent tela uolatu,
Ictibus & uacuis hastilia fracta iacerent:
Vertitur ad capulũ manus improba, et ense corusco
Connixa in plagam, dextra sublimis ab aure
Erigitur, mediumq; ferit librata cerebrum.
Aerea sed cocto cassis formata metallo
Tinnitum percussa refert, aciemq; retundit
Dura resultantem: frangit quoq; uena rebellis
Illisum chalybem, dum cedere nescia, cassos
Excipit assultus, ferienti & tuta resistit.
Ira, ubi truncati mucronis fragmina uidit,
Et procul in partes ensem crepuisse minutas:
Iam capulum retinente manu sine pondere ferri,
Mentis inops, ebur infelix, decorisq; pudendi
Perfida signa abicit, monumentaq; tristia longè
Spernit, & ad proprium succẽditur effera lethum.
Missile de multis, quae frustra sparserat, unum
Puluere de campi peruersos sumit in usus.
Rasile figit humi lignum, ac se cuspide uersa
Perfodit, & calido pulmonem uulnere transit.
Quam super assistens Patientia: Vicimus, inquit,
Exultans uitium, solita uirtute, sine ullo
Sanguinis ac uitae discrimine: lex habet istud
Nostra genus belli, furias, omnemq; malorum
Militiam, & rabidas tolerando extinguere uires.
Ipsa sibi est hostis Vesania, seq; furendo
Interimit, moriturq; suis Ira ignea telis.
Haec effata, secat medias impunè cohortes,
Egregio comitata uiro: nam proximus Iob
Haeserat inuictae dura inter bella magistrae,
Fronte seuerus adhuc, & multo uulnere anhelus:
Sed iam clausa truci subridens ulcera uultu,
Perq; cicatricum numerum sudata recensens
Millia pugnarum, sua praemia, dedecus hostis.
Illum Diua iubet tandem requiescere ab omni
Armorum strepitu, captis & perdita quaeq;
Multiplicare opibus, nec iam peritura referre.
Ipsa globum legionum, & concurrentia rumpit
Agmina, uulnificos gradiens intacta per imbres,
Omnibus una comes uirtutibus associatur,
Auxiliumq; suum fortis Patientia miscet.
Nulla anceps luctamen init Virtute sine ista
Virtus: nam uidua est, quam non patientia firmat.

Superbiae & Humilitatis.

Fortè per effusas inflata Superbia turmas
Effreni uolitabat equo, quem pelle leonis
Texerat, & ualidos uillis onerauerat armos.
Quo se fulta iubis iactantius illa ferinis
Inferret, tumido despectans agmina fastu,
Turritum tortis caput accumularat in altum
Crinibus, extructos augeret ut addita cirros

Congeries, celsumq; apicem frons ardua ferret.
Carbasea ex humeris summo collecta coibat
Palla sinu, teretem nectens à pectore nodum.
A' ceruice fluens tenui uelamine limbus
Concipit ingestas textis turgentibus auras.
Nec minus instabili sonipes feritate superbit,
Impatiens madidis frenarier ora lupatis.
Huc illuc frendens obuertit terga, negata
Libertate fugæ, pressisq; tumescit habenis.
Hoc sese ostentans habitu uentosa uirago,
Inter utranq; aciem supereminet, & phaleratum
Circunflectit equum, uultuq; & uoce minatur,
Aduersum spectans cuneum. quem milite raro,
Et paupertinis ad bella coëgerat armis
Mens humilis: Regina quidem, sed egens alieni
Auxilij, proprio nec sat confisa paratu,
Spem sibi collegam coniunxerat, edita cuius
Et suspensa ab humo est Opulentia diuite regno.
Ergo humilem postquàm malesana Superbia mentē
Vilibus instructam nullo ostentamine telis
Aspicit, in uocem dictis se effundit amaris.
Non pudet ô miseri, plebeio milite claros
Attentare duces? ferroq; lacessere gentem
Insignem titulis, ueteres cui bellica uirtus
Diuitias peperit? lætos & gramine colles
Imperio calcare dedit? nunc aduena nudus
Nititur antiquos (si fas est) pellere Reges.
En, qui nostra suis in prædam cedere dextris
Sceptra uolunt: en qui nostros sulcare nouales,
Aruaq; capta manu popularier hospite aratro
Contendunt, duros & pellere Marte colonos?
Nempe ô ridiculum uulgus, natalibus horis
Totū hominē, et calidos à matre amplectimur art⁹:
Vimq; potestatum per membra recentis alumni
Spargimus, & rudibus dominamur in ossibus oēs.
Quis locus in nostra tunc uobis sede dabatur,
Congenitis cùm regna simul ditionibus æquo
Robore crescebant? nati nam luce sub una
Et domus, & domini paribus adoleuimus annis.
Ex quo plasma nouum de consepto paradisi
Limite progrediens, amplum transfugit in orbem,
Pellitosq; habitus sumpsit uenerabilis Adam,
Nudus adhuc, ni nostra foret præcepta sequutus.
Quis'nam iste ignotis nunc hostis surgit ab oris,
Importunus, iners, infelix, degener, amens?
Qui sibi tam serum ius uindicat, hactenus exul.

A Nimirum uacuæ credentur friuola famæ,
Quæ miseros optare iubent, quandoq; futuri
Spem fortasse boni, læta ut solatia mollem
Desidiam pigro rerum medicamine palpent.
Quid ni illos spes palpet iners, quos puluere in isto
Tirones Bellona truci non excitat ære,
Imbellesq; animos uirtus tepefacta resoluit?
An'ne Pudicitiæ gelidum iecur utile bello est?
An tenerum Pietatis opus sudatur in armis?
Quàm pudet ô Mauors, & Virtus conscia, talem
Contra stare aciem, ferroq; lacessere nugas,
Et cum uirgineis dextram conferre choreis:
Iusticia est ubi semper egens, & pauper Honestas,
Arida Sobrietas, albo Ieiunia uultu,
Sanguine uix tenui Pudor interfusus, aperta
Simplicitas, et ad omne patens sine tegmine uulnus,
Et prostrata in humum, nec libera iudice sese
Mens humilis, quam degenerem trepidatio prodit.
Faxo ego sub pedibus stipularum more teratur
Inualida ista manus: neq; enim perstringere duris
Dignamur gladijs, algenti & sanguine ferrum
Imbuere, & fragili uires fœdare triumpho.
Talia uociferans, rapidum calcaribus urget
Cornipedem, laxisq; uolat temeraria frenis,
Hostem humilem cupiens impulsu umbonis equini
Sternere, deiectamq; supercalcare ruinam.
Sed cadit in foueam præceps, quam callida fortè
Fraus interciso suffoderat æquore furtim:
Fraus detestandis uitiorum è pestibus una,
Fallendi uersuta opifex, quæ præscia belli B
Planiciem scrobibus uiolauerat insidiosis,
Hostili de parte latens, ut fossa ruentes
Exciperet cuneos, atq; agmina mersa uoraret.
Ac ne fallacem puteum deprendere posset
Cauta acies, uirgis adopertas texerat oras,
Et superimposito simularat cespice campum.
At regina humilis, quamuis ignara manebat
Vlteriore loco, nec adhuc ad fraudis opertum
Venerat, aut foueæ calcarat furta malignæ.
Hunc eques illa dolum, dum fertur præpete cursu,
Incidit, & cæcum subitò patefecit hiatum.
Prona ruentis equi ceruice inuoluitur, ac sub
Vectoris pressu fracta inter crura rotatur.
At uirtus placidi moderaminis, ut leuitatem
Perspicit obtritam monstri sub morte iacentis,
Intendit gressum mediocriter: os quoq; parcè

Erigit,

A Erigit, & comi moderatur gaudia uultu.
Cunctanti Spes fida comes succurrit, & offert
Vltorem gladium, laudisq; inspirat amorem.
Illa cruentatam correptis crinibus hostem
Protrahit, & faciem læua reuocante supinat.
Tunc caput orantis flexa ceruice resectum
Eripit, ac madido suspendit colla capillo.
Extinctum uitium sancto Spes increpat ore:
Designe grande loqui, frangit Deus omne superbū:
Magna cadunt, inflata crepāt, tumefacta premūtur.
Disce supercilium deponere, disce cauere
Ante pedes foueam, quisquis sublime minaris.
Peruulgata uiget nostri sententia Christi:
Scandere celsa humiles, & ad ima redire feroces.
Vidimus horrendum membris, animisq; Goliam
Inualida cecidisse manu: pueriles in illum
Dextera fundali torsit stridore lapillum,
Transiectamq; cauo penetrauit uulnere frontem.
Ille minax, rigidus, iactans, truculentus, amarus,
Dum tumet indomitum, dum formidabile feruet,
Dum sese ostentat clypeo, dum territat auras:
Expertus pueri quid possint ludicra parui,
Succubuit teneris bellator turbidus armis.
Me tunc ille puer uirtutis pube sequutus,
Florentes animos sursum in mea regna tetendit,
Seruatur quā certa mihi domus omnipotentis
Sub pedibus Domini, meq; ad sublime uocantem
Victores cæsa culparum labe capessunt.
Dixit, & auratis perstringens aera pennis,
B In cœlum se uirgo rapit, mirantur euntem
Virtutes, tolluntq; animos in uota, uolentes
Ire simul, ni bella duces terrena retardent,
Confligunt uitijs, seq; ad sua præmia seruant.

Luxuriæ, & Sobrietatis.

Venerat occiduis mundi de finibus hostis
Luxuria, extinctæ iamdudum prodiga famæ,
Delibuta comas, oculis uaga, languida uoce,
Perdita delicijs: uitæ cui causa uoluptas,
Elumbem mollire animum, petulanter amœnas
Haurire illecebras, & fractos soluere sensus.
Ac tunc peruigilem ructabat marcida cœnam,
Sub lucem: quia fortè iacens ad fercula, raucos
Audierat lituos, atq; inde tepentia linquens
Pocula, lapsanti per uina & balsama gressu,
Ebria calcatis ad bellum floribus ibat.
Non tamen illa pedes, sed curru inuecta uenusto
Saucia mirantum capiebat corda uirorum.
O' noua pugnandi species, non ales harundo
Neruo pulsa fugit, nec stridula lancea torto
Emicat amento, framea nec dextra minatur:
Sed uiolas lasciua iacit, folijsq; rosarum
Dimicat, & calathos inimica per agmina fundit.
Inde eblanditis uirtutibus, halitus illex
Inspirat tenerum labefacta per ossa uenenum:
Et malè dulcis odor domat ora, et pectora, et arma,
Ferratosq; toros obliso robore mulcet.
Deijciunt animos, ceu uicti, & spicula ponunt
Turpiter, heu dextris languentibus obstupefacti,
Dum currum uaria gemmarum luce micantem
Mirantur, dum bracteolis crepitantia lora,
Et solido ex auro preciosi ponderis axem
Defixis inhiant obtutibus, & radiorum
Argento albentem seriem, quam summa rotarum
Flexura electri pallentis continet orbe.
Et iam cuncta acies in deditionis amorem
Sponte sua uersis transibat perfida signis,
Luxuriæ seruire uolens, dominæq; fluentis
Iura pati, & laxa ganeorum lege teneri.
Ingemuit tam triste nefas fortissima uirtus
Sobrietas, dextro socios decedere cornu,
Inuictamq; manum quondam sine cæde perire:
Vexillum sublime Crucis, quod in agmine primo
Dux bona prætulerat, defixa cuspide sistit,
Instauratq; leuem dictis mordacibus alam,
Instimulans animos, nunc probris, nūc prece mixta:
Quis furor insanas agitat caligine mentes?
Quò ruitis? cui colla datis? quæ uincula tandem,
Prò pudor, armigeris amor est perferre lacertis?
Lilia luteolis interlucentia sertis,
Et ferrugineo uernantes flore coronas,
His placet assuetas bello iam tradere palmas
Nexibus? his rigidas nodis innectier ulnas?
Vt mitra cæsariem cohibens aurata uirilem
Combibat infusum croceo religamine nardum:
Post inscripta oleo frontis signacula, per quæ
Vngentum regale datum est, & chrisma perenne.
Vt tener incessus uestigia syrmate uerrat,
Sericaq; infractis fluitent ut pallia membris,
Post immortalem tunicam, quam pollice docto
Texuit alma Fides, dans impenetrabile tegmen
Pectoribus lotis, dederat quibus ipsa renasci.
Ite ad nocturnas epulas, ubi cantharus ingens

Despuit effusi spumantia damna Falerni,
Immensam cyathis stillantibus undam: ubi multo
Fulcra mero, ueteriq; toreumata rore rigantur.
Excidit ergo animis heremi sitis: excidit ille
Fons patribus de rupe datus, quem mystica uirga
Elicuit, scissi salientem è uertice saxi?
Angelicus'ue cibus, prima in tentoria nostris
Fluxit auis, quem nunc sero felicior æuo
Vespertinus edit populus de corpore Christi.
His uos imbutos dapibus, iam crapula turpis
Luxuriæ, ad madidum rapit importuna lupanar:
Quosq; uiros non ira fremens, idolaq; bello
Cedere compulerant, saltatrix ebria flexit. (sti:
State precor uestri memores, memores quoq; Chri-
Quæ sit uestra tribus, quæ gloria, quis Deus et Rex,
Quis Dominus, meminisse decet. Vos nobile Iudæ
Germen ad usq; Dei genitricem, qua Deus ipse
Natus homo, procerum uenistis sanguine longo.
Excitet egregias mentes celeberrima Dauid
Gloria, continuis bellorum exercita curis.
Excitet & Samuel, spolium qui diuite ab hoste
Attrectare uetat, nec uictum uiuere Regem
Incircuncisum patitur: neu præda superstes
Victorem placidum recidiua in prælia poscat,
Parcere iam capto crimen putat ille tyranno:
At uobis contrà, uinci & succumbere uotum est.
Pœniteat (per si qua mouet reuerentia summi
Numinis) hoc tam dulce malum uoluisse nefanda
Proditione sequi: si pœnitet, haud nocet error.
Pœnituit Ionathan ieiunia sobria dulci
Conuiolasse fauo sumpto, mellisq; sapore
Heu malè gustato, regni dum blanda uoluptas
Oblectat iuuenem, iurataq; sacra resoluit.
Sed quia pœnituit, nec sors lachrymabilis illa est,
Nec tinxit patrias sententia sæua secures.
En ego Sobrietas (si conspirare paratis)
Pando uiam cunctis uirtutibus, ut malesuada
Luxuries multo stipata satellite, pœnas
Cum legione sua Christo sub iudice pendat.
Sic effata, crucem Domini feruentibus offert
Obuia quadrigis, lignum uenerabile in ipsos
Intentans frenos: quod ut expauere feroces
Cornibus obpansis, & summa fronte coruscum,
Vertunt præcipitem cæca formidine fusi
Per prærupta fugam. fertur resupina reductis
Nequicquam loris auriga, comasq; madentes
Puluere fœdat humi. tunc & uertigo rotarum A
Implicat excussam dominam: nam prona sub axem
Labitur, & lacero tardat sufflamine currum.
Addit Sobrietas uulnus lethale iacenti,
Coniiciens silicem rupis de parte molarem.
Hunc uexilliferæ, quoniam fors obtulit, ictum
Spicula nulla manu, sed belli insigne gerenti
Casus agit saxum, medij spiramen ut oris
Frangeret, & recauo misceret labra palato.
Dentibus introrsum resolutis, lingua resectam
Dilaniata gulam, frustis cum sanguinis implet.]
Insolitis dapibus crudescit guttur, & ossa
Colliquefacta uorans reuomit, quas hauserat, offas.
Ebibe iam propriũ post pocula multa cruorem,
Virgo ait increpitans: sint hæc tibi fercula tandem
Tristia, præteriti nimijs pro dulcibus æui.
Lasciuas uitæ illecebras gustatus amaræ
Mortis, & horrifico sapor ultimus asperat haustu.
Cæde ducis dispersa fugit trepidante pauore
Nugatrix acies. Iocus & Petulantia primi
Cymbala proijciunt: bellum nam talibus armis
Ludebant resono meditantes uulnera sistro.
Dat tergum fugitiuus Amor: lita tela ueneno, B
Et lapsum ex humeris arcum, pharetramq; cadentẽ
Pallidus ipse metu sua post uestigia linquit.
Pompa ostentatrix uani splendoris, inani
Exuitur nudata peplo: discissa trahuntur
Serta uenustatis, colliq; ac uerticis aurum
Soluitur, & gemmas discordia dissona turpat.
Non piget attritis pedibus per acuta fruteta
Ire Voluptatem: quoniam uis maior acerbam
Compellit tolerare fugam. formido pericli
Prædurat teneras iter ad cruciabile plantas.
Qua se cunque fugax trepidis fert cursibus agmen,
Damna iacent, crinalis acus, redimicula, uittæ,
Fibula, flammeolum, strophium, diadema, monile.
His se Sobrietas, & totus Sobrietatis
Abstinet exuuijs miles, damnataq; castis
Scandala proculcat pedibus, nec fronte seueros
Conniuente oculos prædarum ad gaudia flectit.

Auaritiæ & Miserationis.

Fertur Auaritia gremio præcincta capaci,
Quicquid luxus edax preciosum liquerat, unca
Corripuisse manu, pulchra ad ludibria uasto
Ore inhians, auriq; legens fragmenta caduci,
Inter arenarum cumulos: nec sufficit amplos
Impleuisse

A *Impleuisse sinus. iuuat infarcire crumenis*
Turpe lucrum, & grauidos furtis distēdere fiscos,
Quos læua celante tegit, laterisq; sinistri
Velat oprimento: uelox nam dextra rapinas
Abradit, spolijsq; ungues exercet ahenos.
Cura, fames, metus, anxietas, periuria, pallor,
Corruptela, dolus, commenta, insomnia, sordes,
Eumenides uariè monstri comitatus aguntur.
Nec minus interea rabidorum more luporum
Crimina persultant toto grassantia campo,
Matris Auaritiæ nigro de lacte creata.
Si fratris galeam fuluis radiare ceraunis
Germanus uidit commilito, non timet ensem
Exerere, atq; caput socio mucrone ferire,
De consanguineo rapturus uertice gemmas.
Filius extinctum belli sub sorte cadauer
Aspexit si fortè patris, fulgentia bullis
Cingula, & exuuias gaudet rapuisse cruentas:
Cognatam ciuilis agit discordia prædam,
Nec parcit proprijs amor insatiatus habendi
Pignoribus, spoliatq; suos fames impia natos.
Talia per populos edebat funera uictrix
B *Orbis Auaritia, sternens centena uirorum*
Millia uulneribus uarijs, hunc lumine adempto,
Effoßisq; oculis uelut in caligine noctis
Cæcum errare sinit, perq; offensacula multa
Ire, nec oppositum baculo tentare periclum.
Porrò alium capit intuitu, fallitq; uidentem,
Insigne ostentans aliquid: quod dum petit ille,
Excipitur telo incautus, cordisq; sub ipso
Saucius occulto ferrum suspirat adactum.
Multos præcipitans in aperta incendia cogit,
Nec patitur uitare focos, quibus æstuat aurum,
Quod petit arsurus pariter speculator auarus.
¶ *Omne hominū rapit illa genus, mortalia cūcta*
Occupat interitu: neq; enim est uiolentius ullum
Terrarum uitium, quod tantis cladibus æuum
Mundani inuoluat populi, damnetq; gehennæ.
Quin ipsos tentare manu (si credere dignum est)
Ausa sacerdotes Domini, qui prælia fortè
Ductores primam ante aciem pro laude gerebant
Virtutum, magnoq; implebant claßica flatu.
Et fors innocuo tinxisset sanguine ferrum,
Ni Ratio armipotens gentis Leuitidis, una
Semper fida comes, clypeum obiectasset, & atræ
Hostis ab incursu claros texisset alumnos.
Stant tuti rationis ope, stant turbine ab omni
Immunes fortesq; animi, uix in cute summa
Perstringens paucos tenui de uulnere lædit
Cuspis Auaritiæ. stupuit lues improba castis
Heroum iugulis longè sua tela repelli:
Ingemit, & dictis ardens furialibus infit:
Vincimur heu segnes, nec nostra potētia perfert
Vim solitam, languet uiolentia sæua nocendi,
Sueuerat inuictis quæ uiribus omnia ubiq;
Rūpere corda hominū: nec enim tam ferrea quēquā
Formauit natura uirum, cuius rigor æra
Sperneret, aut nostro foret impenetrabilis auro.
Ingenium omne neci dedimus, tenera, aspera, dura,
Docta indocta simul, bruta & sapientia: necnon
Casta, incesta meæ patuerunt pectora dextræ,
Sola igitur rapui, quicquid Styx abdit auaris
Gurgitibus: nobis ditißima Tartara debent (est,
Quos reti[illegible] populos: quòd uoluunt secula, nostrū
Quòd miscet mundus uesana negocia, nostrum est.
Qui fit, præualidas quòd pollens gloria uires
Deserit, & cassos ludit fortuna lacertos?
Sordet Christicolis rutilantis fulua monetæ
Effigies, sordent argenti emblemata, & omnis
Thesaurus nigrante oculis uilescit honore.
Quid sibi docta uolunt fastidia? non'ne triumpho
Egimus Iscarioth? magnus qui discipulorum
Et conuiua Dei, dum fallit fœdere mensæ
Haudquaquā ignarum, dextrāq; paropside tingit,
Incidit in nostrum flammante cupidine telum,
Infamem mercatus agrum de sanguine amici
Numinis, obliso luiturus iugera collo. (tum
Viderat et Hiericho propria inter funera, quan-
Posset nostra manus, cùm uictor concidit Achan,
Cædibus insignis, murali & strage superbus,
Succubuit capto uictis ex hostibus auro:
Dum uetitis insigne legens anathema fauillis,
Mœsta ruinarum spolia insatiabilis haurit.
Non illum generosa tribus, non plebis auitæ
Iuuit Iuda parens, Christo quandoq; propinquo
Nobilis, & tali felix Patriarcha nepote.
Quis placet exemplū generis, placeat quoq; forma:
Exitij sit pœna eadem, quibus & genus unum est.
Quid moror aut Iudæ populares, aut populares
Sacricolæ summi (summus nam fertur Aaron)
Fallere fraude aliqua, Martis congreßibus impar?
Nil refert, armis contingat palma, dolis'ue.

Dixerat,

Dixerat, & toruam faciem, furialiaq; arma
Exuit, inq; habitum sese transformat honestum.
Fit uirtus specie, uultuq;, & ueste seuera:
Quam memorant frugi, parcè cui uiuere cordi est,
Et seruare suum: tanquam nil raptet auarè,
Artis adumbratæ meruit ceu sedula laudem.
Huius se specie mendax Bellona coaptat,
Non ut auara lues, sed uirtus parca putetur:
Necnon & tenero pietatis tegmine crines
Obtegit anguineos, ut candida palla latentem
Dißimulet rabiem, diroq; obtenta furori,
Quod rapere et clepere ē, auideq; abscōdere parta,
Natorum curam dulci sub nomine iactet.

Talibus illudens, malè credula corda uirorum
Fallit imaginibus, monstrumq; ferale sequuntur,
Dum credunt uirtutis opus: caput impia Erinnys
Consensu faciles, manicisq; tenacibus arctat.
Attonitis ducibus, perturbatisq; maniplis,
Nutabat uirtutum acies errore biformis
Portenti, ignorans quid amicum credat in illo,
Quidúe hostile uocet lethum, uersatile & anceps
Lubricat incertus dubia sub imagine uisus.
Cum subitò in medium frendens Miseratio campū
Prosilit auxilio socijs, pugnamq; capeßit
Militiæ postrema gradu, sed sola duello
Impositura manum, ne quid tam triste superfit.
Omne onus ex humeris reiecerat, omnibus ibat
Nudata induuijs, multo & se fasce leuarat:
Olim diuitijs, grauibusq; oppressa talentis,
Libera nunc miserādo inopum, quos larga benignè
Fouerat, effundens patrium bene prodiga censum.
Iam loculos ditata fide spectabat inanes,
Aeternam numerans redituro fœnore summam.

¶ Horruit inuictæ Virtutis fulmen, & impos
Mentis Auaritia stupefactis sensibus hæsit,
Certa mori. nam quæ fraudis uia restat, ut ipsa
Calcatrix mundi, mundanis uicta fatiscat
Illecebris, spretoq; iterum sese implicet auro?
Inuadit trepidam Virtus fortißima duris
Vlnarum nodis, obliso & gutture frangit
Exanguem siccamq; gulam, compressa ligantur
Vincla lacertorum sub mentum, & faucibus arctis
Extorquent animam, nullo quæ uulnere rapta
Palpitat, atq; aditu spiraminis intercepto
Inclusam patitur uenarum carcere mortem.
Illa reluctanti genibusq; & calcibus instans,
Perfodit & costas, atq; ilia rumpit anhela. A
Mox spolia extincto de corpore diripit, auri
Sordida frusta rudis, nec adhuc fornace recoctam
Materiem, tineis etiam marsupia crebris
Exesa, & uirides obducta ærugine nummos
Dispergit seruata diu uictrix, & egenis
Dißipat, ac tenues captiuo munere donat.
Tunc circunfusam uultu exultante coronam
Respiciens, alacris media inter millia clamat:

¶ Soluite procinctum iusti, et discedite ab armis:
Causa mali tanti iacet interfecta, lucrandi
Ingluuie pereunte, licet requiescere sanctis.
Summa quies, nil uelle super, quàm postulet usus
Debitus, ut simplex alimonia, uestis & una
Infirmos tegat, ac recreet mediocriter artus,
Expletumq; modum naturæ non trahat extra.
Ingressurus iter peram ne tollito, néue
De tunicæ alterius gestamine prouidus esto:
Nec te sollicitet res crastina, ne cibus aluo
Defuerit, redeunt escæ cum sole diurnæ.
Nonne uides ut nulla auium cras cogitet, ac se
Pascendam, præstante Deo, non anxia credat?
Confidunt uolucres uictum non defore uiles,
Passeribusq; subest modico uenalibus asse
Indubitata fides, Dominum curare potentem B
Ne pereant: tu cura Dei, facies quoq; Christi,
An dubitas, ne te tuus unquam deserat auctor?
Ne trepidate homines, uitæ dator, et dator escæ est.
Quærite luciferum cœlesti dogmate pastum,
Qui spem multiplicans alat inuiolabilis æui,
Corporis immemores: memor est, qui cōdidit illud,
Suppeditare cibos, atq; indiga membra fouere.

His dictis curæ emotæ, metus, & labor, & uis,
Et scelus, & placitæ fidei fraus inficiatrix
Depulsæ, uertēre solum. Pax inde fugatis
Hostibus alma abigit bellum, discinditur omnis
Terror, & auulsis exfibulat ilia zonis.
Vestis ad usq; pedes descendens defluit imos,
Temperat & rapidum priuata modestia gressum.
Cornicinum curua æra silent, placabilis implet
Vaginam gladius, sedato & puluere campi
Suda redit facies, liquidæ sine nube diei,
Purpuream uideas cœli clarescere lucem.

Agmina casta super, uultum sensere Tonantis
Arridere, hilares pulso certamine turmæ,
Et Christum gaudere suis uictoribus, arcem
Aetheris,

A Aetheris, ac portum famulis aperire profundum.
Dat signum felix Concordia, reddere castris
Victrices aquilas, atq; in tentoria cogi.
Nunquam tanta fuit species, nec par decus ulli
Militiæ, cùm dispositis bifida agmina longè
Duceret ordinibus, peditum psallente caterua.
Ast alia de parte equitum resonantibus hymnis,
Non aliter cecinit respectans uictor hiantem
Israël rabiem ponti post terga minacis,
Cùm iam progrediens calcaret littora sicco
Vlteriora pede, stridensq; per extima calcis
Mons rueret pendentis aquæ, nigrosq; relapso
Gurgite Nilicolas fundo deprenderet imo,
Ac refluente sinu iam redderet unda natatum
Piscibus, & nudas præceps operiret arenas.
Pulsauit resono modulantia tympana plectro
Turba Dei, celebrans mirum ac memorabile seclis
Omnipotentis opus, liquidas inter freta ripas
Fluctibus incisis, & subsistente procella
Crescere, suspensosq; globos potuisse teneri.
Sic expugnata uitiorum gente, resultant
Mystica dulcimodis uirtutum carmina psalmis.
B Ventum erat ad fauces portæ castrensis, ubi arctum
Liminis introitum bifori dant cardine claustra.
Nascitur hic inopina mali lachrymabilis æstu
Tempestas, placidæ turbatrix inuida Pacis,
Quæ tantum subita uexaret clade triumphum.

Concordiæ & Discordiæ.

Inter confertos cuneos Concordia forte
Dum stipata pedem iam tutis mœnibus infert,
Excipit occultum uitij latitantis ab ictu
Mucronem læuo in latere, squalentia quamuis
Texta catenato ferri subtegmine corpus
Ambirent, sutis & acumen uulneris hamis
Respuerent, rigidis nec fila tenacia nodis
Impactum sinerent penetrare in uiscera telum.
Rara tamen chalybem tenui transmittere puncto
Commissura dedit, quâ sese extrema politæ
Squama ligat tunicæ, sinus & sibi conserit oras.
Intulit hoc uulnus pugnatrix subdola uictæ
Partis, & incautis uictoribus insidiata est.
Nam pulsa culparum acie Discordia, lætos
Intrarat cuneos, sociam mentita figuram.
Scissa procul palla, & structum serpente flagellum
Multiplici, media camporum in strage iacebant.
Ipsa redimitos olea frondente capillos
Ostentans, festis respondit læta choreis:
Sed sicam sub ueste tegit, te maxima Virtus,
Te solam tanto è numero, Concordia tristi
Fraude petens. sed non uitalia rumpere sacri
Corporis est licitum: summotenus extima tactu
Læsa cutis, tenuem signauit sanguine riuum.
Exclamat Virtus subitò turbata: Quid hoc est?
Quæ manus hic inimica latet? quæ pectora nostra
Vulnerat, & ferrum tanta inter gaudia uibrat?
Quid iuuat indomitos bello sedasse furores,
Et sanctum uitijs pereuntibus omne receptum,
Si Virtus sub Pace cadit? trepida agmina mœstos
Conuertêre oculos, stillabat uulneris index
Ferrata de ueste cruor, mox & pauor hostem
Cominus astantem prodit: nam pallor in ore
Conscius audacis facti, dat signa reatus,
Et deprensa tremit languens manus, & color albês.
Circumstat properè strictis mucronibus omnis
Virtutum legio, exquirens feruente tumultu
Et genus, & nomen, patriam, sectamq;, deumq;
Quem colat, & missu cuiatis uenerit. illa
Exanguis, turbante metu: Discordia dicor,
Cognomēto hæresis: deus est mihi discolor, inquit,
Nunc minor, aut maior, modò duplex, et modò simplex:
Cùm placet aëreus, et de phantasmate uisus,
Aut innata anima est. quoties uolo ludere numen,
Est mihi præceptor Belial, domus est plaga mundi.
Non tulit ulterius capti blasphemica monstri
Virtutum regina Fides: sed uerba loquentis
Impedit, & uocis claudit spiramina pilo,
Pollutam rigida transfigens cuspide linguam.
Carpitur innumeris feralis bestia dextris,
Frustatim sibi quisq; rapit quod spargat in auras,
Quod canibus donet, coruis quod edacibus ultrò
Offerat, immundis cœno exhalante cloacis
Quod tradat, mōstris quod mādet habere marinis.
Discissumq; feris animalibus omne cadauer
Diuiditur, ruptis hæresis perit horrida membris.
Compositis igitur rerum morumq; secundis
In commune bonis: postquàm intra tuta morari
Contigit, ac statione frui, uallóq; foueri
Pacificos sensus, & in ocia soluere curas.
Extruitur media castrorum sede tribunal
Editiore loco, tumulus quem uertice acuto
Excitat in speculam, subiecta unde omnia latè
Liber inoffenso circumspicit aëre uisus.

Hunc sincera Fides, simul & Concordia, sacro
Fœdere iuratæ Christi sub amore sorores,
Conscendunt apicem: mox & sublime tribunal
Par, sanctum, charumq; sibi, supereminet æquo
Iure potestatis, consistunt aggere summo
Conspicuæ, populosq; iubent astare frequentes.
Concurrunt alacres castris ex omnibus omnes,
Nulla latet pars mentis iners, quæ corporis ullo
Intercepta sinu per conceptacula sese
Degeneri languore tegat: tentoria apertis
Cuncta patent uelis, reserantur carbasa, ne quis
Marceat obscuro stertens habitator operto.
Auribus intentis expectat concio, quid'nam
Victores post bella uocet Concordia princeps,
Quam uelit atq; Fides uirtutibus addere legem.
Erumpit primam in uocem Concordia, tali
Alloquio: cumulata quidem iam gloria uobis,
O' patris, ô domini fidissima pignora Christi,
Contigit: extincta est multo certamine sæua
Barbaries, sanctæ quæ circumsepserat urbis
Indigenas, ferroq; uiros, flammaq; premebat.
Publica sed requies priuatis, rure foroq;
Constat amicitijs scissura domestica turbat
Rem populi, titubatq; foris, quod dissidet intus.
Ergo cauete uiri, ne sit sententia discors
Sensibus in uestris, ne secta exotica tectis
Nascatur conflata odijs: quia scissa uoluntas
Confundit uarijs arcana biformia fibris.
Quod sapimus, coniungat amor: quod uiuimus, uno
Conspiret studio: nil dissociabile firmum est.
Vtq; homini atq; Deo medius interuenit Iesus,
Qui sociat mortale patri, ne carnea distent
Spiritui æterno, sitq; ut Deus unus utrunq;:
Sic quicquid gerimus, mentisq; & corporis actu,
Spiritus unimodis texat compagibus unus.
Pax plenum uirtutis opus, pax summa laborum,
Pax belli exacti precium est, preciumq; pericli.
Sidera pace uigent, consistunt terrea pace:
Nil placitum sine pace Deo, non munus ad aram
Cùm cupias offerre, probat, si turbida fratrem
Mens impacati sub pectoris oderit antro:
Nec si flammicomis Christi pro nomine martyr
Ignibus insilias, seruans inamabile uotum
Bile sub obliqua, preciosam prosit Iesu
In[illegible]endi[illegible] animam: meriti quia clausula Pax est.
N[illegible]ata tumet, non inuidet æmula fratri,
Omnia perpetitur patiens, atq; omnia credit. A
Nunquam læsa dolet, cuncta offensacula donat.
Occasum lucis uenia præcurrere gestit
Anxia, ne stabilem linquat sol conscius iram.
Quisq; litare Deo mactatis uult holocaustis,
Offerat in primis pacem, nulla hostia Christo
Dulcior: hoc solo sancta ad donaria uultum
Munere conuertens, liquido oblectatur odore.
Sed tamen & niueis tradit Deus ipse columbis
Pennatum tenera plumarum ueste colubrum
Rimante ingenio doctè internoscere, mixtum
Innocuis auibus: latet & lupus ore cruento
Lacteolam mentitus ouem sub uellere molli,
Cruda per agninos exercens funera rictus.
Hac sese occultant Fotinus & Arrius arte,
Immanes feritate lupi: discrimina produnt
Nostra, recêsq; cruor, quamuis de corpore summo,
Quid possit furtiua manus: gemitum dedit omnis,
Virtutum populus, casu concussus acerbo.
Tunc generosa Fides hæc subdidit: Immo secundis
In rebus cesset gemitus, Concordia læsa est,
Sed defensa Fides: quin & Concordia sospes
Germanam comitata Fidem, sua uulnera ridet. B
Hæc mea sola salus, nihil hac mihi triste recepta.
Vnum opus egregio restat post bella labori,
O' proceres, regni quod tandem pacifer hæres
Belligeri, armatæ successor inermis & aulæ,
Instituit Solomon: quoniam genitoris anheli
Fumarat calido regum de sanguine dextra.
Sanguine nam terso templum fundatur, & ara
Ponitur auratis Christi domus ardua tectis.
Tunc & Hierusalem templo illustrata, quietum
Suscepit iam diua Deum, circumuaga postquàm
Sedit marmoreis fundata altaribus arca.
Surgat & in nostris templum uenerabile castris,
Omnipotens cuius sanctorum sancta reuisat.
Nunquid terrigenis ferro pepulisse phalanges
Culparum prodest: hominis si filius arce
Aetheris illapsus, purgati corporis urbem
Intret inornatam, templi splendentis egenus?
Hactenus alternis sudatum est comminus armis:
Munia nunc agitet tacitæ toga candida Pacis,
Atq; sacri sedem properet discincta iuuentus.
Hæc ubi dicta dedit, gradibus regina superbis
Desilijt, tantiq; operis Concordia consors,
Metatura nouum iacto fundamine templum:

Aurea

A Aurea planiciem spacijs percurrit arundo
Dimensis, quadrent ut quatuor undiq; frontes,
Ne commissuris distantibus angulus impar
Argutam mutilet per dissona symmetra normam.
Auroræ de parte, tribus plaga lucida portis
Illustrata patet, triplex aperitur ad austrum
Portarum numerus: tres occidualibus offert
Ianua trina fores, totidemq; aquilonis ad axem
Panditur alta domus: nullum illic structile saxum,
Sed caua per solidum, multoq; forata dolatu
Gemma relucenti limen complectitur arcu,
Vestibulumq; lapis pant trabile concipit unus.
Portarum summis inscripta in postibus auro
Nomina Apostolici fulgent bissena Senatus.
Spiritus his titulis arcana recondita mentis
Ambit, & electos uocat in præcordia sensus.
Quaq; hominis natura uiget, qua corpore toto
Quadrua uis animæ trinis ingreßibus aram
Cordis adit, castisq; colit sacraria uotis.
Seu pueros sol primus agat, seu feruor ephebos
Incendat nimius, seu consummabilis æui
Perficiat lux plena uiros, siue algida Boreæ
B Aetas, decrepitam uocet ad pia sacra senectam:
Occurrit trinum quadrina ad compita numen,
Quod bene discipulis disponit Rex duodenis.
Quinetiam totidem gemmarum insignia textis
Parietibus distincta micant, animasq; colorum
Viuentes liquido lux euomit alta profundo.
Ingens chrysolithus natiuo interlitus auro,
Hinc sibi sapphirum sociauerat, inde beryllum,
Distantesq; nitor medius uariabat honores.
Hinc chalcedon hebes perfunditur ex hyacinthi
Lumine uicino: nam forte cyanea propter
Stagna lapis cohibens, ostro fulgebat aquoso.
Sardonychen pingunt amethystina, pingit iaspis
Sardonium iuxta appositus, pulcherq; topazon.
Has inter species smaragdina gramine uerno
Prata uirent, uoluitq; uagos lux herbida fluctus.
Te quoq; conspicuum structura interserit ardens
Chrysoprase, & sidus saxis stellantibus addit.
Stridebat grauidis funalis machina uinclis,
Immensas rapiens alta ad fastigia gemmas.
At domus interior septem subnixa columnis
Crystalli algentis, uitrea de rupe recisis
Construitur, quarum tegit edita calculus albens
In conum cæsus capita, & sinuamine subter
Subductus conchæ in speciem, quod mille talentis
Margaritum ingens opibusq; & uiribus arte
Adductis animosa Fides mercata pararat.
Hoc residet solio pollens Sapientia, & omne
Consilium regni celsa disponit ab aula,
Tutandiq; hominis leges sub corde retractat.
In manibus dominæ sceptrum, non arte politum,
Sed lignum uiuum est, uiridi quod stirpe recisum,
Quamuis nullus alat terreni cespitis humor,
Fronde tamen uiret incolumi: tum sanguine tinctis
Intertexta rosis candentia lilia miscet,
Nescia marcenti florem submittere collo.
Huius forma fuit sceptri gestamen Aaron,
Florigerum, sicco quod germina cortice trudens,
Explicuit tenerum spe pubescente decorem,
Inq; nouos subito tumuit uirga arida fœtus.
Reddimus æternas indulgentißime doctor
Grates Christe tibi, meritosq; sacramus honores
Ore pio: nam cor uitiorum stercore sordet.
Tu nos corporei latebrosa pericula operti,
Luctantisq; animæ uoluisti agnoscere casus.
Nouimus ancipites nebuloso in pectore sensus
Sudare alternis conflictibus, & uariato
Pugnarum euentu, nunc indole crescere dextram,
Nunc inclinatis ceruicibus ad iuga uitæ
Deteriora trahi, seseq; addicere noxis
Turpibus, & propriæ iacturam ferre salutis.
O quoties animam, uitiorum peste repulsa,
Sensimus incaluisse Deo: quoties tepefactus
Cœleste ingenium post gaudia candida tetro
Ceßisse e stomacho. feruent bella horrida, feruent
Oßibus, atq; inclusa fremit discordibus armis
Non simplex natura hominis: nam uiscera limo
Effigiata premunt animum: contra ille sereno
Editus afflatu nigrantis carcere cordis
Aestuat, & sordes arcta inter uincla recusat.
Spiritibus pugnant uarijs, lux atq; tenebræ,
Distantesq; animat duplex substantia uires:
Donec præsidio Christus Deus adsit, & omnes
Virtutum gemmas componat sede piata.
Atq; ubi peccatum regnauerat, aurea templi
Atria constituens, texat spectamine morum
Ornamenta animæ, quibus oblectata decoro
Aeternum solio diues Sapientia regnet.

AVRELII PRVDENTII VR-*bi Præfecti, in Librum* καθημερινῶν *Præfatio.*

Ode tricolos tristrophos. Versus omnes sunt Choriambici, hoc modo:

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪
— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ ∪
— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ ∪

PER quinquennia iam decem,
Ni fallor, fuimus: septimus insuper
Annum cardo rotat, dum fruimur sole uolubili.
Instat terminus, & diem
Vicinum senio iam Deus applicat.
Quid nos utile tanti spacio temporis egimus?
Aetas prima crepantibus
Fleuit sub ferulis: mox docuit toga
Infectum uitijs falsa loqui, non sine crimine.
Tum lasciua proteruitas,
Ac luxus petulans (heu pudet, ac piget)
Fœdauit iuuenem nequitiæ sordibus, ac luto.
Exin iurgia turbidos
Armarunt animos, & malè pertinax
Vincendi studium subiacuit casibus asperis.
Bis legum moderamine
Frenos nobilium reximus urbium,
Ius ciuile bonis reddidimus, terruimus reos.
Tandem militiæ gradu
Euectum pietas Principis extulit,
Assumptum propius stare iubens ordine proximo.
Hæc dum uita uolans agit,
Irrepsit subitò canities seni,
Oblitum ueteris me Saliæ consulis arguens.
Sub quo prima dies mihi
Quàm multas hiemes uoluerit, & rosas
Pratis post glaciem reddiderit, nix capitis probat.
Nunquid talia proderunt
Carnis post obitum uel bona, uel mala?
Cùm iã quicquid id est, quod fuerã, mors aboleuerit.
Dicendum mihi, quisquis es:
Mundum, quem coluit, mens tua perdidit:
Non sunt illa Dei, quæ studuit, cuius habeberis?
Atqui fine sub ultimo
Peccatrix anima stulticiam exuat:
Saltem uoce Deum concelebret, si meritis nequit.
Hymnis continuet dies,
Nec nox ulla uacet, quin Dominum canat: A
Pugnet contra hæreses, catholicam discutiat fidem.
Conculcet sacra gentium,
Labem Roma tuis inferat idolis:
Carmen martyribus deuoueat, laudet apostolos.
Hæc dum scribo, uel eloquor,
Vinclis ô utinam corporis emicem
Liber, quò tulerit lingua sono mobilis ultimo.

HYMNVS I. AD GALLI CANTVM.

Monocolos, tetrastrophos. Versus Iambici dimetri acatalecti.

— — ∪ — — — ∪ ∪

ALes diei nuncius
Lucem propinquam præcinit,
Nos excitator mentium
Iam Christus ad uitam uocat.
Auferte clamat lectulos
Aegros, sopore desides,
Castiq; recti ac sobrij
Vigilate, iam sum proximus.
Post solis ortum fulgidi
Serum est cubile spernere,
Ni parte noctis addita B
Tempus labori adieceris.
Vox ista, qua strepunt aues
Stantes sub ipso culmine,
Paulo antè quàm lux emicet,
Nostri figura est Iudicis.
Tectos tenebris horridis,
Stratisq; opertos segnibus,
Suadet quietem linquere
Iam iamq; uenturo die.
Vt cùm coruscis flatibus
Aurora cœlum sparserit,
Omnes labore exercitos
Confirmet ad spem luminis.
Hic somnus ad tempus datus,
Est forma mortis perpetis:
Peccata ceu nox horrida
Cogunt iacere, ac stertere.
Sed uox ab alto culmine
Christi docentis præmonet,
Adesse iam lucem propè,
Ne mens sopori seruiat.
Ne somnus usq; ad terminos
Vitæ socordis, opprimat

Pectus

A Pectus sepultum crimine,
Et lucis oblitum suæ.
Ferunt uagantes dæmonas
Lætos tenebris noctium:
Gallo canente exterritos
Sparsim timere, & cedere.
Inuisa nam uicinitas
Lucis, salutis, numinis,
Rupto tenebrarum situ
Noctis fugat satellites.
Hoc esse signum præscij
Norunt repromissæ spei,
Qua nos soporis liberi
Speramus aduentum Dei.
Quæ uis sit huius alitis,
Saluator ostendit Petro,
Ter antè quàm gallus canat,
Sese negandum prædicans.
Fit namq; peccator prius,
Quàm præco lucis proximæ
Illustret humanum genus,
Finemq; peccandi ferat.
B Fleuit negator deniq;
Ex ore prolapsum nefas:
Cùm mens maneret innocens,
Animusq; seruaret fidem.
Nec tale quicquam postea
Lingua loquutus lubrica est:
Cantuq; galli cognito,
Peccare iustus destitit.
Inde est quòd omnes credimus,
Illo quietis tempore,
Quo gallus exultans canit,
Christum redisse ex inferis.
Tunc mortis oppressus rigor,
Tunc lex subacta est tartari,
Tunc uis diei fortior
Noctem coëgit cedere.
Iam iam quiescant improba,
Iam culpa furua obdormiat,
Iam noxa lethalis suum
Perpessa somnum marceat.
Vigil uicißim spiritus
Quodcunq; restat temporis
Dum meta noctis clauditur,
Stans ac laborans excubet.
IESVM ciamus uocibus,
Flentes, precantes, sobrij:
Intenta supplicatio
Dormire cor mundum uetat.
Sat conuolutis artubus
Sensum profunda obliuio
Preßit, grauauit, obruit,
Vanis uagantem somnijs.
Sunt nempe falsa & friuola,
Quæ mundiali gloria
Ceu dormientes egimus:
Vigilemus, hic est ueritas.
Aurum, uoluptas, gaudium,
Opes, honores, prospera,
Quæcunq; nos inflant mala,
Fit mâne, nil sunt omnia.
Tu Christe somnum disijce,
Tu rumpe noctis uincula,
Tu solue peccatum uetus,
Nouumq; lumen ingere.

HYMNVS II. MATVTINVS.
Carminis genus idem.

Nox, & tenebræ, & nubila
Confusa mundi, & turbida,
Lux intrat, albescit polus,
Christus uenit, discedite.
Caligo terræ scinditur
Percussa solis spiculo:
Rebusq; iam color redit,
Vultu nitentis sideris.
Sic nostra mox obscuritas,
Fraudisq; pectus conscium,
Ruptis retectum nubibus,
Regnante pallescit Deo.
Tunc non licebit claudere,
Quod quisq; fuscum cogitat:
Sed mâne clarescent nouo
Secreta mentis prodita.
Fur ante lucem squallido
Impunè peccat tempore,
Sed lux dolis contraria
Latère furtum non sinit.
Versuta fraus & callida,
Amat tenebris obtegi,
Aptamq; noctem turpibus
Adulter occultus fouet.

Sol ecce surgit igneus,
Piget, pudescit, pœnitet,
Nec teste quisquam lumine
Peccare constanter potest.
Quis mane sumptis nequiter
Non erubescit poculis,
Cum sit libido temperans,
Castumq; nugator sapit?
Nunc nunc seuerum uiuitur,
Nunc nemo tentat ludicrum,
Inepta nunc omnes sua
Vultu colorant serio.
Hæc hora cunctis utilis,
Qua quisq;, quod studet, gerat,
Miles, togatus, nauita,
Opifex, arator, institor.
Illum forensis gloria,
Hunc triste raptat classicum:
Mercator hinc, ac rusticus
Auara suspirant lucra.
At nos lucelli ac fœnoris
Fandiq; prorsus nescij,
Nec arte fortes bellica,
Te Christe solum nouimus.
Te mente pura & simplici,
Te uoce, te cantu pio,
Rogare curuato genu
Flendo canendo discimus.
His nos lucramur quæstibus,
Hac arte tantum uiuimus:
Hæc inchoamus munera,
Cum sol resurgens emicat.
Intende nostris sensibus,
Vitamq; totam dispice:
Sunt multa fucis illita,
Quæ luce purgentur tua.
Durare nos tales iube,
Quales remotis sordibus
Nitere pridem iusseras,
Iordane tinctos flumine.
Quodcunq; nox mundi dehinc
Infecit atris nubibus,
Tu rex Eoi sideris
Vultu sereno illumina.
Tu Sancte, qui tetram picem
Candore tingis lacteo,
Ebenoq; crystallum facis,
Delicta terge liuida.
Sub nocte Iacob cærula
Luctator audax angeli
Eo, usquedum lux surgeret,
Sudauit impar prælio.
Sed cum iubar clarescceret,
Lapsante claudus poplite,
Femurq; uictus debile,
Culpæ uigorem perdidit.
Nutabat inguen saucium,
Quæ corporis pars uilior:
Longeq; sub cordis loco,
Diram souet libidinem.
Hæ nos docent imagines,
Hominem tenebris obsitum,
Si forte non cedat Deo,
Vires rebelles perdere.
Erit tamen beatior,
Intemperans membrum cui
Luctando claudum & tabidum
Dies oborta inuenerit.
Tandem facessat cæcitas
Quæ nosmet in præceps diu
Lapsos sinistris gressibus
Errore traxit deuio.
Hæc lux serenum conferat,
Purosq; nos præstet sibi:
Nihil loquamur subdolum,
Voluamus obscurum nihil.
Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, ne manus,
Oculiue peccent lubrici,
Ne noxa corpus inquinet.
Speculator astat desuper,
Qui nos diebus omnibus
Actusq; nostros prospicit,
A luce prima in uesperum.
Hic testis, hic est arbiter,
Hic intuetur, quicquid est,
Humana quod mens concipit:
Hunc nemo fallit iudicem.

HYMNUS III. ANTE CIBUM.

Monocolos pentastrophos. Versus dactylici trimetri hypercatalecti.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪

O cru-

A O Crucifer bone, lucisator
Omniparens, pie uerbigena,
Edite corpore uirgineo:
Sed prius in genitore potens,
Astra, solum, mare quàm fierent.
Huc nitido precor intuitu,
Flecte salutiferam faciem,
Fronte serenus: & irradia,
Nominis ut sub honore tui
Has epulas liceat capere.
Te sine dulce nihil Domine,
Nec iuuat ore quid appetere,
Pocula ni prius, atq; cibos
Christe tuus fauor imbuerit,
Omnia sanctificante fide.
Fercula nostra Deum sapiant,
Christus & influat in pateras,
Seria, ludicra, uerba, iocos:
Deniq; quod sumus, aut agimus
Trina superna regat pietas.
Hic mihi nulla rosæ spolia,
Nullus aromate fragrat odor:
B Sed liquor influit ambrosius,
Nectareamq; fidem redolet
Fusus ab usq; patris gremio.
Sperne camœna leues ederas,
Cingere tempora quis solita es,
Sertaq; mystica dactylico
Texere docta, liga strophio
Laude dei redimita comas.
Quod generosa potest anima,
Lucis & ætheris indigena,
Soluere dignius obsequium:
Quàm data munera si recinat
Artificem modulata suum?
Ipse homini quia cuncta dedit,
Quæ capimus dominante manu,
Quæ polus, aut humus, aut pelagus
Aëre, gurgite, rure creant,
Hæc mihi subdidit, & sibi me.
Callidus illaqueat uolucres
Aut pedicis dolus, aut maculis,
Illita glutine corticeo
Vimina plumigeram seriem
Impediunt, & abire uetant.
Ecce per æquora fluctiuagos
Texta greges sinuosa trahunt.
Piscis item sequitur calamum,
Raptus acumine uulnifico,
Credula saucius ora cibo.
Fundit opes ager ingenuas,
Diues aristiferæ segetis,
Hic ubi uitea pampineo
Brachia palmite luxuriant,
Pacis alumna ubi bacca uiret.
Hæc opulentia Christicolis
Seruit, & omnia suppeditat.
Absit enim procul illa fames
Cædibus ut pecudum libeat
Sanguineas lacerare dapes.
Sint fera gentibus indomitis
Prandia, de nece quadrupedum:
Nos oleris coma, nos siliqua
Fœta legumine multimodo
Pauerit innocuis epulis.
Spumea mulctra gerunt niueos
Vbere de gemino latices,
Perq; coagula densa liquor
In solidum coit, & fragili
Lac tenerum premitur calatho.
Mella recens mihi Cecropia
Nectare sudat olente fauus,
Hæc opifex apis aërio
Rore liquat, tenuiq; thymo,
Nexilis inscia connubij.
Hinc quoq; pomiferi nemoris
Munera mitia proueniunt,
Arbor onus tremefacta suum
Deciduo grauis imbre pluit,
Puniceosq; iacit cumulos.
Quæ ueterum tuba, quæ'ue lyra
Flatibus incita, uel fidibus,
Diuitis omnipotentis opus,
Quæq; fruenda patent homini,
Laudibus æquiparare queat?
Te pater optime mane nouo,
Solis & orbita cùm media est,
Te quoq; luce sub occidua
Sumere cum monet hora cibum,
Nostra Deus canet harmonia.
Quòd calet halitus interior,
Corde quòd abdita uena tremit,

Pulsat

Pulsat & incita quod resonam
Lingua sub ore latens caueam,
Laus superi Patris esto mihi.
Nos igitur tua sancte manus
Cespite composuit madido,
Effigiem meditata suam:
Vtq; foret rata materies,
Flauit & indidit ore animam.
Tunc per amœna uireta iubet
Frondicomis habitare locis,
Ver ubi perpetuum redolet,
Prataq; multicolora latex
Quadrifluo celer amne rigat.
Hæc tibi nunc famulentur, ait,
Vsibus omnia dedo tuis:
Sed tamen aspera mortifero
Stipite carpere poma ueto,
Qui medio uiret in nemore.
Hic draco perfidus, indocile
Virginis illicit ingenium,
Vt socium malesuada uirum
Mandere cogeret ex uetitis,
Ipsa pari peritura modo.
Corpora mutua nosse nefas,
Post epulas inoperta uident,
Lubricus error & erubuit:
Tegmina suta parant folijs,
Dedecus ut pudor occuleret.
Conscia culpa Deum pauitans
Sede pia procul exigitur.
Innuba fœmina quæ fuerat,
Coniugis excipit imperium,
Fœdera tristia iussa pati.
Auctor & ipse doli coluber
Plectitur improbus, ut mulier
Colla trilinguia calce terat:
Sic coluber muliebre solum
Suspicit, atq; uirum mulier.
His ducibus uitiosa dehinc
Posteritas ruit in facinus:
Dumq; rudes imitatur auos,
Fasq; nefasq; simul glomerans,
Impia crimina morte luit.
Ecce uenit noua progenies,
Aethere proditus alter homo,
Non luteus, uelut ille prior:
Sed Deus ipse gerens hominem, A
Corporeisq; carens uitijs.
Fit caro uiuida, sermo Patris,
Numine quem rutilante grauis
Non thalamo, neq; iure tori,
Nec genialibus illecebris
Intemerata puella parit.
Hoc odium uetus illud erat,
Hoc erat aspidis atq; hominis
Digladiabile dissidium,
Quòd modò cernua fœmineis
Vipera proteritur pedibus.
Edere nanq; Deum merita
Omnia uirgo uenena domat,
Tractibus anguis inexplicitis
Virus inerme piger reuomit,
Gramine concolor in uiridi.
Quæ feritas modò non trepidat,
Territa de grege candidulo?
Impauidas lupus inter oues
Tristis obambulat, & rabidum
Sanguinis immemor os cohibet.
Agnus enim uice mirifica B
Ecce leonibus imperitat:
Exagitansq; truces aquilas
Per uaga nubila, perq; notos
Sidere lapsa columba fugat.
Tu mihi Christe columba potens,
Sanguine pasta cui cedit auis:
Tu niueus per ouile tuum
Agnus hiare lupum prohibes,
Sub iuga tigridis ora premens.
Da locuples Deus hoc famulis
Ritè precantibus, ut tenui
Membra cibo recreata leuent:
Neu piger immodicis dapibus
Viscera tenta grauet stomachus.
Haustus amarus abesto procul,
Nec libeat tetigisse manu
Exitiale quid, aut uetitum:
Gustus & ipse modum teneat,
Sospitet ut iecur incolume.
Sit satis anguibus horrificis,
Liba quòd impia corporibus
Ac miseram peperere necem:
Sufficiat semel ob facinus

Plasma

A Plasma Dei potuisse mori.
Oris opus, uigor igneolus
Non moritur: quia flante Deo
Compositus, superoq; fluens
De solio patris artificis,
Vim liquidæ rationis habet.
Viscera mortua quinetiam
Post obitum reparare datur,
Deq; suis iterum tumulis
Prisca renascitur effigies,
Puluereo coëunte situ.
Credo equidem (neq; uana fides)
Corpora uiuere more animæ:
Nam modò corporeum memini
De Phlegethonte gradu facili
Ad superos remeasse Deum.
Spes eadem mea membra manet,
Quæ redolentia funereo
Iussa quiescere sarcophago.
Dux parili rediuiuus humo
Ignea Christus ad astra uocat.

HYMNUS IIII. POST CIBUM.

B Monocolos tristrophos. Versus hendecasyllabi Phalæcij.

— — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪

Pastis uisceribus, ciboq; sumpto,
Quem lex corporis imbecilla poscit,
Laudem lingua Deo patri rependat:
Patri, qui Cherubim sedile sacrum,
Necnon & Seraphim suum, supremo
Subnixus solio, tenet, regitq;.
Hic est, quem Zabaoth Deum uocamus,
Expers principij, carensq; fine,
Rerum conditor, & repertor orbis.
Fons uitæ liquida fluens ab arce,
Infusor fidei, sator pudoris,
Mortis perdomitor, salutis auctor.
Omnes quòd sumus, ac uigemus, inde est:
Regnat Spiritus ille sempiternus,
A' Christo simul & Parente missus.
Intrat pectora candidus pudica,
Quæ templi uice consecrata rident,
Postquàm combiberint Deum medullis.
Sed si quid uitij doli'ue nasci
Inter uiscera iam dicata sensit:
Ceu spurcum refugit celer sacellum.
Tetrum flagrat enim uapore crasso
Horror conscius æstuante culpa,
Offensumq; bonum niger repellit.
Nec solus pudor, innocensq; uotum
Templum constituunt perenne Christo
In cordis medij sinu ac recessu:
Sed ne crapula ferueat cauendum est,
Quæ sedem fidei cibis refertam
Vsq; ad congeriem coarctet intus.
Parcis uictibus expedita corda
Infusum melius Deum receptant,
Hic pastus animæ est, saporq; uerus.
Sed nos tu gemino fouens paratu,
Artus, atq; animas utroq; pastu
Confirmas pater, ac uigore comples.
Sic olim tua præcluens potestas,
Inter raucisonos situm leones
Illapsis dapibus uirum refouit.
Illum fusile numen execrantem,
Et curuare caput sub expolita
Aeris materia nefas putantem:
Plebs diræ Babylonis, ac tyrannus
Morti subdiderant, feris dicarant,
Sæuis protinus haustibus uorandum.
O' semper pietas, fidesq; tuta:
Lambunt indomiti uirum leones,
Intactumq; Dei tremunt alumnum.
Astant comminus, & iubas reponunt,
Mansuescit rabies, fameq; blanda
Prædam rictibus ambit incruentis.
Sed cùm tenderet ad superna palmas,
Expertumq; sibi Deum rogaret,
Clausus iugiter, indigensq; uictu:
Iussus nuncius aduolare terris,
Qui pastum famulo daret probato,
Raptim desilit obsequente mundo.
Cernit fortè procul dapes inemptas,
Quas messoribus Abacuc propheta
Agresti bonus exhibebat arte.
Huius cæsarie manu prehensa,
Plenis (sicut erat) grauem canistris
Suspensum rapit, & uehit per auras.
Tum raptus simul ipse, prandiumq;
Sensim labitur in lacum leonum:
Et quas tunc epulas gerebat, offert.
Sumas lætus, ait, libensq; carpas

Quæ summus Pater, angelusq; Christi
Mittunt liba tibi sub hoc periclo.
His sumptis, Danielus excitauit
In cœlum faciem, ciboq; fortis
Amen reddidit, alleluia dixit.
Sic nos muneribus tuis refecti,
Largitor Deus omnium bonorum,
Grates reddimus, & sacramus hymnos.
Tu nos tristifico uelut tyranno,
Mundi scilicet impotentis actu
Conclusos, regis, & feram repellis,
Quæ circumfremit, ac uorare tentat,
Insanos acuens furore dentes,
Cùm te summe Deus precemur unum.
Vexamur, premimur, malis rotamur,
Oderunt, lacerant, trahunt, lacessunt,
Iuncta est supplicijs fides iniquis.
Nec desit tamen anxijs medela:
Nam languente trucis leonis ira,
Illapsæ superingeruntur escæ.
Quas si quis sitienter hauriendo
Non gustu tenui, sed ore pleno,
Internis uelit implicare uenis:
Hic sancto sociatus ex propheta,
Iustorum capiet cibos uirorum,
Qui fructum Domino metunt perenni.
Nil est dulcius ac magis saporum,
Nil quod plus hominem iuuare possit,
Quàm uatis pia præcinentis orsa.
His sumptis licet insolens potestas
Prauum iudicet, irrogetq; mortem:
Impasti licet irruant leones:
Nos semper Dominum patrem fatentes,
In te Christe Deus loquemur unum,
Constanterq; tuam crucem feremus.

HYMNVS V. AD INCENSVM cerei Paschalis.

Monocolos tetrastrophos. Versus Choriambici tetrametri acatalecti.

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Inuentor rutili dux bone luminis,
Qui certis uicibus tempora diuidis:
Merso sole chaos ingruit horridum,
Lucem Christe tuis redde fidelibus.
Quamuis innumero sidere regiam,
Lunariq; polum lampade pinxeris,
Incussu silicis lumina nos tamen
Monstras saxigeno semine quærere.
Hoc signas opere Conditor inclyte,
Lumen ueridicum mentibus omnium,
In Christo Domino quærere iugiter,
Quem petram loquitur doctor egregius.
Ne nesciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se uoluit petram,
Nostris igniculis unde genus uenit.
Pinguis quos olei rore madentibus
Lychnis, aut facibus pascimus aridis,
Quin & fila fauis scirpea floreis
Presso melle prius collita fingimus.
Viuax flamma uiget, seu caua testula
Succum linteolo suggerit ebrio:
Seu pinus piceam fert alimoniam,
Seu ceram teretem stuppa calens bibit.
Nectar de liquido uertice feruidum
Guttatim lachrymis stillat olentibus,
Ambustum quoniam uis facit ignea
Imbrem de madido flere cacumine.
Splendent ergo tuis muneribus Pater
Flammis mobilibus scilicet atria,
Absentemq; diem lux agit æmula,
Quam nox cum lacero uicta fugit peplo.
Sed quis non rapidi luminis arduam,
Manantemq; Deo cernat originem?
Moses nempe Deum spinifero in rubo
Vidit conspicuo lumine flammeum.
Felix, qui meruit sentibus in sacris
Cœlestis solij uisere Principem,
Iussus nexa pedum uincula soluere,
Ne sanctum inuolucris pollueret locum.
Hunc ignem populus sanguinis inclyti
Maiorum meritis tutus & impotens,
Suetus sub dominis uiuere barbaris,
Iam liber sequitur longa per auia:
Quà gressum tulerant, castraq; cerulæ
Noctis per medium concita mouerant,
Plebem peruigilem fulgere præuio
Ducebat radius sole micantior.
Sed rex Niliaci littoris, inuido
Feruens felle, iubet præualidam manum
In bellum rapidis ire cohortibus,
Ferratasq; acies clangere classicum.

Sumunt

A Sumunt arma uiri, seq; minacibus
Accingunt gladijs, triste canit tuba.
Hic fidit iaculis, ille uolantia
Præfigit calamis spicula Gnosijs.
Densatur cuneis turba pedestribus,
Currus pars, & equos, & uolucres rotas
Conscendunt celeres, signaq; bellica
Prætendunt tumidis clara draconibus.
Hinc iam seruitij nescia pristini,
Gens Pelusiacis usta uaporibus,
Tandem purpurei gurgitis hospita
Rubris littoribus fessa resederat.
Hostis dirus adest cum duce perfido,
Infert & ualidis prælia uiribus.
Moses porrò suos in mare præcipit
Constans intrepidis tendere gressibus.
Præbent rupta locum stagna uiantibus,
Riparum in faciem peruia, sistitur
Circunstans uitreis unda liquoribus,
Dum plebs sub bifido permeat æquore.
Pubes quinetiam decolor asperis
Irritata odijs, rege sub impio,
B Ebræum sitiens fundere sanguinem,
Audet se pelago credere concauo.
Ibant præcipiti turbine percita
Fluctus per medios agmina regia:
Sed confusa dehinc unda reuoluitur
In semet reuolans gurgite confluo.
Currus tunc, & equos, telaq; naufraga,
Ipsos & proceres, & uaga corpora
Nigrorum uideas nare satellitum,
Arcis iustitium triste tyrannicæ.
Quæ tandem poterit lingua retexere
Laudes Christe tuas? qui domitam Pharon
Plagis multimodis cedere præsidi
Cogis iusticiæ, uindice dextera?
Qui Pontum rapidis æstibus inuium
Persultare uetas, ut refluo in salo
Securus pateat te duce transitus,
Et mox unda rapax ut uoret impios.
Cui ieiuna eremi saxa madentibus
Exundant scatebris, & latices nouos
Fundit scissa silex, quæ sitientibus
Dat potum populis axe sub igneo.
Instar fellis aqua, tristifico in lacu
Fit ligni uenia mel uelut Atticum.

Lignum est, quo sapiunt aspera dulcius,
Nam præfixa cruci spes hominum uiget.
Implet castra cibus tunc quoq; ninguidus,
Illabens gelida grandine densius:
His mensas epulis, hac dape construunt,
Quam dat sidereo Christus ab æthere.
Necnon imbrifero uentus anhelitu
Crassa nube leues inuehit alites,
Quæ difflata in humum cùm semel agmina
Fluxerunt, reduci non reuolant fuga.
Hæc olim patribus præmia contulit
Insignis pietas numinis unici:
Cuius subsidio nos quoq; uescimur,
Pascentes dapibus pectora mysticis.
Fessos ille uocat per freta seculi,
Discissis populum turbinibus regens,
Iactatasq; animas mille laboribus
Iustorum in patriam scandere præcipit.
Illic purpureis tecta rosarijs
Omnis fragrat humus, caltaq; pinguia
Et molles uiolas, & tenues crocos
Fundit fonticulis unda fugacibus.
Illic & gracili balsama surculo
Desudata fluunt, raraq; cinnama
Spirant, & folium, fonte quod abdito
Prælabens fluuius portat in exitum.
Felices animæ prata per herbida
Concentu parili suaue sonantibus
Hymnorum modulis dulce canunt melos,
Calcant & pedibus lilia candidis.
Sunt & spiritibus sæpe nocentibus
Pœnarum celebres sub Styge feriæ,
Illa nocte, sacer qua redijt Deus
Stagnis ad superos ex Acheronticis.
Non sicut tenebras de face fulgida
Surgens Oceano Lucifer imbuit:
Sed terris Domini de cruce tristibus
Maior sole nouum restituens diem.
Marcent supplicijs tartara mitibus,
Exultatq; sui carceris ocio
Vmbrarum populus, liber ab ignibus,
Nec feruent solito flumina sulphure.
Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem concilijs, uotaq; prospera
Certatim uigili congerimus prece,
Extructoq; agimus liba sacrario.

Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ suffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perspicuo flamma iacit uitro.
Credas stelligeram desuper aream
Ornatam geminis stare trionibus,
Et qua Phosphoreum temo regit iugum
Paßim purpureos spargier hesperos.
O res digna, Deus, quam tibi roscidæ
Noctis principio grex tuus offerat,
Lucem, qua tribuis nil preciosius,
Lucem, qua reliqua præmia cernimus.
Tu lux uera oculis, lux quoq; sensibus,
Intus tu speculum, tu speculum foris,
Lumen quod famulans offero, suscipe,
Tinctum pacifici chrismatis unguine.
Per Christum genitum summe Pater tuum,
In quo uisibilis stat tibi gloria,
Qui noster Dominus, qui tuus unicus
Spirat de patrio corde paraclitum.
Per quem splendor, honos, laus, sapientia,
Maiestas, bonitas, & pietas tua
Regnum continuat numine triplici,
Texens perpetuis secula seculis.

HYMNVS VI. ANTE SOMNVM.

Monocolos, tetrastrophos. Versus Iambici dimetri catalecti.

υ – υ – υ – υ
– – υ – υ – υ

Ades Pater supreme,
Quem nemo uidit unquam,
Patrisq; sermo Christe,
Et Spiritus benigne:
O trinitatis huius
Vis una, lumen unum,
Deus ex Deo perennis,
Deus ex utroq; missus.
Fluxit labor diei,
Redit quietis hora,
Blandus sopor uicißim
Fessos relaxat artus.
Mens æstuans procellis,
Curisq; sauciata
Totis bibit medullis
Obliuiale poclum.
Serpit per omne corpus
Lethæa uis, nec ullum
Miseris doloris ægri
Patitur manere sensum.
Lex hæc data est caducis
Deo iubente membris,
Vt temperet laborem
Medicabilis uoluptas.
Sed dum pererrat omnes
Quies amica uenas,
Pectusq; feriatum
Placat rigante somno:
Liber uacat per auras
Rapido uigore sensus,
Variasq; per figuras
Quæ sunt operta cernit.
Quia mens soluta curis,
Cui est origo cœlum,
Purusq; fons ab æthra
Iners iacere nescit.
Imitata multiformes
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repente currens
Tenui fruatur actu.
Sed sensa somniantûm
Dispar fatigat horror:
Nunc splendor intererrat,
Qui dat futura nosse.
Plerunq; dißipatis
Mendax imago ueris,
Animos pauore mœstos
Ambâge fallit atra.
Quem rara culpa morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux serena uibrans
Res edocet latentes.
At qui coinquinatum
Vitijs cor impiauit,
Lusus pauore multo
Species uidet tremendas.
Hoc Patriarcha noster
Sub carceris catena
Geminis simul ministris
Interpres approbauit.
Quorum reuersus unus,
Dat poculum tyranno:
Ast alterum rapaces

A Fixum uorant uolucres.
Ipsum deinde regem
Perplexa somniantem,
Mouit famem futuram
Clausis cauere aceruis.
Mox præsul ac tetrarches
Regnum per omne iussus
Sociam tenere uirgam,
Dominæ resedit aulæ.
O' quàm profunda iustis
Arcana, per soporem
Aperit tuenda Christus,
Quàm clara, quàm tacenda!
Euangelista summi
Fidißimus magistri,
Signata quæ latebant
Nebulis uidet remotis.
Ipsum Tonantis agnum
De cæde purpurantem,
Qui conscium futuri
Librum resignat unus.
Huius manum potentem
B Gladius perarmat anceps,
Et fulgurans utrinque
Duplicem minatur ictum.
Quæsitor ille solus
Animæque corporisque,
Ensisque bis timendus
Prima ac secunda mors est.
Idem tamen benignus
Vltor, retundit iram,
Paucosque non piorum
Patitur perire in æuum.
Huic inclytus perenne
Tribuit pater tribunal,
Hunc obtinere iussit
Nomen, supra omne nomen.
Hic præpotens cruenti
Extinctor Antichristi,
Qui de furente monstro
Pulchrum refert trophæum.
Quam bestiam capacem,
Populosque deuorantem,
Quam sanguinis charybdim,
Ioannes execratur.
Hæc nempe, quæ sacratum
Præferre nomen ausa,
Imam petit gehennam,
Christo perempta uero.
Tali sopore iustus
Mentem relaxat heros,
Vt spiritu sagaci
Cœlum peragret omne.
Nos nil meremur horum,
Quos creber implet error,
Concreta quos malarum
Vitiat cupido rerum.
Sat est quiete dulci
Fessum fouere corpus,
Sat si nihil sinistrum
Vanæ minentur umbræ.
Cultor Dei memento
Te fontis & lauacri
Rorem subisse sanctum,
Te chrismate innouatum.
Fac cùm uocante somno
Castum petis cubile,
Frontem, locumque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellit omne crimen,
Fugiunt crucem tenebræ,
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.
Procul ô procul uagantum
Portenta somniorum,
Procul esto peruicaci
Præstigiator astu.
O' tortuose serpens,
Qui mille per Meandros,
Fraudesque flexuosas,
Agitas quieta corda:
Discede, Christus hic est:
Hic Christus est, liquesce:
Signum, quod ipse nosti,
Damnat tuam cateruam.
Corpus licet fatiscens
Iaceat recliue paulum,
Christum tamen sub ipso
Meditabimur sopore.

HYMNVS VII. IEIVNANTIVM.

Monocolos. Versus sunt Iambici trimetri acatalecti.

O' Nazarene, dux Bethlem, uerbum Patris,

Quem partus alui uirginalis protulit,
Adesto castis Christe parsimonijs,
Festumq; nostrum rex serenus aspice,
Ieiuniorum dum litamus uictimam.
Nihil hoc profectò purius mysterio,
Quo fibra cordis expiatur liuidi,
Intemperata quo domantur uiscera,
A ruina putrem ne resudans crapulam
Obstrangulatæ mentis ingenium premat.
Hinc subiugatur luxus, & turpis gula,
Vini atq; somni degener socordia,
Libido sordens, inuerecundus lepos,
Variæq; pestes languidorum sensuum,
Parcam subactæ disciplinam sentiunt.
Nam si licenter diffluens potu & cibo,
Ieiuna ritè membra non coërceas:
Sequitur, frequenti marcida oblectamine,
Scintilla mentis ut tepescat nobilis,
Animusq; pigris stertat ut præcordijs.
Frenentur ergo corporum cupidines,
Detersa ut intus emicet prudentia:
Sic excitato perspicax acumine,
Liberq; flatu laxiore spiritus
Rerum parentem rectius precabitur.
Elia tali creuit obseruantia,
Vetus sacerdos, ruris hospes aridi,
Fragore ab omni quem remotum & segregem
Spreuisse tradunt criminum frequentiam,
Casto fruentem Syrtium silentio.
Sed mox in auras igneis iugalibus,
Curruq; raptus euolauit præpeti,
Ne de propinquo sordium contagio
Dirus quietum mundus afflaret uirum,
Olim probatis inclytum ieiunijs.
Non antè cœli principem septemplicis
Moses tremendi fidus interpres throni
Potuit uidere, quàm decem recursibus
Quater uolutis sol peragrans sidera
Omni carentem cerneret substantia.
Victus precantis solus in lacrymis fuit.
Nam flendo pernox, irrigatum puluerem
Humi madentis ore pressit cernuo:
Donec loquentis uoce perstrictus Dei,
Expauit ignem non ferendum uisibus.
Ioannes huius artis haud minus potens,
Dei perennis præcucurrit filium,
Curuos uiarum qui retorsit tramites,
Et flexuosa corrigens dispendia,
Dedit sequendam calle recto lineam.
Hanc obsequelam præparabat nuncius,
Mox affuturo construens iter Deo,
Cliuosa planis, confragosa ut lenibus
Conuerterentur, neue quicquam deuium
Illapsa terris inueniret Veritas.
Non usitatis ortus hic natalibus,
Oblita lactis iam uieto in pectore
Matris tetendit serus infans ubera:
Nec antè partu de senili effusus est,
Quàm prædicaret uirginem plenam Deo.
Pòst in patentes ille solitudines,
Amictus hirtis bestiarum pellibus,
Setis'ue tectus, hispida & lanugine,
Secessit, horrens inquinari & pollui
Contaminatis oppidorum moribus.
Illic dicata parcus abstinentia,
Potum cibumq; uir seueræ industriæ
In usq; serum respuebat uesperum,
Paruum locustis & fauorum agrestium
Liquore pastum corpori suetus dare.
Hortator ille primus, & doctor nouæ
Fuit salutis: nam sacrato in flumine
Veterum piatas lauit errorum notas:
Sed tincta postquàm membra defæcauerat,
Cœlo refulgens influebat spiritus.
Hoc ex lauacro labe dempta criminum,
Ibant renati non secus, quàm si rudis
Auri recocta uena pulchrum splendeat,
Micet metalli siue lux argentei,
Sudum polito prænitens purgamine.
Referre prisci stemma nunc ieiunij
Libet, fideli proditum uolumine,
Vt diruendæ ciuitatis incolis
Fulmen benigni mansuefactum patris
Piè repressis ignibus pepercerit.
Gens insolenti præpotens iactantia
Pollebat olim, quam fluentem nequiter
Corrupta uulgò soluerat lasciuia:
Et inde bruto contumax fastidio,
Cultum superni negligebat numinis.
Offensa tandem iugis indulgentiæ
Censura, iustis excitatur motibus,
Dextram perarmat triumphali incendio,

Nimbos

A Nimbos crepantes, & fragosos turbines
Vibrans, tonantum nube flammarum quatit.
Sed pœnitendi dum datur diecula,
Si fortè uellent improbam libidinem,
Veteresq; nugas condonare ac frangere,
Suspendit ictum terror exorabilis,
Paulumq; dicta subsistit sententia.
Ionam prophetam mitis ultor excitat,
Pœnæ imminentis iret ut prænuncius:
Sed nosset ille cùm minacem iudicem
Seruare malle, quàm ferire ac plectere,
Tectam latenter uertit in Tharsos fugam.
Celsam paratis pontibus scandit ratem,
Vdo reuincta fune puppis soluitur.
Itur per altum, fit procellosum mare,
Tum causa tanti quæritur periculi,
Sors in fugacem missa uatem decidit.
Iussus perire solus è cunctis reus,
Cuius uoluta crimen urna expresserat,
Præceps rotatur, & profundo immergitur,
Exceptus inde belluinis faucibus,
Alui capacis uiuus hauritur specu.
B Transmissa raptim præda, cassos dentium
Eludit ictus, incruentam transuolans
Impunè linguam, ne retentam mordicus
Offam molares dissecarent uiuidi,
Os omne transit, & palatum præterit.
Ternis dierum ac noctium processibus
Mansit ferino deuoratus gutture,
Errabat illic per latebras uiscerum,
Ventris recessus circumibat tortiles
Anhelus, extis intus æstuantibus.
Intactus exin tertiæ noctis uice,
Monstri uomentis pellitur singultibus,
Qua murmuranti fine fluctus frangitur,
Salsosq; candens spuma tundit pumices:
Ructatus exit, seq; seruatum stupet.
In Niniuitas se coactus percito
Gressu reflectit: quos ut increpauerat,
Pudenda censor imputans opprobria,
Impendet, inquit, ira summi uindicis,
Vrbemq; flamma mox cremabit, credite.
Apicem deinceps ardui montis petit,
Visurus inde conglobatum turbidæ
Fumum ruinæ, cladis & diræ struem,
Tectus flagellis multinodi germinis,
Nato & repentè perfruens umbraculo.
Sed mœsta postquàm ciuitas uulnus noui
Hausit doloris, heu supremùm palpitat,
Cursant per ampla congregatim mœnia
Plebs & senatus, omnis ætas ciuium,
Pallens iuuentus, eiulantes fœminæ.
Placet frementem publicis ieiunijs
Placare Christum, mos edendi spernitur,
Glaucos amictus induit monilibus
Matrona demptis, proq; gemma & serico
Crinem fluentem sordidus spargit cinis.
Squallent recincta ueste pullati patres,
Setasq; plangens turba sumit textiles,
Impexa uillis uirgo bestialibus,
Nigrante uultum contegit uelamine,
Iacens harenis & puer prouoluitur.
Rex ipse, Coos æstuantem murices
Lænam reuulsa dissipabat fibula,
Gemmas uirentes, & lapillos futiles,
Insigne frontis exuebat uinculum
Turpi capillos impeditos puluere.
Nullus bibendi, nemo uescendi memor,
Ieiuna mensas pubes omnis liquerat,
Quin & negato lacte uagientium
Fletu madescunt paruulorum cunulæ,
Succum papillæ parca nutrix denegat.
Greges & ipsos claudit armentalium
Sollers utrorum cura, ne uagum pecus
Contingat ore rorulenta gramina,
Potum strepentis néue fontis hauriat,
Vacuis querelæ personant præsepibus.
Mollitus his, & talibus, breuem Deus
Iram refrenat, temperans oraculum
Properè sinistrum, prona nam clementia
Haud difficulter supplicem mortalium
Soluit reatum, fitq; fautrix flentium.
Sed cur uetustæ gentis exemplum loquor?
Pridem caducis cùm grauatus artubus
IESVS, dicato corde ieiunauerit,
Prænuncupatus ore qui prophetico
Emanuel est, siue nobiscum Deus.
Qui corpus istud molle naturaliter,
Captumq; laxo sub uoluptatum iugo,
Virtutis arcta lege fecit liberum,
Emancipator seruientis plasmatis,
Regnantis antè uictor & cupidinis.

Inhospi-

Inhospitali nanq; secretus loco
Quinis diebus octies labentibus,
Nullam ciborum uindicauit gratiam,
Firmans salubri scilicet ieiunio
Vas appetendis imbecillum gaudijs.
Miratus hostis, posse limum tabidum
Tantum laboris sustinere ac perpeti,
Explorat arte sciscitator callida
Deus'ne membris sit receptus terreis:
Sed increpata fraude, post tergum ruit.
Hoc nos sequamur quisq; nunc pro uiribus,
Quod consecrati tu magister dogmatis
Tuis dedisti Christe sectatoribus:
Vt cùm uorandi uicerit libidinem,
Latè triumphet imperator spiritus.
Hoc est, quod atri liuor hostis inuidet,
Mundi poliq; quod gubernator probat,
Altaris aram quod facit placabilem,
Quod dormientis excitat cordis fidem,
Quod limat ægram pectorum rubiginem.
Perfusa non sic amne flamma extinguitur,
Nec sic calente sole tabescunt niues:
Vt turbidarum scabra culparum seges
Vanescit almo trita sub ieiunio,
Si blanda semper misceatur largitas.
Est quippe & illud grande uirtutis genus,
Operire nudos, indigentes pascere,
Opem benignam ferre supplicantibus,
Vnam paremq; sortis humanæ uicem
Inter potentes atq; egenos ducere.
Satis beatus quisq; dextram porrigit,
Laudis rapacem, prodigam pecuniæ,
Cuius sinistra dulce factum nesciat:
Illum perennes protinus complent opes,
Ditatq; fructus fœnerantem centuplex.

HYMNVS VIII. POST IEIVNIVM.

Dicolos tetrastrophos. Versus tres priores hendecasyllabi Sapphici: quartus pentasyllabus Adonius.

— ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪
— ∪ ∪ — ∪.

Christe seruorum regimen tuorum,
Mollibus qui nos moderans habenis,
Leniter frenas, faciliq; septos
Lege coërces.

A

Ipse cùm portans onus impeditum
Corporis, duros toleris labores,
Maior exemplis, famulos remisso
Dogmate palpas.
Nona summissum rotat hora solem,
Partibus uixdum tribus euolutis,
Quarta deuexo superest in axe
Portio lucis.
Nos breuis uoti dape uindicata
Soluimus festum, fruimurq; mensis
Affatim plenis, quibus imbuatur
Prona uoluptas.
Tantus æterni fauor est magistri:
Doctor indulgens, ita nos amico
Lactat hortatu, leuis obsequela ut
Mulceat artus.
Addit &, ne quis uelit inuenusto
Sordidus cultu lacerare frontem:
Sed decus uultus, capitisq; pexum
Comit honorem.
Terge ieiunans, ait, omne corpus,
Néue subducto faciem rubore
Luteus tingat color, aut notetur
Pallor in ore. B
Rectius læto tegimus pudore,
Quicquid ad cultum patris exhibemus:
Cernit occultum Deus, & latentem
Munere donat.
Ille ouem morbo residem, gregiq;
Perditam sanat, malè dißipantem
Vellus affixis uepribus per hirtæ
Deuia syluæ.
Impiger pastor reuocat, lupisq;
Gestat exclusis, humeros grauatus,
Inde purgatam reuehens aprico
Reddit ouili.
Reddit & pratis, uiridiq; campo,
Vibrat implexis ubi nulla lappis
Spina, nec germen sudibus perarmat
Carduus horrens.
Sed frequens palmis nemus, & reflexa
Vernat herbarum coma, tum perennis
Gurgitem uiui uitreum fluentis
Laurus obumbrat.
Hisce pro donis tibi fide pastor,
Seruitus quæ'nam poterit rependi?

Nulla

A Nulla compensant precium salutis
Vota precantum.
Quamlibet spreto sine more pastu
Sponte confectos tenuemus artus,
Teq; contemptis epulis rogemus
Nocte dieq;:
Vincitur semper minor obsequentum
Cura,nec munus genitoris æquat,
Frangit & cratem luteam laboris
Grandior usus.
Ergo ne limum fragilem solutæ
Deserant uires,& aquosus albis
Humor in uenis dominetur,ægrum
Corpus eneruans:
Laxus ac liber modus abstinendi
Ponitur cunctis,neq; nos seuerus
Terror impellit,sua quenq; cogit
Velle potestas.
Sufficit,quicquid facias uocato
Numinis nutu prius,inchoare,
Siue tu mensam renuas,cibumq;
Sumere tentes.
B Annuit dexter Deus,& secundo
Prosperat uultu:uelut hoc salubre
Fidimus nobis fore,quòd dicatas
Carpimus escas.
Sit bonum supplex precor,& medelam
Conferat membris,animumq; pascat
Sparsus in uenas cibus obsecrantum
Christicolarum.

HYMNVS IX.

Omni hora atque die.
Monocolos,tristrophos.Versus trochaici
octonarij catalecti.
–∪ –– –∪ –– –∪ –– –∪∪

Da puer plectrum,choreis ut canam fidelibus
Dulce carmen & melodum:gesta Christi insignia.
Hunc Camœna nostra solũ pangat,hũc laudet lyra.
Christus est quẽ rex sacerdos affuturũ protinus
Infulatus concinebat uoce,chorda & tympano,
Spiritum cœlo influentem per medullas hauriens.
Facta nos & iam probata pangimus miracula,
Testis est orbis,nec ipsa terra quod uidit negat,
Comminus Deum docendis proditum mortalibus.
Corde natus ex parentis,ante mundi exordium,
Alpha & ω cognominatur,ipse fons & clausula
Omnium quæ sunt,fuerunt,quæq; pòst futura sunt.
Ipse iussit,& creata:dixit ipse,& facta sunt,
Terra,cœlum,fossa ponti,trina rerum machina,
Quæq; in his uigent sub alto solis & lunæ globo.
Corporis formã caduci,membra morti obnoxia
Induit,ne gens periret protoplasti ex germine,
Merserat quem lex profundo noxialis tartaro.
O' beatus ortus ille,uirgo cùm puerpera
Edidit nostram salutem,fœta sancto Spiritu,
Et puer redemptor orbis os sacratum protulit.
Psallat altitudo cœli,psallat omnis angelus,
Quicquid est uirtutis usquam psallat in laudẽ Dei:
Nulla linguarum silescat,uox & omnis consonet.
Ecce quem uates uetustis concinebant seculis,
Quem prophetarum fideles paginæ spoponderãt,
Emicat,promissus olim: cuncta collaudent eum.
Cantharis infusa lympha fit Falernum nobile,
Nunciat uinum minister esse promptum ex hydria,
Ipse rex sapore tinctis obstupescit poculis.
Membra morbis ulcerosa, uiscerum putredines
Mando ut abluãtur,inquit:fit ratum quod iusserat,
Turgidam cutem repurgant uulnerum piamina.
Tu perennibus tenebris iam sepulta lumina
Illinis limo salubri,sacri & oris nectare:
Mox apertis hac medela lux reducta est orbibus.
Increpas uentũ furẽtem, quòd procellis tristibus
Verrat æquor fundo ab imo, uexet & uagam ratẽ:
Ille iussis obsecundat,mitis unda sternitur.
Extimum uestis sacratæ furtim mulier attigit,
Protinus salus secuta est,ora pallor deserit,
Sistitur riuus,cruore qui fluebat perpeti.
Exitu dulcis iuuentæ raptum ephebum uiderat,
Orba quem mater supremis funerabat fletibus:
Surge,dixit: ille surgit,matri & astans redditur.
Sole iã quarto carentẽ, iam sepulchro abscõditũ
Lazarum iubet uigere,reddito spiramine:
Fœtidum iecur reductus rursus intrat halitus.
Ambulat per stagna põti,summa calcat fluctuũ,
Mobilis liquor profundi pendulam præstat uiam,
Nec fatiscit unda sanctis pressa sub uestigijs.
Suetus antro bustuali sub catenis frendere,
Mentis impos efferatis percitus furoribus
Prosilit,ruitq; supplex,Christum adesse ut senserat.
Pulsa pestis lubricorum milleformis dæmonum,
Corripit gregis suilli sordida spurcamina,
Seq; nigris mergit undis,fit pecus lymphaticum.

Fert ter in qualis quaternis ferculorũ fragmina,
Affatim referta iam sunt accubantum millia
Quinque panibus peresis, & gemellis piscibus.
Tu cibus panisq; noster, tu perennis suauitas:
Nescit esurire in æuum, qui tuam sumit dapem:
Nec lacunam uentris implet, sed fouet uitalia.
Clausus aurium meatus, & sonorum nescius,
Purgat ad præcepta Christi crassa quæq; obstacula,
Vocibus capax fruendis ac susurris peruius.
Omnis ægritudo cedit, languor omnis pellitur,
Lingua fatur, quam ueterna uinxerant silentia,
Gestat & suum per urbem lætus æger lectulum.
Quin & ipsum, ne salutis inferi expertes forent,
Tartarum benignus intrat, fracta cedit ianua,
Vectibus cadit reuulsis cardo dissolubilis.
Illa prompta ad irruentes, ad reuertentes tenax,
Obice extrorsum recluso porta reddit mortuos
Lege uersa, et limen atrum iam recalcandum patet.
Sed Deus dum luce fulua mortis antra illuminat,
Dum stupentibus tenebris candidum præstat diem:
Tristia squallentis æthræ palluerunt sidera.
Sol refugit, & lugubri sordidus ferrugine
Igneum reliquit axem, seq; mœrens abdidit,
Fertur horruisse mundus noctis æternæ chaos.
Solue uocẽ mens sonorã, solue linguã mobilem,
Dic tropæum passionis, dic triumphalem crucem,
Pange uexillum notatis quod refulget frontibus.
O nouum cæde stupenda uulneris miraculum;
Hinc cruoris fluxit unda, lympha parte ex altera,
Lympha nẽpe dat lauacrũ, tũ corona ex sãguine est.
Vidit anguis immolatam corporis sacri hostiam,
Vidit, & fellis perusti mox uenenum perdidit,
Saucius dolore multo colla fractus sibilat.
Quid tibi, profane serpens, profuit rebus nouis
Plasma primum perculisse, uersipelli astutia?
Diluit culpam recepta forma mortalis Deo.
Ad breuem se mortis usum dux salutis dedidit,
Mortuos olim sepultos ut redire insuesceret,
Dissolutis pristinorum uinculis peccaminum.
Hunc patres, sanctiq; multi cõditorem præuium
Iam reuertentem secuti, tertio demum die
Carnis indumenta sumunt, deq; bustis prodeunt.
Cerneres coire membra de fauillis aridis,
Frigidum uenis resumptis puluerem tepescere,
Ossa, neruos ac medullas glutino cutis tegi.
Post ut occasum resoluit uitæ, et hominẽ reddidit,
Arduum tribunal alti uictor ascendit patris, A
Inclitam cælo reportans passionis gloriam.
Macte iudex mortuorum, macte rex uiuentium,
Dexter in parentis arce qui cluis uirtutibus,
Omnium uenturus inde iustus ultor criminum.
Te senes, & te iuuentus, paruulorum te chorus,
Turba matrum uirginumq; simplices puellulæ,
Voce concordes pudicis perstrepant concentibus.
Fluminum lapsus, & undæ, littorum crepidines,
Imber, æstus, nix, pruina, aura, silua, nox, dies,
Omnibus te concelebrent seculorum seculis.

HYMNVS X.

Ad defunctorum exequias.

Monocolos tetrastrophos. Versus anapæstici trimetri catalecti.

v v – v v – v v – –

Deus ignee fons animarum,
Duo qui socians elementa,
Viuum simul ac moribundum,
Hominem pater effigiasti.
Tua sunt, tua rector utraque
Tibi copula iungitur horum:
Tibi dum uegetata cohærent, B
Spiritus simul & caro uiuit.
Rescissa sed ista seorsum,
Proprios reuocantur in ortus:
Petit alter æthera feruens,
Humus excipit arida corpus.
Rescissa sed ista seorsum
Soluunt hominem, perimuntq;:
Humus excipit arida corpus,
Animæ rapit aura liquorem.
Quia cuncta creata necesse est
Tabefacta senescere tandem,
Compactaq; dissociari,
Et dissona texta retexi.
Hanc tu Deus optime mortem
Famulis abolere paratus,
Iter inuiolabile monstras,
Quo perdita membra resurgant.
Vt dum generosa caducis,
Ceu carcere clausa ligantur,
Pars illa potentior extet,
Quæ germen ab æthere traxit.
Si terrea forte uolutas
Luteum sapit, & graue captat:

Animus

A Animus quoq; pondere uictus,
Sequitur sua membra deorsum.
At si generis memor ignis
Contagia pigra recuset,
Vehit hospita uiscera secum,
Pariterq; reportat ad astra.
Nam quòd requiescere corpus
Vacuum sine mente uidemus,
Spacium breue restat, ut alti
Repetat collegia sensus.
Venient citò secula, cùm iam
Socius calor ossa reuisat,
Animataq; sanguine uiuo
Habitacula pristina gestet.
Quæ pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras,
Animas comitata priores.
Hinc maxima cura sepulchris
Impenditur, hinc resolutos
Honor ultimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.
B Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos est,
Aspersaq; myrrha Sabæo
Corpus medicamine seruat.
Quid'nam sibi saxa cauata?
Quid pulchra uolunt monumenta?
Res quòd nisi creditur illis
Non mortua, sed data somno?
Hoc prouida Christicolarum
Pietas studet, utpote credens
Fore protinus omnia uiua,
Quæ nunc gelidus sopor urget.
Qui iacta cadauera passim
Miserans tegit aggere terræ,
Opus exhibet ille benignum
Christo pius omnipotenti.
Quin lex eadem monet omnes
Gemitum dare sorte sub una,
Cognataq; funera nobis
Aliena in morte dolere.
Sancti sator ille Tobiæ,
Sacer ac uenerabilis heros,
Dapibus iam ritè paratis
Ius prætulit exequiarum.

Iam stantibus ille ministris,
Cyathos & fercula liquit,
Studioq; accinctus humandi,
Fletu dedit ossa sepulchro.
Veniunt mox præmia cœlo,
Preciumq; rependitur ingens:
Nam lumina nescia solis
Deus illita felle serenat.
Iam tunc docuit pater orbis,
Quàm sit rationis egena,
Mordax & amara medela,
Cùm lux animum noua uexat.
Docuit quoque non prius ullum
Cœlestia cernere regna,
Quàm nocte & uulnere tristi
Tolerauerit aspera mundi.
Mors ipsa beatior inde est,
Quòd per cruciamina lethi
Via panditur ardua iustis,
Et ad astra doloribus itur.
Sic corpora mortificata
Redeunt melioribus annis,
Nec post obitum recalescens
Compago fatiscere nouit.
Hæc quæ modò pallida tabo
Color albidus inficit ora:
Tunc flore uenustior omni,
Sanguis cute tinget amœna.
Nam nulla deinde senectus
Frontis decus inuida carpet,
Macies neq; sicca lacertos
Succo tenuabit adeso.
Morbus quoq; pestifer, artus
Qui nunc populatur anhelos,
Sua tunc tormenta resudans
Luet inter uincula mille.
Hunc eminus aëre ab alto
Victrix caro, iamq; perennis
Cernet sine fine gementem,
Quos mouerat ipse dolores.
Quid turba superstes, inepta
Plangens ululamina miscet?
Cur tam bene condita iura,
Luctu dolor arguit amens?
Iam mœsta quiesce querela,
Lachrymas suspendite matres,

Nullus sua pignora plangat,
Mors hæc reparatio uitæ est.
Sic semina sicca uirescunt
Iam mortua, iamq; sepulta,
Quæ reddita cespite ab imo
Veteres meditautur aristas.
Nunc suscipe terra fouendum,
Gremioq; hunc concipe molli,
Hominis tibi membra sequestro,
Generosa & fragmina credo.
Animæ fuit hæc domus olim
Factoris ab ore creatæ,
Feruens habitauit in istis
Sapientia principe Christo.
Tu depositum tege corpus,
Non immemor ille requiret
Sua munera fictor & auctor,
Proprijq; ænigmata uultus.
Veniant modò tempora iusta,
Cùm spem Deus impleat omnem,
Reddas patefacta necesse est,
Qualem tibi trado figuram.
Non si cariosa uetustas
Dissoluerit ossa fauillis,
Fueritq; cinisculus arens,
Minimi mensura pugilli.
Nec si uaga flumina, & auræ
Vacuum per inane uolantes,
Tulerint cum puluere neruos,
Hominem perijsse licebit.
Sed dum resolubile corpus
Reuocas Deus, atq; reformas,
Qua nam regione iubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, ut est Eleazar,
Quem floribus undiq; septum
Diues procul aspicit ardens.
Sequimur tua dicta Redemptor,
Quibus atra morte triumphans,
Tua per uestigia mandas
Socium crucis ire latronem.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam Paradisi:
Licet & nemus illud adire,
Homini quod ademerat anguis.

A

Illic precor optime ductor,
Famulam tibi præcipe mentem
Genitali in sede sacrari,
Quam liquerat exul & errans.
Nos tecta fouebimus ossa
Violis, & fronde frequenti,
Titulumq; & frigida saxa
Liquido spargemus odore.

HYMNVS XI. AD VIII. KALENdas Ianuarias.

Carmen simile superiori, Ales diei nuncius.

∪ – ∪ – – – ∪ –

Quid est, quòd arctum circulum
Sol iam recurrens deserit?
Christus'ne terris nascitur,
Qui lucis auget tramitem?
Heu quàm fugacem gratiam
Festina uoluebat dies:
Quàm penè subductam facem
Sensim recisa extinxerat.
Cœlum nitescat lætius,
Gratetur & gaudens humus,
Scandit gradatim denuò
Iubar priores lineas.

B

Emerge dulcis pusio,
Quem matris edit castitas,
Parens, & expers coniugis,
Mediator, & duplex genus.
Ex ore quamlibet patris
Sis ortus, & uerbo editus:
Tamen paterno in pectore
Sophia callebat prius.
Quæ prompta cœlum condidit,
Solem, diemq;, & cætera,
Virtute uerbi effecta sunt
Hæc cuncta: nam uerbum Deus.
Sed ordinatis seculis,
Rerumq; digesto statu,
Fundator ipse & artifex
Permansit in Patris sinu.
Donec rotata annalium
Transuoluerentur millia,
Atq; ipse peccantem diu
Dignatus orbem uiseret.
Nam cæca uis mortalium

A Venerans inanes næniaś,
Vel æra,uel saxa algida,
Vel ligna credebat Deum.
Hæc dum sequuntur,perfidi
Prædonis in ius uenerant,
Et mancipatam fumido
Vitam barathro immerserant.
Stragem sed istam non tulit
Christus cadentum gentium
Impunè,ne forsan sui
Patris periret fabrica.
Mortale corpus induit,
Vt excitato corpore
Mortis catenam frangeret,
Hominemq; portaret patri.
Hic ille natalis dies,
Quo te Creator arduus
Spirauit,& limo indidit,
Sermone carnem glutinans.
Sentis'ne uirgo nobilis,
Matura per fastidia,
Pudoris intactum decus
B Honore partus crescere?
O' quanta rerum gaudia
Aluus pudica continet,
Ex qua nouellum seculum
Procedit,& lux aurea.
Vagitus ille exordium
Vernantis orbis prodidit:
Nam tunc renatus sordidum
Mundus ueternum depulit.
Sparsisse tellurem reor
Rus omne densis floribus,
Ipsasq; harenas Syrtium
Fragrasse nardo & nectare.
Te cuncta nascentem puer
Sensere dura & barbara:
Victusq; saxorum rigor,
Obduxit herbam cotibus.
Iam mella de scopulis fluunt,
Iam stillat ilex arido
Sudans amomum in stipite,
Iam sunt myricis balsama.
O' sancta præsepis tui
Aeterne rex cunabula,
Populisq; per seclum sacra,
Mutis & ipsis credita.
Adorat hæc brutum pecus,
Indocta turba scilicet:
Adorat excors natio,
Vis cuius in pastu sita est.
Sed cùm fideli spiritu
Concurrat ad præsepia
Pagana gens,& quadrupes,
Sapiatq; quod brutum fuit:
Negat patrum prosapia,
Perosa præsentem Deum:
Credas uenenis ebriam,
Furijs'ue lymphatam rapi.
Quid prona per scelus ruis?
Agnosce,si quicquam tibi
Mentis resedit integræ,
Ducem tuorum principum.
Hunc quem latebræ,& obstetrix,
Et uirgo fœta,& cunulæ,
Et imbecilla infantia,
Regem dederunt gentibus:
Peccator intueberis
Celsum coruscis nubibus,
Deiectus ipse & irritis
Plangens reatum fletibus:
Cùm uasta signum buccina
Terris cremandis miserit,
Et scissus axis cardinem
Mundi ruentis soluerit:
Insignis ipse,& præminens
Meritis rependet congrua,
His lucis usum perpetis,
Illis gehennam & tartarum.
Iudæa tunc fulmen crucis
Experta,qui sit senties,
Quem te furoris præside'
Mors hausit,& mox reddidit.

HYMNVS XII. EPIPHANIAE.

Ratio carminis huius conuenit cum superiore.

Quicunq; Christum quæritis,
Oculos in altum tollite,
Illic licebit uisere
Signum perennis gloriæ.
Hæc stella,quæ solis rotam
Vincit decôre ac lumine,
Venisse terris nunciat.

Cum carne terrestri Deum.
Non illa seruit noctibus,
Sequuta lunam menstruam:
Sed sola cœlum poßidens,
Cursum dierum temperat.
Arctoa quamuis sidera
In se retortis motibus
Obire nolint: attamen
Plerunq; sub nimbis latent.
Hoc sidus æternum manet,
Hæc stella nunquam mergitur,
Nec nubis occursu abdita
Obumbrat obductam facem.
Tristis cometa intercidat,
Et si quod astrum Sirio
Feruet uapore, iam Dei
Sub luce destructum cadat.
En Persici ex orbis sinu,
Sol unde sumit ianuam,
Cernunt periti interpretes
Regale uexillum Magi.
Quod ut refulsit, cæteri
Cessere signorum globi,
Nec pulcher est ausus suam
Conferre formam lucifer.
Quis iste tantus, inquiunt,
Regnator, astris imperans,
Quem sic tremunt cœlestia,
Cui lux & æthra inseruiunt?
Illustre quiddam cernimus,
Quod nesciat finem pati,
Sublime, celsum, interminum,
Antiquius cœlo & chao.
Hic ille rex est gentium,
Populiq; rex Iudaici,
Promissus Abrahæ patri,
Eiusq; in æuum semini.
Aequanda nam stellis sua
Cognouit olim germina,
Primus sator credentium,
Nati immolator unici.
Iam flos subit Dauidicus
Radice Iessæa editus:
Sceptriq; per uirgam uirens,
Rerum cacumen occupat.
Exin sequuntur perciti
Fixis in altum uultibus,
Quà stella sulcum traxerat,
Claramq; signabat uiam.
Sed uerticem pueri suprà
Signum pependit imminens,
Pronaq; submissum face
Caput sacratum prodidit.
Vidêre quod postquàm Magi,
Eoa promunt munera:
Stratiq; uotis offerunt
Thus, myrrham, & aurum regium.
Agnosce clara insignia
Virtutis, ac regni tui
Puer ô, cui trinam Pater
Prædestinauit indolem.
Regem, Deumq; anunciant,
Thesaurus, & fragrans odor
Thuris Sabæi, ac myrrheus
Puluis sepulchrum prædocet.
Hoc est sepulchrum, quo Deus
Dum corpus extingui sinit,
Atq; id sepultum suscitat,
Mortis refregit carcerem.
O' sola magnarum urbium
Maior Bethlem, cui contigit
Ducem salutis cœlitus
Incorporatum gignere.
Altrice te, summo patri
Hæres creatur unicus,
Homo ex Tonantis spiritu,
Idemq; sub membris Deus.
Hunc & prophetis testibus,
Iisdemq; signatoribus,
Testator & sator iubet
Adire regnum, & cernere.
Regnum quod ambit omnia
Dia, & marina, & terrea,
A' solis ortu ad exitum,
Et tartara, & cœlum suprà.
Audit tyrannus anxius
Adesse regum principem,
Qui nomen Israël regat,
Teneatq; Dauid regiam:
Exclamat amens nuncio,
Successor instat, pellimur:
Satelles i, ferrum rape,

Perfunde

A *Perfunde cunas sanguine.*
Mas omnis infans occidat,
Scrutare nutricum sinus,
Interq; materna ubera
Ensem cruentet pusio.
Suspecta per Bethlem mihi
Puerperarum est omnium
Fraus, ne qua furtim subtrahat
Prolem uirilis indolis.
Transfigit ergo carnifex
Mucrone districto furens
Effusa nuper corpora,
Animasq; rimatur nouas.
Locum minutis artubus
Vix interemptor inuenit,
Quo plaga descendat patens,
Iuguloq; maior pugio est.
O barbarum spectaculum,
Illisa ceruix cautibus
Spargit cerebrum lacteum,
Oculosq; per uulnus uomit.
Aut in profundū palpitans
B *Mersatur infans gurgitem,*
Cui subter arctis faucibus
Singultat unda & halitus.
Saluete flores martyrum,
Quos lucis ipso in limine
Christi insecutor sustulit,
Ceu turbo nascentes rosas.
Vos prima Christi uictima,
Grex immolatorum tener,
Aram ante & ipsam simplices
Palma & coronis luditis.
Quid proficit tātum nefas?
Quid crimen Herodem iuuat?
Vnus tot inter funera
Impune Christus tollitur.
Inter coæui sanguinis
Fluenta, solus integer:
Ferrum, quod orbabat nurus,
Partus fefellit uirginis.
Sic stulta Pharaonis mali
Edicta quondam fugerat,
Christi figuram præferens
Moses, receptor ciuium.
Cautum & statutum iusserat,
Quo non liceret matribus,
Cùm pondus alui absolueret,
Puerile pignus tollere.
Mens obstetricis sedulæ
Piè in tyrannum contumax,
Ad spem potentis gloriæ
Furata seruat paruulum.
Quem mox sacerdotem sibi
Assumpsit orbis conditor,
Per quem notatam saxeis
Legem tabellis traderet.
Licet'ne Christum noscere
Tanti per exemplum uiri?
Dux ille cæso Aegyptio
Absoluit Israël iugo.
At nos subactos iugiter
Erroris imperio graui,
Dux noster hoste saucio
Mortis tenebris liberat.
Hic expiatam fluctibus
Plebem marino in transitu
Repurgat undis dulcibus,
Lucis columnam præferens.
Hic præliante exercitu,
Passis in altum brachijs,
Sublimis Amalech premit
Crucis quod instar tunc fuit.
Hic nempe IESVS *uerior,*
Qui longa post dispendia,
Victor suis tribulibus
Promissa soluit iugera.
Qui ter quaternas denique
Refluentis amnis alueo
Fundauit & fixit petras,
Apostolorum stemmata.
Iure ergo se Iudæ ducem
Vidisse testantur Magi,
Cùm facta priscorum ducum
Christi figuram pinxerint.
Hic rex priorum iudicum,
Rexêre qui Iacob genus,
Dominæq; rex ecclesiæ,
Templi & noui & pristini.
Hunc posteri Effraim colunt,
Hunc sancta Manassæ domus,
Omnesq; suspiciunt tribus,

Bissena fratrum semina.
Quin & propago degener
Ritum sequuta inconditum,
Quaecunq; dirum feruidis
Baal caminis coxerat:
Fumosa auorum numina
Saxum, metallum, stipitem,
Rasum, dolatum, sectile,
In Christi honorem deserit.
Gaudete quicquid gentium est,
Iudaea, Roma, & Graecia,
Aegypte, Thrax, Persa, & Scytha,
Rex unus omnes possidet.
Laudate uestrum principem
Omnes, beati ac perditi,
Viui, imbecilli, ac mortui,
Iam nemo posthac mortuus.

AVRELII PRVDENTII περὶ Στεφάνων, id est, de Coronis.

HYMNVS I. SANCTIS MARtyrib. Hemiterio & Chelidonio Calagurritanis.

Carminis ratio eiusmodi est, qualis Hymni, Da puer plectrum.

— ∪ — — — ∪ — — — ∪ — ∪ — ∪ —

Cripta sunt coelo duorũ martyrũ uocabula,
Aureis quae Christ' illic annotauit literis,
Sanguinis notis eadẽ scripta terris tradidit.
Pollet hoc felix per orbẽ terra Ibera stẽmate,
Hic locus dignus tenendis ossibus uisus Deo,
Qui beatorum pudicus esset hospes corporum.
Hic calentes hausit undas caede tinctus duplici,
Illitas cruore sancto nunc arenas incolae
Confrequentant obsecrantes uoce, uotis, munere.
Exteri nec non & orbis huc colonus aduenit:
Fama nam terras in omnes praecucurrit proditrix,
Hic patronos esse mundi quos precantes ambiant.
Nemo puras hic rogãdo frustrà cõgessit preces.
Laetus hinc tersis reuertit supplicator fletibus,
Omne quod iustum poposcit impetratum sentiens.
Tanta pro nostris periclis cura suffragantiũ est.
Non sinant, inane ut ullus uoce murmur fuderit:
Audiunt, statimq; ad aurem regis aeterni ferunt.
Inde larga fonte ab ipso dona terris influunt,
Supplicum causas petitis quae medelis irrigant.
Nil suis bonus negauit Christus unquam testibus. A
Testibus quos nec catenae, dira nec mors terruit.
Vnicum Deum fateri sanguinis dispendio,
Sanguinis sed tale damnum lux rependit longior.
Hoc genus mortis decorũ est, hoc probis dignũ uiris,
Mẽbra morbis exedẽda texta uenis lãguidis,
Hostico domare ferro, morte & hostem uincere.
Pulchrar, es ictum sub ense persecutoris pati:
Nobilis per uulnus amplum porta iustis panditur,
Lota mens in fonte rubro sede cordis exilit.
Nec rudem crudi laboris antè uitam duxerant
Milites, quos ad perenne cingulum Christus uocat.
Sueta uirtus bello & armis, militat sacrarijs.
Caesaris uexilla linquunt, eligunt signum crucis:
Proq; uentosis draconum quod gerebant pallijs,
Praeferũt insigne lignum, quod draconem subdidit.
Vile censent expeditis ferre dextris spicula,
Machinis murum ferire, castra fossis cingere,
Impias manus cruentis inquinare stragibus.
Fortè tunc atrox secundos Israelis posteros
Ductor aulae mundialis ire ad aram iusserat,
Idolis litare nigris, esse Christi refugas:
Liberam succincta ferro pestis urgebat fidem, B
Illa uirgas & secures, & bisulcas ungulas
Vltro fortis expetebat, Christi amore interrita.
Carcer illigata duris colla baijs impedit,
Barbaras forum per omne tortor exercet manus:
Veritas crimen putatur, uox fidelis plectitur.
Tunc & ense caesa uirtus triste percussit solum,
Et rogis ingesta maestis, ore flammas sorbuit:
Dulce tunc iustis cremari, dulce ferrum perpeti.
Hic duorum cara fratrum conualescunt pectora
Fida, quos per omne tempus iunxerat sodalitas:
Stant parati ferre, quidquid sors tulisset ultima.
Seu foret praebẽda ceruix ad bipennem publicã,
Verberum post uim crepantũ, post catastas igneas:
Siue pardis offerendum pectus, aut leonibus,
Nos'ne Christo procreati mammonae dicabimur,
Et Dei formam gerentes seruiemus seculo?
Absit ut coelestis ignis se tenebris misceat.
Sit satis, quòd capta primo uita sub chirographo,
Debitum persoluit omne, functa rebus Caesaris.
Tempus est Deo repẽdi, quidquid est propriũ Dei.
Ite signorum magistri, & uos tribuni absistite,
Aureos auferte torques, sauciorum praemia,
Clara nos hinc angelorum iam uocant stipendia.
Christus

A Chriſtus illic candidatis præſidet cohortibus,
Et throno regnans ab alto, damnat infames deos,
Voſq; qui ridenda uobis monſtra diuos fingitis.
Hæc loquẽtes, obruuntur mille pœnis martyres,
Nexibus manus utraſq; flexus inuoluit rigor,
Et chalybs attrita colla grauibus ambit circulis.
O' uetuſtatis ſilentis obſoleta obliuio,
Inuidentur iſta nobis, fama & ipſa extinguitur.
Chartulas blaſphemus olim nam ſatelles abſtulit,
Ne tenacibus libellis erudita ſecula,
Ordinem, tempus, modumq; paſsionis proditum,
Dulcibus linguis per aures poſterorum ſpargerẽt.
Hoc tamen ſolùm uetuſta ſubtrahunt ſilentia,
Iugibus longum catenis an capillum pauerint.
Quo uiros dolore tortor, qua'ue pœna ornauerit.
Illa laus occulta non eſt, nec ſeneſcit tempore,
Miſſa quòd ſurſum per auras euolarunt munera,
Quæ uiam patere cœli præmicando oſtenderent.
Illius fidem figurans, nube fertur annulus,
Hic ſui dat pignus oris, ut ferunt, orarium:
Quæ ſuperno rapta flatu lucis intrant intimum.
Per poli liquentis axem fulgor auri abſcõditur,
B Ac diu uiſum ſequacem textilis candor fugit:
Subuehuntur uſq; in aſtra, nec uidentur amplius.
Vidit hoc conuentus aſtans, ipſe uidit carnifex,
Et manum repreßit hærens, ac ſtupore oppalluit:
Sed tamen peregit ictum, ne periret gloria.
Iam'ne credis bruta quondã Vaſconũ gentilitas,
Quàm ſacrum crudelis error immolarit ſanguinẽ?
Credis in Deum relatos hoſtiarum ſpiritus?
Cerne q̃ palàm feroces hic domantur dæmones,
Qui lupino capta ritu deuorant præcordia,
Strangulant mentes & ipſas, ſeq; miſcent ſenſibus.
Tunc ſuo iam plenus hoſte ſiſtitur furens homo,
Spumeas efflans ſaliuas, cruda torquens lumina,
Expiandus quæſtione non ſuorum criminum.
Audias, nec tortor aſtat, eiulatus flebiles:
Sciinditur per flagra corpus, nec flagellũ cernitur,
Creſcit & ſuſpenſus ipſe uinculis latentibus.
His modis ſpurcũ latronẽ martyrũ uirtus quatit,
Hæc coërcet, torquet, urit, hæc catenas incutit,
Prædo uexatus relictis ſe medullis exuit.
Linquit illæſam rapinam, faucibus ſiccis fugit,
Vngue ab imo uſq; ad capillum ſalus reddit omnia,
Confitens ardere ſeſe, nam gehennæ eſt incola. (ra:
Quid loquar, purgata lõgis alba morbis corpo-
Algidus cùm decoloros horror artus concutit,
Hic tumor uultum relinquit, hic color uerus redit.
Hoc bonũ Saluator ipſe, quo fruamur, præſtitit,
Martyrum cùm mẽbra noſtro conſecrauit oppido,
Soſpitant quæ nunc colonos, quos Iberus alluit.(lis,
State nunc hymniſtæ matres pro receptis paruu-
Coniugum ſalute læta uox maritarum ſtrepet,
Sit dies hæc feſta nobis, ſit ſacratum gaudium.

HYMNVS II. DIVO LAVRENTIO Hiſpano, Archidiacono Romano.

Menſura Carminis huius conuenit cum Hymno matutino, Ales diei.

Antiqua fanorum parens,
Iam Roma Chriſto dedita,
Laurentio uictrix duce
Ritum triumphas barbarum.
Reges ſuperbos uiceras,
Populoſq; frenis preſſeras:
Nunc monſtruoſis idolis
Imponis imperij iugum.
Hæc ſola decrat gloria
Vrbis togatæ inſignibus,
Feritate capta gentium
Domaret ut ſpurcum Iouem.
Non turbulentis uiribus,
Coßi, Camilli, aut Cæſaris:
Sed martyris Laurentij
Non incruento prælio.
Armata pugnauit fides,
Proprij cruoris prodiga:
Nam morte mortem diruit,
Ac ſemet impendit ſibi.
Fore hæc ſacerdos dixerat
Iam Xiſtus affixus cruci,
Laurentium flentem uidens
Crucis ſub ipſo ſtipite:
Deſiſte diſceſſu meo
Fletum dolenter fundere:
Præcedo frater, tu quoq;
Poſt hoc ſequẽris triduum.
Extrema uox Epiſcopi
Prænunciatrix gloriæ
Nihil feſellit: nam dies
Prædicta palmam præſtitit.
Qua uoce, quantis laudibus

Celebrabo mortis ordinem?
Quo paßionem carmine
Dignè retexens concinam?
Hic primus è septem uiris,
Qui stant ad aram proximi,
Leuita sublimis, gradu
Et cæteris præstantior.
Claustris sacrorum præerat
Cœlestis arcanùm domus,
Fidis gubernans clauibus,
Votasq; dispensans opes.
Versat famem pecuniæ
Præfectus urbi regiæ,
Minister insani ducis
Exactor auri & sanguinis.
Qua ui latentes eruat
Nummos, operta existimans
Talenta sub sacrarijs,
Cumulosq; congestos tegi.
Laurentium sisti iubet,
Exquirit arcam ditibus
Maßis refertam, & fulgidæ
Montes monetæ conditos.
Soletis, inquit, conqueri,
Sæuire nos iustò amplius,
Cùm Christiana corpora
Plus quàm cruentè scindimus.
Abest atrocioribus
Censura feruens motibus,
Blandè & quietè efflagito
Quòd spontè obire debeas.
Hunc esse uestris orgijs
Moremq; & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent ut auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroq; nocturnis sacris
Astare fixos cereos.
Tunc summa cura est fratribus,
Vt sermo testatur loquax,
Offerre fundis uenditis
Sestertiorum millia.
Addicta auorum prædia
Fœdis sub auctionibus
Successor exhæres gemit
Sanctis egens parentibus.
Hæc occuluntur abditis
Ecclesiarum in angulis,
Et summa pietas creditur
Nudare dulces liberos.
Deprome thesauros, malis
Suadendo quos præstigijs
Exaggeratos obtines,
Nigrante quos claudis specu.
Hoc poscit usus publicus,
Hoc fiscus, hoc ærarium,
Vt dedita stipendijs
Ducem iuuet pecunia.
Sic dogma uestrum est audio,
Suum quibusq; reddito:
En Cæsar agnoscit suum
Nomisma nummis inditum.
Quod Cæsaris scis, Cæsari
Da, nempe iustum postulo,
Ni fallor, haud ullam tuus
Signat Deus pecuniam.
Nec cùm ueniret, aureos
Secum Philippos detulit:
Præcepta sed uerbis dedit,
Inanis à marsupio.
Implete dictorum fidem,
Quam uos per orbem uenditis:
Nummos libenter reddite,
Estote uerbis diuites.
Nil asperum Laurentius
Refert ad ista, aut turbidum:
Sed ut paratus obsequi,
Obtemperanter annuit.
Est diues, inquit, non nego,
Habetq; nostra Ecclesia
Opumq; & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Augustus, arcem poßidens,
Cui nummus omnis scribitur:
Sed nec recuso prodere
Locupletis arcam numinis,
Vulgabo cuncta, & proferam
Preciosa quæ Christus tenet.
Vnum sed orans flagito,

A Induciarum paulùlum,
Quò fungar efficacius
Promißionis munere.
Dum tota digeſtim mihi
Chriſti ſupellex ſcribitur:
Nam calculanda primitùs,
Tunc ſubnotanda eſt ſummula.
Lætus tumeſcit gaudio
Præfectus, ac ſpem deuorat:
Aurum uelut iam conditum
Domi maneret geſtiens.
Pepigêre tempus tridui:
Laudatus inde abſoluitur
Laurentius, ſponſor ſui,
Et ſponſor ingentis lucri.
Tribus per urbem curſitat
Diebus, infirma agmina,
Omnesq; qui poſcunt ſtipem,
Cogens in unum congregat.
Illic utriſq; obtutibus
Orbes cauatos præferens
Baculo regebat præuio,
B Errore nutantem gradum.
Et claudus infracto genu,
Vel crure trunco ſemipes,
Breuior'ue planta ex altera,
Greſſum trahebat imparem.
Eſt ulceroſis artubus
Qui tabe corrupta fluat:
Eſt cuius arens dextera
Neruos in ulnam contrahat.
Tales plateis omnibus
Exquirit, aſſuetos ali
Eccleſiæ matris penu,
Quos ipſe primus nouerat.
Recenſet exin ſingulos,
Scribens uiritim nomina,
Longo & locatos ordine
Aſtare pro templo iubet.
Præſcriptus & iam fluxerat
Dies, furebat feruido
Iudex auarus ſpiritu,
Promiſſa ſolui efflagitans.
Tum martyr: Aßiſtas uelim,
Coramq; diſpoſitas opes
Mirere, quas noſter Deus
Prædiues in ſanctis habet.
Videbis ingens atrium
Fulgere uaſis aureis,
Et per patentes porticus
Structos talentis ordines.
It ille, nec pudet ſequi:
Ventum ad ſacratam ianuam,
Stabant cateruæ pauperum,
Inculta uiſu examina.
Fragor rogantum tollitur:
Præfectus horreſcit ſtupens,
Conuerſus in Laurentium,
Oculisq; turbatis minax.
Contrà ille, quid frendens, ait,
Minitaris? aut: Quid diſplicet?
Num ſordida hæc, aut uilia?
Num deſpuenda exiſtimas?
Aurum quod ardenter ſitis,
Effoſſa gignunt rudera,
Et de metallis ſquallidis
Pœnalis excudit labor.
Torrens uel amnis turbidis
Voluens arenis implicat:
Quod terrulentum ac ſordidum,
Flammis neceſſe eſt decoqui.
Pudor per aurum ſoluitur,
Violatur auro integritas,
Pax occidit, fides perit,
Leges & ipſæ intercidunt.
Quid tu uenenum gloriæ
Extollis, & magni putas?
Si quæris aurum uerius,
Lux eſt, & humanum genus.
Hi ſunt alumni luminis,
Quos corpus arctat debile:
Ne per ſalutem uiſcerum
Mens inſoleſcat turgida.
Cùm membra morbus diſſecat,
Animus uiget robuſtior,
Membris uiciſſim fortibus
Vis ſauciatur ſenſuum.
Nam ſanguis in culpam calens
Minus miniſtrat uirium,
Si feruor effœtus malis
Elumbe uirus contrahat.
Si fortè detur optio,

Malim dolore asperrimo
Fragmenta membrorum pati,
Et pulcher intus uiuere.
Committe formas pestium,
Et confer alternas lues,
Carnis'ne morbus fœdior
An mentis & morum ulcera?
Nostri per artus debiles,
Intus decoris integri,
Sensum uenusti innoxium
Languoris experti gerunt.
Vestros ualentes corpore
Interna corrumpit lepra,
Errorq; mancum claudicat,
Et cæca fraus nihil uidet.
Quemuis tuorum principum,
Qui ueste & ore prænitet,
Magis probabo debilem,
Quàm quis meorum est pauperum.
Hunc qui superbit serico,
Quem currus inflatum uehit:
Hydrops aquosus lucido
Tendit ueneno intrinsecus.
Ast hic auarus contrahit,
Manus recuruas, & uolam
Plicans aduncis unguibus
Laxare neruos non ualet.
Istum libido fœtida
Per scorta tractum publica
Luto & cloacis inquinat,
Dum spurca mendicat stupra.
Quid ille feruens ambitu,
Sitimq; honoris æstuans,
Mersis'ne anhelat febribus,
Atq; igne uenarum furit?
Quisquis tacendi intemperans
Silenda prurit prodere,
Vexatur, & scalpit iecur,
Scabiemq; cordis sustinet.
Quid inuidorum pectorum
Strumas retexam turgidas?
Quid purulenta & liuida
Malignitatum uulnera?
Tute ipse qui Romam regis,
Contemptor æterni Dei,
Dum dæmonum sordes colis,
Morbo laboras regio.
Hi quos superbus despicis,
Quos execrandos iudicas,
Breui ulcerosos exuent
Artus, & incolumes erunt.
Cùm carne corruptissima
Tandem soluti ac liberi,
Pulcherrimo uitæ statu
In arce lucebunt patris.
Non sordidati aut debiles,
Sicut uidentur interim:
Sed purpurantibus stolis
Clari, & coronis aureis.
Tum si facultas suppetat,
Coram tuis obtutibus
Istos potentes seculi
Velim recensendos dari.
Pannis uideres obsitos,
Et muculentis naribus,
Mentum saliuis uuidum,
Lipposq; palpebra putri.
Peccante nil est tetrius,
Nil tam leprosum aut putridum:
Cruda est cicatrix criminum,
Oletq; ut antrum tartari.
Animabus inuersa uice
Corrupta forma infligitur,
Quas pulcher aspectus prius
In corpore oblectauerat.
En ergo nummos aureos,
Quos proximè spoponderam,
Quos nec fauillis obruat
Ruina, nec fur subtrahat.
Nunc addo gemmas nobiles,
Ne pauperem Christum putes,
Gemmas corusci luminis,
Ornatur hoc templum quibus.
Cernis sacratas uirgines,
Mireris intactas anus,
Primiq; post damnum thori
Ignis secundi nescias.
Hoc est monile Ecclesiæ,
His illa gemmis comitur,
Dotata sic Christo placet,
Sic ornat altum uerticem.
Eccum talentum suscipe,

A Ornabis urbem Romulam,
Ditabis & rem principis,
Fies & ipse ditior.
Ridemur, exclamat furens
Præfectus, ac miris modis
Per tot figuras ludimur,
Et uiuit insanum caput.
Impune tantas furcifer
Strophas cauillo mimico
Te nexuisse existimas,
Dum scurra saltas fabulam?
Concinna uisa urbanitas
Tractare nosmet ludicris?
Egon' cachinnis uenditus
Acroama festiuum fui?
Adeo'ne nulla austeritas,
Censura nulla est fascibus?
Adeon' securim publicam
Mollis retundit lenitas?
Dicis, libenter oppetam,
Votiua mors est martyri.
Est ista uobis, nouimus,
B Persuasionis uanitas.
Sed non uolenti impertiam,
Præstetur ut mortis citæ
Compendiosus exitus,
Perire raptim non dabo.
Vitam tenebo, & differam
Pœnis morarum iugibus,
Et mors inextricabilis
Longos dolores protrahet.
Prunas tepentes sternite,
Ne feruor ignitus nimis
Os contumacis occupet,
Et cordis intret abdita.
Vapor senescens langueat,
Qui fusus afflatu leui
Tormenta sensim temperet
Semustulati corporis.
Benè est quòd ipse ex omnibus
Mysteriarches incidat,
Hic solus exemplum dabit
Quid mox timere debeant.
Conscende constratum rogum,
Decumbe digno lectulo:
Tunc, si libebit, disputa
Nil esse Vulcanum meum.
Hæc fante præfecto, truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu martyrem,
Vincire membra & tendere.
Illi os decore splenduit,
Fulgorq; circunfusus est.
Talem reuertens legifer
De monte uultum detulit:
Iudæa quem plebs aureo
Boue inquinata, & decolor
Expauit, & faciem retro
Detorsit, impatiens Dei.
Talemq; & ille prætulit
Oris corusci gloriam,
Stephanus per imbrem saxeum
Cœlos apertos intuens.
Illuminatum hoc eminus
Recens piatis fratribus,
Baptisma quos nuper datum
Christi capaces fecerat.
Ast impiorum cæcitas,
Os oblitum noctis situ
Nigrante sub uelamine
Obducta, clarum non uidet.
Aegyptiæ plagæ in modum,
Quæ cùm tenebris barbaros
Damnaret, Ebræis diem
Sudo exhibebat lumine.
Quin ipsa odoris qualitas,
Adusta quam reddit cutis,
Diuersa utrosq; permouet,
His nidor, illis nectar est.
Idemq; sensus dispari
Variatus aura, aut afficit
Horrore nares uindice,
Aut mulcet oblectamine.
Sic ignis æternus Deus
(Nam Christus ignis uerus est)
Is ipse complet lumine
Iustos, & urit noxios.
Postquàm uapor diutinus
Decoxit exustum latus,
Vltrò è catasta iudicem
Compellat affatu breui:
Conuerte partem corporis

Satis crematam iugiter:
Et fac periclum, quid tuus
Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inuerti iubet.
Tunc ille: Coctum est, deuora,
Et experimentum cape,
Sit crudum an assum suauius.
Hæc ludibundus dixerat:
Cœlum deinde suspicit,
Et congemiscens obsecrat,
Miseratus urbem Romulam.
O Christe numen unicum,
O splendor, ô uirtus patris,
O factor orbis & poli,
Atq; auctor horum mœnium:
Qui sceptra Romæ in uertice
Rerum locasti, sanciens
Mundum Quirinali togæ
Seruire, & armis cedere:
Vt discrepantum gentium
Mores & obseruantiam,
Linguasq;, & ingenia, & sacra,
Vnis domares legibus.
En omne sub regnum Remi
Mortale concessit genus:
Idem loquuntur dissoni
Ritus, id ipsum sentiunt.
Hoc destinatum quo magis
Ius Christiani nominis,
Quodcunq; terrarum iacet
Vno illigares uinculo.
Da Christe, Romanis tuis
Sit Christiana ciuitas:
Per quam dedisti, ut cæteris
Mens una sacrorum foret.
Confœderentur omnia
Hinc inde membra in symbolum:
Mansuescat orbis subditus,
Mansuescat & summum caput.
Aduertat adiunctas plagas
Coire in unam gratiam:
Fiat fidelis Romulus,
Et ipse iam credat Numa.
Confundit error Troicus,
Adhuc Catonum curiam,
Veneratur occultis focis
Phrygum penates exules.
Ianum bifrontem & Sterculum
Colit Senatus: horreo
Tot monstra patrum dicere,
Et festa Saturni senis.
Absterge Christe hoc dedecus,
Emitte Gabriel tuum,
Agnoscat ut uerum Deum
Errans Iuli cæcitas.
Et iam tenemus obsides
Fidißimos huius spei:
Hic nempe iam regnant duo
Apostolorum principes:
Alter uocator gentium,
Alter cathedram poßidens
Primam, recludit creditas
Aeternitatis ianuas.
Discede adulter Iuppiter
Stupro sororis oblite,
Relinque Romam liberam,
Plebemq; iam Christi fuge.
Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Petri,
Tibi id quod ipse armaueras
Factum Neronis officit.
Video futurum principem
Quandoq;, qui seruos Dei
Tetris sacrorum sordibus
Seruire Romam non sinat.
Qui templa claudat uectibus,
Valuas eburnas obstruat,
Nefanda damnet limina,
Obdens aheno pessulos.
Tunc pura ab omni sanguine
Tandem nitebunt marmora:
Stabunt & æra innoxia,
Quæ nunc habentur idola.
Hic finis orandi fuit,
Et finis idem uinculi
Carnalis, erupit uolens
Vocem sequutus spiritus.
Vexere corpus subditis
Ceruicibus quidam patres,
Quos mira libertas uiri
Ambire Christum suaserat.
Repens medullas indoles

Afflarat

A *Afflarat & coëgerat*
Amore sublimis Dei
Odisse nugas pristinas.
Refrixit ex illo die
Cultus deorum turpium,
Plebs in sacellis rarior,
Christi ad tribunal curritur.
Sic dimicans Laurentius,
Non ense præcinxit latus
Hostile, sed ferrum retro
Torquens in auctorem tulit.
Dum dæmon inuictum Dei
Testem lacessit prælio,
Perfossus ipse concidit,
Et stratus æternùm iacet.
Mors illa sancti martyris,
Mors uera templorum fuit:
Tunc Vesta Palladios lares
Impunè sensit deseri.
Quicquid Quiritum sueuerat
Ornare res uanas Numæ,
Christi frequentans atria,
B *Hymnis resultat martyrem.*
Ipsa & Senatus lumina,
Quondam Luperci aut Flamines,
Apostolorum & martyrum
Exosculantur limina.
Videmus illustres domos,
Sexu ex utroque nobiles
Offerre uotis pignora
Clarißimorum liberûm.
Vittatus olim pontifex
Accitur in signum crucis,
Aedemq; Laurenti tuam
Vestalis intrat Claudia.
O ter quaterq;, ô septies
Beatus urbis incola,
Qui te, ac tuorum comminus
Sedem celebrat oßium.
Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui uota fundit murmure.
Nos Vasco Iberus diuidit
Binis remotos Alpibus,
Trans Cottianorum iuga,
Trans & Pyrenas ninguidos.
Vix fama nota est, abditis
Quàm plena sanctis Roma sit:
Quàm diues urbanum solum
Sacris sepulchris floreat.
Sed qui caremus his bonis,
Nec sanguinis uestigia
Videre coràm possumus:
Cœlum intuemur eminus.
Sic sancte Laurenti tuam
Nos paßionem quærimus:
Est aula nam duplex tibi,
Hic corporis, mentis polo.
Illic inenarrabili
Allectus urbi municeps,
Aeternæ in arce curiæ
Gestas coronam ciuicam.
Videor uidere illustribus
Gemmis coruscantem uirum,
Quem Roma cœlestis sibi
Legit perennem consulem.
Quæ sit potestas credita,
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.
Quod quisq; supplex postulat,
Fert impetratum prosperè,
Poscunt, licentur, indicant,
Et tristis haud ullus redit.
Ceu præsto semper aßies,
Tuosq; alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.
Hos inter ô Christi decus
Audi & poëtam rusticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem sua.
Indignus agnosco & scio
Quem Christus ipse exaudiat,
Sed per patronos martyres,
Potest medelam consequi.
Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium:
Et seruientem corpori,
Absolue uinclis seculi.

HYM-

HYMNVS III. DIVAE MARTYRI Eulaliæ, uirgini Lusitanæ.

Monocolos pentastrophos. Versus dactylici trimetri hypercatalecti.

—uu —uu —uu u

Germine nobilis Eulalia,
Mortis at indole nobilior,
Emeritam sacra uirgo suam,
Cuius ab ubere progenita est,
Ossibus ornat, amore colit.
Proximus occiduo locus est,
Qui tulit hoc decus egregium,
Vrbe potens, populis locuples:
Sed mage sanguine martyrij,
Virgineoq; potens titulo.
Curriculis tribus atque nouem
Treis hyemes quater attigerat,
Cum crepitante pyra trepidos
Terruit aspera carnifices,
Supplicium sibi dulce rata.
Iam dederat prius indicium,
Tendere se patris ad solium,
Nec sua membra dicata thoro
Ipsa crepundia reppulerat,
Ludere nescia pusiola.
Spernere succina, flere rosas,
Fulua monilia respuere,
Ore seuera, modesta gradu,
Moribus & nimium teneris,
Caniciem meditata senum.
Ast ubi se furiata lues
Excitat in famulos Domini,
Christicolasq; cruenta iubet
Thura cremare, iecur pecudis
Mortiferis adolere deis:
Infremuit sacer Eulaliæ
Spiritus, ingenijq; ferox
Turbida frangere bella parat,
Et rude pectus, anhela Deo
Fœmina, prouocat arma uirûm.
Sed pia cura parentis agit
Virgo animosa domi ut lateat,
Abdita rure & ab urbe procul,
Ne fera sanguinis in precium
Mortis amore puella ruat.
Illa perosa, quietis opem
Degeneri tolerare mora,
Nocte fores sine teste mouet,
Septaq; claustra fugax aperit,
Inde per inuia carpit iter.
Ingreditur pedibus laceris,
Per loca senta situ & uepribus,
Angelico comitata choro:
Et licet horrida nox sileat,
Lucis habet tamen illa ducem.
Sic habuit generosa patrum
Turba columniferum radium,
Scindere qui tenebrosa potens
Nocte uiam face perspicua
Præstitit, intereunte chao.
Non aliter pia uirgo uiam
Nocte sequuta diem meruit:
Nec tenebris adoperta fuit,
Regna Canopica cùm fugeret,
Et super astra pararet iter.
Illa gradu cita peruigili,
Millia multa prius peragit,
Quàm plaga pandat Eoa polum:
Mâne superba tribunal adit,
Fascibus astat & in medijs. B
Vociferans, Rogo quis furor est
Perdere præcipites animas,
Et malè prodiga corda sui
Sternere rasilibus scopulis,
Omnipatremq; negare Deum?
Quæritis ô miseranda manus
Christicolûm genus? en ego sum
Dæmonicis inimica sacris,
Idola protero sub pedibus,
Pectore & ore Deum fateor.
Isis, Apollo, Venus nihil est,
Maximianus & ipse nihil:
Illa nihil, quia facta manu:
Hic, manuum quia facta colit:
Friuola utraque, & utraq; nihil.
Maximianus opum dominus,
Et tamen ipse cliens lapidum,
Prostituat uoueatq; suis
Numinibus caput ipse suum:
Pectora cur generosa quatit?
Dux bonus, arbiter egregius
Sanguine pascitur innocuo,

Corpo-

A Corporibusq; pijs inhians,
Viscera sobria dilacerat,
Gaudet & excruciare fidem.
Ergo age tortor, adure, seca,
Diuide membra coacta luto.
Soluere rem fragilem facile est,
Non penetrabitur interior
Exagitante dolore animus.
Talibus excitus in furias
Prætor, ait: Rape præcipitem
Lictor, & obrue supplicijs,
Sentiat esse deos patrios,
Nec leue principis imperium.
Quàm cuperem tamen, ante necem,
Si potis es, reuocare uiam
Torua puellula nequitiæ:
Respice gaudia quanta metas
Quæ tibi fert genialis honor?
Te lachrymis labefacta domus
Prosequitur, generisq; tui
Ingemit anxia nobilitas,
Flore quòd occidis in tenero,
B Proxima dotibus & thalamo.
Non mouet aurea pompa thori,
Non pietas ueneranda senum,
Quos temeraria debilitas:
Ecce parata ministeria
Excruciabilis exitij.
Aut gladio feriere caput,
Aut laniabere membra feris:
Aut facibus data fumificis,
Flebiliterq; ululanda tuis
In cineres resoluta flues.
Hæc, rogo, quis labor est fugere?
Si modicum salis eminulis,
Thuris & exiguum digitis
Tangere uirgo benigna uelis:
Pœna grauis procul absuerit.
Martyr ad ista nihil, sed enim
Infremit, inq; tyranni oculos
Sputa iacit: simulachra dehinc
Dißipat, impositamq; molam
Thuribulis, pede prosubigit.
Nec mora, carnifices gemini
Iuncea pectora dilacerant:
Et latus ungula uirgineum
Pulsat utrunq;, & ad ossa secat,
Eulalia numerante notas.
Scriberis ecce mihi Domine,
Quàm iuuat hos apices legere?
Qui tua Christe trophæa notant,
Nomen & ipsa sacrum loquitur
Purpura sanguinis eliciti.
Hæc sine fletibus & gemitu
Læta canebat, & intrepida.
Dirus abest dolor ex animo,
Membraq; picta cruore nouo
Fonte cutem recalente lauant.
Vltima carnificina dehinc
Non laceratio uulnifica
Cratetenus, nec arata cutis:
Flamma sed undiq; lampadibus
In latera stomachumq; furit.
Crinis odorus & in iugulos
Fluxerat, inuolitans humeris,
Quo pudibunda pudicitia,
Virgineusq; lateret honos,
Tegmine uerticis opposito.
Flamma crepans uolat in faciem,
Perq; comas uegetata caput
Occupat, exuperatq; apicem:
Virgo citum cupiens obitum,
Appetit & bibit ore rogum.
Emicat inde columba repens,
Martyris os niue candidior
Visa relinquere, & astra sequi:
Spiritus hic erat Eulaliæ
Lacteolus, celer, innocuus.
Colla fluunt abeunte anima,
Et rogus igneus emoritur.
Pax datur artubus exanimis,
Flatus in æthere plaudit ouans,
Templaq; celsa petit uolucer.
Vidit & ipse satelles auem
Fœminæ ab ore meare palàm,
Obstupefactus & attonitus
Prosilit, & sua gesta fugit,
Lictor & ipse fugit pauidus.
Ecce niuem glacialis hiems
Ingerit, & tegit omne forum,
Membra tegit simul Eulaliæ,
Axe iacentia sub gelido,

Pallioli uice linteoli.
Cedat amor lacrymantum hominum
Qui celebrare suprema solent,
Flebile cedat & officium,
Ipsa elementa iubente Deo
Exequias tibi uirgo ferunt.
Nunc locus Emerita est tumulo
Clara colonia Vettoniæ,
Quam memorabilis amnis Anas
Præterit, & uiridante rapax
Gurgite mœnia pulchra lauat.
Hic ubi marmore perspicuo
Atria luminat alta nitor
Et peregrinus & indigena:
Relliquias, cineresq; sacros
Seruat humus ueneranda sinu.
Tecta corusca super rutilant
De laquearibus aureolis:
Saxaq; cæsa solum uariant,
Floribus ut rosulenta putes
Prata rubescere multimodis.
Carpite purpureas uiolas,
Sanguineosq; crocos metite,
Non caret his genialis hiems,
Laxat & arua tepens glacies,
Floribus ut cumulet calathos.
Ista comantibus è folijs
Munera uirgo, puerq; date:
Ast ego serta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, festa tamen.
Sic uenerarier ossa libet,
Ossibus altar & impositum:
Illa Dei sita sub pedibus
Prospicit hæc, populosq; suos
Carmine propitiata fouet.

HYMNVS IIII. DECEM ET OCTO
Martyribus Cæsaraugustanis.
Eiusmodi carminis genus, quale in Hymno, Christe seruorum.

Bis nouem noster populus sub uno
Martyrum seruat cineres sepulchro:
Cæsaraugustam uocitamus urbem,
Res cui tanta est.
Plena magnorum domus angelorum,
Non timet mundi fragilis ruinam,
Tot sinu gestans simul offerenda
Munera Christo.
Cùm Deus dextram quatiens coruscam
Nube subnixus ueniet rubente,
Gentibus iustam positurus æquo
Pondere libram:
Orbe de magno caput excitata
Obuiam Christo properanter ibit,
Ciuitas omnis preciosa portans
Dona canistris.
Afra Carthago tua promet ossa
Ore facundo Cypriane doctor:
Corduba Acisclum dabit, & Zoëllum,
Tresq; coronas.
Tu tribus gemmis diadema pulchrum
Offeres Christo genitrix piorum
Tarraco, intexit cui Fructuosus
Sutile uinclum.
Nomen hoc gemmæ strophio illigatum est,
Emicant iuxta lapides gemelli:
Ardet & splendor parilis duorum
Igne corusco.
Parua Felicis decus exhibebit
Artubus sanctis locuples Gerundá,
Nostra præstabit Calagurris ambos
Quos ueneramur.
Barcinon claro Cucufate freta
Surget, & Paulo speciosa Narbo,
Teq; præpollens Arelas habebit
Sancte Genesi.
Lusitanorum caput oppidorum
Vrbs, Adoratæ cineres puellæ
Obuiam Christo rapiens ad aram
Porriget ipsam.
Sanguinem Iusti, cui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumq; donum
Ferre Complutum gremio iuuabit
Membra duorum.
Ingeret Tingis sua Cassianum
Festa, Massylûm monumenta regum:
Qui cinis gentes domitas coëgit
Ad iuga Christi.
Singulis paucæ tribus aut duobus
Forsan & quinis aliquæ placebunt,
Testibus Christi prius hostiarum
Pignore functæ.

A Tu decem sanctos reuehes, & octo,
Cæsaraugusta studiosa Christi,
Verticem flauis oleis reuincta
Pacis honore.
Sola in occursum numerosiores
Martyrum turbas Domino parasti,
Sola prædiues pietate multa
Luce frueris.
Vix parens orbis populosi Pœni,
Ipsa uix Roma in solio locata,
Te decus nostrum superare in isto
Munere digna est.
Omnibus portis sacer immolatus
Sanguis exclusit genus inuidorum
Dæmonum, & nigras pepulit tenebras
Vrbe piata.
Nullus umbrarum latet intus horror:
Pulsa nam pestis populum refugit,
Christus in totis habitat plateis,
Christus ubiq; est.
Martyrum credas patriam coronis
Debitam sacris, chorus unde surgens
B Tendit in cœlum niueus togatæ
Nobilitatis.
Inde Vincenti tua palma nata est,
Clerus hinc tantum peperit triumphum,
Hinc sacerdotum domus infulata
Valeriorum.
Sæuus antiquis quoties procellis
Turbo uexatum tremefecit orbem,
Tristior templum rabies in istud
Intulit iras.
Nec furor quisquam sine laude nostrûm
Cessit, aut clari uacuus cruoris:
Martyrum semper numerus sub omni
Grandine creuit.
Non'ne Vincenti peregrè necandus
Martyr, his terris tenui notasti
Sanguinis rore speciem futuri
Morte propinqua?
Hoc colunt ciues, uelut ipsa membra
Cespes includat suus, & paterno
Seruet amplectens tumulo beati
Martyris ossa.
Noster est, quamuis procul hinc in urbe
Passus ignota, dederit sepulchro
Gloriam uictor, propè littus altæ
Fortè Sagunti.
Noster, & nostra puer in palæstra,
Arte uirtutis, fideiq; oliuo
Vnctus, horrendum didicit domare
Viribus hostem.
Nouerat templo celebres in isto
Octies partas, deciesq; palmas
Laureis doctus patrijs, eâdem
Laude cucurrit.
Hic & Encrati recubant tuarum
Ossa uirtutum, quibus efferati
Spiritum mundi uiolenta uirgo
Dedecorasti.
Martyrum nulli remanente uita
Contigit terris habitare nostris:
Sola tu morti propriæ superstes
Viuis in orbe.
Viuis, ac pœnæ seriem retexis,
Carnis & cæsæ spolium retentans,
Tetra quàm sulcos habeant amaros
Vulnera narras.
Barbarus tortor latus omne carpsit,
Sanguis impensus lacerata membra,
Pectus abscissa patuit papilla
Corde sub ipso.
Iam minus mortis precium peractum est,
Quæ uenenatos abolens dolores,
Concitam membris tribuit quietem
Fine supremo.
Cruda te longùm tenuit cicatrix,
Et diu uenis dolor hæsit ardens,
Dum putrescentes tenuat medullas
Tabidus humor.
Inuidus quamuis obitum supremum
Persecutoris gladius negarit:
Plena te martyr tamen ut peremptam
Pœna coronat.
Vidimus partem iecoris reuulsam,
Vngulis longè iacuisse pressis:
Mors habet pallens aliquid tuorum,
Te quoq; uiua.
Hunc nouum nostræ titulum fruendum
Cæsaraugustæ dedit ipse Christus,
Tumba uiuentis domus ut dicata
Martyris esset.

Ergo ter senis sacra candidatis
Diues Optato, simul & Luperco
Perge conscriptum tibimet senatum
Pangere psalmis.
Ede Successum, cane Martialem,
Mors & Vrbani tibi concinatur,
Iuliam cantus resonet, simulq;
Quintilianum.
Publium pangat chorus, & reuoluat
Quale Frontonis fuerit trophæum,
Quid bonus Felix tulerit, quid acer
Cæcilianus.
Quantus Euenti tua bella sanguis
Tinxerit, quantus tua Primitiue,
Cùm tuos uiuax recolat triumphos
Laus Apodemi.
Quatuor posthinc superest uirorum
Nomen extolli, renuente metro,
Quos Saturninos memorat uocatos
Prisca uetustas.
Carminis leges amor aureorum
Nominum paruifacit, & loquendi
Cura de sanctis uitiosa non est,
Nec rudis unquam.
Plenus est artis modus, annotatas
Nominum formas recitare Christo,
Quas tenet cœli liber, explicandus
Tempore iusto.
Octo tunc sanctos recolet, decemq;
Angelus, coràm Patre Filioq;
Vrbis unius regimen tenentes
Iure sepulchri.
Quin ad antiquum numerum trahentur,
Viua post pœnæ specimen puella,
Morsq; Vincenti, cui sanguis hinc est
Fons & honoris.
Additis Caio (nec enim silendi)
Teq; Crementi, quibus incruentum
Ferre prouênit decus, ex secundo
Laudis agone.
Ambo confeßi Dominum, steterunt
Acriter, contrà fremitum latronum,
Ambo gustarunt leuiter saporem
Martyriorum.
Hæc sub altari sita sempiterno,
Lapsibus nostris ueniam precatur
Turba, quam seruat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perluamus
Marmorum sulcos, quibus est operta
Spes, ut absoluam retinaculorum
Vincla meorum.
Sterne te totam generosa sanctis
Ciuitas mecum tumulis, deinde
Mox resurgentes animas, & artus
Tota sequêris.

HYMNVS V. DIVO VINCENTIO MARtyri Cæsaraugustano.

Carminis mensura eadem est, quæ fuit Hymni matutini, Ales diei.

Beate martyr prospera
Diem triumphalem tuum,
Quo sanguinis merces tibi,
Corona Vincenti datur.
Hic te ex tenebris seculi
Tortore uicto & iudice,
Euexit ad cœlum dies,
Christoq; ouantem reddidit.
Nunc angelorum particeps,
Luces in insigni stola,
Quam testis indomabilis
Riuis cruoris laueras.
Cùm te satelles idoli
Præcinctus atris legibus,
Litare diuis gentium
Ferro & catenis cogeret.
Ac uerba primùm mollia
Suadendo blandè effuderat
Captator, ut uitulum lupus
Rapturus, alludit prius.
Rex, inquit, orbis maximus,
Qui sceptra gestat Romula,
Seruire sanxit omnia
Priscis deorum cultibus.
Vos Nazareni aßistite,
Rudemq; ritum spernite,
Hæc saxa, quæ princeps colit,
Placate fumo & uictima.
Exclamat hîc Vincentius,
Leuita de tribu sacra,
Minister altaris Dei,
Septem è columnis lacteis:

Tibi

A Tibi ista præsint numina,
Tu saxa, tu lignum colas,
Tu mortuorum mortuus
Fias deorum pontifex.
Nos lucis auctorem patrem,
Eiusq; Christum filium,
Qui solus ac uerus Deus,
Datiane confitebimur.
Hic ille iam commotior:
Audes'ne non felix, ait,
Ius hoc deorum & principum,
Violare uerbis asperis?
Ius & sacratum & publicum,
Cui cedit humanum genus,
Nec te iubente feruidè
Instans periclum permouet.
Hoc nanque decretum cape:
Aut ara, thure & cespite
Precanda iam nunc est tibi,
Aut mors luenda est sanguine.
Respondet ille altrinsecus:
Age ergo quicquid uirium,
B Quicquid potestatis tibi est,
Palàm reluctor, exere.
Vox nostra quæ sit, accipe:
Est Christus, & pater Deus,
Serui huius ac testes sumus:
Extorque, si potes, fidem.
Tormenta, carcer, ungulæ,
Stridensq; flammis lamina,
Atq; ipsa pœnarum ultima,
Mors Christianis ludus est.
O' uestra inanis uanitas,
Scitumq; brutum Cæsaris,
Condigna uestris sensibus
Coli iubetis numina.
Excisa fabrili manu,
Cauis recocta & follibus,
Quæ uoce, quæ gressu carent,
Immota, cæca, elinguia.
His sumptuosa splendido
Delubra crescunt marmore:
His colla mugientium
Percussa taurorum cadunt.
Assunt & illic spiritus,
Sed sunt magistri criminum,
Vestræ & salutis auspices
Vagi, impotentes, sordidi:
Qui uos latenter incitos
In omne compellunt nefas,
Vastare iustos cædibus,
Plebem piorum carpere.
Norunt & ipsi, ac sentiunt
Pollere Christum & uiuere,
Eiusq; iam mox affore
Regnum tremendum perfidis.
Clamant fatentes denique
Pulsi è latebris corporum,
Virtute Christi & nomine,
Diuiq; & ijdem dæmones.
His intonantem martyrem
Index profanus non tulit,
Conclamat: Os obtrudite,
Ne plura iactet improbus.
Vocem loquentis claudite,
Raptimq; lictores date,
Illos reorum carnibus
Pastos, manuq; exercitos.
Iam faxo ius prætorium
Conuiciator sentiat,
Impunè ne nostris sibi
Dijs destruendis luserit.
Tibi ergo soli contumax
Tarpeia calcentur sacra?
Tu porrò solus obteras
Romam, Senatum, Cæsarem?
Vinctum retortis brachijs,
Sursum ac deorsum extendite,
Compago donec ossium
Diuulsa, membratim crepet.
Post hinc hiulcis ictibus
Nudate costarum abdita,
Vt per lacunas uulnerum
Iecur retectum palpitet.
Ridebat hæc miles dei,
Manus cruentas increpans,
Quòd fixa non profundius
Intraret artus ungula.
Ac iam omne robur fortium
Euiscerando cesserat,
Nisusq; anhelos soluerat
Fessos lacertorum toros.

Ast ille tanto lætior,
Omni uacantem nubilo
Frontem serenam illuminat,
Te Christe præsentem uidens.
Quis uultus iste, prò pudor?
Datianus aiebat furens,
Gaudet, renidet, prouocat,
Tortore tortus acrior.
Nil illa uis exercita
Tot noxiorum mortibus
Agone in isto proficit,
Ars & dolorum uincitur.
Sed uos alumni carceris,
Pars semper, inuictam mihi
Cohibete paulùm dextram,
Respiret ut lassus uigor.
Præsicca rursus ulcera,
Dum se cicatrix colligit
Refrigerati sanguinis,
Manus resulcans diruet.
His contrà Leuites refert:
Si iam tuorum perspicis
Languere uirtutem canum,
Age ipse maior carnifex:
Ostende quo pacto queant
Imos recessus scindere,
Manus & ipse interfere,
Riuosq; feruentes bibe.
Erras cruente, si meam
Te rere pœnam sumere,
Cùm membra morti obnoxia
Dilancinata interficis.
Homo alter est intrinsecus,
Violare quem nullus potest,
Liber, quietus, integer,
Exors dolorum tristium.
Hoc quod laboras perdere
Tantis furoris uiribus,
Vas est solutum ac fictile,
Quocunq; frangendum modo.
Quin imo nunc enitere
Illum secare ac plectere,
Qui perstat intus, qui tuam
Calcat tyranne insaniam.
Hunc hunc lacesse, hunc discute
Inuictum & insuperabilem,
Nullis procellis subditum,
Soliq; subiectum Deo. A
Hæc fatur, & stridentibus
Laniatur uncis denuò,
Cui prætor ore subdolo
Anguina uerba exsibilat.
Si tanta callum pectoris
Prædurat obstinatio,
Puluinar ut nostrum manu
Abominæris tangere:
Saltem latentes paginas,
Librosq; opertos detege,
Quò secta prauum seminans
Iustis crematur ignibus.
His martyr auditis, ait:
Quem tu maligne mysticis
Minitaris ignem litteris,
Flagrabis ipse hoc iustius.
Romphæa nam cœlestium
Vindex erit uoluminum:
Tanti ueneni interpretem
Linguam perurens fulmine.
Vides fauillas indices B
Gomorrheorum criminum:
Nec Sodomus latet cinis,
Testis perennis funeris.
Exemplar hoc serpens tuum est,
Fuligo quem mox sulphuris,
Bitumen & mistum pice
Imo implicabunt tartaro.
His persecutor saucius
Pallet, rubescit, æstuat,
Insana torquens lumina,
Spumasq; frendens egerit.
Tum deinde cunctatus diu,
Decernit, extrema omnium
Ignis grabato & laminis
Exerceatur quæstio.
Hæc ille sese ad munera
Gradu citato proripit,
Ipsosq; pernix gaudio
Pœnæ ministros præuenit.
Ventum ad palæstram gloriæ,
Spes certat & crudelitas,
Luctamen anceps conserunt
Hinc martyr, illinc carnifex.

A Serrata lectum regula
Dente infrequenti exasperat,
Cui multa carbonum strues
Viuum uaporat halitum.
Hunc sponte conscendit rogum
Vir sanctus ore interrito,
Ceu iam coronæ conscius
Celsum tribunal scanderet:
Subter crepante aspergine
Scintillat excussus salis,
Punctisq; feruens stridulis
Sparsim per artus figitur.
A' ruma posthinc igneum
Impressa cauterem lauit,
Vis undè roris fumidi
In membra sensim liquitur.
Hæc inter immotus manet
Tanquam dolorum nescius,
Tenditq; in altum lumina:
Nam uincla palmas presserant.
Sublatus inde fortior,
Lugubre in antrum truditur:
B Ne liber usus luminis
Animaret altum spiritum.
Est intus imo ergastulo
Locus tenebris nigrior,
Quem saxa mersi fornicis
Angusta clausum strangulant.
Aeterna nox illic latet,
Expers diurni sideris,
Hic carcer horrendus suos
Habere fertur inferos.
In hoc barathrum conijcit
Truculentus hostis martyrem,
Lignoq; plantas inserit
Diuaricatis cruribus.
Quin addit & pœnam nouam
Crucis peritus artifex,
Nulli tyranno cognitam,
Nec fando compertam retro.
Fragmenta testarum iubet
Hirta impolitis angulis
Acuminata, informia
Tergo iacentis sternerent.
Totum cubile spiculis
Armant dolores anxij,
Insomne qui subter latus
Mucrone pulsent obuio.
Hæc ille uersutus, uafra
Meditatus arte struxerat:
Sed Belzebulis callida
Commenta Christus destruit.
Nam carceralis cæcitas
Splendore lucis fulgurat,
Duplexq; morsus stipitis
Ruptis cauernis dissilit.
Agnoscit hic Vincentius
Adesse quod sperauerat,
Tanti laboris præmium,
Christum datorem luminis.
Cernit deinde fragmina
Iam testularum, mollibus
Vestire semet floribus,
Redolente nectar carcere.
Quin & frequentes angeli
Stant ac loquuntur cominus,
Quorum unus ore augustior
Compellat his dictis uirum:
Exurge martyr inclyte,
Exurge securus tui,
Exurge, & almis cœtibus
Noster sodalis addere.
Decursa iam satis tibi
Pœnæ minacis munia,
Pulchroq; mortis exitu
Omnis peracta est passio.
O' miles inuictissime,
Fortissimisq; fortior,
Iam te ipsa sæua & aspera
Tormenta uictorem tremunt.
Spectator hæc Christus Deus
Compensat æuo intermino,
Propriæq; collegam crucis
Larga coronat dextera.
Pone hoc caducum uasculum
Compage textum terrea,
Quod dissipatum soluitur,
Et liber in cœlum ueni.
Hæc ille, sed clausas fores
Interna rumpunt lumina,
Tenuisq; per rimas nitor
Lucis latentis proditur.
Hoc cùm stuperet territus

Obsessor

A

Obſeſſor atri liminis,
Quem cura pernox manſerat
Seruare feralem domum.
Pſallentis audit inſuper
Prædulce carmen martyris,
Cui uocis inſtar æmulæ
Conclaue reddit concauum.
Pauens deinde introſpicit,
Admota quantum poſtibus
Acies per arctas cardinum
Intrare iuncturas poteſt.
Vernare multis floribus
Stramenta teſtarum uidet,
Ipſumq; uulſis nexibus
Obambulantem pangere.
Implentur aures turbidi
Prætoris hoc miraculo:
Flet uictus, & uoluit gemens
Iram, dolorem, dedecus.
Exemptus, inquit, carcere,
Paulum benignis fotibus
Recreetur, ut paſtum nouum
Pœnis refectus præbeat.
Coire toto ex oppido
Turbam fidelem cerneres,
Mollire præfultum torum,
Siccare cruda uulnera.
Ille ungularum duplices
Sulcos pererrat oſculis,
Hic purpurantem corporis
Gaudet cruorem lambere.
Pleriq; ueſtem lineam
Stillante tingunt ſanguine,
Tu tamen ut ſacrum ſuis
Domi reſeruent poſteris.
Tunc ipſe manceps carceris,
Et uinculorum ianitor,
Vt fert uetuſtas conſcia,
Repentè Chriſtum credidit.
Hic obſeratis uectibus
Denſæ ſpecum caliginis
Splendore lucis aduenæ
Micuiſſe clauſum uiderat.
At uerò poſtquam lectuli
Martyr quietem contigit,
Aeger morarum tædio,
Et mortis incenſus ſiti:
Si mors habenda huiuſmodi eſt,
Quæ corporali ergaſtulo
Mentem reſoluit liberam,
Et reddit auctori Deo:
Mentem piatam ſanguine,
Mortis lauacris inclytam,
Quæ ſemet ac uitam ſuam
Chriſto immolandam præbuit.
Ergo ut recline mollibus
Reiecit auleis caput,
Victor relictis artubus
Cœlum capeſſit ſpiritus.
Cui recta celſo tramite
Reſeratur ad patrem uia,
Quam fratre cæſus impio
Abel beatus ſcanderat.
Stipant euntem candidi
Hinc inde ſanctorum chori,
Pariq; miſſus carcere
Baptiſta Ioannes uocat.
At Chriſtiani nominis
Hoſtem coquebant irrita
Fellis uenena, & liuidum
Cor efferata exuſſerant.

B

Sæuire inermem crederes
Fractis draconem dentibus.
Euaſit exultans, ait,
Rebellis & palmam tulit.
Sed reſtat illud ultimum
Inferre pœnam mortuo,
Feris cadauer tradere,
Canibus'ue carpendum dare.
Iam nunc & oſſa extinxero,
Ne ſit ſepulchrum funeris,
Quod plebs gregalis excolat,
Titulumq; figat martyris.
Sic frendit, & corpus ſacrum
Profanus (ah dirum nefas)
Nudum, negato tegmine,
Exponit inter carices.
Sed nulla dirarum fames,
Aut beſtiarum, aut alitum,
Audet trophæum gloriæ
Fœdare tactu ſqualido.
Quin ſi qua clangens improbè

Circum-

A Circumuolaret eminus,
Trucis uolucris impetu
Depulsa uertebat fugam.
Nam coruus Eliæ datus
Olim,ciborum portitor,
Hoc munus implet sedulò,
Et irremotus excubat.
Hic ex frutetis proximis
Infestus alarum sono,
Oculosq; pennis uerberans,
Exegit immanem lupum.
Quis perfidorum credere
Ausit,rapacem belluam
Tauris paratam congredi,
Cessisse plumis mollibus?
Ibat malignum murmurans
Leui uolatu exterritus,
Prædamq; uisam fugerat
Custodis imbellis minis.
Quis audienti talia
Datiane tunc sensus tibi?
Quantis gementem spiculis
B Figebat occultus dolor?
Cùm te perempti corporis
Virtute uictum cerneres,
Ipsis & impar ossibus,
Vacuisq; iam membris minor?
Sed quis tyranne pertinax
Hunc impotentem spiritum
Determinabit exitus,
Nullus'ne te franget modus?
Nullus,nec unquam desinam.
Nam si ferina immanitas
Mansuescit,& clementia
Coruos uoraces mittigat:
Mergam cadauer fluctibus,
Insana nunquam naufragis
Ignoscit unda,& spumeum
Nescit profundum parcere.
Aut semper illic mobilis
Incerta per ludibria
Vagis feretur fluctibus,
Squamosa pascens agmina:
Aut sub fragosis rupibus
Scabri petrarum murices
Inter recessus scrupeos
Discissa rumpent uiscera.
Ecquis uirorum,strenuè
Cymbam peritus pellere,
Remo,rudente & carbaso,
Secare qui pontum queat?
Rapias palustri è cespite
Corpus,quod intactum iacet,
Leuiq; uectum lembulo
Amplum per æquor auferas.
Sed complicatum sparteus
Claudat cadauer culleus,
Quem fune connexus lapis
Præceps in altum deprimat.
At tu per undas emices
Rorante præceps palmula,
Donec relictum longior
Abscondat aspectus solum.
Hæc iussa quidam militum,
Eumorphio nomen fuit,
Violentus,audax,barbarus,
Furore feruens arripit.
Funale textum conserit,
Suto quod implet corpore,
Emensus & multum freti
Inter procellas excutit.
O prepotens uirtus Dei,
Virtus creatrix omnium,
Quæ turgidum quondam mare
Gradiente Christo strauerat:
Vt terga calcans æquoris
Siccis mearet passibus,
Plantas nec undis tingeret
Vasti uiator gurgitis.
Hæc ipsa uirtus iusserat
Rubrum salum dehiscere,
Patente dum fundo aridum
Secura plebs iter terit.
Nec non & ipsa nunc iubet
Seruire sancto corpori
Pontum quietis lapsibus
Ad curua pronum littora.
Saxum molaris ponderis
Vt spuma candens innatat,
Tantiq; custos pignoris
Fiscella fertur fluctibus.
Cernunt stupentes nauitæ

Vect am remenso marmore,
Labi retrorsum leniter
Aestu secundo & flamine.
Certant & ipsi concito
Pontum phaselo scindere:
Longè sed artus praeuolant
Telluris ad mollem sinum.
Prius relatos denique
Humus quieta suscipit,
Quàm pulsa summis nisibus,
Carina portum tangeret.
Felix amoeni littoris
Recessus ille, qui sacra
Fouens harenis uiscera
Vicem sepulchri praebuit.
Dum cura sanctorum pia
Deflens adornat aggerem,
Tumuloq; corpus creditum
Vitae reseruat posterae.
Sed mox subactis hostibus,
Iam pace iustis reddita,
Altar' quietem debitum
Praestat beatis ossibus.
Subiecta nam sacrario,
Imamq; ad aram condita,
Caelestis auram muneris
Perfusa subter hauriunt,
Sic corpus: ast ipsum Dei
Sedes receptum continet,
Cum Maccabaeis fratribus,
Secto Isaiae proximum.
Simplex sed illis contigit
Corona poenarum, quibus
Finem malorum praestitit
Mortis supremus exitus.
Quid tale sector ausus est?
Truncata nunquid corporis
Segmenta post serram feris
Obiecit, aut uinclis dedit?
Num Maccabaei martyris
Linguam tyrannus erutam,
Raptam'ue pellem uerticis
Auibus cruentis obtulit?
Tu solus ô bis inclyte,
Solus, brabij duplicis
Palmam tulisti: tu duas
Simul parasti laureas.
In morte uictor aspera,
Tum deinde post mortem pari
Victor triumpho proteris
Solo latronem corpore.
Adesto nunc, & percipe
Voces precantum supplices,
Nostri reatus efficax
Orator ad thronum patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per uincla, flammas, ungulas,
Per carceralem stipitem,
Per fragmen illud testium,
Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes posteri
Exosculamur lectulum:
Miserere nostrarum precum,
Placatus ut Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omnes imputet.
Si ritè solennem diem
Veneramur ore & pectore:
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur:
Paulisper huc tu illabere,
Christi fauorem deferens,
Sensu grauati ut sentiant
Leuamen indulgentiae.
Sic nulla iam restet mora,
Quin excitatam nobilis
Carnem resumat spiritus,
Virtute perfunctam pari.
Vt quae laborum particeps
Commune discrimen tulit,
Sit & cohaeres gloriae
Cunctis in aeuum seculis.

HYMNVS VI. BEATIS MARTYRIBVS *Fructuoso, episcopo Tarraconensi: Augurio & Eulogio eius diaconis.*

Conuenit carminis genus cum hymno post cibum, Pastis uisceribus, hoc modo:

— — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪

Felix Tarraco Fructuose uestris
Attollit caput ignibus coruscum,
Leuitis geminis procul relucens.

Hispanos

A Hispanos Deus aspicit benignus,
Arcem quandoquidem potens Iberam
Trino martyre trinitas coronat.
Ardens Augurius capeßit æthram,
Necnon Eulogius simul supernum
Christi lucidus ad sedile tendit.
Dux & præuius, & magister illis
Ad tantum decus, ex episcopali
Clarus nomine Fructuosus ibat.
Accitus quia præsidis repentè
Iussu, uenerat ad forum sacerdos
Leuitis comitantibus duobus.
Inde ad carceream uiros catenam
Pastus sanguine carnifex trahebat:
Gaudet currere Fructuosus ultrò.
Ac ne quis socios timor feriret,
Præceptor uehemens eundo firmat,
Incenditq; fidem calore Christi:
Mecum state uiri, uocat cruentus
Ad pœnam coluber, Dei ministros:
Ne mors terreat, est parata palma.
Carcer Christicolis gradus coronæ est,
B Carcer prouehit ad superna cœli,
Carcer conciliat Deum beatis.
His dictis, adeunt specum reorum,
Exercent ibi mysticum lauacrum,
Et purgamina, quæ stupent tenebræ.
Sex hic continuis latent diebus,
Tandem stant trucis ad tribunal hostis,
Fratres tergeminos tremunt catastæ.
Iudex Emilianus imminebat,
Atrox, turbidus, insolens, profanus,
Aras dæmonicas coli iubebat.
Tu qui doctor, ait, seris nouellum
Commenti genus: ut leues puellæ
Lucos destituant, Iouem relinquant:
Damnes, si sapias, anile dogma:
Iussum est Cæsaris ore Gallieni, ut
Quod princeps colit, hoc colamus omnes.
Hæc fanti placidus refert sacerdos:
Aeternum colo principem, dierum
Factorem, Dominumq; Gallieni:
Et Christum Patre prosatum perenni,
Cuius sum famulus, gregisq; pastor.
Subridens ait ille, Iam fuisti.
Nec differt furor, aut refrenat iram,
Sæuis destinat ignibus cremandos:
Exultant, prohibentq; flere uulgum.
Quosdam de populo uidet sacerdos
Libandum sibi poculum offerentes:
Ieiunamus, ait, recuso potum.
Nondum nona diem resignat hora:
Nunquam conuiolabo ius dicatum,
Nec mors ipsa meum sacrum resoluet.
Sic Christus sitiens crucis sub hora
Oblatum sibi poculum recusans,
Nec libare uolens, sitim peregit.
Intrant interea locum rotundæ
Conclusum cauea, madens ferarum
Multo sanguine quem furor frequentat:
Cùm spectacula perstrepunt cruenta,
Ac uilis gladiator ense duro
Percussus cadit, & fremit uoluptas.
Hic flammante pyra, niger minister
Ardens supplicium parare iussus,
Construxit facibus rogum supremis.
Qui cùm corpora concremanda soluit,
Feruentes animas amore lucis
Fracto carceris expediret antro:
Certant officijs pij sodales,
Plantis calceamenta dissolutis,
Pronus detrahere studebat unus.
Sed sanctus uetat ora Fructuosus
Inclinata premi: Facessite, inquit:
Nec nostram grauet obsequela mortem.
Atquin ipse meos pedes resoluam,
Ne uestigia præpedita uinclis
Tardis greßibus irruant in ignem.
Cur lamenta rigant genas madentes?
Cur uestri memor ut siem rogatis?
Cunctis pro populis rogabo Christum.
Vix hæc ediderat, relaxat ipse
Indumenta pedum, uelut Moyses
Quondam fecerat ad rubum propinquans:
Non calcare sacram cremationem,
Aut astare Deo prius licebat,
Quàm uestigia pura figerentur.
Stabat calce mera, resultat ecce
Cœlo spiritus, & ferit loquelam
Quæ cunctos tremefecit audientes.
Non est (credite) pœna quam uidetis,
Quæ puncto tenui citata transit,

Nec uitam rapit illa, sed reformat.
  Felices animae, quibus per ignem
Celsa scandere contigit Tonantis:
Quas olim fugiet perennis ignis.
  Haec inter, rapidis focos crepantes
Intrant passibus, & minantur ipsi
Flammarum trepidantibus caminis.
  Nexus deniq;, qui manus retrorsus
In tergum reuocauerant reuinctas,
Intacta cute decidunt adusti.
  Non ausa est cohibere poena palmas,
In morem crucis ad patrem leuandas,
Soluit brachia quae Deum precentur.
  Priscorum specimen trium putares,
Quos olim Babylonicum per ignem
Cantantes stupuit tremens tyrannus.
  Illis sed pia flamma tum pepercit,
Nondum tempore passionis apto,
Nec mortis decus inchoante Christo:
  Hos cùm defugeret uaporus ardor,
Orant, ut celer ignis aduolaret,
Et finem daret anxijs periclis.
  Exorata suos obire tandem
Maiestas famulos iubet caducis
Missis corporibus, sibiq; reddi.
  Vidit Praesidis ex domo satelles
Coelum martyribus patere apertum,
Insignesq; uiros per astra ferri.
  Quin & filiolae monens herili
Ostendit sceleris notam paterni,
Coelo uiuere, quos forum peremit.
  Haec tum uirginitas palàm uidere
Per sudum meruit, patente coelo,
Vt crimen domini domus timeret.
  Tum de corporibus sacris fauillae,
Et perfusa mero leguntur ossa,
Quae raptim sibi quisq; uindicabat.
  Fratrum tantus amor domum referre
Sanctorum cinerum dicata dona,
Aut gestare sinu fidele pignus.
  Sed ne relliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras,
Discretis loca diuidant sepulchris:
  Cernuntur niueis stolis amicti,
Mandant restitui, cauoq; claudi
Mixtim marmore, puluerem sacrandum.

  O' triplex honor, ô triforme culmen, A
Quo nostrae caput excitatur urbis,
Cunctis urbibus eminens Iberis.
  Exultare tribus libet patronis,
Quorum praesidio fouentur omnes
Terrarum populi Pyrenearum.
  Circumstet chorus ex utroq; sexu,
Heros, uirgo, puer, senex, anicla,
Vestrum psallite ritè Fructuosum.
  Laudans Augurium resultet hymnus,
Mistis Eulogium modis coaequans,
Reddamus paribus pares Camoenas.
  Hinc aurata sonent in arce tecta,
Blandum littoris extet inde murmur,
Et carmen freta feriata pangant.
  Olim tempus erit ruente mundo,
Cùm te Tarraco Fructuosus acri
Soluet supplicio tegens ab igni.
  Fors dignabitur & meis medelam
Tormentis dare, prosperante Christo,
Dulces hendecasyllabos reuoluens.

HYMNVS VII. QVIRINO MARTYRI, & Episcopo Sisciano Illyrico. B

Monocolos pentastrophos. Versus sunt Choriambici trimetri acatalecti.

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Insignem meritis uirum
Quirinum, placitum Deo,
Vrbis moenia Sisciae
Concessum sibi martyrem
Complexu patrio fouent.
  Hic sub Galerio duce,
Qui tunc Illyricos sinus
Vrgebat ditionibus,
Fertur catholicam fidem
Illustrasse per exitum.
  Non illum gladij rigor,
Non incendia, non ferae
Crudeli interitu necant:
Sed lymphis fluuialibus
Gurges dum rapit, abluit.
  Nil refert uitreo aequore,
An de flumine sanguinis
Tingat passio martyrem,
Aequè gloria prouenit
Fluctu quolibet uuida.

Summo

A Summo pontis ab ardui
Sanctæ plebis episcopus
In præceps fluuio datur,
Suspensum laqueo gerens
Ingentis lapidem molæ.
Deiectum placidißimo
Amnis uertice suscipit,
Nec mergi patitur sibi,
Miris uasta natatibus
Saxi pondera sustinens.
Spectant eminus è solo
Doctorem pauidi greges:
Nam Christi populus frequens
Riparum sinuamina
Stipato agmine sepserat.
Sed Quirinus ut eminens
Os circuntulit, heu suos
Exemplo trepidos uidet,
Nil ipse proprij memor
Inter stagna periculi,
Confirmat pia pectora,
Verbis mirificis rogans,
B Ne quem talia terreant,
Neu constans titubet fides,
Aut pœnam putet emori.
Dicentem fluitantibus
Amnis terga uehunt uadis:
Nec substrata profunditas
Saxoq; & laqueo, & uiro
Audet sponte dehiscere.
Sensit martyr episcopus
Iam partam sibi præripi
Palmam mortis & exitus,
Ascensumq; negarier
Aeterni ad solium patris.
Iesu cunctipotens, ait,
Haudquaquam tibi gloria
Hæc est insolita aut noua,
Calcare & fremitum maris,
Prona & flumina sistere.
Scimus discipulum Petrum,
Cùm uestigia tingeret
Mortali trepidus pede,
Dextræ subsidio tuæ
Subiecisse salum solo.
Iordanem quoq; nouimus
Tortis uorticibus uagum,
Dum fertur rapido impetu,
Ad fontem refluum retro
Confugisse meatibus.
Hæc miracula sunt tuæ
Virtutis Domine, ut modò
Suspendar, leue prænatans,
Summo gurgite fluminis,
Cùm collo scopulum traham.
Iam plenus titulus tui est,
Et uis prodita nominis,
Qua gentilis hebet stupor.
Absoluas precor optime
Huius nunc animæ moras.
Quid poßis, probat amnicus
Qui uectat silicem liquor.
Hoc iam quod superest, cedò
(Quo nil est preciosius)
Pro te Christe Deus mori.
Orantem simul halitus,
Et uox deserit, & calor,
Scandit spiritus ardua:
Fit pondus graue saxeum,
Corpus suscipiunt aquæ.

HYMNVS VIII. IMPERFECTVS. DE loco duorum Martyrum, ubi nunc Baptisterium est.

Versus Elegiaci, qui constant ex heroico & pentametro nota dimensione, pedibus Dactylo & Spondeo.

Electus Christo locus est, ubi corda probata
Prouehat ad cœlum sanguine, purget aqua.
Hic duo purpureum, Christi pro nomine cæsi,
Martyrium pulchra morte tulêre uiri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac ueteres maculas diluit amne nouo.
Qui cupit æternum cœli conscendere regnum,
Huc ueniat sitiens, ecce parata uia est.
Antè coronati scandebant ardua testes,
Atria nunc lotæ celsa petunt animæ.
Spiritus æterno solitus descendere lapsu,
Vt dederat palmam, sic tribuit ueniam.
Haurit terra sacros aut fonte aut sanguine rores,
Exundatq; suo iugiter unda Deo.
Ipse loci est Dominus, laterum cui uulnere utroq;
Hinc cruor effusus fluxit, & inde latex.

Ibitis hinc, ut quisq; potest per uulnera Christi,
Euectus gladijs alter, & alter aquis. ✠

HYMNVS IX. SANCTO CASSIANO *Martyri Forocorneliano.*

Dicolos distrophos. Versus primus est heroicus: ut, Electus Christo locus est. Alter Iambicus Senarius: ut, O Nazarene dux Bethlem.

Sylla forum statuit Cornelius, hoc Itali urbem
Vocant ab ipso conditoris nomine.
Hic mihi cùm peterem te rerum maxima Roma,
Spes est oborta prosperum Christum fore.
Stratus humi, tumulo aduoluebar, quē sacer ornat
Martyr, dicato Cassianus corpore.
Dū lacrymās mecū reputo mea uulnera, & omnes
Vitæ labores, ac dolorum acumina:
Erexi ad cœlum faciem, stetit obuia contrà
Fucis colorum picta imago martyris:
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circūm pueri (miserabile uisu)
Confossa paruis membra figebant stilis:
Vnde pugillares soliti percurrere ceras,
Scholare murmur annotantes scripserant.
Aedituus consultus ait: Quod prospicis hospes,
Non est inanis aut anilis fabula.
Historiam pictura refert, quæ tradita libris,
Veram uetusti temporis monstrat fidem.
Præfuerat studijs puerilibus, & grege multo
Septus, magister litterarum sederat.
Verba notis breuibus comprendere cuncta peritus,
Raptimq; punctis dicta præpetibus sequi.
Aspera nonnunquam præcepta, & tristia uisa,
Impube uulgus mouerant ira & metu.
Doctor amarus enim discenti semper ephebo,
Nec dulcis ulli disciplina infantiæ est.
Ecce fidem quatiens tempestas sæua, premebat
Plebem dicatam Christianæ gloriæ.
Extrahitur cœtu è medio moderator alumni
Gregis, quòd aris supplicare spreuerat.
Pœnarum artifici quærenti, quod genus artis
Vir nosset, alto tam rebellis spiritu?
Respondent: Agmen tenerum ac puerile gubernat,
Fictis notare uerba signis imbuens.
Ducite, conclamat, captiuum, ducite, & ultrò
Donetur ipsis uerberator paruulis:
Vt libet illudant, lacerent impunè, manusq;
Tingant magistri feriatas sanguine.
Ludum discipulis uolupe est ut præbeat ipse
Doctor seuerus, quos nimis coërcuit.
Vincitur post terga manus, spoliatus amictu,
Adest acutis agmen armatum stilis.
Quantum quisq; odij tacita conceperat ira,
Effudit ardens felle tandem libero.
Conijciunt alij lapides, inq; ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum dissilit.
Buxa crepant cerata genis impacta cruentis,
Rubetq; ab ictu curua tundens pagina.
Inde alij stimulos & acumina ferrea uibrant,
Qua parte aratis cera sulcis scribitur:
Et qua secti apices abolentur, & æquoris hirti
Rursus nitescens innouatur area.
Hinc foditur Christi confessor, & inde secatur:
Pars uiscus intrat molle, pars scindit cutem.
Omnia membra manus pariter fixère ducentæ,
Totidemq; guttæ uulnerum stillant simul.
Maior tortor erat, qui summa pupugerat infans,
Quàm qui profunda perforarat uiscera.
Ille leuis, quoniam percussor morte negata B
Sæuire solis scit dolorum spiculis.
Hic quantò interius uitalia condita pulsat,
Plus dat medelæ, dum necem propè applicat.
Este precor fortes, & uincite uiribus annos:
Quod desit æuo, suppleat crudelitas.
Sed malè conatus tener infirmusq; laborat,
Tormenta crescunt dum fatiscit carnifex.
Quid gemis? exclamat quidam: tute ipse magister
Istud dedisti ferrum, & armasti manus.
Reddimus ecce tibi iam millia multa notarum,
Quæ stando, flendo, te docente excepimus.
Non potes irasci quòd scribimus, ipse iubebas
Nunquam quietum dextera ut ferret stilum.
Non petimus toties te præceptore negatas,
Auare doctor, iam scholarum ferias.
Pangere puncta libet, sulcisq; intexere sulcos,
Flexas catenis impedire uirgulas.
Emendes licet inspectos longo ordine uersus,
Mendosa fortè si quid errauit manus.
Exerce imperium, ius est tibi plectere culpam,
Si quis tuorum te notauit segnius.
Talia ludebant pueri per membra magistri,
Nec longa fessum pœna soluebat uirum.

Tandem

A Tandem luctantis miseratus ab æthere Christus,
Iubet resolui pectoris ligamina:
Difficilesq; moras animæ, ac retinacula uitæ
Relaxat, arctas & latebras expedit.
Sanguis ab interno uenarum fonte, patentes
Vias sequutus, deserit præcordia:
Totq; foraminibus penetrati corporis exit,
Fibrarum anhelans ille uitalis calor.
Hæc sunt quæ liquidis expressa coloribus, hospes,
Miraris, ista est Cassiani gloria.
Suggere, si quod habes iustum, uel amabile uotum:
Spes si tibi est qua, si quid intus æstuas:
Audit, crede, preces martyr prosperrimus omnes,
Ratasq; reddit, quas uidet probabiles.
Pareo, cōplector tumulum, lacrymas quoq; fundo:
Altar tepescit ore, saxum pectore.
Tunc arcana mei percenseo cuncta laboris:
Tunc quod petebam, quod timebam murmuro:
Et post terga domum dubia sub sorte relictam,
Et spem futuri sorte nutantem boni.
Audior, urbem adeo, dextris successibus utor:
Domum reuertor, Cassianum prædico.

B HYMNVS X. DIVO ROMANO MARtyri Antiocheno.

Monocolos, pentastrophos. Carminis eadem ratio est, quæ fuit Præfationis Psychomachiæ, Senex fidelis.

Romane, Christi fortis assertor Dei,
Elinguis oris organum fautor moue:
Largire comptum carmen infantissimo,
Fac ut tuarum mira laudum concinam:
Nam scis & ipse posse mutos eloqui.
Plectrum palati & faucium, sæuus tibi
Tortor reuulsit: nec tamen silentium
Indixit ori, quo fatebaris Deum.
Vox ueritatis testis extingui nequit,
Nec si recisis palpitet meatibus.
Sic noster hærens sermo linguæ debili
Balbutit, & modis laborat absonis:
Sed si superno rore respergas iecur,
Et spiritali lacte pectus irriges,
Vox impeditos rauca laxabit sonos.
Euangelista scripsit ipsum talia
Præcepta Messian dedisse Apostolis:
Nolite uerba, cùm sacramentum meum
Erit canendum, prouidenter quærere:
Ego imparatis, quæ loquantur, suggeram.
Sum mutus ipse, sed potens facundiæ
Mea lingua Christus luculenter disseret:
Ipse explicabit, quos supremo spiritu
Dæmon, tumultus dum domatur, mouerit,
Furore pestis peior in nouissimo.
Sic uulneratus anguis ictu spiculi
Ferrum remordet, & dolore sæuior
Quassando pressis immoratur dentibus:
Hastile fixum sed manet profundius,
Nec cassa sentit morsuum pericula.
Galerius orbis fortè Romani statum
Ductor regebat (ut refert antiquitas)
Immitis, atrox, asper, implacabilis:
Edicta latè mundum in omnem miserat,
Christum negaret, quisq; mallet uiuere.
Hæc ille serpens ore dictat regio,
Qui mortuorum de sepulchris exiens
Clamat: Quid ante tempus aduentu cito
Mea regna soluis? parce fili altissimi,
Vel possidere corda porcorum iube.
Præfectus istis imminens negocijs
Asclepiades, ire mandat milites,
Ecclesiatenusq; de sacrarijs
Raptare plebem, mancipandam uinculis,
Ni disciplinam Nazarenam respuat.
Mox ipse templum cogitans irrumpere,
Et dissipare sancta sanctorum studens,
Armis profanus præparabat impijs
Altaris aram funditùs pessundare,
Foresq; & ipsas in ruinam soluere.
Præcurrit index his repentè cognitis
Romanus, heros excellentiæ sacræ:
Venire in armis perduelles nunciat,
Animos pauentum præstruens hortatibus,
Stent ut parati, ne'ue cedant turbini.
Conspirat uno fœderatus spiritu
Grex Christianus, agmen imperterritum,
Matrum, uirorum, paruulorum, uirginum:
Fixa & statuta est omnibus sententia
Fidem tueri, uel libenter emori.
Refert repulsus miles ad subsellia,
Plebis rebellis esse Romanum ducem,
Flagrare cunctos peruicaci audacia,
Iugulos retectos obstinatè opponere,
Quò gloriosa morte fortes oppetant.

Preceps

Præceps iubetur inde Romanus rapi,
Solusq;,ut incitator & fax omnium,
Pro contumaci plebe causam dicere.
It non resistens,seq; uinciri petit,
Flexas & ultro torquet in tergum manus.
Amor coronæ penè præuenit trucem
Lictoris artem,sponte nudas offerens
Costas,bisulcis execandas ungulis.
Irrumpit altum limen,& præconibus
Stupore mutis,ipse tortorem trahit.
Astanti ob ora,sic tyrannus incipit:
Infame monstrum,uilis,intestabilis,
Tu uentilator urbis,& uulgi leuis
Procella,mentes inquietas mobiles,
Ne se imperita turba dedat legibus.
Populare quiddam sub colore gloriæ
Illiterata credidit frequentia,
Vt se per æuum consecrandos autument,
Si bella diuis ceu gigantes inferant,
Victiq; flammis obruantur montium.
Hoc tu parasti perdite spectaculum
Cladis cruentæ de necandis ciuibus,
Quos ut profanos,impiati & seculi
Reos,necesse est te magistro interfici:
Tu causa mortis,tu malorum signifer.
Ni fallor,æquum est, ut quod auctor improbus
Tolerare multos compulisti,ut carnifex
In te recurrat:proq; tantis cædibus
Quæ mox futuræ,primus exitium luas,
Feras & ipse quod ferendum suaseras.
His ille contrà reddit ore libero:
Amplector ô præfecte,nec me subtraho,
Vt pro fideli plebe solus immoler,
Dignus subire cuncta,si me consulas,
Quæcunque uestra iusserit crudelitas.
Intrare seruis idolorum ac dæmonum,
Sanctam salutis non licet nostræ domum,
Ne polluatur purus orandi locus:
Confido sancto Spiritu,nunquam tibi
Dandum,ut beatum limen attingas pede,
Ni forte noster factus,in nostrũ gregem
Mereare sumi:quod pater faxit Deus.
Incensus his Asclepiades, iusserat
Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere,& uncis ungulisq; crescere.
Apparitores sed furenti suggerunt,

Illum uetusta nobilem prosapia,
Meritisq; multis esse primum ciuium.
Iubet amoueri noxialem stipitem,
Plebeia clarum pœna ne damnet uirum.
Tundatur,inquit,tergum crebris ictibus,
Plumboq; ceruix uerberata extuberet:
Persona quæq; competenter plectitur,
Magniq; refert uilis,an sit nobilis
Gradu reorum,forma tormentis datur.
Pulsatus ergo martyr illa grandine,
Postquàm intexictus dixit hymnum plumbeos,
Erectus infit : Absit ut me nobilem
Sanguis parentum præstet,aut lex curiæ:
Generosa Christi secta nobilitat uiros.
Si prima nostris quæ sit in cunabulis
Origo,textu stemmatis recenseas:
Dei parentis esse ab ore cœpimus.
Cui quisq; seruit,ille uerè est nobilis:
Patri rebellis,inuenitur degener.
Honos deinde stemmati accedit nouus,
Et splendor ingens,ut magistratus uenit,
Si confitendi nominis testem probum
Signent inusta ferri & ignis uulnera,
Et uim dolorum mors sequatur inclita.
Caue benignus esse peruerse ut uelis,
Nec mî remissus leniter peperceris:
Incumbe membris tortor,ut sim nobilis.
His ampliatus si fruar successibus,
Genus patris matrisq; floccifecero.
Hæc ipsa uestra dignitatum culmina
Quid esse censes ? nonne cursim transeunt
Fasces,secures,sella,prætextæ,toga,
Lictor,tribunal,& trecenta insignia:
Quibus tumetis,moxq; detumescitis ?
Cùm consulatum initis,ut uernæ solent,
(Pudet fateri)farre pullos pascitis,
Aquila ex eburna sumit arrogantiam
Gestator eius,ac superbit belluæ
Inflatus osse,cui figura est alitis.
Iam si sub aris ad sigillorum pedes
Iaceatis,infra sectilem quercum siti,
Quid esse uobis æstimem proiectius!
Nudare plantas,ante carpentum scio
Proceres togatos,matris Idææ sacris.
Lapis nigellus euehendus essedo,
Muliebris oris clausus argento sedet,

Quem

A Quem dum ad lauacrum praeeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis
Almonis usque peruenitis riuulum.
Quid illa turpis pompa? nempe ignobiles
Vos esse monstrat, cùm Luperci curritis:
Quem seruulorum non rear uilißimum,
Nudus plateas si per omnes cursitans,
Pulset puellas uerbere ictas ludicro?
Miseret tuorum me sacrorum, & principum,
Morumq; Roma, seculi summum caput.
Age explicemus, si placet, mysteria
Praefecte uestra: iam necesse est audias,
Nolis uelis, ne quid colatis sordium.
Nec terret ista, qua tumes, uesania,
Quòd uultuosus, quòd supinus, quòd rigens,
Tormenta lethi comminaris asperi:
Si me mouere rebus ullis niteris,
Ratione mecum, non furore dimica.
Iubes relictis Patris & Christi sacris,
Vt tecum adorem foeminas, ac mille mares,
Deos deasq;, deq; sexu duplici
Natos, nepotes, abnepotes editos,
B Ac tot stuprorum sordidam prosapiam.
Nubunt puellae, saepe luduntur dolis,
Amasionum comprimuntur fraudibus:
Incesta feruent, furta moechorum calent,
Fallit maritus, odit uxor pellicem,
Deos catenae colligant adulteros.
Ostende quaeso, quas ad aras praecipis
Veruece caeso fumet ut ceßpes meus?
Delphos'ne pergam? sed uetat palaestrici
Corrupta ephebi fama, quem uester Deus
Effoeminauit gymnadis licentia.
Mox fleuit impuratus occisum graui
Disco, & dicauit florulentum succubam.
Conductus idem pauit alienum pecus:
Furem deinde perditi passus gregis
Segnis bubulcus, tela & ipsa perdidit.
An ad Cybellis ibo lucum pineum?
Puer sed obstat Gallus ob libidinem,
Per triste uulnus, perq; sectum dedecus
Ab impudicae tutus amplexu deae:
Per multa matri sacra plorandus spado.
Sed credo magni limen amplectar Iouis,
Qui si citetur legibus uestris reus,
Laqueis minacis implicatus Iuliae,
Luet seueram uictus & Scantiniam,
Te cognitore dignus ire in carcerem.
Quid aureorum conditorem temporum
Censes colendum? quem fugacem non negas
Latuisse furtim, dum reformidat malum:
Quem si beatè uiuere audit Iuppiter,
Plectat necesse est occulendi conscios.
Quid inter aras dißidentum numinum
Putas agendum? Martis indignabitur
Offensa uirtus, si colatur Lemnius.
Iunonis iram sentiet, quisque ut Deum
Signo aut sacello consecrarit Herculem.
Dices, licenter haec Poëtas fingere:
Sed sunt & ipsi talibus mysterijs
Tecum dicati: quodq; describunt, colunt.
Tu cur piaclum tam libenter lectitas?
Cur in theatris te uidente id plauditur?
Cygnus stuprator peccat inter pulpita.
Saltat Tonantem tauricornem Lydius.
Spectator horum pontifex summus sedes,
Ridesq; & ipse nec negando diluis,
Cùm fama tanti polluatur numinis,
Cur tu sacrate per cachinnos solueris,
Cùm se maritum fingit Alcmenae Deus?
Meretrix Adonin uulneratum scenica
Libidinoso plangit affectu palàm.
Nec te lupanar Cypridis sanctae mouet?
Quid? quòd sub ipsis ueritas signis patet,
Formata in aere criminum uestigijs.
Quid uult sigillum semper affixum Ioui
Auis ministrae? nempe uelox armiger
Leno, exoletum qui tyranno pertulit.
Facem recincta ueste praetendit Ceres:
Cur, si deorum nemo rapuit uirginem,
Quam nocte quaerens, mater errat peruigil?
Fusos rotantem cernimus Tirynthium:
Cur? si Neaerae non fuit ludibrio?
Quid rusticorum monstra detestor Deûm?
Faunos, Priapos, fistularum praesides,
Nymphas natantes, incolasq; aquatiles,
Sitas sub alto, more ranarum, lacu,
Diuinitatis ius in algis uilibus?
Ad haec colenda me uocas censor bone?
Potes'ne quicquam tale, si sanùm sapis,
Sanctum putare? nónne pulmonem mouet
Derisus, istas intuens ineptias,

Quæ temulentæ somnijs fingunt anus?
Aut si quid usquam est uanitatis mysticæ,
Nobis colendum est, ipse primus incipe:
Promiscuè adora quicquid in terris sacri est,
Deos Latinos, & deos Aegyptios,
Quis Roma libat, quis Canopus supplicat.
Venerem precaris? comprecare & simiam:
Placet sacratus aspis Aesculapij?
Crocodilus, ibis, & canes cur displicent?
Appone porris relligiosas arulas,
Venerare acerbum cepe, & mordax allium.
Fuliginosi thure placantur Lares,
Et respuuntur consecrata holuscula?
Aut unde maior esse maiestas focis,
Quàm plantæ in hortis sarculatis creditur?
Si numen ollis, numen & porris inest?
Sed pulchra res est, forma in ære sculptilis:
Quid imprecabor officinis Græciæ,
Quæ condiderunt gentibus stultis deos?
Forceps Myronis, Polycleti malleus,
Natura uestrûm est atq; origo cœlitum.
Ars seminandis efficax erroribus,
Barbam rigentem dum Iouis circumplicat,
Dum defluentem leniter flectens comam,
Limat capillos, & corymbos Liberi,
Et dum Mineruæ pectus hydris asperat:
Iniecit atram territis formidinem,
Vt fulmen æris ceu Tonantis horreant,
Tremant uenenum sibilantis Gorgonæ:
Putent ephebum post triumphos Indicos
Ferire thyrso posse, cùm sit ebrius.
Tum quòd Dianam mollè succinctam uident,
Venantis arcum pertimescunt uirginis:
Si fortè uultum tristioris Herculis,
Liquore crispo massa finxit fusilis,
Clauam minari, ni colatur, creditur.
Iam quis pauentum corda terror occupat?
Iunonis iram si polité expresserit,
Velut retortis intuens obtutibus,
Auertat ora delitantis hostia,
Lapis seuera fronte mentitur minas.
Miror quòd ipsum non sacratis Mentorem,
Nec templum & aras ipse Phidias habet,
Fabri deorum, uel parentes numinum:
Qui si caminis institissent segnius,
Non esset ullus Iuppiter conflatilis.

A Non erubescis stulte, pago dedite,
Te tanta semper perdidisse obsonia?
Quæ dijs ineptus obtulisti talibus,
Quos trulla, peluis, cantharus, sartagines,
Fracta & liquata contulerunt uascula.
Ignosco fatuis hæc tamen uulgaribus,
Quos lana terret discolori stipite,
Quos sæpè falsus circulator decipit:
Quibus omne sanctum est, quod pauêdum rancidæ
Edentularum cantilenæ suaserint.
Vos eruditos miror, & doctos uiros,
Perpensa uitæ quos gubernat regula,
Nescire, uel diuina, uel mortalia
Quo iure constent: quanta maiestas regat
Quicquid creatum est, quæ creauit omnia.
Deus perennis, res inæstimabilis,
Non cogitando, non uidendo clauditur:
Excedit omnem mentis humanæ modum,
Nec comprehendi uisibus nostris ualet,
Extráq; & intus implet ac superfluit.
Intemporalis ante quàm primus dies,
Esse & fuisse semper unus obtinet:
B Lux ipse uera, ueri & auctor luminis,
Cùm lumen esset, lumen effudit suum:
Ex luce fulgor natus huic est filius.
Vis una Patris, uis & una est Filij,
Vnusq; ab uno lumine splendor satus,
Pleno refulsit claritatis lumine:
Natura simplex pollet unius Dei,
Et quicquid usquam est, una uirtus condidit.
Cœlum, solumq;, uim marini gurgitis,
Globos dierum noctiumq; præsides,
Ventos, procellas, fulgura, imbres, nubila,
Septentriones, hesperos, æstus, niues,
Fontes, pruinas, & metalla, & flumina:
Prærupta, plana, montium conuallia,
Feras, uolucres, reptiles, natatiles,
Iumenta, pecora, subiugales belluas,
Flores, fruteta, germina, herbas, arbores,
Quæ sunt odori, quæq; uernant esui.
Hæc non labore & arte molitus Deus,
Sed iussione, quam potestas protulit:
Mandauit esse, facta sunt quæ non erant,
Verbo creauit omniformem machinam,
Virtus paterna semper in uerbo fuit.
Cognostis ipsum, nunc colendi agnoscite

A Ritum modumq; : quale sit templi genus,
Quæ dedicari sanxerit donaria,
Quæ uota poscat, quos sacerdotes uelit,
Quod mandet illic nectar immolarier.
Aedem sibi ipse mente in hominis condidit
Viuam, serenam, sensualem, flabilem,
Solui incapacem posse, nec destructilem,
Pulchram, uenustam præminentem culmine,
Discriminatis illitam coloribus.
Illic sacerdos stat sacrato in limine,
Foresq; primas uirgo custodit Fides,
Innexa crines uinculis regalibus,
Poscit litari uictimas Christo & Patri,
Quas scit placere, candidatas, simplices:
Frontis pudorem, cordis innocentiam,
Oris quietem, castitatem corporis,
Dei timorem, regulam scientiæ,
Ieiuniorum parcitatem sobriam,
Spem non iacentem, semper & largam manum.
Ex his amœnus hostijs surgit uapor,
Vincens odorem balsami, thuris, croci,
Auras madentes Persicorum aromatum:
B Sublatus inde, cœlum adusq; tollitur,
Et prosperatum dulcè delectat Deum.
Hanc disciplinam quisquis infensus uetat,
Vetat probatum uiuere, & sanctum sequi,
Vetat uigorem mentis altè intendere,
Nostriq; acumen ignis ad terram uocat,
Nec excitari uim sinit prudentiæ.
O' mersa limo cæcitas gentilium,
O' carnulenta nationum pectora,
O' spissus error, ô tenebrosum genus:
Terris amicum, deditum cadaueri,
Subiecta semper intuens, nunquam suprà.
Furor'ne summus, ultima & dementia est,
Deos putare, qui creantur nuptijs?
Rem spiritalem terrulentè quærere,
Elementa mundi consecrare altaribus:
Id quod creatum est, conditorem credere?
Deasciato supplicare stipiti,
Verris cruore scripta saxa spargere,
Aras ofellis obsecrare bubulis:
Homines fuisse cùm scias, quos consecras,
Vrnas, reorum morticinas, lambere?
Desiste iudex seculi, tantum nefas
Viris iubere fortibusq; & liberis:
Nil est amore ueritatis celsius.
Dei perennis numen asserentibus
Nihil est pauori, mors & ipsa subiacet.
Dudum coquebat differente martyre
Asclepiades intus iram subdolam,
Stomachatus alto felle, dum longùm silet.
Bilemq; tectis concipit præcordijs,
Tandem latentis uim furoris euomit:
Prò Iuppiter, quid est, quod ex hoc audio?
Stat inter aras, & deorum imagines,
Et quod fateri cogor, in medio foro,
Tacente memet hic perorat perditus,
Quicquid sacrorum est ore fœdans impio.
O' fas priorum, moris ô prisci status,
Inuenta regum pro salute publica
Pompiliorum nostra carpunt secula.
Quis hos sophistas error inuexit nouus,
Qui non colendos esse diuos disputent?
Nunc dogma nobis Christianum nascitur,
Post euolutos mille demùm Consules
Ab urbe Roma: ne retexam Nestoras.
Quicquid nouellum surgit, olim non fuit.
Vis summa rerum nosse? Pyrrham consule.
Vbi iste uester tunc erat summus Deus,
Diuûm fauore cùm puer Mauortius
Fundaret arcem septicollem Romulus?
Quòd Roma pollet auspicatò condita,
Ioui Statori debet, & dijs cæteris.
Hoc sanctum ab æuo est, hoc ab atauis traditũ,
Placanda nobis pro triumphis principis
Delubra, faustus ut secundet gloriam
Procinctus: utq; subiugatis hostibus
Ductor quietum frenet orbem legibus.
Accingere ergo quisquis es nequissime
Pro principali ritè nobiscum deos
Orare uita: uel, quod hostem publicum
Pati necesse est, solue pœnam sanguine:
Spreuisse templa, respuisse est principem.
Tunc ille: Nunquam pro salute, & maximis
Fortißimisq; principis cohortibus
Aliter precabor, quàm fidelè ut militent,
Christiq; lymphis ut renascantur Patri,
Capiant & ipsum cœlitùs paraclitum:
Vt idolorum respuant caliginem,
Cernant & illud lumen æternæ spei,
Non succulentis influens obtutibus,

Nec corporales per fenestras emicans,
Puris, sed intus quod relucet mentibus.
Pupilla carnis crassa crassum perspicit,
Et res caduca, quod resoluendum est, uidet:
Liquidis uidendis aptus est animæ liquor,
Natura feruens sola, feruentißimæ
Diuinitatis uim coruscantem capit.
Hoc opto lumen Imperator nouerit
Tuus, meusq́;, si uelit fieri meus:
Nam si resistit Christiano nomini,
Meus ille talis Imperator non erit:
Scelus iubenti, crede, nunquam seruiam.
Statis ministri, clamitans iudex ait,
Statis? manusq́; continetis uindices?
Non rupta sulcis dissecatis uiscera?
Animam nec intus abditam rimamini,
Erumpit unde uox profana in principem?
Scindunt utrunq; milites teterrimi
Mucrone biulco pensilis latus uiri:
Sulcant per artus longa tractim uulnera,
Obliqua rectis, recta transuersis secant:
Et iam retectis pectus albet oßibus.
Nitendo anhelant, diffluunt sudoribus,
Cùm sit quietus heros in quem sæuiunt.
Hæc inter, addit sponte Romanus loqui:
Si quæris ô præfecte uerum noscere,
Hoc omne quicquid lancinamur, non dolet:
Dolet, quòd error pectori insidet tuo,
Populos trahis tecum quòd istos perditos.
Currunt frequentes undiq; ad spectaculum
Gentile uulgus, heu gemenda corpora,
Crudumq́; nostræ sortis exemplum tremunt.
Audite cuncti, clamo longè ac prædico,
Emitto uocem de catasta celsior:
Christus paternæ gloriæ splendor, Deus
Rerum creator, noster idem particeps,
Spondet salutem perpetem credentibus.
Animæ salutem, sola quæ non occidit,
Sed iugè durans, dispares casus subit,
Aut luce fulget, aut tenebris mergitur.
Christum sequuta patris intrat gloriam,
Disiuncta Christo mancipatur tartaro.
Curanda mercis qualitas, quæ nam mihi
Contingat olim perpetis substantiæ:
Nam membra paruipendo quo pacto cadant,
Casura certè lege naturæ suæ.
Instat ruina: quod resoluendum est, ruat. **A**
Nec distat, ignis an fidiculæ sæuiant,
An corpus ægrum languor asper torqueat:
Cùm sæpè morbos maior armet sæuitia.
Non ungularum tanta uis latus fodit,
Mucrone quanto dira pulsat pleuresis.
Nec sic inusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle uenas exedit:
Vel summa pellis ignis obductus coquit,
Papulasq́; feruor æstuosus excitat:
Credas cremari stridulis cauteriis.
Miserum putatis, quòd retortis pendeo
Extentus ulnis, quòd reuelluntur pedes,
Compago neruis quòd sonat crepantibus:
Sic eiulantes ossa clamant diuidi,
Nodosa torquet quos podagra, & arthresis.
Horretis omnes hasce carnificum manus:
Num mitiores sunt manus medentium,
Laniena quando sæuit Hippocratica?
Viuum secatur uiscus, & recens cruor
Scalpella tingit, dum putredo abraditur.
Putate ferrum triste chirurgos meis
Inferre costis, quod secat salubriter: **B**
Non est amarum, quo reformatur salus.
Videntur isti carpere artus tabidos,
Sed dant medelam rebus intus uiuidis.
Quis nescit autem quanta corruptela sit
Contaminatæ carnis, ac solubilis?
Sordet, tumescit, liquitur, fœtet, dolet,
Inflatur ira, soluitur libidine:
Plerunq; felle tincta liuores trahit.
Aurum regestum non'ne carni acquiritur?
Illusa uestis, gemma, bombyx, purpura,
In carnis usum mille quæruntur dolis:
Luxus uorandi carnis aruinam fouet,
Carnis uoluptas omne per nefas ruit.
Medere quæso carnifex tantis malis,
Concide, carpe fomitem peccaminum:
Fac ut resecto debilis carnis situ
Dolore ab omni mens supersit libera,
Ne gestet ultra quod tyrannus amputet.
Nec terrearis turba circunstantium:
Hoc perdo solum, quod peribit omnibus,
Regi, clienti, pauperiq; & diuiti:
Sic uernularum, sic senatorum caro
Tabescit, imo cùm sepulchro condita est.

Iactura

A Iactura uilis mordet, & damnum leue:
Si quo carendum est, perdere extimescimus,
Cur quod necesse est non uoluntas occupat?
Natura cur non uertit in rem gloriae?
Legale damnum deputemus praemijs.
Sed praemiorum forma quae sit fortibus,
Videamus: illa nempe quae nunquam perit.
Coelo refusus subuolabit spiritus,
Dei parentis perfructur lumine,
Regnante Christo stans in arce regia.
Quandoq; coelum ceu liber plicabitur,
Cadet rotati solis in terram globus,
Sphaeram ruina menstrualem destruet:
Deus superstes solus, & iusti simul
Cum sempiternis permanebunt Angelis.
Contemne praesens utile, ô prudens homo,
Quod terminandum, quod relinquendum est tibi:
Omitte corpus, rem sepulchri & funeris,
Tende ad futuram gloriam, perge ad Deum:
Agnosce qui sis, uince mundum & seculum.
Vixdum eloquutus martyr hanc peregerat
Orationem, cùm furens interserit
B Asclepiades: Vertat ictum carnifex
In os loquentis, inq; maxillas manum,
Sulcosq; acutos & fidiculas transferat.
Verbositatis ipse rumpatur locus,
Scaturientes perdat ut loquacitas
Sermonis auras, perforatis follibus,
Quibus sonandi nulla lex ponit modum:
Ipsa & loquentis uerba torqueri uolo.
Implet iubentis dicta lictor improbus,
Charassat ambas ungulis scribentibus
Genas, cruentis & secat faciem notis:
Hirsuta barbis soluitur carptim cutis,
Et mentum adusq; uultus omnis scinditur.
Martyr fluentem fatur inter sanguinem:
Grates tibi ô praefecte magnas debeo,
Quòd multa pandens ora, iam Christum loquor:
Arctabat ampli nominis praeconium
Meatus unus, impar ad laudes Dei.
Rimas patentes inuenit uox edita,
Multisq; fusa rictibus reddit sonos
Hinc inde plures, & profatur undiq;
Christi Patrisq; sempiternam gloriam:
Tot ecce laudant ora, quot sunt uulnera.
Tali repressus cognitor constantia,
Cessare poenam praecipit, tunc sic ait:
Per solis ignes iuro, qui nostros dies
Reciprocatis administrat circulis,
Cuius recursu lux & annus ducitur:
Ignis parandus iam tibi tristis rogi,
Qui fine digno corpus istud deuoret,
Quod perseuerans tam resistit nequiter
Sacris uetustis, nec dolorum spiculis
Victum fatiscit, fitq; poenis fortius.
Quis hunc rigorem pectori iniecit stupor?
Mens obstinata est, corpus omne occalluit,
Tantus nouelli dogmatis regnat furor:
Hic nempè uester Christus haud olim fuit,
Quem tu fateris ipse suffixum cruci.
Haec illa crux est omnium nostrûm salus,
Romanus inquit, hominis haec redemptio est:
Scio incapacem te sacramenti impie,
Non posse caecis sensibus mysterium
Haurire nostrum: nil diurnum nox capit:
Tamen tenebris proferam claram facem:
Sanus uidebit, lippus oculos obteget,
Remouete lumen, dicet insanabilis,
Iniuriosa est nil uidenti claritas:
Audi prophane, quod grauatus oderis.
Regem perennem rex perennis protulit,
In se manentem, nec minorem tempore,
Quia tempus illum non tenet: nam fons retro
Exordiorum est, & dierum & temporum,
Ex patre Christus, hoc pater quod filius.
Hic se uidendum praestitit mortalibus,
Mortale corpus sumpsit immortalitas:
Vt dum caducum portat aeternus Deus,
Transire nostrum posset ad coelestia:
Homo est peremptus, & resurrexit Deus.
Congressa mors est membra gestanti Deo:
Dum nostra tentat, cessit immortalibus.
Stultum putatis hoc sophistae seculi:
Sed stulta mundi summus eligit Pater,
Vt stultus esset seculi, prudens Dei.
Antiquitatem Romuli, & Mauortiam
Lupam renarras, primum & omen uulturum:
Si res nouellas respuis, nil tam recens:
Vix mille fastis implet hanc aetatulam
Cursus dierum, conditore ab augure.
Sexcenta possum regna pridem condita
Proferre toto in orbe, si sit ocium,

Multo antè clara, quàm capellam Gnosiam
Suxisse fertur Iuppiter, Martis pater:
Sed illa non sunt, hæc & olim non erunt.
Crux ista Christi, quam nouellam dicitis,
Nascente mundo factus ut primùm est homo
Expressa signis, expedita est litteris,
Aduentus eius mille per miracula
Prænunciatus ore uatum consono.
Reges, prophetæ, iudices & principes,
Virtute, bellis, cultibus, sacris, stilo,
Non destiterunt pingere hanc formam crucis.
Crux prænotata, crux adumbrata est prius,
Crucem uetusta combiberunt secula.
Tandem retectis uocibus propheticis,
Aetate nostra comprobata antiquitas,
Coràm refulsit ore conspicabili,
Ne fluctuaret ueritas dubia fide,
Si non pateret teste uisu cominus.
Hinc nos & ipsum non perire credimus
Corpus, sepulchro quod uorandum traditur:
Quia Christus in se mortuum corpus cruci
Secum excitatum uexit ad solium patris,
Viamq; cunctis ad resurgendum dedit.
Crux illa nostra est, nos patibulum ascendimus,
Nobis peremptus Christus, & nobis Deus
Christus reuersus, ipse qui moriens homo est,
Natura duplex: moritur, & mortem domat:
Reditq; in illud, quod perire nesciat.
Dixisse pauca sit satis de mysticis
Nostræ salutis, deq; processu spei.
Iamiam silebo, margaritas spargere
Christi uetamur inter immundos sues,
Lutulenta sanctum ne terant animalia.
Sed quia profunda non licet luctarier
Ratione tecum, consulamus proxima,
Interrogetur ipsa naturalium
Simplex sine arte sensuum scientia,
Fuci imperitus fac ut adsit arbiter.
Da sep tuennem circiter puerum, aut minus,
Qui sit fauoris liber, & non oderit
Quenquam, nec ullum mentis in uitium cadat,
Periclitemur quid recens infantia
Dicat sequendum, quid nouus sapiat uigor.
Hanc ille sancti martyris uocem libens
Amplexus, unum de caterua infantium
Paruum, nec olim lacte depulsum, capi,
Captumq; adesse præcipit: Quiduis roga,
Inquit, sequamur quod probarit pusio.
Romanus ardens experiri innoxiam
Lactantis oris indolem: Filiole, ait,
Dic quid uidetur esse uerum, & congruens,
Vnum'ne Christum colere, & in Christo Patrem,
An comprecari mille formarum deos?
Arrisit infans, nec moratus rettulit:
Est quicquid illud, quod ferunt homines Deum,
Vnum esse oportet, & quod uni est unicum:
Cùm Christus hoc sit, Christus est uerus Deus:
Genera deorum multa nec pueri putant.
Stupuit tyrannus, sub pudore fluctuans,
Nec uim decebat innocenti ætatulæ
Inferre legis, nec loquenti talia
Furor sinebat efferatus parcere:
Quis auctor, inquit, uocis est huius tibi?
Respondit ille: Mater, & matri Deus.
Illa ex parente spiritu docta imbibit,
Quo me inter ipsa pasceret cunabula:
Ego ut gemellis uberum de fontibus
Lac paruus hausi, Christum & hausi credere.
Ergo ipsa mater adsit, exclamat cedò
Asclepiades, disciplinæ & exitum
Tristem suæ magistra spectet impia,
Malè eruditi torqueatur funere
Infantis orba, quemq; corrupit fleat.
Absit ministros uilis ut muliercula
Nostros fatiget: quantulus est autem dolor?
Vexabit artus, mortis auxilio breuis.
Oculi parentis punientur acrius,
Quàm si cruentæ membra carpant ungulæ.
Vix hæc profatus, pusionem præcipit
Sublime tollant, & manu pulsent nates,
Mox & remota ueste uirgis uerberent,
Tenerumq; duris ictibus tergum secent,
Plus unde lactis quàm cruoris defluat.
Quæ cautes illud perpeti spectaculum,
Quis ferre poßit æris aut ferri rigor?
Impacta quoties corpus attigerat salix,
Tenui rubebant sanguine uda uimina,
Quem plaga ferret roscidis liuoribus.
Ferunt minaces uerberantium genas
Illachrymasse, sponte dimanantibus
Guttis per ora barbarûm frementia,
Scribas & ipsos, & coronam plebium,

Procc-

A Trecceresq; fiecis non fletisse uisibus.
At sola mater hisce lamentis caret,
Soli sereno frons renidet gaudio:
Stat impiorum corde pietas fortior,
Amore Christi contumax doloribus,
Firmatq; sensum mollis indulgentiæ.
Sitire sese paruus exclamauerat,
Animæ æstuantis ardor in cruciatibus
Hoc exigebat, lymphæ ut haustum posceret:
Quem torua mater eminus tristè intuens,
Vultu & seueris uocibus sic increpat.
Puto imbecillo nate turbaris metu,
Et te doloris horror afflictum domat:
Non hanc meorum uiscerum stirpem fore
Deo spopondi, non in hanc spem gloriæ
Te procreaui, cedere ut letho scias.
Aquam bibendam postulas, cùm sit tibi
Fons ille uiuus præsto, qui semper fluit,
Et cuncta solus irrigat uiuentia,
Intus forisq; spiritum, & corpus simul,
Aeternitatem largiens potantibus.
Venies ad illud mox fluentum, si modò
B Animo ac medullis solus ardor æstuet,
Videre Christum: quod semel potum affatim
Sic sedat omnem pectoris flagrantiam,
Vita ut beata iam sitire nesciat.
Hic hic bibendus nate nunc tibi est calix,
Mille in Bethleem quem biberunt paruuli,
Oblita lactis, & papillarum immemor
Aetas amaris, mox deinde dulcibus
Refecta poclis, mella sumpsit sanguinis.
Exemplum ad illud nitere, ô fortis puer,
Generosa proles, matris & potentia,
Omnes capaces esse uirtutum pater
Mandauit annos: neminem excepit diem,
Ipsis triumphos annuens uagitibus.
Scis, sæpe dixi, cùm docenti alluderes,
Et garrulorum signa uerborum dares,
Isaac fuisse paruulum patri unicum:
Qui cùm immolandus, aram & ensem cerneret,
Vltro sacranti colla præbuerit seni?
Narraui & illud nobile ac memorabile
Certamen, una matre quòd septem editi
Gessere pueri, sed tamen factis uiri:
Hortante eâdem matre, in ancipiti exitu
Pœnæ & coronæ, sanguini ut ne parcerent.

Videbat ipsos apparatus funerum
Præsens suorum, nec mouebatur parens,
Lætata quoties aut oliuo stridula
Sartago frixum torruisset puberem,
Dira aut crepasset laminarum impreßio.
Comam cutemq; uerticis reuulserat
A' fronte tortor, nuda testa ut tegmine
Ceruicem adusq; dehonestaret caput.
Clamabat illa: Patere, gemmis uestiet
Apicem corona regio ex diademate.
Linguam tyrannus amputari iusserat,
Vni ex ephebis mater aiebat: Satis
Iam parta nobis gloria est, pars optima
Deo immolatur, ecce nostri corporis
Digna est fidelis lingua quæ sit hostia:
Interpres animi, enunciatrix sensuum,
Cordis ministra, præco operti pectoris,
Prima offeratur in sacramentum necis,
Et sit redemptix prima membrorum omnium,
Ducem dicatam mox sequentur cætera.
His Maccabæos incitans stimulis parens,
Hostem subegit subiugatum septies,
Quot fœta natis, tot triumphis inclyta:
Me partus unus ut feracem gloriæ
Mea uita præstet, in tua est situm manu.
Per huius alui fida conceptacula,
Per hospitalem mensæ bisquino larem,
Si dulce nostri pectoris nectar tibi,
Si molle gremium, grata si crepundia:
Persiste, & horum munerum auctorem assere.
Qua nam arte nobis uiuere intus cœperis,
Nihilumq; & illud, undè corpus, nescio:
Nouit animator solus, & factor tui:
Impendere ipsi, cuius ortus munere es,
Bene in datorem, quod dedit, refuderis.
Talia canente matre, iam lætus puer
Virgas strepentes, & dolores uulnerum
Ridebat. hic tum cognitor pronunciat:
Claudatur infans carcere, & tanti mali
Romanus auctor torqueatur acrius.
Illum recentes per cicatricum uias
Denuò exarabant: quaq; acutum traxerant
Paulò antè ferrum, mox recrudescentibus
Plagis apertas persequebantur notas,
Quos iam superbus uictor ignauos uocat.
O' non uirile robur, ô molles manus,

Vnam

Vnam labantis dißipare tandiu
Vos non poteſſe fabricam corpuſculi?
Vix iam cohæret:nec tamen penitus cadit,
Vincens lacertos dexterarum inertium.
Citius cadauer dentibus carpunt canes,
Longeq; morſus uulturum efficacior
Ad deuorandas carnis oſſus mortuæ.
Languetis imbelli fame,ac fatiſcitis:
Gula eſt ferina,ſed ſocors edacitas.
Exarſit iſtis turbida ira iudicis,
Seq; in ſupremam concitat ſententiam.
Si te morarum pœnitet,finem citum
Subeas licebit,ignibus uorabere
Damnatus,& fauilla iam tenuis fies.
Abiens at ille,cùm foro abriperent uirum
Truces miniſtri,ponè reſpectans ait:
Appello ab iſta perfide ad Chriſtum meum
Crudelitate,non metu mortis tremens,
Sed ut probetur eſſe nil quod iudicas.
Quid differo,inquit ille,utroſq; perdere,
Puerum ac magiſtrum,complices ſectæ impiæ?
Gladius recidat uile uix hominis caput
Infantis,iſtum flamma uindex concremet,
Sit his ſub uno fine diſpar exitus.
Peruentum ad ipſum cædis implendæ locum,
Natum gerebat mater amplexu & ſinu,
Vt primitiuum crederes fœtum geri,
Deo offerendum,ſancti Abelis ferculo,
Lectum ex ouili puriorem cæteris.
Puerum popoſcit carnifex,mater dedit:
Nec immorata eſt fletibus,tantùm oſculum
Impreßit unum:Vale,uale dulcißime:
Et cùm beatus regna Chriſti intraueris,
Memento matris, ait,patrone ex filio.
Dixit,deinde dum ferit ceruiculam
Percuſſor enſe,docta mulier pſallere,
Hymnum canebat carminis Dauidici:
Precioſa ſancti mors ſub aſpectu Dei,
Tuus ille ſeruus,proles ancillæ tuæ.
Talia retexens explicabat pallium,
Manuſq; tendebat ſub ictu & ſanguine,
Venarum ut undam profluam manantium,
Et palpitantis oris exciperet globum:
Excepit,& charo applicauit pectori.
At parte campi ex altera,immanem pyram
Texebat uſtor fumidus pinu arida,
Sarmenta miſtim ſubdita & fœni ſtruem
Spargens,liquato rore feruentis picis,
Quo flamma paſtu creſceret ferocius.
Etiam retortis brachijs furca eminus
Romanus actus ingerebatur rogo:
Scio,inquit ille,non futurum ut concremer,
Nec paßionis hoc genus datum eſt mihi,
Sed reſtat ingens quod fiat miraculum.
Hæc eius orſa ſequitur immenſus fragor
Nubis ruentis,nimbus uudatim nigro
Præceps aquarum flumine ignes obruit,
Alunt oliuo ſemicombuſtas faces,
Sed uincit imber iam madentem fomitem.
Trepidare teter carnifex rebus nouis,
Turbatus,& qua poſſet arte inſiſtere,
Verſare torres cum fauillis humidis,
Prunas maniplis confouere ſtuppeis,
Et ſemen ignis inter undas quærere.
Quod cùm tumenti nunciatum iudici,
Commouit iram fellis implacabilis.
Quouſq; tandem ſummus hic nobis magus
Illudit,inquit,Theſſalorum carmine,
Pœnam peritus uertere in ludibrium?
Fortaſſe ceruix,ſi ſecandam iuſſero,
Flecti ſub enſem non patebit uulneri:
Vel amputatum plaga collum diuidens,
Rurſus coibit,ac reglutinabitur,
Humeriſq; uertex eminebit additus.
Tentemus igitur antè partem quampiam
Truncare ferro corporis ſuperſtitis,
Ne morte ſimpla criminoſus multiplex
Cadat,uel una perfidus cæde oppetat,
Quot membra geſtat,tot modis pereat uolo.
Libet experiri Lerna,ſicut traditur,
Vtrum renatis pullulaſcat artubus,
Ac ſe imminuti corporis damnis nouum
Inſtauret,ipſe præſto tunc erit Hercules,
Hydrina ſuetus uſtulare uulnera.
Iam nunc ſecandi doctus aßit artifex,
Qui cuncta norit uiſcerum confinia,
Vel nexa neruis diſparare uincula:
Date hunc reuulſis qui medetur oßibus,
Aut fracta nodis ſarciens compaginat.
Linguam priorem detrahat radicitus,
Quæ corpore omni ſola uiuit nequior,
Illa & procaci peßima in noſtros Deos

Inuecta

A Inuecta motu, fis profanauit uetus,
Audax & ipsi non pepercit principi.
Aristo quidam medicus accitus uenit,
Proferre linguam præcipit: profert statim
Martyr retectam, & pandit ima faucium.
Ille & palatum tractat, & digito exitum
Vocis pererrans, uulneri explorat locum.
Linguam deinde longè ab ore protrahens,
Scalpellum in usq; guttur insertans agit.
Illo secante fila sensim singula,
Nunquam momordit martyr, aut os dentibus
Compreßit arctis, aut cruorem sorbuit,
Immotus & patente rictu constitit,
Dum sanguis extrà defluit scaturiens,
Perfusa pulcher menta rubro stemmate
Fert, & cruenti pectoris spectat decus,
Fruiturq; & ostro uestis ut iam regiæ.
Præfectus ergo ratus elinguem uirum
Cogi ad sacrandum posse, cùm uerbis carens
Nil in deorum obblacteraret dedecus:
Iubet reduci iam tacentem ac debilem,
Multo loquentis turbine olim territus.
B Reponit aras ad tribunal denuò,
Et thus, & ignem uiuidum in carbonibus,
Taurina & exta, uel suilla abdomina:
Ingreßus ille, ut hos paratus perspicit,
Insufflat, ipsos ceu ui deret dæmonas.
Irridet hoc Asclepiades lætior,
Addit deinde: nunquid inclementius,
Sicut solebas, es paratus dicere?
Effare quoduis, ac per ora ediſſere.
Permitto, uocem liberè exercere te.
Romanus alto corde suspirans diu,
G emitu querelam traxit, & sic orsus est:
Christum loquenti lingua nunquam defuit:
Nec uerba quæras quo regantur organo,
Cùm prædicatur ipse uerborum dator.
Qui fecit ut uis uocis expreſſa intimo
Pulmone, & oris torta sub testudine,
Nunc ex palato det repercuſſos sonos,
Nunc temperetur dentium de pectine,
Sitq; his agendis lingua plectrum mobile:
Si mandet idem, faucium sic fistulas
Spirare flatu concinentes consono,
Vt uerba in ipsis explicent meatibus,
Vel exitu oris cymbalis proferier,
Nunc preſſa parcè labra, nunc hiantia:
Dubitas ne uerti poſſe naturæ statum?
Cui facta forma est, qualis eſſet primitùs,
Hanc nempe factor uertere, ut libet, potest,
Positasq; leges texere, ac retexere,
Linguam loquela ne ministram postulet.
Vis scire nostri numinis potentiam?
Fluctus liquentis æquoris preßit pede,
Natura fluxa ac tenuis in solidum coit:
Qui dispar illis legibus, quis condita est,
Solet natatus ferre, fert uestigia.
Habet usitatum munus hoc diuinitas,
Quæ uera nobis colitur in Christo & Patre,
Mutis loquelam, percitum claudis gradum,
Surdis fruendam reddere audientiam,
Donare cæcis lucis insuetæ diem.
Hæc si quis amens fabulosa existimat,
Vel ipse tute, si parum fidelia
Rebare pridem, uera cognoscas licet:
Habes loquentem, cuius amputaueras
Linguam, probatis cede iam miraculis.
Horror stupentem persecutorem subit,
Timorq; & ira pectus in caliginem
Vertêre: nescit uigilet, an ne somniet:
Miratur hærens quod sit ostenti genus,
Formido frangit, armat indignatio.
Nec uim domare mentis effrenæ potest,
Nec quò furoris tela uertat inuenit,
Postremò medicum sæuus insontem iubet
Reum citari, nundinatum hunc arguit
Mercede certa pactus, ut colluderet.
Aut ferrum in ore nil agens, & irritum
Versaſſe frustra: seu retunsis tactibus,
Aut arte quadam uulnus illatum breue,
Quod sauciata parte linguam læderet,
Neruos nec omnes usquequaq; abscideret.
Manere saluam uocis harmoniam probè,
Non poſſe inani concauo uerba exprimi,
Quæ concrepare lingua moderatrix facit.
Esto ut resultet spiritus uacuo specu,
Echo sed exit inde, non oratio.
Veris refutat medicus hanc calumniam,
Scrutare uel tu nunc latebras faucium,
Intraq; dentes curiosum pollicem
Circumfer, haustus uel patentes inspice,
Lateat ne quicquam quod regat spiramina.

I Quan-

Quanquam forassem fortè si puncto leui,
Tenui'ue linguam contigissem uulnere,
Titubante plectro fatus esset debilis:
Nam cùm magistra uocis in uitium cadit,
Vsus necesse est & loquendi intercidat.
Fiat periclum, si placet, cuiusmodi
Edat querelam quadrupes, lingua eruta,
Elinguis & quem porca grunnitum strepat,
Cui uox fragosa, clamor est inconditus:
Probabo mutam nil sonare stridulum.
Testor salutem principis, me simplici
Functum secantis arte, iudex optime,
Seruisse iussis absq; fraude publicis:
Sciat hic, quis illi uerba sugillet Deus,
Ego, unde mutus sit disertus, nescio.
His sese Aristo purgat: at contrà impium
Nil hæc latronem Christianorum mouent,
Magis magisq; fertur in uesaniam:
Quærit num alienus sanguis illum asperserit
Virum, suo'ne effluxerit de uulnere?
Respondit his Romanus: Ecce præstò sum:
Meus iste sanguis uerus est, non bubulus:
Agnoscis illum, quem loquor miserrime
Pagane, uestri sanguinem sacrum bouis,
Cuius litata cæde permadescitis.
Summus sacerdos, nempe sub terram scrobe
Acta in profundum consecrandus mergitur,
Mire infulatus, festa uittis tempora
Nectens, corona tum repexus aurea,
Cinctu Gabino sericam fultus togam.
Tabulis supernè strata texunt pulpita
Rimosa rari pegmatis compagibus:
Scindunt subinde uel terebrant aream,
Crebroq; lignum perforant acumine,
Pateat minutis ut frequens hiatibus.
Huc taurus ingens fronte torua & hispida,
Sertis reuinctus, aut per armos floreis,
Aut impeditus cornibus deducitur:
Necnon & auro frons coruscat hostiæ,
Setasq; fulgor bractealis inficit.
Hic ut statuta est immolanda bellua,
Pectus sacrato diuidunt uenabulo,
Eructat amplum uulnus undam sanguinis
Feruentis, inq; texta pontis subditi
Fundit uaporum flumen, & latè æstuat.
Tum per frequentes mille rimarum uias
Illapsus imber, tabidum rorem pluit;
Defossus intus quem sacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe subiectans caput,
Et ueste, & omni putrefactus corpore.
Quin os supinat, obuias offert genas,
Supponit aures, labra, nares obijcit,
Oculos & ipsos perluit liquoribus:
Nec iam palato parcit, & linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.
Postquàm cadauer sanguine egesto rigens,
Compage ab illa flamines retraxerint,
Procedit inde pontifex, uisu horridus,
Ostentat udum uerticem, barbam grauem,
Vittas madentes, atq; amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagijs,
Tabo recentis sordidum piaculi,
Omnes salutant, atq; adorant eminus:
Vilis quòd illum sanguis, & bos mortuus
Fœdis latentem sub cauernis lauerint.
Addamus illam, si uis, Hecatonben tuam:
Centena ferro cùm cadunt animalia,
Variisq; abundans cæde restagnat cruor,
Vix ut cruentis augures natatibus.
Poßint meare per profundum sanguinis.
Sed quid macellum pingue puluinarium,
Quid maximorum lancinatores gregum,
Euisceratæ carne crudos criminor?
Sunt sacra, quando uosmetipsi exciditis,
Votiuus & cùm membra detruncat dolor.
Cultrum in lacertos exerit fanaticus,
Sectisq; Matrem brachijs placat deam.
Furere ac rotari ius putatur mysticum,
Parca ad secandum dextra fertur impia:
Cœlum meretur uulnerum crudelitas.
Ast hic metenda dedicat genitalia,
Numen reciso mitigant ab inguine:
Offert pudendum semiuir donum deæ,
Illam reuulsam masculini germinis
Vena, effluenti pascit auctam sanguine.
Vterq; sexus sanctitati displicet,
Medium retentat inter alternum genus,
Mas esse cessat ille, nec fit fœmina.
Felix deorum Mater imberbes sibi
Parat ministros leuibus nouaculis.
Quid? cùm sacrandus accipit sphragitidas,
Acus minutas ingerunt fornacibus,

His

A His membra pergunt urere, ut igniuerint:
Quancunq; partem corporis feruens nota
Stigmarit, hanc sic consecratam prædicant.
Functum deinde cùm reliquit spiritus,
Et ad sepulchrum pompa fertur funeris,
Partes per ipsas imprimuntur bracteæ,
Insignis auri lamina obducit cutem,
Tegitur metallo, quod perustum est ignibus.
Has ferre pœnas cogitur gentilitas,
Has dij coërcent lege cultores suos:
Sic dæmon ipse ludit hos, quos cæperit,
Docet execrandas ferre contumelias,
Tormenta inuri mandat infœlicibus.
At noster iste sanguis ex uestra fluit
Crudelitate, uos tyrannide impia
Exulceratis innocentum corpora:
Si uos sinatis, incruentè uiuimus,
At si cruentè puniamur, uincimus.
Sed iam silebo, finis instat debitus,
Finis malorum, paßionis gloria:
Iam non licebit improbè, ut licuit modò,
Torquere nostra uel secare uiscera:
B Cedas necesse est uictus, & iam desinas.
Cessabit equidem tortor & sector, dehinc
Iudex minatur, sed peremptoris manus
Succedet illis strangulatrix faucium:
Aliter silere nescit oris garruli
Vox inquieta, quàm tubam si fregero.
Dixit, foroq; protrahi iußit uirum,
Trudi in tenebras noxialis carceris.
Elidit illic fune collum martyris
Lictor nefandus. sic peracta est paßio:
Anima absoluta uinculis, cœlum petit.
Gesta intimasse cuncta fertur principi
Præfectus, addens ordinem uoluminum,
Seriemq; tantæ digerens tragœdiæ:
Lætatus, omne crimen in fasces refert
Suum tyrannus, chartulis uiuacibus.
Illas sed ætas conficit diutina,
Fuligo fuscat, puluis obducit situ,
Carpit senectus, aut ruinis obruit:
Inscripta Christo pagina immortalis est,
Nec obsolescit ullus in cœlis apex.
Excepit astans angelus coram Deo,
Et quæ loquutus martyr, & quæ pertulit:
Nec uerba solùm differentis condidit,
Sed ipsa pingens uulnera expreßit stilo,
Laterum, genarum, pectorisq; & faucium.
Omnis notata est sanguinis dimensio,
Vt quanq; plagam sulcus exarauerit,
Altam, patentem, proximam, longam, breuem:
Quæ uis doloris, qui'ue segmenti modus,
Guttam cruoris ille nullam perdidit.
Hic in regestis est liber cœlestibus,
Monumenta seruans laudis indelebilis,
Relegandus olim sempiterno iudici
Libramine æquo, qui malorum pondera,
Et præmiorum comparabit copias.
Vellem sinister inter hœdorum greges
Vt sum futurus, eminus dignoscerer,
Atq; hoc precante diceret rex optimus:
Romanus orat, transfer hunc hœdum mihi,
Sit dexter agnus, induatur uellere.

HYMNVS XI. BEATO HIPPOLYTO Martyri, ad Valerianum episcopum.
Carmen Elegiacum: quale illud suprà, Electus Christo locus est.

Innumeros cineres sanctorum Romula in urbe
Vidimus, ô Christo Valeriane sacer.
Incisos tumulis titulos, tu singula quæris
Nomina, difficile est ut replicare queam:
Tantos iustorum populos furor impius hausit,
Cùm coleret patrios Troïa Roma deos.
Plurima litterulis signata sepulchra loquuntur,
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.
Sunt & muta tamen, tacitas claudentia tumbas,
Marmora, quæ solum significant numerum.
Quanta uirûm iaceant congestis corpora aceruis
Nosse licet, quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic, defossas mole sub una,
Relliquias memini me didicisse hominum:
Quorum solus habet comperta uocabula Christus,
Vtpote quos propriæ iunxit amicitiæ.
Hæc dum lustro oculis, & sicubi fortè latentes
Rerum apices, ueterum per monumenta sequor:
Inuenio Hippolytum, qui quondam schisma Nouati
Presbyter attigerat, nostra sequenda negans:
Vsq; ad martyrij prouectum insigne, tulisse
Lucida sanguinei præmia supplicij.
Nec mirere senem peruersi dogmatis, olim
Munere ditatum catholicæ fidei.
Cùm iam uesano uictor raperetur ab hoste,

Exultante animæ carnis ad exitium,
Plebis amore suæ multis comitantibus ibat,
Consultus quę nam secta foret melior,
Respondit: Fugite ô miseri execranda Nouati
Schismata, catholicis reddite uos populis.
Vna fides uigeat, prisco quæ condita templo est:
Quam Paulus retinet, quamq; cathedra Petri.
Quæ docui, docuisse piget, uenerabile martyr
Cerno, quod à cultu rebar abesse Dei.
His ubi detorsit læuo de tramite plebem,
Monstrauitq; sequi quà uia dextra uocat:
Seq; ducem recti spretis anfractibus idem
Præbuit, erroris qui prius auctor erat:
Sistitur insano rectori, Christicolas tunc
Ostia uexanti per Tiberina uiros.
Illo nanq; die Roma secesserat, ipsos
Peste suburbanos ut quateret populos.
Non contentus humum, celsæ intra mœnia Romæ,
Tingere iustorum cædibus aßiduis.
Ianiculum cùm iam madidũ, fora, rostra, Suburam
Cerneret eluuie sanguinis affluere.
Protulerant rabiem Tyrrheni ad littoris oram,
Quæq; loca æquoreus proxima portus habet.
Inter carnifices & constipata sedebat
Officia, extructo celsior in solio.
Discipulos fidei, detestandiq; rebelles
Idolij, ardebat dedere perfidiæ.
Carcereo crinita situ stare agmina contrà
Iusserat horrendis excrucianda modis.
Inde catenarum tractus, hinc lorea flagra
Stridere, uirgarum concrepitare fragor.
Vngula fixa cauis costarum cratibus altos
Pandere secessus, & lacerare iecur.
Ac iam lassatis iudex tortoribus ibat
In furias, cassa cognitione fremens.
Nullus enim Christi ex famulis per tanta repertus
Supplicia, auderet qui uitiare animam.
Inde furens quæsitor ait: Iam tortor ab unco
Desine: si uana est quæstio, morte agito.
Huic abscinde caput, crux istum tollat in auras,
Viuentisq; oculos offerat alitibus.
Hos rape præcipites, & uinctos conijce in ignem:
Sit pyra, quæ multos deuoret una reos.
En tibi quos properes rimosæ imponere cymbæ,
Pellere & in medij stagna profunda freti.
Quos ubi susceptos rapidum malesuta per æquor
Vexerit, & tumidis cæsa lauarit aquis, A
Dissociata putrem laxent tabulata carinam,
Conceptumq; bibant undiq; naufragium.
Squamea cœnoso præstabit uentre sepulchrum,
Bellua consumptis cruda cadaueribus.
Hæc persultanti, celsum subitò antè tribunal
Offertur senior nexibus implicitus.
Stipati circum iuuenes clamore fremebant,
Ipsum Christicolis esse caput populis:
Si foret extinctum properè caput, omnia uulgi
Pectora Romanis sponte sacranda deis.
Insolitum lethi poscunt genus, & noua pœna est
Inuenta, exemplo quo trepident alij.
Ille supinata residens ceruice: Quis, inquit,
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetq; iugales,
Intereatq; feris dilaceratus equis.
Vix hæc ille, duo cogunt animalia freni
Ignara, insueto subdere colla iugo:
Non stabulis, blandi ue manu palpata magistri,
Imperiumq; equitis antè subacta pati:
Sed campestre uago nuper pecus è grege captum,
Quod pauor indomito corde ferinus agit. B
Iamq; reluctantes sociarant uincula bigas,
Oraq; discordi fœdere nexuerant.
Temonis uice funis inest, qui terga duorum
Diuidit, & medius tangit utrunq; latus:
Deq; iugo in longum se post uestigia retrò
Protendens trahitur, transit & ima pedum.
Huius ad extremum, sequitur quà puluere summo
Cornipedum refugas orbita trita uias:
Crura uiri innectit laqueus, nodoq; tenaci
Astringit plantas, cumq; rudente ligat.
Postquàm composito satis instruxêre paratu
Martyris ad pœnam, uerbera, uincla, feras:
Instigant subitis clamoribus, atq; flagellis,
Iliaq; infestis perfodiũt stimulis.
Vltima uox audita senis uenerabilis hæc est:
Hi rapiunt artus, tu rape Christe animam.
Prorumpunt alacres, cæco & terrore feruntur,
Quà sonus atq; tremor, quà furor exagitant.
Incendit feritas, rapit impetus, & fragor urget:
Nec cursus uolucer mobile sentit onus.
Per siluas, per saxa ruunt: non ripa retardat
Fluminis, aut torrens oppositus cohibet.
Prosternunt sepes, & cuncta obstacula rumpunt:

Prona,

A Prona, fragosa petunt, ardua transiliunt.
Scissa minutatim labefacto corpore frusta,
Carpit spinigeris stirpibus hirtus ager.
Pars summis pendet scopulis, pars sentibus hæret:
Parte rubent frondes, parte madescit humus.
Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta super tumulum species liquidis uiget umbris,
Effigians tracti membra cruenta uiri.
Rorantes saxorum apices uidi, optime Papa,
Purpureasq; notas uepribus impositas.
Docta manus uirides imitando effingere dumos
Luserat, & minio roseolam saniem.
Cernere erat, ruptis compagibus ordine nullo
Membra per incertos sparsa iacere situs.
Addiderat caros, gressu lacrymisq; sequentes,
Deuia qua fractum semita monstrat iter.
Mœrore attoniti, atq; oculis rimantibus ibant:
Implebantq; sinus uisceribus laceris.
Ille caput niueum complectitur, ac reuerendam
Caniciem molli confouet in gremio.
Hic humeros, trūcasq; manus, & brachia, & ulnas,
B Et genua, & crurum fragmina nuda legit.
Palliolis etiam bibulæ siccantur harenæ,
Ne quis in infecto puluere ros maneat.
Si quis & in sudibus recalenti aspergine sanguis
Insidet, hunc omnem spongia pressa rapit.
Nec iam densa sacro quicquam de corpore silua
Obtinet, aut plenis fraudat ab exequijs.
Cumq; recensitis constaret partibus, ille
Corporis integri qui fuerat numerus:
Nec purgata aliquid deberent inuida toto
Ex homine, extersis frondibus & scopulis:
Metando eligitur tumulo locus: Ostia linquunt,
Roma placet, sanctos quæ teneat cineres.
Haud procul extremo culta ad pomeria uallo
Mersa latebrosis crypta patet foueis.
Huius in occultum gradibus uia prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas namq; fores summotenus intrat hiatu,
Illustratq; dies limina uestibuli.
Inde ubi progressu facili nigrescere uisa est
Nox obscura loci per specus ambiguum:
Occurrunt cæsis immissa foramina tectis,
Quæ iaciunt claros antra super radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde recessus,
Arcta sub umbrosis atria porticibus:
Attamen excisi subter caua uiscera montis,
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur absentis per subterranea solis
Cernere fulgorem, luminibusq; frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter ubi apposita est ara dicata Deo.
Illa sacramenti donatrix mensa, eademq;
Custos fida sui martyris apposita:
Seruat ad æterni spem iudicis ossa sepulchro,
Pascit item sanctis Tibricolas dapibus.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida prosperitate iuuat.
Hic corruptelis animiq; & corporis æger
Oraui quoties stratus, opem merui.
Quòd lætor reditu, quòd te uenerande sacerdos
Complecti licitum est, scribo quòd hæc eadem:
Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet annuere.
Ipsa illas animæ exuuias, quæ continet intus
Aedicula, argento fulgurat ex solido.
Præfixit tabulas diues manus æquore leui
Candentes, recauum quale nitet speculum.
Nec Parijs contenta aditus obducere saxis,
Addidit ornando clara talenta operi.
Mâne salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes, eunt, redeunt solis adusq; obitum.
Conglobat in cuneum Latios simul ac peregrinos
Permistim populos, relligionis amor.
Oscula perspicuo figunt impressa metallo:
Balsama diffundunt, fletibus ora rigant.
Iam cùm se renouat decursis mensibus annus,
Natalemq; diem passio festa refert:
Quanta putas studijs certantibus agmina cogi,
Quæ ue celebrando uota coire Deo?
Vrbs augusta suos uomit, effunditq; Quirites,
Vnà & patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx umbonibus æquis
Discrimen procerum, præcipitante fide.
Nec minus Albanis acies se candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus uariarum hinc inde uiarum,
Indigena & Picens, plebs & Hetrusca uenit.
Concurrit Samnitis atrox habitator, & altæ
Campanus Capuæ, iamq; Nolanus adest.
Quisq; sua lætus cum coniuge, dulcibus & cum

Pignoribus, rapidum carpere gestit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Hæret & in magnis densa cohors spacijs.
Angustum tantis illud specus esse cateruis,
Haud dubium est, ampla fauce licet pateat.
Stat sed iuxta aliud quod tanta frequentia templum
Tunc adeat cultu nobile regifico,
Parietibus celsum sublimibus, atq; superba
Maiestate potens, muneribusq; opulens.
Ordo columnarum geminus laquearia tecti
Sustinet, auratus suppositus trabibus:
Adduntur graciles tecto breuiore recessus,
Qui laterum seriem iugiter exinient.
At medios aperit tractus uia latior alti
Culminis, exurgens editiore apice.
Fronte sub aduersa, gradibus sublime tribunal
Tollitur, antistes prædicat unde Deum.
Plena laborantes ægrè domus accipit undas,
Arctaq; confertis æstuat in foribus,
Maternũ pandens gremium quo condat alumnos,
Ac foueat fœtos accumulata sinus.
Si bene cõmemini, colit hũc pulcherrima Roma
Idibus Augusti mensis, ut ipsa uocat
Prisco more diem, quem te quoq; sancte magister
Annua festa inter dinumerare uelim.
Crede salutigeros feret hic uenerantibus ortus,
Lucis honoratæ præmia restituens:
Inter solennes Cypriani, uel Cheledonij,
Eulaliæq; dies, currat & iste tibi.
Sic te pro populo, cuius tibi credita uita est,
Orantem Christus audiat omnipotens.
Sic tibi de pleno lupus excludatur ouili,
Agna nec ulla tuum capta gregem minuat.
Sic me gramineo remanentem denique campo,
Sedulus ægrotam pastor ouem referas.
Sic cùm lacteolis caulas compleueris agnis,
Raptus & ipse sacro sis comes Hippolyto.

HYMNVS XII. BEATIS PETRO ET Paulo apostolis, & martyribus.

Dicolos distrophos. Versus Archilochij, è iambico & trochaico compositi.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪
— — ∪ — — — ∪ — ∪ — ∪

Plus solito coëunt ad gaudia, dic amice quid sit,
Romam per omnem cursitant, ouantq;.
Festus apostolici nobis redit hic dies triumphi,
Pauli atque Petri nobilis cruore.
Vnus utrunq; dies, pleno tamen innouatus anno,
Vidit superba morte laureatum.
Scit Tiberina palus, quæ flumine lambitur propinquo
Binis dicatum cespitem trophæis,
Et crucis, & gladij testis, quibus irrigans easdem
Bis fluxit imber sanguinis per herbas.
Prima Petrum rapuit sententia, legibus Neronis,
Pendere iussum præminente ligno.
Ille tamen ueritus celsæ decus æmulando mortis
Ambire tanti gloriam magistri,
Exigit ut pedibus uersum caput imprimant supinis,
Quo spectet imum stipitem cerebro.
Figitur ergo manus subter, sola uersus in cacumẽ,
Hoc mente maior, quo minor figura.
Nouerat ex humili cœlum citius solere adiri,
Deiecit ora, spiritum daturus.
Vt teres orbis iter flexi rota percucurrit anni,
Diemq; eundem sol reduxit ortus:
Euomit in iugulum Pauli Nero feruidum furorem,
Iubet feriri gentium magistrum.
Ipse prius sibimet finem citò dixerat futurum:
Ad Christum eundum est, iam resoluor, inquit.
Nec mora protrahitur, pœnæ datur, imolatur ense:
Non hora uatem, non dies fefellit.
Diuidit ossa duũm Tibris, sacer ex utraq; ripa,
Inter sacrata dum fluit sepulchra.
Dextra Petrum regio tectis tenet aureis receptum,
Canens oliua, murmurans fluento.
Nanque supercilio saxi liquor ortus, excitauit
Fontem perennem chrismatis feracem,
Nunc preciosa ruit per marmora, lubricatq; cliuũ
Donec uirenti fluctuet colymbo.
Interior tumuli pars est ubi, lapsibus sonoris
Stagnum niuali uoluitur profundo.
Omnicolor uitreas pictura supernè tingit undas,
Musci relucent, & uirescit aurum.
Cyaneusq; latex umbram trahit imminẽtis ostri,
Credas moueri fluctibus lacunar.
Pastor oues alit, ipse illic gelidi rigore fontis
Videt sitire quas fluenta Christi.
Parte alia titulum Pauli uia seruat Ostiensis,
Quà stringit amnis cespitem sinistrum.
Regia põpa loci est, princeps bonus has sacrauit arces,
Lausitq; magnis ambitum talentis.
Bracteolas trabibus sublcuit, ut omnis aurulenta
Lux

A Lux esset intus,ceu iubar sub ortu.
Subdidit & Parias fuluis laquearibus columnas,
Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tũ camurus hyalo insigni uariè cucurrit arcus:
Sic prata uernis floribus renident.
Ecce duas fidei summo patre conferente dotes,
Vrbi colendas quas dedit togatæ.
Aspice,per bifidas plebs Romula funditur plateas,
Lux in duobus feruet una festis.
Nos ad utrũq; tamẽ gressu properemus incitato,
Et his & illis perfruamur hymnis.
Ibimus ulterius quà fert uia pontis Hadriani,
Leuam deinde fluminis petemus.
Transtiberina prius soluit sacra peruigil sacerdos,
Mox huc recurrit,duplicatq; uota.
Hæc didicisse sat est Romæ tibi:tu domũ reuersus,
Diem bifestum sic colas memento.

HYMNUS XIII. BEATO CYPRIANO
Episcopo & martyri Carthaginiensi.

Monocolos. Versus eiusdem mensuræ cuius fuit primus Hymni antecedentis.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪

B Punica terra tulit,quo splendeat omne quicquid usquam est,
Inde domo Cyprianũ,sed decus orbis, & magistrũ.
Est propri' patriæ martyr,sed amore,et ore noster,
Incubat in Libya sanguis,sed ubiq; lingua pollet:
Sola superstes agit de corpore,sola obire nescit,
Dũ gen' esse hominũ Christus sinet,et uigere mũdũ,
Dum liber ullus erit,dum scrinia sacra litterarum:
Te leget omnis amans Christũ,tua Cypriane discet,
Spiritus ille dei,qui fluxerat auctor in prophetas,
Fontibus eloquij te cœlitùs actus irrigauit.
O' niue candidius linguæ genus,ô nouum saporem,
Vt liquor ambrosius,cor mitigat,imbuit palatum,
Sedẽ animæ penetrat,mẽtẽ fouet,et pererrat artus:
Sic Deus interius sentitur,& inditur medullis.
Vnde bonum subitum terris dederis pater reuela.
Deerat apostolicis scriptis opulentus executor,
Eligitur locuples facundia,quæ doceret orbem,
Quæq; uoluminibus Pauli famulata disputaret,
Quò mage cruda hominũ præcordia ppolita nosset
Sine timoris opus,seu mystica,uel profunda Christi.
Vnus erat iuuenum doctissimus,artibus sinistris,
Fraude pudicitiam perstringere,nil sacrum putare:
Sæpe etiam magicum cantamẽ inire per sepulchra,
Quo geniale tori ius solueret æstuante nupta.
Luxuriæ rabiem tantæ cohibet repente Christus,
Discutit & tenebras de pectore,pellit & furorem,
Implet amore sui,dat credere,dat pudere facti,
Iamq; figura alia est,quàm quæ fuit oris & nitoris,
Exuitur tenui uultus cute,transit in seuerum,
Defluа cæsaries compescitur ad breues capillos,
Ipse modesta loqui,spem quærere,regulam tenere,
Viuere iustitiæ Christi,& penetrare dogma nostrũ.
His igitur meritis dignissimus usq; episcopale
Prouehitur solium doctor,capit et sedile summum.
Valerianus opum princeps erat,atque Gallienus,
Constituere simul pœnam capitis deum fatenti.
Millia terrigenûm spurcissima iusserant sacrari:
Contrà animos populi doctor Cyprianus incitabat,
Ne quis ab egregiæ uirtutis honore discreparet,
Neu fidei precium quis sumere degener timeret.
Esse leuem cruciatum,si modò consttrat futura,
Quæ Deus ipse uiris intermina fortibus spopondit.
Merce doloris emi spem luminis,& diẽ perennem.
Omne malum uolucri cũ tẽpore trãsuolare cursim:
Nil graue quod peragi finis facit,& quiete donat:
Se fore principium pulchræ necis,& ducẽ cruoris,
Seq; caput gladio submittere,sanguinem dicare,
Qui sociare animã Christo uelit,ut comes sequatur.
Hos ubi corda uirûm Christo calefacta præparauit,
Ducitur ante alios Proconsule perfurente uinctus.
Antra latent Tyriæ Carthaginis,abditis reposta,
Conscia tartareæ caliginis,abdicata soli:
Clausus in his specubus sanctus Cyprianus,et catena
Nexus utrãq; manũ,nomen patris inuocat supremi:
Omnipotẽs genitor Christi Deus,& creator orbis,
Christe parens hominis,quẽ diligis,& uetas perire:
Ille ego uipereis,quem tu bonus oblitum uenenis,
Criminibus uarijs tinctum,miseratus abluisti,
Iamq; tuum fieri mandas fio Cyprianus alter,
Et nouus ex ueteri,nec iam reus,aut nocens,ut antè,
Si luteum facili chrismate pectus expiasti:
Vise libens tenebris ergastula cæca dissipatis,
Eripe corporeo de carcere,uinculisq; mundi
Hanc animam:liceat fuso tibi sanguine immolari.
Ne'qua ferum reprimat clementia iudicem tyranni,
Neu sciat inuidia mitescere,gloriam negare.
Da quoq; ne'quis iners sit de grege quẽ tuũ regebã,
Ne cadat impatiens pœnæ,titubet ue quis tuorum,
Incolumẽ ut numerũ reddam tibi,debitumq; soluã,
Vocibus

Vocibus his dominum permouerat, influebat inde
Spiritus in populum Carthaginis, auctor acrioris
Ingenij, stimulis ut pectora subditis calerent
Ad decus egregium discrimine sanguinis petẽdum,
Non trepidare docens, nec cedere, nec dolore uinci,
Laudis amore rapi, Christũ sapere, & fidem tueri.
Fama refert, foueam campi in medio patêre iussam,
Calce uaporifera summos prope margines refertã,
Saxa recocta uomunt ignem, niueusq; puluis ardet,
Vrere tacta potens, & mortifer ex odore flatus:
Appositam memorant aram foueæ stetisse summa,
Lege sub hac, salis aut micam, iecur aut suis litarent
Christicolæ, aut mediæ sponte irruerẽt in ima fossæ.
Prosiluere alacres cursu rapido simul trecenti,
Gurgite puluereo mersos liquor aridus uorauit,
Præcipitemq; globum fundotenus implicauit imo.
Corpora candor habet, cãdor uehit ad superna mẽ-
Cãdida massa dehinc dici meruit p omne seclũ. (tes,
Lætior interea iam Thascius ob diem suorum,
Sistitur indomiti proconsulis eminus furori.
Dogmatis atq; loci iussus genus: Christianus, inquit,
Seruo salutiferi mysteria consecrata Christi.
Ille sub hæc: Satis est iam criminis, ipse confitetur
Thascius, ipse Iouis fulmen negat, expedite ferrum,
Carnificis gladio pœnam luat hostis idolorum.
Ille Deo meritas grates agit, & canit triumphans.
Fleuit obire uirum mœsta Africa, quo docente, facta
Cultior, eloquio cuius sibi docta gloriatur. (est
Mox tumulũ lachrymãs struxit, cineresq; consecra-
Desine flere bonum tantũ: tenet ille regna cœli, (uit.
Nec minus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe,
Disserit, eloqtur, tractat, docet, instruit, prophetat.
Nec Lybiæ populos tantum regit, exitusq; in ortũ
Solis, & usque obitũ: Gallos fouet, imbuit Britanos,
Præsidet Hesperiæ, Christũ serit ultimis Iberis. (nis:
Deniq; doctor humi est, idẽ quoq; martyr in super-
Instruit hic homines, illinc pia dona dat patronus.

HYMNVS XIIII. DIVAE AGNETI
Martyri, Virgini Romanæ.
Monocolos. Versus dactylici acatalecti.

— — ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Agnes sepulchrum est Romulea in domo
Fortis puellæ, martyris inclytæ.
Conspectu in ipso condita turrium
Seruat salutem uirgo Quiritium:
Nec non & ipsos protegit aduenas,
Puro ac fideli pectore supplices.
Duplex corona est præstita martyri,
Intactum ab omni crimine uirginal,
Mortis deinde gloria liberæ.
Aiunt iugali uix habilem toro,
Primis in annis forte puellulam
Christo calentem, fortiter impijs
Iussis renisam, quò minus idolis
Addicta, sacram desereret fidem.
Tentata multis nam prius artibus,
Nunc ore blandi iudicis illice,
Nunc sæuientis carnificis minis,
Stabat feroci robore pertinax,
Corpusq; duris excruciatibus
Vltro offerebat, non renuens mori.
Tum trux tyrannus: Si facile est, ait,
Pœnam subactis ferre doloribus,
Et uita uilis spernitur: at pudor
Charus dicatæ uirginitatis est.
Hanc in lupanar trudere publicum
Certum est, ad aram ni caput applicet,
Ac de Minerua iam ueniam roget,
Quam uirgo pergit temnere uirginem.
Omnis iuuentus irruat, & nouum
Ludibriorum mancipium petat.
Haud, inquit Agnes, immemor est ita
Christus suorum, perdat ut aureum
Nobis pudorem, nos quoque deserat:
Præsto est pudicis, nec patitur sacræ
Integritatis munera pollui.
Ferrum impiabis sanguine, si uoles:
Non inquinabis membra libidine.
Sic elocutam, publicitus iubet
Flexu in plateæ sistere uirginem.
Stantem refugit mœsta frequentia,
Auersa uultus, ne petulantius
Quisquam uerendum conspiceret locum.
Intendit unus forte procaciter
Os in puellam, nec trepidat sacram
Spectare formam lumine lubrico.
En ales ignis fulminis in modum
Vibratur ardens, atq; oculos ferit:
Cæcus corusco lumine corruit,
Atq; in plateæ puluere palpitat.
Tollunt sodales semineeem solo,
Verbisq; deflent exequialibus.

Ibat

A Ibat triumphans uirgo, Deum Patrem
Christumq; sacro carmine concinens,
Quòd sub profani labe periculi
Castum lupanar, nec uiolabile
Experta uictrix uirginitas foret.
Sunt qui rogatam rettulerint preces
Fudisse Christo, redderet ut reo
Lucem iacenti: tum inuenit halitum
Vitæ innouatum uisibus integris.
Primum sed Agnes hunc habuit gradum
Cœlestis aulæ, mox alius datur
Ascensus: iram nam furor incitat
Hostis cruenti: Vincor, ait gemens,
Astringe ferrum miles, & exere
Præcepta summi regia principis.
Vt uidit Agnes stare trucem uirum
Mucrone nudo, lætior hæc ait:
Exulto, talis quòd potius uenit
Vesanus, atrox, turbidus, armiger:
Quàm si ueniret languidus ac tener,
Mollisq; ephebus tinctus aromate,
Qui me pudoris funere perderet.
B Hic hic amator iam fateor placet,
Ibo irruentis gressibus obuiam,
Nec demorabor uota calentia,
Ferrum in papillas omne recepero,
Pectusq; ad imum uim gladij traham.
Sic nupta Christo transiliam poli
Omnes tenebras, æthere celsior.
Aeterne rector diuide ianuas
Cœli, obseratas terrigenis prius,
Ac te sequentem Christe animam uoca,
Cum uirginalem, tum patris hostiam.
Sic fata, Christum uertice cernuo
Supplex adorat, uulnus ut imminens
Ceruix subiret prona paratius.
Ast ille tantam spem peragit manu,
Vno sub ictu nam caput amputat.
Sensum doloris mors cita præuenit.
Exutus inde spiritus emicat,
Liberq; in auras exilit. Angeli
Sepsere euntem tramite candido.
Miratur orbem sub pedibus situm,
Spectat tenebras ardua subditas,
Ridetq; solis quòd rota circuit,
Quod mundus omnis uoluit, & implicat:
Rerum quòd atro turbine uiuitur:
Quòd uana secli mobilitas rapit
Reges, tyrannos, imperia & gradus,
Pompasq; honorum stulta tumentium:
Argenti & auri uim rabida siti
Cunctis petitam per uarium nefas,
Splendore multo structa habitacula,
Illusa pictæ uestis inania,
Iram, timorem, uota, pericula:
Nunc triste longum, nunc breue gaudium.
Liuoris atri fumificas faces,
Nigrescit unde spes hominum, & decus,
Et quod malorum tetrius omnium est,
Gentilitatis sordida nubila.
Hæc calcat Agnes, ac pede proterit,
Stans, & draconis calce premens caput:
Terrena mundi qui ferus omnia
Spargit uenenis, mergit & inferis.
Nunc uirginali perdomitus solo,
Cristas cerebri deprimit ignei,
Nec uictus audet tollere uerticem.
Cingit coronis interea Deus
Frontem duabus martyris innubæ:
Vnam decemplex edita sexies
Merces perenni lumine conficit,
Centenus extat fructus in altera.
O uirgo felix, ô noua gloria,
Cœlestis arcis nobilis incola,
Intende nostris colluuionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli cunctiparens dedit
Castum uel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iecur impleat:
Nil non pudicum est, quod pia uisere
Dignaris, almo uel pede tangere.

AVRELII PRVDENTII CLEmentis ἀποθέωσις, id est, De diuinitate.

PRAEFATIO.

Est tria summa Deus, trinum specimen, uigor unus: (pse est.
Corde Patris genita est Sapiētia, Filius i-
Sanctus ab æterno subsistit Spiritus ore,
Tempore nec senior Pater est, nec numine maior:
Nam sapiens retro semper Deus, edidit ex se
Per quod semper erat gignenda ad secula Verbum.

Edere sed uerbum Patris est: at cætera uerbi
Assumptum gestare hominem, reparare perēptum,
Conciliare patri, dextraq; in sede locare,
Spiritus ista Dei complet, Deus ipse fideles
In populos charisma suum diffundere promptus,
Et Patris & Christi uirtutem in corpora transfert.

REPREHENSIO INFIDELIVM.

Carmen Epodon, distrophon: constans senario Iambico, cui additus est dimeter Iambicus. qui sic se habent:

— — ∪ — ∪ — ∪ — — — ∪ —
— — ∪ — — — ∪ —

Est uera secta, te magister consulo?
Rectam'ne seruamus fidem?
An uiperina non cauemus dogmata?
Et nescienter labimur?
Arctam salutis uix uiam discernere est,
Inter reflexas semitas.
Tam multa surgunt perfidorum compita,
Tortis polita erroribus,
Obliqua quà se conferunt diuortia
Hinc inde textis orbitis.
Quas si quis errans ac uagus sectabitur,
Rectum relinquens tramitem:
Scrobis latentis pronus in foueam ruet,
Quam fodit hostilis manus.
Manus latronum quæ uiantes obsidet,
Iter sequentes deuium.
Quid non libido mentis humanæ struat?
Quid non malorum pruriat?
Statum lacessunt omnipollentis Dei
Calumniosis litibus.
Fidem minutis dissecant ambagibus,
Vt quisq; lingua nequior:
Soluunt, ligantq; quæstionum uincula
Per syllogismos plectiles.
Væ captiosis sycophantarum strophis,
Væ uersipelli astutiæ.
Nodos tenaces recta rumpit regula
Infesta dissertantibus.
Idcircò mundi stulta delegit Deus,
Vt concidant sophistica:
Deq; imbecillis subiugauit fortia,
Simplex ut esset credere.
Lapis ecce nostro fixus offensaculo est,
Impinget in quem uanitas.
Signum cauenti, non cauenti scandalum:
Hunc sternit, illum dirigit.
Dum plura tentat cæcus incerto gradu,
Incurrit id quod obuium est.
Fax sola fidei est præferenda gressibus,
Vt recta sint uestigia.
Quis in tenebris hostis errantes tamen
Pulsat, trahitq; & proterit,
Qui sparsa ad ipsum commeantum transitum
Frumenta sæuus deuorat,
Qui læta Christi culta fur interpolat,
Addens auenas æmulas.
Quas de ueneni lacte in herbam fertilem
Patitur colonus crescere:
Ne fortè culmum fibra inanis spiceum.
Simul reuulsa internecet.
Expectat ergo dum dolosa, & farrea
Feruens coquat maturitas.
Dat uentilabro lecta quæque ut horreis
Vrat recrementum focis.
Refert sed ipsa nosse, quæ messem necant
Zizaniorum semina.

CONTRA NOETIANAM HAERESIM, quę Patrem passum affirmat.

Plurima sunt, sed pauca loquar, ne dira relatu
Dogmata catholicam maculēt malè prodita linguā.
Ille patrem pellens solio detrudit in arctum
Corporis humani gestamen, nec pauet ipsum
Obiectare neci, duroq; affigere ligno.
Passibilis'ne Deus? cuius species & imago
Nulli uisa unquam: nec enim comprendier illa
Maiestas facilis, sensu'ue, oculis'ue, manu'ue.
Ioannis magni celebris sententia præstò est,
Haud unquam testata Deum potuisse uideri.
Ille Pater, quem nulla acies uiolenta tuendo
Eminus ardentis penetrauit acumine uisus,
Qui se forma hominis non induit, & deitatis
Immensum assumpto non temperat ore, modo'ue,
Aut Euangelici pietas spernenda libelli
Iam blaspheme tibi est: aut nunquam uisa beati
Vis intacta Patris, non admiscenda caducis:
Sed tamē & Patris est specimē, quod cernere fas sit,
Humanis aliquando oculis concurrere promptum:
Quod quamuis hebes intuitus speculamine glauco,
Humentiq; acie potuit nebulosus adire,
Quisq; hominū uidisse Deum memoratur, ab ipso
Infusum

A Infusum uidit gnatum: nam filius hoc est,
Quod de patre micans se præstitit inspiciendum,
Per species quas posset homo comprendere uisu.
Nam mera maiestas est infinita, nec intrat
Obtutus, aliquo ni se moderamine formet.
Hoc uidit princeps generosi seminis Abram,
Iam tunc dignati terras inuisere Christi
Hospes homo, in triplicem numen radiasse figurã.
Hoc colluctantis tractarunt brachia Iacob.
Ipse dator legis diuinæ accedere corãm
Iussus, amicitiæ collato qui stetit ore
Cominus, & sacris coniunxit uerba loquelis,
Carnis in effigie Christum se cernere sensit,
Sed maiora petens, animum per uota tetendit
Inconcessa homini, plusquàm mortale laborans,
Ipsum quantus erat sine corpore uisere Christum.
Deniq; post multi sermonis mutua, postq;
Conspectum præsentis heri & consortia longa,
Quæso, ait, ut liceat te nunc Deus optime nosse.
Respondit Dominus: Mea, non me, cernere iustis
Posteriora dabo. Quid apertius, absq; aliena
Quàm sumat facie uerbum non posse uideri?
B Posse tamen, cùm malit idem, nunquam patre uiso,
Terrenis oculis, habitu se ostendere nostro:
Sæpè & in angelicas & mortales memoratum est
Induci species, queat ut sub imagine cerni.
Hoc Verbum est, quod uibratũ Patris ore benigno
Sumpsit uirgineo fragilem de corpore formam.
Inde figura hominis nondum sub carne, Moysi
Obiecta, effigiem nostri signauerat oris:
Quod quandoq; Deus uerbi uirtute coactum
Sumpturus corpus, faciem referebat eandem.
Sed tamen & sentum uisa est excita cremare
Flamma rubum, Deus in spinis uolitabat acutis,
Vulnificasq; comas innoxius ignis agebat:
Esset ut exemplo, Deus illapsurus in artus
Spiniferos, sudibus quos texunt crimina densis,
Et peccata malis hirsuta doloribus implent.
Inculto nam stirpe, frutex uitiosus iniquis,
Luxuriem uirgis inhonesto effundere succo
Cœperat, & nodos per acumina crebra ligabat.
Cernere erat steriles subitò splendescere frondes,
Accensisq; citum folijs magno impete latè
Collucere Deum, nec spinea lædere texta,
Lambere sanguineos fructus, & poma cruenta,
Stringere moniferi uitalia germina ligni.

Quando quidem tristes purgantur sanguine culpæ,
Quem contorta rubus densis cruciatibus edit.
Ergo nihil uisum, nisi quod sub carne uidẽdum
Lumen, imago Dei, uerbum Deus, & Deus ignis,
Qui sentum nostri peccamen corporis implet.
Nam lucis genitor, uerbi sator, auctor & ignis,
Creditur extra oculos, ut Apostolus edocet auctor,
Qui negat intuitu fontem deitatis adiri.
Credite, nemo Deum uidit, mihi credite, nemo.
Visibilis de fonte Deus, non ipse Deus fons
Visibilis: cerni potis est qui nascitur, at non
Innatus cerni potis est: latet os Patris illud,
Vnde Deus, qui uisibilem se præstitit olim,
Tale aliquid formans in sese, quale sequuta est
Passio, quæ corpus sibi uendicat: ardua nam uis
Est impassibilis: quoniam natura superni
Ignis ad horrificas nescit descendere pœnas,
Nec capit humanis angoribus excruciari,
Pura, serena micans, liquido prælibera motu,
Subdita nec cuiquam, dominatrix utpote rerum.
Cui non principium de tempore, sed super omne
Tempus, & ante diem maiestas cum Patre summo,
Imò animus Patris, & ratio, & uia consiliorum,
Quæ non facta manu, nec uoce creata iubentis,
Protulit imperium patrio ructata profundo.
Hanc igitur non flagra secant, non sputa saliuis
Aspergunt, alapis non uexat palma relisis:
Nec perfossa cruci clauorum uulnera figunt,
His affecta caro est hominis, quã fœmina prægnãs
Enixa est sub lege uteri, sine lege mariti.
Ille famem patitur, fel potat, & haurit acetum:
Ille pauet mortis faciem, tremit ille dolorem.
Dicite sacrilegi doctores, qui Patre summo
Desertum iacuisse thronum contenditis, illo
Tempore quo fragiles Deus est illapsus in artus:
Ergo Pater passus? Quid non malus audeat error?
Ille puellari conceptus sanguine creuit,
Ipse uerecundæ distendit uirginis aluum,
Et iam falsiloqua est diuini pagina libri,
Quæ uerbum in carnis loquitur fluxisse figuram?
At non qui uerbi pater est, caro factus habetur:
Fige gradum scriptura tuum, nil mobile, & anceps
Affirmasse decet: Pater est, quem cernere nulli
Est licitum: Pater est, qui nuquam uisus in orbe est,
Nec mundana inter radiauit lumina coràm.
Verbum conspicuum misit, missumq; recepit,

Cùm uoluit,uerbo præstrinxit uiscera puræ
Virginis,& uerbo struxit puerilia membra.
Ipse quidem in terris,uirtute & numine præsens
Semper adest,quocunq; loci,nec pars uacat ulla
Maiestate patris,nusquam est genitor Deus absens,
Per uerbum sed semper adest. atq; inde Philippo
Christus ait:Tanto tecum iam tempore uersor,
Et patrem te nosse negas,quem perspicis in me?
Est inuisibilis donum patris,edere natum
Visibilem,per quem ualeat pater ipse uideri.
Nec solis sanctorum oculis,sed lumine cassis
Cæcorum:cæcos loquor,atra socordia quorum
Corde tenebroso uerum perpendere nescit.
Quem si perspicuum mortalibus inficiaris,
Fare age,quem uideat Babylonis ab arce tyrannus
Innocuas inter flammas procul inspiciantem,
Calcantem rapidos inadustis fratribus ignes.
Nempe,ait,ô proceres tres uasta incendia anhelis
Accepere uiros fornacibus,additus unus
Ecce uaporiferos ridens intersecat ignes:
Filius ille Dei est,fateor,quem & uictus adoro.
Irrisas remouete faces,tedasq; tepentes
Subtrahite,en friget succensi sulphuris ardor.
Filius,haud dubium est,agit hæc miracula rerum,
Quem uideo Deus ipse,Dei certissima proles,
Imperat immensis ardoribus,& domat iras,
Insultans famulante rogo,piceosq; furores
Comprimit, & rabiem flammarum algescere cogit.
Barbaricos calida aura sinus non tangere iussa
Præterit,& tenues stridens transcurrit amictus:
Ipse per Assyrias metuit uapor ire tiaras,
Ne coma fusa humeris fumo obsordescat amaro.
Hæc ait,& uarios iubet obmutescere cantus,
Organa,sambucas,citharas,calamosq;,tubasq;,
Stulta superstitio tacuit,uox festa quieuit,
Quæ malè conspicuæ celebrabat imaginis aurum.
Carmina sanctorum resonant iam sola uirorum,
Concentu triplici regem laudantia cœli.
Qui mare,qui terras,qui lucida sidera fecit,
Ignibus & medijs securos texit alumnos:
Semper in auxilium sermo patris omnipotentis
Descendit,seruando homini,mortalia semper
Admiscenda sibi proprio curauit amore,
Vt socianda caro,dominoq; implenda perenni,
Degenerem uitam,quam tunc animalis agebat,
Exemplo mutaret heri,similesq; per artus
Cernere consortem terreni assuesceret oris, A
Participemq; suum uisu uelut obside nosse,
Et consanguineo paulatim accedere Christo.
Ergo animalis homo quondam, nunc spiritus illum
Transtulit ad superi naturam seminis,ipsum
Infundendo Deum,mortalia uiuificantem.
Nunc noua materies solidata intercute flatu,
Materies,sed nostra tamen de uirgine tracta,
Exuit antiquæ corrupta exordia uitæ,
Immortale bonum proprio spiramine sumens.
Filius ille hominis,sed filius ille Tonantis,
Iam solus uultum patris aspicit,& uidet ipsum.
Nemo patrem nouit nisi filius,& cui monstrat
Filius,& nostri mediator,& Omnipotentis.
Deniq; concludam breuis ut compendia summæ:
Non pater in carnem descendit,sed patris arcem
Sumpta caro ascendit,natus per utrunq; cucurrit.

CONTRA HAERESIM VNIONITARUM,seu Sabellianam.

Cede profanator Christi,iam cede Sabelli,
Depositorq; patris,natiq; insane negator.
Nónne patrem uiolas,dum natum scire recusas?
Quandoquidem non est genitor,nisi filius extet: B
Nec uocitare patrem potis es, quẽ germine fraudas?
Sed fortasse uelis patriæ pietatis honore
Dispoliare Deum,contentus nomine nudo
Quod deus est,adimasq; decus patris,et generis uim.
Ecquis in idolio recubans,inter sacra mille,
Ridiculosq; deos uenerans sale,cespite,thure,
Nõ putat esse Deum summum,et super omnia solũ?
Quamuis Saturnis,Iunonibus,& Cythereis,
Portentisq; alijs fumantes consecret aras:
Attamen in cœlum quoties suspexit,in uno
Constituit ius omne Deo,cui seruiat ingens
Virtutum ratio uarijs instructa ministris.
Quæ gẽs tã stolida est animistã barbara linguis,
Quæ'ue superstitio tam sordida,quæ caniformem,
Latrantemq; throno cœli præponat Anubim?
Nemo Cloacinæ aut Eponæ super astra deabus
Dat solium,quamuis solidam persoluat acerram,
Sacrilegisq; molam manibus,rimetur & exta.
Consule barbati deliramenta Platonis,
Consule & hircosos Cynicos,quos somniat,& quos
Texit Aristoteles torta uertigine neruos.
Hos omnes quamuis anceps labyrinthus,& error
Circunflexus agat,quamuis promittere & ipsi
Gallinam

A Gallinam soleant, aut gallum, Clinicus ut se
Dignetur praestare Deus morientibus aequum:
Cum uentum tamen ad normam rationis & artis,
Turbidulos sensus, & litigiosa fragosis
Argumenta modis concludunt numen in unum.
Cuius ad arbitrium sphaera mobilis, atq; rotunda
Voluatur, feruentq; suos uaga sidera cursus:
Non recipit natura hominis (modò quadrupes ille
Non sit, & erecto spectet coelestia uultu)
Non recipit, neget ut regimen pollere supremum.
Istud & ipse Numae tacitus sibi sensit aruspex,
Semifer & Gothus sentit cane milite peior.

Sed nos qui Dominum libris, et corpore, iam bis
Vidimus: ante fide, mox carne & sanguine coram,
Quiq; uoluminibus uatum, cruce teste probatis,
Rimantes digitos costarum in uulnera cruda
Mersimus, & manum uisu dubitante lacunas
Scrutati, aeternum regem cognouimus IESVM:
Abiurare Deo titulum nomenq; paternum
Credimus esse nefas, qui regem protulit ex se,
Non regem populi Parthorum, aut Romulidarum:
Sed regem summae, & mediae rationis, & imae,
B Atq; ideo rerũ Dominum, & super omnia Regem,
Carnis habet mediũ, summum patris, & Stygis imũ:
Defluit his gradibus, rursusq; reuoluitur in se:
Est Deus, est & homo: fit mortuus, & Deus idẽ est,
Omnia percurrit naturae munia pronae,
Vt rursum patris in gremium replicata reportet
Mortua quae fuerant, ipsos quoq; subuehat artus.
Haec fore cum ueterum cecinissent organa uatum,
Nos oculis, manibus, congressu, uoce, loquela
Experti, heroum tandem intelleximus orsa
Priscorum, & uiso patefacta oracula Christo.

Haec est nostra salus, hinc uiuim⁹, hinc animamur,
Hoc sequimur, nunquam detracto nomine nati
Appellare patrem, patris & sine nomine nunquam
Natum nosse Deum, nunquam nisi sanctus, & unus
Spiritus intersit, natumq; patremq; uocare:
Sic tamen haec constare tria, ut ne separe ductu
Tres faciam, tribus his subsistat sed Deus unus.
Nec pater ipse autem, qui filius, ut quia natum
Scimus ab innato, uere pater, & sata uerè
Sit soboles: nec sit genitor sibi filius ipse,
Siue pater natus fuerit, siue ipse repentè
Perquàm ridiculum est, & futile, natus ut ex se
Nascendi noua materies, ac se Deus ultro
Ediderit, natumq; sibi se fecerit ipsum.
Nil falsum aut mendax diuina uocabula fingunt.
Qui pater est, gignendo pater, tum filius ex hoc
Filius, auctore ut genitus quòd sit patre summo:
Sũm⁹ et ipse tamẽ, nec enim minor, aut patre dispar
Vnde in utroq; operis forma indiscreta, nisi omnem
Vim maiestatis patriae generosus haberet
Filius, idq; Deus genitor, quod filius esset.

Pergunt ulterius scrutantes, quid sit id ipsum
Gignere, si fas est humanos tendere sensus
Vsq; ad secretum, quod tempora cuncta, diesq;
Praeuenit antiquos, & principium super ipsum
Eminet, & quodcunq; potest homo quaerere trãsit.
Cùm sit difficilis uia noscere principiorum
Semina, cui dabitur mortali exquirere, quid nam
Vltra principium Deus egerit? aut quo pacto
Ediderit uerbum, quod principio caret omni?
Hoc solum scimus, quod traditur esse Deus, quem
Non genitus genitor generauerit, unus & unum,
Integer integrum, non coeptum, sed tamen ortum,
Et comperpetuum patris, retrò sed patre natum.
Sed nec decisus pater est, ut pars patris esset
Filius, extendens nec se substantia tractim
Produxit, minuit' ue aliquid de numine pleno,
Dum mutata nouum procudit portio natum.
Non conuertibilis, nec demutabilis unquam
Est deus, aut gignendo aliquid sibi detrahit: atqui
Totus & ex toto Deus est, de lumine lumen.
Quando autem lumen sine lumine? quando refulgẽs
Lux fulgore caret? quando est ut proditus ignis
Ignem deminuat? quando pater, & deus, & lux,
Non lucis deus & pater est? qui si pater olim
Non fuit, & serum genuit post tempora natum:
Fit nouus, inq; nouum ius proficit. absit, ut unquam
Plenus proficiat, qui non eget incremento.
Et deus, & genitor, lumenq; & gloria semper
Ille fuit, nec post sibi contulit ut pater esset.
Sic fit ut aeternum credamus cum patre Christum,
Illo auctore satum, cui nullus praefuit auctor.

Haec tu si dubitas nati mysteria Christi
Perdite, catholica non es de plebe, sed unus
De grege thurifero uenerator, Deucalionum
Deuotus cippo, ficulni & stipitis unctor.
Quin potius scrutare Dei signacula in ipso
Fonte uetustatis: percurre & scrinia primi
Scriptoris, quem non bardus pater, aut auus augur,

Fabula nec ueteris famae, nec garrula nutrix,
Nec sago clangore loquax, & stridula cornix
Rem docuere Dei: sed coràm proditus ipse,
Ipse Deus trepidum mortalem mitis amico
Imbuit alloquio, seq; ac sua summa retexit.
Nimirum meminit scriptor doctißimus illo
Orbis principio non solum, nec fine Christo
Informasse patrem facturae plasma nouellae.
Fecit, ait, condens hominem Deus, & dedit olli
Ora Dei. quid nam est aliud, quàm dicere, solus
Non erat? atq; Deo Deus aßistebat agenti,
Cùm Dominus faceret Domini sub imagine plasma?
Christus forma Patris, nos Christi forma & imago,
Condimur in faciem Domini bonitate paterna,
Venturo in nostram faciem post secula Christo.
Possum multa sacris exempla excerpere libris,
Ni refugis, quae te doceant, non in Patre solo
Vim maiestatis positam, sed cum Patre Christum
Esse Deum: uelut ille inquit Genealogus idem,
A Domino Dominus flammas pluit in Sodomitas.
Quis Dominus? de quo Domino? si solus ab arce
Siderea spectat Pater, aut ardescit in iras?
Filius armatam Domini Patris, ignibus iram
Spargebat Dominus, sunt unum fulmen uterque.

CONTRA IVDAEOS, CHRISTI IN carnem aduentum non concedentes.

Haec si Iudaicos sic intellecta rigassent
Auditus, stupidas aut possent tingere fibras:
Audissent Dominum uirtutum, qui pereuntes
Venerat ut seruaret oues. sed ab auribus omnis
Fluxerat ornatus, caput & iam coctile Baal
Finxerat, auriculasq; suo spoliarat honore.
Dux populi peccantis adest de monte corusci
Luminis, alloquioq; Dei, tabulasq; tremendo
Incisas digito, caeca ad tentoria defert.
Sed cadit in faciem plebs, non uisura profundae
Legis in effigie scriptum per aenigmata Christum,
Infelix quae luce oculos praestricta pauentes
Texerit, & presso faciem uelarit amictu.

At nos detecto Christum uelamine, coràm
Cernimus, atq; Deum uultu speculamur aperto.
Nec sub lege graui depressa fronte iacemus:
Sed legis radium sublimi agnoscimus ore.
Heu frondosa prius ramis felicibus arbor,
Pinguibus heu quondam radix oleagina baccis:
Ecce tibi inserto reuirescit nunc oleastro
Truncus, & externi uestitur cortice libri.
Iam miserere tui, non se siluestris oliui
Surculus, exultans alieno stipite iactat,
Sed monet ut generis proprij memor, unguine ama
Contristare comas desuescas, stirpe nec imo (ro
Inuideas mißis in celsa cacumina uirgis.

Blasphemas Dominum gens ingratißima Christū,
Pascha tuum dic, dic cuius de sanguine festum
Tam solenne tibi est? quis tandem caeditur agnus
Anniculus, sacer ille tibi redeuntibus annis?
Sed sacer, in pecude est stultum sic credere sacrum
Sanguine balantis summos contingere postes,
Lasciuire coris similaginis, azymon esse,
Cùm fermentati turgescant crimine mores.
Non sapis imprudens nostrum te effingere Pascha,
Legis & antiquae praeductis pingere sulcis?
Omne sacramentum retinet, quod paßio uera:
Paßio quae nostram defendit sanguine frontem,
Corporeamq; domum signato collinit ore.
Hanc fugit exclusis Aegyptia plaga flagellis,
Haec regis Pharij regnum ferale resoluit,
Deq; potestatis mundanae grandine densa
Eripit Abraham cum stirpe, & gente fideli. B
Abrahae genus est uerum, cui sanguis in ore
Creditur, inscriptusq; rubet cui uisus in orbe,
Haud dubitante fide Deus est, Deus ex Patre u rus.
Ille Deum uidit, uisum mox credidit: at tu
Posteritas carnis, carnaliter omnia cernens,
Carnis opus sub lege geris, quam spiritus implet
Interior: nec enim lex coelo carnea fluxit
Quam tu carne colis, sed Christo facta, meamq;
Spem paritura utero. quam faemi nisi numinis almū
Lumen, & aduentum Domini quem uiderat Abrae
Prima fides, nostrisq; pater promiserat olim
Perspiciendum oculis, & legis uoce probandum.
Nec solùm legis: nam quae iam littera Christum
Non habet, aut quae non scriptorum armaria Christi
Laude referta, nouis celebrant miracula libris?
Ebraeus pangit stylus, Attica copia pangit,
Pangit & Ausoniae facundia tertia linguae.
Pilatus iubet ignorans, tu scriba tripictis
Digere uersiculis, quae sit suffixa potestas,
Fronte crucis titulus sit triplex, triplice lingua.
Agnoscat Iudaea legens, & Graecia norit,
Et uenerata Deum percenseat aurea Roma.
Aere cauo quidquid reboans tuba curua remugit,

Quicquid

A Quicquid ab arcano uomit ingens spiritus haustu,
Quicquid casta chelys,quicquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Aemula pastorum quod reddunt uocibus antra:
Christum cōcelebrēt,Christū sonet,omnia Christū,
Muta etiam,fidibus sanctis animata,loquantur.
O' nomen praedulce mihi,lux,& decus,& spes,
Praesidiumq; meum,requies ô certa laborum,
Blandus in ore sapor,fragrans odor,irriguus fons,
Castus amor,pulchra species,sincera uoluptas.
Si gens surda negāt sibi tot praeconia de te,
Tam multas rerum uoces,elementaq; tantae
Nuncia laetitiae,stolidas intrare per aures:
Audiat insanum bacchantis energima monstri,
Quod rabidus clamat capta inter uiscera daemon,
Et credat miseranda suis:torquetur Apollo
Nomine percussus Christi,nec fulmina uerbi
Ferre potest,agitant miserum tot uerbera linguae,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.
Intonat antistes Domini,Fuge callide serpens,
Exue te membris,& spiras solue latentes:
Mancipium Christi fur corruptissime uexas,
B Desine,Christus adest,humani corporis ultor,
Non licet ut spolium rapias,cui Christus inhaesit.
Pulsus abi uentose liquor,Christus iubet,exi.
Has inter uoces medias Cyllenius ardens
Eiulat,& notos suspirat Iuppiter ignes.
Ecce Gerassenos legio irruit effera porcos,
Et post multiplices busti sub rupe catenas,
Poenarum gemitus longis grunnitibus edit.
Clamarat,sed ab ore hominis:cognoscimus Iesu
Nate Deo,nate & sceptris & germine Dauid,
Qui sis,quid uenias,qua nos uirtute repellas
Nouimus,aduentusq; tui terrore iacemus.
Haec Iudaea tuas uox non peruēnit ad aures?
Pexuēnit,mentem sed non penetrauit egenam
Lucis,& à primis foribus disclusa refugit.
Audijt aduentum Domini,quem solis Iberi
Vesper habet roseus, & quem nouus excipit ortus.
Laxauit Scythicas uerbo penetrante pruinas
Vox Euangelica Hircanas quoque feruida brumas
Soluit,ut exutus glacie,iam mollior amnis:
Caucasea de cote fluat Rhodopeius Hebrus,
Mansueuere Getae,feritasq; cruenta Geloni
Lacte mero sitiens exanguia pocula miscet,
Libatura sacros Christi de sanguine potus.
Nouit & Atlantis pridem plaga perfida Mauri,
Dedere crinitos ad Christi altaria reges:
Ex quo mortalem praestrinxit spiritus aluum,
Spiritus ille Dei,Deus,& se corpore matris
Induit,atq; hominem de uirginitate creauit.
Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra,
Non tripodas cortina regit,non spumat anhelus
Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.
Perdidit insanos mendax Dodona uapores,
Mortua iam mutae lugent oracula Cumae,
Nec responsa refert Libycis in syrtibus Ammon,
Ipsa suis Christum Capitolia Romula moerent
Principibus lucere Deum,destructaq; templa
Imperio cecidisse ducum:iam purpura supplex
Sternitur Aeneadae rectoris ad atria Christi,
Vexillumq; crucis summus dominator adorat.
Principibus tamen è cunctis non defuit unus
Me puero,ut memini,ductor fortissimus armis,
Conditor & legum,celeberrimus ore manuq;,
Consultor patriae,sed non consultor habendae
Relligionis,amans tercentum millia diuûm.
Perfidus ille Deo,quamuis non perfidus urbi,
Augustum caput ante pedes curuare Mineruae
Fictilis,& soleas Iunonis lambere, plantis
Herculis aduolui,genua incuruare Dianae.
Quin & Apollineo frontem submittere gypso,
Aut Pollucis equum suffire ardentibus extis.
Fortè litans Hecaten placabat sanguine multo,
Pontificum festis ferienda securibus illic
Agmina uaccarum steterant,uitulasq; reuincta
Fronte,coronatas umbrabat torta cupressus.
Iamq; insertato reserabat uiscera cultro
Vittatus de more senex,manibusq; cruentis
Tractabat trepidas lethali frigore fibras,
Postremosq; animae pulsus in corde tepenti
Callidus interpres,numeris & fine notabat.
Cùm subitò exclamat media inter sacra sacerdos
Pallidus,en quid agoimaius Rex optime,maius
Numen,nescio quod nostris interuēnit aris,
Quàm sufferre queant spumantia cymbia lacte,
Caesarum sanguis pecudum,uerbena,coronae,
Accitas uideo longè dispergier umbras.
Territa Persephone uertit uestigia retrò,
Extinctis facibus tracto fugitiua flagello.
Nil agit arcanum murmur,nil Thessala prosunt
Carmina,turbatos reuocat nulla hostia manes.

Non'ue

Non'ne uides ut thuribulis frigentibus ignis
Marceat? ut canis pigrescat pruna fauillis?
Ecce Palatinus poteram retinere minister
Non ualet, elisa destillant balsama dextra.
Flamen & ipse suas miratur uertice laurus
Cedere, & incertum frustratur uictima ferrum.
Nescio quis certè subrepsit Christicolarum (mne
Huc iuuenũ: tremit hoc hominũ genus insula,& o-
Puluinar diuûm: lotus procul absit,& unctus.
Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit,& exanguis collabitur: ac uelut ipsum
Cerneret exerto minitantem fulmine Christum.
Ipse quoq; exanimis posito diademate princeps
Pallet,& astantes circunspicit,ecquis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo,
Qui Zoroastreos turbasset fronte susurros,
Armiger è cuneo puerorum flammicomantum
Purpurei custos lateris deprenditur unus,
Nec negat,& gemino gemmata hastilia ferro
Proijcit,ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosilijt pauidus deiecto antistite princeps,
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum,
Dum tremefacta cohors,dominiq; oblita,supinas
Erigit ad cœlum facies, atq; inuocat IESVM.
Iam'ne piget facti?iam pœnitet?en tibi Christum
Infelix Iudæa Deum, qui sabbata soluens
Terrea,mortales æterna in sabbata sumpsit,
Gentibus emicuit,præfulsit regibus, orbem
Poßidet, imperij dominam sibi cedere Romam
Compulit, & simulacra deûm Tarpeia subegit.
Disce tuis miseranda malis, quo uindice tandem
Vana superstitio,lex & carnaliter acta
Plectatur, cuius uirtus te proterat ultrix.
Destructo'ne iacent Salomonia saxa metallo,
Aedificata manu? iacet illud nobile templum?
Cur iacet? artificis quia dextra solubilis illud
Cemento struxit: resolubile, iure solutum est,
Et iacet,in nihilum quoniam redit omne politum:
Quod fieri recipit, recipit quandoq; perire.
Si nostrum contrà quod sit,uis discere templum:
Est illud,quod nemo opifex fabriliter aptans
Composuit,quod nulla abies pinus'ue dolata
Texuit, exciso quod nunquam marmore creuit:
Cuius onus nullis fultum sublime columnis
Fornice curuato tenui super arte pependit:
Sed uerbo factum Domini,non uoce sonora,
Sed uerbo quod semper erat,uerbum caro factũ est. A
Hoc templũ æternũ est,hoc finem non habet:hoc tu
Expugnare uolens, flagris, cruce, felle petisti.
Destructum iacuit pœnis uexantibus,esto:
Matris enim ex utero,quod destrueretur, habebat.
Sed quod morte breui materna ex parte solutũ est,
Maiestate Patris uiuum lux tertia reddit.
Vidisti angelicis comitatum cœtibus,altè
Ire meum,cuius seruor munimine,templum:
Illius æternæ suspendunt culmina portæ,
Ac per inaccessas scalarum gloria turres
Tollitur,& gradibus lucet uia candida summis.
At tua congestæ tumulant holocausta ruinæ;
Quid merere Titus docuit,docuêre rapinis
Pompeianæ acies, quibus extirpata per omnes
Terrarum pelagiq; plagas tua membra feruntur.
Exilijs uagus huc illuc fluitantibus errat
Iudæus, postquàm patria de sede reuulsus,
Supplicium pro cæde luit, Christiq; negati
Sanguine respersus commissa piacula soluit.
En quò priscorum uirtus defluxit auorum!
Seruit ab antiquis delapsa fidelibus hæres
Nobilitas, sed iam non nobilis.illa recentem
Suspectat captiua fidem: uis tanta nouellæ B
Crudelitatis inest: Christum confessa,triumphat
Gens infida prius,Christi sed uicta negatrix
Subditur imperio,dominos sortita fideles.

CONTRA EBIONEM, SEV Homuncionitas, asserentes Christum tantùm fuisse hominem.

Sunt qui Iudaico cognatum dogma furori
Instituunt,media Christum ratione sequunti:
Hoc tantùm,quòd uerus homo est, at cœlitùs illum
Affirmant non esse Deum: pietate fatentur,
Maiestate negant: morum pro laude sacratum
Concelebrant,adimunt naturæ summa supernæ.
Omne opus egregium,per quod solertia pollens
Emicat,ingenij est,aut roboris: illud acuto
Corde uiget,duris excellet uiribus istud.
Mortale est sed utrunq; homini: nam cana senescũt
Ingenia, & ualidos consumunt secla lacertos.
Hæc nos in Domini uirtute & laude perenni
Non sequimur, sequimur nullo quod semine terra
Germinat in mundum: quod non de labe uirili
Sumit principium. tener illum seminat ignis,
Non caro,nec sanguis patrius,nec fœda uoluptas.
Intactam

A Intactam thalami uirtus diuina puellam
Sincero afflatu per uiscera casta maritat,
Incomperta ortus nouitas, iubet ut deus esse
Credatur Christus sic conditus, innuba uirgo
Nubit spiritui, uitium nec sentit amoris.
Pubertas signata manet, grauis intus, & extra
Incolumis, florens de fertilitate pudica,
Iam mater, sed uirgo tamen, maris inscia mater.
Quid renuis? qd inane caput nō credule quassas?
Angelus hoc sancto pronunciat ore. placetne
Credere, & angelicis aurem referare loquelis?
Ipsa coruscantis monitus sacra uirgo ministri
Credidit, atq; ideo concepit credula Christum:
Credentes nam Christus adit, dubitabile pectus
Sub titubante fide, refugo contemnit honore.
Virginitas, & prompta fides Christum bibit aluo
Cordis, & intactis condit paritura latebris.
Crede, quod emissus solio patris, angelus infit,
Vel si concretus liquidam de sidere uocem
Non capit auditus, mulier quid coniuge prægnans
Clamet anus credens, & tandem sobrius audi.
Mira fides, utero puer interceptus anili
Virgineum dominum materno ex ore salutat,
B Primus & infantem non natus nuntiat infans,
Iam nostrum uagire sibi, nam pusio nondum
Norat, & ora deo reserabat garrula Christo.
Promite secretos fiscos, date, pandite librum,
Euomuit spirante deo quem sanctus Esaias,
Percensere libet, calamiq; reuoluere sulcos,
Sidereis quos illa notis manus aurea duxit.
Ite hinc, dum rutilos apices submissus adoro,
Dū lachrymans ueneror, dumq; oscula dulcia figo,
Gaudia concipiunt lachrymas, dant gaudia fletum,
Aduênit promissa dies, quam dixerat iste
Affore uersiculus, cùm uirgo puerpera teste
Haud dubiè sponso, pacti cui cura pudoris
Edidit, Emanuelq; meum me cernere fecit.
Est' ne deus, iam noster homo? uersatur & astat
Nobiscum, nomenq; probat, uersumq; uetustis
Obscurum seclis præsenti illuminat ore.
Est' ne deus, cuius cunas ueneratus Eous,
Lancibus auratis regalia fercula supplex
Virginis ad gremium pannis puerilibus offert?
Quis tam pennatus, rapidoq; simillimus austro
Nuntius, Auroræ populos, atq; ultima Bactra
Attigit, illuxisse diem lactantibus boris,
Qua tener innupto penderet ab ubere Christus?
Vidimus hunc, aiunt, puerum per sidera ferri,
Et super antiquos signorum ardescere tractus,
Diriguit trepidans Chaldæo in uertice pernox
Astrologus, cessisse Anguem, fugisse Leonem,
Contraxisse pedes lateris manco ordine Cancrum,
Cornibus infractis domitum mugire Iuuencum,
Sidus & hircinum laceris marcescere uillis.
Labitur hinc pulsus puer Hydrius, inde sagittæ
Palantes Geminos fuga separat, improba Virgo
Prodit amatores tacitos in fornice mundi.
Quiq; alij horrificis pendent in nubibus ignes,
Luciferum timuere nouum, rota lurida solis
Hæret, & excidium sentit iamiamq; futurum,
Seq; die medio uelandum tegmine glauco,
Splendoremq; poli periturum nocte diurna
Orbe repentinis caput obnubente tenebris.
Hunc ego nō cumulē, myrrhæq;, et thuris, et auri
Muneribus? scio quē uideam, quæ dona rependam.
Hunc ego non uenerer? qui cœlo uisus, humiq;
Inuentus rex atq; deus, moderatur utrunq;
Naturæ regimen, tumuloq; inferna refringens
Regna, resurgentes secum iubet ire sepultos,
Cœlum habitat, terris interuenit, abdita rumpit
Tartara, uera fides deus est, qui totus ubiq; est.
Nunquid uana uiros, aut mens, aut lingua fefellit?
Nunquid fortuitis frustrantia dona dederunt
Casibus, aut cæco uotum sub honore dicarunt?
Quæ porrò causa, aut ratio submittere colla
Ante pedes Mariæ, puériq; crepundia parui?
Si tantùm mortalis erat, nec summa potestas
Implebat teneros diuinis flatibus artus?
Sed iam tolle Magos, thus, aurum, myrrhea dona,
Quæ uerum docuere deum, præsepia, pannos,
Matris adoratum gremium, face sideris ardens.
Ipsa deum uirtus factorū, & mira loquantur.
Insanos uideo subitò mitescere uentos
Cùm iubeat Christus: uideo luctantia magnis
Aequora turbinibus tranquillo marmore tendi
Imperio Christi: uideo calcatus eundem
Cùm patitur gurges, tergum solidante liquore.
Ipse super fluidas plantis nitentibus undas
Ambulat, ac presso firmat uestigia fluctu,
Increpat ipse notos, & flatibus otia mandat.
Quis iubeat sæuis aquilonibus, ite, silete,
Carceribus uestris, amploq; facessite ponto,

n Sit

Sit nisi cœlipotens, æquilonum conditor idem?
Ninguidus agnoſcit boreas, atque imbrifer eurus
Nimborum dominum, tempeſtatumq; potentem,
Excitamq; hiemem uerrunt ridente ſereno.
Quis pelagi calcarit aquas? quis per uada glauca
Greßibus impreßis ſpaciatus, triuerit udum
Non ſubmerſus iter, ſola pendulus, & pede ſicco:
Aequoreæ niſi factor aquæ? qui ſpiritus olim
Ore ſuperfuſus patrio uolitabit in undis
Nondum diſcretis, nec certo littore clauſis,
Suſtinuit greſſum domini famulus liquor, ac ſe,
Mobilitate carens, ſolidos ſubſtrinxit ad uſus.
Quid diuerſa dei memorem facta inclyta Chriſti?
Altius inſpecta quem maieſtate negator
Haud dubitans hominem, tute ipſe fatebere numen,
Illeuit cæcos oculos, & lumina limo
Reddidit, humectam ſacro ſputamine terram
Contrectans digitis, luteum medicamen operta
Nox habuit, tenebras obducta uligo remouit.
Inſuper oſtendit quonam caligo lauacro
Expurganda foret, uariis Siloa refundit
Momentis latices, nec fluctum ſemper anhelat:
Sed uice diſtincta largos lacus accipit hauſtus.
Agmina languentum ſitiunt ſpem fontis auari,
Membrorum maculas puro abluitura natatu.
Certatim interea roranti pumice raucas
Expectant ſcatebras, & ſicco margine pendent.
Hoc limum iubet impoſitum de fonte lauari
Chriſtus, & infuſa uultum ſplendeſcere luce.
Norat enim limo ſeſe informaſſe figuram
Antè tenebroſam, proprij medicamen & oris
Adieciſſe nouo, quem primum finxerat, Adæ.
Nam ſine diuino domini perflamine ſummi
Arida terra fuit, nulli prius apta medelæ:
Sed poſtquàm liquidus cœleſti ſpiritus ore
Virgineam reſperſit humum, medicabilis illa eſt:
Inde trahit ſuccum, lentoq; humore ſalutem
Illinit, infunditq; diem baptiſmate lota.
Cæcus adeſt, oculis iam Chriſti ex ore retectis,
Seq; luto & nitidis lucem ſumpſiſſe fluentis
Clamat, et auctorē ſtupefacta per oppida monſtrat,
Auctorem lucis, largitoremq; dierum,
Non dedignatum medicæ purgamen aquai
Corpore ub proprio monſtrare errantibus ægris.
Millibus è multis pauciſsima quæq; retexam;
Summatim relegens, totus quæ non capit orbis.
Quinque in deſerto panes iubet, & duo piſces
Apponi in paſtum populis, qui forte magiſtrum A
Non reuocante fame ſtipabant undique ſeptum,
Immemoresq; cibi, uicos, caſtella, macellum,
Oppida, mercatus, & conciliabula, & urbes
Reſpuerant, largo contenti dogmate ueſci.
Multa uirûm ſtrato feruent conuiuia fœno,
Centenos ſimul accubitus iniere ſodales,
Seq; per innumeras infundunt agmina menſas.
Piſciculis iam crede deum ſaturanda duobus,
Et paucis creſcente cibo per fragmina cruſtis,
Ambeſis dapibus cumulatim aggeſta redundant
Fercula, biſſenos micarum molibus implent
Poſt cœnam cophinos, crudus conuiua refudat
Congeriem uentris, gemit & ſub faſce miniſter.
Quis cumulare poteſt epulas in grandia paruas?
Quis? niſi qui corpus, paſtumq; & corporis omnē
Condens, ex nihilo nulla exiſtente creauit
Mundum materia: non ſicut ſculptor ab æris
Rudere, decoctam conſueſcit fingere maſſam.
Sed deus omnipotens orbem ſine ſemine finxit,
Nil erat omne quod eſt, nil id procedere & eſſe,
Atque nouum fieri, mox & grandeſcere iuſſum eſt.
Paruum de nihilo primum fuit, addita paruo
Incrementa modis auxerunt omnia plenis. B
Ergo ego cùm uideam manibus ſic creſcere Chriſti
Parua alimenta hominū: poſſum dubitare per ipſū
Exiguas rerum ſpecies, elementaq; mundi
Ex nihilo primum modica, & mox grandia ſenſim
Creuiſſe, ex modicis quæ conſummata uidemus?
Ac ne poſt hominum paſtus calcata perirent,
Néue relicta lupis, aut uulpibus, exiguisue
Muribus in prædam nullo cuſtode iacerent:
Bis ſex appoſiti, cumulatim qui bona Chriſti
Seruarent grauidis procul oſtentata caniſtris.
Sed quid ego hæc autem titubanti uoce retexo,
Indignus qui tanta canam? procede ſepulchro
Lazare, dic cuius uocem tellure ſub ima
Audieris, quæ uis penetrauerit abdita lethi?
Quod cùm te Chriſtus penitus nigrante profundo
Immerſum uocat, ut redeas, ceu proximus audis,
Nec remoratus ades: quæ tam uicina Charybdis
Regna tenebrarum tenui diſtantia fine
Coniungit ſuperis? ubi Tænara triſtia uaſto
In præceps deiecta chao? latebroſus & ille
Amnis inexpletis uoluens incendia ripis?
Ante fores tumuli, quas ſaxa immania duro

Obice

A Obice damnarant, scopulis substructa cauatis
Stat dominus, nomenq; ciet frigentis amici.
Nec mora, funereus reuolutis rupibus horror
Euomit exequias gradiente cadauere uiuas.
Soluite iam letæ redolentia uincla sorores,
Solus odor sparsi spiramen aromatis efflat,
Nec de corporeo nidorem sordida tabo
Aura refert, oculos sanie stillante solutos
Pristinus in speculum decor excitat, et putrefactas
Tincta rubore genas paulatim purpura uestit.
Quis potuit fluidis animam suffundere membris?
Nimirum qui membra dedit, qui fictilis uluæ
Perflauit uenam madidam, cui tabida gleba
Traxit sanguineos infecto humore colores.
O mors auritus iam mitis legibus, ô mors
Surda prius, iam docta sequi quæcunq; iuberis,
Cui tantum de te licuit? conuicta fatere
Esse deum solum, qui me tibi præripit Iesum.
Abde negatores Christi, nemo inuidet, abde,
Vtere sorte tua blasphemis nocte tenendis,
Perpetuam plebem istorum capta resolue:
Qui norunt hominem atq; deū sic dicere Christū,
Vt uerus summusq; deus mortalia gestet.
B Ipse gerit, quod struxit opus, nec ferre pudescit
Factor quod peperit, corpus loquor, atque animæ
Finxerat hoc digitis, animā sufflauerat ore: (cum,
Totum hominē deus assumit, quia totus ab ipso est,
Et totum reddit quem sumpserat, omne reducens
Quicquid homo est, istud tumulis, ast illud abysso.
Occurrit dubitans hic dissertator, & illud
Obijcit, an'ne fides capit, ut substantia flante
Inspirata deo cruciatum sentiat, atq;
Inferni petat ima poli, barathroq; coquatur.
Crede animam non esse deum, sed crede creatis
Maiorem cunctis, ipsam quoq; crede creatam:
Formata est nanq; ore dei, quæ non erat antè,
Sed formata habitu pulcherrima, pictaq; rebus
Diuinis & plena deo, similisq; creanti,
Non tamen ipsa deus, quoniam generatio non est,
Sed factura dei est, solus de corde parentis
Filius emicuit, uerus deus ille, sed istud
Collatum est animæ subitò, ut quæ non erat, esset.
Ille coæternus patri est, & semper in ipso est,
Nec factus, sed natus, habet quodcūq; paternū est.
Hæc similis uelut umbra dei est, sic ipse loquutus
Factor, utroq; hominem meditās de figmine iunctū
Aedificare sui similem, sed non habet umbra
Quod corpus solidum: cuius imitatio in umbra est,
Atque aliud uerum est, aliud simulatio ueri:
Est similis, seclis quod non consumitur ullis,
Quod sapiens, iustiq; capax, reginaq; rerum
Imperat, antè uidet, perpendit, præcauit, infit,
Verborum, morumq; opifex, instructaq; mille
Artibus, & cœlum sensu percurrere docta.
His animam similē sibi conditor effigiauit, (est,
Cætera dissimilē, quippe hāc cōprendere prōptum
Quam modus, & species determinat, at deus ingēs
Atque superfusus trans omnia, nil habet in se
Extremum, ut claudi ualeat, sensu'ue teneri,
Incomprensa manet uirtus, cui linea desit
Vltima, quam spacium non mensurabile tendit.
Ergo animam factam, magno et factore minorem,
Maioremq; alijs, atq; omnibus imperitantem,
Corruptela putris nascentem turbida carnis
Concipit, ac membris tabentibus interfusam
Participat de fæce sua, fit mista deinde
Peccandi natura luto cum simplice flatu:
Sed fortasse animam, domini, quia fluxit ab ore
Compositam, factamq; neges, uelut ipsa dei pars:
Quod dictu scelus est, tetras trahat oblita culpas,
Et pressum damnata ruens chaos intret opertum.
Sit res illa dei non abnuo, pars tamen illa
Haudquaquam dicēda dei est, quæ tempore cœpit,
Nec prior, aut senior, quàm primū plasma putāda
Tūc etenim factā uideo, cum cordis amici (est,
Intrauit germana domum, limiq; recentis
Hospita, & ipsa recens fraterna sedit in aula.
Illa quidem flatus domini est, sed spiritus, & uis
Non est plena dei, tanto moderamine missa,
Quanto flans uoluit flandi seruare tenorem.
Est impossibile spectare profunda sabaoth:
Sed speculum deitatis homo est, in corpore discat
Rem non corpoream sollers, interprete Christo,
Qui patrem propriū mortali in corpore mōstrat.
Perspice quàm uarios fundamus ab ore uapores,
Spiramus quoties animæ sufflabilis auras,
Nunc flatum tepidum calor exhalatus anhelat,
Rorantes nebulas udis de faucibus efflans.
Cùm libet in gelidum flabrali frigore uentum
Spiritus exsistit tenuis, & sibilat aër.
Adde & distinctum quem musica tibia flatum
Concipit, aut ille est presso modulamine parcus,

Aut tumidum largo ſublimat flamine bombum,
Aut raucos frangit modulos, aut lene ſuſurrat,
Aut exile trahens ſonitus producit acutos,
Aut murmur tenerum ſublidit uoce minuta.
Hæc cùm te uideas mortali in corpore poſſe,
Cur non æternum potuiſſe infundere credas
Qualē animā uoluit? præſcriptis quā quia cōdens
Efflauit fuditq́; modis, ſit facta neceſſe eſt.
Deniq; multa ſapit, ſed non ſapit omnia, noſtræ
Vis animæ, certum ſapere, ac prænoſcere iuſſa.
Iam cui certus ineſt modus, & cui noſſe negatū eſt
Omnia, factura eſt: nā condita, & aucta probatur.
Collige de ſimili ſit'ne hæc factura, creauit
Nempe manus domini corpus mortale, lutumq́;
Compoſuit digitis, nunquid manus articulatim
Eſt digeſta dei? nunquid uola? nunquid & ungues
Claudere flexibiles? patulam ſeu tendere palmam?
Iſta figura manus noſtræ eſt, quam non habet in ſe
Incircumſcriptus dominus, ſed tradita forma eſt,
Humanis quæ nota animis daret intellectum:
Vt per corpoream ſpeciem plaſmaſſe feratur
Corporis effigiem, ſic eſt plaſmata uiciſſim
Flatu incorporeo res flabilis, oris & eſſe
Fertur opus, tenuis per quod conſtructa refulſit
Forma animæ, atq; rudi factam ſe munere ſenſit.
Si non eſt factura manus caro noſtra, nec oris
Eſt factura anima, flatu & ſpiramine cœpta,
Inq́; locum deducta aliquē: nanq; omne quod hora
Natalis profert, locus accipit, & locus ullus (ſum.
Quod cohibere poteſt, modicum eſt, nec in oīa fu/
Et quod tam modicum eſt, ut certa ſede locetur,
Iam titubare poteſt, & quod titubauerit, intra
Naturam uitij eſt, uitioſum deniq; triſtem
Recidit in pœnam, deus hoc mihi credite non eſt.
Aut ſi maieſtas animæ eſt, oſtendite quid ſit,
Quod lapſam Chriſtiq́; inopē noua gratia inūdat,
Spiritus & ſanctus baptiſmate iuſtificatam
Nobilitat, famulæq́; decus quod defuit, addit.
Quod quia præſtatur meritis, meritisq́; negatur,
Abſurde fertur deus, aut pars eſſe dei, quæ
Diuinum ſummumq́; bonum de fonte perenni
Nūc bibit obſequio, nūc culpa, aut crimine perdit,
Et modò ſupplicium recipit, modò libera calcat.
Miraris peccare animam, quæ carne coactam
Sortita eſt habitare domum, cùm peccet & ipſe
Angelus, hoſpitium qui neſcit adire caducum,
Cratis tabifluæ: peccat, quia factus & ipſe eſt, A
Non genitus, quocunq; modo ſit factus, id unus
Scit factor dominus, factum mihi credere ſat ſit.
Solus labe caret peccati conditor orbis,
Ingenitus, genitusq́; deus: pater, & patre natus,
Solus & exceptus tormentum admittere triſte
Inuiolatus agit, nec quicquam ſentit acerbi.
Exortem dic eſſe animam crucis, atq; doloris,
Si culpæ immunem, uacuamq́; à crimine noſti,
Quæ peccare ualet, ualet & ſuccumbere pœnæ.
Ipſa quidem ſincera fuit, dum conditur olim,
Quæ collata rudem fecit uiueſcere limum:
Vtpote de liquido naturæ ſemine primos
Accipiens habitus, ſuperoq́; expreſſa ſereno:
Sed mox ut grauido iuſſa eſt innectier aruo,
Suauibus illecebris nimium blandita refrixit,
Deq́; uolutabris pretioſum polluit ignem,
Dum tranſgreſſa dei poſitum fas improba calcat.
Hæc prima eſt natura animæ, ſic cōdita ſimplex,
Decidit in uitium, per ſordida fœdera carnis,
Exin tincta malo peccamine principis Adæ
Inficit genus omne hominum, quod pullulat inde,
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quiſquam naſcitur in- B
Vitandus tamē error erit, ne traduce carnis (ſons.
Transfundi in ſobolem credatur fons animarum
Sanguinis exemplo, cui texta propagine uena eſt.
Non animas animæ pariunt, ſed lege latenti
Fundit opus natura ſuum, quo paruula anhelent
Vaſcula, uitalisq́; adſit ſcintilla coactis:
Quæ quamuis infuſa nouum penetret noua ſemper
Figmentum, uetus illa tamen de crimine auorum
Ducitur, illoto quoniam concreta ueterno eſt:
Inde ſecunda redit generatio, & inde lauatur
Naturæ illuuies, iterumq́; renaſcimur intus
Perfuſi, ut ueterem ſplendens anima exuat Adam.
Quæ quia materiam peccati ex fomite carnis
Conſociata trahit, nec non ſimul ipſa ſodali
Eſt incentiuum peccaminis, implicat ambas
Vindex pœna reas, peccantes mente ſub una,
Peccandiq́; cremat ſocias cruciatibus æquis:
His crucibus Chriſtus nos liberat, incorruptæ
Matris, & innocui geſtator corporis, unus
Naturam pœnæ expoſitam, ſed non uitiorum
Naturam expoſitam contactibus induit Ieſus.
Atq; ideo pœnæ nil debuit, intemeratus,

A Fraude carens, omni culparum aspergine liber.
Quid peccatorum prosapia corpore in illo,
Quid Christi in membris peccati saeua satelles
Poena ageret? quid mors homini sine crimine posset?
Nimirum cassis conatibus, & sine neruis
Concideret sterilis peccati fomite nullo.
Mors alitur culpa, culpam qui non habet, ipso
Pastus defectu mortem consumit inanem.
Sic mors in domini cōsumpta est corpore Christi,
Sic perijt solitum dum non habet arida pastum.
Suspice quapropter solum inculpabile numen,
Virtutem patris & Christi, & iam desine nostrae
Inuidiam conflare animae, quod sit deus, aut quod
Portio parua dei, cū Christo abscindere quicquā,
Et resecare deo partem, uel carpere tantum
Numen non liceat, plenum sibi semper, & in se.

CONTRA MANICH. SEV PHANrasmaticos, qui Christum uerū hominis corpus habuisse negant.

Est operaepretium nebulosi dogmatis umbram
Prodere, quam tenues atomi compage minuta
Instituunt, sed cassa cadit, uentoq; liquescit
Assimilis, fluxu nec se sustentat inani.
B Aërium Manichaeus ait, sine corpore uero
Peruolitasse deum, mendax phantasma, cauamq;
Corporis effigiem, nil contrectabile habentem.
Ac primùm specta an deceat quicquam simulatum
Assignare deo, cuius mera gloria falsi
Nil recipit, membris hic se fallacibus aptans
Fingeret esse hominem uentosa subdolus arte?
Mentitus toties, cùm diceret, inueteratis
Do ueniam morbis, simul & peccata remitto.
Filius est hominis, pestem qui pellere carnis,
Et scelerum nexus laxare, & soluere possit.
Surge ualens, surge innocuus, iam tolle grabatum,
Filius hoc hominis iubeo: dignus'ne uidetur
Qui testis sibi sit, seq; ac sua carnea norit?
Quid? cùm discipulos hominis quid filius esset
Passurus, fido iam praescius ore monebat?
Non'ne fatebatur se, cum uirtute paterna
Esse hominem uerum? quod si non, credo fefellit.
Si natura dei quae sit, Manichaee requiris,
Omne quod est, uerū est, nā si mendosius agit quid,
Nec deus est, mendum diuinus non capit usus.
Obijcis aeterno domino, quòd lubricus ad nos
Venerit, assimulans aliud quàm uerus habebat.
Obmutesce furor, linguam canis improbe morde
Ipse tuam, lacero consumens uerba palato.
Latranti obsistit Matthaeus, & ora refellit,
Qui notat omne genus carnalis stirpis, adusq;
Corporeum Christum, per sex septena uirorum
Nomina descendens, & uenam sanguinis alti
Ex atauis longo texens per stemmata filo.
Septimus hebdomadi uēnit superaddere sextae,
Hunc numerū Christus, placidū qui conficit annū
Cuncta remittentem contractibus illaqueata
Multimodis, hominēq; hominis de morte leuantē:
Imperfectus enim limus mortalis erat tunc,
Vir solus perfectus adest atq; integer Iesus,
Cui nihil ex septem septenis defuit, ex quo
Perficeret mortale genus uirtute perenni.
Hic ille est, nobis qui septima sabbata complet,
Vt caro nostra deo tandem sociata quiescat,
Quam bis terna malis uexabant sabbata noxis,
Curramus notis gradibus, regumq; sequamur
Progeniem, Christum inuenies de carne parentum
Effluxisse hominum, qui sit de semine Dauid,
Stirpe recensita numerandus sanguinis haeres.
Quid cùm sanctiloquus reuoluto germine Lucas
Sursum uersus agit seriem, scandente nepotis
Corpore, perq; atauos cursum relegente uetustos
Septenos decies conscendit Christus in ortus,
Et duo: nam totidem doctores misit in orbem:
Descensos nascendo gradus redeundo retexit
Actus ad usq; apicem terreni corporis Adam.
Inde parens deitas recipit sua, nostraq; mistim,
Fitq; dei summi per Christum filius Adam.
Restat, ut aëriam pingas ab origine gentem,
Aërios proceres, Leuin, Iudam, Simeonem,
Aërium Dauid, magnorum corpora regum
Aëria, atq; ipsam foecundae uirginis aluum
Aëre fallaci, nebulisq; & nube tumentem.
Vanescat sanguis perflabilis, ossa liquescant
Mollia, neruorum pereat textura uolantum.
Omne quod est gestum, notus auferat irritus, aurae
Dispergant tenues, sit fabula quod sumus omnes,
Et quid agit Christus, si me non suscipit? aut quem
Liberat infirmum, si dedignatur adire
Carnis onus, manuumq; horret monumēta suarū?
Indignum 'ne putat luteum consciscere corpus?
Qui non indignum quondam sibi credidit ipsum
Pertractare lutum, cum uas componeret aruo

Nondum uiſcereo, ſed inertis glutine limi
Impreſſoq; putres ſub pollice duceret artus.
Tantus amor terræ, tanta eſt dilectio noſtri.
Dignatur præpinguis humi cōprendere mollem
Diuinis glebam digitis, nec ſordida cenſet
Hærentis maſſæ contagia: iuſſerat ut lux
Conficeret, facta eſt ut iuſſerat, omnia iuſſu
Imperitante nouas traxerunt edita formas.
Solus homo emeruit domini formabile dextra
Os capere, & flabro deitatis figmine naſci.
Quorſum igitur limo tanta indulgentia noſtro
Contigit, ut domini manibus tractatus, honora
Arte ſacer fieret, tactu iam nobilis ipſo?
Decrerat quoniam Chriſtum deus incorrupto
Admiſcere ſolo, ſanctus quod fingere uellet
Dignum habuit digitis, & eharum cōdere pignus.
Deſtituit natura quidem deſtructa coactæ
Telluris formam, mortiq; obnoxia ceſſit:
Sed natura dei nunquam ſoluenda, caducam
Tellurem noſtro uitiatam primitus uſu
Eſſe ſuam uoluit, ne iam uitiabilis eſſet.
Chriſtus noſtra caro eſt, mihi ſoluitur & mihi ſur
Soluor morte mea, Chriſti uirtute reſurgo, (git:
Cùm moritur Chriſtus, cùm flebiliter tumulatur,
Me uideo: è tumulo cùm iam remeabilis aſtat
Cerno deum, ſi membrorum phātaſma meorū eſt,
Et phantaſma dei eſt, mendax in utraq; neceſſe eſt
Sit Chriſtus ſpecie, ſi Chriſtus fallere nouit.
Si nō uerus homo eſt, quē mors hominē probat ip-
Nec uerus deus eſt, operis quē gloria prodit (ſa,
Eſſe deum, uel crede mori, uel adeſſe refelle,
Et gemina uerum Chriſtum ratiōne negato.
Nam quid magnificum, ſi non eſt mortuus Ieſus?
Et redit, illa dei uirtus memorabilis eſt, ut
Occiſus redeat ſuperis, ſurgatq; ſepultus.
Quiſq; deum Chriſtum uult dicere, dicat eundem
Eſſe hominem, ne maieſtas ſua fortia perdat.

CONTRA MARCIONEM, QVI tantum animam, non corpus ſimul ſuſcitatum iri nugabatur.

Noſco meū in Chriſto corpus cōſurgere, qd me
Deſperare iubes? ueniam qu. bus ille reuēnit
Calcata de morte uijs, quod credimus, hoc eſt,
Et totus ueniam, nec enim minor, aut alius quàm
Nūc ſum reſtituar: uultus, uigor, et color idem
Qui modò uiuit, erit, nec me uel dente, uel ungue
Fraudatum reuomet patefacti foſſa ſepulchri.
Qui iubet ut redeam, non reddet debile quicquam,
Nam ſi debilitas redit, inſtauratio non eſt, (ſit,
Quod caſus rapuit, quod morbus, quod dolor hau-
Quod truncauit edax ſenium populante ueterno:
Omne reuertenti reparata in membra redibit.
Debet enim mors uicta fidem, ne fraude ſepulchri
Reddat curtum aliquid, quamuis tā curta uorarit
Corpora, debilitas tamen & uiolentia morbi
Virtus mortis erat, reddat quod particulatim
Sorbuerat, quoeunq; modo, ne mortuus omnis
Non redeat, ſi quid pleno de corpore deſit.
Pellite corde metū mea mēbra, et credite uoſmet
Cum Chriſto reditura deo, nam uos gerit ille
Et ſecum reuocat, morbos ridete minaces,
Inflictos caſus contemnite, tetra ſepulchra
Deſpuite, exurgens quò Chriſtus prouocat, ite.

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS, ἁμαρτιγένεια, id eſt, de Origine peccati.

PRAEFATIO.

Fratres ephebi, foſſor & paſtor, duo,
Quos fœminarū prima primos procre
Siſtunt ad arā de laborum fructibus, (at,
Deo ſacranda munerum primordia:
Hic terrulentis, ille uiuis fungitur,
Certante uoto diſcrepantes immolant,
Fœtum bidentis alter, eſt alter ſcrobis.
Deus minoris comprobauit hoſtiam,
Reiecit illam, quam parauit grandior.
Vox ecce ſummo miſſa perſultat throno,
Cain quieſce: nanq; ſi recte offeras,
Oblata nec tu lege recta diuidas,
Peruerſa nigram uota culpam traxerint.
Armat deinde parricidalem manum
Frater probatæ ſanctitatis æmulus,
Germana curuo colla frangit ſarculo,
Mundum recentem cæde tingit impia,
Serò expiandum iam ſeneſcentem ſacro
Cruore Chriſti, quo peremptor concidit.
Mors prima cœpit innocentis uulneris,
Ceſſit deinde uulnerato innoxio,
Per crimen orta, diſſoluta eſt crimine,
Abel quod ante perculit, Chriſtum dehinc,

Fini-

A Finita & ipsa est, finis exortem petens.
Ergo ex futuris prisca coepit fabula,
Factoq; primo res notata est ultima,
Vt ille mortis incboator rusticus
Insulsa terrae deferens libamina,
Deumq; rerum mortuarum deputans
Rastris redacta digna sacris crederet.
Viuentis atrox aemulator hostiae.
Agnosco nempe, quem figura haec denotet,
Quis fratricida, quis peremptor inuidus
Praue sacrorum disciplinam diuidit,
Mactare dum se uota censet rectius.
Marcion arui forma corruptissimi,
Docet Duitas discrepare à spiritu
Contaminatae dona carnis offerens,
Et segregatim numen aeternum colens,
Qui si quiescat, nec monentem negligat,
Pacem quietam diligat germanitas,
Vnum atque uiuum fassa uiuorum deum.
Hic se caduco dedicans mysterio,
Hic qui caduci rem laboris offerens,
Summam profanus diuidit substantiam,
Malum bonumq; ceu duorum separans
B Regnum, deorum sceptra committit duo:
Deum esse credens quem fatetur pessimum,
Cain cruentus, unitatis inuidus,
Mundi colonus, immolator squallidus,
Cuius litamen sordet, & terram sapit,
Terram caduci corporis, uenam putrem,
Humore denso conglobatam & puluere:
Natura cuius fraude floret fertili,
Foecunda fundens noxiorum crimina,
Animaeq; uitam labe carnis enecat,
Caro in sororem tela mentem dirigit:
Mens illecebro uentilatur ebrio,
Ex quo furores succulentos colligit
Madens ueneno corporis lymphatico.
Deum perennem findit in duos deos,
Audet secare numen insecabile.
Cain peremptor denegans unum deum,
Cain triumphat, morte fratris alitus.

CONTRA HAERESIM DVITArum seu Marcionis, qui duos deos esse affirmat.

Quo te praecipitat rabies tua, perfide Cain,
Diuisor blasphéme dei? tibi conditor unus
Non liquet, & bifidae caligant nubila lucis.
Insincera acies duo per diuortia semper
Spargitur, in geminis uisum frustrata figuris.
Terrarum tibi forma duplex obludit, ut excors
Diuiduum regnare deum super aethera credas.
Bina boni atque mali glomerat discrimina sordens
Hic mundus, domino sed coelum obtemperat uni.
Non idcirco duos retinent coelestia reges,
Quod duo sint opera humanas agitantia curas:
Exterior terrenus homo est, qui talia cernens
Conijcit esse duo uariarum numina rerum,
Dum putat esse deum, qui praua effinxerit olim,
Et qui recta itidem condens induxerit, ambos
Autumat esse deos natura dispare summos.
Quae tandem natura potest consistere duplex?
Aut regnare diu? quam fons diuisus ab arce
Separat, alternaq; apicem ditione recidit.
Aut unus deus est, rerum cui summa potestas,
Aut quae iam duo sunt, minuuntur dispare summo:
Porrò nihil summum, nisi plenis uiribus unum,
Distantes quoniam proprium dum quisq; reuulso
Vindicat imperio, nec summa, nec omnia possunt.
Ius uarium non est plenum, quia non habet alter
Quicquid dispar habet, cumulum discretio carpit.
Nos plenum sine parte deum testamur, & unum,
In quo Christus inest, idem quoq; plenus, & unus,
Qui uiget, & uiguit super omnia, quiq; uigebit,
Participem nullum collato foedere passus.
Summa potestatum, simplex dominatio rerum,
Virtutum sublime caput, fons unicus orbis,
Naturalis apex, generisq; & originis auctor.
Ex quo cuncta fluunt, & lux, & tempora, et anni,
Et numerus, qui post aliquid dedit esse secundum,
Vnus enim princeps numeri est, nec dinumerari
Tantum unus potis est sic eum pater, ac deus alter
Non sit, item Christus non sit genitore secundus,
Anterior numero est, cui filius unicus uni est,
Ille deus, meritoq; deus, quia primus & unus,
In uirtute sua primus, tum primus in illo
Quê genuit, quid enim differt generatio simplex?
Vnum semper erit gignens, atque unus ab uno
Ante chaos genitus, numeroq; & tempore liber.
Quis dixisse duos rem maiestate sub una
Regnantem, propriamq; sibi, retroq; perennem
Ausit, & unius naturae scindere uires?
Nunquid adoptiuum genitor sibi sumpsit, ut alter

 Externi

Externi generis numerum præstare duorum
Debeat, & geminum distans inducere numen?
Forma patris ueri uerus stat filius, ac se
Vnum rite probat, dum formam seruat eandem,
Non amor ascitus sociat, nec iungit utrunque
Coniurata fides, pietas sed certa. genusq;
Vnum, quod deus est, summam reuocatur ad unam.
Hæc tibi Marcion uia displicet, hæc tua damnat
Secta fidem, dominis cœlum partita duobus.
Quæ te confundunt nebulæ? quis somnus inerti
Incubat ingenio? cui per phantasmata duplex
Occurrit species, biuio dispersa superno?
Si uim mentis hebes stupor obsidet, aspice saltem
Obuia terrenis oculis elementa, quibus se
Res occulta dei dignata est prodere signis.
Hanc hæresin præsaga patris præuiderat olim
Maiestas fore, quæ rectorem lucis & orbis
Scinderet in partes, geminatum segrege regno.
Idcirco specimen posuit spectabile nostris
Exemplumq; oculis, ne quis duo numina credat
Imperitare uagas mundi per inania formas.
Vna per immensam cœli caueam resolutos
Præbet flamma dies, rexit sol unicus annum,
Triplex ille tamen nullo discrimine, trina
Subnixus ratione uiget, splendet, uolat, ardet,
Motu agitur, feruore cremat, tum lumine fulget:
Sunt tria nempe simul, lux, & calor, & uegetamẽ,
Vna eademq; tamen rota sideris indiscreti
Fungitur his, uno seruat tot munera ductu,
Et tribus una subest mistim substantia rebus:
Non conferre deo uelut æquiparabile quicquam
Ausim, nec domino famulum componere signum:
Ex minimis sed grande suum uoluit pater ipse
Coniectare homines, quibus ardua uisere non est.
Paruorum speculo non intellecta notamus,
Et datur occultum per proxima quærere uerum.
Nemo duos soles nisi sub glaucomate uidit,
Aut si fusca polum suffundit palla serenum,
Oppositus quoties radiorum spicula nimbus
Igne repercusso mutuos spargit in orbes.
Sunt animis etiam sua nubila, crassus & aër,
Est glaucoma, aciem quod tegmine uelat aquoso,
Libera ne tenerum penetret meditatio cœlum,
Ne ue deum rapidis comprendat sensibus unum.
Spargitur in bifidas malesana intentio luces,
Et duplices geminis auctoribus extruit aras.

Si duo sunt igitur, cur non sunt multa deorum A
Millia? cur numero deitas contenta gemello est?
An non in populos dispersa examina diuûm
Fundere erat melius, mundumq; implere capacem
Semideis paßim nullo discrimine monstris?
Quis fera barbaries perituros mactat honores,
Dissona discretum retinent si numina cœlum?
Conuenit & nebulis, & fontibus, & reboanti
Oceano, & siluis, & collibus, & speluncis,
Fluminibus, uentis, fornacibus, atq; metallis
Aßignare deos proprios, sua cuiq; iura.
Vel si gentiles sordet uenerarier umbras,
Et placet esse deos sceptris socialibus æquos,
Dic age quis terras ditionis sorte retentet?
Quis regat æquoreas æterna lege procellas?
Ede cohæredum distinctum ius dominorum?
Vnus, ais, tristi residet sublimis in arce,
Auctor nequitiæ, scelerum deus, asper, iniquus,
Qui, quodcunq; malum uitioso feruet in orbe,
Seuit, & anguino medicans noua semina succo,
Rerum principium mortis de fomite traxit.
Ipse opifex mundi, terram, mare, sidera fecit,
Condidit ipse hominem, lutulenta et mẽbra coëgit,
Effigians quod morbus edat, quod crimine multo B
Sordeat, informi tumulus quod tabe resoluat.
Ast alij pietatis amor, placidumq; medendi
Ingenium, recreans homines, mortalia seruans,
Testamenta duo fluxerunt principe utroque,
Tradidit iste nouum melior, uetus illud acerbus.
Hæc tua Marcion grauis, & dialectica uox est.
Immo hæc attoniti phrenesis manifesta cerebri.
Nouimus esse patrem scelerum, sed nouimus ipsum
Haudquaquã tamen eße deum, quin immò gehennæ
Mancipium, Stygio qui sit damnandus auerno.
Marcionita deus, tristis, ferus, insidiator,
Vertice sublimis, cinctum cui nubibus atris
Anguiferum caput, & fumo stipatur, & igni,
Liuentes oculos suffundit felle perusto.
Inuidia impatiens iustorum gaudia ferre,
Hirsutos iuba densa humeros errantibus hydris
Obtegit, & uirides allambunt ora cerastæ.
Ipse manu laqueos per lubrica fila reflexos
In nodum reuocat, faciliq; ligamine tortas
Innectit pedicas, neruosq; in uincula tendit.
Ars olli captare feras, animalia bruta
Irretire plagis, retinacula deniq; cæcis

A Indeprensa locis erranti opponere prædæ.
Hic ille est uenator atrox, qui cæde frequenti
Incautas animas non cessat plectere Nimroth.
Qui mundum curuis anfractibus, & siluosis
Horrentem scopulis, uersuto circuit astu.
Fraude alios, tectisq; dolis innectere adortus,
Porrò Giganteis alios luctando lacertis
Frangere, funereos latè exercere triumphos.
Improba mors quid non mortalia pectora cogis?
Ipse suam (pudet heu contempto principe uitæ)
Perniciem ueneratur homo, colit ipse cruentum
Carnificem, gladijq; aciem iugulandus adorat.
Intantum miseris peccati nectare captis
Dulce mori est, tanta in tenebris de peste uoluptas,
Qui mala principio genuit, deus esse putatur,
Quiq; bona infecit uitijs, & candida nigris.
Par furor illorum, quos tradit fama dicatis
Consecrasse deas Febrem Scabiemq;, sacellis.
Inuentor uitij non est deus: angelus illud
Degener infami conceptum mente creauit.
Qui prius augustum radiabat sidus, & ingens
Ex nihilo splendor, nutrito ardebat honore:
Ex nihilo nam cuncta retro, factũq; quod usquã est.
B At non ex nihilo deus, & sapientia uera,
Spiritus & sanctus, res semper uiua, nec unquam
Cœpta, sed aërios etiam molita ministros.
Horum de numero quidam pulcherrimus ore,
Maiestate ferox, nimijs dum uiribus auctus
Inflatur, dum grande tumens sese altius effert,
Ostentatq; suos licito iactantius ignes:
Persuasit proprijs genitum se uiribus, ex se
Materiam sumpsisse sibi, qua primitus esse
Inciperet, nasciq; suum sine principe cœptum.
Hinc schola subtacitam meditatur gignere sectam,
Quæ docet è tenebris subitum micuisse tyrannum,
Qui uelut æterna latitans sub nocte retrorsum
Vixerit, & tecto semper regnauerit æuo,
Aemulus (ut memorant) opera ad diuina repente
Corrumpenda, caput caligine protulit atra.
Hoc ratio sed nostra negat, cui non licet unam
Infirmare fidem, sacro quæ tradita libro est.
Nil ait absq; deo factum, sed cuncta per ipsum,
Cuncta, nec est alius quisquam nisi factus ab ipso.
Sed factus de stirpe bonus, bonitatis in usum
Proditus, & primo generis de fonte serenus,
Deterior mox sponte sua, dum decolor illum
Inficit inuidia, stimulisq; instigat amaris:
Arsit enim scintilla odij de fomite zeli,
Et dolor ingenium subitus conflauit iniquum.
Viderat argillam, simulachrum & structile, flatu
Concaluisse dei, dominum quoq; conditione,
Qui cunctũ proprio regeret moderamine mundũ,
Impositum, natura soli pelagiq;, poliq;,
Vt famulans homini locupletem fundere partum
Nosset, & effusum terreno addicere regi.
Inflauit fermento animi stomachante tumorem
Bestia, deq; acidis uim traxit acerba medullis,
Bestia, corde carens, cui tunc sapientia longi
Corporis enodem seruabat recta iuuentam:
Complicat ecce nouos sinuoso pectore nexus,
Inuoluens nitidam spiris torquentibus aluum.
Simplex lingua prius, uaria micat arte loquendi,
Et discissa dolis resonat sermone trisulco.
Hinc natale caput uitiorum, principe ab illo
Fluxit origo mali, qui se corrumpere primum,
Mox hominem didicit, nullo informante magistro.
Vltimus exitium subuerso præside mundus
Sortitur, mundiq; omnis labefacta supellex.
Non aliter quàm cùm incautum spoliare uiantem
Forte latro aggressus prædæ prius immemor, ipsũ
Ense ferit dominum, pugnæ nodumq; moramq;,
Quo pereunte trahat captiuos uictor amictus,
Iam non obstanti locuples de corpore prædo:
Sic hominis subiecta domus, ditißimus orbis
Scilicet in facilem domino peccante ruinam
Lapsus, herile malum iam tunc uitiabilis hausit.
Tunc lolium, lappasq; leues per adultera culta
Ferre malignus ager, glebis male pinguibus ausus
Triticeam uacuis segetem uiolauit auenis.
Tunc etiam innocuo uitulorum sanguine pasci,
Iamq; iugo edomitos rictu laniare iuuencos
Occiso pastore truces didicere leones,
Necnon & querulis balatibus irritatus
Plenas nocte lupus studuit perrumpere caulas.
Omne animal diri callens sollertia furti
Imbuit, & tortos acuit fallacia sensus.
Quamuis maceries florentes ambiat hortos,
Sepibus & densis uallentur uitea rura,
Aut populator edit gemmantia germina bruchus,
Aut auibus discerpta feris lacerabitur uua.
Quid loquar herbarum fibras, medicante ueneno
Tinctas, lethiferi fudisse pericula succi?

o Noxius

Noxius in teneris sapor æstuat ecce frutetis,
Cum prius innocuas tulerit natura cicutas,
Roscidus & uiridem qui uestit flos rhododaphnen
Pabula lasciuis dederit sincera capellis.
Ipsa quoq; appositum districto fœdere certo
Transcêdunt elementa modum, rapiuntq;, ruuntq;
Omnia, legirupis quassantia uiribus orbem:
Frangunt umbriferos aquilonum prælia lucos,
Et cadit immodicis silua extirpata procellis.
Parte alia uiolentus aquis torrentibus amnis
Transilit obiectæ præscripta repagula ripæ,
Et uagus euersis latè dominatur in agris.
Nec tamen his tantam rabiem nascentibus ipse
Conditor instituit, sed laxa licentia rerum
Turbauit placidas rupto moramine leges.
Nec mirum, si membra orbis concussa rotantur,
Si uitijs agitata suis mundana laborat
Machina, si terras lues incentiua fatigat,
Exemplum latura hominum, quo cætera peccet
Vita hominum, cui quicquid agit, uesania et error
Suppeditant, ut bella fremant, ut fluxa uoluptas
Diffluat, impuro feruescat ut igne libido,
Sorbeat ut cumulos nummorum faucibus amplis
Gurges auaritiæ, finis quam nullus habendi
Temperat, aggestis addentem uota talentis.
Auri nanq; fames parto fit maior ab auro,
Inde seges scelerum, radix et sola malorum,
Dum scatebras fluuiorum omnes, et operta metalla
Eliquat ornatus, soluendi leno pudoris:
Dum uenas squallentis humi scrutatur inepta
Ambitio, scalpens naturæ occulta latentis,
Si quibus in foueis radiantes fortè lapillos
Rimata inueniat, nec enim contenta decôre
Ingenito, externam mentitur fœmina formam.
Ac uelut artificis domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigat, aut hyacinthis
Pingere sculptilibus redimitæ frontis in arce.
Colla uel ignitis sincera incingere sertis,
Auribus aut grauidis uirides suspendere baccas,
Nectitur & nitidis concharum calculus albens
Crinibus, aureolisq; riget coma texta catenis.
Tædet sacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata dei, quæ plasmata fuco
Inficiunt, ut figmentis cutis illita perdat
Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.
Hæc sexus malè fortis agit, cui pectore in arcto
Mens fragilis facili uitiorum fluctuat æstu.

Quid? quòd et ipse caput muliebris corporis, & A
Qui regit inualidā propria de carne resectam (rex
Particulam, qui uas tenerum ditione gubernat,
Soluitur in luxum? cernas mollescere cultu
Heroas uetulos, opifex quibus aspera membra
Finxerat, & rigidos durauerat ossibus artus.
Sed pudet esse uiros, quærunt uanissima quæq;
Quis niteant, genuina lues, ut robora soluant
Vellere non ouium, sed Eoo ex orbe petitis
Ramorum spolijs, fluitantes sumere amictus
Gaudent, & durum scutulis perfundere corpus.
Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Illudant uarias distincto stamine formas.
Vt quæq; est lanugo feræ mollissima tactu,
Pectitur, hunc uideas lasciuas præpete cursu
Venantem tunicas, auium quoq; uersiculorum
Indumenta nouis texentem plumea telis:
Illum pigmentis redolentibus, & peregrino
Puluere fœmineas spargentem turpiter auras.
Omnia luxus habet nostræ uegetamina uitæ,
Sensibus in quinq; statuens quæ condidit auctor.
Auribus, atque oculis, tum naribus, atq; palato
Quæritur infectus uitiosis artibus usus.
Ipse etiam toto pollet qui corpore tactus, B
Palpamen tenerum blandis è fotibus ambit.
Prò dolor ingenuas naturæ occumbere leges,
Captiuasq; trahi regnante libidine dotes.
Peruersum ius omne uiget, dū quicquid habendum
Omnipotens dederat, studia in contraria uertunt.
Idcircòne rogo speculatrix pupula molli
Subdita palpebræ est, ut turpia semiuirorum
Membra theatrali spectet uertigine ferri.
Incestans miseros fœdo oblectamine uisus?
Aut ideo spirant, mediaq; ex arce cerebri
Demittunt geminas sociata foramina nares.
Vt bibat illecebras malè conciliata uoluptas?
Quas pigmentato meretrix iacit improba crine.
Num propter Lyricæ modulamina uana puellæ,
Neruorumq; sonos, & conuiuale calentis
Carmen nequitiæ, patulas deus addidit aures?
Perq; cauernosos iussit penetrare meatus
Vocis iter? nunquid madido sapor inditus ori
Viuit ob hanc causam medicata, ut fercula pigram
Ingluuiem uetitamq; gulam ganeonis inescent?
Per uarios gustus instructa ut prandia ducat
In noctem, lassetq; grauem sua crapula uentrem?

Quid?

A Quid durũ, quid molle foret, quid lene, quod horrẽs,
Quid calidum, gelidum ue, deus cognoscere nosmet
Attactu noluit palpandi, interprete sensu.
At nos delicias plumarum, & linea texta
Sternimus, atq; cutem fulcro attenuante polimus.
Felix qui indultis potuit mediocriter uti
Muneribus, parcumq; modum seruare fruendi.
Quem locuples mundi species, & amœna uenustas,
Et nitidis fallens circunflua copia rebus
Non capit ut puerum, nec inepto addicit amori,
Qui sub adumbrata dulcedine triste uenenum
Deprendit latitare boni mendacis operto.
Sed fuit id quondam nobis sanctumq; bonumq;
Principio rerum Christus cùm conderet orbem:
Vidit enim deus esse bonum, uelut ipse Moyses
Historicus mundi nascentis testificatur.
Vidit, ait, deus esse bonum quodcunq; creauit.
Hoc sequar, hoc stabili conceptum mente tenebo,
Inspirante deo, quod sanctus uaticinator
Prodidit antiquæ recolens primordia lucis,
Esse bonum quicquid deus, & sapientia fecit.
Conditor ergo boni pater est, & cũ patre Christus,
Nam deus, atq; deus, pater est & filius unum:
B Quippe unum natura facit, quæ constat utriq;
Vna uoluntatis, iuris, uirtutis, amoris.
Non tamen idcirco duo numina, nec duo rerum
Artifices, quoniam generis dissensio nulla est.
Atq; ideo nulla est operis distantia, nulla
Ingenij, peperitq; bona omnia conditor unus.
Nil luteum de fonte fluit, nec turbidus humor
Nascitur, aut primæ uiolatur origine uenæ:
Sed dum liuentes liquor incorruptus harenas
Prælambit, putrefacta inter contagia sordet.
Nunquid equus, ferrum, taurus, leo, funis, oliuum,
In se uim sceleris cùm formarentur habebant?
Quod iugulatur homo, non ferrum causa furoris,
Sed manus est: nec equum uesania feruida Circi
Auctorem leuitatis habet, rapidi ue fragoris,
Mens uulgi rationis inops, non cursus equorum
Perfurit, infami studio perit utile donum.
Sic Lacedæmonias oleo maduisse palestras
Nouimus, & placidum seruire ad crimina succum.
Inde per aerium pendens audacia funem,
Ardua securis scandit proscenia plantis.
Inde feras uolucri temeraria corpora saltu
Transiliunt, mortisq; inter discrimina ludunt,
Sanguinis humani spectacula publicus edit
Consessus, legesq; iubent uenale parari
Supliciũ, quo membra hominũ discerpta cruentis
Morsibus, oblectent hilarem de funere plebem.
Mille alia stolidi bacchantia gaudia mundi
Percensere piget, quæ ueri oblita Tonantis
Humanum miseris noluunt erroribus æuum.
Nemo animum summi memorem genitoris in altum
Excitat, ad cœlum mittit suspiria nemo:
Nec recolens apicem solij natalis ad ipsum
Respicit auctorem, nec spem super aëra librat:
Sed mentem, grauidis contentam stertere curis,
Indigno subdit domino, periturăq; pronus
Diligit, & curuo quærit terrestria sensu.
Hoc pulchrũ quod terra parit, quod gloria confert
Lubrica, commendat quod perniciosa uoluptas,
Quod uelut excitus difflato puluere uentus
Præterit, exemplo tenuis quod transuolat umbræ.
His ægras animas morborum pestibus urget
Prædo potens, tacitis quem uiribus interfusum
Corda bibunt hominum, ferit ille medullitus omnes
Nequitias, spargitq; suos per membra ministros.
Nanq; illic numerosa cohors sub principe tali,
Militat, horrendisq; animas circumsidet armis.
Ira, superstitio, mœror, discordia luxus,
Sanguinis atra sitis, uini sitis, & sitis auri,
Liuor, adulterium, dolus, obtrectatio, furtum.
Informes horrent facies, habituq; minaces,
Ambitio uentosa tumet, doctrina superbit,
Personat eloquium, nodos fraus abdita nectit.
Inde canina foro latrat facundia toto.
Hinc gerit Herculeam uilis sapientia clauam,
Ostentatq; suos uicatim gymnosophistas.
Incerat lapides fumosos idololatrix
Religio, & surdis pallens aduoluitur aris.
Heu quãtis mortale premit genus improbus ho-
Armigeris, quanto ferrata satellite ductor (stis
Bella gerit, quanta uictos ditione triumphat?
Surgit in auxiliũ Chananæus, & agmina denset
Casside terribilis, setarum ponderamento
Concutiẽs, dextramq; graui cum cuspide quassans.
Ast alia de patre furens exercitus ardet
Regis Amorrhei, tum millia Gergeseorum
Effundunt aciem toto uolitantia campo:
Eminus hi feriunt, confligunt cominus illi:
Ecce Gebusaicæ feruent ad prælia turmæ,

Aurea tela quibus, de sanguine tincta draconis
Mortifero splendore nitent, radiantq; micantq;.
Necnon terrificis pilis armare cateruas
Te Cethææ iuuat. sed gens Ferezæa sagittis
Insultat uirtute pari, sed dispare ferro.
Postremum cuneum rex promouet Heuæorum,
Squamosum thoraca gerens de pelle colubri.
His subnixa uiris scelerum per uersa potestas
Edomat inualidas mentes, quæ simplicitate
Indociles, belliq; rudes sub fœdere falso
Tristis amicitiæ primum socia agmina credunt,
Mammoneamq; fidem pacis sub amore sequuntur.
Mox faciles ad uincla rapi iuga dura uolentes
Addictis subeunt ceruicibus, & nebulonum
Spirituum iussis seruire ferocibus optant.
Ille superuacuis augens patrimonia fundis,
Finitimusq; inhians contempto limite agellis:
Ducitur innexus manicis, & mille catenis
Ante triumphales currus post terga reuinctus,
Nec se barbaricis addictum sentit habenis.
Hic qui uentosæ scandit fastigia famæ,
Inflaturq; cauo pompæ popularis honore,
Qui summum, solidumq; bonum putat ambitionis
Crescere successu, præconum uoce trementes
Exanimare reos, miserorum in corpore fasces
Frangere, terribiles legum exercere secures:
In laqueum iam colla dedit, iam compede dura
Nectitur, & pedibus seruilia uincula limat.
Credite captiui mortales, hostica quos iam
Damnatos cohibent ergastula, quos famulatu
Pœnarum uirtus non intellecta coercet.
Hæc illa est Babylon, hæc transmigratio nostræ
Gentis, & horribilis uictoria principis Assur.
Carmine luctifico quam deflens Hieremias,
Orbatam proprijs ululauit ciuibus urbem.
Num latet, aut dubium est animas de semine Iacob
Exilium gentile pati, quas Persica regna
Captiuas retinent, atq; in sua fœdera cogunt?
Illic natali desuescunt uiuere ritu,
Moribus & patrijs exutæ, in barbara iura
Degenerãt, linguamq; nouam, uestemq; sequũtur,
Deq; profinato discunt sordescere cultu,
Nutricemq; abolent petulanti è pectore Sion.
Iam patriæ meminisse piget, iam mystica frangunt
Organa, & externi laudant anathemata regni.
Nonne fuit melius sæuum Memphitidis aulæ
Imperium tolerasse patres, penitusq; sinistris A
Assedisse focis positos Pharaonis iniqui
Sub pedibus, limo & paleis seruire paratos,
Carnis & immodicæ spurco ructamine crudos?
Quò tantum auxilij per prodigialia signa
Effudit dominus, populum dum fortè rebellem
Seruat ope immerita, uinclis dum subdita colla
Soluit, & Aegyptum uirga serpente coërcet?
Quid iuuat æquoreum pelago cedente profundũ
Puluerea calcasse uia, cum conscia ponti
Saxa sub ignoto patuerunt prodita cœlo,
Aruit & medio sitiens sub gurgite limus?
Si uictor uirtute dei, mediasq; tenebras
Luce columnari scindens exercitus olim,
Perdidit inuenti uallem botryonis opimam?
Si nescit uersare solum, cui melle perenni
Gleba fluens niueos permiscet lactea riuos?
Si domitam Hierichon lituis, atq; ære canoro
Rursus in antiquos patitur consurgere muros?
Si ripis reflui Iordanis pellitur, & iam
Deserit assriptam dimensa in iugera sortem?
Deniq; si structam tantis sudoribus urbem,
Et quæ nubigenas transcendunt culmina nimbos,
Defensare nequit: si nescit, quis lapis ille est B
Hostibus obsistens, quod inexpugnabile turris
Præsidium, quẽ nõ fragor hosticus arietis, aut quẽ
Vis impacta quatit, non æris machina rostro
Arietat insiliens, nec ferrea uerbera quassant.
Angulus hic portæ in capite est, hic cõtinet omnẽ
Saxorum seriem, constructaq; limina firmat,
Quem qui rite suis per propugnacula muris
Nouerit insertum, seq; ac sua mœnia uallo
Præcingit triplici, celsa stans eminus arce
Fretus amore petræ, castis & peruigil armis:
Non illum regina Tyri, non accola magni
Euphratis Parthus rapiet, non decolor Indus,
Tempora pennatis redimitus nigra sagittis.
Quin si fulmineos cogens ad bella gigantes
Allophylus tua castra uelit delere tyrannus:
Tutus eris, nec te firma statione mouebit
Ipse Charon mundi, numen Marcionis, ipse
Qui regit aërio uanas sub sole tenebras.
Nam uanum quicquid sol aspicit, ex elementis
Cuncta solubilibus, fluxoq; creamine constant:
Fallo, creaturam nisi doctor Apostolus omnẽ
Subiectam uanis non sponte laboribus orsus,
Periuro

A Periuro ingemuit miserans seruire latroni:
Errat, ait, qui luctamen eum sanguine nobis,
Et carne, & uenis feruentibus, & uitioso
Felle putat, calidisq; animam peccare medullis:
Non mentē sua mēbra premunt, nec terrea uirtus
Oppugnat sensus liquidos, bello'ue lacessit:
Sed cum spiritibus tenebrosis, nocte dieq;
Congredimur, quorum dominatibus humidus iste
Et pigris densus nebulis obtemperat aër.
Scilicet hoc medium, cœlū inter, & infima terræ,
Quod patet, ac uacuo nubes suspendit hiatu,
Frena potestatum uariarum sustinet, ac sub
Principe Belial rectoribus horret iniquis.
His colluctamur prædonibus, ut sacra nobis
Oris apostolici testis sententia prodit.
Nemo habitum naturæ, aut irritamina peccans
Corporis accuset, facile est frenare rebelles
Affectus carnis, nimiosq; retundere pulsus
Materiæ fragilis, & uiscera uicta domare:
Quippe animus longè præstantior, utpote summo
Aethere demissus, subiectos si uelit artus
Imperio quassare graui, iussisq; seueris
Dedere, regnanti domino uis nulla resistit.
B Maior inest uis illa homini, quæ flatile uirus
Ingerit, & tenuem tenui ferit aëre mentem.
Parthica non æque uentos transcurrit harundo,
Cuius iter nullus potis est comprendere uisus,
Præpes enim uolucris dum pēnis transuolat auras,
Improuisa uenit: nec stridor nunciat ante
Aduentum lethi, quàm pectoris abdita rumpit,
Securam rapiens medicato uulnere uitam.
Sed magis aligera est, magis & medicata sagitta
Quam iacit umbrosi dominatio lubrica mundi,
Eludens excussa oculos, calamiq; uolantis
Præpete transcursu cordis penetralia figens.
Nec segnis natura animæ est, aut tarda cauendi
Vulneris, ignitum quoniam deus indidit olli
Ingenium, purum, sapiens, subtile, serenum,
Nobile, sollicitum, uelox, agitabile, acutum.
Factorem modò facta suum ueneretur, & ipsi
Militet, ac uictum proculcet sobria mundum:
Nil de pestiferis opibus, uel falsificatis
Terrarum spolijs stulto oblectamine libans,
Nec sub fasce iacens alieno, & dedita regno
Non queat argutas hostis uitare sagittas.
Sed qd ego omne malū mūdiq; hominūq;, maligni
Hostis ad inuidiam detorqueo? cum mala nostra
Ex nostris cōcreta animis, genus, & caput, et uim
Quid sint, quid ualeant, sumant de corde parente?
Ille quidem fomes nostrorum, et causa malorū est.
Sed tantum turbare potest, aut fallere, quantum
Nos uolumus, qui decrepito suggesta leoni
Armamenta damus, friget fera futile frendens,
Humani generis ni per suffragia gliscat.
Gignimus omne malū proprio de corpore nostrū,
Vt genuit Dauid, aliâs pater optimus, unum
Crimen Abessalon tetrum, pater ille, sed unum
Innocuas inter soboles genuit patricidam,
Ausus in auctorem generis qui stringere ferrum,
Ab pietas, signis contraria signa paternis
Egit, & unius commisit sanguinis arma.
Nostra itidem diros urente propagine natos
Pectora parturiunt, uersis qui protinus in nos
Morsibus insuescunt gignentum uiuere pœnis:
Depopulantur enim nimium fœcunda parentum
Viscera, & interitu genitalis stirpis aluntur.
Progeniem uerum ille suam rex utpote summus,
Atq; dei uates, pariture & uirginis auctor,
Tristibus atq; pijs uariauerat, ut Salomonis
Frater Abessalon misceret crimina iustis
Pignoribus, dulcemq; domum turbaret amaris.
Nos dignum Salomone nihil, nos degener implet
Solus Abessalon lacerans pia uiscera ferro.
Si licet ex ethicis quicquam præsumere, uel si
De physicis exempli aliquid, sic uipera (ut aiunt)
Dentibus emoritur fusæ per uiscera prolis.
Mater morte sua, non sexu fertilis, aut de
Concubitu distenta uterum, sed cum calet igni
Percita fœmineo, moriturum obscœna maritum
Ore sitit patulo, caput inserit ille trilingue
Coniugis in fauces, atq; oscula feruidus intrat,
Insinuans oris coitu genitale uenenum.
Nupta uoluptatis ui saucia, mordicus haustum
Frangit amatoris blanda inter fœdera guttur,
Infusasq; bibit caro pereunte saliuas.
His pater illecebris consumitur, at genitricem
Clausa necat soboles, nā postquàm semine adulto
Incipiunt calidis corpuscula parua latebris
Serpere, motatumq; uterum uibrata ferire:
Aestuat interno pietatis crimine mater,
Carnificemq; gemit damnati conscia sexus,
Progeniem septi rumpentem obstacula partus.

Nam quia nascendi nullus patet exitus, aluus
Fœtibus in lucem nitentibus excruciata
Carpitur, atq; uiam lacerata per ilia pandit.
Tandem obitu altricis, prodit grex ille dolorum
Ingressum uitæ uix eluctatus, & ortum
Per scelus exsculpens, lambunt natale cadauer
Reptantes catuli, proles dum nascitur orba
Haud experta diem, miseræ nisi posthuma matri.
Non dispar nostræ conceptus mentis, ab ore
Vipereo infusum sic combibit illa uenenum
Coniuge Beliadæ, sic oscula deuorat haustu,
Interiusq; rapit, sic felle libidinis ardens
Impletur uitijs, perituro mista marito.
Tunc prægnans lethale genus, concepta maligni
Fert opera ingenij, de semine complicis hydri,
Quem pœnis pensare prius sua facta necesse est
Corruptæ pro stupro animæ, proq; orbe perêpto.
Ipsam porrò animam crudelia uulnera carpunt
Mille puerperijs, soboles dum parturit, ex se
Contra naturam genitas, peccamina crebra
Scilicet, & partos materno funere natos.
Hinc illa est domini iusta obiurgatio Christi:
Nónne pater dæmon uos increpo peccatores
Concubitu carnis semen sitientis iniquum
Vos genuit? sanctum lector percurre uolumen,
Quod loquor inuenies dominum dixisse, profanis
Vera obiectantem mortalibus, ex patre nam uos
Esse deo genitos, pietas ait ipsa probaret,
Ac pietatis opus: prò cæca libido, quid hoc est?
Quod cùm se thalamis despõsam mens bona iustis
Nouerit, inq; thorum regis nuptura uocetur,
Et regis semper iuuenis, senioq; repulso
Diuinum decus æterno seruantis in ore:
Malit adulterium, furuo & se munere uilem
Vendat nocticolæ spureis complexibus Indi,
Aspernata dei fusam per uirginis artus
Progeniem, dulcesq; uocans in fornice natos?
Sentio quam contra moueat pellacia litem,
Quo dente obnitens spinosa calumnia pugnet,
Nosq; lacessito uocet ad luctamina uero.
Si non uult deus esse malum, cur non uetat? inquis,
Nil refert auctor fuerit, factorq; malorum,
An' ne opera in uitium sceleris pulcherrima uerti,
Cùm possit prohibere, finat? quòd si uelit omnes
Innocuos agere omnipotens, nec sancta uoluntas
Degeneret, nec se facto manus inquinet ullo.
Condidit ergo malũ dominus, quod spectat ab alto, A
Et patitur, fieriq; probat, tanquam ipse crearit,
Ipse creauit enim, quod cùm discludere possit,
Non abolet, longoq; sinit grassarier usu.
Damna aures Pater alme meas, & claude meatus
Obbrutescentis capitis, ne peruia tales
Concipiat flexura sonos: est perdere tanti
Extinctum uitæ officium de parte cerebri,
Immunem modò sese anima, expertemq; nefandi
Auditus, fœlix stolida conseruet ab aure.
Quis ferat hæc iniecta deo conuitia? qui se
Diuinis meminit præcellere nobilitatum
Muneribus? multa ut taceam, uel sola benignùm
Res probat esse deum, uetiti quòd amore perêptos
Excitat è tumulis homines, regniq; per æuum
Participes iubet esse sui: qui si foret auctor,
Seruatorq; mali, nunquam post damna salutis,
Peccantumq; obitus, rediuiuam ferre medelam
Vellet, & amissos opere instaurare secundo.
Labi hominis, seruare dei est: meritis perit iste,
Ille abolet pereuntis opus, meritumq; resoluit.
Argumentum ingens, dominũ, qui talia præstet,
Nolle malum, nec quod pòst abluit, antè probare.
Inuitóne aliquis potis est peccare Tonante? B
Cui facile est in corde hominis componere sensus
Quos libeat, fibrasq; omnes animare pudicis
Pulsibus, & totum uenis infundere honestum.
Nescis stulte tuæ uim libertatis ab ipso
Formatore datam? nescisq; ab origine quanta
Sit concessa tibi famulo super orbe potestas?
Et super ingenio proprio, laxoq; soluto
Iure potestatis, liceat cui uelle, sequiq;
Quod placitum, nulliq; animũ subiungere uinclo?
An cùm te dominum cunctis quæcunq; crearat
Præficeret, mundumq; tuis seruire iuberet
Imperijs: cumq; arua, polum, mare, flumina, uentos
Dederet, arbitrium de te tibi credere auarus
Nollet ut indigno, libertatemq; negaret?
Quale erat, electus magni rex orbis ut esset,
Non rex ipse sui, curto fœdatus honore?
Nã quis honos domini est, cuius mens libera nõ est,
Vna sed impositæ seruit sententia legi?
Quæ laus porrò hominis, uel quod meritũ, sine cer
Inter utranq; uiam discrimine uiuere iustè? (to
Non fit sponte bonus, cui nõ est prompta potestas
Velle aliud, flexosq; animi conuertere sensus.

A Atqui nec bonus est, nec collaudabilis ille
Qui non sponte bonus: quoniam probitate coactis
Gloria nulla uenit, sordetq; ingloria uirtus.
Nec tamen est uirtus, ni deteriora refutans
Emicet, & meliore uiam petat indole rectam.
Vade, ait ipse parens, opifexq;, & conditor Adæ,
Vade homo, & afflatu nostri prænobilis oris,
Insubiecte, potens, rerum arbiter, arbiter idem
Et iudex mentis propriæ: mihi subdere soli
Sponte tua, quo sit subiectio & ipsa soluto
Libera iudicio. non cogo, nec exigo per uim,
Sed moneo iniustum fugias, iustumq; sequaris.
Lux comes est iusti, comes est mors horrida iniqui,
Elige rem uitæ, tua uirtus temet in æuum
Prouehat, æternum tua damnet culpa uicißim,
Præstet & alterutram permissa licentia sortem.
Hac pietate uigens, & tanto munere abundans,
Transit propositum fas, & lethalia prudens
Eligit atq; uolens, illud magis utile retur,
Quod prohibente deo persuasit callidus anguis:
Persuasit certè hortatu, non impulit acri
Imperio, hoc mulier rea criminis exprobranti
Respondit domino, suadelis se malefabris
B Illectam, suasisse uiro: uir & ipse libenter
Consensit. licuit ne hortantem spernere recti
Libertate animi? licuit, nanq; & deus antè
Suaserat, ut meliora uolens sequeretur, at ille
Spernens consilium sæuo plus credidit hosti.
Nunc inter uitæ dominum, mortisq; magistrum
Consistit medius, uocat hinc deus, inde tyrannus
Ambiguum, atq; suis se motibus alternantem.
Accipe gestarum monumenta insignia rerum,
Prælusit quibus historiæ spectabile signum.
Loth fugiens Sodomis ardentibus, omnia secum
Pignora chara domus properabat, sede relicta
Nubibus urbicremis subducere, sulphure cùm iam
Nimboso ignitus cœlum subtexeret aër,
Flagrantemq; diem crepitans incenderet imber.
Angelus hanc hospes legem præscripserat ollis,
Emissus uirtute dei sub imagine dupla:
Omnis ut è portis iret domus, utq; in apertum
Dirigeret constans oculos, nec ponè reflexo
Lumine regnantes per mœnia cerneret ignes.
Nemo memor Sodomæ, quæ mundi forma cremandi
Vt semel è muris greßum promouerit, ore (est,
Post tergum uerso, respectet funera rerum.
Loth monitis sapiens obtemperat, at leuis uxor
Mobilitate animi, torsit muliebre retrorsus
Ingenium, Sodomisq; suis reuocabilis hæsit.
Traxerat Eua uirum diræ ad consortia culpæ:
Hæc peccans sibi, sola perit, solidata metallo
Diriguit fragili, saxumq; liquabile facta.
Stat mulier sicut steterat prius, omnia seruans,
Caute sigillati longum salis effigiata
Et decus, & cultum, frontemq;, oculosq;, comamq;,
Et flexam in tergum faciem, paulumq; relata
Menta retro, antiquæ monumenta rigentia noxæ.
Liquitur illa quidem salsis sudoribus uda.
Sed nulla ex fluido plenæ dispendia formæ
Sentit deliquio, quantumq; armenta saporum
Attenuant saxum, tantum lambentibus humor
Sufficit, attritamq; cutem per damna reformat.
Hoc meruit titulo peccatrix fœmina sisti,
Infirmum fluidumq; animum per lubrica soluens
Consilia, & fragilis iussa ad cœlestia: uoti
Propositum contrà non commutabile seruat,
Loth ingressus iter, nec mœnia respicit, alto
In cinerem collapsa rogo, populumq; perustum,
Et mores populi, tabularia, iura, forumq;,
Balnea, propolas, meritoria, templa, theatra,
Et Circum cum plebe sua, madidasq; popinas.
Quicquid agũt homines Sodomorũ, incendia iustis
Ignibus inuoluunt, & Christo iudice damnant.
Hæc fugisse semel satis est, non respicit ultra
Loth noster, fragilis sed coniux respicit, & quæ
Fugerat, inuerso mutabilis ore reuisit,
Atq; inter patrias perstat durata fauillas.
En tibi signatum libertatis documentum,
Quòd uoluit nos scire deus, quodcũq; sequendũ est,
Sub nostra ditione situm, paßimq; remissum
Alterutram calcare uiam, duo cedere iußi
De Sodomis, alter se proripit, altera mussat,
Ille gradum celerat fugiens, contrà illa renutat:
Liber utriq; animus, sed dispar utrique uoluntas,
Diuidit huc illuc rapiens sua quenq; libido.
Talem multa sacris speciem uotat orbita libris.
Aspice Ruth generis Moabitidis, & simul Orphã,
Illa socrum Noëmin fido comitatur amore,
Deserit hæc atqui thalamis, & lege iugali
Exutæ, Ebræisq; thoris, sacrisq; uacantes,
Iure fruebantur proprio: sed pristinus Orphæ
Eanorum ritus præputia barbara suasit

Malle, & semifera stirpem nutrire Goliae.
Ruth dum per stipulas agresti amburitur aestu,
Fulcra Booz meruit, castoq; asscita cubili
Christigenam foecunda domū, & Dauidica regna
Edidit, atq; deo mortales miscuit ortus.
Saepe egomet memini fratres geminos ad biulcum
Peruenisse simul biuium, nutante iuuenta,
Et dubitasse diu bifido sub tramite, quódnam
Esset iter melius, cùm dextrum spinea silua
Sentibus arctaret, scopulosaq; semita longè
Duceret aërium cliuoso margine callem.
At laeuum, nemus umbriferum per amoena uireta
Ditibus ornaret pomis, & lene iacentem
Planicies daret ampla uiam: squallentibus unum
Contentum spinis reptasse per ardua saxa,
Porrò alium campo sese indulsisse sinistro:
Illum sideribus caput immiscere propinquis,
Hunc in coenosas subitò cecidisse paludes.
Omnibus una subest natura, sed exitus omnia
Non unus peragit placitorum segrege forma.
Haud secus, ac si olim per sudum lactea forte
Lapsa columbarum nubes, descendat in aruum
Ruris frugiferi, laqueos ubi callidus auceps
Praetendit, lentoq; illeuit uimina uisco,
Sparsit & insidias siliquis, uel farre doloso.
Illiciunt alias fallentia grana, gulamq;
Innectunt auidam tortae retinacula setae,
Molle uel implicitas gluten circumligat alas:
Ast aliae, quas nullus amor prolectat edendi,
Gressibus innocuis sterili spaciantur in herba,
Suspectamq; cauent oculos conuertere ad escam.
Mox ubi iam coelo reuolandū, pars petit aethram
Libera sideream, plaudens super aëra pennis:
Pars captiua iacet, laceris & saucia plumis
Pugnat humi, et uolucres nequicquā suspicit auras.
Sic animas coeli de fontibus unicolores
Infundit natura solo, sed suauibus istic
Deuinctae illecebris retinentur, & aethera paucae
Conscendunt reduces, multas uiscosius inescat
Pastus, & ad superas percurrere non sinit auras.
Praescius inde pater liuentia tartara plumbo
Incendit liquido, piceasq; bitumine fossas
Infernalis aquae, furuo suffodit auerno,
Et Phlegethonteo sub gurgite sanxit edaces
Perpetuis scelerum poenis inolescere uermes.
Norat enim flatu ex proprio uegetamen inesse
Corporibus nostris, animamq; ex ore perenni A
Formatam non posse mori, non posse uicissim
Pollutam uitijs rursum ad conuexa reuerti,
Mersandam penitus puteo feruentis abyssi,
Vermibus, & flammis, & discruciatibus, euum
Immortale dedit, senio ne poena periret
Non pereunte anima: carpunt tormenta, fouentq;
Materiem sine fine datam, mors deserit ipsa
Aeternos gemitus, & flentes uiuere cogit.
At diuersa procul regionibus in paradisi
Praemia constituit, maiestas gnara futuri
Spiritibus puris, & ab omni labe remotis,
Quiq; Gomorrhaeas non respexere ruinas.
Auersis sed rite oculis, post terga tenebras
Liquerunt miseri properanda pericula mundi,
Ac primùm facili referuntur ad astra uolatu:
Vnde fluens anima structum uegetauerat Adam.
Nam quia naturam tenuem decliuia uitae
Pondera nō reprimunt, nec tardat ferrea compes:
Concretum celeri relegens secat aëra lapsu,
Exuperatq; polum feruens scintilla remensum,
Carcereos exosa situs, quibus haeserat exul.
Tunc postliminio redeuntem, suscipit alto
Cana fides gremio, tenerisq; oblectat alumnam B
Delitijs, multos post diuersoria carnis
Ore renarrantem querulo quos passa labores.
Illic purpureo latus exporrecta cubili,
Floribus aeternis spirantes libat odores,
Ambrosiumq; bibit roseo de gramine rorem.
Ast aliae quas dira lues, errorq; malignus
Immersit tenebris, uastoq; obsedit auerno:
Haud impune pijs, ab, semet abesse fatentur
Concilijs, meritas ferre & per secula poenas.
Quis patris antiqui aut aegri reuerentis abysso
Exclusis, mundiq; bonis cum morte potitis
Ditibus, & longo fumantibus interuallo,
Fluminaq;, & totos coeli sitientibus imbres
Implorata, negat digitum insertare palato,
Flammarumq; apices humenti extinguere tactu.
Nec mirere locis longè distantibus inter
Damnatas iustasq; animas concurrere uisus
Conspicuos, meritasq; uices per magna notari
Interualla, polus medio quae diuidit orbe.
Errat quisq; animas nostrorum sine oculorum
Aestimat, inuoluit uitreo quos lucida palla
Obice, quis speculum concreta coagula texunt,
Impe-

A Impediuntq; uagas obducto humore fenestras.
Numne animarum oculis denso uegetamine guttæ
Voluuntur teretes? aut palpebralibus extra
Horrescunt setis, ciliòue umbrante teguntur?
Illis uiua acies, nec pupula parua, sed ignis
Traiector nebulæ, uasti & penetrator operti est.
Nil ferrugineum solidùmue tuentibus obstat,
Nocturnæ cedunt nebulæ, nigrantia cedunt
Nubila, prætenti cedit teres area mundi.
Nec tantum aërios uisu transmittit hiatus
Spiritus, oppositos sed transit lumine montes,
Oceani fines, atq; ultima littora Thyles
Transadijt, uolucresq; oculos in tartara mittit.
Nostris nempe omnes pereunt sub nocte colores
Visibus, & cæco delentur tempore formæ.
Nunquid & exutæ membris ac uiscere, perdunt
Agnitione notas rerum, uel greßibus errant?
Vna animas semper facies habet, & color unus
Aëris, ut cuiq; est meritorum summa, sinistri
Seu dextri, alternas nec commutabile tempus
Conuertit uariatq; uices, longum atq; perenne est
Quicquid id est, unus uoluit sua secula cursus,
Expertos dubitas animas percurrere uisus?
B Abdita corporeis oculis, eùm sæpe quietis
Rore soporatis, cernat mens uiua remotos
Distantesq; locos, aciem per rura, per astra,
Per maria intendens, nec enim se segregat ipsa
Ante obitum uiuis ex artubus, aut fugit exul
Sanguinis & carnis penetralia, seq; medullis
Exuit, abductámue abigit de pectore uitam:
Viscerea sed sede manens, speculatur acutis
Omnia luminibus, & quá circuntulit acrem
Naturæ leuis intuitum, nullo obice rerum
Disclusa, ante oculos subiectum prospicit orbem,
Atque orbis sub mole situm sordens elementum.
Obiacet interea tellus, nec uisibus obstat,
Quin si stelligerum uultus conuertat ad axem,
Nil intercurrens obtutibus, impedit ignem
Peruigilis animæ, quamuis densata grauentur
Nubila, & opposito nigrescat uellere cœlum.
Sic arcana uidet tacitis cooperta figuris,
Corporeus Ioannes adhuc, nec carne solutus,
Munere sed somni, paulisper carne sequestra
Liber ad intuitū, sensuq;, oculisq; peragrans,
Ordine dispositos uenturis solibus annos,
Procinctum uidet angelicum, iam iamq; cremandi
Orbis in excidium, raucos & percipit aure
Mugitus, grauium mundi sub fine tubarum.
Hæc ille ante obitum, membrorum carcere septus
Secedente anima, non discedente uidebat.
Nonne magis flatus sine corpore cuncta notabit,
Corporis inuolucris tumulo frigente repostis?
Certa fides, rabidos sub tetra nocte caminos,
Qui pollutam animam per secula longa perenni
Igne coquunt, oculis longum per inane remotis
Pauperis expositos, nec secius aurea dona
Iustorum dirimente chao, rutilasq; coronas
Eminus ostendi pœnarum carcere mersis.
Hinc paradisicolæ post ulcera dira beato
Proditur, infelix ululans in peste reatus
Spiritus, inq; uicem meritorum mutua cernunt.

PRVDENTII
preces.

O dee cūctiparēs, animæ dator, ô dee Christe,
Cuius ab ore deus subsistit spiritus unus:
Te moderante regor, te uitam principe duco,
Iudice te pallens trepido, te iudice eodem
Spem capio, fore quicquid ago, ueniabile apud te,
Quamlibet indignum uenia faciamq; loquarq;.
Confiteor, dimitte libens, & parce fatenti:
Omne malum merui, sed tu bonus arbiter aufer
Quod merui, meliora fauens largire precanti,
Dona animæ quandoque meæ, cum corporis huius
Liquerit hospitium, neruis, cute, sanguine, felle,
Oßibus extructum, corrupta quòd incola luxu
Heu nimium complexa fouet: cum flebilis hora
Clauserit hos orbes, & conclamata iacebit
Materies, oculisq; suis mens nuda fruetur:
Ne cernat truculentum aliquem de gente latronū,
Immitem, rabidum, uultuq;, & uoce minaci
Terribilem, qui me maculosum aspergine morum
In præceps ut prædo trahat, nigrisq; ruentem
Immergat specubus, cuncta exacturus adusq;
Quadrantem minimum, damnosæ debita uitæ.
Multa in thesauris patris est habitatio Christe,
Disparibus discreta locis: non posco beata
In regione domum, sint illic casta uirorum
Agmina, puluereum quæ dedignantia censum
Diuitias petiere tuas: sit flore perenni
Candida uirginitas, animum castrata recisum:
At mihi tartarei satis est si nulla ministri
Occurrat facies, auidæ nec flamma gehennæ
P Deuoret

Deuoret hanc animam, mersam fornacibus imis.
Esto, cauernoso quia sic pro labe necesse est
Corporea, tristis me sorbeat ignis auerno:
Saltem mitificos incendia lenta uapores
Exhalent, æstusq; calor languente tepescat:
Lux immensa alios, & tempora uincta coronis
Glorificent, me pœna leuis clementer adurat.

AVRELII PRVDENTII CONtra Symmachum urbi præfectum in librum primum Præfatio.

Carminis gen*, quale istud, Inuictor rutili dux bone luminis.

PAulus præco Dei, qui fera gentium
Primus corda sacro perdomuit stilo,
Christum per populos ritibus asperis
Immanes, placido dogmate seminans:
Immansueta suas ut ceremonias
Gens pagana deo sperneret agnito,
Actus turbinibus forte nigerrimis
Hibernum pelagus iam rate debili,
Et uim naufragi pertulerat noti.
Sed cùm cœrulei prælia gurgitis
Iussisset domini dextra quiescere:
Ad portum fluitans cymba relabitur,
Exponitq; solo littoris uuidi
Contractos pluuio frigore remiges,
Tunc de littoreis sæpibus algidi
Arentum propere brachia palmitum
Conuectant, rapidos unde focos struant,
Fascem quisq; suum congerit ignibus,
Expectans calidi luxuriam rogi.
Paulus, dum fragiles cogere surculos
Et densare foci congeriem studet,
Incautam cumulis inseruit manum,
Torpebat glacie pigra ubi uipera,
Sarmentis laqueos corporis implicans:
Quæ postquàm intepuit fomite fumeo,
Laxauitq; ferox colla rigentia,
Iam flecti facilis, rettulit ad manum
Vibrato capite spicula dentium.
Hærentem digiti uulnere mordicus,
Pendentemq; gerens Paulus inhorruit.
Exclamant alij, quòd cute liuida
Virus mortiferum serpere crederent.
At non intrepidum terret Apostolum
Tristis tam subiti forma periculi,
Attollens oculos sidera suspicit,
Christum sub tacito pectore murmurans,
Excussamq; procul decutit aspidem.
Abiectus coluber uerberat aëra,
Atq; oris patuli soluit acumina.
Mox omnis sanies deserit, & dolor,
Ceu nullo laceram uulnere dexteram,
Siccatusq; perit uipereus liquor.
Hydrum præcipitem dum rotat impetus,
Arsurum medijs intulit ignibus.
Sic nunc post hiemem, uimq; trucis freti,
Quo iactata ratis tunc sapientiæ est,
Cùm sub sacricolis territa regibus,
Vix panso poterat currere carbaso,
Afflictosq; suos turbine seculi
Vectarat, rapidis fluctibus innatans.
Morsum uulnificum lex pia pertulit:
Occultabat enim se prius abditum
Virus, nec grauidum protulerat caput,
Contentum inuolucris atq; cubilibus,
Subter quo premeret clausa silentia.
Sed dum fortè latens impietas riget,
Dextram iustitiæ pigra momorderat,
Succensi stomacho fellis inæstuans.
Heu quàm catholicam nil propè profuit
Puppim nasse sacri remigio stili.
Quam Paulus uarijs gentibus edidit,
Vix portu placido tuta quieuerat
Victrix, edomitis mille furoribus.
Vix astricta suis iam retinaculis
Vectores stabili condiderat solo,
Erumpit subito triste periculum:
Nam dum præcalidos igniculos sibi
Soluendis adolent, & senio, & gelu:
Dum uirgas steriles atq; superfluas
Flammis de fidei palmite concremant,
Vt concreta uagis uinea crinibus
Siluosi illuuiem poneret idoli,
Palpauit nimius perniciem tepor,
Spes insueta subit, serpere flexibus,
Et uibrare fagax eloquij caput.
Sed dextra impatiens uulneris, irritos
Oris rhetorici depulit halitus.
Effusum ingenij uirus inaniter,
Summa Christicolis in cute substitit.
Saluator generis Romulei precor,
Qui cunctis ueniam das percuntibus,
Qui nullum statuis non operis tui
Mortalem, facili quem releues manu,
Huius, si potis est, iam miserescito,

Præter-

A Præruptam in foueam præcipitis uiri:
Spirat sacrilegis flatibus inscius,
Errorésque suos indocilis fouet.
Obtestor iubeas, ne citus impetus
Arsurum medijs inferat ignibus.

AVRELII PRVDENTII CLEmentis aduersus Symmachum,

Liber primus.

Credebam uitijs ægram gentilibus urbem
Iam satis antiqui pepulisse pericula morbi,
Nec quicquam restare mali, postquam medicina
Principis immodicos sedarat in arce dolores
Sed quoniam renouata lues turbare salutem
Tentat Romulidûm, patris imploranda medela est,
Ne sinat antiquo Romam squallere ueterno,
Néue togas procerum, fumóq; & sanguine tingi.
Inclytus ergo parens patriæ, moderator & orbis,
Nil egit, prohibendo uagas ne pristinus error
Crederet esse deum nigrante sub aëre formas,
Aut elementorum naturam, quæ patris ars est
Omnigeni, summa pro maiestate sacraret:
Vir solus, cui cura fuit, ne publica morum
Plaga, cicatricem summa leuiter cute clausam
B Duceret, & latebram tabentis uulneris altè
Impressam, penitúsq; putri de pure peresam,
Iuncta superficies medico fallente foueret.
Sed studuit quo pars hominis generosior intus
Viueret, atque animam lethali peste piatam
Nosset ab interno tutam seruare ueneno.
Illa tyrannorum fuerat medicina, uidere
Qui status ante oculos præsentibus, ac perituris
Competeret rebus, nec curam adhibere futuris.
Heu malè de populo meriti, malè patribus ipsis
Blanditi, quos præcipites in tartara mergi
Cum Ioue siuerunt, multa & cum plebe deorum.
Ast hic imperium protendit latius æuo
Posteriore, suis cupiens sancire salutem:
Nimirum pulchre quidam doctissimus, esset
Publica res, inquit, tunc fortunata satis, si
Vel reges saperent, uel regnarent sapientes.
Est'ne ille è numero paucorum, qui diadema
Sortiti, ætheriæ coluerunt dogma sophiæ?
Contigit ecce hominum generi, gentíq; togatæ
Dux sapiens: felix nostræ res publica Romæ
Iustitia regnante uiget. parete magistro
Sceptra gubernanti, monet, ut teterrimus error,
Vtq; superstitio ueterum procul absit auorum,
Nec putet esse deum, nisi qui super omnia summus
Emineat, magniq; immensa creauerit orbis.

De Saturno.

Num melius Saturnus auos rexisse Latinos
Creditur? edictis qui talibus informauit
Agrestes animos, & barbara corda uirorum?
Sum deus, aduenio fugiens, præbete latebras,
Occultate senem, nati feritate tyranni
Deiectum solio: placet hic fugitiuus & exul,
Vt lateam, genti atque loco Latium dabo nomen.
Vitibus incuruum, si qua est ea cura, putandis
Procudam chalybem, necnon & mœnia uestri
Fluminis in ripa statuam Saturnia uobis.
Vos nemus, appositásq; meo sub honore sacrantes,
Sum quia nam cœlo genitus, celebrabitis aras.
Inde deos, quorum patria spectata sepulchra
Scimus, in ære hebetes informauere minores,
Aduena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ, Thuscis nanq; ille puellis
Primus adhinniuit simulato numine mœchus.

De Ioue.

Mox patre deterior siluosi habitator Olympi
Iuppiter, incestas spurcauit labe Lacenas,
Nunc boue subuectam rapiens ad crimen amatam,
Nunc tenera pluma leuior, blandosq; susurros
In morem, recinens suauè, immorientis oloris,
Capta quibus uolucrum uirguncula ferret amorem:
Nunc foribus surdis, sera quas, uel pessulus arctis
Firmarat cuneis, per tectum diues amator
Imbricibus ruptis, undantis desuper auri
Infundens pluuiam gremio, excipientis amicæ.
Armigero modò sordidulam curante rapinam,
Compressu immundo miserum afficiens catamitum
Pellice iam puero magis indignante sorore.
Hæc causa est & origo mali, quòd secla uetusto
Hospite regnante, crudus stupor aurea finxit,
Quodq; nouo ingenio uersutus Iuppiter, astus
Multiplices, uariosq; dolos texebat, ut illum,
Vertere cùm uellet pellem faciemq;, putarent
Esse Bouem, prædari Aquilam, cõcumbere Cycnũ,
Et nummos fieri, & gremium penetrare puellæ.
Nam quid rusticitas non crederet indomitorum
Stulta uirûm, pecudes inter rictusq; ferinos
Dedere sueta animum, diuæ rationis egenum,
In quancunq; fidem nebulonis callida traxit
Nequitia, infelix facilem gens præbuit aurem.

De Mercurio.

Succeßit Iouis imperio corruptior ætas,
Quæ docuit rigidos uitijs seruire colonos,
Expertes furandi homines hac imbuit arte
Mercurius, Maia genitus: nunc magnus habetur
Ille deus, cuius dedit experientia fures:
Nec non Thessalicæ doctißimus ille magiæ
Traditur extinctas sumptæ moderamine uirgæ
In lucem reuocasse animas, Cocytia lethi
Iura resignasse, sursum reuolantibus umbris.
Ast alias damnasse neci, penitusq́; latenti
Immersisse chao, facit hoc ad utrunq; peritus
Vt fuerit, geminoq́; amarit crimine uitam:
Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atq; sepulchrales scitè incantare fauillas,
Vita itidem spoliare alios, ars noxia nouit.
Artificem scelerum simplex mirata uetustas
Supra hominem coluit, simulans per nubila ferri,
Aligerisq́; leues pedibus transcurrere uentos.

De Priapo.

Ecce deûm in numero formatus et æneus astat
Graius homo, augustaq́; Numæ præfulget in
Strenuus exculti dominus quōdā fuit agri, (arce.
Hortorumq́; opibus memorabilis, hic tamen idem
Scortator nimius, multaq́; libidine suetus
Ruricolas uexare lupas, interq́; salicta,
Et densas sepes obscœna cubilia inire:
Indomitum intendens animum, semperq́; paratum
Ad facinus, nunquam calidis dabat ocia uenis.
Hic deus è patrio prænobilis Hellesponto
Venit adusq; Italos sacris cum turpibus hortos:
Sinum lactis & hæc uotorum liba quotannis
Accipit, ac ruris seruat uineta Sabini,
Turpiter affixo pudeat quem uisere ramo.

De Hercule.

Herculeus mollis pueri famosus amore
Ardor, et in transtris iactatæ efferbuit Argo.
Nec maris erubuit Nemeæa pelle fouere
Cōcubitus, & Hylan pereuntem quærere cœlebs.
Nunc Salijs cantuq́;, domus, Pinaria templum
Collis Auentini conuexa in sede frequentat.

De Libero, qui & Bacchus.

Thebanus iuuenis superatis fit deus Indis,
Successu dum uictor ouans lasciuit, & aurum
Captiuæ gentis reuehit, spolijsq́; superbus
Diffluit in luxum cum semiuiro comitatu,
Atq; auidus uini, multo se proluit haustu A
Gemmantis pateræ spumis, multoq́; Falerno
Perfundens bijugum rorantia terga ferarum.
His nunc pro meritis, Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & uirides discindunt ore chelydros
Qui Bromiū placare uolunt: quod & ebria iā tūc
Ante oculos regis Satyrorum insania fecit,
Et fecisse reor stimulis furialibus ipsas
Mænadas, inflāmāte mero in scelus omne rotatas.
Hoc circumsaltante choro, temulentus adulter
Inuenit expositum secreti in littoris acta
Corporis egregij scortum, quod perfidus illic
Liquerat, incesto iuuenis satiatus amore,
Hanc iubet assumptam, feruens post uina, Neærā,
Secum in delicijs fluitantis stare triumphi,
Regalemq́; decus capitis gestare coronam.
Mox Ariadnæus stellis cœlestibus ignis
Additur, hoc precium noctis persoluit honore
Liber, ut ætherium meretrix illuminet axem.

IN VETERVM TEMPORA CORrupta, qui omnes Reges inter Deos numerarunt.

Tantum posse omnes illo sub tempore reges,
Indocilis fatui ducebat ineptia uulgi, B
Vt transire suis cum sordibus induperator
Poßit in æternum cœli super ardua regnum.
Regia tunc omnis uim maiestatis & omnis
Parua licet, cœli imperium retinere potestas
Credita, thure etiam ducibus, paruoq́; sacello
Impertitus honos, quē dū metus, aut amor, aut spes
Accumulant, longum miseris proceßit in æuum
Mos patrius, cœpit falsæ pietatis imago
Ire per ignaros nebuloso errore nepotes:
Tum quia quæ uiuis ueneratio regibus antè
Contigerat, functis eadem iam munere lucis
Ceßit, & ad nigras altaria transtulit urnas.
Inde puellarum ludibria, pignora, partus,
Et furtiuus amor iuuenum, & deprensa iugalis
Corruptela thori, quoniam regalibus aula
Feruere tunc uitijs solita est, nec perdita luxu
Diuorum soboles sancti meminisse pudoris.

De Marte, Venere, Iunone & Cybele.

Atq; ut Roma tuos cœlesti ex sede parentes,
Quis te semideam iactant auctoribus ortam,
Perstringam breuiter, Gradiuum, uel Cytheræam:

Ille

A Ille sacerdotem uiolat, contrà illa marito
Succubuit Phrygio, coitus fuit impar utriq;,
Nec terrestre deam decuit mortale subire
Coniugium, nec cœlicolam descendere ephebum
Virginis ad uitium, furtiuoq; igne calere.
Sed Venus augusto de sanguine fœmina, uili
Priuatoq; uiro uetitum per dedecus hæsit.
Et si Rhea sacram lasciui Martis amore
Lusa pudicitiam, fluuiali amisit in ulua:
Crediderim generosæ aliquem stirpis, sed eundem
Moribus infamem, compressa uirgine per uim
Se dixisse deum, ne stuprum numinis ullus
Obijcere auderet turpi miseræq; puellæ.
Hæc Italos induxit auos uel fama, uel error,
Martia Romuleo celebrarent ut sacra campo,
Vtq; Palatinis Capitolia condita saxis
Signarent titulo proaui Iouis, atq; Pelasgæ
Palladis, & Libyca Iunonem ex arce uocarent.
Cognatos de Marte deos, Veneris quoq; nudum
Accirent proceres Erycino è uertice signum.
Vtq; deûm mater Phrygia ueheretur ab Ida,
Bacchica de uiridi peterentur ut Orgia Naxo:
Facta est terrigenæ domus unica maiestatis,
B Et tot templa deûm Romæ, quot in urbe sepulchra
Heroum numerare licet, quos fabula manes
Nobilitat, noster populus ueneratus adorat.
Hos habuere deos Ancus, Numitor, Numa, Tullus,
Talia Pergameas fugerunt numina flammas.
Sic Vesta est, sic Palladium, sic umbra penatum,
Talis & antiquum terror seruauit Asylum.

Eeror à patribus propagatus ad posteros.

Vt semel obsedit gentilia pectora patrum
Vana superstitio, non interrupta cucurrit
Aetatum per mille gradus, tener horruit hæres,
Et coluit, quidquid sibimet uenerabile cani
Monstrarant ataui: puerorum infantia primo
Errorem cum lacte bibit, gustauerat inter
Vagitus: de farre molæ saxa illita ceris
Viderat, unguentoq; lares humescere nigros,
Formatum fortunæ habitum cum diuite cornu,
Sacratumq; domi lapidem consistere paruus
Spectarat, matremq; illic pallere precantem.
Mox humeris positus nutricis, triuit & ipse
Impressis silicem labris, puerilia uota
Fudit, opesq; sibi cæca de rupe poposcit,
Persuasumq; habuit, quid quis uelit, inde petendū.
Non qui oculos animumq; leuans rationis ad arcē
Rettulit, insulsum tenuit sed credulus usum,
Priuatos celebrans agnorum sanguine diuos.

De urbis simulacro.

Iamq; domo egrediens, ut publica festa, diesq;,
Et ludos stupuit, celsa & capitolia uidit,
Laurigerosq; deûm templis astare ministros,
Ac sacram resonare uiam mugitibus, ante
Delubrum Romæ: colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, nomenq; loci ceu numen habetur,
Atq; urbis Venerisq;, pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura deabus.
Vera ratus, quæcunq; fiant auctore Senatu.

DE SIMVLACRO HERCVLIS, GEminorum, & regum Italiæ.

Contulit ad simulacra fidem, dominosq; putauit
Aetherit, horrifico qui stant ex ordine uultu.
Illic Alcides, spoliatis Gadibus hospes
Arcadiæ fuluo ære riget: gemini quoq; fratres
Corrupta de matre nothi, Ledeia proles,
Nocturniq; equites, celsæ duo numina Romæ
Impendent retinentq; ueru, magniq; triumphi
Nuncia, suffuso figunt uestigia plumbo.
Aßistunt etiam priscorum insignia regum,
Dux Italus, Ianusq; bifrons, genitorq; Sabinus,
Saturnusq; senex, maculoso & corpore Picus,
Coniugis epotum sparsus per membra uenenum.
Omnibus ante pedes posita est sua cuique sordens
Arula, Iano etiam celebri de mense litatur
Auspicijs, epulisq; sacris, quas inueterato
Heu miseri sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa calendarum, sic obseruatio creuit,
Ex atauis quondam malè cœpta, deinde secutis
Tradita temporibus, serisq; nepotibus aucta,
Traxerunt longam corda inconsulta catenam,
Mosq; tenebrosus uitiosa in secula fluxit.

DE SIMVLACRO AVgusti.

Hunc morem ueterum docili iam ætate secuta
Posteritas, mēse, atq; adytis et flamine, et aris
Augustum coluit, uitulo placauit, & agno.
Strata ad puluinar iacuit, responsa poposcit,
Testantur tituli, produnt consulta senatus,
Cæsareum Iouis ad speciem statuentia templum.

De simulachro Liuiæ Augustæ.

Adiecere sacrum, fieret quo Liuia Iuno,
Non minus infamis thalami sortita cubile,
Quàm cum fraterno caluit Saturnia lecto.
Nondum maternam partu uacuauerat aluum,
Conceptamq; uiri sobolem paritura gerebat
Pronuba, iam grauidæ fulcrum geniale paratur,
Iam sponsus, saliente utero nubentis, amicos
Aduocat, haud sterilem certus fore iam sibi pactā,
Vitricus anteuenit tardum præferuidus ortum
Priuigni nondum geniti, mox editur inter
Fescenina, nouo proles aliena marito.
Idq; deûm sortes, & Apollinis antra dederunt
Consilium, nunquam melius nam cedere tedas
Respōsum est, q̄ cum prægnās noua nupta iugatur.
Hanc tibi Roma Deā titulis, et honore sacratam,
Perpetuò Floras inter Veneresq; creasti.
Nec mirum, quis enim sapiens dubitauerat illas
Mortali de stirpe satas uixisse, & easdem
Laude uenustatis claras, in amoribus usq;
Ad famæ excidium formæ nituisse decore?

De cultu Hadriani & Antinoi.

Quid loquar Antinoum cœlesti sede locatum?
Illum delicias nunc diui Principis, illum
Purpureo in gremio spoliatum morte uirili?
Adrianiq; Dei Ganymedem, non cyathos dijs
Porgere, sed medio recubantem cum Ioue fulcro,
Nectaris ambrosij sacrum potare Lyæum,
Cumq; suo in templis uota exaudire marito.
Ergo his auspicibus, Traianus, Nerua, Seuerus,
Et Titus, & fortes gesserunt bella Nerones:
Quos terrena uiros illustres gloria fecit,
Et uirtus fragilis prouexit in ardua famæ
Asscitæ terris, sub religione iacentes.
Quàm pudet hoc illis persuasum, talibus ut se,
Romanásq; acies censerent Martis amore
Posse regi, dum se Paphiæ malè blandus adulter
Venditat, Aeneadásq; suos successibus auget.
Felices, si cuncta deo sua prospera Christo
Principe dispositа scissent, qui currere regna
Certis ducta modis, Romanorúmq; triumphis
Crescere, & impletis uoluit se infundere seclis.
Sed caligantes animas, & luce carentes,
In Iouis, Augustiq; adytis, templisq; duarum
Iunonum, Martisq; etiam, Venerisq; sacellis
Mactatas, tetro lethi immersere barathro,
Supremum regimen crassis in partibus orbis
Esse rati, mersoq; poli consistere fundo.

De cultu Elementorum sub alijs nominibus.

Quicquid humus, pelagus, cœlū mirabile gignūt,
Id duxere deos: colles, freta, flumina, flammas,
Hæc sibi per uarias formata elementa figuras
Constituere patres, hominúmq; uocabula mutis
Scripserunt statuis, uel Neptunum uocitantes
Oceanum, uel cyaneas caua flumina Nymphas,
Vel siluas Driadas, uel deuia rura Napæas.
Ipse ignis, nostrum factus qui seruit ad usum,
Vulcanus perhibetur, & in uirtute superna
Fingitur, ac delubra deus, & nomine, & ore
Assimulatus habet, necnon regnare caminis
Fertur, & Aeolia summus faber esse sub Aetna.

De cultu Solis, quem credunt Apollinem.

Est qui conspicuis superos quæsiuit in astris,
Ausus habere deum Solem, cui tramite certo
Conditio imposita est, uigilem tolerare laborem, B
Visibus obiectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretiq; globo per mane uolantem,
Et quod nemo negat, mundo cœloq; minorem.
Area maior enim, quàm qui percurrit in illa,
Et longè campi spacium diffusius, in quo
Emicat, ac uolucri feruens rota uoluitur axe.
Quamuis nonnullis placeat, terram breuiorem
Dicere circuitu, quàm sit pulcherrimus ille
Circulus, & flammas immensi sideris, ultra
Telluris normam, porrecto extendere gyro,
Númne etiam cœli minor, & contractior orbis?
Cuius planiciem longo transmittere tractu
Circinus excurrens meta interiore laborat?
Ille deus uerus, quo non est grandior ulla
Materies, qui fine caret, qui præsidet omni
Naturæ, qui cuncta simul concludit, & implet.
Solem certa tenet regio, plaga certa coërcet,
Temporibus uarijs distinguitur, aut subit ortu,
Aut ruit occasu, latet aut sub nocte recurrens,
Nec torquere facem potis est ad signa trionum,
Orbe nec obliquo portas aquilonis adire,
Nec solitum conuersus iter reuocare retrorsum.

Hic erit

A Hic erit ergo deus præscriptis lege sub una
Deditus officijs? libertas laxior ipsi
Concessa est homini, formam cui flectere uitæ,
Atq; uoluntatis licitum est, seu tramite dextro
Scandere, seu læuo malit decurrere campo,
Sumere seu requiem, seu continuare laborem,
Seu parere deo, siue in contraria uerti.
Ista ministranti regimen solenne dierum,
Haudquaquam soli datur à factore potestas:
Sed famulus subiectus agit, quo icunq; necesse est.
Hoc sidus, currum rapidasq; agitare quadrigas
Commenti, & capitis radios & uerbera dextræ,
Et frenos, phalerasq;, & equorum pectora anhela
Aeris inaurati, uel marmoris, aut orichalci,
Iusserunt nitido fulgere polita metallo.
Post trabeas, & eburnam aquilam, sellamq; curulē,
Cernuaq; ora senex barbatus, & oscula figit
Cruribus ænipedum, si fas est credere, equorum,
Immotasq; rotas, & flecti nescia lora,
Aut ornat redimita rosis, aut thure uaporat.

De cultu Lunæ, quam & Dianam credunt.

B Hoc tamē utcūq; est tolerabile, quid? quod et istos
Dant tibi Roma deos, inferni gurgitis umbræ?
Eumenidum domina Stygio caput exerit antro,
Rapta ad tartarei thalamum Proserpina regis.
Et siquando suos dignatur adire Quirites,
Placatur uaccæ sterilis ceruice resecta,
Et regnare simul cœloq;, ereboq; putatur.
Nunc bigas frenare boues, nunc sæua Sororum
Agmina nipereo superis immittere flagro.
Nunc etiam uolucres caprearum in terga sagittas
Spargere, terq; suas eadem uariare figuras.
Deniq; cùm Luna est, sublustri splendet amictu:
Cùm succincta iacit calamos, Latonia uirgo est:
Cùm subnixa sedet solio, Plutonia coniunx,
Imperitat Furijs, & dictat iura Megeræ.
Si uerum quæris, Triuiæ sub nomine dæmon
Tartareus colitur, qui te modò raptat ad æthram,
Sidereoq; deum uenerandum suadet in astro.
Per siluas modò mortiferi discurrere mundi,
Erroresq; sequi subigit, nemorumq; putare
Esse deam, quæ corda hominum pauitantia figat,
Quæq; feras perimat lethali uulnere mentes,
Depressos modò subter humum formidine sensus:
Obruit, implorent ut numina lucis egena,
Seq; potestati committant noctis opertæ.

De uictimis Ditis et Charontis in theatris.

Respice terrifici scelerata sacraria Ditis,
Cui cadit infausta fusus gladiator harena.
Heu male lustratæ Phlegetontia uictima Romæ.
Nam quid uæsani sibi uult ars impia ludi?
Quid mortes iuuenū? quid sanguine pasta uoluptas?
Quid puluis caueæ semper funebris, & illa
Amphitheatralis spectacula tristia pompæ?
Nempe Charon, iugulis miserorum se duce dignas
Accipit inferias, placatus crimine sacro.
Hæ sunt deliciæ Iouis infernalis, in istis
Arbiter obscuri placidus requiescit auerni.
Nónne pudet regem populis sceptrisq; potentem:
Talia pro patriæ censere litanda salute?
Religionis opem subternis poscere ab antris?
Euocat heu pœnis tenebrosa ex sede ministrum
Interitus, speciosa hominum cui funera soluat.
Incassum arguere iam Taurica sacra solemus.
Funditur humanus latiali in munere sanguis,
Confessusq; ille spectantum soluit ad aram
Plutonis fera uota sui: quid sanctius ara,
Quæ bibit egestum per mystica tela cruorem?
An 'nc fides dubia est tibi, sub caligine cæca
Esse deum, quem tu tacitus timeris in umbris?
Ecce duos Manes cur inficiaris haberi?
Ipsa patrū monumenta probant, dijs Manibus illic
Marmora secta lego quæcunq; Latina uetustos
Custodit cineres, densisq; Salaria bustis.

Ad urbem Romam.

Dic quibus hūc scribis titulū? nisi quod trucis orci:
Imperium, uel ræ ceu maiestatis adoras?
En quibus implicita squallebat regia summi
Imperij, tractis maiorum ab origine sacris.
Cùm princeps gemini bis uictor cæde tyranni
Pulchra triumphali respexit mœnia uultu,
Nubibus obsessam nigrantibus aspicit urbem,
Noctis obumbratæ caligine, turbidus aër
Arcebat liquidum septena ex arce serenum.
Ingemuit miserans, & sic ait, exue tristes
Fida parens habitus, equidem prædiuite cultu
Illustrata cluis, spolijsq; insigne superbis
Attollis caput, & multo circunfluis auro.

Sed nebulis propteruolitantibus, obsitus alti
Verticis horret apex, ipsas quoq; liuida gemmas
Lux hebetat, spissusq; dies, & fumus ob ora
Suffusus, rutilum frontis diadema retundit.
Obscuras uideo tibi circunferrier umbras,
Cœruleasq; animas, atque idola nigra uolare.
Censeo sublimem tollas super aëra uultum,
Sub pedibusq; tuis nimbosa elementa relinquas,
Omne quod ex mũdo est, tibi subiacet, hoc deus ipse
Constituit, cuius nutu dominaris, & orbi
Imperitas, & cuncta potens mortalia calcas.
Non decet, ut submissa oculos Regina caducum
Contemplere solum, maiestatemq; requiras,
Circa humiles rerum partes, quibus ipsa superstas.
Non patiar, ueteres teneas ut me duce nugas,
Vt cariosorum uenereris monstra deorum.
Si lapis est, senio dissoluitur, aut crepat ictu
Percussus tenui: mollis si bractea gypsum
Texerit, infido rarescit glutine sensim.
Si formam statuæ lamnis commisit ahenis
Lima terens, aut in partem caua membra grauato
Pondere curuantur, scabra aut ærugo peresam
Conficit effigiem, crebroq; foramine rumpit.
Nec tibi terra deus, cœli nec sit deus astrum,
Nec deus oceanus, nec uis quæ subter operta est,
Infernis triste ob meritum damnata tenebris:
Sed nec uirtutes hominum deus, aut animarum,
Spirituúmue, uagæ tenui sub imagine formæ.
Absit ut umbra deus tibi sit, geniúsue, locúsue,
Aut deus aërias uolitans phantasma per auras.
Sint hæc Barbaricis gentilia numina pagis,
Quos penes, omne sacrũ est, quicqd formido tremẽ
Suaserit, horrificos quos prodigialia cogunt (dum
Credere monstra deos, quos sanguinolentus edendi
Mos iuuat, ut pinguis luco lanietur in alto
Victima, uisceribus multa inter uina uorandis.
At te, quæ domitis leges ac iura dedisti
Gentibus, instituens magnus quá tenditur orbis,
Armorum morumq; feros mansuescere ritus,
Indignum ac miserum est, in relligione tenenda
Id sapere, immanes populi de more ferino
Quod sapiunt, nullaq; rudes ratione sequuntur.
Seu nos proeinctus maneat, seu pace quietas
Dictemus leges, seu debellata duorum
Colla tyrannorum media calcemus in urbe:
Agnoscas Regina libens mea signa necesse est,
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget, A
Aut longis solido ex auro præfertur in hastis.

Crucis potentia.

Hoc signo, inuictus transmissis Alpibus ultor
Seruitium soluit miserabile Constantinus.
Cùm te pestifera premeret Maxentius aula,
Lugebas longo damnatos carcere centum,
Vt seis ipsa, patres, aut sponsus fœdera pactæ
Intercepta gemens, diroq; satellite rapta,
Immersus tenebris, dura inter uincla luebat.
Aut si nupta thorum regis conscendere iussa,
Cœperat impurum domini oblectare furorem,
Morte maritalis dabat indignatio pœnas.
Plena puellarum patrumq; ergastula sæui
Principis: abducta genitor si uirgine mussans
Tristius ingemuit, non ille impune dolorem
Prodidit, aut confessa nimis suspiria traxit.
Vim libertatis nimiæ, patriumq; dolorem.
Testis Christicolæ ducis aduentantis ad urbem
Moluius, exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Præcipitans, quá nam uictricia uiderit arma
Maiestate regi, quod signum dextera uindex
Prætulerit, quali radiarint stemmate pila.
Christus purpureum gemmanti textus in auro B
Signabat labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.
Ipse senatorum meminit clarissimus ordo,
Qui tunc concreto processit crine, catenis
Squallens carcereis, aut nexus compede uasta,
Complexusq; pedes uictoris, ad inclyta flendo
Procubuit uexilla iacens: tunc ille senatus
Militiæ ultricis titulum, Christiq; uerendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.
Ergo caue egregium caput orbis, inania post hæc
Prodigia, esse deos solito tibi fingere cultu,
Atq; experta dei uirtutem spernere ueri.
Deponas iam festa uelim puerilia, ritus
Ridiculos, tantoq; indigna sacraria regno.
Marmora tabenti respergine tincta lauate
O proceres, liceat statuas consistere puras
Artificũ magnorũ opera, hæc pulcherrima nostræ
Ornamenta cluant patriæ, nec decolor usus
In uitium uersæ monumenta coinquinet artis.
Talibus edictis urbs informata refugit
Errores ueteres, & turbida ab ore uieto
Nubila discussit, iam nobilitate parata

Aeternas

A Aeternas tentare uias, Christumq; uocantem
Magnanimo ductore sequi, & spem mittere in æuũ.
Tunc primùm senio docilis sua secula Roma
Erubuit, pudet exacti iam temporis, odit
Præteritos fœdis cum relligionibus annos.
Mox ubi contiguos fossis muralibus agros
Sanguine iustorum innocuo maduisse recordans,
Inuidiosa uidet tumulorum millia circum
Tristis iudicij mage pœnitet, ac ditionis
Effrenis, nimiæq; sacris pro turpibus iræ.
Compensare cupit teterrima uulnera læsæ
Iustitiæ, sero obsequio, ueniaq; petenda,
Ne tanto imperio maneat pietate repulsa
Crimen sæuitiæ, monstrata piacula quærit,
Inq; fidem Christi pleno transfertur amore.
Laurea uictoris Marij minus utilis urbi,
Cùm traheret Numidã populo plaudẽte Iugurthã:
Nec tantum Arpinas consul tibi Roma medelæ
Contulit, extincto iusta inter uincla Cethego:
Quantum præcipuum nostro sub tempore princeps
Prospexit tribuitq; boni: multos Catilinas
Ille domo pepulit, non sæua incendia tectis,
Aut sicas patribus, sed tartara nigra animabus,
B Internoq; hominum strauit tormenta parantes.
Errabant hostes per templa, per atria passim,
Romanumq; forum, & Capitolia celsa tenebant,
Qui coniuratas ipsa ad uitalia plebis
Moliti insidias, intus serpente ueneno
Consuerant, tacitis pestem miscere medullis.
Ergo triumphator latitanti ex hoste togatus,
Clara trophæa refert sine sanguine, rẽq; Quirini
Assuescit supero pollere in secula regno.
Deniq; nec metas statuit, nec tempora ponit,
Imperium sine fine docet, ne Romula uirtus
Iam sit anus, norit ne gloria parta senectam.

Senatus ad Christum conuersio.

Exultare patres uideas, pulcherrima mundi
Lumina, conciliumq; senum gestire Catonum
Candidiore toga, niueum pietatis amictum
Sumere, & exuuias deponere pontificales.
Iamq; ruit, paucis Tarpeia in rupe relictis
Ad syncera uirum penetralia Nazareorum,
Atq; ad apostolicos Euandria curia fontes,
Aeneadum soboles, et pignora clara proborum.
Fertur enim ante alios generosus Anitius, urbis
Illustrasse caput, sic se Roma inclyta iactat.
Quin & Olibriaci generisq; & nominis hæres,
Adiectus fastis, palmata insignis abolla,
Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.
Non Paulinorum, non Bassorum dubitauit
Prompta fides dare se Christo, stirpemq; superbam
Gentis patriciæ uenturo attollere seclo.
Iam quid plebicolas percurram carmine, Gracchos
Iure potestatis fultos, & in arce senatus
Præcipuos, simulachra deũm iussisse reuelli?
Cumq; suis pariter lictoribus omnipotenti
Suppliciter Christo se consecrasse regendos?
Sexcentas numerare domos de sanguine prisco
Nobilium licet, ad Christi signacula uersas,
Turpis ab idolij uasto emersisse profundo,
Si persona aliqua est, aut si status urbis, in his est:
Si formam patriæ facit excellentior ordo:
Hi faciunt, iuncta est quoties sententia plebis,
Atq; unum sapiunt plures, simul ac potiores.
Respice ad illustrem, lux est ubi publica, cellam,
Vix pauca inuenies gentilibus obsita nugis
Ingenia, obtritos ægre retinentia cultus,
Et quibus exactas placeat seruare tenebras,
Splendentemq; die medio non cernere solem.

Plebis ad Christum conuersio.

Post hinc ad populũ cõuerte oculos, quota pars (est
Quæ Iouis infectam sanie non despuit aram?
Omnis qui celsa scandit cœnacula uulgus,
Quiq; terit silicem uarijs discursibus atram,
Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis:
Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obses,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde sacrum referat regali chrismate signum.
Et dubitamus adhuc Romam tibi Christe dicatam
In leges transisse tuas? omniq; uolentem
Cum populo, & summis cum ciuibus, ardua magni
Iam super astra poli, terrenum extendere regnum?
Nec moueor, quòd pars hominũ rarissima, clausos
Non aperit sub luce oculos, & gressibus errat.
Quamlibet illustres meritis, & sanguine clari,
Præmia uirtutum, titulis, & honoribus aucti,
Ardua rettulerint fastorumq; arce potiti
Annales proprio signarint nomine chartas,

Atque inter ueteres cera numerentur & ære:
Attamen in paucis iam deficiente caterua,
Nec persona sita est Patriæ, nec curia constat,
Et quodcunq; fouet studij priuata uoluntas,
Ac iam rara tenet. sed publica uota reclamant,
Dissensu celebri trepidum damnantia murmur.
Sic consulta Patrū subsistere conscriptorum,
Non aliter licitum prisco sub tempore, quàm si
Tercentum sensisse senes legerentur in unum.
Seruemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numeri, paruaq; in parte silescat.

Ad Symmachum.

Aspice quàm pleno subsellia nostra senatu
Decernant infame Iouis puluinar, & omne
Idolium, longe purgata ex urbe fugandum:
Quà uocat egregij sententia principis, illuc
Libera cum pedibus, tum corde frequentia transit.
Nec locus inuidiæ est, nullum uis aspera terret,
Ante oculos, sic uelle patet, cunctiq; probatum
Non iussum, sola capti ratione sequuntur.
Deniq; pro meritis terrestribus æqua rependens
Munera sacricolis, summos impertit honores
Dux bonus, & certare sinit cum laude suorum:
Nec pago implicitos per debita culmina mundi
Ire uiros prohibet: quoniam cœlestia nunquam
Terrenis solitum per iter gradientibus obstant.
Ipse magistratum tibi consulis, ipse tribunal
Contulit, auratumq; togæ donauit amictum,
Cuius relligio tibi displicet: ô pereuntum
Assertor diuûm, solus qui restituendos
Vulcani, Martisq; dolos, Venerisq; peroras,
Saturniq; senis lapides, Phœbiq; furores,
Iliacæ matris Megalesia, Bacchica Nysi,
Isidis amissum semper plangentis Osyrim
Mimica, ridendaq; suis solennia caluis,
Et quascunque solent Capitolia claudere laruas.
O linguam miro uerborum fonte fluentem,
Romani decus eloquij, cui cedat & ipse
Tullius, has fundit diues facundia gemmas.
Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro,
Si mallet laudare deum: cui sordida monstra
Prætulit, & liquidam temerauit crimine uocem.
Haud aliter, quàm si rastris quis tentet eburnis
Cœnosum uersare solum, limoq; madentes
Excolere aureolis si forte ligonibus uluas.
Splendorem dentis nitidi scrobis inquinat atra,
Et preciosa acies, squallenti sordet in aruo. A
Non uereor, ne me nimium confidere quisquam
Arguat, ingenijq; putet luctamen inire.
Sum memor ipse mei, satis & mea friuola noui:
Non ausim conferre pedem, nec spicula tantæ
Indocilis fandi coniecta lacessere linguæ.
Illæsus maneat liber, excellensq; uolumen
Obtineat partam dicendi fulmine famam:
Sed liceat tectum seruare à uulnere pectus,
Oppositaq; uolans iaculum depellere parma.
Nam si nostra fides seclo iam tuta quieto,
Viribus infestis, hostiliq; arte petita est:
Cur mihi fas non sit, lateris sinuamine flexi
Ludere uentosas iactu pereunte sagittas?
Sed iam tempus, iter longi cohibere libelli,
Ne tractum sine fine ferat fastidia carmen.

AVRELII PRVDENTII
CONTRA SYMMACHVM VRBI
præfectum, in librum secundum
Præfatio.

Genus carminis simile illi, Insignem meritis uirum.

Sim on, quem uocitant Petrum, B
Summus discipulus dei,
Lucis forte sub exitu,
Cum uesper croceus rubet,
Curuam uulserat ancoram,
Captans flamina linteis,
Et transnare uolens fretum:
Nox uentum mouet obuium
Fundo, qui mare misceat,
Iactatam quatiat ratem.
Clamor nauticus æthera
Plangens atq; ululans ferit,
Cum stridore rudentium,
Nec quicquam superat spei,
Mergendis prope naufragis,
Cum Christum procul aspicit
Pallens turba periculis,
Calcantem pedibus mare:
Ac si per solidam uiam,
Siccum littus obambulet.
Hæc miracula cæteri
Vectores pauidi stupent.
Solus non trepidus Petrus

Agnoscit

A *Agnoscit dominum poli,*
Terræq́;, & maris inuii,
Cuius omnipotentiæ est
Plantis æquora subdere.
Tendit suppliciter manus,
Notum subsidium rogat.
Ast ille placidè annuens,
Puppi ut desiliat iubet,
Iussis obsequitur Petrus,
Sed uestigia fluctibus
Summis tingere cœperat,
Et lapsante gradu pedes
Pessum mergere lubricos.
Mortalem deus increpat,
Qui sit non stabili fide,
Nec calcare fluentia,
Nec Christum ualeat sequi.
Tum dextra famulum leuat,
Sistitq́;, & docet ingredi
Tergum per tumidum freti.
Sic me tuta silentia
Egressum, dubijs loquax
Infert lingua periculis,
B *Non ut discipulum Petrum*
Fidentem & merito & fide,
Sed quem culpa frequens, leuem
Voluat per freta naufragum.
Sum plane temerarius,
Qui noctis mihi conscius,
Quam uitæ in tenebris ago
Puppim credere fluctibus
Tanti non timeam uiri:
Quo nunc nemo disertior,
Exultat, fremit, intonat,
Ventisq́; eloquij tumet.
Cui mersare facillimum est
Tractandæ indocilem ratis,
Ni tu Christe potens, manum
Dextro numine porrigas,
Facundi oris ut impetus
Non me fluctibus obruat,
Sed sensim gradiens, uadis
Insistam fluitantibus.

CONTRA SYMMACHVM LIber secundus.

H*Actenus et ueterũ cunabula prima deorũ, (est*
Et causas, quibus error hebes conflatus in orbe
Diximus, & nostro Romam iam credere Christo.
Nunc obiecta legam, nunc dictis dicta refellam.
Vnde igitur cœpisse ferunt, aut ex quibus orsum,
Quo mage sancta ducũ corda illice flecteret arte?

SYMMACHVS.

QVis ita familiaris est barbaris, ut aram Victoriæ non requirat: Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta uitamus: reddatur saltem nomini honor, qui numini denegatus est, multa Victoriæ debet æternitas uestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hãc potestatem, quibus nihil profuit: uos amicũ triumphis patrocinium, nolite deserere. Cunctis potentia ista uotiua est: nemo colendam neget, quam profitetur optandam.

PRVDENTIVS.

Armorum dominos uernantes flore iuuentæ,
Inter castra patris genitos, sub imagine auitæ
Eductos, exempla domi congesta tenentes,
Orator catus instigat, ceu classica belli
Clangeret, exacuitq; animos, & talia iactat,
Si uobis uel parta uiri Victoria cordi est,
Vel parienda dehinc, templum deæ uirgo sacratum
Obtineat, uobis regnantibus: ecquis amicus
Hostibus, hanc sanctè uestro negat esse colendam
Imperio? cui semper adest, quod laudibus implet.
Hæc ubi legatus, reddunt placidissima fratrum
Ora ducum: scimus quàm sit Victoria dulcis
Fortibus, Ausoniæ uir facundissime linguæ:
Sed quibus illa modis, qua sit ratione uocanda
Nouimus, hac primum pueros pater imbuit arte,
Hanc genitore suo didicit puer ipse magistro,
Non aris, non farre molæ Victoria fœlix
Exorata uenit: labor impiger, aspera uirtus,
Vis animi, excellens, ardor, uiolentia, dura,
Hanc tribuunt, durum tractandis robur in armis.
Quæ si defuerint bellantibus, aurea quamuis
Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
Explicet, & multis surgat formata talentis,
Non aderit uersisq́; offensa uidebitur hastis.
Quid miles proprijs diffisus uiribus, optas
Irrita fœmineæ tibimet solatia formæ?
Nunquam penniger am legio ferrata puellam
Vidit, anhelantum regeret quæ tela uirorum,

Vincendi quæris dominam?sua cuiq; dextra est,
Et deus omnipotens:non pexo crine uirago,
Nec nudo suspensa pede,strophioq; recincta,
Nec tumidas fluitante sinu uestita papillas.
At uos pictorum docuit manus,aßimulatis
Iure poëtarum numen componere monstris,
Aut lepida ex uestro sumpsit pictura sacello,
Quod uarijs imitata notis,ceraq; liquenti
Duceret in faciem,socijq; poëmatis arte
Aucta,coloratis auderet ludere fucis.
Sic unum sectantur iter,sic cassa figuris
Somnia concipiunt & Homerus, & acer Apelles,
Et Numa,cognatumq; malum pigmēta,Camœnæ.
Idola conflauit fallendi docta potestas.
Hæc si non ita sunt,edatur,cur sacra uobis
Ex tabulis cerisq; poëtica fabula præstet?
Cur Berecynthiacus perdit truncata sacerdos
Inguina,cùm pulcher sese castrauerit Atys?
Cur etiam templo Triuiæ,lucisq; sacratis
Cornipedes arcētur equi,cùm Phœdra pudicum
Raptarit iuuenem uolucri per littora curru?
Idq; etiam paries tibi uersicolorus adumbret?
Desine si pudor est,gentilis ineptia,tandem
Res incorporeas simulatis fingere membris.
Desine,terga hominis plumis obducere frustra.
Fertur auis mulier,magnusq; eadem dea uultur.
Vis decorare tuum ditißima Roma Senatum?
Suspende exuuias,armis & sanguine captas,
Congere cæsorum uictrix diademata regum,
Frange repulsorum fœda ornamenta deorum.
Tunc tibi non terris tantùm Victoria parta,
Sed super astra etiam media seruabitur æde.
Talia principibus dicta interfantibus,ille
Prosequitur,magnisq; tubam concentibus inflat,
Allegat morem ueterum,nil dulcius esse
Affirmat solitis,populosq; hominesq; teneri
Lege sua:sicut uariæ nascentibus,inquit,
Contingunt pueris animæ,sic urbibus affert
Horà diesq; suum,cùm primum mœnia surgunt,
Aut fatum,aut genium,cuius moderamine regnent,
Addit & arcanum rerum,ueriq; latebras
Prosperitate aliqua deprendi posse,secundi
Per documenta boni,si sint felicia,quæ quis
Experiendo probet,ceßisse parentibus omne
Idolium semper feliciter,& pede dextro
Enumerat longi uim temporis,excitat ipsam
Crinibus albentem niueis,& fronte uietam, A
Ore reposcentem querulo sua numina Romam.
Libera sum,liceat proprio mihi uiuere more.
Ecquis erit,qui mille meos reprehenderit annos?
Vno omnes sub sole siti,uegetamur eodem
Aëre,communis cunctis uiuentibus aura.
Sed qui sit, qualisq; deus, diuersa sequuti
Quærimus,atq; uijs longè distantibus,unum
Imus ad occultum:suus est mos cuiq; genti
Per quod iter properās, eat ad tā grāde profundū.
His tam magnificis,tantaq; fluentibus arte,
Respondit uel sola fides,doctißima primum
Pandere uestibulum ueræ ad penetralia sectæ.
Nam cùm diuinis agimus de rebus, & illum
Qui uel principio caruit,uel fine carebit,
Quiq; chao anterior fuerit,mundumq; crearit:
Conīectare animo contendimus,exigua est uis
Humani ingenij,tantoq; angusta labori:
Quippe minor natura,aciem si intendere tentet
Acrius,ac penetrare dei secreta supremi.
Quis dubitet uicto fragilem lassescere uisu,
Vimq; fatigatæ mentis sub pectore paruo
Turbari,inualidisq; hebetem succumbere curis?
Sed facilis fidei uia prouocat omnipotentem B
Credere,qui bona non tantùm præsentia donat,
Sed uentura etiam,longisq; intermina seclis
Promittit,nec totus eam resolutus inane
In nihilum,pereamq; breuem post luminis usum,
Muneris auctores ipso de munere pendas.
Aeterna æternus tribuit,mortalia confert
Mortalis,diuina deus,peritura caducus.
Omnia quæ tempus peragit,quæq; exitus aufert,
Vilia sunt breuitate sui, nec digna perenni
Largitore,cui propria est opulentia,nunquam
Desinere,idq; homini dare,quod nō desinet unquā.
Nam si corruptum corrumpendùm ue deus quid
Præstat, habetq; nihil quod sit preciosius istis,
Pauper, & infirmus,summoq; indignus honore,
Et non omnipotens , sed inanis numinis umbra est.
Hac ratione fides sapienter conijcit,immò
Non dubitat uerū esse deū, qui quod sumus, et quod
Viuimus,ille sum semper fore,si mereamur,
Nos sperare iubet:cœlestia si placet inquit
Scandere,terrenas animo depellite curas.
Nam quantum subiecta polo tellus iacet infra,
Diuiditurq; ab humo conuexi regia cœli:.

Tantum.

A Tantum uestra meis distant mundena futuris,
Dira bonis, scelerata pijs, tenebrosa serenis.
Quicquid obire potest fugiatis censeo, quicquid
Naturæ ratione capit uitium, atq; senescit,
Pro nihilo, in nihilum, quia sunt reditura, putetis.
Cuncta quidē quæ gignit humus, quæ continet, ipse
Principio institui, nitidoq; insignia mundo
Ornamenta dedi, spaciosaq; semina finxi.
Sed tamen esse modum uolui, parcisq; fruenda
Moribus indulsi, quantum moribundus & æger
Corporis, ac uitæ uolucris sibi posceret usus:
Non ut captus homo studijs & inaniter ardens,
Duceret omne bonum positum in dulcedine rerum
Et specie tenui, quas currere tempore iußi,
Atq; æuum statui, sub quo generosa probarem
Pectora, ne torpens, & non exercita uirtus,
Robur eneruatum gereret sine laude palæstræ,
Eneruare suum corrupta per ocia robur
Posset, & in nullo luctamine pigra iaceret:
Illecebrosus enim sapor est, & pestifer bonum,
Quæ dum prætereunt, miro oblectamine mentes
Implicitas uinctasq; tenent: uincenda uoluptas,
Elaqueanda animi constantia, ne retinaclis
B Mollibus ac lentis nexa, & captiua prematur.
Luctandum summis conatibus, inter acerba
Sectandum uirtutis iter, ne suauia fluxæ
Conditionis amet nimium: ne congerere aurum,
Nec uarios lapidum cupidè spectare colores
Ambitiosa uelit, ne se popularibus auris
Ostentet, pulchroq; inflata tumescat honore.
Ne natale solum, patrij ne iugera ruris
Tendat, et externos animum diffundat in agros,
Et ne corporeis addicat sensibus omne
Quod uult, aut quod agit, ne præferat utile iusto,
Omnem spemq; in me statuat: nunquam peritura
Quæ dedero, longoq; die mea dona manebunt.
Hæc igitur spondente deo, quis fortis, & acer,
Virtutisq; capax breue, quidq; perennibus in se
Prætulerit? uel quis sapiens potiora putarit
Gaudia membrorum, quàm uiuæ præmia mentis?
Nónne hominem ac pecudem distātia separat una?
Quòd bona quadrupedū ante oculos sita sunt, ego
Spero, q extra aciē lōgū seruatur in æuū. (cōtrà
Nam si tota mihi cum corpore uita peribit,
Nec poterit superesse meum post funera quicquā.
Quis mihi regnator cœli? quis conditor orbis?
Quis deus? aut quæ iam meritò metuenda potestas?
Ibo per impuros feruente libidine luxus,
Incestabo thoros, sacrum calcabo pudorem,
Inficiabor habens aliquod sine teste propinqui
Depositum, tenues auidus spoliabo clientes,
Longæuam perimam magico cantamine matrem.
Tardat anus dominum dilata morte secundum.
Nec formido malum, falluntur publica iura,
Lex armata sedet, sed nescit crimen opertum,
Aut si res pateat, iudex corrumpitur auro.
Rara reos iusta percellit pœna securi.
Sed quid ego hæc meditor? reuocat deus ecce seuera
Maiestate minax, negat interitura meorum
Per mortē monumēta operum: non occidit, inquit,
Interior qui spirat homo, luet ille perenne
Supplicium, quòd subiectos malè rexerit artus.
Nec mihi difficile est liquidam circundare flammis
Naturam, quamuis perflabilis illa feratur
More noti: capiam tamen, & tormenta adhibebo,
Ipse incorporeus, ac spirituum sator unus.
Quin & corporibus parilis consortia pœnæ
Decernam, possum quoniam renouare fauillas
Antiquam in faciem, nec desperanda potestas,
Qui potui formare nouum, reparabo peremptum.
Non desunt exempla meæ uirtutis, in ipsis
Seminibus, natura docet reuirescere cuncta
Post obitum, siccantur enim pereunte uigore
Quo uixere prius, tunc sicca & mortua sulcis,
Aut foueis mandata latent, & more sepulchri
Obruta, de tumulis rediuiuo germine surgunt.
Nunquid nosse potes, uel coniectare, quis istud
Tam sollers opifex struat? aut quæ uis agat intus?
Ne uos ô miseri Physicorum dogmata fallant.
En ego gignendi dominus, ac restituendi
Quod perijt fluxitq;, potens arentia quæq;
In ueteres formas, aut flore, aut fronde reduco.
Idq; ipsum quandoq; homini facturus, inani
Surgat ut ex cinere, structuraq; pristina constet,
Quæ mihi pro meritis uel per tormenta rependat
Crimina, uel summæ uirtutis in arce coruscet,
Non peritura dehinc quacunq; in sorte manebit.
Interea, dum mista uiget substantia in unum,
Sit memor auctoris proprij, ueneretur, & oret
Artificem submissa suum: non condidit alter
Halantis animæ figmentum, & corporis alter.
Nec bona præsentis uitæ numerosa gubernant

Numina, non alius segetes, et spicea farra
Suppeditat deus, aut alius dat musta racemis,
Purpureumq; graui fundit de palmite succum.
Ipse ego sum, uirides oleas pinguescere baccis
Qui facio, Graia quas Pallade fingitis ortas,
Et qui Lucinas tribuo nascentibus horas.
Duplex lege mea per mutua fœdera sexus
Gignere amat sobolē, generisq; propaginē gaudet,
Quem uos lasciuis uiolatis amoribus ignem,
Et stupra uestra deæ Veneris prætexitis umbra.
Vnus ego ipse elementa rego, nec mole laboris
Vt miser infirmus'ue aliquis, fragilis'ue fatigor.
Lux immensa mihi est, nec morte solubilis ætas,
Sensibus & uestris haud intellecta uetustas.
Inde ministerijs ad tot moderamina mundi
Non egeo, nec participes, sociosq; requiro.
Porrò autem angelicas legiones, quas mea fecit
Dextera, nosse meum est, & quæ natura creatis
Subsistat, qualesq; mihi seruentur ad usus.
Tu me præterito, meditaris numina mille,
Quæ simules parēre meis uirtutibus, ut me
Per uarias partes minuas, cui nulla recidi
Pars, aut forma potest, quia sum substātia simplex,
Nec pars esse queo solis diuisio rebus.
Compositis, fictisq; subest: me nemo creauit,
Vt scindi ualeam, cunctorum conditor unus
Crede, quod ex nihilo formaui, pars mea non est.
Quare age mortalis, soli mihi construe templum,
Meq; unum uenerare deum, cementa remitte,
Et quæ saxa Paros secat, & quæ Punica rupes,
Quæ uiridis Lacedæmō habet, maculosaq; Synna,
Natiuum nemo scopulis mihi dedicet ostrum.
Templum mentis amo, non marmoris, aurea in illo
Fundamenta manent fidei, structura niuali
Consurgit pietate nitens, tegit ardua culmen
Iustitia, interius spargit sola picta rubcati
Flore pudicitiæ pudor almus, & atria seruat.
Hæc domus apta mihi est, hæc me pulcherrima se-
Accipit, æterno, cœlestiq; hospite digna. (des
Nec nouus hic locus est fluxit mea gloria in artus,
Vt lux uera dei, deus illustrauit alumnam
Materiem, corpusq; parens, habitabile fecit
Ipse sibi, plasmo ut posset requiescere templo.
Condideram perfectū hominē, spectare superna
Mandaram, totis conuersum uiribus in me
Recto habitu, celsoq; situ, & sublime tuentem:
Sed respexit humum, seq; inclinauit ad orbis A
Diuitias, pepulitq; meum de pectore numen.
Restituendus erat mihimet, submissus in illum
Spiritus ipse meus descendit, & edita limo
Viscera, diuinis uirtutibus informauit.
Iamq; hominē assumptū summus deus in deitatem
Transtulit, ac nostro docuit recalescere cultu.
Scire uelim præcepta patris, quibus auribus hæc
Accipias, Italæ censor doctißime gentis. (tu
An ueterum tantum morem ratione relicta
Eligis, & dici id patitur sapientis acumen,
Ingeniumq; uiri? potior mihi pristinus est mos,
Quàm uia iustitiæ, pietas quàm prodita cœlo,
Quamq; fides ueri, rectæ quàm regula sectæ.

SYMMACHVS.

Suus cuiq; mos suus cuiq; ritus est. Iam si longa ætas autoritatem religionibus faciat, seruanda est tot seculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui feliciter sequuti sunt suos.

PRVDENTIVS.

Si quicquid rudibus mundi nascentis in annis
Mos habuit, sanctè colere, ac seruare necesse est:
Omne reuoluamus sua per uestigia seclum
Vsq; ad principium, placeat damnare gradatim
Quicquid posterius successor repperit usus. B
Orbe nouo, nulli subigebant arua coloni,
Quid sibi aratra uolunt? quid cura superflua rastris?
Ilignis melius saturatur glandibus aluus.
Primi homines cuneis scindebant fissile lignum,
Decoquat in massam feruens strictura secures
Rursus, & ad proprium restillet uena metallum.
Induuias cæsæ pecudes, & frigida paruas
Præbebat spelunca domos, redeamus ad antra,
Pellibus insutis hirtos sumamus amictus.
Immanes quondam populi feritate subacta
Edomiti, iam triste fremant, iterumq; ferinos
In mores redeant, atq; ad sua prisca recurrant.
Præcipitet Scythica iuuenis pietate, uietum
Vetusto de ponte patrem, sic mos fuit olim.
Cædibus infantum fument Saturnia sacra,
Flebilibusq; truces resonent uagitibus aræ.
Ipsa casas fragili texat gens Romula culmo,
Sic tradunt habitasse Remum, regalia fœno
Fulcra supersternant, aut pelle Libystidis ursæ
Compositam chlamydem uilloso corpore gestent:
Talia Trinacrius ductor, uel Thuscus habebat.

Romæ

A Roma antiqua sibi non constat, uersa per æuum,
Et mutata sacris ornatu, legibus, armis,
Multa colit, quæ non coluit sub rege Quirino:
Instituit quædam melius, nonnulla refigit,
Et morem uariare suum non destitit, & quæ
Pridem condiderat iura, in contraria uertit.
Quid mihi tu ritus solitos Romane Senator
Obiectas? cum scita patrum populiq; frequenter
In tabulis placiti sententia flexa nouarit?
Nunc etiam quoties solitis decedere prodest,
Præteritosq; habitus cultu damnare retenti.
Gaudemus compertum aliquid, tandemq; retectum,
Quod latuit: tardis semper processibus aucta
Crescit uita hominis, & longo proficit usu.
Sic æui mortalis habet se mobilis ordo,
Sic uariat natura uices: infantia repit,
Infirmus titubat pueri gressusq; animusq;.
Sanguine præcalido feruet neruosa iuuenta,
Mox stabilita uenit maturi roboris ætas,
Vltima consilijs melior, sed uiribus ægra,
Corpore succumbit, mentem purgata senectus.
His genus humanum per dissona tempora fluxit
Curriculis æuum mutabile, sic hebes inter
B Primitias, mersumq; solo titubauit, & instar
Quadrupedis, pueri lactantia uiscera traxit.
Mox tenerum docili ingenio, iamq; artibus aptum
Noscendis, uaria rerum nouitate politum est.
Inde tumens uitijs, calidos adoleuit in annos,
Donec decocto solidaret robore uires.
Tempus adest, ut iam sapiat diuina, serenæ
Mentis consilio, uiuacius abdita sollers
Quærere, & æternæ tandem inuigilare saluti.
Quanquam si tantum studium est, & cura uetusti
Moris, & à prisco placet haud discedere ritu:
Extat in antiquis exemplum nobile libris,
Iam tunc diluuij sub tempore, uel prius, uni
Inseruisse deo gentem, quæ prima recentes
Incoluit terras, uacuoq; habitauit in orbe.
Vnde genus ducit nostræ porrecta propago
Stirpis, & indigenæ pietatis iura reformat.
Sed quia Romanis loquimur de cultibus, ipsum
Sanguinis Hectorei populum, probo, tempore lõgo
Non multos coluisse deos, rarisq; sacellis
Contentum, paucas posuisse in collibus aras.
Innumeros post deinde deos uirtute subactis
Vrbibus, ex claris peperit sibi Roma triumphis.
Inter fumantes templorum armata ruinas
Dextera uictoris, simulacbra hostilia cepit,
Et captiua domum, uenerans ceu numina, uexit.
Hoc signum rapuit bimaris de strage Corinthi,
Illud ab incensis in prædam sumpsit Athenis:
Quasdam uicta dedit capitis Cleopatra canini
Effigies, quasdam domitis Ammonis harenis,
Syrtica cornutas facies habuere trophæa.
Roma triumphantis quoties ducis inclyta currum
Plausibus excepit, toties altaria diuûm
Addidit, & spolijs sibimet noua numina fecit:
Numina, quæ patrijs cum mœnibus eruta, nullum
Præsidium potuere suis afferre sacellis.
Cernis ut antiqui semper uestigia moris
Gressibus incertis uariè titubasse probentur?
Asciscendo deos maioribus incompertos?
Seq; peregrina sub relligione dicasse?
Nec ritus seruasse suos? quodcunq; sacrorum est
Exulat, æternamq; inimicum uenit in urbem.
Frustra igitur solitis praua obseruatio in hæret.
Non est mos patrius quem diligis, improba, non est.
At sollers orator ait: fataliter urbem
Sortitam, quonam Genio proprium exigat æuum.
Cunctis nam populis, seu mœnibus inditur, inquit,
Aut fatum, aut Genius, nostrarum more animarum,
Quæ sub disparili subeunt noua corpora sorte.

SYMMACHVS.

Varios custodes urbibus mens diuina distribuit. Vt animæ nascentibus, ita populis fatales Genij diuiduntur.

PRVDENTIVS.

Iam primum qui sit Genius, uel qui status illi
Competat, ignoro, & quid possit, et unde oriatur
Spiritus informis, sine corpore, formáue, an ulla
Sit species, & quid sapiat, quæ munera curet.
Contrà, animas hominum uenis uitalibus intus
Sic interfusas intelligo, sanguis ut ex his
Accipiat motumq; leuem tenerumq; uaporem.
Vnde pererratis uegetet præcordia membris,
Frigida succendat, riget arida, dura relaxet.
Sic hominis uitam sibi temperat, atq; gubernat
Viuida mens, quam tu ficto componere tentas
Membrorũ Genio, qui nusquã est, nec fuit unquã.
Quin & corporibus uersat mens uiua regendis
Summum consilium fidæ ut tutacula uitæ,
Inualidisq; paret, metuenda pericula uitet

Vtile prospiciat, uarias agitetur ad artes,
Consultet cui se domino submittat, & orbis
Quem putat auctorem, quem rerũ summa sequatur.
At tuus hic urbis Genius, discas uolo, quando
Cœpit adhuc paruæ primum se infundere Romæ.
Fluxit ab uberibus nemorosa in ualle lupinis,
Infantesq; aluit dum nascitur ipse gemellos?
An cum uulturibus uolitans ignota per auras
Vmbra, repentinam traxit de nube figuram?
Culminibus summis sedet, an penetralia seruans,
Instituit mores, & iura forensia condit?
An castrorum etiam fossis interuenit? acres
Cogit ad arma uiros, lituis ciet, urget in hostem?
Quæ quis non uideat sapientum digna cachinno?
Fingamus tamen esse aliquam, quæ talia curet
Vmbram siue animam, per quam res publica fatum
Hauserit, & calidis animetur tota medullis:
Cur non hæc eadem de religione colenda
Consultat? cur non prospectat libera cœlum?
Cur sibi præscriptum non commutabile fatum
Vt captiua putat, genesis cur uincula fingit?
Cur iam nolle licet, quod tunc uoluisse licebat,
Erroresq; abolere suos, ac flectere sensus?
Sic septingentis errauit circiter annis,
Lubricaq;, & semper dubitans, quæ forma placeret
Imperij, & quæ regnandi foret æqua potestas.
Regius exortam iam tunc habuit status urbem,
Non sine grandæuis curarum in parte locatis,
Mox proceres de stirpe senum tractasse uidemus
Clauum consilij, plebeias inde cateruas
Collatas patribus mistim ditionibus æquis,
Imperitasse diu, belloq; & pace regendis.
Consule nobilitas urguit, plebs fisa tribuno est.
Displicet hic subitò status, & bisquina creantur
Summorum procerum fastigia, quos duodeni
Circunstant fasces simul & sua quenq; securis.
Rursus se geminis reddit ductoribus, omnis
Publica res, & consulibus dat condere fastos.
Vltima sanguineus turbauit secla triumuir.
Fluctibus his olim, Fatum Geniusue, animusue
Publicus errauit, tandem deprendere rectum
Doctus iter, caput Augustum diademate cinxit,
Appellans patrem patriæ populi atq; Senatus
Rectorem, qui militiæ sit ductor & idem
Dictator, censorq; bonus, morumq; magister,
Tutor opum, uindex scelerum, largitor honorum.

Quod sit tot rerum gradibus toties uariatis A
Consilijs, ægre tandem peruẽnit ad illud
Quod probet, ac sancto reuerentia publica seruet
Fœdere, quid dubitat diuina agnoscere iura,
Ignorata prius sibimet, tandemq; retecta?
Gratemur, iam non dubitat, nam subdita Christo
Seruit Roma deo, cultus exosa priores,
Romam, dico uiros, quos mentem credimus urbis
Non Genium, cuius frustra simulatur imago.
Quanquam cur Geniũ Romæ mihi fingitis unum?
Cum portis, domibus, thermis, stabulis soleatis
Aßignare suos Genios? perq; omnia membra
Vrbis, perq; locos, Geniorum millia multa
Fingere, ne propria uacet angulus ullus ab umbra.
Restat ut & fatum similis dementia cunctis
Aedibus imponat, paries ut quisq; sub astro
Fundatus, structusq; suo, qua sorte maneret,
Quando autem rueret, primis acceperit horis,
Asscribunt saxis, Lachesis malè fortia fila,
Tectorumq; trabes fusis pendere rotatis
Credunt, atque ipsis tribuunt decreta tigillis.
Ceu distet, cuius stellæ sit fraxinus ortu
Eruta, quæ summum conscenderet ardua culmen.
Denique nulla hominum res est, nulla actio mundi, B
Cui non fatalem memorent incumbere sortem.
Quæ quia constituunt, dicant cur condita sit lex
Bis sex in tabulis, aut cur rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos, quos ferrea fata
Ad facinus cogunt, & ineuitabile mergunt.
Quin & uelle adigunt, prauum insinuantia uotum,
Ne liceat miseris uetitum committere nolle.
Cedite si pudor est, gladiumq; retundite uestrum,
Aspera nil meritos pœnis plectentia iura,
Antrum carcereum dissoluite, corpora sub quo
Agminis innocui fato peccante tenetis.
Nemo nocens, si fata regunt, quod uiuitur, ac fit,
Immò nocens, quicunq; uolens, quod nõ licet, audet
Alterutrum quia uelle suum est, nec fata reatum
Imponunt homini, sed fit reus ipse per amplum
Ingenium placitumq; nefas: & facta rependit
Impia supplicijs, merito, non sorte peremptus.
Quisq; putat fato esse locum, sciat omniparentem
Esse deum, nulli uetitum fallacibus astris,
Nec præscripto aliquo pellit pia uota mathesis.
Spirat enim maiora animus, seq; altius effert
Sideribus, transitq; uias, & nubila fati,

A Et momenta premit pedibus, quæcunq; putantur
Figere propositam natali tempore sortem,
Huc ades omne hominũ genus, huc cõcurrite et
Lux immensa uocat, factorẽ noscite uestrũ, (urbes,
Libera secta patet, nil sunt fatalia, uel si
Sunt aliqua, opposito uanescunt irrita Christo.

SYMMACHVS.

Accedit utilitas, quæ maxime homini deos asserit. Nam cũ ratio omnis in operto sit, unde rectius quàm de memoria, atq; documẽtis rerum secundarum, cognitio uenit numinum?

PRVDENTIVS.

Sed multi duxere dei per prospera Romam,
Quos colit ob meritũ magnis donata triumphis.
Ergo age bellatrix, quæ uis subiecerit ede
Europam, Lybiamq; tibi, dic nomina diuûm?
Iuppiter ut Cretæ domineris, Pallas ut Argis,
Cynthius ut Delphis, tribuerunt omine dextro.
Isis Nilicolas, Rhodios Cytheræa reliquit
Venatrix Ephesum uirgo, Mars dedidit Hebrum.
Destituit Thebas Bromius, concessit & ipsa
Iuno suos Phrygijs seruire nepotibus Afros,
B Et quam subiectis dominam dea gentibus esse
Si qua fata sinant, iam tum tenditq;, fouetq;,
Iussit Romuleis addictam uiuere frenis.
Perfidiáne deûm indigenûm cecidere tot urbes?
Destructæq; iacent ipsis prodentibus aræ?
O pietas, ô sancta fides traduxit alumnos
Maiestas infida locos, & creditur istis
Numinibus, quæ transfugio meruere sacrari?
An uoluit seruare suos, luctataq; multum
Relligio, infestas tentauit pellere turmas
Romanis obnisa globis? sed fortior illam
Virtus luctifico camporum in puluere fregit?
Immò ita est, armis & uiribus, indiga ueri,
Victa superstitio est, & inanem gloria fugit.
Sed nec difficilis fuit, aut satis ardua genti
Latæ ad procinctus uictoria frangere inertes,
Molliaq; omnigenûm colla inclinare deorum.
Nunc cum Dictæis bellum Corybantibus asper
Samnitis, Marsusq; leui sudore gerebat.
Nunc Mastigophoris, oleoq; & gymnadis arte
Vnctis pugilibus, miles pugnabat Hetruscus,
Nec petaso insignis, poterat Lacedæmone capta
Mercurius seruare suas de clade palæstras.
Appenninicolam peditem, Cybeleius hostis
Congressu excipiens, Asiam defendere & Idam
Qui potuit, cogente acies in prælia Gallos
Idalias nisi forte rosas, laurum cytharœdi
Vatis, Siluicolæ calamos, arcumq; puellæ
Dedere seruilio, calcataq; sacra domare
Difficilisq; operis fuit, immensiq; laboris.
Fluctibus Actiacis signum symphonia belli
Aegypto dederat, clangebat buccina contrà,
Instar erant tenuis cymbæ, fragilisq; faseli,
Inter turritas Memphitica rostra Liburnas,
Nil potuit Serapis deus, & latrator Anubis.
Stirpis Iuleæ ductore exercitus ardens
Præualuit, gelido quem miserat Algidus axe,
Non armata Venus, nõ tunc clypeata Minerua
Vexere auxilium, non diuûm degener ordo,
Et patria extorris, Romanis affuit armis,
Victus & ipse prius inimica nec agmina iuuit,
Si tamen antiquum norat retinere dolorem.
Sed dicis legisse deos, ubi sanctior usus
Templorum, cultu celebris, sine fine maneret,
Aeneadumq; ultro uictricia signa uirorum
Regis amore Numæ nullo cogente secutos.
Num Diomedis idem tentoria, & acris Vlyssi
Castra uolens Pallas cæsis custodibus, ultro
Legit, ubi humenti sudaret mœsta sigillo?
Aut quoties ductor Macedum fortissimus altos
Templorum cineres uictis cumulauit ab Indis:
Optarunt prædis domini se numina capta
Misceri, Assyriaq; uehi Babylonis ab arce?
Non fero Romanum nomen, sudataq; bella,
Et titulos tanto quæsitos sanguine carpi.
Detrahit in uictis legionibus et sua Romæ
Præmia diminuit, qui quicquid fortiter actum est
Ascribit Veneri palmam, uictoribus aufert.
Frustra igitur currus summo miramur in arcu
Quadrijugos, stantesq; duces in curribus altis
Fabricios, Curios, hinc Drusos, inde Camillos,
Sub pedibusq; ducum captiuos poplite flexo
Ad iuga depressos, manibusq; in terga retortis,
Et suspensa graui telorum fragmina trunco:
Si Brennũ, Antiochũ, Persen, Pyrrhũ Mithridatẽ,
Flora, Matuta, Ceres, & Laurentina subegit.
His tamen auspicibus successus dextra dederunt
Omnia letificos, & felix affuit ales.
Quid sibi uult uirtus? quid gloria? si Coruinum

Coruus Apollineus penna, uel gutture iuuit?
Sed tamen hic coruus cur defuit exitiali
Forte die, infaustas tegerent cùm funera Cannas?
Oppeteretq; super congesta cadauera consul?
Cur Cremeræ in campis, cornice uel oscine parta,
Nemo deûm monuit perituros Marte sinistro
Tercentum Fabios, uix stirpe superstite in uno?
Nulláne tristificis Tritonia noctua Carrhis
Aduolitans, præsto esse deam prænuntia Crasso
Prodidit? aut Paphiam niueæ uexere columbæ?
Cuius inauratum tremeret gens Persica nimbum.
Sed uideo quæ te moueant exempla uetustæ
Virtutis, dices domitum terraq; mariq;
Orbem, res lætas, & prospera quæq; retexis,
Mille triumphorum memoras ex ordine pompas,
Ductaq; per mediam spoliorum fercula Romam.
Vis dicam quæ causa tuos Romane labores
Intantum extulerit? quis gloria fortibus aucta
Sic cluat, impositis ut mundum frenet habenis?
Discordes linguis populos, & dissona cultu
Regna uolens sociare deus, subiungier uni
Imperio, quicquid tractabile moribus esset,
Concordiq; iugo retinacula mollia ferre
Constituit, quò corda hominum coniuncta teneret
Religionis amor: nec enim fit copula Christo
Digna, nisi implicitas societ mens unica gentes:
Sola deum nouit concordia, sola benignum
Rite colit tranquilla patrem, placidissimus illum
Fœderis humani consensus prosperat orbi.
Seditione fugat, sæuis exasperat armis,
Munere pacis alit, retinet pietate quieta.
Omnibus in terris, quas continet occiduus
Oceanus, roseoq; aurora illuminat ortu:
Miscebat Bellona furens mortalia cuncta,
Armaratq; feras in uulnera mutua dextras.
Hanc frenaturus rabiem deus, undiq; gentes
Inclinare caput docuit, sub legibus iisdem,
Romanosq; omnes fieri, quos Rhenus, & Ister,
Quos Tagus aurifluus, quos magnus inūdat Iberus;
Corniger Hesperidum quos interlabitur, et quos
Ganges alit, tepidiq; lauant septem ostia Nili.
Ius fecit commune pares, & nomine eodem
Nexuit, & domitos fraterna in uincla redegit.
Viuitur omnigenis in partibus, haud secus ac si
Ciues congenitos concludat mœnibus unis
Vrbs patria, atq; omnes lare conciliemur auito.
Distantes regione plagæ, diuisaq; ponto A
Littora, conueniunt nunc per uadimonia ad unum,
Et commune forum, nunc per commertia, & artes
Ad cœtum celebrem, nunc per genialia fulcra
Externi ad ius connubij, nam sanguine misto
Texitur alternis ex gentibus una propago.
Hoc actum est tantis successibus, atq; triumphis
Romani imperij: Christo iam tunc uenienti,
Crede parata uia est, quam dudum publica nostræ
Pacis amicitia struxit moderamine Romæ.
Nam locus esse deo, quis posset in orbe feroci,
Pectoribusq; hominum discordibus, & sua iura
Dissimili ratione tuentibus, ut fuit olim?
Sic incompositos humano in pectore sensus,
Disiunctasq; animi turbato fœdere partes,
Nec liquida inuisit sapientia, nec deus intrat.
At si mentis apex regnandi iure potitus,
Pugnaces stomachi pulsus, fibrasq; rebelles
Frenet, & omne iecur ratione coërceat una,
Fit stabilis uitæ status, & sententia certa
Haurit corde deum, domino & subiungitur uni.
En ades omnipotens, concordibus influe terris,
Iam mundus te Christe capit, quem congrege nexu
Pax et Roma tenent, capita hæc & culmina rerum B
Esse iubes, nec Roma tibi sine pace probatur,
Et pax ut placeat, facit excellentia Romæ,
Quæ motus uarios simul & ditione coërcet,
Et terrore premit, nec enim spoliata prioris
Robore uirtutis senuit, nec secula sensit,
Nec tremulis cum bella uocant, capit arma lacertis,
Nec tam degeneri uenerandis supplicat ore
Principibus, quàm uult prænobilis ille Senator,
Orandi arte potens, & callida fingere doctus,
Mentitumq; grauis personæ inducere pondus.
Vt Tragicus cantor ligno tegit ossa cauato,
Grande aliquod cuius per hiatum crimen anhelet.

SYMMACHVS.

Romam nunc putemus assistere, atq; his nobiscum agere sermonibus: Optimi principes, patres patriæ, reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit. Vtar ceremonijs auitis, neque enim pœnitet: uiam more meo, quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit, hæc sacra Annibalem à mœnibus, à capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc ego seruata sum, ut longæua reprehendar?

A hendar?uideam quod destruendum putatur? Sera tamen & contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo dijs patrijs, dijs indigetibus pacem rogamus.

PRVDENTIVS.

Si uocem simulare licet, nempe aptior ista
Vox Romæ est, quā nunc eius sub nomine promā,
Quæ quia turpe putat templorum flere repulsam,
Aegidaq; in dubijs pro se pugnasse periclis
Dicere, seq; grauem senio inclinante fateri,
Ductores complexa suos, sic læta profatur:
O clari salue te duces, generosa propago
Principis inuicti, sub quo senium omne renascens
Deposui, uidiq; meam flauescere rursus
Canitiem: nam cùm mortalia cuncta uetustas
Imminuat, mihi longa dies aliud parit æuum,
Quæ uiuendo diu didici contemnere finem.
Nunc nunc iusta meis reuerentia competit annis.
Nunc meritò dicor uenerabilis, & caput orbis,
Cùm galeam sub fronde oleæ, cristasq; rubentes
Concutio, uiridi uelans fera cingula serto,
Atq; armata deum sine crimine cædis adoro.
Crimen enim, piget, heu, crimen persuaserat atrox
B *Iuppiter, ut sacro iustorum sanguine tincta,*
Assuetum bellis scelerarem funere ferrum.
Illius instinctu, primus Nero matre perempta
Sanguinem apostolicum bibit, ac me strage piorum
Polluit, & proprium facinus mihi sæuus inussit.
Post hunc & Decius, iugulis bacchatus apertis
Insanam pauit rabiem, mox & sitis arsit
Multorum similis, per uulnera tristia flagrans,
Extrahere insignes animas, ac ludere pœnis,
Vndantesq; meum in gremium diffundere mortes,
Et sub iure fori non noxia colla secare.
Hac me labe ream modò tēpora uestra piarūt,
Viuo piè uobis auctoribus, impia pridem
Arte Iouis fateor, quid enim non ille cruentum
Tradidit? aut quid mite sibi, placidúmue poposcit?
Qui dum præmetuit cultus inolescere Christi,
Sæuijt, ac miserum fœdauit sanguine scelum.
Et sunt, qui nobis bella exprobrare sinistra
Non dubitent, postquā templorū spreuimus aras,
Affirmentq; Libyn Collinæ à cardine portæ
Hannibalem Iouis imperio, Martisq; repulsum.
Victores Senonas Capitoli ex arce fugatos,
Cùm super excelso pugnarent numina saxo.
Qui mihi præteritā cladem, ueteresq; dolores
Inculcant iterum: uideant me tempore uestro
Iam nil tale pati, nullus mea barbarus hostis
Cuspide claustra quatit, non armis, ueste, comisq;
Ignotus, capta passim uagus errat in urbe,
Transalpina meam rapiens in uincula pubem.
Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam, patrio ueniens iuratus ab Istro,
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres uestire togatos.
Iamq; ruens, Venetos turmis protriuerat agros,
Et Ligurum uastarat opes, & amœna profundi
Rura Padi, Thuscumq; solū uicto amne premebat.
Depulit hos nimbos equitum, non peruigil anser,
Proditor occulti tenebrosa nocte pericli:
Sed uis cruda uirūm, præfractaq; congredientum
Pectora, nec trepidans animus succumbere letho
Pro patria, et pulchrā per uulnera quærere laudē.
Nunquid & ille dies Ioue contulit auspice tantum
Virtutis pretium? dux agminis, imperijq;
Christipotens nobis iuuenis fuit, & comes eius,
Atq; parens Stilico deus unus Christus utriq;,
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inscripta cecinere tubæ, prima hasta draconis
Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert.
Illic terdenis gens exitiabilis annis
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit.
Corpora famosis olim ditata rapinis
In cumulos congesta iacent, mirabere feris
Posteritas seclis inhumata cadauera latè,
Quæ pollentinos texerunt ossibus agros.
Si potui, manibus Gallorum excisa, leuare
De cinerum squallore caput, & redeunte Camillo
Signa renitenti fumans si fronte recepi:
Si potui miseras fertis redimire ruinas,
Et malè pendentes lauro præcingere turres,
Quo te suscipiam gremio fortissime princeps?
Quos spargam flores? quibus insertabo coronis
Atria? quæ festis suspendam pallia portis?
Immunis tanti belli, ac te stante sub armis
Libera, & auretenus Geticos experta tumultus.
Scande triumphalem currum, spolijsq; receptis
Huc Christo comitante ueni, data uincula demam
Captiuis gregibus, manicas deponite longo
Tritas seruitio matrum, iuuenumq; cateruæ.
Dediscat seruire senex laris exul auiti,

Discat & ad patrium limen genitrice reuersa
Ingenuum se nosse puer, timor omnis abesto.
Vicimus, exultare libet, quid tale repulso
Pœnorum quondam duce contigit? ille petitæ
Postquàm pertulerat tremefacta repagula portæ:
Baianis resolutus aquis durissima luxu
Robora destituit, ferrumq; libidine fregit.
At noster Stilico congressum cominus ipsa
Ex acie ferrata uirum dare terga coëgit.
Hic Christus nobis deus affuit, & mera uirtus,
Illic lasciuum Campania fertilis hostem
Deliciæ uicere tuæ: non Iuppiter acrem
Protexit Fabium, sed iuuit amœna Tarentus,
Quæ dedit illecebris domitum calcare tyrannum.
His ego pro meritis quæ præmia digna rependã
Non habeo, membra statuis effingere uile est,
Virtutem nil uile decet: nam uile, quod ætas
Eripit: æra cadunt, aut fuluum defluit aurum,
Aut candor perit argenti, si defuit usus,
Et fuscata situ corrumpit uena colorem.
Viua tibi princeps debetur gloria, uiuum
Virtutis precium, decus immortale sequuto,
Regnator mundi Christo sociabere in æuum,
Quo ductore meum trahis ad cœlestia regnum.
Nil te permoueat magni uox Rhetoris oro,
Qui sub legati specie, sacra mortua plorans,
Ingenij telis, & fandi uiribus audet
Heu nostram tentare fidem, nec te uidet, ac me
Deuotos Auguste deo, cui sordida templa
Clausimus, & madidas sanie deiecimus aras.
Vnus nostra regat, seruetq; palatia Christus.
Ne quis Romuleas dæmon iam nouerit arces,
Sed soli pacis domino mea seruiat aula.
Sic effata pios Roma exorauit alumnos,
Spernere Legatum non admittenda petentem,
Legatum Iouis ex adytis ab aruspice missum,
At non à patria patriæ, nam gloria Christus.
Persistit tamen affirmans, iter esse uiandi
Multifidum uariumq;, deus cùm quæritur unus,
Hinc alios, ast inde alios properare seorsim,
Quemq; per anfractus proprios, sed cõpita e odẽ
Fine coarctari, simul & concurrere in unum,
Quin etiam cœlum, atq; solum, uẽtos, mare, nubes
Omnibus in commune dari, uel qui colimus te
Christe, uel exta litant sculptis qui tabida saxis.

SYMMACHVS. A

Aequum est, quicquid omnes colunt, unum putari. Eadem spectamus astra, commune cœlum est, idem nos mundus ins uoluit. Quid interest qua quisq; prudentia uerum requirat? uno itinere non potest perueniri ad tam grande secretum.

PRVDENTIVS.

Non ego communem cunctis uiuentibus usum
Aëris, astrorum, pelagi, telluris & imbris,
Immò etiam iniustus pariter, iustusq; sub uno
Axe habitant: unas capit impius, & pius auras
Castus, & incestus, meretrix, & nupta, nec alter
Ore sacerdotis, quàm mirmillonis anhelat
Spiritus, aërio uitam qui temperat haustu.
Nubes uerna pluit zephyro impellente, sed æque
Furis, & innocui fœcundat rura coloni.
Gurgitis æstiui sic pura fluenta uiator,
Vt latro fessus adit, sic piratæ mare seruit,
Vt mercatori: nec fluctus fecius hosti
Obsequitur, quàm cũ dominæ fert trãstra carinæ.
Ergo capax utriusq; rei natura creandis
Se præbet populis, nec habet discernere dispar
Viuentum meritum, quos tantùm pascere iussa est.
Seruit enim mundus, non iudicat: hoc sibi summus
Naturæ dominus præscripta in tempora seruat.
Nunc assunt homini data munera legibus iisdem B
Quis concessa semel, fons liquitur, amnis inundat,
Veliuolum ratibus mare finditur, influit imber,
Aura uolat tenuis, uegetatur mobilis aër,
Et res naturæ fit publica, promptaq; cunctis,
Dum seruant elementa suum famulantia cursum:
Sic probus, atq; reus capitalis criminis iisdem
Sideribus, facilisq; poli bonitate fruuntur.
Viuere cõmune est, sed nõ commune mereri. (nus,
Deniq; Romanus, Daa, Sarmata, Vãdalus, Hu-
Getulus, Garamas, Alemanus, Saxo, Galaulas,
Vna omnes gradiũtur humo, cœlũ omnibus unum
Vnus & Oceanus, nostrũ qui continet orbẽ. (est,
Addo aliud, nostros potant animalia fontes.
Ipso rore mihi seges est, quo gramen onagris.
Sordida sus nostro amne natat, nostra intrat et ip/
Aura canes, animatq; leui fera corpora flatu. (sos
Sed tantùm distant Romana, et Barbara, quantùm
Quadrupedes bipedi abiunctæ, mutæ'ue loquẽti:
Quantùm etiam qui rite dei præcepta sequuntur,
Cultibus à stolidis, & eorum erroribus absunt.
Non

A Non facit ergo pares in relligione tenenda
Aëris & coeli communio, corpora tantum
Gignit, alit, reparat, rediuiuaq; semina seruat.
Nec refert cuius generis, cuiúsue figuræ,
Aut cuius meriti, modò sint ut corpora terra
Edita terrenis quibus est uigor ex elementis.
Artificis quia patris opus discrimine nullo
Influit in medium, nec auaro munere currit,
Antè datũ, quàm primus homo sordesceret Adam.
Nec uitio utentum restrictum deficit, aut se
Subtrahit indignis, nec foeda & turpia uitat.
Haud aliter solis radius, cùm illuminat omnes
Diffuso splendore locos, ferit aurea tecta,
Sed ferit & nigro sordentia culmina fumo.
Intrat marmoribus Capitolia clara, sed intrat
Carceris & rimas, & tetra foramina clausi
Stercoris & spurcam redolenti fornice cellam.
Sed non illud erunt obscura ergastula, quod sunt
Regia gemmato laquearia fulua metallo.
Nempe magis non illud erunt, qui numen in urnis
Quærunt, ac tumulis, & laruas sanguine placant:
Quòd sunt qui summum coeli dominum uenerãtur,
Iustitiamq; litant, & templum pectoris ornant.
B Secretum sed grande nequit rationis opertæ
Quæri aliter, quàm si sparsis uia multiplicetur
Tramitibus, si centenos terat orbita calles
Quæsitura deum uariata indage latentem.
Longè aliud uerũ est, nam multa ambago uiarum,
Anfractus dubios habet, & perplexius errat:
Sola errore caret simplex uia, nescia flecti
In diuerticulum, biuijs nec pluribus anceps.
Non tamen inficior, duplex occurrere nobis
Semper iter geminis mortalia partibus ire,
Cùm dubitant, quònam ferat ignorantia gressum.
Altera multifida est, at simplex altera, & una:
Vna Deum sequitur, diuos colit altera plures,
Et tot sunt eius diuortia, quot templorum
Signa, quot aërijs uolitant phantasmata monstris.
Aut hos thyrsigeri rapit ad Dionysia Bacchi,
Illicit aut alios ad Saturnalia festa,
Aut docet occultus quæ sacra Diespiter infans,
Inter tinnitus solui sibi poscat ahenos.
Iamq; Lupercales ferulæ, nudiq; petuntur
Discursus iuuenum, Megalesius hinc spado diris
Incensus furijs, cæca ad responsa uocatur.
Sunt qui quadriuijs breuioribus ire parati
Vilia Niliacis uenerantur holuscula in hortis,
Porrum & cepe deos imponere nubibus ausi,
Alliaq;, & Serapin coeli super astra locare.
Isis enim, & Serapis, & grandi Simia cauda,
Et Crocodilus id est, quod Iuno, Lauerna, Priapus.
Hos tu Nile deos colis, & tu Tibris adoras.
Vna superstitio est, quamuis non concolor error.
Hinc alia exoritur tenebrosis tecta frutetis,
Semita, quam pecudes, & muta animalia carpunt,
Quæq; latent siluis: operitur nescia coeli
Mens hominum, sæuo uiuens captiua tyranno:
Hæc putat esse deum nullum, nanq; omnia uerti
Casibus, & nullo sub præside secla rotari.
Hoc iter haudquaquam magno discrimine distat
Hisce uijs, quas uos teritis, qui numina multa,
Et portenta, deum summum, numerosa putatis.
Simplicis ergo uiæ dux est deus, ille per unam
Ire iubet mortale genus, quam dirigit ipse
Sublimem dextro celsam ad fastigia cliuo.
Prima uiæ facies, inculta, subhorrida, tristis,
Difficilis, sed fine sui pulcherrima, & amplis
Prædita diuitijs, & abundans luce perenni,
Et quæ præteritos poßit pensare labores.
Multiplici dæmon sed adest, qui morte sinister
Centifidum confundit iter, trahit inde sophistas
Barbatos, trahit hinc opibus, uel honore potentes,
Illicit & uolucrum linguis, & aruspice fallit,
Instigat bacchantis anus ambage Sibyllæ,
In magicas artes trahit, inuoluitq; mathesin,
Omine sollicitat, capit augure, territat extis.
Cernis ut una uia est, multis anfractibus errans,
Talem passa ducem, qui non finat ire salutis
Ad dominum, sed mortis iter per deuia monstrat?
Deuia, picta bonis breuibus, sed fine sub ipso
Tristia, et in subitam præceps immersa charybdim.
Ite procul gentes, consortia nulla uiarum
Sunt uobis cum plebe dei, discedite longè,
Et uestrum penetrate chaos, quò uos uocat ille
Præuius infernæ perplexa per auia noctis.
At nobis uitæ dominum quærentibus, unum
Lux iter est, & clara dies, & gratia simplex.
Spe sequimur, gradimurq; fide, fruimurq; futuris,
Ad quæ non ueniunt præsentis gaudia uitæ,
Nec currunt pariter capta, & capienda uoluptas.

SYMMACHVS.

Quanto commodo sacri ærarij uestri Vestalium uirginum prærogatiua detracta est? sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi præstiterunt. Honor solus est, in illo uelut stipendio castitatis. Vt uittæ earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotij uacare muneribus. Nemo me putet solâ causam religionũ tueri. Ex eiusmodi facinoribus orta sunt cuncta humani generis incommoda. Honorauerat lex parentum Vestales uirgines, ac ministros deorum uictu modico, iustisq; priuilegijs. Stetit muneris huius integritas usque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem uilium baiulorum, sacræ castitatis alimenta uerterunt. Sequuta est hoc fames publica, et spê prouinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc uitia terrarum, nihil imputemus astris, nec rubigo segetibus obsuit, nec auena fruges necauit, sacrilegio annus exaruit: necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. Quid tale proaui pertulerunt, cùm religionum ministros honor publicus pasceret? commendabat enim terrarum prouentus, uictus antistitum, et remedium magis quàm largitus erat. An dubium est pro copia omnium datum, quod nunc inopia omnium uendicauit?

PRVDENTIVS.

Vltima legati defleta dolore querela est,
Palladijs quòd farra focis, uel quòd stipis ipsis
Virginibus, castisq; toris alimenta negentur,
Vestales solitis fraudentur sumptibus ignes:
Hinc ait & steriles frugescere rarius agros,
Et tristem seruire famem, totumq; per orbem
Mortales pallere inopes, ac panis egenos.
Quæ tanta extiterit præsenti tempore, tamq;
Inuidiosa fames, quæ Triptolemi, Cererisq;
Mouerit ira penu pro uirginis ulciscendo,
Non memini, nec tale aliquid uel fama susurrat.
Audio per Pharios Nilum discurrere campos
More suo, uiridisq; sata stagnare Canopi:
Haud ueniat sicco qui flumine nuntius affert
Ieiunam squallere siti sub puluere Memphim,
Nec Pelusiacæ limum sudare paludis.
Num fons arcano naturæ tectus operto
Aruit? & tenuem uix stillat uena liquorem? A
Num refugus nostras odit perstringere ripas
Amnis, & exustos cursum deflectit ad Indos?
Num tractu in medio bibulus uorat alueus undam
Fluminis, & subitò stagna absorbentur hiatu?
Ne sulcos operire uadis, ne 'ue arida possint
Aegypti per plana trahi: glebasq; rigentes
Infusis ad pingue lutum mollire fluentis:
Vnde seges latè crinitis fluctuet agris,
Densius & grauidis se uestiat æquor aristis.
Respice num Libyci desistat ruris arator
Frumentis onerare rates? & ad ostia Tibris
Mittere triticeos in pastum plebis aceruos?
Númne Leontini sulcator soluere campi
Cesset frugiferas Lilybæo ex littore cymbas?
Nec det uela fretis, Romana nec horrea rumpat
Sardorum congesta uehens granaria classis.
Ergo piris mensas siluestribus implet arator
Pœnus, & aulæas Siculus depascitur herbas.
Iamq; Remi populo quernas Sardinia glandes
Suppeditat, iam corna cibus lapidosa Quiritum?
Quis uenit esuriens magni ad spectacula Circi?
Quæ regio gradibus uacuis ieiunia dira
Sustinet? aut quæ Ianiculo mola nota quiescit? B
Quantos quæq; ferat fructus prouincia quamq;
Vbere fœcundo largè fluat orbis opimus:
Inditio est annona, tuæ quæ publica plebi
Roma datur, tantæq; manus longa ocia pascit.
Sit fortasse aliquis paulò infœcundior annus,
Nil mirum, nec in orbe nouo di licere priores,
Perpessi plerunq; famem, si tabidus aër
Siccauit tenues ardenti sidere nubes,
Nec uernas infudit aquas creberrimus imber
Fruge noua, & uiridis si messis adulta, prinsquàm
Conceptas tenero solidaret lacte medullas,
Afflatum calido succum contraxit ab euro,
Ieiunosq; tulit calamos, atq; irrita uota
Agricolæ, sterilis stipularum silua fefellit.
His (ni fallor) ager uitijs corruptus, & ante
Subiacuit, quàm Palladium, quàm Vesta, Penates
Sublare Pergameo seruarent igne reposto:
Quàm Priami genitor conductis mœnia fabris
Extrueret, quàm uirgo suas fundaret Athenas
Pallas, in his quomodo Vestalis origo fauillæ
Vrbibus, ut memorant, primo de fomite sumpta est,
Sacraruntq; focos, aut Phryx, aut Graius aliũnos?

Antiquis

A Antiquis elementa labant erroribus, ac de
Legitimo discussa modo plerunq; feruntur
In casus alios, quam lex habet, aut iter anni.
Nunc consumit edax segetem rubigo maligni
Aeris ex uitio, nunc culpam uere tepenti
Post zephyros gelidi glacies Aquilonis inurit,
Ambustumq; caput culmi fuligine tingit.
Seminis aut teneri turgens dum germinat herba,
Continuis nimijsq; perit constricta pruinis,
Nec potis est tenuem telluri affigere fibram.
Mox eiecta solo glacie sidente superfit,
Nudaq; subducto radix auellitur aruo:
Ancipites tribuli subeunt, & carduus horrens.
Hos fert sicca sitis, hunc ebrius educat humor,
Temperies effusa minus, uel plus, agit istos
Terrarum morbos, & mundum uulnerat aegrum.
Non aliter nostri corruptus corporis usus
In uitium plerunq; cadit, nec in ordine recto
Perstat, & excessu moderaminis, afficit artus:
Vnus enim status est, mundiq;, & corporis huius,
Quod gerimus, natura eadem sustentat utrunq;.
Edita de nihilo crescunt, nihilumq; futura,
Aut titubant morbis, aut tempore uicta senescunt.
B Nec natura caret uitio, cui terminus instat.
Semper crede polus uarijs prouentibus annos
Texuit, hoc multa ditauit fruge fluentes.
Quosdam infelices astris damnauit iniquis,
Spe cassa & sterili, curam frustratus agrestem.
Sed si Vestales ulciscitur ista puellas
Pestis, ab infido quae gignitur improba mundo,
Cur non Christicolûm tantum populatur agellos,
Per quos uirginibus uestris stata dona negantur?
Vtimur & ruris reditu, & ratione colendi,
Exercere manus non poenitet, & lapis illic
Si stetit antiquus, quem cingere sueuerat error
Fasciolis, uel gallinae pulmone rogare
Frangitur, & nullis uiolatur terminus extis,
Et quae fumificas arbor uittata lucernas
Seruabat, cadit ultrici succisa bipenni.
Nec tamen idcirco minor est, aut fructus agelli,
Aut tempestatis clementia laeta serenae,
Temperat aut pluuius qui culta noualia uentus.
Sed nec magno opus est frugi uiuentibus, & cùm
Maxima proueniunt, non amplo in gaudia sensu
Soluimur, inq; lucrum studio exultamus auaro.
Nam quibus aeternum spes informatur in aeuum,
Omne bonum tenue est, quod praesens ingerit aetas.
O felix nimium sapiens, & rusticus idem,
Qui terras, animumq; colens, impendit utrisq;
Curam peruigilem: quales quos imbuit auctor
Christus, & assumptis dedit haec praecepta colonis:
Semina cùm sulcis committitis, arua cauete
Dura, lapillorum acie, ne decidat illic,
Quod seritur, primo quoniam praefertile germen
Luxuriat, succo mox deficiente sub aestu
Sideris igniferi sitiens torretur, & aret.
Néue in spinosos incurrant semina uepres:
Aspera nam segetem surgentem uincula texunt,
Ac fragiles calamos nodis rubus arctat acutis.
Et ne iacta uiae spargantur in aggere grana,
Haec auibus, quia nuda patent, passimq; uorantur,
Immundisq; iacent foeda ad ludibria coruis.
His deus agricolam confirmat legibus, ille
Ius coeleste patris non summa intelligit aure.
Sed simul & cordis segetem disponit, & agri,
Ne minus interno niteant praecordia cultu.
Quàm cum laeta suas ostentant iugera messes.
Extirpamus enim sentos de pectore uepres,
Ne uitiosa necent germen uitale flagella,
Ne frugem segetemq; animae, spinosa malorum
Impediat sentis scelerum peccamine crebro,
Glarea ne tenuis ieiunis siccet harenis
Marcentem sub corde fidem, ne pectoris aestus
Flagret, & effoetis urat charismata uenis.
Deniq; ne iecoris detrita in parte relinquat
Vilis cura deûm, ne spem qua uescimur intus
Deserat, obscoenisq; auibus permittat edendum,
Et proiecta fides hosti sit praeda uolucri.
Talis nostrorum solertia centuplicatos
Agrorum reddit fructus, quibus acrius instat,
Nec metuit, ne congestum populetur aceruum
Gurgulio, uel nigra cauis formica recondat.
Sunt & uirginibus pulcherrima praemia nostris,
Et pudor, & sancto tectus uelamine uultus,
Et priuatus honos, nec nota & publica forma,
Et rarae tenuesq; epulae, & mens sobria semper,
Lexq; pudicitiae uitae cum fine peracta.
Hinc decies seni rediguntur in horrea fructus,
Horrea nocturno non unquam obnoxia furi.
Nam coelum fur nullus adit, coelestia nunquam
Fraude resignantur, fraus terris uoluitur imis.
Quae nunc Vestalis sit uirginitatis honestas,

Discutiam, qua lege regat decus omne pudoris.
Ac primùm paruæ teneris capiuntur in annis,
Ante uoluntatis propriæ quàm libera secta
Laude pudicitiæ feruens, & amore deorum,
Iusta maritandi condemnat uincula sexus.
Captiuus pudor ingratis addicitur aris,
Nec contempta perit miseris, sed adempta uoluptas
Corporis intacti, non mens intacta tenetur.
Nec requies datur ulla toris, quibus innuba cæcum
Vulnus, & amissas suspirat fœmina tædas.
Tum, quia non totum spes salua interficit ignem,
Nam resides quandoq; faces adolere licebit,
Festaq; decrepitis obtendere flammea canis,
Tempore præscripto membra intemerata requirēs:
Tandem uirgineam fastidit Vesta senectam.
Tum thalamis habilis tumuit uigor, irrita nullus
Fœcundauit amor materno uiscera partu.
Nubit anus ueterana sacro, perfuncta labore,
Desertisq; focis, quibus est famulata iuuentas,
Transfert emeritas ad fulcra iugalia rugas,
Discit & in gelido noua nupta tepescere lecto.
Interea dum torta uagos ligat infula crines,
Fatalesq; adolet prunas innupta sacerdos,
Fertur per medias ut publica pompa plateas,
Pilento residens molli, seq; ore retecto
Imputat atonitæ uirgo spectabilis urbi,
Inde ad consessum caueæ, pudor almus, & expers
Sanguinis it pietas, hominum uisura cruentos
Congressus, mortesq;, & uulnera uendita pastu
Spectatura sacris oculis, sed & illa uerendis
Vittarum insignis phaleris, fruiturq; lanistis.
(O tenerum, mitemq; animum) consurgit ad ictus,
Et quoties uictor ferrum iugulo inserit, illa
Delitias ait esse suas, pectusq; iacentis
Virgo modesta iubet conuerso pollice rumpi:
Ne lateat pars ulla animæ uitalibus imis,
Altius impresso dum palpitat ense sequutor.
Hoc illud meritum est, quod continuare feruntur
Excubias, Latij pro maiestate palatij,
Quod redimunt uitam populi, procerumq; salutē,
Perfundunt quia colla comis bene, uel bene cingunt
Tempora tæniolis, & litia crinibus addunt.
Et quia subter humum lustrales tristibus umbris
In flammam iugulant pecudes, et murmura miscēt.
An quoniam podij meliore in parte sedentes,
Spectant æratam faciem, quam crebra tridente
Impacto quatiant hastilia, saucius & quam A
Vulneribus patulis partem perfundat harenæ
Cùm fugit, & quanto uestigia sanguine signet.
Quod genus ut sceleris iā nesciat aurea Roma,
Te precor Ausonij dux augustißime regni,
Et tam triste sacrum, iubeas, ut cætera, tolli.
Perspice, nónne uacat meriti locus iste paterni?
Quem tibi supplendum deus, & genitoris amica
Seruauit pietas, solus ne præmia tantæ
Virtutis caperet, partem tibi nate reseruo,
Dixit, & integrum decus, intactumq; reliquit.
Arripe dilatam tua dux in tempora famam,
Quodq; patris superest, successor laudis habeto.
Ille urbem uetuit taurorum sanguine tingi,
Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.
Nullus in urbe cadat, cuius sit pœna uoluptas,
Nec sua uirginitas oblectet cædibus ora.
Iam solis contenta feris infamis harena,
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit deuota deo, sit tanto principe digna,
Et uirtute potens, & criminis inscia Roma,
Quemq; ducem belli sequitur, pietate sequatur.

AVRELII PRVDENTII CLE- B
MENTIS ODA, OPERVM
reliquorum conclusio.

Versus primus est iambicus, trimeter, alter trochaicus trimeter, catalectus: uterq; hoc modo,

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Pius, fidelis, innocens, pudicus,
  Dona conscientiæ,
Quibus beata mens abundat intus,
  Alter & pecuniam
Recidit, unde uictitent egeni:
  Nos citos Iambicos
Sacramus, & rotatiles Trochæos
  Sanctitatis indigi.
Nec ad leuamen pauperum potentes:
  Approbat tamen deus
Pedestre carmen, & benignus audit.
  Multa diuitis domo
Sita est per omnes angulos supellex.
  Fulget aureus scyphus,
Nec ære desit expolita peluis,
  Est & olla fictilis,
Grauisq; & ampla argentea est paropsis,
  Sunt eburna quæpiam.

Nonnulla

A Nonnulla quercu sunt cauata, & ulmo,
Omne uas fit utile.
Quod est ad usum congruens herilem,
Instruunt enim domum.
Vt empta magno sic parata ligno,
Me paterno in atrio,
Vt obsoletum uasculum caducis
Christus aptat usibus,
Simitq; parte in anguli manere
Munus ecce fictile.
Inimus intra regiam salutis
Attamen uel infimam
Deo obsequelam præstitisse prodest.
Quicquid illud accidit,
Iuuabit ore personasse Christum,
Quo regente uiuimus.

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLLIANI, PRESBYTERI CARthaginiensis aduersus Marcionem,

LIBER PRIMVS.

Impietas profunda mali, mēs inuida uitæ,
Seductos homines spe postq̄ cepit inani,
Nudauit, suadēdo nefas, sibi credere falsū
Non impune quidem, facti nam protinus ille
Vt reus, & tanti sceleris temerarius auctor
Accepit maledicta merens: sic post ea demens
Amplius aggressus, desperatißimus hostis,
Infudit mentes hominum caligine mersas,
Oblitos Dominum, docuit spem linquere certam,
Idola uana sequi, turbam sibi fingere diuūm:
Sortes, auguria, stellarum nomina falsa,
B Nascentum geneses constringere, posse uideri
Extorum inspicijs, resq; expectare futuras,
Terribilis magicæ refugarum audacia ductos
Confictam molem, mirantes spernere uitam
Impulit in præceps, scelerata insania mersos,
Sanguine gaudentes, homicidia sæua minari,
Corpore in alterius tunc carnis uulnus amare:
Ardentes etiam, calida dulcedine captos,
Fœdera naturæ transcendere, corpora munda
Complexu infando sexum maculare uirilem,
Fœmineos usus uulgi contamine mixtos
Illicitos castosq; sinus, generiq; dicatos,
In coitum obscœnum pro luxu suasit haberi,
Talia præterito grassatus tempore gessit
Per latebras animæ, sepis manante ueneno,
Non quia culparent homines: nam sponte secuti,
Ille dolo suasit, homo libertate peregit.
Hæc dum continuò per secula perfidus halat,
Consiliumq; suum seductis cordibus infert,
Sperans (heu) scelerisq; uiam, se stultus habere.
Ignarus qualis maneat sententia facti:
Turba prophetarum tectis sapientia uerbis
Spiritu deq; Dei præsaga uoce loquentum
Publicè non audens Dominum maledicere nudè,
Secreto ingenio sperans se posse latēre:
Tandem lux animæ carnis captiua tenetur,
Desperatorum certat spes fortior hoste.
Ipse figurator, renouator corporis ipse,
Gloria uera patris, Dei filius, unicus auctor,
Iudex & dominus uēnit, rex inclitus orbis,
Oppreßis ueniam dare promptus, soluere uinctos.
Cuius amicitiæ auxilio patientia pœnæ,
Et Deus & renouatus homo miscetur in unum,
Virgo sancta parit, patefit noua ianua uitæ
Dicta prophetarum factis impleta probantur.
Templa sacerdotes linquunt, stellæ quoq; ductu
Mirantur Dominum, tantum secernere partum.
In uinum uertuntur aquæ, memorabile uisu:
Lumina redduntur cæcis, iussuq; trementes
Dæmones expulsi clamant, Christumq; fatentur.
Omnia sanantur uerbo iam tabida membra,
Iam graditur claudus, surdus spem protinus audit,
Dat dextram mancus, loquitur magnalia mutus:
Fit mare tranquillum iussu, uentiq; quiescunt.
Omnia cognoscunt Dominum: confunditur hostis,
Iamq; triumphatus, ferus armis pāret iniquis
Omnia cùm reuocata uidet, quæ ceperat ipse
Cladis in interitum, mersam iam surgere carnem,
In cœlos hominem deuicta morte leuari,
Signari populos, effuso pignore sancto,
Mirandæ uirtutis opus, inuisaq; facta:
Audit & extremas flammarum in gurgite pœnas
A' Domino sibi, perpetuas tenebrasq; paratas,
(Irreuocata Dei sententia) nudus, inermis,
Damnatus, uictus, periturus morte perenni,
Iam reus, & nullam ueniam se certus habere:
Protinus extremum nefas ausus, spargere paßim

Auribus horrendum uerbũ, neque uoce loquẽdum.
Abiectos à plebe Dei, sine luce uagantes,
Iuuentos sine mente uiros, terrena sequentes,
Aggressus praui prauos decet esse magistros:
Prædicat hic duos esse patres, diuisaq; regna:
Esse mali causam Dominum, qui condidit orbem,
Quiq; figurauit carnem spiramine uiuam,
Quiq; dedit legem, & uatum qui uoce locutus,
Hunc negat esse bonum: iustum tamen esse fatetur.
Crudelem, durum, belli cui sæua uoluptas,
Iudicio horrendum, precibus mansuescere nullis,
Esse alium suadens, nulli qui cognitus unquam,
Qui non est usquam, falsum sine nomine nomen,
Constituens nihil, & nulla præcepta locutus:
Hunc ait esse bonum, nullum qui iudicat, æquè
Sed parcit cunctis, uitam non inuidet ulli,
Iudicium negat esse reis, dulciq; cruentum
Circumfert miseris mixtum cum melle uenenum.
Surgere posse negat carnem, cui causa ruinæ
Ipse fuit, quam contemptam spoliauit iniquè:
Propterea maledictus habet sine fine dolorem,
Hostis huic semper, uario quia uulnere uitam
Nititur excutere, &, de qua ruit ipse, salutem.
Inq; hoc & Christum terris uenisse repentè,
Sed nulla socium carnis compagine factum,
Spiritus at forma, & fictum sub imagine corpus,
Fallere uult homines, quod non est, esse uideri.
Hoc decet ergo Deum caligine ludere fusos,
Mentiri nephas, aut hominem se dicere falsò?
Portatur, graditur, uestitur, rite quiescit,
Tractatur, patitur, suspenditur & sepelitur,
Omnia sunt hominis, quæ sancto in corpore uersis
A patre deo uero missus, qui cuncta creauit,
Perfecit propriè, sua, non aliena requirens.
Cognitus ipso opere, populis sperantibus olim,
Perq; prophetarum uocem notissimus orbi:
Et nunc errantem manifesto in limine mortis
Ignotum Dominum quærunt, notumq; relinquunt.
Quorum falsa fides, falsus Deus, irrita merces,
Falsa resurrectio, mortis deuictio falsa,
Martyria & uacua, & Christi quoq; nomẽ inane,
Quem magicæ nebulæ similem uenisse docentes,
Mendacem facti dementes esse fatentur:
Nequidquã passum, populum sine crimine fictum.
Si uerax Deus, hi Domino referuntur honores?
Heu miseri, gratis ingrata morte perempti,
Qui cæco duce præcipites in fossa ruistis, A
Et uelut in somnis thesauri munere diues
Exultat, manibusq; tenet, spe lusus inani:
Decepti, uacuam speratis muneris umbram.
Ab tacidi rictus, funestáue præda draconis,
Speratis pro pace truces homicidia blanda,
Audetis culpare Deum, qui tanta creauit?
In cuius terris, nimia pietate profusa,
Immemores, largè laudatis dona ruentes,
Ipsum factorem reprobatis, facta probantes,
Artificem mundi, cuiúsne opus estis & ipsi?
Qui uobis magnos paruis donauit honores,
Proseuit fruges, animalia cuncta subegit,
Tempora qui certis fœcundat mensibus anni
Dulcores, potus uarios, pingues & odores,
Iucundos flores, nemorúmq; umbracula grata,
Mirificos tribuit succos pubentibus herbis,
Fontes & fluuios diffundit dulcibus undis,
Sideribus cœlum, totúmq; illuminat orbem,
Immensus solus Dominus, iustusq;, bonusq;,
Cognitus ex opere, aspectu non cognitus ulli:
Quem stultæ, quamuis gentes errore copertæ,
Florentes opibus, alieno nomine laudent,
Factoremq; tamen gnari culpare uerentur.
Nec quisquam tantũ, nisi uos, noua porta gehẽnæ, B
Ingrati eligitis dominum maledicere uestrum,
Hæc uobis per Marcionem, cerdone magistro,
Terribilis refuga attribuit fera munera mortis.
Nec uenit in mentem, quòd uos à nomine Christi
Seductos, ad Marcionis tulit infima nomen.
Dicite, de multis quid uobis displicet unum?
Quidue Deus fecit, quod non sit laude uehendum?
Aut illud: quod uos nimium patientia larga
Indignos, dulcem permittit cernere lucem?
Qui legitis uera, et concisa ea falsa docetis,
Quæ sunt postq; futura, prius hæc facta probatis.
Aut incredibile, quid differt credere uestrum?
Nimirum si uos uersutus cepit inermes,
Persuadens duos esse patres, damnatus ab uno,
Esse deos, qui principiò seduxerat omnes:
Post ea multiplici manantem uulnere pestem.
Distribuit multis, & inemendabile crimen,
Infandos omni magicæ dementia plenos
Persuasit sese uirtutem dicere summam.
Fingere cum meretrice, nefas peragrare, uolare
Nanque Valentino Deus est insanus, et æuo

Triginta

A Triginta tribuit cœlos, patremq; Profundum,
Bis docuit tingi transducto corpore flammis.
Tantos esse deos Basiliden credere iussit,
Quantos & dies annus habet: tot denique mundo
Marcio pernumeros argumentatus acutè,
Tradidit in magicæ formam uiolare pudicam
Offerri calicem, precibusq; in sanguine uerti.
Hebioni Christum suasit de semine natum,
Et circuncidi docuit, legiq; uacare,
Fontibus amissis elementa resumere legis.
Extremum facinus uerbis extendere nolo,
Aut omnes caussas, aut nomina dicere cuncta.
Est per pauca satis crudelia multa notare,
Infandosq; homines atq; organa sæua draconis,
Per quos nunc tantum sceleris sine teste locuti,
Semper factorem mundi culpare laborant.
Sed reuocare pedem sæui latronis ab antro,
Dum spatium detur, & patiens pietate perennis
Facta per errorem miseris Deus omnia donat.
Credite uerò patri uero, qui condidit orbem,
Verum qui Dominum misit renouare ruinam
Imparibus legi, peccati in gurgite mersis,
Per uates olim promissam afferre salutem.
B Qui mandata dedit, hic et peccata remittit.
Exigit hic aliquid meritò, quia credidit antè
Aut donat largè Dominus, quasi debita seruis.
Deniq; conlusos populos pœnamq; merentem
Delecto elogio cunctos iubet ipse lauari.
Ergo totus homo credit, totusq; lauatur.
Abstinet aut patitur pro nomine uulnera uerè,
Verus surgit homo, uerè mors uita silebit
Sed non pars hominis anima, sua parte relicta,
Percipiet palmam, socia quam carne laborans
In stadio luctata, simul coniuncta meretur.
Grande nefas, portare duos per uincula pondus,
Quorum sit locuples unus, atq; alter egenus:
Et miserum sperni, felici præmia reddi.
Non facit hoc iustus, mercedis redditor æquus,
Et bonus & diues, quem credimus omnia posse,
Suauis in ingratos, miserendi plena uoluntas.
Quin potius, cui maior inest mortalis egestas,
Possit ut æquari, socio prælatus, id ultro
Quicquid eget, tribuet locuples: sic credere iussum.
Nec uelle illicitè Dominum culpare docendo
Suscitet, aut quem animã tanquã sit passa ruinam,
Liberet à morte, & uiuenti facta maneret
Copia de solo merito, quia fortiter egit.
Et caro, communem semper sortita laborem,
Linquatur terræ, mortis sit præda perennis.
Ergo hominis anima placuit Deo, fortibus actis?
Nullo sola modo potuit sine carne placere.
Vincla tulit, pœnas, caro membris uincula gessit,
Contempsit mortem, sed carnem morte reliquit.
Illa dolens gemuit, hæc uita à uulnere cæsa est.
Illa petit requiem: hæc ferro in puluere fusa,
Piscibus, alitibus, tabo, cinerq; relicta est.
Frangitur infelix laniata, sparsa liquescit,
Surgere non meruit. quid enim committere sola
Exanimis potuit, quæ sic caussa inuida uitæ
Impedit, aut prohibet Dei dona capessere carnem?
Cumq; sua socia coniunctam uiuere semper?
Cernere quid fuerit conuersa in puluere quondam,
Post meritos renouata ferat Deo laudis honores:
Non ignara sui, fragilis, mortalis, et ægra.
Certatis magni possit quid uiuida uirtus,
Qui bonus atq; potens uitam non inuidet ulli.
Hæc captiua fuit mortis, hæc uincta peribit
Quam Dominus mira sapientia fecit & arte
Hanc uirtute sua miranda suscitat ipse,
Hanc reuocat dux fortis, & hanc sua gloria uestit.
Ergo dei aptauit ars et sapientia corpus
Quod cupit, his fieri: deest, hoc uirtute reduci
Caussa potest pietati nulla resistere sanctæ:
Ne maior sit causa mali, quàm summa potestas,
Vt cognoscat homo, iam nunc Dei munere saluus,
Mortalis quondam, nunc inuiolabile & ingens
Vestitus lumen, uiuus cum corpore totus,
Immensum uirtute Deum, pietate perennem,
Per Christum regem, per quem uia lucis aperta est:
Et iam luce noua, iam dono plenus utroq;,
Fructibus & uiuæ paradisi lætus amœnis
Laudet in æternum, cœlisti diues in aula.

TERTVLLIANI ADVERVS Marcionem Liber secundus.

Postquàm fracta fides refugis spirantibus hostis,
Et glomerata dolis, emersit pectis operta
Sponte sua, mendax contempto numine sensus
Confixit plagas, fallaci tramite pallens
Sanctorum dictis sua miscuit impia uerba,
Inq; bonum semen lolium miserabile seuit:
Inde uolens omnem caussam constare ruinæ,

Scilicet ut sua facta Deo subsignet iniqua
Occus, & poßit suasos infigere pœnis,
Veris falsa tegens, & lenibus aspera uertens,
Et roseis sertis hastæ mucrone coperto,
Improuisa negans incautos morte suprema
Supremum nefas in tantum dementia mersos,
Abruptos homines, numen sine fine tremendum
Diuidere in partes Christi sublimia facta,
Falsa laude sequi, culpareq; gesta priora,
Innumerata Dei miracula, uisa nec unquam,
Tam temere scelus illicitum componere uerbis,
Ante nec audita, contemptaq; corde, nec ullo
Aduersum sese duo testamenta sonare,
Contra prophetarum Domini commitere uerba
Dißimili longè sententia uelle probare:
Omnem legis & infamem deducere causam,
Sanctorumq; patrum uitam reprobare priorem,
Quos in amicitiam allexit Deus, ad sua dona.
Accipitur sine principio pro parte minori,
Quatuor ex uno cùm sint, ex quatuor unum,
His tamē una placet, reprobat tres deniq; partes,
Auctoremq; sui Paulum per multa capessunt.
Nec non ex ipso furiebat in extima uerba
Omnia quæ ueteri de fœdere cunq; locutus,
Dura uidentur eis merito, quia corde grauati
Pondus apostolicum, fulgentis gratia uerbi,
Lumina præducit menti, neq; cernere possunt
Spiritu lata putant hebetes, animalia digna.
Sed uos, qui nondum penitus, duce nomine falso,
Mente ipsa reprobi, penetrastis ad intima mortis,
Discite de fonte fluuium manare perennem,
Qui nutrit lignum, bissenos gratia fructus,
Exit et in terram, uentosq; in quatuor orbis,
Tot fluit in partes fontis color et sapor unus.
Sic & Apostolico decurrit Ecclesia uerbo,
Ex utero Christi, patris omnis gloria plena,
Sordide diluere, et fala mortua uiuificare.
Quatuor in numero diffusum in gentibus unum
Electoq; fide susceptum, doctor opimus
Tradit Euangelium Paulus, sine crimine mundū,
Abq; hoc et Galatas uetuit discedere sanctos,
Quos falsi fratres se circumcidere suasos,
Atq; elementa sequi, noua libertate relicta,
Vmbra futurorum ueteri seruire docebant.
Has habiut Galatis caussas conscribere Paulus,
Non ut Euangelij partem pro corpore toto
Exciperent modicam, maiori parte relicta. A
Atq; adeò non uerba libri, sed missus in orbem,
Ipse Christus Euangelium est, si cernere uultis
A patre qui uênit, solus bona nuncia portans,
Testificata prius cuius ingens gloria complet,
Ostendens opere, quantus sit conditor orbis.
Cuius facta, simul dictis coniuncta, fideles
Illi Mathæus, Marcus, Lucasq;, Ioannes,
Conscripsere mera, non extera uerba locuti.
Spiritu sancta Dei, tanto præsente magistro.
Hic agnus Paschæ suspenditur hostia ligno,
Hunc Paulus phase conscribens decreta Corintho,
Occisum tradit uitamq; deumq; futurum,
Promißum patribus, quos illectauerat antè.
Cernite quid uirtus, quid paschæ possit imago,
Sic uerum quid sit poteritis pascha uidere.
Ne fidus pater, & uates, cui pignus & hæres
Carus erat, quem forte Deus donauerat illi
Hunc Deo mactaret, merito tentatus amore,
Supplicium magnum, sanctus pro sanguine sanguis
Connexus capite spinis ostenditur agnus,
Hostia sancta Deo, cuius de morte piati
Esset ut in signum & uastatæ pignora gentis.
Sanguine signantur postes, et limina multa B
Immane auxilium, caro testis creditur esca.
Iesus transgressus Iordan terraq; potitus
Lege dedit pascham, gaudens atq; immolat agnum.
Et reliqui magni reges, sanctiq; prophetæ,
Non ignorantes certæ promissa salutis.
Ingentemq;, metu pleni, transcendere legem.
Venturam summæ uirtutis imagine molem,
Inspectam è speculo celebrarunt ordine pascham.
Deniq; si celeri primordia mente recurras,
Inuenies funesta nimis post impia uerba.
Credulus, heu, facilè nudatus tegmine uitæ,
Pellibus ut tegeretur homo, suspenditur agnus,
Aut peccata necat, aut sanguine funera dolet,
Aut coperit nudos, fouet aut suo uellere uulnus.
Non pecoris sanguis humano sanguine pluris,
Aut pro peccatis oblatus dirimat iram,
Aut multæ plebis, ueluti si carior agnus.
Auxilium immane, tantæ tutela salutis,
Oblatus potuit precium satis esse redemptis,
At Deus omnipotens, cœli terræq; creator
Immensus, uiuus, perfectus, luce perennis,
His non placatur, pecudum neq; sanguine gaudet.

Omnis

A Omnia mactentur pecora, grex omnis in aras
Decremet, ut ueniam uel peccati expiet unus,
Nequaquam Domini sapiens maculata figura,
Tam uili precio, caro fœda parauit honores:
Sed spes & promissa fides mortalibus olim,
Hæc operata tulit, magnæ rationis imago,
Præmeditata patris, nimia pietate parata
Venturum Christū terris, hominemq; futurum.
Quem uisum Iohannes baptismi primus apertor,
Et uatum socius, nec non & apostolus ingens,
Præcursor missus certus, testisq; fidelis,
Angustus uita, sublimi laude notatus,
Olim Pa cha Dei, uerum quærentibus agnum,
Ostendit tandem uenisse, piacula facti
Qui delicta suo multorum sanguine soluat,
Pro reprobis probus & carus, pro uilibus unus
Corpore homo, uitaq; Deus, mactatus ut agnus,
Acciperet nos, & nobis se effunderet ipsum.
Sic placuit Domino, mortem spoliare superbam,
Sic poterit miserandus homo sperare salutem.
Hunc Pascham Paulus mactatum prædicat agnum:
Non species Domini pecoris sublimis inertis
Consimilis patitur, quapropter dicitur agnus:
B Sed quia lanities renouata hæc corpora uestit,
Dat tegimen multis, unquam nec deficit ipse.
Sic Dominus uirtute patris, quos morte redemit
Exutos sua luce tegit, quæ semper in illo est.
Ergo pastor ouem qui perdidit, ipse requirit,
Is robur spinasq; uuæ calcare paratus,
Aut rabiem superare lupi, pecudumq; potiri,
Eriperet fortis, contemptis dentibus ultrò
Obiectat sese leo, pelle obtectus ouili,
Decipiens habitu raptoris sanguine fauces.
Adam ui captum sic quærit Christus ubique,
Ipse uiam gradiens, qua mors operata ruinam est,
Omnia perlustrans ueterum monumēta uirorum,
Singula perspiciens, exemplis omnibus unus,
Ex utero incipiens inimicam expellere mortem,
Conceptæ simul in gremio cum semine carnis
Aetates omnes tacita sapientia lustrans,
Debita suscipiens, cunctos mundare paratus,
Reddere factori multos, quos sparserat unus.
Et quia terribilis puteo demersus iniquo
Vir cecidit, suasit uirgo subducta dracone,
Consilio placuit, tegmen cœleste relinquit,
Arguit hos lignum nudos, mors atra coëgit,
Ex eadem massa simili ratione refecta
Iam renouata, redit flos carnis, & hospita pacis
Virgine desponsa caro, non ex semine nato
Artifici coniuncta suo, sine debita mortis
Angelus hæc mandata patris, per sidera defert
Lucida, ut angelica credantur nuncia fama
Virginis ut uirgo, carnis caro debita soluat.
Talibus ingressus sequitur uestigia mortem
Paruulus immanis, senior puer, & iuuenis uir.
Pòst ubi iusta uiri completa est roboris ætas,
Paulatim solitus socia deperdere uita:
In fœdas etiam rugas, & inertia membra
Mutari specie uacuatis sanguine uenis
Constitit, haud habitum passus ueterascere carnis,
Qua ue manum extēdit temere contingere lignū.
Qua die, quóue loco cecidit carissimus Adam,
Hac eadem redeunte die uoluentibus annis
In stadio ligni, fortis congressus athleta,
Extenditq; manus, pœnam et pro laude secutus
Deuicit mortem, quia mortem sponte relinquit.
Exuit exuuias carnis, & debita mortis,
Serpentis spolium deuicto principe mundi
Affixit ligno, refugarum immane trophæum.
In cuius signum Moses suspenderat anguem,
Vt quotquot fuerant multis serpentibus icti,
Aspicerent ipsum fictum fixumq; draconem.
Pòst ubi secretas inferni uēnit ad undas,
Atque suum uictor captiuum luce retexit,
Astanti, iussumq; patris uirtute peregit,
Sponte suum corpus quod liquerat, ipse recepit.
Causa hæc mortis erat, eadem uia facta salutis,
Nuncius ille doli, sed pacis nuncius iste.
Sponsa uirūm necuit genuit sed sponsa leonem.
Virgo uiro nocuit, sed uir de uirgine uicit.
Cuius in exemplum sopito corpore somno,
Sumitur ex latere mulier, quæ costa mariti:
Quam carnem de carne sua, deq; ossibus ossa
Euigilans dixit, præsaga mente locutus.
Mira fides, merito Paulus certissimus auctor
Christum de cœlis Adam docet esse secundum.
Veritas ipsa suis exemplis usa refulget.
Nec cupit ex alieno acres ostendere gressus:
Pauperis hoc opus est, propriæ uirtutis egeni.
Hæc Paulus docuit magnus mysteria docta,
Scilicet in Christo esse decus, tuum ecclesia cernens
Huius de latere, ligno pendentis in alto

Corporis exanimi sanguis manauit & humor.
Fœmina sanguis erat, aquæ erant noua dona laua/
Hæc populi uera est uiuentis Eclesia mater, (cri,
De Christi noua carne caro, deq; oßibus oßium.
Golgotha locus est, capitis caluaria quondam,
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit,
Hic medium terræ est, hic est uictoria signum.
Os magnum hic ueteres nostri docuere repertum,
Hic hominem primum suscepimus esse sepultum,
Hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit,
Puluis Adæ ut poßit ueteris cum sanguine Christi
Commixtus, stillantis aquæ uirtute leuare.
Hæc ouis est una, quam se per sabbatha uiuam
Inferni è puteo statuit subducere pastor.
Propterea cunctæ carnis præmortua membra
Curabat, sabatbis aut cœci à germine nati
Lumina, quæ nondum dederat, cernendo peregit:
Aut hominem totũ exanimem, per sabbatha uiuũ,
Deq; sepultura præsenti plebe uocauit:
Ipse noui factor, ueteris bonus ipse refector,
Aut quæ defuerunt supplens, aut perdita reddens.
Hæc ineunte die sancto, sperantibus in se
Facturus plenè pro pacto posse docebat.
Quòd caro si moritur, nec spes datur ulla saluti,
Quas habuit caussas, hominẽ se fingere Christus,
Et medicare homines, aut curam carnis habere,
Si reuocat paucos, cur non reuocauit & omnes?
Corruptela potens liquefactum soluere corpus,
Non poterit uirtus Domini reuocare solutum
Credunt interitu qui non sua corpora solui,
Non credunt Domino, sua qui uult mersa leuare,
Aut nolle præstare bonum, neq; posse potentem
Dicunt, ignari quanto de crimine lædent,
Infirmas ausi caussas præponere morti
In grano latet arbor, & hoc nisi terra sepultum
Putrescat, non dat decoratos arbore fructus.
Iam liquidæ stringentur aquæ, stridente rigore
Saxa fiunt, & semper erunt, nisi magna potestas
Soluerit inducto molli spirante tepore.
Viticulæ in gracili latet ingens corpore botrus.
Si quæras, non est. cùm uult Deus, esse uidetur,
Arboribus folia, spinis rosa, germina campis
Mortua deijciunt, & rursus uiua resurgunt.
Hæc homini Deus ante oculos reuocata reformat,
Propter quem locuples primus largè omnia fecit.
Omnia nuda cadunt, suo corpore singula uestit:
Cur hominem solum, cui tantos fudit honores, A
Non tantùm reuocet sibi, quem super omnia fecit?
Ergo caro & sanguis Dei regno digna negatur,
Tanquam sit Paulus propriè de carne locutus.
Ille quidem magna docuit, sed inania corda
Carnali sermone putant, nam pristina facta
Sanguinis & carnis uoluit sub nomine dicta,
Cœlestis, magni memoratus uerba magistri:
Qui per aquam de se genitis sui nomen honoris
Donauit, pignusq; suo de spiritu fudit.
Vt cuius fuerant homines uirtute redempti,
Huius & acciperent, renouati nomen honoris.
Ergo quia populis nondum suo fonte renatis
Sordibus antiquis tectis, & debita mortis
Ex ueteri caussa regnum cœleste negauit,
Dicens, humano rursus debere renasci
Quod natum est de carne, caro est, de spiritu uita,
Radicis ueteris noua germina gloria mutans
Ablutum corpus iam non de carne uocari:
Hoc sequitur Paulus, sic est de carne locutus.
Deniq; dixit, Oportere superindui uestem,
Hunc habitum fragilem, mortalem contegi formã.
Non aliud corpus dari, sed prius illud inermem
Vndiq; regno Dei lato circundari totum, B
Momento aspectus oculi mutabitur inquit,
Vt rufæ ceræ facies dispanditur herba,
Et mũtat proprium candenti sole colorem:
Sic eadem caro fulgenti de gloria sumens,
Gaudebit, semper gaudens, & morte carebit,
Deuictum clamans crudelem corporis hostem,
Glutitam mortem, fortis uictoria Christus,
Ingentes Deo summa ferens ad sidera laudes.

TERTVLLIANI ADVERSVS Marcionem Liber tertius.

IAm genuit, quondam sterilis, cognomine mater,
Iamq; nouus gaudet populus de libera natus,
Expulsa famula, meritò cum prole superba,
Viuentis quoq; fontis aquas ingrata relinquit,
Et tepidis errans ardenti sidere potat.
Iam poßunt gentes & Abraham clamare parentẽ,
Quæ uocem Domini simili ratione secutæ,
Omnia liquerunt peregre se sistere uitæ,
Lætare ô sterilis, promissam concipe plebem,
Erumpe & clama, quæ nulla prole beata,
De qua dicebat per uates spiritus olim:

Hæc

A Hæc genuit gentem multis ex gentibus unam,
Cuius principio ſemper pia membra laborant.
Huius Abel iuſtus, paſtor pecudumq́; magiſter,
Fraternæ occidit quem olim uiolentia dextræ.
Huius Enoch inſigne decus de corpore membrum,
A deo digreſſos populos, facinusq́; ſequentes,
Dum furit in terris refugarum turba latronum,
Sacrilegum genus ut fugeret crudele gigantum,
Conſilio reuocabat, in omnibus ipſe fidelis
Ingenti gemitu placuit, meritoq́; labore
Translatum magno pignus ſeruatur honore.
Perfectus laude, & ſine culpa Noa repertus
Teſtificante Deo iuſtus in adultera plebe,
Bis quinquagenis arcam qui texuit annis,
Venturum excidium factis & uoce ferebat,
Promeruit tantis ereptus mortis ab undis,
Et cum prole ſua ſeruatur. Gente ſequente
Eſt Abraham, cuius gnatos uos eſſe negatis:
Qui primus genere & patria & genitore relicto,
Voce Dei ſuaſus ſeceßit in extera regna
Tantos Dei meruit ſublimis dignus honores,
Gentibus ut pater & populis credentibus eſſet.
Cum patribus Iacob, quorum pater ipſe, per omne
B Vitæ ſuæ ſpacium lætißima tempora Chriſti
Præcecinit uerbis, actu, uirtute, labore.
Hunc ſequitur Ioſeph, fœdæ ſine ſorde iuuentæ,
Carceris & duræ conficta calumnia pœnæ.
Gloria poſt gemitus, regniq́; ſecunda corona,
Inq́; fame panis tribuendi larga poteſtas.
Tum propria Chriſti, tam lucida lucis imago
Omnibus eſt manifeſta, quibus ſunt lumina menti,
Vt ſpeculo uultus firmam ſpem cernere poßint.
Iudas ipſe pater, regalis ſortis origo:
Vnde duces, geniti cuius de ſemine reges
Nunquam defuerunt, donec uentura poteſtas
Gentibus expectata diu, promiſſa ueniret.
Dux populi Moſes, qui limina regia liquit,
Spernens diuitias florentes tempore paruo,
Maluit afflictus populi portare labores
Subnixa ceruice, minis non territus ullis,
Quàm ſibi delitias multasq́; remittere pœnas,
Pro magnaq́; fide, pro tanto mirus amore,
Armatus uirtute Dei, magnalia geßit.
Percußit gentem plagis, terramq́; reliquit,
Confundit regem, durum populumq́; reducit.
Calcauit fluctus, hoſtes demerſit in undis,
Fecit aquam dulcem per lignum, ſemper amaram:
Cum Chriſti populo manifeſtè multa locutus,
Cuius de facie lux, & nitor ore refulſit,
Acceptam legem per paucos fudit in orbem,
Exempla implicita propriorum certa laborum,
Percußit petram, iuſſus quoque flumina fudit,
Extenditq́; manus, ut ſigno uinceret hoſtem.
Omnia de Chriſto, per Chriſtum cuncta loquūtur.
Hic probus & magnus cum laudis pace quieuit,
At Ieſus Naue filius, Auſes antè uocatus,
Spiritus hunc ſanctus ſocium ſibi nomine iunxit,
Hinc fluuium ſcidit, & populum tranſire coëgit,
Diſtribuit terram gratis, promiſſa paterna,
Solem cum luna ſtatuit, dum uinceret hoſtem,
Expulit externas gentes, prolemq́; Gigantum,
Excidit lucos, aras & templa ſubegit,
Omnia legitima ſolennia mente peregit.
Nominis exemplum Chriſti, uirtutis imago.
Quid de iudicibus populi per ſingula dicam,
Quorum uirtutes ſi conſcribantur in unum,
Verborum ſpacio numeroſa uolumina complent.
Attamen ex multis paucorum dicere uitam,
Corporis explendi uerborum poſtulat ordo.
Ex quibus ut Gedeon dux agminis, acer in hoſtem,
Non uirtute ſua tutelam acquirere genti
Firmatusq́; fide ſignum petit excita menti,
Quo uel non poſſet, uel poſſet uincere bellum,
Vellus ut in noctem poſitum de rore maderet,
Et tellus omnis circum ſiccata iacêret,
Hoc inimicorum palmam coaleſcere mundo:
Atque iterum ſolo remanenti uellere ſicco,
Hoc eadem tellus roraret nocte liquore.
Hoc etenim ſigno prædonum ſtrauit aceruos,
Congreſſus populo Chriſti, ſine milite multo,
Tercenteno equite, numerus Tau littera Græca,
Armatis facibusq́; & cornibus ore canentum.
Vellus erat populus, ouium de ſemine ſancto.
Nam tellus uariæ gentes, fuſæq́; per orbem.
Verbum quod nutrit, ſed nox eſt mortis imago,
Tau ſignum crucis, & cornu præconia uitæ
Lucentesq́; faces in lychno, ſpiritus ardens.
Scilicet hoc teſtamen erat uirtutis imago,
Non prius angelica mortis fera prælia uinci,
Quàm populo indocili merito ſua culpa relicto
Florentesq́; fide gentes in laude receptæ.
Debbora quin mulier ſuper omnē maxima famā,

Pro patria quæ belligero subnixa labori,
Stipite sub palmæ populum uicisse canebat,
Quapropter uicti simul hostes terga dedêre:
Sisara dux fugit, cui non uir, nec manus ulla
Restitit. hic Baal Christi uictoria signo
Exemplo refugæ, deuicit fœmina ligno.
Iephtha fide firma, qui duro uulnere uotum
Ausus, mercedem belli Deo dicere grandem.
Hic quia, quæ nō uult Dominus, promiserat amēs,
Occurrit primò carum sibi pectore pignus,
Nulli sperata cecidit quod sorte repente,
Promissum ut staret, soluit pia iura parentis,
Peccati uotum, uiolenta mente coperuit
Immanis timor, orbatæ solatia uitæ
Pro scelere obtinuit famam, pro crimine laudem.
Nec non Samsonis super omnia corpora uires,
Spiritus hoc donum capiti concessa potestas,
Pro populo solus nullo mucrone, nec armis,
Os retinens asini prostrauit corpora mille,
Vincula nulla uirum uinctum potuere tenere.
Gloria sed postquàm captiui mota recessit,
Occidit, atque hostis uictos sua morte redemit.
Mirificus Samuel, cui reges ungere primùm
Præceptū, dare chrisma, uiros ostendere Christos,
Talibus in uitæ spacio laudabilis egit,
Vt quoque post requiem prophetica iura teneret.
Psalmographus Dauid magnus rex atq; propheta,
Passurum Christum (cuius se uoce canebat)
Sponte, quod ingratus populus sine lege peregit,
Cui Deus ex utero fructum promiserat olim
Prolem, sublimi solio suo ponere sanctam:
Fixa fides Domini quæ sponderat, omnia fecit
Aemulus Ezechias, populi corrector inertis,
Oblitis legem qui restaurauit iniquis,
Hæc olim mandata Dei prior omnia iussit,
Qui precibus bellum, non ferri cuspide soluit.
Hic moriens, lachrymis annos ac tempora uitæ
Accepit, meritò talem tulit actus honorem.
Ingenti zelo Iosias, rector et ipse:
Tantum nemo suprà, nec postea taliter egit.
Idola destituit, destruxit templa nefanda,
Atque sacerdotes super aras igne cremauit,
Ossa prophetarum falsorum cuncta refodit,
Incenditq; aras adolenda cadauera lignis.
Insignis fidei in laudem (memorabile) tactus
Nobilis Elias, qui nondum debita mortis
Gustauit, quoniam rursum uenturus in orbem est, A
Ergo infracta fides populum regemq; furentem,
Militiam Domini qui deseruere beatam,
Verberibus, flammis castigans hostis amaris,
Sidera conclusit, tenuitq; in nubibus imbrem.
Esse Deum ostendit cunctis, apparuit error
Nam madidæ partes hostiæ, fluuio, super aras
De cœlo precibus, ueniens ui, flamma comedit:
Et quotiens uoluit, toties ruit ignis ab alto.
Diuisit fluuium, transgressus et auia fecit,
Sublatus curru paradisi uectus in aulam est.
Huius discipulus fortis succeßor Heliseus,
Qui duplicem Eliæ petijt sibi sumere sortem
Ad castigandam uiolento uerbere plebem,
Tantum pro Domino et talem spirauit amorem.
Iordane percusso, pedibus uia facta regressus,
Demersam fluuio releuauit uirga securim,
Mortiferumq; cibum in uitalem transtulit escam,
Detinuit pluuias iterato tempore duplo,
Mundauitq; lepras, hostes caligine cepit:
Cuius post obitum iam condita membra sepulchro,
Abiectus quidam, mactatus cæde latronum,
Mortuus, ut tetigit, reuocata luce reuixit.
Esaias, locuples uates, cui fontis aperti,
Tam manifesta fides, uerbum Dei ore profudit B
Largaq; per Christū patris est promissa uoluntas,
Prætestata uiam uitæ, atque probata per ipsum est.
Quem populus sectum ligno, fine labe repertum,
Immeritum, demens crudeli morte peremit.
Sanctus Hieremias, quem gentibus esse prophetam
Aeterni uirtus iussit, dixitq; futurum:
Qui quoniam plebis facta illaudanda reuoluit,
Et fore captiuam, nisi pœnituisset iniquos
In famulos fieri, præsaga uoce locutus,
Vincula dura tulit, squallenti currere clausus,
Inq; luto putei fames hausit tabida membra.
Sed postquàm, quæ noluerant audire, probauit,
Atque hostes uictum populum duxere triumphis,
Horrida uix tandem caruit sua dextra cathenis.
Nulla morte uirum constat, neque cæde peremptum.
Ezechiel fidus, diues cui gratia uerbi
Concessa est, peccatorum secreta uidere,
Afflictus lugere suos, ueniamq; precari,
Cernere uindictam sanctorum cæde futuram,
Sanctorumq; locum regni, carnisq; salutem
Spiritu implicitus, gressus aditusq; uidere.

Osea,

A Osea, Amos, & Micheas: simul Abdia, Ionas,
Atque Naum, Habauc, Sophonias, Aggæusq́;,
Zacharias uim passus, & angelus ipse Malachim,
Hi uates Domini, quorum chorus usq; canentum,
Ac pariter, laudis propriam meruere coronam.
Quam magnus Daniel, qualis uir, quanta pote (stas,
Qui falsos testes ipsorum prodidit ore,
Seruauitq́; animam damnatam crimine ficto,
Somnia secreta, & regis prior ore resoluit,
Præuidit Christum regnorum soluere membra,
Pro Domino reus est, factus quoque præda leonum,
Seruatisq́; palàm cunctis in pace quieuit.
Huius tres socij uix digna laude canendi,
Ex numero tanto decretum regis iniquum
Contempsere pij, quorum data corpora flammis
Tradere se pœnis potius, pro nomine magno,
Quàm genibus nixi simulacro pandere palmas
Iam præclara fides, iam spes super omia fulgens
Extinxit rapidos ignes, & uicit iniquos.
Esdras uates, legis doctor, et ipse sacerdos,
Qui populum captum post tempora plena reduxit,
Ignibus & multa consumpta uolumina uatum
Spiritu completus, memori omnia reddidit ore.
B Grandis Iohannes super omnes semine natos,
Cuius difficilè poterimus dicere laudes,
Ablutor carnis, Domini præcursor apertus,
Ablutor Christi, prior ipse renatus ab illo,
Fœderis ille noui primus, ueterisq́; supremus,
Proq́; uia uera, prior hostia cæsus obiuit.
Ecce Deus Christus, pariter bissena iuuentus,
Omnibus una fides, amor unus, et una potestas,
Flos hominum, mundo lucentes lumine Christi,
Et comites & apostolici, qui uera locuti,
Auribus audiuere, oculis uidere salutem,
Tractauere manu corpus de morte receptum,
Conuixere cibo assiduè, testantur ut ipsi.
Hinc Paulus prælectus apostolus in uice missus,
In cœlos raptus uidit, quoque missus ad illud,
Barnaba cum comite, socijsq́; prioribus, uno
Fœdere coniunctis, per gentes tradit ubique
Esse caput Christum, sunt cuius Ecclesia membra,
Corporis ipse salus, membrorum uita perennis,
Ipse caro factus, pro cunctis ipse peremptus,
Ipse resurrexit primus, spes una salutis,
Discipulisq́; suis formam dedit, hi simul omnes
Indignas uarie pœnas pro nomine passi.

Talia membra gerit specioso corpore mater
Libera, quòd nunquam Domini præcepta reliquit,
Inq́; domo seruit Domino lectissima semper,
Inuidiam, pœnas, eius pro nomine passa.
Nam sterilis quoniam, nondum secura futuri,
Ediderit populum cœlesti semine natum,
Atque suæ famulæ portauit spreta dolorem:
Hanc sterilē quondā, nunc tempus cernere matrem
Hæredem natum suæ libertatis habere,
Non similem famulæ, quanquam de semine cœli
Conceptum genuit, sibi conditione iugatum,
Absit ut illicitis uerbis, temeraria uoce
Egregios homines, ardentia sidera cœli,
Semine coniunctos tantum uel sanguine plebi,
In solidum passim famulum dicatis atrocem,
Aut populum Domini legis mandata secutum,
Seruili specie quisquam putet esse loquendum.
Sed peccatorum uacuam sine mente cateruam,
Qui promissa Dei, dubia spe, corde locarunt,
Præsentis uitæ misera dulcedine uictos,
Debita seruitio capitis sua culpa subisset
Si legem plebi peccati causa iugabit.
Nam seruire Deo, totoq́; incumbere corde
Intemerata fides, libertas sponte paratur.
Ergo patres iusti, sancti, sine labe prophetæ,
Aduentum Domini, multi cecinere futurum.
Testanturq́; fide cœlestia iussa prophanis,
Cum quibus immanes satiati gloria Christi,
Consortes uirtutis, uerba sacrata replentes
Firmauere fidem, factis prædicta probando
Quorum discipuli, qui successere per orbem,
Conflati uirtute uiri, nostriq́; magistri
Coniunctos operis nobis tribuere honores.
Ex quibus electum magnum, plebiq́; probatum
Hac cathedra Petrus qua sederat ipse, locatum
Maxima Roma Linum, primum considere iussit.
Post quem Cletus et ipse, gregem suscepit ouilis.
Huius Anacletus successor sorte locatus,
Quem sequitur Clemens, is Apostolicis bene notus.
Euaristus ab hoc rexit sine crimine legem.
Sextus Alexander Sixto commendat ouile.
Post expleta sui qui lustri tempora tradit
Telesphoro, excellens hic erat, martyrq́; fidelis.
Post illum socius legis, certusq́; magister,
Cum uestri sceleris socio, præcursor & auctor
Aduenit Romam Cerdo, noua uulnera gestans,

Deiectus, quoniam uoces & uerba ueneni
Spargebat furtim: quapropter ab agmine pulsus
Sacrilegum genus hoc genuit, spirante dracone.
Constabat pietate uigens Ecclesia Romæ
Composita à Petro, cuius successor & ipse,
Iamq; loco nono cathedram suscepit Higinus.
Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater,
Angelicus pastor, quia tradita uerba locutus,
Atq; Pio suscepit Anicetus ordine sortem
Sub quo Marcion hic ueniens, noua Pontica pestis,
Nondum secretum facinus suo corde reclusum,
Passim uulgo loquens latebrosa perfidus arte.
Sed postquam cœpit mortis proferre sagittas,
Abiectus merito tam sæui criminis auctor,
A sanctis reprobus: patuit mirabile monstrum.

TERTVLLIANI ADVERSVS Marcionem, Lib. IIII.

Hæc populo iuueni, qui diues, liber, & hæres,
Possidet æternam spem laudis iure dicatam,
Non ut doctores (solus daret omnia Christus)
Sed famulos Christi, iubet inuolata potestas.
Ingenti zelo flagrantes, pacis amore
Armatos, molem belli deducere terræ
Excelsas turres, & mœnia sæua malorum,
Surgentesq; minas, populi contra agmina sancti
Detraheret uacuas uoces dissoluere uento.
Quapropter merito nos æmulamenta locuti,
Ipsius ex uerbis etiam monumenta salutis
Nitimur exprimere, quæ gratia larga profudit.
Prædonisq; plagam sanctis aperire copertam,
Ex improuiso ne quis rudis, inscius, audax
Incidat, & captus cœlestia dona relinquat.
Ergo Deus cunctis mortalibus unus ubique est.
Aeternum regnum, profundæ lucis origo,
Fons uitæ, potus: sapientia, creditus omni.
Protulit ipse orbem, cuius finis omnia cingit:
Nulla illum regio, nullus locus ambitu claudit.
Materies nulla est facta, ut sit sponte perenni.
Quæ fuerit semper, nullo facto recreata,
Cœlorum, terræ, maris, inferniq; locatur.
Spiritus aëris est, diuisor, conditor, auctor,
Solus perpetuus Deus est, immensa potestas.
Hunc lex esse Deum populo monstrauerat unū,
Cuius uox Mosi pollens in monte locuta est.
Illius hæc uirtus, sapientia, gloria, uerbum,
Filius, immenso genitum de lumine lumen,
Per uatum uoces hunc unum clamitat esse
Ordine suscipiens Paulus, sic tradit & ipse
Vnum hunc esse patrem, per quem sunt omnia facta,
Atque unum Christum, per quem Deus omnia fecit,
Ad quem se curuare genu planè omne fatetur,
Ex quo omnis patria in cœlo terraq; uocatur,
Qui zelat populum summo pietatis amore
Vt pater, & sanctè uult omnem uiuere carnem,
Apparere sibi mundam sine crimine plebem.
Hoc zelo nostram custodit lege salutem,
Legitimos monet esse, iubet, castigat, & instat.
Corripiens Galatas fratres, & Apostolus idem,
Talem se Paulus zelum se scripsit habere.
Reddidit ergo Deus gratis peccata paterna,
In cataclysmo enecans pariter cum prole parentes,
Gentesq; iam quarta genitos de stirpe nepotes,
Cum ferè nongentos hos tunc adiuuerit annos.
Iudicium durum, sententia sæua uidetur,
Paruulus & Sodomis adhuc insons, mollis, inermis,
Vt careat uita: quid enim peccauerat infans?
Quod crudele putes, hoc est pietatis honestum.
Auctores sceleris (facinus ne cresceret ultra)
Extinxit, sobolemq; patrum peccata sequentum.
Sed non cum patribus pœnas innoxius infans
Perpetuas luit: ignarus, neque criminis auctor,
Ne fieret sceleris consors ætatis adultæ,
Sponte futura mala, mors immatura resoluit.
Cur Deus ergo iubet pecorū sibi sanguine fundi?
Legeq; constringit, ne quis transcenderet errans
In populo, lapidum præsenti morte minatur.
Atque iterum hæc reprobat, negat hæc sibi munera
Corripiens plebē peccati examine pressam. (grata,
Ipse iubet uerax, iustus simul ipse repellit.
Si quæris caussas errans desiste moueri,
Caussa etenim fidei, rationis imagine maior.
Aspice per speculum fulgentis luminis umbram,
Quid rituli sanguis, uitulæ cinis: hircus uterque,
Hic dimissus abit, cadit alter at hostia templo.
Sanguine nam rituli populum, simul omnia uasa,
Atque sacerdotes, & scripta uolumina legis,
Sparsit aquæ mixto, uates sic iussus ab alto:
Non propriam spem, nec speciem uirtute uacantem.
Exemplo rituli passurum in corpore Christum:
Qui iuga dura ferens humeris, temonis aratro
Fortiter abrupit sua pectora uolucre ferri,
Infundens

A Infundens sulcis animæ sui sanguinis undam.
Nam templi uasa hæc designant corpora nostra,
Ipse Dei templum uerum, non ante dicatum,
Namq́; suo socios homines sibi sanguine fecit,
Atq; sacerdotes uoluit sui corporis esse.
Ipse patris summi perfectus iure sacerdos,
Auditum, uisum, gressum mundauit inertem,
Aspersitq́; libro testes præsaga locutus,
Demonstrans legem suo uinctam sanguine sancto.
Hanc & per uitulā manifestat uictima caussam,
Sanguine de cuius pro plebe piacula sumens
Intra uelamen primus Leuita ferebat,
Castrorum extra fores corpus iussuq́; cremauit,
Cuius de cinere mundabat corpora lapsa,
Hoc Dominus noster, qui nos sua morte redemit
Extra castra, uolens populi uim passus iniqui
Impleuit legem factis prædicta probando,
Qui uerè mundat plebem contamine plenam,
Omnia concedens, quasi diues corporis auctor,
Intra uelamen cœli cum sanguine gressus,
Effudit quem pro multorum mortibus unus,
Ergo sacerdotem magnum decet hostia sancta,
Quam dignè perfectus habens, offerre probetur.
B Corpus habet, hæc est mortalibus hostia uiua,
Hanc dignam magnis pro cunctis obtulit unam.
Hircorum species homines decet esse, repulsos
Ex duobus populis steriles, sine fructibus ambos,
Quos in Euāgelio dominus quoq; dixit, et hœdos
Abs ouibus cerni stantes in parte sinistra,
Esse quidem quosdā Domini pro nomine passos,
Sic actum sterilem fructum uelasse, supremo
Hos merito dignos aræ, decet esse prophetas.
Abiectos alios, Lazaro ut diues iniquus,
In sua duricie qui permansere repulsi.
Nam uelum in medio pendens cernebat utrosq;
Inq́; duas partes ædem diuiserat unam.
Interiora quidem sanctorum sancta uocata.
Istic ara sita effulgebat nobilis auro,
Testamenta simul, tabularum legis, & arca
Pellibus agnorum cœli contecta colore.
Interius uestita auro, media omnia ligno,
Hic tabulæ legis, hic māna est urna repleta
Hic Aaron est uirga crucis, quæ germina profert.
Ipsi dissimilis, Styracis tamen arbore nata.
Atq; super Cherubin per formam quatuor unam
Pandebant pinnas, & sagmina iussa tegebant.
Exterius uelum, pars ædis aperta patebat.
In faciem lato grauis æris stabat aheno,
Et candelabrum bis ternis undiq; ramis.
Connexis medio calamo, totidemq́; lucernæ
Aurea materies complebat lumine templum.
Ergo prior templi facies communis, aperta,
Declarat ritum populi sub lege morantis,
In cuius tenebris septemplex spiritus, unus
Lucebat sanctus semper, plebemq́; tegebat,
Hoc candelabrum uerum, uiuæq́; lucernæ
Per legem & uates perlucens corde subactis,
Inq́; typum terræ facta ara traditur esse
Hic operæ populi, quas non sine sanguine semper
Obtulit effuso, uitam sine lege, cruore
In patulo passim comparuit omnibus olim.
Isthic & Dominus pro cunctis hostia factus.
Totam designat terram, specialiter aram.
Fœderis hinc etiam noui inenarrabilis auctor.
Discipulus Ioannes, animas pro numine passas,
Testatur tali sese uidisse sub ara,
Clamantes Dei uindictam pro cæde potentis.
Isthic interdum requies: sub corpore terræ
In parte ignota quidam locus extat apertus,
Luce sua fretus, Abrahæ sinus iste uocatur
Altior à tenebris, longè semotus ab igne,
Sub terra tamen, hæc ara uocatur ahena,
In qua uelamen pullum memorauimus esse.
Diuidit hæc partes ambas, unamq́; recludit
Dissitam ab æterna, cultura & temporis usu,
Non inimica sibi quamuis distantis amoris,
Tempore diuisa & spacio, & ratione ligata.
Vna domus, quamuis uelo partita uidetur,
Atq; adeò passo Domino uelamine rupto,
Cœlestes patuere plagæ, cœlataq́; sancta,
Atq; duplex quondā, facta est domus una perēnis.
Interim templum, populum de nomine Christi
Cœlesti cultu, ipsa Dei mandata sequentem,
Personæ hic propriæ uerè, non umbra ligatur,
Perfectis rebus completum tradidit ordo.
Area sub exemplo, corpus uenerabile Christi
Ostendit, sacro per lignum spiritu iunctum.
Aëria pelles caro, non ex semine nata,
Extensa in ligno, simul intus spiritus ardens
Aurigera specie conflatus, iungitur illi.
Vt caro pace data, cum spiritu mixta uigeret.
Carnis & urna typum Domini fert aurea plenæ

Fœderis ipsa noui Dominum declarat apertè,
Manna, quod est panis cœlestis, uerus, in illum
Traditus à patre, què tribuit pro pignore sanctis,
Perfectè dabit hunc illis, qui uincula pacis
Semper amatores operum tenuere bonorum.
Et tabulæ duplices conscriptæ legis in arca,
Significant simul hæc in Christo condita semper,
Qui uetus atq; nouum mandatum pertulit ipse,
Arca patris summi, per quem dedit omnia diues.
Et uirga Styracis fructus nucis attulit ipsa.
Virginis hæc species, genuit quæ sanguine corpus,
Coniuncta in ligno, se dabit mortis amarum
Interius fructum dulcem, de spiritu sancto.
Sicut Esaias uirgam de semine Iessæ
Prædixit Mariam, de qua flos exit in orbem.
Ara, nitens auro, cœlum declarat in alto,
Quo sanctæ subiere preces, sine crimine missæ:
Hanc aram Dominus dixit, qua munera si quis
Offert, ut primum pacem cum fratre retractet,
Sic demum flagrare preces ad sidera possunt.
Hoc Christus uictor solus, primusq; sacerdos,
Obtulit incensum precibus, non arbore natum.
Nam Cherubin cùm sit bis binis uultibus unum,
Est unum uerbum, per quatuor ordine ductum,
De patre quæ Christus plenissima pertulit ipse
Mandati sperata noui, solatia uitæ.
Ast quater alæ sex, ueteris præconia uerbi,
Testificantis ea, quæ post ea facta docemur.
His alis uolitant cœlestia uerba per orbem,
His etiam Christi sanguis contectus habetur,
Obscurè uatum præsago dictus ab ore.
Alarum numerus antiqua uolumina signat,
Esse satis certa uiginti quatuor ista,
Quæ Domini cecinere uias, et tempora pacis.
Hæc cohærere nouo cum fœdere cuncta uidemus:
Si quoq; Ioannes, sic pandit spiritus illi
Tot numero solio senioribus insuper altis,
Atq; coronatis cohibentibus omnia mira.
Ad solium Domini uitreum et mare stare sub igne,
Quatuor aligera atq; oculis animalia plena
Intus et exterius, quæ sunt arcana patère:
Significat uerbo simul omnia clausa uideri,
Nam uitreum flammæ mixtum mare, dona lauacri
Spiritu conflato credentibus esse tributa.
Quæ pietas Domini? quis tantùm dicere possit,
Ante tribunale, ante pauimentumq; parauit,

Vt fora iudiciumq; sibi anticipare uolentes, A
Et fugerent, esset properanti copia lata.
Sic igitur lex, & miri cecinere prophetæ,
Omnia sic coniuncta uigent, ueterisq; nouiq;
Fœderis, illa sacra & uerborum immania dicta.
Sic & Apostolicæ uoces testantur ubique,
Nec quidquam ueteris non est nouo deniq; iunctum,
Sic errant, & dictorum sic facta retorquent,
Qui falsas finxere uias dominiq;, Deumq;
Aeternum regem, qui tantum protulit orbem
Detrectant, aliud quærunt sub nomine ficto,
Mentibus orbati, quas amisere furentes,
Externum legi Christum affirmare uolentes.
Nec mundi Dominum, carnis neq; uelle salutem,
Nec uirtute patris factorem corporis ipsum:
Quos obturatis fugiendum est auribus ultrò,
Ne sermone suo maculent innoxia corda.
Nos igitur, quos tanta Dei perfudit honestas,
Veraq; doctoris cœlestia uerba magistri
Instituere bonis, recta & monumenta dedère,
Semper honoremus Dominum, sine fine canamus,
Gaudentes puraq; fide, certaq; salute:
Nati uerò Deo, nutrimur pane perenni,
Aeternam toto sperantes pectore uitam. B

TERTVLLIANI ADVERSVS Marcionem, Lib. V.

Primus erat referens inimici ex ordine uerba,
Quæ refuga illicite molitus protulit amens.
Hinc etiam carnis spes & uictoria Christi,
Et species breuiter falsarum dicta uiarum.
Inde sequens coniuncta docet mysteria legis,
Inq; nouo diuis quæ fœdere tradidit unus.
Tertius ingenua gentem de matre creatam,
Vatibus & patribus sacratos esse ministros,
Quos numero bis sex de cunctis Christe legebas,
Maiorum nutu cum nomine tempora, lustri
Tempora Seruati, sceleris cui paruit auctor
Ignotus, sine lege, uagus, cum prole relictus.
Quartus & ipse refert obscura piacula regis
Esse typum ueteris, quæ paruit hostia uerè,
Iam ludum expectata pijs cum semine sancto.
Hic quintus multos nexus nodosq; resoluit.
In planum mala conuoluit quæcunq; latebant.
Argumenta trahens, sed non sine teste propheta.
Et quamuis hostes muniti fortibus armis,

Vim

A Vincamus tamen illicita, polluta, nefanda,
Commaculata simul, sic miscuit omnia serpens,
Cæcorum sine luce uiam, contamine uocem.
Vt dum factorem mundi contendimus ipsum
Esse Deum solum, uatum quoq; uoce locutum,
Ignotumq́; alium quanquam non esse probamus.
Vix mundam linguam sermonis culpa reseruet.
Complexu uario notum dum laude sequentem,
Culpamusq́; alias ignoti tempora sera:
Sed cogunt nos multa doli cælata uenena,
Ancipiti quanquam cum crimine, pandere uerba.
Quis, non ergo Deus? quem uerum dicitis esse,
Ignotum populis, alienum deniq; mundo?
Hunc quem nemo prius norat, hic uênit ab alto:
Si sua, cur tam sera petit? si non sua, quare
Vt prædo rapit, & populum sub lege morantem
Ignotis toties per legem uocibus opplet?
Si misereri etiam uenit, & succurrere cunctis,
Et releuare graui deuictos funere mortis,
Carnis & obscœno spiramen soluere uinclo,
Qui cohibetur homo interior, concisus iniquè,
Cur tam serò pius uigilans, semperq́; benignus?
B Qui nunquam prius omnino se præbuit ulli.
Transmißis numero, alienos ore requirens
Nunquam expectatus, non notus, missus in orbem.
Pastor ouem quærens, quam non amiserat antè.
Debuit exutus carnem, quasi uictor, ut ipse
Spiritus, ut fuerat semper, talesq́; uolebat.
Omnes expulsas animas sine corpore paßim
Eripere, & carnem spoliatam linquere terræ.
Vna die pariter complere cadauere mundum,
Euacuare orbem, atq; animas attollere cœlo.
Progenies hominum nasci cessasset in unum,
Et nulla posthac generis prosapia uestri
Nata foret, pestemq́; nouam fudisset in orbem.
Vel quia tunc nihil ex his factum ostenditur esse,
Debuerat finem generi statuisse futuro,
Connubij solido complexus corde replesset,
Fecisset torpere uiros, sine germine fructus,
Fœminei sexus cubitus tædere dedisset,
Clausisset penitus carnis genitalia membra,
Nulla uoluntas nostro animo, neq; posse facultas.
Post hæc posset et interior homo sanguine iunctis
Hærere infusus carni, semperq́; periret.
Semper ouis perit, ergo nec est seruare potestas?
Cum semper nascatur homo, sub crimine mortis
Quod pastoris opus, si sic inuenta docentur,
Inquæsita ergo, sed non erepta probatur.
Nunc uerò delectus adest connubia adire,
Vt semper fuit, quem iunxit certa propago,
Nascuntur gentes, & uix numerabile uulgus,
Accipiunt animas nascentum corpora uiua:
Nec Paulum decuit, quamuis pro tempore quosdam
Hortari, uelut ipse fuit, pare sorte manere.
Temporis angusti cernens instantia multa,
Nam teneras alias ætates nubere iußit,
Nec se fraudari, sed debita reddere pacto.
Vos autem astuta quis suasit fraude manere,
Diuiso prolis securos degere amore,
Crimen adulterij committere, perdere uitam?
Et quanquam perit, id falsare agnomine uerbi.
Quapropter uocis tam dulcia cuncta profundit
Impauidi quidquid placet, ut faciatis oportet,
In faciem casti, maculati crimine furtim,
Hac caussa uos connubio priuauit honesto.
Sed quid plura? bene est disiunctos, scilicet, esse
Expedit et mundo, ne uestri germinis ullus
Nascatur, tandem cessabunt organa mortis
Partem hominis, dum speratis retinere salutem,
Totus homo uester deperdit mente prophana.
Interior simul, & ueterem quem dicitis hostem,
Sed nec homo solùm spiramen dicitur esse,
Nec uetus est homo dicta caro, nec sunt inimica
Spiritus & caro, uerus homo est sociatus in uno.
Nec sibi priuatos sensus cernuntur habere,
Hæc regitur, regit ille, gemit, gaudetq́;, doletq́;,
Diligit, ipse suæ carni carißimus idem,
Per quā paret homo, cum qua commixtus habetur,
Vulneribus curas adhibet, lachrimasq́; profundit,
Nutrimenta cibi cupidè per membra resumit,
Hanc optat secum immortalem semper habere,
Quam frangi gemit, & dolet euacuare per artus
Illi mors miseræ dominatur tempore certo,
Quo renouata leui de puluere mors inimica
Deficiat tandem, caro cùm resoluta resurgit:
Hæc erit expectata diu uictoria summa,
Quam fecit uirtute patris, uenerandus in æuum
Factus uerus homo, hominis qui membra redempta
In cœlos tulit, atq; aditus spe diues aperuit.
Principio gentis in linguis omnibus, inde
Hîc ubi semper opus, patris pietate minister
Visus ab inciso, missus patiendo peregit.

Quid nunc infundae uoces, quid perdita turba?
Si non ipse Deus leges, Deus ipse creator,
Aegypti de calle uiam qui strauit in undis,
Et sedes gratis dedit has, quas dixerat olim:
Ipsa cur in gente uenit, terraq; dicata.
Non alios populos, aut altera regna petiuit?
Cur iam per uates praedicto nomine toto
Non proprio suo se uocitatum tradidit esse?
Vnde etiam potuit baptismi dona benigna
Promissa ab alio tanquam sua promere facta?
Haec mandata Dei transgressi, sorde reperti
Optabant, ueniamq; fera de morte petebant,
Expectata diu meritò uenêre, sed illis.
Qui prius audita, at nunc agnouere reperta,
Hoc det ueram manus Christi, pater ipse creator
Semper ab aeterno monet, & pia uoce requirit,
Quodq; figurauit, fouet, atq; figurat, & armat,
Et iam despectum uictor sua luce reuestit,
Vt maneat uirtutis ò pus cum laude perenni.

Quid praestare Deus, quid possit homo pati, ut
Agnoscant, uiuât, quod fecit uiua potestas: (omnes
Sed quia nec praedicta prius, nec facta suprema
Dementes homines possunt suadere ferentes,
Esse hominem factum Deum, passumq;, sepultum
Surrexisse, ut eis tantis clamantibus olim
Caelesti uerbo complexis testibus, ambo
Terrestri saltem rationi credere discant.
Cùm Dominus Christus caro nasci, uênit in orbem
Augusti regis Romani tempore primum
Decreto gentes censu numerantur ubiq;,
Idem hoc rex fortè tulit, quia summa uoluntas
In cuius manu, regnantis cor, legibus esset,
Fecit primus, et in numerum scriptura redacta est.
Tunc etiam Ioseph, Maria cum coniuge foeta,
Caelesti pariter gnato numerantur, & ipsi,
Hunc instrumentis humana astutia nisa
Qui testes sancti uerbi, praebere probantes
Inquirant, uel sic inuento post ea uicti
Poeniteant, ueniamq; rogêt, dum tempus habetur.

Iudaei graue qui scelus admisisse fatentur,
Dum detrectantes ardent, nobisq; resistunt,
Nec genus ignotum dicunt, neq; dicere possunt,
Suspendisse hominem se ligno, uera locutum
Ignari Domino carnem sine semine uictam.
Sed pro parte quidem reticêt, pro parte triûphât,
Nanq; Deum populis hominem uulgare laborât.

Aspicite errorem qui uos expugnat utrosque, A
Pro nobis hic erit, dum uobis certa probamus.
Illi hominem, uos falsò Deum sine corpore corpus
Dicitis, & uaria heu mentis uesania mergit,
Quod qui praesumpsit mergentes spargitis ambo,
Namque hominê pariterq; Deum, tunc facta proba
Commixtû, nec pauca dabit signacula mundus. (bût

Filius ipse Dei, dum carnis membra requirit,
Iam praetextatus palmarum sustinet ictus,
Conspuitur uultus, spinis innexa corona
Compungit caput, & ligno suffigitur ipse,
Potatur scriblita, & fel miscetur aceto,
Diuiditur uestis, sortes mittuntur in illa,
Quod rapuit sibi quisque: tenet caligine multa,
Expirante Deo tacite de corpore carnis,
In tenebris tremefacta dies cum sole refugit,
Bis fuit una dies, mediam nox atra coperuit.
A fundamentis montes agitantur in orbem,
Commota est tellus, patuere sepulchra piorum,
Cunctaq; quem norunt, passum timuere uidere,
Exanimum telo miles latus haurit aperto,
Profluit & sanguis, nec aqua minus inde secuta.

Haec illi pacto caelant, noluntq; fateri
Admissi factum, ne fas occultare uolentes, B
Spiritus ergo potest gerere sine corpore uestem,
Aut poenam capit, aut fert uiolentia uulnus?
Aut moritur, surgitq;, & sanguis funditur inde,
De qua carne, quia illum uos habuisse negatis?
Aut finxit potius, si uobis dicere tutum est?
Quanquam praecipites dicatis, plura tacendo.
Non ergo manifesta fides, non omnia fixa.
Ante diem, quàm cùm pateretur pascha celebrans,
Discipulisq; suis tradens memorabile factum.
Acceptum panem pariter uitisq; liquorem
Corpus, ait, sanguisq; meus, qui funditur, hic est
Pro uobis, fieri semper, quod post ea iussit,
Quâue creatura panem uinumq; putatis
Esse suum corpus cum sanguine? quaeq; fatendas
Non se factorem mundi per facta probauit,
Et portare simul de carne & sanguine corpus?

Hic Deus, hic & homo uerus, uerumq; locutus,
De patre principium, genitum de lumine lumen,
Spiritus, & uerbum, Christi sub imagine uirtus,
Cum patre semper erat, unitus gloria & euo,
Omnitenentis enim solus quia uerba ministrat.
Quem capit in terris, & per quem cuncta creauit.

Filius

A Filius ipse Dei, carißimus ipse minister
Hinc genitus, hinc et nomē habet, hinc denique regnū,
De Domino dominus, fluuius de fonte perenni,
Hic patribus sanctis parens ab origine mundi,
Teste Deo, quicunque Deum uidisse fatetur
Promissa & memoranda patris patefecit ab alto,
Eduxit populum, gentem percußit iniquam,
Ipse columna fuit lucis, nubisq; rigoris,
Siccauitq; mare, et populos iubet ire per undas
Hostibus implicitis, fluctuq; fretoq; copertis.
Per deserta uiam fecit sua iussa secutis.
De cœlo populo panem dimisit in umbris,
Erupitq; petram, sitientes unda rigauit,
A Deo mandatum legis Mosiq; locutus
Cum tonitru cantuq; tubæ, flammeq; columna,
Terribili uisu, tremebundo corde uirorum.
Post bis uicenos completis mensibus annos,
Iordane diuiso, patuit uia, constitit unda,
Ipse prophetarum uerbum patris ore locutus,
Partiriq; tribus terram, promissa paterna,
Esseq; uenturum terris, hominemq; futurum
Prædixit, Christum terris manifeste profatus,
Expectatus in auxilium, spes unica uitæ,
B Mundator carnis feræ, mortisq; fugator:
Tandem uenit ab imperio patris omnipotentis,
Humanis sese uestiuit & artubus ille.
Adam, uirgo, draco, lignum, quæ causa ruinæ,
Et uia qua nos mors temeraria uicerat omnes,
Hac eadem gradiens pastor, pecudemq; requirens
Angelo, uirgine, carne sua, ligniq; medela,
Ex quo uictus homo uicto periturus obibat.
Hic interpositus pro captis omnibus unus,
Sustinuit patiens inimicam in corpore pœnam,
Morte sua spolians mortem, fit causa salutis.
Nec non in terris suo postquàm corpore sancto
Omnia perpessus, persoluit debita nostra,
Infernum petit, hic animas pro crimine uinctas,
Quæ sine præsidio, conclusæ pondere legis,
Olim promissa, & sperata, & tarda rogabant,
Sanctorum in requiem dedit, & cum luce retraxit.
Tertia namque die subiens cum corpore uictor
Immani uirtute patris, uia facta salutis,
Inq; creatura portans hominemq; Deumq;.
Conscendit cœlos, captiuas ille reducens
Primitias, munus Domino caramq; figuram,
Conseditq; patri lucis uirtute recepta,
Gloria qua munitus erat, dum uinceret hostem,
Spiritu coniunctus, de nobis carne ligatus,
Hunc pater, & Dominum & Christum, regemq;,
Iudicio regnoq; dato missurus in orbē est. (Deumq;

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLLIANI PRESBYteri Carthaginiensis de Iudicio Domini, Liber unus.

QVis mihi ruricolas aptabit carmine Musas,
Et uerni roseas titulabit floribus auras,
Aestiuæq; graues maturat meßis aristas,
Quis dabit & tumidas autumni uitibus uuas?
Quisue hiemi placidas semper laudabit oliuas
Recludetq; ipsis renouatas fontibus undas,
Frondentesq; uago cædet de gramine flores?
Protinus ætherei modulabor luminis auras.
Iam mihi luciferas liceat contingere Musas,
Pandere secretas fluuiali uertice lymphas,
Et lætas alio positas sub sidere siluas,
Aeternasq; simul modulabor carmine flammas,
Vnde mare tumidum, immensa fluctuet unda,
Quæ uirtus solidas moueatq; tremiscere terras,
Et lux unde nouo præfulserit aurea mundo:
Quisue hominem læto potuisset fingere limo,
Vnde genus uaeuo potuisset crescere seclo?
Et quæ uiuendi populo sit multa cupido,
Quæ'ue creata malo, moriendi quæ'ue propago,
Vnde bonus roseis fit odorq; ruborq; coronis.
Quid faciat lætis ut uitis abæstuet uuis,
Et plena è teneris tendantur ut horrea culmis,
Arbor ut in glacie nigris pubescat oliuis.
Germinibus quis det uarij incrementa uigoris,
Mollibus & matrem pullorum protegat umbris:
Omnia nosse bonum quæ sint miracula rerum,
Vt Dominum liceat per cuncta agnoscere uerum:
Qui lucem, maria, & cœlum, terramq; parauit,
Ornauitq; nouum uariato sidere mundum,
Et pecudes primum, & uolucres, procedere iußit,
Et dedit æquoreas compleri piscibus undas,
Et fœcundatas animabus cogit harenas.
Talia compositis deducam carmina Musis,
Atque salutares exponam fontibus undas,
Et lætum placidis uenientem nubibus imbrem,
Inq; animas hominum penitus, ultroq; fluentem

A Occidit & iam nox rebus mox luce retectis,
Iamq; suis alia atq; alia dies surgit ab astris,
Solq; cadit, splendorifero qui lumine clarus,
Lux perit umbrato uenienti uespere mundo:
Et renouata suo uiuit fuligine Phœnix,
Et sua mox uolucris (mirùm) post busta resurgit.
Tempore nuda suo folijs quoq; fruticat arbor,
Pomorumq; iterum curuantur germine rami.
Ad uocem ergo Dei mundo per cuncta tremēte,
Et motis penitùs uirtutibus aëris alti,
Tunc fragor insolitus, tunc maxima murmura cœli,
Adueniente Deo, totius iudice mundi.
Protinus innumeri concurrunt ire ministri,
Conuallantq; Deum cum maiestate superna,
Angelica in terras descendent agmina cœlo:
Omnes, tuba Dei, quibus est diuina facultas,
Vultibus & forma uirtutis spiritus omnes.
Igneus his uigor est, rutilantia corpora, cœli
Vis diuina micat: hinc totus murmurat orbis,
Hinc trepidās penitùs, uel quāta est, terra remugit,
Parturiens homines, quos reddere iussa decebit.
Omnes mirantur, turbantur deniq;, nimbi
Astraq; mota pauent subitæ uirtutis ab alto
B Sic ueniente Deo, sonitus cum uoce potentis.
Omnia continuò ruptis per regna sepulchris,
Omnis humus latis effundit hiatibus ossa,
Viuentesq; patens populos eructat harena,
Herent membra comis, nectunturq; ossa medullis,
Consertiq; regunt spirantia corpora nerui,
Et simul infuso motantur sanguine uenæ,
Dimißisq; cauis, animæ redduntur apertis.
Organa quæq; sua repetunt surgentia parte:
Pròh miranda fides, hinc omnis pullulat ætas,
Pullulat antiquo mortuorum puluere turba,
Matres atq; patres repetita luce resurgunt,
Magnanimi iuuenes, pueri, innuptæq; puellæ,
Defunctiq; senes animis uiuentibus astant,
Infantumq; gemens resonat uagitibus orbis.
Tam uariæ gentes uenient de sedibus imis,
Eoumq; manus, & quas uidet ultima tellus,
Quæq; colunt medij deuexo in climate mundi,
Rypheasq; tenent algentis sideris arces.
Omnis adest pauidus, finis cuiusq;: colonus
Rusticus, Atrides posito diademate regni,
Pauperibus mixtus coæqualis in agmine diues.
Altus ubiq; tremor, precibus tunc ingemit orbis,
Tendentesq; manus populi clamore stupescunt.
Ipse sedens Dominus, sublimi lumine clarus,
Atq; potens cunctis micat in uirtutibus ignis,
Excelsoq; throno cœlesti sede coruscat,
Martyribus septus, numero candente uirorum,
Dilectisq; suis comitatus uatibus extat:
Clara quibus niueis effulgent corpora telis.
Iamq; sacerdotes nitidis in uestibus astant,
Gestantes rutilas insigni fronte coronas,
Submißiq; omnes genibus ueneranter adorant.
Hagie, hagie, sancte Deus: uox omnibus una est.
Hic Dominus geminam mandabit sistere plebem,
Imperat & iuxta numerum discernere prauos,
Appellans placidis uerbis sua iussa sequutos,
Indutosq; iubet deuicta morte uigorem,
Semper inextinctas habitare ad luminis auras,
Ire per antiquum semper florentia regna,
Promissas per opes, per semper amœna uireta,
Degere perpetuam præclaro in corpore uitam.
Est locus Eois Domino dilectus in oris,
Lux ubi clara, nitens, spirataq; salubrior aura,
Aeternusq; dies, atq; immutabile tempus:
Est secreta Deo regio, ditißima campis,
Atq; beata nimis, sudeq; in cardine sedis.
Aër letus ibi, semperq; in luce futurus,
Lenis & aspirans uitalia flamina uentus.
Omnia fert fœcunda, solo prædiuite, tellus:
Flores in pratis fragrant, & purpura campis
Omnia prærutila miscet non inuida luce.
Flos alium letus suo lumine uestit amictus,
Roscidaq; hic multo uariantur semine rura,
Et roseis niuea crispantur floribus arua.
Nescitur quibus usq; locis felicior aura,
Quæ melior specie, uel plus præcellat honore.
Talia florigeris nunquam nascuntur in hortis
Lilia, nec nostris efflorent talia campis,
Nec sic nata rubent, mox ut rosa panditur aura:
Purpura nec Tyrio sic est intincta rubore.
Gemma coloratis fulget speciosa lapillis:
Inde nitet prasinus, illuc carbunculus ardet,
Herbosaq; uiret pregrandis luce smaragdus.
Hic & odoriferis nascuntur cynnama uirgis,
Et spisso letum folio conflagrat amomum.
Hic iacet ingenitum radiantis luminis aurum,
Et nemora alta tenent florenti tempore cœlum,
Viuentesq; grauant uberrima germina ramos.

A

Porrexit similes non illis India lucos,
Non ita densa leuat in monte cacumina pinus,
Nec sic alticoma est umbra crispata cupressus:
Nec uernus melius floret cum tempore ramus.
Hic abietes celso florent in uertice nigrae,
Aeternumq; uirent sole sine grandine siluae.
Nulla cadunt folia, & nullo flos tempore desit.
Hos quoq; floret ibi rubeus, ceu purpura Tarsi:
Flos hic, credo, rosa est, rubor atq; odor acer in ipso,
Sic folijs speciem praefert, sic spirat odorem.
Arbos stat cum flore nouo, pulcherrima pomis,
Vitalem & frugem felicia robora densant.
Mella uiridanti confragrant pinguia canna,
Lac etiam plenis manat potabile riuis,
Vitam aspirat ibi quicquid pia terra uirescit,
Et pulchrae redolent munus medicabile Cretae.
Fons illic placidis leni fluit agmine campis,
Quattuor inde rigant partitas flumina terras,
Ver puto semper agit uestitus floribus hortus,
Non frigus uariat hiberni sideris auram,
Nec nutat pressis radiata caloribus aestas,
Coelum luce sua constanti temperat auram,
Et reficit foetam meliori flamine terram.
Nox ibi nulla, suas defendunt astra tenebras:
Iraeq; insidiaeq; absunt, & dira cupido,
Exclususq; metus, pulsae de limine curae.
Hic malus extorris, dignas exiuit in oras,
Nec uetitos unquam datur huic contingere lucos:
Illic prisca fides electa in sede quiescit,
Insistit gaudens aeterno in foedere uita,
Et secura salus placidis laetatur in aruis,
Semper uictura, semperq; in luce futura.
Hic quicunq; pius, aequiq; boniq; colonus,
Quiq; Deum metuit sincera mente Tonantem,
Atq; suos coluit sacra pietate parentes,
Et degit reliquam semper sine crimine uitam,
Aut inopem fidis opibus solatus amicum est,
Atq; laboranti nimium subuenit egeno,
Pauperis adiutor, pupillorumq; patronus,
Eruit innocuos, subuenit crimine pressis,
Hospitibus largae tribuit sua pignora mensae:
Omnia diuine gessit, pia munera iussit,
Non alteri nocuit, non unquam aliena cupiuit.
Illi exultantes diuinis laudibus omnes,
Hortantesq; simul referunt ad sidera uoces,
Psallentes Domino celebrant per gaudia grates,
Innocuamq; uiam nuncijs comitantibus ibunt.
Haec postquam Dominus felicia dona peregit,
Et pariter iustos aeterna in regna remisit:
Tum miseranda uenit, lugens sua crimina turba,
Effundit gemitus lachrimis arentibus omnes,
Et sua testatur crebris ululatibus acta.
Flammas pro meritis, stagnantia tela tremiscunt,
Corripit angelicus coetus, prohibetq; precari,
Et prohibet seras clamando fundere uoces:
Sublata uenia fundum iaciuntur in imum.
O' miseri, quoties maiestas cognita uobis:
Audistis sonitus, uidistis fulgura coeli,
Assiduas pluuias, uentorum & grandinis iras
Experti, quoties noctesq; diesq; sereni
Tempora foecundant pulchris Dei munera donis,
Vernabantq; rosae, frugum nec defuit aestas,
Autumnus uarie fundebat mollia poma,
Aspera hiems quamuis glaciales fregit oliuas:
Cuncta Deus tribuit, bonitas nec defuit eius.
Terra Deum tremuit, pontus de uoce pependit,
Et fluuius siccas trepidus refugit harenas,
Et genitura Deum quaeuis per cuncta fatetur:
Vos miseri Dominum coeli terraeq; negastis,
Praeconesq; Dei (horrendum) saepe fugastis,
Et iustos potius crudeli caede necastis: B
Et fraus in uobis post crimen semper inhaesit.
Ergo sementis fructum capietis iniquae.
Nosciitis esse, Deumq; tamen ridere soletis.
Ibitis in tenebras ignis & sulphuris altas,
Passuri ardentes iustas cruciatibus iras:
Aeternae Deus ossa iubet descendere poenae,
Ire sub ardorem rabidae sine fine gehennae,
Vrgeri molem per stagna rotantia flammae,
In flammamq; iubet conuerti elementa minantem,
Atq; omnem coeli descendere nubibus ignem.
Tunc auidus rapido est inclusus tartarus igne,
Atq; procellosis flamma intus fluctuat undis,
Totaq; uertentes confundit terra fauillas.
Flammeus est sulcus, dentes uertuntur acuti,
Omnibus & torrens armabitur igneus annis.
Impetu tartareo frendent incendia mundo,
Illic praecipiti cursu torrentur in aestu,
Hinc fugiunt, illinc cursu referuntur acuto.
Obuia fit saeuae flammae fugientibus ira,
Agnoscuntq; suam iam tum de crimine poenam.
Iamq; uaga a nullo tellus possessa colono,

Aequoris

A *Aequoris extremo pressa & sub fine profundo,*
Qua sol emenso radio disterminat orbem,
Et qua transacto conduntur sidera mundo,
Aether gliscit, atris obstrusa luce tenebris,
Vltima secretis stagnant flammantia riuis.
Est natura loci signatis ignea pœnis,
Infernisq; palus candens ardoribus atrox.
Intonat horrificis facinus pœnale caminis,
Aestuat, & rapitur lato de uortice flammæ,
In tormenta ruens fluctuq; & gurgite sæuo,
Turbida cœnoso fundo miscetur harena.
Huc captiua gemens mittetur turba malorum,
Arsurumq; nefas, scelerati corporis agmen:
Magnus plangor ibi, luctus sociante boatu,
Et stridor rabidus, ululatus & inde dolentum.
Exurgent flammæq; procul, artuq; sonori,
Ignis inardescet, gemitusq; feretur ad auras:
Tunc humana mali pendet commissa propago,
Incipietq; suas ad cœlum tendere palmas,
Et Dominum tunc nosse uolet, quem nosse uolebat
Antea non, cùm nosse illis foret utile tempus:
Illic quisq; suæ profitebitur effera uitæ,
B *Iniustasq; manus, & sæuæ crimina mentis,*
Horrescetq; suæ quæ nouerit impia uitæ.
Iamprimùm quicunq; Deum malè senserit antè,
Et uaga mentito coluisset numine saxa,
Atq; cruentiferis signis sacrauerit aras,
Et picturatas timuit sine uoce figuras,
Ac falsi tenues ueneratus numinis umbras:
Et quoscunq; malus seduxit protinus error.
Si quis adulter erat, si natos ense necarat,
Si raptor grassatus erat, si fraude clientes
Distulerat, si mente parum uersatus amica:
Siue suas hominum maculàrat sanguine palmas,
Miscuerátue latebrosa si morte uenenum:
Aut si uestitus scelerato pectora fuco,
Siue malo alterius, lucro & gaudebat iniquo.
Admisit quicunq; nefas quodcunq; malorum,
Ingens ardor eum, atq; ignis torquebit amarus,
Suppliciumq; dabunt peracerbo funere cuncti.
Plurima sic hominum mœrentum turba iacebit.
Hoc quoties olim sancti cecinere prophetæ,
Flatu & sæpe Dei moniti dixere futura,
Nemo suas (miserùm) nemo eheu præbuit aures.

Sed Deus omnipotens uoluit sua præmia nosci,
Atq; minas positæ per plurima talia legis.
Mutendo statuit plures, & uerba sonantes
Diuina, excitosq; iubet prodire sepulchris
Secum, cùm fracto surrexerat ipse sepulchro.
Obstupuêre quidem plures, patuisse sepulchra,
Et cerni in clara præmortua corpora luce:
Miratiq; pios sermones, dulcia dicta,
Ipsa uoce suas tendunt ad sidera palmas,
Gratanturq; Deo, & uictori talia Christo.
Illos non tumulos certum est repetisse silentes,
Amplius aut terræ retineri uiscere clausos.
Relliqua sed recubat nunc turba cubilibus imis,
Ille dies donec, completo tempore, magnus
Adueniat: cuncti Dominum iam agnoscite uerum,
Qui solus facit hanc animam suam cernere lucem,
Eandemq; potest in tartara subdere pœnis,
Et cui cuncta patet uitæ mortisq; potestas.
Posse Deum, nam uelle sat est: factumq; loquendo
Implet, & obstando planè nihil impedit illum.
Ille meus solus, cui credo sensibus imis.
At quoniam letho cursus concluditur omnis,
Quicunq; est hodie, secum putet omnia mente.
Atq; ideo dum uita manet, dum cernere lucem,
Dum uitam mutare licet: quàm terminus æui
Obruat incautos, & nescia lumina soluat.
Vltimus ille dies (mortis qui lege tenetur,
Quod precium superest) caræ inuigilate saluti,
Et faciles certiq; bonum decurrite cursum.
Abstergete pijs commissa piacula sacris,
Atq; uagas nimium mundi uitate procellas:
Tum rectas & adite uias, & sancta tenete.
Hinc Letis animis prauum depellite crimen,
Et concreta diu proluatur pectore culpa:
Commissasq; mali labes abolete nefandas,
Aeternisq; Deum precibus placate tremendum.
Pessima cuncta bonis cedant mortalia uiuis,
Et seruate nouam iamiam sine crimine uitam,
Incipiantq; bonis uerisq; assuescere mentes,
Laudibus & faciles diuinis reddite uoces:
Sic meliora pijs flagrabunt omnia uobis,
Sic quoq; cœlestis capietis munera uitæ,
Cumq; Deo longum semper uiuetis in æuum,
Aurea siderei cernentes gaudia regni.

CAECILII CYPRIANI
EPISCOPI CARTHAGINIENsis, Genesis.

PRINCIPIO Dominus cœlum terramq; creauit:
Nanque erat informis, fluctuq; abscondita tellus.
Immensusq; Deus super æquora uasta meabat,
Dum chaos & nigræ fuscabant cuncta tenebræ.
Has dum disiungi iussit de cardine, fatur:
Lux fiat: & claro nituerunt omnia mundo.
Cum Dominus primi complesset facta diei,
Condidit albentem nebulis nascentibus axem:
Accipit immensus uerrentia littora pontus,
Multiplices rapiens ualidis cum tractibus amnes.
Tertia lux faciem terrarum fulua retexit,
Arida mox posito narratur nomine terra:
Florea uentosis consurgunt germina campis,
Pomiferiq; simul procuruant brachia rami.
Quarta dies generat solis cum lampade lunam,
Et stellas tremulo radiantes lumine fingit.
Hæc elementa dedit subiecto insignia mundo,
Tempora quæ doceant uarios mutanda per ortus.
At quinta accipiunt liquentia flumina pisces,
Et uolucres uarias suspendunt corpore pennas.
Sexta prægelidos in spiras lubricat angues,
Quadrupedumq; greges totos diffundit in agros,
Cunctaq; multiplici mandauit crescere passim
Germine, & immensis errare & pascere terris.
Hæc ubi constituit diuina potentia iussu,
Rectorem inspiciens mundanis desore rebus,
Hæc memorat: Nostris hominem faciamus ad unguē
Vultibus assimilem, toto qui regnet in orbe.
Et licet hunc uno posset componere uerbo,
Ipse tamen sancta dignatus ducere dextra,
Inspirat brutum diuino à pectore pectus.
Quem postquàm effigie formatum ceu sua uidit,
Metitur solum mordaces uoluere curas:
Illicet irriguo perfundit lumina somno,
Mollius ut uulsa formetur fœmina costa,
Atq; artus mixtu gemino substantia firmet.
Inditur & nomen uiuæ, quod dicitur Eua.
Quapropter nati linquunt de more parentes,
Coniugibusq; suis positis cum sedibus hærent.
Septima, quando Deus factorum fine quieuit,
Sacrata, statuens uenturi gaudia secli:
Ilicet exhibitis animantum ex ordine turbis,
Viritim cunctis nomen quod permanet, indit
Adami à Domino data, quæ prudentia solers.
Quem Deus alloquio, iunctam dignatur & Euam:
Crescite multimodo uentura in tempora partu,
Vt polus & plenæ uestro sint germine terræ,
Hæredesq; mei: uarios decerpite fructus,
Quos nemora & pingui reddunt de cespite campi.
Hæc ubi disseruit, læta paradisus in aula
Instruitur, primiq; aspectat lumina solis.
Gignitur hæc inter pomis lethalibus arbos,
Coniunctum generans uitæ mortisq; saporem.
Aedibus in medijs puro fluit agmine flumen,
Quod rigat insignes liquidis de fluctibus ortus,
Quadrifidosq; secat undante ex fonte meatus:
Phison auriferis prædiues fluctuat undis,
Conspicuasq; terit rauco de gurgite gemmas:
Prasinus huic nomen, illi est carbunculus ardens, B
Perspicuusq; uadis terram praelambit Euilat.
Post hunc Aethiopas Geon allapsus opimat.
Tertius est Tigris, Eufrati adiunctus amœno,
Assyriam celeri discretim flumine sulcans.
Hic positus custos Adamus cum coniuge fida,
Atq; opifex, tali formatur uoce Tonantis:
Ne trepidate simul licitos præcerpere fructus,
Quos nemus intonsum ramo frondente creauit,
Solliciti ne fortè malum noxale legatis,
Quod uiret ex gemino discreta ad munia succo.
Nec minus interea cæcos nox alta tenebat,
Ac modò formatos nec uestis texerat artus.
Has inter sedes, & baccis mitibus ortus,
Spumeus astuto uincens animalia sensu,
Serpebat tacitè spiris frigentibus anguis,
Liuida mordaci uoluens mendacia sensu,
Fœmineo tentat sub pectore mollia corda.
Dic mihi cur metuas felicia germina mali?
Nunquid poma Deus non omnia nota sacrauit?
E' quis si studeas mellitos carpere uictus,
Aureus astrigero remeabit cardine mundus.
Illa negat, uetitosq; timet contingere ramos:
Sed tamen infirmo uincuntur pectora sensu.

A Ilicet ut niueo iam mitia dente momordit,
Affulsit nulla maculatum nube serenum:
Tum sapor illecebram mellitus faucibus indens,
Compulit insueto munus deferre marito.
Quod simulac sumpsit, detersa nocte nitentes
Emicuêre oculi, mundo splendente, sereni.
Ergo ubi nudatum prospexit corpus uterq;,
Cumq; pudenda uident, ficulnis frondibus umbrant.
Forte sub occiduo Domini iam lumine solis
Agnoscunt sonitum, trepidiq; ad deuia tendunt.
Tum Dominus cœli mœstum compellat Adamum:
Dic ubi nunc degas? Respondit talia supplex:
O' Domine, affatus pauido sub corde tremisco
Magne tuos, nudusq; metu frigente fatigor.
Tum Dominus: Quis poma dedit noxalia uobis?
Tradidit hæc mulier, dum dicit lumina promptim
Candenti perfusa die, liquidumq; serenum
Affulsisse sibi, solemq; & sidera cœli.
Protinus ira Dei turbatam territat Euam,
Auctorem uetiti dum quærit maximus acti.
Illa sub hæc pandit: Serpentis suasa loquentis
Accepi, fallente dolo, blandoq; rogatu:
B Nam sua uipereis intexens uerba uenenis,
Hæc mihi præ cunctis narrauit dulcia pomis.
Ilicet omnipotens condemnat gesta draconis,
Præcipiens cunctis inuisum uiscere monstrum:
Pectore mox fuso prorepere, tum sola morsu
Pandere: mansuro quæcunq; in tempora bello,
Humanos inter sensus, ipsumq; labantem,
Vertice ut abiecto pronus post crura uirorum
Serperet, ut calcet dum labens comminus instat.
Fœmina fraudigeris miserè decepta loquelis,
Præcipitur duro discrimine ponere partum,
Seruitiumq; sui studio perferre mariti.
Tu uerò cui uisa fuit sententia uerax
Coniugis, immiti cessit quæ uicta draconi,
Deflebis miserum per tempora longa laborem.
Nam tibi triticeæ surget pro germine messis
Carduus, & spinis multùm paliurus acutis:
Vt cum uisceribus lassis & pectore mœsto,
Plurima sollicitos præstent suspiria uictus:
Donec in occiduo uenientis tempore mortis,
Vnde geris corpus, terræ reddare iacenti.
His actis, Dominus trepidis dat tædia uitæ,
Deiectosq; procul sacratis dimouet hortis,
Obuersosq; locat, medioq; eliminat igni,
In quo perceleri Cherubim euoluitur æstu,
Dum calidus deferuet apex, flammasq; uolitat.
Quis Dominus, pigro ne frigore membra rigerent,
Consuit euulsas pecudum de uiscere pelles,
Opperiens nudos calidis de uestibus artus.
Ergo ubi coniugio sese iam fidus Adamus
Esse uirum sensit, nomen genitricis amatæ
Exhibet uxori. bino qui germine factus
Continuò genitor, diuersis nuncupat orsis:
Atq; Cain hic nomen habet, cui iunctus Abelus.
Innocuas huius seruabat cura bidentes,
Ast alius curuo terram uertebat aratro.
Hi cùm perpetuo ferrent sua dona Tonanti,
Dissimiles fructus sensu suadente dedêre.
Nam prior uberibus fuerant quæ prosata glebis
Obtulit: ast alius miti se deuouet agno,
Exta manu sincera gerens, adipemq; niualem:
Confestimq; placet Domino pia uota tuenti.
Quod propter gelida Cain incanduit ira.
Quem Deus alloquio dignatus, talibus infit:
Dic mihi, si rectum uiuas, & noxia cernas,
Degere non possis contracto à crimine purus?
Desine mordaci fratrem disperdere sensu:
Qui tibi ceu domino subiectus colla daturus.
Nec tamen his fractus, fratrem deducit ad arua,
Atq; ubi deprensum deserto in gramine uidit,
Elidit geminis fraudans pia guttura palmis.
Quod factum Dominus celso speculatus ab alto,
Disquirit, quónam terrarum degat Abelus?
Ille negat positum custodem se fore fratris.
Cui Deus effatur: Nunnam uox sanguinis eius
Ad me missa sonat, celsumq; ascendit ad axem?
Nosce igitur mansura tibi pro crimine tanto:
Nam modò quæ maduit germani sanguine terra,
Inuiso maledicta tibi commissa negabit
Semina, & assumptis fructum non proferet herbis:
Torpidus ut multo collidens membra tremore.
Deest finis.

CYPRIANI SODOMA.

IAm Deus omnipotens primæui tempora secli,
Iudice diluuio, cunctis aboleuerat undis,
Quas cœlum sparsit terræ, maris expuit æquor:
Hactenus haud liquido pœnas decernere pactus
Excidio, quoties hiemes induceret aër
Frenandis uarium pluuijs mandauerat arcum,
Purpureo & uiridi signantem nubila limbo.

Iridis huic nomen, propria est quæ fibula nimbis.
Sed recidiua hominum pariter cum gente secunda
Impietas, iterumq; mali noua pullulat ætas,
Excidio iam non imbrem sortita, sed ignes.
Sic Sodomûm meruit tellus ardentibus uri
Flammis, & finis portendere signa futuri.
Effera luxuries illic, inimica pudoris,
Instar legis erat, fugeret quam præscius hospes,
Antè uel ad Scythicas, uel apud Busiridis aras
Exoptans per sacra necem, cæsusq; cruorem
Fundere Bebrycium, & Libycas satiare palæstras:
Anteq; uel Circæa nouas per pocula formas
Sumere, quàm læsum Sodomis amittere sexum.
Pulsabant cœlum inuidia connubia mixta,
Incestu parili generis natura rebellis
In sese, læsumq; uiri cum corpore nomen.
Tempore sed certo Deus omnia prospeculatus,
Iudicat iniustos patiens, ubi criminis ætas,
Cessandi spacium uis nulla coëgerit iræ.
Iamq; dies ultrix aderat, duo de grege missi
Angelico, forma iuuenes, qui spiritus ambo
Diua ministerio Domini mandata ferebant.
Succedunt Sodomis: illic de stirpe piorum
Transuena Loth aderat, sapiens, iustúsq; colonus
Vnus erat, meminisse Deum: solet utilis arbor
In siluis latitare feris, uelut hospita fructu.
Is tunc pro porta residens, uix mœnia adibant
Cœlicolæ, quanquam diuinos nescius, ultrò
Aduocat, appellat, patrio ueneratur honore,
Hospitioq; uocat, longè stabulare parantes
Enisus longis precibus, pia pignora mensa
Officijsq; probis studio dispungit amicos.
Nox requiem dederat, lux soluerat altera noctē,
Et Sodoma in foribus strepitat conquesta rudendo.
Loth contrà supplex: Ne uos nunc pacta libido
Incendat, iuuenes, ipsam fœdare iuuentam:
Quò luxus genitura uocat? quò semina frustra?
Quo nullæ nuptant animæ: non lustra colentes,
Non stabulis reduces, non undis subter hiantes,
Nec quæ pennarum modulis propè nubila pendēt,
Nec quæ per terram protracto corpore manant.
Omne genus, luxu genus est: sed fœmina coniux
Omnibus, & nunquā cuiquam nisi fœmina mater.
Nunc si fas iuuenilis habet uastare pudorem,
Sunt intus natæ bijuges mihi, nubilis ætas,
Virginitas in flore tumet, iam dedita messi,
Digna cupido uiris, tulerit quam uestra uoluptas: A
Cedo pater, proq; hospitibus pensabo dolorem.
Vulgus ad hæc demēs: Quisnā tu, quātus, & un-
Qui nobis domineris, ait, legesq; recondas? (de?
Transuena, corrector Sodomorum, duplicat iras.
Nunc igitur tute ipse lues, quod nostra cupido est,
Pro natis, proq; hospitibus: satis unus in omnes.
Dicta & facta simul: uulgi mora nulla furentis.
Turbidus hiberno ut dum uoluitur impete torrens,
Riuorum numeros uno pede fertur in omnes:
Si qua illic arbor rapidis offenditur undis,
Haud mansura diu, quantum radice licebit
Crinitas durare moras, ubi subter adesam
Perdit humum circunfosso cum caudice pendens,
Huc illuc certam differt incerta ruinam:
Haud aliter Loth in media uertigine uulgi,
Nutabat uinci propè iam: sed diua potestas
Subuenit, angelici iuuenes de limine raptum
Restituunt tectis: demens sed uulgus ibidem
Pœnarum auspicijs mulctatur lumine diro.
Tunc decreta Dei referant, dignam fore pœnam
De cœlo Sodomis: ipsum meruisse salutem
Iusticiæ titulo. Quin ergo accingeris isthinc
Festinare fugam, pariterq; educere si quid
Gentis habes? nos exitium iam inducimus urbi. B
Loth generos cit⁹ alloquitur: sed dura hominū mēs
Credere despexit monitum, risitq; timorem.
Tempore mox quo lux tenebras concēdere tentat,
Et bicolor cœli facies de nocte dieq; est,
Instabant iuuenes Chaldæum educere saluum.
Eia age Loth, exurge, tuamq; assume iugalem,
Et natas duplices, atq; hinc exterminus ito,
Præueniens Sodomū pœnas (manibus quoq; amicis
Producunt trepidos) atq; hæc tibi cætera mando:
Serua Loth animam, ne uisum in terga retrorsum
Vertere fortè uelis, cœptum uel sistere gressum:
In montem propera. Timuit Loth ardua tardo
Ereptare gradu, cœlestes ne prius iræ
Opprimerent: alios igitur deposcere portus
Aggreditur, paruam quam contrà aspexerat urbē.
Huc, inquit, contendo fugas: uix mœnibus extat,
Nec longè, nec magna: illi fauēre petenti,
Vrbis & ipsius pariter gessēre salutem.
Inde Segor uico nomen uox barbara nouit.
Tunc Loth ingreditur Segor, simul exoritur sol,
Vltimus ille quidem, in Sodomamq; incendia feruēs
Infert,

A Iusert, nam totos radios armauerat igni:
Aemula subsequitur caligo, includere luce
Coeptans, atq; globos confuso intexere coelo:
Fumantes coeunt nubes, nouus irruit imber,
Sulphura cum flammis flagrantibus aestuat aether,
Exustus crepitat liquidis ardoribus aether.
Hinc habet in falso de uerbo fabula famam,
Solis progeniem currus optasse paternos,
Nec ualuisse leuem puerum frenare superbos
Ignis equos, arsisse orbem, tunc fulmine raptum
Aurigam, illicitum planctum mutasse sorores.
Videris, heu dirum, si qua illic populus albet,
Aut si quis pluma senio modulatior ales.
Hic aliter uersae moerent miracula formae:
Nanq; comes coniux, heu lethum, metaq; legis,
Foemina non patiens, diuina ad murmura coeli
Audaces oculos nequicquam sola retorsit,
Non habitura loqui quod uiderit: & simul illic
In fragilem mutata salem, stetit ipsa sepulchrum,
Ipsaq; imago sibi, formam sine corpore seruans.
Durat adhuc etenim nuda statione sub aethram,
Nec pluuijs dilapsa situ, nec diruta uentis.
B Quinetiam si quis mutilauerit aduena formam,
Protinus ex sese suggestu uulnera complet.
Dicitur & uiuens alio iam corpore, sexus
Munificos solito depungere sanguine menses.
Nusquam sunt Sodomi, nusq; illorum impia lucēt
Moenia: cū dominis domus omnis inops ita nusquā,
Tota rogus regio est, hinc atro horrore fauillae,
Hincq; situ cano cineres incendia signant.
Occidit illa prior feritas, quàm prospiciens Loth:
Nullus arat frustrà piceas fuligine glebas.
Semiperempta etiam si qua illic iugera, laetas
Autumni conantur opes, facilè esse se opima
Promittunt oculis, pira, persica, & omnia mella,
Donec carpuntur: nam protinus indice tactu,
Soluitur in cinerem, fit uana fauillaq; pomum.
Sic igitur coelo pariter terraq; sepultis,
Nec mare uiuit ibi, mors est maris illa quieti,
Idq; animat nullus per anhela uolumina fluctus:
Quodq; etiam patrio nunquam suspirat ab austro,
Quodq; cauet proferre aliquam de gurgite gentem
Squamigeram, leuiue cute uel cortice septam,
Vel crispā concham, aut duplici cōpagine clausam.
Solum illic propria mentitur fruge bitumen,
Exusti fuligo maris, quod uiuidus ardor
Subter stagna coquens de sulphuris & salis aestu,
Temperat, inq; picem dat terrae haerere marinam.
Inuehitur proprio cùm tempore pingue crematum
Virus aquae, spumisq; cutis super aequora nigra
Texitur, appellunt quis est ea captio mercis:
Acclinant leues laterum librantur lembos,
Vt semel imposita doceant conscendere uena.
Nam se sponte leuans annabit mercis ad ora
Nauigij, preciumq; dabit prae munere largo,
Ni plaga contigerit, quam mensis foemina uestit.
Ecce aliud monstrum pelagi de clade notatur:
Cuncta illic immissa natant: natura recessit
Mergendis data corporibus. si deniq; testae
Luciferam narem insistens, qua spiritus igni est
Velificauit apex, flammae si flamma perempta est,
Ibit subter aquas destructio naufraga lucis.
Hae Sodomū & Gomorūm signatae in secula poe
Gentibus iniustis, quis corpora dura timorem (nae
Deseruēre Dei, de coelo iura tueri,
Inq; unum rerum Dominum spectare docebunt.

CYPRIANI LIGNVM Vitae.

Est locus ex omni medius, quem cernimus, orbe,
Golgota Iudaei patrio cognomine dicunt:
Hic ego de sterili succisum robore lignum
Plantatum, memini fructus genuisse salubres.
Non tamen hos illis, qui se posuēre, colonis
Praebuit: externi fructus habuēre beatos.
Arboris haec species uno de stipite surgit,
Et mox in geminos extendit brachia ramos:
Sicut plena graues antennae carbasa tendunt,
Vel cùm disiunctis iuga stant ad aratra iuuencis.
Quem tulit hoc primo maturo semine lapsum
Concepit tellus: mox hinc (mirabile dictu)
Tertia lux iterum, terris superisq; tremendum
Extulerat ramum, uitali fruge beatum.
Sed bis uicenis firmatus & ille diebus
Creuit in immensum, coelumq; cacumine summo
Contigit, & tandem sanctum caput abdidit alto.
Dum tamen ingenti bissenos pondere ramos
Edidit, & totum spargens porrexit in orbem:
Gentibus ut cunctis uictum, uitamq; perennem
Praeberent, mortemq; mori qui posse docerent.
Expletis etiam mox quinquaginta diebus,
Vertice de summo diuini nectaris haustum
Detulit in ramos, coelestis spiritus aurae:

Dulci

Dulci rore graues manabant undiq; frondes.
Ecce sub ingenti ramorum tegminis umbra
Fons erat: hic nullo casu turbante serenus,
Perspicuis illimis aquis, & gramina circùm
Fundebant lętos uario de flore colores.
Hunc circùm innumerę gentes, populiq; coibant
Quàm uarij generis, sexus, ętatis, honoris,
Innuptę, nuptęq; simul, uiduęq;, nurusq;,
Infantes, puerîq;, uiri, iuuenesq;, senesq;.
Hic ubi multigenis flexos incumbere pomis
Cernebant ramos, auidisq; attingere dextris
Gaudebant, madidos cœlesti nectare fructus:
Nec prius hos poterant cupidis decerpere palmis,
Quàm lutulenta uię uestigia fœda prioris
Detererent, corpusq; pio de fonte lauarent.
Ergo diu circùm spaciantes gramine molli,
Suscipiunt alta pendentes arbore fructus.
Tum si qui ex illis delapsa putamina ramis,
Et dulces, multo rorantes nectare, frondes
Vescuntur, ueros exoptant sumere fructus.
Ergo ubi cœlestem ceperunt ora saporem,
Permutant animos, & mentes perdere auaras
Incipiunt, dulciq; hominem cognoscere sensu.
Insolitum multis stomachum mouisse saporem A
Vidimus, & fellis commotum melle uenenum
Reiecisse bonos turbata mente sapores:
Aut auidè sumptum non dilexisse, diuq;
Et male potatum tandem euomuisse saporem.
Sæpè quidem multi, renouatis mentibus, ęgros
Restituère animos: & quę se posse negabant,
Pertulerant, fructumq; sui cepère laboris.
Multi etiam sanctos ausi contingere fontes,
Discessère iterum subitò, retroq; relapsi,
Sordibus & cœno mixti uoluuntur eodem.
Multi uerò bono portantes pectore, totis
Accipiunt animis, penitusq; in uiscera condunt.
Ergo qui sacros possunt accedere fontes,
Septima lux illos optatas sistit ad undas,
Tingit & in liquidis ieiunos fontibus artus.
Sic demùm illuuiem mentis, uitęq; prioris
Deponunt labem, purasq; à morte reducunt
Illustres animas, cœliq; ad limen ituras.
Hinc iter ad ramos, & dulcia poma salutis:
Inde iter ad cœlum per ramos arboris altę.
Hoc lignum uitę est cunctis credentibus, Amen. B

HILARII EPISCOPI PICTAVIENSIS, GENESIS: AD Leonem Papam.

ARVIMVS monitis, tua dulcia iussa secuti,
Antistes Christi quę dabat ore pio.
An ego nō canerē tanti prǽconia Patris,
Munus opusq; Dei, dū mihi lingua foret?
Rauca quidem strident, & nullis digna coronis,
Ingeniumq; iacet: sed libet alta loqui.

Dignum opus & iustum est, semper tibi dicere grates,
Omnipotens mundi genitor: quo principe cuncta
Natalem sumpsère diem, atq; exorta repentè
Post tenebras stupido spectarunt lumina coelo:
Gens hominum, pecudesq; ferę, pictęq; uolucres,
Et quę per liquidos discurrunt agmina campos,
Omnia per te sunt, ex te qui maxima condis:
Ex te nata Pater, nec iam patris est pater alter.
Tu capitis primiq; caput, tu fontis origo,
Primus apex rerum, primus sator, omnia condens:
Nec tamen ex alio ducis genus, ipse perennus
Spiritus, antiquo uiuens per secula motu.
Semper eris, quia semper eras: non mortis egenus,
Qui natalis inops, nec finem noueris ęui,
Ex se principium cui contigit: haud manet alter
Auctorem casus, nascentia terminus urget.
Omnia cùm tegeret nigrum chaos, altaq; moles
Desuper urgeret informis corpora mundi,
Et caliganti premeret serotina nocte,
Nec species, nec forma foret: Deus intus agebat
Corporibus tectis mixtus, secreta potestas,
Iam tumidi ponens nascentia mœnia mundi,
Et uarias rerum facies, animasq; futuras.
Vtq; caput uicta prompsit caligine noctis,
Sublimem attollens uultum, sensère tenebrę.
Mox Dominus rerum somnos discussit inertes,
Pigraq; materies trepidauit nomine pulsa,
Et commota simul maturo conscia partu:
Scinditur ingentis cumuli per plurima corpus,
Membra locosq; simul metantur semina iussu,
Et iam

A Et iam confusæ descendunt uiscera molis,
Sectaq; per partes formas spectantia frusta:
Iam calor intus alit, & blando suscitat igni.
Ac primùm cœli passus liber, omnia mundi
Complectens spacio, celso suspenditur orbe:
Terra grauis pigro descendit pondere ad imum,
Ac semet defixa, salo fundata, resedit.
Essetq; ut spacium uacuæ regionis apertum,
Qua tener incedens mortalia pasceret æther,
Quóue exire patris possent tot munera rerum,
Ortaq; ferrentur nullo per inane labore,
Diffusæ coguntur aquæ: mox limine certo
Liquuntur maria, ac finem non transilit unda.
Tunc oritur lux alma, dies quæ iussa uocari,
Nascentem tenero perfudit lumine mundum,
Munus opusq; tuum prodens, tua maxima dona,
Condere quæ genitor patria pietate parabas:
Vtq; hominum solers posset clarescere uita,
Artibus æthereis quæ totas ducere luces
Gaudet, & ingenium diuersa laude fatigat.
Insequitur nox atra diem, densæq; tenebræ
Corporibus somnos quæ ferrent, ocia fessis,
Et cunctis unam faciem similemq; figuram.
B Nanq; dies uariè rerum discriminat ora,
Et dat cuiq; suum disiecta nocte colorem,
Instigatq; animos opera ad maiora calentes,
Exacuens uarijs mortalia pectora curis:
Quò mage forma dies uitæ, nox mortis imago.
Tūc condēs pater astra, polos quoq; lumine donans,
Sidera distinguit uarijs perfecta figuris,
Lucifer exurgit, roseusq; & fulgidus ore
Vesper, puniceos spargitq; aurora capillos,
Anguis agit sudum, ast important Pleiades imbres:
Sunt iuga, sunt plaustra & gemantes flore coronæ,
Signaq; bissenis annum uoluentia formis.
Multaq; præterea celsæ ornamenta domus sunt,
Quis seclum fulcis signis, & regia summa
Picta patens, uaria stellarum luce coruscat.
Sed soli lux maior inest, quem munere largo
Excultum genitor pleno dignaris honore.
Igneus ille, iubar præcelso uertice tollit,
Ore rubens patulo, cœli per mœnia fertur,
Astrorum ductor, mundi uigor atq; elementi.
Ecce aliud mirum, mirum decus, en noua cursum
Mutat luna suum, & quos perdit, colligit ignes,
Cornuaq; extinguens, perturbat limite frontem:
Mox tamen ardescit completo circulus orbe,
Noctilucum lumen pascit sata sidera luce.
Nec tamen æterno quæ machina uoluitur axe,
Non tantùm pictura poli est, nec celsa uoluntas,
Mens ratioq; subest, & rebus commodus ordo.
Hinc doctrina uenit terris, hinc deniq; cunctis
Consilium agricolis, & qui maria alta pererrant,
Vt se, quaq; ferant, luces prædicere possint,
Venturos norint imbres, siccumq; serenum:
Tempore quo tauros campis inducat arator,
Et dubium tentet securus nauita pontum.
Ignibus instructo cœlo, pater optime, terras
Excolere aggrederis, donas & munere opimo
Regna hominū, pecudūq; larem, requieq; uolucrū.
Planescunt campi, colles tumor arduus effert,
Subsidunt ualles, florentia prata uirescunt,
Saxaq; durantur, pinguis se gleba resoluit,
Rumpuntur fontes, cunctis genus amnibus unde est,
Herbarum uarijs consurgunt gramina campis.
Iamq; seges tenera fructum fundebat arista,
Cùm iuga nulla forent, nec uomer, nullus aratro
Mugiret, nullus proscissis taurus in aruis.
Ecce etiam uitis madido iam plena racemo,
Expers falcis adhuc, & duri nescia ferri,
Pampineas celsis texebat collibus umbras.
Diuersa exoritur uariarum forma ferarum,
Quadrupedes animæ, necnon repentia terris,
Nascuntur pictis uolucres per nubila pennis.
His ubi perfectis, genitor iam diuite mundo
Cuncta uidet magni curam deposcere regis,
Qui mare, qui terras, quiq; omnia nata gubernet,
Quiq; altum spectet cœlum, laudetq; potentis
Munera magna Dei, ne sint hæc condita frustrà:
Tunc faciamus, ait, hominem. Dic optime, cum quo
Nunc loqueris? Clarum est, iam tum tibi Filius alto
Assidet in solio, & terras respectat amicas:
Sed Faciamus, ais, hominem, cui uultus imago
Noster erit, manibusq; meis procedat in æuum.
Inde opifex rerum, assumis tibi mollia terræ,
Atq; uirum formas: cuius mox costa cupito
Fit mulier uultu: mulier nam costa uiri fit,
Quo mage chara uiro, & lateri sit coniugis apta.
O' felix animal, summi cui dextra Tonantis
Est pater: ô felix nimium, qui ducis Olympo
Et genus & formam: si te non noxia terræ
Decipiant uitia, & non blandus subruat error,

A

Numen eris, cœloq; redux mirabere regna,
Quæ promissa bonus fido pater exhibet ore.
Nam tibi multa Deus nascenti contulit ultrò,
Aetheream faciem primum, uultumq; paternum,
Incessumq; pedum rectum, sublimia colla,
Ne qua mora in cœlos oculis spectantibus esset.
Tunc alacres promptasq; manus, uitæq; ministras,
Atq; domum diuæ pectus rationis, & alti
Sedem consilij, fundendæ uocis honorem.
Hæc soli concessa homini: nam cætera motum,
Vt pecus obtinuit, uentrem, præcordia, neruos,
Venarum riuos, & sparsum corpore sanguen,
Lætitiæq; sinus, duri sensusq; doloris.
Tu uerò omnipotens, priuato munere largus
Erga hominem manibusq; tuis, operisq; fauore,
Impendens, patria pignus pietate colendo,
Ne quid diuinis modò desit uultibus, ignem
Aetheris inspiras, & sacræ mentis opimam
Indulges partem, permiscens corpore totam.
Tunc meminisse licet ueterum, præsentia nosse
Hinc datur, atq; animæ fas est uentura uidere:
Hinc loquimur canimusq; Deum, hinc quoq; sidera
Terrarumq; uiget cultus, pontusq; mouetur: (cūcta,
Hinc artes nomenq;, pudor, prudentia, iustum:
Hinc animi surgunt fortes, hinc pergit honestum,
Virtus, quæ ducit castos ad limina cœli.
Ergo hominem pleno perfectum munere, terris
Præponis, Genitor, rerum cui tradis habenas:
Cuncta habeat subdataq; sibi, uiuatq; perennis
Telluris dominus, famulus tuus: omnia mundi
Possideat, tantùm Domino tibi seruiat uni.
Postquàm primus homo uetito se pascere ligno
Non timuit, captusq; dolis se præbuit angui,
Stat reus & nudus, deiecto lumine, uestem
Implorans: Dominumq; fugit, uultumq; recondit.
Culpa comes sequitur, peccato obnoxia uita
Debilitat uires, cœlo uenientia dona,
Aethere demissus paulatim deficit ignis,
Frigore peccati torpentis corda rigescunt:
Cura cibi uentrisq; subibat, cura tegendi
Corporis, & sacrum subeunt mortalia pectus.
Nascitur hinc proles peccati, germinat inde
Deterior soboles, multo peiorq; priori
Progenies sequitur, gradibus per crimina crescens,
Crimina quæ stimulis acuunt dementia corda,
Teq; Pater uarijs armant punire periclis.
Tum primùm mala cœperunt incumbere terris:
Intempestiuus descendit nubibus imber,
Fulmina tum primùm cœlo deiecta sereno,
Horrida tum grando turbatos uerberat agros,
Et tonitru altisono confractus murmurat æther:
Nec tamen ista malos reuocant: furor impius orbem
Obsidet, & laxis rabies defertur habenis:
Bella placent, cædesq; simul, periuria, fraudes,
Mentiriq; libet, rapere est amor, abdere furta:
Nulla fides populis, nulla est reuerentia ueri.
Diluuio abluitur terrarum crimen & undis:
Virq; unus residet generis populiq; refector.
Arca tegit paucos, castorum semina seruans,
Iamiam uenturi facies monstrata lauacri.
Atq; unus multis per quem data luce renati,
Sed septos seruans ecclesia parua tenetur.
Postquam diluuij cecidit tumor, unda resedit, B
Ales pacisferæ folium portauit oliuæ,
Iam siccis reuolans pennis, dedit omina pacis.
Tum populus surgit maior, tum purior undis
Gens hominum, magnos terris paritura nepotes:
Inde sacerdotis in cœlum dedita corda,
Hinc inter flammas pueri cantare parati,
Et puer impasti quem non tetigere leones:
Tum reges cecinere Deum, tum uera prophetis
Ora sonant, cœli sobole splendentia terris:
Quamuis cuncta Deo seruirent crimine uicto,
Attamen antiquos etiam nunc gutta ueneni
Spargebat populos, & erant uestigia fraudis,
Quæ bonus ablueret doctor melioribus undis.

CLAVDII MARII VICTORIS ORATORIS MASSILIENSIS, IN SVOS SVPER GENESIN Commentarios, Præfatio, ad Deum omnipotentem.

Vmme et sācte De⁹, cūctæ uirtutis origo,
Omnipotēs, quē nec subtili indagine rerū
Mentib. humanis sensu cōprēdere fas est,
Et nescire nefas (nam te ratione profunda
In tribus esse Deum, sed tres sic credimus unum,
Vnica personas ut tres substantia reddat,
Indiscreta pio conseruans fœdera nexu)
Tu sine principio, pariter sine fine perennis,

A Solus es atq; idem, nulliq; obnoxius æuo.
Tu spacium rerum, mentis quocunq; recessus
Tenditur, excedis, spacio neq; cingeris ullo.
Nec te qui capiat locus est, immensus enim es tu.
Quinetiam humanæ nec fas contingere menti
Qualis imago tua est, oculis ignara uideri,
Ni cui cernendam speciali numine sese
Exhibeat: nec uerò est qui uirtute creata
Te uegetet motus, per quem sumus atq; mouemur.
Tu mens, & sacræ penitùs substantia mentis,
Tu ratio, & plenæ prudens rationis origo.
Tu uirtus, uirtutis apex, atq; ipsa profectò
Tu uita, & genitor uitæ, lucisq; profundæ.
Tu lux uera Deus, tu rerum causa, uigorq;:
A' te principium traxit, quodcunq; repentè
Ex nihilo emicuit, tantoq; auctore repletum
Vel uim mētis habet, uel formā in membra recepit.
Te Dominum natura probat seruata caducis
Partibus, & iussam seriem datus ordo fatetur.
Tu dociles numeros distinguens, pondera librans,
Mensuras uarians, modulos motumq; gubernans,
Alternas seruire uices, iugemq; recursum
B Rerum stare iubes, & mentis imagine plenum
Edere nota tibi iam secula, uoluere mundum.
Non uno tu contentus dotare creata
Munere, quicquid agis uarios largiris in usus.
Quinimo nil non causa Deus alme tuorum
Efficis: ipsa licet nobis ignota tuorum
Factorum ratio atq; modus: contraria nempe
Quæ putat humanæ solers ignauia mentis,
Dum certant, plus pacis habent: sic omnia diues
Conditor, aduersis etiam cognata elementis,
Nectis, & effusis à te uirtutibus imples.
Et tamen hæc cùm sint in maiestate creandi,
Nil horum quæ gignis eges, mundiq; peracti,
Et per te stabili rerum compage manentis,
Nil prorsum indigus es: nec in hoc tua gloria tantū,
Quòd præstādā facis bonus auctor, sed quòd et ipsa
Efficere ut poßint, causis præbere secundis,
Non dedignaris: quæ qui tua munera sentit,
Munus & ipse tuum est: tibi ut uni accepta referre
Omnia, homo meritò poßitq; & debeat unus.
Nam tibi sola Deus gigni quòd cuncta iuberes,
Causa fuit bonitas: cùm iußis uiuere primùm
Spiritibus, mundoq; frui quem mente gerebas,
Atq; omnes in te rerum cognoscere caussas,
Et suprà terras & aquas uolitare dedisti.
Certa quibus cœlum sedes, quis libera corda,
Arbitriumq; sui largitus es omnibus, ut iam
Alterutram in partem uellent, se uertere possent
Vt fieres iustis merces, meritisq; piorum,
Hoc quoq; conferres præstando, ut debitor esset.
Nam quòd de primis cœlesti in sede creatis,
Vnus (dum lucis Domino uitæq;, suoq;
Inuidet auctori, titulumq; hunc appetit) auctor
Maluit esse mali, primamq; inducere mortem,
Cum scelerum socijs celso deiectus Olympo,
Virtuti nihil inde tuæ præiudicat: illud
Cui satis est, fecisse bonum: sed copia laudis
Hæc est summa tuæ, quòd cùm se extollere suprà
Diuini uirtutem apicis scelus esset, & ingens
Relligio nulla prorsum delebilis unda:
Non tamen ingratis uitam sensumq; negasti.
Quinetiam arbitrio mentis gaudere dedisti,
Nec tamen arbitrij natura, in utrunq; ualentis,
Accusanda uenit nobis: namq; inde perire
Posse datum est cunctis, ut uiuere dulcius esset,
Mutuaq; alterni compar mensura pericli
Cederet ad meritum: cùm iudice digna seuero
Præmia sanctorum geminaret pœna malorum.
Porrò etiam (mihi si fas est hoc dicere salua
Pace tua genitor) maius fortaßis apud te est,
Non peccasse bonum, per lubrica tempora uitæ,
Quàm miseris peccasse malum: sed uideris, ut se
Hoc habeat, caussas uni cui credimus omnes.
Interea satis est nobis, quòd uilia terræ
Pondera, dum sacra inspiras ratione, tuaq;
Informas uirtute, tuiq; effingis ad instar,
Nobiliora facis: dum lato in sidera uultu
Erexisti hominem, quem saeui fraude tyranni
In mortis laqueos, & ad impia tartara raptum,
Vnigenæ redimis profuso sanguine nati,
Deq; imis erebi, dona ad maiora petitum,
Restituis, quàm factus erat, uitæq; perenni
Reddis, & in cœlum diro uehis hoste subacto.
Iamiam nemo patrem temerarius arguat Adam,
Quòd leue præscriptum uiolata lege resoluens,
Ad lethum patefecit iter. nam culpa parentis
Compensata satis: quia plus est uincere mortem,
Quàm nescisse mori. cœli nunc letus ab aula
Despicit ætherios axes, & sidera calcat,
Dispositosq; uocat uentura in regna nepotes:

Quos iterum formauit aquis, iterumq; renasci
Aeterni docuit diues sapientia Patris:
Tete igitur Deus alme precor, qui numine prono
Das sentire animis: & te charissime Patris
Nate tui, da mellifluum in præcordia uerbum
Nostra tuum, & linguas nobis infunde disertas,
Dum teneros formare animos & corda paramus.
Ad ueræ uirtutis iter puerilibus annis.
Inclyta legiferi iam pandito scrinia Mosi,
Quæ sit origo poli, uel quæ primordia mundi,
Arcanamq; fidem, quid toto excusserit orbe
Mentibus ambiguis, quà uires traxerit aucta
Pestis, & in uitium mores cessère uetusti.
Da Deus æternæ describere mystica uitæ,
Da simul & mentem, da congrua tempora menti,
Da studium, tanto ne desit cura labori,
Successumq; bonum studij, quodq; omnia uota
Iure supercurrit (scribenti candida mens est)
Ne damnes tantum, quod nunc reus audeo munus,
Criminibusq; meis conniue & parce benignus.
Quòd si lege metri quicquam peccauerit ordo,
Peccarit sermo improprius, sensusq; uacillans,
Hinc nullum fidei subeat mensura periclum.
Per Dominum Christum, qui tecum natus eadem
Maiestate uiget, pariter qua Spiritus almus,
Incomprensa animis seclorum in secula uiuit.

CL. MARII VICTORIS, ORAtoris Massiliensis, ad Aethereum filium, Commentariorum in Genesin

LIBER PRIMVS.

ANte polos, cœliq; diem, mundiq; tenebras,
Ante operum formas, & res, & semina rerũ,
Aeternum sine præteriti, sine fine futuri
Esse subest: cui semper erat Deus unus, apud quem
Viuebat genitus Verbum Deus, & simul almus
Spiritus, arcani uitalis summa uigoris.
Vna trium, quos concordi substantia nexu
Coniungens summa æternum uirtute beabat,
Regnabatq; potens in maiestate creandi.
Iam res, & causas rerum, casusq; futuros
Et facienda uidens, gignendaq;, mente capaci
Secula dispiciens, & quicquid tempora uoluunt
Præsens semper habens: immensum mole beata
Regnum erat ipse suum, regni nec teste carebat,
Virtus trina Deus: qui primùm semine nullo
Corpora dans rebus, dum res existere cogit,
Iam nostrum effecit munus, quod solus habebat. A
Vtq; istum faceret diues sapientia mundum,
Cuncta simul genuit: sed post hæc semina rerum
Ornauit superinductis informia formis,
Temporaq; in seriem bene conditus ordo redegit.
Nam non (sacrilegi sensit quod lingua furoris)
Casus mentis inops, dum nescia semina uoluit,
Tam prudens contorsit opus: nec dicere factum
Ante æuum fas est, quia tempore nata mouentur.
Nec porrò æternum mundum, superisq; coæuum
Credere fas, stabilem semper tenuisse uigorem:
Nam quod corporibus constat, cœpisse fatendũ est.
Corpus enim quod plaga terit, quod tẽpora soluũt
Atq; abolent, ipso qui tendit ultima fine,
Principium ostendit: quod quæ sortita probantur,
Aut facta hæc credi par est, aut nata putari.
Factũ igitur constat mundum, quod quisq; subactus
Annuit, & uero conuictus dogmate credit,
Concedens fecisse Deum: qui numine Verbi
Et uirtute potens, quicquid natura putatur,
Disposuit, iussit, mouit, munusq; creatum
Succiduis uicibus (semper fugitiua reformans)
Sustinet, ac uolucrem retrahẽs circumrotat orbem. B
Qui si cuncta etiam mauult dissoluere raptim,
Confestim in similes formas redeuntia reddet.
Tanta Patris uis est, & tanta est gloria Verbi.
Vt uerò semel attingam primordia rerum,
Excelsi conuexa poli, terræq; iacentes,
Pars prima est operis: sed terras unda tegebat,
Aëraq; in medio sordenti nube madentem,
Et tenebris se uasta nigris uelabat abyssus:
Et sacer extensis impendens spiritus undis
Altrices animabat aquas, ac semina rerum
Nondum compositis fundenda ad germina terris
Insinuanda dabat: cùm lux immissa supernè
Emicuit dicente Deo, discretaq; nigrum
Vmbra peplum retrahens, summo discessit olympo.
Tum diuina diem appellans prudentia lucem,
Indidit & tenebris obscuræ nomina noctis:
Sic facta una dies de mane ac uespere primo.
Rursus mane nouum, primo iam uespere pulso
Reddita lux fecit, cùm se firmissima moles
Fluctibus è medijs concreto corpore cedens
Extulit, ac latè duro solidata rigore,
Diuisas suspendit aquas, gelidumq; profundum
Axibus obiecit calidis, seq; æquore septo

Nixa

A Nixa superfudit rebus, qu is circite uasto
Contegit æthereum, deducto hinc nomine, cœlum.
Forsitan hic aliquis sic secum errore perito
Differat, æthereis ne desint pabula flammis,
Et nimius calor ima petens, alimenta sequendo
Exurat mortale genus, cœlumq; coruscum
Non possint terrena pati, subiecta deorsum est
Machina firma poli: quæ dum nos protegit umbra,
Interea super impositis frigescit ab undis.
Numinis at uerò diuini quærere causas
Mēs fuge nostra procul: plus sit tibi credere semper
Posse Deum, quicquid fieri non posse putatur,
Et magnum pelagus super astra & sidera ferri,
Ipsorum ratione proba qui credere nolunt,
Et mundum pendere uolunt, quem conditor ipse
Gestet, & immenso constantem pondere uoluat.
Tertia lux tumidos stupuit discedere fluctus,
Cùm Deus impulsis reliqui iam gurgitis undis,
Aërijs magnum spacijs patefecit inane:
Arida tunc primùm mundi pars ima retectam
Ostendit faciem, tremefactaq; numine Verbi
Cærula nudatas cinxerunt æquora terras.
B Quas uario raptim iussas fructescere fœtu,
Luxuriosa nouo texerunt germina limo,
Et rudis, & tenero prorumpens cespite letis
Iactauit se silua comis, speciemq; secundum
Edidit una suam quæq; arbor & herba uirescens
Et fructum & semen, uestitaq; gramine terra est.
Iam tribus exactis, motu succensa citato,
In flammas, ignisq; globum se cogere iussa est
Solis prima dies, fundataq; semina lucis
Puniceos roseo sparserunt fomite crines:
Lunaq; noctis honor, quæsito lumine fulgens,
Inferiore uia soli subiecta pependit,
A' quo susceptos radios percussa refudit.
Astraq; distinctis cœlum pingentia zonis,
Floribus æthereis uarios uibrare colores,
Et magis ornatis se resplendere tenebris,
Cærula nox stupuit, rutilis dum spicula flammis
Fusa micant, urgentq; alacres noua sidera iactus,
Quæ solare iubar radijs obducit apertis,
Tempora quadrifidi mensurans quatuor anni.
Sol quoq; cùm cursus lunæ sit menstruus, uno
Contentus cursu reuolutum conficit annum,
Artificemq; sacrum mira compage fatetur.
Quinta dies mouit spirantia corpora ponto,
Quæ liquor humectans genuit, sparsitq; profundū
Delicias pelagi, uario quas germine miris
Formauit natura modis, educere iussa
E' toto partes, formasq; ex corpore inani.
Quinetiam in brutas animam dedit ire figuras,
Quæq; salis tumidi squallentia gurgite terga
Cete uasta leuant, molli differta sagina,
Edidit & qui horum conseruat corpora, nostris
Corporibus nocet ipse liquor, genitalis alumnus
Piscibus, ipsa etiam terræ qui germina nutrit.
Hinc uolucres quoq; molle genus traxêre uigorem:
Nam liquidas dum format aquas, immissaq; pontum
Vita subit, feruent multo tumida æquora partu:
Nec satis est pisces genus omne exurgere, quodq;
Squammea turba salo summas euadit in undas,
Ni uolitans in aquis, sensim natet æthere puro,
Aethereos uolucris contingere docta recessus.
Ergo materies auibusq; & piscibus una est.
Iam bis terna dies claro radiabat olympo,
Tertia post calidi genitalia munera solis:
Iamq; tepens tellus grauidos laxauerat artus,
Cùm maiora agitans iussit Deus edere terram
Omne animal, uegetat ratio quod sola mouendi:
Cui seruire datum, quo rerum postulat usus.
Nec mora, prorumpunt fœtis uitalia terris
Pignora, quæq; sui generis sortita figuras.
Hic mihi iam fas sit quædam perstringere, quædam
Solicito trepidum penitùs transmittere cursu,
Mutata quædam serie transmissa referre.
Postquā cuncta datus generatim protulit ordo,
Veris plena bonis, & multa dote referta,
Quæ Deus in longam seriem mansura foueret:
Auctori perbella suo tum machina uisa est. (tus,
Sed quid id est, quod mūdus erat, quod sidera, & or
Aetheraq; & uitreum pelagus, terræq; uirentes:
Ni spectator adest, tantæ quem gloria molis
Impleat, atq; oculis auidum per singula ducat?
Quorsum tam lati fines, possessioq; ampla,
Si rerum possessor abest? Hæc rector Olympi
Secum animo uersans, & Verbi pondere librans:
Stat data summa operi, bona sunt quæcunq; creaui,
Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe,
Et sit imago Dei: similem decet esse creanti,
Liber ad arbitrium, fruitur qui mente creatis.
Dixerat hæc, & factus homo est, seu corpore toto,
Siue anima ac specie, forsan quo more futura,

Quo facienda facit, quo factam semper habebat,
Etsi præteritum iam nondum accesserat æuum.
Ergo hunc præpositum rebus, cum coniuge iußit
Crescere per sobolem, terrasq; replere uacantes.
Tum natura semel rebus concessa creatis,
Præsertim quas uita mouens animare uidetur,
Multiplicat quæcunq; suis primùm edita formis.
Septima lux magnum ut uidit cessasse Parêtem,
Sed generum tantum numeros desijsse creare,
Et requiem tenuisse suam, tum iure sacrata est
Perfectũ quæ uidit opus: nanq; hoc quoq; plenũ est
Virtutis, cessasse Deum, posuisse labores.
Nam genitis formam Patris quam dextra pararet,
Bis ternis Dominum satis est patrasse diebus.
Septima lux docuit uenerandæ exempla quietis,
Quam cœlesti omnes sperare iubemur in aula,
Si modò non desint operum bona facta piorum.
Hæc quoq; lux illam signat, qua tartara Christus
Soluit, & euicto reditum patefecit auerno:
Dum patriam ille semel uictor rediturus in aulam,
Iamq; malorum expers, humana in carne quiescit.
Sic cessare Deus, sic ocia sumere nouit,
Plus ut agat cessans, pariter sine fine quiescens,
Ac sine fine operans, seriemq; & tempora miscens
Cessando consummat opus, quodcunq; crearat.
Sed qualem, qualiq; Deus formauerit Adam
Materia, hic paucis cum Mose resumere fas est.
Primus enim meritis, postremus in ordine toto
Factus homo, ut sese rebus præstare creatis
Nosset, & hinc laudes Domino persolueret æquas.
Ergo hominem factura Dei manus optima summi,
Tractatu facilem ac bene gnarum cedere limum,
Et flexum formamq; sequi, qua ducitur arte,
Sumpsit, & humanam qualem iam mente gerebat
Explicat in speciem, tum flatu immissa uaporo
Vita rigauit humum: tellus mollita liquore,
Vertitur in carnem: et sanguis, qui lubricus humor,
Distendit molles per nota foramina uenas.
Tunc mentis iam plenus homo, tellure relicta
Exilit, ac Dominum prudens rationis adorat.
Haud aliter bustis mandata resurgere apertis
Corpora, cùm Christi cœlo delapsa patenti
Maiestas grauidæ reserabit uiscera terræ,
Exilient, Dominumq; colent terræq; poliq;.
Nam quod non habuit cùm sic è puluere uili
Humanũ in formam compactũ est corpus honorã,
Perfacile est rursum integrũ ut de puluere reddat, A
Quod iam habuit multos celatum terra per annos.
Sic ex antiquis prodibunt iussa sepulchris
Corpora, quæq; suas rursum assumentia partes.
Sic nil præteriti est, quod non sit forma futuri.
Sed iã hominis tempus, sedẽ atq; habitacula primi
Pandere, ubi toto acceptum pro semine uulnus.
Eoos aperit fœlix quà terra recessus
Editiore globo, nemoris Paradisus amœni
Panditur, & teretis distinguitur ordine siluæ.
Hic ubi iam spacijs limes discernitur æquis
Solis, & æternum paribus uer temperat horis.
Illic quæq; suis diues stat fructibus arbor,
Pomaq; succiduis pelluntur mitia pomis:
Quæ iucunda oculis, & miri plena uigoris,
Mẽbra animosq; fouent, pascũtq; sapore & odore.
Sidereos hic terra uibrat distinctus calores,
Semper flore nouo frondens, fructuq; recenti.
Hic fragiles soluunt calamos, animata uigore
Muneris ambrosij, spirantia cinnama odores.
Sed nec quod Medus redolet, uel crine soluto
Fragrat Achæmenius, quod molli diues amomo
Aßyrius, meßisq; rubens Mareotica nardo, B
Quod Tarteßiaci frutices, quod uirga Sabæi,
Quodq; Palæstinus lacero flet uulnere ramus.
Omnia certatim hunc congesta putabis in hortum.
Nanq; huc cuncta Deus pariter, quæ singula certis
Accepit natura locis, conferta regeßit:
Motaq; dum leni uibrat nemus aura meatu,
Vnum ex diuerso nectar permiscet odore,
Fitq; nouum munus, sibi nulla quod aßerat arbor.
Quaq; tremens blando sensim iactata fragore,
Commotis trepidat folijs, sonat arbore cuncta
Hymnum silua Deo, modulataq; sibilat aura
Carmina, nec uacuus uanum quatit aëra motus.
Quippe apud auctorem, qui totum mole sub una,
Res rebus nectens, alterna lege retentat,
Nil temerè fieri uel frustra credere par est.
Quinetiam speciosa, nemus, siluæq; coruscæ,
Argumenta operum sunt, & plantaria rerum.
Nec dubium primi quin delicta ante parentis,
Hic sua fixissent pariter tentoria secum,
Gloria, simplicitas, studium, sapientia, ueri
Diua tenax, prudentia, gratia, honorq;, salusq;,
Præclaraq; animæ affectus, atq; inclyta uirtus,
Et quicquid pulchrã crois habet: quid deniq; paucis
Enume-

A Enumerare uelim quàm plurima munera uerbis?
Iam satis hoc fidei est, leto quòd semine surgens
Hinc arbor uitæ, celsis petit aëra pomis:
Illinc diuerso nocitura peritia fructu,
Noticiam rerum suspendit ab arbore legis.
Ad gremium sacri nemoris, quod silua coronat,
Fons scatet, & diu prolem uirtute maritat,
Quadrifido tumidum lætus caput amne resoluens,
Ditior Oceano: iugi nam gurgite pronus
Ille suos donat latices, iste accipit omnes,
Nec turget tamen: at minor est, qui crescere tantis
Fluctibus infusis, quàm qui decrescere nescit
Amnibus effusis: quorum primo ordine Phison
Prosilit exultans, fontis pars quarta beati:
Edens naturæ quas dat prudentia dotes,
Gangetisq; replet populos, atq; Indica regna
Distendit limo, terrasq; & semina uoluens
Quæ facit arua ferit, nudis quà squallet arenis
Aurea fulgentis inter ramenta metalli.
Hîc ubi fulmineo rutilans carbunculus igne,
Ac uiridi radiat fulgescens luce smaragdus.
Nec minor inde Geon, placidis sed mitior undis
Niliacas attollit aquas, arsuraq; latè
B Diluuio tegit arua pio, cœloq; repugnans
Temperat Aethiopum stagnis refluentibus undas.
Tertius hinc rapido percurrens gurgite Tigris
It comes Euphrati, iuncta quos mole ruentes
Tellus uicta cauo sorbet patefacta baratro:
Donec in Armeniæ saltus ac Medica tempe,
Quos non sustinuit, nec iam capit, euomat amnes.
Sed Tygris, nigro tanquam indignatus auerno,
Prosilit æthereas motu maiore sub auras,
Et rursum spelæa subit, mersusq; cauernis
Intus agit fremitus, & fortior obice factus
Multiplicatur aquis, atroq; citatior antro
Exit, & Aßyrios celeri secat agmine campos.
Iustior Euphrates, diti qui gurgite largus
Irrigat arentes subiectæ Persidis agros,
Mollibus elicitus riuis, atq; omnibus æquè
Seruit, & humanos totum se præbet in usus:
Donec siccus aquis, nomen quoq; prodigus ipsum
Consummat terris pelagi quod debuit undis.
Hæc igitur cuncto naturæ ditia fœtu
Imperia, & tanta uirtutum dote refertæ
Deliciæ, prima est hominis possessio primi:
In quam deductus, uita exultare perenni
Accola iussus erat. tales ergo ille locatus
Inter delicias, & longè pinguia tempe:
Dum fit adhuc dignus, discitq; labore mereri,
Expers mœrorum, curæq; ignarus agebat.
Tantū apud auctorē est, meriti pro nomine summi,
Nōdū aliquid meruisse mali. Quātū ergo putamus
Soluere posse patrem reditura in tempora uitæ:
Cuius apud famulos iam tum largitio pura,
Non merces Paradisus erat? quodq; illa seueræ
Legis scita tulit, libertatisq; periclum
Facturus, uitam, seruanti iussa, recepit:
Spondet adhuc maiora bonis, & præmia seruat,
Qui caussam meritis statuit: dum Vescere, dixit,
Arboribus cunctis, hanc tantùm horrere memento,
Quæ diuersarum gestans examina rerum,
Noticiam recti atq; mali sub cortice gestat:
Nam transgressores mors cruda & dira sequetur.
Tali lege data, ratio docet optima, quòd non
Mortalem Deus in primæuo tempore fecit
Primū hominem, quin ille sibi mortē attulit ultrò.
Nāq; & in hoc est magna Dei indulgentia summi:
Dum quod non meritis, sed tantùm sponte benigna
Largitur famulis, nostri cupit esse laboris:
Et se, quod donat, mauult debere uideri.
At tu quem sacri nectit custodia iuris,
Ne querere angustis quòd clausa licentia metis,
Parte sit orba sui: nil hac tibi lege recisum est.
Antè potestatem tantùm terræq; marisq;
Nactus eras, nunc iam regni uitæq; perennis,
Porrò & mortis habes: tunc ut sibi cuncta parentē
Indulsisse pium rudis incola crederet orbis,
Omne animal, quod iam tellus dare iussa crearat,
Effundens tacito uernans è corpore semen,
Iußit adesse Deus, proprioq; obedire tyranno:
Scilicet ut cunctis bene congrua nomina rebus
Inderet, atq; suo factum unumquodq; uocaret
Nomine, natura quod natum est suapte moueri.
Nec mora, uiuentum parendi haud nescia, sistit
Omne genus natura Deo: quacunq; uocantur
Mundi parte noui, coëunt animalia in ipso
Temporis articulo modici: siue illa fuissent
Molli lenta gradu, aut rapido promptißima cursu,
Impete uel subito consueta per aëra labi,
Aut innare undis, aut pondere lubrica ferri.
His Deus omnipotens Adam præsente uocatis,
Vnumquodq; suo donauit munere largus,

Arma-

Armauitq; manu, cornu, pede, dente, ueneno,
Atq; alijs, quibus artis inops animiq; minoris
Et ratione carens animal se protegat, & se
Seruet ab aduersis rebus: sed nullum animantum
Acqua homini specie uultuq; habituq; uigebat.
Ast homini propè diuinos addebat honores,
Totq; inter duplici uitam illustrantia sexu
Impar solus erat, dudum qui coniugis aptam
In se materiem gignendæ ignarus habebat.
Ergo opus aggreditur notū Deus, ictaq; raptim
Corda uiri, tanto dissoluit languida somno,
Mentis ut experti costam subduceret unam,
Inde caro fit iussa sequi: nam spontè recedens
Pellis, iter planum costæ præbebat eunti,
Illæsis prorsum membris, & corpore sano.
Quæ uarios operante Deo digesta per artus,
Accepit formam, calidisq; animata medullis
Versa in opus uitæ est, sexu iam grata secundo.
Sic permissa suo formata est Eua marito.
Hoc nunc turba loco stolidissima ac sine tandem
Quæsitis animum uanis torquere, nec isthic
Quærere, cur hominis confecta est fœmina mēbris,
Cùm iam à principio molli de puluere fingi
Posset, & ex nihilo. caussas desiste latentes
Scrutari: quanquam si coniectare licebit,
Ex homine effecta est mulier, cognatio quædam
Mutuum & alternū inter se ut misceret amorem,
Semet in alternis cogens agnoscere membris.
Hinc Euam partem esse sui, mox protinus Adam
Sensit ut exultans, tetigit noua gratia mentem,
Mentis & affectus in uiscera nota receptus
Irruit, & tanto penetrauit in ossa calore:
Vt iam scire daret, quid coniunx esset, & uxor,
Quid dulces nati, postponendiq; parentes
Coniugibus, quid nam una ambos in carne manere,
Aeternam pariter uitam ducentibus esset.
Porrò dum mundi uitijs & labe carebant
Diuinis uiguêre animis, nullius egeni,
Cùm penes hos esset mundi substantia, & omnes
Quas dabat orbis opes: nec prorsū obnoxia morbis
Corpora gestabant, non hos cogebat ad esum
Pausæ ignara fames: qui si mandata supremi
Seruassent integra Dei, crudelia mortis
Imperia & diros nescissent usq; dolores.
Callidus at serpens Domini perstringere legem,
Talibus incautam persuasit fraudibus Euam:

O' uitæ melioris inops, rerumq; bonarum A
Gēs ignara hominū: neq; enim bona nosse putādus,
Qui praua ignorans, etiam distinguere nescit
Quo diuersa bonis inter se limite distent.
Atq; ideo augustos homini fas carpere fructus
Noluit esse Deus: ne mentis nube remota
Immittant in cœlum oculos, atq; optima noscant,
Sintq; deis similes. Hic nunc excurrere paulùm
Fas fuat, & turpes ueterum deflere ruinas.
Ah nimium miseri gentiles, quos furor egit
In uarios ritus cognomina multa deorum
Fingere, pluralemq; Deo uocem addere soli.
Serpentis primam hanc sonuit uox impia diri,
Qui mortis tum caussa fuit. nam credula postquam
Rupit sacrilegis præscriptum morsibus Eua,
Experti iam docta mali, consortia culpæ
Quærit, & incautum fraudis malè gnara maritum,
Qua perijt prior arte petit: sic hoste subactus
A' gemino, cedit sceleri miserabilis Adam,
Pomaq; degustat sacri plenissima succi:
Sed quia legis in his suberant præscripta seueræ,
Plusquàm uipereo mortem allatura ueneno.
Vt primùm illicito uiolarunt ora sapore,
Confestim sensêre nefas, facinusq; peractum
Creuit, & ignaro percussit pectora sensu. B
Hinc timor, inde pudor, sumpserunt primitùs ortū.
Nam dum corda homines celsarum conscia rerum,
Et cœlo tantùm rectoq; intenta gerentes
Pectora ad excelsum ferrent conuersa parentem:
Dum secretorum miracula diuinorum,
Claro incorporeæ mentis splendore notarent:
Nondum contigerat membrorum cura sucram.
Quos ubi deseruit uitæ uigor ille perennis,
Iam morte affectos, demùm frigusq; calorq;
Aeriæ subiêre uices, ac uestis egenos
Se primùm sensêre homines, sexuq; latenter
Erubuêre suo, taciti miserabile questi.
Idcirco umbrosæ è folijs noua tegmina fici
Decerptis texunt, post culpam, mente receptum
Corpore uelato denudatura pudorem.
Nec satis, ignorant, quid agant, quà crimen inustū,
Seq; ipsos fugiunt: cuperent si fortè pateret,
Condere se barathro, usq; adeò contermina pœnæ
Culpa suæ est, ut iam miseros mortale pauentes
Mortis imago iuuet, siluas umbrosasq; lustra
Obtendunt, uanis solatia falsa tenebris.

Nam

A Nam quò te timidum fas est subducere corpus?
Tete inquam? quæ uox uili de puluere fecit,
Virtus uiua patris,mundi occultissima,præsens
Implet,& in penitos exit diffusa recessus.
Tu'ne potes Dominum fugiens euadere? tu'ne
Omnia cernentem sperasti posse latere?
Vt uastis iaceas tenebris,celabere nunquam.
Ergo ubi peccati genitus pudor attigit Adam
Quærentem latebras mox audijt: Heus ubi es Adã?
Quid uerò est quòd te quærit Deus,inscius an'ne id
Fortè rogat? cui te Domino subducere summo
Nec mors ipsa potest, fragili quam mente subisti?
Cur ubi sis quærit, nisi quòd te morte doloris
Lapsum sponte tua, secum non esse fatetur,
Et cœlo cecidisse sacro? sed sancta parentis
Desperare uetat pietas, clementia cuius
(Fas dixisse mihi,fas sit quoq; dicta probasse)
Iusticiam excedit: nec tam me uoce seuera
Corripiens,ubi sis,trepido quid pectore quæras,
Terret: q̃ recreat,quòd adhuc post crimina lapsum,
Immersumq; metu, latebris ac penè sepultum,
Euocat & reuocat: ne uerò exempla petantur
B Longius,ostendit culpæ donatio mitem.
Postquàm excussa reos manifestat causa parentes,
Incepere Deo cœlum,mare,terra loquente
Contremere,& uastos concussa aperire recessus.
Dumq; reos punit sententia,tartara condit.
Quandoquidem nostris uisum est decedere iussis,
Iam mihi iusta nouos feriet censura nocentes.
Principiò inter totius uiuentia mundi
Tu maledictus eris, & peior quam tegis intus
Inuida mens coluber: qui cœlum intrare creatos
Deiecisti homines,uetitasq; attingere fruges
Fraude tua impulsis,prædure mortis origo es.
Ergo ut digna nefas pœnæ mensura sequatur,
Ex quo hominem terræ immersti, tu stratus iniquo
Membra solo.duram sulcabis pectore terram.
Et uetitos tentare cibos quia feceris,hinc iam
Vilis semper edes squallentia uiscera terræ.
Et quia te dignæ placuit tibi primus ut esses
Inuentor mortis,pœna moriere perenni,
Humaniq; odium generis specialiter in te
Ac genus omne tuum bello experiere potenti.
Perpetuumq; tui,mors ut tibi longa,timorem
Esse dabo: pedibus repes,& pectore prono:
Teq; tuo mulier perimet cum semine, cuius
Callidus extremis tantùm insidiabere plantis,
Vt trepidans etiam capiti uestigia figat.
Dixit,& exanguem sic est exorsus in Euam:
Et tu quæ minimo solam te perdere fructu
Non contenta,uirum similes temeraria in ausus
Traxisti: instar eris famulæ, subiectaq; duros
Arbitrium sensura uiri patière labores.
Casibus & uerò (inceptum quoniam prior ausa es
Multiplicare nefas) semper uersabere multis.
Tum pariens crebris adeò torquebere natis,
Vt quos mortales faciet tua culpa creari,
Mortis nonnunquam Lucœ sint causa parenti.
Tu quoq; cui monitus nostros, & prima salutis
Vincula,fœmineis postponere fraudibus auso,
Sponte mori placuit: talem reus excipe sortem,
Criminibus tellus, quam tu sulcabis aratro,
Sit maledicta tuis, spinas tribulosq; minaces
Culta ferat,fallatq; tuum spes improba uotum.
Nec tibi terra fidem seruet: tu uiuere lætus
His in delicijs, & cunctis uiuere seclis
Sponte recusasti: duro nunc uiue labore,
Perpetuùm quoq; uiue miser,dum lenta senectus
In terram te restituat, terræq; recondat.
Dixit, & ignaros ne cœli iniuria lædat,
Veste tegit pecudum miserans, uitamq; tueri
Edocet: & ne iterum similes exiret in ausus,
Infaustum mortis formidine percutit Adam.
At ne perpetuam uitali ex arbore uitam
Protraherent,miserosq; reos grauiora manerent
Supplicia : in tantis nimium diuturna periclis
Tempora ducentes,dirisq; obnoxia pœnis:
Continuò sacris iussos decedere lucis
Expellunt uenti,nemoris quos silua profundi
Concitat,atq; illos libranti turbine nexos
Aura uehens, sacra Paradisi ab sede repellit.
Ergo hinc eiecti iuuenes,terrisq; relati,
Perdita dimissi suspirant gaudia luci,
Expertes tanti spacij, expertesq; pericli:
Sed non expertes, agitat qui corda,doloris.
Quò ruerint,quid perdiderint,quæ uita sequatur,
Quæ fuerit,tacita tristes in mente uolutant.
Porrò etiam quid se supremo in fine futurum est,
Hærent solliciti: sibi num grauiora supersint,
Nulla'ne spes superet miseris: num morte perenni
Perdant,quod superest: an cùm uia mortis amaræ,
Per lignum ingruerit mundo populisq; futuris,

Poßit adhuc aliquod per lignum uita redire.

CLAVDII MARII VICTORIS

Commentariorum in Genesin

LIBER SECVNDVS.

HActenus arcanam seriem, primordia mundi,
Vt sincera fides docuit, sine fraude cucurri,
Dum dignis letho uitijs terrena carerent:
Nunc hominum mores, & iam mortalia uersu
Aggresso, omnipotens uires Deus adde poëtæ.
Postquam sacratis decedere iussus uterq;
Sedibus ac regnis, genitalia contigit arua,
Inq; sua stetit exul humo: mirabile quali
Ore, rudes stupeant tam barbara rura coloni,
Quæ non frugifera distinctaq; arbore uernant.
Nec species placet ulla soli: nam mixta coacto
Pondere congeries confusa mole locatur.
Ardua cautes rigent, siluis depressa laborant
Plana, carentq; herbis, horrescunt edita dumis.
Heu quibus hæc spectāt oculis, quo pectore cernūt,
Quorum animis Paradisus inest: quæ causa doloris
Vna subest, dum cunctorum iam plena malorum
Se pandit facies longè tristißima, post tot
Delicias Paradise tuas, & amœna locorum
Gaudia fertilium: quorum uanißima præsens
Semper adest, tristesq; animos idea fatigat.
Nunc honor ille sacri nemoris maiore sereno
Irradiat, nunc diuitias succurrit ademptas
Silua beata tuas: nunc pomi dulcior usus,
Nectareusq; sapor: uiuis nunc floribus halans
Tellus, absenti tristes contristat odore.
O quàm non eadē (exclamant) Paradise rependis,
Immò etiam quanto præ illis hæc dona beatis
Delicijs, peiora facis! sic tristibus illis
Iam uitæ perit almus amor, penuria rerum
Insinuat iam dulce mori, ne maior egestas
Occurrat grauiore malo: nam uiscera terræ
Scrutari uesana fames, & quærere cogit
Quā steriles dat silua dapes: adeò usq; malignis
Herbarum dubias paßim radicibus escas
Explorare iuuat, uentremq; explere latrantem.
Tandem cunctarum, quibus indiget usus, egenos
Atq; inopes rerum, docuit fors ultima summi
Auxilium sperare Patris: tum stratus uterq;
Membra solo, lachrymis tantùm mutoq; dolore
Quæ nequeunt uerbis poscunt solatia uotis:
Dum pudor internis subducit uerba querelis.
Ergo ubi cognouit mutæ sibi reddita linguæ A
Munera, consurgens tali prece supplicat Adam:
Omnipotens, auctor mundi, rerumq; creator,
Quē mihi labe mali infensum atq; audacibus ausis
Constitui, felix olim, dum uita maneret,
Et celeres animos uisu super astra daretur
Posse sequi, latè circùm perq; omnia fuso:
Hos ego cur oculos tua quondam arcana tuentes,
Vel iam non habeo, uel magna ex parte minutos,
Et tetro clausos terreni carceris antro:
Vt iam nil ueri præter mortalia quædam, &
Fluxa uidere datum, ac mundū in peiora labantem!
Atq; ideo Omnipotens, qui semper totus ubiq; es,
Ad te confugimus, trepida te mente precamur:
Exaudi miseros, quos semper cernis & audis,
Cùm me olim parti damnatæ annectere uellet
Ille caput scelerum, mundi infensißimus hostis:
Nil per se solum, ne uictus cederet, ausus,
Serpentis formam accipiens, & coniugis illa
Arma meæ, duro confecit uulnere: sic nos
Artificis scelerum fraus improuisa subegit.
Cumq; ego damnarer iusta pro crimine pœna,
Agnouit culpam tanto mens ista dolore, B
Vt mihi me de me pœnam præbere putarem.
Idcircò & genitus pœnæ, lachrymasq; negaui,
Amplexusq; animo solatia dulcia pœnæ,
Hanc ipsam posthæc sacra inter munera ponens
Pro uenia sceleris: non iam detrecto labores,
Quoscunq; addideris, tamen interea optime iudex
Si iuuat, exaudi nil in tua iussa precantes.
Nec iam istud lachrymis & mœsta uoce precamur,
Iudicij censura tui quò se illa resoluat,
Tota sed ut plenas teneat sententia uires.
Iußisti mota uictum me quærere gleba,
Et steriles spinas sparsa pro fruge leuandas
Dixisti, & tribulos pro fructibus: ergo serenda est
Vt fallat mea uota seges, quæsita labore.
Noscere da quæ sint segetes, quo more serendæ,
Fructiferæ quæ sint herbæ, quæ forma laboris.
Da Pater auxilium miserans, ijsq; imbue sensus:
Tunc erit ut rerum compos, & certa salutis
Seruiat Eua mihi, seuumq; experta parentis
Supplicium, pariat populos ut crimine nostro
Plectantur, purgetq; patrum peccata, nepotum
Mortibus æternam faciens succeßio pœnam.
Interea dum sic orant, serpentis imago

Indice

Indice uisa metu tacito se tramite ferre
Leniter, ad molles spiris reptantibus herbas:
In se conuertit trepidos, diriq; doloris
Excusso senio cognatas traxit in iras.
Et prior Eua uiro: Si te suprema malorum
Caussa mouet, rape saxa manu, datur ecce facultas
Auctorem lethi letho dare: callidus ille
Supplicijs doceat proprijs, & morte cruenta,
Quàm sit triste mori, qui me malè perdidit, & te.
Dixit, & elapsum cursu petrisq; sequuta est
Missilibus: quin & duras per robora cautes,
Quò se reptando condebat callidus anguis,
Ambo proijciunt: quarum rigido una lacerto
In nudum casu silicem dimissa resultat,
Scintillamq; ciet: sicco quæ è fomite nata
Exijt in flammam, & crinita incendia latè
Extendens tota iam silua ardebat adepta.
Hic horrent, latebrasq; gradu trepidante requirũt.
Sed pauidos stupor ipse tenet, curamq; sagacem
Inijcit insolitæ flammæ: quam cernere rursum,
Et timidi spectare uolunt: paulum ergo remoti
Telluris dorso sterilis mirantur opacas
Defluxisse comas, nemorumq; horrere fauillas,
B *Fuscariq; diem, totas splendescere terras,*
Et lucem sub sole nouam: nec mente quieta
Accipiunt crepitus stridentibus undiq; siluis,
Vndantesq; globos flammarum in sidera latos,
Nec quòd radices immersus tendit in imas
Ignis edax penitùs: sumpto quo uicta calore
Terra suas pandit generosa ad munera uenas.
Quæ cùm iam cuncto siccata liquore fuisset,
Mox fieri liquor incepit, riuisq; metalla
Fundere quæq; suis, fuluo hinc torrente coruscat
Auri summus honos, candenti lacte renidens
Effluit argentum, rigor æris lubricus errat,
Et cogit in mollem resoluto corpore massam.
Vis breuibus formam ardentis comprendere siluæ?
Sulfureæ uolitant nemoris per opaca fauillæ,
Non aliter quàm dum ruptis sicca Aetna caminis,
Egerit immixtis stridentia sulfura flammis:
Tum se decoctis tellus pinguissima glebis
In fœtus mouit uarios, quos imbre marito
Parturiens putri dissoluit rura meatu,
Qua tumidi crepuere sinus, elataq; messis
Extitit, & motis undans trepidauit aristis,
Disceret ut speciem segetis nouus accola cultæ.
Nil tamen hinc longus quicquã sibi uendicet usus,
Nil casus uirtutis inops, Deus omnia nosse
Quæ bona sunt cum luce dedit, mundoq; minori,
Quicquid maior habet, sacro innotescere sensu,
Seq; per hæc uoluit: quòd si illibata maneret,
Vt data mens homini est, nulliq; obnoxia culpæ.
Non illam species, non illam corpora rerum,
Non modus astrorum, numerus nec mollis arenæ
Falleret, aut quantis cum magno terra profundo
Extensa est spacijs, aut quæ mensura peractæ est
Molis: quid resonet motu septemplicis axis
Harmoniæ uocale melos, nunc discitur usu
Assiduisq; datur studijs: quanquam arte uel usu
Quod capimus, Domino semper donante tenemus.
At uerò ad primos ut se digressa parentes,
Nostra chelys referat, iam quæso attendite paucis.
Pulsus ab augustis Paradisi sedibus Adam,
Nullũ habuit prius officium, quàm coniugis usum,
Atq; omnem natis operam nauare creandis:
Ergo ubi prima domus natis iam plena duobus,
Inter tam uarios solatia multa labores
Attulit, atq; nouum se uidit uterq; parentem,
Multiplicata graues releuauit cura dolores:
Et spes iam subijt proprijs gaudere ministris,
Ruris in officio: quorum qui maximus æuo,
Arua Cain duris uertebat pinguia rastris.
At uiuo gaudere lucro dignissimus Abel,
Collibus in nudis & sicci germine campi
Innocuas pascebat oues, & lacte parentes.
Verùm expectati sensère ut gaudia fructus,
Diuino intuitu uinci sua uota fauore:
Mox decreuit uterq; sui libamina fructus
Prima dicare Deo. sacras prior impedit aras
Frugibus ille nouis, niueo magis hic litat agno.
Prima sacerdotum species, mox hostia fratris
Impia, sed Christum longè tamen antè figura
Signans. perpetuus nam cùm foret ille sacerdos,
Summi Melchisedech ex ordine: protinus in se
Conflata inuidia, & fratrum liuore suorum, est
Hostia saluifica dum pendet ab arbore factus.
Sic olim antè sui præsensit candidus Abel
Inuidiam fratris: nam cùm de fruge litasset
Iste sua, niueo ille agno, mox protinus altum
In cœlum ascendit combusto fumus ab agno.
At contrà per inane uolans de frugibus illis
In terram redijt fugienti fumus Olympo:

Aut quòd peiores Domino sacrauerat, aut quòd
Illi non gratum est, animo quod prodit auaro.
Inde Cain tamen insanus flammatur in iras,
Inuidiæ ducens illo de fonte uenenum,
Vnde propinarat serpens, fratremq; cauendi
Ignarum, sæuus mactatum cæde trucidat.
Heu facinus, Quò non miseros furiosa libido,
Quò non ira, recens odium, & uis improba cogit?
Quid meret innocuus frater? num sanctior ille
Quòd fuit, interimi meruit? iam facta parentum
Non est posteritas quòd quicquam accuset, & ipsi
Flagitium addidimus: iamq; est quod callidus anguis
Obijciat, si fors illum accusare uelimus, (go
Quòd morimur: nãq; ad cumulũ prima illa propa-
Criminis, adiecit mortem, culpamq; parentum
Inductam mundo (horrendum est id dicere) fecit
Impietas scelus esse nouum. sic impie, sic tu
Dire Cain primore nouum cæde inficis orbem:
Pro qua perpetuas pœnas iam morte solutus
Aeternumq; dabis, longè serpente nefando
Deterior, tua metimur si crimina: nanq;
Attulit ille necem nobis, non intulit: at nos
Cepimus allatam, tu uerò hanc primitus infers.
Tantò illo peior, uitari publicus hostis
Quòd potuit: tu priuatus nulla arte caueri
Iam poteras: Quis enim dilecto à fratre timeret?
At uerò nulla est hominis tam dira nefandi
Culpa, Deus quam non animo clemente remittat,
Si modò pœniteat facti: quod teste Caino
Accipimus, quem tunc fraterna cæde madentem,
Non indignum habuit (tanta est clementia) sese
Correptore Deus, quin blanda uoce rogatum,
Frater ubi suus ille foret, facinusq; negantem
Arguit, & leuiter tanto pro crimine punit.
Nã profugũ tantùm atq; extorrẽ ab utroq; parente
Longius amandat, uastasq; relegat in oras,
Et iubet à patrijs confestim excedere terris.
Hac etiam longè misero feliciter in re
Gratificans: grauior nam multo est pœna uideri
Inter felices, & pura mente beatos
Victuro, post supplicium, factiq; pudorem.
Vtq; sit exilium leuius, comes additur uxor
Fida reo forsan, ne desperatio solum
Arriperet: tum etiam quæ duras pectoris ægri
Molliret curas, & moto corpore fractum
Sisteret amplexu: nulliq; obnoxia culpæ,

Et Dominum uotis, & pura mente colendo, A
Eliceret quicquid posset satis esse duobus.
Sic multa extorres comitatur gratia, quorum
Auxit multiplicans per nomina mille nepotum
Progeniem Deus omnipotens, regemq; Cainum
Esse dedit populis, quos cingere mœnibus urbes
Erudijt, prælonga uidens in tempora natos.
Interea mœsto rursum grauis Eua marito,
Pensarat primum sancto iam pignore damnum,
Reddideratq; iterum nata iam prole parenti
Multiplices animi curas, & mixta labore
Gaudia: Seth puero nomen fecère, uice Abel
Quem dedit omnipotens illis Deus: unde secuta est
Posteritas, cuius de semine prodijt Enos,
Qui primus tacita lectus uirtute sacerdos,
Posse ciere pijs precibus, uotoq; potentem
Sperauit, meruitq; Deum, populumq; secutum
Imbuit, æterni cultum seruare Parentis.
Cuius de serie pollens uirtutibus Enoch
Descendens, meritis etiam non impar auitis,
Redditus in sedes patrias orbemq; beatum,
Viuit adhuc, & habet uitæ iam regna futuræ.
Hic iusti proauus Noë: sub tempora cuius B
Infecit totum studijs concordibus orbem
Culpa frequens, uitijsq; sequens adiunxit auitis
Posteritas uitium: quapropter mille per annos,
Aut propè, maiores cùm uiuere consueuissent,
Ne peruersi hominum mores crescentibus annis
Augmentum acciperent, uitijs ut terminus esset,
Maxima uita hominũ lustra ad duodena redacta est.
Nanq; Camigenum cùm se coniuncta prophanis
Damnasset thalamis in peius prona iuuentus:
In uarium facinus, superùm deserta fauore,
Prosilit, inq; omnes currit temeraria lapsus.
Tum Deus auerso tam multa ob crimina mundo
Confestim infensus, uoces erumpit in istas:
Nequaquam posthæc humana in gente manebit
Spiritus ille meus, uitam nec proferet ultrà:
Viuere bissenos decies contenta per annos
Vita nocens hominum: quoniam terrena sequuti
Plus carnis quàm mentis habent. sic ergo seuera
Aeui constituit tempus sententia certum
Iudicis immoti, longæ ne tempora uitæ
Criminis augendi caussam præstare ualerent.
Flagitij quid enim iam non auderet iniqui
Impia gens hominum? nam magna mole Gigantes
Monstra

A Monstra horrenda hominum, uario de semine nati,
Nil non audebant: quis una & maxima uirtus,
Non fore ad extremum prauos: quos dira libido
Crimen in omne trahēs, nullas sine sanguine noctes,
Aut sine cæde dies unquam ductare sinebat:
Immemores iuris diuini, hominumq́;, suiq́;,
Affectusq́; pij, matrumq́;, patrumq́; suorum,
Auctorisq́; Dei: tantumq́; in crimina summa
Processū est, homines Dominū ut formasse pigeret:
Vt peruersa etiam Deus ob peccata nocentum,
Criminis expertes animas, conuoluere uellet,
Atq; superfusis terras immergere lymphis,
Rursus in antiquam mundo redeunte figuram.
Vnus erat Noë iustus, quem propter tu iras
Differret prodire Deus: quem uita fidelis
Iam per quingentos immunem criminis annos
Duxerat, & sancta degentem in lege probarat.
Cui sic sancta Deus pandens arcana reuelat:
Iamq́; hominum uitijs infectam turpibus omnem
Aëra cum terris in deteriora relapsis
Eluere, & tumido uisum est submergere ponto:
Vt dum cuncta ruens operit, iussusq́; residit
B Gurgite præcipiti, pollutum diluat orbem,
Implicitosq́; homines, et quicquid uiuere iussum est
Caussa hominum, inflati conuoluat labe profundi.
Sed quia tu solus cui cordi nostra uoluntas,
Deuotum sanctis duxisti legibus æuum,
Peruersis semper uoto meliore repugnans:
Sic decretorum moderabor iura meorum,
Vt mihi cùm iustas luerit gens impia pœnas,
Purgatæq́; orbis fæces: tum dignius à te
Incipiat mortale genus, summumq́; parentem
Te numerent populi, post hæc qui tempora uiuent.
Quadratis igitur trabibus contexta paretur
Arca tibi, cubitis sed quæ sit longa trecentis,
Lata quaterdenis denos super: aëra in altum
Terdenis surgens, cubitali ornata fenestra.
Insuper à læua ponatur ianua parte.
Tunc calidum bibula spirans compage bitumen
Exploret, tenues & uestiat undiq; rimas.
Cumq́; triplex spacium discreuerit area duplex,
Sic discernantur proprijs animantia nidis,
Ne uiolent permixta genus, commissaq́; pugnent,
Confundantq́; cibos, quorum te condere par est
Tantum materiem: nam dispensata receptis
Ne desit, præstare meum est. Hæc mente fideli
Noë concipiens (sensum ipse animumq́; ministrās,
Velle & posse dabat famulo, quodcunq; iubebat)
Iussum opus aggreditur, densas prosternere siluas
Incipiens, atq; annosas proscindere quercus.
Admittunt luci radios, umbrisq́; leuatur
Campus, & æquæuo spoliantur robore ualles.
Sed cùm tam multo fuerit properata labore,
Summa operis cœpti centum differtur in annos,
Vt bona uita sequens, uitæ delicta prioris
Emendet, mutetq́; feros gens impia mores.
O miseri, quos iam iustæ dilatio pœnæ
Plus facit esse reos: nec iam pro crimine tantùm
Præterito, at longè grauius plectentur ob ipsum
Temporis indulti spacium, ueniamq́; neglectam:
Cùm testaretur se parcere malle reuersis,
Tempore dilato Dominus. Iam mole peracta,
Machina constabat laterum compage capaci,
Diffugium quod supremum pater ipse pararat
Naufragijs natura tuis, rapidisq́; fluentis.
Tum Deus è celso famulum dignatus Olympo,
Voce monet Noë, summum iam tempus adesse,
Condere se latebris, natos cum uxore, nurusq́;
Eripere instanti exitio, mortisq́; tenebris,
Cunctaq́; uiuificis animalia reddere claustris:
Siue ea terra fouet, seu clarus sustinet aër.
Singula de mundis septena, & singula bina
Ex ijs quæ sacris minus apta, immunda uocantur.
Nec mora sit, quicquid conuexo cardine cœli
Nascitur, ignotum diuersis partibus orbis,
Quod stupet Eous, quod pallidus horret Iberus,
Australis Libyæ calidis quod nutrit harenis,
Scindit Hyperboreas miro quod lumine noctes,
Festinat trepidans, & apertæ immergitur arcæ.
Diluuium dicas iam præsensisse, Deoq́;
Auctori parère suo, & pecudes ratione carentes
Plus quàm imprudentes homines ratione ualere,
Etsi nil sapiunt. Ergo omni semine uitæ
Prægrauidam ut primū claudi Deus imperat arcā,
Nox ruit, & subitæ cœlum obduxêre tenebræ,
Effusoq́; cadens terras ferit aëre nimbus,
Et furit, & toto pariter desæuit in orbe.
Nec satis excidio est qui nubibus effluit imber,
Antiquæ laxantur aquæ, iamq́; æthere aperto
In nubes uacuas cœlum pluit, & reserata
Defluit in lymphas mundus cœlestis abysso,
Atq; nouos pandit fontes, torrentibus æquos.

Dumq; uno immixtum raptim se gurgite iungit,
Quod cœlū, quod terra uomit, quod nubila fundūt:
Inuoluit mersos mixtis cultoribus agros,
Implicitosq; greges stabulis, cum ciuibus urbes,
Obruit inter aquas: populiq; natante ruina,
Nulla manet rerum facies: tegit omnia flumen,
Crescendoq; suum perdunt & flumina nomen.
Mox etiam cursu, nullis satiabilis unquam
Amnibus Oceanus, tam magna mole ruentes
Iam præsentit aquas: aucto quas gurgite maior
Pellit, & in cumulum redeuntes surgere cogit.
Donec contractis æstum attollente profundo
Vndiq; littoribus summo se circite iungit
Fluctus, & oppreßis concurrunt æquora terris.

Et iam terquinis super omnia celsior ulnis
Arca ferebatur (nanq; hæc mensura supremos
Exceßit montes) cùm quadraginta diebus
Vnius pluuiæ furor, & mors una fuisset.
Ter quinquagenis dehinc solibus aëre sudo
Consimilis ponti modus & mensura remansit.
Dum Pater omnipotens iamdudū in carcere gentis
Conclusæ miserans, terris abscedere magnum
Paulatim iußit pelagus, sensimq; relabi:
Ne raptim fugiens terras subuerteret omnes,
Et stabilem in sedem tellus ut sicca mearet.
Deniq; diffuso planus mox aëre uertex
Prodere se cœpit pedetentim, & summa uideri
Posse iuga, ac planos scopulis descendere fluctus,
Cumq; residenti sensim prorumpere siluas
Aequore, & occultos paulatim surgere colles.

Iamq; niger patula speculator missus ab arca,
Aëra reppererat placidum, prædaq; reperta
Non iam curabat consueta in claustra reuerti:
Ergo emissa semel uitali è sede columba,
Nil referens certi, rursum dimissa reportat
Paciferæ frugis paruum libamen oliuæ.
Tantus ad indicium hoc, magni cum laude parētis,
Clausorum fletus, quo se gaudere reuelant,
Exoritur: quantus muris cùm uictor acerbus
Insultat, subitum obseßis si fortè feratur
Auxilium: quantus cùm iudice missa modesto
Addictos rursum uitæ sententia reddit:
Quantus in ambiguum funus cùm uita recurrit
Inter lugentum lachrymas & gaudia fletus.

Postraquam rursum speculatrix arua patêre
Nunciat, hoc ipso terris quòd missa receptis
Non rediit, tædet pigras perferre latebras,
Et iuuat ad cœli uentos spirare patentis, A
Atq; animam æthereo laxatam pascere sensu:
Sed nulli claustro fas est exire patenti,
Donec relliquias illuc qui iusserat orbis
Ingredier, iubeat sacris excedere claustris.
Cœlitùs admonitum fida cum coniuge Noë,
Cumq; domo, & natis pariter, nuribusq; pudicis,
Et noua deductis iterum dare rura colonis,
Cunctaq; succiduæ seruata animantia proli,
Iam captiua diu claustris emittere apertis,
Quæ bonus humanos opifex seruarat in usus.
Quæ postquā data porta, ruunt: pars aëra pennis,
Pars saltus, siluasq; petunt: pars mersa cauernis
Infoditur patulis: terræ pars libera campis
Exultat siccis, & prato uernat aperto.

At uerò mundi sortitus regna secundi
Cuncta oculis Noë lustrans, ac mente capaci
Accipiens, animumq; uolens saturare replendo,
Cuncta haurit, rapido perlustrans omnia uisu,
Vt noua miratur: noto fulgentior ortu,
Et magè sol rutilus ridet: maiore sereno
Læta poli facies, & desperata uirescunt
Fœtibus arua nouis: sed adhuc uersatur imago
Ante oculos, tantæ semper memoranda ruinæ. B
Inter aquas quid pertulerint, quid munere sacro
Non etiam tulerint, fremeret cùm uerbere sæuo
Pontus, & illisas contemneret arca procellas.
Cumq; suis Noë quàm prompta & læta reuoluit,
Se circum summi fuerit largitio Patris:
Cogit & attonitos mirari ac uoluere secum,
Vnde tot esca animis toto sufficerit anno,
Quis potus. nanq; hoc constat, si cætera uitæ
Suppeterent, clausos, dum fluctuat arca, perire
Inter aquas potuisse siti: nisi rector Olympi
Depositos, hominum auxilio donoq; carentes,
Sustinuisset, eo quo condidit omnia nutu.
Ille animas longæ perituras carcere noctis
Affectu lucis spolians, uirtute repleuit.
Ille ut tam segnem poßint perferre quietem,
Infudit pigri placidum torporis amorem:
Omnipotens quid enim non eius dextera poßit,
Qui gelidi raptum mersos sub gurgitis undas
Cùm uisum est ardere facit, flammasq; sub ipsas
Algere inuectos? & qui nunc tempore paruo
Posse perire homines docuit mergentibus undis,
Ostendet flammis atq; undis posse renasci.

CLAV-

CLAVDII MARII VICTORIS Commentariorum in Genesin

LIBER TERTIVS.

A *Talia mente gerens, uenturaq́; secula cernens,*
Non prius officij quicquam seruatus inire
Constituit: quàm sacra Deo laudesq́; rependat,
Gratesq́; euaso referat discrimine Noë.
Mox niueo sacra exurgunt altaria saxo,
Agnouitq́; hæc prima recens altaria mundus.
Antea totus enim, conuexo tramite cœli,
Templum mũdus erat, tum dudum ad sacra paratis
Affuit è gregibus septenis hostia præceps:
Seu uolucrum ex specie, mollis quas sustinet aer:
Siue ex his quæ terra parit: nam septima quæq;
Aris sternuntur deuota animalia sacris.
Aethereo tum mox ignis demissus Olympo,
Libat odoratos ad sacra altaria fœtus,
Ambrosiumq́; Deo flagrant holocausta uaporem.
Et quanquam nostri nil muneris indiget, ille
Totius mundi Dominusq́; Deusq́: suorum
Attamen officijs uenerari, & munere gaudet.
Qui lymphis tandem sic Noë affatur ademptis:
B *Etsi parua fuit, tanto pro crimine, pœnæ*
Vltio, uindicibus pluuijs, cœloq́; refuso
Tot scelerum damnasse reos, sedemq́; nocentem
Terrarum, mage diffuso purgasse profundo:
Non tamen offensi, ferientus uerbere tali
Vlterius mortale genus: quamuis ruituras
Per uarium facinus, per crimina pristina rursus
Humanas mentes uideam, gentesq́; profanas:
Non tamen interea cessabit dextera uindex,
Supplicia iniustis quæ reddat, præmia iustis.
Vos igitur, quos uita probat iustissima nobis,
Crescite securi, & fœcunda prole referte
Arua, nouosq́; greges longis distendite terris.
Seruabunt elementa uices, cunctisq́; diebus
Sparsis seminibus reddetur debita messis.
Curret opus mundi compar, discordibus horis.
Aestati certabit hyems, ac tempora librans
Veris & autumni fugiens replicabitur annus.
Vosq́; (quibus regnum solidi permisimus orbis)
Tota tremet, metuetq́; ampli substantia mundi.
Imperium ecce damus uobis res prorsus in omnes,
Totq́; inter species rerum: quæ sponte mouentur
Carnea membra quidem uestros largimur in usus,
Quanquam interdictum uobis à sanguine uiui
Esse uolo: quem si quisquam ederit, haud secus acris
Illum iudicij plectet sententia, quàm si
Hauserit humana fluidum de cæde cruorem:
Quem repetam semper uindex, adeoq; requiram,
Vt mihi non solus pendat rationis abundans
Supplicium, sed bruta etiam: cruor omnibus æqu.
Sit sacer humanus. Verùm ne postra quisquam
Diluuium metuat, tali sit fœdere tutus.
Cùm leuis in nebulas pendens se uerterit humor,
Et nigras cumularit aquas in concaua nubes,
Effundam radios, & pulchrum circite summo
Arcum componet mihi solis imago recuruum,
Pingentem conuexa poli, qui luce colores
Exhibeat uarios, & in aëra dissipet imbres,
Ignis plus habeat rutilans, & iam minus imbris:
Quod sibi uenturi specimen præsumere signi
Posteritas secura potest, ut fœdere tali
Posthæc diluuium credat non esse timendum.
Talibus attenti imperijs cum coniuge Noë,
Post habitas Domino grates, laudesq́; repensas,
Certatim & limo dulciq́; uligine Leta
Arud, pater natiq́; simul, quis firmius æuum,
Mox subigunt rastris, & semine rura maritant.
Tum uere effusis latè densissima campis
Herba uirens, flauas cùm durauisset aristas,
Solis ob ardores in frugem lacte gelato
Reddit multiplicem cumulato fœnore messem:
Et noua prægrauido iam palmite uinea, diti
Luxuriat fructu, tortaq́; ex arbore nectar
Parturit, & duro nascentia pocula ligno.
Fortè Deo Noë celebrabat Letus honores,
Indulgens sacris epulis, uinumq́; propinans
Prima è uite nouum: quo demum largius hausto,
Hinc alto grauidus somno, membrisq́; solutis,
Non benè composita cùm ueste iaceret, humiq́;
Prostratus, spectanda daret genitalia natis
Membra suis: uni tibi Cham teterrime risum
Mouit origo tui. nec iam peccasse sat uni
Esse tibi credens, fratres aspergine culpæ
Contendis maculare tuæ: sententia multò
Quos melior, meliorq́; animus, detecta parentis
Obiecta docuit cælare uirilia palla:
Nam patrium auersis manibus texère pudorem
Sem simul atq; Iaphet, tali dignissima patre
Pignora, quos ideo fratris dedit esse minoris
Iure pater dominos, somno uinoq́; solutus.

Qui

Qui mox natorum euigilans benefacta suorum,
Et Cham demeritum tali mercede rependit.
Cham tu, inquit, maledictus eris, seruusq; tuorum
Aeternùm fies uentura in secula fratrum.
Sem uerò benedictus erit, fratremq; minorem
Participem secum communi sede bonorum
Efficiet, quorum latè possessio currat.
Hæc fatus senior, cùm iam decurreret annos
Mille minus decies quinos, in pace quieuit.
Interea Domini dum sancta in lege uigeret
Posteritas, multis iamq; aucta nepotibus, & se
Cœlorum ac terræ Domino committeret uni:
Tunc sanctis hominum parebant omnia iussis,
Terra grauis, liquidum pelagus, uegetabilis aër.
Non opus arte illis, cœlesti nanq; magistro
Omnia discebant: sed postquam in crimina mundus
Exijt, & latè uitijs sese abdidit imis,
Perdidit insigne hoc munus damnata propago,
Oblitamq; Dei plures effingere diuos
Non puduit: tanti est supremi obliuio Patris.
Tum grauis inuentor lethi cessare capacem
Fraudis materiem non passus, cuncta maligno
Subdidit arbitrio, quò fatum induceret orbi,
Suaderetq; Deum uel iam non esse, uel ista
Inferiora huius contemnere munia mundi.
Ergo res hominum cunctas, euentaq; rerum
Quæ Domino fuerat par assignare supremo:
Assignare uagis persuasit subdolus astris,
Atq; auium spectare fibras, motusq; uolantum,
Et studio ingenti magicæ scelus intulit artis,
Et plures orare deos, idolaq; muta
Aut magis idolis latitantem semet, in ipsis
Suasit adorari, multo magè dignus aduri.
Inq; nefanda prior descendit crimina Nimroth,
Impietatis apex: Cham seruo è semine natus,
Mole & mente Gigas, Babylonia regna gubernãs.
Persarum hic animos capiens, uenator iniquus,
A' ueris Domini sacris traduxit ad ignem.
Nec modò plus æquo cupidis, hac arte sagaci
Ille caput scelerum, mundi infensissimus hostis,
Illusit curis hominum, sed mentibus ipsis
Irruit, & sensus penitùs descendit in omnes,
Mox & in affectus: nam cùm patris unica proles,
Spem generis letho secum traxisset acerbo:
Infelix Nimroth, lachrymas noctesq; diesq;
Continuans, hebetiq; trahens plangore querelas
A Dum furit, & raptum quærit per singula natum:
Effecta mœstum solatur imagine luctum,
Et Pario effectam filij de marmore formam
Credidit infelix incluso uiuere sensu,
Et questus audire suos: mox inde dicatis
Erectisq; aris diuinos addit honores,
Inq; loco iubet esse Dei. tum protinus omnes
Amplexæ gentes scelus hoc, crimenq; sequutæ,
Pro dijs quæq; suis charos habuère parentes.
Pòst etiam simul reges in honore locarunt,
Dixeruntq; deos: quorum sub nomine mendax
Græcia, dum ueris falsa insinuare laborat,
Addidit obscuras uanis rationibus umbras,
Excusans tumulos atq; indita nomina bustis.
Donec per species sese dementia cunctas
Proderet, & rebus minimis membrisq; pudendis
Nomen inane Dei mundo ridente daretur.
Talibus errorum salebris fomenta daturus,
Ambigua inuentor lethi responsa ciebat:
Visus ad insidias aut igni, aut fonte calenti,
Aut terra ex antris uentos spirante loquaces,
Et falsum uani sibi nomen Apollinis indens.
Talibus à Domino gentes trux ille remotas
Captabat laqueis, quò ducens cunq; uolebat: B
Tanti est à sancto Domini discedere cultu.
At uerò egressi unde sumus, redeamus ad illam
Maiorum seriem, quæ paucos aucta per annos,
Vsq; adeò excreuit, quòd mox Oriente relicto,
Inde nouas alibi compulsi quærere sedes,
In campum (Sennaar ueteres dixère) patentem
Perueniunt: cumq; his etiam discedere terris
Cogitur, in uarias partes spargenda iuuentus,
Cœpit in hæc mœstas tristissima uerba querelas:
Heu quàm non certus uitæ status ordine cœpto
Fert homines! quamq; ignaros uel prospera fallunt
Per uarios casus! quam uoti summa petiti
Tendit in aduersum! iam nos (si dicere fas est)
Quòd sperata patrum precibus numerosa nepotũ
Creuit turba, piget: spargenda est quippe per orbẽ
Exilio cumulata manus, periuraq; longè
Finibus à patrijs: nos ergo sic' cine tandem
Longa pauperie defecta, inhonoraq; membra,
Ignotis dabimus passim tumulanda sepulchris?
Nec saltem miseri tumulis claudemur auitis?
Nullaq; erit nostri post mortem fama superstes?
Quare agite ô iuuenes, dum uires turba ministrat,

A Quæ uobis superest, quæ finem nesciat ullum,
Egregiam æternis famam dimittite factis.
Vrbem condamus, cuius sub mœnia turrem
Vsq; attollamus, donec pingentia cœlum
Sidera, & excelsi conuexa attingat Olympi,
Nescia posteritas ut nos hinc orbe relicto
In cœlum migrasse putet: sic mota iuuentus
Contemnunt cautes, & quicquid monte reciso
Defluit, ac domitæ fictos de uiscere terræ
Constringunt igni lateres, operisq; futuri
Materiam proprio malunt debere labori:
Hanc interstratum sic nectit utrinq; bitumen,
Vt solidas simulent circundata mœnia cautes.
Mox turris properata subit, mox uertice nubes
Transilit, ac fruitur cœli propiore sereno.
Tum Pater omnipotens cœlesti uoce senatum
Congregat angelicum, turbæq; insana superbæ
Facta stupens, isthæc regni consortibus infit:
En terrena phalanx quò iam temeraria pergat,
Cernitis, & quantos imprudens tendit in ausus.
Mortali quæ structa manu contingere celsos
Credit posse polos, & ad æthera ducere nostrum.
Cùm nemo indutus terreno corpore, cœlum
B Ascendat, nisi qui cœlo descenderit alto.
Sed quia gens una est, eadem quoq; forma loquêdi,
In componenda persistent turre, nec antè
Desistent, quàm mutua opus consensio cœptum
Finierit: tanta est humanæ insania mentis.
Ergo agite (ut uetitũ norint, quod posse negatũ est)
Iam descendamus, tumefactaq; corda superbo
Consensu, uarijs turbemus uocibus oris:
Vt quod peccarunt concordis crimine mentis,
Confusæ damnet melior discordia linguæ.
Dixit, & intentos operi, molemq; leuantes
Mentibus attonitis, subiecta obliuio primùm
Intrat, & ignotæ subit imperfectio linguæ.
Increpitant operis studio cessante magistri
Cunctantes socios, sed uocem nemo remittit,
Non intellectis: quòd si quis tentat, inane
Sibilat, aut rupti fremitu sermonis anhelat.
Sic uanum praua susceptum mente laborem
Destituit frustrata manus: iam nemo propinquum,
Nemo patrem sequitur: quẽ quisq; intelligit, addit
Agglomeratq; sibi, sociumq; adiungere curat.
Dumq; perit diuisa huius cognatio gentis,
Gentem lingua facit: sparguntur classibus æquis,
Diductæq; petunt uario sub sidere terras.
Haud aliter uolucres campi per mollia plana,
Quas gregibus mixtis errare & quærere uictum
Persuasit secura dies, cùm nocte propinqua
Frondea tecta petunt, exemplo cùm grege turba
Vulgus quæq; suum sequitur, rapidoq; uolatu
Miscentur, similis quà duxerit aut color aut uox:
Sic tunc in partes populus se dissecat unus,
Et species fit quæq; genus, longeq; remotis
Considunt terris, atq; orbem gentibus implent.
Nec tamen hoc sacri (cùm sit sua pœna nocentum)
Muneris est uacuum: nam quamuis ultio iusta
Hæc fuerit, quos non tetigit reuerentia cœli,
Quæ sedes propria est mundi, rerumq; parentis,
Vt nec se agnoscant, uerba inconsueta loquentes:
Attamẽ id multũ quòd rupto hoc fœdere cautũ est,
Ne, quam paucorum attulerat persuasio culpam,
Cunctorum assensu rursus contingeret omnes,
Et fieret commune nefas: ne prælia dura,
Et rabido populis mors arcessenda furore
Bellum illis ciuile foret: sic profuit illis,
In q; bonum uersa est primæ distractio linguæ.
Quanquam nec prorsum sublata Ebræa loquendi
Consuetudo fuit: cùm tunc permanserit oris
Ebræi sonitus, sermoq; antiquus, in illis
Qui culpæ expertes, pars non iniusta fuerunt
Natorum quos Sem genuit, custodia iusti
Quos tenuit, Dominiq; etiam reuerentia rexit.
Sed postquam toto dementia percita mundo,
(Vt taceam magici scelus intestabile monstri)
In truncos & saxa etiam duriq; metalli
Arte cauas species, & cassas luce figuras,
Impegit mortale genus mentesq; supernis
Intentas fregit, terræq; addixit inerti,
Conuoluitq; simul fœdæ contagio labis,
Non secus Aethiopum feruentibus excita terris
Nubila morborum, corrupto tramite cœli
Dum currunt, quisquis percussum fulmine lethi
Ingemuit, simul ipse ruit, quicunq; cadentem
Conspexit cecidit, congestaq; funera passim
Dira lues strauit, camposq; reliquit inanes:
Sic tunc præcipiti complexos mole furoris,
Ne nihil infectum toto dimitteret orbe,
Comprendit repetens, quos iam dimiserat error,
Donec Chaldæi generis, de semine Thare,
Vir iustus, metuensq; Dei, cum stirpe suorum

Vrbem aliam, moresq; nouos, sedemq; requirens;
Mansit in Aßyrijs demum nouus accola Carrhis.
Qui quadragenis lustris ubi uixit, & uno,
Infaustam hanc uitam felici morte redemit.
Huic, meritis patrem & sanctis uirtutibus æquans,
Aut longè superans, succeßit filius Abram,
Vir cœlo dignus. nam primo à limine uitæ,
Verum mente Deum uenerans, gentilia sacra
Auersatus erat. quem postquam morte parentis
Iussa sequi iam posse Dei, sine fraude liquebat,
His Dominus famulum meritis dignatus adire est.
Quandoquidem toto te solum inuenimus orbe,
Quem sincera fides iuuat, & reuerentia nostri:
Linque procul sedes patrias, terramq; nocentem,
Pollutamq; domum: cognatio tota prophana est.
Et fugienda tibi: terræ melioris in agros
Me duce peruenies: ne sis pars gentis iniquæ,
Qui sanctæ caput esse potes: tum sacra dicabo
Quæ maneant benedicte tibi, nomenq; per omnes
Magnificũ reddam populos, bona cuncta rependẽs.
Et benedictus erit, tibi qui benedixerit: atqui,
Qui maledicta tibi conuiciaq; ingeret, ille
Confestim maledictus erit: benedictio per te
Spargetur tribubus cunctis, æuoq; futuro.
Dixit, & imperijs mentem quæ pareat indit,
Promißisq; pijs credat. mora nulla repentè
Dicto intercedit Domini, sed protinus Abram
Cum gregibus uarij generis, famulisq; paternis,
Coniuge cum fida, chari cum pignore fratris,
(Cui Loth nomen erat) digressus, limite recto
Ignotum sibi carpit iter: mollißima lætas
Præbent arua uias, blandumq; fauentibus austris
Arridens, nullis turbatur motibus aër.
In Chanaam terras, & regna uberrima Sichem,
Donec perueniens, didicit, soboliq; sibiq;
Isthæc in sortem imperij cessura futuri.
Vnde Deo supplex deuotas extruit aras,
Et ueteres reuocans, cultor nouus, auget honores.
Inde petit Bethelem, sedes quæ lecta beati
Hospitijs sacrata uiri, cunctisq; superbis
Excessit meritis terras, quandoq; secundo
Post cœlum numeranda loco. nam sede superna
Dignior ista Dei, quæ pignus lege salutis
Emissum mundo tantum mirante paratum,
Exciperet, uisa est, hominemq; remitteret astris.
Hic quoq; solennes Abram pater extruit aras,
Et linquenda nouis habitacula ponit in aruis. A
Namq; fame rursum sedem mutare coactus
Castra mouet, totamq; domum, famulosq; gregesq;
Secum agit, & rebus commercia iusta rependens
Intrat in Aegyptum, & Sarai appellare sororem
Mauult quàm uxorem: ne barbara pectora, sancti
Hospitis in cædem, stimulet furiosa libido.
Vndè & mox Pharao radiantis imagine formæ
Ictus inardescit, thalamosq; & fœdera certa
Lege parat: longos isthæc connubia in annos
Ducturus, ni longè aliter disponeret ille
Auctor coniugij. cui cùm minus ista placerent,
Ecce pauor regi mersa formidine mixtus
Ingruit, & subito quatit improba corda tumultu,
Exterretq; animos niger horror, & implicat artus:
Vt rex sacrilegæ gentis tam tristia uota
Sentiret damnasse Deum, qui tale profectò
Consilium infudit famulis, ut barbarus hostis
Esse uirum Sarai securum agnosceret Abram:
Cùm foret expertus, quàm non impunè prophano
Appeteret ferro, quem nec uiduare liceret.
Sponte igitur, nulla uiolatam labe, marito
Reddit, & ingenti cumulatum fruge remittit
In Sichem, Bethelemq; suam: quò deinde recepti B
Cum gregibusq; domoq; pater, cum coniuge salua,
Exercent campos, & pinguia pascua latè
Immixtis carpunt gregibus: dum iurgia crebra
Inter pastores patrui nata atq; nepotis,
Dum non sufficerent capiendis arua duorum
Armentis angusta nimis. plenißimus ergo
Abram iustitiæ atq; obseruantißimus æqui,
Quò dirimat lites, & iurgia tollat auara,
Vt natu maior, concessos diuidit agros:
Iunior elegit, quà dulcibus undiq; fusis
Rura maritat aquis, ripisq; umbrantibus inter
Labitur, & teretes saltus Iordanis amœnat.
Ergo quò fugiat pastorum iurgia, ab Abram
Declinans, iunctos Sodomæ Loth migrat in agros.
Cùm Deus hac Abrã mœsti spe pectora firmans,
Ne moucaris, ait, fratris quòd prole relicta
Nunc solus uideare tibi: innumerabile uulgus
Tu mihi solus eris, populiq; idem auctor amici.
Suspice quadrifidi partes intentus ad orbis,
Inspice nunc austrum uersus, septemq; triones,
Quà sol exoritur, quà uespere concidit imo:
Hæc tibimet, proliq; tuæ, populisq; tuorum
Concedam,

A Concedam, æternos illis habitanda per annos:
Quis tu etiam terris longè lateq; fruaris.
Surge, & quà pateant gressu prius hospite lustra.
Hæc ait: ille libens pâret, sedemq; relinquens
Emigrat, Chebronq; subit, sub ilice nigra
Ad Mamre querceta pater tentoria figit:
Hic quoq; solennes Domino struit ut colat aras.
Interea magno circum turbante tumultu
Hostis adest auidus, uaria quem dote referta
Sollicitat tellus, campis illisa resultat
Vngula, & effusis errat populator habenis,
Aduersum Sodomæ pinguißima pascua gentis.
Loth uerò portis cum rege erumpit apertis,
Et uicina manus regum socia arma ferentum,
Secum equites peditesq; trahūt: distenditur agmen,
Confligunt acies pariter, sternuntq;, caduntq;.
Sed turpis Sodomæ luxu emollita iuuentus,
Vt rursum exarsit repetitus clamor in iras,
Vertunt terga metu: rapido pars mœnia cursu,
Pars montes siluasq; petunt, pars septa cateruis
Porrigit ignauas ad tristia uincula palmas.
Vt uerò patruus captum Loth audijt Abram,
B Non fletu (quid enim fletus conferret inanis?)
Sed uirtute parat fratri succurrere capto.
Instructos igitur tercentum, deligit omni
De grege, bisq; nouem famulos, quos ante præcūtes
Insequitur sensim, quà tendere prodidit hostem
Lentum præda grauis: quorum de nocte silenti
Corpora (conflictu dum iam languentia duro
Irrigat, & fessos dulcis sopor alligat artus)
Aggreditur, nil uenturum sibi tale putantum:
Vt cùm ieiuni rabies uesana leonis,
In pecudum saltu penetrauit septa uolucri,
Et dente atq; pede exanimat, cupidamq; uorandi
Ira famem superat, dum meta doloris acerbi
Iamq; ouibus uacuas effecerit ultima caulas.
Haud secus ille duces somno uinoq; sepultos,
Sternentesq; Abram populos, regesq; trucidat,
Sic tamen ut nullus confundat castra tumultus.
Nemo gradum sentit, nisi quē mens deficit & uox.
Nemo sonum cædis, nisi quem mors excitat, audit.
Sanguine cuncta madent: sicco resoluta sereno
Tellus tabe coit, gressumq; morante cruore
Lubrica stagnanti titubant uestigia campo.
Nec tamen omne animans gladijs occūbit apertis,
Seruantur prædæ: tanta est moderatio iusti

Victoris. reliquos sparsit fuga turpis, & agros
Vsq; Damascenos instans formido sequuta est.
At uictor tanti nil motus laude triumphi,
Inter equos, pecudūq; greges, populumq; receptū,
Aut captum, gazasq; (auido quæ pondere uictos
Victoresq; mouent) nil prorsus concupit horum
Magnificus: sed enim tanta inter gaudia mitis,
Et uarios hominum reputans sub pectore casus,
Omnes omnino prædas, & præmia belli
Direptis paßim populis, regiq; reseruat:
Non sibi se pugnasse docens, decimam tamen offert
Hostibus excussæ, quæ uera est hostia, prædæ.
Melcisedech, uinumq; & panem ab cæde reuerso
Obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali
Mystica præmisit summi libamina Christi:
Cuius de manibus sumens Ecclesia corpus
Viuificum panem, cœlesti pota cruore est.
At uerò hostili redeuntem è funere lassum,
Omnipotens uerbis solatur talibus Abram.
Quandoquidem nullis cupidū te præda subegit
Illecebris, precium fidei, mercesq; laborum
Mecum plena tibi est, teq; & tua cuncta tuebor,
Hæredi seruanda tuo, quem germine sero
Progenitum, magè multo etiā pius auctor amabis,
Nil est quòd metuas: hæres tuus ille Damascus
Vt fiat, ipse tuo cernes de semine natum,
Accendat cuius patrios infantia sensus.
Suspice, conuexum quàm denso lumine cœlum
Picta nocte micat: quantis congesta premantur
Sidera sideribus, numerum quæ obiecta recusent:
Seminis hoc exemplar habes, stirpisq; futuræ
Multiplicis formam. Sic fatus, finit: at ille
Credidit, & nudæ fidei consensio sola
Plenam ad iustiiciæ & meriti reputata coronam est.
Atq; adeò hinc Abram tanta mercede docemur,
Quanti sit meriti diuino credere Verbo,
Demeriti contrà quanti non credere: nanq; ut
Credidit, hac rursum diuina uoce meretur
Solari, omnipotens dum uerbis incipit istis.
Ille ego sum Deus ac Dominus, qui teq; tuosq;
Chaldæa de gente tuli, tandemq; paternis
Exceptum uitijs, terra meliore locaui:
Vt de te genitus populus meus arua beata
Incolat, & seriem longè lateq; propaget,
Gentibus expulsis, quas fœdo errore parentum
Sacrilegos ritus olim fecēre prophani:

Quod cunctabundus nimium quia credere differs,
Trimam sume mihi torua iam fronte iuuencam,
Cum qua par annis blando grege lecta capella,
Aequaeuusq; aries nostro mactetur honori,
Casta quoq; humanae turtur coniuncta columbae.
At uerò uolucrum non sentiat hostia ferrum,
Tantùm intermedias pecudes discindere cura:
Quas sic diductas mundis distinguito arenis,
Vt membris coëant altrinsecus aemula membra.
Dixit, at ille Dei monitus seruare libenter
Assuetus, raptim properans mandata patrare:
Sed cùm dispositum, quo iusserat ordine, terrae
Strauisset seriem, subitò manus ingruit atra
importunarum praedam insectata uolucrum:
Quae ne contactu uiolarent sacra prophano,
Vndiq; sollicitus cauet, & circunspicit Abram.
Sed cùm opere attonitum tanto, nec sole cadente
Vinceret officij moles tam magna recepti:
Ecce niger terror, tremor horridus, & sopor intrat
Nuncia iussa ferens, uenturaq; secula formans.
Credo, uidebatur septum sibi cernere Nilum
Ebraeae gentis populo, serosq; nepotes,
Ingentesq; suprà numerum cognoscere turbas:
Inde truces motus, deductaq; castra suorum,
Transmissum pelagus sicco pede, mersa profundo
Agmina, naufragium nulla cum classe sequutum,
Ereptosq; mari Ebraeos, dehinc tota beatae
Regna Palestinae populo patuisse reuerso.
Talibus attonito uisis, non defuit almus
Interpres: Praenosce tuos, sobolemq; tuorum,
Inquit, in externis per secula quattuor agris
Niliaci illius sensuram dira tyranni
Imperia: at cùm tot peregrina expleuerit annos,
Seruitio eripiam, gentemq; ulciscar iniquam:
Et reddam terris, blando quas gurgite cingunt
Nilus & Euphrates: sed cùm peccata nocentum
Gentis Amorrhaeae, populiq; haec regna tenentis,
Explerint summam scelerum, digniq; paternis
Sedibus expelli fuerint: at tu tamen antè
Longaeuo felix decedens limite uitae,
Ploratus natis, cum pace & munere nostro
Ad sanctos migrabis auos. Sic fatus, & alto
Cùm iam nox terris densas induceret umbras,
Signum è monte dedit: confestim fumeus istic
Apparet clibanus, lampasq; ignita uidetur:
Tum sacras epulas, mediumq; inuecta paratum,
Praecipiti cursu delibans flamma uorauit. A
Interea certus regni; prolisq; futurae,
Munus adire patris cupit Abram: casta sed uxor
Abnuit officium, quòd manem effoeta senectus
Iamq; uterum sibi fecisset: sed dulce mariti
Pignus, spemq; nouam quacunq; ex pellice fusam,
Esse suam credens, famulam (cui iunior aetas,
Agar nomen erat, tellus Nilotica origo)
Subrogat in thalamos, precibusq; aggressa maritũ,
Seruili semen concredere perpulit aluo.
Pròh seruile nefas. ut primùm uiuere sensit
Agar uentris onus, fastu tumefacta superbo,
Despexit dominam, & dominam cui matris amorẽ
Debebat, causamq; sui furiosa tumoris.
Rectè igitur flagris hanc uir iustissimus Abram
Coniugis addixit: quorum magis acta pudore,
In deserta procul secretaq; lustra ferarum
Abditur indignans. quam exul nec spernere cessat:
Sed rursum obsequio priuans, quod debuit, illam
Contemnit, quo more potest, mauultq; pericla
Desertae perferre uiae: ni missus Olympo
Angelus occurrat, famulamq; ad pristina rura
Restituat miti dominae, blandoq; refectam B
Hortatu, melius iubeat sperare reuersam,
Et nomen nati doceat, moresq;, manusq;,
Innumerosq; greges tali de stirpe futuros.
Quo maiore redit uoto iam certa futuri,
Et partu dominum fecit prior ipsa parentem.
Cùm iam decursi spacijs felicibus aeui
Supra octoginta bis ternos clauderet annos,
Ad quos bissenas cùm iustus & insuper unam
Adderet aestates: solito hunc rursum Pater almus
Alloquio dignatus adit, iussitq; senectam
Ducere felicem: simul & promissa reuoluit,
Et quam mercedem expectet: tum corpore prono
Abram suppliciter Dominum prostratus adorat.
A quo mox audit firmata uoce, futurum
Se patrem innumerae gentis, lateq; patentis,
Et cuius ueniant etiam de semine reges.
Hoc tamen à reliquis iussus discernere signo
Ebraeam gentem populis, ut sponte resecta
Carne superuacua se circumcidat, & omnem
Masculei sexus praesentemq; atq; futuram
Progeniem: iussus pueros à matre recentes,
Atq; rudes uitae, dum mens ignara dolendi est,
Praeputio exutos, octaua luce sacrare.

Quod

A Quòd qui tam sanctum corrumpere testamentum
Auderet, cessans legi inseruire rogatæ,
Exhæres fieret regni, uitæq; futuræ.
At simul ut uero sibi crederet argumento,
Venturas aliquando suo de semine gentes
Innumeras, nomen Dominus commutat utriq; :
Non Sarai tibi, ait, sed Sarra uocabitur uxor:
Et tu non Abram, sed nomine clarior aucto
Venturæ Abraham posthæc uocitabere genti.
Quod commune ideo tibimet cum cōiuge uera est,
Promissi quoniam (nihil est re certius ista)
Mater erit generis, teq; annum sole remenso
Esse patrem faciet. quamuis ridenda putetis
Virtutis promissa meæ: nec uestra senectus
Impediet, quin diuini sententia iuris
Aeternos semper maneat stabilita per annos.
Sed tamen ignoscam dubijs, puero q; futuro
Imponam nomen, quod culpam hanc arguat, Isac:
Qui nostri indubiè seruato fœdere pacti
Hæres certus erit, cuncta cum stirpe suorum.
Nec tamen Ismael, Agar de semine natus,
Expers dotis erit: nostro nam munere fultus
B Millia multa uirûm de se uentura potentum,
Bissenis pariter ducibus regnanda creabit.
Dixit: at ille auidus pactum accelerare receptū,
Iam centum pulsans annos, iam pubere nato,
Se primùm, gnatumq; suum, cunctosq; clientes
Ac famulos omnes, quo iussum est, stigmate signat,
Et populum facit esse nouum, fontemq; piorum,
Vna eademq; uia. tanta est deuotio, legem
Accipiens, explensq; fidem. Quid non meret ergo
Tam præsens uelox q; fides? nam non timor istud,
Sed sincerus amor, famuliq; probatio iusta est,
Quodlibet imperium placida sic mente subire.
Vnde Deum sibi promeruit: nempe antea tantum
Audiri solitus, meritum post tale ministri
Iam patitur cerni: cumq; indignatio iusta
Vltorem stimulet, mortales non tamen ille
Respuit aspectus. nam cùm damnare pararet
Crimina terrarum, flammisq; abolere nocentes:
Aut uerum, aut qualem norat se posse uideri,
Et nomen numerumq; Abraham prodidit ipsi.
Illi nanq; domi Mamre in conualle sedenti,
Tres subitò apparent augusta luce micantes.
Abraham tanti stimulatus imagine uisus
Procurrit, Dominumq; solo prostratus adorat,
Tresq; etiam supplex forma ueneratur in una:
Quis ut mente pia liceat seruire, precatur,
Et refici, in medios æstus tendentibus horis,
Non dedignentur famuli mensisq; cibisq;.
Vsq; adeò uisus inter sensusq; uigentes,
Errabat dubitans, hominis substantia an esset.
Quem norat mens esse Deum: tamen annuit ille,
Officiumq; pij non aspernatus alumni,
Oblatosq; cibos, mensasq; sacrauit amicas.
Vt uerò ablatis epulis mensisq; remotis,
Hospitibus uisum est illinc discedere, tum mox
Inde mouens gressus, lateri comes hæret euntum
Hospes ouans, tristisq; quatit concussa pauore
Pectora, & attonitum uenerabilis attrahit horror.
Quippe uidet uultus tacitos, uisusq; seueros,
In Sodomam Dominum iūcta uibrasse Gomorrha,
Pacis & emissos famulos, iræq; ministros.
Et cùm cognosset tanta quid mole pararet,
Arcanum pandente Deo, caussamq; docente,
Vltrò audet Dominum scrutari, an perderet urbē,
Errantis populi per crimina cuncta nocentem,
Si quinquaginta morum probitate piorum
Spectatos aleret. cumq; ipsi diceret: Illis,
Si numerum talem inuenio, mihi parcere certū est:
Quid si quinq; minus fuerint? tum subdidit: Et quid
Si quadraginta soli? quid si minus illo
Fortè decem numero? quid si bis quinq; dabuntur
Innocui? non & tu urbi Deus optime parces?
Cumq; etiam numero se uelle ignoscere tali
Dixisset, famulum in medio sermone reliquit
Tendentem ulterius, seq; in sua regna recepit.
Dimissi interea ciues è sede superna
Angelici, in Sodomæ terras, Loth fortè sedentem
Ante fores urbis, iam terris sole propinquo,
Inueniunt: qui cùm miro splendore uideret
Angelicos radiare uiros, descendere summo
E' cœlo ratus, in terram prostratus adorat,
Inuitatq; domum, noctemq; auertere tecto
Euincit precibus, simul & conuiuere suadet,
Innocuosq; cibos & pocula parca ministrat.
Dumq; epulis sumptis somno indulgere pararent,
Ecce sub occasum lucis, noctisq; recursum,
Fœda manus uulgi, si fas dixisse, uirilis
Prosilit, & iuuenum insanis puerisq; senesq;
Ignibus uruntur: Lothq;, ut sibi tradat abuti
Hospitibus, cogunt. quid non uesana libido

Ausit? at ille uolens populi mollire furorem
Insani, natas, quibus illibata manebat
Virginitas, offert, quoscunq; optarit in usus.
Ast effrena cohors, in deteriora profundi
Lapsa mali, uitio sese immiscere minori
Vile putat, nisi se summis etiam implicet. ergo
Infandum ut patret facinus, Loth opprimit: & iam
Vi maiore agitant, quàm quæ uirtute repelli
Humana ualeat: cùm protinùs hospes uterq;
Angelicas nudant mentito corpore uires,
A' populoq́; senem cæcata mente furente
Loth retrahunt, inq; ipsa domus secreta receptum,
Perdenda hortantur confestim abscedere terra.
Qui sint, quid ueniant, & quæ præcepta ferentes
Mox explere uelint, nil iam sermone patenti
Dissimulant: & ab hac se clade euadere saluum
Posse, domumq́; suam dicunt: generosq;, suosq;
Colligere affines, & secum abducere mandant.
Ast illos simili cum uulgo crimine tactos,
Inuoluit similis sententia, sana monenti
Credere dum nolunt: quanquã quòd credere nolũt
Non est ut multum mirere, abscedere cùm Loth
Id quoq; ridiculum quod consuluere putaret:
Quem lentum, pigrasq; moras sine fine trahentem,
Hospes uterq; uidens, manibus cum coniuge raptũ,
Virginibusq; suis, procul extrà mœnia ducit,
Et celerare iubet, montesq́; euadere in altos.
Tali lege data: ne cœlesti igne flagrantes
Post se respiciat quisquam malè cautus in urbes.
Loth uerò metuens, montes ne tardius altos,
Aggressum, uelox cœli præuerteret ira:
Ipse Segor lachrymis petijt, secura recessus
Antra sui: lachrymas autem non sensit inanes,
Concessumq́; sibi donum speciale salutis
Pluribus impertit, meritumq́; è munere fecit.
Et iam non solitas raptim obducentia cœlum,
A' patria uirtute Deo miscente, coacta
Nubila densarant nebulas: sed quas rotat Aetna,
Quas uomit Inarime, atq; Aponus feructibus undis
Exhalat, quas uicino concussa Vesuuo
Eructat tellus, Lyciæ quas sæua Chimeræ
Ora, sinu uasto trinæ fornacis anhelat:
Et quocunq; loco fallentia sulfura uelox
Spiritus inflammans, angusto tramite fusus,
Effluit in lucem rupta tellure uaporans.
Non quòd nõ possit pluuias quoq; uertere in ignes,
Totum de nihilo potuit qui condere mundum: A
Sed maiore bonus iudex damnare paratu
Mauult, quos miserans urbis morumq́; ruinæ
Punit in exemplũ: mox durum elementa minãtur,
Concurruntq́; undante globo, stipataq́; flatu
Quæq́; suo, coëunt flammarum pabula in unum
Corpus, & infandas terras urbesq́; nocentes
Sulfurei testudo tegit curuata metalli:
Quam citus & uires angusto tramite sumens
Spiritus incussam, tanto crepitare fragore
Compulit, & crebro tonitrus agitante corusco
Consternare animos, quotquot spectacula cernunt
Talia. quinetiam Loth, heu, miserabilis uxor,
Seu tanto stupefacta metu, seu stulta cupido
Illa fuit, uetitum contra consurgere pactum
Fœmineis innata animis, quæ deniq; cunq;
Causa fuit: Sodomam inspectans se pone ruentem,
Confestim pœnas uiolata lege subiuit,
In statuam conuersa salis, spoliataq́; luce,
Sic animam infelix cum corpore perdidit omni,
Vt nullum extaret forma remanente cadauer.
Ocyor inde Segor, luctum prohibente timore,
Horrificoq́; malo stupidus, mox ingreditur Loth. B
Tum sol exoritur toto feruentior igne,
Irarum fulgore micans, radiosq́; seueros
Dirigit in Sodomam: qui postquam lumina flãmis
Inuoluere suis, resolutaq́; sulfura, nexos
Secum præcipitant ignes, siccoq́; liquore
Dispensata suis stillant incendia tædis:
Fulmineus denso præceps cadit aere nimbus,
Inuoluitq́; urbes, & totis sæuit in agris,
Ac mixto stridore tonat, uincitq́; querelas
Flammea tempestas. quæ postquam pabula terris
Repperit incensis, ipsisq́; insedit arenis:
Erigit immensam coniuncto fomite metam
Ignis, & à terris redeunt in sidera flammæ,
In cineres donec cautes tellusq́; resultans
Transeat, ac penitùs mersæ soluantur arenæ,
Depressisq́; cauos consumpto cespite campis
Pandunt arua sinus; uenisq́; effusus apertis
Consocians uires qui terras strinxerat humor
Priuatum gignit pelagus. quid' nam esse putemus,
Quod raptim lacus est, mira uirtute refertus,
Qui fuit ante rogus? sic omnipotentia summi
Iudicis in gelidas ignem conuertere lymphas,
Ac rursum lymphas ardentem possit in ignem.

Nec

A Nec tamen hic occulta uacant mysteria, nam quòd
Vndæ hic sunt ubi flamma fuit, quòd flammea missis
Desuper extinxit lymphis: fortasse notabat
Luxuriæ calidos ignes, fomentaq; primi
Peccato contracta patris, cœlestibus undis
Extinctum quandoq; iri: proq; ignibus acris
Iustitiæ, quibus illa olim lex dura uigebat,
Saluificis purgatum iri, & lustralibus undis.

CLAVDII MARII VICTORIS De peruersis suę ætatis morib. Epistola: Ad Salmonem Abbatem.

SI Domini templum supplex orator adisti,
Immò et custodem templi, populiq; magistrum,
Quot tu isthic homines, tot Christi altaria cernis.
Sed si collatis iuuat indulgere loquelis,
Hic habitat tuus ille hospes, mea uiscera Thesbon,
Cui fratrum ad requiem frondosæ uitis in antro
Herbida cespitibus sunt structa sedilia uiuis.
Dic igitur Salmon, quæ rerum nunc tibi sors est?
Quis patriæ status est? quid te delectet in illa?
Nanq; agris, opibusq; hominum, terræq; colonis
Nunc primùm illesæ turbato fœdere uitæ
Barbarus incumbit: nec longæ ad secula uitæ
B Constructæ prosunt solido de marmore uillæ,
Absumptæq; omnes uana in proscenia rupes.
At uerò interior pestis, bellumq; profundum
Olim nos densa telorum nube fatigat:
Sæuior & tantò, quantò est occultior hostis:
Et tamen (heu) si quid uastauit Sarmata, si quid
Vandalus incendit, ueloxq; abduxit Alanus,
Ambiguis spebus licet & conatibus ægris,
Conamur quandam in speciem reparare priorum.
Illa autem nostro quæ sunt amissa periclo
Negligimus, longoq; situ squallescere mentis
Ignaui patimur, subiectaq; colla cathenis
Dedimus, & manicis peccati præda ligamur.
Et prius est uitem purgare, abscindere sentes,
Ostia conuulsa ac fractam renouare fenestram:
Quàm latos campos animæ, & præcordia cordis
Excolere, & captæ collapsum mentis honorem.
Nil hostis, nil dira fames, nil deniq; morbi
Egerunt: fuimus qui nunc sumus, hisq; periclis
Tentati nihilo meliores reddimur unquam,
Sub uitijs nullo culparum fine manentes.
Nil sanctũ est nobis nisi quæstus: et illud honestũ est,
Vtile quod fuerit: uitijsq; uocabula recti
Indimus, & parci cognomen sumit auarus.
Atqui confessis uitijs, & crimine aperto,
Non potuère suas uirtutis imagine fraudes
Obtegere, occulto fouerunt uulnere plagas,
Quos terrena trahit sapientia, nescia ueri.
Quosdam infelices qui decipit, incitat error,
Dum causam inquirunt rerum, astrorumq; meatus,
Quæ sit forma poli, cur longo flumina cursu
Non pereant, latus iaceat quo limite pontus:
Quæq; Deo tantùm sunt nota, recondita cunctis,
Scire uolunt (heu grande nefas) & scire uidentur.
Ista quidem Salmon sunt nostri crimina sexus.
Sed leuis est uestra uitiorum morbus in urbe,
Si non fœminei magis exarsere furores.
Antè diem Salmon tenebris nox humida condet,
Quàm possim mores huius percurrere turbæ:
Quæ cum lege Dei uiuant sub lege uirorum,
Proh pudor, haud unq̃ sine nostro crimine peccant.
Nam nisi delictis faciles traheremur earum,
Haud illas uitijs uellemus uiuere nostris:
Nec rigidas auro uestes, nec uellera Serum,
Nec lapides toto quos fert mercator ab orbe,
Fundorum precijs emerent suspiria mœsta.
Iungimus at uanas, non est pudor addere curas,
Si grauis ignotis processit Lesbia gemmis,
Et decies Passina nouo radiauit in ostro:
Confestim ornatum sibi quæq; exposcit eundem.
Ergo quòd uarijs studeant occurrere formis,
Atq; uiris alios aliosq; opponere uultus,
Nõ'ne hæc culpa uiri est? quid agũt in corpore casto
Cerussa & minium, centumq; uenena colorum?
Mentis honor, morumq; decus sunt uincula sancti
Coniugij: si forma placet, uenientibus annis
Cedet amor: sola est, senium quæ nescit, honestas.
Nam quòd perpetuis discursibus omnia lustrãt,
Quòd pascũt, quòd multa gerũt, q multa loquũtur,
Non uitium nostrũ est? Paulo & Salmone relicto,
Quòd Maro cãtatur Phœnissæ, & Naso Corynnæ,
Quòd plausũ accipiũt lyra Flacci, aut scena Terẽti,
Nos, horum nos caussa sumus: nos turpiter istis
Nutrimenta damus flammis: culpa'ne caremus?
Nam uelut acceptas referũt specula optima formas,
Sic exempla uirûm uxores accepta sequuntur.
Sed cur infelix in culpa est fœmina tantum,
Cùm placeat stolido coniunx uitiosa marito?
Vnus ubiq; hostis diffuso turbine sæuit:

Nec

Nec mirum est uinci belli terrore subactos.
Quòd si correcti sanum saperemus, & atris
Libera mens nebulis Christo purgata pateret,
Si falcem uerbi cordi imprimeremus, & illinc
Vellemus ueterum uitiorum abscindere nodos,
Aduersus Christi famulos uis nulla ualeret:
Nec nos Riphæi prosterneret arcus Alani,
Nec seruile etiam subuerteret omnia bellum,
Et qui nunc nostra grassantur clade superbi.
Attamen in uestro populo non rara bonorum
Turba uiget, multosq; pios Ecclesia nutrit.
Sunt planè insontes multi, Pater optime, quorum
Esse uelim similis: nec desunt in grege nostro, A
Victrices reddat quas sexus uterq; coronas.
Ac si quid patriam commendat, si quid in illa est,
Quod iuuat: hoc unum est, hæc sunt solatia uitæ.
Nunc age chare Pater, cupido mihi fare uicißim
Quæ te digna satis requies susceperit: ex quo
Te corde hinc gestans abij, tecumq; resedi:
Non equidem inuitus recolam mea gaudia Salmon,
Nec te tantorum indicio laudabo bonorum.
Sed iam conclusi nos admonet hora diei
Surgere, & ad sacros sanctorum occurrere cœtus:
Crastina lux uerbis accedet libera nostris.

DRACONTII HEXAEMERON,

SEV DE OPERE SEX DIERVM, LIB. I.

PRima dies lux est terris, mors una tenebris,
Lux datur ante polũ, lux claræ causa diei,
Lux iübar æthereũ, lux noctis limes et um (bræ,
Lux facies rebus cunctis, & lux elementis,
Lux genitis factisq; calor, lux gratia solis,
Lux decus astrorum, lux aurea cornua lunæ,
Lux fulgor cœli, lux & primordia mundi,
Lux splendor flammæ, lux magni temporis index,
Lux honor agricolis, requies lux omnibus ægris,
Lux opus auctoris primum, candorq; pudoris,
Lux æui, medijs dat lux quoq; tempora metis:
Qua benè constructa, mundi primordia lucent.
Clarus ubiq; Deus, nunquam mutabilis, auctor
Quem non obscurant quæcunq; ex parte tenebræ,
Nec cælantur ei quæcunq; obscura geruntur:
Principium factis lucem dat lucis origo,
Quæ mundo uita præmissa est principe luce,
Quæ totum præcesit opus quod continet orbis,
Quæ solis præuênit iter, lunamq; coruscam,
Cuius iußit ope clarescere cuncta creata.
Altera quippe dies cœli conuexa meretur,
Ac suprà cœlos ingentia flumina dantur,
Ac dominantur aquæ glomeratis fontibus almæ,
Ignibus æthereis cœlesti sede locatis,
Vnde beata nimis meruit quæ tecta polorum
Celsa Dei, fabor iussu suspensa Tonantis,
Limitibus contenta suis elementa morantur,
Nec flammas restinguit aqua, glaciémue teporat
Flammeus ignis: aquæ seruant sub lege tenorem
Incorrupta suum, non impugnata uicißim,
Non discreta quidem, sed nec permixta morantur.
Tertia cæruleum ponti lux edidit æquor,
Fluctibus immensis pelagi freta glauca liquescunt,
Et mare nauigerum quatitur spumantibus undis:
Ipsa dies terram meruit de fluctibus auctam:
Eruitur terra iniusto demersa profundo,
Et solidante globo grauior per inane pependit.
Sustentant solidam fluidis radicibus undæ,
Quam molles portant ceu fundamenta liquores.
Arida materies rapitur de corde fluenti.
Nondum mater humus, cuius pars soluit arenam, B
In glebas pars membra ligat, pars saxea tangit,
Cautibus extat montis apex, pars flumina iungit,
Planicie pars tensa iacet, pars littora curuat,
Pars datur in tumulos, pars aspera rupibus horret,
Pars riget, inculta residet pars ualle profunda:
Et colles tumidi cumulis iuga celsa supinant,
Atq; humiles campos spacijs æqualibus aptant,
Pars data dulcifluis undantis fontibus agri.
Promitur herba uirens, & surculus omnis in auras,
Et semper uestita comis frondescit oliua:
Omnia poma uirens profert, non parturit arbor,
Linguæ laurus honos soluit donanda poëtis.
Tetra per obliquos it uitis in orbe corymbos,
Verberat & palmæ calamos non antè flagello:
Vinea pampineos subarundinat ebria campos,
Munera lætitiæ spondens pendentibus uuis.
Fructibus & uarijs redolent florentia rura.
Vna parens tellus non unum fundit odorem:
Sed quot sunt herbæ, tot permiscentur odores.
India tunc primùm generans pigmenta, per herbas
Eduxit sub sole nouo rudibusq; racemis.
Est locus interea diffundens quatuor amnes,
Floribus ambrosijs gemmato cespite pictus,

Plenus

A Plenus odoriferis nunquam marcentibus herbis.
Hortus in orbe Dei cunctis fœlicior hortis:
Fructus in annos est, cùm tempora nesciat anni.
Illic floret humus semper sub uere perenni,
Arboreis hinc inde comis uestitur amœnis.
Frondibus intortis ramorum murus opacus
Stringitur, atq; omni pendent ex arbore poma,
Et paßim per prata iacent: non fructus anhelis
Flammatur radijs, quatitur nec flatibus ullis,
Nec coniuratis furit illic turbo procellis,
Non glacies districta domat, non grandinis ictu
Verberat, aut gelidis canescunt prata pruinis.
Sunt ibi sed placidi fructus, quos mollior aura
Addidit, exurgens nitidis de fontibus horti.
Arboribus mouet illa comas de flamine molli
Frondibus impulsis: immobilis umbra uagatur.
Fluctuat hic onus omne, & nutant pendula poma.
Ver ibi perpetuum communes temperat auras,
Ne lædat flores, & ut omnia poma coquantur.
Non apibus labor est ceris formare cicutas,
Nectaris ætherei sudant ex arbore mella,
Et pendent folijs iam pocula blanda futura,
Pendet & optatæ uiuax medicina salutis.
B Cætera depingit uarijs natura figuris.
Auroræ iam quarta dies permanserat undis,
Et rutilante polo compresserat astra rubore:
Mox solis radiare globum iubet igne salutis,
Flamma salutari perfundi lumine mundum,
Cuncta salutifero rident elementa uapore.
Cuius ab igne suo lunam iubet ire secundam,
Nigra tenebrarum corrumpere tempora noctis,
Et tepidam proferre diem minitante quiete:
Candida somniferis perlustrat cornibus axem,
Quæ numero est maiore breuis, & plena minore.
Flammeus ornatus cœli per sidera fulsit,
Officia & stellis, numeros & nomina iußit,
Tempora distribuit, loca contulit, ignibus egit,
Limitibus fixit, iubar induit, axe rotauit,
Cursibus aptauit, cœli regionibus addit
Agminis innumeri, nec flammea sidera cœlum
Destituunt, quæcunq; dies & luce premuntur
Luminis immensi radiato uertice Phœbi.
Nec mirum si clara latent sub sole corusco
Sidera, quo mundum monstrat mensura minorem,
Qui fouet igne pio cœlum, mare, sidera, terras,
Conceptum uirtute Dei, quem sphæra polorum
Sustinet, & sentit Dominum per cuncta Tonantem:
Cuius ab imperio ueniunt, quæcunq; ministrant
Omnia: iussus agit totum, sub lege laborant,
Miles & ipse Dei, cùm lunam & sidera cuncta
Ostentat, sub uere nouo, sub tempore primo,
Sub tirone die ueterana in secla paratus.
Addit quinta dies animalia cuncta, profundi
In corpus solidantur aquæ, neruiq; ligantur:
Musculus humor erat, fluctus durescit in ossa,
Atq; oculi geminantur aquis, humore gelato:
Et quot sunt fluctus, tot forsan in æquore pisces
Incedunt fluido per cærula uasta natatu,
Et crispante freto perlabant naribus undas,
Terrigenis factura cibos per cuncta creandis.
Exilit inde uolans gens plumea, læta per auras,
Aëra concutiens pennis crepitante uolatu,
Ac uarias fundit blando modulamine uoces,
Et puto collaudant Dominum meruisse creari.
Hæ niueo candore nitent, has purpura uestit,
His croceus plumæ color est, has aureus ornat,
Albentes alijs pennæ solidantur ocellis,
Atq; hyacinthus adest per colla & pectora fulgēs:
Eminet his cristatus apex, has lingua decorat,
Has uirides pennæ reddunt, has discolor ornat
Multa per innumeras currens pictura uolucres,
Et rudibus tenuem subtexunt aëra plumis.
Ipsa dies folium ramis, & floribus herbas
Euomit, & spicis acuit seges omnis aristas:
Silua comis uestita uiret, nidosq; loquaces
Exhibet, & uarias decantat garrula uoces,
Cùm uacuanda uolat commotis plausibus ales,
Frondibus insidens, uento cum fronde mouetur,
Vnguibus ad ramos infixa tenacibus hærens,
Pennigerum uernare nemus uapor urget in usus
Pignoris, & molli durescunt oua tepore,
Pennantur tunc membra, globis animataq; anhelāt,
Rumpuntur, confracta sonant, nutrita uolatus
Tentant, & rudibus librantur in aëra pennis.
Sed cùm discordent inter se elementa coacta,
Fœcibus eductis concordant unda uel ignis:
Vnda creat uolucres, producit flamma uolucres:
Pabula montis erant: sed non qui pasceret herbas
Affuit, intactæ senuissent floribus herbæ,
Ni pascenda daret tellus iumenta per agros.
Sexta dies phœbi rutilo processerat ortu,
Cùm natura parit gignitq; animantia terris.
Cornibus erumpunt armata fronte iuuenci,
Et per prata uagus sequitur sua uincula taurus,

A

Ceruus in arua fugax palmatis cornibus errat,
Et uelox prorumpit equus,pecus utile bellis.
Impia terribiles producit terra leones,
Simplicitas ouium fraudem passura laborum,
Et raucos timuit discurrens dama molossos,
Spumat aper,mortem limato dente minatur,
Et latus obliquans meditatur prælia toruus,
Ac maxilla ferox duros defæuit in armos,
Audacter certans spumantia bella mouere:
Gignitur omne genus pecudū,genus omne ferarū,
Inter prata uagum,nullo custode per herbas,
Instar montis habens,incedit bestia,mole
Promitur,anguis hians,quatiens sub dente uenenū,
Et maculosa rapit squamas per uiscera serpens,
Atra uenena nocens missura afflatibus oris,
Et subitò sparsura graues per sibila mortes,
Atq; eadem membris impertitura medelas.
Sed ne mixta simul paßim per cuncta fuissent,
Distribuit loca certa Deus,& tempora fixit.
Tempore non uno ueniunt quæ sæua uocantur:
Non semper mouet arma leo, nec scorpius ictus
Semper habet, nec semper agit fera uipera morsus,
Nec semper tollunt ad uulnera colla cerastæ:
Non semper furit unda maris, non semper adurit
Solis ubiq; calor: pro tempore temperat ignes,
Pro regione plagæ contemperat unda uaporem,
Et modò bellantes fluctus freta pigra iacebunt.
Ipse polus,qui grande tonat, sine nube serenus,
Iam tacet,& puro redeunt sua lumina cœlo.
Multa locis data sunt uarijs,dispersa per orbem.
Arida uipereos angues suscepit arena,
Humida sortitur tellus fera colla leonum:
India cum gemmis & eburnea monstra minatur,
Bellua diuinos inter generatur odores,
Ambrosiasq; rapit malè frangens bestia mensas,
Incertusq; color tigris per mille colores
Montibus arcanis uenit, atq; effœta marito
Mittitur,ut uincat currens orbata procellas.
Cornibus erectis sortita est Africa damas,
Concaua suscipiunt per montem saxa dracones.
Cætera distribuit diuersis femina terris,
Plurima coniunxit, sed cespite multa diremit.
Munera præterea funduntur diuitis auri.
Protulit eximias illustrior India gemmas,
Producunt niueos & littora rubra lapillos,
Flammantes uiridesq; tulit Babylonia crustas,
Persida nobilitant prcciosis littora gemmis,
Frigidus & roseo carbunculus ardet honore.
Seres fila trahunt nullo sub pollice ducta,
Et nimis ambrosia plorant uirgulta per agros
Balsama,Cæsarcos lachrymæ dant munus odores,
Cinnamon interior profert Phœnicia tellus,
Solis amica nimis: nam nunc de sole perusta
Hæc nardi flores,hæc portio fundit amomum.
Omnibus his genitis,animal rationis amicum,
Formatur uirtute Dei,limatur in artus,
Vt dominator eat moderantior omnibus istis,
Naturæ iussu quæ protulit omnia princeps.
Ast hominem non terra parit,non pontus ab undis,
Non cœlum,non astra creant,non purior aër:
Sed dominatorum dominator summus & auctor,
Limauit per membra uirum de puluere factum.
Limus adhuc deformis erat: membratur in artus
Corporeos,species hominis,cœlestis imago:
Conspicitur noua forma uiri,sine mente parumper,
Spiritus infusus subitò per membra cucurrit,
Et calefacta rubens tenuit præcordia sanguis.
Mox rubuêre genæ,totos rubor inficit artus:
Iam cutis est qui puluis erat,iam terra medullam
Oßibus includit, surgunt immensa capilli, B
Orbe micant gemino gemmantia lumina uisu,
Et uocem compago dedit noua machina surgens,
Auctorem laudare suum gauisa quòd esset.
Tunc oculos per cuncta iacit, miratur amœnis
Sic florere locum, sic puros fontibus amnes
Quattuor undifluo stringentes gurgite ripas,
Ire per arboreos saltus, camposq; uirentes:
Miratur se, quid sit homo, quos factus ad usus
Scire cupit: simplex est, non habet unde requirat,
Quo merito sibimet data sit possessio mundus,
Atq; æterna domus nemoris per florea rura,
Parua procul spectat uirides uineta per agros:
Hæc de re tacitus uoluitq; & corde requirit,
Et quare secum non sint hæc ipsa uolutat:
Nam consorte carens,cum quo conferret,egebat.
Viderat omnipotens hæc illum corde mouētem,
Et miseratus ait: Demus solatia facto,
Participem generis. tanquam si diceret auctor,
Non solum decet esse uirum,consortia blanda,
Coniugium sic quisq; uocet,dulcedo recurrat
Cordibus innocuis, & sint sibi pignus uterq;:
Velle pares, & nolle pares, stans una uoluntas,
Pars animi concors,paribus decurrere uotis:
Ambo sibi requies cordis sint, ambo fideles,

Et

A Et quicunq; datur casus, sit causa duorum.
Nec mora, iam uenit alta quies, oculosq; supinat
Somnus, & in dulcem soluuntur membra soporem:
Sed cùm iure Deus nullo prohibente, ualeret
Demere particulam, de quo prius ipse pararat:
Attamen ablato iuueni ne costa doleret,
Redderet & tristem subitò, quem lædere nollet:
Cur opifex uult esse suus? nam posset alumnam
Puluere de simili princeps formare puellam.
Sed quò plenus amor toto de corde ueniret,
Noscere in uxorem uoluit sua membra maritum.
Diuiditur contexta cutis, subducitur una.
Nam iuuenis de parte breui formatur, adulta
Virgo, decora, rudis, matura tumentibus annis,
Coniugij sobolisq; capax, quibus apta probatur,
Et sine lacte pio crescit iam infantia pubes.
Excutitur somno iuuenis, uidet ipse puellam
Ante oculos astare suos: patet inde maritus
Non tantùm ex coitu genitor, sed coniugis auctor.
Somnus erat parcus, conceptus semine nullo,
Materiam sopita quies produxit amoris,
Affectusq; nouos blandi genuêre sopores.
Constitit ante oculos nullo uelamine tecta,
B Corpora nuda simul, niuei ceu nympha profundi:
Cæsaries intonsa comis, gena pulchra rubore,
Omnia pulchra gerens, oculos, os, colla, manusq;:
Vt qualem possent digiti formare Tonantis.
Nescia mens illis fieri quæ causa fuisset.
Tunc Deus et princeps ambos coniunxit in unũ,
Et remeat sua costa uiro, sua membra recepit:
Accipit & fœnus, cùm non sit debitor ullus.
His datur omnis humus, & quicquid iussa creauit,
Aëris & pelagi fœtus, elementa, duorum
Arbitrio commissa manent. his: Crescite, dixit
Omnipotens, replete solum de semine uestro,
Sanguinis ingeniti natos nutrite nepotes,
Et de prole nouos iterum reparate iugales:
Dumq; fretum terra, & dum cœlum subleuat aër,
Dum solis micat axe iubar, dum luna tenebras
Dißipat, & puro lucent mea sidera cœlo,
Sumere quicquid habent pomaria nostra licebit,
Deliciæq; fluent uobis, & honesta uoluptas:
Arboris unius tantùm nescite saporem.
Dixerat ista Deus, sanxit natura, quod inquit
Omnipotens. migrare diem, discedere solem,
Nec lucem remeare putat terrena propago,
Subductisq; nigris collucet luna tenebris,
Sidera cuncta notant cœlo radiare sereno.
Ast ubi purpureum surgentem ex æquore cernunt
Luciferum, uibrare iubar, flammasq; ciere,
Et reducem super astra diem de sole rubentem,
Mox reuocata fouent hesterna in gaudia mentes,
Temporis & requiem noscentes, luce diurna
Cœperunt sperare diem, ridere tenebras:
Tot bona facta Deus non obliuiscitur unquam.
Quapropter fecitq; homines, sanxitq; uiuere.
His Dominus pietatis opem subducere non uult,
Proijcere nec plasma suum uult conditor æui,
Esse nihil prorsus se præter ubiq; rogandum:
Et nisi subueniat, succurrens non erit ullus.
Inde malo bonus est homini Deus, omnibus auctor,
Ipse opifex, dominus, rector, dux, arbiter, index,
Continua bonitate pius, uirtute modestus,
Simplicitate bonus, qui culmine celsior omni.
Ibant per flores, per tota rosaria læti
Inter odoratas messes, lucosq; uirentes,
Simpliciter pecudum ritu, uel more ferarum:
Corporibus nudis, & nescia corda pudoris.
Quæ pars membrorum secretior esset habenda,
Vnde rudes scirent, quid moribus esset honestum?
Quod digitos oculosq; putant, hoc mẽbra pudẽda.
Publica iungebant affectibus oscula paßim,
Nec rubor ullus erat, cùm staret origo pudoris,
Illicitumq; sibi prorsus nihil esse putabant,
Et bene credebant, quibus omnia iußit ad unum,
Arboris unius fructu sub lege negato.
Vomere non tellus, non rastris iussa domari,
Quærere nec sudor fructus quocunq; labore
Cogitur, aut campos aliquo de fonte rigare:
Imbriferis semper pluuijs absentibus, imber.
Cespes & arbitrio crescit fortuna marito.
Præterea solis datus est locus ille duobus,
Delicijs hominum tantùm constructus opacis,
Non placidas sustentat aues, non ore cruentas,
Vnguibus armatas nescit perferre uolucres:
Omne genus pecudum, nescit genus omne ferarum.
Solus ibi irrepsit squamoso corpore serpens,
Fraudibus imbutus mortis, caput omne malorum,
Pectore uipereo mollitum ex ore uenenum
Munera iam sub dente parans spumante palato.
Ergo ubi liuor edax contusum dente uenenum
Inuidiæ mordacis habens sub fronte modesta,
Quærit opem sceleri, per quam fallatur honestas,
Simplicitasq; cadat: uel credula corda reatus

Incurrant, non fraude sua, sed clade perenni.
Fortia corda uiri non expugnanda per anguem
Præsensit, pietatis inops: at coniugis aures
Aggreditur sub uoce pia, sermone maligno
Insidiosus adit heu mollia corda, puellæ
Ingerit ore cibos crudeli funere plenos.
His simul assumptis referantur lumina cordis,
Ac permixta bonis patuit doctrina malorum:
Pœnituit resciſſe dapes, & damna putantur
Temporis exacti spacio procedere peius.
Ausum quippe nefas tentat seducta maritum,
Et capit insontem. iam noxia fœmina uictum
Circunuenta perit, sed circunscripta fefellit:
Nec circunscriptum serpens impunè triumphat.
At scelus horrendum uel sæua piacula mortis
Supplicio sociante duos reuelare reatu
Credidit infelix: sed par sententia damnat,
Quos par culpa tenet, gradus illic temporis inter-
Est tantùm. nam causa ligat communis utrunq;.
Exurgit censura Dei pietate seuera,
Ac uitæ mortisq; simul sententia fertur.
Supplicium infelix, quo mors de utroq; negatur,
Vltio uitalis cohibetur limite mortis.
Pœna mori crudelis erat, sed uiuere peius.
Ocia, delicias perdunt, discuntq; labores,
Qui cultore Deo fructum telluris habebant,
Agricola Dominus quum nondum uerterat unquã,
Ipse rigator erat, sator, auctor, messor, arator.
Offendunt hæc ambo pium: truduntur ab horto
Perpetui floris, non est sub iure reorum,
Et uitæ mors meta datur, cum fine malorum.
Magna Dei pietas, semper qui temperat iras:
Vita grauis hominum subducitur impete mortis,
Quæ recidiua magis uiuaci corde resurgit.
Mors mundanorum requies est certa laborum,
Et malè uiuenti præstatur fine salutis,
Continuans quodcunq; nocet prauumq; bonumq;.
Solus in æternum Deus est regnator & auctor,
Virtus una Deus, trinus Deus omnis & unus:
De quo speratum conceditur omne benignum,
Et quæcunq; iubet, præsumptio nulla refellit:
Nec deest effectus faciendi tempore eodem,
Quem penes & sensus primordia multa loquutur,
Et sermo retinente sonat super æthera uoce:
Hac mens pura Deũ potius quàm lingua precatur.
Ergo operis memor ipse sui, tunc imperat ambos
Sedibus egressos, placido donentur ut orbi.

Ac totum quod mundus habet, sub iure tenetur: A
Et quod floret hum', uiridis quod germinat herba,
Quod spicat messis, quod ramis parturit arbor,
Quod gẽmant uites, quod amœna comantia frõdẽt
Flumina, quod mittũt fontes, quod fundit & æquor,
Quod pelagi trahit unda freti, quod littora tundũt,
Murmure quod uẽti flantes uaga marmora crispãt,
Quod generãt terræ, quod flumina, põtus et æther:
Vsibus humanis data sunt hæc cuncta uenire.
Vt similis quà factus erat de puluere Christo,
Is dominaretur cunctis sub carne creatis,
Corpora corporibus seruirent cuncta subacta.
Spiritus interea seruit sine corpore uentus,
Ventus agit nubes, in nubila crassior aër
Cogitur, hinc imbres ueniunt, placidumq; serenum.
Ventus alit fluctus, & uentus spicat aristas,
Ventilat æstiuo quæ flatu mollior aura,
Deflorat fluctus, atq; excutit arbore flores.
Flatibus accendit flammas, & temperat æstus:
Flatibus alternis redeunt comitantia uitæ,
Itq; reditq; suos repetendo spiritus haustus,
Et reduci uento fibræ pulmonis anhelant,
Faucibus excurrens in naribus aura uicißim,
Vitales animat per membra tepentia sensus: B
Atq; modò gelidis, calidis nunc flatibus ora
Illustrata uigent, & tangunt flabra palatum.
Non hæc humanis tantùm spiramina membris
Sunt data, sed cunctis animantibus aura recurrit.
Spiritus ille Dei, quo corpora cuncta mouẽtur,
Omnia complectens agitat, fouet, inserit, urget:
Vnde genus diuersa trahunt & semina rerum,
Nobilis immenso ueniens è fonte perenni.
Artificis formata manu digesta mouentur
Ordine cuncta suo, manet irreuocabile munus,
Nec tamen intereunt pereuntia lege diurna.
Quis neget undifluos procedere fontibus amnes,
Quorum iam reditus nunquam sperabit origo?
Quas incessanter licet euomit, impete pleno,
Iacturam tamen unda negat sentire fluenti.
Omnibus hic mos est de flammis tollere flammam,
Nec minuit quicquam detractus ab ignibus ignis.
Damna aliena solent aliorum lucra parare:
His quæstus, non damna parant. in fomite flammis
Detractis auferte iubar, succenditur ignis:
Nec carnale genus minuit factura creando.
Ecce dedit homini plusquam sibi rex Deus auctor,
Formatur uirtute Dei mas unus & una,

A Et multos creat unus homo, mansura propago
Maxima fit generis, quis paruula fundit origo:
Paruula diuini succedere cura perennis,
Ne consumpta daret post secla resurgere uitæ.
Sed ne sit fixum, reditus non esse sepultis
Cordibus, illorum qui legis sancta profanant,
Annua conspiciant agris frumenta renasci
Mortua, per sulcos terram findentis aratri:
Maior & ex trunci surgit radicibus arbor,
Et folijs uestita uiret redeuntibus annis.
Pampinus uuifera uitis sarmenta reuestit,
Et geminata sui redeunt uirgulta ruboris.
Ambrosio reduces rumpuntur cortice fructus.
Est cui uita fugax, & par cum flore senectus,
Fit rediuiua uirens, & crinibus herba renatis.
Ligna renascuntur, reduci sub germine cuncta:
Quæ nunc herba fuit, lignum iacet, herba futura.
Squammeus exuitur stellato tegmine serpens,
Pelle renascenti, rursus redeunte iuuenta,
Reptat hians anguis, per sibila guttura pandens.
Frontibus arboreis amittunt cornua cerui,
Anguibus absumptis, sed mox palmata resurgunt.
Aëriæ nudantur aues, cùm penna uetusta,
B Et noua subuestit reparatas pluma uolucres.
Mortua præterea cæcorum lumina dudum
Nube tenebrarum discussa luce recepta,
Ad uisus rediêre suos, uultusq; sepulti
Nocturnos perpessa dies oculatur imago.
Mortua pars hominis quoties pars una iacebat,
Funera uiua gerens, uiuax in morte cadauer:
Ac sine morte tamen, uitali morte perempta
Et rediuiua salus reduci per membra uapore
Nascitur, & calidus repetit uitalia sensus,
Ossa tenens, uenasq; ciens, sudansq; medullas.
Phœnici exactam renouat Deus igne iuuentam,
Combustusq; senex tumulo, procedit adultus,
Consumens dat membra rogus, sine sorte sepulcri:
Ignibus extinctis, iam mortua flamma resurgit,
Redditur ignis edax rediuiuo lumine candens,
Et scintilla uorax incendia uasta reducit,
Et quod fumus erat, stridet iubar ignis anheli,
Igne uago rutilatur apex, fax cætera lambit,
Et cœlum repetens erecto crine uagatur.
Mortua nox sub luce cadit, perit aurea luna,
Atq; per ascensus & cornua colligit ignes,
Et dum cæca latent reparato lumine fulget,
Mentiturq; diem lux frigida solis imago:
Lucifero redeunte polo moriuntur & astra:
Nuncius auroræ subductus morte diurna
Lucifer, extinctas reficit per sidera flammas.
Exhinc nocturnis iubar emicat igne corusco,
Roscida puniceum spargens aurora ruborem,
Ducit ubiq; diem periturum noctis ab umbris:
Et tamen hæc de sole petit, quo missa rubebat.
Sol oculus cœli, famulus super astra Tonantis:
Cuius ab aspectu languescunt sidera cœli,
Ne gelidis animentur aquis per cærula ponti.
Occidit ipse dies super æquora sole cadente:
Et quò conuersus, nouus æquore mane resurgit,
Vespere nocturno hac radiata luce rubentem
Purpureis abscondit aquis, redditq; diurnæ
Depositum natura suum sub nocte sepultum,
Mane resurgentem de fluctibus orbe recepto.
Tot simul exemplis moniti, defuncta renasci
Credamus uirtute Dei, qua cuncta creauit,
Et generata uigent sub nutritore Tonante.
Qui cùm regna poli teneat stellantis, & aptum
Aera concludit, terram leuat, æquora soluit,
Et totum capit una manus, quod sermo creauit:
Vnus ubiq; Deus, dum iussu rumperet ima,
Qui tantum pius est, quantum decet omnipotentē,
Et nulla uirtute minor, nisi uerberis ira,
Sed uotis & sponte bonus, pietate & amore:
Quē mens pura iuuat hominū, nō uictima supplex,
Vt se pœniteant sceleris mala uota reorum,
Et noua succedant animorum uota piorum.
Ille etenim Deus est, quem nulla retardat origo,
Cuius ab aspectu montes & saxa fluiscunt
In cineres: & puluis erit, quod dura ligabant:
Qui uisa tellure, simul mox pondera mundi
Concutit, et subitò monstrat uaga terra tremorem,
Ac formidatos ostendit pendula motus.
Alueus expauit uiolato uertice turgens,
Dum reduces sentiret aquas, & sisteret amnem
Visa Dei facies, & marmora glauca fugaret
Gurgitis æquorei, quo mundus cingitur omnis,
Et pelago spaciante fretis ac littoris æstu.
Qui de thesauris uentorum flamina mittit,
Et frenat rapidas in tempestate procellas,
Grandinis atq; niuis qui nouit quæ sit origo,
Qui dat fulmineos collisis nubibus ignes,
Qui laxas abscondit aquas, & continet imbres,
Qui scit quo nitidus crystallus uentre creatur,
Candida materies glacies imitatur hibernas.

A

Qui noctes hiemis producit sole minore,
Et solis protendit iter flammantibus horis,
Qui phœbi saltus statuit, lunæq; labores,
Qui roseis stellare nemus uel floribus agros
Imperat, autumni qui dulcia poma saporat,
Et fragiles hiemis uariat sub uitibus uuas,
Vt cibus & potus sint ubera dulcia musti.
Qui dat coruorum pullis alimenta, facitq;
Nouerit ut uultur qua sit regione cadauer,
Dux rectorq; sagax, quem mox inuitat ad escam,
Præcipit aut aquilæ senio renouare iuuentam,
Quæ rostro crescente famem tolerabat obunco:
Qui pascit quodcunq; creat pietate parentis,
Vitæ certa salus, per mille pericula mortis.
Debilibus uirtus, opulentia maior egenis,
Auxilium miseris, spes & defensio pressis,
Fessorum uirtus, dans nutrimenta salutis:
Qui facit æternam ut mortalis lege latenti
Membra tegant animam, uento spirante loquaci:
Qui lunæ crescente globo, iubet ut mare crescat
Fluctibus adiectis, crescant cum fontibus amnes,
Crescat & inclusum capiti genus omne cerebri:
Et minuatur aqua luna minuente, minore
Ac decrescenti decrescant lege perenni:
Qui reges & regna domat, sternitq; potentes,
Deijcit elatos, & mergit ab arce superbos,
Atq; oppressores Deus opprimit, & pius ultor
Eleuat elisos, & consolatur adactos
Ictibus & damnis, & uulnera sæua dolentes.
Tu nobis inuicte Deus, pietate medelam
Impendis, tu sancta salus medicamine nullo,
Quod species terrena parat languoris adepti,
Spes hominũ cernens, & uota precantia complens,
Aspice despectum, deiectum tolle parumper,
Confessumq; iuua, quem pœnitet esse nocentem,
Vt ualeam narrare tuas hoc carmine laudes,
Quas potero: nam nemo ualet narrare creatus
Vel modicum facientis opus, quod mente reclamet,
Pectore contuso lachrymans, & uoce fideli.
Obses sermo tuus: nostro nam corde tenetur,
Quo te promittis nimia pietate parentem.

AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE OPERE CREATIONIS, Hymni VII.

B

DIES PRIMVS.

Lucis creator optime,
Lucem dierum proferens,
Primordijs lucis nouæ
Mundi parans originem.
Qui mane iunctum uesperi
Diem uocari præcipis:
Tetrum chaos illabitur,
Audi preces cum fletibus.
Ne mens grauata crimine,
Vitæ sit exul munere:
Dum nil perenne cogitat,
Seseq; culpis illigat.
Cœlorum pulset intimum,
Vitale tollat præmium:
Vitemus omne noxium,
Purgemus omne pessimum.

DIES II.

Immense cœli conditor,
Qui mixta ne confunderet
Aquæ fluenta diuidens,
Cœlum dedisti limitem:
Firmans locum cœlestibus,
Simulq; terræ riuulis,
Vt unda flammas temperet,
Terræ solum ne dissipet.
Infunde nunc pijssime,
Donum perennis gratiæ:
Fraudis nouæ ne casibus
Nos error atterat uetus.
Lucem fides inueniat,
Sic luminis iubar ferat:
Hæc uana cuncta terreat,
Hanc falsa nulla comprimant.

DIES III.

Telluris ingens conditor,
Mundi solum qui detegens,
Pulsis aquæ molestijs
Terram dedisti immobilem:
Vt germen aptum proferens,
Fuluis decora floribus
Fœcunda fructu sisteret,
Pastumq; gratum redderet.
Mentis perustæ uulnera

Munda

A Munda uigoris gratia,
Vt facta fletu diluat,
Motusq; prauos atterat.
Iussis tuis obtemperet,
Nullis malis approximet:
Bonis repleri gaudeat,
Et mortis ictum nesciat.

DIES IIII.

Cœli Deus sanctißime,
Qui lucidum centrum poli
Candore pingis igneo,
Augens decoro lumine.
Quarto die qui flammeam
Solis rotam constituens,
Lunæ ministras ordine
Vagos recursus siderum.
Vt noctibus uel lumini
Diremptionis terminum
Primordijs & mensium
Signum daret notißimum.
Illumina cor omnium,
Absterge sordes mentium:
Resolue culpæ uinculum,
B Euerte moles criminum.

DIES V.

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aëra.
Demersa lymphis imprimens,
Subuecta cœlis erigens:
Vt stirpe ab una prodita,
Diuersa rapiant loca.
Largire cunctis seruulis,
Quos mundat unda sanguinis,
Nescire lapsus criminum,
Nec ferre mortis tædium.
Vt culpa nullum deprimat,
Nullum leuet iactantia:
Elisa mens ne concidat,
Elata mens ne corruat.

DIES VI.

Plasmator hominis Deus,
Qui cuncta solus ordinans,
Humum iubes producere
Reptantis & feræ genus.
Qui magna rerum corpora
Dictu iubentis uiuida,
Vt seruiant per ordinem
Subdens dedisti homini.
Repelle seruis à tuis
Quicquid per immundiciam
Aut moribus se suggerit,
Aut actibus se interserit.
Da gaudiorum præmia,
Da gratiarum munera:
Dissolue litis uincula,
Astringe pacis fœdera.

DIES SEPTINVS, SEV Sabbathi.

Deus creator omnium,
Poliq; rector, uestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia:
Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui,
Mentesq; fessas alleuet,
Luctusq; soluat anxios.
Grates peracto iam die,
Et noctis exortu preces
Votis (reos ut adiuues)
Hymnum canentes soluimus.
Te cordis ima concinat,
Te uox canora concrepet:
Te diligat castus amor,
Te mens adoret sobria.
Vt cùm profunda clauserit
Diem caligo noctium,
Fides tenebras nesciat,
Et nox fideli luceat.
Dormire mentem ne sinas,
Dormire culpa nouerit:
Castos fides refrigerans
Somni uaporem temperet.
Exuta sensu lubrico,
Te cordis alta somnient:
Nec hostis inuidi dolo
Pauor quietos suscitet.
Christum rogemus & Patrem,
Christi Patrisq; Spiritum:
Vnus potens per omnia
Foue precantes trinitas.

ALCIMI AVITI VIENNENSIS ARCHIEPISCOPI, LIBER PRIMVS:

De origine mundi.

QVòd uarij eueniũt humana ĩ gẽte labores,
Vnde breuẽ capiũt mortalia tẽpora uitã:
Vel quòd polluti uitiãtur origine mores,
Quos aliena premunt priscorum fata parentum:
Addatur quanquam nostra de parte reatus,
Quodq́; etiam amisso dudum peccatur honore,
Adscribam tibi prime Pater: qui semine mortis
Tollis succiduæ uitalia germina proli.
Et licet hoc totum Christus persoluerit in se,
Contraxit quantum percussa in stirpe propago:
Attamen auctoris uitio, qui debita lethi
Instituit, morbosq́; suis ac funera misit,
Viuit peccati moribunda in carne cicatrix.
Iam Pater omnipotens librantis pondere Verbi
Vndiq; collectis discreuerat arida lymphis,
Littoribus pontum constringens, flumina ripis,
Iam proprias pulchro monstrabat lumine formas,
Obscuro cedente die, uarioq́; colore
Plurima distinctum pingebat gratia mundum,
Temporibus sortita uices: tum lumina cœlo
Fulsēre, alterno solis lunæq; meatu.
Quin & sidereus nocturno tempore candor
Temperat horrentes astrorum luce tenebras,
Actutum suaui producens omnia fœtu.
Pulchra repentino uestita est gramine tellus.
Accepēre genus sine germine iussa creari,
Et semen uoluisse fuit: sic ubere uerbi
Frondescunt siluæ: teneris radicibus arbor
Durauit uastos paruo sub tempore ramos.
Protinus in uarias animalia multa figuras
Surgunt, & uacuum discurrunt bruta per orbem.
Elatæ in cœlum uolucres, motuq; citato
Pendentes, secuēre uias, & in aëre sudo
Præpetibus librant membrorum pondera pennis.
Pòst etiam clausi uasto sub gurgite pisces
Respirant lymphis, flatusq́; sub æquore ducunt,
Quæq́; negant nobis, illis dant humida uitam.
Nec minus in pelago uiuiscunt grandia cete,
Accipiuntq́; cauis habitacula digna latebris:
Et quæ monstra solet rarus producere pontus,
Aptat ad informes condens solertia formas:
Quodq́; hominum falsò credit mens nescia fœdum,
Per propriam speciem natura iudice pulchrum est.
Ergo ubi completis fulserunt omnia rebus,
Ornatuq́; suo perfectus constitit orbis:
Tum Pater omnipotens æterno lumine lætum
Contulit ad terras sublimi ex æthere uultum,
Illustrans quodcunq; uidet: placet ipsa tuenti
Artifici factura suo, laudatq́; creator
Dispositũ pulchro quẽ condidit ordine mundum.
Tum demum tali Sapientia uoce locuta est:
En præclara nitet mundano machina cultu,
Et tamen impletum perfectis omnibus orbem
Quid iuuat ulterius nullo cultore teneri?
Ergo longa nouam ne fœdent ocia terram,
Nunc formetur homo, summi quem tangat imago
Numinis, & nostram, celso donatus honore,
Induat interius formosa mente figuram.
Hunc libet erectis sublimem incedere plantis:
Qui regat æterno subiectum pondere mundum,
Bruta domet, legem cunctis ac nomina ponat,
Astra notet, cœliq́; uias & sidera norit:
Discat & inspectis discernere tempora signis, B
Subijciat pelagus sæuum, ingenioq́; tenaci
Poßideat quæcunq; uidet: cui bestia frendens
Seruiat, & posito discant mansueta furore
Imperium iumenta pati, iußiq; ligari
Festinent trepidi consueta in uincla iuuenci.
Quoq́; etiam natura hominis sublimior extet,
Incipiat rectos in cœlum tollere uultus:
Factorem quærat proprium, cui mente fideli
Impendat famulam longæuo in tempore uitam.
Hæc ait, & fragilem dignatus tangere terram,
Temperat humentem consperso puluere limum,
Moliturq́; nouum diues Sapientia corpus.
Non aliter quàm opifex diuturno exercitus usu
Flectere laxatas per cuncta sequacia ceras,
Et uultus complere rudes, aut corpora gypso
Fingere, uel segni speciem componere massa:
Sic Pater omnipotens uicturum protinus aruum
Tractat, & in lento meditatur uiscera cœno:
Dehinc arcem capitis sublimi in uertice signat,
Septiformem uultum rationis sensibus aptans,
Olfactu, auditu, uisu, gustuq́; potentem:
Tactus ad hæc, solus toto qui corpore iudex
Sentiat, & propriũ spargat per membra uigorem.

A Flexilis arctatur recauo sic lingua palato,
Pressus ut in cameram pulsantis uerbere plectri,
Percusso resonet modulatus in aëre sermo.
Exin succiduum porrecto in corpore pectus
Spargit, ramosas post brachia fortia palmas.
Succedit stomacho medius, qui tegmine molli
Inter utrumq; latus foueat uitalia uenter.
Diuiduam partem femur excipit, aptius ut se
Alternus moueat duplicato poplite gressus.
At parte ex alia fingit quam conditor idem,
Occipiti submissa suo, descendere ceruix
Incipit, & uastos compagibus addere neruos.
Spina rigens crebris inter cõmertia nodis
Diffundit duplicem costarum ex ordine cratem.
Pars interna nouos uitæ formatur ad usus.
Viuifico primùm cordi uitalia tegmen
Naturale parant, plagam ne sentiat ullam,
Massaq; congestis pendens absconditur extis.
Additur & tenui pascendus ab aëre pulmo,
Vt concepta trahens lenti spiramina flatus,
Accipiat reddens, reddat quas sumpserat auras,
Perq; uices crebro pellatur anhelitus haustu.
Dextra tenet iecoris uegetandum sanguine fontem,
B Quo clausum uenæ spargunt per uiscera flumen.
Læua in parte lien mansura sede quieuit:
Qua crines perhibent, unguesq; recrescere sectos,
Nec concisa dolent, quæ mox augmenta resumunt,
Et uiuunt, sensuq; carent in corporis usu.
Postquàm perfectæ iacuit nouitatis imago,
Formatumq; lutum speciem peruenit in omnem:
Vertitur in carnem limus, durataq; moles.
Hinc dura è medijs traxerunt ossa medullas
Visceribus, lunæ augendas crescentis ad instar.
Inseritur uenis sanguis, uiuoq; calore
Inficit ora rubor, toto tum corpore pallor
Pellitur, & niueos depingit purpura uultus.
Inde ubi perfectis consuescit uiuere membris
Totus homo, & fumant calefacta, et uiscera solam
Expectant animam: puro quam fonte creator
Promit, & erectos recturam mittit in artus.
Nam lenem suaui flatum profundit ab ore,
Inspiratq; homini, quem protinus ille receptum,
Attrahit, & crebri discit spiraminis auras.
Postquam nascentem solers prudentia sensum
Imbuit, & puro rationis lumine fulsit:
Surgit, & erectis firmat uestigia plantis.

Tum uarias cœli species, mundiq; figuras
Mirantem, tali compellat uoce creator.
Hæc quæ mundani coràm pulcherrima cultus
Incrementa uides, ornatum extensa per orbem,
Solus habe, solisq; prior dominare fruendo.
Tu mihi cuncta tibi famulentur: maximus ordo
Te parère pio, tibi qui dedit omnia, patri.
Non species ullæ, nec numina uana colantur,
Non quæ uel cœlo sublime nouumq; coruscant,
Non quæ uel terris uiuunt formata, uel undis,
Nec quod fortè premens prohibet natura uideri.
Vsibus ista tuis, non cultibus esse memento.
Præcellis factis: factorem pronus adora.
Interea sextus noctis primordia uesper
Rettulit, alterno depellens tempore lucem.
Dumq; petunt dulcem spirantia cuncta quietem,
Soluitur & somno laxati corporis Adam.
Cui pater omnipotens pressum per corda soporem
Misit, & immenso tardauit pondere sensus,
Vis ut nulla queat sopitas soluere mentes.
Non si fortè fragor securas uerberet aures,
Nec si commoto cœlum tunc intonet axe:
Quin nec pressa manu rupissent membra quietem.
Tunc uerò cunctis costarum ex ossibus, unam
Subducit læuo lateri, carnemq; reponit.
Erigitur pulchro genialis forma decòre,
Inq; nouum subitò procedit fœmina cultum.
Quam Deus æterna coniungens lege marito,
Coniugij pensat fructu dispendia membri.
Istius indicium somni, mors illa secuta est,
Sponte sua subijt sumpto quam corpore Christus.
Qui cùm passurus ligno sublimis in alto
Penderet, nexusq; & culpas penderet orbis:
In latus extensi defixit mißile lictor.
Protinus exiliens fluxit cum sanguine lympha:
Qua uiuum populis iam tunc spõdente lauacrum,
Fluxit martyrium, simul & baptismatis unda.
Inde resurgenti cœlestiaq; astra petenti,
De lateris membro surgens Ecclesia nupsit.
Principio rector tanti sacrare figuram
Disponens uincli, hoc nectit connubia uerbo.
Viuite concordi studio, mundumq; replete,
Crescat longæuum felici semine germen:
Non annis numerus, uitæ nec terminus esto.
Progeniem sine fine dedi, quam tempore toto
Aspicies, generi primus qui poneris auctor.

Porrò nepos ductus, spargens per secla nepotes,
Viuentes numeret proauos, inq; ora parentum
Ducant annosos natorum pignora natos.
Tum lex coniugij toto uenerabilis æuo
Intemerata suo seruabitur ordine cunctis.
Fœmina persistat de semine sumpta uirili
Coniugio seruare fidem: nec separet alter
Quod iungit, sociatq; Deus: eum patre relinquat
Et matrem, iusto constrictus amore maritus.
Nec iam ullos propter rūpant hæc uincla parētes
Vita sed amborum carnem teneatur ad unam.
Taliter æterno coniungens fœdere uota
Festiuum dicebat hymen, castoq; pudori
Concinit angelicum iuncto modulamine carmen.
Pro thalamo paradisus erat, mundusq; dabatur
In dotem, & lætis gaudebant sidera flammis.
Est locus Eoo mundi seruatus in axe
Secretis natura tuis: ubi solis ab ortu
Vicinas nascens aurora repercutit Indos.
Hic gens ardentem cœli subteriacet axem.
Quam candor feruens albenti ex æthere fuscat.
Huc semper lux pura uenit, cœloq; propinquo
Natiuam seruant nigrātia corpora noctem.
Attamen in tetris splendentia lumina membris
Captiuo fulgore micant, uisuq; nitente
Certior accrescit pullatis uultibus horror.
Cæsaries incompta riget, quæ crine supino
Stringitur, ut refugo careat frons nuda capillo.
Sed quidquid magnū nostros defertur ad usus,
His totum natura dedit telluris opimæ.
Quidquid odoratu pulchrū est, allabitur inde.
Concolor his ebeni piceo de fomite ramus
Surgit, & hic eboris munus, quod porrigit orbi,
Informis pulchros deponens belua dentes.
Ergo ubi transmissis mundi caput incipit Indis,
Quo perhibent terram confinia iungere cœlo:
Lucus inaccessa cunctis mortalibus arce
Permanet, æterno conclusus limite: postquam hinc
Decidit expulsus primæui criminis auctor,
Proq; reis digne fœlici a sede reuulsis
Cœlestes hæc sancta capit nunc terra ministros.
Non hic alterni succedit temporis unquàm
Bruma, nec æstiui redeunt post frigora soles.
Excelsus calidum cùm reddit circulus annum,
Vel densante gelu canescunt arua pruinis:
Hic uer assiduum cœli clementia seruat,
Turbidus auster abest, semperq; sub aëre sudo A
Nubila diffugiunt iugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci, quos non habet imbres:
Sed contenta suo dotantur germina rore.
Perpetuo uiret omne solum, terræq; nitentis
Blanda nitet facies: stant semper collibus herbæ,
Arboribusq; comæ: quæ cùm se flore frequenti
Diffundunt, celeri solidant sua germina succo.
Nam quidquid nobis toto nunc nascitur anno,
Menstrua maturo dant illic tempora fructu.
Lilia perlucent nullo flaccentia sole,
Nec tactus uiolat uiolas, roseumq; ruborem
Seruans perpetuo suffundit gratia uultu.
Sic cùm desit Hiems, nec torrida ferueat Aestas,
Fructibus Autūnus, Ver floribus occupat annum.
Hic quæ donari mentitur fama Sabæis
Cynnama nascuntur, uiuax quæ colligit ales
Natali cum fine perit, nidoq; perusto
Succedens, sibimet quæsita morte resurgit:
Nec contenta suo tantum semel ordine nasci
Longa ueternosi renouatur corporis ætas,
Incensamq; leuant incendia crebra senectam.
Illic desudans fragrantia balsama ramus,
Perpetuum promit pingui de stipite fluxum. B
Tum si forte leuis mouit spiramina uentus,
Flatibus exiguis, leniq; impulsa susurro,
Diues silua tremit folijs, & flore salubri:
Qui sparsus, latè suaues dispensat odores.
Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit.
Talis in argento non fulget gratia, tantam
Nec crystalla trahunt nitido de frigore lucem.
Negligit hic uirides riparum margo lapillos:
Et quas miratur mundi iactantia gemmas,
Illic saxa iacent: uarios dant arua colores,
Et naturali campos diademate pingunt.
Eductum leni fontis de uertice flumen
Quatuor in largos confestim scinditur amnes:
Euphratem Tygrimq; uocant, qui limite certo
Longa sagittiferis faciunt confinia Parthis.
Tertius inde Geon, Latio qui nomine Nilus
Dicitur, ignoto cunctis illustrior ortu:
Cuius in Aegypto lenis perlabitur unda,
Ditatura suam certo sub tempore terram.
Nam quoties tumido perrumpit flumine ripas
Alueus, & nigris campos perfundit arenis.
Vbertas laxatur aqua, cœloq; uacante.

A Terrestrem pluuiam diffusus porrigit amnis.
Tunc inclusa latet lato sub gurgite Memphis,
Et super absentes possessor nauigat agros.
Terminus omnis abest: æquatur iudice fructu
Annua suspendens coniectus iurgia limes.
Gramina nota uidet lætus subsidere pastor,
Inq; locum pecorum uiridantis iugere campi,
Succedunt nantes aliena per æquora pisces.
At postquam largo fœcundans germina potu
Lympha maritauit sitientis uiscera terræ,
Regreditur Nilus, sparsasq; recolligit undas.
Fit fluuius pereunte lacu, coguntur in alueum
Ad ripam effrenes conclusis fluctibus undæ.
Donec diuiduum spargens per deuia finem
Gurgite septeno patulum pertendit in æquor.
Cur autem perhibent latitare ex omnibus unum
Fontem Nile tuum? nam qui nesciris ab ortu
Non solus, sed quartus eras, diffusus ab illo,
Despicit excelso qui flumina cuncta meatu:
Ipsius atq; pater pelagi supereminet omnes, (phat:
Quas mõtes quas plana uomunt, quas nubila lym
Quartus dehinc Physon, quē nominat India Gan/
Motus odorifero quoties qui uertice creuit, (gem,
B Deciduas pulchro quas spargunt flamina luco
Prælambens furatur opes, & gurgite nostrum
Ducit in exilium: nam ripa largus utraq; est.
Amnibus utq; istis enodes ferre papyros,
Aut scirpos algasq; leues deducere mos est.
Excrementa trahens magnus sic ditia Ganges,
Hoc etiam donat mundo, quod proijcit alueo.
Interea primi summus quos iunxerat auctor
In paradisiaca ponuntur sede parentes:
Quis rector tali proponit præmia lege.
O summum factoris opus, quos sola creauit
Nostra manus, nasci cũm cætera uoce iuberem:
Aspicitis quanto pulcherrimus ubere lucus
Diuitijs tumet immensis: hæc cuncta dabuntur
Ad uestros sine fine cibos, hinc esca petatur,
Sumite concessas fruges, & carpite poma.
Hic operis dulci studio secura quiescat,
Delitijsq; fruens longæuo in tempore uita.
Est tamen in medio nemoris: quã cernitis arbor,
Notitiam recti, prauiq;, in germine portans,
Huius ab accessu uetitum restringite tactum:
Ne uos forte premat temeraria discere cura
Quæ prohibet doctor: melius nescire, beatis
Quod quæsisse nocet, testor quem fecimus orbem,
Quod si quis uetitum decerpat ab arbore pomum:
Audax commissum mortis discrimine pendet.
Non immensa loquor: facilis custodia recti.
Seruator uitam, mortem temerator habebit.
Accipiunt iuuenes dictum, lætiq; sequuntur,
Spondentes omni seruandam tempore legem.
Sic ignara mali nouitas, nec conscia fraudis
Incautas nulla tetigit formidine mentes.
At pater instructos sacrata in sede relinquens
Lætus in astrigeram cœli se sustulit aulam.

LIBER SECVNDVS DE PECcato originali.

VTitur interea uenturi nescia casus
Libertas secura bonis, fruiturq; beata
Vbertate loci: largos hinc porrigit illis
Tellus prompta cibos: fruticis quin semper opimi
Sumitur alternus tenui de cespite fructus.
Nam si curuati fœcundo pondere rami
Mitia submittunt sublimi ex abore poma:
Protinus in florem uacuus turgescere palmes
Incipit, inq; nouis fructum promittere gemmis.
Iam si prædulces delectat carpere somnos,
Mollibus in pratis, pictaq; recumbitur herba.
Cumq; uoluptati sacrum nemus offerat omnes
Delitias, opibusq; nouis se præbeat amplum:
Hinc suaues epulas capiunt, escamq; requirunt:
Quanquam nulla fames cogit, nec lassa fouendo
Indignum hortatur compleri uiscera uenter,
Et nisi concessum libuisset noscere pastum
Esuries ignota cibos non posceret ullos,
Nulla famescentem fulcirent pabula uitam.
Interea nondum transgressi iussa parentes
Corpora nuda uident: nec mutua cernere membra
Dispudet: ipsa rudis fœdum nil sentit honestas
Non natura hominis, uicium sed causa pudori est.
Nam Quæcunq; bonus formauit membra creator
Cur pudibunda forẽt? neq; enim summi ante relicta
Iussa Dei, quicquã conspectu turpe, sed ipsa
Tunc mens intactos seruabat candida uisus.
Quin & talis erat naturæ gloria prima,
Angelicæ qualis narratur gloria uitæ
Sidereas habitare domos: qualemq; redemptis
Spondet reddendã mortis post tempora Christus:
Quis neq; coniugium curæ, nec fœdere turpi
Miscuerit calidos carnalis copula sexus.

Quādò aberit gemitus,luxus,metus,ira,uoluptas,
Fraus,dolor,atq; dolus,mœror, discordia,liuor,
Nullus egens,nullus cupiens,sed pace sub una
Sufficiet cunctis sanctorum gloria Christus.
His protoplastûm sensum primordia sacra
Continnere bonis:donec certamine primo
Vinceret oppressos fallacem culpa per hostem.
Angelus hic fuerat dudum,sed crimine postquam
Succensus proprio tumidos exarsit in ausus,
Se fecisse putans,mox tanquam conditor esset
Ipse sui,rabido concepit corde furorem,
Auctoremq; negans,diuinum consequar(inquit)
Nomen & æternam ponam super æthera sedem,
Excelso similis,summo nec uiribus impar.
Talia iactantem præcelsa potentia cœlo
Iecit,& eiectum prisco spoliauit honore,
Quiq; creaturæ præfulsit in ordine primus,
Primas uenturo pendet sub iudice pœnas.
Illum quandoquidem grauior sententia punit
Quem mirum cecidisse putes:nam crimen aceruat
Auctor,in ignaro minor est peccante reatus,
Durius idq; malum,quod maior fecit,habetur.
Sed quòd uiuaces pertendit in abdita sensus,
Quodq; futura uidet,rerumq; arcana resignat,
Angelici feruens superest natura uigoris.
Horrendum dictu,signisq; notabile monstrum.
Nam quidquid toto dirum committitur orbe,
Iste docet,scelerumq; manus ac tela gubernat,
Pugnat & occultus.per publica crimina,latro.
Et nunc sæpe hominum,nunc ille in sæua ferarum
Vertitur ora,subinde nouos mutantia uultus.
Alitis interdum subitò mentita uolantis
Fit species,habitusq; iterum confingit honestos.
Rursum etiam apparens formoso corpore uirgo,
Illic ardentes obscœna in gaudia uisus.
Sæpe etiam cupidis argentum immane coruscat,
Accenditq; animos auri fallentis amore,
Delusos fugiens uano phantasmate tactus.
Nulli certa fides constat,uel gratia formæ,
Sed quo quemq; modo capiat teneat'ue nocendo,
Opportuna dolis,clausæq; accomoda fraudi,
Sumitur exterior simulata mente figura.
Maior adhuc etiam sæuo permissa potestas,
Tersanctum ut uincat, dudum collata creato.
Sic natura ualet,rectam quam condidit auctor,
Sed pòst ad prauos subuersor transtulit usus.

A

Vidit ut iste nouos homines in sede quieta
Ducere fœlicem nullo discrimine uitam,
Et lege accepta domino famularier orbis,
Subiectisq; frui placida inter gaudia rebus:
Commouit subitum zeli scintilla uaporem,
Excreuitq; calens in sæua incendia liuor.
Vicinum tunc forte fuit cùm decidit alto
Tempus,& innexam traxit per prona cateruam:
Hoc recolens,casumq; premens in corde recentem,
Plus doluit perijsse sibi,quod possidet alter.
Tunc mixtus cum felle pudor,sic pectore questus
Explicat,& tali suspiria uoce relaxat.
Proh dolor,hoc nobis subitū consurgere plasma,
Inuisumq; genus nostra creuisse ruina?
Me celsum uirtus habuit,nunc ecce neglectus
Pellor,& angelico limus succedit honori,
Cœlum terra tenet,uili compage leuata
Regnat humus,nobisq; perit translata potestas.
Nec tamen in totum perijt,pars magna retentat
Vim propriam,summaq; cluit uirtute nocendi.
Nil differre iuuat:iam nunc certamine blando
Congrediar,dum prima salus,experta nec ullos
Simplicitas ignara dolos ad tela patebit.
Nam melius soli capientur fraude, priusquàm B
Fœcundam mittant æterna in secula prolem.
Immortale nihil terra prodire sinendum est.
Fons generis pereat,capitis defectio membris
Semen mortis erit:pariat discrimina lethi
Vitæ principium:cuncti feriantur in uno,
Non faciet uiuum radix occisa cacumen.
Hæc mihi deiecto tantum solatia restant.
Si nequeo clausos iterum conscendere cœlos,
His quoq; claudentur:leuius cecidisse putandū est,
Si noua perdatur simili substantia casu.
Sit comes excidij,subeat consortia pœnæ.
Et quos præuideo nobiscum diuidat ignes.
Sed ne difficilis fallendi causa putetur,
Hæc monstrāda uia est,dudum quam sæpe cucurri
In pronum lapsus: quæ me iactantia cœlo
Expulit,hæc hominem paradisi è limine pellat.
Sic ait,& gemitus uocem clausere dolentis.
Forte fuit cunctis animalibus altior astu,
Aemulus arguto callet qui pectore serpens:
Huius transgressor de cunctis sumere formam
Eligit,aërium statim sibi corpus adaptans,
Inq; repentinum mutatus tenditur anguem.

Fit longa

A Fit longa ceruice draco, splendentia colla
Depingit maculis, teretisq; uolumina dorsi
Asperat, & squamis per terga rigentibus armat.
Qualis uere nouo primis cum mensibus aestas
Praemittit laetos post frigora pigra tepores,
Euadit ueterem renouatis motibus annum,
Siccaq; uirescenti permutans germina fronde.
Sic prodit coluber lucenti pelle tumescens,
Et tandem egrediens terrarumq; abdita linquens,
Praefert terribilis metuendum forma draconem.
Dira micant oculi, tum lumine uisus acuto
Laetior, optatum discit consuescere solem.
Nunc stridet blandum, crebro nūc carmine fauces
Ludunt, & trifidam dispergunt guttura linguam.
Ergo ut uiperam malesuada fraude figuram
Induit, & totum fallax processit in anguem,
Peruolat ad lucum: tum forte rubentia laeti
Carpebant iuuenes uiridi de palmite mala.
Hic ueritus serpens, firma ne mente uirili
Non queat effuso subuertere corda ueneno:
Arboris in uetitae spiris reptantibus altum
Porrigitur, tractumq; suum sublimibus aequans,
Auditum facilem leni sic uoce momordit.
B O felix, mundiq; decus pulcherrima uirgo,
Ornat quam roseo praefulgens forma pudore,
Tu generi uentura parens, te maximus orbis
Expectat matrem, tu prima & certa uoluptas
Solamenq; uiri, sine qua nec uiuere possit,
Vt maior, sic iure tuo subiectus amori,
Cui iuncta es, pulchram reddas ut tēpore prolē.
Vobis digna datur paradisi in uertice sedes,
Vos subiecta tremit famulans substantia mundi,
Quod coelū, quod terra creat, quod gurgite magno
Producit pelagus, uestros confertur in usus.
Nil natura negat, datur ecce in cuncta potestas.
Non equidem inuideo, miror magis attamen ista
Cur Deus inuidit uobis ex arbore fructus?
Scire uelim quis dira iubet, quis talia dona
Inuidet, & rebus ieiunia miscet opimis.
Hic male blanditam fixerunt sibila uocem.
Quis stupor ô mulier mentem caligine clausit
Cum serpente loqui? uerbum committere bruto
Non pudet, ut uestram praesumat belua linguam?
Et monstrum pateris, responsumq; insuper addis?
Ergo ubi mortiferum seductilis Eua uenenum
Auribus accipiens, cladi consensit iniquae:
Tunc ad serpentem uano sic ore locuta est.
Suauibus ô pollens coluber dulcissime uerbis,
Non, ut rere, Deus nobis ieiunia suasit,
Nec prohibet largo curari corpora pastu.
Ecce uides epulas totus quas porrigit orbis,
Omnibus ijs licitè genitor promptissimus uti
Praestitit, & totas esu laxauit habenas.
Haec sola est nemoris medij quam perspicis, arbor
Interdicta cibis, haec tantùm tangere nobis
Poma nefas: diues praesumit caetera uictus.
Quòd si libertas temerarit noxia legem,
Iurans terribili praedixit uoce creator,
Quadam nos statim luituros morte reatum.
Quid uerò mortem appellet, doctissime serpens
Pande libens, rudibus nobis incognita res est.
Callidus inde draco, & lethi tū spōte magister,
Interitum docet, & captas sic fatur ad aures.
Terroris uacuum formidas foemina nomen,
Nequaquam uos dira manet sententia mortis,
Sed pater inuisus sortem non contulit aequam,
Nec uos scire dedit, sibimet quae summa reseruat.
Quid iuuat ornatū comprendi aut cernere mūdū,
Et caecas misero concludi carcere mentes?
Corporeos pariter sensus, oculosq; patentes
Et brutis natura dedit: sol omnibus unus
Seruit, ab humano nec distat belua uisu.
Consilium mage sume meum, mentesq; supernis
Infere, & erectos in coelum porrige sensus.
Namq; id quod uetitum formidas tangere pomū,
Scire dabit quaecunq; pater secreta reponit.
Tu modò suspensos tantum ne contrahe tactus,
Ne captiua diu frenetur lege uoluntas.
Namq; ubi diuinum libaueris ore saporem,
Mox purgata suo faciet tua lumina uisu
Aequiparare deos, sic sancta ut noxia nosse,
Iniustum recto, uero discernere falsum.
Talia fallaci spondentem dona susurro,
Credula submisso miratur foemina uultu,
Et iam iamq; magis cunctari, & flectere sensum
Incipit, & dubiam letho plus addere mentem.
Ille ut uicimo uictam discrimine sensit,
Vnum de cunctis lethali ex arbore malum
Detrahit, & secum nutanti protinus offert.
Nec spernit miserum mulier malè credula munus,
Sed manibus pomum ignaris lethale retractans,
Naribus interdum labijsq; patentibus ultro

Iungit, & ignorans ludit de morte futura.
O quoties ori admotum conpuncta retraxit,
Audacisq; mali titubans sub pondere dextra
Cessit, & effectum sceleris tremefacta refugit.
Dijs tamen esse cupit similis, serpitq; uenenum
Ambitione nocens, rapiunt contraria mentem,
Hinc amor, inde timor, dubiam iactantia pulsat,
Interdumq; etiam lex subuenit, aestuat anceps
Diuidui cordis dira inter praelia fluctus.
Nec tamen incentor desistit fallere serpens,
Ostentatq; cibum dubiae, queriturq; morari,
Et iuuat in lapsum pendentis prona ruinae.
Vt tandem uictae grauior sententia sedit,
Aeternam tentare famem, per criminis escam,
Serpentem satiare cibo quem sumeret ipsa,
Annuit insidijs, & pomum morsa momordit.
Dulce subit uirus, capitur mors horrida pastu.
Continet hic primum sua gaudia callidus anguis,
Dissimulatq; ferum uictoria saeua triumphum.
Ignarus facti, diuersa ex parte reuertens
Adam, diffusi laetus per gramina campi,
Coniugis amplexus, atq; oscula casta petebat,
Occurrit mulier, cui tunc audacia primùm
Flebat foemineos animosa in corda furores
Et sic orsa loqui (semesum namq; gerebat
Asseruans misero pomum exitiale marito)
Sume cibum dulcis uitali ex germine coniunx,
Quod similes summo faciet nos esse tonanti,
Numinibusq; parens: non haec tibi nescia donum,
Sed iam docta fero: primus mea uiscera gustus
Attigit, audaci dissoluens pacta periclo.
Crede libens, mentem scelus est dubitasse uirilem,
Quod mulier potuit, praecedere forte timebas,
Saltem consequere, atq; animos attolle iacentes.
Lumina cur flectis? cur prospera uota moraris?
Venturoq; diu tempus furaris honori?
Haec effata, manu uicturae fercula mortis
Intereunte anima lethum dum crimina pascunt,
Porrigit infausto coniunx insana marito.
Accipit infoelix malesuadi uerba susurri,
Demisitq; suos ad noxia crimina sensus.
Non illum trepidi concussit causa pauoris:
Nec tantum est gustu cunctatus, foemina quantum,
Insequitur uelox, miseraeq; ex coniugis ore
Constanter rapit inconstans dotale uenenum,
Faucibus & patula inimcas porrrigit escas.
Vix uno pomum libabat succida morsu A
Ingluuies, summumq; dabat uix esca saporem,
Ecce repentinus fulgor circumstitit ora,
Lugendoq; nouos respexit lumine uisus.
Non caecos natura dedit, nec luminis usu
Priuatum peperit formae perfectio uultum.
Nunc uerò mage caecus eris, cui non satis illud
Noscere, quod tantus uoluit te nosse creator.
Ad uitam nobis cernendi facta facultas,
Nunc uerò lethum sed uestra sponte uidetis.
Tum patuisse gemunt oculos: nam culpa rebellis
Fulsit, & obscoenos senserunt corpora motus.
Tunc primùm nudos (dubium quid dicere possim,
Extinctus natúsne pudor) circunspicit artus.
Erubuit propriae tunc mens sibi conscia culpae,
Pugnauitq; suis carnis lex indita membris.
Namq; hinc posteritas uiciato germine duxit
Artibus illicitis cognoscere uelle futura,
Arcanisq; sacris tardos immittere sensus:
Edita uel coelo, uel tetro mensa profundo
Rimari, inq; cauas naturae irrumpere leges,
Quaerere quàm dextro quisquam sit sidere natus,
Prospera quàm ducat restantis tempora uitae,
Dissimilem paribus prouentum discere signis. B
Nec non & geminos uno sub tempore fusos,
Quos indiscretus luci subduxerit orbis,
Motibus aduersis uaria sub sorte notare.
Indigetes quosdam stellis asscribere diuos,
Iunior antiquis aetas quos praetulit astris,
Atq; infernali iamdudum mole sepultis,
Vana per immensum disponere nomina coelum.
Iam magicam dignè ualeat quis dicere fraudem,
Occultas tacito tentantem pectore uires?
Legifer ut quondam uates, sub rege superbo,
Dum noua monstraret iussi miracula signi,
Commouit liuore magos, ut talia tentent,
Accumulentq; suas zelo feruente ruinas.
Quis forsan si suppeteret non uana potestas,
Demere, non etiam properarent addere monstra.
Aemula sed signis tantum, non uiribus aequa,
Quod remouere nequit, duplicata sustinet ira.
Hinc est laudato quod possunt carmine Marsi,
Cùm tacita saeuos producunt arte dracones
Absentes, & saepe iubent confligere secum,
Tunc ut quisq; grauem bello persenserit hydrum
Aspicis aut dirae clausas cognouerit iras,

Concutit

A Concutit interius secreti carminis arma.
Protinus & laxis uerbo lactente uenenis,
Mox impune manu coluber tractatur inermi,
Et morsus tantum, non uirus in angue timetur.
Interdum perit incantans, si callida surdus
Adiuratoris contempsit murmura serpens.
Hoc quoniam de matre trahũt, & origine prima,
Anguineæ fraudis quod sic linguæq; periti,
In speciem reddunt commercia mutua fandi.
Nec minus hos pulsat temeraria cura sciendi,
Angit præscitus ducti quos terminus æui.
Cum tamen eductas inferni sedibus umbras
Colloquium miscere putent, & nota referre,
Spiritus erroris sed qui bacchatur in illis,
Ad consulta parat uanis responsa figuris.
Ne uero multis dicamus singula uerbis,
Præsenti illusus, damnabitur ille perenni
Iudicio, quisquis uetitum cognoscere tentat
Nec iam sola fuit seruatrix Eua malorũ,
Dicam nunc aliam tali quæ peste laborans,
Nescia parendi domino mandata neglexit:
Quãquam nec similẽ caussam contẽdero, cùm nec
Tum mage consultum seduxerit illa maritum.
B Peccandi quasdam feruor succenderat urbes,
Omnia permittens laxatis crimina frænis.
Incestus uice legis erat, ius sola regebat
Luxuries, regni sedem metata uoluptas,
Indigenas populos domina sub carne tenebat,
Et scelerum ingenti studio, quæ iusserat olim
Subiectos fugitare uiros respublica, ab illis
Abstinuisse nefas, & non peccasse, pudendum
Credebant omnes, facinus quos iunxerat unum.
Talibus offensus, iudex atq; arbiter orbis
Cum fureret, flammasq; loco, finemq; pararet,
Quendam dissimilem cunctis, tectoq; latentem,
Qui tunc forsan erat Sodoma peregrinus in urbe,
Vnum inter multos uerbis Loth conuenit istis.
Oppida lasciuo iamdudum plena furore,
Respergunt cœlum maculis, nostrasq; fatigant
Quamuis obstructas scelerũ clamoribus urbes:
Imminet exitium, nam incensa libidine tellus
Ignibus ardebit: restinguet fulminis imber,
Quæ non extinxit feruentia crimina fletus.
Ipsa in perpetuas soluetur terræ fauillas,
Conseruans cineres post dira incendia uiuos:
Tu nunc linque domum, perituras desere terras,
Nam rea cum dignis subsident arua colonis:
Sed tamen interea ne te coniunxeris illis,
Ne forte impendens lethum coniungat eisdem,
Virgineamq; abduc sobolem, solatia coniunx
Augeat: ijs tantum socijs contentus abito.
Accelerate fugam, & contendite tramite recto,
Nec subuertendas quisquam respexerit urbes.
Este mali expertes, pœnas quicunq; uidebit
Sentiet, atq; suæ mortis spectacula secum,
Qui meruere ferent: saluandis terror abesto.
Hæc pater, ast illi properant abscedere terra,
Inciduntq; moras, crudeliaq; arua relinquunt.
Cœperat obduci densa caligine uictum
Atq; ignota prius demittere murmura cœlum,
Nec sic ut tonitru crebro cùm percitus æther
Ostentat pauidis innoxia fulmina terris.
Sed prorsus finale malum terrore minaci
Tetra per aërios mittebat signa tumultus.
Tendebant moniti simul, & mandata tenentes,
Concessam rectis ad sedem uultibus ibant.
Callidus, alta petens, sed qui subuerterat Euam
Serpens, fœmineam consuetus tangere mentem,
Nil quoq; formidans animum tentare uirilem.
Inspirat miseræ cognoscere uelle ruinas,
Et simul euersas uisu deprændere clades.
O crudelem animi, non iam tibi sufficit unam
Succubuisse dolo? & funesta clade nepotes
Affecisse suos? ô stulti insania sexus.
Quid stolida affectas frustrari parte bonorum,
Dum mala nosse cupis? si nos exempla priorum
Non terrent, nostri o fies exempla timori,
Vel post te pereat scrutandi dira libido.
Illicitum quod scire fuit, uetitumq; tueri,
Respicies tantum, nec narratura uidebis.
Ergo ubi maiorem uicina ex urbe tumultum
Audiuit mulier, uultum deflexa retrorsum
Vix primo in uisu restrictis motibus hæsit,
Cernere desistens cùm cœperat: inde gelato
Sanguine mormoreus perfudit uiscera torpor.
Diriguere genæ, pallor nouus inficit ora.
Lumina nec clausit, nec saltem concidit illo
Pondere, quo pulsant collapsa cadauera terram:
Sed stetit horrendo perlucens massa nitore,
Seruauitq; suam species decepta figuram.
Ne facile nosses uitrum, lapis, an ne metallum est,
Succedens homini, nisi salgustu indicet ipso.

Extunc insipido mulier præuenta reatu,
Plus falsum sine mente sapit, quæ pungere sensus,
Exempliq; potest salibus condire uidentes.
Hoc tamen hic mirum est, quod Loth nō flectitur,
Nec sociā sequitur primo cōstantior Adam. (ipsam
Quanquā id credo magis factum, quia uisa referre
Iam nequit eliuguis: quæ si comperta referret,
Forsan & in similes ausus temeraria traxet,
Credulo ut imposuit uirgo primæua marito.
Quæ postquam sese pariter comitemq; fefellit,
Et nondum natam percussit uulnere prolem:
Tum uictor serpens certamine lætus ab ipso,
Puniceam crispans squammoso in uertice cristam,
Nec iam dissimulans quē presserat ante triumphū,
Acrior insultat uictis, & talibus infit.
En affectatæ uobis est gloria laudis
Reddita, qui peruersa simulq; etiā optima nostis.
Cuncta ego uos docui, sensumq; per abdita duxi,
Et quodcunq; malum solers natura negabat
Institui, pactumq; meum, ne forte negetis,
Seruaui, & firma uosmet mihi forte dicaui.
Nec Deus in uobis, quamuis formauerit ante,
Iam plus iuris habet: teneat quod condidit ipse,
Quod docui mecum est, maior mihi portio restat.
Multa creatori debetis, plura magistro.
Dixit, & in media trepidos caligine liquens
Per medium fugiens euanuit aëra corpus.

ALCIMI AVITI LIB. III.

De sententia Dei.

Tempus erat, quo sol mediū transcenderat axē
Pronus, & excelsi liquens fastigia cētri,
Vicina iam nocte leues præmiserat auras.
Illis sed maior curarum uoluitur æstus,
Feruentesq; tenent malè conscia corda dolores.
Tum pudor his capto detorquet lumina sensu,
Nec iam secura præstatur luce tueri
Signatam fixo peccati stigmate carnem.
Indumenta petunt, folijs ut mollibus ambo
Membra tegant, nudumq; malū sub ueste latescat.
Vmbrosis propter stabat ficulnea ramis,
Frondentes diffusa comas, quas protinus Adam,
Humentem capiens raso de cortice librum,
Assuit, & uiridi solatur ueste ruborem.
Induitur simili mulier lachrymabilis arte,
Quosq; aluit misero fallax insania pomo,
Vestiuit folio: & quos sæua ex arbore nudos
Reddidit, hos grauius tenui de cortice texit.
Et tamen adueniet tempus, cum crimina ligni
Per lignum sanet, purgetq; nouissimus Adam,
Materiamq; ipsam faciat medicamina uitæ,
Aureus ex alta cum pendens arbore serpens,
Serpentis ueteres morsus atq; omne uenenum
Eluet, & ueterem perimet sua forma draconem,
Tunc etiam inuitum letho delebere lethum.
Interea genitor uiridis per mollia luci
Rorantes sudo capiebat ab aëre uentos.
Protinus attonitis senserunt auribus ambo
Præsentem dominum: tristi tum luce perosam
Expauere diem, detecto in crimine testem.
Tunc si illis specubus uastis se forte barathrum
Panderet, aut subitum tellus monstraret hiatum,
Non pigeat prono trepidos descendere saltu.
Quòd si suppeteret iam tum sententia lethi,
Hanc etiam raperet solandi causa doloris:
Seu flammis lymphis'ue daret, uel pectora ferro
Appeteret uindex crudeli uulnere dextra.
Sic miseri mortem nondum discrimine notam
Cùm primùm meruere uolunt: exordia finem
Signant, & similem prædicunt affore luctum,
Qui manet in finem malè ductæ tempora uitæ,
Vltima cùm mundi senium cōsumpserit ætas,
Cumq; repentinus percusserit omnia fulgor,
Cœlorum clangente tuba, qua nuncius ante
Iudicis aduentum concussum terreat orbem.
Tunc cùm synceros pastor discreuerit agnos,
Hœdis disparibus diuersa in parte locatis,
Chasmate diuisa medio: quam fluctibus implet
Sulphureis uoluens undosa incendia gurges
Flammarum stagnante lacu: quo feruida quondam
Dicitur attracto nubes Sodomitica nymbo
Guttatim sparsum fudisse ob crimina fulmen,
Cùm plueret nox tetra focos, cœloq; caduco
Aëra per calidum stillarent undiq; mortes.
Taliter ignifero missi de fonte gehennæ,
Fluxerunt tristes aliena in secula riui.
At quos terribili iudex decreuerit hora
Viuere post mortem, pœnaq; ardere perenni,
Subtrahet optato grauior sententia letho.
Cumq; foret melius dispersis corpora membris
Carpere perpetuum dura sub morte soporem:
Inuitos tamen urna trahet, quis sola uoluntas
Rursus posse mori, sensuq; carere dolendi.

Sed

A *Sed sic accipiet feruentis flamma camini,*
Ambustura suas ut nunquam finiat escas.
At primi interea iuuenes conamine casso
Per deserta ruunt, tutoq; abscondita furto
Facta putant, caecis optant latuisse tenebris.
Quid iuuat infelix oculos auertere, cùm te
Iudex ille uidet? quid eum abnuis ipse uidere,
Cùm uideare palàm? sol est, non fuscat amoenum,
Sed depressa grauem formidant lumina lucem,
Debilis & clarum usus non sustinet orbem:
Hos ergo insolitas postquam tentare latebras
Vidit, terribili primùm Deus increpat ore,
Infaustusq; ubi sit quaerit non nescius Adam.
Qui trepidam pauido producens pectore uocem,
Vix haec pauca refert: tuus ô celsissime terror
Insolitas miserum latebras tentare coegit:
Nam quia nuda forent inopertis corpora membris,
Erubui fateor, coelumq; per abdita fugi.
Ecquis (ait) subitum concussit corde pudorem?
Visus & unde nouus? nam te nec uellere dudum,
Nec contexta prius uelauit tegmine uestis.
Forma rudis proprio melius contenta decôre,
Iudice se placuit: sed postquam foedere rupto
B *Interdicta tuus tentauit germina gustus,*
Naturale tibi tegmen non sufficit unum.
Et iam nunc primùm nudis nudata patescunt,
Arguit obscoenus quia turpia corpora motus.
Ille ubi conuictum claro se lumine uidit,
Prodidit & totum discussio iusta reatum,
Non prece submissa ueniam pro crimine poscit,
Non uotis lachrymis'ue rogat, non uindice fletu,
Praecurrit meritam supplex confessio poenam.
Iamq; miser factus, nondum miserabilis ille est.
Nam sensu erigitur, tumidisq; accensa querelis,
Fertur in insanas laxata superbia uoces.
Heus (ait) infausto mulier coniuncta marito
Quam sociam misero prima sub lege dedisti,
Haec me consilijs uicit deuicta sinistris,
Et sibi iam notum persuasit sumere pomum.
Illa mali caput est, crimen surrexit ab illa.
Credulus ipse fui, fidei sed tu unicus auctor,
Connubium donans, & dulcia uincula nectens.
Atq; utinam felix, quae quondam sola uigebat,
Coelebs uita foret, talis nec coniugis unquam
Foedera sensisset, comiti non subdita praue.
Hac igitur timidi cômotus mente creator,
Moerentem uerbis compellat talibus Euam:
Cur tua deceptum traxisti in uota maritum,
Nec contenta tuo deceptrix foemina casu,
Sublimi sensum iecisti ex arce uirilem?
Illa pudens, tristiq; genas suffusa rubore,
Auctorem sceleris clamat decepta draconem,
Qui uetito pomû persuasit tangere morsu.
Post haec supremam promit sententia legem,
Serpentemq; reum prima sic uoce notauit.
Tu uerò cuius fucatis foemina uerbis
Capta semel, similes Adam pertraxit in ausus,
Propter utrumq; reus, pendes quod fecit uterq;,
Nec tibi sublimis constabit pectore uertex,
Callida sed pronus per terrâ corpora uolues,
Vtq; fuga trepido sinuosa uolumina currant,
Non gressus sed lapsus erit, teq; ipse sequêris
Flexibus, & spiras uiuentia uincula nectent.
Tum propter suasam miserorum cordibus escam
Tellurem captans pastu uesceris inani,
Mensibus & certis, fugitiuus ab aëre sudo,
Inclusus terris communi sole carebis.
Inter cuncta replent, quae nunc animantia mundum
Omnibus inuisus fies, grauis omnibus horror.
Praecipuè infoelix mulier, cum prole futura,
Tecum inimicitias odio constante reponet,
Seminibusq; tuis eius cum semine bellum
Perpetuum, sed dissimilis uictoria, nam qui
Ambos una opera uicisti subdole serpens,
Olim erit ut sexum muliebrem pronus adores:
Cuius tu quanquam pauidae insidiabere calci,
Conteret una caput, tandem tibi foemina uictrix,
Nascendumq; etiam tali de stipite germen.
Posthaec attonitam iudex commotus in Euam.
Et tu quae primam uiolasti foemina legem,
Accipe, ait, reliquum uitae quod restat in aeuum,
Imperium patiere thori, dominumq; timebis,
Quem dederam socium: cuius tu subdita iussis
Pareto, & libitus posthaec assuesce uiriles.
Moxq; ubi concipiens foetum persenserit aluus,
Ventris onus gemitu testaberis, ac tibi clausum
Anxia crescentem portabunt uiscera fascem:
Donec transacto fastidia tempore complens,
Naturale malum partus ab uindice partu
Producas, uita ut prolis sit poena parentis.
Sed quid multa loquar miserae discrimina matris?
Nam cùm praeduro mulier confecta labore

Optatam sobolem, tali produxeris ortu,
Lugebis uacuos nonnunquam orbata dolores.
Interea trepidus iam dudum sustinet Adam,
Quid sibi terribilis tandem sententia seruet.
Cui pater attentis, inquit, nunc auribus, & tu
Accipe quid mereare, leuis quem fœmina uicit.
Impolluta prius pulchro sub germine tellus
Non iam fida satis, nec puro semine simplex,
Pristina monstrabit corruptum terga per orbem,
Exemploq; tuo semper tibi terra rebellans,
Vepribus, ac tribulis armata, resistere discet.
Aut si frangenti cedens succumbit aratro,
Vomeris affixo mordaci dente subacta,
Pinguia decipient mentito germine culta.
Nam pro triticeo lolium consurgere fructu,
Et fictas segetes, uacuasq; dolebis aristas,
Sic ut uix centum producant iugera panem.
Sudore assiduo nitens, quem sumat egestas,
Illecebramq; cibi pœnalis uindicet esca.
Aequalem brutis facient tibi pabula uitam,
Et simul herbarũ succos, pastumq; requires,
Stercoreq; assimili depressa grauabitur aluus,
Atq; onerosa diu uoluetur talibus ætas:
Donec præscriptum donent tibi secula finem,
Et compacta luto, rursum soluantur in illud
Membra, simulq; leui fias de puluere puluis.
Ante tamen durum nati præcurrere letum
Conspicies, pœnasq; tuas in prole uidebis,
Vt metuenda magis cernatur mortis imago,
Peccasse agnoscas quid sit, quid mortua fieri,
Quidu' ue mori: ac nequid desit tibi forte malorum,
Acrior immenso miscebitur ira dolori.
Nam cùm prima tibi producent tempora natos,
Liuor edax arcto certabit limite mundi,
Nec iam sufficiet uacuus conflictibus orbis,
Totaq; fraterno congressu terra tremiscet,
Alter in alterius consurget uulnera frater,
Telluremq; nouam cognato sanguine tinget.
Exin posteritas uarios passura labores,
Per uarios casus mortalia debita pendet.
Dum ueterem ductus dissoluat terminus orbem,
Occidat omne uigens, finisq; redarguat orta.
Audierat, motumq; dedit conterrita tellus.
His pater exactis, hœdorum pellibus ambos
Induit, & sancta paradisi ab sede reiecit.
Tunc miseri egressum properãt, mundũq; uacantẽ
Intrant, & celeri perlustrant omnia cursu. A
Et quanquam uarijs herbis ac gramine picta,
Et uirides campos, fontesq; & flumina monstrat,
Illis fœda tamen species mundana putatur,
Post paradisi tuam, totumq; uidentibus horror.
Vtq; hominum mos est, studio maiore negata
Amplecti, & uetitis grauiore incumbere cura,
Sic maiore animo clausus paradisus amatur.
Quæq; magis multò paradiso extenditur, illis
Angustatur humus, strictumq; tuentibus orbem
Omnia lata nimis parent angusta duobus.
Squallet & ipse dies, caussantur sole sub ipso
Subductam lucem, cœlo suspensa remoto
Astra gemunt, tactusq; prius uix cernitur axis.
Tunc inter curas permixto felle doloris,
Affectus sensere nouos, & pectora pulsans
Nondum compertas prorumpit fletus in undas,
Attentisq; genis iniussus defluit humor.
Haud aliter uiuax deceptus mole caduca
Spiritus, impleto uenit cum terminus æuo,
Post obitum peccata dolet, tum quidquid iniquum
Gesserit, ad mentem reuocat, tum pœnitet omnes
Errorum lapsus, semet quos iudice damnat.
Quòd si præteritæ reddatur copia uitæ,
Sponte ferat quoscunq; dabũt mandata labores. B
Crudeli similes narrant de diuite questus,
Historiam cuius cœlesti numine Lucas
Tradidit afflatus, paucis ego ab ordine totam
Dum repeto, linguis omnes animisq; fauete.
Ille cothurnatus gemmis, & fulgidus auro,
Serica bis coctis mutabat tegmina blattis,
Inde ut bacchantem traxissent tempora mentem,
Currebant epulæ totus quas porrigit orbis,
Cúmq; peregrinus frugem misisset aceruus,
Feruebat priscum crystallo algente falernum:
Viuida quinetiam miscebant cynnama thalli,
Et suffita domus pingui fragrabat amomo.
Quod pelagus, qđ terra creat, qđ flumina gignũt,
Certatim ad mensam ueniebant, omniáq; illuc
Portabat pallens auri cum fasce minister.
Diuitis ante fores pauper tum forte iacebat
Languidus, obstrictis resoluto corpore membris,
Et supplex poscebat opem, nõ munera quærens,
Sed tantum siquas emittat copia diues
Relliquias, spectans aluus ieiuna rogabat.
Verùm clamanti diues non addidit aurem,

Nullaq;

A Nullaq́; languentem pietas respexit egenũ:
Nec quæ completis cecidere superflua mensis,
Pauperis ad uictum quisquam dedit:insuper ægri
Despicitur facies,& putria uulneris horrent.
Cumq́; canes miti perlambant ulcera lingua,
Blandior,& lasso feritas medicabilis adsit:
Sola hominum nescit mens dura & cruda moueri.
Hæc sed diuersa penitus dum sorte geruntur,
Impendens obitus pariter pulsauit utrumq́;,
Diuite præuento,qui dum immortalia sese
Secula uicturum sperat,formidine nulla
Mortis adhuc animũ immemorẽ pulsauerat:atqui
Optatam pauper longo uix tempore mortem
Inueniens,uictor morbos artusq́; reliquit.
Ille quidem, celsa dudum qui floruit aula,
Fletibus ad tumulum stipato funere fertur,
Auratoq́; datur,conditus membra,sepulchro,
Et preciosa tegunt elatum lintea marmor.
Spiritus abstruso sed mox demissus auerno,
Ardet in æternis per sæua incendia pœnis.
E quarum medio sublimi in sede locatum
Haud procul,ut uisus coniectat,sed procul inde
Vt docet euentus sinubus conspexit ouantem
Abrahæ iusti,mutatum in paupere uultum,
B Nec similem illius, quem dudum è luce receptum,
Quarto fortè die uix quisquam largus humandi
(Ne per corruptum naturæ lege cadauer
Dira frequentato contagia mitteret orbi)
Obtectum laceris tenui uelamine pannis,
Naribus adstrictis nuda tellere locarat:
Angelicis uero manibus sublime leuatus,
Iam diues,iam sanus erat, contraq́; superbus,
Qui malè congestos auri cumularat aceruos,
Mendicat uel tantum unam de paupere guttam,
Arida ut extinctis irroret guttura flammis.
O pater electos(inquit)qui sede beata
Colligis, et meritis dispensas præmia iustis,
Hæc ego non merui,sed saltem hoc deprecor unum,
Lazarus ut digitum gelidas intingat in undas,
Et linguam extincto flammantem mitiget igne.
Quòd si nec refrigerio hoc extinxerit omnes,
Tempore uel saltem modico mihi temperet æstus,
Donec fessa breui respirent membra quiete.
Taliter immixto lachrymis stridore rogantem,
Magnanimus uerbis patriarcha intercipit istis.
Desine iam miseras incassum fundere uoces,
Et uanas miscere preces:haud talia dudum
Dicta dabas,cùm te in foribus præsente iacêret
Ipse ignotus,egens,eger,ieiunus,inanis,
Cùm congesta tuas onerarent fercula mensas,
Nec quisquã interea clamantẽ audiret egenũ.
Quapropter tandem librato examine ueri,
Præteritæ uitæ sortem dependit uterq́;,
Permutatq́; uices,& te iam suffecit amplis
Exundasse bonis:qui fleuit,gaudeat, & qui
Curarũ expertem duxit per gaudia uitam,
Iam fleat æternos spirans è pectore planctus.
Insuper horrendus qui se interponit hiatus,
Non sinit abiunctas misceri fœdere partes,
Vt reuocare gradum nec uos, descendere nec nos
Rursus ad inferni ualeamus claustra tyranni.
Ille gemens uanum repetita uoce precatur.
Si nil post obitum prodest commissa fateri,
Nec tua mutatur fixis sententia uerbis,
Hoc concede mihi,nulla quod lege uetatur.
Defuncto fratres dilecti quinq́; supersunt,
Obsecro ad hos properet,qui uiuos corrigat,antè
In tormenta cadant quàm talia,carne soluti.
Nam quamuis duro persistant corde rebelles,
Si tamen abstrusa quisquam de morte reuertat,
Credent experto, pœnasq́; subire timebunt.
Talibus ille quidem,fusis sed in aëra uerbis,
Nulla etenim meriti post mortẽ facta potestas.
Vos ergo dum uita manet, dum lege uigetis,
Patronusq́; adstat patris ante tribunal Iesus,
Nec iam obturatis pulsatur ianua ualuis:
Dum locus est flendi,dum se clementia Christi
Pandit,flete admissa,nec inde admittite flenda.
En comperta tibi primi est occasio planctus,
Vtq́; sui casus nunquã reparabilis Adam
Pertulit exitum:passuri nomine Christi.
Nam licet æternos meritosq́; euaserit ignes,
Hæc nimium tamen infœlix incommoda sensit,
Perdita ne precibus,lachrymisue reduceret ullis.
Extunc paulatim retro sublapsa referri
Vita prior,cunctisq́; malis laxarier orbis.
Tum tristes morbi,& uarij subiere dolores,
Et corrupta satis, dira pinguendine tellus,
Lethali quædam suffudit germina succo.
Inde truces sæuire feræ dudumq́; timentes
Excitat ad pugnam tunc primùm conscia uirtus,
Reddit & armatas,unguis,dens,ungula,cornu.

Ipsa etiam leges elementa resoluere primum
Et uiolare fidem mortalibus omnia certant.
Inflatur uentis pelagus, uoluuntur & undæ,
Excitusq; nouum turgescit pontus in æstum.
Tunc primùm tectis tetra caligine cœlis,
Ingratos hominum castigatura labores,
Grandineos pauidis fuderunt nubila nymbos,
Atq; polus discors inuidit germina terris.
Quin magis ipsa sibi tellus aduersa negauit,
Seminis excepti uertens mentita nitorem.
Hæc mala tum primũ gemini sensere parentes,
Posteritas nam quanta ferat dispendia rerum,
Vix cui uel linguæ sint centum, ferrea uel uox
Enumerare queat: nec si quem Mantua misit,
Mæoniusq; canat diuino carmine uates.
Nam quis tot referat motus? quis denique fando
Euoluat, totos qui uoluunt secula fluctus?
Arma fremunt, crebra quatitur formidine mũdus,
Funditur irriguus sanguis, maiorq; sititur.
Quid dicam celsas præclaris cœtibus urbes
In deserta dari? populos populante ruina
Dispergi, & lacerum uacuari partibus orbem?
Seruitio subdi dominos, famulosq; uicißim
Præferri dominis, & belli sorte perire
Sors generis quondã quos claro è sanguine misit.
Et si fortè breui requiescant tempore bella,
Legibus armatas furere in certamina lites.
Ius anceps pugnare foro, quo iurgia fratrum
Non leuius uotis feriunt, quàm prælia telis.
Sed quis nota notet, clament cùm facta nocentum?
Quis fraudes & furta gemat gaudente rapina?
Quisue mora fleat, si coràm maxima fiunt?
In deminora tamen, si summis iuncta notentur.
Nam per se nullum facinus sub iudice paruum est.
Nec datur hic cũctas percurrere carmine fraudes:
Hoc unum dicam breuibus, post damna priorum
Nil superesse mali, quod non uel perpetret orbis,
Vel toleret, plenus scelerum, plenusq; dolorum.
In casu discrimen habens, & crimen in actu. (est,
Sed tu Christe potẽs, cui semper parcere prõptũ
Tu figulus massam potis es reparare caducam,
Et confracta diu ac resoluta refingere uasa,
Qui dudum in uili latitantem puluere drachmam,
Clara Euangelij uerbiq; ardente lucerna
Inuestigasti magni tu pastor ouilis,
Qui procul à caulis, longoq; errore uagantem
Quæris ouem, utq; suo gaudens reddatur ouili, A
Sarcina fit, quæ cura fuit: nec quærere tantum
Illa satis cœlestis habet clementia Christi:
Ni ferat impositam tergo, atq; in ouile reducat.
Vtq; unam ex omnibus Stygij de fauce barathri,
Inferniq; lupi crudeli ex ore receptam
Accipias. Euangelicus te filius ille
Iunior instituet: pecudis qui forma reuersæ,
Quid fugias docet, & lapsus, quo deniq; pacto
Ad meliora queas pacato patre reuerti.
Ille quidem exhaustos postquã dispersit aceruos,
Vitaq; consumpto mutata est prodiga censu:
Turpia porcorum dignè conuiuia sectans,
Optauit siliquis compleri uilibus aluum,
Donec sæua fames longo discrimine uictum
Cogeret offenso tandem se reddere patri,
Confessumq; reum laxato crimine solui.
Quem mox prostratum mitis pater, alleuat ultro,
Et trepidum blanda solatur uoce pudorem.
Quin & quẽ loquitur, facto testatur amorem,
Nam reduci ornatus uestis dat prima secundos,
Lætaq; solennis celebrat cõuiuia cœtus,
Quod rediuiua suis quondam quasi funere proles
Surgat, & orbato redeant noua lumina patri. B
At tu cunctipotens hominum rerumq; creator,
Quanquã omnes fieri saluos cupis, atq; beatos:
Nulla tamen pateris nostræ dispendia mortis.
Nec mundo pereunte, tuis contingere damnum
Diuitijs poterit: nescis decrescere, nescis
Augeri, & pleno perstat tibi gloria regno:
Sed famulis id redde tuis, quod perdidit Adam,
Quodq; tulit primùm uiciatæ stirpis origo,
Ortu restituat per te pia uita secundo.
Forma uetus nimium lacero circundata peplo,
Iam ueteri scissam ponat cum crimine uestem.
Pallia prima pater redeunti porrige proli.
Olim seminecem miserans tu fortè repertum,
Inq; uia abiectum (quem non multò antè latrones
Præterea inflictis spoliarant undiq; plagis)
Hunc tu Christe uiã, sumpto dũ corpore, curris
Allisum reperis, nec deseris: insuper ægrum
Carnis iumento importas, & uulnera sanas.
Non secus inferni qui dudum præda latronis
Multiplici exanguem trahimus pro uulnere uitã:
Nullum aliud, præter te unum, solamen habemus.
Quòd si nunc medico, curabit uulnera fotu.

Gratia

A Gratia designata oleo, sapientia uino.
Et Samaritani nos extera cura fouebit:
Pelletur ualidus medicato corpore languor.
Ergo qui non uis moriendi crescere causas,
Nec peccatorum crudelia funera quaeris,
Sed mage conuersi ut uiuant: blando excipe uultu,
Quos confessa tibi gemitus pia pectora fundunt,
Vt quondam tecum passae sub tempore carnis,
Proximus immani pendens de stipite latro,
Quem non culpa tibi similem, sed poena tenebat,
Confessi: uenia supplex est criminis usus.
Ille etenim non ut membris, ita corde ligato,
Etsi confixas clauis extendere palmas
Non potuit, liber mentem cum uoce tetendit,
Sicq; reus scelerum cùm digna piacula pendit,
Martyrium de morte rapit: cui fine sagaci
Prouida cura fuit tales non perdere poenas,
Praeripuitq; aditum moriens, coeloq; leuandus
Arduus sublimi tenuit compendia saltu.
Porrige sic nobis celsam pater inclyte dextram,
Nos quoq; perpetuae consortes effice uitae.
Atq; profanati deceptis fraude latronis,
Vt tibi compasso miserans succurre latroni:
B Inuida quos hostis paradiso depulit ira,
Fortior antiquae reddat tua gratia sedi.

ALCIMI AVITI LIBER IIII.

De diluuio mundi.

INfectum quondam uicijs concordibus orbem,
Infandumq; nefas, coelo ulciscente piatum
Diluuio, repetam, sed non quòd fabula mendax,
Victuros lapides mundum sparsisse per amplum
Deucaliona refert, durum genus, undè resumpti,
Descendant homines, cunctisq; laboribus apti,
Saxea qui durae monstrant primordia mentis:
Sed ueri compos, fluctus nunc prosequar illos,
Per quos immissus rebus uix penè creatis,
Lactentem uelox praeuenit terminus orbem.
Extulerat mortale genus crudelibus ausis
Ingentes animos: omni pro lege uoluntas
Sola erat, usq; adeo conuersi in crimina mores:
Ius hominum nullum, tum nil distare putatum
Fasq; nefasq; inter: recti custodia nunquam,
Non iudex, non testis erat, non deniq; rector,
Arbiter aut morum, uel qui suaderet honestum:
Sed principes sibi quisq; fuit, uirtute nocenti.
Nec meritis, sed mole potens: qui fortior esset,
Hic melior sibimet sese censore placebat.
Brutorum quàm hominũ uitã magis esse putares,
Nam diuinum in se non intellexit honorem
Mens humana suum, brutoq; simillima facta est.
Sanguis potus erat, caesorum uiscera passim
Indomitis laceras praebebant mentibus escas.
Insuper & quadrupes, si cuiquam humanius esset
Ingenium, medijs uel mortua belua campis
Pastus erat: tum nulla fides, lex nulla uigebat.
Quàm uerò pecorum ritu permissa uoluptas,
Et diffusa palàm ruptis lasciuia frenis,
Luxuriaeq; forum, atq; obscoeni nundina mundi
Ferueret, casto fas non est dicere cantu.
Talibus ac tantis hominum gens improba gestis,
Siluestres animos, naturae foedere rupto,
Induerat pulsaq; procul ratione furebat,
Desertaq; Dei coelestis imagine, prorsum
Omne decus mentis turpi deiecerat actu.
Haud secus ac pulchri cùm fertilis area campi
Quam succisa dedit purgato robore silua,
Dum colitur, iusto paret foecunda labori:
Subijcitur rastris, respondet frugibus, ac se
Seruat composito ruralis gratia uultu.
Contrà autem exercere solum si negligit, aut si
Agricola oblitus sua brachia forte remisit,
Laxauitq; manus, fessoq; quieuit aratro:
Pigrescit primùm durato cespite tellus,
Mox rudibus ramis, atq; aspera palmite crebro,
Disciplinatos dissuescit promere fructus,
Et frutices mittit, siluamq; minatur inanem:
Quam si nec fera succisor falce repurget,
Non iam uirgultis, sed denso stipite lucus
Texitur, & steriles diffundit in aëra frondes:
Donec conclusa ramis currentibus umbra,
Mox importunae depulso sole tenebrae,
Ad secura feras inuitent ludere lustra.
Taliter humani generis non ordine recto
Perdita mandatae iam post primordia legis,
In prauum labens paulatim uita tetendit.
Proficiens peiore uia, constantior ipso
Iam patribus studijs nutriti criminis usu,
Et tamen auctorem uicij culpaeq; magistrum,
Doctior erratis, lapsuq; peritior omni
Succiduae prolis crescens audacia uicit.
Vt fluuius, primùm parua diffusus ab urna,
Perspicuum laeto promit qui gurgite fontem,

A Quæ premitur nimio tellus insana tumultu.
Sed uitijs fordens, fluctu delebitur orbis.
Ad chaos antiquum species mundana recurrat,
Inq; suas redeant undarum pondera sedes.
Arida succumbat lymphis, rursusq; sepultas
Terrarum species informis contegat humor.
Hæc clades homini, carniq; hic terminus esto.
Sic pater æternus disponens funera rerum,
Diluuium dextra terras uibrabat in omnes.
Interea pleno uiuebat iustus in orbe
Vnus homo, & mentem solus seruabat honestam:
Nullus uota Deo donis precibusq; ferebat
Hunc præter, summus quem dignū laude creator
Nosset, & exceptum uitæ seruare pararet,
Stemmatis hic sacri, nam claro nobilis ibat
A proauo, quem prisca fides & conscia uirtus
In cœlum sine morte tulit: sic celsa petenti
Successit magnis non impar filius actis.
Nec minimum est, illum salui cum corporis usu,
Terrenas liquisse domos, intrasse supernas.
Quanquā quo Noë proauus conscenderat Enoch,
Elias cursu post tempora longa secutus,
Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis,
B Cùm suspensa leues trāsmitteret orbita uentos,
Vngula uel premeret cassato pondere nubes,
Vallatumq; ferens sanctum non ureret ignis,
Et motus seruans nesciret flamma calorem.
Hos igitur satis est cœlum potuisse mereri
Membrorum sub lege sitos: sed non tamen illud
Segnius admirer, sancti quod tempore Noë,
Vnius ob meritum, natis nuribusq; tuendis
Orbis in exitio allatam nouere salutem.
Est ille in cœlis, numeros qui præterit omnes,
Angelicus sine fine chorus, qui laude perenni
Conclamat celebratq; Deum, famulātia suetus
Ferre ministeria, & iussis parere supernis.
Hi nunc quod rectum mortalia corda precātur,
Concipitur dignis sacro quod pectore uotis,
Quicquid larga manus collectis spargit egenis,
Excipiunt, sanctoq; ferunt super astra uolatu,
Quinetiam iustos, fragilis dum uita fatigat,
Tutantur, mundiq; inter discrimina seruant.
Sed tamen in cunctis præcellit clarior ille,
Maxima queq; Dei quo dispensante ministro,
Res geritur, rebus mysteria qui parat altis.
Hic dominum cœli uenturum, corpore sumpto,
Virginis intactā iussus prædixit in aluum,
Sacraq; dotali compleuit uiscera uerbo.
Hic & Baptistæ præcurrens nuncius ortum,
Desperata diu dum ferret germina patri,
Inter sacra uirum conterruit, & dubitantes
Protinus insolito restrinxit more loquelas:
Donec prædicto fœcundam redderet ortu
Prolis anum: multos steriles quæ tenta per annos
Fudit diffidens effœta puerpera fœtum.
Hic rerum solers, summusq; archangelus ille,
Aëra per liquidum, leuibus circundatus auris,
Vibratasq; mouens ignito corpore pennas:
Nulli conspectis ad terram motibus ibat.
Et tum forte gemens cunctorū crimina Noë
Inflexis stratus genibus, cū supplice planctu
Mundanis ueniam mundo nolente petebat:
Cum subito clausis foribus tamen aliger intrat,
Conspicuus claro resplendens nuncius ore.
Horrescit uisu tanto perterritus heros,
Mortalisq; oculus fulgorem ferre supernum
Vix ualet, & pauidi detorquent lumina uultus.
Ille salutiferis primùm mulcere timentem
Aggreditur uerbis, cœliq; exponere iussus.
Hæc per me, summus pelagi terræq; creator,
Imperat ut primùm concessa pace quietus
Excipias, nostrisq; fidem des optime uerbis.
Insperata quidem cunctis sententia lethi
Imminet, hanc solus sed enim tu euadere cladem;
Et præscire potes: nam te calcata uoluptas,
Iampridem rectum toto discreuit ab orbe.
Vnica sed quoniam sæuo te excludere letho
Forma modusq; potest: tantos euadere casus
Qualiter incipias, paucis ex ordine fabor.
Finis erit rerum permissis undiq; lymphis,
Atq; relaxata uastabitur orbis abysso.
Nunc age congestis crescat fortissima lignis
Machina, quæ surgens fluctus superenatet omnes,
Tercentum cubitos, per longum ducta, tenebit,
Bisquinis latè claudetur, bisq; uicenis
In triginta illi constabit culminis altum,
Tristegaq; hic facies, simul & cœnacula, in illis
Cuiusq; asseruans animalia plurima formæ,
Quis statues uarijs discreta cubilia cellis.
Tum ne rimosi compagum forte meatus,
Accipiant inimicum imbrem, memor esto linire
Iuncturas laterum, pigrumq; infunde bitumen.

Taliter effectam cùm consummaueris aedem,
Protinus ingredere, ac mundum dimitte cadentē,
Exclusit quem culpa frequens, includere clades
Incipiat, circumq; fremant te sospite mortes.
Quinetiam lateris sociam succedere tecto,
Et cum coniugibus natos intrare iubeto.
Tuq; secundus eris deleti germinis auctor,
Vt te post primum repleatur terra parente.
Sed quia perfecto diuinis uiribus orbe
Post operis finem, post leges, postq; sacrata
Sabbata, formari quidquā non conuenit ultra,
Ne penitus cessans intercidat omne creatum,
Spirantum è cunctis pecorū, celerumq; uolucrū,
Siluarumq; feris, iumentorumq; potentum:
Vel quae per tractos reptant labentia motus,
Bina cape, & tecum claustro uictura reconde:
Sic tamen ut proprios teneant sua uincula sexus,
Vnde genus rursum tellus implenda resumat.
Nec timeas ne forte feros animantia motus
Seruent, aut solitis praesumant rictibus iras:
Foedus erit cunctis, quae discordantia profert
Per uarios natura modos, & pace fideli
Parebit iussis, quidquid concluseris illuc
Serpentis tantū semper figmenta caueto,
Vertice submisso blandum licet ille trisulcis
Finxerit abscondens per dulcia sibila linguis
Immortale odium: nec quidquam, si sapis, illi
Credideris, blando sermone infidus inescat.
Nam quicunq; semel laedendi quaesijt artes,
Hic semper suspectus erit, penitusq; cauendum est,
Ne iam mentito coniungat foedera prudens.
Tu post exemplum iussis seruire memento.
Haec fatus, uacuum leuibus secat aëra pennis,
Mortalem fugiens aciem, coeloq; relatus
Heroem trepidum mandata lege relinquit.
Ipse tamen talimanibus cū uoce leuatis,
Quisquis, ait, nobis tantam spondere salutem,
Seu missus, seu sponte uenis, ex aethere celso,
Et placidum fausto confirmas foedere pactum:
Sis fautor, firmentq; tuas promissa loquelas,
Auxiliumq; tuum conatibus infere nostris,
Vt tenuis tantam ualeat manus edere molem.
His breuiter dictis uitae spem corde reponit,
Aggrediturq; celer sacri praecepta laboris.
Quis tantus capiat sensus? quis deniq; sermo
Explicet, aduectis fuerit quae copia lignis?
Nudati colles, spoliatis arbore siluis
Iam sua certatim concedunt robora montes.
Pelion immensas mittit de uertice quercus,
Insuper exponit multa uirtute recisum
Ossa nemus, Pindoq; abies subducitur alto.
Atlas ipse nouas ictu resonante secures
Sensit, & annosas dedit ad naualia pinus.
Immensum tunc surgit opus, contexta leuatur
Porrectis trabibus praecelsi culminis aedes.
Haec inter, discors uarij sententia uulgi,
Nam multi lymphis obstacula tanta parantem
Irrisere uirum, moles quod tanta moueri
Fluminibusq; dari nequeat: quam forte nec amplis
Euphrates Nilúsue queant includere ripis.
Humani generis quid mens incredula reris,
Mortalem non posse manum coniungere ponto
Aedem longinquam? pontus namq; obuius ultro
Curret, & adductum tanget stans fabrica littus.
Ast alios celsam compacto robore massam
(Ignaros quanquam cladis caussaeq; latentis)
Mirari nouitas, & formidare coēgit.
Haud aliter studium iam tunc diuiserat omnes
Quàm nunc mundus agit. sunt qui cōpuncta fideli
Corda dicant operi, rebusq; instare supremum
Discrimen norunt: corpus cùm conoidet omne
Bacchatamq; diu consument secula carnem:
Effugiet tunc ille malum, quicunq; paratus
Praeduri ualidam aedificarit tegminis arcam,
Per lignum uitale crucis seruatus ab undis.
Tunc cernet quanto contempserit ocia fructu.
Hic tamen interea sudantem, operiq; uacantem,
Non'ne piger lucri quisquis taedensq; laboris
Insanire putet? cura quod solus inani
Aestuet, & rebus nolit pereuntibus uti?
Sic epulans parcum, sic largum quisquis auarus,
Sic nudum raptor, sic castum ridet adulter,
Sic circumscribens illuso simplice gaudet,
Sic sapuisse dolet diues, dum congregat aurum
Spargentem nummos uarios in pauperis usus:
Consumptis opibus miserum ratus esse beatum.
Ergo repentinum iudex cùm cerneret orbi
Aduentare diem, finis, sic protinus inquit,
Imminet, ut iusti quondam sub tempore Noe,
Diluuium uanos mundi cum repperit actus,
Et carnem consumpsit aquis, opifexq; salutis
Euasit facto diffusa pericula claustro.

Haec

A Hæc Euangelicis sunt inclamata figuris.
Prouidus interea consummat conditor arcam.
Tunc iussæ accurrunt uolucres, tunc bestia quæq;
Consuetum linquens siluoso tegmine lustrum,
Deposita feritate venit, seseq; tenendam
Ingerit occurrens, & libertate relicta
Includi gaudet, tantum decreta futuri
Vis ualet: occultus brutis in sensibus ardet
Terror, & expectans agitat formidine mentem.
Ast homines quos sors certi discriminis urget,
Vicina nec morte pauent, sic uindice cœlo
Securos lætosq; reos tellure Gomorrhæ,
Iam prope sub flammis sententia dicta uidebat.
At contrà Niniuæ populis terrore salubri
Præualuit pro pace metus: iam uenerat illuc
Iussus, multum ille, & terris iactatus & alto,
Qui clamaturus tantæ discrimina plebi,
Diluuium timuit, mundo constante propheta.
Hauserat hunc ualido peruadens belua rictu,
Immersumq; mari uentris concluserat arca.
Deglutire uirum, fauces implere capaces,
Ardenti monstro cùm sic permissa potestas:
B Non licuit, mordere tamen, nil dentibus actum est,
Sed cupidum intrauit deludens præda uorantem,
Inuasusq; cibus ieiuna uixit in aluo.
Dumq; illum ternos agitasset belua soles,
Et noctes totidem, ac littus uacuanda uiderent,
Tunc castigatum uomuere ergastula pastum.
Vt monstro exutus uates, cœlumq; recepit,
Contingens terras magnam tunc percitus urbem
Terribili cum uoce petens: uis criminis, inquit,
Ardentis, nisi pœniteat, purgabitur igni.
Iamq; uenit finis, lentum est hoc dicere uenit,
Non plus fatus erat, totus coniurat in omne
Lamentum populus, concurrunt undiq; fletus,
Pectora tunduntur, cœlum suspiria pulsant.
Mollibus abiectis, cilicum dant tegmina setæ,
Inq; cibos cineres, lachrymas in pocula fundunt.
Ipse etiam, dignus tali qui tempore princeps,
Ante aciem flentum portet uexilla salutis,
Atq; (nouum dictu) metuens discrimina uincat.
Proijcit hinc sceptrum, linquit sublime tribunal,
Pallia blattarum spreto diffibulat auro,
Serica despiciens, atq; aspera tegmina sumens.
At pius ex alto contemplans talia rector,
Exertas reuocat sedatis motibus iras,
Vibratumq; tenens restringit meßile ferrum.
Ergo ubi collegit siluestres undiq; sexus,
Inclusitq; feras pecudum, tunc elegit illa
Sumere quæ licitũ est, et ob id quæ munda uocatur.
Hinc certum septena dedit uiuẽtia claustro,
Vt ternis paribus seruato semine salus,
Septima quæ fuerint sacris quandoq; litentur.
Et iam uitalis concluserat omnia carcer,
Tunc iustum, cunctosq; suos natosq; nurusq;,
Accipit expectans claustrum, uitæq; reponit.
Nam seruos nondum dederat natura uocari,
Nec dominos famulis discernere nouerat ordo.
Primus enim maculam seruili nomine sensit,
Huius natorum medius, qui forte cachino
Distectum petijt misero spectamine patrem,
Materiamq; sui risit deformior ortus.
Quod postquàm sanctus Noë resciuit, in iras
Ardet, & irrisi seruum pro crimine patris
Germanis iubet esse suis: primũ inde repertum
Seruitij nomen, cuncti nam semine ab uno
Prodijmus, patremq; omnis sibi uendicat unum
Posteritas, deq; ingenuo mala crimina seruum
Efficiunt: quod si uitam pòst degat honestam,
Natales faciens sibimet, iam nobilis inde est.
Seruitij causas igitur fecisse reatus
Cernitur, & liber peccans, fit crimine Seruus.
Nuncius interea dudum qui missus, ab alto,
Detulerat iusto cœlestis munera uerbi,
Vt clausam uidit perfectis omnibus arcam
Expectare diem, rursus descendere cœlo
Festinans, laxos firmauit cardine postes
Inclusitq; uiros, atq; ostia fortia traxit,
Confestimq; leuans supero se rettulit axi.
Aeuo sexcentos senior transcenderat annos,
Lunaq; bis plenos addebat menstrua cursus,
Septimus & decimus qui pòst illuxerat orbi,
Vltimus ille dies, iam tunc dedit omnia letho.
Ilicet obtegitur cœlum, nimijsq; tenebris
Victa repelluntur fuscati lumina solis.
Insanas hominum mentes uix tangere terror
Cœperat, insolito mox profluus æthere nymbus,
Et ualido primum similis demittitur imbri.
Arida terrarum pariter maduere per orbem.
Vna fuit toto facies & nubila cœlo.
Aegyptus tunc ipsa nouas expauit ad undas,
Alsit & infusus Garamas dudumq; calentes

Humida Maßylas tetigerunt frigora Syrtes.
Nec longum pluuiæ species, non deniq; guttæ
Stillant, sed rupto funduntur flumina cœlo.
Non aliter Tanais niuibus cùm pascitur albis,
Rypheo de monte ruens illiditur amni,
Præcipitatq; simul longo quod tramite ducat.
Vndarum tali quatitur certamine tellus,
Fitq; lacus instar compressus fluctibus aër.
Nec tamen hic lymphas tantum fudere superna,
Terrestres etiam mundus consurgit in iras.
Rumpitur omne solum, crebros dant arua meatus,
Prosiliunt fontes, ignotaq; flumina manant.
Vergitur in sursum mutato pondere nymbus.
Inde cadens cœlis, hinc terris undiq; surgens,
Occurrit mox unda sibi, iunctoq; furore
Coniurant elementa neci, transcenditur omnis
Riparum limes fluuijs, atq; obice rupta
Sæuit laxatis discurrens humor habenis.
Sed cùm diffusæ spacium concludere terræ
Omnia certarent, mundumq; implere capacem:
Suspendi forsan potuit sententia lethi,
Atq; mora maiore trahi: quò tardius omnem
Concedens spacium rapiat mors ultima carnem.
Ni pater Oceanus, mundum indignatus in ipsum,
Qui terras omnes tantùm uno littore cingit,
Exiret, rumpensq; fidem perfuderet arua.
Ergo ut peruersi uindex crudelior orbis,
Dissipat æternas leges, & sede relicta
Regna aliena petens, naturæ fœdera turbat.
Vt duros primùm pelagi sensere furores
Illustres fluuij, magnos quos inclita cursu
Fama refert, motusq; nouos stupuere parumper.
Vt credas sapuisse fugam, sic uersa retrorsum
Vndarum in terris sublata uolumina spargunt.
Insequitur tamen oceanus, refugisq; fluentis
Imminet, & salsis impellit motibus amnes.
Tunc maior strepitu tanto mortalibus ægris
Fit metus: ascendunt turres, & celsa domorum
Culmina, præsentemq; iuuat uel tempore paruo
Sic differre necem: multos dum scandere tentant,
Crescens unda trahit: quosdam fugitare uolentes
Consequitur, cursuq; fugam deprendit inanem.
Ast alij longo iactantes membra natatu,
Defessi spirant animas, aut pondere nymbi
Obruta flamineas immixta per æquora lymphas
In quocunq; bibunt morientia corpora monte.
Aedibus impulsis alij periere ruina, A
Cumq; undis fluxere simul dominusq; domusq;.
It fragor in cœlum, sonitu collectus ab omni,
Quadrupedúq; greges, humana in morte ructum,
Augent confusos permixta uoce tumultus.
Hæc inter miseri feruentia funera mundi,
Prægrauis insanis pulsatur motibus arca,
Compagesq; tremunt, stridens iunctura laborat.
Nec tamē obstructā penetrat uis improba, quāquā
Verberet, & solidam fluctu feriente fatiget:
Non aliter crebras Ecclesia uera procellas
Sustinet, & sæuis nunc diuexatur ab undis:
Hinc gentilis agit duros sine more furores,
Hinc Iudæa fremit, rabidoq; hanc impetit ore.
Hæreseωn uesana furens exinde charybdis
Concutit, & Graiùm sapientia stulta sophorum.
Quæ quanquā inter se uario certamine pugnant,
Debellanda tamen siquando Ecclesia, gaudent
Consensu unanimi Christi consurgere contra
Nauiculam, & uanis mendacia fingere uerbis.
Sed clausam uacuo pulsant impune latratu.
Iam medium crescens arcæ contexerat unda,
Commoratq; cauam suspendens undiq; molem:
Sed melius tutam, facili portante natatu,
Quoq; uocant unde sequitur iam mobile pondus, B
Sic nos seruati meliora in tempora, mundo
Cedere discamus, dum ducimur: omne resistens,
Si flecti nescit, metuat uel pondere frangi.
Sed sic cedamus, fluxum ne sentiat intus,
Peccatum'ue trahat mens impenetrabilis ullum.
Nauigat interea claustro commissus eunti
Fons uitæ, seruatq; furens super omnia pontus
Orbis depositum, fido quod tegmine promat,
Cùm pax terrarum reddi sibi debita poscet.
Sic fluitanti unde tellus subducitur omnis.
Quinetiam inflatæ liquidum super æthera summis
Collibus impositæ uicerunt edita lymphæ.
Delituit tectus ponto tum piniger othrys,
Parnaßi uertex cautem non protulit altam.
Ipsa cupreßiferi latuerunt saxa Licæi.
Subductæ rupes, æquatæ fluctibus Alpes.
Exclusis domibus totus iam deniq; mundus
Axis & unda fuit: nam cunctis morte subactis
Regnabant pelagi siluoso in gurgite monstra,
Et iam uicinum pulsabant humida cœlum.
Iamq; quaterdenis manabat noctibus imber,

Compleratq;

A Compleratq; necem, nec mors quod tolleret ultra
Inueniens, iustum audebat contingere Noë.
Frenantur tandem pluuiæ, resplendet & æther,
Redditur & cœli uultus, solq; ipse reductus,
Sed non inuentis qui reddat lumina terris.
Tantum in aquis lucēs tristis uidet æquora fulgor,
Cumq; etiam radios admotas frangit in undas,
Tum consumendis feruens ac proximus instat.
Non minus & patuli terræ clauduntur hiatus,
Quæq; prius uomuit lethali ex ore fluenta,
Obicibus proprijs constricta resorbet abyssus.
Nec tamen ut breuiter concreuerat, unda recessit.
Siccant non pauci longo sub tempore menses,
Quod pauci fudere dies. Iam ducta natatu,
Armeniæ celsis instabat montibus arca,
Et nondum nudis fundo confederat aruis.
Vt stabilem sensit senior, motuq; carentem,
Nec fluitare natans uentosa per æquora lignum,
Credidit abductis nituisse liquoribus orbem.
Tunc referat summam sublimi à fronte fenestram,
Emissa refluos exploret ut alite fluctus:
Illa uolans longo diuerberat aëra plausu,
Pennarumq; leues diffundit motibus auras,
B Cumq; diu fessis undas perstringeret alis,
Nec locus optatam requiem concederet ullus:
Consuetum repetit prospecto ex æquore claustrū.
Exceptam senior manibus tunc colligit intus,
Aduertens nullas patuisse per humida terras.
Interea magna pontus se mole mouendo,
In chaos antiquum linquens mundana redibat.
Excelsi tandem proferre cacumina primùm
Incipiunt, post quos parui crebrescere montes.
At uerò ut pelagus einxerunt littora priscum,
Oceanusq; sacer notas collectus in oras,
Contentus solito labentia flumina tractu,
Sorbuit, & cunctis distrinxit frena fluentis,
Torrentesq; suæ clauserunt undiq; fossæ.
Libera subductis nituit mox arida lymphis.
Tunc interposito produceens tempore coruum
Scire cupit senior, uacuumq; interrogat orbem.
Ales ut extensis nitidum petit aëra pennis,
Aspiciens plenis immensa cadauera terris,
Carnibus incumbens, & mox oblita reuerti,
Rectorem placidum communi in sede reliquit.
Sic nescis Iudæe fidem seruare magistro,
Sic carnem dimissus amas, sic gratia nunquam
Custodi uitæ dominoq; rependitur ulla.
Mente uaga sic lassus abis, sic fœdera legis
Rupisti, & primum uiolasti perfide pactum.
Temporis ut spacio senior collegit, incertem
Iam potuisse suis eorum se reddere claustris:
Ignarus tardi reditus, causæq; morandi,
Ne fors innexis fessum consumpserit alis,
Iunxerit & cunctis pereuntibus unda recurrens:
Protinus albentem mittit de sede columbam.
Illa memor iusti, rapido petit arua uolatu,
Paciferumq; uidens ramum uiridantis oliuæ.
Decerpit, mitiq; refert ad condita rostro.
Tali legatus firmauit fœdera simplex
Indicio, purumq; pius sic comperit orbem.
Integer immensum uertebat circinus annum,
Quo fœlix claustrum spirantia cuncta tenebat:
Tum pater ablatis obducta repagula ualuis
Pandit, & inclusis dissuetum reddere solem
Incipit, effœto redeant ut femina mundo.
Antè tamen iustus iubeat quàm sparsa uagari,
Singula de septem quæ dudum claudere munda
Curauit, natis pariter nuribusq; uocatis,
Cespite constructa disponens immolat ara,
Accendens sanctos his primum altaribus ignes.
Plurima dum magnis adolentur corpora flammis,
Et numerosa leuat per pinguem uictima fumum:
Suauis odor tetigit lætum trans æthera cœlum,
Primaq; purgati suscepta est hostia mundi.
Tunc igni permixta sacro uox intonat ista.
Hactenus infectus contagia traxerit orbis,
Sufficiat tranasse nefas, mundata lauando
Perpetuò maneat tellus, uultusq; reductos
Contineant elementa suos: haud amplius ullis
Perturbata malis moles mundana fatiscat.
Vos quoq; quos lethi saluauit tempore uita
Inclusosq; tenens casu defendit ab omni,
Ducite securum seruatis legibus æuum:
Vosq; caput generis fœcundo semine prolem
Spargite, diffusum latè quæ compleat orbem,
Deletum instauret numerum, dominetur & orbi.
Fertile quinetiam reddant animantia germen,
Quod tamen inflexum famulabitur ordine prisco.
Porrò autem terris ex hoc iam non erit ultra
Diluuium regnans, carnem quod conterat omnem.
Vnum quod fuerit signo monstrabitur uno.
Nec similem repetita necem peccata uidebunt.

Et si crimen erit, terror non deerit alter.
Sic unum genitor iurans baptisma sacrabat,
Vt semel abluto lymphis purgantibus orbe,
Baptismum haud liceat uobis sperare secundum.
Vix tribus exactis cæli iam partibus ibat
Pronus in occasum radius, cùm forte remotam
Axe sub Eoo iussus contingere nubem
Protulit excussum madefacto ex aere signum,
Arcus et enituit, quam nunc Thaumantida Graio,
Irim Romulco uocitant sermone poetæ.
Pendulus obliquum solem cum senserit humor,
Ancipites uario mittens splendore colores.
Nec numerare queas, sic mixtos lumine uisus
Multiplici illudunt diuersis uultibus orbes.
Sapphyrino, uiridi maculoso, cærulo, & albo.
Purpureum de nube trahit, de sole coruscum,
De cœlo rutilum, de terra sumit & atrum.
Et nunc abiunctis quæ constant hæc elementis
Sic diuersa putas, ut concordantia cernas.
Hanc formam signo trepidis mortalibus arcus
Præstitit esse Deus, promittens nube serenum
Nullaq; iam terris debere pericula cœlum.
Nunc quisquis semel allatam seruare salutem
Optas, signatum potius signo inspice Christum.
Verus enim atq; unus firmati fœderis arcus
Ille Deum atq; homines inter, qui uirgine carne
Virgineo ex utero sumpta, iam munere lucet
Multiplici in cœlo uarius, sed fulgidus, omni
Vitalem monstrat sacrati pignoris arcum.
Hunc coram aspices, quisquis baptismate tinctus,
Ad cœlum liber culpis pereuntibus ibis.
Quòd uerò sparsis Noë saluatur in undis,
Baptismi hinc formam Petro testante docemur.
Arca uetus Noë, Christi est ecclesia, per quam,
Extra etiam quem nemo potest saluarier: ergo
Quicunq; es Christi baptismate lotus in arca,
Hoc uotis precibusq; petas, hoc fletibus opta:
Ne redeant peccata tibi, ne mersa leuentur,
Mortua ne surgant, neu debellata rebellent.
Ne post ablatum ualeant discrimina crimen,
Et flammam timeas, quia iam non suppetit unda.

ALCIMI AVITI
De transitu maris rubri,
Liber. V.

HActenus in terris undas se dixisse canenti,
Terram inter fluctus aperit nūc carminis ordo.
Illic diluuium quos perderet, ante petiuit, A
Hic ad diluuium pleno succensa furore,
Sponte sua current perituræ millia gentis.
Sustinuit duros externa in sede labores,
Cùm pelusiacæ seruiret subdita genti
Plebs oppressa diu: densi quā pondere cœni,
Et laterum numeris, operis mensura diurni,
Afflictam, saeui Vexabat fraude tyranni:
Inuisam sibimet frendens qui crescere turbam,
Augeri doluit famulos. namq; ille uocatis
Cunctis Aegypti obstetricibus, imperat illis
Vt quoscunq; mares lux alma emittet, ad unum
Interimant, solæ euadant ea fata puellæ:
Sed tamen auersæ fugerunt talia matres,
Atq; interdictos renuerunt perdere fœtus,
Persistente Deo plebem diffundere sanctam.
Quoq; magis mens cæca trahit crudelia pacta
Hoc plus accrescunt teneræ primordia gentis.
Viderat interea genitor de sede superna,
Afflictamq; manum placido prospexerat ore:
Iam sacer innocuas dederat de fomite flammas,
Et rubus in rubeo uiridis permanserat æstu.
Quo signo spinas nostræ feruescere mentis,
Et lucere bonis, qui non consumeret ignem,
Sed tenebras mundi auferret, pia pectora nossent. B
Illicet electi uates mandata ferebant.
Depromit regi cum primus talia Moses.
Seruitij longo lassatam pondere plebem,
Oppressos cophinis humeros, attritaq; colla,
Quasq; opus assiduum fecit duresere palmas,
Laxandi iam tempus adest, dimitte precantes,
Tandem cœlesti domino persoluere uota,
Et complere datos patrio moderamine ritus,
Ille fremens inquit quæ tanti caussa tumultus
Quis'ue nouus populum deus exigit, omine misso?
Scilicet hæ uacuæ tangunt cœlestia curæ,
Et dominus dominis famulos nūc tollere priscos,
Nostraq; uult populum cōtemnere iussa rebellem?
Quis Deus iste recens, cui nunc parēre necesse est?
Est'ne aliquid quæso mihi formidabile? uerùm
Iam uideo uestras seducunt ocia mentes,
Et nisi laxatos requies concessa foueret,
Nulla superuacuis tererentur tempora uerbis.
Quæ si castigans restringat sarcina maior,
Illicitus uetitum conari desinet ausus.
At uos signifero qui talia uota ducatu.

Instruitis,

A *Instruitis, uano & plebem subuertitis ore,*
Conspectus uitate meos, uultumq; cauete.
Ditem namq; Pharon uel pollentissime cursus
Testor Nile tuos, & diuæ uocis Anubim,
Cùm rabidus latrat, iam non impune futurum,
Si nostrum rursus repetant hæc dicta tribunal,
Sentiet iratum mens hæc temeraria regem.
Virgam fortè manu gestabat legifer heros,
Quo baculo nitens gressum dum dextra regebat.
Excutit hanc ualido proiectam comminus ictu.
Tum (mirum dictu) commotum serpere lignum:
Non insensibiles ceu promit palmite ramos,
Vita mouens tantum, quos altum crescere cernis,
Non etiam sentire, sed hic multò amplius actū est:
Fluxit enim reptans, mutati & corporis usu
Sensum animumq; gerens cœpit decurrere uirga.
Mox anguem formata refert, conterritus hæsit,
Aeternumq; niger tum palluit ore tyrannus.
Sed ne confusum tali succumbere signo
Cerneret assistens uultu nutante satelles,
Dissimulat peragi cœlesti numine factum.
Nec diuina uolens, hominum sed gesta putari.
Tum mādat quoscunq; Magos, & carmina doctos
Illicitam diris tentent ut fraudibus artem.
B *Vndiq; tunc iussi concurrunt, & medicatas*
Armant quisque suas noto phantasmate uirgas.
Dant iactæ uanas species, anguesq; putati
Illusos terrent oculos, fallente figura.
Nec longum tumuere Magi, consumitur omne
Quod fecisse rati, fictos namq; arte dracones
Primus adhuc mordax absorbuit ore cerasta.
Postquam uirtutis clausit spectacula Moses,
Victorisq; tenens erexit in aëra caudam:
Decedit serpens ligno, uultusq; recedit.
Diriguere uagi durato corpore flexus.
Quid multis? fit uirga prior, qua deinde sacerdos
Plurima succiduo monstrauit tempore signa.
Hinc dirū frendens Pharaonis conscius ardor,
Diuinæ incepit per cuncta resistere dextræ,
Quæ iam cognoscens, nolit tamen ipse fateri.
Protinus exclusos iussit discedere uates.
Illi diuinas pulsant cum fletibus aures,
Vt fremitus gentis tandem frenetur iniquæ.
Quam grauius sæuam monitus fecere superni.
Ipsis quinetiam cœlestibus arma minantem.
Tū pater accipiens gemitus, lachrymasq; precātū,
Taliter hortatu blando solatur amaros.
Ne tantùm uacuo submittite corda timori
Plebs mea, quam toto mundi de corpore sumptā
Elegi, & propria solam mihi sorte sacraui.
Iam nunc cernetis quanto primordia uestra
Prosequar auxilio, uestros ut persequar hostes.
Ducam sublimem portenta omnia dextram.
Nec ualet in paucis Pharius rex cedere signis,
Longius ut duram uincant miracula mentem.
Post hæc laxatos etiam discedere coget,
Expelletq; solo: quod nunc negat, ingeret ultro.
Ibitis ad magnas post fortia prælia sedes,
Quā uocat expectans præfertilis ubere terra,
Et claras uictis condetis gentibus urbes.
Vos modò promissis tantùm confidite douis,
Et quos deposcent ingentia facta labores,
Læta ferat uirtus, seseq; ad prospera seruet.
Talibus auditis, melior spes arripit illos,
Attollunt animos, palmasq; ad sidera tendunt.
Concipiuntq; fidem uotis, gratesq; rependunt.
Postera lux dubios primū præmiserat ortus,
Et successorem depulsa nocte ferebat
Insistens aurora diem: tum flumina sanguis
Imbuit, & subito maduerunt arua cruore.
Sed non in minimis portentum hoc contigit undis,
Fluuiorum rex ipse rubet, nec lumine prisco
Nilus agit proprium quem sumpsit fonte nitorem.
Vndarum uice sanguis inest, non corpore fusus
Aut de strage, sed irato delapsus olympo.
Ergo hinc naribus obstructis, uictoq; natatu,
Interiere simul peregrini in gurgite crasso,
Auxeruntq; suo saniem de funere pisces.
Fortè & sanguineus mortis cladisq; futuræ
Indicium iam Nilus erat: qui protinus omnes
Aegypti terras, uel quo patet ampla Canopus,
Et portentosæ tellus uastissima Memphis,
Imbiberat dirum spargens per rura cruorem.
Et iam inter pingues sitiens defecerat undas
Aegyptus, si non celerem super arua medelam
Afferret, Niloq; suas Deus inderet undas.
Tum uerò ut requiē pestis subducta reduxit,
Effertur rursus dilata morte tyrannus,
Et uix euasæ spernens discrimina mortis,
Innocuam flagris persistit subdere gentem.
Nil iuuat hic multis omnem narrare superbi
Perfidiam, & duri periuria dicere regis?

Protinus ut duris insontem affligere gentem
Imperijs, rursum solita inclementia cœpit,
Vnda putrescenti uix dum purgata cruore,
Ranarum fœdis impleuit saltibus urbes.
Complentur cellæ penetraliaq; abdita ranis.
Ipsa etiam raucas regalis purpura uoces
Sustinet, atq; suis homines submittere iussis
Sueta, loculuteis frendet succumbere ranis.
Quarum mox cumulus flamma tonitruq; subactis,
Nec sic crudelis placata est ira tyranni.
Ergo muscarum (Cynifes dixere) peremptis
Confestim ranis, examina plurima surgunt,
Pendula quæ portant leuibus corpuscula uentis,
Pennarumq; uices peragunt stridentibus alis:
Mox sese pariter fundunt, atq; omnia complent.
Et licet immersis defigant uulnera rostris,
Plus horror quã pœna mouet, plus uulnere terror.
Vt uerò infectam corrupto ex aëre pestem
Sustulit ad Mosi pia uota piosq; precatus
Ventus agens, creuitq; feri iracundia regis,
Nec terrore mali clementia longior eius
Constitit, ablatis purgato ex aëre muscis
Succedunt aliæ grauius: quibus impius heros
Nec quidquam motus noua mox discrimina sentit.
Nimirum grauis inuadens animalia tabes
Omnia dat letho, & crudelia funera spargit,
Ebræisq; cadunt iumenta Aegyptia saluis.
At cùm nec tali commotus clade tyrannus,
Vexare Ebræos pœnis iam pergeret auctis,
Mox diræ clades in cœlum puluere sparso
Surgunt, & penitus turgentia uulnera membris.
Et sacer incubuit percussis oßibus ignis,
Et morbus mentis discrimina corporis auget.
Transierat iamq; illa dies, tum luce sequuta
Admonito tantis ne quidquam principe plagis,
Concutitur cœlum tonitru, nubesq; coactæ
Terribili splendore micant, ferit omnia fulgor.
Coniurata omnes uno sub tempore mortes
Aethere turbato terris elementa minantur.
Et tonitru inferitur prægrandi pondere grando:
Non ut guttatim in terras de nubibus exit,
Sed quocunq; cadens ut deprimat, atq; ruinam
Pondere uel solo faciat: coniungitur ergo
Grandineum flammis feruentibus aëre frigus.
Postquã hominũ stragẽ mixta cum grãdine flãma
Negligit euaso Pharius discrimine princeps:

A

Exin restantem surgit consumere fructum
Bruchus, & excusso confidens crure locusta.
Sed quoniam durata malis, & nescia flecti,
Hanc nihili cladem callosa superbia duxit:
Insequitur uelox grauius quæ uindicet ira.
Cæcas mãne nouo surgens sol sparserat umbras,
Et lætus iubaris splendebat fronte sereni:
Cùm medium sese opponit teterrima nubes,
Nascentemq; diem depulso lumine claudit:
In molem nox densa coit, perit obrutus aër,
Palpantesq; manus densas sensere tenebras.
Quòd si sopitos flando quis suscitet ignes,
Aut flammas exire uelit: compressa notantur
Lumina, nec uibrant restricto munere motus.
Et quo quemq; loco tenebrosus repperit horror
Continuit, nullum uidit, nec uisus ab ullo est.
Squallentes pariter uiuentia millia credas
Infernas intrasse domos, aut forte reuulso
Obice terrarum patriam sordentis abyßi
Migrasse in superos, ac mundum luce fugata
Sub leges misisse suas: tres perdidit ista
Nocte dies, dignè pendens periuria tellus,
Quæ Phario regi suberat, nec senserat ullas
Sole fruens solito, plebes Ebræa tenebras.

B

Interea Moses lacbrymas, ieiunia, uota
Continuat, precibusq; frequens ac peruigil instat,
Maioris natu fultus solamine fratris.
Vnde & diuinæ meritus solatia uocis
Instruitur ritus, domino sic fante, sacratos.
Cernis quàm uaria desudans clade reatum,
Sed tamen immota perstans ceruice rebellis,
Aegyptus contrita gemat, formidine tantum
Ducta necis: mõstrat propius mens turgida lethum,
Nec feram insinuant isthæc portenta ruinam:
Vnus adhuc superest, qui uindicet omnia luctus,
Postq; nouem decima percellat cæde merentes.
Vos modò perpetuos sacrorum discite ritus,
Mansurosq; sua cultus in lege tenete.
Principiò in cunctis, orbis quos circinat, anni
Mensibus, iste caput posthæc sit & ordine primus,
Lunaq; bis septem cùm fecerit addita noctes,
Vesperaq; extremæ iam cœperit esse diei:
Mansuetum annalis tum sumite temporis agnum,
Qui careat macula, & purum det corpore uellus.
Quem dũ quisq; tribu in propria mactauerit, eius
Illinat effuso confestim sanguine postes.

Hoc

A Hoc dabit indicium seruandæ cura salutis,
Cum percussor aget, tacitam sine uulnere cædem.
Nam quodcunq; sacro limen maduisse cruore
Viderit, hinc illo transibit ad altera saluo
Limina, nec genti spes ulla accedit Ebrææ
Hanc præter, nostræ quæ prima est forma salutis.
Namq; euasuros diri Pharaonis, & omnis
Aegypti, imperiū, uelut agni sanguis inunctus
Postibus, immunes crudeli à funere fecit:
Sic agni illius Christi, qui uellera nescit
Noxia, qui nullum contraxit corpore næuum,
Inter labentis feruentia funera mundi,
Sangnis ab inferno miseros Pharaone redemit,
Aegyptiq; dedit saluos euadere terram.
Ergo agnosce tuum in nobis rex Christe cruorem,
Atq; tuos educ Aegypti è carcere seruos,
Et quocumq; loco sanctus mactaberis agnus,
Inq; cibos sanctum porrexerit hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera uindex.
Præterea ueterem exutos formamq; uirumq;,
In uitæ nouitate tuum fac sumere corpus,
Et sacrum æterni calicis potare cruorem.
Finierat rector, legesq; & fœdera phase
B Desierat mandare suis, quod protinus omnes
Arripuere simul: peragunt conuiuia læti,
Solennisq; nouo cultu disponitur esus,
Transeat ad sacros quæ condita forma nepotes.
Nox erat, & mediam carpebant cuncta quietem,
Vmbraq; libratas iamiam diuiserat horas:
Ecce uenit tacito per dira silentia motu.
Angelus, exerto missus qui sæuiat ense,
Nec confusa datur subiti sententia lethi:
Non hic luce opus est, clarè longeq; uidetur
Quem petit in tenebris præfixi funeris ordo.
Maiores natu pereunt, soliq; leguntur
Ad mortem, primos luci quos edidit ortus.
Cum dominis pereunt famuli, natiq; potentum
Permixta cum plebe cadunt, uilisq; perinde ac
Quem tenet aurati morientem purpura fulcri.
Serica ducuntur nihili ut pannosa, pariq;
Disparibus stratis sternuntur corpora letho.
Non quenquam mors æqua timet, nō excipit ullos
In uiuis tantum qui discernuntur honores.
Pauperis ad fletum nulla pietate mouetur,
Ditibus ut parcat, nullo corrumpitur auro
Angelus, æqualiq; exterminat omnia lance.
Aegrotum sanus, longæuum iunior ante
Migrat, cumq; omnes eadem mors percutit, unū id
Et solum superest, uita discrimen in illa,
Viuant ut meritis superata morte, suiq;
Præmia suscipiant dudum promissa laboris,
Qui superūm in terra monitis studuere tenendis.
Contrà qui tantum carni indulsere, neglecto
Spiritu, in æternos rapiantur protinus ignes.
Ergo ubi percussas soboles confusa repente
Aula uidet, currunt flentes ad funera matres,
Pectora contundunt pugnis, crinesq; reuellunt
Vnguibus, & nigras festinant scindere malas.
Nec paucæ planxere diu. mox occupat omnes
Luctus, quamq; suus, sonat unus in æthere clamor
Non uno ex fletu: gemitu conterritus aër.
Nulla uacans à morte domus: tum lumine multo
Tota curatur populosum funus in urbe,
Coguntur q; suam prolem mœrere merentes.
Nec iam funebres peragi cum funere ludos
Turba doloris sinūt, tātus tremor occupat omnes.
Quinetiam nisi plebeios & honore carentes
Sacrassent igni, aut fossa tellure locassent,
Nullæ sufficerent capiendis omnibus urnæ.
Tum regem circum commoto murmure sistit
Mœsta cohors, tristesq; trahens ex ore loquelas:
Heus (inquit) nostris aduersa potentia rebus
Ebræi populi, toties cui uindice dextra
Militat omne malum, totus cui deniq; mundus
Seruit, & irato succedunt prospera cœlo.
Vis quædam secreta Dei, maiorq; potestas
Hæc in sceptra furit, gentemq; ulciscitur ipsam.
Quinetiam nostræ seruant contraria genti
Victores elementa suos: coniurat in omnes
Et cœlum & tellus Pharios, coniurat & aër.
En iacet Aegyptus, nec iam reparabilis ultra.
Atq; utinam pœnas & dura pericula uiuis
Ferret adhuc diuina manus, nec funere tanto
Deceptam subita uacuasset cede Canopum:
Tandem parce solo, causasq; expelle ruinæ.
Dum leuior strages, superant dum millia nostræ
Gentis adhuc: grauiora prius, quàm funera tristes
Experti, non possimus cum forte uolemus.
Quin diram eiecto depellimus hospite cladem?
Nil'ne mouet noster natorum funere planctus?
Quod nisi communi fortasse mouebere planctu,
Vel nati mors dira tui, te uindice zelo

Commoueat, pulsisq; illis, fac pauca superstent
Pignora, quæ tantum abstergant seruata dolorem,
Et detruncatæ reparent dispendia gentis.
His dictis lachrymas populus dedit, ipsa superbi
Frangitur ad fletum dira inclementia regis.
Hæc perturbata sed dum tractantur in aula,
Ebræi, uatum studio monitisq; supernis,
Optima quæq; parant ad sacra, epulasq; requirūt,
Vasaq; solennis quæ poscit plurima cultus,
Ornamenta etiam uestesq;, monilia, gemmas,
Mutua ab Aegypto plebes Ebræa requirit,
Confestim reddenda sibi: mox commodat illis,
Ditat & ignorans trepidum manus æmula plebē.
Quænam digna tuis pandantur laudibus ora.
Summe pater, qui tam sæuo sic uteris hoste,
Commodet ut preciosa suis quæq; hostibus? & iam
Annuit aduersus, largitur munera nolens,
Quæ secum dimissa ferant, nec soluere tantum
Sufficit oppressos, opibus ditantur euntes,
Thesaurosq; nouos libertas reddita sumit.
Atq; inter medios inimica in sede furores,
Prædatur dominum fugiens, fallitq; uidentem,
Præsentem spolians: nec tam discedere pulsos
Quam lætos migrasse putes: tolluntur auari
Sic Pharaonis opes: quem tunc mercede soluta
Seruitij longum credas taxasse laborem.
Sic studijs aliquando hominum in contraria uersis
Auctorem redeunt commenta pericula in ipsum.
Tunc frustra innocuo meditatos uulnera fratri,
Inuida plus lædit frustrato uulnere bilis.
Egreßi interea trepido de rege ministri
Compellunt celerare fugam, coguntq; uolentes,
Præcipitant alacres, & festinantibus instant,
Pellendasq; putant pulsa cum gente ruinas.
Iam propè centenū compleuerat aduena lustrū
In regnis Aegypte tuis Iudæus apella,
Quatuor atq; decem lustris tantum inde remotis
Ex quo illuc Iacob secum perduxerat omnem
Bissena cum prole domum, carosq; nepotes
Multa propagatos tandem per millia, donec
Aegypti inuidiam populus conflauerit auctus.
Quando induratum plebes Iudaica regem
Effugiens, factis Aegyptum claßibus exit.
Primo conspicuus fulgebat in ordine doctor
Legifer, adiuncto præcedens agmina fratre:
Post quos belligeræ disponunt arma cohortes,
Ducunt & ualidas instructo robore turmas. A
Arma ferunt humeris, enses & balthea læuo
Accingunt lateri, presso tum uertice caßis
Fulget, & albenti certat lux ferrea lunæ.
Nituntur iaculis alij, clypeosq; sinistris
Voluunt, & rapido meditantur bella rotatu.
Gaudet pars etiam pharetris, uolucresq; sagittas
Hostis in occursum mittendis motibus aptat
Aut si forte uirum fugientia terga sequatur,
Vt pennata leues transmittant spicula uentos.
Incedit pauidū postrema per agmina uulgus
Non impar numero, quis cœlum pingitur, astris,
Aut quis feruescit pelagus crispantibus undis.
Vel quibus exundat compertum littus, arenis,
Vel quot destillant humentia nubila guttis.
Mirantur Pharij numerum, nec credere possunt,
Quod cernunt oculis: placet eiecisse tot hostes.
Quanquam non acie Pharao perimetur ab ista,
Quanlibet innumeris fuerit stipata cateruis:
Vnus pugnabit cunctis pro millibus auctor.
Interea lento moderatus tramite greßum
Ebræus carpebat iter: procedere tantum
Permissus spacij, quantum uel tarda senectus, B
Vel rudibus reptans infantia sustinet annis.
Ne nimium fragiles inter delasset eundum
Aetatem sexumq; labor. sic cuncta supernus
Dispensat nutus, plebiq; aßistit eunti.
Ergo ubi signatis sederunt millia castris,
Armatusq; pedes uulgus uallauit inerme
Vespere tum primo stanti aßimilata columnæ
Insistens, puro resplenduit æthere flamma:
Non ueluti noto dirum micat ignis in axe,
Prodita cum terris cœli portenta minantur,
Aut morbis tristem bellisq; aut cladibus annum.
Sed radijs fulgens, & lumine candida læto,
Ostendit nitidum castris mirantibus ignem.
Diffugiunt tenebræ, uicinaq; sidera cedunt.
Obstupuere uiri primùm, ac perterruit omnes
Incußitq; metum nouitas, tum luminis usu
Paulatim cœleste iubar consuescere cœpit.
Maxima nocturnas iam pars exegerat horas,
Et uoluenda dies instabat sorte propinqua,
Cunctorum ecce oculis per cœlum uisa moueri,
Altera iter rapuit populo spectante columna.
Protinus hanc sancti patres sensere sequendam,
Et duce cœlesti gaudentes, protinus omnes
Abrupere

A *Abrupère moras,castrisq; excedere certant.*
Tunc ut quæq; tribus primum sortita laborem,
Ordine carpit iter, sequitur tum cætera pubes.
Hæc inter clarum rediens lux pandit olympum,
Flammea mox uiso pallescit sole columna,
In nubemq; redit totus qui fulserat ignis:
Sed species perstat tensæ super æthera formæ.
Tertia nocturnos deterserat hora liquores,
Et matutinas iam sol superauerat umbras,
Ecce (nouum dictu) cœlo seruata sereno,
Feruenti radio se iussa opponere nubes
Frigida, condensum cumulauit in aëre tegmen.
Nec tamen hanc nubem tetro suffusa colore
Forma dabat, nec erat nigro sic horrida uultu,
Vt ualidos terrent cùm promunt nubila nimbos,
Sed qualis solem madidus cùm uiderit arcus:
Tanta fuit pulchræ species oblonga columnæ.
Noctibus ignis erat,lumenq; accensa ferebat.
Cùm sol torreret,gelidum dabat humida rorem.
Has alternantem ducens cum tempore sortem,
Mutauit natura uices: substantia discors
B *Muneribus proprijs concordem reddidit usum.*
Si mansit,mansère uiri: si mota, secuti.
Si multis etiam uisa est pendere diebus,
Subdita defixo tardabant agmina uallo.
Ista quaterdenos miracula uisa per annos,
Tempore quo uasta Ebræi uersantur eremo,
Vestibus integris nullaq; in parte minutis:
Tunc nulli longo currendi prorsus ab usu
Detritis soleis,prisci seruantur amictus.
Sic longæua fuit, sed non damnosa uetustas,
Dum sacrum populo uictum,candentia manna
Ferrent,& cœli frugem terrena uiderent.
Mystica quæ longè prædiceret ante figura,
Virgineo ex utero,purum sine semine,Christi
Edendum, nobisq; aliquando corpus edendum:
Quas caperet pascendus homo , de sede superna
Illabente Deo , sanctis altaribus escas.
Nec portentificæ cepit me obliuio uirgæ,
Quo signo summus percussa rupe sacerdos,
Protulit irriguos populis sitientibus haustus:
Insinuans Christum stabilem consistere petram,
Percussus iaculo largas qui præbuit undas,
Porrexitq; suis sacro de uulnere potum.
Ebræi interea leti ducente columna,
Gressu per terras ibant,perq; æthera uultu.

Ecce iterum Pharijs insedit mentibus ira,
Et populum sine more ferox his uocibus armat,
Exit & in tales uicina morte furores:
O' nimium stultis imponens mentibus error,
Præstigiæq; diu nebulosa in fraude peractæ.
Non'ne pudet seruam nullo certamine gentem
Sic impunè rapi? sic nos patiemur inulti,
Deserat ut uacuas discedens accola terras?
Rura uacant,cœptis desistunt oppida muris,
Nec solitum consurgit opus,non cultor in agris
Exercet ualidos attrito dente ligones.
Quin potius sumptis exercitus irruit armis,
Imbellemq; manum profugosq; reducit alumnos.
Quòd si seruilis tantum procederet ausus,
Vt contrà pugnare uelint: mox occidat omnis
Confusa cum plebe manus: feruentibus armis
Permixtæ pereant confosso pectore matres,
Vberibus iunctos configant spicula natos,
Prolem quisq; suam cernens ante ora cadentem,
Oblatis optet iugulis præcedere mortem.
Orbatum nostros faciat libare dolores
Vltima sors populum: sic uiuens omnia perdat.
Tum pereant, densa & campi sub strage iacentes
Tristi committant inhumata cadauera cœlo.
Inde ubi sanguineo satiauerit ense furores,
Thesauros reuocet fugientes dextera uictrix.
Talibus excitas acuebant flatibus iras,
Irridente Deo, solus qui despicit omnem
Conatum rigido meditantem uana tumore,
Consiliumq; ducum cassatis dißipat ausis.
Ergo bella rogant, feruens rapit arma iuuentus,
Spumantes ducuntur equi,phalerisq; potentes
Suspendunt alacres splendentis frena iugales.
Pugnax pompa nitet,subiectis curribus axes
Aurato temone trahunt: tum cætera pubes
Induitur chalybe,aut fuluo circundatur ære.
Et loricarum uasto subtegmine gaudet,
Intexit creber sibimet quas circulus hærens.
Ast alios tenui contexit lamina ferro,
Assuetos alijs crates,compacta metalla,
Horrentesq; habitus diuersa fecerat arte
Ira ferox,nudos etiam quæ ad prælia misit.
Et tamen ardentûm cuncta inter tela uirorum
Terribilis plus forma fuit: quis nanq; furentes
Vsq; adeò spectans uultu speculetur amicos?
Inclusæ galeis facies, & ferrea uestis

Cinxerat iratas armorum luce tenebras.
Mox prodit collecta manus. rex ipse frementes
Curru cogit equos: telis tamen undiq; septus
Delitet, & densam reddunt hastilia siluam.
Concutitur pulsata rotis, ac pondere tellus
Pressa gemit, nec iam capiendis sufficit illis.
Vsq; adeò Aegyptum angustat stipata iuuentus,
Occluditq; uias, fugiendi ut nulla supersit,
Hinc equite Ebræos, illinc claudentibus undis,
Spésue modúsue ullus, ni iam mortalibus illos
Præsidijs uacuos cœlestis dextera saluet,
Quæ solet extremam miseris afferre salutem.
Iunxerat interea, quà ponto Magdalus instat,
Ebræus populus rubicundo castra profundo,
Euasos credens securis mentibus hostes.
Ecce autem ut cepêre suas tentoria sedes,
Dum resident, fixoq; parant requiescere uallo:
Cernunt puluereas in cœlum surgere nubes.
Moxq; etiam propius spectantibus, alta patescunt
Nigrantes uultus adoperta nitentibus armis
Agmina, crudeles tantùm spirantia mortes.
Nec tamen infensas patitur committere partes
Sole sub occiduo uicinus prælia uesper.
Crastina lux ergo uallati bella tyranni
Distulit, ardentes qui ne compesceret iras,
Insomnem ducit meditans crudelia noctem,
Aurorámq; cupit stellis properare remotis.
Iam super Ebræos consistens fortè columna
Flammea, mirandam reddebat in aere lucem.
Vt uidet insuetum Pharao & mirabile lumen,
Ardet, & excitas iam plus feruescit in iras,
Paulatimq; mori non sustinet: itur ad unam,
Quæ claudat cunctas pelago sorbente ruinas.
Interea conclusa loco, finemq; sequenti
Expectans pauefacta die, nec tela, nec ullas
Bellorum uersat curas Ebraica plebes:
Sed defecta animo uoces erupit in istas,
Mosen incessens: O' terq; quaterq; beati,
Quos morte absumptos calidis Aegyptus arenis
Condidit, ante patrum morientes ora suorum:
Digni habiti, qui tam duros sentire dolores,
Nec stragē hanc possent, nec pignora capta uidere.
Alitibus nos esca dati, nec sede sepulchri
Ornati, uastæ corpus reddemus heremo.
Talia dicebat permixtis luctibus omne
Vulgus, & accenso plangebat turba tumultu.

A Sanctus ad hæc Moses promissa referre querelas,
Solariq; metum, luctusq; his tergere dictis:
Quæsumus ingratos populus depone timores,
Expertus toties, nunquam fidentibus in se
Desore cœlestis: nec desperanda putetis,
Quæ tantis spondent cœlestia numina signis.
Insidis'ne potest elabi cordibus unquam
Aegyptus tot cæsa malis? iam credite, dura
Niliacum regem manet atq; extrema ruina.
Non'ne inter medias Aegypti Ebraica clades,
Iumentisq; uirisq; simul Deus agmina saluis
Seruauit? Sed quid memorem transacta? uidetis
Vt mediatricis curet tutela columnæ,
Ne quid ab aduersa liceat nos fraude uereri.
Quin magis erectas spe firma attollite mentes.
Vltima namq; dies præfixa est crastina genti,
Quæ nunc bella crepans, sumptis confidit in armis.
Illi illi sua bella crepent, & fulmina: non sic
Pugnandum uobis, nec telis tela feretis
Obuia: nec uestro uobis sudore triumphus
Crastinus adueniet, cœli pugnabitur ira.
Hanc diuina sibi pugnam iracundia seruat.
Talibus intentus Moses, deiecta leuabat
Corda uirûm, & sancta sedabat uoce timorem. B
Interea ualidus feruenti flamme uentus
Vrebat, tota consumens nocte profundum,
Confestim insolitas mirantur flumina flammas,
Ardet enim afflatus percusso in gurgite fluctus.
Ad matutinum peruenerat horrida tempus
Vix acies, primosq; nitens aurora rubores.
Spargebat mundo, tetris cùm protinùs omnes
Erumpunt castris, fremit undiq; mota iuuentus.
At pauidæ plebis postquam peruēnit ad aures,
Clangentusq; tubæ percussit pectora terror:
Arripiunt carpuntq; uiam, qua proxima ponti
Littora sollicitant rubris insignia lymphis.
Vt summas pelagi populus peruēnit ad oras,
Cessit confestim iussi reuerentia fluctus,
Expanditq; uiam cui terram clauserat hostis,
Quam noua pendentis construxit machina fluctus,
Frenatas celso suspendens aere lymphas.
Aggreditur medium fugiens, uincensq; fugantes
Gens electa Dei pontum, uestigia rubri
In regione maris figens, & saxa profundi
Conculcat nudum percurrens orbita limum,
Aspectum iniiciens scissis sol torridus undis,

Igno-

A Ignotamq; nouo contingens lumine terram,
Ima laborantes radios ad tartara ponti
Vix misit, fessumq; iubar uix extulit imis.
Credens exclusos primum, fluctuq; repulsos,
Inq; fugam uersos Pharius dare terga tyrannus,
Præcipitare moras tali iubet agmina uerbo.
Ecce iterum fugitiua cohors pendentia bella
Deserit, auxilioq; pedum confisa recedit:
Vos armis premite, & clausis insistite turbis,
Cætera pontus aget. uix hæc perdixerat, illi
Prosiliunt, cursuq; parant attingere littus.
Vt uenêre, uident arentis uasta profundi
Insolitam præbere uiam, pansoq; recessu
Pontum aperire suas illis fugientibus undas.
Hos quoq; per siccum tutos descendere callem,
Securos pelagi, nilq; æquora dira timentes.
Tum nouitate rei perculsos accipit horror,
Substitit & paulum restrictis motibus agmen,
Frenaq; suspensos tenuerunt ducta iugales.
Nec dubiũ est, miranda aliquos portenta stupentes,
Turbato secum sic protinus ore loquutos.
Quis Deus à prisco deturbat cardine mundum
Lege noua, uariatq; uices, & condita mutat?
B Nam si seruatur rebus natura creatis,
Monstriferæ quæ causa uiæ? quid deniq; restat,
Si mare transitur pedibus, nisi nauibus arua
Sulcentur, cœlumq; suo decurrat ab axe,
In superos infernus eat, plaga feruida cœli
Algeat, afflatam succendat scorpius ursam?
Hic quia confusus rerum subuertitur ordo,
Me duce siccatum nemo descendet in æquor,
Sit suspecta nouum quæ pandit semita callem.
Frustrà bellatur superis nolentibus. ergo
Nunc abeãt, tantumq; uagos sua monstra sequãtur.
Sed quò dementem rapit hæc sententia mentem?
Ergo'ne sublatis plebes Ebraica secum
Diuitijs abeat? num sic spoliata Canopus
Impunes ultrò permittat abire latrones?
Quin illos igitur lymphis sectamur apertis?
Hæc ardens uersat cum seditione tumultus,
Instantisq; latens urget sententia lethi.
Vicerat æquoream pedibus plebs inclyta uallẽ,
Gurgitis & uacui conuexa uolumina linquens,
Et barathri emensi superas ascenderat oras:
Crudeli effertur nigri dux agminis ira,
Ignarusq; suæ, quæ iamiam est proxima mortis,
Accelerare suos iubet, atq; intrare profundum.
Arripiunt pariter reserati concaua ponti,
Inuaduntq; uiam. Quid non furor audeat amens?
Hinc equitum pars agmen agit, pars inde citatis
Ire iubet stimulis rapidas super arua quadrigas.
At medium ut uênit frendens equitatus in æquor,
Fulminat absentes, fugientesq; increpat illos,
Accusatq; moras tam laxi gurgitis ardens
Ira uirũm, iam uicini malè gnara pericli.
Tum per sublimem pendenti nube columnam,
De cœlo uox missa tonat, uerbiq; superni
Interpres, uerbis ad Mosen talibus infit.
Vênit iam tempus, mea cùm mãdata probentur,
Aegypto iam finis erit, iam clade suprema
Tot castigatam uicibus diuina Canopum
Afficiet cum rege suo sententia: iam iam
Sentiat Aegyptus sapiens uel morte suprema,
Quàm nihil inuitis prosit contendere diuis.
Tu modò diuisum uirga iam percute fluctum,
Atq; reducta suos assumant æquora uultus.
Ille genu flexo siccati marginis oras,
Et uacuum littus, iussis accedere lymphis,
Percutit, insigni credens mysteria ligno.
Hinc subitus crepitare fragor, tonat undiq; circũ
Lympha ruens, primumq; illic committitur unda,
Quo monstrabat iter Phario mors ultima regi.
Postquam clausa uia est, fluctusq; rebellat cunti,
Pœnitet intrati iam gurgitis, & fuga ferum
Molitur reditum: trepidæ dant terga cohortes,
Armaq; proijciunt: pontus fugientibus instat,
Occurritq; sequens: perit undiq; circumiectus
Decurrentis aquæ laxatis murus habenis.
Ille ferox semper, mitis iam morte sub ipsa:
Non hæc humanis agitur uictoria bellis,
Expugnamur, ait, cœloq; euertimur hoste.
Effuge si liceat, uictusq; euade satelles,
Nec iam tela Deo conatibus ingere cassis.
O' si compunctas humana superbia mentes
Ante obitum mutare, nec expectare suprema
Fata uelit, quanto infelix felicior esset?
Pœnitet ambiguè, quem serò pœnitet: ergo
Præsentis spacium nobis dum creditur æui,
Dum patulam cunctis Christi clementia sese
Præbet, præteritæ plangamus crimina uitæ,
Pœniteatq; olim negligenter temporis acti,
Dum licet, & sano ingenioq; animoq; ualemus.

Nam qui peccatum moriens dimittere, & ipsa
In serum tempus differt admissa fateri,
Non tam dimittit, quàm dimittatur ab illis.
Ergo exaltatis pendens sustollitur undis
Confestim mergenda phalanx Aegyptia, & ipso
Pondere telorum premitur, fundoq; tenaci
Succinctum reuehunt morientia corpora ferrum.
Pars exarmatis cùm primùm libera membris,
Implicuit nantes morientum amplexibus artus,
Auxilio decepta perit, pariterq; tenentes
Alterno sub fasce ruunt, nexiq; necantur.
Atq; alij lassata diu dum brachia iactant,
Incurrunt enses, iaculisq; natantibus hærent,
Concolor & rubro miscetur sanguine pontus.
Quin & conspicuus princeps Memphitidis aulæ,
Candentes ducens nigro rectore iugales,
Inspector cladis propriæ, gentisq; superstes,
Vltimus ingressus per currum naufragat undis.
Et uacat hos inter plebes Ebræa tumultus,
Interea pugnante salo, uincitq; quietus
Israël solo peragens certamina uisu:
Dum uallis completa perit, fluctuq; reuerso
Ducitur extentum planati gurgitis æquor,
Exponitq; suum pelagus super arua triumphum.
Ergo Deo dignas isto certamine laudes,
Atq; repensurus memori tot munera mente,
Inclytus egregium solenni carmine ductor
Describit, toto quod psallitur orbe, trophæum,
Cùm purgata sacris deletur culpa fluentis,
Emittitq; nouam parientis lympha lauacri
Prolem, post ueteres quos edidit Eua reatus.
De qua sermonem præmisso carmine fecit,
Luctificos repetit tenuis dum pagina lapsus.
Quòd uerò Aegyptus lapsis euaditur undis,
Euasoq; mari: nostri illa figura lauacri est.
Cum Pharao infernus sacris submersus in undis,
Ingemit è tanto miseros discrimine lapsos.
Nos uerò Christi solennem in morte triumphum
Baptizati agimus, tanta est baptismatis eius
Gratia, quo ueteris peccatum expellitur Adam
In nobis, uiuitq; nouus pereunte uetusto.
Quo mala noxa perit, quo uirtus inclyta crescit,
Israël uerus sacris quo tingitur undis.
Hæc præcurrenti signantur dona figura.
Diuinum uerò lector uenerande triumphum
Hactenus insulsis cantatum uersibus, æquus
Accipe, & Ebræis conside in littore saluis.

FINIS.

ALCIMI AVITI VIENNENSIS ARCHIEPISCOPI, IN LIBELLVM DE CONsolatoria castitatis laude, Præfatio.

POst consummationem libellorum, quos non sicut uoluerat, edidit dispositio mea, sed tua sodaliumq; pia festinatio, affectuosa quidem, sed inconsulta præripuit: cogis insuper tibi specialius dari uersus illos, quos ad uenerabilē Fuscinam sororem nostrā, de consolatoria castitatis laude conscripsi: quos ego post denunciatum poëmatis finem, epigramma rectius dicerem: tu primùm libri nomine uocitasti, hoc scilicet uocabulum prolixitati eius asserens conuenire. Quapropter habe me etiam in hac parte famulantem iudicio, imò potius affectui tuo: quoniam profectò iniquum est, ut cui parui in maioribus, in exiguis contradicam. Meminerit autem pietas tua hūc ipsum, quē sic uocas, libellū, uel de religione parentum cōmuniū, uel de uirginibus nostrę familiæ familiarius disputantē, illis tantūmodò legendū dare, quos reuera nobis aut uinculū propinquitatis, aut propositū religionis annectit. Dotes enim ex materiæ qualitate meritiq;, germanæ sanctimoniali cōpositas, uix uel tibi crebra uictus iussione credo: quādo aut qualiter uenire in manus extraneorū uelim? Sanè à faciēdis uersib. pedibusq; iungēdis pedē sum de cætero relaturus, nisi forte euidētis causę ratio extorserit alicuius epigrāmatis necessitatē: cuius tantā exiguitatē fore polliceor, ut ei aliud nomē assumere nec ipse pręsumas. Decet enim dudū ꝓfessionē, nūc etiā ætatē nostrā, si quid scriptitādū est, grauiori potius stilo operā ac tēpus insumere: nec in eo immorari, quod paucis intelligētibus mensurā syllabarū seruādo canat, sed quod legētib. multis mēsurata fidei astuctione deseruiat.

ALCI-

ALCIMI AVITI DE CONSOLAtoria castitatis laude, ad Fuscinam sororem Lib. I.

A *Suscipe complectens Christo dignissima uirgo,*
Alcimus ista tibi quæ mittit munera frater,
Inq; leui calamo causarum respice pondus.
Nam quoties sanctum compleueris ordine cursum,
Alternos recinens dulci modulamine psalmos,
Quos uiuens in corde chelys uirtute canora
Interiore sono, & castis concentibus aptat:
Ritè fatigatam poteris hoc carmine mentem
Ludicro, & ferijs tete oblectare remissis.
Nec tamen hic uana tingetur barbitos unda,
Pegasus unde leues præuertens motibus undas,
Fingitur assumpto pendens innasse uolatu,
Dum ferretur equi grauis ungula præpete penna:
Sed nec Pieriæ ducent hæc cantica Musæ,
Quas sibi diuinas mentitur fama sorores,
Dat germana tibi sed uerax musica plectrum,
Nec Christo resonans, cantabit fistula Phœbo.
Edidit ut quartam genitrix Audentia prolem,
Teq; dedit luci, partu fœcunda supremo,
B *Confestim Christo uicturam dedicat uni:*
Ac deinceps paribus castum seruare cubile
Constituit uotis charo cum pignore mater.
Et quia principium tam sancti fœderis esses,
Te mox consecrat Christo, qui protinus ipsis
Accipit in cunis lactentia membra dicatis.
Nulla Deo siquidem est acceptior hostia, quàm quæ
Immaculata sibi primis offertur in annis.
Sic quondam cùm prima nouo splendesceret ortu
Terra nitens, pulchrasq; darent sua semina fruges,
Viuentem ducens ad sancta altaria fœtum,
Innocuis sonuisse Deo balatibus agnum,
Insinuante Deo iustus cognouerat Abel:
Cùm capite oblato placuit grex totus ab uno.
Ergo ubi uitalis fouit te lympha lauacri,
Atq; suum peperit cœlestis gratia pignus:
Non tibi gemmato posuêre monilia collo,
Nec te contexit sparso quæ fulgurat auro,
Vestis ductilibus concludens fila talentis:
Nec te Sidonium biscocti muricis ostrum
Induit, aut rutilo perlucens purpura cocco,
Mollia uel tactu quæ mittunt uellera Seres:
Nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum,
Quæ compensarent pendentes uulnera baccæ,
Dum preciosa grauant, sed saxea pondera malas.
Quid multis? tantùm illa tibi tegumenta parantur,
Frigora quæ pellant, nō quæ tua membra uenustēt.
Et quid enim prodest periturum comere uultum,
Putria uel narijs onerari corpora gemmis.
Interior dum sordet homo, ac se crimine fœdat?
Sed tibi cùm geminum tetigerunt tēpora lustrū,
Mox stola sincero uelat te candida cultu,
Virginis os habitumq; decens, quem mater amictū
Relligiosa suis manibus confecerat. olim
Non secus exultans sterilis post damna iuuentæ,
Iam fœcunda nouum cùm ferret fœmina fœtum,
Vestem læta suo paruam texebat alumno,
Disceret ut Samuel iam tum puer esse sacerdos.
Sic pia te genitrix sanctis altaribus aptans,
Assueto docuit dignam concrescere templo,
In thalamum asscribens ac magni fœdera Regis.
Electam hinc cœpit speciem sibi iungere Christus,
Ornatu uario ditat quam gratia pollens.
Hinc ubi creuisti paulò maioribus annis,
Collatumq; tibi primæua ætate uideret
E' cœloq; datum genitrix accrescere munus,
Virtutesq; etiam teneris coalescere in annis:
Gaudebat, Christū hinc laudans, gratesq; rependēs.
Sed tamen à mundi illecebris dum fortè timeret,
Conscia tot fraudes ætati occurrere primæ,
Teq; reparturiens, & mente & corpore Christo
Iungere percuperet: quis te protruderet istos
Artibus in laqueos ac sancta ergastula, multis
Voluebat curis: metuebatq; anxia, ne quod
Illa tuo quondam uouisset nomine, iam tunc
Arbitrij compos ac tali libera uoto
Reddere fortassis nolles: sic pendula mater
Spemq; metumq; inter, tum demū audentior his te
Aggreditur lachrymans dictis, ac talia fatur.
Deliciæ meæ gnata meæ, charissima matri
Pignora grandæuæ, per ego has te deprecor ulnas,
Per quæ suxisti primæuis ubera in annis:
Fac isthinc abeam promisso libera uoto.
Olim ego te genui, Christoq; è uentre dicaui.
Tunc ego quod poteram feci: tu perfice quod iam
Per te sola potes, uotoq; adiungito uotum.
Exue delicias mundi huius, & indue Christum.
Non desunt exempla tibi: nunc respice quantas
Virginibus florens iam nostrum stemma coronas
Miserit in cœlum: sancto quas dogmate mater

Seueriana docens, his te coniungier optat.
Nec multo senior gaudens Aspidia, quondam
Sacratum uelata caput, tua munia sumpsit
Bissenos iungens sanctis altaribus annos.
Quam licet hinc celeri tulerit sors ultima letho,
Nil tamen est subitum, semper migrare paratis.
Aspice nunc culmen quod uirginitate renidet,
Eximiumq; decus, cuius tu iure propinqua
Fuscinam Fuscina refers. nec segnius illa
Quae pietate potens, Graia si uoce uocetur,
Significat propriam sumpto de nomine mentem.
Clara exempla domus: quarum licet aethera supra
Emicat, atq; omnes coelos super inclyta uirtus,
Has generosa tamen si mente imitabere matres,
Gaudebunt uinci dum proficis, ac tibi summam
Sponte dabunt palmam. nec enim ulli cādida uirtus
Inuidet, inuidiae quanquam est subiecta malignae.
Haec dicens, teneros sancto exhortamine sensus
Impulit, accendens in uirginitatis amorem.
Sic praegnans foecunda olim, ac foecundior orba,
Atq; animos superans genitrix Machabaea uiriles,
Foemineam & uincens animo uincente senectam,
Orbari leto ducebat in omine, si quos
Ediderat mundo, patrijs pro legibus illos
Felici iam morte Deo generaret, ut esset
Mors illis requies, faustaeq; exordia uitae.
Ergo in tormentis positos, constantior ipso
Supplicio genitrix corde hortabatur & ore,
Spernere crudelis nimium felicia regis
Tormina, laetitiae dehinc commutanda perenni,
Augebatq; pios ad fortia facta furores.
Scilicet aeterno dignissima carmine, & illo
Plus misero partu felici funere felix.
Quid uerò memorem, tenero quae fortior aeuo,
Ante annos animumq; soror responsa dedisti?
Quanquā aggressa tuas non est haec pagina laudes:
Exitus impleto ueniet cùm tempore uictor,
Cautius ac melius mihi tum laudabere, cùm iam
Hostibus euictis, & lô clamante triumpho,
Consummata tuis reddentur praemia factis.
Nunc decet attentis uitare pericula nobis
Tecum, & sollicitas partiri ac uoluere curas,
Atq; iuuare tuos hortantia dicta labores:
Dum pugnat uarius per tot discrimina casus,
Lubrica dum fragili currit sub tramite uita,
Dum tua calcatus captat uestigia serpens,
Moliturq; suis iuuenem seducere technis. A
Nemo adeò tutus, qui non aliquando timere
Debeat, ac tali sibi prorsus ab hoste cauere.
Nulli tuta datur requies in carne caduca.
Saepe boni peccant, uitijs perit obruta uirtus,
Partaq; transactae decedunt praemia laudis.
Contra aliquando solet subito succensa calore,
Frigida quae fuerat blandam mens linquere carnem,
Atq; repentino restringere crimina freno.
Sic alternantem commutant facta rotatum,
Impius ut speret ueniam, iustusq; timendo
Proficiens, cumulum magnis uirtutibus addat.
Contrà si sanctos piget exercere labores,
Pigraq; consuetas dissoluant ocia curas,
Labitur in praeceps damnosae gloria uitae.
Si uires nullas uirtus acquirit eundo,
Amittit rediens paulatim extincta priores.
Ergo inter dubij tam dira pericula mundi,
Tam uarios casus, nitendum est uiribus amplis,
Vt satis angustum obseruent uestigia callem:
Principio angustus fine est amplissimus ipso,
Nec quaerenda alia est quae in coelum semita ducat.
Arcta uia est, modò si uerax seruator Iesus,
Aeternaeq; etiam porta est angusta salutis. B
Et qui diffusam spacio laxante plateam,
Mundi consectans fallacia gaudia currit,
Strictior hunc carcer crudeli sorte ligabit.
Tu modò da ueniam, qui te exhortatur, amori,
Currentemq; monet, cùm uix tamen ipse sequatur.
Quòd si etiam tardus properantem currere gressus
Incitat, utq; sequi nequeat, praecedere suadet:
Fraterno haud dubium quin tu donabis amori.
Nec iam à me instituenda uenis, quae iunior ortu,
Relligione prior, uiuendi iura sacrasti,
Annorumq; sequens meritorum sorte praeisti.
Quòd si sacratae conuersio prima sororis,
Fratribus exemplum facta est & forma sequendi:
Grati animi librum hunc soror ô charissima testem,
Aere tibi frater grauiore obnoxius offert.
Exigit alma fides etiamnum ut corde lubenti,
Participata leuet fraternum sarcina pondus.
Ergo isthaec ualitura tuis consortibus aequi
Consule: namq; alijs, non haec tibi scribimus uni,
Virgineisq; tuo canimus sub nomine turmis.
Par ergo est spontè ingressum ceruice fideli,
Sanctum ferre iugum, nec uincla in coniugis ire,
Munda-

A Mundanas odisse uias, percurrere mundus:
Illinc nolle thoros, hinc Christum quærere sponsum,
Ignorare uirum, fœtus tamen edere tales,
Quos nunquam possit tristis tibi tollere casus;
Sic nunquam orba gemes fœcundæ pignora uitæ,
Nec uiduam sponso metues superesse, perennis
Expers ipsa mali: nec te sententia tanget,
Qua prolis mortisq; parens compellitur Eua,
Occisam pariens sobolem uiuente reatu
Plangere, quam sequitur quæcunq; obnoxia mater,
Quæ subiecta uiro, & dominum passura cubilis
Seruit, in obscœno tolerans connubia lecto.
Quæ captiua thori, nomen comportat inane
Coniugis, ut uana dicatur imagine consors,
Sola subacta iugo non æquam ducere sortem.
Et cùm longa decem complent fastidia menses,
Perfectoq; grauis fœtu distenditur aluus,
Semina quæ patris fuerant, hæc pondera matri
Infligunt duros utero turgente dolores.
Et cùm luctato soluuntur uiscera partu,
Carnis delicias immenso tormine pendit.
Sed tamen hunc lenit, dices fortasse, dolorem
B Editus in lucem si uiuat filius: atqui
Contingit plerunq;, gemens ut mortua fundat
Pignora, deformem ue emittat in aëra massam:
Ne dicam quòd monstra parit sæpè horrida mater.
Illud iam leuius quoties interuenit, ipsa
Vt pereat tum sola parens, ac pondere fuso
Emittat cum prole animam: quod fortè leuatum
Nutritumq; diu rapitur si funere pignus,
Vnica quod crebrò spes respicit, hic perit omne
Quod sibi conceptis spondebant gaudia curis:
Omnibus id uerò grauius, si fortè lauacri
Diuini expertem, tenerum mors inuida natum
Præripiat, dura generatum sorte gehennæ.
Qui mox ut matris cessarit filius esse,
Perditionis erit: tristes tunc edita nolunt,
Quæ flammis tantùm genuerunt pignora matres.
Quis uerò tanti narrare pericula casus,
Aut utriusq; queat discrimina coniugis, in quæ
Perducit tandem dilectæ gloria carnis?
At latè longeq; tuam discernere sortem
Libertas cum lege potest, qua necteris, ut te
Impia fallentis non stringant gaudia mundi.
Tu Mariam sequeris, dono cui contigit alto
Virginis & matris gemina gaudere corona,
Conciperet cùm carne Deum, cœliq; creator
Intraret clausum reserans mysteria uentrem,
A genitrice satus, sed quam formauerat antè:
Qui nitidam elegit de qua procederet aluum,
Solus qui carnis proprium disponeret ortum,
Præscirctq; diem longè, tempusq; uideret,
Quo pariendus erat: quod ubi iamq; adfore nouit,
Intactam matrem pro spermate sanctus adumbrat
Spiritus, hac tantum sanctum præbente cruorem:
Inde caro uerbum efficitur, quiq; imperat ipso
Cum patre in cœlo, materno in corpore seruit.
Ante æuum de Patre, & matre in tempore natus,
Seminis hinc expers omnino, & temporis illinc.
Sic uirgo fœcunda fuit, quæ pondere casto
Factorem portare suum, Dominumq; perennem
Edere promeruit, dignoq; agnomine dici
Virgo, Dei mater: cuius super omnia primæ
Laudis eris, si fortè uoles charissima consors:
Religiosa pio si Christum & credula corde
Concipiens, operum cœlo pia germina gignas.
Si quis enim, Christus, mea iussa peregerit, inquit,
Atq; uoluntatem Patris compleuerit almi:
Is soror & frater meus est, is deniq; mater.
Ecce uides sexu ut careat cœlestis imago,
Interior sortitus homo quam mente retentat,
Nec sexum acceptat: quia si scrutabimur altè,
Præbuit exemplum surgens à morte Creator,
Fœmineum maribus sese præponere honorem.
Quòd ne fœmineum posthæc quis spernere sexum
Audeat, hic paucis uisum est ostendere uerbis.
Cùm diram lueret nostro pro crimine mortem,
In crucis excelso pendens sine crimine Christus,
Atq; animam, uiuos quæ mox remearet in artus,
Fixus adhuc clauis diuino efflaret ab ore,
Deserit insoliti populus spectacula monstri,
Signaq; ferre nequit, cœlum quæ triste minatur:
Nam sol obductus, uultumq; auersus ab orbe,
Cesserat in iustas nocturnis luctibus horas,
Temporaq; externis dederat non uisa tenebris:
Et terra abscedens mutato cardine rerum
Nox erat in superis, lucemq; inferna uidebant:
Intremuit tellus, & nisu mœnia magno
Concussis summo nutarunt uertice cristis.
Senserunt motum priscis descendere iussa
Saxa locis, sonitusq; nouos collisa dederunt.
Hos inter strepitus cunctis fugientibus, illæ

Interea sanctæ matres, Christumq; secutæ,
Decernunt quanquam trepidæ, persistere: cùm iam
Discipuli Christo fugissent antè relicto:
Vt quæ erga uiuum fuerat pia cura, sepulto
Seruiat, & iustos defuncto soluat honores.
Ergo fragranti componunt illita succo,
Albaq; saluificum quæ seruent lintea corpus,
His amor intentis lugubria dona parabat,
Supremum credens seruet persoluere munus,
Quod credebatur seruandum poscere corpus.
Omnibus his ergo ad funebria iusta paratis,
Vncturæ accedunt Domini pia membra sepulti:
Hic delectari nostro conamine, seq;
Quo non indiguit letari munere Christus
Ostendit, matrum largè pia uota reponens,
Pro quis respondens confestim gratia facta est,
Angelicos cernant humana ut lumina uultus,
Atq; resurgentis primæ dent nuncia Christi:
Quæ primùm ut tumuli uenêre ad limina sancti,
Appâret dextra cœlestis parte minister.
Splendida candebat niueo cui corpore uestis,
Cui uultum rutilus consperserat undiq; fulgor,
Matribus ut dignis uerbum cœleste sonaret,
Occursuq; suo attonitas formidine cuncta
Solueret, aggressus sancto quas taliter ore:
Quid timidæ trepidatis, ait: consistite, ne'ue
Aspectu trepidate meo: uos nulla timendi
Caussa manet, quas cura pij confirmat amoris.
Quæritis (agnosco) preciosi in sede sepulchri
Funere solenni tumulatum nuper Iesum:
Sed meminisse decet, quid præsens ore fideli
Dixerit ante obitum, duplici non amplius una
Seruandum se nocte. & iamiam tertius hicce est,
Qui complet promissa dies: patet ecce sepulchrum,
Deseruit uacuum uicta quod morte resurgens.
Taliter excelsus iusso sermone minister,
Sparsurus mundo uitalis dona triumphi,
Has primùm gaudere dedit, luctuq; leuauit.
Hinc læto impauidæ discedunt pectore matres,
Credula conceptæ seruantes corda saluti.
Cùm medium sese Christus gradientibus offert,
Agnosciq; iubet, blando & sermone salutans:
Ite (ait) & nostris hæc iam mandata referte
Discipulis, ut uel tandem me uiuere credant.
Mox illæ amplexis desigunt oscula plantis,
Atq; ad discipulos alacri cum mente recurrunt,

A Doctoresq; docent, & quæ spargenda per orbem
Primùm fœmineis iussi sunt discere uerbis
Discipuli: tanta est muliebris gratia sexus.
Communis uirtus igitur, commune periclum
Matribus atq; uiris: nulla est distantia cuiq;,
Si mens recta subest, si gratia constet utrisq;,
Vitaq; si iusto insudat studiosa labori.
Nam quid dona iuuant hominem, si mente soluta
Turpia collatum malè perdunt ocia munus?
Auxilium conatus amat. quis namq; uacantem
Adiuuat, aut somno uirtutem iungat inerti?
Cœlestis uult œconomus, concredita seruis
Crescere dona suis, qui quondam abscedere terra
Dum parat, & carnem peregrino immittere cœlo:
Mnas bisquinq;, prout cuiusq; industria solers
Exigeret, famulis partiri cœpit. ibi unus
Quinq;, duas alius, sed tantùm tertius unam,
Reddendas multo cum fœnore quisq; recepit.
Hæc ita partitus, mox seruis talibus insit:
Thesauros geminate meos, ut fœnore multo
Cùm primum fuero patria de sede reuersus,
Auctos inueniam, & meritis sua præmia reddam. B
Dixit, & abscedens cœlestia regna petiuit.
Mnas autem quas ille dedit, diuersa Parentis
Munera cœlestis sunt hæc, quæ pneumate misso
Christicolis sacro infudit baptismate tinctis,
Naturæq; etiam uel corporis, exteraq; illa
Quæ bona fortunæ falsò appellare solemus:
Qualia diuitiæ, ualetudo corporis, ipsum
Robur, & ingenij quàm felicissima prompti
Dexteritas, uario quæ nostra industria pacto
Dispensare solet: pars auget, & altera sumptas
Imminuit retinens, quas sola elemosyna seruat.
Crescit enim in cumulos quicquid confertur egenis.
At quidam, quibus exiguum æs, & rara facultas,
Si qua animi siue ingenij uirtute ualentes
Extiterint, rudibus iuuat exercere docendis.
Non desunt contrà (quorum uel maxima pars est)
Qui siue externas, illa instrumenta bonorum,
Siue etiam internas cœlesti à Patre receptas
Diuitias, terra infodiunt, nec fœnore sancto
Multiplicant: quos dura manet sententia tandem.
Nam cùm terribilis iudex aduenerit ille,
Fœnora commissi poscens reddenda talenti:
Tunc soli, quorum cumulos industria primos
Auxerit, ij uitæ referent promissa beatæ

Præmia,

A Præmia, centuplum cumulati fœnoris usum.
At uerò minimo qui sumpsit pondere libram,
In scrobibusq; datum foßis incluserit aurum,
Contempsitq; sui cumulare talenta magistri,
Degeneriq; fluens elegit uiuere luxu:
Sentiet incensi crudelem iudicis iram,
Talibus ad sese dictis, sic ore tonantem:
Tanta'ne te nostri tenuerunt ocia census,
Serue piger, redituq; mei sic cura neglecta est?
Concessum ad mensam nequiisti ferre talentum?
Illam ego uel modico cum fœnore ut exegissem?
Ergo quos illi mea munificentia nummos
Tradidit, ablatos fidis concedite seruis:
Sic concessa suis ut crescant munera, Christus
Quærit, & ut meritis augescat gratia multis.
Ergo age succinctis ad fortia prælia lumbis,
Armata cum mente ueni, nec fœmina quanquam es
Duram formides aciem: uictoria dudum
Sexus ista tui, tibi credo incognita non est.
Et memori nunc mente tenes, ut Debbora quondã,
Duceret instructas post fortia classica turmas,
Et mulier sumpto præcederet agmina signo,
Mirantes hortata uiros: quos ipsa ferocem
B Exemplo uerboq; monens accendit in hostem.
Quas postquam ducens princeps animosa cateruas
Impulit, accendens uegetata furoribus arma,
Barbaricæ cecidère manus, dissoluitur omnis
Hostilis uirtus. tum quã se fœmina monstrat,
Palantes dant terga uiri, latebramq; petentes,
Si uiuant, uicisse putant: tum maximus ille,
Forma gigantææ quem fecerat horrida molis
Conspicuum, immensamq; humani uerticis arcem
Sisara rex gestans, telorum fasce neglecto,
Incomitatus abit, metuens sublime notari,
Corpus & excelsa fugitiuum prodere massa.
Qui postquam latuisse putans, tectoq; receptus
Mollia perpetuo dimisit lumina somno,
Mox animosa Iahel peragit, quod Debbora uictrix
Cœperat, inq; solo strati terraq; iacentis
Tempora transfixo penetrans immania clauo.
Fœmineus duplex sic uno ex hoste triumphus.
At tu uirgo Dei, sanctis quam moribus ornant
Hinc pudor, inde fides, internis fortior armis
Bella geris, iustis triplex quæ commouet hostis.
Spes tibi fida micat, felix in uertice caßis,
Continet & lumbos preciosi zona pudoris,
Iustitiæ lorica tuos constringit amictus,
Pro gladio uibrat bis acutum dextera uerbum.
Hæ uirtutis opes, hæc sunt solatia belli,
Quis dubium aduersus mẽtis cum corpore bellum
Ipsa suos armat clamantis buccina Pauli:
Quæ prudenti olim cecinit Prudentius ore.
Præterea tibi bellatrix, & robore plena
Virginitas armata uiget, quam fœda libido
Appetit, & casso uocat in certamina nisu,
Sed bellatricem te sentiat æmulus anguis:
Vt cùm pugnatam dederint tibi prælia palmam,
Læta feras summum calcato ex hoste trophæum.
Præterea uerò quis uicto ex hoste rebelles,
Atq; resultantes uictrici in corpore motus,
Artibus allidas, Christoq; in cote retundas,
Diuino eloquio Scripturaq; indice nosti.
Nam quicquid sacræ diuina uolumina legis
Aut sensu aut uerbo monstrant, quod prædicat ille
Antiquus mundi repetens exordia uates,
Siue ille historias texit, seu fortè figuras:
Quid'ue etiam ille Naue Mosi successor Iesus,
Succiduoq; simul quod quisq; in tempore Iudex
Gesserit, ut digitos soror isthæc omnia dudum
Docta tenes: quid enim nunc Ruth Moabitida dicã?
Præterea reprobo qui successère Sauli,
Quiq; gubernarint Iudam atq; Israëla reges:
Quæq; instaurator templi promptißimus Esdras
Egerit, aut melius cæcato in corpore cernens
Thobias, quid pro populo confecerit Hester,
Fœmineaq; animi Iudith in mente uirilis,
Et quæ tam miserè afflicti patientia Iobi.
Porrò etiam unde animi poßis desumere mores,
Ter quinquagenos perscriptos ordine Psalmos.
Et quicquid docti Salomonis dextera scripsit,
Quodq; bis octoni post se uidère prophetæ,
Et Machabæorum fortißima prælia fratrum.
Vis uno breuius complectar ut omnia uerbo?
Tota instrumenti ueteris tibi pagina nota est.
Dehinc quicquid priscæ succedens gratia legi
Intonat, atq; noui miracula Testamenti:
Quæ canit hinc hominis facies, uox inde leonis,
Et pernix aquila, & fortis certamine taurus,
Quicquid apostolicis Lucas descripsit in actis,
Bißeptena pij quod spargit epistola Pauli,
Quid Petrus docet, & Iudas, Iacobus & ipse,
Et quæ diuini quondam secreta Parentis

ff Vidit

A

Vidit Ioannes,nobisq; incognita scripsit.
Et quæ ueridici,nec in hoc tamen ordine,patres
Exposuere suis mysteria digna libellis:
Hæc tu cuncta tenens,animo sitiente bibisti,
Nec siquid sacrum nostri cecinere poetæ
Te Latet,agnoscisq; legens,& cognita seruas,
Atq; aliena tuo commendas carmina cantu.
Cætera quid replicem?tu sensibus utere doctis,
Et quæ nota tibi,uel quæ percursa legendo,
Ad uirtutis opus studio conuerte uirili.
Nam nisi doctrinæ iungatur uita fideli,
Maiores faciet coniuncta scientia pœnas.
Esurijt quondam Christus cùm fortè,uianti
Conspicitur diffusa leui ficulnea fronde,
Nec iam maturum præbens ex arbore fructum.
Præteriens obiter Christus,mox ut uidet illam
Indutam tantum folijs,sed germine nudam,
Prorsus in bacce uirens ornatus inutilis horret.
Tum subitò quatitur radix afflata calore,
Aruit & posito ramorum tegmine truncus.
Nec uerò immeritam temerè ficulnea pœnam
A' Christo maledicta luit. nos inde docemur,
Ne uanum præ se tumefacta scientia uomen
Nostra ferat,sed iuncta sibi dilectio subsit.
Nam si Christicolas nosmet sanctosq; putamus,
Aggrauat hoc etiam nomen,ni facta sequantur.
Sic & uirginitas sacro deuota pudori,
Indiget adiunctis uirtutibus: & nisi mentem
Intactam seruans casto cum corpore iungat,
Succumbit uitijs,nec castam dicere carnem
Iure potest,animus quem si corrumpat adulter,
Ira,furor,mœror,liuor,discordia,luxus,
Lingua duplex,constricta manus,laxata uoluntas,
Mœchantur cum corde hominis:tum semine mortis,
Fœtus mortis alunt.en quò perducitur omnis,
Nomine uirginco quæ se dum iactitat intus,
Criminibus grauidam nescit turgescere mentem.
Ecce tibi è multis unum,quo cætera noscas,
Exemplum.Dominus plebem cùm fortè doceret,
Peruigili cura supremo attendere fini,
Cœlorum regnum,quæ Christi ecclesia sancta est,
Virginibus sacro signatis chrismate confert.
Quarum quinq; ex his sapientia diues adornat,
Quinq; alias stolido declarat inertia sensu.
Quas dum sub noctem requies complectitur una,
Atq; obitum signans captiuat lumina somnus:
Ecce autem medio taciturnæ tempore noctis
Perstrepuit subitus,rupitq; silentia clamor,
Tandem sponsus adest,de corpore torpor inerti
Abscedat,sapidæ raptim properate puellæ,
Vnaq; quæq; suo procedat & obuia sponso.
Protinus exiliunt omnes,stratisq; relictis
Aptauere suas quæsito lumine flammas.
Sed tunc quinq;,quibus maior solertia menti,
Lampades accipiunt,oleum quibus addere sumptis
Sollicitudo fuit uasis,pinguiq; liquore
Ignibus armatis squallentem rumpere noctem.
At quæ neglectum liquit pars altera succum,
Incensos lychnos nequidquam sustulit: unde
Emicat exiguus commoti luminis ignis:
Sed uirtute carens languentem lampada feruor
Deserit,& siccam percurrit flamma papyrum.
Mox inter piceos nebulosa uolumina fumos,
Canescunt pigra crescentis mole fauillæ.
Ergo ut se indignas tali uidere paratu,
Quæ sponso occurrant,iam comminus aduenienti,
His prece submissa prudentes uocibus orant:
Iam nostræ inspicitis moribundo ut lampades igne
Deficiant,nisi uestra oleum dilectio nobis B
Mutuet,extincto uitam quod præbeat igni:
Quòd nisi torpentes adiutrix dextera flammas
Suscitet,æternum sponso excludente perimus.
Ergo agedum miseris oleum concedite nobis.
Finierant paucis,longas inhibente loquelas
Aduentu sponsi. ad quarum quæsita rogatæ
Respondent sapidæ tali sermone sorores:
Est miseranda quidem uestrorum caussa malorum,
Sed tamen hoc oleum non plus quàm sufficit affert.
Vnusquisq; sibi constat,quia copia uasis
Et perfecta suum seruat mensura liquorem:
Nec fas quæsitum partiri aut perdere succum,
Ne dispersa cauis desint fomenta lucernis:
Cumq; lucrum uobis dispendia nostra pararint,
Tota simul pereant extinctis lumina flammis.
Talibus abiectæ dictis,tristiq; repulsa,
Perlustrant quocunq; loci commercia feruent,
Venalesq; manus:sed dum disceditur,ecce
Introijt sponsus thalamum,induxitq; paratas,
Dimittensq; uagas exclusit clausa sorores
Ianua,nec tandem redeuntes excipit intro.
Virginei ecce uides quàm uanum nomen honoris,
Ni fertur sanctus thalamis cœlestibus ignis.

Fœlix

A Fœlix illa manus, largis quæ prouida donis,
Accensum pura fouit pinguedine lumen:
Tantum namq; olei uasis infunditur amplis,
Quantum quis miserans misero porrexit egeno.
Hinc dominus cunctos ardentes ferre lucernas
Admonet: hoc opus est, hæc claræ gloria uitæ.
Suppetat ergo tibi pietas, patientia, uirtus.
Nec uerò est quod iam timeas, quicunq; pudicam
Fortunæ casus, discrimina'ue altera uoluant:
Vna tibi modò constiterit mens conscia recti,
Neglige quid de te rumor diuulget inanis.
Nec lædi iam fama potest, innoxia cuius
Vita uel inuitis tandem patet hostibus: ut se
Opponat mundus, mendaciaq; omnia fingat.
Nec deest ipse suis tandem expectatus amicis,
Qui uerum prodat uerax Deus, atq; fidelis:
Cuius habe monumenta rei paucissima paucis.
Eugeniæ dudum toto celeberrima mundo
Fama fuit, Christi quæ cùm pro nomine uitam
Fuderit, antè tamen fortes processit in actus.
Namq; habitum mentita uiri, non proinde uirile
Pectus, præficitur sanctis à fratribus abbas.
Tum patris officium complens, ac ueste uirili
B Fœmineum occultans sexum, muliebria spreuit,
Et meritis annisq; graues, longaq; uerendos
Religione senes iuuenili rexit in æuo.
Tunc recti impatiens, omni qui tempore serpens
Mille dolos, damniq; artes ter mille uolutat,
Inuidet Eugeniæ, & sanctum crebrescere frendens
Nomen, ad assuetas redit undiq; callidus artes,
Eugeniam quærens uulgo traducere: uerùm
Quo famam uiolare cupit, dedit inde coronam.
Quæ sexum mentita piè, cùm munia patris
Sanctè exerceret, morbisq; leuaret ademptis,
Quotquot subsidium sancta pietate rogarent:
Contigit à morbo ut precibus reualesceret eius,
Iamdudum confecta grauis matrona, boniq;
Nominis, insano quæ mox accenditur igne
Virginis heu, specie infœlix decepta uirili.
Cumq; pudicitiam sanctam donisq; dolisq;
Non semel inuasam frustra captare, nihilq;
Profore se nosset: (quid non amor impius ausit?)
Addere uim uerbis statuit, longeq; remotis
Arbitris, morbum simulans, morbiq; leuandi
Eugeniam causa appellans: ui nititur illam
Opprimere, inq; suos inuitam adducere nexus.
Illa autem ualido stuprum clamore repellens,
Auxiliumq; petens magna uirtute resistit.
Ergo luxuriæq; suæ matrona patrandæ,
Complendiq; expes mulier malè perdita uoti,
A' patre Eugenio (qualem decepta putabat
Ob mutatum habitum longa assuetudine plebes)
Interpellatam stupri sese impia fingit,
Inq; forum uocat innocuam: quo protinus omnis
Turba senum turbata coit, quo deniq; cuncti
Attoniti nouitate rei matresq; uiriq;
Currunt: interea Eugenius (sic nescia sanctam
Matrem turba uocat) populo spectante tribunal
Causam dicturus tam diri criminis intrat,
Et iam iamq; reum secreti ignara tenebat
Publica uis, odio tantum inflammata sinistro:
Conscia cùm sexus proprij, cordisq; pudici
Vincitur, ut uincat iam uirgo innoxia fraudem,
Et sexum ostendit dudum mentita uirilem,
Fœmineum, ac fraudes populo applaudente retexit
Dæmonis. usqueadeò casti custodia uoti
Semper tuta manet, multis licet acta procellis,
Quamlibet impugnet miseri fraus callida mundi,
Intendatq; dolis laqueos, mendaciaq; addat.
Nec fert immeritam mors culpæ ignara ruinam,
Quosq; tremens hostis fallaci uentilat astu,
Purgandos sancto patientia discutit igni.
Nec desperandum est, siquando aduersa uidentur
Numina, quæ norunt optatam afferre salutem,
Et sperata suis in tempore gaudia seruis.
Vendiderat puerum Ioseph manus æmula fratrũ,
Quem cùm olim seruum tellus Mephitis haberet,
Pellicis insultus dominæ (quæ tota furebat,
Et tota interius iuuenis feruebat amore)
Sustinuit: quod se inuitam cognoscere, uiq;
Opprimere ausus erat, quanquam contraria passus:
Pertulit unde insons ergastula, uincla, cathenas,
Dum spacium replicans geminos sol duceret annos.
Et iam oblitus erat lucis, iam crine fluenti
Longus ad usq; pedes pendebat ab aure capillus:
Cùm uegetante Deo, nullis mens clausa tenebris,
Eruit è tenebris arcani abscondita sensus,
Atq; Canopæi patefecit somnia regis.
Vndè & tanta illi successit gratia coram
Principe, ut imperij consors, & totius esset
Aegypti secum dominus: quin protinus illi
Captiuo Pharaon diadema in uertice ponit.

Sic regno exilium commutat, principe seruum,
Opprobrium euitans, ac præmia magna reportans.
Susa::nam post hunc dignis quis laudibus unquã
Excolat, infirmis quondam quæ uicit in annis
Improba uota senum, coniuratosq́; furores?
Optimus Ebræos & præstantissimus inter
Illi uir Ioachimus erat, quem si quid habebat
Iudicij ac litis populus, referebat ad unum.
Mos est Ebrææ genti, unumquenq; per annum
Eligere ex omni senio & uirtute probatos
Gente duos, qui dent populo responsa petenti,
Iusq́; ferant. uerùm quodam (ut sors cõtigit) anno
Lecti è plebe duo, non tam uirtute ualentes,
Quantum obdurati senio, atq; libidine fortes:
Exarsêre semel Susannæ ardore, nec illos
Coniugis auctoritas, matronæ aut fama pudicæ,
Non propè natiuis defecta caloribus ætas
Continuit, quin luxuriæ paradigma senilis,
Et iuuenescentes defecto in corpore flammas,
Proderet & mores probitas simulata malignos.
Fortè per urentes iam grandi æstate calores,
Dum medium amplexus cœli sol torridus axem,
Aequa sorte diem atq; in partes diuidit æquas,
Casta subingredier pomari claustra uirentis
Captatura leues auras Susanna solebat:
Hunc uerò illius morem speculata senilis
Luxuries, opportunam captabat & horam
Et tempus: (quanquam alterius nesciret amores
Alter, & improbitas uelut est suspecta, timeret
Alter ab alterutro) cùm explere libidine sese
Posset, & alterius fructu gaudere mariti.
Dumq́; explorantes conceptæ accommoda fraudi
Tempora, sæpe locum effrenes coguntur in unum,
Et nimium tardos secum indignantur amores:
Mutua senserunt perculsi incendia cordis,
Consimilemq́; sui caussam agnouêre doloris.
Conueniunt ergo, atq; nemus (quò sæpe solebat
Aduersum æstiuos Susanna intrare calores)
Ingressi, densam latitant ponè arboris umbram.
Ecce autem uiridis per mollia gramina luci,
Susanna ingreditur famulis comitata duabus,
Quas smigma atq; oleum iubet ad se afferre, forasq́;
Destinat, imprudens casusq́; ignara futuri.
Illi autem ut solam egressis uidêre puellis,
Illicet effrontes incautam fraude puellam
Appetiêre simul, uerbisq́; hanc talibus ambo
Aggressi: En, aiunt, soli sumus, en age nostris, A
Vndiq; dum clausum nemus est, accedito uotis,
Larga tibi dabimus uiolati præmia lecti:
Contrà si nostros temeraria spernis amores,
Fingetur tecum à nobis inuentus adulter,
Qui cum tu emissis habitaueris inde puellis.
Talibus aggressi iuuenem gens improba uerbis,
Insuper intentant & uerbera, protinùs in se
Deliciasq́; suas ni statim assentiat: hic tum
Anceps illa diu secum luctatur, & hærens
Fluctuat incertæ quò uergat pondere mentis.
Lex peccare uetat, rursusq́; infamia terret.
Hinc iterum duros precibus mollire furores
Tentat, & obscœnas lachrymis extinguere flãmas.
Sed postquam nullis precibus monitis ue repulsos
Obstrictosq́; senes uincit cognata libido,
Fœmina præclaro mentem succensa pudore,
Decreuit iam casta mori, ne crimine tanto
Fœdarent miseram carnis commercia uitam.
Teste Deo gaudet, famamq́; recusat inanem,
Iudicio contenta suo: tum protinùs omni
Auxilio deserta hominum matrona, sueq́; B
Conscia uirtutis, superis commendat inermem
Mœsta pudicitiam, quosuis passura labores,
Antè ferat quàm luxuriæ assentire senili.
Ergo pudicitiæ custos, spes una suorum
Summa Deus, solusq́; animi scrutator operti,
Rem cupiens aperire loco, facinusq́; reclusum
Pandere, & obtectas laqueis producere fraudes,
De cœlo auxilium, quod uis humana nequibat,
Misit, & occultas seniorum in tempore fraudes
(Nil minus aduersum sese sperantibus illis)
Prodidit, illorum puero prodente furores.
Fortè Semiramia puer hoc ætatis in urbe
Vnus erat, plebes Danielem Ebræa uocabat,
Cui tanta Assyrio quæsita est gratia coram
Principe, ut imperij primores inter haberet
Balthazarem (namq; hoc illi Chaldaica nomen
Gens dederat) cui coniunctos tres nouimus illos
Insignes pueros, Sidrach, Misach, Adenagoq́;,
Quos statuam Assyrij negligentes principis illam
Instar adorantum uenerarier Assyriorum,
Protinùs ardenti nudos fornace receptos
Ambibat saluos ustis tortoribus ignis,
In medijs Domino resonantes cantica flammis:
Quos meritis æquans Danielis candida uirtus,

Horrida

A Horrida frendentum compescuit ora leonum.
Nam cùm in se Assyrios, & Belis imagine fracta,
Atq; sacerdotum detecta fraude suorum,
Dignus ob id mercede puer, mouisset, in antrum,
Quo septem ingenteis solitum nutrire leones,
Ora famescentum satiet qui dira ferarum,
Mittitur: utq; illi feritas minus horrida parcat,
Subtrahitur diris consueta leonibus esca.
At uerò qui nunquam non in tempore seruis
Nouit adesse suis, puero adfuit, inq; leones
Virtutem dedit, ut posita feritate, suæq;
Iam famis obliti, sarctum tectumq; fouerent,
Immunemq; suis à rictibus. & tamen illud
Quis non addiderit toti admirabile mundo?
Quòd tum in Iudæa degens regione propheta,
Angelica medium sublatus in aëra dextra,
Vertice de summo pendens, summoq; capillo,
Subiectasq; terens immotis gressibus auras,
Intulit optatas, puero nil tale putanti,
In Babylona dapes. gratijs tum protinùs actis
Excepit Daniel transmissas desuper escas:
B Et quanquam è longis ueherentur fercula terris,
Seruauêre suos peregrina in sede sapores.
Septima iamq; dies clauso Daniele redibat,
Cùm rex Assyrius Danielem ut ploret amicum,
Illuc inuidia populiq; timore repostum,
Dirorum tristis festinat ad antra leonum.
Vt uerò illæsum, uitæq; per omnia plenum,
Sæuitiaq; feras posita mansuescere uidit:
Magnũ illum Dominũ atq; Deum Danielis adorãs,
Abstulit & uinctum, multis & honoribus auxit.
Iste ergo impubis Susannam fortè uidebat
Ad tormenta rapi, ueri quam nescius antè
Vulgus inauditam damnauerat, & simul omnes
Insontis sontem certabant cernere mortem:
Cùm subitò in medium iuuenis se proripit agmen,
Accensum tenera castigans uoce tumultum:
Immeritam ecquid (ait) plebes insana puellam
In mortem rapitis? seniores quin magis illos?
Ecquid ad iniustum certatis currere lethum?
Protinùs ad uerbum pueri commota repressit
Turba sequax animos, atq; huius criminis illi
Iudicium defert. tum læta precarier omnes
Susannæ, & finem attentos spectare uideres.
Ille autem ascendens populo impellente tribunal,
Confestim abiunctos seniores, quemq; seorsim
Quæ sit adulterij series interrogat, & qua
Testibus his mulier deprensa sub arbore peccans.
At dum responsis uariant discordibus ambo,
Coniunctum facinus disiuncta uoce fatentur.
Tunc omnes pariter timor accipit, undiq; clamor
Surgit, & auctores sceleris plebs obruit omnis,
Inq; Dei uarias iuncto modulamine laudes
Fertur, & accito Susanna erepta marito
Redditur. hic omnes communi uoce parentes
Collaudare Deum, dignisq; extollere psalmis,
Qui dare suppetias (modò ne fiducia desit)
Nouerit, auxiliumq;, suis in tempore seruis.
Ergo si nubens terrena lege puella,
Est etiam curæ Domino: connubia si quæ
Integra seruauit, seruari illæsa meretur:
Conijce uirgineis quantum disponitur illic
Quò Christus uocat hinc meritis, et quãta futura est
Illius, à prima quæ mox ætate pudica est
Gloria: cùm cuncti iudex atq; arbiter orbis,
Lasciuos castis hœdos secernet ab agnis,
Et sua pro merito dabit unicuiq; labore
Præmia, demeritis tormenta æterna reseruans:
Cùm uel in extremis quid quisq; cubilibus olim
Egerit, id nulla demùm cœlabitur arte.
Et uerò hoc etiam memori tibi mente tenendum,
Chara soror, quòd iam potiori in parte locata es,
Quã (modò tu uigiles) unquã nemo auferet abs te.
Olim id dũ Mariam aduersus, pia murmura fundit
Martha soror, Christo didicit correpta magistro:
Optimum enim Maria elegit, nec segniter, inquit,
Illa uacat, uerbo curis attenta neglectis.
Ergo age iam germana, suis dum secula curis
Flagrant, inq; suos mundus conuoluitur æstus,
Electam seruare tibi non desine partem:
Te primam meruit cognatio tota patronam,
Iam te signiferam sequimur, uexillaq; Christi
Te præeunte libens sectatur stemma parentum:
Quos licet antiquo mundus donarit honore,
Et titulis à primæuo insigniuerit ortu,
Plus tamen ornantur sacris insignibus illi,
Quòd sanctas studio & meritis rexêre cathedras.
Nec iã atauos soror alma tibi proauosq; retexam,
Vita sacerdotum quos reddidit inclyta claros:
Pontificem sacris ad sumptum respice patrem,
Cumq; tibi genitor uel auunculus undiq; magni
Virtute & meritis præeant, sectarier aude

Siue præire magis: precibus nec desine Christum
Flectere, quò sumptos patrum ad consortia fratres,
Dignè suscepto fungi pro munere donet.
Pro quibus assiduas illi persoluere grates,
Fundere uel fletus non tædeat: ut tibi nullus
Fratrum de numero desit, cùm præmia sumes
Factis digna tuis, materq; effecta parentum
Virgineæ uictrix sociabere læta cateruæ.

MARII VICTORINI RHETORIS AFRI, DE FRATRIBVS MACHABAEIS, interfectis ab Antiocho Epiphane.

REx fuit Antiochus Syriæ ditissimus olim,
In cuius regno mater natiq; fuisse
Septē (ut fama refert) de sācta gēte creati:
Quos cura assidui generis meminisse iubebat,
Et legi seruire datæ: sic namq; uolentes
De populo meliore Dei sua iura tenebant.
Rex auidus mutare fidem, mutare timorem
Voluit. & ut populo pariter misceret iniquo,
Præmia promittit matri. promittit & illis,
Et quicquid posset totum perquirere regnum,
Si demutaret mentes, sensusq; priores,
Cogeret & natos alios sibi fingere mores.
Illa negat, tacitumq; premit sub corde dolorem.
Hanc postquam nulla potuit compellere præda,
Tentauit primùm tormentis uincere sæuis.
Pertulit illa tamen gemitus, & tristia regis
Verbera non timuit. uictum se uidit ut ille,
Heu quid agam? dixit: uincor. quid plura? dolendo,
Non tamen effugies: plus est, quod plura dolebis.
In natos sæuibo tuos, licet improba perstes,
Hac certè ratione meum sanabo dolorem.
Sustulit illa manus, cœlumq; inspexit in altum,
Emittens gemitus, & talia uerba locuta est:
Tu licet & gazas tradas, & regna tyranne,
Non capimur regum donis, nec munera sanctis
Eripient promissa Dei: spes certior illa est,
Quæ uitam nobis promittit tempore longo:
Hanc sequor, hanc didici, nō lubrica tangere regna.
Sumere diuitias facile est, & perdere uitam.
Sed licet & flammas post uerbera sæua mineris,
Nil mutare potes: primis accepimus annis
Virtutem cum lege datam: mihi linquere certum est
Quicquid sæue iubes. Natis quòd dura minaris,
Hoc solùm poteris matrem turbare timore:
Est mihi namq; Deus spes, est mihi certa meorum,
Per quem iam sperem te nullum uincere posse.
* faue, cœliq; Parens, te iustè rogamus.
Rex furit Antiochus, turbataq; corda tumebāt,
Concutit & sæuos testatus lumine uultus,
Miraturq; diu possit quòd fœmina tantum.
Miles, ait, pare regi, pareq; satelles,
Vos famuli parete mihi, data regna furenti
Fœmineo tormenta malo, sæuire furentem
Fœmina me cogit. quod plus est, fœmina uincit
Regis iussa sui. sed non impunè locuta est,
Membratim pereat: septem nam perfida natos
Intra regna tenet, quorum qui primus habetur,
Hic primus pereat: pereant sic ordine cuncti,
Cratibus impositos subiectis urere flammis
Cernat ut ipsa suos, sic cernat ut aspera natos
Pœna aut quem maneat, celeres decet esse ministros.
Interea fœcunda parens, iam crine soluto, B
Astitit hortanti similis, iam pectore nudo
Vbera protendens, natorum alimenta suorum,
Non confusa stetit. natumq; ut uidit ad ignes
Inconstante gradu timidum procedere, dixit:
Tu mea progenies, tu primus respice matrem,
Tu nunc certè meus, matris tu nate memento,
Te primum peperi, tu nunc imitare parentem,
Sume meos mores, & regem uince tacendo,
Tum poteris durare diu: sic tempora uinces
Perfida, ne superet sanctos uiolentia regis.
Vtere consilio, regis ne damna timete,
Fortior est isto, saxoq; potentior ipso:
Ingredere ut iuuenis, patienter uince dolorem.
Ille modò ad matrem uultus, modò tollit in altum,
Dumq; tacet, tacitusq; rogat quem debet, & orat,
Non sensit rapidos subiectos cratibus ignes,
Corpus inane fuit, mater gauisa dolore est,
Et dixit: Vici, uincam si sæpius orem,
Duret natorum uirtus incognita regi,
Sed iam nota Deo, populi qui pectora nouit.
Finierat primi partus fœcunda dolorem,
Sed remanente metu, pro pluribus anxia mater:
Dissimulatq; tamen, ne regem gaudia tangant.
Rex stupet Antiochus, nec credit posse sequentes

A Poenæ tale genus simile peruincere natos,
Cœpta iubet peragi, mater non territa mansit.
Sed tamen ut uidit pallentem aßistere natum,
Hæc secum uoluens, aliqua iam parte leuata:
Ecce secunda mihi partus producitur ætas,
Quàm similis fratri formoso pectore, dura
Si sequeris primi partus uestigia nostri,
Esse meus poteris, & sic reparare salutem,
Quam iam frater habet. matris præcepta secutus,
Pone metus, regisq; minas contemne furentis,
Regnaq; quæ paruo labitantia tempore dantur.
Non poterit post ista tibi rex iste nocere.
Temporis ecce leuis accensus cogitur ignis,
Virtutis locus est, languentem pone timorem,
Sume animos, nostri generis si sensus inhæret,
Hic qui sceptra tenet, regno qui sæuit in isto,
Tempus inane regit: regnum uitamq; cremari,
Damnariq; nocens æternos sentiet ignes:
Tu securus eris, turba comitante piorum.
Accipe nate meos uultus, & respice cœlum,
Auctoremq; Deum, per quem tibi uita paratur
Hac melior, fratrisq; tui uestigia calca.
B Non quod rex iußit, sed quod Deus imperat, audi.
Sicut erat monitus matrem cœlumq; uidere,
Constitit, atq; hilari uultu contemnere regem
Cœpit: & ut ridens ardentes irruit ignes,
Collapsusq; iacens anima superante quieuit.
Mater ut hoc uidit, rigido sic ore locuta est:
Felix parte aliqua, cùm iam uis, nec potes omnes
Sæue tyranne meos trucidando uincere natos.
Te grauior nunc pœna manet, crudelis, in igne
Quam patiere breui: Deus hic namq; omnia cernit.
Iam duo securi contempto rege manebant,
Spes melior iam matris erat, iam tertius instat
Ecce locus pœnæ, si pœna est uincere regem,
Et seruire Deo: laus est, non pœna furentis.
Tertius attrahitur iuuenis mandante tyranno,
Qui nondum satiatus erat: furor intus & ira
Sæuibant pariter, quòd fortia pectora fratrum
Viderat impauidi regis superasse furorem.
Constitit antè pedes iuuenis florentibus annis,
Egregius formâ: diro qui regna teneret
Dignior Antiocho, & sic meliora secutus
Regna, uocante Deo. Mater cui talia fatur:
Accipe nate tuæ securus dicta parentis,
Accipe, ne segnis reddas uirtutis honorem.
Sunt tibi iam fratres pietatis sede manentes,
Iam locus est melior quàm regna labentia regis:
Quorum si proprios attingis pectore sensus,
Victor apud populos regem superasse fereris,
Sicut fama tuos iam misit in ardua fratres:
Huc accede precor: sunt hæc, sunt apta dolenti
Contempsisse nefas, & iura relinquere regis
Indomiti, quem nulla manet post ista uoluptas.
At iuuenis tacito mittebat murmure uocem,
Oranti similis, palmas tendebat in altum,
Subnixoq; genu matris figebat in ore
Quà licet aspectum corpus, quà turba tenebat.
Qui simul admonitus, cratem cõscendit, in ignemq;
Intrepidus, certaq; fide sua membra locauit,
Sanctaq; quæ superest anima inuiolata recessit.
Conciderant flammæ tepida remanente fauilla,
Illæsum corpus tellus adaperta recepit.
At mater dubitans gemitus an gaudia sumat,
Hæsitat, & querulo sic est sermone locuta:
Quid nunc dire paras? iußis paremus, & omnes
Munera sed partus custos ne subtrahat ulla,
Sed licet ipse uelis non sum passura tyranne:
Omnes nam pariter pereant certamine tanto,
Temporis ipse tui mutes licet horride pœnam,
Duraq; quæ sanctis eadem sententia natis
Sed grauiora paras, si sunt grauiora, minari,
Quodq; meos cernis uultus horrore teneri,
Gauderes partem quoties decernis in istam.
Ardet at ipse magis rapida rex concitus ira,
Contemniq; putat, nec sicut cætera fratrum
Turba ferat pœnas, matrẽ hoc quoq; quærere sẽtit,
Duraq; in exitium quartum producere natum
Penè manu uoluit: lassati namq; ministri
Nec regis furias, nec regem ferre uolebant.
Proh pudor, erubuit uultus ostendere matri
Natus, & attonitam mentem confundere cœpit.
Hunc postquam stantem summisso lumine uidit,
Talibus aggreditur dictis, monitura timentem:
A primo quartus partus, mihi quartus ab imo,
Quæ nunc uerba tibi, quæ possum dicere nate?
Hoc nisi, quòd cœli durata potentia tecum
Sit simul, & uirtus, & sanctus originis auctor.
Illi debemus regi, quodcunq; rogamur.
Ille dedit nobis Abraham cum semine sancto,
Per quem nobilitas, per quẽ genus omne probatur,
Quod manet in Dominũ: sanctus cui nascitur Isac
Tunc

Tunc cùm iam nullum natum sperare senectus
Sponte sua poterat, sterilis quia Sarra manebat:
Attamen hæc peperit, generiq; propagine cœpta
Ex insperato remanent tibi Sarra nepotes,
Esauus & patriam deductus Iacob in unam,
Quos certum est partu gemino peperisse Rebecca:
Hinc sumus, hic orimur, genus hoc tibi nate petēdū.
Tu tibi pande uiam generis. quis in arce piorum,
Quorum progenies totum dispersa per orbem,
Inuidiam patitur? Dominum quia sola potentem
Mente colit, mixtæ nec turbæ accessit iniquæ.
Quid tibi cum tristi uultu? quid lumina terræ
Fixa tenes? cœlum potius, cœliq; parentem
Conspice: ne dubita, mater tibi prospera monstrat.
Quicquid id est, patienter adi, consensibus auge
Turbam nate meam, numerumq; hortare sequentū,
Nec decreta parens luctus & gaudia mixta
Finierat claros monitus, tum luminis orbes
Ipse leuat, matremq; oculis attendere cœpit,
Nil iam triste gerens: habitus, uultusq; fatentur
Se timuisse nihil, nisi tristia uulnera matris
Per partus diuisa suos: sed & ipse citato,
Elapsus manibus, cursu conscendit in ignes.
Mira loquar, non flamma comas, non contigit ora:
Exanime ut corpus flammæ superauerat ignis,
Ore patente tamen, tacitè quà spiritus iret,
Vnde acceptus erat, pariter cum sanguine fugit.
Hoc ipso est gauisa parens, quòd qui modo tristi
Constiterat uultu, fretus quòd pectore tuto
Paruerit monitis, regis contemptor & iræ.
Sic exorsa parens, cùm rex dubitaret in illos
Qui superant, gemitusq; daret, pia turba ministri
Regem execrantur, tanto sermone querentes:
Protrahe, quid dubitas? nulli iam parcere debes,
Nec potes, ut cupias, decretum rumpere nulli:
Appello Regem, totum qui temperat orbem,
Qui mare, qui cœlum, cœli cui sidera parent:
Quòd nisi producis, timor est. iam segnius instas,
Iam sentis quem pœna petat, iam gloria nobis
Parte in utraq; manet, liceat producere nullis.
Nam quoscunq; tuum iussisti excedere regnum,
Forsitan hoc morem credas furiose tyranne,
Longa magis uita est, regnoq; potentior isto
Quod regis, extrema huius iam parte morari
Hos quoq; si metuis, superant ætate minores,
Contemptuq; simul uincunt tua regna superbe.

Sed perage imperium, nec partus diuide nostros, A
Hos quoq; da flammis, & uiribus utere regni:
Mortalis tamen es, nec in æuum regna tenebis.
Concipit Antiochus furias, sæuusq; tyrannus
Exhibet, & gemitus intra sua pectora uoluit:
Consentit cum mente color, tristisq; grauatos
Attollit uultus, & talia uerba profatur:
Hæc tua libertas, & dira potentia linguæ,
Atq; hic quem tumida portas ceruice rigorem,
Sentiet irati regis quid uulnera possint.
Si nondum es satiata malis, & fingere tentas
Lætitiam, luctusq; tuos in gaudia uertis,
Non mutabo necem. gaude, lætare, triumpha,
Dummodò sic uincas, ut sis suprema tuorum.
Sic furiosa nimis natorum funere gaudes?
Hoc quoq; do flammis, hoc, nec mutare potestas
Vlla potest decreta, modò tu uiue superstes
Natis orba tuis, & ne mea iussa morentur,
Ordo suos peragat cursus. Producite natum,
Nec uano pereant ignis dubiùsue uidere
Rex post ista reor, timor est mihi fœmina nullus.
Præcipuus de gente tua produceris index,
Quàm specie mirande puer, cui pectore uirtus
Firma manet, iam quæ poterat uel uincere regem. B
Ad quem sic placido mater sermone locuta est:
Si dare complexus matri tibi nate liceret,
Confiteor soli, post uulnera nate dedissem.
Sed me dura uetat, tristisq; potentia regis:
Sed neget amplexus, dum sit uox libera nobis,
Et liceat meminisse Dei, legemq; tenere
Non à rege datam, sed quam Deus arbiter orbis
Tradidit, & mundi rector, Mosesq; petitam
Accepit, populoq; dedit: quàm maxima laus est
Nosse Deum, meritò cui nos tribuamus honorem.
Tu modò ne dubita monitis parère parentis:
Sed uigor & uirtus, penitusq; in pectore toto
Mens maneat iam plena Deo: sit fortior ætas
Quàm regi sperare fuit, sperare iubentis.
O quanta est uirtus, quanta est fiducia fortis?
Sed tu quid dubitas medias euincere flammas?
Victor eris (mihi crede) puer, uictorq; redibis.
Ossibus & ualidis miscebit corpora neruus,
Seruatasq; animas iterum in noua uiscera reddet.
Sed ne fortè tamen rapidus te terreat ignis,
Fratrum sume animos, æternumq; inspice numen.
Iussa facit, tacitusq; Deum testatus, & orat
Murmure

A Murmure quo poterat, puerum non impedit ætas,
Amplius haud timet ille necem, matriq; uolenti
Paruit, & dicto ciuius superirruit ignis.
Cesserunt flammæ, cessit dolor omnis, & unà
Corpus & ignis erat, corpus superauerat ignem,
Spiritus antè tamen placidas superiuerat auras.
Læta dolet tacitè mater, pressitq; dolorem
Læticia, luctusq; suos in gaudia uertit,
Non de præteritis, sed de puerilibus annis
Qui superant, ne fortè negent, ne fortè timorem
Concipiant animis, regiq; accedere malint.
Quò minor est ætas, maior metus, anxia secum
Diuidit & curas, & spes, & sic timor unà
Luctantur, matrisq; piæ per uiscera cursant.
Spes tamen est melior. natum ut producere uidit,
Et procul intrantem: Videam quid possit in isto
Spes conferre mihi: ultus agnoscere nostros
Debet & hic, fratrum & numero parère suorum.
Forsitan hunc solum puerilia pectora tangent,
Indigneq; feret quòd sic uelut hostia detur.
Alloquar, & paucis conabor dicere uerbis,
Sit memor ut potius generis, quàm temporis huius.
B Si te nobilitas generis, si tangit origo,
Respice nate tuos, & nos quoq; respice nate.
Noli annos memorare tuos, puer incipe uerum
Pectore ferre Deum. tradent hoc secula seclis,
Quod tu fortè petis: des nunc exempla futuris
Temporibus, mundo quod ames nil amplius hoc est:
Respice quæ fugias, & quàm meliora petantur.
Nec te sollicitet miseri fallacia regis:
Sed crescas ipsi nunc in contraria uictor.
Spiritus extinctus flammis, sic deinde recessit:
Quod dederat corpus, tellus adaperta recepit,
Sanctaq; quæ superest anima inuiolata recessit.
Quamuis lassa parens per tot sua uulnera, regē
Pertulit, ast animo pariter manibusq; supinis
Has habuit uoces, & talia uerba locuta est:
Qui regis imperium cœli, terræq;, marisq;,
Sidera qui cœlis, qui das animantia terris,
Aequoribus pisces, uentum qui uerberat auras,
Ad te prima mei cupidæ fiducia surgit,
Qui chaos implicitum cæca caligine miscens
Diuidis in partes, & das noctemq; diemq;,
Lunamq; & rapidum solem, qui tempora seruent:
Et post hæc hominem, cuius de semine mundus
Completur, mortale genus, tum lingua liquescit
Dissona per gentes, sapor est tamen omnibus unus:
Sed qui mutauit meritis hominumq; loquelas.
Longa referre mora est, cœptis insistere certum est:
Tu mare diuisum uirga uoluisq; tenesq;,
Dum pede per siccū populus transcenderet æquor,
Aegypti effugiens mortem, regemq; Pharaon,
Qui sibi sanctorum numerum seruire iubebat,
Quem tua maiestas Mose duce transtulit omnem,
Seruatumq; tua totum uirtute redemit.
Terra dabat fructus, quos te cogente ferebat,
Occupat & totis quæsitam lympha latebris:
Humor erat nullus, cuncti clamore querentes
Poscebant Mosen, daret ut sitientibus undas,
Ad quos ille breui sic est sermone locutus:
Credite posse Deum, quicquid petieritis illum,
Sed tamen hanc uirgam durum diffindere saxum,
Vt ueniant fontes tota regione morati.
Percussitq; simul: dicto uelocius, amnis
Emisit saxum fontes dulcedine prima.
Confiteor, totus cùm sit tibi debitor orbis,
Tu quicquid possunt gentes, potes omnia solus:
Tu mortale genus curas, onerasq;, leuasq;,
Te precor, attonita confirma mente timentem,
Ne desit fratrum numero meus infimus infans,
Ignarusq; sui, quem iam procul ecce teneri
Conspicio, turba circumueniente frequenti.
Hunc propter solum lacrymas, quas cōmouet ætas,
Vnus enim superest, de quo mihi maxima cura est,
Ne tener ignoret qua sit de gente creatus.
Hunc ego si possim secretò apprendere solum,
Blandirer, patriumq; genus patriamq; docerem:
Sed quacunq; tamen potero, solatia mittam:
Parue puer, tenerisq; tuis mihi carior annis,
Carior es regno, uita quoq; carior ipsa:
Tu potes in totum uictricem reddere matrem,
Tu finis partus, finisq; future malorum:
Si te cura mei tangit, si matris odorem
Mente create tenes: quamuis & carus, & infans,
Hoc magis aure pia dictis attende parentis.
Primùm disce puer, quid sis post ista futurus,
Si patiens fueris: tunc te mihi care futurum
Facta docent, fratrum sanctorum in parte locatus
Et requie securus eris, dum secula cursus
Sæua suos peragunt, finito tempore certo
Hanc lucem repetes, æternaq; regna uidebis,
Non maculata malis, sed erit concordia sanctis,

A

Nec morti locus ullus erit, nec bella citatis
Exercentur equis, sed pax æterna manebit.
Matrem crede tuæ semper cupidam esse salutis,
Hæc mihi cur tristi uultu sic dicta repellis?
Quid refugis, miserere mei, miserere tuiq́;.
Si liceat, prior ire uelim: uetor ecce, sed ibo
Tunc, cùm uictorem cernam te nate malorum.
Quid sperare iubes? solus mea dicta moraris?
Solus adhuc æquum renouas mihi nate dolorem?
Annuis, an damnas quoq; me fratresq́; genusq́;?
Quod ne forte uelis oro te, & deprecor, audi:
His ego te paruum nutriui nate papillis,
Te per ego has precor, & fletus lacrymasq́; meorũ,
Vt remanere uelis, remanebis solus & huius
Non tibi iam fratres dederint solatia uitæ:
Dedecoras fratrum sanctißima nomina, matrem,
Et genus & patriam, si talia dicta recusas.
Heu quantò melius uitam seruabis in æuum,
Si facias tandem, quicquid fecêre priores?
Audenter depone metus, depone timorem:
Concipe mente Deum, uires dabit ille uiriles.
Hæc dum mater agit, puer ad præcepta parentis
Respicit, & solum se uidit ut esse relictum,
Sustulit ad cœlum uultus, palmasq́; supinas,
Et sic uoce petens æternum numen adorat,
Sensu & sic pariter secum nutuq́; rogabat:
Vinceret ut regem, sæuos & uinceret ignes.
Atq; ita non segnis, nec pro puerilibus annis
Prosilit intrepidus, medios dilapsus in ignes,
Vicit quicquid erat, sic ut uitam iret in altam
Spiritus, & fratrum peteret secreta piorum.
Dum puer ista gerit, soluerunt gaudia matrem:
Iamq́; ut erat lassata malis, iam uoce negata
Suspirans, interq́; manus collapsa suorum,
Concidit exanimis, resolutaq́; membra quierunt:
Sic ipsa & nati sanctorum in parte recepta est.

IVVENCI PRESBYTERI HISPANI
IN HISTORIAM EVANGELICAM PRAEFATIO.

Immortale nihil mũdi cõpage tenetur, (ma,
Nõ orbis, nõ regna hominũ, nõ aurea Ro-
Non mare, nõ tellus, nõ ignea sidera cœli.
Nam statuit Genitor rerum irreuocabile tempus,
Quo cũctum torrens rapiet flamma ultima mundũ.
Sed tamen innumeros homines sublimia facta,
Et uirtutis honos, in tempora longa frequentant,
Accumulant quorum famam laudesq́; poëtæ.
Hos celsi cantus, Smyrnæ de fonte fluentes:
Illos Minciadæ celebrat dulcedo Maronis.
Nec minor ipsorum decurrit gloria uatum,
Quæ manet æternæ similis, dum secla uolabunt,
Et uertigo poli terras atq; æquora circum
Aethera sidereum iusto moderamine uoluet.
Quòd si tam longam meruerunt carmina famam,
Quæ ueterum gestis hominum mendacia nectunt:
Nobis certa fides æternæ in secula laudis
Immortale decus tribuet, meritumq́; rependet.
Nam mihi carmen erunt Christi uitalia gesta,
Diuinum in populis falsi sine crimine donum.
Nec metus, ut mundi rapiant incendia secum
Hoc opus, hoc etenim forsan me subtrahet igni,
Tunc cùm flammiuoma descendet nube coruscans
Iudex, altithroni genitoris gloria Christus.
Ergo age, sanctificus adsit mihi carminis auctor
Spiritus, & puro mentem riget amne canentis B
Dulcis Iordanis, ut Christo digna loquamur.

LIBER PRIMVS.

Rex fuit Herodes Iudæa in gente cruentus,
Sub quo seruator iusti, templiq́; sacerdos
Zacharias, uicibus cui templum cura tueri
Digesto instabat lectorum ex ordine uatum.
Huius inhærebat thalamis dignißima coniux,
Cura ijs ambobus paralis, moderaminis æqui,
Ambos annexos legis præcepta tenebant.
Nec fuit ijs soboles, iam tunc uergentibus annis,
Gratius ut donum iam desperantibus esset.
Sed cùm forte adytis arisq́; inferret odores
Zacharias, uisus cœlo descendere aperto
Nuncius, & soli iussas perferre loquelas:
Cætera nam foribus plebes astrata rogabat.
Quid tibi terribilis concußi corda pauore
Visus, cùm læti sermonis gratia placet?
Nam me propitius rerum Pater unicus alto
A' cœli solio tibi nunc in uerba uenire
Præcipit, & chara tibi mox de coniuge natum
Promittit, grandis rerum cui gloria restat,
Plurima qui populis nascendo gaudia quæret,
Sobrius æternum, clausum quem Spiritus ipsis
Visceribus matris complebit numine claro.

Istius.

A Iſtius hic partem populi pleranq; docendo
Ad uerum conuertet iter, Dominumq; Deumq;
Continuò primus noſcet, plebemq; nouabit,
Nomine Ioannem quem tu uocitare memento.
Olli confuſa reſpondit mente ſacerdos:
Aemula promiſsis obſiſtit talibus ætas,
Nec ſenibus ſoboles poterit contingere feſsis,
Quam Deus auertens primæuo in flore negauit.
Hæc trepidans uates. cui talia nuncius infert:
Si tibi mortalis ſobolem promitteret ullus,
Ad deſperandum forſan cunctatio mentis
Debuerat tardis hærens inſiſtere uerbis:
Nunc ego, quem Dominus cœli terræq; creator
Ante ſuos uultus uoluit parère miniſtrum,
Auribus ingratis hominis uiſuq; receptus,
Summi iuſſa Dei non contemnenda peregi.
Quare promiſsis manet irreuocabile donum:
Sed tibi claudetur rapidæ uox nuncia mentis,
Donec cuncta Dei firmentur munera uobis.
Hæc ait, & ſeſe teneris immiſcuit auris.
Interea populum miracula longa trahebant,
Quid tamen in templo uellet ceſſare ſacerdos.
B Egreſſus trepidè, numen uidiſſe ſupernum
Nutibus edocuit, miſeræ & diſpendia uocis.
Inde domum rediit completo ex ordine uates
Officio, amiſſamq; leuant promiſſa loquelam.
Nec dilata diu uenerunt munera prolis,
Anxia ſed uentris cælabat gaudia coniux,
Donec quinq; cauam complerent lumina lunam.
Tunc maiora dehinc idem mandata miniſter
Detulit, ad Mariæ demiſſus uirginis aures.
Hæc deſponſa ſuo per tempora certa propinquo
Abdita uirgineis caſtè pubeſcere tectis,
Et ſeruare diem, iuſsis permiſſa parentum.
Ad quam traquillum ſermonem nuncius infit:
Salue, progenie terras iutura ſalubri,
Deſine conſpectu mentem turbare uerendo.
Nam tua concipient cœleſti uiſcera iuſſu
Natum, quem regnare Deus per ſecula cuncta,
Et propriam credi ſobolem gaudetq;, iubetq;.
Huic, ubi ſub lucem dederis, ſit nomen IESVS.
Ad quem uirgo dehinc pauido ſic inchoat ore:
Nullos concœptus fieri ſine coniuge dicunt,
Vnde igitur ſobolem mihi nunc ſperabo uenire?
Nuncius hæc contrà celeri ſermone profatur:
Virtus celſa Dei circumuolitabit obumbrans,
Spiritus & ueniet purus, lectiſsima uirgo,
Ac tibi mox puerum caſto ſermone iubebit
Magnificum gigni: populis quem credere ſanctum,
Supremiq; Dei natum uocitare neceſſe eſt.
Sic cognata tibi, ſterilis quæ credita cunctis,
Zachariæ coniux, mortali germine nuper
Aeuo deſeſsis auxit miracula membris.
Sextus adeſt menſis, parent ſic omnia iuſsis.
Virgo dehinc: Domino famulam nunc ecce iubenti,
Vt tua uerba ſonant, cernis ſeruire paratam.
Nuncius abſcedens, uacuis ſe condidit auris.
Illa dehinc rapidis Iudæam paſsibus urbem,
Zachariæq; domum penetrat, grauidamq; ſalutat
Eliſabet: clauſæ cui protinus anxia prolis
Membra, uteri gremio motu maiore reſultant:
Et ſimul exiliit mater concuſſa tremore,
Diuinæ uocis completa afflamine ſancto,
Et magnum clamans: Felix ô fœmina ſalue,
Felicem geſtans uteri ſinuamine fœtum.
Vnde meam tanto uoluit Deus æquus honore
Illuſtrare domum, quam mater numinis alti
Viſeret? ecce meo gaudens in uiſcere proles
Exultat, Mariæ cùm prima afflamina ſenſit.
Felix, quæ confiſa, fidem mox affore uerbo,
Quod Deus ad famulos (magnũ dignãdo) locutus.
Illa trahens animum per gaudia mixta pudore
Suppreſſo, uocis pauitantia dicta uolutat:
Magnificas laudes animus, gratesq; rependit
Immenſo Domino mundi: uix gaudia tanta
Spiritus iſte capit, quòd me dignatus in altum
Erigere ex humili celſam, cunctisq; beatam
Gentibus & ſeclis uoluit Deus æquus haberi.
Suſtulit ecce thronum ſæuis, fregitq; ſuperbos,
Largifluis humiles opibus ditauit egentes.
Tunc illic manſit ternos ex ordine menſes,
Ad propriamq; domum repedat, iam certa futuri.
Iamq; aderat tempus, quo ſarcina deſerat aluum
Eliſabet, liquidas ſoluenda in luminis auras.
Ad partus fama tantos collecta cucurrit
Turba propinquorum, tum gaudia mira frequẽtes
Concelebrant, nomenq; iubent genitoris habere.
Abnuit hoc genitrix, ſed Ioannes uocitetur,
Ingeminat: placuit muti tunc iuſſa parentis
Conſulere, ſcriptoq; rogant edicere nomen.
Sed pròh mira fides, tabulis cùm ſcribere tentat,
Implicitam ſoluit per uerba ſonentia linguam.

Mox etiam assuetam penetrans spiracula mentem,
Completumq; canit uenturi conscia dicta·
Cōcelebrent cuncti laudes, gratesq; frequentent,
Astrorum & terræ, pontiq; hominumq; parenti:
Visere qui uoluit, propriamq; absoluere plebem.
En beat antiquam gentem, cornuq; salutis
Erecto, indulget Dauidis origine lumen.
Hoc est quod prisci cecinere ex ordine uates:
Hæc est illa salus, quæ nos ex hostibus atris
Eripit, ut iustè iusto seruire queamus.
Et tu parue puer, sanctus dignusq; propheta
Dicere, & Dominum mox prægrediere uiando,
Illius & populum duces per lumen apertum:
Errorem per te spernent, mortisq; tenebras
Abrumpent omnes, tua qui præcepta sequentur.
Exin secretis in uallibus abdita semper
Vita fuit puero, donec poscentibus annis,
Vatis ad officium pleno pubesceret æuo.
Interea Mariæ sponso miracula mentem
Sollicitant, manifesta uteri quòd pondera uidit,
Et secum uoluit, quânam ratione propinquæ
Dedecus oppressum cœlet, thalamosq; recuset.
Talia tractanti torpescunt membra sopore.
Mox stertente, Dei uox est audita monentis:
Accipe coniugium nullo cum crimine pactæ,
Spiritus impleuit sancto cui uiscera fœtu.
Hanc cecinit uates uenturam ex uirgine prolem,
Nobiscum Deus est, cui nomen. protinus ille
Hæc præcepta sequens, seruat sponsalia pacta.
Sed tum fortè nouus, capitum discussio, census,
Cæsaris Augusti iussu per plurima terræ
Describebatur Syriæ, quam iure regebat
Cyrinus, proprij cui tota per oppida fines
Addebant populi uires, nomenq;, genusq;,
Vrbs est Iudææ Bethlem, Dauida canorum
Quæ genuit, generis censum quæ iure petebat.
Obtulit hic illum, genus hinc quòd uterq; trahebat,
Desponsamq; sibi scribens, grauidamq; professus.
Hospitium amborum Bethlem sub mœnibus urbis
Angusti fuerant perparua habitacula ruris.
Illic uirgo nouum completo tempore fœtum
Edidit, & leni pannoso tegmine fotu
Texit, cui durum cunas præsepe ministrat.
Circà sollicitæ pecorum custodia noctis
Pastores tenuit uigiles per pascua læta.
Ecce Dei monitu iussus descendere cœlo

A Nuncius, ac subito terror tremefacta pauore
Prostrauit uiridi pastorum corpora terræ.
Talis & attonitis cœlo uox missa cucurrit:
Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta
Pastores, quibus hæc ingentia gaudia porto.
Nam genitus puer est Dauidis origine clara,
Qui populis lucem mox leticiamq; propaget.
Hoc signum dicam, puerum quod cernere uobis
Iam licet, implentem gracili præsepia uoce.
Talia dicenti iunguntur millia plebis
Cœlestis, cunctiq; Deum laudantq; rogantq;.
Talis & uniti uox agminis aëra complet:
Gloria supremum comitetur debita patrem,
In terris iustos homines pax digna sequatur.
Et simul ijs dictis, cœli secreta reuisunt.
Pastores properè ueniunt, puerumq; iacentem
Præsepis gremio cernunt. pòst inde frequentes
Dispergunt latè celebris uaga semina famæ.
Mirantes laudant, letantes consupuerunt,
Omnia nocturnis monitis quòd uera recurrant.
Viderat octauam lucem puer: ecce recidi
Ad morem legis, nomenq; aptare necesse est,
Impositumq; illi est (monitis cœlestibus olim B
Quod Mariæ uox missa Deo præcepit) Iesus.
Scripserat antiquæ Moses moderamina legis:
Inter quæ primos prisco de sanguine uatum
Obseruare dedit, fœtus offerre sacrandos,
Implumesq; simul ferre ad delubra columbas.
Hæc ubi per Mariam templo seruata feruntur,
Ecce senex Simeon, dignus comprendere sensum
Cœlestis uocis, cui quondam præscia rerum
Virtus prodiderat, quod carcere corporis ægri
Deposito, mortem liber requiemq; uideret,
Cùm primùm cœli laudem, terræq; salutem,
(Omnia quem uatum spondent oracula) Christum
Vidisset templo, solennes ferre palumbos.
Isq; ubi curuato defessus corpore templum
Iam grauior penetrat, monuit quod spiritus auctor,
Ecce simul paruum gremio genitricis Iesum
Ad templum sensit uenisse: trementibus ulnis
Accepit puerum, lætusq; hæc dicta profatur:
Nūc nunc me famulū Dominus, nūc liberet arctis
Corporis è uinclis, finemq; imponere uerbis
Dignetur cum pace suis. en splendida nostros
Lux oculos tua circunstat, radijsq; refulget,
Quam cunctis hominum lustratis gentibus addet
Israeli-

A Israëlitarum cumulatæ gloria plebis.
Hinc ait: Hæc quid uirgo tibi tam mira uidentur?
Quid tantum Mariæ stupuerunt pectora matris?
Hic puer ad populi casum datur, iste renasci
Concedet populis: illi signum esse negabunt
Fœderis, hi contrà cœlo uenisse tenebunt.
Liuor edax faciet, lethum ut percurrat amarum,
Atq; animam matris ferro fulgente machæra,
Quo pateant tecti tenebrosa uolumina cordis.
Hæc ait in Simeone Deus: uox ecce prophetæ
Fœmineam sancto complet spiramine mentem.
Anna fuit natu grauior, quam in flore iuuentæ
Destituit uiduam mors immatura mariti.
Hinc fruitur casta caro pro coniuge uita,
Continuoq; Dei cultu: quæ numine ducta,
Cognouit Christum, & simili sermone loquuta est.
Inde ubi solennem pueri pro nomine legem
Compleuit genitrix, & Ioseph omnia mirans,
Ad patriam læti repedant, puerumq; reportant.
Gens est Eoi, Phœbo orto proxima, regni,
Astrorum solers ortusq; obitusq; notare,
B Huius primores nomen tenuere Magorum:
Hinc lecti proceres, Solymas per longa uiarum
Deueniunt, regemq; adeunt, orantq; doceri
Quæ regio imperio puerum Iudæa teneret
Progenitum: & sese stellæ fulgentis ab ortu
Admonitos, uenisse uiam, quo supplice dextra
Exortum terris uenerabile numen adorent.
Territus Herodes, uatum legumq; peritos,
Quiq; prophetarum ueterum præsagia noscunt,
Imperio accitos, iubet omnia quærere legis,
Quâ pateat, quæ sint genitalia mœnia Christo,
Omnia uenturum spondent quem oracula uatum.
Tunc manifestatur, Bethlem quòd mœnibus illum
Progigni maneat, cui sacram ducere plebem
Israëlitarum sacra uirtute necesse est.
Tunc iubet Herodes Persas pertendere gressum,
Inuentumq; sibi puerum monstrare colendum.
Ecce uiæ medio stellam præcurrere cernunt,
Sulcantem flammis auras: quæ in culmine summo
Restitit, & pueri lustrata habitacula monstrat.
Gaudia magna Magi gaudent, sidusq; salutant.
At postquàm puerum uidêre sub ubere matris,
Deiecti prono texerunt corpore terram,
Submissiq; simul mox mystica munera promunt:
Aurum, thus, myrrham: regiq;, Deoq;, hominiq;,
Dona ferunt. totam mox horrida somnia noctem
Sollicitant, sæuumq; iubent uitare tyrannum.
Deniq; diuersis Herodis callibus aulam
Diffugiunt, patriamq; Magi redierc latentes.
Ipsum etiam puerum, monitis cœlestibus actus,
Aegyptum cum matre simul transportat Ioseph.
At ferus Herodes sibimet succedere credit,
Quem callens astris quæsisset cura Magorum:
Quorum præcauto discessu sollicitatus,
Crudeli tinxit Bethlemica compita cæde,
Infantes mandans, teneroq; sub ubere plebem
Innocuam, in sinubus rigido succumbere ferro.
Hæc etiam cædes olim præscripta manebat.
Nam pius hanc uates, diuino numine doctus,
Complorat, misero sobolis pro funere matres
Horrendis grauiter cœlum pulsare querelis.
Ast ubi sopitus furor est, & sæua tyranni
Infantum horribili feritas satiata cruore,
Extinxisse putat cunctos, quos unus & alter
Annus lethiferi miserè suppresserat æui.
Mirandis rursum, deuinctus membra sopore
Ioseph, urgetur monitis, Mariam, puerumq;
Aegypto ad patriam uectare: ubi Nazara felix
Olim prædictum puero dedit addere nomen.
Dixit & alterius quondam prænuncia uatis
Vox instincta Deo: Veniet, ueniet mea proles
Aegypto ex alta, terris lumenq;, salusq;.
Crescebat rapidis annorum gressibus infans,
Præcurrens æuum sapientia præueniebat,
Gratiaq; in uultu & uerbis ueneranda micabat.
At iam bissenos æui comprenderat annos,
Cùm Paschæ ritum seruando ex more parentes,
Ad templum lætis puerum perducere festis,
Omnibus annorum uicibus de more solebant.
Ergo aderant Paschæ pariter, cunctisq; diebus
Festorum impletis patriam remeare parabant.
Tum puer in populo comitis uestigia matris
Deseruit, templiq; libens secreta petiuit.
Illum pec uicos, urbisq; per abdita tecta,
Perq; uiæ stratas, per notos, perq; propinquos
Quærebat genitrix: sed lux ubi tertia uênit,
Ad templum properè remeat, uatumq; coronæ
Inuênit insertum, legumq; obscura senili
Tractantem cœtu. uix admiratio digna
De pueri uerbis senibus fuit. at pia mater:
Nate, ait, amissum lacrymis te quæro profusis

Mox etiam assuetam penetrans spiracula mentem,
Completusq; canit uenturi conscia dicta.
Cōcelebrent cuncti laudes, gratesq; frequentent,
Astrorum & terræ, pontiq; hominumq; parenti:
Visere qui uoluit, propriamq; absoluere plebem.
En beat antiquam gentem, cornuq; salutis
Erecto, indulget Dauidis origine lumen.
Hoc est quod prisci cecinere ex ordine uates:
Hæc est illa salus, quæ nos ex hostibus atris
Eripit, ut iustè iusto seruire queamus.
Et tu parue puer, sanctus dignusq; propheta
Dicere, & Dominum mox prægrediere uiando,
Illius & populum duces per lumen apertum:
Errorem per te spernent, mortisq; tenebras
Abrumpent omnes, tua qui præcepta sequentur.
Exin secretis in uallibus abdita semper
Vita fuit puero, donec poscentibus annis,
Vatis ad officium pleno pubesceret æuo.
Interea Mariæ sponso miracula mentem
Sollicitant, manifesta uteri quòd pondera uidit,.
Et secum uoluit, quânam ratione propinquæ
Dedecus oppressum cœlet, thalamosq; recuset.
Talia tractanti torpescunt membra sopore.
Mox stertente, Dei uox est audita monentis:
Accipe coniugium nullo cum crimine pactæ,
Spiritus impleuit sancto cui uiscera fœtu.
Hanc cecinit uates uenturam ex uirgine prolem,
Nobiscum Deus est, cui nomen. protinus ille
Hæc præcepta sequens, seruat sponsalia pacta.
Sed tum fortè nouus, capitum discussio, census,
Cæsaris Augusti iussu per plurima terræ
Describebatur Syriæ, quam iure regebat
Cyrinus, proprij cui tota per oppida fines
Addebant populi uires, nomenq;, genusq;.
Vrbs est Iudææ Bethlem, Dauida canorum
Quæ genuit, generis censum quæ iure petebat.
Obtulit hic illum, genus hinc quòd uterq; trahebat,
Desponsamq; sibi scribens, grauidamq; professus.
Hospitium amborum Bethlem sub mœnibus urbis
Angusti fuerant perparua habitacula ruris.
Illic uirgo nouum completo tempore fœtum
Edidit, & leni pannoso tegmine fotu
Texit, cui durum cunas præsepe ministrat.
Circà sollicitæ pecorum custodia noctis
Pastores tenuit uigiles per pascua læta.
Ecce Dei monitu iussus descendere cœlo
Nuncius, ac subito terror tremefacta pauore
Prostrauit uiridi pastorum corpora terræ.
Talis & attonitis cœlo uox missa cucurrit:
Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta
Pastores, quibus hæc ingentia gaudia porto.
Nam genitus puer est Dauidis origine clara,
Qui populis lucem mox læticiamq; propaget.
Hoc signum dicam, puerum quod cernere uobis
Iam licet, implentem gracili præsepia uoce.
Talia dicenti iunguntur millia plebis
Cœlestis, cunctiq; Deum laudantq; rogantq;.
Talis & uniti uox agminis aëra complet:
Gloria supremum comitetur debita patrem,
In terris iustos homines pax digna sequatur.
Et simul ijs dictis, cœli secreta reuisunt.
Pastores properè ueniunt, puerumq; iacentem
Præsepis gremio cernunt. pòst inde frequentes
Dispergunt latè celebris uaga semina famæ.
Mirantes laudant, lætantes constupuerunt,
Omnia nocturnis monitis quòd uera recurrant.
Viderat octauam lucem puer: ecce recidi
Ad morem legis, nomenq; aptare necesse est,
Impositumq; illi est (monitis cœlestibus olim
Quod Mariæ uox missa Deo præcepit) Iesus.
Scripserat antiquæ Moses moderamina legis:
Inter quæ primos prisco de sanguine uatum
Obseruare dedit, fœtus offerre sacrandos,
Implumesq; simul ferre ad delubra columbas.
Hæc ubi per Mariam templo seruata feruntur,
Ecce senex Simeon, dignus comprendere sensum
Cœlestis uocis, cui quondam præscia rerum
Virtus prodiderat, quod carcere corporis ægri
Deposito, mortem liber requiemq; uideret,
Cùm primum cœli laudem, terræq; salutem,
(Omnia quem uatum spondent oracula) Christum
Vidisset templo, solennes ferre palumbos.
Isq; ubi curuato defessus corpore templum
Iam grauior penetrat, monuit quod spiritus auctor,
Ecce simul paruum gremio genitricis Iesum
Ad templum sensit uenisse: trementibus ulnis
Accepit puerum, lætusq; hæc dicta profatur:
Nūc nunc me famulū Dominus, nūc liberet arctis
Corporis è uinclis, finemq; imponere uerbis
Dignetur cum pace suis. en splendida nostros
Lux oculos tua circunstat, radijsq; refulget,
Quam cunctis hominum lustratis gentibus addet
Israeli.

A Israëlitarum cumulatæ gloria plebis.
Hinc ait: Hæc quid uirgo tibi tam mira uidentur?
Quid tantum Mariæ stupuerunt pectora matris?
Hic puer ad populi casum datur, iste renasci
Concedet populis: illi signum esse negabunt
Fœderis, hi contrà cœlo uenisse tenebunt.
Liuor edax faciet, lethum ut percurrat amarum,
Atque animam matris ferro fulgente machæra,
Quo pateant tecti tenebrosa uolumina cordis.
Hæc ait in Simeone Deus: uox ecce prophetæ
Fœmineam sancto complet spiramine mentem.
Anna fuit natu grauior, quam in flore iuuentæ
Destituit uiduam mors immatura mariti.
Hinc fruitur castæ caro pro coniuge uita,
Continuoque Dei cultu: quæ numine ducta,
Cognouit Christum, & simili sermone loquuta est.
Inde ubi solennem pueri pro nomine legem
Compleuit genitrix, & Ioseph omnia mirans,
Ad patriam læti repedant, puerumque reportant.
Gens est Eoi, Phœbo orto proxima, regni,
Astrorum solers ortusque obitusque notare,
B Huius primores nomen tenuere Magorum:
Hinc lecti proceres, Solymas per longa uiarum
Deueniunt, regemque adeunt, orantque doceri
Quæ regio imperio puerum Iudæa teneret
Progenitum: & sese stellæ fulgentis ab ortu
Admonitos, uenisse uiam, quo supplice dextra
Exortum terris uenerabile numen adorent.
Territus Herodes, uatum legumque peritos,
Quique prophetarum ueterum præsagia noscunt,
Imperio accitos, iubet omnia quærere legis,
Quà pateat, quæ sint genitalia mœnia Christo,
Omnia uenturum spondent quem oracula uatum.
Tunc manifestatur, Bethlem quòd mœnibus illum
Progigni maneat, cui sacram ducere plebem
Israëlitarum sacra uirtute necesse est.
Tunc iubet Herodes Persas pertendere gressum,
Inuentumque sibi puerum monstrare colendum.
Ecce uiæ medio stellam præcurrere cernunt,
Sulcantem flammis auras: quæ in culmine summo
Restitit, & pueri lustrata habitacula monstrat.
Gaudia magna Magi gaudent, sidusque salutant.
At postquàm puerum uidêre sub ubere matris,
Deiecti prono texerunt corpore terram,
Submissique simul mox mystica munera promunt:
Aurum, thus, myrrham: regique, Deoque, hominique,
Dona ferunt. totam mox horrida somnia noctem
Sollicitant, sæuumque iubent uitare tyrannum.
Denique diuersis Herodis callibus aulam
Diffugiunt, patriamque Magi rediere latentes.
Ipsum etiam puerum, monitis cœlestibus actus,
Aegyptum cum matre simul transportat Ioseph.
At ferus Herodes sibimet succedere credit,
Quem callens astris quæsisset cura Magorum:
Quorum præcauto discessu sollicitatus,
Crudeli tinxit Bethlemica compita cæde,
Infantes mandans, teneroque sub ubere plebem
Innocuam, in sinubus rigido succumbere ferro.
Hæc etiam cædes olim præscripta manebat.
Nam pius hanc uates, diuino numine doctus,
Complorat, misero sobolis pro funere matres
Horrendis grauiter cœlum pulsare querelis.
Ast ubi sopitus furor est, & sæua tyranni
Infantum horribili feritas satiata cruore,
Extinxisse putat cunctos, quos unus & alter
Annus lethiferi miserè suppresserat æui.
Mirandis rursum, deuinctus membra sopore
Ioseph, urgetur monitis, Mariam, puerumque
Aegypto ad patriam uectare: ubi Nazara felix
Olim prædictum puero dedit addere nomen.
Dixit & alterius quondam prænuncia uatis
Vox instincta Deo: Veniet, ueniet mea proles
Aegypto ex alta, terris lumenque, salusque.
Crescebat rapidis annorum gressibus infans,
Præcurrens æuum sapientia præueniebat,
Gratiaque in uultu & uerbis ueneranda micabat.
At iam bissenos æui comprenderat annos,
Cùm Paschæ ritum seruando ex more parentes,
Ad templum lætis puerum perducere festis,
Omnibus annorum uicibus de more solebant.
Ergo aderant Paschæ pariter, cunctisque diebus
Festorum impletis patriam remeare parabant.
Tum puer in populo comitis uestigia matris
Deseruit, templique libens secreta petiuit.
Illum nec uicos, urbisque per abdita tecta,
Perque uiæ stratas, per notos, perque propinquos
Quærebat genitrix: sed lux ubi tertia uênit,
Ad templum properè remeat, uatumque coronæ
Inuênit insertum, legumque obscura senili
Tractantem cœtu. uix admiratio digna
De pueri uerbis senibus fuit. at pia mater:
Nate, ait, amissum lacrymis te quæro profusis

Anxia cum genitore gemens: quae caussa parentum
Secernit gressu, templiq; in sede retentat?
Ille autem: Quid me tantum, quid quaeritis? inquit.
An nondum sentis genitrix, quòd iure paternis
Aedibus atq; domo natum inhabitare necesse est?
Haec ait: & gressum sociat, patriamq; reuisit.
Nec genitrix tanti persensit pondera uerbi,
Ordine cuncta tamen cordis secreta reseruat.
At puer obsequijs aptè praedulcibus ambos
Ad proprium semper cogens nectebat amorem.
Interea ueteris scripti per debita currens
Omnia seclorum series promissa trahebat.
Zachariae soboles, desertis uallibus, omnes
Ad deponendas maculas clamore uocabat,
Fluminis ut liquidi caperent miranda lauacra,
Quis animae species abluta sorde niteret.
Isaias uates cecinit quod numine iussus:
Vox latè resonat desertis uallibus, amplas
Sternite iam stratas, omnis sit recta uiarum
Semita, quae Domini dignè uestigia gestet:
Subsident colles, uallis complebitur omnis:
Corriget anfractus callis bona linea recti,
Corporeisq; oculis lumen tractare serenum
Omnibus indulget genitor, Dominusq; salutis.
Ergo aderant populi, passimq; hinc inde ruentes
Complebant ripas, auidiq; lauacra petebant.
Texta camelorum fuerant uelamina setis,
Et zonae pellis medium cinxere prophetam,
Aruis qui solitus ruralibus esse locustas,
Et tenuem uictum siluestria mandere mella.
Isq; ubi tot populos diuersis sedibus ortos,
Irruere ad fluuium cernit, sic increpat ore:
Vipereae gentis soboles, quis debita uobis
Supplicia, urgentesq; iras euadere monstrat?
Sed facite ò miseri fructum (si poenitet) aptum,
Nec generis uestri tollat fiducia mentes.
Nam potis est dura superùm rex cote creare
Progeniem, quando soboles sua degener errat.
Proxima roboreis iamiam radicibus instat
Cunctorum ante oculos acies sublata securis.
Caedentur siluae steriles, ignemq; fouebunt.
Nunc ego praeteritas maculas in flumine puro
Abluere institui: ueniet sed fortior alter,
Cuius uincla pedum non sum contingere dignus.
Abluet ille homines sancto spiramine mergens,
Flammarumq; globis purgabit noxia corda,
Illius & manibus, ruralis pala tenetur: A
Et propria ipsius purgabitur area frugum,
Horreaq; implebit secreti copia farris,
Aeternumq; leues paleas populabitur ignis.
Haec ait, & properis per siluam passibus ipsum
Cernit Iordanis ueneranda lauacra petentem.
Sed uetat increpitans uates, & talia fatur:
Tu'ne meis manibus digneris mergier undis,
Cùm tua me melius possint mundare lauacra?
Dixit Ioannes, cui talia reddit Iesus:
Nunc sine: nã decet hoc, sic sancta per omnia nobis
Iusticiae consectandus complebitur ordo.
Haec memorans, uitreas penetrabat fluminis undas,
Surgenti manifesta Dei praesentia claret.
Scinditur auricolor coeli septemplicis aethra,
Corporeamq; gerens speciem descendit ab alto
Spiritus aëream similans ex nube columbam,
Et sancto flatu corpus perfudit IESV.
Tunc uox missa Dei longum per inane cucurrit,
Ablutumq; undis Christum, flatuq; perunctum
Alloquitur: Te nate hodie per gaudia testor
Ex me progenitum, placet haec mihi gloria prolis.
Tum petit umbrosos montes, & lustra ferarum, B
Obsequiumq; illi patris praebere ministri
Certabant. rabidi mox liuor daemonis ater
Cum terrore rapit mentem, nec defuit aegro
Tentandi interea Christum uersutia fallax.
Quadraginta illi fuerant ex ordine soles,
Ex quo nulla cibi potusq; alimenta dabantur:
Sed contexta simul firmi ieiunia cordis,
Terrarum ad regnum mentis secreta tenebant.
Tunc epulas demum monuit conquirere corpus,
Horrendi interea sceleris fallacia tentans:
Si te pro certo genuit Deus omnibus, inquit,
His poteris saxis forti sermone iubere
Vsum triticei formamq; capessere panis,
Christus ad haec fatur: Nil me iam talia terrent.
Nam memini scriptum, quoniam non sola tenebit
Vitam credentis facilis substantia panis,
Sed sermone Dei complet pia pectora uirtus.
Rursus at ille dolos uersutis artibus aptans,
Nectere tentator properat. nam moenibus urbis
Mox inferre pedem sensit, uis liuida Christum
Culmine marmorei suasit consistere templi.
Tunc sic aggreditur uocis fallente ueneno:
Si Deus est uerè genitor tibi, culmine templi

Aëra

A Aëra per uacuum saltu iaculabere corpus.
Testis erit Scriptura tibi, quæ spondet apertè,
Mandatum summi genitoris tale ministris,
Vt lapsum studeant casu defendere corpus,
Et famulis manibus curent tua membra leuare,
Ne lapidis lædat summas offensio plantas.
Reddidit his Christus dictis contraria dicta:
Me meminisse magis scripti cœlestis oportet,
Ne uires Domini fidens audacia tentet.
Rursus in abrupti montis consistere celsis
Mox furibunda iugis sensit fallacia Christum,
Ostendens olli fulgentia regna per orbem:
Cernis, ait, quæ sit tantarum gloria rerum?
Cuncta tibi possum iamiam concedere regna,
Talia donantem si me ueneratus adores.
Tum sic instantem dictis reiecit IESVS:
Effuge pestiferi rabies uesana ueneni,
Hæreat ut semper nobis immobile iussum,
Vt iustus cœli Dominum deuotus adoret,
Vnius & famulans ueneretur nomen in æuum.
Talibus excussus fugit per deuia dæmon.
Inde ubi Ioannem cognouit carceris umbris
B Submersum, tristi compressit corda dolore,
Finibus & statuit Zabulonum ponere sedes,
Vt dictum Isaiæ concurreret ordine fœlix:
Terra Zabulon, & regio cui Nephthala nomen,
Et uia trans pelagus longè, Galilæaq; rura,
Trans & Iordanem gentes, populiq; tenebris
Inclusi, magnum lumen subitumq; uidebunt:
In mortisq; illis umbra residentibus, alma
Exoritur fidei resplendens luce uoluntas.
Ergo instare Dei regnantis munera Christus
Nunciat, increpitans præconia larga salutis.
Præteriensq; uidet geminos per littora fratres,
Præsolidum Simonem, dignum cognomine Petri,
Andreamq; simul, sinuosa uolumina lini
Piscibus insidias disponere marmoris undis:
Nunc, inquit, pisces capitis maris æstibus altis:
Sed me si libeat sectari, fortia uobis
Prouenient hominum præpulchra indagine lucra.
Illi confestim firmato pectore certi,
Retibus abiectis, pariter præcepta sequuntur.
Pòst fratres Iacobum Ioannemq; marinis
Insidias gregibus maculoso innectere textu
Vt uidit, similemq; dedit de littore uocem,
Illi Zebedeum genitorem in puppe relinquunt,
Illicò sectantes pulcherrima iussa salutis.
Exin per terram Galilææ sancta serebat
Insinuans populis regni præconia Christus,
Donabatq; citam inualidis ægrisq; medelam.
Et mox crebra procul Syriam iam fama tenebat,
Mille sonans linguis præsentia munera Christi.
Deniq; certatim languoris tabe peresos,
Diuersisq; malis nexos, quis longa dolore
Absumpsit populans membrorum robora tabes,
Monstrabant Christo: facili sed munere cunctos
Reddebat properè miranda ad gaudia sanos:
Iamq; animæ ipsius morbi, sæuiq; furores,
Et lunæ cursum comitata insania mentis,
Discessere, graui sermonis pondere iussa.
Illum stipantes miracula magna mouentem
Mixtæ sectantur turbæ, Solymiq;, Syriq;,
Et Iudæa frequens populis, Galilæaq; plebes,
Et quos Iordanis dirimit stagnante fluento.
Hos populos cernens, præcelsa in rupe resedit,
Ac sic discipulis gremium cingentibus infit.
Felices humiles, pauper quos spiritus ambit:
Illos nam cœli regnum sublime receptat.
His similes mites, quos mansuetudo coronat,
Quorum debetur iuri pulcherrima tellus.
Hic modò lugentes, solatia digna sequentur.
Pabula iustitiæ qui nunc, potumq; requirunt,
Illos plena manet saturandos copia mensæ.
Felix, qui miseri doluit de pectore sortem:
Illum nam Domini miseratio larga manebit.
Felices, puro cœlum qui corde tuentur:
Visibilis Deus ijs per secula cuncta manebit.
Pacificos Deus in numerum sibi prolis adoptat.
Felices nimium, quos insectatio frendens
Propter iustitiam premit: ijs mox regia cœli
Pandetur. Gaudete, operum quos iusta tenentes
Vrgebit præceps stimulis iniuria sæuis:
Plurima nam merces uobis seruatur in æthra,
Namq; prophetarum fuit insectatio talis.
Discite, uos hac in terra salis esse saporem:
Hic sapor amissa si iam uirtute senescit,
Quæ salis absumptos acuet substantia gustus?
Nec quisquam fatui post hæc superest salis usus,
Ni longè abiecti cuncta ut uestigia calcent.
Vos estis mũdi clarum (ne abscondite) lumen.
Nam quis præcelsis impostam rupibus urbem
Occultare queat? uestrum sed lumen ad omnes
Perue-

Perueniat, rerumq; decus sub luce serena
Ponatur. cunctis genitoris gloria uestri
Laudetur, celsi thronus est cui regia cœli.
Non ego nunc priscas leges dissoluere ueni,
Vertere nec ueteres possunt quæ iussa prophetæ.
Omnia nam uobis per me complenda manebunt.
Vera loquor, donec cœli terræq; marisq;
Interitus ueniat, legis ne littera saltem
Aut apicis parui gracilis distinctio deerit,
Omnia quin fiant digesta ex ordine secli.
Si quis enim minimam mandati soluere partem
Ausus erit, pariterq; homines suadendo docebit,
Hic minimi nomen cœlesti in sede tenebit.
At quicunq; operis proprij moderamina seruans,
Inuiolata simul tradet præcepta priorum,
Magnus erit, magniq; feret trans sidera nomen.
Audistis ueteris iussum moderamine legis:
Humano si quis maculauerit sanguine palmas,
Ille reus ferro persoluet uindice pœnas.
Ast ego præcipiam, ne quis consurgere in iras
Audeat, atq; odio fratris feruente moueri.
Nam reus hic æquo pœnas sub iudice pendet.
Nec minor illorum conuicia flamma sequetur,
Qui fatui miseri'ue cient sub nomine fratrem.
Sin offerre uoles, uenerans altaria donis,
Et tua tunc tacitæ mentis penetralia tanget,
Quòd tibi sit cum fratre domi suscepta simultas:
Munera cuncta adytis illis admota relinque,
Et prius ad pacem properans transcurre petēdam:
Fraterno demùm iam conciliatus amori,
Offer grata Deo tranquillo pectore dona.
Est tibi præterea uirtus contraria semper,
Corporis hæc casti celeri curetur amore,
Dum rapidæ tecum graditur per compita uitæ.
Accusabit enim polluti corporis usus,
Et te sublimi statuet sub iudice uinctum.
Damnatum rapient ad uincula sæua ministri,
Nec prius è tenebris solueris carceris atri,
Vltima quàm minimi reddatur portio nummi.
Haud ignota reor uobis stat cautio legis,
Corpus adulterio prohibens: sed nunc mea iussa
Occulta internæ frenent molimina mentis.
Nec minus optati quàm facti pœna luenda est.
Si te fortè oculi dextri lasqueauerit error,
Auctorem miseræ properans conuellito labis,
Et iaculare procul. nam membrum perdere præstat
Exiguum, flammis quàm totum dedere corpus, A
Perpetuisq; animam pariter conuoluere pœnis.
Et si dextra manus mentem per deuia ducit,
Erroris causam præstat decidere ferro,
Quàm totum æternis corpus concedere flammis.
Præcipiunt ueteres, si quis connubia rumpit,
Scribere dissidium iuris feralia uerba.
Sola uiri rectè discedet adultera tectis,
Ast aliæ maneant. nam casti iura pudoris
Auctore amittet mulier deserta marito.
Antiquæ leges prohibent periuria linguis,
Sed nostris cedat iurandi audacia iussis.
Nec fas est homini cœlum iurare per altum,
Quòd sedes Domini: nec quæ uestigia gestat
Terra Dei, Solymæ'ue urbis uenerabile nomen,
Quòd regis magni patria est, iurabitur unquam.
Nec caput in proprium cuiquam iurare licebit:
Namq; potestatem minimi non esse capilli
Cernitis, album'ue aut nigrum mutare colorem.
Est est, sufficiat. quod non est, dicite non est.
Quòd superest istis, totum fallaciter ægro
Suggerit obreptans animo uis tetra ueneni.
Peruulgata diu legis præcepta tenetis: B
Lædentem semper similis uindicta sequatur,
Sed tranquilla malum melius patientia uincet.
Ac si quis partem palma percusserit oris,
Mox aliam uultus partem præbere memento.
Auferat aut tunicam si quis, ui iudicis instans,
Cede libens, pariterq; ferat tua pallia secum.
Si te fortè aliquis passus per mille iubebit
Ire uiam, grauis atq; oneris perferre laborem,
Mox perges, aliudq; uiæ comitabere duplum.
Si quis egens poscet, uel se simulabit egentem,
Ex animo miserans largire: aut mutua si quis
Orabit, tribue, & mitem ne subtrahe uultum.
Nec tibi sit placitum, solis succurrere amicis,
Aut cæcis odijs inimicos ducere dignos.
Quin ego præcipiā, semper blando esse per omnes
Obsequio, precibusq; Deum mollire benignis
Pro uita ipsorum, qui uos excindere gaudent,
Aduersisq; truces animis odijsq; sequuntur:
Nam genitor noster communia lumina solis,
Communesq; dedit pluuias iustisq; malisq;.
Quòd si coniunctos tantum ueneramur amicos,
Quis locus hic iustæ poterit mercedis haberi?
Seruit amicitiæ tantum gens dedita lucris:

Sed uos

A *Sed uos perfecto similes estote parenti.*
Sicubi iustitiae pandetur iusta facultas,
Deuitate oculos hominum: nam nulla manebit
Merces in coelo, quae factum tale sequatur.
Applaudet tantùm sterilis laudatio uulgi.
Sed quod dextra facit, facias nescire sinistram,
Cùm ueniet, iustis meritis tum digna rependet
Occulti solus scrutator praemia cordis.
Sunt quos praetumidae tollit iactatio mentis,
Et precibus proprijs gaudent assistere turbas,
Multisq; diem uerbis ducendo fatigant:
His uotis pompae fructus succedit inanis.
Sed secreta domus precibus penetralia castis
Claudantur, paucisq; Deũ uenerabere uerbis:
Scit pater ipse, tui quae sit trepidatio cordis.
Nil absente Deo *loquimur, nil abdita clausum*
Pectoris antra tegũt: praesens Deus omnia cernit.
His igitur uotum placeat concludere uerbis:
Sidereo genitor residens, in uertice coeli,
Nominis oramus ueneratio sanctificetur
In nobis pater alte tui: tranquillaq; mundo
Adueniat, regniq; tui, lux ampla patescat.
Sic, coelo ut, terris fiat tua clara uoluntas,
B *Vitalisq; hodie sancti substantia panis*
Proueniat nobis, tua mox largitio soluat
Innumera indulgens erroris debita praui,
Et nos haud aliter concedere foenora nostris:
Tetri saeua procul tentatio demonis absit,
Deq; malis tua nos in lucem dextera tollat.
Tunc etenim genitor populis delicta remittet,
Si uestra alterni uobis peccata uelitis
Cedere, nec durum erratis intendere pectus.
Sunt etiam pergrata Deo *ieiunia plebis,*
Sed propriam multi faciem foedare laborant,
Quò uanam captent hominum ieiunia famam.
Tu uerò & grato crinem nitefactus oliuo,
Laetantem puris de fontibus ablue uultum,
Vt solus genitor deuoti pectoris aptum
Seruitium cernens, laudem meritumq; rependat.
Vanum est defossis terra, inuigilare talentis,
Illic erugo & tineae dominantur edaces,
Cunctaq; diripiunt fures egesta latebris.
Condite thesauros uobis in uertice coeli,
Non erugo illos, tineaeue, aut horrida furum
Pactio diripiet, uobis ubi condita res est,
Illic corda etiam simili ditione tenentur.

Corporis est lumen, quo publica lumina cernis:
Sed si pura acies oculi simplexq; nitebit,
Clarè totius splendebunt corporis artus.
Sin uerò nequam fuerit, prauumq; uidebit,
Obscurae incumbent super omnia mẽbra tenebrae.
In nigras lumen sed si conuertitur umbras,
Ipsis horror erit quantus sine luce tenebris?
Nemo potest dominis aequè seruire duobus,
Vnius aut odijs cedet, uel cedet amori,
Nec pariter dominum seruus patietur utrunq;
Haud unquam poterit quis diuitijsq;, Deoq;
Inseruire simul. sed uos haec iussa tenete,
Sollicitet proprio ne uos pro corpore uestis,
Neu faciles uictus aegra disquirite cura. (scas?
Non'ne animam pluris facimus, quàm corporis e/
Aut dubitat corpus quisquam praeponere uesti?
Aëreas spectemus aues, non uomere presso
Terga soli subigunt, iaciunt nec semina farris,
Aut segetum culmos incurua falce recidunt:
Prouenit, & tamen his satias potusq; cibiq;,
Nónne Deo magis est hominum curatio cordi?
Nec dignum fuerat, uestis suspendere curam
Pectoribus nostris, num sicubi talia possunt
Incrementa suis homines imponere membris?
Cernite per pingues agros ut lilia florent,
Non ulli tamen ijs unquam incubuere ligones:
Nec Salomona grauem, cùm regni diuitis aula
Afflueret, talis contexit gratia uestis.
Quòd si pratorum fruticumq; uirentia laeta
Ipse Deus uestit, nostris obnoxia flammis,
Cur uobis potior non est fiducia patris?
Ergo cibum, potum, uestemq;, & inania cuncta,
Gentibus infidis terrenam linquite curam.
Vos potius dignè coelestia quaerite regna,
Iustitiamq; Dei, spontanea caetera current.
Crastina nec uobis curetur copia rerum,
Quisq; dies sibimet satis est pro fraude diurna.
Iudicium uestrum fugiat damnatio saeua,
Nam Dominus uestri iuris documenta sequetur.
Quae uos in terris statuetis, tempore capti,
Haec eadem uobis genitor seruabit in aethra.
Mensuram tibi quam ponis, portare necesse est:
Cernis adhaerentem festucam in lumine fratris,
Nec tamen in proprio tignum consistere sentis:
Atq; oculum prius alterius purgare laboras?
Diripe sed proprio fallax de lumine tignum,

Demere tum minimā alterius curabis aristam.
Ne canibus sanctum dederitis, néue uelitis
Turpiter immundis iactare monilia porcis.
Nanq; illa in cœno pedibus subiecta iacebunt,
Conuersiq; canes uasto uos uulnere rumpent.
Poscenti dabitur, quærens inuenta tenebit,
Pulsantiq; aditus foribus pandetur apertis.
Vos homines natis panem poscentibus, omnes
Num lapidem dabitis? piscem'ue petentibus anguē?
Vos inquam rigidi, quibus altè est insita cordi
Duricies, uestris dabitis dona optima natis:
Indulgens hominum genitor, bona mitia dignè
Quam præstare magis gaudet poscentibus æquis?
Quæ cupitis uobis hominum benefacta uenire,
Hæc eadem uestro cunctis præstate fauore.
Hæc legis summa est, hoc ius dixere prophetæ.
Ite per angustam iusti super æthera portam:
Quàm lata & spaciosa uia est, quæ limite læuo
Præruptum conuoluit iter caligine mortis,
Innumeræq; illam penetrant per prona cateruæ.
Vitalis uastis stipatur semita saxis,
Celsaq; uix paucos ducet per scrupea uirtus.
At si quos nimium fallax illexq; malorum
Planicies suasit, deformi lubrica lapsu,
Arripit hos, pronosq; trahit, uelut impetus amnis,
Aut alacer sonipes ruptis effrenis habenis,
Aut rectoris egens uentosa per æquora puppis.
Obseruate illos, falso qui nomine uobis
Insidias faciunt, appellanturq; prophetæ.
Hos ouium species uestit, sed sæua luporum
Pectora fraude tegūt, lacerantq; incauta trahentes
Agmina credentum, sæuus quos decipit error.
Fructibus è proprijs noscuntur talia monstra,
Quemq; petat finem fallax doctrina, uidendū est.
Nam neq; de tribulis ficus de sentibus uuas
Prouenisse unquam ruris per terga notastis.
Vtq; arbor proprio uestitur germine pomi,
Sic dolus illorum fructu monstrante patescit.
Non ego palpantum uerbis et honore mouebor,
Nec me quòd Dominum perblanda adulatio dicit,
Præmia cœlestis capiet spontanea sedis.
Olli sed merito gaudebunt munere regni,
Qui faciunt nostri genitoris iussa uolentes.
Adueniet mox summa dies, quæ iure seuero
Præmia iustitiæ tribuet, scelerique gehennam.
Tum mihi multorum clamabit talia fletus:
Non'ne tuo quondam nobis sub nomine uirtus A
Extitit, & nostris parebant omnia iussis?
Sæpe etiā nostra est uox annumerata prophetis,
Seruiuitq; tuo nobis sub nomine dæmon.
Tunc iurabo illis, quòd talis cognita nunquam
Vita mihi est hominum, gestis quæ sordet iniquis.
Quisq; meis monitis auresq; & facta dicabit,
Hunc æquabo uiro, solidis fundamina saxis
Ponenti, librata super quæ mœnia surgent.
Illa domus pluuijs uentisq; illæsa manebit,
Torrentumq; minas firmato robore uincet:
Hærent immotæ quoniam fundamina petræ.
Qui uerò auditu tantum mea iussa tenebit,
Diuersisq; procul factis per lubrica perget:
Hanc similem faciam, uolucri qui fulcit arena
Fundamenta domus: cui mox ut flamina uenti
Et pluuia effusis cœpere incumbere riuis,
Omnis subuerso procumbit pondere moles,
Insequiturq; grauis tectorum strage ruina.
Talia dicentem magna admiratio plebis
Immensum stupuit, quoniam transcenderet altè
Doctrinam ueterum, Christo concessa potestas.
Deniq; linquentem celsi fastigia montis
Stipabat gaudens populorum turba sequentum. B
Ecce sed horrenda confixus uiscera tabe,
Quem toto obsessum fœdarat corpore lepra,
Procubuit uenerans iuuenis, Christumq; precatur,
Vt careat tandem languoris pondere tanti,
Sufficiat uoluisse tuum. tum dextera Christi
Attactu solo purgauit lurida membra,
Incolumiq; dehinc cælaret gaudia iussit,
Et legi parens offerret munera templo.
Inde recedenti supplex se protinus offert
Centurio, & precibus proiectus talibus orat:
Impubis pueri cruciatur spiritus æger,
Cuius cuncta repens membrorum munia languor
Dissoluit, uitamq; tenet iam pœna superstes.
Sed iussu miserere precor: nam tecta subire
Crimina nostra uetant uitæ lucisq; parentem,
Nunc uerbo satis est iubeas remeare salutem.
Subiectos mihi sæpe uiros, sic nostra potestas
Officijs uerbo iussis parere coëgit.
Dixerat: ille uiri motus precibusq; fideq;,
Talia conuersus populo dat dicta sequenti:
Haud unquam talem memini me gentis auitæ
Inuenisse fidem. sed ueris discite dictis,

Quàm

A *Quàm multos homines, diuersis partibus orbis*
Progenitos, cœli regnum sublime uocabit,
Cum patribus nostris uitali accumbere mensæ:
Progenies quorum cæcis demersa tenebris,
Dentibus horrendũ stridens, fletũq; frequentans,
Perpetuis pœnam cruciatibus acta subibit.
At tibi iam, iuuenis mentis uirtute fidelis,
Vt credis, ueniet fructus cum luce salutis.
Dixerat, & dicto citius cum uoce loquentis
Ad puerum celeris transcurrunt munera uerbi.
Ingressusq; domum miles properante recursu,
Præuenisse Dei lætatur dona medentis.
Aedes inde Petri sanctus penetrabat Iesus,
Cuius anhela socrus æstu, febriq; iacebat.
Vtq; illi dextram tetigit saluator Iesus,
Sana ministerium præbebat fœmina mensis.

LIBER SECVNDVS.

IAmq; dies prono decedens lumine, pontum
Inciderat, furuamq; super nox cærula pallam
Sidereis pictam flammis, per inane trahebat.
Cùm multos homines, mentisq; languore ruentes,
Deuinctasq; animas scelerata dæmonis arte,
B *Certatim populi cæca iam nocte ferebant.*
Sed uerbum Christi, tanto languore remoto,
Omnibus indulgens, præbebat munera patris.
Ecce sed exortus maior cum luce tumultus
Gratantis populi, cum turbis anxius ille,
In mare ueliuolum celsam deducere iussit
Discipulis puppim: precibus tum scriba profusis,
Nauigio sancti pariter poscebat abire,
Olli Christus ait: Quo tu me scriba sequêris?
Vulpibus in saltu rupes excisa latebram
Præbet, & aëreis auibus dat silua quietem:
Ast hominis nato nullus succedere tectis
Est licitum, gentis sic sunt molimina uestræ.
Tunc è discipulis unus sic ore rogabat:
Vltima defuncto debentur munera patri,
Hinc spacium tribuat tua nobis sancta uoluntas,
Vt liceat miseri genitoris condere corpus.
Christus ad hæc: iter potius comitabere nostrum,
Et sine defunctis defunctos condere terra.
Conscendunt nauem, uentoq; inflata tumescunt
Vela suo, fluctuq; uolat stridente carina.
Postquàm altum tenuit puppis, consurgere in iras
Pontus, & immensis hinc inde tumescere uentis
Cœpit, & abruptos ad cœlum tollere montes,
Et nunc mole ferit puppim, nunc turbine proram,
Illisosq; super laterum tabulata receptant
Fluctus, disiectoq; aperitur terra profundo.
Interea in puppi somnum carpebat Iesus,
Illum discipuli pariter nautæq; pauentes
Euigilare rogant, pontiq; pericula monstrant.
Ille dehinc: quàm parua subest fiducia uobis?
Infidos animos timor arguit. inde procellis
Imperat, et placidam sternit super æquora pacem.
Illi inter sese timidis miracula miscent
Colloquijs, quæ tanta illi permissa potestas,
Quódue sit imperium, cui sic freta concita uentis,
Erectæq; minis submittant colla procellæ?
Iam Gerasenorum steterat sub littore puppis,
Ecce sed egressó iuuenis (mirabile dictu)
Occurrit, miseram cui mentem spiritus ater
Horrenda implebat lacerans uirtute furoris.
Illi grata domus, tetris habitare sepulcris:
Nec poterat rabidum quisquam retinere furorem.
Ferrea quinetiam rumpebat uincula membris,
Scindebatq; graues ut linea fila catenas.
Et iam compedibus leuis insultare soluto
Ludus erat, saxisq; ferum concidere pectus.
Isq; ubi pergentem Christum per littora uidit,
Cum clamore ruit, longeq; accurrit adorans:
Regnantis semper Domini certissima proles,
Oramus, solitæ ne nos regionis ab oris
Excutias, longè tormentis excruciatos:
Nam nomen legio est nobis, multosq; sub uno
Nomine consociat flatus uis sola nocendi.
Cernis ut immundi subigunt hæc pascua porci,
His saltem liceat rabiem satiare repulsam,
Per patris altithroni nomen sublime rogamus.
Imperat ijs hominis mentem dimittere Christus,
Porcorumq; sinit gregibus finire furores.
Iamq; hominis stupidum discusso dæmone pectus,
Insperata suæ ueneratur dona salutis,
Et iam præcipites scopulorum margine porci
In mare deiecti, properant disperdere uitas:
At uero è speculis miracula tanta pauentes,
Diffugiunt, urbisq; ruunt ad tecta subulci,
Et famam spargunt, populosq; ad littora cogunt.
Insanum iuuenum postquàm resipisse uidebant,
Credere cernentum populorum turba coacta est:
Orabant pauidi regionem linqueret illam.
Inde domum repedat terrarum lumen Iesus,

Ecce reuertenti iuuenis torpentia membra,
Officium quorum morbus dissoluerat acer,
Ante pedes ponunt tepido recubantia lecto.
Quem miserans animo, uerbis compellat Iesus:
Adsit certa tuæ iuuenis constantia menti,
Nam tibi præteritus uitæ donabitur error.
Hoc dictum scribæ mentis per operta malignæ
Carpebant, quòd uerba Dei uirtute ferenda
Protulerat Christus, sed pectora talia cernis,
Hoc, inquit, uerbum scribarum dicta retractant.
Quod quantò leuius fuerit dixisse, sequentis
Et dicti & facti pariter uirtute probabo,
Vt mihi concessum peccata remittere cernant:
Quapropter iuuenis, firmato corporis usu
Surge uigens, stratumq; tuum sub tecta reporta.
Surrexit, lectumq; humeris iam fortibus aptat,
Per mediumq; uigens populi mirantis abibat.
Tunc timor & laudes Domini per pectora plebis
Concelebrata, simul miracula læta frequentant.
Progrediens tunc inde ad uectigalia, uidit
Consessu in medio Matthæum, protinus illi
Discipulis hærere iubet: nihil ille recusans,
Imperio Christi pâret, gaudetq; sequutus.
Inde iter ingrediens, simili sermone Philippum
Hortatur, comitemq; suis adsciuit amicis.
Ille ubi cognouit Christi uiresq; uiamq;,
Tum primum iusto concurrit Nathanaeli:
En nostris, inquit, concessum est uisere seclis,
Quem uoces ueterum, et sancti cecinere prophetæ,
Hunc genuit ueniens Dauidis origine uirgo,
Nazara cui felix patria est, et nomen Iesus.
Ille refert, genuit quicquam si Nazara, miror,
Quod dignum tantis unquam uirtutibus esset.
Inde Philippus ait, cernes, dubitare quiesce,
Progrediensq; uide, nam oculis spectare licebit.
Illum ubi tendentem longè respexit Iesus,
Vir uenit hic iustus, cui pectora nescia falsi,
Virtutem puram seruans, sine fraude maligna.
Ille sub hæc, ubinam, uel quo me tempore nostî?
Cui Dominus dicta hæc diuino pectore promit:
Cùm te diffusæ tegerent umbracula ficus,
Ante etiam quàm te uocitarent uerba Philippi,
Vidit & elegit comitem te spiritus auctor.
Talibus attoniti sequitur uox Nathanaelis:
Progenies ueneranda Dei, rex inclyte gentis,
Tu populi terræq; salus, uitæq; magister.

Christus ad hæc, facilis suasit tibi credere uirtus, A
Arborea quòd te uidi recubare sub umbra:
Sed maiora dehinc rerum miracula restant.
Cernetis pariter totum se scindere cœlum,
Atq; Dei celeres æthram penetrare ministros,
Inde hominis nato claram deferre coronam.
Interea thalamis connubia festa parabant
In regione Chanan, ubi mitis mater Iesu
Cum nato pariter conuiuia concelebrabat.
Vina sed interea conuiuis deficiebant.
Tunc mater Christum per talia dicta precatur:
Cernis lætitiæ iam defecisse liquorem?
Adsint natæ bonis ex te data munera mensis.
Olli respondit terrarum gloria Christus:
Festinas genitrix, nondum me talia cogit
Ad uictus hominum tempus concedere dona.
Mensarum tunc inde uocat lætata ministros
Mater, & imperijs nati parêre iubebat.
Sex illic fuerant saxis præpulchra cauatis
Vascula, quæ ternis aperirent ora metretis,
Hæc iubet è fontis gremio complere ministros.
Præceptis parent iuuenes, undasq; coronant,
Completis lapidum labijs, tum spuma per oras
Commixtas undis, auras ad summa uolutat: B
Hinc iubet ut summo tradant gustanda magistro.
Ille ubi percepit uenerandi dona saporis,
Nescius in uini gratum transisse liquorem,
Egestas nuper puris de fontibus undas,
Increpat ignarum sponsum quòd pulchra reseruâs,
Deteriora prius per mensas uina dedisset.
His signis dignè credentum discipulorum
Perpetuam stabili firmauit robore mentem.
Inde ubi Iudæis aderant solennia Paschæ,
Ad Solymos direxit iter, temploq; subibat.
Repperit hic populum uenalia multa locantem,
Pars uendebat oues, pars corpora magna iuuencûm,
Pars inhians nummis, mensas onerauerat ære.
Restibus hic Christus connectit uerbera flagri,
Et tales populos sancta perturbat ab æde,
Et mensas uertens, æris profundit aceruos,
Et super increpitans: procul hæc auferte profani,
Vt meus hic genitor, non sordida lucra colantur.
Tunc poscens signum plebes Iudæa fremebat,
Quo fidens animos in talia facta leuaret,
Ventura obscuris tunc Christus talia miscet:
Soluite pollutis manibus uenerabile templum.
Hoc

A Hoc,ego restituam,cùm tertia lumina solis
Incipient rutilam terris infundere lucem.
Illi inter sese tractantes murmure cæco:
Hoc,aiunt,uix sex & quadraginta per annos
Constructum ueteris regni molimine templum:
Tu poteris ne trium spacio renouare dierum?
Hoc uerbum quondam post tempora debita,digni
Cognouere uiri,proprio de corpore Christum
Delubrum dixisse Dei:sed signa uidentes,
Tum multi cœpere fidem,sanctumq; sequuti.
Nocte sub obscura,celso sublatus honore,
Primorum procerum Iudæi nominis unus
Venit,& ad Christum submissa uoce profatur:
Haud dubium est quòd larga Dei te sancta uolūtas
Humanis lucem concessit surgere rebus.
Nec quisquam tantis tribuit miracula signis,
Ni comitata Dei iubeat splendescere uirtus.
Christus ad hæc:callis iusti si culmina quæris,
Nullus ad excelsum poterit conscendere regnum,
Reddita ni penetret nascendi exordia rursus,
Atq; nouam capiat diuino munere uitam.
Ille autem tantis stupefactus corda loquelis:
Hoc, inquit,nostræ non est comprændere mentis.
B Quis poterit cœptæ reuocare exordia uitæ?
An rursus senior matris correpet in aluum,
Vt nouus in lucem ueniat,uitamq; resumat?
Ille sub hæc:Liquido si quis de fonte renatus,
Et flatu sancto,rudibus consistere membris
Cœperit,æthereàm liber conscendet in aulam.
Terrenum corpus terreno corpore natum est:
Spiritus haud aliter similem generat sibi flatum.
Spiritus hic Deus est,cui parent omnia mundi.
Hic,ubi uult quocunq; uolat,uocemq; per auras
Iactat:sed nescis quæ sint exordia uocis,
Quamq; petent eius currentia flamina partem.
Quisq; igitur iustæ repetit primordia uitæ,
Hunc,similem sancti flatus,reuigescere certum est.
At Iudæus ad hæc:nihil horum cernere possum.
Talia tum Christus:Solymorum magne magister,
Israëlitarum sublimis gloria gentis,
Túne etiam mentem uitæ de lumine raptam
Demergis præceps furuis miserande tenebris,
Nec potes obtuso comprændere talia sensu?
Ecce fides nulla est,tantum terrestria dixi:
Quid si cœlestis uires conscendere sermo
Cœperit,& superas rerum comprendere formas?
Quis uestrûm durum poterit mihi pādere mentem?
Accipite ergo nouis quæ sit sententia rebus.
Sidereum nullus poterit conscendere cœlum,
Ni solus cœli missus qui uenit ab aula:
Idem hominis natus,cœli qui in sede moratur.
Vt serpens olim uastæ regionis in oris
Moseis manibus summo sublatus honore est:
Sic hominis natum tolli in sublime necesse est,
Vt quicunq; fidem mentis penetralibus altis
Illius ad numen statuit,sub turbine secli,
Proculcet pedibus lethum,& trans sidera surgens
Sublimis capiat donum inuiolabile uitæ.
Nanq; Deus mundum tanto dilexit amore,
Eius ut in terras descenderet unica proles,
Credentes domino uitæ iunctura perenni.
Nec Deus hunc natum disquirere iure seuero,
Iudicio'ue truci terras expendere misit:
Mitia sed populis ueniant ut munera uitæ.
Nanq; ubi certa fides fuerit complexa salutem,
Non erit ulla illic anceps agitatio iuris.
Ast ubi dona procul fuerint exclusa medelæ,
Iam propria ipsorum mentem damnatio torquet:
Vnica nam domini fuit ijs incognita proles,
Aduentum lucis miseri fugere supernæ,
Et magis amplexi cæcas tenuere latebras.
Sic quicunq; malis mentem maculauerit actis,
Ad tenebras pauidus refugit,ne lumine claro
Sordida pollutæ pateant contagia mentis:
At quicunq; piæ tenuit uestigia uitæ,
Ad medium properat,lucemq; nitescere gaudet,
Splendeat ut claris uirtutis gloria factis.
Inde Galilæam repetit saluator Iesus.
Præteriens sed fortè uenit Samaritida Sichem,
Illic fundus erat,Iacob de nomine pollens,
Et puteus gelido demersus in abdita fonte.
Sederat hic rapido Seruator anhelus in æstu,
Discipuliq; escas mercantes mœnibus urbis
Passim dispersi,solum liquere magistrum.
Mœnibus egrediens Samaritis fœmina uenit,
Hauritura cauis putei penetralibus undas.
Olli Christus ait,laticis da fœmina potum.
Respondens mulier:mirum mihi præcipis,inquit,
Vt tibi Iudæo mulier Samaritica potum
(Despernens ueterū Samaritûm iussa) ministrem.
Tum Saluator ait:Domini si munera nosses,
Et quis te sitiens putealia pocula poscat,

Tu potius peteres uiuam tibi traderet undam.
Illa sub hæc: puteus gremium sinuatur in altum,
Vrceus est nullus, nec sunt tibi uincula funis,
Vnde igitur poteris undam mihi tradere uiuam?
Num tu maior eris nostri uirtute parentis?
Hoc etenim Iacob puteo cum prole bibebat,
Et proprios huc sæpe greges ad pocula duxit.
Olli respondit mundi regnator Iesus,
Ex ista plenè nullus satiabitur unda,
Nam rursus sitiet: sed nostri dona liquoris,
Ardorem excludent æterna in secla bibendi.
Dulcia prouenient nostri cui pocula fontis,
Largior inde fluet uitalis gratia fluctus.
Sed desiderium nostræ si te capit undæ,
Excitus ueniat tecum mox urbe maritus.
Coniugio sese mulier negat esse reuinctam.
Tunc sic prosequitur mentis perspector Iesus:
Fœmina, ueridicis loqueris de coniuge uerbis.
Nam tu connubijs nexa es iam quinq; uirorum,
Nunc aliena super thalamorum uincula tollis.
Tum mulier. sanctum te certum est esse prophetam.
Sed nostri istius uenerandum montis in arce
Præceptum nobis quondam liquere parentes:
At uos in Solymis orandum dicitis oris.
Talia dicenti, mox talia reddit Iesus:
En aderit tempus, montis cùm uertice uestri
Omnibus & Solymis aberit ueneratio longè.
Sed nunc certa salus Iudæis surgit ab oris,
Et nunc instantis cursus iam temporis urget,
Cùm ueri sanctum genitorem, errore remoto,
Cultores, iustis armati legibus, orent.
Spiritus ijs ac plena fides erit, & pater altus
Talia conquirit cultorum pectora terris.
Illa dehinc: scimus quòd Christus nuncius orbi
Aduentu proprio uitalia secula pandet.
Et tunc peccantum largus miserator Iesus,
Se lumen terris Christum uenisse fatetur.
Et iam discipuli reduces, stupuere magistrum,
Quòd secreta pijs poteretur fœmina uerbis.
At properans urnam mulier fontē propè liquit,
Et populum totis eduxit mœnibus urbis:
Omnia nam memorat sibimet sermone prophetæ,
Gesserat ipsa prius quæcunq;, ex ordine dicta.
Tum properè Christum fusæ petiere cateruæ.
Discipuli interea rogitant ut sumeret escas:
Ille satis sibi pulcrorum superesse ciborum
Respondit. sed tum mirantum discipulorum A
Inter se occultis currebat sermo loquelis:
Fortè aliquis prior hic epulas dedit antè magistro,
Nostras ut meritò satiatus respuat escas.
Ille sed internæ cernens molimina mentis:
Hæ mihi sunt epulæ, pectus satiabitur istud,
Si faciam magni genitoris iussa per orbem.
Quatuor hinc menses letæ ad primordia meßis,
Frugiferæ æstati certè superesse putatis:
Erigite ergo oculos, albentes cernite campos,
Cunctaq; maturam iam rura exposcere messem.
Nunc quicunq; metet, pulcri mercede laboris,
Vitaliq; dehinc gaudebit fruge redundans,
Et sator accipiet messorum gaudia lætus.
Hos ego nunc misi grauidam succidere messem,
Quæ non est uestro sulcis inserta labore.
Vos aliena bonæ ditabunt munera frugis.
Talibus alloquijs comitum dum pectora complet,
Ecce Samaritûm populi uenêre rogantes,
Exorantq; illic geminos expendere soles.
Iamq; fides multos plebis fundauerat alta,
Nec iam fœmineis tantum concredere uerbis
Ipsos, sed coràm uirtus manifesta docebat,
Venisset secli quòd iam saluator Iesus. B
Iamq; Galilæam remeauerat in regionem,
Quondam ubi fontanas uino mutauerat undas.
Regius hic iuuenis (cui natum morbus anhelo
Ardore extremis uitæ torrebat in oris)
Comperit ut Christum certo remeasse recursu,
Aduolat, & precibus sobolis pro sorte profusis
Orabat, celeris deposcens dona salutis,
Ne pius ad lethum natus traheretur acerbum.
Christus ad hæc: signis nisi suadeat omnia uirtus,
Non erit ulla fides: sed perge, & sospite uita
Aedibus in uestris dulcem complectere natum.
His uerbis, fructum mox perceptura salutis
Pulchra fides, animum letanti in pectore firmat.
Iamq; iter ingresso properantibus obuia seruis
Nuncia fama uenit, puerolq; in luminis oras
Limine de mortis subitam remeasse salutem.
Ille ubi cognouit certum concurrere tempus
Sanantis Christi uerbis, seseq; domumq;
Mancipat, amplexus fidei uenerabile donum.
Fortè dies epulis multos sociauerat unus,
Publica conductis qui uectigalia lucris
Profeßi, rapiunt alieno nomine prædam.

Hos

A Hos cum discipulis simul accipiebat Iesus,
Ecce Pharisæi occulto reprendere risu,
Quòd legis doctor conuiuia talia adiret.
Ille sed inspiciens quid pectora clausa tenerent:
Non, inquit, medicis opus est, ubi fortia membra
Intemerata salus uegetat, uiresq; ministrat:
Aegris sed meritò miserans adhibenda medela est.
Discite nunc saltem, iubeant quid uerba prophetæ:
Non ego sacra magis, quàm mitia pectora quæro.
Haud etenim iustos ueni ad directa uiantes,
Sed reuocare malos peccantum à limine gressus.
Ecce sed è numero mirantum munera Christi,
Vnus Ioannis quærebat discipulorum,
Cur ipsi legis ieiunia crebra tenerent,
Nullaq; sub Christo plebes ieiunia ferret?
Christus ad hæc contrà placido sic ore profatur:
Qui sponsi lætis comitantur uota choreis,
Non præsente illo ieiunia tristia portant.
Iamq; dies aderit, cùm sponsus turbine fecli
E medio comitum rapietur: tristibus illi
Tuncq; dabunt animos lachrymis, horrore ciborũ
Languida concipient animis ieiunia flentes.
Quàm stultũ est rudibus ueteres subtexere pannos
B Vestibus, ut ueteris peior scissura patescat?
Vtribus aut calidum tritis committere mustum,
Quis ruptis, totum sequitur disperdere uinum?
Vtribus est rectum rudibus spumantia musta
Condere: sic uinum conseruant fortia uasa.
Talia tractanti, perculsus pectora luctu,
Ecce sacerdotum princeps procumbit adorans,
Et sibi defunctam, funus miserabile, natam
Implorat lacrymans, certamq; uenire salutem
Defunctæ uita poscebat munere Christi.
Haud mora, consurgens graditur saluator Iesus.
Progreßi mulier sequitur uestigia seruans,
Quam languore graui bis sex labentibus annis
Carpebat fluxus, lacerans sine fine, cruoris:
Viribus absumptis, & toto corpore fessam.
Pectoris hæc tacitam uoluebat credula mentem,
Arcana secumq; fide iam certa tenebat,
Actutum fesso fugeret quòd corpore tabes,
Extremam Christi poßet si tangere uestem.
Hæc ubi per populum summi pendentia pepli
Fila manu trepida tractauit, protinus ille,
Et causas morbi, & credentia pectora cernens,
Conceßit celerem tali cum uoce salutem:
Accipe, quod meruit fidei constantia, munus.
Et mox constricto riguerunt sanguine uenæ.
Postquam peruentũ est, ubi funera uirginis ingens
Plangentis populi fremitus, clangorq; tubarum
Vltima supremæ celebrabant funera pompæ:
Abscedant, inquit, tectis hæc tristia uestris:
Namq; puella iacet placido demersa sopore,
Defunctam retur flentum quam nescia plebes.
Talia dicentem, ridentum turba reliquit,
Quòd morte abreptam dixit dormire puellam.
Sed Christus lethi uictor, uitæq; repertor,
Frigentis dextram dignatus prendere dextra,
Surgere mox iußit miranda ad gaudia patris.
Inde reuertenti clamor se protinus offert,
Lumine captorum greßu labente duorum.
Atque his Christus ait. Si credunt pectora uestra,
Nunc uirtute mea se reddet lumen ademptum.
Olli firmato se credere corde fatentur.
Tunc Christus fatur: credentes cernite lucem,
Nec cuiquam nostrum post hæc edicite nomen.
Dixit: sed maior per gaudia tanta uidentum
Ardor inexpletus famam per cuncta ferebat.
Offerturq; dehinc iuuenis, cui rapta sonoræ
Dæmonis incursu fuerat substantia uocis,
Atq; ubi propulsus fugit de pectore dæmon,
Confestim sanæ redierunt munera linguæ.
Talia mirantis populi stipante tumultu
Vallatur: cernens sed millia tanta uirorum,
Ingemit, ut ruris dominus, cui pascua læta
Innumeræ tondent pecudes, rectoris egentes,
Tunc ad discipulos depromit talia uerba:
Quam latè segetes ruris per terga patescunt,
Sed rarus messor frugis superatur aceruo.
Iam superest, dominum segetis deposcere tantæ,
Vt sua rura uelit numero complere colentum.
Hæc fatus, populo ex omni delecta seorsum
Fortia conglomerat bisseno pectora cœtu,
Hos ubi delegit, præceptis talibus implet:
Deuitate uiam, quam gentes perfidiosæ,
Et Samaritarum fraudis uestigia calcant.
Pergite, qua patrij pecoris custodia balat.
Pergentes uerò similem mihi sumite mentem,
Vt uobis subigat uirtutes dæmonis atri
Sancta fides, curamq; piam languoribus aptet.
Hæ uires nulla uobis mercede dabuntur,
Et uos haud aliter cunctis impendite dona.

Non auri argentiue domet possessio mentem,
Nec uos nummorum subigat scelerata cupido,
Nec geminas uestes, nec plantis tegmina bina,
Virtuti nudæ cupiat seruire minister.
Ingressi muros urbis, perquirite semper
Hospitio quorum par sit succedere iustis,
Ingressiq; dehinc pacem sub tecta uocate.
Si tranquilla domus fuerit, pax illa manebit:
Sin erit indignis habitantum moribus horrens,
Diffugiet, uestrumq; abitum pax uestra sequetur,
Excludet quicunq; ferus uos limine tecti,
Auribus aut duris spernet uitalia uerba,
Siue auersa Dei famulos succedere tectis,
Hospitijq; focos miscere grauata uetabit:
Excutite egressi domibus uestigia uestra,
Hereat iniustæ ne uobis portio uitæ.
Illos deterior Sodomorum pœna manebit
Supplicijs, ueniet mundo cùm terminus omni.
Pergitis en ut oues sæuorum præda luporum.
Sed uos arguto serpentum corde uigete,
Simplicitate tamen puras superate columbas.
Nam sæpe incumbet uobis iniuria præceps,
Concilijsq; hominum statuentur corpora uestra.
Vos flagris, uinclisq; feris, durisq; tyrannis
Frendens urgebit pro me uiolentia secli.
Cùm uos prodiderint, uerborum ponite curam,
Sponte fluens dabitur sermonis gratia uobis:
Spiritus in uobis. pro uobis digna loquetur.
Prodet enim fratrem scelerata infamia fratris,
Ad lethumq; dabunt genitorum corpora nati.
Vos odia urgebunt semper pro nomine nostro:
Sed finem fidei comitatur gloria uitæ.
Profugite è tectis, quæ uos sectabitur, urbis.
Inde aliam, mox inde aliam conquirite sedem.
Nam uobis urbes semper superesse necesse est,
Israëlitarum quæ dent sub nomine plebem.
Discipulus nunquam transcendat celsa magistri
Culmina, nec dominum tentet præcellere seruus.
Discipulo satis est, uires æquare magistri,
Vel domini similem uirtutem prendere seruo.
Pectoribus uestris semper timor omnis aberret:
Nam nudata suis promen'tur cuncta latebris.
In tenebris tacitè uobis quæcunq; iubentur,
Dicite præclaro nitidi sub lumine solis.
Auribus & uestris dicam quæcunq; susurrans,
Ex.elso iu populos spargantur culmine tecti.
Despicite illorum rabiem, qui corpora uestra A
Prosternent ferro: non est ijs ulla potestas
Viuacem letho pariter demittere mentem.
Illum sed potius cordis secreta pauescant,
Corporis est animæq; simul cui cuncta potestas.
Passeribus precium nummi uix portio parua
Proueniet: non est tamen unum credere dignum,
Ni iussu Domini, laqueos incurrere uestros.
Quis dubitet sapiens Domini sub pectore multis
Cedere pennatis hominum pro millibus unum?
Qui me confessus fuerit sub iudice terræ,
Hunc ego non aliter coram genitore fatebor,
Sic itidem coram genitore negabo negantem.
Non ego nunc pacem terris immittere ueni,
Sed gladium: patrio dirimat qui pectore natum,
Et dulcem natam dirimat qui pectore matris.
Si quis amore meo genitorem pluris habebit,
Vel matri sobolíue meum postponet amorem,
Sentiet horribilem nostra de sede repulsam.
Contemnet quicunq; animam pro nomine nostro,
Inueniet læta florentem fruge salutis.
Qui uos suscipiet, me suscepisse benignis
Obsequijs, idem me pro genitore supremo
Suscepisse sibi gaudebit perpete uita. B
Talia discipulis bis sex cum iussa dedisset,
Iustus Ioannes cæci de carceris umbris,
Sectantum è numero delectos, talia dicta
Ad Christum portare iubet, uerumq; referre:
Túne pijs animis requies, quam regia cœli
Pollicita est terris, nostro sub tempore fulges?
An superest aliam posthac sperare salutem?
Talibus hæc Christus dictis mandata remittit:
Cæcorum tenebræ mutantur lumine lucis,
Debiliumq; uigent firmato robore membra,
Lurida discutitur squamoso corpore lepra,
Aëriæ uocis penetrat surdas sonus aures,
Redditur amissa lethi post funera uita,
Ad corpus remeans animæ iam libera uirtus,
Pauperibusq; suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens aduentus gloria terris.
Ille beatus erit, quem non deceperit error.
Talia discipuli referrunt mandata magistro.
Hæc super ad populum depromit talia Christus:
Cur in deserto uoluistis uisere nuper
Stramen arundineum uento uibrante moueri?
Cur etiam molli uestitum ueste uidere?

In

A In domibus regum molli cum ueste tenentur.
Ille prophetarum solus transcendere uires,
Iudicio ueteris scripti, promittitur olim.
Hunc etenim memorat ueneranda lectio uocis:
En ego mitto meum stratas aptare ministrum
Ante tuos uultus: genuit nec fœmina quenquam,
Maior Ioannis nostri qui uiribus esset:
Sed minimus cœli qui in regno est, maior habetur.
Huius ab exortu uim cœli regia sensit,
Et cœli regnum uiolentia diripit atrox.
Lex omnis summam Baptistæ ad tempora cepit,
Atq; prophetarum finis conclusus eodem.
Si uultis uolucris penetralia noscere secli,
Ipse est Elias, felix uenturus in æuum.
Corpus Ioannis felix habitabile sumpsit
Elias quondam, quem turbine iussa corusco
Flammipedum rapuit simulatio quadrijugorum.
Audiat hæc dictis pandens uitalibus aures.
Nunc tibi confiteor Genitor, cui gloria seruit
Fulgentis cœli, & terrarum frugiferarum,
Cælasti nunc quòd sapientibus ista superbis,
Paruulaq; infantum uis hæc comprendere corda.
Iam mihi regnantis sunt omnia tradita patris:
B Nec quisquam Domini poterit cognoscere natum,
Ni solus genitor, genitorem mente uidebit
Filius, aut idem pandet cui talia natus.
Huc omnes ueniant, oneris quos sarcina uasti
Comprimit, ijs poterit uirtus mea, munere patris,
Antiquas uires hilari reparare quiete.
Sumite fortè iugum, leuis est mea sarcina iustis,
Namq; humili dulcem largitur corde salutem.
Hæc ubi dicta dedit, messis per culta grauatæ
Præterit, & populus sectantum discipulorum
Spicarum grauidam carpebat in ordine frugem.
Ille dies ueteri poscebat lege quietem.
Sabbata nam priscis repetebant ocia iussis.
Ecce Pharisæi curant reprehendere Christum,
Quòd sanctæ legis calcarent iussa metentes
Discipuli. legum sed tunc completor Iesus
Incipit, ijs ueteris scripti monumenta retexens:
Legistis certè in templo Dauida canorum,
Cum populo quondam panes sumpsisse sacratos,
Et propriam, comitumq; famem sedasse: sed illos
Illicitum cuiquam fuerat contingere panes,
Sumere quos solus poterat de lege sacerdos.
Eiusdem scriptum est iusto moderamine legis,
Vates in templo sine crimine festa profanent.
Nec minor est istic uestræ glomeratio turbæ,
Quàm templi uirtus, caperent si pectora uestra,
Quòd non sacra Deus, sed mallet mitia corda,
Non tam sæpe uiros damnasset factio uestra
Expertes culpæ. sed nunc ego sabbata cuncta,
Sponte mea dominans, legis sub iure tenebo.
Tunc conuenticula ipsorum post talia dicta
Ingreditur: mox hic iuuenem pro limine cernit,
Siccatum ex humero cui pondus inutile palmæ
Pendebat: sed tum dictis tentando dolosis,
Aegris an liceat per sabbata ferre medelam,
Quærunt, calcatæ ut legis uindicta maneret.
Christus ad hæc: Foueam si fortè pecuscula uestra
Inciderint, certè transibitis ocia legis,
Et pecus abrupto tolletis uile profundo.
Quantò igitur nobis hominum curatio maior
Ad benefacta animos tollens accendere debet?
Ergo age tu iuuenis rediuiuã extendito dextram,
Cum dicto, palmam sanus porrexit utramq;.
Istis pro signis, quæ uix ueneratio posset
Mirantis digno populi sustollere cultu,
Concilijs trucibus conclamant decipiendum.
Talia prospiciens procerum molimina Christus,
Decedens, uarijs hominum languoribus aptat
Concessam in populos patria uirtute medelam.
Oblatusq; illi est, quem dæmonis horrida uirtus
Et lingua & uisu truncatum uiuere pœnæ,
Et proprijs escam cruciatibus esse uolebat.
Hunc ubi curatum, uisuq; & uoce uigentem
Cæca Pharisææ cognouit factio gentis,
Dæmonis auxilio (qui princeps dæmoniorum
Solus nequitiæ uires ditione teneret)
Hæc illum fecisse ferunt. sed talia Christus
Veridicis aperit conuincens pectora uerbis:
Si gemina regnum distractum parte dehiscat,
Et scissa aduersum sese distractio pugnet,
Disruptis properè labentur cuncta medullis:
Horridus & dæmon si dæmone pellitur atro,
Aduersa sibimet scissus uirtute repugnat.
Quis poterit prædam tectis auferre uirorum,
Ni prius aggressor, custodum brachia nodis
Vinciat, ut facilis ueniat direptio prædæ?
Quisq; meis aberit discretus miles ab armis,
Hostis in aduersa consistet fronte duelli:
Quisq; meis gregibus cogendis liber oberrat,

Disijcit ille mei pecoris per deuia pastus.
Sed quicunq; hominũ fuerit super omnibus error,
Dimitti poterit: tantùm, ne spiritus unquam
Vocibus insana laceretur mente profusis.
Siue furens hominis nato conuicia quisquam
Ingerit, hæc etiam poterunt peccata remitti:
Spiritus at sanctus tantùm cuicunq; profana
Verborum rabie uiolabitur, irreuocatis
Supplicijs nunc & semper torrebitur igni.
Quando ueneniferi serpentis sua propago,
Sermonum dulci poterit mitescere fructu?
Nam bona thesauris promuntur dulcia iustis,
Et mala lethifero procedunt ore uenena,
Verborum meritis dabitur sub iudice uita,
Verborum meritis ueniet sub iudice pœna.

Quæ genitor faciet, sectabitur omnia natus:
Nanq; idem nato manifestat cuncta uidenda,
Et potiora dehinc tribuet miracula rerum.
Sicut enim genitor demortua corpora reddit
Ad claram uitæ lucem: sic omnia natus,
Quæ uolet, ad superos surgentia corpora ducet.
Nec genitor quenquam uestrûm se iudice quæret,
Sed dedit hæc nato quærendi iura per orbem,
Gloria quo maneat similis natoq; patriq;.
Nanq; repulsus erit uestro si natus honore,
Improbitate pari genitorem despicietis.
Sed cui nostra fidem sermonis gratia figit,
Mox me mittentis genitoris dona uidebit,
Aeternamq; dabit præsens constantia uitam,
Iudiciumq; illi non est, sed migrat ab atra
Morte procul, lucisq; uigens ad limina tendit.
Adueniet tempus, quo mortua corpora uocem
Accipient nostram, & uitam cum uoce tenebunt.
Nam sicut genitor uitam sibi possidet in se,
Sic tribuit nato uitam, & ius dicere iussit
In terris, hominis quoniam de corpore uênit.
Nec uobis mirum uideatur, corpora cuncta
Vocis ad auditum proprijs exurgere bustis,
Iustorumq; animas rediuiuo corpore necti,
Iudicioq; graui miseros exurgere prauos.
Nec mihi iudicium tribuet mea sola potestas:
Arbitrio quoniam genitoris cuncta iubentur,
Qui me iustitiam terris disquirere iussit.
Nanq; ego si proprio testis pro nomine surgam,
Falsa loqui possem: ast alius quia testis habetur
Pro nobis, rectè mihi talia temnere fas est.
Nam ueris operum signis manifestior omni A
Luce nitet, præsens nostris testatio factis.

Talia concedens genitor mihi testis adhæret,
Qui me demisit terris, sua ponere iussa.
Huius enim uocem nunquam comprendere quistis,
Nec speciem propriam concessit uisere uobis.
Nec sermo ipsius poterit per uestra sedere
Pectora, credendi quoniam substantia nulla est.
Quæratur ueterum scriptorum lectio uobis,
Perpetuam cunctis uitam quam ferre putatis.
Hæc etiam nostrum testatur lectio donum.
Nec tamen audetis propius consistere nobis,
Ne ueræ uobis contingant gaudia uitæ.
Non mihi captatur terrenæ gloria laudis.
Nanq; ego, qui summi genitoris nomine ueni,
Respuor à uobis: ueniet sed dyscolus alter,
Nomine quẽ fultum proprio, gens uestra sequetur,
Alternæ in uobis captatur gloria famæ,
Vnius & solam fugitis disquirere laudem,
Ne uos arguerim coram genitore: sed illic
Accusator erit, quem spes modo uestra celebrat,
Moses, quem fidei nullo seruatis honore.
Eius enim scriptis uester si crederet error,
Crederet & nobis, Mosi quem scripta frequentãt. B

Talia tum contrà scribarum uerba sequuntur:
Vocibus indubitata fides comitabitur istis,
Si uirtus certis firmet miracula signis.
Ille dehinc: Polluta malis generatio quærit
Signa sibi, rebus stabunt sed signa futuris.
Nanq; propheta cauo quantum sub pectore ceti
Temporis absumpsit: terræ in penetralibus altis
Progenies hominis tantum demersa manebit.
Adueniet tempus, cùm surget reddita uitæ
Gens hominum proprijs in fletum dedita gestis,
Hæc istam digno damnabit crimine gentem:
Quod maris è fundo surgentis uoce prophetæ
Cõmonita, in lacrymas dominũ proiecta reflexit:
Hic & Ionæis monitis potiora iubentur,
Contemnitq; feris animis gens impia lucem.
Et regina Noti uitales surget in oras,
Illius ad specimen damnabitur effera plebes:
Finibus extremis Libyæ quod uenerit illa,
Vt Solomona pium præceptis dedita iustis
Audiret: potior nunc est Solomone potestas,
Et tamen obtusæ cæcantur pectora plebis.
Expulsus si quando fugit de pectore dæmon,

Quem

A Quem turbat sanctus purgato è corpore flatus,
Ille uenenatis collustrat passibus oras,
Quâ nulla excurrit fontani gurgitis unda.
Si requiem placidæ sedis non repperit, ardens
Tunc repetit suetæ sitiens habitacula mentis.
At si fortè suis obnoxia corda uenenis,
Ornatuq; leui ridentia limina cernit,
Associat septem similes glomerando furores
Vis inimica homini, penetratq; in uiscera serpens.
Sic genus hoc uero sensu cùm degener errat,
Vincula perpetuis deflebit subdita pœnis.
Atq; ea cum populis uitalia dicta frequentat,
Pro foribus mater cum fratribus astitit illic,
Et miscere foris sermonem cominus orat.
Talia tum matris mandatis dicta remittit:
Hîc mecum genitrix, mecum germana residunt
Corpora. nam patria impletur cuicunq; uoluntas,
Ille meo proprium connectit sanguine corpus,
Et matris generisq; mei sub nomine habetur.
Progreditur templo terrarum lumen Iesus,
Et maris extrema terræq; resedit in ora,
Innumeræq; illuc plebis fluxere cateruæ.
Ille sed excelsam scandens quæ proxima puppim,
B Littora complenti depromit talia plebi:
Ecce sator proprio commendat semina ruri,
Illa cadunt diuersa solo, sortesq; locorum
Pro uirtute ferunt. nam sicubi trita uiarum
Sub pedibus solido densetur limite tellus,
Aërijs auibus dant nudam semina prædam.
Ast ubi pertenui uelantur puluere saxa,
Farra quidem uiridem depromũt germinis ortum:
Sed quia nulla subest siccis substantia glebis,
Inserto arescunt radicum fila calore,
Cunctaq; mox apicum labuntur acumina letho.
Seminibusq; alijs contingunt aspera rura,
Sentibus hic spinisq; feris uelocius exit
Roboris augmentum, frugemq; internecat angens.
Vberibus uerò dantur quæ semina glebis,
Illa ferunt pulchram segetem, cui læta frequentat
Incrementa sui centeno copia fœtu.
Audiat hæc aures mentis qui gestat apertas.
Talia discipuli mirantes dicta requirunt,
Implicitis populo cur clauderet omnia uerbis?
Ille sed admota credentum plebe profatur:
Vobis, qui firmo robustam pectore mentem
Ad capienda Dei penetralia constabilistis,
Concessum est adytis penitus consistere regni:
Illis pro merito clauduntur lumina mentis.
Sed quid habet dignus, capiet potiora redundans.
Qui uerò expertes cœlestis muneris errant,
Amittent etiam proprium quodcunq; retentant.
Idcirco obscuris cooperta ambagibus, illum
Promitur in populum sermonis gratia nostri,
Vt dictum Isaiæ merita de plebe recurrat:
En populi mentes uelantur ad omnia crassis
Obicibus, sensu ne tangant munera uitæ.
Auribus assistunt clausis, oculisq; grauatis,
Ne conuersa bono sanetur noxia plebes.
Quam uestræ nunc sunt aures oculiq; beati!
Nam multi ueteres iusti sanctiq; prophetæ,
Quæ uobis clarent, orarunt cernere dona.
Accipite ergo animis, qui sit de semine sensus.
Quisq; meum uerbum summas demittit in auras,
Nec sensus recipit stabili præcepta uigore,
Eripit illius totum de pectore dæmon:
Hic agro est similis, duro qui germina calle
Exponit rapidis auibus sine fruge rapinam.
Sunt alij, læto qui pectore nostra receptant,
Sed breuis est illis perceptæ gratia frugis.
Nam si dura premat mentem strictura coërcens,
Continuò trepidi produnt sibi credita farra:
His saxosus ager simili leuitate uirescit.
At spinosus ager, curarum mole grauatis
Respondet, pressant quos pondera diuitiarum.
Semina sic nostri sermonis pressa grauantur,
Nec fructus sequitur, spinarum horrore necatus.
Pinguia sic itidem paribus stant uiribus arua
Illis, qui claræ capiunt præcepta salutis,
Quæ penetrant animum sensu tractante tenaci,
Centuplicemq; ferunt uirtutis robore frugem.
Hæc tum discipulis, plebiq; hæc insuper addit:
Agricolæ simile est regnum sublime Tonantis:
Ille iacit proprio mandans bona semina ruri,
Sed post surripiens (homini insidiando) saporem
Trux inimicus adit, loliumq; inspargit amarum:
Ecce sed ad fructum culmus cum spiceus (horror)
Processit, lolio messis maculata redundat.
Tum Domino famuli mirantes talia fantur:
Nónne bonum terræ semen per terga dedisti?
Vnde igitur lolio turpi tua rura grauantur?
Sed iam, si iubes, messem purgabimus omnem,
Triticeusq; nitor selecta sorde nitescet.

Tum Dominus miti contrà sermone profatur:
Hic dolus est inimice tuus: sed farra sinamus
Crescere cum lolio. pleno nam tempore meßis,
Secretum lolium connexo fasce iubebo
Ignibus exuri: at nostro de semine messor
Horrea nostra dehinc purgata fruge replebit.
Haud aliter simile est (cordis si panditis aures)
Præparui grano regnum cœleste sinapis,
Quod proprio insinuans disponit cultor agello,
Seminibusq; illud minus omnibus esse uirentum
Creditur, ac iusti mox ut crementa uiroris
Sumpserit, erecto transcendit uertice cunctas
Agrorum fruges, ramis ut plumea turba
Considat, poßitq; umbras habitare uirentes.
Fermento par est munus cœleste salubri,
Quod magna condit mulier sub mole farinæ.
Illa dehinc modico fermenti mixta calore,
Conducto unius coalescit corpore massæ.
Talia tum populo perplexis condita uerbis
Promebat, ueteris quò possent dicta prophetæ
Ordine seclorum iußu concurrere rebus:
Os aperire meum dignabor, condita mundi
Conuoluet ructans uarij sermonis Imago.
Inde domum repetit seruus, turbasq; relinquit.

LIBER TERTIVS.

FVderat in terras roseum iubar ignicomus sol:
Discipuli rogitant, lolij quid quæstio uellet,
Et segetis? clarus quibus hæc depromit Iesus:
Optima qui farris commendat semina glebis,
Filius est hominis: mundum sub nomine ruris
Accipite, atq; homines puro pro semine iustos.
At lolium infelix, cooperti dæmonis arte
Sunt homines: inimicus erit uis horrida dæmon.
Extremus mundi finis pro tempore meßis.
Messores patris uenient per rura ministri,
Quos hominis natus proprij de corpore regni
Colligere erroris laqueos, labemq; iubebit,
Collectosq; simul rapidis exurere flammis.
Dentibus his stridor semper, fletusq; perennis:
Secretisq; pijs ueniet lux aurea uitæ,
Sedibus ut cœli uibrantur lumina solis.
Hæc docuit, patriamq; redit Saluator in urbẽ,
Illic expediens populis (mirabile dictu)
Iustitiæ leges, uitæq; salubria iussa,
Virtutes patrias simul insinuando docebat.
Tunc liuore graui plebes commota suorum,

Præsentisq; simul Domini miracula uoluens, A
Et generis noti reputans ex ordine gentem,
Hæc inter sese mussanti uoce uolutant:
Non'ne hic est fabri soboles, cui nomen Ioseph?
Nõ Maria est genitrix? nõ fratrum nota propago
Vnde igitur legis doctor, tantæq; magister (est?
Virtutis, cedit cui labes uicta laborum?
Nazara sic plebes: cui talia reddit Iesus,
Temnuntur proprijs miracula semper in oris,
Et sine honore manent patria sub sede prophetæ.
Talibus indignans preßit sua munera Christus.
Interea ad regem uolitabat fama superbum,
Quòd mala cuncta illic uirtus diuina domaret.
Sed putat Herodes, lethi quòd lege remissus
Tanta ut Ioannes uirtutis dona teneret.
Nam quondam cernens liuenti pectore dæmon
Erroris labem, puris quod solueret undis
Iustus Ioannes, damnis accensa malorum
Tunc petit Herodem pestis sæuißima regem,
Et facile iniusti penetrans habitacula cordis,
Accumulare feris subigit scelera impia gestis.
Arserat illicito Herodes accensus amore
In thalamos fratris, sancto quod iure uetabat
Doctus Ioannes. feritas sed nescia recti B
Subiecit leges pedibus, fruiturq; nefandis
Connubijs, ipsumq; super (quia praua uetabat)
Carceris immersit tenebris, uinclisq; grauauit.
Sanguine nam iusti, primo compressa timore,
Abstinuit sitiens feritas, quia magna prophetam
Plebis Ioannem ueneratio suscipiebat:
Natali sed fortè die cùm læta tyrannus
Herodes celsis strueret conuiuia tectis,
(Luxuriæ quoniam coniuncta superbia gaudet)
In medio iuuenum, reginæ filia uirgo,
Alternos laterum celerans sinuamine motus,
Compositas cithara iungit modulante choreas.
Ipse sed in primis mirata uirginis arte
Attonitus stupuit, nunc præmia cuncta patêre
Iuratus spondet, quæcunq; puella petisset.
Illa sed horrendæ seruans scelera impia matris,
Vrget Ioannis caput à ceruice reuelli,
Et lance inferri præsentia munera poscit.
Præsentum Herodes procerũ sub pondere tristis,
Iurandiq; memor iuris, tamen imperat ægrè
Insontis caput inferri, tradiq; puellæ.
Illa (nefas) matris scelerata ad gaudia portat.

Corpo-

A Corporis at lacerum flentes sine nomine truncum
Discipuli condunt terrę, Christumq; sequuntur.
Ille ubi cognouit iusti miserabile lethum,
Deserit insonti pollutam sanguine terram,
Frondosaq; latet secretę uallis in umbra.
Sed populi immensę uirtutis dona sequuntur.
Ille ubi credentum turbas in ualle remota
Conuenisse uidet, morborum tabe repulsa,
Corpora subiecit miseratus multa medelę.
Iamq; sub extremo labentis lumine solis,
Discipuli Christo suadent dimittere turbas,
Vt sibi quisq; paret, quęrens per compita, uictum.
Ille iubet cunctis illic conuiuia poni.
Discipuli ostendunt, nihil amplius esse ciborum,
Ni pisces geminos, & farris fragmina quinq;.
Hoc, inquit, satis est. tum mox discumbere plebem,
Gramineisq; toris iussit componere membra,
Suspiciensq; dehinc coelum, genitore precato,
Ipse duos pisces & quinq; ex ordine panes
Diuidit, & dapibus mensas onerauit opimis.
Iamq; expleta iacet (dictu mirabile) plebes,
Relliquiasq; dehinc mensis legere ministri,
Bis senosq; sinus cophinorum fragminis implent.
B Cœnantum numerus tum millia quinq; uirorum,
Prętereà populus matrum fuit, & puerorum.
Discipulis tunc inde iubet conscendere nauem,
Et transire fretum, donec dimitteret omnes
In sua quenq; uiros. tunc montis celsa petiuit,
Secretusq; dehinc genitoris numen adorat.
Iamq; soporata torpebant omnia nocte,
Cùm puppis medio sulcabat in ęquore fluctus,
Iactata aduerso surgentis flamine uenti.
Ast ubi iam uigilum quarta statione premebat
Noctis iter, rapidos attollens Lucifer ortus,
Fluctibus in liquidis, sicco uestigia gressu
Suspensus carpebat iter, mirabile uisu.
Iamq; propinquabat puppi, sed nescia nautę
Attoniti tremulo uibrabant corda pauore,
Clamoremq; simul confusa uoce dederunt.
Tũ pauidis Christus loquitur: timor omnis abesto,
Credentumq; regat uegetans constantia mentem.
En ego sum, uestrę doctorem noscite lucis.
Olli confidens respondet talia Petrus:
Si tua nos uerè dignatur uisere uirtus,
Me pariter permitte tuo super ęquora iussu
Fluctibus in liquidis immersos figere gressus.

Annuit his Dominus, nauem mox linquere Petrus
Audet, & innixus figit uestigia ponto.
Verùm ubi tantarum mentem miracula rerum
Terrificant, uentiq; minas crebrescere cernit,
Paulatim cedunt dubio liquefacta timore,
Quę ualidum fidei gestabant ęquora robur.
Iamq; Simon medio submersus corpore, clamat:
Fluctibus horrendis pereuntem diripe Christe.
Dextera confestim protenditur obuia Petro,
Et dubitata fides uerbis mulcetur amaris,
Ascensęq; rati contraria flamina cedunt,
Pręsentemq; Dei sobolem stupuere rogantes,
Cuncti nauigio socios quos casus habebat.
Transierat tandem sulcans freta feruida puppis,
Optatumq; grauis cõprenderat anchora portum.
Conueniunt populi rapido per littora cursu,
Portantes ęgros, uestisq; attingere fila
Extrema exoptant, (mirumq;) hoc munere cuncti
Credentes referunt plenam per membra salutem.
Ecce Pharisęi, Scribęq; hinc inde dolosi
Captantes Christum, promunt fallacia dicta:
Cur tua discipulos patitur doctrina labare
Pręceptis ueterum? manibus nam cura lauandis
Pręterit, assumuntq; simul cum sordibus escas.
Ille sub hęc fatur: Magis hoc est quęrere dignum,
Transgressi mandata Dei quòd proditis omnes.
Nanq; Deus mortem defixa lege minatur,
Si genitor cuiquam uerbo lędatur amaro,
Vel genitrix nati uerbis pulsetur acerbis.
Irrita uos isthęc facitis, peruersa docendo,
Quàm manifesta uigent de uobis dicta prophetę?
Me populus summis labijs sublimat honore,
Sed diuersa procul cordis secreta pererrant.
Accipite ergo omnes, auresq; aduertite cordis.
Non illata homini (fuerint quęcunq;) pudẽdis
Sordibus aspergent, uitęue animóue sedebunt:
Erumpunt hominum sed quę penetralibus oris,
Internam miserè maculabunt edita mentem.
Discipuli Christo memorant, quòd uerba loquẽtis
Occulto traherent Scribarum pectora risu.
Ille dehinc, genitor plantarum semina noster,
Quę non ipse sui conseuit in ęquore ruris,
Abijciet penitus radicibus eruta longè.
Cęcus fortè ducem cęcum si nactus oberret,
Decidet in foueam pariter demersus uterq;.
Tunc petit absolui Petrus, quid quęstio uellet,

Ipse Pharisæis quam mox scribisq; dedisset.
Tum sator æternæ respondit talia uitæ:
Vos etiam duro discluditis omnia corde
Iussa, nec admittit mentis dubitatio lucem?
Nam quæcunq; hominum ueniunt extrinsecus ori,
In uentrem cedunt, animoq; incognita currunt.
Quæ uerò interno concepta è pectore promunt
Ora hominum, mentem possunt aspergine labis
Polluere, immundoq; hominem maculare piaclo.
Secreto cordis promuntur noxia uitæ
Consilia, & cædes, & furta nefanda thororum,
Et fraudes, fallaxq; hominum pro testibus error,
Et rabidæ cælum pulsans insania uocis.
Hæc sunt quæ maculent hominẽ, quæ sordibus im/
Illotis autem manibus non polluit unquam, (plent.
Corporis arbitrio terrenum sumere uictum.
Hæc ubi dicta dedit, pulcherrima rura Syrorũ,
Sidonem, Tyrumq; petit: cùm fœmina fusis
Crinibus & precibus, natam causata iacentem,
Voluitur, & tacitum non desinit anxia Christum
Orare, ut mentem uexatam dæmone sæuo
Redderet, & miseræ tandem resipisse liceret.
Tunc etiam precibus sectantum discipulorum
Respondit, proprias genitoris malle bidentes
Cogere, quas uanus latè dispersérat error.
Crebrius instanti, tum talia fatur Iesus:
Natis quisq; suis panem non detrahet unquam,
Et canibus iaciet. tum talia fœmina fatur:
Micarum saltem canibus sua portio mensæ
Decidit, & nihilo dominorum cœna grauatur.
Tum Dominus loquitur: ueniant tibi digna salutis
Præmia, quæ fidei meruerunt robora tantæ.
Talia Saluator uerbis & uoce loquutus,
Virginis & mentem, discusso dæmone, uirtus
Complexam impleuit donis fœcunda salutis.
Inde Galilæas repedat Saluator in oras,
Præcelsiq; procul montis consedit in arce.
Haud mora, conueniunt populi, secũq; trahebant
Pars captos oculis, & crurum debile uulgus.
Elinguesq; alios, morbiq; uocabula mille.
Omnibus ille tamen languores dempsit amaros,
Viribus & ualidis uenerando munere donat.
Tum populi pariter miracula tanta frequentant,
Aeternoq; Patri laudes gratesq; celebrant.
Discipulos Christus cogens in uertice montis,
Secretè alloquitur: Plebis miseratio multa est,
Tertia nam terris remeant iam lumina solis,
Ex quo nulla sibi sumunt alimenta ciborum.
Ieiunam nolim tantam dimittere plebem,
Ne labor afficiat populos per longa uiantes.
Discipuli Christo ostendunt, septem sibi panes
Esse, & pisciculos alimenta ad proxima paucos.
Tum populum iussit terræ per terga cubare,
Quodq; fuit, totum proprijs decerpere palmis,
Et cunctæ curat mensatim tradere plebi.
Discipuli ponunt epulas, populusq; repletur
Ad satiem dapibus, relegunt mox fragmina panis,
Et sportas referunt cumulato pondere septem.
Quatuor ex omni fuerant tum millia plebe,
Nec numero quisquam matres puerosq; notauit.
Inde Mageddarum naui transcurrit in oras.
Ecce Pharisæi, Sadducæiq; dolosi
Poscere tentantes instant cœlestia signa.
Sed Christus cernens fallacia pectora fatur:
Conuexum quoties claudit nox humida cœlum,
Si ruber astrifero procedit uesper olympo,
Dicitis: adueniet uentura luce serenum.
Iamq; sub exortu solis si tristia rubro
Nubila miscentur confusa luce colori,
Dicitis, agricolis nautisq; uenire fragosam
Ventorum rabiem, tempestatumq; furores.
Fallaces, nostis faciem discernere cœli,
Seclorum uerò nescitis tempora signis
Explorare fuisse? sed uobis signa dabuntur,
Quæ maris immenso quondam uenêre profundo,
Bellua cùm tenuit, uentris sub carcere, uatem.
Hæc ait, & properè puppis retinacula soluens,
Trans freta contendit rapido comprendere cursu
Arua Philipporum, socijs hæc talia fatur:
Sollicitè uobis uitentur noxia farra,
Fermentumq; ferox uestris auertite mensis,
Illa Pharisæi Sadducæiq; dolosi
Admiscent escis, falluntq; in nomine panis.
Cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes?
Proh quàm parua fides sensu torpente fatiscit!
Dicitis auersi, naui quòd tollere panes
Non fuerit uobis uacuum, farrisq; cauendas
Insidias iubeam: meminisse & scire putabam,
Quòd panes quini plebis mihi millia quinq;
Implerint dapibus, cophinisq; superflua tantis
Fragmenta

A Fragmenta ad cumulum fuerint collecta ciborum.
Quatuor & rursum cœnantum millia panes
Quod facile implerint septem, sportasq; referri
Vidistis rursus completas relliquiarum.
Sed moneo, istorum semper fermenta cauenda.
Discipuli tandem uitalia uerba sequuti,
Doctrinam cernunt fermenti nomine dictam.
Inde ubi peruētū est liquidi per terga profundi,
Clara Philippæo qua pollent nomine rura,
Cogit concilium sectantum discipulorum,
Et quærit quem se populorum fama putaret.
Respondent, multas plebis tunc esse loquelas.
Crebrius audisse, & multos firmare, quòd esset
Iustus Ioannes, populos qui flumine lauit.
Pars memorat uolucris famæ sibi cognita uerba,
Eliam uenisse iterum, quem præpete cursu
Turbine cœlesti quondam simulata quadrigis
Astris inseruit rapidæ uis feruida flammæ.
Ieremiam dixere alij, pars esse prophetam.
Tunc Christus cunctis arridens pectore blando,
Conquirit quæ sit sententia discipulorum.
Sed stabilis Petrus: Tu sancti filius, inquit,
Christus, magnifico terras qui lumine comples.
B Tum Dominus forti respondet talia Petro:
Petre beatus eris, nam talia pandere certè
Humanus sanguis, uel terræ portio corpus,
Haud unquam poterit: genitoris munera sola
Possunt tam ualidum fidei concedere robur.
Tu nomen Petri digna uirtute tueris,
Hac in mole mihi saxiq; in robore ponam
Semper mansuras æternis mœnibus ædes.
Inferni domus hæc non exuperabile portis
Claustrum, perpetuo munitum robore habebit.
Cœlestisq; tibi claues committere regni
Est animus, terrisq; tuo quæ nexa relinques
Arbitrio, cœlis pariter nodata manebunt.
Soluerit & rursus tua quæ sententia terris,
Haud aliter uenient cœli sub sede soluta.
Sed uos discipuli Christum me dicere cunctis
Parcite, quò soli, cognoscant talia, digni.
Iam lux adueniet properis mihi cursibus instans,
Mœnibus in Solymis rabies cum prona furore.
Eximios uatum saturabit sanguine nostro.
Ast ubi sol reddet tertius lucifluum ortum,
Consurget radijs pariter redimita salutis
Vita mihi, cunctisq; dabit sua munera terris.

Tunc Petrus magno perculsus corda dolore:
Absint Christe tuis, inquit, tam tristia sanctis
Mōstra procul mēbris, nec fas est credere tantum,
Nec tibi tam durus poterit contingere casus.
Christus ad hæc procul hinc, inquit, procul effuge
Nil diuina tibi mentē prudentia tangit, (dæmon,
Sed terrena sapis, mollisq; timore tremiscis.
Sed si quis uestrum uestigia nostra sequetur,
Abneget hic sese, corpusq; animamq; recusans,
Atq; crucem propriam comitatibus addere nostris.
Gaudeat, amissam redimet cui gloria uitam.
Nam seruata perit terris possessio lucis.
Sed quid proficient secli mortalia lucra,
Si damnum pariant uitæ, lucisq; perennis?
Vel quæ digna queunt animæ commercia poni?
Filius huc hominis ueniet sub nomine patris,
Cœlestesq; illum fremitu comitante ministri
Stipabunt, reddetq; hominum sua debita uitæ.
Vera loquor: certos istic sub limine lucis
Inueniam, cœli fulgens cùm regna capessam.
Hæc ubi dicta dedit, passus bis terna dierum
Lumina conuexo terras transcurrere cœlo,
Tum secum iubet abruptum conscendere montem,
Petrum, Zebedeiq; duos per deuia natos.
Inde ubi peruentum est secreti montis in arcem,
Continuo Christus faciem fulgore corusco
Mutatur, uestisq; niuis candore nitescit.
Respiciunt comites, mediumq; assistere sanctis
Eliæ Mosiq; uident. tum talia Petrus:
Respice num nobis potius discedere longè,
An ne istic tantæ spectacula cernere molis
Conueniat? trina attamen hic tentoria nobis,
Si iubeas, frondis faciam diuersa paratu,
Singula sub noctem quæ uos aulæa receptent.
Talia dum loquitur, cœlo præfulgida nubes
Circumiecta oculis, uestibat lumine montem,
Et uox è medio lucis manifesta cucurrit:
Vnicus hic meus est natus, mea summa uoluptas,
Huius iustitiam iusto comprændite corde.
Discipuli pauido presserunt corpore terram,
Nec prius è prono uultus sustollere casu
Audebant, sancto Christi quam dextera tactu
Demulcens blandis firmasset pectora uerbis:
Surgite, & abiectum fortes calcate timorem.
Gloriæ & huiusce expertes uos reddite cunctos:
Nec cuiquam præsens pandatur uisio nobis,

Ni prius huc hominis soboles speciosa reportet
In lucem referens mortis de sede trophaea.
Consurgunt, solumq; uident, & uoce requirunt,
Cur scriptis ueterum Scribarum factio certet,
Eliam primùm coeli de sede reuerti
In terras, Christiq; dehinc consurgere lucem.
Christus ad haec: ueniet certo sub tempore iustus
Elias, reddens mox omnia debita seclo.
Sed si quis credit, iam uenerat antè renascens,
Ignotum ueluti rabies quem caeca furoris
Demersit letho: mox saeuior altera caedes,
En hominis nato trucibus laniatibus instat.

Haec ait, & populū repetit, montémq; relinquit.
Ecce sed inflexis genibus, fletuq; solutus
Vir senior, precibus Christum ueneratus adorat:
Dauidis soboles, hominum lumenq; salusq;,
Te precor, horribilem nati de corpore morbum
Proturbes, reddasq; seni solatia uitae.
Nam cursus lunae natum mihi daemonis arte
Torquet, & in liquidas deiectum proijcit undas,
Aut miserum medio proiectum uoluit in igni.
Nam tua discipuli sectantes iussa, frequenter
Connisi, nulla in solidum mihi dona dederunt.
Tunc Christus magno commotus corda dolore:
O gens nullius fidei, gens effera semper,
En etiam patiar uobiscum me fore terris?
Sic ait, & puerum mandat perferre parenti
Ante suos uultus, tum uocis pondere multo
Incubuit, mentisq; simul conuulsa uenena
Daemonis horrendi, purgato corde, fugauit.
Discipuli rogitant, cur non successerit illis
Eiusdem pueri toties tentata medela.
Respondit Dominus: titubat quia pectore uestro
Instabilis fidei nutans per lubrica gressus.
Nam si tanta foret credendi portio uobis,
Instar quae minimi posset praestare sinapis,
Istius hinc montis poteritis uellere uerbo,
Inq; alias sedes cunctam transuoluere molem.
Nam genus hoc morbi duntaxat uota precesq;,
Multaq; robusti ieiunia pectoris arcent.

Inde Capharnitum gradiens peruenerat oras.
Conuenere Petrum, quibus instat cura tributi,
Soluere poscentes solidum pro nomine Christi.
Ille sed ad Petrum conuersus, talia fatur:
Dic, inquit, reges, quorum dependere natos,
Externos, proprios'ne, sibi iussere tributa?
Respondit Petrus: alienos soluere certum est. A
Cernis, ait Christus, natum non soluere regis?
Sed ne quem laedam, praeceptum suscipe nostrum:
Et maris undisoni rupes quae prodit in altum,
Scandatur tibi summa, Simon, hamusq; profundo,
Stamine setarum connexus praecipitetur:
Haeserit & curuo qui primus acumine piscis,
Huius pandantur scissi penetralia uentris,
Illic inuentum duplex dissolue tributum.

Discipuli pòst inde rogant, quis maximus alto
In coeli regno meritis pro qualibus esset?
Tum Christus medio puerum consistere coetu
Praecipit, & placido doctor sermone profatur.
Istius en similem pueri se reddere certet,
Quisq; cupit celsam coeli conscendere sedem.
Erroris laqueos seclis increscere certum est:
Sed tamen infelix, per quem generabitur error,
Qui uerò è paruis istis deceperit unum,
Si sapiat, nectat saxo sua colla molari,
Praecipitemq; maris sese iaculetur in undas.
Nec quisquam fastu paruos contempserit istos.
Horum custodes coelesti in sede tuentur
Altitbroni uultum genitoris, sidera supra.

Sed si quis pastor, cui pascua credita tondent B
Centum balantes, unam cum fortè seorsum
Nescius error habet: quaesitor deserit omnes,
Vnius & totis lustrat uestigia siluis.
Illam si magno possit reperire labore,
Laetitia inuentae maior tum nascitur agnae,
Quam pro cunctarum numero quod nulla resedit.
Ex istis paruis genitor sic perdere quenquam
Non patitur, gaudetq; suis increscere regnis.

Si fratrem proprio delicto commaculatum
Cernis, secreto mox dictis corripe solus.
Si tua uerborum patiens moderamina laudat,
Labentis mentem frater lucraberre fratris.
Sin tua solius contemnet uerba reluctans,
Tunc alius pariter monitor pia iussa frequentet.
Sed si decutiet doctorum frena duorum,
Tunc ad concilium referantur crimina plenum,
Vt populi saltem sanetur pondere uictus.
Sin & multorum contempserit efferus ora,
Sit tibi diuisae mulctatus nomine gentis.
Namq; in concilium semper praesentia nostra
Adueniet, mediumq; duum me stare necesse est,
Siue trium fuerit coetus sub nomine nostro.

A Tum Petrus quærit, quot fratri errata remittat?
An septem lapsus homini indulgere liceret?
Christus prosequitur: non septem crimina tantum,
Sed decuplata super donentur uulnera fratri.
Nam cœli regnum domino prædiuitis aulæ
Consimile est, nummi rationem qui sibi poni
Iussëru, & seruum debentem multa talenta
Præcipit abreptum cum coniuge, progenieq́;,
Atq; opibus cunctis uænali nomine sisti.
Tum seruus dominum prostrato corpore adorat,
Et spondet, spacij sibi si foret ulla facultas,
Omnem nummorum domino dissoluere summam.
Commouit Dominum famuli miseratio flentis,
Cunctaq́; trans meritum concessit debita seruo.
Ille sed egrediens, conseruum limine in ipso
Nactus constringit: tum debita fortius urget
Persolui, precibusq́; locum truculentus ademit,
Carceris & mersum tenebris pœnisq́; premebat.
Quæ postquàm dominus famulorũ noscere uerbis
Incipit, adducto ingessit iustissima seruo
Dicta dolens, iramq́; mouet, iussusq́; seueris
In tormenta ferum detrusit, cuncta reuoluens
Debita, dum dignas lueret per uincula pœnas.
B Sic uobis faciet genitor, qui culmina cœli
Possidet, immites sæuo si pectore fratrum
Peccata orantum durè punire uoletis.
Talia dicta dedit, Galilææq; arua reliquit,
Iudæamq́; petit, quà pinguia rura silenter
Agmine Iordanis uiridis prorumpit amœno.
Nec minus in stratus ægris donare salutem,
Sublimisq́; patris concedere munera perstat.
Ecce Pharisæi tentantes quærere pergunt,
Coniugis an liceat reiectum scindere uinclum,
Quicquid erit, læsi tanget quod corda mariti.
Hæc ubi percepit, depromit talia Christus:
Principiò Deus in terris par, dispare sexu,
Constituit, iussitq́; uno de corpore necti,
Amborumq́; animos iunctis inolescere membris.
Quod Deus ergo iubet proprio cõcrescere uerbo,
Illicitum est homini fœdo secernere luxu.
Moses præcepit (quòd pectora dura uideret)
Scribere dissidium, quo saxea corda reuinci
Per proprios apices possint sub iudice flamma.
Nam temere exoluet casti qui iura cubilis,
Alteraq́; illius thalamis sociabitur uxor:
Crimen adulterij populo sub teste subibit.

Discipuli referunt, urget lex ista uirorum,
Seruitijq́; premit non æquo pondere partem,
Vt melius fuerit thalamis caruisse perosis.
Respondit Dominus: non omnes pondere tanto
Subijcient humeros. lectæ sunt talia dona
Virtutis: trino truncantur corpora more,
Quæ nulla gaudent genitali lege thororum.
Nanq; alios tales progigni in luminis oras
Comperimus, plerosq; hominum uis ferrea sexu
Exuit, ast alios ipsos sibi demere constat
Pro cœli regnis pronum de pectore amorem.
Quisq; capax fuerit, celsa uirtute capessat,
Quod paucis, lectisq́; Deus uult pandere, munus.
Hæc ait, & pueros quos gaudens cura parẽtum,
Cum precibus læti certatim hinc inde ferebant,
Suscipit, & plebem sectantum quòd prohiberet,
Increpat, ac tales affirmat regna mereri
Aulæ cœlestis. sanctas hinc ordine palmas
Imponit, redditq́; ulnis portare parentum.
Ecce sed è populo iuuenis, cui rura domusq́;,
Et gazæ stabat rerum possessio fulgens,
Accedit, Christumq́; palàm submissus adorat:
O bone præceptor, dic nunc quæ facta sequamur,
Vt mihi perpetuam liceat comprendere uitam.
Huic autor uitæ tum talia reddit Iesus:
Nunc demum quæris, ueteri quæ lege tenentur.
Non hominis perimes uitam, non furta thororum
Inuades, quæstumue alienis noxia rebus
Mens aut dextra leget, non testis falsa loquêris.
Sit genitor genitrixq́; tuo sublimis honore,
Proximus & puro pro te tibi cedat amore.
Ille dehinc: ista hæc semper mihi perpete cura
Obseruata reor. sed ne quid forte relictum
Desit, præsenti liceat me uoce moneri.
Tum Christus fatur: nunc si perfecta requiris
Prendere præcelsis meritis uestigia uitæ,
Omnia quæ proprio retines solus dominatu,
Distrahe, & miseros confer securus egentes.
Tunc thesaurus erit cœli tibi conditus arce,
Virtutisq́; tenax uestigia nostra sequêris.
Hæc adolescentis ueniunt ubi dicta per aures,
Deiecit uultum, tristisq́; in tecta refugit.
Tunc sic discipulis uitæ spes unica fatur:
Difficile est terris affixos, diuite gaza
Auelli, cœliq́; leues in regna uenire.
Nam citius tenuis per acus transire foramen

Deformis poterunt immania membra cameli,
Quàm queat ut diues coelestia regna uidere.
Talibus attoniti comites, stupidiq; silebant,
Voluentes quae tanta foret sub pectore uirtus
Humano, talem posset quae prendere uitam.
Respicit aeternae iustorum gloria uitae,
Atq; ait: haec homini forsan uideantur acerba,
Sed Deus electis facilem praepandit in aethra,
Poßibilemq; uiam, uirtus quam celsa compeßit.
Tum Petrus fidei munitus moenibus, infit:
Omnia nostra olim proiecta reliquimus omnes,
Et tua iussa sequi nobis spes unica restat.
Quid nostris animis superest? dic Christe, preca-
Talibus ad Petrum uerbis respondet Iesus: (mur.
Vos quicunq; meum mentis penetralibus altis
Credentes seruatis iter, cùm sederit altè
Progenies hominis, celso quem cinget honore
Maiestas, bis sex illic pulcherrima uirtus
Constituet uobis sublimi in uertice sedes,
Iudiciumq; hominum pariter tractare licebit,
Hic quicunq; sui linquet generisq; domusq;
Gazas, affectusq; omnes pro nomine nostro,
Centuplicata dehinc capiet, uitamq; perennem.
Primorum meritum postremi transgredientur,
Vltima praeteriti capient uix praemia primi.
Sedulus ut ruris dominus, cui dulcis fundum
Pinguibus in campis latè uineta coronant.
Hic ubi progressus primo cum lumine solis,
Conduxit iuuenum fortißima robora, pactus
Vnius in lucis certa mercede laborem,
Et sua tum iußit cultu uineta polire.
Ipse sed egrediens ubi tertia uenerat hora,
Inuenit ecce alios, ad opus quos ire iubebat,
Pro meritis operum promittens praemia digna.
Illi non aliter laeti praecepta sequuntur.
Ast ubi sexta dehinc lucis transfluxerat hora,
Haud secus hinc alios iuuenes conducere pergit.
Horaq; nona dehinc ubi solis cursibus acta est,
Tunc alios pariter conductos iußit adire.
Vltima labentis restabat portio lucis,
Egressus cernit iuuenes, causasq; requirit,
Cur pigris manibus torperent ocia lenta.
Conductor (reddunt ipsi) quòd nulla dedisset
Iussa sibi. dominus mox hos insistere ruri
Tunc etiam iußit. sed uespere protinus orto,
Praecipit ut cuncti caperent mercedis honorem,
Aequaliq; omnes portarent praemia nummo. A
Tunc manus illa uirûm, prima quae luce laborem
Sustulerat, factisq; diem tolerauerat aequum,
Indignans, secum tali cum murmure fatur:
Iniustum est, istos similem ut nos, quaerere nummũ,
Vltima quos operi sero conduxerat hora.
Tum dominus ruris sedato pectore fatur:
Illibata tibi mercedis portio saluae
Redditur, & pacti seruantur iura fidelis.
Istis de nostro liceat concedere tantum,
Extima quos operis glomerauit portio ruri.
Nam multos homines dignatio sancta uocauit,
E quis perminimam dignum est secernere partem.
Haec ait, et Solymos repetit, comitesq; seorsum
Alloquitur, Solymisq; iterum regionibus infit,
Ingredimur gnari, truculentaq; moenia adimus:
Filius hìc hominis tradetur ad ultima mortis,
Scribarum procerumq; ferens ludibria membris,
Affixusq; cruci, post tertia lumina surget.
Hic tum Zebedei coniunx submissa rogabat,
Vt Christo medio, coeli sublimis in arce,
Felices nati dextra leuaq; sederent.
Tum quaerit Christus, calicem si sumere possent,
Quem sibi praeceptis instaret sumere patris. B
Respondent, se posse simul. tum talia Christus:
Vos nostrum calicem fas est potare: sed altis
Sedibus aequali mecum considere honore,
Non hoc nostra dabit cuiquam pro munere uirtus,
Haec certis genitor sublimia dona reseruat.
Exin discipulos dictis pro talibus omnes
Commotos, tali sermonis mulcet honore:
Gentibus insidis celsa ditione potestas
Imponit, quoscunq; uelit, dominatur eorum,
Exercentq; trucem subiectis urbibus iram.
Vos inter longè tranquillior aequora uitae
Concordi sternit mitis moderatio pace.
Magnus & obsequijs crescit super alta minister:
Nec primus quisquam, nisi cunctis seruiat, unus
Esse potest. hominis natus sic cuncta ministrat,
Obsequio solus proprio pia munera gestans,
Pro multisq; animam precioso sanguine ponit.
At uos ex minimis opibus transcendere uultis,
Et sic è summis lapsi comprenditis imos.
Si uos quisq; uocat coenae conuiuia ponens,
Cornibus in summis deuitet ponere membra,
Quisq; sapit: ueniet forsan si nobilis alter,

Turpiter

A Turpiter eximio cogetur cedere cornu,
Quem tumor inflati cordis per summa locarat.
Sin contentus erit mediocria prendere coenæ,
Inferiorq; dehinc si mox conuiua subibit,
Ad potiora pudens transibit strata tororum.
Proxima tũ Solymis cõcẽdit culmina montis,
Ordinibus lucent quæ glaucicomantis oliuæ.
Hunc lectis iu[?]it sectantum discipulorum,
Obuia castelli monstrans habitacula Christus,
Inde asinam pariter fœtu comitante repertam
Ducere.uel siquis caussam disquirere uellet,
Cur sua tam subito quoquam iumenta trahantur,
Reddere huic:nostro nunc ijs opus esse magistro.
Discipuli celeri complent præcepta paratu.
Adducunt,molluq; super uelamina uestis
Insternunt placidum pullum,præbentq; sedendum.
Hinc ueteris quondam fluxit uox nuncia uatis:
Ecce uenit placidus tibi rex,quem terga sedentem
Præmitis gestant asinæ,pulliq; sequentis.
Tum populi stratas prætexunt uestibus omnes,
Quaq; iter est Christo,subnexa fronde coronant.
Proxima tunc alij spoliant palmeta uirore,
Conclamantq; omnes Dauidis origine creto,
B Oscbanna excelsis sit gloria læta trophæis.
Sic adeò ingreditur Solymorum mœnia Christus.
Ingresso occurrit primo sub limine templi
Cruribus atq; oculis certatim debile uulgus.
Quos ubi tam subitò gressu,uisuq; uigentes
Cuncta sacerdotum cognouit factio,mirans,
Et pueros templi complentes tecta canore,
Oscbanna egregia Dauidis stirpe creato,
Tum percontantur cuncti,quæ causa canôris
Impubem tantam tollat per gaudia plebem.
Christus ad hæc inquit:legis uos scripta tenere
Creditur,infantum quæ dicit ab ore uenire,
Lactentum & linguis iusti consurgere laudem.
Hæc ait,ingratam linquens cum ciuibus urbem,
Bethaniamq; petit:rediensq; in margine cernit
Stratæ,tendentem diffusa umbracula ficum.
Illic fortè cibi pertentans corda uoluntas,
Arboris attrectat ramos,sed nulla facultas
Pomorum sterili frondis concreuerat umbra.
Olli Christus ait:non sit tibi fructibus unquam
Copia promendis:tunc protinus aruit arbos.
Discipuli celerem mirantur in arbore mortem,
Sed Christus stupidis assistens talia fatur:
Nunc ligni istius nostro stupuistis honore
Desisse ad uires,terrenos ducere succos.
Sed ueris uerbis iterumq; iterumq; monebo:
Nanq; fides si certa animi consistet in arce,
Nec dubijs nutans uicijs tremebunda iacebit,
Arboris istius uobis substantia cedet:
Nec tantùm istius,sed montis celsa reuelli
Credentum uerbo poterunt,undisq; profundi
Cum siluis pariter,saxisq; ferisq; recondi.
Et quæcunq; fides robusto pectore poscet
Credentum,semper digna uirtute tenebit.
Hæc ubi dicta dedit,templi se mœnibus infert,
Confestim proceres populi,miracula rerum
Collecti inquirunt,uirtus quæ tanta dedisset.
Olli Christus ait:quærentibus omnia uobis
Dicere iam facile est,si nobis uestra uicissim
Percontata prius paucis sententia soluat.
Nuper Ioannes puro qui gurgite lauit
Sordentes populi maculas,diuina potestas,
An ne hominis potius uobis fallacia uisa est?
Hæc ait,ancipitis uerborum pondere claudens
Captantum procerũ mentẽ.nam magna prophetã
Plebis Ioannem ueneratio suscipiebat,
Nec poterant eius fallacem dicere uitam.
Rursus sublimem dixissent si esse prophetam,
Occidisse illum,traheret confessio culpam.
Se nescire tamen respondit factio fallax.
Tum Christus:non est iniustum claudere uocem,
Cùm mihi claudantur procerum responsa superba.
Nam geminæ prolis genitor,maioris in aures
Talia dicta dedit:uitis mihi portio maior
Semiputata iacet:sed perge, & robore forti
Nũc scrobibus,nũc falce premens,uineta retunde.
Tum iuuenis,sese tam sordida uincla laboris
Nolle pati memorat:pòst ,omnia iussa parentis
Exequitur,duræ damnans responsa loquelæ.
Pòst alium natum simili sermone iubebat
Ad uineta sui dependere iussa laboris:
Annuit his iuuenis,nec dictis facta repensat.
Dicite,uterpotius genitoris iussa sequatur?
Illi collaudant nati responsa prioris.
Prosequitur Christus:nunc uera aduertite dicta,
Iam magis hinc cœli sedem comprendere certũ est,
Corporis è uitijs quærentes sordida lucra,
Quàm uestrum quenquam. nobis nã uenerat ante
Iustus Ioannes,sed non est credere uestrum.

Nanq; fidem potius meretricum pectora certam
Hauserunt, sordesq; animi posuere pudendas:
At uos tantorum scelerum nil pœnitet unquam.
Sic quidam diues, cui iugera multa nitentis
Vineti sepes circumdensata coërcet,
In medio turrem prælumq; & dolia fecit,
Cultoresq; dedit, fructumq; locauit habendos,
Impositam statuens mercedis soluere legem.
Tum longinqua petit, sed fructus tempore certo
Actores famulos mittit, quis portio salua
Cultorum certa ruris mercede daretur.
Ecce colonorum rabies hos uerbere sæuo,
Ast alios lapidum proterrent undiq; telis,
Deniq; lethali prosternunt uulnere multos.
Tum dominos ruris plures incedere seruos
Præcipit, & rursum mercedis pacta reposcit.
Maior at in plures audax iniuria surgit.
Vltima iam domino natum dimittere mens est,
Quòd sobolem partemq; sui uis digna pudoris
Cultorum cordi uenerandam posceret esse.
Sed contrà illorum iam mens maculata cruore,
Progenie extincta domini sibi pòst dominatum
Cedere credentes, crudeli uulnere fixum
Obtruncant, iaciuntq; foras trans septa cadauer.
Pòst hæc iam dominus ueniet, pœnasq; reposcet
Tantorum scelerum: sed uobis tradita quondam
Fulgentis regni sedes, translata feretur
Ad gentem, dignos posit quæ reddere fluctus.
At rex qui nato thalamorum uincula nectens,
Præcepit, proceres conuiuia læta frequentem,
Accitos famulos uoti regalis honorem
Concelebrare simul, cuncti sed adire recusant
Regales thalamos, regalis pocula mensæ.
Pòst alios mittit, sese largißima cuncta,
Magnificasq; dapes, conuiuia læta parasse.
Illi neglectis dapibus diuersa petebant:
Hic ædes proprias, hic ruris tecta propinqui,
Ast alius potius merces ac lucra reuisit.
Multi præterea missos, qui ad læta uocarent,
Insontes famulos rapiunt, & corpora ferro
In mortem cruciant. tum rex, ubi comperit acta,
Millibus armatis ciues cum mœnibus ipsis
Subruit, effusi famulorum sanguinis ultor.
Tunc seruis fatur: nunc festa iugalia cœnæ
Prælargis dapibus quæcūq; instruximus illis,
Contempsere meis proceres contingere mensis.
A Ite igitur properè per publica septa uiarum,
Et quocunq; illic casus glomerauerit, omnes
Huc lætis nati thalamis adhibete uocantes.
Progreßi famuli per compita cuncta uiarum,
Inuentos duxere simul: iam deniq; cunctæ
Complentur mensæ, mixtæ sine nomine plebis.
Hic iusti iniustiq; simul cubuere uocati.
At rex ingressus, conuiuia læta reuisit,
Hic uidet indutum pollutæ uestis amictu,
Lætitiæ thalami fuerat quæ dissona longè.
Isq; ubi regalis sermonis pondere causas
Reddere pro uestis maculis & labe iubetur,
Oppresso tacuit non puri pectoris ore.
Et tum conuersus famulis rex præcipit, illum
Connexis manibus pedibusq; & corpore toto,
In tenebras raptum mox præcipitare profundas.
Illic stridor erit uasti sine fine doloris,
Et semper fletus. multis nam sæpe uocatis,
Paucorum felix hominum selectio fiet.

LIBER QVARTVS.

Talia dicentem confestim factio frendens
Tentare aggreditur uerbis cū fraude malignis:
Certum est, ueridicum te nunc uenisse magistrum,
Nec quenquam metuens, domini uestigia seruas. B
Dic ergo, an liceat nostræ dissoluere genti
Cæsaris urgentis semper sub lege tributum?
Ille sed inspiciens sæui penetralia cordis:
Cur tentatis, ait, nunc me concludere uerbis?
Fallacis mentis prodit fallacia fructum.
Aspicite en nummum, sculptiq; nomismatis æra,
Cæsaris expressum proprium est ibi cernere uultū.
Soluite nunc illi proprium sub lege tributum,
Atq; Deo proprium legis seruetis honorem.
Pòst Sadducæi tali cinxere latratu:
Moses qui legum posuit præcepta, iubere,
Si quis coniugium properata morte relinquet,
Pignoribus medijs nondum de germine cretis,
Huius germano rursus sociabile uinclum
Deberi, generis pereat ne portio lapsi.
Finibus in nostris septem germana fuerunt
Corpora, sed maior natu cùm uincula nuptæ
Sumpsit, præceleri cecidit sub acumine mortis.
Pòst alius frater thalami sine fructibus æquè
Concidit, & cuncti iacuere ex ordine fratres,
Vnius & cunctos fletus gemuere maritæ,
Pòst ipsam rapuit gelidæ inclementia mortis.

A Si uenient igitur cuncti sub lumina uitæ,
Cuius connubijs mulier reddenda resurget?
Ollis Christus ait: errori obnoxia prauo,
Legibus, & iussis Domini mens dura resistit:
Namq; sequenda dehinc lętæ reparatio uitæ,
Non thalamos nouit, non terræ gaudia uana:
Sed similes leuibus genitoris iussa ministris,
Constituet regni uirtus sublimis in aula.
Nec Deus illorum dominum se ponere mauult,
Qui tetram proni meruerunt funere mortem,
Sed potius uitæ possunt qui prendere lucem.
Ecce alij rogitant, quæ sit firmissima legis
Regula, quod summum comprændat cætera uerbũ.
Ille indefessus, nulli responsa negabat.
Sublimem cœli dominum deuotio cordis
Diligat: est isthæc uirtus firmissima legis.
Consimile est isti: magno teneantur amore
Ad ius fraternum iustæ penetralia mentis.
His ete nim geminis dependent omnia iussis.
Sed uobis, cuius soboles uentura uidetur
Christus, quem cuncti spondent in secla prophetæ?
Respõdent, illum Dauidis germine nasci.
Prosequitur Christus: cur illum dicere Dauid,
B Diuino flatu scriptum est, Dominumq; Deumq;?
Quòd proprio patrem non æquũ est dicere nato.
Talia Saluator, cuncti obstupuere silentes.
Ille sed accita credentum plebe, profatur.
Aspicite Scribas sublimi sede superbos.
Hi quæcunq; docent, iustũ est comprændere cordis
Obsequio, maculas ipsorum temnite uitæ.
Abrupta imponunt humeris nam pondera uestris,
Ipsi quæ, digito saltem, contingere nolunt.
Accubitu primo cœnæ, fastuq; superbo,
Atq; salutantum uano tolluntur honore,
Et nomen sublimè uolunt gestare magistri.
Sed uos noluerim præcelsi nominis arcem
Affectare, tamen uobis est una magistri
Imposita æternum cœli de lege potestas.
Vos eadem fratrum parili coniunxit amore.
Vnus item pater est, cœli qui in culmine regnat:
In uobis si quis sublimia colla leuabit,
Decidet, & baratri mergetur ad ultima cœno.
Ast humilis claram conscendit liber in ætram.
Deflendi semper Scribæ, & lachrymabilis æui
Cæca Pharisææ cunctis fallacia plebis.
Nam uobis itiner clausum quia iure negatur,
Non finitis quenquam penetrare per atria lucis,
Et cunctos trahitis seuæ ad consortia flammæ.
Vos similes dicam tectis splendore sepulcris,
Quis facies nitida est, internaq; turpia bustis.
Sic uox uelatur iustæ sub imagine uitæ,
Atq; adytis mentis celantur sordida corda.
O Solymi Solymi, ferro qui sæpe prophetas
Ad uestram missos uitam sine fine necastis,
Quàm uolui uestram gentem populumq; tueri,
Ales uti molli solita est sub corpore pullos,
Obijce pennarum circumcomplexa fouere?
Sed uobis semper cœlestia munera sordent:
Deseritur iam nunc domus hæc uastata ruinis,
Nec uobis nostrum fas ultra est cernere uultum.
Egreditur templo, cuius præcelsa notantes
Mœnia discipulos, tali sermone docebat:
Hæc operum uobis miracula digna uidentur
Obtutu stupido. ueris sed discite dictis,
Quòd mox cuncta solo passim disiecta iacebunt.
Hæc ad Oliueti dicens peruenerat arcem.
Discipuli solum postquàm uidere, rogabant
Vt sibi uenturi tempus distingueret æui,
Promissa ipsius quem poscant prendere finem,
Cuius & aduentus terræ consumeret orbem.
Quærentum uerbis respondet talia Christus:
Obseruate dolum, falso ne nomine capta
Credulitas laqueis errantum præcipitetur,
Discurrent cunctis bellorum incendia terris.
Sed uos præualido consistite robore cordis,
Ne mens accepto iaceat turbata tumultu.
Non etenim prima imponent mox prælia finem.
Gentibus & gentes & regibus obuia reges
Signa ferent, nec tunc morbi corrumpere tractum
Aëris, aut pestes prosternere corpora parcent.
Fissa etiam solido per inania pondere tellus,
Per diuersa loci, motu quassante, tremiscet.
Hæc in primitijs tentamina parua manebunt.
Prodentur multi uestrum, lethoq; dabuntur,
Proq; meo uobis incumbere nomine gentes,
Tormentis, pœnisq; feris, odijsq; necesse est.
Liuor erit terris, erroribus omnia plena,
Et falsi surgent populorum labe prophetæ.
Hæc inter si quis protectum à uulnere pectus
Ad finem seruare queat, sublimia lucis,
Aeternis uitæ sertis redimitus, adibit.
Regnorum cœli celebratio peruolitabit

In cunctas terræ metas: gens omnis habebit
Testem lucifluo sanctæ sermone salutis.
Et tunc finis erit, currentia secula soluens.
Adueniet iam tunc tristis defectio terris,
Quæ Danielis habet iussam uerißima uocem.
Hæc dignus tantùm poterit cognoscere lector.
Iudæi longè fugient, montesq; capessent,
Nec quisquam domibus repetet sustollere secum,
Quæ fuga cōsociet, uestémue, aut mobile quidquā.
Deflendæ tum sunt uteri cum pondere matres,
Et miseros fœtus dulci quæ lacte rigabunt.
Poscite iam precibus, tristis ne frigore brumæ
Adueniat fuga uestra, aut ne tum sabbatha festa
Anceps præcipiti turbet trepidatio cursu.
Nam cunctis uenient sæuißima pondera terris.
Tale malum non secla prius, nec postera norunt.
Et ni sublimis genitor decerpere tempus,
Et numerum miserans uellet breuiare dierum:
Nulla dehinc trepidæ superarent corpora uitæ.
Sed propter lectos ueniet miseratio iustos.
Nomine fallentes Christi, falsiq; prophetæ
Exurgent terris, & monstra potentia fingent,
Quæ forsan lectos capient miracula iustos.
En prædicta patent, instantia seculi uobis.
Desertum si quis Christum peragrare loquetur,
Occultisq; procul penetralibus esse repostum,
Longè credulitas absit uanißima uobis.
Sicut enim fulgor cœlum transcurrit apertum,
Et cerni facile est cunctis, orientis ab oris
Vsq; sub occiduum cœli uergentis in orbem:
Sic rapido aduentu clarebunt lumina Christi.
Sol rutilus furuis radios abscondet in umbris,
Amittet cursum lunaris gratia lucis,
Ignicomæq; ruent stellæ, cœlumq; relinquent.
Omnis item uirtus cœli commota superni,
Signa dabit, proles hominis quis uertice cœli
Clareat, omnigenasq; tribus defectio lucis
Vrgebit, ueniet cùm nubibus ignicoloris,
Maiestate potens hominis per sidera natus.
Tum tuba terrifico stridens clangore uocatos
Iustos, quadrifido mundi glomerabit ab axe.
Præteriet nec enim præsens generatio secli,
Donec cuncta sequens claudat sibi debita finis.
Hæc tellus cœlumq; super soluentur in ignes,
Sed mea non unquam soluentur ab ordine dicta.
Qui sit at ille dies, nescire est omnibus æquum,
Ni soli rerum domino, qui sidera torquet. A
Vt quondam terras undæ inuoluère furentes,
Et diuersa sibi tractantes munia cunctos
Diluuij rapuit subito uiolentia tractu:
Sic subitas flammas uoluens, descendet ab æthra
Aduentus noster. nec cunctos ille sub una
Conditione premet: nam tunc, ubi iugera læta
Infindent duo depreßis sub uomere sulcis,
Vnus correpto tolletur corpore arator,
Ignarusq; alius uasto linquetur in agro.
Vno quin etiam recubantes stramine lecti,
Dispar iudicium diuersa sorte subibunt.
Vnus enim socium quæret, per strata relictus.
Idcirco famuli uigilent, quia nescius illis
Aduentus Domini subitas descendet in horas.
Præmonitum furis tempus si insistere sciret
Quisq; domus custos, uigilaret, & obuia ferret
Arma procul, ruptas ne quis penetraret in ædes,
Sed uos intentis animis aßistite semper.
Nanq; repentinus uobis subitusq; recurret
Filius huc hominis, iustis sua præmia seruans.
Ille fidelis erit seruus, cui credere cunctas
Aedes, & famulos uoluit per longa profectus,
Vir pater ipse domus: sapiens, nimiumq; beatus, B
Quem ueniens dominus seruantem iussa uidebit,
Illum maiori famulum cumulabit honore.
Ast ille infelix, qui obscœnè luxuriatus,
Tardantem contemnit herum, famulosq; fatigat
Verberibus, segnisq; indulgens ebrietati,
Luxuriosorum conuiuia concelebrabat:
Adueniet Dominus, seruumq; incauta furentum,
Præcipitem dignis pœnarum cladibus abdet.
Illum perpetuus fletus, stridorq; manebit.
Conferri possunt cœlestia regna puellis
Bis quinis, quarum pars est sapientior una,
Altera præstupido pars est stolidißima corde.
Occurrêre illi uotis sponsalibus omnes,
Ornatu accinctæ tedarum flammicomantum.
Sed sapiens pars illa, sibi quò lumina flammæ
Susciperet, portare simul curabat oliuum.
Stultarum uerò non est prudentia talis.
Cumq; moraretur sponsus, tum membra sopore
Soluuntur cunctis per compita læta uiarum.
Iam noctis medio clamor crebrescere magnus
Incepit, lætoq; dehinc occurrere uoto
Admonuit, tedisq; uias ornare coruscis.

Surgere

A *Surgere tunc properant, & claro lumine tedas*
Instruere, & flammas pingui componere oliuo.
Tunc stolidæ rogitant olei sibi cedere partem,
Prudentes secum quod tunc gestare uidebant.
Sed quoniam sapiēs pauitat chorus, omnibus æquè
Ne desint claræ nutrimina pinguia flammæ,
Ex paruo æqualis si detur portio cunctis.
Tunc pergunt stultæ, liquidum ut mercētur oliuū.
Dum pergunt, lætæ transcurrunt omnia pompæ,
Et sponso tantum comitatur factio prudens.
Adueniunt fatuæ sero post tempore segnes,
Et sponsi pulsare fores, & limina clausa
Nequidquā ingeminant, precibusq; ingrata frequen
Vt liceat miseris penetrare in limina læta. (tant,
Illas non comitum sponsi cognoscere quisquam,
Non sponsus uoluit: quare uigilate timentes,
Aduentus uobis quòd non est certior hora.
Sicut enim longas cui contigit ire profecto
In terras, credens seruis tractanda talenta,
Vni quinq; dedit, duo cepit & alter habenda,
Tertius unius curam tractare talenti
Suscepit, uires quoniam diuersa merentur.
Sed maior quibus est concredita portio nummi,
B *Certatim duplis auxerunt munera donis.*
Ille sed unius cui credita cura talenti est,
Telluri infodiens condit sine fructibus æra.
Iamq; aderat præsens dominus, tū primus & alter
Se geminasse illi pariter concredita monstrant.
Illos laudat herus, potioraq; credere tantæ
Promittit fidei. sed tertius ille refodit,
Reddidit & domino tali cum uoce talentum:
Quod scirem domino memet seruire seuero,
Qui meteret segetes alieno semine cretas,
Extimui, argentumq; tuum concredere terræ
Malui, uti semper saluum tibi reddere possem.
Tum dominus famulo respondens talibus infit:
Si nescire meos auderes dicere mores,
Nequitiæ tantæ ueniam concedere possem.
Hoc igitur gnarum potius præstare decebat,
Vt fructum nobis tractata pecunia ferret.
Quapropter segni tollatur portio nostra,
Prudentiq; dehinc detur possessio maior,
Quem duplis cumulasse lucris mea quinq; talenta
Inueni: nanq; est certum, potiora mereri,
Cui res uberior cumulatæ sortis abundat.
At cui parua subest segni substantia corde,
Id minimum penitus iustè tolletur ab illo.
At nequam seruus tenebras demersus ad imas,
Perpetuos fletus pœnæ stridore frequentet.
En hominis natus ueniet, patrisq; ministris
Stipatus, celsa iudex in sede sedebit.
Tunc gentes cunctæ diuersis partibus orbis
Conuenient, iustosq; omni de labe malorum
Secernet, dextraq; libens in parte locabit,
At prauos læua despectos parte relinquet.
Vt pastor pecoris discernit pascua mixti,
Lanigeris dextræ permittens mollia parti,
At læuos hirtis dumos tondere capellis.
Sed Rex ad dextros conuersus, talia dicet:
Huc ueniant sancti, iamdudum debita sumant
Dona patris, mundo quæ sunt æquæua nitenti,
Et iustis primo promissa parantur ab ortu.
Nanq; fame fessum quondam me grata refecit
Hæc plebes, potuq; sitim mihi sæpe remouit,
Hospitiumq; domus patuit mihi sæpe uocato,
Et nudus uestis blandissima tegmina sumpsi,
Carceris & pœnis horum solatia cepi.
Tum Domino tali respondent uoce beati:
Non meminit nostrum quisquam te uisere nudum,
Nec famis oppressum dura ditione notauit,
Carceris aut pœnis meminit uidisse reuinctum.
Respondens illis dicit tum talia iudex:
Fratribus ista meis, humiles miserando labores,
Qui fecit, certum est dulcem mihi ponere fructum.
At uos iniusti iustis succedite flammis,
Et pœnis semper mentem torrete malignam,
Quas Pater horrendis barathri per stagna profun
Dæmonis horrendi socijs, ipsiq; parauit. (di
Nanq; sitim passo quondam mihi pocula nulla,
Nec famis in pœna parui mihi fragmina panis,
Aut peregrina mihi tecti, uestisue parumper
Tegmina, de magnis gracili pro parte dabantur.
Carceris aut septo claustris, morbisue iacenti,
Vnquam uisendi solatia uestra fuerunt.
His damnata dehinc respondet factio uerbis:
Haud equidem nostrum meminit te uisere quisquā,
Aut sitis, aut sæuæ famis ægrum agitare laborem,
Hospita uel fessis errare per oppida rebus,
Carceris aut mersum pœnis, morboue grauatum,
Vt tibi sollicito fieret miseratio iusta.
His rerum dicet dominus: cum uestra superbo
Angustis rebus feritas sub corde tumebat,

Calcauitq; humiles minimos,me spreuit in illis.
Hæc ubi dicta dabit,meritis sua præmia reddet,
Aeterna (miserùm)pœna fodientur iniqui,
Aeternumq; salus iustis concessa manebit.
Talia dum loquitur,scissos lacerata capillos
Pro fratris morbo iustis soror anxia curis,
Hortatur iuuenem rapido præcurrere gressu,
Casibus ut tantis Christus seruaret amicum.
Nam fuerat mulier meritis accepta benignis,
Obsequio cuius fratremq; domumq; merentem
Complexus,pleno Christus retinebat amore.
Nuncius adueniens narrat sub agone iacere
Dilectum Christo iuuenem,per tristia morbi
Et lethi & uitæ confinia summa tenere.
Lazarus hic habuit nomen,sed Christus amaris
Perculsus uerbis:non est,si creditis,inquit,
Ad lethum ducens isthæc uiolentia morbi:
Sed Deus ut digno iustis celebretur honore,
Et soboles hominis sancta uirtute nitescat.
Tunc ad discipulos,dormit iam Lazarus,inquit:
Sed eharum iuuenem faciam consurgere rursus.
Reddunt discipuli:somno succedere plena
Et remeare salus poterit?nec mente sequuntur,
Quòd mortem somni dixit sub nomine Christus.
Errorem quorum tali sermone remouit:
Lazarus in lethum cecidit, sed gaudia menti
Hinc ueniunt,uestramq; fidem mihi fortius armãt.
Cernitis absentem longè quoq; cuncta uidere,
Sed properemus,ait Didymus.dum talia fatur,
Pergamus,pariterq; omnes procumbere lethο
Cogamur,toties quod gens Iudæa minatur.
Hæc ait,& cuncti Christo præeunte sequuntur.
Iamq; aderat Christus,fuerat sed fortè sepulto
Quarta dies,mersaq; atris de morte tenebris
Germanas,luctus lachrymosaq; tecta tenebant.
Conuenere illuc,solatia debita dantes,
Iudææ gentis proceres,chariq; propinqui.
Sed Martha,audito Christum uenisse,cucurrit
Obuia deseruitq; domum,mœstamq; sororem.
Et procul,ô utinam præsens nobis tua uirtus
Afforet,haud morti frater cessisset acerbæ.
Nam quicquid poscis,certum est tibi posse uenire.
Quam dominus tali solatur uoce gementem:
Robustam mentem mulier uirtute resume.
Lazarus hæc uitæ rediuiua in lumina surget.
Et mulier:certè surgent in munera uitæ
Mortales cuncti,ueniet cùm terminus orbi. A
Christus item sancto depromit pectore uocem:
En ego sum claræ uobis reparatio uitæ.
In me qui credit,mortem deponere sumptam,
Et uitam poterit iugi comprendere seclo.
At quicunq; fidem uiuo sub pectore sumet,
Horrida non unquam continget limina mortis.
Isthæc num credis puro de pectore Martha?
Illa dehinc:hæc una fides mea corda tenebat,
Sublimis ueneranda Dei quòd uenerit in te
Cœlestis soboles celso sub nomine Christi.
Hæc ait,& Mariam cursu monitura sororem
Interiora petit,sanctum uenisse magistrum,
Et pariter luctu oppressam uocitare sororem,
Admonuit tacito designans omnia nutu.
Prosilit illa foras,audito nomine Christi,
Prosequiturq; simul Solymorum turba gementem,
Credentum tumulo fletus inferre sorores.
Illa salutiferum postquam conspexit Iesum,
Procidit ante pedes, rupitq; hanc pectore uocem:
Si mihi germanum potuisses uisere uiuum,
Lazarus haud poterat duræ succumbere morti.
Fletibus hic Christus socians de corde dolorem,
Inquirit tumuli sedem,quo condita nuper B
Membra forent,animæ uolucris spoliata calore.
Haud mora, demonstrãt flenti mœstoq; sepulchrũ
Rupe sub excisa,lapidis quod pondere clausum
Vt uidit sanctus,multo mox uecte moueri
Præcipit,at Marthæ talis uox uerberat aures:
Quatuor en luces,totidemq; ex ordine noctes
Prætereunt,quo membra solo cõposta quiescũt.
Crediderim corpus,motu fugiente caloris,
Fœtorem miserum liquefactis reddere membris.
His dictis contrà depromit talia Christus:
Iam toties dictum est,magnis consistere rebus
Credentum uirtute fidem,sed gloria summi
Iam genitoris adest,fidei si robur habetis.
Hæc ubi dicta dedit,saxumq; immane reuulsis
Obicibus patuit,uirtus mox conscia cœlum
Suspicit,& tali genitorem uoce precatur:
Eximias grates Genitor tibi sancte fatemur:
Me placidus semper uenerandis auribus audis.
Sed populus præsens me missum credere discat.
Hæc ubi dicta dedit,tumuli mox limine in ipso
Restitit,aduerso complens caua saxa canore:
Lazare,sopitis redeuntem suscipe membris

En

A En animam, tuq; ipse foras te prome sepulchro.
Nec mora: contexis manibus, pedibusq; repentè
Procedit tumulo, uultum cui linea texta
Et totum gracilis connectit fascia corpus.
Tum solui iußit, lætumq; ad tecta remittit.
Iudæi postquàm factum uenerabile cernunt,
Qui tantùm Mariam fuerat Marthamq; sequuti,
Pars credens sequitur sanctæ uirtutis honorem:
Ast alij repetunt urbem, procerumq; superbis
Cuncta Pharisæis rerum miracula narrant.
Ergo ad concilium Scribæ, plebisq; uocatur
Iam grauior numerus, qua uatum principis altè
Pulchra Caiphæ collucent atria sedis.
Illic complacuit Christum prosternere letho,
Sed uitare dies Paschæ, ne plebe frequenti
Discordes populi raperent in bella furorem.
Ille Simonis erat tectis, quem lurida lepra
Virtute ipsius diffugerat. ecce cubanti
Accedit mulier propius, frangensq; alabastrum,
Quo preciosa inerant latè fragrantis oliui
Vnguenta, ab summo perfudit uertice Christum.
Discipuli increpitant, fantes, potuisse iuuari
De precio unguenti miserorum corpora egentum.
B Has dominus prohibet uoces, factumq; probauit:
Desinite obsequio iusto prohibere puellam.
Pauperibus semper dabitur succurrere tempus,
Sed me non semper tribuetur uisere uobis.
Funeris ista mei multum laudanda ministrat
Officio, mundumq; implebunt talia facta.
Tunc è discipulis unus se subtrahit amens,
Iudas, qui ad proceres tali cum uoce cucurrit:
Quod precium sperare datur, si prodere uobis,
Quæsitumq; diu poßim monstrare Magistrum?
Argenti ter dena illi mox pollicebantur
Pondera: dehinc Iudas sceleri se subdidit alto.
Iamq; dies Paschæ primo processerat ortu,
Discipuli quærunt, ubi cœnam sumere paschæ
Vellet. at ille sibi quendam sine nomine quæri,
Vltima qui Domini caperet mandata, iubebat.
Vespere mox primo bis sex recubantibus unà
Discipulis, tali diuinat uoce magister:
En urget tempus, Christum cum tradere morti
E uobis unus scelerato corde uolutat.
Continuo cuncti quærunt, quis talibus ausis,
Insano tantum cepisset corde uenenum?
Ille dehinc: epulis mecum nunc uescitur, inquit.
Sed soboles hominis quondam præscripta subibit
Supplicia ad tempus. miserabilis ille per æuum,
Qui iustum tradet: quanto felicior esset,
Si nunquam in terris tetigisset limina uitæ.
At Iudas grauiter tunc pectora conscia preßus:
Nunquid, ait, Iudam talis suspectio tangit?
Respondit Dominus: Te talia dicere cerno.
Hæc ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panē,
Diuisumq; dehinc tradit, sancteq; precatus,
Discipulos docuit, proprium se tradere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, uinoq; repletum
Magnis sanctificat uerbis, potumq; ministrat,
Edocuitq; suum se diuisisse cruorem.
Atq; ait: hic sanguis populi delicta remittet,
Hunc potate meum. nam (ueris credite dictis) *Hoc potate merum.*
Posthac non unquam uitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere uitæ
In noua me rursus concedent surgere uina.
Exin cantato sanctis concentibus hymno,
Montis Oliueti conscendunt culmina cuncti.
Talia dum Christus depromit pectore uerba:
Omnes præsentis noctis uos tempore longè
Disperget, misere deserto principe, terror.
Sic etenim scriptum est: pastoris casibus omnes
In diuersa fugam capient per rura bidentes.
Post ubi uita nouos cœli mihi reddet honores,
Præueniam, uestrosq; choros genitalibus aruis
Grata Galilææ uolitans per rura docebo.
Respondit Petrus: cunctos si credere fas est,
Quòd tua labentes possunt præcepta negare:
Sed mea non ullus mutabit pectora casus.
Ille dehinc: nox hæc, quæ lucida sidera terris
Inducet, lucemq; premens nunc incubat undis,
Audiet, ut trinis pauidus mendacia uerbis
Dices, & Christum fortißime Petre negabis,
Et prius alitibus resonent quàm tecta domorum.
At Petrus: duram mortem mihi sumere malim,
Vox oblita suum quàm deneget ista magistrum.
Has uires cordis persistant promitere cuncti.
Nominis Ebræi sunt Gethsemaneida rura,
Illò progreditur uitæ lucisq; repertor.
Quem mox discipuli, Iuda fugiente, sequuntur.
Atq; illic reliquos iußit residere ministros.
Ille sed assumpto longe procedere Petro
Zebedeiq; simul natis, per deuia tendit.
Tunc angore graui mœstus sic uoce profatur:

Tristia nunc uoluens animus mihi pectora turbat
Mortetenus,sed nūc uos segnē excludite somnum,
Sollicitamq́; simul uigilando ducite noctem.
Hæc ait,& paulùm procedens, corpore terram
Deprimit,& tali proiectus uoce precatur:
Si fas est,Genitor,calicis pertranseat huius
Incumbens ualido nobis uiolentia tractu.
Sed tua iam ueniat potius, quàm nostra uoluntas,
Quæ tibi decreta est tantis sententia rebus.
Tunc ad discipulos repedat, sed somnus anhelis
Prostratos terra membris dissoluerat omnes.
Tunc ait ad Petrum: non est tibi ponere uirtus
Vnam peruigilem tantis sub casibus horam?
Sed uigilate precor,ne uos tentatio raptos
Horrida præcipitet sæua per lubrica mortis.
Spiritus iste uiget,sed corpus debile lapsat.
Secessit rursus secreti montis in arcem,
Orabatq́; Patrem. rerum mitissime rector,
Hunc quoniam calicem non est transire facultas,
Iam tua præueniat nostra de sorte uoluntas.
Rursus discipulos somni sub pondere pressos
Inuenit,& rursus per idem genitore precato,
Alloquitur fesso nexos languore quietis:
Iam dormire licet,sociosq́; reuisere uestros.
Nam uenit ecce meum qui dedat in omnia corpus,
Quæ maculata meis imponet factio membris.
Cum dicto Iudas,numero stipante cateruæ,
Aduenit procerum iussu,populiq́; ferocis.
Pars strictis gladijs,pars fidens pondere clauæ,
Signa sequebantur Iudæ promissa furentis.
Oscula nam pepigit sese contingere Christi,
Quo facile ignotum caperet miserabile uulgus.
Ille ibi dissimulans blanda cum uoce salutat,
Attigit & labijs iusti miserabilis ora,
Continuò Christus:totum complere licebit,
Huc uenisse tuo quæcunq; est causa paratu.
Iniecere manum turbæ,Christumq́; prehendunt.
Tunc è discipulis unus fulgente machæra
Occurrit uatis famulo,sublatus in iram,
Tempore & excisam rapuit ui uulneris aurem.
Olli Christus ait:gladium tu ponito noster:
Nam quicunq; ferox confidit uindice ferro,
Hunc iusti simulis ferri uindicta manebit.
An ego non possim cœlestia castra uocare,
Et patris innumeras in prælia ducere turmas?
Sed scriptura meis complenda est debita rebus.
Vos autem stricto quid me comprendere ferro, A
Fustibus & gladijs concurritis?en ego uobis
Occurro:templi media qui semper in arce
Vobiscum residens docui,nec talia quisquam
Insonuit,tantis circum latratibus audax.
Discipuli passim Christo fugêre relicto.
Iamq́; Caiphæa steterat Saluator in aula,
Conuenere omnes scribæ proceresq́; uocati.
At Petrus longè seruans uestigia,solus
Occultè mœstus sedit cum plebe ministra,
Extremum opperiens tanto sub turbine finem.
Ecce sacerdotes falsos conquirere testes
Incumbunt,fictasq́; uolunt contexere causas,
Quis mortem insonti possent imponere Christo.
Sed nullus tanto uisus satis esse furori.
Tandem prosiliunt testes,qui dicere Christum
Audissent,templum quòd solus uertere posset,
Et uersum trinis iterum instaurare diebus.
Ipse sacerdotum princeps urgere tacentem
Insistit,feruens furijs,ac talia fatur:
Cur nihil ad tantas nunc respondere querelas,
Conuictus ueris procerum sub testibus audes?
Adiurabo tamen summi per regna Tonantis,
Vt fateare palàm,si fas te credere Christum. B
Ille dehinc tali compellat uoce superbum:
Isthæc sola tibi procedunt pectore uerba.
Vera tamen ueniet uobis ostenda per auras
Maiestas,proles hominis uirtutis ad altæ
Cùm sedeat dextram,per nubes ignicolores.
Talibus auditis,scindit de pectore uestem,
Insultat furijs,& cæco corde sacerdos,
Atq; ait:audistis pugnantis fœda profani
Verba Deo:polluta malis consurgat in iras
Relligio,& uestram cuncti iam pandite mentem.
Conclamant omnes,mortiq́; addicere certant.
Tunc sanctam Christi faciē sputa improba cōplēt,
Et palmæ in malis,colaphiq́; in uertice crebri
Insultant,uerbisq́; omnes illudere certant:
Christe,prophetabis cuius te palma cecidit.
At Petrum mulier tristē quòd uiderat intus,
Tu'ne etiam iuuenis fueras comes additus,inquit,
Isti,quem ludens procerum sententia damnat?
Ille negat,testisq́; foras se promere tentat.
Ecce sed egressum primo sub limine cernens
Altera,consimili prodebat uoce ministris.
Rursus periurans,illum se nosse negauit.

Tunc

A Tunc percontatum multi accessere sequentes,
Deq; sono uocis sese cognoscere dicunt,
Cuncta Galilæam streperēt quòd uerba loquelam.
Et Petrus iurans deuotis omnia uerbis,
Nescire affirmat, quisquis foret ille, negando.
Hanc uocem, plausum quatiens sub culmine tecti
Ales prosequitur cantu, mentemq; Simonis
Circumstant tristem uerbis præsagia Christi,
Egressusq; dehinc ploratus fudit amaros.
Sidera iam luci concedunt, & rapidus sol
Progreditur, radijs terras crepitantibus implens,
Iamq; è concilio Christum, post terga reuinctum,
Præsidis ad gremium magno clamore trahebant.
Interea celsum Dominus stans ante tribunal,
Talibus exceptum Pilatus uocibus ursit:
Tu rex Iudææ gentis, qui diceris, astas?
Respondit Christus: uestris hæc audio uerbis.
Exin terribilis iusti accusatio surgens
Infremit, & sanctum mendax facundia pressat.
Respondere nihil trucibus dignatur Iesus.
Pilatus quærit, quæ nam sit causa tacendi.
Ille magis perstans, miranda silentia seruat.
Solenni sed fortè die concedere leges
B Vnum damnati capitis de more iubebant.
Et fuit in uinclis famoso nomine latro,
Quem Christo infensus populus, dimittere uitæ
Ardebat. trucibus somno sed territa uisis
Pilati coniunx, iusti discedere pœna
Mandatis precibusq; uirum suspensa rogabat.
Tum iudex iterum procerum disquirere mentem
Tentat, & instanti cuperent quem soluere pœna,
Plebis ad arbitrium mittit de lege requiri.
At proceres populum fusa ambitione rogabant,
Latronem legi peterent, Christumq; necarent.
At postquàm procerum incendit sententia uulgus,
Latronisq; petit potius sibi cedere uitam,
Consuluit præses populum, quid uellet Iesu.
Plebs incensa malo, sæuos miscere tumultus,
Et crucis ad pœnas iterumq; iterumq; petebat,
Qui regis nomen cuperet, qui Cæsaris hostem
Confessus, sese proprio damnauerit ore.
Deniq; ui uictus, detestatusq; cruentum
Officium, increpitans se libera sanguine ab huius
Corda tenere sibi, coramq; à crimine palmas
Abluit, ut genti tantùm macula illa maneret.
Hoc magis inclamant: nos, nos cruor iste sequatur,
Et genus in nostrum scelus hoc & culpa redundet.
Pilatus donat plebi leniq; Barabbam,
Et crucis ad pœnam uinctum concedit Iesum.
Proditor at Iudas postquàm se talia cernit
Accepto sceleris precio signasse furentem,
Infelix ægris damnans sua gesta querelis,
Argentum & culpans sacram proiecit in ædem,
Exorsusq; suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de uertice mortem.
Inde sacerdotes, precium quòd sanguinis esset,
Illicitum fantes adytis iam condere templi,
Quod dare tum licitū, dum sanguis distraheretur,
Credebant: agrum mercati nomine uero
Sanguinis, horrendo signant scelera impia facto.
Hæc quondā cooperta canens uox uera prophetæ,
Euentum rerum patefecit in ordine secli:
Argenti triginta minas posuere profani,
Hoc precium preciosi corporis instituentes,
Quod mox ad figuli rursus transfertur agellum.
Traditus at trucibus, iustus: scelerisq; ministris,
Innocuus, scelerata opprobria corpore perfert.
Purpureamq; illi tunicam, chlamydemq; rubentem
Inducunt, spinisq; caput cinxere cruentis,
Inq; uicem sceptri dextram comitatur arundo.
Tunc genibus nixi, regem dominumq; salutant
Iudææ gentis: faciem lauere saliuis,
Vertice & in sancto plagis lusere nefandis.
Hæc ubi transegit miles ludibria demens,
Indutum propriæ ducebat tegmine uestis,
Et crucis ad pœnam sanctum iustumq; trahebat.
Ecce sed egressi, quendam cepere Simonem,
Cyrene genitum, lignumq; afferre iubebant,
Quo dominum lucis, duris suffigere clauis
Instans urgebat secli immutabilis ordo.
At postquā uētū est, ubi rursis Golgotha nomē,
Permixtum felli uinum dant pocula Christo:
Ille sed in summo gustu tractata recusat,
Vt satis antiquis fieret per talia dictis,
Nec tamen insultans hominū furor omnia posset.
Iamq; cruci affixum pendebat in arbore corpus,
Intactamq; dedit tunicam sub sorte per omnes
Militis unius seruans possessio textum.
Et scriptum causæ titulum meritiq; locarunt,
Quòd rex Iudææ plebis gentisq; fuisset.
Accidit ut pariter pœnæ consortia ferrent
Latrones hinc inde duo, sed cæca furentis

Insultat plebis fixo uesania Christo:
Hic est qui templum poterat dissoluere solus,
Hic est qui trino lucis reparare meatu.
Sed nunc descendat proles ueneranda Tonantis,
Et crucis è pœna corpusq; animumq; resoluat.
Hæc uulgi proceres uecordis dicta sequuntur.
Atq; Pharisæi Scribæq; & factio demens
Illudunt,motuq; caput,linguasq; loquelis
Insanis quatiunt,æternæ ad uincula pœnæ:
Non'ne alios quondam trucibus seruare solebat
Morborum uinclis? sese cur soluere pœnis
Non ualet? en regem nostræ quem credere gentis
Debemus,soluat ligni de robore corpus,
Tunc sanctis digne poterimus credere signis.
Confidit genitore Deo:dimittere pœna
Cur propriã non uult sobolem uenerãda potestas?
Nec minus increpitant dextra leuaq; gementes
Affixi crucibus scelerum pro sorte latrones.
Iam medium cursus lucis conscenderat orbem,
Cùm subitò fugit ex oculis,furuisq; tenebris
Induitur,trepidumq; diem sol nocte recondit.
Ast ubi turbatus nonam transiuerat horam,
Consternata suo redierunt lumina mundo.
Et Christus magna genitorem uoce uocabat,
Ebrææ in morem linguæ:sed nescia plebes,
Eliam uocitare putat. tum concitus unus,
Cogebat spongo turpi calamoq; reuincto
Impressum labijs acidum potare saporem.
Cætera turba furens,tali cum uoce cachinnat:
Spectemus pariter,cœlo ne fortè remissus
Elias ueniat,celsa qui sede quiescit,
Liberet & misero confixum stipite regem.
Tunc clamor Domini magno conamine missus,
Aethereis animam comitem commiscuit auris.
Scinduntur pariter sancti uelamina templi,
Carbasaq; in geminas partes dirupta dehiscunt,
Et tremebunda omni concussa est pondere tellus,
Dissidiumq; suo ruptæ de corpore cautes.
Tum ueterũ monumẽta uirûm patuere repulsis
Obicibus,uiuæq; animæ per membra reuersæ,
Et uisum passæ populi,per mœnia latè
Errauere urbis:sic terrent omnia mundum.
Militibus primis quatiuntur corda pauore,
Dedita qui sæuæ seruabant corpora pœnæ,
Et sobolem dixere Dei,Christumq; fatentur.
E speculis matres miracula tanta tuentur,

Omnes,obsequium Christo quæ ferre solebant. A
Iamq; recedenti uesper succedere soli
Cœperat,& procerum solus tum iustior audet
Corpus ad extremum munus deposcere Christi.
Hic ab Arimathia nomen gestabat Ioseph,
Qui quondam uerbis aures præstabat Iesu.
Pilatum tunc iste rogat,sibi cedere membra,
Quis nuper tulerat uitam uis horrida pœnæ.
Concessit præses:sed corpus fulgida lino
Texta tegunt,saxiq; nouo componitur antro.
Limen concludunt immensa uolumina petræ,
E speculis seruant matres, & cuncta tuentur.
Iamq; dies rutilo complebat lumine terras,
Ocia qui semper prisca de lege iubebat:
Nulla sed immitis procerum furor ocia seruat.
Conueniunt,onerantq; simul sic iudicis aures:
Erroris laqueos iustissima pœna resoluit.
Nũc meminisse decet,quoniã planus ille solebat
Vulgari semper iactans promittere plebi,
E mortis sese tenebris ad lumina uitæ
Cum terno solis pariter remeare recursu.
Sed petimus,custos miles noua funera seruet,
Ne fera discipulis furandi audacia corpus
Consurgat,turbetq; recens insania plebem. B
Et Pilatus ad hæc:miles permittitur,inquit:
Seruate,ut uultis,corpus tellure sepultum.
Conueniunt,saxiq; ingentia pondera uoluunt,
Et limen signis,& saxum milite seruant.
Sidera iam noctis uenturo cedere soli
Incipiunt,tumuli matres tum uisere septum
Concurrunt.motus sed terram protinus omnem
Concutit,& cœlo lapsus descendit aperto
Nuncius,& saxum tumuli de limine uoluit.
Illius & facies splendet,ceu fulguris ignis,
Et niuis ad speciem lucent uelamina uestis.
Militibus terror sensum discluserat omnem,
Et iacuere simul ceu fusa cadauera letho.
Ille sed ad matres tali cum uoce profatur:
Vestra pauor nullus quatiens nunc corda fatiget.
Nam manifesta fides sanctum uos quærere corpus,
Quod crucis in ligno scelerata insania fixit.
Surrexit Christus,æternaq; lumina uitæ
Corpore cum sancto,deuicta morte,recepit.
Visere iam uobis licitum est,quod sede sepulcri
Nulla istic iaceant,fuerant quæ condita membra.
Dicite præterea celeri properoq; recursu,

A Discipulis, Christum remeasse in luminis oras,
Inque Galilaeam laetum praecedere terram.
His dictis uisisque, animos perfuderat ardens
Laetitia, attonitos stupido ancipitique fauore.
Denique praecipiti celebrantes gaudia cursu,
Talia discipulis referunt, tumulumque relinquunt.
Ecce uiae medio clarus se ostendit Iesus,
Et fidas matres blande saluere iubebat.
Occurrunt illae, & genibus plantisque prehensis
Victorem lethi pauidae uenerantur Iesum.
Talibus ille dehinc praeceptis pectora firmat:
Mentibus absistat fidei pauor omnis, & isthaec
Fratribus hinc nostris propere mandata referte.
Nostri conspectus si curae est, ite uolentes,
Inque Galilaeam propere transcurrite terram.
Interea tumuli custodum exterrita corda
Mittunt e numero partem, quae tanta referret
Iudaeis rerum miracula: sed manus amens
Iam semel insano penitus deuota furori,
Praemia militibus certatim magna rependit,
Et famam argento redimit, quod limine rupto
Furtim sustulerit corpus defensa tenebris
Occulte rapiens audacia discipulorum.
B Iamque Galilaeos conscenderat anxia montes
Mandatis Christi concursans turba suorum.
Cernitur ecce suis proles ueneranda Tonantis,
Illum procumbens sancte chorus omnis adorat,
Nec tamen in cunctis pariter fundata manebat
Pectoribus uirtus: nam pars dubitabat eorum.
Tunc sic discipulos clarus compellat Iesus:
In coelo & terris Genitor mihi cuncta subegit,
Me pater est uobis dignatus mittere lucem.
Gentibus haud aliter nunc uos ego mittere cunctis
Institui, uestrum est cunctas mihi iungere gentes:
Pergite, & ablutos homines purgantibus undis
Nomine sub sancto Patris Natique lauate,
Viuifici pariter currant spiramina flatus,
Ablutisque dehinc nostra insinuate docentes
Praecepta, ut uitam possint agitare perennem.
Nec uobis unquam nostri praesentia deerit,
Donec consumens dissoluat secula finis.

OPERIS CONCLVSIO.

Has mea mens fidei uires, sanctique timoris
Cepit, & in tantum luxit mihi gratia Christi,
Versibus ut nostris diuinae gloria legis,
Ornamenta libens tulerit terrestria linguae.
Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi secli,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae
Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regum, sacri sibi nominis horret
Imponi pondus, quo iustis dignior actu
Aeternam capiat diuina in secula uitam,
Per dominum lucis Christum, qui in secula regnat.

CAELII SEDVLII SCOTI
PRESBYTERI MIRABILIVM DIVInorum siue Operis Paschalis.
LIBRI IIII.

DOMINO SANCTO, AC PATRI BEATISSIMO MACEDOnio, Abbati, Caelius Sedulius in Christo S.

PRiusquam me, uenerabilis Pater, operis nostri decurso uolumine censeas, & rite forsitan seuereque obiurges, utpote qui nulla ueteris scientiae praerogatiua suffultus, tam immensum Paschalis pelagus maiestatis, & uiris quoque peritissimis formidandum, paruo lintre tyro cucurrerim: huius apud te facti causas expurgem, ut cum me non audacem fuisse probaueris, sed deuotum, in pectoris tui portum blanda tranquillitate recipias: quem, gubernante Deo, laetaberis nulla pertulisse naufragia. Cum secularibus igitur studijs occupatus, uim impatientis ingenij, quod diuinitatis in me prouidentia generauit, non utilitati animae, sed inani uitae dependerem, & literariae solertia disciplinae, lusibus infructuosi operis non auctori deseruiret: tandem misericors Deus, rerum conditor, clementius fabricam suituris

 aspe-

aſpexit,& ſtultos in me mundanæ ſapientiæ diutius haberi ſenſus indoluit,ac fatuũ prudentię mortalis ingeniũ cœleſti ſale cõdiuit.Mox ut cordis oculos interior caligo deſeruit, per ſentes dumoſi ruris errãtia,in herbã florei ceſpitis reuolui ueſtigia,totoq; niſu melioris arbitrij cultũ illuſtrati pectoris Deo dicaui,nõ pręſumptione uiriũ ſarcinã tantæ molis arripiẽs,ſed onus Chriſti, quod leue nimis eſt,humili pronus deuotione cõplectẽs:culpa me ſcilicet arbitratus ſilentij nõ carere,ſi ſtudioſę mentis officium,quod uanitati detuliſſem,ueritati denegarem:cũ et diuina reuerenter aſſeri,& humana poſsint honeſtè tractari.Angebar alia rurſus animi procella turbati,& ęgros anhelitus illa mihi ratio ſæpe commouebat, qua me noueram uel tua pater beatiſsime,uel aliorum,quos gratia ſimiliter cœleſtis illuſtrat, quiddã profeciſſe doctrina. Quanquam ipſi cuncta monſtrantes, aliquẽ credatis igniculum in me poſſe lucere:ſed torpor cordis obtuſi,tãquã ſilicis per uenas,ſcintillam tenuem uix emittit. Et idipſum parui fomitis nutrimentum,quod in me potuit doni cœleſtis oleo permanare, nefas eſſe putabam, muti tenacitate ſilentij cum nullo partiri,ne unius talenti creditam quantitatem,dum nitor cautius cuſtodire, culpa defoſſæ pecuniæ non carerem. Inuidiæ ſiquidem maculam de ſeſe non abluit,qui alteri conferre denegat, quod cùm dederit, non amittit.Inter diuerſas tamen anxiæ trepidationis ambages, ad iaciendum huius operis fundamentum, hoc maximè prouocatus acceſsi, ut alios exhortationibus ueritatis, ad frugem bonæ meſsis inuitans: ſi quando infirmitatis humanæ uicijs,neceſsitate forſitan laceſsitus impugner,uerbis propriæ diſputationis admonitus metuam.Et qui furta prohibui,fur uideri uerear:& qui rectæ ſoliditatis iter oſtendi,procliuioris lubrici periculoſa ſectari,& clypeo dominicæ protectionis armatus,inimicæ iaculationis tela facili repulſione contemnam. Cur autem metrica uoluerim hac ratione componere,breuiter expedire non differam.Rarò, Pater optime(ſicut tua quoq; peritia lectionis aſsiduitate cognoſcit)diuinæ muuera pietatis,ſtylo quiſquam huius modulationis aptauit:& multi ſunt,quos ſtudiorum ſecularium diſciplina, per poeticas magis delicias & carminum uoluptates oblectat. Hi quicquid rhetoricæ facundiæ perlegunt, neglıgentius aſſequuntur, quoniam illud haud diligunt: quod autem uerſuum uiderint blandimento mellitum,tanta cordis auiditate ſuſcipiunt,ut in alta memoria ſępius hoc iterando conſtituant & reponant. Horum itaque mores non repudiandos æſtimo,ſed pro inſita conſuetudine,uel natura tractandos,ut quiſq; ſuo magis ingenio uoluntarius,acquiratur Deo.Nec differt,qua quis occaſione imbuatur ad fidem,dum tamen uiam libertatis ingreſſus, nõ repetat iniquæ ſeruitutis laqueos, quibus antea fuerat irretitus.Hæ ſunt Pater egregie,noſtri operis cauſæ, non ſuperuacuæ,ſicut didiciſti,ſed commodæ:quæ ſi probabili ratione non diſplicent, benignitatis tuæ donentur fauore, quo paululum ab ſcripturis celſioribus uacans, humilioribus te quoq; libenter impertias. Non ſemper aquila ſupra nubes eleuata peruolitat, ſed etiam remiſsionibus aliquando pennis deſcendit ad terrã.Sępe belliger miles,armis,quibus aſſuetus eſt dimicare, delectatur etiã ludere. At forſitã,ut ab hac te moleſtia perlegẽdi carminis,in occultis abducas,talib. me blãdæ orationis uocibus alloquẽris:Cur,inquies,affabilis amice,quẽ gratia purę dilectionis amplector,dũ me profuſius niteris uenerari,pręceteris,& fidi propoſiti ſedulitate ſectaris,alios tãquã neglectos offendis:qui cùm ſint doctrina nõ impares,& unà mecũ ſoleãt religioſæ fidei ſocietate cõiungi, me potiſsimũ ac ſolũ eligas uel ſecernas, cui deuotionis tuæ dicta committas? Habes antiſtitẽ plenum reue-

reuerentiæ sacerdotalis Vrsini, qui ab ętatis suę primæuo tirocinio Regis æterni castra non deserēs, uixit inter barbaros pius, inter bella pacatus. Accepit testimonium beati iā meriti, & euāgelicę sacramentū doctrinę. Legim⁹ enim, Beati pacifici, quoniā ipsi filij Dei uocabuntur. Habes Laurentiū difficili cōparatione presbyterū, qui substantiā sui patrimonij sic erogauit, ut ecclesijs & egenis uniuersa distribuēs, tāti census effusione nihil perderet: sapiētia peruigil, lenitate placabilis, quo & serpētis astutiā cum lege custodiat, & columbæ simplicis animi non amittat. Habes quoq; meum Gallicanum æquè presbyterū, non in libris secularibus eruditum, sed placida bonitate mitissimū, catholicę regulam disciplinę factis potius edocentē, quàm sermone monstrantē. Quid Vrsini dicam quoq; presbyteri annosam patientiam, & in Christi famulatu non deficiēdo iuuenilem senectam? Quid felicē referā, uerè felicē? seculi huius inimicū, cui crucifixus est mūdus. Sunt et alij memorabiles uiri quàm plurimi, quos ad hoc suscipiendū idoneos constat esse officiū. Nec Hieronymi diuinæ legis interpretis, & cœlestis bibliothecę cultoris exempla te pudeat imitari, atq; ad generosas quoq; fœminas & pręclaræ indolis fama subnixas, in quarū mentib⁹ sacrę lectionis instātia, sobriū sapientię domicilium collocauit, proprię disputationis documenta transmittere. Quis non optet & ambiat eximio Sindeticis sacrę uirginis & ministrę Christi placere iudicio? quę superbi sanguinis nobilitatē sic humilitate prouexit ad gloriā, ut in cœlestis patrię senatu fieri mereatur athleta. Verè dignū, in quo dominus habitet, tēplum, ieiunijs castigatū, orationibus refertū, puritate mundissimū: scripturas etiam ecclesiastici dogmatis ita sitiens epotauit, ut nisi sexus licētia defuisset, potuisset docere, quàm in mēbris fœminei corporis animus sit uirilis. De quotidianę uerò misericordię dispensatione reticeo, quā sic exercet, ut sileat: sic largitur, ut lateat. Indicat tamē eius pauper habit⁹, ubi cēsus pficiat diues. Et ut magnitudo tātę prudentię, gemina resplendens lampade, plus luceret, habet & germanam, nomine meritoq; Perpetuā, annis imparē, factis æqualem, æuo teneram, probitate grandęuā: quę dū nominis sui dignitate pascit, sic uiuit, ut nequeat amittere, quod uocat. Illustris maritali potētia, illustrior religione diuina, pximā uirginitati cōtinet palmā, in cōiugij fœdere pmanens pudica. Cætera, præter cōspicuos, utpote nuptæ cōuenientes ornatus, quæ de sorore dixim⁹, in huius quoq; moribus inuenimus. Ad hæc ego congrua rursus ita respōsione perfungar: Ne quęso Domine mi pater, quē diligere te profiteris, abijcias: quē fouere assoles, inuidiose deterreas. Nullum siquidē ex his omnibus uito, de nullius meritis aut instructiōe diffido: sed in te cunctos aspicio. Quosdā collationib⁹ assiduę disputationis ad meliora uexisti, quosdā placidæ maturitati doctrinę, desiderio sanctę cōuersationis implesti, quibusdā exemplū fact⁹ es ad salutē: alios intra septa gregis tui accipiēs, oues fecisti: alios saluos in fide enutristi: omnib⁹ omnia fact⁹ es, ut oēs saluos efficeres. Cesset obsecro plurimorū iactura uerborū, cessent deinceps lōge excusationis ambages, nec pigeat te post tāti gurgitis emensa discrimina adhuc fluctuāti paginę authoritatis tuę anchorā cōmodare. Quatuor ergo Mirabiliū diuinorū libellos, quos (ex pluribus pauca cōplexus) usq; ad passionē, & resurrectionē, ascensionēq; Domini nostri Iesu Christi, quatuor Euangelistarū dicta cōgregās ordinaui, cōtra omnes ęmulos, tuę defensioni cōmendo. Huic aūt carmini (fauēte Deo) opera Paschalis ideo nomē imposui, quia Pascha nostrū immolat⁹ est Christus: cui honor & gloria, cum Patre & S. spiritu, per omnia secula seculorum. Amen.

CAELII SEDVLII PRESBYteri in Opus Paschale Præfatio.

PAschales quicunq; dapes conuiua requiris,
Dignatus nostris accubitare toris,
Pone supercilium, si te cognoscis amicum,
Nec quæras opus hic codicis artificis:
Sed modicæ contentus adi solennia mensæ,
Plusq; libenti animo, quàm saturare cibo.
At si magnarum caperis dulcedine rerum,
Diuitiasq; magis deliciosus amas:
Nobilium nitidis doctorum uescere cœnis,
Quorum multiplices nec numerantur opes:
Illic inuenies, quicquid mare nutrit edendum,
Quicquid terra creat, quicquid ad astra uolat.
Cætera gemmatis flauescunt mella canistris,
Collucentq; suis aurea uasa fauis.
At nos exiguum de paupere carpsimus horto,
Rubra quod appositum testa ministrat, holus.

LIBER PRIMVS.

CVm sua gentiles studeant figmenta poëtæ
Grandisonis pompare modis, tragicoq; boatu,
Ridiculóue Getæ, seu qualibet arte, canendi,
Sæua nefandarũ renouent contagia rerũ,
Et scelerum monumenta canant, rituq; magistro
Plurima Niliacis tradant mendacia biblis:
Cur ego Dauidicis assuetus cantibus, odas
Chordarum resonare decem, sanctoq; ucrerer
Stare choro, & placidis cœlestia psallere uerbis?
Clara salutiferi taceam miracula Christi?
Cùm possim manifesta loqui, dominumq; Tonãtem
Sensibus & toto delecter corde fateri:
Qui sensus & corda dedit, cui conuenit uni
Facturam seruire suam, cui iure perenni
Arcibus æthereis una est cum patre potestas,
Par splendor, communis apex, sociale cacumen,
Aequus honor, uirtus eadem, sine tempore regnũ,
Semper principium, sceptrum iuge, gloria consors,
Maiestas similis: hæc est uia nanq; salutis,
Hæc firmos ad dona gradus Paschalia ducit,
Hæc mihi carmen erit: mentes huc uertite cuncti,
Hanc constanter opem læsis adhibete medullis,
Quos lethale malum, quos uanis dedita curis,
Attica Cecropij sepit doctrina ueneni,
Sectantesq; magis uitam, spirantis odorem
Legis, Athenæi pædorem linquite pagi.
Quid labyrintheo Thesidæ erratis in antro,
Cæcaq; Dædalei lustratis limina tecti?
Labruscam placidis quid adhuc præponitis uuis,
Neglectisq; rosis saliuncam sumitis agri?
Quid lapides atq; æra coli, quid fana profanis
Proderit & mutis animas damnare metallis?
Parcite puluerei squallentia iugera campi,
Et steriles habitare plagas, ubi gignere fructum
Arida nescit humus: nec de tellure cruenta
Liuida mortiferis uellatis toxica succis,
Tartareo damnata cibo, sed amœna uireta
Florentum semper nemorum, sedesq; beatas
Per latices intrate pios, ubi semina uitæ
Diuinis animantur aquis, & fonte superno
Lætificata seges spinis mundatur ademptis:
Vt messis queat esse Dei, mercisq; futuræ
Maxima centenum cumulare per horrea fructum.
Omnipotens æterne Deus, spes unica mundi,
Qui cœli fabricator ades, qui conditor orbis,
Qui maris undisonas fluctu surgente procellas
Mergere uicinæ prohibes confinia terræ,
Qui solem radijs, & lunam cornibus imples,
Inq; diem ac noctem lumen metiris utrunq;,
Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus, B
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti:
Qui diuersa nouam formasti in corpora terram,
Torpentiq; solo uiuentia membra dedisti,
Qui pereuntem hominem uetiti dulcedine pomi
Instauras meliore cibo, potuq; sacrati
Sanguinis infusum depellis ab angue uenenum:
Qui genus humanũ (præter quos clauserat arca)
Diluuij rapida spumantis mole sepultum
Vna iterum de stirpe creas, ut mystica uirtus,
Quod carnis delicta necant, hoc præside ligno
Monstraret liquidas renouari posse per undas:
Totum nanq; lauas uno baptismate mundum.
Pande salutarem paucos quæ ducit in urbem
Angusto mihi calle uiam, uerbiq; lucernam
Da pedibus lucere meis, ut semita uitæ
Ad caulas me ruris agat, qua seruat amœnum
Pastor ouile bonus, qua uellere præuius albo
Virginis agnus ouis, grexq; omnis cãdidus intrat.
Te duce difficilis non est uia, subditur omnis
Imperijs natura tuis, rituq; soluto
Transit in aduersas iussu dominante figuras.
Si iubeas medijs segetes arere pruinis
Messorem producet hyems: si currere mustum

Vernali

A Vernali sub sole uelis, florentibus aruis
Sordidus impressas calcabit uinitor uuas,
Cunctaq; diuinis parebunt tempora dictis.
Indicio est antiqua fides, & cana priorum
Testis origo patrum, nullisq; abolenda per æuum
Temporibus constant uirtutum signa tuarum.
Ex quibus audaci perstringere pauca relatu
Vix animis committo meis, siluamq; patentem
Ingrediens, aliquos nitor contingere ramos.
Nam centum licet ora mouens, uox ferrea clamet,
Centenosq; sonos humanum pectus anhelet,
Cuncta quis expediet, quorum nec lucida cœli
Sidera, nec bibulæ numeris æquantur harenæ.
Primus ob usq; chao meritis uiuacibus Enoch,
Multa per innumeros iam secula contigit annos,
Natura perdente modum, quem iure creandi
Terra tulit, genitum sed mors miratur ademptum.
Saucia iam uetulæ marcebant uiscera Saræ,
Grandæuo consumpta situ, prolemq; negabat
Frigidus annoso moriens in corpore sanguis:
Cum seniore uiro gelidi præcordia uentris
In partum tumuere nouum, tremebundaq; mater
Algentes onerata sinus, spem gentis opimæ
B Edidit, & serum suspendit ad ubera natum.
Mactandumq; Deo pater obtulit, at sacer ipsam
Pro pueri iugulis aries mactatur ad aram.
O' iusti mens sancta uiri, pietate remota
Plus pietatis habens, contempsit uulnera nati,
Amplexus præcepta Dei, typiciq; cruoris
Auxilio uentura docet, quòd sanguine fuso
Humana pro gente pius succumberet agnus.
Loth Sodomæ fugiente chaos, dũ respicit uxor,
In statuam mutata salis, stupefacta remansit,
Ad pœnam conuersa suam: quia nemo retrorsum
Noxia contempti uitans discrimina mundi,
Respiciens, saluandus erit: nec debet arator
Dignum opus exercens, uultũ in sua terga referre.
Ignibus innocuis flagrans apparuit olim
Non ardens ardere rubus, nec iuncta calori
Materies alimenta dabat, nec torrida uiuens
Sensit damna frutex: sed amici fomitis æstu
Frondea blanditæ lambebant robora flammæ.
Mitis in immitem uirga est animata draconem,
Per flexos sinuata globos, linguisq; trisulcis
Squamea colla tumens inimicos ore chelydros
Sorbuit, & proprij redit in uirgulta rigoris.

Peruia diuisi patuerunt cærula ponti,
In geminum reuoluta latus, nudataq; tellus
Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
Intrat in absentis pelagi mare, perq; profundum
Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.
Mutauit natura uiam, mediumq; per æquor
Ingrediens populus, rude iam baptisma gerebat.
Cui dux Christus erat: clamat nam lectio, multas
Vox Domini super extat aquas, uox deniq; uerbũ,
Verbũ Christus adest, geminæ q cõsona legis (est.
Testamenta gerens, ueterem patefecit abyssum,
Vt doctrina sequens planis incenderet aruis.
Quid referã, innumeras cœlesti pane cateruas
Angelicos sumpsisse cibos, nimbisq; superni
Nectaris, aërea populum dulcedine pastum,
In pluuijs habuisse dapes, & in imbribus escas?
Rursus in exustis sitiens exercitus aruis,
Quâ nimium loca sicca diu, qua terra negatis
Aegra iacebat aquis, quâ spes ablata bibendi
Viuendiq; fuit, subitas arente metallo
Hausit aquas, sterilisq; latex de rupe cucurrit,
Et ieiuna nouum uomuerunt marmora potum:
His igitur iam sacra tribus dans munera rebus,
Christus erat panis, Christus petra, Christus in un/
Angelicis tremefacta minis affatur asella (dis.
Sessorem per uerba suum, linguaq; rudenti
Edidit humanas animal pecuale loquelas.
Sol stetit ad Gabaon, medijq; cacumine cœli
Fixit anhelantem dilato uespere lucem,
Insolitus frenare diem: nec luna cucurrit
Ordine pigra suo, donec populantibus armis
Feruidus ingentem gladius consumeret hostem,
Coniurante polo: iam tunc famulata uidebant
Sidera uenturum præmisso nomine Iesum.
Eliam corui quondam pauere ministri
Præbentes sine more dapes, alesq; rapinis
Deditus, atq; auido saturans caua guttura rostro,
Tradidit illæsam ieiunis morsibus escam,
Nunc bonus Eliæ, qui perfidus antea Noë,
Abluit in terris, quicquid deliquit in undis.
Plenus at ille Deo postquàm miracula terris
Plura dedit, meritisq; suis succedere dignum
Hæredem propriæ fecit uirtutis amicum,
Aurea flammigeris euectus in astra quadrigis,
Quá leuis æthereos non exprimit orbita sulcos,
Sidereum penetrauit iter, curruq; corusco

Dexteriora petens, spacio maiore triumphum
Duxit, & humani metam non contigit aeui.
Quàm bene fulminei praelucens semita caeli
Conuenit Eliae, meritóq; & nomine fulgens
Aethere dignus erat. nam si sermonis Achiui
Vna per accentum mutetur littera, sol est.
Vltima labentis miseratus tempora lucis,
Ter quinos quondam regi Deus addidit annos,
Vsus iure suo, patefactáq; limina claudens
Mortis, ab occasu uitam conuertit in ortum.
Ionas puppe cadens, ceto sorbente uoratus,
In pelago non sensit aquas, uitale sepulchrum
Ne moreretur habens, tutus què in uentre ferino
Depositum, non praeda fuit, uastum què per aequor
Vênit ad ignotas inimico remige terras.
Cùm spirante Deo Babylonia sacra negarent,
Tres una cum mente uiri, durúmq; subirent
Exitium saeui Chaldaea lege tyranni,
Cuius Achaemeniam rabies accenderet iram,
Plus fornace sua medios truduntur in ignes
Nil ardente rogo, tantóq; ardore calentes
Cordis, imagineae uincunt incendia poenae
Igne animi. ô quanta est credentum gloria: flammis
Ardentis fidei restincta est flamma camini.
Digna sed immitem mox perculit ultio regem:
Nam quod ab humana uecors pietate recessit,
Agrestes consors pecudum fuit ille per herbas,
Aulica depasto mutans conuiuia foeno.
Pronus ab amne bibit, septenáq; tempora lustrans,
Omnibus hirsutus siluis & montibus errat.
Nec minus & Darij furuerunt iussa tyranni,
Ecce etenim sceleri scelus addidit ira furentis.
Ebraeúmq; decus Daniel decernitur insons
Ieiunis cibus esse feris: sed bellua iusto
Mitis facta uiro, sanctos ne laederet artus,
Coepit amare famen, rabies mollita furorem
Deposuit, saeuisq; in faucibus ira quieuit,
Et didicere truces praedam seruare leones.
Dic ubi sunt natura tuae post talia leges,
Quis toties tibi iura tulit, qui tartara iussit
Translatum nescire uirum, sterilemq; marito
Foecundauit anum, sacram praecepit ad aram
Sponte uenire pecus, muliebres transtulit artus
In simulacra salis, ramos incendia passos
Non ardere dedit, uirgultum soluit in anguem,
Per pelagus siccauit iter (mirabile) nimbis,
Manna pluit, saxo latices produxit ab imo, A
Quadrupedem fari plano sermone coëgit,
Suspensis rapidas elementis distulit horas,
Per uolucres hominem pasci dedit, atq; coruscis
In caelum transuexit equis, iam morte grauato
Adiecit tria lustra uiro, praedonis in ore
Naufrago fundauit opem, flagrante camino
Seruauit sub rore pios, per pascua regem
Pauit, ut hirsutam pecudem, rictusq; leonum
Instimulante fame iussit nescire furorem.
Nempe creatori (cuius quaecunq; uidentur,
Seu quaecunq; latent, & rerum machina serua est)
Omne suum famulatur opus, sequiturq; iubentis
Imperium, quocunq; trahit sententia nutu.
Heu miseri qui fana colunt, qui corde sinistro
Religiosa sibi sculpunt simulacra, suumq;
Factorem fugiunt, & quae fecere uerentur.
Quis furor est, quae tanta animos dementia ludit,
Vt uolucrem, turpemq; bouē, tortumq; draconem,
Semihominēq; canē supplex homo pronus adoret?
Ast alij solem, caecatis mentibus acti,
Affirmant rerum esse patrem, quia ritè uidetur
Clara serenatis infundere lumina terris,
Et totum lustrare polum: cùm constet ab istis B
Motibus, instabilem rapidis discursibus ignem,
Officium, non esse Deum: quiq; ordine certo
Nunc oritur, nunc occiduas demissus in oras
Partitur cum nocte uices, nec semper ubiq; est,
Nec lumen fuit ille manens in origine mundi,
Cùm geminum sine sole diem nouus orbis haberet.
Sic lunae quoq; uota ferunt, quam crescere cernunt,
Ac minui, stellisq; litant, quae luce fugantur.
Hic laticem colit, ille Larem: sed iungere sacris
Non audent inimica suis, ne lite propinqua
Aut rogus exiguas desiccet fortior undas,
Aut ualidis tenues moriantur fontibus ignes.
Arboreis alius ponit radicibus aras,
Instituitq; dapes, & ramos flebilis orat,
Vt natos, charamq; domum, dilectaq; rura,
Coniugijq; fidem, famulos, censumq; gubernent.
Lignee ligna rogas, surdis clamare uideris,
A mutis responsa petis, quae iura domorum
Hac ratione regunt, si caesa securibus actis
Ardua pendentes sustentent culmina tecti,
Aut subiecta focis, dapibus famulentur edendis.
Nonnulli uenerantur olus, mollesq; per hortos

Numina,

A Numina sicca rigant, ueriq; hac arte uidentur
Transplantatorum cultores esse deorum.
Plura referre pudet, sanctoq; in carmine longum,
Vel damnare nefas, ne mollia sentibus uram
Lilia, purpurei neu per uiolaria campi
Carduus, & spinis surgat paliurus acutis.
Iam satis humanis erroribus addita monstra
Risimus, aut tales potius defleuimus actus.
Nunc cœptam iuuat ire uiā, montēq; per altum
Nitentes firmare gradus, properemus in urbem
Libertatis opem, radians ubi regia, fuluis
Emicat aula tholis, ubi dantur digna petenti,
Quærenti spes certa manet, claustrisq; remotis
Peruia pulsanti reserantur limina cordi.
Hic est ille lapis, reprobus quem uertice gestat
Angulus, atq; oculis præbet miracula nostris.
Cuius onus leue est, cuius iuga ferre suaue est.
Per digesta prius ueteris miracula legis
Rettulimus, sancti coniuncto spiritus actu,
Quæ genitor socia nati uirtute peregit:
Per digesta rudis nec non miracula legis,
Dicemus sancti coniuncto spiritus actu,
Quæ natus socia Patris uirtute peregit,
B Sēper ut una manēs Deitatis forma perēnis (plex.
Quòd simplex triplicet, quodq; est triplicabile sim
Hæc est uera fides, hanc spreuit habere salutē,
Arrius infelix, qui curua per auia rectum
Flectere nisus iter, foueam delapsus in atram
Corruit, & tetri mersus petit ima profundi.
Tam uacuus sensu, iustæ quàm tempore pœnæ
Visceribus fusis uacuus quoq; uentre remansit,
Demens, perpetui qui non imitanda parentis
Iura, caducorum gradibus simulauit honorum.
Nanq; homines inter, natum genitore minorem,
Lex carnalis habet, quoniam pater ipse parentis
Filius antè fuit: mox & qui filius est nunc,
Adforet esse pater: sic per genus omne nepotum
In noua progenies, & aui numerantur auorum.
At Dominus, uerbum, uirtus, sapientia, Christus,
Et totum commune Patris de lumine lumen,
De solo solus, cui nec minus est Patre quidquam,
Nec quo crescat habet genitus: nō quippe creatus,
Ipse est principium. nam sicut clarus habetur
In genitore manens, genitor quoq; clarus in ipso
Permanet, & rerum caput est Deus unus ubiq;.
Non quia qui summus Pater est, & Filius hic est:
Sed quia quod summus Pater est, & Filius hoc est.
Sic ait ipse docēs: et ego in Patre, et Pater in me est
Rursus. ego atq; Pater unum sumus. Arrius unum
Debet scire, sumusq; Sabellius esse fatendum.
Iste fidem trinam, ast hic non amplectitur unam.
Ambo errore pares, quanquā diuersa sequantur,
Qualiter assueti uarias producere sectas,
Impugnant sua dicta uiri, qui brachia nudis
Ostendunt, exerta humeris, nil tradere docti,
Sed tantùm certare cati: prudentia quorum
Stulta iacet, quia uana Deo est sapientia mundi.
Hic loquitur nimis, ille tacet, hic ambulat, hic stat:
Alter amat fletus, alter crispare cachinnum,
Diuersisq; modis par est uesania cunctis.
Interea dum ritè uiam sermone leuamus,
Spesq; fidesq; meū comitātur in ardua gressum,
Blandius ad summam tandem peruenimus arcem,
En signo sacrata crucis uexilla coruscant,
En regis pia castra micant, tuba clamat herilis,
Militibus sua porta patet, qui militat intret,
Ianua uos æterna uocat, quæ ianua Christus,
Aurea perpetuæ capietis præmia uitæ,
Arma quibus Domini tota uirtute geruntur,
Et fixum est in fronte decus, decus armaq; porto,
Militiæq; tuæ bone Rex, pars ultima resto.
Hîc proprias sedes, huius mihi mœnibus urbis
Exiguam concede domum, tuus incola sanctis
Vt merear habitare locis, alboq; beati
Ordinis extremus conscribi in secula ciuis.
Grandia posco quidem, sed tu dare grandia nosti:
Quem magis offendit, quisquis sperando tepescit.
Christe faue uotis, qui mundū in morte iacentē
Viuificare uolens, quondam terrena petisti
Cœlitus, humanam dignatus sumere formam.
Sic aliena gerens, ut nec tua linquere posses.
Hoc Matthæus agēs hominē generaliter implet,
Marcus ut alta fremit uox per deserta leonis,
Iura sacerdotis Lucas tenet ore iuuenci,
More uolans aquilæ uerbo petit astra Ioannes.
Quatuor hi proceres una te uoce canentes,
Tempora ceu totidem, latū sparguntur in orbem.
Sic & Apostolici semper duodenus honoris
Fulget apex numero, menses imitatus & horas,
Omnibus ut rebus totus tibi militet annus.
Hinc igitur ueteris recolens exordia mortis
Ad uitam properabo nouam, lacrimasq; ferendo

Gaudia longa metam: nam qui deflemus in Adam
Semina mittentes, mox exultabimus omnes,
Portantes nostros Christo ueniente maniplos.

LIBER SECVNDVS.

Expulerat primogenitum sæuißimus anguis
Florigera de sede uirum, blandiq; soporis
Illecebris lethum misero portarat amarum.
Nec solus meritam præsumptor senserat iram
Mortali sub lege iacens: sed prorsus ab ipso
Humanum simul omne genus. heu noxia coniunx,
Noxia tu coniunx magis, an draco perfidus ille?
Perfidus ille draco, sed tu quoq; noxia coniunx,
Proh dolor, æterni fuerant duo. crescere postquā
Cœpit, origo perit, cladem q; à semine sumpsit,
Quid numerosa dies, quid tempore proderat illo
Cernere nongentos ultra feliciter annos,
Progeniemq; senum decimam expectare nepotum,
Iamq; suum nescire genus? cùm uicta supremis
Cursibus, extremæ sors irreparabilis horæ
Sera licet uentura foret, longumq; per æuum
Vita breuis, nihil esse diu cum fine, doceret,
Nec reducem spes ferret opem, primiq; sepulcrum
Terrigenæ, cæca sorberet fauce nepotes.
Ni pius ille sator culpas ignoscere promptus,
Reddere difficilis, sua ne factura periret,
Quæq; Deo similis uiuens astabat imago,
Dißimilis de morte foret, ueniale misertus
Instauraret opus, pomisq; uetaret acerbis
Quæ mandere patres, natorum horrescere dentes,
Donaretq; suis semper placatus, ut unde
Culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem.
Et uelut è spinis mollis rosa surgit acutis,
Nil quod lædat habēs, matremq; obscurat honore:
Sic Euæ de stirpe sacra ueniente Maria,
Virginis antiquæ facinus noua uirgo piaret.
Vt quoniam natura prior uiciata iacebat
Sub ditione necis, Christo nascente renasci
Posset homo, & ueteris maculā deponere carnis.
Hæc uentura senes postquàm dixere prophetæ,
Angelus intactæ cecinit properata Mariæ,
Et dictum comitata fides, uterumq; puellæ
Sidereum mox implet onus, rerumq; creator
Nascendi sub lege fuit: stupet innuba tensos
Virgo sinus, gaudetq; suum paritura parentem.
Iamq; nouem lapsis decimi de lumine mensis,
Fulgebat sacrata dies, cùm uirgine fœta
Promissum compleuit opus, uerbum caro factum, A
In nobis habitare uolens. tunc maximus infans
Intemerata sui conseruans uiscera templi,
Illæsum uacuauit iter, pro uirgine testis
Partus adest, clausa ingrediēs, & clausa relinquēs.
Quæ noua lux mundo, quæ toto gratia cœlo?
Quis fuit ille nitor Mariæ, cùm Christus ab aluo
Processit splendore nouo? uelut ipse decora
Sponsus ouans thalamo, forma speciosus amœna,
Præ natis hominum, cuius radiante figura
Blandior in labijs diffusa est gratia pulchris.
O facilis pietas, ne nos seruile teneret
Peccato dominante iugum, seruilia summus
Membra tulit Dominus, primiq; ab origine mūdi
Omnia qui proprijs uestit nascentia donis,
Obsitus exiguis habuit uelamina pannis:
Quemq; procellosi non mobilis unda profundi,
Terrarum non omne solum, spaciosaq; lati
Non capit aula poli, puerili in corpore plenus
Mansit, & angusto Deus in præsepe quieuit.
Salue sancta parens, enixa puerpera regem,
Qui cœlum terramq; tenet per secula, cuius
Numen, & æterno complectens omnia gyro
Imperium, sine fine manet, quæ uentre beato B
Gaudia matris habens cum uirginitatis honore,
Nec primam similem uisa es, nec habere sequentē,
Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.
Tunc prius ignaris pastoribus ille creatus
Emicuit, quia pastor erat, gregibusq; refulsit
Agnus, & angelicus cecinit miracula cœtus.
Talia Bethleis dum signa geruntur in oris,
Eoi uenere Magi, sæuumq; tyrannum
Grandia sollicitis perturbant nuncia dictis,
Iudaicis nuper populis, orientis ab axe,
Progenitum fulsiße ducem: hoc cœlitus astra,
Hoc stellam radiare nouam. ferus arbiter aulæ
Aestuat Ebrææ, ratus hunc succedere posse
Mox sibimet, qui primus erat. tunc fronte serena
Nubila mentis alens, eū mandat ubiq; requiri,
Sicut adorandum, quem tractat fraude necandum.
Quid furis Herodes? Christum sermone fateris,
Et sensu iugulare cupis, legemq; legendo
Negligis, & regi regum tua regna minaris.
Ne tamen insano careant tua nomina facto,
Patrandum sub honore crucis, sed crimine gentis,
Herodes alius, quod tu molire, uidebit.

Ergo,

A Ergo alacres summo seruantes lumina cœlo
Fixa Magi, sidusq; micans regale secuti,
Optatam tenuere uiam, quæ lege futura
Duxit adorantes sacra ad cunabula gentes,
Thesaurisq; simul pro relligione solutis,
Ipsæ etiam ut possent species ostendere Christum,
Aurea nascenti fuderunt munera Regi,
Thura dedêre Deo, myrrham tribuere sepulto.
Cur tria dona tamẽ? quoniã spes maxima uitæ est
Hunc numerum confessa fides, et tempora summus
Cernens cuncta Deus, præsentia, prisca, futura,
Semper adest, semperq; fuit, semperq; manebit,
In triplici uirtute sui. tunc cœlitus illi
Per somnum moniti contemnere iussa tyranni,
Per loca mutati gradientes deuia callis,
In patriam rediere suam: sic nos quoq; sanctam
Si cupimus patriam tandem contingere, postquàm
Venimus ad Christũ, iam non repetamus iniquum.
Ergo ubi delusum se comperit impius iram
Rex aperit, si iure queat Rex ille uocari,
Qui pietate caret, propriam qui non regit iram:
Ereptumq; gemens facinus sibi, ceu leo frendens,
Cuius ab ore tener subitò cùm labitur agnus,
B In totum mouet arma gregem, manditq; trahitq;
Molle pecus, trepidæq; uocant sua pignora fœtæ
Nequicquam, & uacuas implent balatibus auras.
Haud secus Herodes Christo stimulatus adempto,
Sternere collisas paruorum strage cateruas
Immeritò non cessat atrox: quo crimine simplex
Turba perit. cur qui uixdum potuere creari,
Iam meruere mori? furor est in rege cruento,
Non ratio: primosq; necans uagitus, & audens
Innumerum patrare nefas, puerilia mactat
Millia, plangoremq; dedit tot matribus unum.
Hæc laceros crines nudato uertice rupit,
Illa genas secuit, nudum ferit altera pugnis
Pectus, & infelix mater (nec iam modò mater)
Orba super gelidum frustra premit ubera natum.
Quis tibi nunc lanio cernenti talia sensus?
Quosúe dabas fremitus? cùm uulnera feruere latè
Prospiceres arce ex summa, nastumq; uideres
Misceri ante oculos tantis plangoribus æquor?
Extinctisq; tamen quamuis infantibus absens,
Præsens Christus erat, qui sancta pericula semper
Suscipit, & pœnas alieno in corpore sentit.
Ast ubi bissenos ætatis contigit annos,
Hoc spacium de carne trahens, euiq; meatus
Humana pro parte tulit, senioribus esse
Corde uidebatur senior, legisq; magistros
Inter, ut emeritus residebat iure magister.
Nec mora (quas etenim uolitãs per tẽpora mundus
Nouit habere moras?) usus maiore iuuenta,
Sex quasi lustra gerens, placidã Iordanis ad undam
Vẽnit, ut acciperet hoc, quod dare uenerat ipse.
Hunc Baptista potẽs ut uidit ab amne Ioannes,
(Quem, matris dum uẽtre latet, nõdumq; creatus,
Senserat, obstruso iam tunc sermone prophetes,
Vt muto genitore silens, cui munera linguæ
Post noni taciturna diu spiramina mensis
Parto redduntur nato) mox prædicat: Agnus
Ecce Dei, ueniens peccatum tollere mundi.
Tollere cùm dicit, quod non habet, hoc mihi tollit:
Non mala ut ipse gerat, sed ut ipse nocentia perdat,
Qualiter in medias dum lux præclara tenebras
Funditur, & proprium non obfuscata serenum
Decutit, expulsas illæsis uultibus umbras.
Sic delicta fugans Saluator nostra gerendo
Tersit, et à tactu procul euanescere iussit.
Tunc uada torrentum simplex ingressus aquarum,
In se cuncta lauat nostræ contagia uitæ.
Ipse nihil quod perdat habens, sanctóq; liquentes
Corpore mundauit latices, lymphasq; beauit
Gurgitis, & proprijs sacrauit flumina membris.
Senserunt elementa Deum, mare fugit, & ipse
Iordanis refluas cursum conuertit in undas.
Nãq; propheta canẽs, quid nã est mare quòd fugis,
Et tu Iordanis retro quid subtrahis amnẽ? (inquit,
Ergo ubi flumineum post mystica dona lauacrum
Egrediens Dominus, siccas calcauit arenas,
Confestim patuere poli, sanctusq; columbæ
Spiritus in specie Christum uestiuit honore,
Mansuetumq; docet, multumq; incedere mitem
Per uolucrem quæ felle caret, natoq; uocato
Voce patris, triplici Deus ex ratione probatur,
Quod Pater & natus, quod spiritus est ibi sanctus
Quò manet indignus, qui non numerauerit unum.
Inde quater denis iam noctibus atq; diebus
Ieiunum dapibus, sacro spiramine plenum
Insidijs tentator adit, doctusq; per artem
Fallaces offerre dapes: si filius, inquit,
Cerneris esse Dei, dic ut lapis iste repentẽ
In panis uertatur opem: miracula tanquam

Hæc non semper agat Dominus, qui saxea terræ
Viscera, fructiferis animans fœcundat aristis,
Et panem de caute creat. hac ergo repulsus
Voce prius, hominem non solo uiuere pane,
Sed cuncto sermone Dei labefactus, & amens,
Altera uipereis instaurans arma uenenis,
Cum Domino montana petit, cunctasq; per orbē
Regnorum monstrauit opes: hæc omnia dicens,
Me tribuente feres, si me prostratus adores.
Quantum peruersus, tantum peruersa locutus:
Scilicet ut fragilis regni affectaret honores,
Qui populis æterna parat, monstrumq; nefandū
Pronus adoraret, cuius super æthera sedes,
Terra pedum locus est, quē nullus cernit, et omnis
Laudat in excelsis summissa uoce potestas.
Christus ad hæc: tantū Dominum scriptura, Deūq;
Iussit adorari, & soli famularier uni.
His quoq; deficiens cōgressibus, audet iniquus,
Ter sese attollens, animo perstare superbo,
Terq; uolutus humo, fragili confidere bello.
Tunc assumpsit eum sanctam sceleratus in urbem,
Et statuens alti supra fastigia templi:
Si natum genitore Deo tete asseris, inquit,
Impiger è summo demissus labere tecto.
Nam scriptura docet, de te mandasse Tonantem,
Angelicis subuectus eas ut tutior ulnis,
Ad lapidem ne fortè pedem collidere possis.
O quàm cæca gerit nigro sub pectore corda,
Mens tenebris obscura suis: hunc arduus templi
Culmina, & erectæ quamuis fastigia pinnæ
Credidit in præceps horrescere, maxima summi
Curuauit qui membra poli, cœlosq; per omnes
Vectus in extremæ descendit humillima terræ,
Inferiora petens, sed non excelsa relinquens,
Dixerat, & ualidi confossus cuspide uerbi,
Quòd tētare suū Dominumq;, Deumq; nequiret,
Victoris fugit ora gemens. tunc hoste repulso
Cœlicolæ assistunt proceres, cœtusq; micantes,
Angelici Christo famulantur ritè ministri.
Protinus ergo uiros ex piscatoribus aptos
Humanas piscari animas, quæ lubrica mundi
Gaudia sectantes, tanquam uada cærula ponti,
Cæcaq; præcipites tranant incerta profundi,
Discipulos iubet esse suos, talesq; supernæ
Conciliat uitæ, quos non uentosa loquendi
Gloria, nec uana de nobilitate superbus
Sanguis alat, sed fama tacens, humiliq; refulgens A
Mente nitor, cœlo faciat de plebe propinquos.
Nam quæ infirma potens elēgit, et infima mundi,
Fortia confringens Deus, & sapientia perdens.
Quinetiam celerem cupiens conferre salutem,
Orandi præcepta dedit, iudexq; benignus
Indulgenda peti breuiter iubet, ut citò præstet,
Sic dicens: orate patrem baptismate nostrum,
Iure suum, propriumq; homini concessit honorem,
Et quod solus habet cunctos permisit habere.
Qui Dominū cœli patrē memoramus, in ipso
Iam fratres nos esse decet, nec origine carnis
Germanum gestare odium, sed spiritus igne
Flagrantes abolere doli monumenta uetusti:
Atq; nouum gestare hominem, ne forsan ab alto
Degenerent terrena Deo, cui nos duce Christo
Fecit adoptiuos cœlestis gratia natos.
Sanctificatur ubi Dominus, qui cuncta creādo
Sanctificat, nisi corde pio, nisi pectore casto?
Vt mereamur eum nos sanctificare colendo.
Annuat ipse prior, sicut benedicier idem
Se iubet à nobis, à quo benedicimur omnes.
Adueniat regnum iamiamq; scilicet, illud
Morte uacans, & fine carens, cui nulla per æuum B
Tempora succedent: quia nescit tempus habere
Continuum sine nocte dies, ubi principe Christo
Nobile perpetua caput amplectente corona,
Victor opima ferens gaudebit præmia miles.
Iugibus hoc uotis, hoc nocte dieq; precemur,
Illius ut fiat cœlo terraq; uoluntas,
Qui nusquā uult esse nefas, hostemq; nocentem
Vtq; polo, sic pellat humo, ne corpora nostra
Tanquam uile solum, sæuus sibi uendicet hydrus.
Sed qui cuncta fouet plena pietate redundans,
Omnipotens, animas pariter conseruet, & artus.
Altera pars etenim cœli sumus, altera terræ.
Annonam fidei speramus pane diurno,
Ne mens nostra famem doctrinæ sentiat unquam,
A Christo ieiuna suo, qui corpore & ore
Nos saturat, simul ipse manens uerbumq; cibusq;
Dulcia nam Domini nostris in faucibus hærent
Eloquia, exuperántq; fauos atq; omnia mella.
Debita laxari qui nobis cuncta rogamus,
Nos quoq; laxemus proprij nam cautio uerbi
Spondentes manifesta tenet, grauiusq; soluti
Nectimur, alterius si soluere uincla negamus.

Incipit

A Incipietq; pius decies millena talenta
Dimittens dominus,si nos affligere propter
Denarios centum conseruum senserit ullum,
Tradere confestim tortoribus, inq; feroci
Carcere constricti non permittemur abire,
Donec cuncta breuē reddamus adusq; quadrātem.
Nō quia nos Dominus lucis uia,semita pacis,
In laqueos tentantis agat,sed eum mala nostra
Deserit,ire sinit. nam quisquis retia mundi
Deliciosa sequens, luxus & gaudia blandæ
Perditionis amat,Deus hunc,uirtutis amator,
Linquit,& ingreditur quā se tentatio ducit.
Iugibus hanc igitur studijs uitemus,& arctum
Corde petamus iter,tenuis qua semita monstrat,
Ire per angustam regna ad cœlestia portam.
Si cupimus uitare malum,debemus adire,
Sectariq; bonum:hic quia liberat,ille trucidat,
Hic alit,ille necat. nam quantum sidera terris,
Ignis aquis,lumen tenebris,concordia bellis,
Vita sepulturis:tantum bona longius absunt
Dissociata malis.dextrum cuicunq; necesse est,
Aut leuum gradiatur iter.sed dextra bonorum
Semita,conspicuos uocat in sua gaudia iustos,
B Inq; tuos Patriarcha sinus:at leua malorum
Exercet pœnas,& ad impia tartara mittit.
Ergo agnis ouibusq; Dei est hæc sola uoluntas,
Et bona libertas euadere torua cruenti
Ora lupi,uitaq; frui per pascua Christi.

LIBER TERTIVS.

PRima suæ, Dominus thalamis dignatus adesse,
Virtutis documenta dedit,conuiuaq; præsens
Pascere non pasci ueniens(mirabile)fusas
In uinum conuertit aquas:amittere gaudent
Pallorem latices,mutauit læta saporem
Vnda suum,largita merum,mensasq; per omnes
Dulcia non nato rubuerunt pocula musto.
Impleuit sex ergo lacus hoc nectare Christus,
Quippe ferax qui uitis erat,uirtute colona,
Omnia fructificans,cuius sub tegmine blando
Mitis inoccíduas enutrit pampinus uuas.
Regulus hinc nato quidam moriente rogabat
Flebilis & supplex Dominum,quò uiseret ægrum,
Febre laborantem puerum,trepidamq; uetaret
Labi animam de sede sua:tunc larga potestas,
Credenti quæ nulla negat,nec dona retardat
Velocem comitata fidem,sermone salutem
Concedens facili:uiuit iam filius,inquit,
Perge,tuus. quantum imperij fert iussio Christi?
Non dixit uicturus erit,sed tam quia uiuit,
More Dei, qui cuncta prius quàm nata uidendo,
Præteritum cernit, quidquid uult esse futurum.
Inde salutiferis incedens gressibus urbes,
Oppida,rura,casas,uicos,castella peragrans,
Omnia depulsis sanabat corpora morbis.
Ecce autem mediæ clamans ex agmine turbæ
Leprosus poscebat opem,uariosq; per artus
Plus candore miser:si uis Domine,inquit,ab istis
Me maculis mundare potes:uolo,Christus ut in (quit,
Cōfestim redit una cutis,proprioq; decore
Læta, peregrinam mutarunt membra figuram,
Inq; suo magis est uix agnitus ille colore.
Forte Petri ualidæ torrebat,lampadis æstu,
Febris anhela socrum,dubioq; in funere pendens
Saucia sub gelidis ardebat uita periclis,
Immensusq; calor frigus lethale coquebat.
At postquam fessos Domini manus attigit artus,
Igneus ardor abit,totisq; extincta medullis
Fonte latentis aquæ cecidit uiolentia flammæ.
Quinetiam rabidas nigrorum depulit iras
Spirituum,ne flatus atrox laceraret iniqua
Peste homines,operisq; Dei uexaret honorem,
Quem norat non esse Dei,passimq; cateruas
Vt prius innumeras,pulso languore saluti
Reddidit,& uaria populos à clade leuauit.
Inde marina petens,arentes gressibus algas
Pressit,& exiguæ conscendens robora cymbæ
Aequoreas intrauit aquas,dominumq; sequentes
Discipuli,placido librabant carbasa ponto.
Iam procul à terris fuerat ratis,actaq; flabris
Sulcabat medium puppis secura profundum:
Cùm subitò fera surgit hiems,pelagusq; procellis
Vertitur,& trepidā quatiunt uada salsa carinam.
Perculerat formido animos,seseq; putabant
Naufraga littoreis iam tendere brachia saxis.
Ipse autem placidum carpebat pectore somnum,
Maiestate uigil,qui non dormitat in æuum,
Qui regit Israel,neq; prorsus dormiet unquam:
Ergo ubi pulsa quies,cunctis clamantibus una
Voce simul:miserere citus,miserere perimus,
Auxilio succurre pio:nil uota moratus,
Exurgens Dominus,ualidis mitescere uentis
Imperat,& (dicto citius)tumida æquora placat.

Non erat illa feri pugnax audacia ponti,
In Dominum tumidas quæ surgere cogeret undas,
Nec metuenda truces agitabant flamina uires:
Sed lætum exiliens Christo mare, compulit imum
Obsequio seruire fretum, rapidoq; uolatu
Mouerunt auidas uentorum gaudia pennas.
Interea placido transuectus marmore, puppim
Liquerat, & medios lustrabat paßibus agros,
Cùm procul è tumulis gemino stridore ruentes
Prosiluere uiri, quos non mala dæmone pauco,
Sed legio uexabat atrox, nexuq; cruento
Sæua catenatis gestabant uincla lacertis.
Angebat quoq; pœna duplex: heu dira furoris
Conditio, qui uim patitur, magis ille ligatur.
Tunc Domini præcepta tremens exire iubentis
Spiritus infelix, hominem non audet adire,
Effigiem fugiens, quam Christum cernit habere:
Sed pecus immunda gaudens lue, semper amicum
Sordibus, atq; olido consuetum uiuere cœno,
Pro meritis petiere suis: tristesq; phalanges
Porcinum tenuere gregem: niger, hispidus, horrẽs,
Talem quippe domum dignus fuit hospes habere.
Hinc alias Dominus pelagi delatus in oras,
Intrauit natale solum, quo corpore nasci
Se uoluit, patriamq; sibi pater ipse dicauit:
Ecce aderant uiuum portantes iamq; cadauer,
Bis bina ceruice uiri, lectoq; cubantem
Vix hominem, cui uita manens sine corporis usu,
Mortis imago fuit, resolutaq; membra iacebant
Officijs deserta suis, fluxosq; per artus
Languida demißis pendebant uincula neruis.
Hunc ubi uirtutum Dominus conspexit egentem
Robore, peccatis primùm mundauit ademptis,
Quæ generãt augmenta malis: misero inde iacẽti,
Surge, ait, et proprium scapulis attolle grabatum,
Inq; tuam descende domum: nil iussa moratus,
Cui fuerat concessa salus, uestigia linquens
Tandem aliena, suis lætatur uadere plantis,
Vectoremq; suum grata mercede reuexit.
Principis interea synagogæ filia, clauso
Puncta die superas moriens amiserat auras.
At genitor, cui finis edax spem prolis adultæ
Sustulerat, sanctos Domini lacrimansq; gemensq;
Corruit ante pedes, uix uerba precantia fari
Singultu quatiente ualens: miserere parentis,
Orbati miserere senis, modò filia, dicens,
Vnica, uirgineis nec adhuc matura sub annis,
Occidit, & misero patris mihi nomen ademit:
Affer opem, lapsamq; animam per mẽbra refunde,
Qui totum præstare potes: hæc inquit, & auctor
Lucis ad extinctæ pergebat funera, gressum
Vix populo stipante mouens, permixtaq; turbis
Ibat inundantem mulier perpeßa cruorem,
Quæ magnas tenuerat opes, ut sanior esset,
Exhaustaq; domo, nec proficiente medela,
Perdiderat proprium pariter cũ sanguine censum.
Ast ubi credentis iam sano pectore cœpit
Diues adesse fides, medijs immersa cateruis
Nititur auersi uel filum tangere Christi,
Posteriusq; latens, subitam furata salutem
Extrema de ueste rapit, siccisq; fluentis
Damnauit patulas audax fiducia uenas.
Senserat ista Deus, cuius de fonte cucurrit,
Quod uirtus secreta dedit, furtumq; fidele
Laudat, & egregiæ tribuit sua dona rapinæ.
Ventum erat ad mœsti lugentia culmina tecti,
Deflentemq; domum, moriens ubi uirgo iacebat
Extremum sortita diem, trepiduſq; tumultus
Omnia lamentis ululans implebat amaris,
Funereosq; modos cantu lacrimante ferebat
Tibicen, plangorq; frequens confuderat ædes:
Ponite sollicita conceptos mente dolores,
Hic sopor est, Saluator ait, nec funus adesse
Credite, nec somno positam lugete puellam.
Dixerat, & gelida constrictum morte cadauer
Spiritus igne fouet, uerboq; immobile corpus
Suscitat, atq; semel genitam bis uiuere præstat.
Obstupuere animis, inopinaq; uota parentes
Aspiciunt, uersisq; modis per gaudia plaudunt.
Inde pedem referens geminos uidet ecce sequẽtes
Cæcatos clamore uiros: fili inclyte Dauid,
Discute nocturnas extinctis uultibus umbras,
Et clarum largire diem. quàm credere tutum,
Quàm sanum est cognosse Deum. iã corde uidebãt
Qui lucis sensere uiam, tunc cæca precantum
Lumina, diffuso ceu torpens ignis oliuo
Sub domini micuere manu, tactuq; sereno
Instaurata suis radiarunt ora lucernis.
His ita dimißis, alius producitur æger,
Multiplici languore miser, qui uoce relictus,
Auditu uacuus, solo per inania membra
Dæmone plenus erat: hunc protinus ordine sacro
Curauit,

A Curauit, uersis Deus in contraria causis,
Dæmonio uacuans, auditu & uoce reformans.
Nec minus interea proprios iubet omnia posse
Discipulos, totisq; simul uirtutibus implens,
Ite, ait, & tristes morborum excludite pestes,
Sed domui Israel (quia necdum nomine gentes
Auxerat hoc omnes) cœlorum dicite regnum,
Dæmonijs auferte locum, depellite lepram,
Functaq; subductæ reuocate cadauera uitæ.
Sumpsistis gratis, cunctis impendite gratis.
Ac uelut hoc dicens, ego uobis quippe ministris
Seruandos committo greges: ego deniq; pastor
Sum bonus, & proprios ad uictum largior agros,
Nemo meis ouibus, quæ sunt mea pascua, uendat.
Hæc in Apostolicas ideo prius edidit aures
Omnipotens, ut ab his iam sese auctore magistris
In reliquum doctrina fluens decurreret æuum:
Qualiter ex uno paradisi fonte leguntur
Quatuor ingentes procedere cursibus amnes,
Ex quibus in totum sparguntur flumina mundum.
Quisquis enim deitatis opus, quod non habet ex se,
Sed domino tradente gerit, sub nomine puro
Suscipiet, puro dispenset munere, possit
B Vt dispensator, non ut mercator haberi,
Dauidisq; modis uitam cantare futuram,
Intrabo in Domini requiem, quia nescio mercem.
Exin cõspicuam synagogæ ingressus in aulam,
Aspicit inualidum demisso corpore mancum,
Semineceni membris, non totum uiuere, cuius
Arida torpentem damnarat dextera partem,
Imperioq; medens gelidam recalescere palmam
Præcipit, & reddit diuino more salutem:
Sicut semper agit, nil tollit, & omnia reddit.
En iterum ueteres instaurans lubricus artes,
Ille chelydrus adest, nigri qui felle ueneni
Liuidus humano gaudet pinguescere tabo.
Quodq; per alternos toties disperserat ægros
Virus, in unius progressus uiscera fudit.
Cui uocem lucemq; tulit, tripliciq; furore
Saucia membra tenens, mutũ quatiebat, & orbum.
Tunc dominus mundi, lux uera, & sermo parentis,
Sordibus exclusis oculos atq; ora nouauit,
Verbaq; per uerbum, per lumen lumina surgunt.
Venerat & mulier morbo contracta uetusto,
Non senio: tremebunda, gemens, incurua, caducis
Vultibus, & solam despectans cernua terram,
Quæ miserante Deo, iuges post octo decemq;
Membra leuat messes, cœlumq; & sidera tandem
Cernit, et ardentem solis reminiscitur orbem, (stis,
Totũ erecta uidés: quia, quos malus opprimit ho-
Ima petunt: quos Christus alit, sine labe resurgunt.
Cumq; dehinc populũ sese in deserta sequutum
(Vt typicus Moses uerusq; propheta) uideret
Antiquam sentire famem, maioribus actis
Antiquam monstrauit opem: tunc alite multo
Carnis opima dedit, geminis modo piscibus auxit:
Sufficiens tunc manna pluit, modo panibus amplũ
Quinque dedit uictum per millia quinq; uirorum.
Cætera turba latet, numero nec clauditur ullo,
Maxima paruorum legio, uel maxima matrum.
Quodq; magis stupeas, cophinos ablata replerũt
Fragmina bissenos, populisq; uorantibus aucta
Quæ redit a cunctis non est data copia mensis.
Iamq; senescentem gelidi sub cœrula ponti
Oceano rapiente diem, cùm pallor adesset
Noctis, & astriferas induceret Hesperus umbras,
Discipuli solo terris residente magistro
Vndosum petiere salum, fluctuq; tumente
Torua laborantem iactabant æquora puppim.
Aduersus nam flatus erat, tunc noctis opacæ
Tempore calcatas dominus superambulet undas,
Et uasti premit arua freti, glauciq; fluentis
Circumfusa sacras lambebant marmora plantas.
Miratur stupefacta cohors sub calle pedestri
Nauigeras patuisse uias: at Petrus amicam
Doctus habere fidẽ, Christumq; agnoscere semper,
In medias descendit aquas, quem dextra leuauit
Labentem Domini, nil tanto in gurgite passum:
Cui portus fuit illa manus, pelagiq; uiator
Libera per uitreos mouit uestigia campos.
Genesar inde solum domino ueniente, coloni
Infirmos traxere suos, ut fimbria saltem
Vix attacta Dei, morbis medeatur acerbis.
Senserunt iugem, quotquot tetigere salutem.
Quàm preciosa fuit, quæ nunquam uendita uestis,
Ipsa omnes modici redimebat munere fili.
Hinc Tyrias partes Sidoniaq; arua petentem
Anxia pro natæ uicio (quam spiritus atris
Vexabat stimulis) mulier Cananæa rogabat,
Se canibus confessa parem, qui nare sagaci
Semper odoratæ recubant ad limina mensæ,
Assueti refluas dominorum lambere micas.

Vox humilis, sed celsa fides, quæ sospite nata
De cane fecit ouem, genitisq; in sentibus ortam
Compulit Ebræi de gramine uescier agri.

Alta dehinc subiens mõtis iuga, plebe sequente
Millia cæcorum, claudorum millia paßim,
Leprososq; simul populos, surdasq; cateruas,
Inualidasq; manus, & quicquid debile uulgi
Venerat, in priscum componit motibus usum,
Et reuocata suis attemperat organa neruis.

Dumq; medens ægrũ refouet uirtute tumultum,
Tertia lux aderat, sterilíq; in cespite nullum
Contigerat plebs tanta cibum, nimiosq; labores
Nutribat geminanda fames, si saucia callem
Turba per ingentem dapibus ieiuna rediret,
Qua flexus pietate Deus, qui semper egentum
Panis adest, uictumq; locis sine frugibus infert:
Pisciculis paucis & septem panibus agmen
Pauit enorme uirûm, præterq; infirma secundi
Sexus, ætatis saturauit quatuor illic
Millia uescentum, plus ut mireris, & auctas
Disce fuisse dapes: epulas nutriuit edendo
Vulgus, & attritæ creuerunt morsibus escæ,
Relliquiasq; suas sportarum culmina septem
Expauit fugitiua fames, ubi fragmine sumpto
Vidit abundantem modico de semine messem.

Nec tamẽ humano quãuis in corpore Christũ,
Matris ab occasu mortalia membra gerentem
Clàm fuit esse Deum: quia non absconditur unquã
Vrbs in monte sedens, modio nec subditur ardens
Lychnus, anhelantem sed spargens altius ignem
Cunctis lumen agit: radians nam testibus amplo
Discipulis fulgore tribus, uelut igneus ardor
Solis in ætheream uersus splendore figuram,
Vicerat ore diem: uestemq; tuentibus ipsam
Candida forma niuis Domini de tegmine fulsit.
O meritum sublime trium, quibus illa uidere
Contigit in mundo, quæ non sunt credita mundo.
Quid? quòd & Eliam, & clarum uirtute Moysen,
Ignotos oculis uiderunt lumine cordis,
Vt maior sit nostra fides, hunc esse per orbem
Principiũ ac finẽ, hũc simul alpha uideri, hũc ω,
Quem medium tales circumfulsere prophetæ,
Alter adhuc uiuens, alter stans limine mortis.
Sidereoq; sono: meus est hic filius, aiens,
Ostendit uerbo genitum uox patria Christum.

Postquam corporeos uirtus regressa per artus
Texit adoratam carnis uelamine formam, A
Seq; palàm Dominus populis dedit, ecce repentè
Vir humilis mœsto deiectus lumina uultu
Procedit, supplexq; manus & brachia tendit,
Imploratq; gemens: unus mihi filius, inquit,
Est Domine, horrenda lacerat quem spiritus ira,
Nec linquit, nisi mergat aquis, aut ignibus atris
Opprimat, atq; animam dubia sub morte fatiget.
Hunc precor expulso miseratus utrunque furore
Redde mihi, uel redde sibi, ne cæca potestas
Expellat trepidam subtracto lumine uitam.
Dixerat, & genua amplectens, genibusq; uolutans
Hærebat, dominusq; pio iam pectore uotis
Annuerat. tunc prædo furens, ac noxius hostis,
Cui possessa diu est alieni fabrica iuris,
Peruasa migrare domo compulsus, in iram
Tollitur accensam, correptaq; carpere membra
Nititur, & frustra domino prohibente laborans
Fugit in obscuras puero uiuente tenebras.

Rex etiam solus regũ, et dominus dominorum,
Non dedignatus Petro piscante tributum
Soluere Cæsareum, medij de gurgite ponti
Hamum ferre iubet gerulum, didrachmatis aurei.
Incola mox pelagi pendentia fila momordit, B
Iussa tributa ferens, grauiorq; onerante metallo,
Vilis honor piscis precio maiore pependit.

Discipulisq; suis se percontantibus, aula
Cœlestis regni maior quis poßit haberi?
Vt Deus & doctor mirabilis omnibus inquit:
Celsior est humilis, cunctisq; potentior ibit,
Qui cunctis subiectus erit, seseq; minorem
Demissa ceruice feret: uelut iste uidetur
Paruulus, & monstrat puerum cõsistere paruum,
Scilicet ingenium teneri sectemur ut æui,
Non annis, sed mente iubet: quia mollior ætas
Nil pompæ mortalis amat, non ambit honorem,
Nec resupina tumet: sic puræ semita uitæ
Quantum prona solo, tantum fit proxima cœlo,
Mens etenim uergens, altum petit, altaq; uergit,
Inferiorq; gradus, quò uult descendere, surgit.
Ecce humilem Dominus de stercore tollit egenum,
Et facit egregios inter residere tyrannos:
At contrà tumidum pugnaci mente rebellem,
Præcipitem cœlo sub tartara iußit abire.
Parua loquor si facta Dei per singula curram,
Et speciale bonum, cùm sit generale, reuoluam.

Iam

A Iam placidas Iordanis item trangressus arenas,
Iudeæ sectatur iter, sine nomine mixtum.
Vulgus, & innumeras releuans à clade cateruas,
Suscipit infirmos, & dat discedere sanos.
Nil igitur summo, de se sperantibus, unquam
Difficile est conferre Deo, cui prona facultas
Ardua planare & curas in directa referre:
Et quicquid natura negat, se iudice præstat.
Namq; foramen acus, sicut penetrare camelus
Membrorum præ mole nequit: sic diues opimis
Fertilitate tumens, tenuem non possit adire
Cœlestis regni ducentem ad limina callem,
Ni genitor rerum (qui mundum lege coërcet,
Et nulla sub lege manet, cui condere uelle est,
Quem frons nulla uidet, sed totum conspicit) ipse
Hoc impossibile est homini, dixisset: at alto
Possibile est ius omne Deo, multisq; molestum
Diuitibus tandem faceret mitescere censum.
Nam proprias bene tractat opes, cœloq; recondi
Thesauros uult ille suos, ubi quicquid habetur,
Non mordax ærugo uorat, non tinea sulcat,
B Nec male defossum famulatur furibus aurum.
Ieiunis quicunq; cibum, sitientibus haustum,
Hospitibus tectum, nudis largitur amictum,
Solatur nexos in carcere, perfouet ægros,
Atq; alijs largus, sibi tantùm constat egenus.
Nec dubiè in cœlum substantia peruenit illa,
Quæ Christo collata datur sub paupere forma,
Quæ damnis augmēta capit, quæ spargitur ut sit,
Quæ perit ut maneat, quæ uitam mortua præstat.
Præterea geminos dominus considere cæcos,
Dum quoddam transiret iter comitante caterua,
Conspicit, extinctæ poscentes munera formæ,
Flebilibusq; uagas implentes uocibus auras.
Nec cunctata solens pietas inferre salutem,
Quæ sentit flagrare fidem, mox lumina tangens
Euigilare iubet, quæ somnus presserat ingens,
Atq; diu clausas referans sub fronte fenestras,
Ingrediente die fecit discedere noctem.
Hinc repetita sacri gradiēs per mœnia templi,
Lumina cæcatis dedit, & uestigia claudis.
Talia Dauidicam post facta reliquerat urbem,
Bethaniæ uicina petens, eademq; reuersus
Clarescente die properabat uisere tecta.
Ecce autem medijs astans sublimis in aruis,
Frondea ficus erat, cuius in robore nullum
Repperit esuriens lustrato stipite pomum,
Arboreisq; comis: iam nunc ex germine uasto
Nullus, ait, fructus reliquum generetur in æuum.
Confestim uiduata suis ficulnea succis
Aruit, & siccis permansit mortua ramis.
Omnis enim quicunq; Deo nil fertile nutrit,
Ceu sterilis truncus lignis æquabitur ustis:
At iustus palmæ similis florebit amœnæ,
Semper habens frondes, & tanquā Libana cedrus
Multiplicandus adest, & sidera uertice tangit.
Post oblatus ei uirtutem sensit herilem
Insanus, sermone carens, quem faucibus arctis
Angebat uis clausa mali, uiciumq; tacendo
Prodiderat. sed cuncta solens infirma leuare,
Conditor obsessa pepulit de fauce latronem,
Et uocis patefecit iter, nexuq; soluto
Muta diu tacitas effudit lingua loquelas.
Post Dominus Pharisæa petens conuiuia cœnæ,
Orantis dapibus sese impertiuit amici.
Tunc mulier (quam fama nocens, & plurima uitæ
Mordebant delicta suæ) clementia supplex
Corruit amplectens uestigia, quæq; profusis
Irrigat incumbens lacrimis, & crine soluto
Nec tergere sacras, nec cessat lambere plantas,
Vnguento fragrante fouens, sententia donec
Læta Dei (quem ferre manum nō pœnitet unquā,
Si nos pœniteat ueterem quæsisse ruinam)
Vade, fides mulier tua te saluauit ab omni,
Dixisset, quodcunq; malum gessisse uideris.
Vtere pace mea: magna est medicina fateri,
Quod nocet abscondi, quoniā sua uulnera nutrit,
Qui tegit, & plagam trepidat nudare medenti.
En polluta diu, modicum purgata recessit
Per gemitum, proprijq; lauans in gurgite fletus,
Munda suis lacrimis redit, & tersa capillis.
Iamq; Capharnææ synagogā intrauerat urbis,
Ritè docens populos, quem cùm uidisset iniquus
Humano sub corde latens, clamore proteruo
Spiritus infremuit, quid nobis, & tibi? dicens:
Perdere nos heu Christe uenis, scio deniq; qui sis,
Et sanctum cognosco Dei. nec plura locutus,
Imperio terrente tacet, hominemq; reliquit
Pulsus, & in uacuas fugiens euanuit auras.
Hic etiam uarijs finem languoribus esse
Fecit, & exclusos semper reticere coëgit
Dæmonas, ac talem prohibet se pandere testem.

Olim quippe ferox, & nigræ mortis amator,
Ille nocens anguis, deiectus culmine cœli
Cum pompis socijsq; suis, omniq; nefandæ
Agmine militiæ Christum, quem nouerat illic,
Conspicit in terris uelamine carnis opertum:
Et gemit esse homini, Dominum uirtutis, amicum.
Dumq; Tyri transgressus iter, Sidonia rursus
Arua legens, placidas dominus calcaret arenas,
Curauit gemino miserum spiramine clausum,
Qui uocem non ore dabat, non aure trahebat,
Sidereæq; manus, ruptis penetralibus omnes
Attactu patuere fores, lætusq; repente
Audiriq; loquens, meruitq; audire loquentes.
Tu quoq; uirtutis sensisti munus herilis,
Procumbens oculis, in cuius lumina Christus
Exspuit, & speciem simulatæ mortis ademit.
Hinc maiora docens populos cœlestia uerum,
Se referat sermone Deum, turbasq; frequentes
Quæ nimis irruerant, cupiens uitare parumper
Stagna petit, paruaq; sedens in Simonis alno,
Littore sistentem firmabat ab æquore plebem.
Et dictis iam finis erat, tunc altius actam
In pelagus iubet ire ratim, uastoq; profundo
Retia demitti piscantia, quæ nihil omnem
Claudere per noctem uacuo potuere labore.
Simon paret ouans, et aquosis gentibus instans
Linea claustra iacit: tantumq; immanis apertos
Impleuit captura sinus, ut præda redundans,
Turbaret geminas cumulato pisce carinas.
Nam socia istic puppis erat: sic maxima sæpe
Gaudia non primus, propensaq; uota tenemus:
Quodq; Deo facile est, homines optare nec audēt.
Talibus insignis uirtutibus ibat in urbem,
Quæ fit dicta Naim, populo uallatus opimo,
Et grege discipulūm: miserum tunc cominus ecce
Conspicit efferri iuuenem, gelidumq; cadauer
Pluribus exequijs, & inani funere passum
Triste ministerium, cuius sors inuida matrem
Iamdudum uiduam gemina uiduauerat urna.
Nec remorata diu pietas inimica doloris.
Auxilium uitale tulit, tactoq; pheretro,
Surge, ait, ô iuuenis, parensq; in tempore dicto
Mortuus assurgit, residensq; loquensq; reuixit,
Atq; comes genitricis abit. nam funere torpens,
Ilicet amissæ passus discrimina uitæ,
Non poterat famulus domino clamante tacere,
Nec uita præsente mori. mox agmine uerso A
Deponens trepidum rediuiuo tramite luctum,
Candida felicem reuocauit pompa parentem.
Nec tibi parua salus domino medicante Maria,
Multiplici læsum curauit uulnere sensum,
Quam fera septenis rabies inuaserat armis
Dæmonico cuneata globo: sed squameus anguis
Imperiosa sacri fugiens miracula uerbi,
Corde tuo depulsus abit, uolucresq; per auras
In chaos infernæ lapsus penetrale gehennæ,
Septem ingens gyros, septena uolumina traxit.
Neue redundantem cumulato germine messem,
Exiguis dominus fineret languere colonis,
Discipulos alios, quorum mens conscia recti
Puraq; simplicitas numero, meritoq; refulgens
Aurea libra fuit, uelut agnos præcipit inter
Sanguineos properare lupos: assumite, dicens,
Iura potestatis, nullum metuatis ut hostem.
Vipereasq; minas, & scorpion, atq; inimica
Omnia uirtutis sensu calcate fideli.
Nulla meis feritas famulis aduersa nocebit.
Nec tantùm hoc gaudete uiri, quòd spiritus ater
Subiaceat uobis, quantùm quod nomina uestra
Scripsit in æterno cœlestis littora libro. B
Ius est quippe Dei, uitam præponere factis.
Nam merito cessante bono miracula nil sunt,
Quæ faciunt plerunq; mali, quibus arbiter orbis,
Nescio uos, dicturus erit, discedite cuncti
Artifices scelerum, rebus qui semper iniquis
Diuinum simulastis opus. sic tempore Mosi
Carminibus quidam uanis Memphitis in oris
Signa dabant, non sponte Dei, sed imagine falsa
Visibus humanis magicas tribuere figuras.
Post Pharisæorum cuiusdam principis intrat
Clarificare domum, non escam sumere tantùm,
Ad quam tunc facili conuenerat ille precatu.
Hic homo perspicuo distentus uentre tumebat,
Plenus aquæ, grauidamq; cutem suspenderat aluus
Inclusam paritura necem, iam membra fluebant.
Accrescente sinu, miserosq; infusa per artus
Turgida perflatum macies tenuauerat ægrum,
Inq; uteri spacium totus conuenerat hydrops.
Non tulit hanc speciem mundi pater, & sua trāsit
Sabbata non curans, hominem curare paratus,
Quem uoluit magis esse suū. nam sabbata propter
Cōdita sunt hominē, sed nō homo sabbata propter.

A Tunc pius humentem siccata corporis unda
Iußit abire luem: fluidus mox uiscera morbus
Deserit, & uacuæ resident in pectore fibræ,
Carnalemq; laeum pestis lymphata relinquit.
Cœperat interea dominus Galilæa per arua
Transgrediens, sancto quoddã pede tãgere castrũ.
Hunc procul ut uidere decem, maculosa gerentes
Leprosi portenta uiri, quos corpore fœdo
Discolor obscœnis turpabat pœna figuris:
Præceptor miserere (potes namq; omnia) Iesu,
Clamantes dixere simul tunc flexa potestas,
Quæ nunquam pietate uacat, clementior infit:
Ite, sacerdotum conspectibus ora referte.
Cumq; uiam peterent, subito mundata uicißim
Mirantur sua membra uiri, uariumq; tuentes
Esse nihil, sese pariter speculantur, & omnes
Explorant proprias alterno lumine formas.
E quibus, ut grates ageret pro munere tanto,
Vix unus reduci conuersus tramite, pronus
Sternitur ad terram, dominum uirtutis adorans,
Atq; sacerdoti uero sua protulit ora.
Denique; pontificum princeps summusq; sacerdos,
Quis nisi Christus adest? gemini libaminis auctor,
B Ordine Melchisedec, cui dantur munera semper
Quæ sua sunt, segetis fructus, & gaudia uitis.
Cùm residens, cæcus Timæi filius, illud
Propter iter, dominum per quod cognouerat ire,
Vociferans crebro lumen clamore petißet,
Nec populo prohibente tacens, accedere iussus
Ad dominum, palpante manu, uisumq; recepit,
Et nullo ducente redit. cùm fortiter instat
Importuna fides, quidquid res dura negarit,
Sola frequens uotis oratio præstat honestis.
Vnanimum panem sic ille petebat amicum,
Qui foribus clausis per opaca silentia noctis,
Obnixeq; diu confidenterq; neganti
Vocibus aßiduis precibusq; extorsit anhelis.
Præteriensq; uiæ dominus loca Samaritanæ,
Humanam flagrante sitim collegerat æstu,
Fonsq; perennis aquæ, modicam desiderat undam;
Vt biberet, quã corpus erat. tunc accola gentis
Stans mulier, paruũ puteo quæ traxerat haustum,
Cùm dare cunctatur perituræ munera lymphæ,
Agnoscens propriam numeroso coniuge uitam,
Orat inexhausti tribui sibi dona fluenti
Aeternam positura sitim: qua nemo carere
Dignus erit, Domini nisi mersus gurgite Christi,
Percipiat placidas animæ, non corporis undas.
Dumq; sui medius residens testudine templi
Ore tonans patrio, directi ad peruia callis
Errantem populum monitis conuertit amicis:
Ecce trahebatur, magna stipante caterua,
Turpis adulterij mulier lapidanda reatu.
Quam Pharisæa manus placido sub iudice sistens,
Dum damnare parat, plus liberat. omnibus illis
Nam simul è turbis proprio sine crimine nullus
Accusator erat, saxum qui mißile primus
Sumeret, obscœnæ feriens contagia mœchæ.
Nec poterat quisquam festucam euellere paruam
Ex oculo alterius, proprio qui lumine grandem
Sciret inesse trabem, profugus sic ille receßit:
Impetus, & clemens donat sententia culpam,
Iam non peccandi sub conditione solutam:
Nam uomitum quicunq; suum canis ore relambit,
Nec ueterem studet hic ueniã, nec habere futuram,
Huius damna tenens, huius compendia perdens.
Inde means, genitum cernit considere cæcum,
Qui malè prægnantis dilapsus uentre parentis,
In lucem sine luce ruit. tunc sanguinis ille
Conditor humani, mundiq; orientis origo,
Imperfecta diu proprij non paßus haberi
Membra operis, natale lutũ per claustra genarum
Illiniens, hominem ueteri de semine supplet.
Nec uisum tamen antè capit, quàm uoce iubentis
Accepta domini, Siloam uenisset ad undam,
Et consanguinei fotus medicamine limi,
Pura oculos fcuisset aqua. mox ergo gemellæ
Vultibus effulgent acies, tandemq; merentur
Ignotum spectare diem. cognoscite cuncti,
Mystica quid doceant animos miracula nostros.
Cæca sumus proles miseræ de fœtibus Euæ,
Portantes longo natas errore tenebras:
Sed dignante Deo mortalem sumere formam
Tegminis humani, facta est de uirgine nobis
Terra salutaris, quæ fontibus oblita sacris
Clara renascentis reserat spiramina lucis.
Bethaniæ inde solum repetens intrarat, ibiq;
Lazarus occiduæ tumulatus sorte iacebat
Iam quarto sine luce die, claususq; sepulchri
Marmore, corruptum tabo exhalabat odorem.
Flebant germanæ, flebat populatio præsens,
Flebat & omnipotens, sed corpore, non deitate,

Exanimesq́; artus, illa pro parte dolebat,
Qua moriturus erat, lacrimisq́; impleuit amicum
Maiestate Deum. quid credere Martha moraris,
Quid'ue Maria gemis? Christũ dubitatis, an unum
Posit ab infernis hominem reuocare cauernis,
Qui dabit innumeras post funera surgere turbas?
Ergo ubi clamantis domini sonuit tuba dicens,
Lazare perge foras: magno concussa pauore
Tartara dissiliunt, erebi patuere recessus,
Et tremuit lethale chaos, mortisq́; profundæ
Lex perit, atq; anima proprias repetente medullas
Cernitur ante oculos uiuens astare cadauer.
Postq́; sepulchralem tandem recreatus honorem,
Ipse sibi moriens, & postumus extat, & hæres.
Vtq; caduca uagi contemnens culmina secli,
Monstraret se ritè Deum, non curribus altis
(Qui pompæ mortalis honor) rapidisq́; quadrigis
Puluereum sulcauit iter, nec terga frementis
Ardua pressit equi, phaleris qui pictus, & ostro,
Ore cruentatum mandendo concutit aurum:
Sed lento potius gestamine uilis aselli
Rectori sufficit honos, leuis ungula cuius
Vt tanto sessore, decus mirabile portans,
Nobilior sub fasce foret, non illius impar,
Qui patulo Christum, licet in præsepe iacentem,
Agnouit tamen esse Deum, plebs omnis adorans
Insolito molles subiecit tramite uestes.
Dicite gentiles populi, cui gloria regi
Talis in orbe fuit, cui palmis compta uel unquam
Frondibus arboreis laudem cœlestibus hymnis
Obuiâ turba dedit? domino nisi cũ patre Christo,
Qui regit æthereũ princeps in principe regnum,
Cui sanctus semper conregnat spiritus æquè.

LIBER QVARTVS.

HAs inter uirtutis opes, iam proxima Paschæ
Cœperat esse dies, domini cũ gloria uellet
Ponere mortalem, uiuamq́; resumere carnem,
Non aliam, sed rursus eam quam munere plenam
Lucis ab infernis releuans ad sidera duxit,
Exclamansq́; palàm: pater ista memet in hora
Saluifica, sed in hanc ideo ueni tamen horam,
Clarifica nomenq́; tuum, permagnaq́; cœlo
Vox resonans uenit per nubila: clarificaui,
Clarificabo iterum. quid apertius est patre teste,
Cœlo assertore? at nec sic cognoscere Christum
Gens uoluit Iudæa Deum. pars esse ferebat
Hoc tonitrum, pars angelicã crepuisse loquelam. A
O gens cæca oculis, ô gens durissima corde.
Num tonitrus potuit Christum, siue angelus ullus
Auctorem generasse suum, qui nomine Patris
Audito responsa daret? sed ab ore tonantis,
Natum agnoscentis, populus quô crederet astans,
Vox emissa, suo respondit consona uerbo.
Annua tunc sacræ celebrans per munera cœnæ
Paschales ex more dapes, humilemq́; ministrum
Se faciens, & grata suis exempla relinquens,
Assurgit, famulisq́; libens famulatur, & omnem
Linteolo accinctus tantum inclinauit honorem,
Discipulis ut sponte lauans uestigia cunctis,
Nec Iudam exciperet, quem proditionis iniquæ
Nouerat auctorem. sed nil tibi gloria saeue
Traditor illa dabat, pedibus consistere mundis,
Qui sensu pollutus eras: uelut omne sepulcrum
Exteriora gerens albæ uelamina formæ,
Sordibus interius, fœdoq́; cadauere plenum.
Nec dominum latuere doli, scelerisq́; futuri
Prodidit auctorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat. nam corporis atq;
Sanguinis ille sui postquàm duo munera sanxit, B
Atq; cibum, potumq́; dedit, quo perpete nunquam
Esuriant, sitiantq́; animæ sine labe fideles:
Protinus in Iudam, sedes ubi liuor habebat,
Spiritus intrauit teterrimus, armaq́; sumens
In dominum seruile dedit consurgere bellum.
Pactus grande nefas, parua mercede: neq; illi
Culpa datur precio, sed inhærent crimina facto.
Tantundem sceleris, terdena nomismata sumens
Argenti, paruo cæcatus munere, gessit
Quantum cuncta simul terrarum regna, marisq́;
Diuitias, omnemq́; uagis cum nubibus æthram
Si caperet, gesturus erat. neq; enim bona mundi
Sufficerent, magni fuso pro sanguine Christi,
Qui pater est mundi, qui fecerat hunc quoq; nasci.
Atq; utinam sterili damnatus matre nequisset
Natalem sentire diem, nec luminis huius
Hausisset placidas flabris uitalibus auras,
Aeterno torpore latens, miseroq́; fuisset
Sors melior nescire datam, quàm perdere uitam.
Aut malè fusus humo, confestim munera lucis
Perderet, ut puluis, quem uentus proijcit ingens
A facie terræ, rapidisq́; uolatibus actus
Spargitur in uacuas nebulis obscurior umbras.

Tu

A Tune cruente, ferox, audax, insane, rebellis,
Perfide, crudelis, fallax, uenalis, inique,
Traditor immitis, ferae productor, impie latro,
Praeuius horribiles comitaris signifer enses?
Sacrilegamq; aciem gladijs, fustibusq; minacem
Cùm moueas, ori ora premis, mellíq; uenenum
Inseris, & blanda dominum sub imagine prodis?
Quid socium simulas, & amica fraude salutas?
Nunquid terribiles aut pax coniurat in enses,
Aut truculenta pio lupus oscula porrigit agno?
Traditus ergo uiris operator sanctus iniquis,
Consuetam non liquit opem, pueroq; reuulsam
Ense Petri (nequa pius à pietate uacaret)
Reddidit auriculam. nec enim uindicta tonanti
Conueniens humana fuit, qui millia patrem
Angelicas sibimet legiones poscere posset
Plus duodena dari, si mallet sumere poenas
De meritis, quàm sponte suas ignoscere plagas:
Tunc parci mucrone iubet, quia uenerat ipse
Ponere pro cunctis animam, non tollere cuiquam.
Iamq; Petro clara iamdudum uoce fatenti
Cum domino se uelle mori, prius aliger, inquit,
Quàm gallus cantet, hac me ter nocte negabis,
B Non reprobando fidem, sed praedicendo timorem.
Continuò ad tristes Caiphae deducitur aedes,
Ille sacerdotum fuerat tunc deniq; princeps,
Et princeps scelerũ. namq; hoc residente cathedra
Pestifera, falsis agitatum testibus ardet
Concilium, iamiamq; uolant mendacia mille
In dominum, uanis hominum conflata fauillis.
Quae pereunt leuitate sui, uelut ignis oberrans
Arentes stipulas, uires cui summa cremandi
Materies infirma rapit, uictoq; furore
Labitur inualidae deformis gloria flammae.
Postquam nulla dolis patuit uia, brachia tolli
Armat in insontẽ saeuus furor: heu mihi quantis
Impedior lacrimis, rabidum memorare tumultum,
Sacrilegas mouisse manus, non deniq; passim
Vel colaphis pulsare caput, uel caedere palmis,
Aut spuere in faciem plebs execranda quieuit.
Ille tamen patiens, subiecto corpore totum
Sustinuit, nostraeq; dedit sua membra saluti.
Nãq; per hos colaphos, caput est sanabile nostrũ.
Sputa haec per dominum nostram lauere figuram.
His alapis nobis libertas maxima plausit.
At senior, cui cuncta potẽs praedixerat auctor,
Quae uentura forent (quoniam transire nequiuit
Infectum, quod Christus ait) se prorsus adesse
Ipsius ex socijs, semel, ac bis, terq; negauit,
Vt gallus cecinit, completa est dictio Christi,
Et sensus rediere Petro. memor ille malorum
Immemoris damnauit opus, geminúq; sequente
Culpa fugit: cedunt lacrimis delicta profusis,
Et dulcem ueniam fletus generastis amari.
Iamq; dies aderat nocturna maestior umbra,
Flagitium ausura nouum, tenebrisq; remotis
Pandebat populis Iudaeae crimina gentis.
Mox igitur dominum Pilati ad moenia duci
Nexibus astrictum Iudas ut uidit iniquus,
Diriguit, scelerisq; sui commercia reddens
Incassum facti precium, non facta reliquit.
Nam quod enim prodest illic trepidare timore,
Nullus ubi timor est? aut quae confessio tetro
Lucet in inferno? cùm iam demersa securis
Arboris infandae radicibus, exitialem
Quae peperit fructum, feralia germina uertat
Funditus, et dignis perennis mala robora flammis:
Continuoq; trucis correptus mente furoris,
Se quoq; morte petit, tanquã tunc sanior esset,
Cùm scelus ulcisci praecurreret, ipsaq; dirae
Guttura uocis iter, cuncti quae uendere mundi
Ausa redemptorem, nodatis faucibus angens
Infelicem animam laqueo suspendit ab alto.
Lenior ira quidem tanto pro crimine culpae,
Cunctorum cui nulla foret par poena malorum.
Exitus hic mortis tamen, & sublime cadauer
Ostendit populis, quanto de culmine lapsus
Pridem discipulus, qui nunc reus, alta relinquens
Sidera, tartareum descendit adusq; profundum:
Tunc uir apostolicus, nunc uilis apostata factus.
At dominus patiens, cum praesidis ante tribunal
Staret, ut ad iugulum ductus mitissimus agnus,
Nil inimica cohors insontis sanguine dignum
Repperiens, regem quòd se rex dixerat esse
Obijcit: & uerum, mendax pro crimine ducit.
Nec mirum, si iura Dei gens perfida uitet,
Imperiumq; neget, lucos quae semper amauit,
Idola dilexit. simili nam more furentes
Tunc coluere Baal nunc elegere Barabbam,
Damnatoq; pio, conseruatoq; proteruo
Mutauit per utrumq; uiam sententia iustam.
Auctor mortis erat iussus qui sumere lucem:

Auctor lucis erat, iussusque qui sumere mortem.
Credite iam Christum, pro cunctis credite passum.
Quid dubitatis adhuc? en sectus terga flagellis,
Subditus opprobrijs, pœnas amplectitur omnes,
Nec dignus sentire necem ceu latro periret.
Heu falx torua patrum, segetem cæsura nepotũ:
Heu facinus Pilate tuum, quot gesseris uno
Crimina iudicio, uigili si mente notares:
Non solas lauisse manus, sed corpore toto
Debueras sacrum ueniæ sperare lauacrum.
Corripis insontem, sistis sub præside regem,
Præponisque humana Deo: qua morte teneris,
Qui dominum numerosa cruci post uulnera figis?
Cumque datus sæuis ad pœnam sanctus abiret
Militibus, rubri uilem subtegmine cocci
Vestitur chlamydem, species ut cuncta cruenta
Mortis imago foret, spinis circumdedit amplum
Nexa corona caput, quoniam spineta benignus
Omnia nostrorum susceperat ille malorum, (per,
Implet harũdo manũ, sceptrum, quod mobile sem-
Inualidum fragile est, uacuum, leue: moxque alienos
Deponens habitus, proprium suscepit amictum:
Scilicet humanæ positurus tegmina carnis,
Et sumpturus item, nil iam ut mutabile ferret
Post mortem, propria cum maiestate resurgens,
Humano ponens mortalem tegmine carnem.
Nec sine diuino cõstat moderamine gestum,
Quod uinum cum felle datum, tristemque saporem
Suscipiens tetigit labijs, & ab ore remouit,
Quippe necem paruo degustaturus amaram
Tempore, quam reduci contemnere carne pararet.
Protinus in patuli suspensus culmine ligni,
Relligione pia mutans discriminis iram
Pax crucis ipse fuit, uiolentaque robora membris
Illustrans proprijs, pœnam uestiuit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beauit.
Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ dominum portauit ouans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis:
Splendidus auctoris de uertice fulget Eous,
Occiduo sacræ lambuntur sidere plantæ,
Arcton dextra tenet, medium læua erigit axem,
Cunctaque de membris uiuit natura creantis,
Et cruce complexũ Christus regit undique mundum.
Scribitur & titulus, hic Rex est Iudæorum,
Quod nihil à deitate uacet. nam cœlitus actum, A
Hoc Ebræa refert, hoc Græca, Latinaque lingua,
Hoc docet una fides, unum ter dicere regem.
Huius in exuuijs sors mittitur, ut sacra uestis
Intemerata manens, à Christo schisma uetaret.
Quinetiam insontis latere ex utroque cruentos
Constituere uiros, meritum licet omnibus unum,
Non faciat similes quamuis sententia. nanque
Inter carnifices sancto pendente latrones,
Par est pœna trium, sed dispar causa duorum.
Hi mundo sunt quippe rei pro crimine multo:
Huic reus est mundus, saluatus sanguine iusto,
Supplicijsque tamen rerum dominator in ipsis
Iura potestatis non perdidit æquus utrunque
Iudex nanque tuens, hunc eligit, hunc reprobauit,
Amborum meritum præcelso examine pensans.
Vnus enim, quem uita ferox nec morte reliquit,
In dominum scelerata mouens conuicia, dictis
Mordebat proprijs, & tanquam setiger hircus
Ore uenenoso uitem lacerabat amœnam:
Alter adorato per uerba precantia Christo,
Saucia deiectus flectebat lumina, tantum
Lumina, nam geminas arcebant uincula palmas.
Quem dominus, ceu pastor ouem deserta per arua B
Colligit errantem, secumque adducere gaudet
In campos paradise tuos, ubi flore perenni
Gramineus blanditur ager, nemorumque uoluptas
Irriguis nutritur aquis, interque benigne
Conspicuos pomis non deficientibus hortos,
Ingemit antiquum serpens habitare colonum.
Ambo igitur uarium diuerso calle latrones
Aggressi facinus uiolentum, grande patrarunt.
Infernas adit ille fores, adit iste supernas:
Ille profunda sequens, penetrauit claustra gehẽnæ:
Abstulit iste suis cœlorum regna rapinis.
Interea horrendæ subito uenere tenebræ,
Et totum tenuere polum, mœstisque nigrantem
Exequijs texere diem. sol nube coruscos
Abscondens radios, tetro uelatus amictu
Delituit, tristemque infecit luctibus orbem,
Tota sibi oppositum fratrem quòd Delia haberet,
Cùm suberat terris, supero ille in culmine cœli,
Impia perpetuam timuerunt secula noctem.
Hunc elementa sibi meruerunt cernere uultum
Auxilijs orbata Patris lætata per ortum,
Mœsta per occasum. nam lux ut tempore fulsit

A Nascentis domini, sic hoc moriente recessit,
Non absens mansura diu, sed mystica signans
Per spacium secreta suum: quippe ut tribus horis
Caeca tenebrosi latuerunt sidera coeli,
Sic dominus clausi triduo tulit antra sepulchri.
Nec tellus sine clade fuit, quae talia cernens
Funditus intremuit, dubioq; in fine supremum
Expauit natura modum, ne cogeret omnem
Summus apex inferna petens succumbere molem,
Auctoremq; sequens per tartara mundus abiret:
Sed pietas immensa usgas properabat ad umbras,
Perdita restituens, non consistentia perdens.
Nulla tamen tanti metuerunt signa pericli,
Qui dominum fixere cruci: quin insuper haustum
Cùm peteret sitiens, unus de plebe nefanda
Peniculo infusum calamo porrexit acetum.
Manzeribus populis in deteriora uolutis
Conueniens liquor ille fuit. nam dulcia uina
Sicut in horrendum cùm conuertuntur acetum,
A mensis proiecta iacent: ita tempore prisco
Gens accepta Deo, nunc est odiosa propago.
Ergo ubi cuncta boni cõpleta est passio Christi,
Ipse animam proprio dimisit corpore sanctam,
B Ipse iterum sumpturus eam: quia mortuus idem,
Idem uiuus erat, membris obeuntibus in se,
Non abeunte Deo: cuius uirtute retrorsum
Infernae patuere uiae, ruptaeq; fatiscunt
Diuisa compage petrae, rediuiua iacentum
Corpora sanctorum fractis abiere sepulcris
In cineres animata suos, subitoq; fragore
Illud ouans templum maioris culmina templi
Procubuisse uidens, ritu plangentis alumni
Saucia discisso nudauit pectora uelo,
Interiora sui populis arcana futuris,
Iam reseranda docens: quia lex uelamine Mosi
Tecta diu, Christo nobis ueniente patescit.
Dic ubi nunc tristis uictoria? dic ubi nunc sis
Mors stimulis horrenda tuis? quae semper opimis
Instaurata malis, cunctas inuadere gentes
Poenali ditione soles. en pessima, non tu
Peruenis ad Christum, sed Chuistus peruenit ad te:
Cui licuit sine morte mori, quiq; omnia gignens,
Omnia constituens, te non formauit ut esses:
Semine uipereo, culpa genitrice crearis,
Et uenia regnante peris. iam spiritus artus
Liquerat ad tempus, patulo iam frigida ligno
Viscera pendebant, & adhuc furor arma ministrãs
Cuspide perfossum uiolat latus: ecce patenti
Vulnere purpureus cruor & simul unda cucurrit.
Haec sunt quippe sacrae pro relligionis honore,
Corpus, sanguis, aqua, tria uitae munera nostrae.
Fonte renascentes, membris & sanguine Christi
Vescimur, atq; ideo templum deitatis habemur,
Quod seruare Deus nos annuat immaculatum,
Et faciat tenues tanto mansore capaces.
Ergo ubi depositi thesaurum corporis amplum
Nobilis accepit domino locus ille iacente,
Nobilior surgente tamen: generatio fallax
Audebat sub corde nefas, quòd nocte silenti
Discipuli Christum raperent, & abisse referrent
Ter redeunte die, sicut praedixerat ipse.
Quo stimulante metu, uigilum munimina poscunt
Plura dari, saeuaq; locum obsidione teneri.
Si nõdum post uincla crucis, post uulnera ferri,
Post obitum mortis, numerosa caede cruentum
Carnifices implestis opus, nec creditis illum:
Qui toties imis animas produxit ab umbris,
Posse suam reuocare magis: peioribus aptos
Consilijs armate dolos, signate sepulchrum,
Ponite custodes, monumento aduoluite saxum.
Quis poterit seruare Deum, cui cardine rerum
Cuncta patent, undis habitat, per tartara regnat,
Et coeli de nube tonat? quid saeue tumultus
Excubijs deperdis opus? quid niteris illam
Explorare fidem, cui non uis credulus esse?
Coeperat interea post tristia sabbata felix
Irradiare dies, culmen qui nominis alti
A domino dominante trahit, primusq; uidere
Promeruit nasci mundum, atq; resurgere Christum.
Septima nam Genesis cùm dicit sabbata, claret,
Hunc orbis caput esse diem, quem gloria regis
Nunc etiam proprij donans fulgore trophaei,
Primatum retinere dedit. hoc luminis ortu
Virgo parens, aliaeq; simul cum munere matres
Messis aromaticae, notum uenère gementes
Ad tumulum, uacuumq; uident iam corpore factum,
Sed plenum uirtute locum. nam missus ab astris
Angelus, amoti residebat uertice saxi,
Flammeus aspectu, niueo praeclarus amictu,
Qui gemina specie terrorem & gaudia portans,
Cunctaq; dispensans custodibus igne minaci
Venerat, in forma Christum quaerentibus alba.

Illae igitur dominum calcata uiuere morte
Angelica didicere fide: perterritus autem
Miles, in ancipiti retinet discrimine uitam,
Deserta statione fugax: testisq; timoris
Vera refert gratis, sed post data munera fallit,
Discipulumq; globum placidi sub tempore somni,
Clàm sibi nocturna Christum abstraxisse rapina
Compositus simulator ait. fare improbe custos,
Responde scelerata cohors, si Christus (ut audes
Dicere) concluso furtim productus ab antro
Sopitos latuit, cuius iacet intus amictus,
Cuius ad exuuias sedet angelus? an'ne beati
Corporis ablator uelocius esse putauit
Soluere contectum, quam deuectare ligatum?
Cùm mora sit furtis contraria. cautius ergo
Cum domino potuere magis sua lintea tolli,
Mentita est uox uana sibi. tamen ista figuram
Res habet egregiam: Iudaeis constat ademptum,
Quem nos deuoto portamus pectore Christum.
Plange sacerdotes perituros, plange ministros,
Et populum Iudaea tuum pro talibus ausis.
Non tuba, non unctus, nõ iam tua uictima grata est.
Quae'nam bella tibi clanget tuba rege perempto?
Quis tuus unctus erit, quae uerũ amiseris unctum?
Victima quae dabitur, cum uictima pastor habetur?
Discedat synagoga, suo fuscata colore,
Ecclesiam pulchro Christus sibi iunxit amore:
Haec est conspicuo radians in honore Mariae,
Quae cùm clarifico semper sit nomine mater,
Semper uirgo manet: huius se uisibus astans
Luce palàm Dominus prius obtulit, ut bona mater
Grandia diuulgans miracula, quae fuit olim
Aduenientis iter, haec sit redeuntis & index.
Mox alijs conuiua potens in fragmine panis
Agnitus enituit, quia uerus panis apertis
Semper adest oculis. fidei quos gratia claros
Efficit, ut dominum uiuentem cernere possint.
Saepe dehinc proprios diuersi temporis horis
Discipulos manifestus adit, uescentibus illis
Extemplò nunc ora ferens, nunc piscis obusti
Atq; faui mandens epulas, quo ritè doceret
Corporeas res esse dapes, seseq; uideri
In membris, quibus antè fuit: formidine rursus
Plebis'apostaticae, dominum quae caeca negasset.
Cùm foribus clausis resideret turba fidelis
Pace salutantis sese intulit, atq; foratas
Expandens palmas, nudat latus. ast ibi Thomas, A
Cui Didymus cognomen erat, cum fratribus unà
Non fuerat, dubiamq; fidem sub corde gerebat,
Donec rursus eo pariter residente ueniret,
Qui nunquam subtractus erat: tunc limine clauso
Constitit in medio, non dedignatus apertum
Discipulo monstrare latus, tactuq; probari
Vulneris, & mentem patienter ferre labantis.
Agnitus hinc potius, quòd sit dubitantis amicus.
Quisquis enim artifices caeca sub imagine fraudes
Instruit, & uanas cupit exercere figuras,
Non uult agnosci, non uult sua facta requiri,
Vt lateant sub nube doli, nebulaq; recludens
Omnia, sollicitos odit simulator amicos.
Gnarus item dominus Petro piscãte per aequor
Cum socijs, captum esse nihil, demittere lina,
In dextras hortatur aquas, mox gurgite clauso
Pendula fluctiuagam traxerunt retia praedam,
Per typicam noscenda uiam. nam retia dignis
Lucida sunt praecepta Dei, quibus omnis in illa
Dextra parte manens concluditur, ac simul ulnis
Fertur apostolicis Domini ad uestigia Christi.
Nec piscis prunaeq; uacant, & panis in uno
Discipulis inuenta loco, quis'nam ambigat unam B
His rebus constare fidem? quippe est aqua piscis,
Christus adest panis, sanctus quoq; spiritus ignis.
Hinc etenim abluimur, hoc pascimur, inde sacra
Tunc praeceptor eos epulis inuitat edẽdis, (mur,
Alloquijs de more pijs, mensamq; petentes
Vnanimes nota domini pietate fruuntur,
Et Christum sensere suum: modicoq; paratu
Postquam uicta fames, & surrexere relictis
Ritè toris, an corde Petrus se diligat alto
Explorat dominus, Petrus annuit. ergo nitentes
Pastor amans augere greges, operario in omni
Parte bono commẽdat oues, commendat & agnos:
Hoc terno sermone monens, ut terna negantis
Culpa recens, parili numero purgata maneret.
Inde sequenda docens, pacem omnes, inquit, ha
Pacem ferte meam, pacem portate quietam: (bete,
Pacem per populos monitis dispergite sanctis.
Et mundum uacuate malis, gentesq; uocate
Finibus è cunctis, latus quà tenditur orbis,
Iussis mando meis, omnesq; in fonte lauari.
Haec ubi dicta pio Dominus sermone peregit,
Bethaniae mox arua petit, coramq; beatis

Qui

A Qui tantum meruere uiris spectare triumphum,
Aethereas subuectus abit sublimis in auras.
Ad dextram sedet ipse patris, totumq; gubernat
Iure suo, qui cuncta tenens excelsa, uel ima.
Tartara post cœlum penetrat, post tartara cœlū.
Illi autem lætis cernentes uultibus altas
re super nubes dominum, tractusq; coruscos
Vestigijs calcare suis, ueneranter adorant,
Sidereasq; uias alacri sub corde reportant,
Quas cunctos doceant. testes nam iure fideles
Diuinæ uirtutis erant, qui plura uidentes
Innumerabilium scripserunt pauca bonorum.
Nam si cuncta sacris uoluissent tradere chartis
Facta redemptoris, nec totus cingere mundus
Sufficeret densos per tanta uolumina libros.

CAELII SEDVLII PRESbyteri ueteris et noui Testamenti collatio.

Cantemus socij Domino, cātemus honorē,
Dulcis amor Christi personet ore pio
Primus ad ima ruit, magna de luce superbus:
B Sic homo cū tumuit, primus ad ima ruit.
Vnius ob meritum, cuncti periere minores:
Saluantur cuncti, unius ob meritum.
Sola fuit mulier, patuit quā ianua letho:
Et quā uita redit, sola fuit mulier.
Frater iniquus erat, iustum qui perculit olim:
Damnator Christi, frater iniquus erat.
Transitus ille monet, quid prima amisit origo:
Quid uentura parent, transitus ille monet.
Arca leuatur aquis, homines ne perderet æquor:
Ne pereant homines, arca leuatur aquis.
Sume pater populos pro nati uulnere cunctos:
Cùm Christum tradis, sume pater populos.
Hostia summa patris tacitis signata figuris,
Quam referat Christus, hostia summa patris.
Claudicat ecce, uidēs dominū, dū præualet heros,
Aspera gens Christum claudicat ecce uidens.
Reppulit ille famem distractus crimine fratrum,
Venditus est Christus, reppulit ille famem.
Perfide corde peris, dum uastant omnia plagæ:
Dum cessant plagæ, perfide corde peris.
Agnus ab hoste sacer reuocauit sanguine patres,
Sanguine nosq; refert agnus ab hoste sacer.
Obruit unda nefas populo gradiente per æquor,
Nunc mundi populis obruit unda nefas.
Murmurat impietas, manna ueniente, refecta,
Panis adest Christus, murmurat impietas.
Plebs sibi dura capit terræ cultoris adoptat:
Abstulit heu Christum plebs sibi dura caput.
Lex dedit iudicium ueteris de crimine pœnæ,
Quoq; salus ueniat lex dedit indicium.
En lapis irriguus, satiare incredule fonte:
Qui Christum reprobas, en lapis irriguus.
Carpitur igne sacro munus, uotumq; piorum,
Seditiosa tribus carpitur igne sacro.
Regna beata patris legis non contigit heres,
Christus dispensat regna beata Patris.
Destruit arca Dei muros, dum circuit hostis:
Sic hostem mundi destruit arca Dei.
Area uellus habet, madido sed uellere sicca est,
Siccum tota madens area uellus habet.
Vincis honore Dei promisso munere gentes,
Affectum natæ uincis amore Dei.
Tu decus omne tuis, qui sternis cæde Goliam,
Qui uincis mundum, tu decus omne tuis.
Maxima dona Dei cuncti cecinere Prophetæ,
Impleuit Christus maxima dona Dei.
Pondera dura tulit, mandatum legis, & iram,
Gratia mandati pondera dura tulit.
Virgo Maria nitet, nullo temerante pudorem,
Post partum pueri, uirgo Maria nitet.
Filius hic hominis fit maxima quæstio mundi,
Nobiscum Deus est filius hic hominis.
Gaudia magna Dei mundus percepit & ambit,
Respuit heu mundus gaudia magna Dei.
Signa mouent populos, cernunt magnalia cæci,
Nulla tamen duros signa mouent populos.
Aspera mors populis ligno deducta cucurrit,
Aufertur ligno, aspera mors populis.
Ipse tulit Dominus, pro pœnis munera, seruis,
Pro seruis pœnas ipse tulit Dominus.
Vita beata necem miseris auertere uēnit,
Pertulit à miseris uita beata necem.
Lumen adesse Dei persensit tartarus ingens,
Nec cernunt homines lumen adesse Dei.
Mors fera per hominē miserū, sibi subdidit orbē,
Subdita contremuit mors fera per hominem.
Suscitat ecce genus morti pater ille profanus,
Ad uitam Christus suscitat ecce genus.
Hic populus dominum dura ceruice negauit,
Suscepit primus hic populus dominum.

Sanguine læta redit fuso gens impia Christi,
Gustato Christi sanguine læta redit.
Crimina cuncta suis terrenus contulit auctor,
Dissoluit Christus crimina cuncta suis.
Libera corda sibi facinus deuinxerat olim,
Nunc reficit Christus libera corda sibi.
Fortia uincla dedit peccati sæua potestas,
Dulcis amor Christi fortia uincla dedit.
Iam super astra sedet, cuncti exultate fideles,
Perfide quid sæuis, iam super astra sedet.
Mortuus ille tonat, cœlum terramq; subegit:
Quid facient hostes? mortuus ille tonat.
Pellitur umbra die, Christo ueniente, figura:
Christus adit gentes, pellitur umbra die.
Te properare docent, & signa, & secula prima:
Nos sacra quæ gerimus, te properare docent.
Vnicus adueniens firmauit uota piorum,
Vota dedit nobis unicus adueniens.
Paßio Christe tua compleuit munera legis,
Munera nostra replet, paßio Christe tua.
Hic homo, qui Deus est, spes est antiqua piorum,
Spes in fine dijs, hic homo, qui Deus est,
Munus erat fidei toto credentibus æuo:
Qui dedit ut credat, munus erat fidei.
Te ueniente Deus, mundanus concidit error,
Occidet hic mundus, te ueniente Deus.
Gratia plena Dei est, quæ totis gentibus extat:
Abscedant sectæ, gratia plena Dei est.
Sola columba redit, quæ totum circuit orbem:
Discedant corui, sola columba redit.
Adueniet dominus dare digna pijs, mala prauis:
Credite iam miseri: adueniet dominus.
Visio Christe tui, tormentum & pœna malorũ est:
Gloria cuncta bonis, uisio Christe tui.
Gloria magna Patri, semper tibi gloria nate
Cum sancto Spiritu gloria magna Patri.

CAELII SEDVLII PRESBYteri Hymnus Acrostichis, totam uitam Christi continens.

A solis ortus cardine
Adusq; terræ limitem,
Christum canamus principem
Natum Maria uirgine.
Beatus auctor seculi,
Seruile corpus induit,
Vt carne carnem liberans
Ne perderet quod condidit.
Clausæ parentis uiscera
Cœlestis intrat gratia:
Venter puellæ baiulat,
Secreta quæ non nouerat.
Domus pudici pectoris
Templum repente fit Dei,
Intacta, nesciens uirum,
Verbo concepit filium.
Enixa iam puerpera est,
Quam Grabriel prædixerat,
Quem matris aluo gestiens
Clausus Ioannes senserat.
Fœno iacere pertulit,
Præsepe non abhorruit,
Paruoq; lacte pastus est,
Per quem nec ales esurit.
Gaudet chorus cœlestium
Et angeli canunt Deo,
Palamq; fit pastoribus
Pastor, creator omnium.
Herodes hostis impie,
Christum uenire quid times?
Non abripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.
Ibant Magi, quam uiderant
Stellam sequentes præuiam,
Lumen requirunt lumine.
Deum fatentur munere.
Katerua matrum personat,
Collisa deflens pignora,
Quorum tyrannus millia
Christo sacrauit uictimam.
Lauacra puri gurgitis
Cœlestis agnus attigit:
Peccata, quæ non detulit,
Nos abluendo sustulit.
Miraculis dedit fidem,
Habere se Deum Patrem,
Infirma sanans corpora,
Resuscitans cadauera.
Nouum genus potentiæ.
Aquæ rubescunt hydriæ,
Vinumq; iussa fundere
Mutauit unda originem.

Orat

A Orat salutem seruulo
Flexus genu centurio.
Credens ardor plurimus
Extinxit ignes febrium.
Petrus per undas ambulans
Christi leuatur dextera:
Natura quam negauerat,
Fides parauit semitam.
Quarta die iam fœtidus
Vitam recepit Lazarus,
Cunctisq; liber uinculis
Factus superstes est sibi.
Riuos cruoris horridi
Contacta uestis obstruit,
Fletu rigante supplicis
Arent fluenta sanguinis.
Solutus omni corpore
Iussus repentè surgere,
Suis uicißim greßibus
Aeger uehebat lectulum.
Tunc ille Iudas carnifex
Ausus magistrum tradere,
Pacem ferebat osculo,
Quam non habebat pectore.
Verax datur fallacibus,
Pium flagellat impius,
Crucíq; fixus innocens,
Coniungitur latronibus.
Xeromyrrham post sabbatum
Quædam uehebant corpori:
Quas allocutus angelus,
Viuum sepulchro non tegi.
Ymnis uenite dulcibus,
Omnes canamus subditum
Christi triumpho tartarum,
Qui nos redemit uenditus.
Zelum draconis inuidi,
Et os leonis peßimi,
Calcauit unicus Dei,
Seséq; cœlis reddidit.

ARATOR SVBDIACONVS
FLORIANO ABBATI.

B QVi meriti florē maturis sensibus ortum
Nominis ore tui iam Floriane tenes,
Nā primæuus adhuc senib. documēta dedi
E quib. in cœlū uita pararet iter, (sti,
Ad carmen concurre meum, pedibusq; labanti
Porrige de placido sæpe fauore manum.
Ieiuno sermone quidem, sed pinguia gesta
Scripsimus, ac pelagi pondere gutta fluit.
Inter grandiloquos per mille uolumina libros
Maxima cum teneas, & breuiora lege:
Naturæq; modo, quam rerum condidit auctor,
Concordent studijs celsa uel ima tuis.
Quæ genuit tigres, quæ nutrit terra leones,
Formicis, apibus, præbuit ipsa sinum.
Et si respicias dispenset ut omnia rector,
Ingenium mites, uim meruere truces.
Ipsáq; continuum uirtus infracta laborem
Deserit, & uarias quærit habere uices.
Loricam solitus membris imponere miles,
Gymnasij gaudet nudus adire locum.
Et qui ferratas acies atq; agmina uincunt,
Imbelles feriunt per sua tela feras.
Ergo gradū retinens, & prisca uolumina linquēs,
Cede dies operi, quod pia causa iuuat.

ARATOR SVBDIACONVS Vigilio Pontifici.

MOenibus undisonis bellorum incēdia cernēs,
Pars ego tunc populi tela pauentis eram.
Publica libertas, Vigili sanctißime Papa,
Aduenit inclusò soluere uincla gregi.
De gladijs rapiuntur oues pastore ministro,
Inq; humeris ferimur, te reuocante, pijs.
Corporeum satis est sic euasisse periclum,
At mihi plus animæ nascitur inde salus:
Ecclesiam subeo, dimißa naufragus aula,
Perfida mundani desero uela freti.
Transferor ad niueas Petri sine turbine caulas,
Et fruor optati iam statione soli.
Littoris ille sinus ad carbasa nostra parauit,
Fluctibus in medijs cui uia sicca fuit.
Esse reus potero, grates si reddere cessem,
Vnius officio displicuere nouem.
Sensibus ardor inest, horum celebrare labores,
Quorum uoce fides obtinet orbis iter.

Versibus ergo eanam, quos Lucas rettulit, actus
Historiamq; sequens, carmina uera loquar.
Alternis referabo modis, quod littera pandit,
Et tres si qua mihi mystiea corde datur.
Metrica uis sacris non est incognita libris,
Psalterium lyrici composuere pedes.
Hexametris constare modis, in origine linguæ,
Cantica, Ieremiam, Iob quoq; dicta ferunt.
Hoc tibi magne Pater cū defero munus amoris,
Respice quod meritis debita soluo tuis.
Te duce tiro legor, te dogmata disco magistro,
Si quid ab ore placet, laus monitoris erit.

ARATORIS HISTORIAE Apostolicæ, Liber Primus.

VT sceleris Iudæa sui polluta cruore,
Ausa nefas, compleuit opus, rerumq; cre ator
Hoc quod ab humanis sumpsit sine crimine membris,
Humana pro stirpe dedit, dignatus ut ima
Tangeret inferni, non linquens ardua cœli,
Soluit ab æterna damnatas nocte tenebras,
Ad manes ingressa dies: fugitiua relinquunt
Astra polū, comitata Deum, cruce territa Christi,
Vult pariter natura pati, mortisq; potestas
Se uincente perit, quæ pondere mersa triumphi
Plus rapiens nil iuris habet, diuinaq; uirtus
Rursus membra ligans, animata cadauera mouit.
Ad uitam monumenta patent, cineresq; piorum
Natalem post busta nouant, lux tertia surgit.
Maiestas cum carne redit, speciemq; coruscam
Vmbrarum de sede refert, ut ab exule limo
Interclusa diu patriæ repetatur origo,
Omnipotens parat ipse uias, & corpora secum
Post tumulos regnare iubet, moriente ueneni
Semine florigero sua germina reddidit horto.
Iamq; quater denis dominus manifesta diebus
Contulerat per signa fidem, cernentibus illis,
Vsq; sub extremum diffuso in limite mundum,
Quos testes iubet esse suos: miracula rerum
Non poterant celare Deum, documenta resurgens
Quæ sic certa daret, quā mandere: corpora uitam
Hinc humana probant: cœlum petiturus, oliuæ
Progreditur lustrare nemus, quā germine sacro
Luminis & pacis locus est. uult inde reuerti,
Vnde creaturam signata fronte micantem
Diuinus commendat odor, cūm desuper unctos A
Abluit interius Christi de nomine chrisma.
Tollitur astrigerum rediturus uictor in axem,
Et secum quod sumpsit habet: noua pompa triūphi
Arua Deus petijt, homo sidera. quis datur illi
Aetherea de patre fragor, quantumq; resultant
Cœlestes in laude chori, cūm rector Olympi
Euehit excelsis, quicquid suscepit ab imis?
Ingrediensq; polum carnis comitante trophæo,
Exuuias atri raptas de fauce profundi,
Lucis in arce locat, terrenosq; erigit artus,
Quos pietate capit, propter quem uenerat iuit.
Discipulos stupor altus agit, quibus ore corusco
Perspicui dixere uiri, quæ cognita nobis
Et miranda sonant, nunc iam speculemur ouantes,
Imperijq; modum per subdita iura probemus.
Virgine matre satus, calcata morte resurgens,
Cœli sceptra petens, bis nunciat acta ministris:
Nec cessant elementa suo seruire Tonanti,
Stella comes prægressa Magos, uenientis honori
Militat, obsequio nubes famulatur euntis.
Angelicis igitur postquàm est affatibus usa, B
Liquit oliuiferi ueneranda cacumina montis,
Ad messem prælecta manus, qui calle citato
Mœnia nota petunt, quo per sua sabbata mille
Passibus ire licet, qua tunc statione sedebat
Porta Maria, Dei genitrix intacta creantis,
A natoq; ornata suo, mala criminis Euæ
Virgo fecunda fugat: nulla est iniuria sexus,
Restituit quod prima tulit, non uoce querelas
Excitet, aut gemitu mœrentia corda fatiget
Antiqua pro lege dolor: scelera ipsa, nefasq;
Hac potius mercede placent, mundoq; redempto
Sors melior de clade uenit, persona ruinam,
Non natura dedit: tunc fœmina fœta periclum,
Nunc tumuit paritura Deum, mortalia gignens,
Et diuina ferens, per quam mediator in orbem
Prodijt, & ueram portauit ad æthera carnem.
Primus apostolico parua de puppe uocatus
Agmine Petrus erat, quo piscatore solebat
Squamea turba capi, subitò de littore uisus
Dum trahit, ipse trahi meruit: piscatio Christi
Discipulum dignata rapit, qui retia laxet
Humanum captura genus. quæ gesserat hamum
Ad clauim translata manus, quiq; æquoris imi
Ardebat madidas ad littora uertere prædas,

Et

A *Et spolijs implere ratem melioribus undis*
Nunc alia de parte leuat: nec deserit artem
Per latices sua lucra sequens, cui tradidit agnus
Quas passus saluauit oues, totumq; per orbem
Hoc auget pastore gregem, quo munere summus
Surgit, & insinuans diuina negotia, coram
Sic uenerandus ait: nostis quam proditor amens
Mercedem sceleris soluit sibi, tædia noxæ
Horruit ipse suæ, stringens in gutture nocens
Exemplo cessante ream, qui parte necari
Promeruit, qua culpa fuit, crimenq; retractans
Iudicio tali permisit membra furori,
Aeris ut medio communi poneret hosti
Debita pœna locum: cœli terræq; perosus
Inter utrumq; perit, nullis condenda sepulchris
Viscera rupta cadunt, tenuesq; elapsus in auras
Fugit ab orbe cinis, non hæc uacat ultio Iudæ:
Quæ suprema negat, uindictaq; mercis iniquæ
Sic placitura uenit. nam cùm modo rura parasset
Funeris ex precio, cum nomine sanguinis emptus
Cespes, in externas componens busta fauillas
De tumulis fœcundet humum, caret impius agri
B *Fertilitate sui, solusq; excluditur aruis*
Quæ monumenta ferunt, cuius tuba sæua cruentum
Est exorsa nefas, qui signifer oscula figens
Pacis ab indicio bellum lupus intulit agno.
Nũc opus est uotis, quod uerba prophetica clamãt,
Quem liceat supplere uices. tunc summa precãtes
Constituere duos, Ioseph cognomine Iustum,
Matthiamq;, Dei paruum quod nomen, ut aiunt,
Ebræo sermone sonat, humilemq; uocando
Comprobat. ô quantum distant humana supernis
Iudicijs, parui merito transcenditur ille,
Laude hominum qui iustus erat. duodena refulgent
Signa chori, terrisq; iubar iaculatur olympi.
Hæc quoq; lux operis quid præferat, edere pergã.
Quatuor est laterum discretus partibus orbis,
Trina fides uocat hunc, quo nomine fonte lauatur.
Quatuor ergo simul repetens ter, cõputat omnem
Quam duodenarius circumtulit ordo figuram:
Discipulisq; pijs quibus hoc baptisma iubetur,
Mystica caussa dedit numerum recreare priorem.
Spiritus æthereâ descendens sanctus ab aula
Irradiat fulgore locum, quo stemma beatum
Ecclesiæ nascentis erat, quibus igne magistro
Imbuit ora calor, dictisq; fluentibus exit
Linguarum populosa seges, non littera gessit
Officium, non ingenij stillauit ab arte
Vena, nec egregias signauit cera loquelas,
Sola fuit doctrina fides, opulentaq; uerbi
Materies, cœleste datum noua uocis origo
Quæ numerosa uenit, totoq; ex orbe disertis
Sufficit una loqui. dudum uetus æquoris arca
Cùm superasset aquas, turrim uoluere maligni
In cœlum proferre suam, quibus impia corda
Sermonum secuere modos, socijsq; superbis
Affectus cum uoce perit. confusio linguæ
In simili tunc gente fuit, nunc pluribus una est,
Ecclesiæ quoniam uenientis imagine gaudet,
Concordes habitura sonos, & pace modestis
Fit fœcunda redux, humilisq; recolligit ordo.
Quod tumidi sparsere uiri, res maxima cogit
Non reticere diu, quid sit quod spiritus almus
His datur in flamma, Iordanis ab amne columba.
Quod tunc rite canam, promissaq; debita soluam,
Si sua dona ferat. duo sunt hæc signa figuræ.
Vt sit simplicitas, quam congrua diligit ales:
Quæ ne tarda gerat fine dogmatis igne tepores,
Sit pariter succensa fides. ibi destinat undis
Vnanimes, hic ore iubet flagrare docentes.
Mentibus instat amor, sermonibus æstuat ardor.
Hos etiam musto typica ratione moueri
Error priscus ait, quos ebria fonte recenti
Compleuit doctrina poli: noua uasa liquorem
Suscepere nouum, nec corrumpuntur acerbo,
Quo ueteres maduere lacus, de uite bibentes,
Quæ Christo cultore dedit conuiuia uerbis.
Vnde rubent, quas uertit, aquæ, tenuemq; saporem
Legis in ecclesiæ fecit feruescere libris.
Tertia sidereis inclaruit hora loquelis,
Hunc numerũ Deus unus habet, substantia simplex
Personis distincta tribus. quàm plurima nobis
Instrumenta patent, simul hoc & tẽpora mõstrãt.
Primus at ille Petrus, q figit in æquore gressus,
Retia iam cupiens hominum uibrare saluti,
Vt piscatur ouans leuet has de fonte cateruas,
Rettulit æthereos populo mirante triumphos.
Venit ad occiduas carnaliter editus oras,
Humana sub lege Deus, qui temporis expers
Principium de matre tulit: nec uile putauit
(Maiestate potens) terreni sumere formam
Corporis: atq; opifex hominum pars esse, suoq;

Nos precio reuocare sibi, post dona salutis,
Postq; tot erectos pulsis languoribus ægros.
Cum defleta etiam perfundaq; corpora luci
Redderet, & superas iterum concederet auras.
Se quoq; permittens fusæ, genitricis ab aluo
Carnis iura pati, uitam ne perderet orbis,
Maluit ipse mori. sed quod de uirgine fœta
Nascitur, illud obit: ligno suspenditur insons,
Et ligni uacuatur onus. sic uulnus iniqui
Fit medicina Dei. pauidis resplenduit umbris,
Pallida regna petens, propria quem luce coruscum
Non potuit fuscare chaos: fugere dolores,
Infernus tunc esse timet, nullumq; coërcens
In se pœna redit, noua tortor ad ocia languet,
Tartara mœsta gemūt, quia uincula cūcta quiescūt.
Mors ibi quid faceret, quo uitæ portitor ibat?
Hūc Deus omnipotens, cui nunquā terminus instat
Post sacra busta leuat, radiantem in corpore Iesum
Vidimus, & proprijs reducem conspeximus astris.
Sed fugite ô miseri, funesta piacula gentis,
Cui, ueniente Deo ueteres auertere noxas,
Addita sacrilegæ creuerunt uulnera culpæ.
Cur natos Iudæa tuos per uota cruoris
Parricida trahis? quid Christi sanguine fuso,
Hos tecum damnata premis? necdumq; creatos
Festinas proferre reos? homicidaq; lingua
Naturæ percussit iter, cui serior ortus
Quàm facinus, discrimē alit, sceleramq; propago
De natale perit, quæ saucia uoce parentum
In lucem punita uenit. si soluere cura est
Fœcundi crementa mali, felicibus undis
Extinctum reparate genus, spes una remitti
Debita supplicij, post crimina uelle renasci.
Multiplicat iam pastor oues, tria millia uulgi
Non minus illa dies in flumine diluit agni.
Hic primùm post iussa Dei baptismatis usus
Exoritur, data iura probans. nam trina potestas
Colligit hanc prolem, numerū partita per æquum.
Perfectum est quod mille sonat: sic deniq; seclis
Ponimus ætates, cum tempora dicimus orbis.
Res perfecta semel ter iungitur, & facit agmen
Mystica uis numeri: gregis est pia forma nouelli.
Funditur interea per cunctos gratia sensus,
Diuitiasq; metit locuples in amore uoluntas.
Vtq; pij coeant in fœdera pignore certo,
Res laxant, & corda ligant, sine limite census.

A Affectu consorte licet noua iura beatis
Munifica fluxere manu, quibus ubere læto
Diuisæ geminantur opes, & crescit in omnes
Quod faciunt commune sibi, totumq; capessunt
Qui proprium nil esse uolunt: quo fonte cucurrit
Hæc probitas, quæ ue illa fuit bonitatis origo,
Hinc canere incipiam. sacris bis spiritus almus
Discipulis concessus erat, spiratus in illos
A Christo surgente semel: pòst missus ab astris,
Nescia uerba uiris facundus detulit ignis.
Ne quid inexpertum studio meditemur inani,
Spiritus alme ueni, sine te non diceris unquam,
Munera da linguæ, qui das in munere linguas.
Hæc iterata reor, confirmant præmia iustos,
Vt duo iussa colant, tabulis conscripta duabus.
Dilige mente Deum feruenti plenus amore.
Rursus ait, charus quoq; sit tibi proximus, ut tu.
Hoc pactum ius omne tenet, quod spiritus almus
Bis ueniēs per corda creat, semel hūc dedit auctor
In terris, ut ametur homo: pòst misit ab astris,
Vt flagrent humana Deum. dilectio prima est,
Quæ dominū uehementer amat: cui deinde secūda.
Quæ sociat mortale genus. tamen incipit ante
Posterior numero, sequitur comitata secundam B
Quæ prior est. sic forma docet: nisi diligis, inquit,
Cernere quē potis es fratrem: quem cernere nō est,
Nescis amare Deum, concordia nexa calescat.
Ergo pari uoto Dominumq; in pectora condat
Fratris amor, geminæ sibi sit substantia caussæ.
Claudus erat, cui prima dies exordia uitæ
Membrorum cum strage dedit, languore coæuo
Octo lustra gerens. ad quem comitante Ioanne,
Respice, Petrus ait, uotum spes lusit auarum,
Cumq; negat, meliora parat. quàm sæpe grauatos
Desperata iuuant, & semine nata sinistro
Prosperitas, celans mœstis confinia læta
Principijs, ad uota uenit. gaudebat egenus
Plus uacua meruisse manu, qui munera poscens
Est datus sibi. nulla hic mihi uena metalli,
Respondit, quæ fundat opes: ego ditior ægro
Pauper ero, progressus abi. de uoce iubentis
Exilijt medicina potens, atq; hospite gressu
Conuixere pedes, cunabula longa relinquens
Calcauit ueteranus humum, plantisq; nouellis
Materies se prisca mouet, cui præpete cursu
Protulit incessus, quicquid non eddidit ortus.

Stat

A Stat facti manifesta fides. sed & altera nobis
Res aperit, quod caussa gerit. gens nomen ab illo
Israel dicta tenet, qui bella reliquerat æger
Conatus certare Deo: tulit ipse figuram
Corporis ante grauē: quam pòst in uulnere mentis
Israel claudus habet, qui per sua crimina labens
Corde magis quàm carne fluit, spacijsq; sub ipsis
Quadraginta annos Aegypti fine remotus
Claudicat: Aegyptum cupiens, atq; idola quærens.
Ponitur ad portam Speciosam debilis, ultra
Non ualet ire miser, nec limina tangere portæ.
Culpa negauit iter: nam sunt qui pectore claudum
Israel ferre solent, portæq; adiungere certant,
Quæ speciosa suo prodit de nomine Iesum?
Isaias, Daniel, similes quiq; ore prophetæ,
Obscuris manifesta canunt miracula Christi,
Et portæ qui nomen habet, sic admonet ipse:
Porta ego sum uobis, qui per me intrare recusat,
Fur erit ille nocens: possunt portare prophetæ
Ad portam, cernenda magis quàm uisa loquentes:
In templum non ferre queunt, hæc inaua Petro
Credita, qui Christum confessus, cognita monstrat,
Non uentura sonat. uetus ô sine fine iacebis,
B Ni Petrum iam claude roges, qui noxia pellens,
Auri uitat onus, rerum cui censuit author
Nec peram gestare sibi: pete dona salutis.
Non fragiles secteris opes, quas spernere debet
Cum domino qui diues erit. post limina templi
Porticus hunc Salomonis habet, qui iure uocatur
Pacificus. regnante fide quis semper in orbe
Pacificus, nisi Christus erit? hic protegit omnem
Qui Petro ductore placet, quo præsule surgit.
Agmine iam niueo per millia quinq; uirorum
Ecclesiæ crescebat apex. arcere laborat
Hunc Iudæa coli, cuius de munere fluxit
Quod uirtus operata dedit. sed linquere Christum
Petri nescit amor: non hunc reticebimus, inquit,
Quo remeat præstante salus, qui iure creantis
Infectum suppleuit opus, solidumq; decorem
Pars reparat quā iussa nouant. hic mēbra redēptor
Saucia restituit, hic mortua surgere fecit.
Fert animus patrare nefas, sanctisq; uerendis
Sacrilegas inferre neces. ô semper iniqui,
Dona uidēt, et bella mouēt, sed cœpta relinquunt,
Ne uiolent quos turba fouet, quibus indice claudo
Testis erat meriti, cumq; hoc sua corda leuabant.

Nam non parua dedit populo miracula gressus.
Quem rudis atq; senex nullis iam legibus æui
Vernula sumpsit humi, cum quo stupet ipsa moueri
Quæ iacuit natura diu, firmataq; nuper
Incessu properata nouo uestigia signat,
Quæ fuerant aliena sibi. tam improba proles
Sæuit adhuc, furiq; uetat, quod gaudia clamant.
Quid toties Iudæa cadis? surrectio Christi
Vt furto celetur emis? sed inania demens
A somno documenta petis, liuore caduco.
Quæ sentis uirtute geri, uis fraude negari.
Infernum dominus cùm destructurus adiret,
Detulit inde suam spoliato funere carnem.
Victor ab arce crucis radiantia signa ministrat,
Sol ruit in tenebras, tu pectore nigra rebellas.
Arua tremunt concussa locis, tu fixior hæres.
Saxa crepant, tu dura manes iam scissio ueli,
Quæ latuēre diu, nudauit mystica templi.
Lux tua nos adijt, tecum nox sola remansit,
Mors sine fine premit, cui nunquam uita resurgit.
Planta uetus sociare nouis, & condere libris
Ne pereas uiduata cibis, sine munere quorum
Arida ficus eris, nullo quia tempore fructum
Ad Christi uis ferre manum, neq; cernere quantum
Floruit insertus faciens oleaster oliuas,
Plenaq; per gentes de spinis pullulat uua.
Imminet exhaustis radicibus ira securis,
Vt succisa ruas, ni iam translata uirescas.
Postquàm mira salus in corpore nata uetusto
Discipulis audita liquet, gentisq; superbæ
Cognouere minas, celebrant his uocibus hymnum:
Tu qui cuncta Deus proprijs animata figuris,
Artifici sermone facis, quiq; edita cernens
Ante uides, rerumq; creans per nomina formas,
Cùm fierent, uox semen erat, nec distulit ortus
Imperium natura sequens: mox spiritus oris
Aethera curuauit, sola nexuit, æquora fudit,
Materiamq; operis sola est largita uoluntas.
Ne deforme iugum similis portaret imago,
Tegmine seruili latuit regnator Olympi,
Vt sua gentiles implerent cœpta furores.
Quis dolus Herodis cùm tristia bella moueret
Infantum mandata neci, quos ubere raptos
Vulnera suscipiunt, paruis errantia membris
Vix habitura locum, sæuoq; iubente tyranno
Nasci pœna fuit, cuius tulit impetus æuum

Quem nesciuit agi, qui perdidit. ô noua mortis
Conditio, solo uitam pro fine subire:
Et cùm prima dies atq; ultima sit simul una,
Posse magis quàm scire mori. quis lumine sicco,
Aut gemitu cessante queat memorare, Pilati,
Quod deflent elementa, nefas? quo iudice Christus
Subdere pro mundi uoluit sua membra periclis,
Vt carnale malum caro solueret, & ferus hostis,
Cuius ab ingenio fluxerunt tela ueneni,
Perderet antiqui lacrimosa piacula belli,
Materia superante pari, ne criminis ultra
Per sobolem prodiret onus. damnatio iusti
Libertas est facta reis, da semina uerbi
Per tua dona coli, signisq; noualibus usa
Colligat ista manus te fructificante maniplos,
De quibus ipse tui componas horrea cœli,
Triticeamq; fidem lolio pereunte corones.

Qua sancti fulsere pedes, concurrere uisa est
Pondere terra graui, moxq; almus spiritus illis
Splenduit, & linguis facundia creuit obortis.
Auditæ ualuere preces humana propago,
Materies terrena sumus, limumq; parentem
Nomine prodit homo: uis flexit, & impulit arua
Vocis apostolicæ, quæ de tellure creatos
Fecit habere fidem. sed quod magis exilit unus
Concutiturq; locus, cecinit scriptura decoros
Pacem ferre pedes. horum sub greßibus ergo
Læta mouetur humus, quibus est sermone magistri
Pax commissa pij quæ deportata per illos
Exijt in cunctas ueloci munere terras.

Ecce tot egregijs unum cor esse cateruis
Incipit, atq; animam populus nanciscitur unam:.
Quis dubitare queat mysteria dogmatis, unum
Personas tres esse Deum? cùm millia uulgi
Conueniant sub mente pari, numeriq; frequentis
Sint animi uelut unus homo: quæ turba perennem
Portatura crucem, dominumq; secuta fidelem
Spreuit agros, habitura polos. hæc nempe facultas:
Fortior est de parte magis conquirere totum,
Atq; caducorum pensare manentia caußis,
Et quæstum per damna sequi. non prodige rerum:
Venditor ista facis, sed qui tua iura tenere
Ambitiose cupis, paruoq; in tempore linquis
Quod semper uis esse tuum: sic spargere rura,
Nolle carere fuit. quid enim substantia prodest,
Quæ seruata perit? quam sideris arce locatam,
Commodius qui cedit habet. pete creditor inde A
Vsuræ maioris opem, gazasq; reconde,
Quæ nequeant aduersa pati, non deterit ullus
Perpetuas ibi casus opes, sine fine tenebis
Quæ dominum debere facis. nunc aspice partes
Lector docte pias, & tecum mente sagaci
Volue quid esse putes, rutili quòd pompa metalli
Ponitur ante pedes, non sacris debita dextris,
Destitui debere probant, quod tangere uitant:
Calcandumq; docent, quod subdūt greßibus aurum,
De quo terrenæ ueniunt ad pectora curæ,
Consimili iactatur humo. quo sistat auare
Mens tua disce loco. quod tu custodis anhelus,
Quod statione premis, quod cernere sæpius ardes,
Cuius in amplexus per somnia cuncta recurris:
Horrescunt tractare pij, nec tunc quoq; gestant,
Cùm bona facta parant. quantū speculantur in illo.
Stare nefas, & dona gerens contemnitur aurum.

Occidit infelix Ananias uulnere culpæ,
Fur census sub fraude sui: cadit impia coniunx
Supplicio percussa pari, quia crimine ab uno
Fit commune nefas, quoties scelus antè peractum
Consensus facit esse suum, nam mentis auaræ
Vindex illa fuit sententia. deniq; quando B
Auri cessat amor, qui pectora semper adurit,
Quo capitur mortale genus, qua pullulat omne
De radice malum, cuius uiolentior ardet
Ambitio crescente modo, stimulantq; rapinis
Addita lucra famem: sed quod mutata uoluntas
Falsi crimen habet, cumq; est iam cautio uoti,
Stare decet, nec uelle prius, uiolare sequenti,
Ius proprium retinere magis, quàm demere, fas est.
Omnibus exemplum sanxit uindicta duorum,
Ne quis dona uocet, quæ sponsio debita poscit.
Respice uera fides, ac dogmata clara beati
Verba require Petri. quis nam te fallere suasit,
Conclusitq; probans? homines haud talia fando,
Deludis mentire Deo: quæ damnat iniquos,
Aedificat doctrina pios. quòd spiritus almus
Sit Deus ex multis plena est instructio libris.
Et tamē hinc capit arma fides: quò tendimus ultra?
Quis dubitet quod Petrus ait? qui iure uenitis
Ad latices, hoc state loco: satis hostibus obstat.
Ecclesiæ quod forma sonat, diuisor amare
Iudicium de fine time. qui criminis auctor
Erroris q; tui est, fusa ruit Arrius aluo,

Infelix,

A Infelix, plus mente cadens, lethumq; peremptus
Cum Iuda commune tulit: qui gutture pendens
Visceribus uacuatus obit. nec pœna sequestrat,
Quos par culpa ligat: qui maiestatis honori
Vulnus ab ore parant, hic prodidit, ille diremit
Sacrilega de uoce rei: Deus arbiter orbis
Personis tribus est, in quo simul una potestas
Abstulit his species operum bonitate creatas,
Qui fabricatoris non inspexere decorem,
Errantesq; putant qui fecerit omnia factum.
Fama ciet populos ad mystica signa salutis
E' cunctis properare locis, & pestibus ægros
In lectis deferre suis, quos urbis in illa
Parte locant, qua sacra tenet uestigia Petrus.
O' miri si cursus facundior ora moueret,
Centenosq; daret uox ferrea, lingua diserta
Hac in laude sonos, quantum speciosior esset
Ambitus eloquij, uarijs aperire figuris
Singula nec modicis includere grandia uerbis,
Quæ fuerit rerum facies, cùm tempore paruo
Morborum cedidere greges, & fluxit ad omnes
Improuisa salus, quam corpore fusa sereno
B Luminis umbra creat, dubiaq; à morte remoti
Erexere caput: sed non deprendere uisu
Auctorem potuere boni, quibus ardua uirtus
Occultat quam præstat opem, resq; ante paratur
Quàm spes ulla foret, furtiuaq; præmia uitæ
Dat medicina latens, & anheli corporis æstus
Ignaro languente rapit. quam nescit adesse
Qui uenisse probat, crescitq; potentia facti
Agnitione carens, cuius splendoris imago
Omnia peruolitans, tactuq; nocentia mundans
Stat donis fugitiua oculis: & munere plenos
Linquit ubiq; toros, hostesq; à sensibus atros
Proijcit, ac nebulis larualibus exuit artus.
Icitus, & curas hominum de calle frequentans
Excute Petre gradus, tecum medicina salutis
Ambulat, adde uiam, spes est ad gaudia uelox,
In pedibus non esse moram: tua semita uita est.
Si properas, iam nemo iacet: tu motibus umbræ
Corpora cuncta leuas, atq; hoc simul inscia uoti
Sumit turba iacens: quod cùm rogat, accipit unus.
Omnibus ergo salus uno poscente uenibat.
Quærite quos agitat tanti reuerentia facti,
Quid typicum res ista ferat, librisq; uolutis
Noscite quòd soli concessa hæc gloria Petro,
Quæ'ue sub hac specie latitant documenta, uidete:
Quæ tentabo loquens, & si datur ista facultas,
Aridus ut magnas impellat riuulus undas.
Rursus ab antiquis ueniunt miracula caussis,
Firmior in cunctis capitur substantia rerum
Corpore sensa suo, sequitur quæ à corpore certo
Funditur, & solidam non terminat umbra figurã.
Sed tamen ipsa sibi præcedere corpora, signat
Ecclesiam terris colimus, quam prodere nullis
Aethercam dubitasse licet: sed uerior illa est
Quæ super astra manens, cœlestis & alta uocatur:
Hæc in transcursu dubij quæ cernitur orbis
Ad uitæ datur esse uiam, spacioq; sub isto
Destinat æternæ quos colligit, atq; probatis
Hinc iter est excelsa sequi, regit agmen utrunq;
Petrus, & hinc ductis sorti dat sidera turmis,
Vt patuit per uerba Dei: quod solueris, inquit,
Quodq; ligas terris, sic uinctum siue solutum
Aethere perdurat. culta hæc quam cernimus aruis
Ergo figura foret: firma est quam nubila gestant.
Petrus utramq; regẽs, ibi corpus, & hic parat um-
Et quos hic uitijs noxisq; resoluerit ægros, (brã:
Innocui ducuntur ei, quæ permanet astris,
Susceptura pias hac emundante cateruas.
Interea templi zelo mordente priores
Ecclesiam creuisse dolent, animæq; colonos
Ne spargant, quod corde metant, in sede relegant
Carceris, ut desint nascenti sarcula messi.
Angelus adueniens tenebrosa uolumina noctis
Reppulit, & subito micuerunt antra sereno,
Erumpensq; dies alieno tempore sanctos
Ad templum facit ire uiros. sed cardine fixo
Irrita signato custodia permanet antro,
Stansq; suis foribus uallante crepidine carcer
Clausus apostolicis uestigia pandit aperta
Gressibus, & uigiles illudit ianua fallax.
O'nunquam neglecta fides. cui subiacet illud
Quod natura negat, proprijs quam legibus uti
Non sinit omnipotens, quoties iubet ipse uicissim
Posse, quod insolitum fieri mirata perurget.
Si quis adhuc fragili meditatur pectore Thomam,
Hinc documenta petat. quia tũc penetrata recepit
Ianua clausa Deum, mirum est si corpore portam
Sic adeat quem uirgo parit, quem uiscera matris
Integra concipiunt? humanam quæ, rogo, carnem
Sumere caussa fuit, nisi suscitet? inde reuersus

Exhibuit pro teste latus,nostriq; fauillas
Corporis exemplo proprij docet esse nouandas
Vulneribus sua mēbra probās.modo Didyme discis
Quàm fuerit dubitasse nefas,an fecerit auctor
Quod uobis licuisse uides.si uoluere sensu
Cura subit quod Christus ait,non indiga uocis
Est species,cur has sancti liquere tenebras?
Dixit,opima parans,hos luminis esse ministros,
Et candelabri positas uelut arce lucernas
In tota fulgere domo.nox nulla retentat,
Quos lumen lux ipsa uocat,qui dona ferentem
Et testem meruere Deum.qua lege cauernis
Occulerit locus ille suis,tot in ordine soles.
De quibus,ut tenebras pulsis erroribus orbis
Vinceret,æternam meruit cognoscere lucem.
Iura ministerij,sacris altaribus apti,
In septem fecuere uiros,quos undiq; lectos
Leuitas uocitare placet:quis im splendida cœpit
Ecclesiæ fulgere manus,quæ pocula uitæ
Misceat,& latices cum sanguine porrigat agni.
Hic numero delatus honor,sublimia secum
Sacramenta gerit,per quæ nunc longius ire
Non patitur mensura uiæ,ne plura loquutus,
Inueniar dixisse minus.sit cura ministris
Officium librare suum,quo laudis amictu
Hunc deceat lucere chorum,quem mysticus ordo
Consecrat in numero,cui dant cœlestia formam.
Promissum seruabo modum.uenerabilis orbi
Cœtus ait:uerbi potius nos conuenit omnes,
Quàm mensæ captare cibos.ô gloria diues
Oris Apostolici,nunquam permittere plebem
Virtutum sentire famem:dispersa talenti
Crescere summa solet,commissa pecunia linguæ
Displicuit,cùm sola fuit.locus indicat iste,
Quod meliora rudi populo sint fercula mentis,
Quàm fusæ per membra dapes,lauteq; peritum
Nutriat ingenium uerbi pinguedo superni.
Nam quid corporeæ prosunt alimenta saginæ,
Esuriente animæ cuius ieiunia pasci
Semper ab ore decet,mensam ut tendamus ad illam
Vberibus uerbis,ad quam conuiua recumbit
Qui uestis candore nitet:ne fulcra beata
Deserat abstractus,quisquis deformis,ad illam
Eloquio sordente uenit.ferat esca salutem
Progrediens de pane poli:gula pectoris ipsum
Ambiat,atq; animi pleno gustare palato
Interior festinet homo.ne uilior esset A
Caussa relicta tamen,claris tractanda ministris
Creditur,& numerum tenuit preciosa supernum.

Emicat hinc Stephanus qui primus agone coro-
Hæres huius,habet,de quo prænūcia palmæ (na,
Vox cecinit:quod caussa dedit,fere prælia martyr
Felices habitura neces:ubi gloria pœna,
Et cadere est ortus,iugulisq; patentibus æuum
Nascitur,æternæ complectens munera uitæ.
Vitæ principium fuit en fine fine beatæ,
Sic meruisse mori:lapides Iudæa rebellis
In Stephanum lymphata rapis,quæ crimine duro
Saxea semper eris:hunc deniq; Christus adoptat,
Ad quem miles ouans,per uulnera sacra uocatus,
Sanguine fecit iter,cupiensq; in præmia uictor
Hac properare uia niuei metitus honorem
Callis,ad excelsi pergit fastigia regis,
Et per tot lapides petræ coniungitur uni.
Quis furor iste nouus,nulli feritate secundus,
Parcere nolle pio,uibrantibus acta lacertis
Saxa iacis.parat ille preces,nec respicit unde
Grando nefanda cadat,qui tempore mortis,amicè
Pro populo peccante rogat.licet omnia tecum
Tela feras,silicesq; graues,& pondera libres, B
Quem perimis,uicturus erit:qui fine,colono
Seminat exemplum,quo surgat uinea Christi,
Et calicem domini conuiuia festa coronent.
Lumina cordis habens,cœlos conspexit apertos,
Ne lateat quod Christus agat,pro martyre surgit.
Quem tunc stare uidet,confessio nostra sedentē
Cùm soleat celebrare magis,caro iuncta Tonanti
In Stephano fauet ipsa sibi. dux præscius armat,
Quos ad dona uocat,ne quis hic dimicet anceps.
Corpus in arce Dei patuit,pro munere testis
Ad Sauli posuere pedes uelamina saeui.
Infernum quod Ebræus ait,iam constat utrisq;
Hinc meritum sentire suum,cùm sidera martyr,
Carnifices inferna petunt,sors prima reuelat,
Exemplumq; creat,quod talia bella gerenti
Hoc de fonte fluit,sic occidentibus ut mox
Tartara succedant,morientibus astra patescant.

Sæpe sibi socium Petrus facit esse Ioannem,
Ecclesiæ quia uirgo placet:quo deniq; iuncto
Samariæ uicina petens,baptismatis undis
Ablutas signauit oues,quibus affuit almus
Spiritus,& uarias fecit procedere linguas.

A Fonte quidem lotus, sed non in pectore mundus,
Hic fuerat Simon ille magus, quem prodidit orbi,
Pœna sequens nescisse fidem, contractibus auri
Munera uult æquare Dei, numinisq; referre
Quod precio mercator emat. quem talia Petrus
Attentare uidens: quis' nam te perdite, dixit,
Mouit ad ista furor, domini quod gratia donat,
Vt uenale putes? sensu hoc, non sumitur auro.
Nec licet ut cœlum corrupta pecunia quærat,
Quam terræ scrutator amat. tibi nulla profectò
Hac superest in sorte quies, nec ad ista uenire
Tu pollute potes donis, qui cordis amari
Felle tumens, aliena petis. nanq; atria mentis
Spiritus ille subit, quæ simplicitate nitescunt.
Hac de uoce sacræ lux est manifesta figuræ.
Ecclesiæ speciem præstabat machina quondam
Temporibus constructa Noë, quæ sola recepit
Omne genus, clausisq; ferens baptismatis instar,
Cùm uaga lethales pateretur turba procellas,
Ad uitam conuertit aquas, simul ipsa columbam
Diluit, & coruum. sed non concordia mentis
Fecit utrosq; pares. hunc guttura plena rapinæ
Subduxere uiæ, cupiensq; in funere pasci,
B Nil potuit uitale sequi. redit ales amica
Frugibus, & nullis succumbit naufraga lymphis,
Nutriri de morte timens, studioq; laboris
Dat documenta pij, quanto teneatur amore
Plus operi deuota fides, rostriq; modesti
Pignus oliua fuit. dilectio semper in ore
Fructum pacis habet. uolitant in fluctibus ambo,
Ex uno sanctoq; sinu seruantis in aluo
Purgati uallante freto. tamen exulat unus,
Et reditu cessante perit. non ergo saluti
Sufficit unda lauans, nisi sit sine felle columba.
Qui generatur aquis, Simō hic baptismatis undam
Contigerat: sed coruus erat, sua lucra requirens,
Quæ nunquam meruere Deum, qui limine templi
Vendentes arcere solet. meliora sequamur,
Petrus ad ista uocat, qui filius esse columbæ
Dicitur ore Dei, meritoq; hac matre creatus,
Ecclesiæ sublimat opus. de munere prolis
Nomen habet genitrix, quod spiritus eligit almus,
Alitis innocuæ dignatus imagine cerni.
Angelus alloquitur plenum uirtute Philippum,
Australem celerare uiam, qua spado iugatis
Aethiopum pergebat equis. qui fidus in aula
Reginæ seruabat opes, uolat axe citato
Gaudia fixa petens, curruq; merebitur ipso
Errorum iactare rotas. ô quanta bonorum
Semina percipies, qui tam preciosa lauacri
Sumere dona uenis, sterilìq; in corpore condis,
Quod fructu meliore metas. impone Philippum,
Lampadis os quod Ebræus ait, qui mentis honorem
Nomine teste probat: iuuat hūc audire magistrum
Discipuli, qui iure docet: dabit ipse, prophetæ
De quo uerba sonent, eùm qui omnia fecerit olim,
Qua fuerit nunc parte satus, si credulus audis
Et tibi nascetur, tuq; inde renasceris illi.
Conspectis properanter aquis ardescere cœpit
Eunuchi fœcunda fides, qui gurgite mersus,
Deposuit serpentis onus, plaustroq; cucurrit
Eliæ meditatus iter, non parua figuræ
Causa sub obscuræ regionis imagine lucet.
Comprobat omnipotens, tedarū fœdere Mosen
Aethiopam sociasse sibi, quem dogmata produnt,
Post ea cum domino uicinus ore loquutum.
Quid mirum, si legis amor tunc crescere cœpit,
Ecclesiæ cùm iuncta fuit? quod sponsa perennis
Hac ueniat de gente magis, nec cantica celant
Quæ fuscā pulchrāq; uocant. hæc pergit ab austro
Aethiopum qui torret humum, Solomonis in ore
Pacificum laudare suum, quo nomine dudum
Signatū est quod Christus habet. iam debita mūdo
Custodem præmittit opum, quo pignore gazæ
Incipiat proferre suas. thesaurus in illa
Quis potior quàm fontis honor? quod ditius aurū,
Quàm locuples sub corde fides? quàm deniq; rectè
Præuius huic spado est, quo procedente libido
Pellitur, & capiunt cœlestia regna pudici.
Saulus, acerba fremēs, cōmittere bella Damasci
Iudaica feritate parat: sed amabitur agnus,
Quò properat sæuire lupus. fors læta ruinæ
In qua culpa cadit, didicit de corpore lapso,
In mentis iam stare gradu, cùm lumina claudit,
Pectora tunc aperit, cœliq; agnoscitur auctor.
Discedente die. quantum meruere tenebræ,
Post oculos maiora uidet. mirabile seclis
Exemplum dedit alma fides, Anania furorem
Excutit. ô noua palma: lupū domat ille rapacem,
Ebræus quem dixit ouem. clamabitur orbi
Hoc præcone Deus, legisq; exutus ab umbra,
Sub qua cæcus erat, terras lucebit in omnes.

Perpetuo de sole calens, ne desine Saule
Hunc celebrare diem, multorum lumine plena
Nox datur ista tibi, tuq; hic tua nubila portas,
Vt mundi purgare queas: nunc plena figuris
Interius documenta sequar, tectumq; latebris,
Aggrediar proferre iubar, quod tēpora Saulus
In tenebris triduana gerit, facit esse fidelem
Exempli mensura sui, tandemq; coactum
Pœna magistra docet, dominum ne respuat ultra.
Post triduum superasse chaos, cùm cœperit ipse
Sic uisus reparare suos, quòd ab orbibus atris
Et squamæ cecidere grau s: natura quod anguis
Ferre solet, ratione uiget. Iudæa uenenum
Semper ab ore uomit, crudelior aspide surda,
Perfidiæ coluber, synagogæ sibilat antro.
Discipulis saluator ait: calcabitis angues,
Purior obsequijs ut sit cœlestibus actus.
Vipereum iacit ante nefas, & prælia doctor
Mox meliora gerit. qui cùm superasset iniquos,
Insidias meruit clausis euadere portis.
Sporta solens texi iuncis, palmisq; uicissim
Tegmina dat Saulo, retinens in honore figuram
Ecclesiæ. nam iuncus aquis, & palma coronæ
Semper inest: iuuat ecclesiam baptismatis unda,
Martyrijq; cruor. dudum uescente caterua
Nutriti sub dente cibi, distendere septem
Sportarum cœpere sinus, tot in orbe profectò
Ecclesias scriptura canit, quod spiritus illic
Sic operator adest, & signat nomina uirtus,
Cùm tamen ecclesiam celebremus in omnibus unā.
Protegit ergo uirum species, cui militat ipse
Vas in uase manens, atq; hac duce tutus ab hoste
Egreditur, cunctis ductor cui uincit in armis.
Peruigil excubijs commissi Petrus ouilis,
Postquā cuncta uidens lustrauit in ordine sanctos,
Per Lyddæ tulit arua gradus, ubi mœnibus astans
Respicit Aeneam defunctis uiuere membris,
Atq; animæ nodis laxata mole salutis
Non moriente mori: surgens paralytice, dixit,
Vectorem compone tuum, nec reddere tardes
Officium portare diu. quo munere uocis
Stringitur in solidum, qui fluxerat antea neruis.
Tunc iterum formatus homo, longiq; cadauer
Temporis, extinctos ad uitam surrigit artus,
Seq; leuans uacuu linquit monumenta cubilis,
Quod misero pars mortis erat, plebs cūcta per illā
Cœpit stare uiam, multisq; superuenit ampla A
Vnius languore salus, tactoq; liquore
Expulit inclusi sua mox contagia morbi,
Fonte lauans animas alieno robore firmas.
Eloquar hìc sacræ quæ sint arcana figuræ:
Si mihi corda mouet, cuius uox corpora reddit.
Octo quòd annorum languoris proditur ætas,
Iure per hoc tempus membris defecit ademptis,
Antiqua sub lege iacens. iugulantia quippe
Vulnera semper habent, quorum fit saucius infans
Octauo ueniente die. sanauit ab illa
Parte grauem, lacerumq; diu discrimine carnis
In liquidis solidauit aquis: octauus ut ægrum
Solueret à plagis extincti corporis annus.
Quo numero ueniente die, solenne resurgens
Iam Christus sacrauit opus. stat temporis usus,
Sed uoto meliore redux. hinc uulnera serpunt,
Hinc ablata ruunt, ubi subdit regula pœnis.
Hic purgat medicina uadis, spacioq; priore
Dudum laxa neci stringuntur membra saluti.
Signatis etiam numero paralyticus annis
Ille iacebat iners, cui proxima mota Siloa
Heu nullas præstabat aquas. piscina ligata
Porticibus, Iudæa fuit. namq; atria quinq; B
Ad sua claustra tenet, per quinq; uolumina Mosi
Legis adepta modum, cuius circundata gyro
Debilis æternum uidit sine munere tesum,
In libris ægrota suis. hinc eripit unum,
Cui ueniens peccata tulit, quam ritè figuram
Mundus ubiq; gerit: quem postquā sabbata soluens
Impulit ad fontem, superauit gratia legem.
Petrus ad ecclesiam reuocat documenta magistri,
Cuius in orbe manu paralyticus exilit unus,
Et gradiente fide sua uincula proijcit orbis.
Te quoq; laude potens, cœlestibus inclyta signis
Carminibus Ioppe canimus, qua sede Tabitha
Mansuras fundebat opes, & semper egenis
Munere mater erat. quæ uitæ tempore clauso
Ponitur in medio, lacrimis plus lota feretro,
Post funus uictura suum. fiducia Petrum
Euocat: ille gerens diuini pignus amoris,
Vt nunquam pietate uacet, quod uota requirunt
Præstaturus adest. lugentia tecta petenti
Stant inopes uiduiq; greges, & brachia monstrāt,
Exuuijsq; onerata suis, quas Dorcadis ipsis
Texuerant dederantq; manus. ô qualis feruens
Implorat

A Implorat fomenta dolor: non murmure tristi
Affectum pietatis agunt, nec ab ore frequentant
Instrumenta precum: quidquid benefacta merētur,
Officijs uoluere loqui, uocisq; repulsam
Elegere suæ, lateant ne uulnera cordis,
Quæ lacrimis fecere uiam. fæcunda gementi
Materia est, dixisse nihil. nimiumq; sonora
Caussa petit, quod lingua tacet. nec cessat ab aure
Clamosa pulsante fide, qua Petrus aditur
Qui mentes audire solet: iubet ocyus omnes
Ire foras, flexoq; genu fit pronior arus.
Tunc magis alta petens, oratio fusa Tonanti
Mox super astra uolat, proprijs quia clauibus in-
Dic ubi sunt mundana tuæ sapientia leges, (trat:
Qua uirtute negas in se corrupta reuerti,
Quæ uitam de morte uides? ut munera Petrus
Sensit adesse Dei, quibus est reddenda saluti
Quæ defleta iacet, fatur conuersus ad illam:
Surge Tabitha, uocata redit, luciq; reducta
Se stupuit superesse sibi. quam protinus ipse
Prendit, & erectam turbis gaudentibus offert.
Illa manus meruit Petri contingere dextram,
Pauperibus quæ larga fuit, qua uita reuertens
B Cætera membra leuat, corpusq; itura per omne.
Hinc subijt quæ caussa fuit, si iure mouemur,
Instaurata dies, animæ patet apta figuris,
Quam nimis antiqui depresserat umbra pericli.
Ad uocem conuersa Petri, caput, antè grauatum
Legis in obscuræ gremio, uelut altera surgens
Ecclesia præsente leuat, tenebrasq; repellit
Lux operum comitata fidem, quæ legis ab ore
Non fuerat promissa salus. quia fonte renatis
Gratia perpetuæ cœpit dare munera uitæ.
Cæsarea uenerandus erat Cornelius urbe,
Gentili de stirpe satus, quem dedita caussis
Vita pijs sacrauit aquis, cœpitq; gerendo
Credere qui gessit quicquid baptismate lotis
Consueuit præstare fides. nam missus ab astris
Angelus hunc adiens, summi in cōspectibus inquit
Stant Domini, quas spargis opes, quæ uerba preca
Præmia ne desint uirtutibus, accipe certam (ris.
Huc Petro ueniente uiam. sic uoce coruscans
Nuncius, æternis fixit mandata lauacris.
Nona fuit tunc hora, magis qua rectius hora
Prodiret iam trina fides, quod tertia simplex
Hoc iterum ter trina docet, sacramq; figuram
Singula ter faciunt, & ter triplicata fatentur.
Hæc est nona potens, oculos quæ reddidit orbi
Post tenebras remeante die, cum protulit ortum
De radijs lux orta crucis, cunctosq; repleuit
Hoc sine fine iubar. nam mundum cōstat onustum
Gentibus esse locum, quibus in baptismate lotis
Plena repurgato fulserunt lumina mundo.
Hanc solet ille sequi denarius, omnia donans,
Quem præcepta decem seruantibus arbiter offert.
Nec sinit ut tardos præcedant ære priores
Temporis huius opem, quam sacri fontis adiuit
Præuius. ô utinam nostræ petat actio uitæ,
Mortalisq; sibi studium proponat origo,
Vt credentis amor rerum speculetur honorem,
Et ferat exemplum meritis, qui præbuit undis.
Iamq; capax fidei Cornelius, indice uoto
Ad Petrum tres ire iubet: confeßio trina
Sic ueniet generantis aquæ, numerumq; per ipsum
Europæ atq; Asiæ, Libyæq; tenebitur orbis.
Ardua progreditur cœnacula Petrus adire,
Iam medio torrente die, locus instruit altus
Despiciensq; solum, Petrum cœlestia semper,
Non terrena sequi. sextæ quoq; circulus horæ
Detegit ætatem, qua Christus uēnit in orbem
Largiri saluantis opem, numerusq; dierum
Prætulit exemplum, quo condidit antea mundum.
Quem uetat hac tandem ueniens ætate redemptor
Peccati ditione premi. sic deniq; sexta
Fertur & illa geri, fessus de calle magister
Cum putei super ora sedens, per uasa puellæ
Pocula quærit aquæ, requiem facturus ubiq;.
Ecclesiæ de fonte suæ. qua Petrus in hora
Esurit, ille sitit. pius ad sua dona magister
Addere semper amans, cui nominis auxit honorē,
Dat pariter nutrire fidem. lætabitur orbis
Hac saturante fame, quæ munere pinguior omni
Deliciosa fluit; nullumq; relinquit inanem,
Perpetuas latura dapes. qui soluere nosti,
Exue Petre meæ retinacula tarda loquelæ,
Deq; tuis epulis exhaustæ porrige linguæ.
Clauiger æthereus cœlum conspexit apertum;
Vsus honore suo. demittitur inde figura
Vasis, ut in terris sit uisio corpore Petri
Omnia posse capi, qui quicquid sumit edendum,
Ecclesiæ facit esse cibum. præfertur imago
Quatuor ordinibus se submittentibus una.

Forma est ecclesiæ, quæ quatuor eminet orbis
Partibus, & laxat totidem præconibus ora.
Omne genus retinēs uolucrum, pecudumq; ferarū,
Reptiliumq; simul: mortalibus ista cohærent
Ex meritis, uitijsq; suis. patet ergo quòd auctor
Iussit in ecclesiæ transfundi uiscera gentes,
Macta & māduca dū præcipit, abstrahe quod sunt
Et tibi fac similes: qui uertitur, alter habetur.
Deniq; Saulus obit, quia Paulus uiuere cœpit.
Absit, Petrus ait, quanta est reuerentia sancto
Legis, & esuriens oblatas respuit escas.
Ter sonuit Domini uox, quæ dictata saluti est.
Hoc genitor, natusq; simul, sanctusq; peregit
Spiritus. huic fidei pugnax cadit Arrius, unum
Personas tres esse negans: Sabellius unum
Sed patrem confessus ait, qui deinde uicißim
Filius, & sanctus dicatur spiritus idem,
Sed totum sit ut ipse pater: quodq; ordine trino
Continet unus apex, hic diuidit, ille relinquit:
Victus uterq; iacet. nam iussio trina monentis
Personis numerum, uirtutibus indicat unum,
Quo uocat imperio gentes, hoc credere fas est.
Si uolumus complere fidem, facis omnia Christe
Sanguine munda tuo, lateris qui fluxit ab ictu
Discretæ coniunctus aquæ. maculosus oberret
Anguis, & extinctum lymphis gemat esse uenenū.
Comperit accitus quæ sit sua uisio Petrus,
De merito qui nomen habet. nam Petrus Ebræo
Agnoscens sermone sonat. pro munere Christus
Sic uocitare dedit, quo cognoscente patescit.
Descendit uisurus eos, quos miserat illuc
Qui laticum quæsitor erat: descendere Petrus
Dicitur, ad plebem ueniens, gentemq; nouellam,
Quæ necdū cognorat aquam. pars mersa profectò
Sacro fonte carens, cuius uia ducit euntes (est
Ad patriæ melioris opem: qua pergere cessans
Non intrat quò uita uocat. comitantibus ijsdem
Cornelij properat cœlestia regna daturus
Sanctificare domum genibus quem poplite flexo
Non finit adluolui, gratis dare munera suetus
Arcet honoris opus. caput hinc nouus erigit orbis,
Qui percussus eras antiqui dente parentis,
Natalemq; tibi fons reddidit, edite rursus
Ne preme colla tuis alienis libera culpis.
Vt primum fari sublimia dogmata Petrus
Cœpit, & æterni mysteria pandere Christi,

A Magnanimi stupuere uiri, uocemq; sequentes
Inuenere uiam. quid non credentibus offert
Indubitata fides? cui nunquam munera tardant,
Nec faciunt diuina moram. mox spiritus almus
Indulgens uarias opulento munere linguas,
Compleuit sine more domum. baptisma frequentat
Petrus, ut ablutos flammis purgaret in undis.
Exemplo caret iste locus, quo spiritus almus
Præuēnit, quas sanxit aquas. qui talia semper
Addere dona solet, solusq; ex fonte renatus
Imposita properare manu. gerit ista uicißim,
Ne quisquam putet esse suum, meritisq; uenire,
Quod uariat, qui sponte parat. nam spiritus almus
Nescia mensuræ fert præmia, plusq; ministrans
Quam sperantis erat, præcedit gratia uotum.
Peruenit hinc abiens sublimē Petrus in urbem,
Quæ retinet uexilla crucis. plebs cuncta requirit
Gentibus unde salus, aperit quibus omnia doctor,
Subiungensq; monet, nunquam fas esse negari
Quæ ueniunt bonitate Dei. sententia uoce
Digna pij monstrare palàm custodis amorem,
Vt uelit ad cunctos cœlestia regna patere,
Qui tenet has sine fine fores. quid turba querelis
B Gaudia nostra teris? non sunt noua munera Petro
Tot uicibus signata prius, cùm nominis almi
Huic Christus dat laude frui, quem iura locauit
Ecclesiæ portare suæ: cum littore naues
Prospiciens astare duas, præcepta ministrans
In Petri uult puppe uehi. synagoga profectò
Sicca remansit humi, postquam doctrina magistri
Ecclesiæ dedit alta sequi. stat perfida terris
Iam pelago currente fide, sua quippe figura
Hæsit utriq; rati. Ioseph Iudæa uocabat
Hunc natum, cui Petrus ait: tu Christe probaris
Filius esse Dei. pars hæc desigitur aruis,
Quæ cecidit terrena sequens: processit in altum
Quæ creuit diuina loquens, cum pisce sine ullo
In tenebris captura fuit, iam tempore lucis.
Lux quia Christus adest, spoliat uada salsa dracōis,
Vt cunctos ad littus agant sacra retia fontis,
Et de cærulei rapiantur fauce profundi.
Nam mare mundus erat, cuius de gurgite Petrus
Humida lina trahens, uerbo piscante carinas
Compleuit maiore sinu. quia turba duobus
E populis uentura foret, gentesq; leuauit
Tunc famulante salo, plenaq; in puppe fatetur,
Ecclesiam

A Ecclesiam cuius placida statione recondit,
Quod Domini sermone capit, qui dixerat antè
Esse alias quas quærat oues. has nempe parabat,
Quas nunc ritè uocat. per quas clementia Petri
Congregat ætbereis humana peculia septis.
Non deerit sua fama locis: Petrus omnia prendens,
Bethsaida satus urbe fuit. quæ nomine Ebræo
Venatorum est dicta domus: quia uerus ab illa
Ecclesiæ uenator adest, qui cuncta peragrans
Cinxit, & ad fidei collegit retia gentes?
Clauditur obscuro, sed non sine lumine, Petrus
Carcere, nec possunt tenebræ caligine furua
Ecclesiæ celare diem. commune per omnes
Supplicium timor ille facit. custodia Petri
Publica pœna fuit. proprium sed pastor ouile
Seruato custode regit, quem ditat honore.
Ter dominum confessus amor, de nomine petræ
Nomen Petrus habens, æterna uocabula portat,
Fundamenta gerens nunquam passura ruinam.
Expectate tuis, cunctoq; in tempore charus
Et nobis iam Petre ueni, simul omnibus exi,
Quos stimulat natura prior. iã nocte profunda
Angelus astra ferens, ergastula candidus intrat,
B Se comitante die. cœli ueniente ministro
Carceris umbra fugit, pulsæ periere tenebræ:
Lucifero radiante nouo color exulat ater,
Et mutata uident nocturna crepuscula solem,
Custodum uallante manu inter uincula Petro
Corpore somnus erat. sed cùm uigilaret in illo
Quæ nescit dormire fides, hoc Cantica clamant,
Dormio corde uigil. læti documenta figuræ
Discite, qui liquido meruistis fonte renasci:
Et quæ forma manet sacrato in corpore Petri,
Ceruite corde pio, docet hanc uirtutis apertæ
Angelus ipse uiam: tangens, latus impulit, in qua
Ecclesiæ stat parte caput, qua nuncius ortam
Nouerat, inde leuat. lateri subnexuit arcæ
Ostia sancta Noë. clausis animalibus hinc est
Diluuio uastante salus, producitur Eua
Dormitante uiro, lateris generata propago
Nomen habens uitæ: si nunquam culpa fuisset,
Sic mansura magis. Christus pòst mysticus Adam
Dignatus dare mẽbra cruci, atq; in carne perẽpta
Morte premi, qua uita redit: noua dona liquoris
Per lateris sacrauit iter. nunc angelus illa
Petrum parte uocat, mens credat ut omnis in ipso
Ecclesiæ constare decus, teneatq; superno
Assertore fidem, quo calceamenta mouente
Hi meruere pedes, tetigit quos dextra magistri.
Quæ totum mundauit aquis, gradientibus illis
Conclusæ cessere fores. Putat omnia somno
Ludificante geri, cui præmia uera parauit
Maiestas ignara doli. iam ferrea claustris
Porta patet, rigidi laxant sua uincula postes.
Gentibus abscindens duræ feritatis acumen,
Aspera cuncta domat, ne ianua fixa uetaret
Orbis iter, quo cursus erit. dic gloria rerum,
Ferrea quid mirum sic cedunt ostia Petro,
Quem Deus æthereæ custodem deputat aulæ?
Ecclesiæq; suæ faciens retinere cacumen,
Infernum superare iubet? mox liber ab hoste
Diuinum celebrauit opus, quem prima puella
A tenebris remeare probat, quia gratia Christi
Rem dedit esse parem. uisus adit ipse resurgens
Fœmineos, loquitur redeuntis gloria carnis,
Ad sexũ quem mater habet: patet hinc quoq; uatẽ
Ecclesiam sensisse suum, quæ gaudia portet
In cunctum diffusa gregem. quis talia fando
Explicet, aut uerbis attollat pondera rerum?
Maximus ille pauor, gelidos qui strinxerat artus,
Lætitiæ mensura fuit. manet omne per æuum
Pignoris huius apex, & sideris obtinet instar,
Corpore quod Petrus sacrauit, & angelus ore,
His solidata fides. his est tibi Roma catenis
Perpetuata salus, harum circundata nexu
Libera semper eris. quid enim nõ uincula præstẽt,
Quæ tetigit qui cuncta potest absoluere? cuius
Hæc inuicta manu, uel relligiosa triumpho
Mœnia, non ullo penitus quatientur ab hoste:
Claudit iter bellis, qui portam pandit in astris.

LIBER SECVNDVS.

SPiritus accensam uerbo radiante lucernam
Sub modio lucere uetans: secernite Saulum,
Dixit, in oris opus. quem mox sacrauit euntem
Imposita Petrus ille manu, cui sermo magistri
Omnia posse dedit: Cyprum, Salaminaq; linquens,
Pergit adire Paphum, quæ fertur amoribus olim
Dedita, sacrilegæ mansisse libidinis antrum,
Aligerosq; uagos studio coluisse procaci.
Hinc operum procedit apex, quia gratia maior
Ad delicta uenit. culpas huic posse remitti
Exemplum iam Paulus erat. quàm splendida laudũ

Materia est adiecta uiro, primordia casta
In luxus regione serit, fructusq; pudicos
Multiplicat lasciuus ager. cui nescia posthæc
Difficilisq; foret, cùm sic uideatur honestas
De turpi cœpisse loco, pars ne qua uacaret
A' meritis ieiuna: tamen molitur iniquus
Eloquio certare magus. contraria semper
Virtuti fecere uiam. iaculata retorquens
Ecclesiæ bellator ait: Fallacia monstrat
Quo pereas genitore satus, confinia mortis
In tenebris patiere tuis, neq; cernere solem
Tempus adusq; datur, rerumq; attendere formas,
Artificem quibus esse negas. tunc nubila uultum
Cœruleis fixere notis, & pectoris atri
Vênit in ora color. quærit iam calle negato
Quo duce tutus erat, cuius pede greßibus instet.
Quis tribuat miseratus opem, uacuusq; per auras
Erroris palpauit iter. Procunsule Paulus
Mox didicit lucere fidem, cui caussa uidendi
Nox aliena fuit. non sunt noua Paule salutis
Obsequia, & tenebris lucem bene surgere nosti.
Omnia secretam referant documenta figuram,
Si libeat uigili pulsare latentia sensu.
Iure docens Paulus, miracula condere cœpit,
Ex oculis iubar undè sui micat altius oris,
Amisso crescente die. sic nuper iniquum
Subdere dignus erat, tenebrisq; fatentibus hostem
Vincere, qui cæcus meruit sine fine uidere.

Antiochi dictam de nomine uisitat urbem
Paulus, & extēplo properat dare uerba cateruis,
Quas synagoga tenet, dextraq; silentia mandans:
Nostis, ait, patribus tellus Aegyptia nostris
Qua posuit feritate iugum, crudelibus aruis
Quos rapuit per signa Deus. quibus omnia cedens
Mutauit natura uices, cùm uirga fidauit
Terga maris, fluctusq; suis stetit exul ab oris,
Puluereo de calle placens, pontiq; facultas
Obsequio est subiecta pedum, redeunte profundo.
Naufragium factura reis: quæ uertere iussa
Per uarios sua iura modos, his strauit arenas,
His cumulauit aquas iustis uia, fontibus unda,
Cùm percussa silex uenis spumauit apertis,
Aequoreos enixa lacus, de uertice sicco
Fluminenm largita uadum. non pristina morem
Gessit origo suum, ueterem nec præbuit usum,
Dona nouella gerens, quam lex æterna coëgit,
Non innata sequi, disiunctaq; semina monstrant A
Posse dari de rore dapes, de caute liquores.
Nam ne pauca pijs fluerent miracula caußis,
Saxa uomunt latices, et inundant nubila panes,
Aeriusq; liquor solidis induruit escis.
Quæq; diu uacuas tenuerunt agmina fauces,
Frugiferis saturantur aquis, nimbiq; coloni
Dant epulas, pluuiamq; uorant, et mãditur imber.
Sic inuicta manus, sic gratia plena creantis
Scit querulos nutrire greges, & ponere sacros
In patria meliore choros, ut uentris amœni
Fructus ad æternæ florescat semina uitæ.
Dauidica nam stirpe satus genitrice Maria
Christus adest, quem tota canunt oracula uatum
Venturum sub carne Deum, seseq; creantem
Virgineos intrare sinus. euoluite quicquid
Sabbata uestra tegunt, typicæ documenta figuræ
Perspicitis fulgere sacri præsepibus agni,
Cuius ab igne senes hauserunt dicta prophetæ:
Et dedit antè loqui, quod cœpit postea nasci.
Clamauit uirtute potens baptista Ioannes:
Non ego sum, post me ueniet, cui tangere non sum
Calceamenta pedum dignus neq; soluere summa,
Quæ ligat excelsas humilis corrigia plantas. B
Quàm bene uox Pauli cecinit, præcepta lauacri
Permiscens antiqua nouis, nec epistola cessat
Hæc iterare docens: patres baptismate nostri
In rubro fulsere freto, sub nomine Mosi
Per legem, cùm petra simul sequeretur euntes.
Nã petra Christus erat. quid adhuc gẽs surda requi
In libris sonat ecce tuis, ne credere tardes. (ris?
Consule signa maris, quæ mystica dona susurrant
Temporibus uentura crucis, cùm sanguine Iesus
Tinxit aquas, laterisq; uno de uulnere fluxit,
Quod uitæ tria dona daret: rubor æquoris ille
Caussa futura fuit. sic conditor abluit omnes,
Sic emit, hic precij color est in gurgite ponti,
Apparentq; uado miracula debita ligno.

Sæpius obscuris radios infundere feruens
Mẽtibus, hæc rursum memorauit in ordine Paulus,
Postquam signa Dei carnis uestitus amictu
Christus ubiq; dedit faciens manifesta, quòd orbi
Venerit ipse salus, stimulis agitata furoris
Impia turba fremens, petit hunc ab iure Pilati
Suspendi, figiq; cruci terrena propago
Vota quod optanti non possent omnia ferre

Sponte

A Sponte salutiferi cesserunt munera Christi,
Qui libertatis precium tibi uenit ab astris,
Perdita restituens, tumulisq; iacentia tollens.
Respice, quàm proprio maneas obnoxia regi,
Ne pereas, uult ipse mori. post tristia facta
Quinetiam custode dato, signare sepulcrum
Ad geminum uoluere nefas, dominoq; paratam
Surgendi damnare uiam. Proh cæca uoluntas,
Quæ putat æternum mortali lege teneri,
Et non posse sibi post funera reddere membra,
Qui toties aliena leuat. meministis ab ore
Dauidicæ resonare lyræ: corrupta uetabis
Sanctum nosse tuum. poterat'ne in puluere lethi
Ferre moras, qui uita manet? quem suscitat auctor,
Nil patiens de morte Deus. mors denique uicta est,
Vincendi transgressa modum, quæ iudice tacto,
Linquere iussa reos, spolijs uacuata uetustis,
Per sua bella cadit, ueniensq; absoluere uinctos,
Non retinendus erat. sors ultima cœpit auerni
Iam uita præsente mori, quæq; omnia subdens
Antè fuit, tunc ipsa perit, triduoq; peracto
Lucis iter quod fecit adit, quò tota resurgit
In domino natura suo, de lege uidetis
B Laxari non posse neces. hunc quærite, cuius
Sanguine mundati, regno sociamur herili,
In cuius iam parte sumus, sub pignore carnis
Quam uoluit portare Deus. tūc dogmata quosdam
Ecclesiæ dant ista uiros, uetuere loquelas
Vlterius proferre pias. ô semper inanis,
O sterilis Iudæa tibi, quæ semina uitæ
Ne fructus afferre queas. quibus ore magistri
Paulus ait: uos ista quidem uos nosse deceret,
Ast alijs hoc lumen erit. nam scripta fatentur:
Lumen in extremis posuit te gentibus esse.
Gentiles stupuere globi, fontemq; sequuti
Sumere promissæ cupiunt nouitatis honorem,
Et lympha genitrice sati meruere renasci.
Compellor ratione loci pro munere tanto
Historiæ pulsare fidem, quæ prodidit olim
Cùm populos gentesq; duas in uentre Rebecca
Ferret, & angustis includeret agmina muris,
Consuleretq; rogans oranti corde Tonantem,
Responsum meruisse Dei: prior, inquit, in istis
Inferior breuiorq; manet, maiorq; minori
Seruiet, & iuuenis palmæ potietur honore.
Quicquid in hoc utero fœcunda puerpera gessit
Ecclesiæ conceptus habet, formamq; sequentem
Gentilis concursus agit, qui crescit in aluo
In qua uictor erit: quod iam meminisse necesse est,
Et studijs celebrare bonis: famulemur ut illi,
Cuius ab affectu nos contigit antè uocari,
Quàm nasci, qui dona prius quàm tēpora præstat.
Iamq; Lycaonios incedens passibus agros,
Lystram Paulus adit: fuit hac tunc claudus in urbe
Supplicio comitante satus, uestigia ferre
Nescius ex utero, membris pars cœperat ægri
Se nascente mori, comperto dogmate Pauli.
Quo monitore piæ tendunt ad sidera mentes,
Mox uoluit diuina sequi. bene claude iacebas,
Has primùm graditure uias: petis æthera mente,
Cùm necdum mouearis humo, pedibusq; negatis
Longius ire uales. Paulus speculatus in imo
Pectore quid cuperet, claudiq; fidelis amorem
In uerbo iam stare Dei, sic clarius inquit:
Surge citus, rectumq; tuis imponere plantis.
Exequitur præcepta salus, & calle nouello
Progreditur persona uetus, motuq; frequenti
Pulsat ubiq; solum, perq; omnia currere tentans,
Sæpe timet quod nescit iter, modò gressibus ortus
Annoso languore senex. quod ut agmina cernunt,
Exclamant, diuumq; uocant, ac serta ministrant,
Et mactanda feri procedit uictima tauri.
Paulus ad hæc tunicam rumpit festinus, aperta
Sic probibens ratione uiros: solennia nobis
Cur precor ista datis, fragili quos corpore constat
Terrena sub lege premi? fuit impius olim
Religionis honor, cùm numina fusa metallis
Artifices timuere sui, cùm templa dicarent
Abscissis de rupe deis, tunc forte libebat
Innocuos mactare greges, fibrasq; tepentes
Consulere, & uocem pecudis morientis in extis
Quærere: nunc libeat uanis cessantibus aris
Aeterno parêre Deo, qui semina uitæ
Præbuit, & uarijs prouentibus arua locauit:
Cuius ab imperio plenis consurgit aristis
De grano moriente seges, palmesq; recisus
Vulnere conceptas fœcundius educat uuas.
Quo moderante polum succedunt solibus imbres,
Tempora temporibus: quæ cùm fugitiua recurrunt
Post sua terga, uagi constantia permanet anni.
Discite iam uerum sacra de uirgine natum,
In terris celebrare Deum: nec uota feratis

Lanigero damnosa gregi, quos liberat agnus
Vnicus, ablutum qui sanguine comparat orbem.
His dictis instructa fides: sed corporis usus
In geminum processit opus, duplicemq; figuram
Personat una salus, toto quòd in æquore mundi
Ecclesiæ, duo sunt populi, per uerba duorum,
Cui plenas captura duas facit esse carinas.
Nanq; hæc humano generi collata uicissim
Claudorum docuere pedes, quibus astat imago
Singula quæq; regens, populo communis utriq;.
Quem Petrus antiquis tribuit consurgere plantis,
Ad portam uicinus erat. gens uēnit ab illo
Circuncisa loco, psalmi, lex, atq; prophetæ,
Qui Christi cecinere diem: quem Paulus ab aruis
Erigit, ad templi nunquam consederat ædes,
Longinqua tellure iacens, quia gentibus orsus
Cœpit ab ore pio solidæ uestigia mentis,
In turbas proferre rudes, populoq; mederi,
Quem latuit uox prisca Dei. sic claudus uterq;
Cùm properat, genus omne leuat, gentisq; salutem
Personæ signauit iter, quæ gloria rerum
Contulit, ut Petro Paulum gerat ordo secundum,
Qui fundamentis manet architectus in illis.
Vt tamē auctoris memoremus ad omnia laudes,
Hi duo sunt cæci, properantibus undiq; turbis
Qui Domino dixere simul: fili optime Dauid
Da tenebras exire graues, da cernere lucem,
Quam nescimus adhuc. subitum tunc illa medelæ
Semper amica manus iubar intulit, atq; reliquit
Nox oculos, exulq; dies illuminat orbes,
Expauitq; redux inopina crepuscula uisus.
Hos populos liquet esse duos, quos noxia uenæ
Cæcauit naturæ suæ, clementia Iesu
Tunc celebrauit iter, cùm tempora carnis habere
Se uoluit, de luce nouat purgatq; figuram
Quam delicta dabant, moxq; integra fulsit imago
Quæ meruit sentire Deum. pars iuncta cerebro
Maxima sunt oculi, creat hos in munere Christus,
Qui caput & splendor rerū est. pars omnibus ima
Sunt in fine pedes, hos sonat in aggere cura
Vocis Apostolicæ: quomodo speciosa uocantur,
Quæ pacem cunctis portant uestigia terris,
Exortum est lumen tenebris per dona magistri.
Hi statuunt gressus, quibus est sors tradita uerbi;
Vt uigeat medicina sequens bonitate prioris,
Paulatimq; salus in totum transeat orbem.

Iam rabidas hominum Paulus superauerat iras A
Velificante fide, subitas uomuere procellas
Iudaica de nube doli, non primitus ulli
Posse lauacra dari, quàm circuncisio carnis
Accedat de lege Dei. gens dura quid ultra
Ad lapides ferrumq; uocas? hoc umbra figuræ,
Non species mensura fuit. simulata relinque,
Quæ iam certa uides, Christi processit ab ore
Vita manens, omnesq; iubet de fonte renasci
Qui ueniunt. cur mēbra secent, partemq; resoluāt,
Cùm totum saluare queant? ne quære uetusto
More premi nouitatis opem, deflexaq; retro
Lumina constitui, postquàm uia rectior omnes
Dirigit, & cæsis illustrat sensibus orbem.
Lite sub ambigua Paulus loca tendit ad urbis,
Cui radiant monumenta crucis, sanctosq; reuisit
Iuris apostolici proceres, quibus omnia præsens
Quæ sint gesta refert. Petrus, cui maxima cura est,
Commissos augere greges, ad pascua cunctos
Se duce læta uocans, has explicat ore loquelas:
Cernitis æternum seclis memorata uetustis,
Quæ populo docili cecinerunt ore prophetæ,
In nobis complesse Deum: qui maluit emptor
Omnibus esse salus, nullum discernere passus B
In precio quo uita redit, mihi iussit apertam
Gentibus hanc monstrare uiam. quid uota morari
Tardariq; iuuat, quid'ue hæc ænigmata prodest
Misceri cum luce nouas? quos gratia purgat.
Vt ueniant lex nulla uetat, cœlestis amoris
Materia est festina fides. hanc Christus adoptat,
Hanc facit esse suam, qua quisq; merebitur uti,
Circuncisus adest, & iure renascitur undis.
Pastorem statuere sequi, placet ergo ministris
Ire simul, scriptisq; pijs absoluere gentes,
Hoc illis non stare iugum: tamen esse cauendum
Ne simulacra colant, quorum libamina semper
Execranda forent: ne suffocata cruore
Quæ maculantur edant. ne sæuior hoste libido
Hos impura premat, quos lux baptismate mūdat.
Clarius ut liqueant huius documenta figuræ.
Et progressa prius cur iam discedat imago,
Principiū meminisse iuuat. Deus inquit Abraham,
Vt testamentum tibi nunc sobolīq; perenne
Constituas in carne meum, præputia ferro
Circuncide libens, & fœdera necte superna.
Secretam scrutemur opem, uideamus in isto

Vulne-

A Vulnere pacta Dei, quæ testamenta recondit
Præscius, ut terris consortia iungat Olympi,
Quæ didicit iurare puer, qui primus ad undam
Repperit ecclesiæ currentem fonte Rebeccam.
Corporis ille locus quo circunciditur Abram,
Luxuriam lasciuus habet, uitijq; minister
Naturæ sub lege iacet. pater ipse futurus
Seminis, unde salus ad uitam pullulat orbis,
Euacuat quod culpa grauat, truncata libido
Virgineum promittit opus. hæc nanq; propago
Diuinum concepit iter: hinc sacra Maria est
Ad partum generata nouum. quæ coniugis expers
Mater inest, natusq; Dei de uirginis aluo
Emicat, atq; hominem mediator in omnia cōplet,
Hinc terrena leuans, illinc cœlestia præstans.
Præterit ergo uetus Christo nascente figura,
Hæc facies ius omne nouat, cultroq; fugato,
Spiritus ardescens cor circuncidit in undis:
Qui sanantur aquis, ne figant uulnera membris.
Nescius interea curis laxare quietem,
Paulus in orbe docet, uerbiq; ligonibus omnes
Excolit, & fidei cogit flauescere messem,
Errorum fugiente gelu. quem spiritus almus
B Hæc Asiæ proferre uetat: nec Mysia quiuit
Diues agris huius tunc semina ferre salutis,
Fœcundo ieiuna solo. uir quippe Macedo
In somnis hæc uisus ait: miserere precamur,
Illyricos dignare sinus. ô gratia quantum
Improuisa parat, subito inflammantur amore
Qui positum iam tempus habent. sic nocte fugata
Doctiloquus conuertit iter, fructuq; loquelæ
Vescitur esuriens Macedonia, perq; soporis
Dona salutiferam meruit comprendere linguam.
Quæstio crebra sonat, quia plenus munere largo
Prædicat omnipotens, non ueni perdere mundum.
Sed saluare magis: faciat quæ caussa negari
Hæc alijs, alijsq; dari? cum prodiga Iesu
In commune uelit pietas succurrere cunctis.
Suppetit affatim exemplorum copia, nosq;
Lectio multiplicem docet hac in parte figuram.
De qua pauca canam, Luca narrante, relatu:
E populo quidam Christo comes ire rogabat,
Quem secum prodire uetat. qui deinde tacentem
Sponte uocat, nouit mundans interna magister
Quæ uerbum iam corda ferāt, quos obstruat intus
Error iniquus adhuc, ut tunc doctrina ministret.
Officium, cum tuta uenit, ne sancta quod inquit
Incipiant uiolare canes, cœnoq; grauati
In margaritas uertant contagia porci.
Altera res etiam superest in carmine dura,
Sed quibus ex ueteri patuerunt omnia fonte,
Ore datas tenui facile est aduertere guttas.
Exodus ille liber memorat uelamina sacri
Pontificis, qua nempe queat splendescere ueste,
Officijq; habitum niuido componere cultu,
Qui segmentatus medijs altaribus astat.
Quas inter species parili numerantur amictu
In femore exuuiæ, quibus indumenta pudori
Progrediens ad templa locet, studeatq; sacerdos
Renibus obstrictus mysteria castus adire.
Quod statuit lex prisca magis, deuinctaq; iussit
Tunc hæc membra tegi, quæ possidet atra libido,
Cum properat libare Deo. laxata relinquens
Coniugio post sacra tamen, ne parcior usus
Ad sobolis non staret opus, sterilisq; marito
Connubij frigeret amor. cum certa propago
Hoc solenne gerens, nullos admitteret unquam
Externa de stirpe uiros, ubi nomine prisco
Exmylytis perdurat honor, prolesq; per æuum
Sanctificanda redit, uicibus supplenda creandi.
Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices iubet esse suos, & quærit in omni
Cauta tribu quos rite probet. nec sanguinis iste,
Sed meriti successus erit: tamen illa figura
Qua sine nulla uetus subsistit littera demum,
Hac melius nouitate manet, uariatq; recurrens
Alterna ratione uices, ne forte sacerdos
Tunc generare uelit, cum needum mente capaces
Cernit adesse greges, cumq; instat nobilis ardor
Discendiq; fames, ut apertius ora resoluat,
Ne quisquam ieiunus eat. nam semine uerbi
Prolem possedari, Paulus quoq; sæpius inquit:
Filioli dicendo mei. iuuat ergo parumper
Eloquium genitale premi, studiumq; docentem
Dispensare suum, laxans pro tempore uires
Ingenij, strictasq; ferens, ne fusa profani
Conculcata terant, mundatis sancta reseruans.
Fas uetat inde queri, culpis hoc imputat Adæ
Venæ pœna suæ. quid enim rea fauce parentum
Progenies sibi iure petat, sator ille benignus
Ni donare uelit, quicquid temerarius error
Corrupto natale tulit: uia sola salutis,

Affectus parcentis erit, miseratio semper
Conditione caret. praestans indebita Christus
His pius accelerat, iustusq; his munera tardat.
In Macedûm terris cum moenia nota Philippi
Doctoris celebraret iter, bacchata puella
Sub stimulo Pythonis ait: Paulum esse ministrum
Aeterni scitote Dei. professio uera
Mendaci de teste sonat, uocemq; fidelem
Perfidus auctor habet: sed non defertur honori,
Quod cogit formido loqui, nec mente cohaeret,
Nudus amore timor. Paulus miseratus ab atro
Daemone corda premi, nolensq; licere profano
Diuinas aperire uias: fuge, dixit, & ista
Vlterius tentare caue. nil iussa moratus
Hostis abest, uacuamq; domum possessor iniquus
Deserit, ac profugo mulier sanata periclo
Conticuit de laude uiri, quae coepta peregit:
Plusq; tacens hoc esse docet, de munere uulgi
Haec quaestum faciebat heris, quos turbidus implet
Quo caret illa furor, populiq; procacis in aure
Seditione fremunt, Romanus obuia sacris
Sacra dari, ritusq; nouos exire per orbem,
Et ueteres cecidisse deos. tunc agmina raptim
Fustibus innumeris eliso corpore Pauli
Conueniunt, ubi carcer erat, quem sedibus imis
Includunt comitante Sila. uestigia quorum
Ligno mersa cauo uinclis tenuere beatis.
O felix de clade locus, cui clara refulgent
Lumina pro tenebris, in quo dedit esse perennem
Nox antiqua diem, niueam translatus in aulam
Ecclesiae, cunctisq; ferens modò dona salutis.
Quàm bene carcer erat, tota concurritur urbe
Qui primus noua tecta petat, quiue oscula figat
Postibus, & tacta sacretur parte cylindri.
Iam nocturna quies per corpora serpere fessa
Coeperat, exiluit tellus minitata ruinam
Visceribus concussa suis, & claustra relaxans
Mota uagatur humus, seruitq; canentibus hymnū
Tempestas famulata soli. proh quanta patescis
A nullo superanda fides: ueniente periclo
Poena fugit, geminoq; metu discrimina crescunt,
Vt perdant tormenta locum, tremefactus ab alto
Excutiens sua membra toro, cùm libera custos
Cerneret antra necis, gladij mucrone retecto,
In iugulum uult ferre manum. sed non licet illi
Paulo teste mori, cuius solamine uitam
Repperit, atq; suo meruit de carcere solui, A
Descendensq; domum, sacris fomenta ministrat
Vulneribus, liquidamq; parat sibi redditus undam,
Coelestem nacturus aquam. nam corda saluti
Figere Paulus amans, cunctos simul amne fluenti
Diluit, aetherei patuit cui luminis antè
Gratia, non perimi, creuit pôst uita renasci.
Blandiloquis olim capta est sermonibus Eua
Decepturа uirum: nunc improbus ora puellae
Qui tunc daemon agit, repetens ad crimina sexum.
De quo praeda fuit, multis uentura canendo
Peccati conceptor erat sed apostolus Adam
Iam melior, coeleste leuans in imagine signum,
Qui fuerat terrenus homo, nec certa recepit.
Nā fallit quod ab hoste uenit, metuamus ut omnes
Hoc audire nefas, nec corrumpamur amari
Melle doli, si uera canat, qui falsa ministrat.
Ingenijs claras & linguis Paulus Athenas
Ingreditur, tumidamq; feris conflictibus urbem
Eloquij torrente premit. quem turba profari
Doctisonis mirata modis: quibus, inquit, ab oris
Verborum uenit iste sator? plebs nescia Paulum
Semina ferre uocat, fruiturq; errore magistro
Vera loquens. nanq; hic facundus in orbe uiator B
Ambulat atq; colit, cuius labor omnibus instat,
Vt crescat diuinus ager, purgataq; fructum
Mens humana ferat, lolij ne sordeat herbis,
Quam segetes portare decet. manus aemula cogit
Ad proceres huc ire simul, quibus edidit astans:
Cecropidae, quos fama canit sermone diserto
Gymnasijs uernare suis, ubi praesidet altus
Sacrilegae nouitatis amor, uos cernimus aram
Ignoto posuisse Deo, qui condidit astra,
Qui pelagus terrasq; dedit, quem uita parentem,
Vt moueamur, habet: cuius spiramus ab igne,
Cuius imago sumus, de quo cecinere poëtae,
Hinc hominū constare genus: quem praedico, cūcta
Sanxit ab ore suo. cur haec diuina uocatis,
Quae facitis, uacuoq; metu coeleste putatis
Auxilium, quod giguit humus. natura metalli
Visceribus latet ima soli, quibus eruta sumit
Ingenij fabricantis opus, seu numina templis
Hinc ueniant, seu uasa focis: sibi caussa timoris
Ars, operata deos. dominum super omnia fusum
Claudere nemo potest, paruisq; arctare figuris.
Quod capitur, minus est spacio capientis. in auro
Materia

A Materia est: opifex rerum non sustinet usum,
Quem simulant, quos ipse creat: quàm dura luetis
Crimina, quàm stultam sese sapientia uestra
Iudicij est sensura die, cum corpora Christus
Surgere cuncta iubet, tormentaq; fine carebunt.
Vtq; reos cruciet, seruat quos deuorat ignis.
Sic caro iuncta Deo carnales expiat actus,
Et commissa sibi coram hæc examinat ultor
Quis uoluit moriente pati, quam funeris expers
Viuificare uolens, post tartara reddidit astris.
Hæc multos ad dona uocant, Dionysius ipse
Primus in arce loci noua præmia iungit honori,
Complexusq; fidem, sic incipit esse sophista:
O'lupe Paule rapax, dedit hoc benedictio Iacob
Nomen habere tibi. quid iam remanebit in orbe
Quod non ore trahas, postquam solertia Graia
Cessit, & inuictas doctrina uincis Athenas?
Cur Epicuræus, uel Stoicus impia soli
Bella cient? reserare opus est, quo nomine multi
Sectarum coiere greges, uitam ambo beatam
Elegere sequi. quam corpore diligit alter,
Hic animi uirtute colit. dat & actio Pauli
Ad uitæ præcepta uiam. sic themate iuncto
B Hi magis alternis soluerunt uocibus ora,
Corporis atq; animæ commissus partibus extat
Plenus homo, sed nunc studijs diuersa sequentes
Ambo uolunt quod neuter habet. uas lumine plenū
Subdit utrunq; Deo, uideo clamans caro menti
Quàm sit iniqua meæ, rursusq; salubriter infit,
Non propria de parte geri quod gratia donat.
Hoc celebremus iter, uita est, quia Christus et ipse
Se uocat esse uiam, per se gradiamur ut ad se:
Sanctaq; ne pedibus possit cessare lucerna,
Præco datus fidei uestigia suggerit orbi.
Attica discedens iam liquerat agmina Paulus,
Eloquijs superata pijs, bimarisq; Corinthi
Mœnia iuncta petens, populosam repperit urbem:
Quæ licet alterni contingeret æquoris undas,
Perpetuas sitiebat aquas: ibi Ponticus ille
Aquila tunc præceptor erat, uir plurima laudis
Instrumenta gerens, cuius se Paulus amico
Contulit hospitio, sociam dignatus adire
Artis amore domum. nam scenæ factor uterq;
Pollebant operis studijs, & dogmate legis.
Christus ait: nunc Paule doce, non obuiat ullus
Me comitante tibi. quæ sit mihi mœnibus istis.
Turba uides, insiste loquens, ego pectora firmo.
Ista monent nullos unquam de munere tardo
Posse queri, gratis quod dat clementia Christi.
Tecta sub ambiguo lateat ne forte figura.
Quis dabitur ratione canam, de nomine sæpe
Argumenta trahi, documentaq; maxima gigni.
Scripturæ cecinere piæ. iuuat altius ergo
Quærere, qui Paulo charus coniungitur hospes,
Factus in arte comes, sub cuius imagine caussæ
Sic uocitatus erat, qua liue decorus honore est,
Hac quoq; parte placens. aquilæ natura fidelis
Sponte gerit quod forma tenet. nam debilis æuo
Et declinatis senior iam uiribus ales,
Flammiuomo sub sole iacet, pennasq; grauatas
Eius in igne fouet, nocturnasq; lumina pandit.
Atq; oculos radijs ardentibus ingerit ægros
Ad ueterem reditura diem sic dona caloris
Languida sumit auis, cuius de fomite uires
Accipit, & prisci reparat dispendia secli.
Cui ne sola forent, quæ feruidus incutit æstus
Per laticum purganda uadum. ter mergitur undis,
Et senium deponit aquis, iuuenemq; decoris
Effigiem de fonte leuat. quis apertior actus
Religionis erit? cum ueri lumine solis
Tangimur, antiqui contagia soluimus æui,
Accedente fide, lympha mox matre renati
Conspicimur nouitate rudes. infantia rursus
Fit recidiua seni, gemino manantibus ortu
Hic melior natalis adest. bene conscius huius
Alitis exempli, quem spiritus egit opimam
In cithara uersare manum: renouaberis, inquit,
More aquilæ, qua lege datur sentire, probatus
Laude placere typi, quod firmant cantica iusti.
Nec uacat ars Pauli socio celebrata sub ipso
Secreti uirtute boni. tentoria quippe
Fortia mobilibus fabricabat in aggere textis.
Longius hæc abiens peregrinus ubiq; uiator
Erigit, atq; hiemes solesq; his pellibus arcet.
Nos quoq; per culpam prima de sede repulsi,
Exilio mundi iacimur, uia reddita tandem
Quà patriæ repetamus iter. munimina nobis
In castris sunt Paule tuis, ne criminis imbres
Tempestas mundana ferat, scelerumq; uapores
Ignitus tentator agat. sub tegmine tali
Tuta salus, nullum discriminis excipit ictum,
Nec prostrata feri succumbit uiribus hostis.

Mystica signa duces præmittunt laudibus artis:
Pisces Petrus agens, homines capit, æquoris hospes
In sacris persistit aquis: habitacula Paulus
Dum terrena leuat, docet ut cœlestia condat:
Factaq́; sæpe manu, nunc construit atria uerbo.
Vlteriora sequens lustratis finibus aruo,
Cōueniēs Ephesum Paulus docet, atq; ibi quosdā
Prospiciens astare uiros, an spiritus almus
Venerit his, quæsitor ait? qui fonte Ioannis
Se dudum maduiße ferunt. nam nominis huius
Expertes hucusq; trahi: quos flumine sacro
Abluit, & sanctus mox spiritus ora repleuit,
Verborumq́; dedit solitis uirtutibus imbrem.
Sæpius arma mouent ista de parte profani,
Et bellare parant. quibus ut contraria poßim
Fundere tela loquens, tu nunc mihi largius ora
Spiritus alme riga, sint ut tibi dogmata digna
Quæ dederis. tu uocis iter, tu semita linguæ,
Tu dicture ueni, qui per tua munera semper,
Quæ reddamus agis, doniq; resuscipis usum.
Nomine uenturi præcursor in orbe Ioannes
Exhibuit baptisma suum, Dominoq; parauit
Ipse uiam, memorans cunctis baptisma futurum
Post aliud, quod iure datur, quod trina potestas
Illustrare solet. sed quod magis eligit huius
Tangere Christus aquas, formā facit omnibus ad se
Currere fonte pio, sacram ne deserat undam
Vlterius mortale genus, quam corpore mundo
Et dominus dignatus erat, cùm diluit amnem
Per famulum mergente Deo: iam flumine tacto
Discipulis hoc ceßit opus, quos dogmata plures
Baptizasse canunt. serui cessare lauacrum,
Fas fuerat ueniente Deo, prænuncius ex quo
Dixerat ista prius, quo fecit tempore Iesus
Iam plenum baptisma geri, uelut ante Ioannes
Insolitum propriumq; daret. quæ regula Paulum
Compulit, ut Christi deberent fonte renasci:
Quem non uenturum, sed iam uenisse Ioannes
Insinuans, digito cœlestem prodidit agnum,
Hunc peccata canens à cuncto tollere mundo.
Quid geminū baptisma cupis simulare profane?
Dißona non iterat, repetitio rem tenet ipsam,
Non aliam, bisq; illa foret, quæ primitus esse
Cœpit, & ipsa redit. nam cum discordet origo
Principij, fidisq; sequens, & singula dici,
Et patet esse semel, nulloq́; errore grauantur,
Quæ collata simul possunt diuisa probari. A
Cùm tamen hæretica nigredine plenus auerni
Polluitur quicunq; lacu, si lumen habere
Ecclesiæ uult forte piæ, non cogit ad undam
Nostra fides hunc ire iterum. quia nomine trino
Dogmata praūa trahūt: nec qui, sed quid dare poss
Explorare solet, positæ quem uera fateri (sint,
Instituere manus, solusq; repellitur error
In diuersa trahens, quod spiritus efficit unum.
Hos etiam bis sex memorat scriptura fuisse.
O sacer, ô felix numeri modus, agmine fuso
Cùm meruere cibi damnorum semine nasci,
Iuris apostolici lata est tot gloria uasis.
Iam sermone potens Ephesi conuerterat urbem
Paulus, & æthereis fulgebat gloria signis,
Cumq́; per innumeros nutarent saucia morbos
Corpora, nec miseros operata refecerit ægros
Artificum medicina manu, uelamina sacra
Absentes petiere sibi, quibus affuit ardens
Vt caderet uapor ille fides, finemq́; calori
Altera flamma daret. semicinctia deniq; Pauli
Atq; allata palàm sudaria, fusa per artus
Languorum pressere focos, membrisq́; repostæ
Ad nihilum fluxere lues. uigor omnia curans B
Tactus erat, nullæq́; domus à munere cessant
Quod medica de ueste ferunt. uirtute sub ipsa
Spirituum quoq; turba minax uelut irrita fumi
Pars per inane fugit, ne fabrica pulchra creantis,
Quæ plasmata solo cœlestis imaginis instar
Traxit, & auctoris speciem pro pignore gestat,
Hospite sit polluta suo, templumq́; decôris
Inficiat prædonis odor. quo tempore septem
Iudæa de stirpe uiri noua prælia tentant,
Sic prius affati: quem Paulus nomine Iesum
Prædicat, hūc tibimet pariter proponimus & nos.
Peruasum dimitte locum, uox reddita contra,
Christus qui sit, ait, qui Paulus, sentio. nam uos
Ignotos uitare licet. cognosce furorem
Gens inimica tuum. dæmon regnare fatetur,
Quem uenisse negas, atq; hoc conuinceris ipso
Quo stimulante ruis, cui non datur ore placere,
Quod terrore mouet. contraria dicere uoto
Caussa Dei prohibet, quam lex comitatur amoris.
Hæc est uera fides. quæ tunc spectacula plebi
Quamuè triumphalē Domino uincente coronam
Contigit inde geri? rabido cùm murmure frendens

Dæmonis

A Dæmonis ira suis bene noxia rumpit amictus,
Dissecat & facies, fugiuntq; pericula uicti,
Nudaq; præcipiti conuertunt terga pauore.
Quid Iudæa ferox iam non de clade timebis?
Quæ socio sic hoste peris, cui criminis auctor
Punitorq; idem est, ne sit te iudice pulsus,
Qua simul est peccante reus. mox fama per urbem
Spargit ubiq; uolans, & dæmonis edere uocem,
Quod uirtus est summa Dei. concurrere gaudent
Et latices intrare pios, maculasq; uetustas
Fonte lauare nouo, sanctisq; nitescere lymphis.
E quibus una datur simul insons omnibus ætas.
Ast alij magicis ponunt incendia libris,
Vt mereantur aquas, & uitant ignibus ignes.
Ardua flamma nimis, cuius super aëra fulgor
Euolat, & cœlum tales petiere fauillæ.
Quinquaginta etiam precium posuere libellis
Millia nummorum, quoniam meruere nocentes
Sic abolere nefas, huius hæc caussa figuræ est.
Lege sacer numerus delicta resoluit, ut olim
Diluit in toto Dauid sua crimina psalmo,
Contractusq; fugat. nam quinquagesimus annus
Cum Iubileus adest, proprij distractio ruris
B Antiquo donatur hero: seruire coactis
Libertas amissa redit: mala debita laxat
Creditor, & lumen patriæ uetus aspicit exul.
Quinquaginta etiam cubitis distenditur arca,
Quæ depressa uadis, atq; æquore tuta salutem
Sub numero pietatis agit, seruataq; crescit
Per spacij parcentis opem. quia Christus ubiq;
Condidit ecclesiam uenia fabricante capacem,
Quæ sic cœpta fretis latissima funditur aruis.
Infelix Ephesi Demetrius arte locabat
Sacrilegis delubra locis argentea, suetus
Soluere uota suæ precio maiore Dianæ,
Cedere cuncta uidens prisci monumenta furoris
Ingemit, & uarias his uocibus excitat iras:
Non pudet ô socij, nostrum cecidisse Dianam,
Quam mundi suspexit honor? mortalibus ultra
Quæ speranda salus, si non per secula possunt
Fine carere dij? quæ nunc simulacra sacellis,
Quæ poterũt dare thura focis? quos aduena Paulus
Territat: & quicquid gerimus pro nomine Diuæ,
Muta metalla uocat, quorum discedit ab orbe
Relligio, pulsiq; fugam petiere penates.
Hei mihi, iam uideo subitis lapsura ruinis
Condita fana diu, templi quoq; nobilis ædem
In cineres stragemq; dari. quã prendimus arcem,
Quamue tenemus opẽ? quibus intercluse facultas
Est operum, crimenq; foret fecisse Dianam.
Pergite tempus adest, labor ultimus omnia secum,
Si desperat habet. sola est uia uincere uictis,
Formidare nihil, restat sors certa triumphi
Pro superis mouisse manus: insurgite telis,
Et quã uota deam celebrant, hanc arma reposcant.
His dictis plebs mota fremit, magnamq; Dianam
Communi clamore uocant, ac præpete cursu
Itur in obscœnum cum seditione theatrum.
Non alio, decuit meritum caussasq; Dianæ,
Quam fœdo tractare foro. capit area turpis
Concilij deformis opus, tamen impetus amens
Fluxit, ut in uacuas oculis qui labitur auras,
Nullaq; dispersus retinet uestigia fumus.
O miseranda manus, cui tu prodesse laboras,
Perpetuam cur esse putas? te teste sacellis
Eruitur fugitiua suis, quo iure pauescis,
Qua pereunte doles? cœloq; adiungere tentas,
Quam terris remanere negas. nunc ordo figuræ
Explorandus erit, latebrisq; uidendus apertis.
Dicitur è solo Demetrius atria demens
Argento posuisse deæ, cùm plura capaci
Protulerit natura sinu, quibus ista metallis
Fingeret, ut fusis animẽtur uultibus æra,
Ingenijq; manus promittunt uiuere cautes.
Quod si sanctiloquos uoluamus ab ordine libros,
Inueniemus iter, puris quia sensibus aurum
Comparat, argentum nitidis scriptura loquelis.
Nam psalmus licet ista canat, tamen inclyte Moses
Altius hæc memoras, populo cùm talia dictas?
Aurum atque argentum templorum ferte decori,
Quod iacet interius menti, non dura metalli
Materies sub corde latet. sed apertius illud
Exagitat, quod Christus amat: mens obtulit aurum,
Cui fuerit preciosa fides, pariterq; ministrat
Argentum, cui uoce sonant bona tympana cordis,
Vt dominum duo cũcta colant, de pectore sensus,
De sermone sonus: sic aurum dogmata legis
Argentumq; petunt hoc ad pia templa parari.
Nos quia templa sumus, si crimina cũcta recedant,
Plurima uerba monẽt, quæ Apostolus ipse reuelat.
Corde salus credentis erit, confessio uoce.
Sacrilego res una fuit: Demetrius ædes

Condidit argento, cuius facundia mouit
Hos animos, ut norma probet sine iudice sensu
Numina uana coli, nec de uirtute uenire
Pectoris istud opus, cui pars haec sola dicatur.
Quae rationis inops nudam ferit ore loquelam.
Tu quoq; signa ferês, titulos in carmine nostro
Troia repone tuos, & laudibus adde triumphos,
Qui magis ex uero fulgent tibi clarius actu,
Quam quos pomposo reboât tua bella cothurno.
Lingua colona Dei cûm semina foeta saluti
Spargeret, in seram produxit tempora noctem,
Plus animis factura diem: micuere coruscae
Lampades, ut uerbi lucerent igne fideles.
Solus ab excubijs uiuacibus Eutychus exul,
Mersa sopore graui commisit membra fenestrae.
O male parta quies, ô semper dedita somno
Pectora, nuda bono: quantis patet ille ruinis,
Quem nox sola tenet, nûquamq; resuscitat aegrû
Ad meliora caput. nescit uigilare periclo,
Qui patitur dormire Deo. quid inane fenestrae
Quaeris adulte chaos? quid ue hac in parte quiescis,
Qua ruiturus eris? res est inimica saluti
Pendula celsa sequi, furtiuaq; somnia prono
Carpere uelle toro. poteras meliore cubili
In uerbo recubare Dei, Pauloq; monente
Eius uelle aditum, cui limine peruia recto
Ianua nomen inest. per quam de fonte lauatae
Ad uitam gradiuntur oues, hanc quaerite cuncti
Si rabidas fauces cura est, morsusq; cruentos
Euitare lupi, cuius lacerabitur ore
A pastore fugax, qui sparsos uocibus agnos
Euocat, atq; gregem propria de morte redemptum
Non sinit insidijs, & amari uulnere dentis
Rursus ab hoste capi. moesto sonuere tumultu
Atria, concurrit gemitu miserata frequenti
Turba uidere locum, qui funere tristis acerbo
Laetitiam facturus erat. cui Paulus adhaerens
Pectore, uiuit, alt. quam uocem uita sequuta est,
Morsq; repulsa fugit. quantû tua Christe potestas
In famulis operata facit? tu redditus astris,
Aequalisq; patri de maiestate perenni,
Iura superna regis: sed quod caro corpore matris
Virginis orta tibi, regnum spoliauit auerni,
Viuaq; de proprio reuocasti membra sepulcro.
Teq; probans noluisse mori, qua parte resurgis,
Et qua natus eras, iam ferrea uincula soluis.

Lux alijs alterna redit te auctore, simulq; A
Exemplo donata tuo, qui subdita dudum
Cogis, & electis succumbere tartara seruis.
Interea felix surgit de morte cadauer,
Et meliore uia tria per coenacula sospes
Ducitur ad Paulum, cuius conspectibus insons
Coepit adesse puer, uitae iam dignus honore,
Cûm lethi conuertit iter, quae gloria facti
Instruit ad ueterem caussas aperire figuram?
Fulta tribus cameris Noë describitur arca,
Ecclesiae documenta gerens. stetit ordine primo
Pars hominû, pecudesq; gradum tenuere secundû,
Tertia sors addicta feris. quae cuncta per undas
Arca quadrata tulit, uelut in baptismate lotis
Omnibus est nunc una salus: sed moribus unus
Non ualet esse locus. nam nidos fertur in illa
Aedificasse Noë, quem iustum dicit Ebraeus,
Et requiem quod Christus inest, qui diuidit aequus
Praemia certa suis: quisquis uirtutis amator
Iungitur alta petens Noë, stat proximus infra
Ingenio breuiore minor, sors dedita saeuis
Tartareum tenet ima sinum: sic Eutychus ergo
Prima parte cadens, inferni perditus oris
Haesit, & humana uacuus ratione ferarum B
Coepit habere locû. cui postquam pectore Paulus
Incubuit, uerbumq; suum sapientia fudit,
Ore leuans animam carnali lege peremptam
Ad dominû de morte redit. quod epistola clamat:
Qui dormis, iam surge citus. rursusq; perurget,
Teq; uigil de morte leua. super ardua trina
Promeruit iam stare puer, quia dogmate trino
Comperit aeternae quae sit substantia uitae.
Iamq; peragratis Paulus stationibus orbis
Ad Solymam uenturus erat, quò spiritus illum
Pergere saepe monet, cupiens in littore noto
Perpetuum memorare uale: simul undiq; sacros
Euocat, has reddens caro de pectore uoces:
O dilecta manus, quae Christi militat armis,
O summo plebs nata Deo, meministis amoris
Et studij documenta mei: gentilia promptus
Agmina, Iudaicosq; tuli sine fine furores,
Vt uitae praecepta darem, nullumq; lateret
In populo narrata fides. à sanguine uestro
Mundus semper ero, nec debitor oris auari
Clausa talenta luam, sterilemq; in semine uerbi
Ieiunus culpabit ager. uos conuenit inde

Vsuram

A Vsuram præstare piam, cùm uenerit auctor
Qui meriti discussor erit, seruosq; reposcet
Mensuræ crementa suæ. mihi semina ferre
Sensimus ardor inest, quæ paßim credita sulcis
Sparsimus: at fructus tenues mala terra dolebit:
Vado uidere crucis uenerandam gentibus urbem,
Quô me iussa uocant, uarij luctamen agonis.
Hic dabitur certare mihi. nam cuncta subibit
Qui cursum complere uolet. mitißima sors est
Pœnarum, quas uota gerunt, regniq; facultas
Perpetuo pro rege pati. seruate ministri
Ecclesiam, Christus precium quam sanguine nobis
Fecit in orbe suo, famuli retinere laborent,
Quæ dominus de morte dedit. non cernitis ultra
Iam faciem uultumq; meos, uigilantius oro,
Commissos lustrate greges, quia dente rapaci
Conuenient ad ouile lupi. custodia peccat,
Cum spolijs si raptor eat: pastoris inertis
Fraude perit, quod prædo capit. sed & acrior hostis
Intus erit, grauiusq; malũ discordia portat,
Quæ uulnus sub pace creat. ne cedite duris,
Virtuti damnosa quies, nullumq; coronat
In stadio securus honor, sua gloria forti
B Caussa laboris erit, rarusq; ad præmia miles
Cui pax sola fuit. uictoria semen ab hoste
Accipit, hinc oritur. dominus plantaria uestra
Fœcundare ualet, qui per sua dona uenire
Ad sua dona facit, quodq; adiuuat ipse ministrat.
Non ego diuitias luxu fallente superbas
Alterna mercede tuli, nec munera sumpsi,
Vos potius quàm uestra petens. me scitis ut istæ
Cum socijs pauere manus. assuescite gazas
In lucis proferre uias, operumq; locare
Thesauros in sede poli. nil proderit aurum
Defoßis quæsisse locis, si claudat auarus
Quod cælabat humus, quod nõ in paupere surgit,
In tellure iacet, cæcoq; reuoluitur antro,
Obscura peccante manu. laxate supernis
Corda precor monitis, neq; respuat ullus egeno
Tecta parare gregi, quo suscipit hospite Christum.
Sic postquàm fatus, dedit oscula, tũ simul orans
Flexit in arua genu, strictiq; doloribus omnes
Ad lacrimas fluxere pias, longeq; per undas
Obtutu comitante sequi meruere carinam,
Dumq; per oppositas extendunt lumina nubes,
Additur in pelagus oculis uia, raptaq; flabris
Puppis adhuc nota est, & mulcet imagine mentes,
Affectuq; animi crescit mensura uidendi.
Sed quòd ait, tribus hæc annis præcepta salutis
Nocte dieq; dedi: patet hac ratione figura.
Qui canit ecclesiæ tria dogmata, sæpius edit
Historicum, morale sonans, typicumq; uolumen.
Sic etenim ternas capiunt sex uasa metretas,
Quæ ueteri de lege, nouo rubuere liquore.
Forma sacrificij perfecti prisca canistro
Tres panes offerre iubet, quibus additur illud
Discipulis quod Christus ait, iam nocte roganti
Tres panes debere dari. nox iste profectò est
Mundus, ut hic si quis uerbi desideret escas,
Exhibeas quæsite dapes, doceasq; uolentem,
Quòd pater & natus, quòd sanctus spiritus unus
Sit Deus, & numerũ triplicet substantia simplex.
Nec semel hoc pia iussa canunt: angariat, inquit,
Te quicunq; petens, ut pergas præuius unum,
Cæterá uade simul duo millia. non ne uidentur
Hoc mandata loqui? si quis te consulit errans
Ignarusq; uiæ, quid sit Deus, edere malis:
Prode patrem, subiũge libens quòd filius, & quòd
Spiritus almus, & hi numero tres, & tamen unus.
Hinc Iudæa uacans, sterilis quæ dicitur, arbor,
Expectata tribus fructum non attulit annis:
Quæ triplici spernens tractare uolumina sensu,
In fidei numeris nescit dare munera Christo.
Nobile iam templum Solomonis Paulus adire
Cœperat, & ueteris solennia reddere legis,
Corripit hunc Iudæa manus, rabidoq; tumultu
Conclamat necis esse reum, sed in arma tribunus
Euolat, & uinctum geminis iubet esse catenis:
Quæ tamen astrictis incumbunt dura lacertis,
Non animum tormẽta ligant. quod epistola Pauli
Lumine plena canit: uincturi poße ministros,
Vinciri non posse fidem, uerbumq; teneri
Supplicijs, non esse datum, gradibusq; sub ipsis
Constitit, Ebræo plebi sermone loquutus:
O fratres, patresq; uiri, me nostis in oras
Has uenisse rudem, doctrinæ deditus omni
Legis amore fui: uobis modò testibus utor
Quorum scripta ferens, ardebam cæde Damasci
Christicolas punire greges, & finibus orbis
Hanc prohibere fidem. sed non mortalia possunt
Auctori certare Deo, descendit ab astris
Lux, oculos clausura meos, & ab igne corusco

Aucta dies latuit, caligantesq; tenebræ
Orbibus incumbunt, quarum mihi tempore creuit
Adueniens cum nocte iubar. discernere caussas
Euentus post facta solet. bene uidimis umbras,
Vsuri iam sole nouo: sed & auribus hæsit
Clamor ab ore Dei, repetito nomine Saule
Me Christus terrore quatit, ne signifer ultra
Auderem bellare sibi: quo iure negabo,
Quo feriente cado, cuius de munere pronus
Attollor meliore uia, perq; ardua surgo,
Sublimisq; sequor felicis dona ruinæ.
Iam satis o ciues crudelia nouimus arma.
Nil dubium pars illa docet, quæ teste beata
Fungitur hoste suo. quid adhuc libet esse nocentes?
De tenebris lucete meis, cui fontis ab undis
Est uisum largita fides, & mortis imago
Viuere cœpit aquis. heu nunquam saxea tellus
Seminibus fœcunda suis, uacuiq; labores
Qui sterilem patiuntur humum. post deniq; Iesus
Hæc mihi uisus ait: procul hac, procul urbe relicta
Pergere Saule para: non est tibi credula nostri
Nominis, ad gentes potius cane uerba salutis.
Protinus hāc uocē querulæ rapuere phalanges,
Proijciunt uestes, ac puluere longius acto
Ventosa leuitate fremunt, uarioq; fragore
Personat in Pauli rabidum discrimina uulgus.
O Iudæa nocens, auctorem perdere uitæ
Cùm cuperes, sic dicta dabas. fuit optio linqui
Quem uelles clamosa tibi, sed ab ore cruento
Triste petis malesuada nefas, & gaudia paschæ
Electo latrone colis, geminasq; furorem,
Sæua pio, placata reo certamine cuncto
Te spolias, uacuamq; locas, cùm durior ipsis
In Stephanum tormenta iacis: deponis amictum
Et nunc ueste cares, primi quia pœna parentis
Est cognata tibi, ueterisq; in corpore portas
Transgressoris onus. contraria fontis honori
Ne renoueris aquis. Adam sub criminis ortu
Cognouit quòd nudus erat, documentaq; noxæ
Hinc misero patuere suæ: te mortis origo
Crebra subit, cui plena malis interserit ira
Bis habitum, quem culpa creat: iam bella tribunus
Vocibus his ardere uidens, fera uincula Paulo
Addidit, & castris torquendum misit iniquis,
Nota querela locis ut sit superanda canemus.
Paulus gesta lóquens, socios ibi lumina dudum
Conspexisse suos, uocem tamen auribus ullam A
Non hausisse refert. at tunc quo tempore cæcus
Deeidit, & uocem comites audisse leguntur,
Sic uariat narrantis opus. sed utrunq; necesse est
Concinat haud dubium. nam tunc audisse feruntur,
Accepisse sonum, nunc non audisse profectò.
Hæc rationis erit simplex uia, iure negatur
Vox quomodo confusa, loqui, neq; creditur illud
A sermone dari, quod non in pectore condit
Accipiens, dubia tantùm stimulatus ab aure.
Ambiguusq; fragor solas diuerberat auras.
Sic audisse simul, sic non audisse leguntur.
Altera pars sonitus, certa est pars altera uocis,
Et fert atq; refert geminam res una figuram.
Agmina supplicij feruentia corpore Pauli,
Pœnarumq; graues euoluere uersibus iras
Caussa monet, sed lingua pauet: fugiamus ab ista
Parte, dolor uetatq; nefas tam triste, premamus
Eloquium, ne forte legens sua fletibus ora
Compleat, & largis humescat pagina guttis.
Nec tamen hæc poterant animos satiare cruentos:
Ardet amor scelerum, cupiuntq; in sanguine Pauli
Sacrilegas uersare manus. quàm dura malorum
Vota? quaterdeni uesanæ stirpis alumni
Imposuere sibi, non ullum sumere potum, B
Nullum uelle cibum, quàm facta cæde: salubres
Hinc magis esse dapes. ô pallida cordis imago.
Pocula sunt Iudæa tibi meliora cruoris,
Quam laticis, nullasq; uolens contingere mensas
Esuris ad facinus, saturamq; cadauere iusti
Quæris habere famem. non hæc ieiunia Moses
Condidit exemplo, tot consummata diebus,
Vt memoras: quot tela moues, tot & inspicis annis
Secretas patuisse uias, ubi diuite nimbo
Fluxerunt de rore cibi, rupesq; uicißim
Arida fudit aquas. in quo meruere parentes
Diuina bonitate frui, donisq; supernis
Enutrire animas, numero crudelis ab ipso
Tu seuire uenis, pollutaq; fœdera iungis
Agminis, ut plures faciat mors una nocentes.
Comperit hæc Lysias Pauli uulgante propinquo,
Quo ue parent aduersa loco. monet ocyus ergo
Clàm sua iussa tegi, noctisq; in tempore cantus
Obscurum præuenit opus, lectisq; maniplis
Imperat, ut tuto Paulum comitentur honore.
Gloria de meritis à te delator honestè

Non.

A Non aliena foret, quodq; est ad præmia rarum
Proditione places, nec te constantia lædit
Qua sceleri seruire times, in crimine uirtus
Crimen erit. cumq; ad facinus sociantur iniqui,
Est ibi culpa fides, quam tunc in laudibus ornat
Verus honor, cùm caussa pia est: stipantibus armis
Cæsaream mox Paulus adit, quò turba cucurrit
Rhetore fulta suo: qui præsidis aure potitus,
Irrita uerba dedit. contrà sic deniq; Paulus:
Optime præses, ait, dudum te nouimus omnes
Iustitiæ documenta sequi, comitemq; modestam
Consilijs hanc esse tuis, quæ gratia suadet
Fidere, nec dubium tali sub iudice fari.
Non legis templiq; pium uiolauimus usum,
Nec sermone uago populares mouimus aures.
Vrbibus ex Asiæ uenientes soluere dona
Cœpimus, ad purum semper spectantia uotum.
Quis rogo liber erit, si res facit ista nocentem?
Eloquor haud metuēs: neq; enim discrimina nouit
Formidare fides, audent quam dicere sectam
Luminis esse uiam, nec discordare nouellis
Iura uetusta patrum. fas est modò credere cunctos
Corpora de tumulis iam posse resurgere, postquā
B Detulit inde suum qui condidit omnia Christus.
Obstupuit Felix amisso nomine, uincla
Quem faciunt aliena rerū, quorum obijce Paulus
Stringitur, & Festi seruatur præsidis anno.
Liquimus hic nimium, ne gaudia nostra morentur.
Ad Latium iam Paule ueni, certamina crebro
Quæ fuerint agitata foro, quantiq; legantur
Iudaici fluxisse doli. nam talia Paulus:
Cæsaris ad soliū uos prouoco, Cæsaris, inquit,
Appello Romanus opem. cui Festus: abibis,
Vt cupis, Augusti citius uisure tribunal.
Non stimulante metu, fugiens discrimina Paulus,
Iudicij uitauit onus, mens anxia semper
Pro uita meliore mori: sed muneris auctor
Præconi testiq; suo iam dixerat olim,
Quòd Romam uenturus erat: clementia Iesu
Omnibus in terris fidei sitientibus haustum.
Pocula dat de uase suo, cunctosq; rigari
Multifluo sermone iubet, meruitq; uetustas
Nominis occidui de lumine crescere uerbi.
Soluerat Eoo classem de littore uictor,
Austri nactus opem, cuius spiramine læta
Crebrescente uia, uelìq; patentibus alis:
Aequora findebat puppis: sed mite quid unquam
Ventorum tenuere doli? mox flatibus Euri
Rupta quies pelagi, tumidisq; incanduit undis,
Cærulei pax ficta maris: furit undiq; pontus,
Attollensq; suas irato gurgite moles,
Denegat abreptæ uestigia certa carinæ.
Quæ suspensa polis, deiectaq; iungitur aruis
Terrarum cœliq; sequax. caret artis amicæ
Præsidijs manus apta rati, gelidoq; stupore
Deponunt animos, nigroq; sub aëre cæci
Naufragium iamiamq; uident, clausoq; profundo
Mortis imago patet. uastas percurrere Syrtes
Historica ratione uocor, lacerosq; rudentes
Et claui fragmenta sequi: sed non ego linguam
Tam fragilem committo uadis, rapidasq; procellas
Aufugiam tentare diu, ne fortè canenti
Obruat exiguam uiolentior unda loquelam,
Tangere pauca libet, tutas conabor arenas.
Præuia fluctiuagæ latuerunt sidera puppi,
Nec solis radijs sub nubibus emicat axis.
Cumq; dies multos iam ritè peregerit orbis,
In pelago nox una fuit, quo tempore nullis
Indulsere cibis. quanta est heu pœna timoris
Supplicium nescire famis. dat semina caussis
Res mala sæpe bonis: tam clari nautica pubes,
Militiæq; cohors hominis tempsisset honorem,
Prosperiore freto: cuius custodia tandem
Soluitur, & sæuo uenerantur ab æquore uecti,
Quem portum sensere suum. gerit illa ruina
Ne lateat quod Paulus erat, sanctusq; patescat
Assertore mari, raptisq; elementa laborant
Luminibus monstrare uirum, medijsq; tenebris
Apparet radiata fides, fit laurea iustis
Ex precio quod terror agit, mansuraq; uirtus
Crescit in aduersis. quod testibus ipsa periclis
Ad meritum discrimē habet. stans deniq; Paulus
Conclamata pijs animat sic pectora uerbis:
O utinam nostris uoluisset fida iuuentus
Consilijs parêre prius, ne littora Cretæ
Linqueret, insani rabiem passura profundi:
Non pelagi cœliq; minas, non triste tulisset
Iacturæ populantis onus, nec turbine tanto
Desperata salus gemeret confinia mortis.
Quæ tamen humanum trāscendunt gaudia uotum:
Hæc facile est præstare Deo, cui muneris usus
Hic potior, quàm nemo putat. nam missus ab astris

Angelus hoc placido ueniens denunciat ore:
Quã turba uehit ista ratis, tibi rector Olympi
Contulit, ut nullis figatur naufraga saxis.
Credite uera fient, nec spe frustrabor inani,
Qui merui promissa Dei, concessaq; nobis
Insula portus erit, cuius statione licebit
Arrepta tellure frui, nauisq; solutæ
Prospectare grauem nullo discrimine casum.
His dictis ruit ira maris, sublataq; dudum
Lux reuocata micat, uelamine noctis aperto
Pandere uisa solum, quod præbuit hospita nautis
Sicanio lateri remis uicina Melite.
Antè tamen rabidos quàm uincant æquoris æstus,
Soluite, proclamat Paulus, ieiunia fessi,
Et quartodecimo, sicut nos uescimur, inquit,
Iam panem gustate die. memoranda figuræ
Sacramenta piæ ualeant, qua lege probemus
Tempore quo primi fulserunt lumina mensis,
Hoc numero currente die, de carnibus agni
Turba iubetur ali, quarum munimine tacto
Libera Niliacas meruit uitare tenebras.
Hinc spatio simili Paulus de gurgite mundi
Quos auferre cupit, secum conuiuere suadet,
Et sacrum libare cibum, uestigia more
Obseruata legens. quorum speculantibus actum
Hæc duo sunt diuersa locis, sed proxima caussis,
Et repetita salus uno de fonte leuatur. (tur,
Agnus Christus inest, panis quoq; Christus habe-
De cœlo, quod & ipse docet: qui corpore Iesum
Sumpserit, hoste caret: nec iam sua iura Pharao,
Aegyptusq; tenet: mox omnia dæmonis arma
His merguntur aquis, quibus ille renascitur infans
Qui captiuus erat. falsæ quoq; fluctus abyssi
Linquitur, & tetri superantur stagna draconis,
Ereptoq; gregi largitur pascua Christus
Nominibus proprijs. pastor iam uerus edenti
Hinc etiam ecclesiæ gerit aurea luna figuram,
Quæ quartodecimo de primæ lampadis ortu
Conspicitur iam plena die: quia corpore Iesu
Creuit in orbe suo lucem factura perennem.
Pelleret ut Paulus crescentia frigora membris,
Contulerat sarmenta focis: cui uipera fixit,
Dæmonis arma ferens, surgentibus obuia flammis,
Antiqua feritate manum, gelidiq; ueneni
Vulnus in igne dedit. quid adhuc malè noxia ser-
A' Domino reuocare cupis, ueteresq; rapinas (pẽs
In legis nouitate paras? quid mortis amatrix, A
Cuius es ipsa parens, instauras bella redemptis?
Prædo uenis, sed præda iaces, lethumq; ministrans
Arboris alternis consumeris improba ramis,
Postq; crucem Christi mors est tibi portio ligni.
Haud procul hinc aberãt agrestia corda gerẽtes
Barbarica de gente sati, qui murmure diro
Insonuere simul: satis est ex crimine fusi
Sanguinis iste reus, nullis iam tutus in oris,
Cui pelagus tellusq; furunt, mortalia tractant,
Et diuina probant: digito nam bestia pendens
Excutitur, proiecta rogis, bene reddita flammæ,
Quam dedit ipsa prius, quæ culpæ protulit ignẽ:
Vnde gehenna calet, glacies tepefacta ueneni
Soluitur in cineres, gelidæq; superbia pestis
Ex ardore perit. focus hic rabidiq; uapores
Non solitas uires capiunt, atq; arida secum
Nutrimenta ferunt. sed tu modò decoquis anguẽ,
Vsa tuo feruore fides. tibi subditur hostis
Frigidus, inq; uicem faciens incendia flagrat
Vipereo fumante gelu, ueniente tumore
Labi posse ferunt. quantum per inania fertur
Mens ignara boni? iam tunc de corpore Pauli
Virus abest, oculis cùm squameus excidit horror, B
Quem serpens antiqua dabat, purgatus in amne
Aethereo, Christiq; cruci sua membra relegãs, (nũ,
Nescit ab angue mori. uorat hoc quoq; flãma uene
Quæ sacris uim sumit aquis, quibus ustus anhelat.
Qui dolet ad patriam ueteres remeare colonos.
Incolumem sic stare diu mirata iuuentus,
Hunc ait esse Deum. tandem rudis incola disce,
Qua regit is uirtute polos, qui talia confert
Vt famulos hoc posse putes. nunc caussa figuræ
Plenius in clari cernenda est munere facti.
Anguis origo necis, nam mors hinc edita nomẽ
De morsu pecantis habet, contraria iustis (strans
Vult retinere manũ, quomodo manus apta mini-
Iure uocatur opus. talem qui senserit hostem,
Impiger excutiat dominiq; uaporibus urat.
Paulus ut admoti cognouit furta pericli
Serpere uelle sibi, cœlestia tela capessens
Pressit in igne dolos: cuius de fomite crescens
Est accensa fides, & sensibus additus ardor,
Hincq; calor populis processit ab ubere fontis.
Mensibus hibernis tribus in regione Melite
Multiplicem dat Paulus opem, Publiq; parentem

A Flitutima de clade leuat, quo munere uiso
Vndiq; præcipites subitam rapuere salutem.
Pullulat interea nitidi coma frondea ueris,
Quo iuuenescit humus senio fugiente pruinæ
Suscipiensq; ratem uelis cedentibus auster,
Præbuit aligeras placidis in fluctibus undas.
Hūc spirare decet, quem personat ore prophets,
Qui speciem fidei torrentem cantat in austro.
Sic quoq; prostratis ad gaudia nostra procellis
Plurima quæq; legens distinctis oppida uicis,
Venit ad excelsæ sublimia culmina Romæ.
Altius ordo petit duo lumina dicere mundi
Deuenisse simul, tantisq; è partibus unum
Delegisse locum, per quem sua sidera iungant,
Omnia quæ fidei uirtutibus arua serenant.
Quæ licet innumeris tendatur caussa figuris,
Pauca referre uolens, iisdem præstantibus edam.
Petrus in ecclesiæ sacrato corpore princeps,
Hæc turrita caput mundi circuntulit oris:
Conueniunt meliora sibi, speculentur ut omnes
Terrarum dominæ fundata cacumina sedis.
Gentibus electus Paulus sine fine magister,
Aequius his præses oris diffundit habenas,
Quæ gentes prælata monet, quodq; intonat istic,
Vrbis cogit honor, subiectus ut audiat orbis,
Dignaq; materies Petri Pauliq; coronæ
Cæsareas superare minas, & in arce tyranni
Pandere iura poli, summumq; in agone tribunal
Vincere, ne titulos paruus contingeret hostis.
Aegyptus mundi formam gerit, inde uocari
Quæ meruit: ducibus plebs est commissa duobus,
In quibus officium fraternus nexuit ortus.
Idola tot Romæ mundo collecta sub actlo
Quæ fuerant, tenebris obnoxia corda premebant.
Liber & hic populus, quem uinxerat ante Pharao
Exuit Aegypti totidem ductoribus umbras,
Perq; lauacra Dei, quæ tunc maris egit imago.
Vitæ nactus iter, cœlestem repperit escam.
His etiam germanus amor, quibus amplius actus
Quàm natura dedit, geminos quos edidit astris,
Non eadem, tamen una, dies, anniq; uoluto
Tempore sacrauit repetitam passio lucem,
Et tenet æternam socialis gloria palmam.

B

PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIOLEPIDI

sacrorum Epigrammatum super Diui Aurelij Augustini sententias, Liber primus.

PRAEFATIO.

Dum sacris mentem placet exercere loquelis,
Cœlestiq; animum pascere pane iuuat:
Quosdam ceu prato libuit decerpere flores,
Distinctisq; ipsos texere uersiculis,
Vt proprias canerent epigrāmata singula caussas,
Et pars quæque suo congrueret titulo.
Nec nostrū hoc opus est, sed ab illo sumitur hic ros,
Qui siccam rupem fundere iussit aquas.
Vt quod in affectum cordis pietate magistra
Venerit, hoc promat carmine læta fides.

DIVINA INNOCENTIA. I.

Innocentia uera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam: & nemo non prius in se, quàm in alterum peccat.

Perfectè bonus est, & uere dicitur insons,
Nec sibi nec cuiquam, quod noceat, faciens.
Nam quicunque alium molitur lædere, primum
Ipsum se iaculo percutiet proprio.
Et cum forte animum non ipsa sequuta facultas,
Non dubium in cordis uiscere uulnus habet.
Nec fugit infecti sceleris mens praua reatum,
Cui nimis hoc solum, quod uoluit, nocuit.

A *Nam fieri rectè miserum est, & uiuere praue,*
Damnat nota malum regula iustitiæ.

DILECTIO PROPRIA CHRI-*stianorum uirtus.*

Dilectio Dei & proximi est propria & specialis uirtus piorũ atq; sanctorũ. Cùm ceteræ uirtutes bonis & malis possint esse communes.

VII.

Plurima sanctorum bona sunt communia multis,
Et quiddam recti constat inesse malis,
Sed pia pars summæ tendens uirtutis ad arcem
Omne operum meritum uincit amore Dei.
Quo pariter quæcunq; hominum sic diligat, ut se
Hoc optans alijs, quod cupit ipse sibi.
Vnde istis geminis uirtutum qui caret alis,
Cœlorum ad regnum non habet, undè uolet.

DOCTRINA SALVTIS PERTI-*net ad omnes.*

Doctrina apostolica est tam salubris atq; uitalis, ut pro capacitate utentium neminẽ sui relinquat exortem. Quia siue sint paruuli siue magni, siue infirmi,
B siue fortes, habẽt in ea undè alantur, & undè satientur.

VIII.

Exueret Deus ut tetra caligine mundum
Doctrinæ accendit lumen apostolicæ,
Quæ nullis animus, nullis non congruit annis,
Lacte rigans paruos, pane cibans ualidos.
Non tempus, non sexus, huic non causa resistit,
Omnes curat, alit, iustificat, uegetat.
Sumite, quæ magnæ apposuit sapientia mensæ,
Et uarijs pasci discite delitijs.
Quarũ pars totum est epulum, quo quisq; iuuatur,
Inde capit uitam, quam parit una fides.

DEVM INQVIRERE.

Deum quærens gaudium quærit. Sic ergo quærat, ut non in se, sed in Domino gaudeat. Accedendo enim ad Dominũ illuminatur ignorãtia, & corroboratur infirmitas, & data sibi intelligẽtia, qua uideat, & charitate, qua seruiat.

IX.

Scire Deum cupiens gaudere, & uiuere quærit,
Si uerum, & summum nouit amare Deum;
Cui tribuat quidquid rectè sapit, optat, agitq;,
Et sine quo carnis gloria puluis erit.
Non ergo in quoquam sua munera deserit auctor,
Perq; suum Dominus se manifestat opus,
Inq; illis habitat diues penetralibus hospes,
Quæ gaudent hoc se compta, quod ipse dedit.

FASTIDIVM SPIRITVALE.

Sicut est noxiũ corpori, corpoream escã sumere nõ posse: ita animæ periculosum est, spirituales delitias fastidire.

X.

Vt perdunt propriam mortali corpora uitam,
Si nequeunt escas sumere corporeas:
Sic animæ nisi delitijs rationis alantur,
Dum uerbi æterni pane carent, pereunt.
Nam quid erit, quod dira procul fastidia pellat,
Cum seipso refugi mens saturare Deo.

PAVCI DEVM SE-*quuntur.*

Nunquam sunt multi, qui nõ ad esse tendũt. Quid enim tam obnoxium est paucitati, quàm quod est debitum perditioni?

XI.

Esse Deo uerũ et propriũ est, cui quisquis adhæret,
Aeterni regni lumine semper erit.
Nam qui iustitiam spernunt, non esse laborant,
Inq; nihil tendunt, & nihil esse queunt.
Non ergo illorum poterit pars multa uideri,
Quorum in sanctorum nullus erit numero.
Sed uerè magni & multi sine fine manebunt,
In Christo quorum gloria perpes erit.

VLTIO DIVINA.

Non concupiscit Deus pœnam reorum tanquam saturari desiderans ultione: sed quod iustum est, cum tranquillitate discernit, & recta uoluntate disponit, ut etiam mali non sint inordinati.

XII.

Nulla Deum oblectat miserorum pœna reorum,
Nec scelerum ultrix ira mouet placidum.
Omnipotentis enim recta & tranquilla uoluntas,
Quidquid decerni conuenit, hoc statuit.
Vt nullis pateat regis censura querelis,
Cùm iustè accipiat debitus ordo malos.

INTELLECTVS BONVS.

Bonum intellectum habet, qui quod recte faciendum intelligit, facit. Alioqui talis est sine opere intelligetia, qualis est sine timore sapientia. Cùm sit scriptum, Initium sapientiæ timor Domini.

XIII.

Scriptorum Domini plenè uidet omne profundũ,
Implet qui factis cognita uerba pijs.
Nam nimis à sensu doctrinæ deuius errat,
Si, quæ curauit scire, fugit facere.

ANIMAE REQVIES.

Habet etiam requiẽ suam in hac uita anima, quæ de morte infidelitatis exempta est, & non ab operibus iusticię, sed ab iniquitatis se abstinet actione, ut uiuẽs Deo, & mortua mũdo, & humilitatis & mansuetudinis placida tranquillitate quiescat.

XIIII.

Est & hæc uita multis requies data sanctis,
Quorum animas mundus non tenet occiduus.
Quos desiderijs nullis peritura fatigant,
Et quibus omne bonũ est Christus, & omnis honor.
Vtentur terra, ut cœlo, fugientia temnunt.
Quod credũt, quod amãt, quod cupiũt, Deus est.

VERVM VOTVM SEV OBLATIO.

Quisquis bene cogitat, quid uoueat Deo, & quę uota persoluat, seipsum uoueat & reddat. Hoc exigitur, & hoc debetur, ut imago Cæsaris reddatur Cæsari, & imago Dei reddatur Deo. Sed sicut uidendũ est, quid offeras, & cui offeras, ita etiã considerandũ est, ubi offeras. Quia ueri sacrificij extra catholicam Ecclesiam non est locus.

XV.

Quid uoueat Domino quisquis bene corde uolutat,
Ipsum se totum præparet, & uoueat.
Maior enim offerri nequit hostia mentis in ara,
Nec Christi ex templo suauior exit odor.
Quàm cùm homo castorũ profert libamina morũ,
Et de uirtutum munere sacra litat.
Sic tamen, ut norit, qui reddit uota tonanti,
Vnum diuinis cultibus esse locum.
In toto mundo, quem uera Ecclesia præbet,
Et sine quo nullum iustitiæ est meritum.

A

IVSTICIAE PRAEMIA DIVERSA.

Duę sunt retributiones iusticię, cùm aut bona pro bonis, aut mala pro malis redduntur: tertia est retributio gratię, cùm per regenerationem remittuntur mala, & retribuũtur bona. Atq; ita manifestatur, quia uniuersæ uiæ Domini sunt misericordia & ueritas. Illã autẽ impiorum retributionẽ, qua pro bonis mala restituuntur, Deus nescit. Quia nisi Deus retribueret bona pro malis, nõ esset, cui retribueret bona pro bonis.

XVI.

Iustitiæ merces gemina est, uel cùm bona rectis
Vel prauis dignè cum mala restituit.
Saluatrix autem cunctorum gratia Christi,
Non pensans meritum diluit omne malum.
Credentesq; omnes renouans baptismate sacro,
Dat bona, quæ propter det meliora bonis.

PATRIA NOSTRA NON IN MVNDO EST.

B

Omnis qui ad supernam pertinet ciuitatem, peregrinus est mundo, & dum tẽporali utitur uita, in patria uiuit aliena. Vbi inter multa illecebrosa & multa fallacia, Deũ nosse & amare paucorum est. Quibus præceptum Domini fit lucidũ illuminans oculos, ut nec in Dei caritate, nec in proximi dilectione fallantur.

XVII.

Cœlestem ad patriam Christo redimente uocatus,
Vitam labentis temporis hospes agit.
Dumq; ad promissam requiem non per sua tendit,
Mundanæ patitur multa pericla uiæ.
Quæ nunc obsessis aduersis, nunc plena secundis,
Aut frangit trepidos, obligat aut dubios.
Inter quos laqueos currentem ad gaudia uitæ,
Non capiet mundus, cui uia Christus erit.

CVPIDITATES CARNIS domandæ.

Nemo est, cuius animã corruptibile corpus, & inhabitatio terrena nõ aggrauet:

A grauet: sed annitendum est, ut cupiditates carnis spiritus uigore superētur, & interior homo qui sibi semper sentit resisti, diuino auxilio semper expectet adiuuari.

XVIII.

Nulla anima est, quæ non mortali carne grauetur,
Nec de corporea conditione gemat:
Sed confirmare inualidam, & frenare rebellem,
Legitimū, et proprium est mētis opus dominæ.
Quæ uis naturæ ut moderamine temperet æquo,
Et subdat sceptris noxia quæq; suis,
A *Domino auxilium & uires petat, ut ualeat se*
Vincere, nec sensus incitet ipsa suos.
Nam nullus famulæ poterit compescere motus,
Ni fuerit Christi semper amore potens.

VIA AD VITAM.

Angusta uia est, quę ducit ad uitam, & tamen per ipsam nisi dilatato corde nō curritur, quia iter uirtutū, quo Christi pauperes gradiuntur, amplum est fidelium spei, quamuis etiam sit arctum infidelium uanitati.

B XIX.

Arcta uia est, uera quæ ducit ad atria uitæ,
Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit spacijs terrena uoluptas,
Angusto uirtus limite celsa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi uana pauescunt,
Quædam magnificis æquora sunt animis,
Difficilisq; nimis per dura, per ardua gressus
Commendat fidei, quod tolerare iuuat.

CVLTVS DEI.

Hoc affectu et hoc desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nam qui Deū ideo colit, ut aliud magis q̄ ipsum promereatur, non Deū colit, sed id quod assequi cōcupiscit.

XX.

Hac desiderij Deus est pietate colendus,
Iustitiæ ut merces tota sit ipse Deus.
Nam sperans alio se munere posse beari,
Non, quod poscit, amat, sed quod habere cupit.

SVSPICIO VITANDA, EX QVA *corruptum iudicium.*

De occultis alieni cordis temere iudicare peccatū est. Et eum, cuius non uidētur opera nisi bona, iniquū est ex suspicione reprehendere. Cùm eorum operum, quæ homini incognita sunt, solus Deus iustus sit iudex, qui est uerus inspector.

XXI.

Culpare in quoquā, quæ nō sunt nota, malignū est,
Præsertim si, quæ cognita sunt, bona sunt.
Non pateant faciles sæuis rumoribus aures,
Quæ nescire iuuat, credere non libeat.
Linquantur secreta Deo, qui siquid opertum est,
Inspicit, et nullis indiget indicibus.

QVIDQVID BONI AGIMVS, *per Deum agimus.*

Diuini muneris est, cū & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate, atque ab iniustitia cōtinemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis est, atque nobiscū operatur, ut operemur cū illo.

XXII.

Non dubiè nostri Deus est et rector, & auctor,
Cum toto affectu quæ bona sunt, gerimus.
Ex operum specie clarebunt intima cordis,
Quiue hominis mentem spiritus intus alit.
Sanctus enim sanctos facit, & de lumine lumen
Exoritur, nullus fit bonus absq; bono.

PIORVM PERSECVTIO.

Iusto iudicio Dei datur plerūq; peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu Dei iuuantur, & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

XXIII.

Quod plerunq; mali in sanctos sæuire sinuntur,
Quodq; bonis praui sæpe nocere queunt,
Absq; Dei nutu non fit, qui corda suorum
His etiam bellis glorificanda probat.
Crescunt uirtutum palmæ, crescunt'q; coronæ,
Mutantur mundi prælia pace Dei.

SCIENTIA NIHIL EST *sine actione.*

Non est uera scientia boni, nisi ad hoc compræhendatur, ut agatur, ut memoria teneat, quod actione non implet.

XXIIII.

Scit legem, docteq; tenet iussa omnipotentis,
Qui quod nouit, agens diligit id, quod agit.
Non satis est Domini praeceptum uoluere lingua,
Bis meminit legis, qui memor est operis.

VICIORVM, NON HOMINUM ODIUM.

Qui legẽ Dei diligit, probat se in omnibus iniquis odisse id, quod contra legem est, non homines.

XXV.

Legem spernentes odit cùm legis amator,
Non homines odit, sed reprobat, quod agunt.

STVDIVM RELIGIONIS.

Mandata Dei scrutari nisi quieta mens non potest. Vt ergo religiosum exerceatur studiũ, abijcienda sunt iurgia malignorum.

XXVI.

Scrutari legem possunt utcunque quieti,
Si mundi à strepitu libera corda uacent.
Vt mens ergo pijs studijs intenta iuuetur,
Praelia diuinus carnea uincat amor.
Nam templum Domini per sacra silentia crescit,
Et tacitè struitur non ruitura domus.

NVLLIVS HOMINIS DOCTRINA PERFECTA.

Nemo est tam doctus, et nemo est tam eruditus, qui superna illustratione non egeat. Non enim ita ulla diuinorum bonorum augmẽta sufficiunt, ut non semper supersit, quod mens rationalis intelligendum desideret, & gerendum.

XXVII.

Doctrinae Domini penetralia tempore in isto
Ad plenum nulli peruia sunt homini.
Semper enim sanctis superest, quo crescere possint,
Et perfectorum gloria principium est.
Virtutem uirtus pariat, de lumine lumen
Prodeat, atque omnis palma gradum faciat.
Nam cur nõ cupidè mẽs quaerat, quae Deus offert,
Cui danda, ut rectè posceret, ipse dedit.

VIAE DOMINI DVAE SUNT.

Si omnes homines simul consideremus, quorũ alij misericordia salui fiũt alij ueritate damnãtur. Quia uniuersae uiae Domini, id est, misericordia & ueritas suo fine distinctae sunt. Si autem solos sanctos intueamur, non discernuntur hae uiae. Indiuidua enim est à misericordia ueritas, & à ueritate misericordia. Quia beatitudo sanctorum semper est de munere gratiae, et de retributione iusticiae. A

XXVIII.

Omnibus in rebus geminũ est opus omnipotẽtis,
Totum aut iusticia est, quod gerit, aut pietas.
Quae simul in terris descendunt lucis ab arce,
Ne cuiquam parti desit utrunque bonum.
Et quoniam cuncti auxilio miserantis egemus,
Praecedit semper gratia iusticiam.
Damnantem elatos, saluantem iustificatos,
Quos Deus & donis auxerit, & meritis.

PACIS STVDIVM.

Christianae perfectionis est esse pacifi cum etiam cum inimicis pacis spe correctionis, & non cõsensu malignitatis, ut si nec exemplum, nec cohortationẽ dilectionis sequantur, causas tamen non habeant, propter quas odisse nos debeant. B

XXIX.

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis
Cùm multis unum conuenit atque placet:
Sed tamẽ haec cohibẽda modo sunt foedera amoris,
Vt solis haec sit pax tribuenda bonis.
Iniustis etiam praestetur iusta uoluntas,
Nec quenquã spernant uota benigna hominem.
Non ut amicitiae uicijs socientur, iniquis
Adsit, sed prauis ut medicina animis
Quae si pace sua non sedat turbida corda
Nobis non possit nostra perire quies.

DEI CVRA DE NOBIS.

Custodit nos Dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur aduersi, sed ut ipsis aduersitatibus anima nõ laedatur. Cùm enim tentatio adest, fit quidam in id quod nos impugnat, introitus, ut cum bono fine, id est sine uulnere animae tentatio consumatur. Sic ad aeternam

A nam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

XXX.

Sæpe quidem Dominus sic cuncta aduersa repellit,
Vt nullo attingi uulnere poßit homo.
Sed mirabilior tunc est manus omnipotentis
Illata afflictum eum mala non superant.
Laudetur custos uirtutem dans toleranti,
Intima corrumpat ne furor exterior.
Nam non certanti nulla est speranda corona,
Palmam, qua capitur gloria, finis habet.

BEATI OPERIS NON *est proprij.*

Ad cœlestis Hierusalem consortium non ascendunt, nisi qui toto corde profitentur, non esse proprij operis, sed diuini muneris quod ascendunt.

XXXI.

Cœlestem ad patriam tendens cognosce uocantem,
Cuius proueheris, si bene curris, ope.
Nam si te uirtute tua ad cœlestia credis
Scandere, de superis pulsus ad ima cades.

B PIETAS PERICVLOSA, *sed felix.*

Omnes, qui in Christo piè uiuere uolunt, necesse est ut ab impijs, & dissimilibus opprobria patiantur, et despiciantur tanquam stulti & insani. Qui præsentia bona perdunt & inuisibilia sibi ac futura promittũt. Sed hæc despectio & irrisio in ipsos retorquebitur, cùm & abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

XXXII.

Impia pars mundi parti est infesta piorum,
Nec tolerare potest dißimiles animos.
Ridens nolentes opibus præsentibus uti,
Sperantesq; sibi credita posse dari.
Sed spernẽda hæc sunt populis opprobria sanctis,
Quæ stultè iaciunt corda aliena Deo.
Nam spes nostra ex hoc uisu fit certior omni,
Quod spõdens, quidqd credimus, hoc Deus est.

DEVS FIDELIVM CVSTOS.

Tota fidelium salus, tota fortitudo patientiæ ad eum, qui in sanctis suis est mirabilis, referenda est. Quia nisi in illis Deus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet.

XXXIII.

Cùm constans anima aduersis non frangitur ullis,
Et fidei uirtus intemerata manet.
Norit inesse sibi Dominum patientia fortis.
Inq; eius donum quod steterit, referat.
Nam quod non cecidit, proprijs si uiribus aptat,
Hoc ipso, quo se stare putat, cecidit.

OBSERVANTIA MAGISTRATVS.

Ita & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferendi, ut sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, & sperentur æterna. Auget enim meritum uirtutis, quod non uiolat propositum religionis.

XXXIIII.

Reddendũ est quidquid mundi bene postulat ordo,
Propositumq; piè non uiolat fidei.
Mitibus & sanctis nulla est spernenda potestas,
Seruire est æquum regibus & dominis.
Vt Christi famulus ad uerum profit honorem
Dilexisse bonos, & tolerasse malos.

AEQVANIMITAS.

Recti corde de præceptis Dei, & constitutionibus mundi non queruntur. Quia iustum est omnia æquanimiter ferre, quæ iudicaturus noluit tolerare.

XXXV.

Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,
Dumq; suis mundus motibus atteritur.
Rectorum est aduersa pati, & tolerare modesti,
Nec querula in quoquam uoce mouere Deum.
Cuius iudicio nulli parcetur iniquo,
Et perpes iustos gloria suscipiet.

GVBERNATIO ECCLESIAE.

Omnis sancti ędificij stat⁹ sicut Deo cooperante proficit, ita Deo custodiente consistit, quoniã tunc utilis est ordo propositorũ, cùm spiritus Dei populo suo præsidet, & nõ solum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.

XXXVI.

Cùm lapides uiui pacis compage ligantur,
Inq; pares numeros conuenit unda domus,

Claret opus Domini, qui totam construit aulam,
Effectumq; pijs dat studijs hominum.
Quorum perpetui decoris structura manebit,
Si perfecta auctor protegat atque regat.

GAVDIA AETERNA.

Aeternę ciuitatis ęterna sunt gaudia, & stantium dierũ perpes infinitas nec uariabitur, nec labitur, quia immutabili pace potientur, quorum omnium erit bonum, quod fuerit et singulorum.

XXXVII.

Semper erunt, quod sunt, eternae gaudia uitae,
Gaudendi quoniam causa erit ipse Deus.
Nec uarios pariet motus diuersa uoluptas,
Vnum erit in cunctis lumen, & unus amor,
Inq; bonis summis posita experientia felix,
Nec uolet augeri, nec metuet minui.

LEGIS PERFECTIO CA-
ritas est.

Lex Christi est perfectio caritatis, qua Deus proximusq; diligitur, & per quã dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionẽ Dei, qui mandatum eius exequitur, nec frustra sperat parcẽdum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

XXXVIII.

Verus amor Christi, uera est custodia legis,
Et mandata Dei complet, amans homines.
Quorum ignoscentes culpis, sua crimina soluunt,
Quodq; alijs tribuunt, hoc sibi prospiciunt.
Det peccatori ueniam peccator, & aequa
Conciliet Dominum conditione sibi.
Cuius iudicium de nostro examine pendet, (mus.
Quod serimus, metimus: quod damus, accipi/

MANDATA DEI.

Nihil Deus iubet, quod sibi prosit, sed illi, cui iubet. Ideo uerus est Dominus, qui seruo non indiget, sed quo seruus indiget.

XXXIX.

Non ideo quidquam mandat, Deus ut sibi prosit,
Nec serui officio uerus eget Dominus
Cuius praeceptis augetur, qui famulatur, A
Fitq; minor, quisquis negligit imperium.
Nam Deus omnipotens, simul omnitenensq; pote
Nil perdit proprium, nil habet occiduum. (stas,
Nunquam nõ habuit, quod habet dans quidquid ha
Proderit, & sumens nõ nisi quod dederit. (beri

APVD DEVM NIHIL
nouum.

Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud eum, qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia, quae suis quibusque temporibus pro uarietate eorum distribuit.

XL.

Insolitum siquid labentia tempora promunt,
Hoc mirum mundus dicit, habetq; nouum:
Sed rerum auctori nullus non cognitus ordo est,
Cernenti quidquid secula cuncta ferunt.
Quae non incerto uoluunt magna agmina motu,
Sed sub iudicio stantq;, fluuntq; Dei.
Vt nihil existat naturae in partibus ullis,
Quod non ille suo temperet arbitrio.

DEI PROVIDENTIA.

Mutabilium rerum dispositionem immutabilis ratio continet, ubi omnia sine tempore, simulq; sunt, quae in temporibus non simul fiunt, quia tempora non simul currunt. B

XLI.

Lex aeterna Dei stabili regit omnia nutu,
Nec mutat uario tempore consilium,
Vtq; locis praesens simul est Deus omnibus unus,
Sic aeui metas secum habet et numeros.
Nec serum, aut properũ sibi sentit in ordine rerũ.
Cui cuncta assistunt acta, & agenda simul.

PECCANTIVM FELICI-
tas.

Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua poenalis nutritur impunitas & mala uoluntas, uelut hostis interior corroboratur.

XLII.

Qui se peccatis gaudet feliciter uti,
Infelix nimis est prosperitate sua,
Dumq; capit miseros effectus praua uoluntas,
De uera semper luce fit exterior.

Siment

A *Sumens pestiferá de consuetudine robur,*
Et sua complectens uincula mortis amor.
Deficiant potius uana oblectamina mundi,
Subdanturq; pio colla domanda iugo,
Inq; putres fibras descendat cura medentis,
Vt blandum morbum pellat amica salus.

LEGIS VIOLENTIA.

Legis litera, quæ docet, nō esse peccandū, si spirit⁹ uiuificās desit, occidit. Scire enim peccatū facit potius, quàm cauere. Et ideo magis facit augeri, quā minui, quia malæ concupiscentiæ etiā præuaricatio legis accedit.

XLIII.

Index peccati lex est plectenda uetando,
Quæ, nisi cor mundet spiritus, interimit.
Nullus enim est insons sola formidine pœnæ,
Qui sanctum, & iustum non amat imperium.
Hunc tamen affectum non lex, sed gratia confert,
Quodq; iubet legis littera, uelle facit.

LEX QVASI DVX EST *ad gratiam.*

Lex data est, ut gratia Christi quæreretur, neque enim suo uicio non implebatur, sed uicio prudētiæ carnis. Quod uicium per legem demonstrandū, per gratiam sanandum fuit.

XLIIII.

Non seruit iustis legis prudentia carnis,
Peccati stimulos nec superare potest.
Sed quia mens anceps patitur male corporis ægri,
Quærere diuinum cogimur auxilium.
Lex igitur facit, ut poscatur gratia Christi
Ardua, qua legis iussa queant fieri.
Nec iam non ualeat carnales uincere sensus,
Quos iustæ legis conditor ipse iuuat.

DEI PROMISSIONES.

Hoc quod promittit Deus, ipse facit, non enim ipse promittit unum, et alius facit: quod iam nō est promittere. Ideo homines nō fiūt boni ex operibus suis, sed ex Deo uocante, ne ipsorum sit bonitas, sed Dei, et merces non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum, atq; ita gratia iam non sit gratia.

XLV.

Quæ Deus omnipotens promittit, perficit ipse,
Nec proprium externis uiribus implet opus.
Hinc secura fides sperat, quod crescit amatq;
Auctorem, qui quod spondet, & efficiet.
Nam si quæ Dominus promittit, non operatur,
Sed solum humanum præuidet arbitrium.
Non hæc dona eius, sed sunt prædicta uocanda,
Ceu quisquā ex proprio sit bonus absque Deo.
Quod quia non recipit pietas, uero q; repugnat,
Gratia nos reparet, gratia iustificet.
Quæ sic in cunctis implet sua dona uocatis,
Vt quorum dux est, fiat et ipsa comes.

PECCATA VENIALIA, ET *opera bona.*

Sicut non impediunt ab æterna uita iustum quædam uenialia peccata, sine quib⁹ hæc uita nō ducitur: sic ad ęternā salutem nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè uita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

XLVI.

Vt quædam tenues maculæ in splendore piorum,
Maior uirtutum, quas uacuat numerus.
Aeternæ donis nequeunt obsistere uitæ,
Nec merita obscurat gaudia culpa leuis.
Sic aliquid plerunque boni pars impia gestat,
Magni mole mali quod facile obruitur.
Nec prodest quiddam recti sapuisse malignis,
Si uerum et sanctum non coluere Deum.
Vna fides igitur, spes una est, atque amor unus,
Quo fiat iustus, fitq; beatus homo.
Nam bona quæ prauis naturæ ex dote supersunt,
Augent peccati pondera, non minuunt.

DEI IVDICIVM.

Cùm mala uoluntas accipit potestatem efficiendi, quod cupit, ex iudicio Dei uenit, apud quem nō est iniquitas. punit Deus etiā isto modo, nec ideo iniustè est, quia occultè. Cæterùm iniqui se puniri ignorant, nisi cùm manifesto supplicio senserit nolens, quantū mali sit, quod perpetrauerit uolens.

XLVII.

Cùm datur iniusto peccandi optata potestas,
Vt mala mens praue, quod cupit, efficiat.

Ira Dei magna est, quæ multos sic quoque punit,
Vt quibus exultant criminibus pereant.
Crescit enim occultè cum longo pœna reatu,
Ausibus illicitis si nihil obstiterit.
Et magis erranti, ne parcant flagra timendum est,
Quàm, ne non fiat, quod uoluisse nocet.

SVPERBIA VBI-
que noxia.

Omnia uitia in malefactis tantummodo ualent, sola superbia etiam in rectè factis cauenda est.

XLVIII.

Omne genus uicij proprio tantùm ualet actu,
Et peccata suam quæque gerunt speciem.
Sola est innumeris armata superbia telis,
Cui possunt uires & bene gesta dare.

VSV RES BONAE AVT
malæ fiunt.

Interest plurimum, qualis sit usus uel earum rerum, quæ prosperæ dicuntur aduersæ. Nam bonus temporalibus bonis non extollitur, nec malis frangitur. Malus autem ideo huius mundi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

XLIX.

In rebus mundi non est idem omnibus usus,
Nec cuncti paribus cuncta ferunt animis.
Nanque bonos nō blanda inflāt, non aspera frangūt,
Sed fidei inuictæ gaudia uera iuuant.
Terræ autem, & fœni breuiter florentis amator
Seu caret optatis, seu fruitur, miser est.

MALA MORS QVAE SIT.

Mala mors putāda nō est, quā bona uita præcesserit. Non enim facit malam mortem, nisi qui sequitur mortem. Non igitur multùm curādum est necessariò morituris, quid accidat, ut moriantur, sed moriendo quò ire cogantur.

L.

Cuncta bonis prosunt, quos & mors ipsa beatos
Efficit, ut sumant præmia principium.
Ille igitur finis malus est, quem pœna sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo absumuntur lachrymæ, cunctique labores,
Vt ueteris pereant omnia signa mali.

SANCTITAS.

Vita nō amittitur corporis sanctitas, manēte animi sanctitate in corpore oppresso. Sicut amittitur sanctitas corporis, uiolata animi puritate in corpore intacto.

LI.

Mens illæsa nihil uiolato corpore perdit,
Si uitam carnis uulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta uoluntas,
Velle magis facinus, quàm tolerare nocet.
Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt,
Vt plerunque animus sit sine carne reus.
Dum quod ab intacto semotum est corpore, solus
Concipit, & tectis motibus intus agit.

VERA ANIMI MAGNITVDO.

Maior animus meritò dicendus est, qui uitam ærumnosam magis eligit ferre, quàm fugere, & humanum iudicium maximeque uulgare, quod plerunque caligine erroris inuoluitur, præ conscientiæ luce, ac puritate animi contemnere.

LII.

Qui ualet aduersis oneratam ducere uitam,
Et tolerare magis uult mala, quàm fugere,
Maioris multo est animi, quàm ferre pauescens
Indocti iniustum iudicium populi.
Mens etenim recta, & puri sibi conscia cordis,
Hoc plus splendescit, quo magis atteritur.

NEMO BONVS SER-
uus est.

Iustis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed examen uirtutis. Nam bonus, etiam si seruiat, liber est. Malus autem etiam si regnet, seruus est, nec unius domini: sed quod grauius est, tot dominorum, quod uiciorum seruus.

LIII.

Oppressis quoties iustis dominantur iniqui,
Non est puniti supplicium meriti.
Sed uirtus fidei sub tali examine crescit,
Nec seruile grauat libera corda iugum.
Solus peccator seruit malè, qui licet amplo
Vtatur regno, sat miser est famulus.

Cùm

A *Cùm mens carnalis nimium dominante tyranno*
Tot seruit sceptris dedita, quot uicijs.

DEO DAMVS QVAE IPSIVS *sunt.*

Nemo quidquam Deo rectè uoueret, nisi ab ipso acciperet, quod uoueret.

LIIII.

Optima uota Deo, quorū est dator ipse, uouentur,
Hoc sursum dignum est ire, quod inde uenit.

IN DEITATE TRINITAS.

Omnis substantia, quæ Deus Dominus non est, creatura est, et quę creatura non est, Deus est. Nulla igitur differentia est in deitate trinitatis, quoniam quod minus est Deo, Deus non est.

LV.

Natura omnipotens una est, quæ cuncta creauit,
Et propriè, quod sunt, omnibus esse dedit.
Nam quidquid minus est, non est Deus, à patre natū
Verbum, & qui amborum spiritus est, Deus est.
Vna eademq; trium, quoniam est essentia, quæ se
Nunquam uel maior, uel minor esse potest.

NOSTRA DIGNITAS *à deo est.*

B Tales amat nos Deus, quales facti sumus dono eius, non quales facti sumus nostro merito.

LVI.

Tales à Domino, quales formamur, amamur.
Non quales nostris extitimus meritis.
Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet,
Et sibi perpetuò, quod placeat, faciat.
Nam nihil est hominis, quod dignè poßit amari,
Perficiat proprium ni bonus auctor opus.

OPERA DEI SVNT EXTRA *tempus.*

Ordo temporum in æterna sapientia Dei, sine tēpore est, nec apud eum aliqua opera fiunt noua, qui fecit, quæ futura sunt.

LVII.

Artifice in summo sine tempore temporis ordo est,
Inq; Deo rerum non uariat series.
Aeterno auctori simul adsunt omnia semper,
Cum quo in factorum est ordine, quidquid erit.

DEI VOLVNTAS.

Volūtas Dei est prima, et summa causa omniū corporalium, spiritualiumq; motionum. Nihil enim fit uisibiliter, & sensibiliter, quod de inuisibili atq; intelligibili aula summi Imperatoris, aut nō iubeatur, aut non permittatur secundū ineffabilem iusticiam præmiorum, atq; pœnarum, gratiarū, & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; Republica.

LVIII.

Principium mundi Deus est, quo cuncta mouentur,
Et quæ permittit, uel iubet, auctor agit.
Hinc mutabilium, rerum immutabilis ordo
Aeterni seruit legibus artificis.
Inq; suos fines procedit quæq; uoluntas,
Nec uarijs meritis arbiter æquus abest.
Corda regens, uires tribuens, peccata remittens,
Mitis subiectis, implacidus timidis.
Vt nec pœna malum quenquam, nec gloria iustum,
Suscipiat nisi cum laude, et honore Dei.

EXPLORATIO SVI *ipsius.*

LIX.

Scire uolens, in qua rerum sis parte locandus,
Discite, quid timeas, quidue sit id, quod amas.
Nam cuncti hoc gemino nascuntur fomite motus,
Respondentq; suis germina principijs.
Et quod quisq; bonum, sibi tempore duxit in isto,
Hoc summi regis iudicio capiet.

REBVS FRAGILIBVS NIMIVM *non studendum.*

LX.

Angelicos ciues, & Christi in membra renatos
Non trahat ad ueterem carnis origo hominem.
Multa quidē in nostros bona mūdus procreat usus,
Et pleno tellus seruit opima sinu.
Sed terræ hospitibus cœli super astra uocatis,
Virtutis palma est spernere blanda soli.
Et sic præsentis spacium transcurrere uitæ,
Ipsa peregrinis ne uia sit laqueus.
Nam declinantes pro summis ferre labores,
Terrenorum auidos infima suscipient.

DEUS INVESTIGABILIS.

Excedit supereminentia deitatis nō solùm usitatum eloquium nostrū, sed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus quàm dicitur, & uerior est, quàm cogitatur. Non autem paruę noticię pars est, si antequam possimus scire, quid sit Deus, possumus scire quid non sit.

LXI.

Nulla quidem mens est mortali in corpore uiuens,
Quæ plena uideat cognitione Deum:
Sed miris operum signis ostenditur auctor,
Rectoremq; suum condita quæq; canunt.
Vnde licet fandi uires, animiq; uigorem
Vincat, & excedat gloria lausq; Dei.
Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
Et tanto oblectat succubuisse bono:
Hinc fidei uirtus, hinc flamma oriatur amoris,
Quod latet exercet, quod superat reparat.

HOMINIS LAPSUS ET *restitutio.*

Diabolus superbus seduxit hominē superbientem ad mortem. Christus humilis reduxit hominem obediētem ad uitam. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit consentientem: sic iste humiliatus surrexit, & erexit credentem.

LXII.

Letifer immodico naturæ elatus honore
Angelus, inde hominem subruit, unde ruit,
Sed Christus miserans deceptum fraude maligni,
In se, illi ad uitam posse redire dedit.
Si caueat pactis hostis seruire superbi,
Sectari & studeat formam humilis Domini.
Qui patris in deitate manens Deus omni creator,
Verus de sacra uirgine natus homo est.
Sic nostrum assumens matris de corpore corpus,
Esset ut assumptæ carnis origo Deus.
In quo per lauacrum fidei uirtute renata
Cœlesti accipiet gens noua principium.
Nil hominis primi retinens, sed plena secundi
Splendore, & capitis glorificanda sui.

VOLUNTAS RECTA.

Omnes beati si non habent, quod uolunt rectè, uel si habent, quod rectè uolunt, tamen non continuò sunt beati: contrà autem, miseri si nō habēt, quod uolunt, uel si habent id, quod non rectè uolunt, tamen miseri sunt. Propior ergo beatitudini est uolūtas recta, & iam si nō sit quod cupit adepta, quàm praua, etiamsi quod cupiuit, obtinuit. A

LXIII.

Non semper uere est fælix impleta uoluntas,
Cùm sæpe iniustis sint mala uota animis.
Recta igitur cupiens, etiamsi non sit adeptus,
Persistendo tamen uelle bonum, bonus est.
At prauus quod fert animo, si non habet actu,
Tam miser est, quàm si, quod cupit, obtineat.

HOMO SINE DEO ESSE *non potest.*

Magna miseria est hominis cum illo non esse, sine quo esse nō potest. In quo enim est, sine dubio sine illo non est. Nam si eius non meminit, eumq; non intelligit, neque diligit, cum illo non est.

LXIIII.

Maiestate Dei concluditur omne quod usquam est, B
Quæ sine nil rerum stare, uel esse potest.
Huic homo si rectè famulatur, proximus hæret,
Si resilit, misero degit in exilio.
Omnia sic Dominus discriminat ordine iusto,
Quo sint summa bonis, ima parata malis.

CHRISTUS DEUS ET *homo.*

Diuinitas uerbi æqualis patri facta, est particeps mortalitatis nostrę, nō de suo, sed de nostro, ut & nos efficeremur participes diuinitatis eius non de nostro merito, sed ipsius gratia & dono.

LXV.

Omnipotēs genitor, natusq;, & spiritus almus
Vna in personis par tribus est deitas.
Quæ genus humanum prostratum fraude maligni,
Ad uitam hac fecit posse redire uia,
Naturæ ut nostræ Christus causæq; redemptor
Mortalis fieret non minuens, quod erat.
Perq; habitum serui uacuaret iura tyranni,
Et lethum letho uinceret immerito.

Hinc

A Hinc uerbum carni insertum, carnemq́; receptãs,
Nec se confundit corpore, nec geminat.
Sic naturam hominis uirtute augente superna:
Esset ut in uero lumine lumen homo.
Qui uires mortis per uitæ absorbuit haustum:
Factum est æternum, quod fuit occiduum.

CHRISTVS DEVS VERVS ET homo perfectus.

LXVI.

Quisquis consilio æterno contraria sentis,
Et uerbum in nostra carne manere negas,
Diuinæ pietatis opus dissoluere quæris,
Speq́; sua mundum dispoliare cupis.
Nam quis uentura quenquam saluabit ab ira?
Quis'ue hominis primi crimine liber erit?
Si deitas uerbi non nostræ est insita carni,
Aut Christus falsi corporis umbra fuit.
Quis genitus puer est intactæ uirginis aluo,
Quæ natura annis creuit, & aucta cibis?
In qua prole, patrem mundi se credit Abraham,
Quæ'ue eius stirps est omnia sanctificans?
Quod regale genus, simul est & pontificale,
B Quis'ue idem Dauid filius, & Dominus?
Peccati seruis, & mortis compede uinctis,
Vnam est dignatus ferre Redemptor opem.
Qui nostri generis carnem cum morte receptans
Nostra, hosti, ut nobis uinceret, opposuit.
Et carne exuta dominantem perculit hostem,
Vt caperet palmam præda uetusta nouam.

ODIVM VICIORVM NON hominum.

Perfectum odium est, quod nec iustitia, nec scientia caret, id est, ut nec propter uicia homines oderis, nec propter homines uicia diligas. Rectè igitur in malis odimus maliciã, & diligimus creaturã, ut nec propter uiciũ natura dãnetur, nec propter naturã uiciũ diligatur.

LXVII.

Recta uolens animus sapiens, & amator honesti
Quosdam odio dignos iudicat esse suo.
Nec tamen hos toto depellit fœdere gnarus
Naturam errantum diuidere à uitijs,
Sic generi indulgens proprio, ut peccata recidi
Optet, & ut damnet crimina, non homines.

MENDACIVM DIFFICILIVS ueritate.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacij. Qui autem uult uerum dicere, non laborat. Quietiores enim sunt boni, quàm mali, et absolutiora sunt uerba ueridicorum quàm commenta fallacium.

LXVIII.

Fallaces semper curis torquentur amaris,
Et mala mens nunquam gaudia pacis habet.
Lubrica dum trepido mendacia plasmate fingit
Consumens totum tempus in arte mali.
At simplex animus, commenti & liber iniqui,
Nil amat iniustum, nil gerit implacidum.
Sectator ueri potietur luce serena,
Est quoniam mendax, noxq́; dolorq́; sibi.

VITA CHRISTIANIS SIT PIA & honesta.

LXIX.

Ad patriam uitæ de noctis ualle uocati,
Virtutum gradibus scandite lucis iter.
Arduus, atq; arctus fert ad cœlestia callis,
Deuexa ad mortem ducit, & ampla uia,
Qua fallax tumidi incedit sapientia mundi,
Commentisq́; suis ludificata ruit.
Et mala corporei sequitur dum gaudia sensus,
Exulat à uero lumine cæca procul.
Nec falsarum habitu uirtutum ornata iuuatur,
Perdit mens ueri nescia, quidquid agit,
Nouerit ergo Deum sapiens, totisq́; medullis
Diligat, in q; ipso se quoq; amator amet.
Sit bonus & iustus, sit uerax atq; benignus,
Sit forma & speculum, lux & imago Dei.
In Christo factus nouus, & iam carne uetusta
Exutus, uilem mente relinquat humum.
Vt sacri templi quacunq; in parte locetur,
Magnum erit capitis corpore, quidquid erit.

SACRAE SCRIPTVRAE OBscuritas.

Bonæ sunt in sacris scripturis mysteriorũ Dei profunditates, quę ab hoc tegũtur, ne uilescãt: ob hoc quęrũtur, ut exerceãtur: ob hoc aperiũtur, ut pascãt.

LXX.

Quamuis in sacris libris, quos nosse laboras,
Plurima sint lector clausa & opaca tibi.
Inuigilare tamen studio ne desine sancto,
Exercent animum dona morata tuum.
Gratior est fructus, quem spes productior edit,
Vltro obiectorum uilius est precium.
Oblectant adoperta etiam mysteria mentem,
Qui dedit, ut quæras: addet, ut inuenias.

SVDOR CHRISTI SANGUINEUS.

Orans cum sudore sanguineo Dominus noster Iesus Christus significabat, de toto corpore suo, quod est Ecclesia, emanaturas martyrum passiones.

LXXI.

Ferre parans Christus pœnam, mortemq; propinquam,
Inuictamq; suis ingenerare fidem.
Cum prece sanguineas fundebat corpore guttas,
Et pretium mundi sudor erat Domini.
Nec crucis asperitas poterat terrere uolentem,
Quæ regnaturæ gloria carnis erat.
Sed cruor ille pares sanctis spondebat honores,
Orturis toto corpore martyribus.
Nam cùm sacra seges terrarum impleuerit orbem,
Omnis ab hoc uno semine messis erit.

SACRAMENTVM PIETATIS.

Sacramentum summæ pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Bene enim esse non potest male accipienti, quod bonum est.

LXXII.

Magnum præsidium est sacro libamine pasci,
Si cor participis crimina nulla premunt.
Nam geminat sibimet peccati pondera, quisquis
Quæ bona sunt, sumit: quæ mala, non refugit.

DEVS IN FACTIS OMNIBVS laudandus.

Qui laudat dominũ in miraculis beneficiorũ, laudet etiã in terrorib⁹ ultionũ. Nũc enim blãditur, et nũc minat. si nõ blandiretur, nulla esset exhortatio: si nõ minaretur, nulla esset correctio.

LXXIII.

Qui laudat Dominum de mundi conditione,
Et rerum in specie prædicat artificem.
Laudet & æternam mortẽ flammasq; minantem, A
Et iusti regis iudicium metuat.
Spes de promissis nihil ambigat, omne dabit rex,
Quod parat, & meritis gratia maior erit.
Sed properent fontes peccati abrumpere nodos
Ante diem mortis, dum locus est ueniæ.

CONVERSIO NON DIFFERENDA.

Remedia conuersionis ad dominum nullis cunctationibus differenda sunt, ne tẽpus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitẽti indulgentiã promisit, dissimulanti diem crastinum non spopondit.

LXXIIII.

Conuerti ad rectos mores, & uiuere sanctè
In Christo meditans, quod cupit, accederet.
Cedant uirtuti uanarum obstacula rerum,
Ne perdat uoti tempora lenta fides.
Quid iuuat in longum causas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna salus?
Scimus correctis ueniam non esse negandam,
Sed nulli nostrum est ultima nota dies. B

TIMOR DEI.

Omnia, quæ timentur, rationabiliter declinantur, Deus sic timendus est, ut ab ipso ad ipsum confugiatur.

LXXV.

Vtile prudenti est, mundana aduersa cauere,
Et quod uitandum est prospiciat fugere.
Sed cùm peccati merito manus omnipotentis
Omnia concludens arctat ubique reum:
Vnum profugium totum est Deus ipse timenti,
A quo discedens ne pereat, redeat.
Conuerti nanque ad Dominum certissima uita est,
Et pacem offensi quærere, sola salus.
Qui terret, parcit: qui percutit, ipse medetur:
Viuere uis illi, subdere, quem metuis.

DVPLEX VIRGINITAS.

Virginitas carnis, corpus est intactũ: uirginitas animæ, est fides incorrupta.

LXXVI.

Carnis uirginitas intacto corpore habetur,
Virginitas animæ est intemerata fides.

A Qui sine corporei nil pro lest cura pudoris,
Sed mentis pietas auget utrunque bonum.

SVPERFLVA DANDA PAVperibus.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probabimur, si necessaria sola retineamus. Nam uana quærentibus nihil sufficit, & quodammodo alienorũ retentor est, qui profutura, pauperibus in utilitatem non habet.

LXXVII.

Magnum peccatũ est amor immoderatus habendi,
Et plus quàm uitæ sufficiat, cupiens.
Nam quod nos uestit, quod poscit cura salutis,
Si uanis sit mens libera, non onerat.
B Quæ ergo superant, quorum non indiget usus,
Debilibus prosint, atque iuuent inopes.
Quisquis enim cupidè non expendenda recondit,
Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

DIVITIAE VERAE QVAE sint.

In magna egestate sunt diuites inopes iustitiæ, thesauros non habentes sapientiæ. Qui autem Domino seruiunt, ea bona acquirunt, quæ perire non possunt.

LXXVIII.

Terrenis opibus cùm diues gaudet iniquus,
Veris se miserum nescit egere bonis.
Nam quid erit, quod non momento temporis uno
Perdere mundana conditione queat.
Cùm licet aduersis cessantibus omnia pareant,
Lege tamen mortis sit faciendus inops.
At bona iustorum nullis, obnoxia damnis,
Hostes, furta, ignes, & mare non metuunt.
Indemnis seruat proprium sapientia censum,
Nec perdunt meritum pacéq;, fidesq; suum.
Omnis uirtutum semper substantia salua est,
Inuitis Christi munera nemo rapit.

ABSTINENDVM A MALO, ET faciendum bonum.

Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat, quod bonum est, & parum est, nemini nocere, nisi studeas te multis prodesse.

LXXIX.

Dignus laude quidẽ est, uitam sine crimine ducẽs,
Et quæcunq; sibi sint nocitura cauens:
Sed non hoc pietas contenta est limite claudi,
Nec iustus, uetitis abstinuisse, sat est.
Maior cura breui est fratrum releuare labores,
Et ferre optatum tristibus auxilium.
Pascere ieiunos, nudos uestire, ligatos
Soluere, discordes conciliare sibi.
Et quæcunq; homines miseri sola tia quærunt,
Hoc ut possibile est, promere corde pio.
Vt rectè uerè cupidus, uereq; benignus,
Quæ mala sunt, fugiat: quæ bona sunt, faciat.

PECCATORES NON latent.

Peccator cùm peccat, ideo à Domino non uidetur, quia malè agentis pœna differtur. Grauis autem in eum decernitur, cui etiam ipsa correctio denegatur.

LXXX.

Gaudet transgressor peccato impune potitus,
Si non infertur debita pœna reo.
Ceu nulla offendant hominum commissa tonantẽ,
Aut aliqua excelsi noticiam lateant.
Sed uetitorum auidis grauior tunc ira timenda est,
Cùm sese remouent uerbera iusticiæ.
Namquid erit morbi, quod non dominabitur illi,
Cui supera auxilium iam medicina negat?

VERVM HOMINIS gaudium.

Nõ potest fraudari suis delectationibus, cui Christus est gaudium. Aeterna enim exultatio est, quę bono lętatur æterno.

LXXXI.

Felices uerè faciunt, semperq; beatos
De uero, & summo gaudia nata bono.
Nam mundi ex opibus breuis, ac peritura uoluptas
Edita, perpetuæ semina mortis habet.
Non placeat uanis animum submittere rebus,
Pestiferisq; auidam mentem onerare cibis.
Cor mundum, & sapiens fructu uirtutis alatur,
Et Christi in nostro pectore regnet amor.
Quo semel impletus nunquam uacuabitur illo,
Aeterna æterni flumina fontis erunt.

DEO QVIS SIT LONGINQUIOR AUT PROPIOR.

Deo, qui ubique est nō locis, sed actionibus, aut sumus longinqui, aut propinqui. Quia sicut dissimilitudo separat nos, ita illi nos iungit imitatio.

LXXXII.

Omnem habitum mundi totus Deus implet, & ambit,
Nec præsens ulli desinit esse loco.
A quo longinquus multum est nimiumq; remotus,
Quisquis sinceræ luce caret fidei.
Cuius si radijs depulsa nocte nitescat,
Diuino impletus lumine lumen erit.
Non igitur terrarum orbis, non æquora ponti
Inuia circuitu sunt obeunda uago:
Vt possit rerum dominator & auctor adiri,
Quem tēplo in cordis mens pia semper habet,
A quo ut dissimilis terra indeserta recedit,
Sic uitæ merito proximus, est similis.

VITA IMPIORVM PECCATUM EST.

Omnis uita infidelium peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis ueritatis, falsa etiam uirtus est in optimis moribus.

LXXXIII.

Quamuis multa homini post uulnera prima, supersint,
Quæ uitam hanc faciant laudis habere decus.
Si tamen ingenio claro et probitatis amori
Fons desit fidei subdita corda rigans,
Cunctarum frugum marcescit inutile germen,
Nec fruitur uero lumine falsus honor.
Ignoratus enim Deus, & non credita uirtus,
Quæ uera ad summum prouehit arte bonum,
Non sinit eniti regna ad cœlestia mentem
Obstructam uanis, occidusq; grauem.
Perq; omnes calles errat sapientia mundi,
Et tenebris addit, quæ sine luce gerit.

SABBATHI CELEBRATIO.

Malè celebrat sabbathum, qui à bonis operibus uacat. Ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum, quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit animum.

LXXXIIII.

A

Non recto seruat legalia sabbatha cultu,
Qui pietatis opus credit in his uetitum.
Nulla dies actus hominum non damnat iniquos,
Omnia conueniunt tempora iusticiæ.
Nec corrumpuntur uirtutibus ocia sancta,
Tantum à peccatis libera corda uacent.

VERA LIBERTAS.

Libera semper est seruitus apud Deū, cui nō necessitas, sed charitas seruit.

LXXXV.

Libertas nulla est melior maiórue potestas,
Quàm seruire Deo, cui bene seruit amor.
Absque iugo posita est ditionis amica uoluntas,
Quæ uiget affectu, non gemit imperio.

IN DEO GLORIANDVM.

Quo uicio primùm superatus est homo, hoc ultimū uicit uiciū. Cùm enim omnia peccata superauerit, manet periculum, ne bene sibi mens conscia in se potius, quàm in Domino glorietur.

LXXXVI.

Qua primum in mortem est homo pulsus fraude maligni,
Hanc illi extremam bella peracta mouent. B
Sublimes ut cùm palmas, clarasq; coronas
Sumpserit, atque hostem subdiderit pedibus.
Virtuti propriæ uelit assignare triumphum,
Non Domino, cuius munus, opusq; fuit.
In quo uno semper superat, qui non superatur,
Quo dignante manum subdere, nemo cadit.

IN SOLO DEO QVIES ET TRANQUILLITAS.

LXXXVII.

Ancipitis uitæ qui uis superare labores,
Dilige, quod semper uerus amator habet.
Instant terrenis infesta pericula rebus,
Feruent pro damnis prælia, proq; lucris.
Et nihil est inter carnalia uota quietum,
Nec pax sollicitis, nec modus est cupidis.
In solo est mens tuta Deo, quem linquere nolens,
Nunquam erit æterno non opulenta bono.

ADVLATIO.

Adulantiū linguę alligant animas in peccatis, delectat enim ea facere: in quibus

A bus non solum non metuitur repre-
hensor, sed etiã laudator auditur.

LXXXVIII.

Lingua assentatrix uicium peccantis aceruat,
Et delectatum crimine, laude ligat.
Nulla sit ut lapso reparandæ cura salutis,
Blanditur fonti dum malè suasus honor.
Libera sit potius uox correctoris amici,
Serpere nec fibris cæca uenena sinat.
Nec credens medici uerbis fallacibus æger
Noxia laudatæ uulnera pestis amet.

MARTYRIVM ET BA-*ptismus.*

Qui nondũ percepto regenerationis lauacro pro Christi cõfessione moriuntur, tantum eis ualet effusio sanguinis ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis.

LXXXIX.

Si mundo moritur diuino fonte renascens,
Fitq; nouus uita, qui sepelitur aqua.
Non sunt fraudati sacro Baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis unda fuit.
B *Et quidquid sacri fert mystica forma lauacri,*
Id totum impleuit gloria martyrij.

IVSTICIA HOMINIS IM-*perfecta.*

Iusticia nostra quamuis uera sit propter uerum boni finẽ, ad quem refertur: tamen tanta est in hac uita fragilitas, ut potius remissione peccatorum constet, quàm perfectione uirtutum.

XC.

Magna quidem in multis est excellentia factis,
Quorum animas superi gratia roris alit.
Sed dum mens quędã patitur mala corporis ęgri,
Et pugnam internis exteriora mouent:
Nunquam ita perfecto capitur uictoria bello,
Vera ut securus pace fruatur homo.
Inter discordes motus contagia serpunt,
Ipsoq; uirtutum gaudia uulnus habent.
Vt faciat cunctis longa experientia notum,
Non esse hoc plenam tempore iustitiam:
Ni Dominus miserando lauet delicta suorum,
Et dans uirtutum munera, det ueniam.

OPERA DIVINITATIS *inuestigabilia.*

XCI.

Diuinorum operum secretas noscere causas,
Humanis non est possibile ingenijs.
Nec nullo tamen intuitu speculatur operta,
Qui multa ut lateant, scit placuisse Deo.
In quo mens imbuta fide simul omnia discit,
Perq; operum speciem suscipit artificem.
Fingentem rebus formas, loca, tempora, motus,
Mensuris nostris, ponderibusq; suis.
Scrutari nec cura procax obstrusa laboret,
Cui cuncta in Christo nosse, & habere datur.

SPES DE MALIS HA-*benda.*

Non est desperandũ de malis, sed pro ipsis, ut boni fiant, studiosius supplicãdum est. Quia numerus sanctorum semper est de numero auctus impiorum.

XCII.

Vt morbo oppressis præstanda est cura medendi,
Donec in ægroto corpore uita manet:
Sic prauis multa & uiciorum mole grauatis,
Sanctarum pietas est adhibenda precum.
Vt dum possibile est mutari corda malorum,
Horrescat noctis deuia lucis amor,
Conuersisq; nouam mentem det gratia Christi,
Qua fiunt homines iustificante boni.

IN LAETIS PARANDA RE-*media aduersorum.*

In tranquillitate pacis compræhendenda est doctrina sapiẽtiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur, nec facile inueniuntur in aduersitate præsidia, quæ non fuerint in pace quæsita. quia

XCIII.

Dum non perturbant animum discrimina mundi,
Dumq; diem pacis prælia nulla premunt,
Exercere fidem diuinis conuenit armis,
Consilioq; omnes anticipare minas.
Tranquillam, & curis uacuam sapientia mentem
Imbuet, & placidi pectoris hospes erit.
Nam quod non fuerit conceptum corde quieto,
Acquiri in sæuo turbine non poterit.

BONORVM AETERNORVM uolens amißio.

Potest homo inuitus amittere temporalia bona, nunquam uerò, nisi uolens, perdit æterna.

XCIIII.

Omne bonũ mundo concretum, et tempore partũ,
Quæcunque amitti conditione potest.
Et quamuis damnis uigilanter cura resistit,
Sæpe tamen proprijs dispoliatur homo.
At bona quæ uere bona sunt, nec sine tenentur,
Semper habet quisquis semper habere cupit.
Nec uim ferre potest Christo subnixa uoluntas,
In quo persistens omnia uincit amor.

A DEO QVID SIT PETENDVM.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius uitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utile, magis nouit medicus, quàm ægrotus. Si autẽ id postulat, quod Deus præcipit, fiet omnino, quod poscit, quia accipit charitas, quod parat ueritas.

XCV.

Inter mundanæ mala conflictantia uitæ
Sæpe quidem Domini corripitur populus.
Qui tempestatum uaria sub clade laborant,
Noscant se iusti ferre flagella Dei.
Atque ipsum toto gemitu, planctuq; precentur,
Vt qua scit miseris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur æger,
Nec uerò leges ipse dabit medico.
Morbida rimetur penetralia dextra salutis,
Et depressa graui uiscera peste leuet.
Absque dolore quidẽ nequeunt mala sueta repelli,
Sed quod læserunt dulcia, amara mouent.
Pœniteat morum, & uicijs uirtute fugatis,
Regnum peccati respuat aula Dei.
Ad ueniam tendunt iusti pia uerbera regis,
Ira breuis rectis gaudia longa dabit.

PERPETVVM CERTAMEN PII SECVM ipsi habent.

XCVI.

Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt,
Et cum quo certet, mens pia semper habet.
Quæ carnem oblectant sancto sunt noxia cordi, A
Contra animi legem prælia corpus habet.
Pulsant exterius diuersis motibus hostes,
Intus ciuile est, & sociale malum.
Vt posit mundi illecebris, uicijsq; resisti,
Vis est corporei mortificanda hominis.
Sed quæ mens recto famulam sub iure tenebit,
Edomitæ ut regnet carnis in officijs.
Excelso nisi quæ seruit bene subdita regi,
Vnde est facta uolens, fiat ut inde ualens.

DEVS MALI NIHIL condidit.

Omnia per uerbum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Cùm itaque uniuersæ creaturæ per uerbum Dei factæ sint, iniquitas per ipsum non est facta, quia iniquitas nulla substantia est: & peccatum non est natura, sed uiciũ naturæ, appetentis id, quod non est sui ordinis.

XCVII.

Per uerbũ omnipotens Deus omnia condidit unus,
A quo natura est nulla creata mali.
Et quod non fecit diues sapientia uerbi,
Non habet in rerum conditione locum. B
Nulla igitur uicijs substantia, nullaq; uita est,
Quæ uegetet corpus, materiamq; suam.
Sed cùm libertas discedit ab ordine recto,
Nec seruant propriũ, quæ bona sunt, modulũ,
In culpa & uicio est uagus in contraria motus,
Fitq; malum ueram deseruisse uiam,
In quam si toto properet quis corde reuerti,
Nullus neglecti limitis error erit,
Totaq; deleti peccati pœna peribit,
Condita in integrum restituente Deo.

MALA NON POSCENDA.

Deus, cùm aliquid malè poscitur, dando irascitur, & non dando miseretur.

XCVIII.

Cùm Deus effectum precibus non præstat iniquis,
Multum concedit, quod nocitura negat.
Errantes uoto, non uult delinquere facto,
Iratus fineret, quod prohibet placidus.
Discat felici supplex gaudere repulsa,
Incipiatq; animo pellere, quod uoluit,
Parcentemq; Deum noscat sibi, cùm ruiturus
Non exaudiri, ne rueret, meruit.

A DEI IVDICIVM.

Nullo modo iudicijs hominum cõparanda sunt iudicia Dei, quem non est dubitandũ esse iustũ, etiã quando facit: quod hominibus uidetur iniustũ.

XCIX.

Iudicium humanum, quod falsi sæpe necesse est,
Non semper recipit regula iusticiæ.
At Domini in cunctis æqua est, ueraxq; potestas,
Aspectum cuius nulla remota latent.
Talis laudetur iudex, timeatur, ametur,
Qui uerè iustus permanet atq; bonus.
Aduersos reuocans, conuersis cuncta remittens,
Atq; malis ueniam dando, bonos faciens.
Non ergo audacter mens ueri nescia culpet,
Quod placuit summi iudicis arbitrio:
Sed subdat sese iusto ignorantia regi,
Qui nũquam, quæ sunt non bona, uelle, potest.

IRA VITANDA.

Nulli irascenti ira sua uidetur iniusta. Vnde ab omni indignatione citò redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nã pertinax motus facile in eius
B odiũ transit, cui nõ celeriter ignoscitur.

C.

Nemo suæ mentis motus non æstimet æquos,
Quodq; uolunt homines, se bene uelle putant.
Vnde animus celeri pace est reuocandus ab ira,
Ne robur sæuis tempora dent odijs.
Offensæ sibimet parcentia corda remittant,
Nam nemo est, qui non indigeat uenia,
Quam, nostri memores, mũdi inter uana, uicissim
Omnibus in caussis, & damus & petimus.

VIA RECTA INCEDENDVM.

*

CI.

Cultor iusticiæ, diuinæ pacis amator,
Quem uocat ad summum uita beata bonum,
Scandere constanter dextros annitere calles,
Despiciens leuæ noxia plana uiæ.
Tutius est duros mundi tolerare labores,
Infestiq; hostis prælia sæua pati,
Quàm uictum officijs animum submittere blãdis,
Captaq; seruili subdere colla iugo.
Tempore in occiduo non longi est usus honoris,
Et celeri lapsu gaudia falsa fluunt.
Finem igitur proprij sapiens speculabitur æui,
Et uia, quam currit, quo ferat, aspiciet.
Nam mundo innexis pars est cum principe mũdi,
At seruis Christi gloria Christus erit.

CADVCIS ET CORPOREIS NON adhærendum.

*

CII.

Corporeos inter sensus, moribundaq; membra
Multa animus patitur carnis ab hospitio,
Quæ uitæ de qua uiuit contraria quærens,
Vult legem mentis soluere lege sua.
Sed prudens præsul famulam frenare rebellem
Aeterni regis discat ab imperio,
Et uerum accipiens supero de lumine lumen,
Noctem peccati cordis ab æde fuget.
Nam quia cuncta Deus bona cõdidit, ipsaq; nostri
Exilij regio est pulchra decore suo.
Auditus, uisus, contactus, gustus, odorq;
Præberi gaudent undiq;, quod placeat,
Fitq; nocens homini præsentis temporis usus,
Si captum blandis inferiora ligant.
Mens igitur sapiens superas enitere ad arces,
Et summis fieri fuesce beata bonis.
Delitias iam nunc promissi concipe regni,
Virtute atq; fine, quod cupis, esse teue.
Ne ue ad spem dubiam frustra te currere credas,
Naturæ in Christo prospice liba tuæ.
A quo susceptum si te non ambigis esse,
Totus homo in capitis corpore semper eris.
Tantum ut iussa uelis nutu obseruare docentis
Qui, quod ait uerbo, præuenit auxilio.

DEVS IMMENSVS ET INfinitus.

*

CIII.

In deitate gradus mensura, & tempora non sunt,
Et quod idem est, maius non habet, atq; minus.
Corporeæ longè moles, formæq; recedant,
Virtus summa caret finibus & spacijs.
Quod pater, hoc simul est uerbũ patris, hoc utriusq;
Spiritus, hic Deus est unus, & una fides.
Per quam uerorum spes non incerta bonorum
Sublimem ignoto scandit amore uiam,
Et prægustata superi dulcedine roris
Doctrinis pasci gaudet apostolicis.

VITA PAVCORVM INDIGA.

CIIII.

Indignas quisquis non uis incurrere causas,
Innecti uanis occiduisq; caue.
Mortalis uitæ breuitas non multa requirit,
Paucorum exigui temporis usus eget.

REBVS STVDENDVM COE-
lestibus.

CV.

Esse uolens, gaudere optant, scire abdita quærens,
Vt te non teneant ultima, summa pete,
Delectare Deo rege, in cœlestibus esto,
Et quæ spe sequeris, credita, amore tene.
Nulla in te maneant hominis uestigia primi,
Nec formam ueteris gestet imago Dei.
Exulta agnoscens, te uerbi in carne renatum,
Cuius si pars es, pars tua Christus erit.
Qui, ne damnandi legeres mala gaudia mundi,
Promissum ad regnum se tibi fecit iter.

DEVS TRINVS ET VNVS.

CVI.

Cùm pater in uerbo sit semper, & in patre uerbũ,
Sitq; unus uerbi spiritus, atq; patris:
Sic de personis tribus est tibi non dubitandum,
Vnum, ut docta fides, confiteare Deum.
Corde patris genitum, creat & regit omnia uerbũ,
Nec tamen est aliquid, quod sine patre gerat.
Vnus enim amborum motus ratio una uolendi,
Par uirtus, idem spiritus, unus amor.

IN DEO TRINITAS ET
unitas.

CVII.

Sic magnus Deus est, de se ualet, & manet in se,
Cui summũ, & propriũ est, semper id esse, quod (est.
Splendet enim uerũ uero de lumine lumen,
Vt genitum agnoscens nouerit ingenitum.
Vna trium deitas, una est sententia, ab uno,
Idem est & uerbi spiritus atq; patris.
Nullum opus abiunctũ, nulla est nõ æqua potestas,
In cunctis unum sunt tria principium.

IN BONO PERSE-
uerandum.

CVIII.

Cùm pia mens in laude Dei superata labores,
Gaude, quod tantum te bene uincit opus,
Teq; aliquid superi cognosce hausisse uigoris,
Si tibi non satis est, quod cupis, atq; sapis.
Quære bonũ, sine fine bonum, & persiste reperto
Quærere, non habeant talia uota modum.
Nam qui se nullo iam munere credit egere,
Crescere non cupiens, perdit adepta tepens.

HVMANA OMNIA SVNT
peritura.

CIX.

Qui centum quondam terram uertebat aratris
Aestuat, ut geminos possit habere boues.
Vectus magnificis carpentis sæpe, per urbes,
Rus uacuum fessis æger adit pedibus.
Ille decem celsis sulcans maria alta carinis,
Nunc lembum exiguum scandit, & ipse regit.
Non idem status est agris, non urbibus ullis,
Omniaq; in finem præcipitata ruunt.
Ferro, peste, fame, uinclis, algore, calore,
Mille modis miseros mors rapit una homines.
Vndiq; bella fremunt, omnis furor hæsitat armis,
Incumbunt reges regibus innumeris.
Impia confuso sæuit discordia mundo,
Pax abijt terris, ultima quæq; uides.
Et si concluso superessent tempora seclo,
Vt posset longos mundus habere dies:
Nos tamen occasum nostrum obseruare deceret,
Et finem uitæ quenq; uidere suæ.
Nam mihi quid prodest, quod longo flumina cursu
Semper inexhaustis prona feruntur aquis.
Multa quòd annosæ uicerunt secula siluæ,
Quodq; suis durant florea rura locis.
Ista manent, nostri sed non mansere parentes;
Exigui uitam temporis hospes ago.
Non hæc ergo sumus nequicquam in secula nati,
Quæ pereunt nobis, & quibus occidimus:
Sed uitam æternam uita mereamur in ista,
Vt subeat requies longa labore breui.
Et tamen iste labor sit fortè rebellibus asper,
Ac rigidas leges effera corda putent.

Non:

A Non tamē hæc grauis est mansueto sarcina dorso,
Nec lædit blandum mitia colla iugum.

VITA HOMINIS CHRISTIANI.

CX.

Tota mente Deus, tota ui cordis amari
Præcipitur, uigeat cura secunda hominis.
Quod sibi quis nolit fieri non inferat ulli,
Vindictam læsus nesciet exigere.
Contentus modicus uitet sublimis haberi,
Sperni non timeat, spernere non soleat.
Parcus, uera loquens, & mente & corpore castus,
Insontem uitam pacis amator agat.
De proprio, cunctis quos cernit egere, benignus,
Non sua, non cupiat: quæ sua sunt, tribuat.
Quid rogo mandatis durum censetur in istis?
Aut quid erit, quod non possit obire fides?
Qui credunt sacros uerum cecinisse prophetas,
Et qui non dubitant uerba manere Dei.
Qui Christum passæ pœna crucis, ultima mortis
In toto celsi patris honore, uident:
Quiq; ipsum, multa cum maiestate tremendum,
Expectant pingui lampade peruigiles.
B His sordent terrena, patent cœlestia, nec se
Captiuos seruos temporis huius agunt.
Non illos fallax cœpit sapientia mundi,
Nec curas steriles inseruere polis.
Imperia & fasces, indocti munera uulgi,
Quasq; orbis, scelerum semina, fecit opes,
Calcarunt sancta cœlum ambitione potentes
Suffragijs Christi, & plausibus angelicis.
Nec labor hos durus uincit, nec blanda uoluptas,
Quærere nil cupiunt, perdere nil metuunt.
Omnia non Christi, qui Christi est, odit in illo,
Aestuat in sese, quærere & optat eum.

PROSPERI PRE-
CES AD DEVM.

Ille Deus rerum, cœli terræq; creator,
Me propter sacra uirgine natus homo est.
Flagris dorsa, alapis maxillas, ora salinis
Præbuit, & figi se cruce non renuit.
Non ut tanta Deo quidquam patientia ferret,
Cuius nec crescunt, nec minuuntur opes:
Sed quod erat uiciatum in me, ut superaret in illo,
Factus sum Christi corporis, ille mei.
Me gessit moriens, me uicta morte resurgens,
Et secum ad patrem me super astra tulit.
Quidnam igitur uiuens Prosper tolerare recusem,
Aut quid erit, quod me separet à Domino?
Ignem adhibe, rimare manu mea uiscera tortor,
Effugient pœnas membra soluta tuas.
Carcere si cæco claudar, nectarq; cathenis,
Liber in excessu mentis adibo Deum.
Si mucrone paret ceruicem abscindere lictor,
Impauidū me inueniet, mors cita, pœna breuis.
Non metuo exiliū, mūdus domus omnibus una est,
Sperno famem, Domini sit mihi sermo cibus.
Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit:
Tu das Christe loqui, tuq; pati tribuis.
In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
Quos pugnare iubes, & superare facis.
Spes igitur mea sola Deus, quem credere uita est,
Qui patriæ ciuem me dedit alterius.
Sorte patrum, occiduum iussus transcurrere mūdū,
Sub Christi sacris aduena, miles eo.
Nec dubius me iure breui terrena tenere,
Sic utar proprijs, ceu mea non mea sint.
Non mirabor opes, nullos sectabor honores,
Pauperiem Christo diuite non metuam.
Qua stetero aduersis, hac utar mente secundis:
Nec mala me uincent, nec bona me capient.
Semper agā grates Christo, dabo semper honores.
Laus domini uigeat semper in ore meo.
Tu modò fida comes mecum isti accingere pugnæ,
Quam Deus infirmo præbuit auxilium.
Sollicita elatum cohibe, solare dolentem,
Exemplum uitæ simus uterq; piæ.
Custos esto tui custodis, mutua redde,
Erige labentem, surge leuantis ope.
Vt caro non eadem, sed tantùm mens quoq; nobis
Vna sit, atq; duos spiritibus unus alat.
Arbiter omnipotēs, sceptro qui cuncta gubernas,
Almæ parens Christi, uotis miserere precantū,
Dignare & famulis uitam donare perennem.

ALIAE.

Hæc tua perpetuæ quæ scripsi dogmata uitæ,
Corde rogo facias Christe manere meo:
Vt tibi quæ placeant, tete formante requirens,
Gaudia cœlorum te duce Christe metam.

PROSPERI AQVITANICI IN LIBRVM DE INgratis Præfatio.

Vnde uoluntatis sanctæ subsistit origo,
Vnde animis pietas insit, & unde fides.
Aduersum ingratos, falsa & uirtute superbos,
Centenis decies uersibus excolui.
Quos si tranquilla studeas cognoscere cura,
Tutus ab aduerso turbine lector eris.
Nec libertate arbitrij rapiere rebellis,
Vlla nec audebis dona negare Dei.
Sed bona quæ tibi sunt, operante fatebere Christo,
Non esse ex merito sumpta, sed ad meritum.

DE LIBERO ARBITRIO CONtra ingratos aut Pelagianos,

LIBER PRIMVS.

Congenitæ in Christo gentis mihi castus ab alto
Insinuatus amor, proprias excedere uires
Me iubet, atq; pias accēdere carmine mentes.
Ne post conceptum celebris uictoria bellum,
Securos animos incauta pace resoluat,
Ceu metus eliso iam nullus ab hoste supersit:
Ne caput attriti uirosum palpitet anguis.
Vnde igitur commenta mali sopita resurgant,
Quem ue ipso de fine dolum noua promat origo,
Da fari pater omnipotens, artemq; malignam
Pandere, prostratus qua rursum nititur error.
Dogma quod antiqui satiatum felle draconis,
Pestifero uomuit coluber sermone Britanus.
Hac primos homines cretos ditione ferebat,
Vt seu præscriptum mandatum transgrederentur,
Siue inculpati seruata lege manerent,
Mortem istam prorsus, qua carnem uita relinquit,
Oppeterent: quæ non peccato parta, sed ipso
Instituente Deo comes esset fixa creatis.
Progenitos igitur nullum traxisse reatum
De patribus, neq; dissimiles nunc nascier illo
Ortu primorum, qui libertate malè usi
Peccarunt, forma nocui, non semine proli:
Posse autem insontes omnes uirtutis in arce
Vitam agere, & menti ingenitum seruare decorem,
Arbitrio quoniam subsistat recta uolentis
Naturalis honos, lexq; insita cordibus intus
Hoc moneat, quod scripta foris: cui gratia Christi
Addita, perfugium lapsis generaliter in se
Condiderit, sacro si uellent fonte nouari:
Vt sponte attractum uenia soluente reatum,
Sponte sua in uires proprias natura rediret.
Quoq; per errores esset spoliata uigore,
Hunc seruare semel posset purgata receptum.
Tam diues uerò hoc donum baptismatis esset,
Et tam multa homini conferri fœdere in isto,
Vt paruis etiam uitioq; carentibus omni
Congruat, ut qui sunt geniti bene, sint meliores,
Naturæq; bonum adiecto illustretur honore.
Nullum autem ex cunctis exortem muneris huius,
Iudicio genitum esse Dei, sed quemq; mereri
Libertate sua, ut capiat promissa uocantis.
Quæ sint auersis indebita, debita rectis.
Talia cùm demens latè diffunderet error,
Commentisq; rudes traheret lethalibus aures:
Adfuit, exortante Deo, prouisa per orbem
Sanctorum pia cura patrum, non dispare motu
Conficiens diros iaculis cœlestibus hostes.
Hisdem namq; simul decretis, spiritus unus
Intonuit, pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri: quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quicquid non possidet armis,
Relligione tenet: non segnior inde orientis
Rectorem cura emicuit, captumq; nefandi
Dogmatis auctorem constrinxit lege benigna
Commentum damnare suum: nisi corpore Christi
Abiungi,

A Abiungi, & sancto mallet grege dissociari,
Lene quidē hoc, nimiumq; malos tolerasse uidetur
Iudicium, sed sancta fides examine in illo
Vicit oborturam diro de semine prolem.
Prospectum namque est, diuino et munere cautum,
Vt licet instantem declinans bestia pœnam,
Perfidiæ secum sensus tenuisset eosdem:
Ipsa tamen proprium germen damnando necaret,
Ore malum extinguēs sobolem, quam protulit ore.
Tunc & Bethlei præclarus nominis hospes
Ebræo simul & Graio, Latioq; uenustus
Eloquio, morum exemplum, mundiq; magister
Hieronymus libris ualde excellentibus hostem
Dissecuit, nesciq; dedit quo turbine ueram
Vellent exortæ lucem obscurare tenebræ.
Quid loquar, & cura magna, quam gessit in urbe
Constantinopoli, docto bonus ore sacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide? de qua tunc impia corda,
Quamuis se obducto tegerent uelamine, forma
Iudicij & tacitæ tulerint tormenta repulsæ.
Prætereo, quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Ephesus, non passa suis consistere tectis
B Vasa iræ, & morbi flatus, & semina mortis:
Quaq; fide tellus etiam Trinacria feruens,
Agmen uipereum proprijs exegerit oris.
Tu causam fidei flagrantius Africa nostræ
Exequeris, tecumq; suum iungente uigorem
Iuris Apostolici solio, fera uiscera belli
Conficis, & lato prosternis limite uictos.
Conuenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoq; senum celeberrima cœtu
Decernis quod Roma probet, quod regna sequātur.
Nec sola est illic synodorum exerta potestas,
Ceu quos non possent ratione euincere, nostri
Vi premerent: discussæ artes, uirusq; retectum est
Hæretici sensus, nullumq; omnino relictum,
Docta fides quod non dissolueret argumentum.
Candida sunt, & scripta manent quæ de cataractis
Aeterni fontis fluxere undante meatu,
Et tercentenis procerum sunt edita linguis,
Sic moderante suam legem bonitate seuera,
Vt qui damnato uellent de errore reuerti,
Acciperent pacem: pulsis, qui praua tenerent.
An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumq;,
Augustinus erat, quem Christi gratia cornu
Vberiore rigans, nostro lumen dedit æuo,
Accensum uero de lumine: nam cibus illi,
Et uita, & requies, Deus est: omnisq; uoluptas
Vnus amor Christi est, unus Christi est honor illi:
Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in sancto regnat sapientia templo.
Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto,
Insanas pepulere feras, industria maior,
Maius opus, totum præstantius imbuit orbem.
Nam quocunque gradum conuertit callidus hostis,
Quà que per ambages anceps iter egit opertus:
Huius ab occursu est præuentus, mille uiarum
Insidijs, aditum non repperientibus ullum.
Cumque foris rabies auidorum exclusa luporum
Frenderet, inq; omnes mendacia uerteret artes,
Ne mentes ullarum ouium corrumpere posset,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis:
Istius ore uiri fecit Deus, istius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ mites, humilesq; bibunt, campisq; animorum
Certant, uitalis doctrinæ immittere riuos.
Iamq; procellosæ disiecto turbine noctis,
Heu noua bella, noui partus oriuntur in ipso
Securæ matris gremio: quæ crescere natis
Visa sibi, discors horret consurgere germen,
Degeneres pauitans inimico ex semine fœtus:
In quibus antè diu, specie fallente, benignus
Errarat genitricis amor: cùm obducta decoris
Moribus, externæ stirpis tegeretur origo.
Sic ueris subeunt falsa, & discrimine cæco,
Fronte placent, quæ fine latent: sic laudis amore,
Virtutum studium corrumpitur, atque ab honesto
Principio in uitium exitur plerumque tumoris:
Quo quidā inflantur nunc turpiter, atq; perempti
Dogmatis extinctas tentant animare fauillas,
Dum libertatem arbitrij, affectumq; uolendi
In naturalis motus uirtute locantes,
Tam bona quemque docent sectari posse suopte
Ingenio, quàm posse subest cuique in mala ferri.
Quod qui confirmat, qui non distabis ab illis,
Qui dicunt nullo peccati uulnere læsum
Naturale bonum, cumq; illo lumine nasci
Nunc omnes homines, quod primus ingeneratū est.
An uerò excerpis quædam; quæ parte recisa
Suscipias, cordisq; sinu purgata recondas?

Dic igitur quid'nam inde probes,quid'ue refutes,
Et de damnatis quid sit,quod crimine soluas.
An dextram pacis palàm dare te pudet hosti?
Nec tutum est ulla pulsos ex parte tueri
Simpliciter,quos non dubitas excludere templo,
Pelle animo:noua te discordia diuidit abs te.
Corde foues,quod in ore premis,coniungere amicis
Mentibus,& tecum cupidis componere fœdus.
Lege tua iam parce,minis & congrue pactis.
Ecce pererratis terrarum finibus adsunt,
Implentesq; tuas lachrimosis questibus aures
Incipiunt:pulsi mundo,nullaq; recepti
Sede uagi,tandem fama exhortante redimus,
Quæq; placent uobis amplectimur: edita nobis
Doctrinæ uestræ est pietas,nihil inficiando
Discutimus,liceat uobiscum iungere sensum.
Immortalem hominem factum si creditis,& nos
Credimus:inciderit mortem peccando,suamq;
Progeniem culpa & letho deuinxerit omnem,
Nullus non egeat sacro baptismate Christi,
Infantesq; etiam purgentur fonte lauacri:
Dum nostri decus arbitrij,lumenq; creatum,
Principio quod sponte potest insistere recto,
Manserit illæsum,nec uiribus absit ab illis,
Quas condente Deo generaliter,omnis in Adam
Suscepit natura hominis,nec suppetat ulli
De non accepta arbitrij uirtute querela:
Cùm sine delectu,seu Lex,seu gratia Christi
Omnem hominem saluare uelit,donumq; uocantis
Sic sit propositum,ut nullus non possit ad illud
Libertate sua,proprioq; uigore uenire,
Sitq; salus dignis saluari ex fonte uolendi.
Hæc si uestra fides,uestra est doctrina,remotis
Quæ uestro exemplo reiecimus,addite sanctis
Nos gregibus,tandemq; bonis defendite uestros.
Talia submissus si defleat hostis apud te,
Quid referes?quo te affectu comperta mouebunt?
Consultas,trepidas,nutas,cunctaris,& hæres,
Quóue anceps se præcipitet sententia uoluis,
Iniustum est animis cognatis non dare pacem:
Et quos una fides,eadem sapientia nectit
His communem aditum sanctorũ ad sancta negare:
Iungere sed fœdus cum talibus,& uiolare
Sanctorum decreta patrum,regumq; piorum,
Scriptas lege dei leges contemnere,multum
Hostile est,nimiumq; audax & perniciosum.

Ergo solum Petri Romam, & Carthaginis altæ A
Concilium repetant humiles,eademq; perorent,
Quæ frustra hic trepido sunt deplorata fauori.
Sed cum mille senum prudentia peruigil olim,
Perspectum,notumq; tenens quod tota nefandæ
Hæreseos summa,exigua sub parte tegatur?
De qua plena mali labes renouetur,& omne
Commenti corpus per singula membra resurgat:
Antiquas adhibentem artes reiecerit hostem,
Limitibusq; suis steterit censura salubris:
Nunquid non iustus poterit dolor abdita cordis
Rumpere,& in tales miseros exire querelas?
Vt dicant:quæ nam ista patres in cordibus almis
Iustitia est?quo fine graues,quo fine seueri,
Claudere terrarum nobis persistitis orbem?
Nos'ne sumus toto mundo,quorum undiq; uobis
Sit suspecta fides?quos non tolerare queatis?
Si nostra à uestro uel sillaba dissonet ore.
Non uerbis iam nos argumentis'ue tuemur,
Iudicium ex templo petimus,quod pace manente
Libera multorum uox astruit,hoc sine bello
Cedatur nobis:non nostra inuenta fouemus,
Nec primis studijs insistimus:ecce recisum est,
Vnde olim certamen erat,uestrisq; reuersi B
Cedimus,& quæcunque illis placuere probamus.
Quid superest culpæ,quo nos decet usque repelli?
Si uerò hæc etiam:quæ nos pia ducimus,absunt
A ueris,& uestra illis bene cura repugnat:
Cur extra inuidiam,pœnamq; erroris habentur
Quidam?nata docent,& per clara oppida tuti
His magnos implent populos,quæ nos perhibẽtes
Plectimur,& nulla sinimur consistere terra?
Hæc in pontificum sancto deprompta senatu,
Quam curam exigerent,& quæ decreta mouerẽt,
Perspicis:an quoniam culpa securus operta,
Non premeris synodo,nec te pœnæ metus urget,
Spernis propositi speciem terroris,& isthæc
Plena uelut uanis simulachris somnia,rides.
Ergo gerendorum euentu,& fine remoto,
Hæc tãtùm in medium,quæ iam sunt gesta uocemus,
Vt facile ex illis,quale hoc sit discutiatur,
Quod disceptantes dudum in diuersa mouemur.
Inter multa,suis quæ tradidit,hæresiarches,
Quod cognoscis,agit,naturam quæ bona facta est,
Nullis cum uitijs in quoquam omnino creari,
Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis.
Et quo

A Et quoniam tales nascantur, nunc quoq; qualis
Ille fuit nostri generis pater ante reatum:
Posse hominem sine peccato decurrere uitam,
Si uelit, ut potuit nullo delinquere primus,
Libertate sua, nempe hæc damnata fateris
Concilijs, mundiq; manu, commectit & illud
Idem auctor, quod lex ita sanctos miserit olim
Cœlorum in regnum, sicut nunc gratia mittit.
Hoc quoque iudicio sancto scis esse peremptum.
Obiectum est aliud, ipsum dixisse magistrum,
Quod meritis hominum tribuatur gratia Christi,
Quantum quisque Dei donis se fecerit aptum:
Sed nimis aduersum hoc fidei, nimiumq; repugnãs
Esse uidens, dixit se non ita credere, & illos
Damnari dignos, quorum mens ista teneret.
Quo cernis cum iudicibus damnantibus ista
Consensisse reum, nec quemquam hæc posse tueri,
Quæ tamen ipse suis rursum excoluisse libellis
Detegitur, reprobum in sensum fallendo reuersus.
Nunc igitur quoniam quid nostris displicuisset
Ostensum est, quam sana fides sit uestra patescat.
Gratia qua Christi populus sumus, hoc cohibetur
Limite uobiscum: formam hanc ascribitis illi,
B Vt cunctos uocet illa quidem, inuitetq;, nec ullum
Præteriens, studeat communem adferre salutem
Omnibus, & totum peccato absoluere mundum:
Sed proprio quemque arbitrio parêre uocanti,
Iudicioq; suo, mota se extendere mente
Ad lucem oblatam, quæ se non subtrahat illi:
Sed cupidos recti iuuet, illustretq; uolentes.
Hinc adiutoris domini bonitate magistra
Crescere uirtutum studia, ut quod quisque petendũ
Mandatis didicit, iugi sectetur amore.
Esse autem edoctis istam communiter, æquam
Libertatem animis, ut cursum explere beatum
Persistendo queant, finem effectumq; petitum
Dante deo, ingenijs qui nunquam desit honestis.
Sed quia non idem est cunctis uigor, & uariarum
Illecebris rerum trahitur dispersa uoluntas:
Sponte aliquos uicijs succumbere, qui potuissent
A' lapsu reuocare pedem, stabilesque manere.
Iam quia summatim, ut potuit, sententia uestra
Decursa est: die unde probes, quod gratia Christi
Nullũ omnino hominẽ de cunctis, qui generantur
Prætereat, cui non regnum uitamq; beatam
Impertire uelit: nec enim uel tempore nostro
Omnibus in terris iam certum est insinuatum
Christi Euangelium: ne dicam exordia doni
Non potuisse simul toto decurrere mundo.
Illa quidem ad cunctos ferri sunt iussa, sed uno
Tempore non agitur, quod tempore dicitur uno,
Dumq; suis, aditus dominoq; pandente, ministris
Crescunt primitiæ, fuerint omnino necesse est
Quædam terrarum partes, ubi gratia nondum
Corda hominum tenebris absorpserat impietatis:
Et dira innumeri demersi nocte peribant,
Cum multæ accepto fulgerent lumine mentes.
An bonitas diuina quidem non destitit omnes
Velle uocare homines: sed non simul apta fuerunt
Corda, quibus possent conferri dona salutis:
Dum morum obsistit feritas truculenta magistris,
Difficilesque aditu transcurrit gratia gentes.
Vt quoniam lucem offerri uoluisset, & ipsis
Demonstrare Deus: sua quemque aduersa uoluntas
Arguat, & culpa obstringat, quia lumine primo
Per uitia oppresso, sit facta indigna secundo.
Quod si firmatur, nequidquam plectimus illos,
Qui nullum innatum uitium nascentibus aiunt,
Incolumiq; omnes cum libertate creari,
Gratia quos Christi meritorum examine iusto
Eligat, & dignos uita uocet, accipiatq;
Namque utrumque simul sapitis, qui dicitis, omnes
Omnibus oblatum potuisse apprendere munus:
Naturæ quoniam non sit detracta facultas,
Nec sine iustitia pereant, qui mentis honorem
Sordibus obruerint uitiorum: ut lumen ab alto
Emissum indigna nollet requiescere sede:
Sic quod nascendo est unum, distare uolendo,
Vt meritum ad paucos, natura spectet ad omnes.
Sed tamen hæc aliqua si uis ratione tueri,
Et credi tam stulta cupis: iam pande quid hoc sit,
Quod bonus, omnipotensq; Deus, non omnia sub-
Corda sibi, pariterq; omnes iubet esse fideles. (dit
Nam si nemo usquã est, quẽ nõ uelit esse redemptũ,
Haud dubiè impletur quicqd uult summa potestas.
Non omnes autem saluantur, magnaq; pars est
Quæ sedet in tenebris mortis, nec uiuificatur;
An uarij motus animorum talia gignunt?
Libertasq; facit causam non omnibus unam?
Ergo hominis ualida arbitrio diuina uoluntas,
Aut etiam inualida est, operis cui finis in illo est,
Quem frustra iuisse uelit, nisi præferat ille.

Affectum,cuius comitetur gratia cursum.
At si dimota certandi nube,serenis
Quæ sunt uera oculis,mecum intueare modestè,
Et uetera exemplis manifestis plena uidebis
Secula, et in nostro cognosces tempore multa,
Quæ doceant uirtute dei conuersa malorum
Corda:quibus recti nihil unquã insederat, & quæ
Nullum iustitiæ signum,sensumue gerebant.
Namque ut nunc sæuas gentes, & barbara regna,
Ignoti prius.aut spreti,noua gratia Christi
Attrahit,& terra templum sibi condit in omni:
Sic prius immites populos,urbesq; rebelles
Vincente obstantes animos pietate subegit:
Non hoc consilio tantùm,hortatuque benigno
Suadens atque docens,quasi normam legis haberet
Gratia:sed mutans intus mentem atque reformans,
Vasq; nouum ex fracto fingens, uirtute creandi.
Non istud monitus legis,non uerba prophetæ,
Non præstata sibi,præstat natura:sed unus,
Quod fecit,reficit.percurrat apostolus orbem,
Prædicet,hortetur,plantet,riget,increpet,instet,
Quaq; uiam uerbo reseratam inuenerit,intret:
Vt tamen his studijs auditor promoueatur,
Non doctor,neque discipulus,sed gratia sola
Efficit,inq; graues adolet plantaria fructus.
Hæc semen fidei radicem affigere menti,
Deq; sinu cordis ualidum iubet edere germen,
Hæc maturandam segetem seruatq;,fouetq;,
Ne lolium,& tribuli,& uanæ dominentur auenæ,
Ne uentus frangat,torrens trahat,æstus adurat:
Neu cùm se nimium læta & præfortis,in altum
Extulerit,turpi procumbat strata ruina.
Et nos,ista inquit.sentimus de bonitate
Ac uirtute Dei,quæ ni foueatq; rigetq;,
Quos uocat,& tutos peccato præstet ob omni:
Non sua seruabit quemquam prudentia,nec se
Perficiet solis naturæ uiribus ullus.
Sed quia iam in nobis & uelle,& nolle creatũ est,
Arbitrijq; sui quò uult intendere motus
Libertas accita potest,patuitq; per aurem
Iudicio cordis,quo mundum proposuisset
Consilio seruare Deus:mens excita longum
Excutiat somnum,seq; illi subdat & aptet,
Qui cupidam & fidam promissa in gaudia ducat.
Hoc est nobiscum quod te sentire ferebas?
Hæc synceera fides,hæc Christi gratia tecum est,

A Cuius opus fixo distinctum limite totum,
Extra hominem status clausæ penitus fore mentis,
Vixq; Deum sensus carnis permittis adire,
Per quos sumpta foris,animus dijudicet intus,
Seq; ferat,quoquo librata examina pondus
Prætulerit arbitrij ueluti cum uoce loquentis
Aut rerum actarum species quas uidimus,aut quas
Legimus,exoritur secreta cordis in aula
Nunc amor aut odiũ,nunc spes,metus,ira,dolorq;:
Nec tamẽ hos motus scriptor,narrator, & auctor
Inseuere animo: quamuis fortè hoc quoque uellent.
Sed de perceptis mens iudex sponte mouetur,
Et pro more suo,quantum se exercuit istis,
Transit in affectum,quem confirmauerit ex se,
Illa uolendo sequens,istis nolendo resistens.
Aut uero omnipotens hominem cum gratia saluat,
Ipsa suum consummat opus,cui tempus agendi
Semper adest,quæ gesta uelit,non moribus illi
Fit mora,non causis anceps suspenditur ullis.
Nec quod sola potest,cura officioq; ministri
Exequitur,famulisue uicem committit agendi:
Qui quamuis multa admoneant mandata uocatis,
Pulsant,non intrant animas. Deus ergo sepultos
Suscitat,& soluit peccati compede uinctos. B
Ille obscuratis dat cordibus intellectum,
Ille ex iniustis iustos facit,indit amorem,
Quo redametur amans:& amor,quẽ conferit ipse
Hunc itaq; affectum,quo sumunt mortua uitã,(est.
Quo tenebræ fiunt lumẽ,quo immunda nitescunt,
Quo stulti sapere incipiunt,ægriq; ualescunt:
Nemo alij,dat nemo sibi:non litera legis,
Non naturalis sapientia,quæ semel acta
In præceps,labi nouit,consurgere nescit:
Et licet eximias studeat pollere per artes,
Ingeniumq; bonum generosis moribus ornet:
Cæca tamen finem ad mortis per deuia currit,
Nec uitæ æternæ ueros acquirere fructus
De falsa uirtute potest,uanumq; decôris
Occidui speciem mortali perdit in æuo.
Omne etenim probitatis opus,nisi semine ueræ
Exoritur fidei,peccatum est,inq; reatum
Vertitur,& sterilis cumulat sibi gloria pœnam.
Vsqueadeò donũ est,quod credimus, & data gratis
Gratia,non merita ditat mercede uocatos,
Nec iustorum operum discernit facta,sed omnes
Sola ex immundis mundos facit,utq; legentem

Lectus

A Lectus amet, non hoc studio, sed munere sumit.
Nam si spectatrix meritorum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgatior, & quos
Per libertatem arbitrij sibi repperit aptos:
Insontes tantū, iustosque assumere solos
Debuit, & ueri cupidos, ac recta uolentes.
Peruersos autem, & scelerum assuetudine turpes
Deturbare procul, lucemq; negare tenebris.
Atqui saluator mundi non præmia iustis
Soluere, nec sanis uēnit conferre medelam:
Sed quod dispersum exciderat, fractumq; iacebat,
Quærere, & inuentum reparare, ac reddere curæ.
Denique ne quisquam ex morū splendore putetur
Censeri, aut fidei merito ad bona summa uocari:
Ceu non diuino sit munere mentibus ipsa
Inspirata fides: recole innumerabile uulgus
Retro senum, & iuuenum, qui cæca turpiter usi
Libertate animi, per cultus dæmoniorum,
Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
Per stupra, per cædes, uitam duxere nefandam:
Et tamen incumbente obitu, iam limite in ipso
Extremi flatus, miserantem nocte remota
Cognouere Deum, purgantis tumq; lauacri
B Munere, nulla mali linquentis signa prioris,
Exempti mundo, mutarunt tartara cœlo.
Quæ merita hic numeras, si præcedentia cernas?
Impia si quæris, pôst addita nulla fuerunt.
Si uerò merito ascribis, uoluisse renasci,
Nempe utero fidei parta est tam recta uoluntas.
Porrò fidem quis dat, nisi gratia? sic bene uelle
Gratia dat, tribuendo fidem, quæ credita poscat,
Quæq; uoluntatis meritum creet, ipsaq; solo
Nascatur spirante Deo, mentemq; reformans,
De cinere argenti sopitum suscitet ignem.
Ergo uoluntatis genitrix, operumq; creatrix
Non est ex merito: quoniam quod non fit ab illa,
Non bene fit: quem non recto uia limite ducit,
Quantò plus graditur, tanto longinquius errat.
Siue igitur meritum, credens existere posse
Ante fidem, donas uirtutibus impietatis:
Siue illam uis esse tuam, non munere dantis
Sumptam, sed genitam de libertate uolendi:
Nullam habet in uobis saluatrix gratia sedem,
Inflato exclusa arbitrio, quod fronte superba
Erigitis, spacio ut grauius maiore ruatis.
Diuinorum operum quod ponitis in redimendis
Principium, mandata Dei facere ante lauacrum,
Nosse & amare Deum, promissis credere Christi,
Quærere, pulsare, & petere propriū omnibus esse
Asseritis, qui se studeant aptare uocanti.
An'ne ab aquis diuina manus renouare receptos
Incipit? et uitæ causa est sua cuique uoluntas?
Vt merces operum sit gratia, iudiciumq;
De precio, quo, quod donum perhibetur, ematur?
An uerò auxilium uerbo Deus inchoat, & se
Voce ministrorum mundo declarat in omni?
Vt pulsante aures sermone, illecta uoluntas
Indicio præcurrat opem, nec gratia iam sit
Gratia: quæ legis fungens uice, iure monentis
Solùm agat, atque agro cum plantatore ministret,
Terráque seminibus det, non Deus incrementum.
Vbere seu glebæ subsistat, & arte colentis
Exortura seges, neque quicquam cordis in aruo
Præsulcet diuina manus, quo temperet æquor
Edomitum, faciatq; satis gaudere nouales.
Talibus assumptis inimico ex dogmate, non'ne
Perspicuum est, quantum damnatos confoueatis,
Dum cuique ad ueræ capienda exordia uitæ
Naturam affectum fidei conferre docetis:
Dumq; aliud non est uobiscum gratia, quàm lex,
Quamq; Propheta monens, & quàm doctrina ministri:
Scilicet ut tale arbitriū generaliter insit,
Semine damnato genitis, in corpore mortis:
Quale habuit, nondum peccati lege subactus,
Primus homo, & nullū in prolē de uulnere uulnus
Transierit, nisi corpoream per conditionem:
Quæ sic exterius respondeat, ut nihil intus
Imminuat, teneatq; suum substantia mentis
Splendorem, & nulla pœnali nocte prematur.
Addite quod superest tumidi, ruituraq; uani
Congeriæ, & causis causas aptate sequentes:
Et quia nil primæ perijt uirtutis apud uos,
Dicite ab illæsis animis procedere ueram
Iustitiam, regno dignam cœloq; locandam:
Et frustra Christus sit mortuus edite, multos,
Arte & sponte sua, sanctos ab origine mundi
Absq; Deo, placuisse Deo, decretaq; legis
Tunc data, cùm peior mos, & corruptior ætas
Terrore instanti, & formidine mortis egeret.
Dicite plectentes apices, mortis'que ministros
Hoc explesse operis, quod gratia uiuificatrix,
Nunc agit, & quoniam fuerit sine lege uoluntas

Libera, quam scripti munibat pagina cordis:
Sic uitam æternam acquiri potuisse, uacante
Hac ope, quæ legem supereminet: ut sine lege
Ex naturali potuit uirtute capessi?
Nunc autem studijs urgentibus in mala multa
Creuisse auxilium, non quo cessante salutem
Non caperet perdifficiles natura labores:
Sed quo conatus operum effectusque, iuuante,
Propositam citius ferret mens libera palmam.
Dicite, cum infantes renouantur, non renouari
Insontes animas, & sola carne renasci
Exterius lotos, non existentibus illis
Interius maculis: quoniam licet edere rectæ
Signa uoluntatis nequeant: tamē hoc magis omni
Sorde uacent, super auctoris quòd conditionem
De proprio nihil addiderint, quod fons aboleret.
 Hæc si non uestris spirant de cordibus, & uos
Non cum damnatis eadem ratis extulit alto
Mergendos pelago, summittite uela tumoris
Nobiscumq; humiles placido consistite portu.
Edite constanter naturæ uulnera uictæ,
Exutam uirtute animam, cæcataq; cordis
Lumina, & in pœnā propriam iaculis superantis
Armatum arbitrium nunquam consurgere posse,
Inq; nouos lapsus semper nitendo reuolui:
Cui sua sit laqueus sapientia, morsque subactum
Detineat, nisi uera salus ex munere Christi
Adsit, & oppressam dignetur gratia mentem.
An uestrum sublimem animum pudet ista fateri,
Ne sub tam multis morbi sit uilior æger?
Cum nihil ex omni maiorum dote supersit,
Quo medici mereatur opem, & mercede ualescat.
Ergo in castra gradum reuocate hostilia, & illis
Ad lite uos, quorum ingenio & fallacibus armis
Luditis, eiusdem uibrantes spicula linguæ,
Exultate bonis naturæ, & mentis honorem
Omnibus à seclis illæsum stare docete.
Neu uos in totum retegatis, dogmate nudo,
Corporeo tantum decurrere tramite pœnam
Peccati, perhibete, animis nihil imminuentem:
Vulnere transfixos absoluite, crimine & ipsam:
Iusticiam accusate Dei, transire sinentis
Supplicium, quo non ultis transire reatum.
 Sed non iniustus Deus est, manifestaq; Pauli
Vox docet, uno omnes homines cecidisse ruente,
In quo tota simul series prostrata nepotum

Deperijt, nec habet quisquam, quo surgere possit, A
Ad uitam, sacro nisi rursum nascitur ortu.
Quotque enim summo iustos numeratis ab æuo,
Hac ope non dubium est saluatos: quam modo toto
Latius omnipotens exercet gratia mundo.
Hæc, sicut dictum est, non iudex est meritorum,
Quæ nisi plena malis non inuenit, & nisi donet
Quæ bona sunt, nihil efficiet bene, cæca uoluntas.
Hæc ut cuius quam studio affectuq; petatur,
Ipsa agit, & cunctis dux est uenientibus ad se,
Perq; ipsam nisi curratur, non itur ad ipsam.
Ergo ad iter pariter ferimur, sine lumine lumen
Nemo uidet: uitam sine uita inquirere mors est.
 Hic uanam insano profertis corde querelam,
Omne opus arbitrij sublatum uociferantes,
Currere currentum, si non & uelle uolentum est,
Nec uitijs pœnam deberi, aut præmia laudi.
Si uel naturam obstrictam malè uelle necesse est,
Vel nostro asscribi nequeunt bene gesta labori.
Nunquid non eadem sapiunt, eademq; perorant
Vestri illi, quorum ructatis uerba, magistri?
Sed quia consimili cognata superbia questu
Prosilit, & uobis nunc respondetur & illis.
 Inuiolata Dei quondam & sublimis imago, B
In primo cuncti fuimus patre: dum nemore almo
Degit, & edicto parens, cauet arbore ab una.
At postquàm rupta mandati lege, superbum
Consilium mixtum inuidiæ, de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus, transcurrit enim uirosa per omnes.
Peccati ebrietas, corrupti et cordis in aluo
Persistit, cruda seruet carbunculus esca.
Hinc animi uigor obtusus, caligine tetra
Induitur, nec fert diuinæ fulgura lucis
Lumen iners: hinc arbitrium per deuia lapsum
Claudicat, & cæcis conatibus inq; ligatis
Motus inest: non error abest, manet ergo uoluntas
Semper amans aliquid, quo se ferat, & labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingressa uiarum:
Vana cupit, uanis tumet, & timet, omnimodaq;
Mobilitate ruens, in uulnera uulnere surgit.
Hoc itaque arbitrium cùm sanat gratia, tolli.
Dicitis, & perimi uita aspirante putatis.
 Quid mirum rabido si corde phreneticus æger
Morbū amat, et pellit medicum: cognoscite tandem
Antiqui commenta doli, & desuescite captas

A Aures uipereo rursum præbere susurro,
Parcite de fractis præcerpere noxia poma
Arbitrij ramis: non hæc uos esca reformat,
Nec speciem angelici nutrit cibus iste decôris:
Sed urtitorum auidos, & tetra bile tumentes,
De fastiditæ procul abripit arbore uitæ:
Huius ope & fructu uescendum est, ut reualescẽs
Languida mens, etiam proprijs bene uiribus uti
Possit, & in Christo inueniat, quod perdidit in se.
Non igitur, quisquis terreni ueste parentis
Exueris, priscum naturæ perdis honorem:
Sed recipis, sic acquirens, quibus ante carebas,
Vt tua sint, si collatis utare modeste,
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti est, lucis pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis maiorum est causa bonorum,
Dum largitori sua reddimus, eq; relatis
Augemur, nostrumq; bonum fit gloria dantis.
Sed qui iudicium arbitrij, meritumq; tueris,
Quiq; hominum studijs asscribis dona uocantis:
Infantum discerne animos, & discere quales
Affectus, qualesq; habeant hæc pectora motus.
Da teneris mores & libertate uolendi
B Instrue, uix auræ tenuis lactisq; capaces:
Nulla tibi arbitrij respondent signa, nec ullis
Dissociare illos meritis potes: omnibus una est
Natura, & pariter nequeunt bona uel mala uelle:
Et tamen ex istis miseratrix gratia quosdam
Eligit, & rursum genitos baptismate transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis,
Quorum causa fuit similis de uulnere eodem.
Nec meritis istud poteris aptare parentum,
Ceu pia profuerit redimendis cura bonorum,
Abstuleritq; alijs aliena ignauia uitam:
Cum uideas multos sanctis genitoribus ortos,
Nullo saluari studio potuisse suorum,
Expositisq; alijs ob turpia crimina matrum,
Missam externorum curam, quæ stercore raptos
Per fontem uitæ cœlesti traderet aulæ.
Quid si diuersum hunc finẽ, quo gratia Christi
Vnum, alio pereunte, legit, donatq; salute,
In geminis etiam uideas? quo diuidis uno
Tempore conceptos, atq; uno tempore natos?
Non ullos potes arbitrij prætendere motus:
Cessat opus, cessat meritum, nihil editur impar,
Sed Deus & tales discernit, quô mage Christi
Excellat bonitas, quæ sola est causa uocatis
Et fidei, & meriti: quoniam sapientia diues
Hoc etiam tribuit multis, ut sancta operatis,
In finem uitæ, fieret de munere merces.
Non autem rectè, nec uerè dicitur illos,
Qui sunt exortes diuini muneris, & quos
Gratia neglexit, degentes mortis in umbra,
Peccati non esse reos, quia recta gerendi
Non data sit uirtus, naturæ compede uinctos
Procubuisse negant, nec ab uno germine credunt
Omnigenam prolem cum pœna & crimine nasci.
Quod qui non renuit, uidet huius pondera culpæ,
Tam ualida pariter miseris incumbere mole:
Vt si nulla etiam cumulent mala, sit tamen unũ hoc
Sufficiens scelus ad mortem nascendo luendam.
Hanc igitur legem, quam per se nemo resoluit,
Si meritò & iustè positam, impositamq; fatemur:
Cur querimur, quòd non omnes saluantur ab illa?
Cùm si progeniem super omnem irrupta maneret,
De cunctis iustè damnatis non quereremur?
An quod de toto ferretur, non toleratur
De parte? & melius foret omnia debita cogi,
Quàm summa ex solida, clementer multa remitti?
Quis uerò exemptus, squallenti carcere, pulset
Inuidia miserantis opem, quia non simul omnes,
In lucem ueram tenebris eduxit ijsdem?
Cùm pœnam, qua mersus erat, non experiatur,
Quàm miserè ferat addictus, nisi liber ab illa.
Deniq; tunc illum socialem mente benigna
Concipit affectum, quo summissa prece Christum,
Conciliet miseris: sueta qui nocte grauati
Nulla gerunt uota effugij. Tantùm nocet error,
Vt iuuet errare: et ueteris contagia morbi
Tam blandè obrepunt, ut quo languetur, ametur.
Vnde ergo hæc oritur querimonia? nõ mouet il(los
Talis cura, quibus necdũ est sua pœna dolori.
Et qui se nulla credunt à luce relictos.
Qui uerò tenebris exempti in lumine uiuunt,
Gaudent, & quantum sibi sit bonitate uocantis
Dimissum, ex illis discunt, qui debita soluunt.
Vos igitur soli queruli, soliq; superbi,
Vos soli ingrati quos urit gratia: cuius
Omne opus arbitrio uultis subsistere uestro:
Et quòd non cuncti mortales atria uitæ
Ingrediuntur, ita ex ipsis pendere putatis,
Vt tam ex iudicio constet cuiusq;, quòd intrat,

Quàm quòd non intrat, seu par in utrũq; facultas
Suppetat: ut tã sit propriũ bona, quàm mala uelle.
I procul insana impietas, artesq; malignas
Aufer, & auctorem comitare exclusa Britanum:
Nos humiles, tenuesq; sumus, grex paruus, et altis
Inniti metuens: quia sufficientia nostra
Ex Christo est, siquid recti sapimus, uolumusq;,
Illi debemus, qui uincula nostra resoluit,
Proq; malis bona restituit: non inueniendo
Quod meritò legeret, sed donans, quo legeretur,
Vt de praeceptis prodiret causa merendi,
Deq; datis in danda, gradus, industria crescens
Scanderet, atq; bonum fieret Deus omnibus unum.
Cur uerò humani generis de germine toto
Pars quaedam in Christo rursum generãda legatur,
Pars pereat: cũ caussa eadẽ simul implicet omnes,
Nec discernantur merito, qui munere distant:
Non satis audemus scrutari, nec per opertas
Ire uias, callesq; gradu pulsare remotos.
Multa etenim bene tecta latent, nesciataq; prosunt:
Dum mansueta fides, quaedam dilata modestè
Sustinet; & nullo ignorat non edita damno.
Sic quandò electum ex cunctis populum Deus unũ
Lege, sacris, templo, unguento, signisq; fouebat
(Quod fuit occultum, mundiq; in fine retectum est)
Non oberat nescire, omnes quandoq; uocandas
In regnum aeternum gentes, totumq; per orbem
Donandum, quod spes paruae tunc plebis habebat.
Sic postrema dies, qua mundi clauditur aetas,
Noticiae nostrae non est data, nec tamen huius
Secreti impatiens, sanctorum turba laborat.
Ipsa quoq; humani generis carnalis origo,
Quàm multas uario circumtegit ordine causas?
Cùmq; omnes de fermento producat eodem
Vna manus, nec diuersis elementa parentum
Principijs coëant, limo procedat ab uno
Dispar opus, mutat numeros per saecula fictor,
Materiamq; unam discernit iure creantis.
Ergo eadem natura animae, naturaq; carnis
Diuersis mundum sub conditionibus intrat?
His regnare datum est, illos seruire necesse est.
Hos decor & uires ualidae uiridisq; senectus
Suscipit: hos species inhonora, & debile corpus.
His uiget ingenium praeclaris artibus aptum,
Horum tarda premit gelidus praecordia sanguis.
Quosdam nec licitus calor incitat ad generandũ,
Ast alij insanum nequeunt frenare furorem. A
Hunc mitẽ et placidũ tranquilla modestia comit,
His & mille modis semen uariantibus unum,
Impariles subeunt distincta exordia formas.
Nec tamen haec inter tam compugnantia quisquã
Arguit auctorem, qui secum continet huius
Legem operis, dum iudicio placita explicat aequo,
Et rerum causas obscurat iusta potestas.
Si terrenum igitur figmentum, addictaq; morti
Progenies, ita dissimili producitur ortu,
Vt cùm operis species pateat, tamen edita non sit
Norma uoluntatis, de qua uenit hic modus impar:
Quid mirum, si consilij super omnia magni
Arcanum latet, & placido subducitur alto?
Quod dum uana fluunt mundi, dũ in corpore mortis
Viuitur, & positi expletur certamen agonis,
Non cognoscendum texit Deus, utiliusq;
Duxit, ad examen quaedam uelare piorum.
Non ergo instamus clausis, nec operta procaci
Vrgemus cura: satis est opera omnipotentis
Cernere, & auctorem cunctorum nosse bonorum:
Quo sine nil rectum mens inchoat, audeat amens
Impietas tumido arbitrio subnectere causas
Diuinorum operum: nos cùm manifesta uidemus B
Dona Dei, quorum est fons unus, summa uoluntas,
Cum Paulo tremuisse iuuat, stupidumq; modestè
Inuictum ad solium Christi suspendere nutum.
Cuius iudicium sic inscrutabile, & altum
Dicimus, ut uerax prorsus fateamur & aequum.
Nam meritum ad mortem subeundam, sufficit uniũ
Ad uitam, nisi quod donarit gratia, nullum.
Tu uerò ô noua gens, ueteris quae stirpe oleastri
Velleris, & sacrae ramis inolescis oliuae,
Quaerere formatae sentis te frondis honorem,
Non studio coepisse tuo: sed iure potentis
Agricolae insertam, foecundo uiuere ligno:
Vince superborum flatus, uanisq; furentum
Turbinibus stabili fortis pietate resiste.
Nec tibi fallacis subrepat imago decoris,
Nullum ex his errare putes: licet in cruce uitam
Ducant, & iugi afficiant sua corpora morte,
Abstineant opibus, sint casti, sintq; benigni,
Terrenisq; ferant animum super astra relictis:
Si tamen haec propriis uirtute capessere quenquã
Posse putant, sit ue ut dignus labor iste iuuari,
Ingenium meruisse aiunt bona uera petentis:

A Crescere quo cupiunt, minuuntur: proficiendo,
Deficiunt: surgendo, cadunt: currendo recedunt.
Vnde etenim uarij frustra splendescere quaerunt,
Inde obscurantur, quoniam sua laudis amore,
Non quae sunt Christi, quaerunt: nec fit Deus illis
Principiũ, & capiti non dant in corpore regnum.
Non horũ templo, est Christus petra, fundamẽtum:
Sed super instabilem arbitrij nutantis arenam
Assurgunt, foeda lapsuri mole tumoris.
Isti, quem quidam reprobarunt aedificantes,
Nunc etiam reprobant lapidem, pariesq; sine ipso
Tertius esse uolunt, quem nullo foedere nectat
Angulus, & quem nulla habeat compago ligatum.
Hi thalamũ ad sponsi non perducuntur, et intrant.
Libertate sua: quae Christi gratia confert,
Non acceperunt & habent: non attrahit illos
Vis patris ad uerbum, sed sponte & praepete cursu
Praeueniunt cessantis opẽ: nec ad omne gerendum
Eius egent, sine quo sibi plurima posse uidentur.
Quid prodest uerbis commentum Pelagianum
Respuere? et sola damnatos plectere uoce?
Squallida cum paucis sublatis decute neruis,
Intima uiperei foueantur uiscera sensus?
B O bene, quòd diri erroris malus ille magister,
Nullo praeleuit lethalia pocula melle:
Sed non ambigua infectum feritate uenenum
Protulit, & gustu uirus detexit amaro.
Nam si argumenti primordia non onerasset
His, quae discipuli dempserunt callidiores:
Innumeras dubio cepisset plasmate mentes.
Quae dum multa uident informia limine in ipso,
Horrida terrificae declinant atria mortis,
Nec tam illis possunt attriti illudere fures:
Quorum quò tendant artes, atq; unde oriantur,
Non dubijs promptum est cuius cognoscere signis.
Non igitur cum damnatis sentire uidentur,
Cùm dicunt mortem in cunctos transisse, per unum
Primum hominem, cuius crimen respenserit omnes.
Nec quenquã in uitam aeternam, nisi fonte renatum
Venturum, infantesq; reos hoc munere solui,
Quos prima ad mortem generaliter edat origo.
Sed cum damnatis sapiunt, damnataq; promunt,
Cùm dicunt, nihil esse animis per uulnus auitum
Detractum decoris splendoremq; omnibus illum
Nunc talem nasci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrij discernere sano
Posse oculo cordis, quicquid sit rite gerendum.
Nec solum ad uitae praesentis commoda solers
Sufficere ingenium, quo se tueatur & ornet:
Sed summis etiam mentem aptam percipiendis
Aeternisq; bonis, sponte ad coelestia ferri,
Perq; uiam ad Christum, quam fecerit ipsa, uenire.
Hinc hominem multa recti assuetudine firmum,
Posse repugnare aduersis, nec cedere poenis,
Quas superãdae animae per carnẽ admouerit hostis,
Auxilio abscedente Dei, qui deserat apte,
Vtiliterq; suos, ut de certamine agonis
Quaesitas referant palmas: ne nulla piorum
Sint merita, & uerae priuentur laudis honore:
Sicut naturae sensum noluntq;, uoluntq;,
Praecipitisq; tenent legalibus insinuatum,
Diuini auxilij manus hoc operetur in illis:
Ceu solis Christi famulis uirtute carere
Sit dignum, et non posse probos apprẽdere mores,
Quos plerunq; habeant etiã simulachra colentes.
Talia lingua procax cùm uerbis fundit ineptis,
Effuge tu noua gens, hostiles effuge sensus,
Et procul à laqueis sapiens abiungere mortis.
Christus enim tua iustitia est: quo te duce oportet
Currere: ne cursus, Christo sine, sit uagus error.
Nemo etenim, nemo est, qui non cum uulnere primi
Sit patris genitus: quo uulnere mens prius intus
Percussa est, quàm mẽbra foris, quod mẽte receptũ (est,
Quod regione poli disiecta superbia suasit.
Sic animus cui lumen erat de lumine summo,
Arbitrium inuoluit tenebris, et luce relicta
Consilio legit tetrae nigrescere noctis,
Nec iam captiuos oculos extollere in altum
Sponte potest: quoniã hoc etiam spoliante tyranno
Perdidit, ut quanto iaceat sub uulnere norit.
Si quid enim de principijs felicibus illi,
Et uita ex illa superest prudenter agenda,
Hoc sanum, & quo nil fuerit sublimius in se,
Credit, amatq; suum mundi sapientia sensum,
Innumeras sese claram mirata per artes.
Quòd coniecturis sublimibus abdita quaerit,
Quòd meminit rectè, sapit acriter, aestimat apte,
Quòd studium fandi extolluit, quòd legibus urbes
Instituit, moresq; feros ratione recidit:
Vt poenae metus officio certarit amoris.
Iam cùm exercetur numeris, ad sidera coeli
Per cursus nascenda suos, & scire uidetur

Defectum solis uarios, lunæq; labores,
Quàm speciosa sibi est! & quam uanescit in ipsis?
Quæ licet ex primo naturæ habeantur honore,
Non tamen ad ueram possunt perducere uitam.
Deniq; ab his præceps in multas religiones
Decidit, & factis hæsit factore relicto.
Nam si nunc etiam illæsis uigor ille maneret,
In quo insons natura fuit, sua quenq; uoluntas
Conciliare Deo, pœnaq; absoluere posset:
Nequicquam Christus mortem moriendo ligaret,
Peccatum & mundi sanguis non tolleret agni,
Nec genus humanum generari rursus egeret
Conditione noua, quoniam sapientia sana,
Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
Vitam agerent dignam summorum participatu.
Sed prostrata semel, quanto natura profundo
Immersa, & quantæ sit mole oppressa ruinæ:
Verbum homo fit, rerumq; sator sub conditione
Seruilis formæ dignatur uirgine nasci,
Inq; infirmorum cunctos descendere sensus.
Vexatur uirtus, sapientia ludificatur,
Iustitia iniustos tolerat, clementia sæuos,
Gloria contemptum subit, & tormenta potestas,
Inq; crucis pœnam nulli uiolabilis usquam
Vita agitur: cuius perimatur morte peremptor,
Iusto ut pro iniustis effuso sanguine, sit mors
Vnius insontis multorum uita reorum.
Hoc igitur precio captiui cùm redimuntur,
Agnoscant quali conclusi carcere, quouę
Obsessi fuerint morbo, quibus eripiendis
Succurri haud aliter potuit, quàm morte medentis.
Et quia de magnis opibus nonnulla supersunt,
Quæ decorent nudos, & quæ solentur egenos:
Non ita pro summis oblectent ultima lapsos,
Vt de supplicijs tumeant, atq; ordine uerso,
Quo sunt effecti miseri, sint inde superbi.
Aut cùm hebetes uisus, longa ex caligine tandem,
Naturæ hoc potius libertatiq; uolendi,
Quàm Christo tribuant: ne scilicet euacuetur
Arbitrij uirtus, si desit recta legendi.
Hoc patribus primis mortis sator insinuatus
Consilio est, hac arte omnes prostrauit in uno:
Dum suadet multò præstantius esse, quod ipsis
(Non tribuente licet Domino) sponderet habēdū,
Prudens libertas, uetitoq; instructa cupido,
Quæ nunc per ueteris serpens uestigia fraudis,
Deceptos simili studet inflammare furore. A
Vt quoniam pulchrū est ueris impendere curam,
Iustitiæq; auidos bona nosse, & uelle, salubre est:
Suadeat ingenio cuiusq; hoc insitis inesse,
Vt naturali mens uiuida mobilitate,
Non spirante Deo, Christi exardescat amore:
Vtq; ita saluatrix nil gratia conferat istis,
Sed referat, pretioq; bonos, non munere ditet.
His de seminibus multò iam plura oriuntur,
Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinis fulta, subit seges horrida zizaniorum.
Sed nos qui domini semen sumus, agricolæq;
Stamus ope, & supera perflati uiuimus aura:
Viperei calicis gustum procul excutiamus,
Diuiniq; operis constanter confiteamur
Figmentum nos esse nouum, quod prorsus ab illa
Stirpe uetustatis discretum est, atq; recisum,
Etiam sit penitus carnalis originis exors,
Qui membrū est Christi capitis, qui in corpore ui-
A quo subiectos uigor omnis manat in artus: (uit:
Et sic quæq; suo uegetantur in ordine partes,
Vt quod agunt, & dispositis quod motibus explēt,
Ex illo possint, qui summa atq; ultima pacans,
Vt nos insereret summis, se miscuit imis. B
Conticeant igitur, qui dicunt esse cauendum,
Ne desit sanctis sumendæ causa coronæ,
Si non ipsorum bona repperiantur in illis,
Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,
Quid nisi iustitia nos, & uirtute, deoq;
Dispoliare uolunt? ne lux in nocte coruscet,
Languida ne in uires redeant, ne mortuus uiuant.
Sed nobis summo uerorum à fonte bonorum
Haurire hæc, supero & semper splendore nitere:
Gloria sit, non spes in fœni flore caduco.
Sicut enim palmes nullos ualet edere fructus
Non in uite manens, quæ de radice ministra
Succum agat in frondes, & musto compleat uuas:
Sic infœcundi uirtutum, & fruge carentes
Perpetui cibus ignis erunt: qui uite relicta
Audent effusa de libertate comarum
Fidere, ne Christi sint ubertate feraces:
Et mage se credunt proprijs excellere posse,
Quàm si uirtutum placitarum sit Deus auctor.
Viles ergo putent se deformesq; futuros,
Cùm transformatis fiet Deus unica sanctis
Gloria, corporei nec iam pressura laboris

Conteret

A Cōteret incertos: sed in omnibus omnia semper (est:
Christus erit. quod si pulcrū & super oīa magnum
Cur pulet, hac etiā fletus in ualle, potentes
Esse Deo? nimiumq; operis mortalis haberet
Quod non est nisi peccatum quo discrucietur
Libertas, ad quam solam male gesta recurrunt.
Attamen in sanctos animū cùm intendimus actus,
Cum desiderijs carnis mens casta repugnat,
Cùm tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas, illæso corde manemus:
Libertate agimus, sed libertate redempta,
Cui Deus est rector, summoq; ex lumine lumen,
Vita, salus, uirtus, sapientia, gratia Christi est,
Qui currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, instat,
Credit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domino auxiliante
Te gerimus. tu corda moues, tu uota petentis,
Quæ dare uis, tribuis: seruans largita, creansq;
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, studiumq; resolui
Virtutum, aut opus ingenij torpere putandum est,
Quod bona sanctorum tua sunt, et quicquid in illis
Aut sanum, aut ualidum est de te uiget: ut uideatur
B Nil actura hominis, te cuncta gerente, uoluntas.
Quæ sine te quid agit? nisi quòd procul exulet à te,
Præcipites semper calles, & deuia motu
Ingressura suo: nisi fessam, tu bone, & ægram
Suscipias, referas, foueas, tuearis, honestes.
Tunc fiet cursus uelox, oculiq; uidentes,
Libera libertas, sapiens sapientia, iustum
Iudicium, & fortis uirtus, & sana facultas.
Huius opis semper pater indigeamus, ab ipsa
Prodeat arbitrium nostrum: nihil, hac sine, sensus
Corporei possunt, opus ut seruile quiescat:
Et tua dum in nobis agitur, non nostra uoluntas,
Legitima in sanctis ducamus sabbata festis.

EX ADHORTATIONE PROSPERI AD coniugem.

Age iam precor mearum
Comes irremota rerum,
Trepidam breuemq; uitam
Domino Deo dicemus.
Celeri uides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragilisq; membra mundi
Minui, perire, labi:
Fugit omne quod tenemus,
Neque fluxa habent recursum;
Cupidas uagasq; mentes,
Specie trahunt inani.
Vbi nunc imago rerum est?
Vbi sunt opes potentum,
Quibus occupare captas
Animas, fuit uoluntas?
Cætera desunt omnia.

VENANTII HONORII CLEMENtiani Fortunati

DE PARTV VIRGINIS LIBER primus.

Ingus prophetarum cecinit de uirgine partum,
Nuncia fert terris angelus ista poli.
Consona uox hominum memorat hoc ferre puellam,
Quod daret absque uiri germine uirgo uirum.
Hoc Euangelio concordans pandit Esaias,
Quæ Deus inspirat, hæc canit ipse tuba.
Eloquio torrens, & rite profunda locutus,
Emanuel nostrum uirgine dante canens.
Prædicens olim ut de matre, tonantis honore,
Radicis florem Iessea uirga daret.
Virgo hæc uirga fuit, de qua flos Christus abortus,
Cuius odor uiuax membra sepulta leuat.
Laxus morte iacens, de cuius aromate tactus,
Postq; diem quartum Lazarus ore reflat.
Hanc Ieremias utero ipso sanctificatus,
Monstrans uoce pari sic quoque uatis ait,
Ecce dies uenient, et Dauid suscito germen,
Et regnabit rex atque erit hic sapiens.
Hoc germen iustum uirgo est, et rex suus infans,
Iudicium faciens arbiter, orbis herus.
Psalmographi plectro cantata est ista uirago,
Cū daret arte melos uox, lyra, chorda, chorus.

Mater Sion dicit homo, & homo factus in illa est,
Ipse hanc fundauit, factus in ipsa & homo est.
Sic quoq; qui fundauit eam, est altissimus ipse
Nec Sion, mater uirgo Maria fuit.
Hic tanquam sponsus thalamo procedit ab alto,
Exultatq; gigas Christus, eundo uiam.
O' uteri thalamus, noua iunctio facta salutis,
Qua Deus atq; caro nupsit honore nouo. (sit,
Quòd Deus amplexus carnē est, caro iuncta cohæ-
Stat Deus, atq; homo fit, Christus utrūq; genus.
Non Deus in carnem est uersus, Deus accipit artus,
Non se permutans, sed sibi membra leuans.
Cuius non poterat Deitas per aperta uideri,
Velamen sumpsit, carne uidendus homo.
Vnus in ambabus naturis, uerus in ipsis,
Aequalis matri hinc, par deitate patri.
Non sua confundens, sibi nostra sed omnia nectens,
Quem sine peccato gignit uterq; uirum.
De patre natus habens diuina, humanaq; matre,
De patre sublimis, de genitrice humilis.
Quandò incorporeus sibi corporis induit artus,
Aequalis matri fit, minor inde patri. (ungues,
Carnem, animā, ossa, cutem, neruos, uentrē, femur,
Seruus ut assumens, est minor inde patri.
Sed redeo, quā uirgo trahit, mihi laude canenda,
Qualis nulla fuit, nulla futura uenit,
Quemq; pluunt nubes iustum de rore superno,
Hæc saluatorem germine terra dedit. (exit,
Hæc porta est clausa, in quam intrat uir nemo, nec
Ni dominus solus, cui quoq; clausa patent.
Cuius in aduentu exiluit de uentre Ioannes,
Infans personuit munere præco nouus.
Trans uterum matris, quasi per specularia cernens,
Materna & puero membra, fenestra fuit.
Quando exultauit uentrem de uentre salutans,
Dum pede non potuit, motibus exit iter.
Credo & prostratus iacuit, palmasq; tetendit,
Ante redemptorem paruula membra mouens,
Corrigiamq; pedum quoniā est non soluere dignus,
Pronus adorauit credo tremente genu.
Nobilis Elizabeth, de qua canit alta prophetans,
Hæc operante Deo germina læta refert.
O' benedicta inter mulieres, unde mihi hoc, me
Vt mater Domini uisitet alma mei?
Hanc Gabriel uocitat benedictam laude puellam,
Et meritò extollit quæ noua dona gerit:

Quæ genitura foret benedictum germine fructum, A
Quem Ieremias uoce tonante refert.
Hic Deus est noster, non absq; illo alter habetur,
Post hæc in terris uisus, homo est habitus.
Quem Daniel sanctum sanctorum prædicat unum,
De monte excisus qui angulus & lapis est.
De quo Moses, ait, Deus excitat ecce prophetam
Vobis, ex nostris fratribus, orbis opem.
Si qua anima hūc non audierit, qui exterminat illū,
De populo uindex ipse propheta suo est.
Dauid dixit: adorabunt hunc munere reges,
Seruibunt gentes, & Saba dona dabunt.
Accipiens Simeon manibus, quem iustus utrisq;
Annis decrepitus hæc pia uerba dedit:
Nunc dimitte in pace tuum seruum auctor ab alto,
Viderunt oculi iam quia uota mei.
Quandò salutare hoc merui, tua uerba secundum,
Ferre manu, & uisu cernere iure Deum.
O' sacra uirgo Dei talem generando Maria,
Per quem lumen habet plebs tenebrosa prius.
In regione umbræ mortis lux ipsa refulsit,
Admirabilis hic, consiliarius hic.
Qui Deus est fortis, pater atq; in secula princeps,
Imperij cuius pax sine fine manet. B
Rorarunt cœli nubes, iustumq; pluerunt,
Quem saluatorem germine uirgo dedit.
Aegyptus, labor Aethiopum, ditesq; Sabæi,
Ad quem transibunt, mente sequendo Deum.
Est in quo tantùm Deus, et non est Deus absq; hoc,
Hic Deus absconsus, qui Deus Israel est.
Cuius iusticia est lumborum cingulum & idem,
Eius renis adest cinctoriumq; fides.
Reguli & aspidis ausa manus penetrare foramen,
Ablactatus agens, ne nocet ullus ei.
Astans in signum populorum, eiusq; sepulchrum
Nobile, adorandum gloria quanta tegit?
Quem dominatorem terræ misit Moabitis,
Petra ex deserti qui pius agnus adest.
De quo Zacharias, exulta filia Sion,
Iustus, saluator, rex tuus ecce uenit,
Ascendens asinam super, aut asinæ quoq; pullum,
Et currus perdens ex Efraimo, & equum.
Vnde & Micheas, & tu, inquit, Bethleem Ephrata,
Paruulus in Iuda millibus ipsa manes.
Egredietur, qui dominatur in Israhel, ex te
Egressusq; potens eius ab initio.

Lumen

A Lumen sanctorum in splendoribus, ex utero quem
Antea & luciferum progenuitq; pater.
Liuores sanans nostros liuore beato,
Et ueteris maculas sanguinis amne lauans.
O' uirgo insignis, mater pia, nobile semen,
Quam Deus impleuit totius orbis ope,
Quæq; creatorem meruisti uentre tenere,
Et generare diem concipiente fide.
Mandatura nouo pastu de crimine mundum,
Atq; sacro fœtu progenitura Deum.
Humano generi genuit quos Eua dolores,
Curauit genitus uirgo Maria tuus.
Peccati iaculo defixa in stirpe cicatrix,
Vlcera nulla gerit, nec sua signa patent.
Succus amarus enim ueteti de cortice ligni,
Stante redemptoris de cruce dulce sapit.
Sub pomi specie mors tunc de fronde pependit,
Nunc tuus est uterus, hinc cibus, inde salus.
Fructu sancta pio renouasti tempora rerum,
Lucidiorq; dies te generante nitet.
Post tenebras solem tua reuocat aluus in orbem,
Cùm Domini iubaris irradiauit apex.
In te babitans mundi lumen statione corusca,
B Floruit interius per tua membra Deus.
Nunc uiuax fulgor penetrans & ad ima profundi,
Orbem alit, astra regit, tartara luce replet.
Cuius mundi uno est hæc machina tecta pugillo,
Clauditur in fibris casta puella tuis.
Supportans fabricata fabrũ, atq; humana tonantẽ,
Virgula radicem, facta creantis opem.
Qualiter illa nouum tenuerunt uiscera lumen,
Quod decus intus erat, quis'ue honor inde fo-
Gaudia quanta sinus hilaris tuus ille uehebat, (ras?
Cùm tua membra premens plus releuabat onus?
Tum genitrix de fasce leuis, de prole salubris,
Rem splendoris habens, lux neq; pondus erat.
Auxilium de flore gerens, de fruge leuamen,
Et cœli panem spica nouella ferens.
Cuius stella erat, & sol matutinus in aluo,
Infra arcam abscondens fulgida luna iubar.
Anniculum portans agnum, antiquumq; gigantẽ,
Deq; tribu Iuda qui leo fortis erat.
Cornua producens uitulus ceu Rhincerotis,
Arduus, elatis naribus alta fremens.
Regulus atque aspis, cedunt quis cuncta uenena:
Vipera, cher sydros, seps, draco, cẽcbris, hybris,

Paruulus ipse puer persona uetusta dierum,
Egressus cuius stat sine principio,
Cuius diffusa in labijs est gratia florens,
Insignis forma præ genitis hominum:
Cuiusq; est oriens ex alto nomen honoris,
Qui nos, lumen agens, uisitat in tenebris.
Qui uênit de Edom, de Busra ueste cruenta,
Pulcher, sanguineus, candidus, atque ruber.
Calcaturus erat qui torcularia solus,
In cruce pendendus, membra cruore leuans.
Vnde sibi mista est stola candida, tincta rubore,
Quem post, antéue quem, non Deus ullus erit.
Cuius transcendit sacra magnificentia cœlos,
Cuncta tegens palma sidera, rura, freta.
Quis te nunc sensus, Domini pia mater, habebat,
Cùm tibi talis erat fœtus honore nouus?
Præmia quanta uterũ implebãt & gaudia pectus,
Cœlorum artificem cùm tua ferret humus?
O' forma radians, dic uirgo, putas'ne uidebas
Angelicos cursus ire redire nouos?
Militiam cœli cùm te seruare uicißim,
Sentires animo, sæpe leuata manu.
Quæ circa te acies, uel quandò iter ire parares,
Millia prægressus concomitando tuos?
Quid Michael faceret ductor, sub principe celso,
Quid gereret Gabriel nuncius ille sacer?
Qualiter aut Raphaël occursum impẽderet almæ,
Te portante, Dei dum putat esse thronum.
Credo alter cuperet plantis substernere palmas,
Ille excussa ala solueret ipse uiam.
Duceret iste auras, ne te grauis ureret æstus,
Ille leuans pinnas, uertat ut imber aquas.
Iste ad frena manum retinens, ne sarcina lapset,
Neu pes offendat, pendula turba uolat.
Quot uigiles turmæ, cum te sopor altus haberet,
Solaq; dormitans tot uigilare dares?
Sidereo obsequio meritis dignißima uirgo,
Cùm te diuinis cingeret ala choris.
Cuius honore sacro sol ipse tremesceret ortum,
Lunaq; sub pedibus quæreret esse tuis,
Artificiq; suo se machina subderet orbis,
Hic miraretur per tua membra Deum.
O' uirgo excellens, uincens super omnia matres,
Quam genus erexit, cui Deus alta dedit.
Cuius fructus adest, & flos non perdit honores,
Quæ nato es genitrix, & tibi uirgo manes.

yy Felix

A Dans tibi larga poli, cui tu domus arcta fuisti,
Ventris pro hospitio restituendo thronum.
Componendo caput niueum diademate fuluo,
Et gemmis rutilam comit honore comam.
Annectens niueo preciosa monilia collo,
Fulgore & uario pectora pura tegens.
Qui speciosum humeris imponit honoris amictũ,
Splendore ardescens purpura tincta nitet.
O' quoties coctum zonae micat aura per aurum,
Pallida nec pallae est fimbria luce nitens.
Quis tibi digna canat, quantum decus exeat ore,
Aut de ueste tui gemma uirore micet?
Quando strata iacet pedibus preciosa smaragdus,
Quandò pauimentis alba Topazus inest.
Quodq; oculus non uidit agens, non audijt auris,
Ornamenta tibi haec pia uirgo nitent.
Cùm regio ergo poli, totusq; exercitus astri,
Te ornatam inspiciet, laudibus ora mouet.
Incipiens Michael praeconia ferre beatae,
Cumq; suis turmis haec tibi uirgo refert.
O' decus excellens, ò foemina fama salutis,
Partus fruge potens, uirginitate placens.
Per quam est se nasci dignata redemptio mundi,
B Et reparare genus, quod tulit Eua ferox.
Hanc tibi mater opem legionum millia mille.
Per classes resonant carmine, uoce, lyra.
Angelus inde tuos repetit paranymphus honores,
Qui tibi de coelis nuncia sancta uehit.
Dicens, ò felix imitari nescia uirgo,
Cuius & agnus ouis, conterit ora lupi.
Tartara disrumpens, patriae captiua reducens,
Et libertati post iuga pressa refers.
Excipit has iterum ingeminans pars altera laudes,
Perstrepit & cunctis uox reuoluta choris.
Incipit inde alios producere terra fauores,
Zachariae genitus uox, tuba, praeco, sonus.
Cũ Petro & Stephano ducibusq; in millibus am-
Agminibus, mixtis plausibus alta canens. (plis
O' uirgo insignis, benedicta ad gaudia nata,
Auxilium terrae, fulgor honorq; poli.
Ecce tuus florens uterus quae praestitit orbi,
Te pariente fide nos paradisus habet.
Quid sumus aut fuimus? quos merserat Eua pro-
De limo in coelum nos facis ire sinu. (fundo,
Laudibus his Domini genitrix fragor intonat a/
Militiaeq; poli haec tibi clangor agit. stris,

Ast ego ferre uolens, uideor subducere laudes,
Nam tibi quisque cupit uoce fauere sacrae,
Mens oret genitum, sic matri digna loquatur,
Cuius amore pio uiuis honore nouo.
Pulchra super gemmas, splendorẽ solis obumbrãs,
Alta super coelos, & super astra nitens.
Vellere candidior niueo, rutilantior auro,
Fulgidior radio, dulcior ore fauo.
Suauior & roseo nimium rubicundior ostro,
Vincis aromaticas mentis odore comas.
Cara, benigna, micãs, pia, sancta, uerenda, uenusta,
Flos, decus, ara, nitor, palma, corona, pudor.
Omnes nam fines terrae meruere salutem
Per Christum genitum uirgo Maria tuum.
A patre perpetuò, certo tibi tempore natum:
Qui mihi spes uitae, causa salutis. Amen.

DE CHRISTI IESV beneficijs Liber secundus.

DE NATIVITATE CHRISTI. Ex lib. II.

AGnoscat omne seculum,
Venisse uitae praemium,
Post hostis asperi iugum,
Apparuit redemptio.
Isaias quae concinit,
Completa sunt in uirgine,
Annunciauit angelus,
Sanctus repleuit spiritus.
Maria uentre concipit
Verbi fidelis semine,
Quem totus orbis non capit,
Portant puellae uiscera.
Radix Iessae floruit,
Et uirga fructus edidit,
Foecunda partum protulit,
Et uirgo mater permanet.
Praesepe poni pertulit
Qui lucis auctor extitit,
Cum patre coelos condidit,
Sub matre pannos induit.
Legem dedit qui seculo,
Cuius decem praecepta sunt,
Dignando factus est homo
Sub legis esse uinculo.

Adam uetus quod polluit,
Adam nouus hoc abluit:
Tumens quod ille deijcit,
Humillimus hic erigit.
Iam nata lux est & salus,
Fugata nox, & uicta mors:
Venite gentes, credite,
Deum Maria protulit.

DE PASSIONE Christi.

Vexilla regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Quo carne, carnis conditor,
Suspensus est patibulo.
Confixa clauis uiscera
Tendens manus uestigia,
Redemptionis gratia
Hic immolatur hostia.
Qui uulneratus insuper
Mucrone diro lanceæ,
Vt nos lauaret crimine,
Manauit unda & sanguine.
Impleta sunt quæ concinit
Dauid, fideli carmine,
Dicendo nationibus
Regnabit à ligno Deus.
Arbor decôra & fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa, digno stipite
Tam sancta membra tangere.
Beata cuius brachijs
Precium pependit seculi,
Statera facta est corporis,
Prædam tulitq; tartari.
Aroma fundis cortice,
Vincis saporem nectaris,
Iucunda fructu fertili
Plaudis triumpho nobili.
Salue ara, salue uictima,
De paßionis gloria,
Qua uita mortem pertulit,
Et morte uitam reddidit.

DE CRVCE DOMINI.

Pange lingua gloriosi prælium certaminis,
Et super crucis tropheo dic triumphum nobilem,
Qualiter Redemptor orbis immolatus uicerit.
De parētis protoplasti fraude factor cōdolens, A
Quandò pomi noxialis morte morsu corruit,
Ipse lignum tunc notauit, damna ligni ut solueret.
Hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat,
Multiformis proditoris ars ut artem falleret,
Et medelam ferret inde, hostis undè læserat.
Quandò uenit ergo sacri plenitudo temporis,
Missus est ab arce Patris Natus, orbis conditor,
Atq; uentre uirginali carne factus prodijt.
Vagit infans inter arcta conditus præsepia,
Membra pannis inuoluta uirgo mater alligat,
Et pedes, manusq;, crura, stricta cingit fascia. (ris,
Lustra sex qui iā peracta tēpus implens corpo-
Se uolente, natus ad hoc paßioni deditus,
Agnus in crucis leuatur immolandus stipite.
Hic acetum, fel, arundo, sputa, claui, lancea:
Mite corpus perforatur, sanguis, unda profluit,
Terra, pontus, astra, mundus quo lauātur flumine.
Crux fidelis inter omnes arbor una nobilis,
Nulla talem silua profert fronde, flore, germine:
Dulce lignum, dulce signum, dulce pondus sustinet.
Flecte ramos arbor alta, tensa laxa uiscera,
Et rigor lentescat ille, quem dedit natiuitas,
Vt superni membra regis mite tendas stipite. B
Sola digna tu fuisti ferre precium seculi,
Atq; portum præparare nauta mundo naufrago,
Quem sacer cruor perunxit fusus agni corpore.

De eadem.

Crux benedicta nitet, Dominus qua carne pepēdit,
Atq; cruore suo uulnera nostra lauat.
Mitis, amore pio, pro nobis uictima factus,
Traxit ab ore lupi qua sacer agnus oues.
Transfixus palmis ubi mundum à clade redemit,
Atq; suo clausit funere mortis iter.
Hic manus illa fuit, clauis confixa cruentis,
Quæ eripuit Paulum crimine, morte Petrum.
Fertilitate potens, ô dulce & nobile lignum,
Quandò tuis ramis tam bona poma geris.
Cuius odore nouo defuncta cadauera surgunt,
Et redeunt uitæ qui caruere die.
Aestus nullum uret sub frondibus arboris huius,
Luna nec in noctem, sol neq; meridie.
Tu plantata micas, secus est ubi cursus aquarum,
Spargis & ornatas flore recente comas.
Appensa est uitis inter tua brachia, de qua
Dulcia sanguineo uina rubore fluunt.

De eadem.

A

De eadem.

Virtus celsa crucis totum rectè occupat orbem,
Hæc quoniam mundi perdita cuncta refert,
Quodq; ferus serpens infecit felle ueneni,
Sanguis in hac Christi dulce liquore lauat:
Quæq; lupi fuerant raptoris præda ferocis,
In cruce restituit uirginis agnus ouis.
Tensus in his ramis cum plantis brachia pendens,
Ecclesiam stabilem pendulus ipse cruce.
Hoc pius in ligno reparans deperdita pridem,
Quod uetiti ligni poma tulere boni.

DE DESCENSV CHRISTI ad inferos.

Ex lib. II. De miraculis diui Martini.

Ob hoc arce poli descendit ad arua Redemptor,
Perdita ut eriperet, peritura nec ipsa perirent.
Immaculatus enim maculas detergere uenit,
Vulneribusq; suis curaret ut ulcera mundi.
Funeris ordo eius nostræ fuit arra salutis,
Sputa, flagella, chlāys, fel, acetū, lācea, claui, (nus,
Crux pia, mors, tumul9, lapis, infer9, umbra, tyran
Victa simul, triduo premit et redit auctor ad astra:
Descensusq; eius, meus est ascensus in altum,
B *Nec peccatoris mortem magis eligit auctor,*
Quando suis pœnis nobis dedit arma salutis.
Si pius indomitam pestem mansuescere tentat,
Promisitq; lupo bona pastor ouilia reddi:
Quanto magis homini referantur præmia Christi?
Propter quē ipse Deus homo fit, iacet, atq; resurgit,
Et pietas, excelsa fides, præsumptio dulcis,
Quæ promittat opem deceptori et perituro,
Explicuit uotum, si non ualet ire iuuandum,
Cui minus in posse est, satis est ostendere uelle,
Nam totum impendit, qui non abscondit amorem.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI.

Ex libro III.

Tempora florigero rutilant distincta sereno,
Et maiore poli lumine porta patet.
Altius igniuomum solem cœli orbita ducit,
Qui uagus Oceanas exit et intrat aquas.
Armatus radijs elementa liquentia lustrans,
Adhuc nocte breui tendit in orbe diem.
Splendida sincerum producunt æthera uultum,
Læticiamq; suam sidera clara probant.
Terra ferax uario fundit munuscula fœtu,
Cum bene uernales reddidit annus opes.
Mollia purpureum pingunt uiolaria campum,
Prata uirent herbis, et micat herba comis.
Paulatim subeunt stellantia lumina florum,
Arridentq; oculis gramina tincta suis.
Semine deposito lactans seges exilit aruis,
Spondens agricolæ uincere posse famem.
Caudice desecto lachrimat sua gaudia palmes:
Vnde merum tribuat, dat modò uitis aquam.
Cortice de matris tenera lanugine surgens,
Præparat ad partum turgida gemma sinum.
Tempore sub q; hiemis foliorum crine reuulso,
Iam reparat uiridans frondea tecta nemus.
Myrrha, salix, abies, corylus, siler, ulmus, acer, nux,
Plaudit quæq; suis arbor amœna comis.
Constructura fauos apis hinc aluearia linquens,
Floribus instrepitans poplite mella rapit.
Ad cantus reuocatur auis, quæ carmine clauso,
Pigrior hiberno frigore, muta fuit.
Hinc philomela suis attemperat organa cannis,
Fitq; repercusso dulcior aura melo.
Ecce renascentis testatur gratia mundi,
Omnia cum Domino dona redisse suo.
Namq; triumphanti post tristia tartara Christo,
Vndique fronde nemus, gramina flore fauent.
Legibus inferni oppressis, super astra meantem
Laudant rite Deum lux, polus, arua, fretum.
Qui crucifixus erat, Deus ecce per omnia regnat,
Dantq; creatori cuncta creata precem.
Salue festa dies, toto uenerabilis æuo:
Qua deus infernum uicit, et astra tenet.
Nobilitas anni, mensūm decus, alma dierum,
Horarum splendor, scriptula, puncta fouens.
Hinc tibi silua comis plaudit, hinc campus aristis,
Hinc grates tacito palmite uitis agit.
Si tibi nunc auium resonat uirgulta susurro,
Has inter minimus passer amore cano.
Christe salus rerū, bone conditor, atq; redemptor,
Vnica progenies ex deitate Patris,
Irrecitabiliter manans de corde parentis,
Verbum subsistens, & penetrare potens.
Aequalis, concors, socius, cum patre coæuus,
Quo sumpsit mundus principe principium.
Aethera suspendis, sola congeris, æquora fundis,
Quæq; locis habitant, quo moderante uigent.
Qui genus humanū cernēs mersum esse profundo,
Vt hominem eriperes, es quoq; factus homo.

Nec nostro tantum uoluisti è corpore nasci,
Sed caro quae nasci pertulit, atq; mori.
Funeris exequias pateris, uitae auctor & orbis:
Intras mortis iter, dando salutis opem.
Tristia cesserunt infernae uincula legis,
Expauitq; chaos luminis ore premi.
Depereunt tenebrae Christi fulgore fugatae,
Et tetrae noctis pallia crassa cadunt.
Pollicitam sed redde fidem precor alma potestas,
Tertia lux rediit, surge sepulte meus.
Non decet ut humili tumulo tua membra tegātur,
Non precium mundi uilia saxa premant.
Indignum est, cuius clauduntur cuncta pugillo,
Vt tegat inclusum rupe uetante lapis.
Lintea tolle precor, sudaria linque sepulchro:
Tu satis es nobis, & sine te nihil est.
Solue catenatas inferni carceris umbras,
Et reuoca sursum quidquid ad ima ruit.
Redde tuam faciem, uideant ut secula lumen:
Redde diem, qui nos, te moriente, fugit.
Sed planè implesti remeans pie uictor ad orbem:
Tartara pressa iacent, nec sua iura tenent.
Inferus insaturabiliter caua guttura pandens,
Qui rapuit semper, fit tua praeda Deus.
Eripis innumerum populum de carcere mortis:
Et sequitur liber, quô suus auctor adit.
Euomit absorptam trepidè fera bellua plebem,
Et de fauce lupi subtrahit agnus oues.
Hinc tumulū repetens post tartara, carne resumpta,
Belliger ad coelos ampla trophaea refers.
Quos habuit poenale chaos, iam reddidit in te:
Et quos mors peteret, hos noua uita tenet.
Rex sacer, ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cùm puras animas sacra lauacra beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus undis,
Atq; uetus uicium purgat in amne nouo.
Fulgentes animas uestis quoq; candida signat,
Et grege de niueo gaudia pastor habet.

DE ASCENSV CHRISTI ad coelos.

Ex Lib. II. De miraculis Martini.

Cùm sua carnali raperetur ad astra figura,
Atq; pijs plantis strauerunt flamina pinnas,
Cùm pede pressa sacro feruirent aëra regi,
Angelicis uectus manibus, celer aethera calcans,
Ingrediens, teneras neq; frangens gressibus auras,
Pendula planta uolans, cum nubila finderet intrās A
Remige pennigero, qua non facit aula sigillum.
Cum Galilaeis tunc spectantibus angelus astans,
Sic ait, altithronum rediturum, qualiter ire
Vidistis, coelumq; supra uestigia ferre.

DE VITA HOMINVM Liber tertius.

ADHORTATIO AD patientiam.

FRater amore Dei digno memorabilis actu,
Pectore fixa meo frater amore Dei.
Carpe libenter iter, quod ducit ad aetheris aulam,
Altius ut surgas, carpe libenter iter.
Fer patienter onus, neque te pia sarcina lasset,
Vnde manet requies, fer patienter onus.
Subdere colla decet, quia sunt iuga dulcia Christi,
Quo mereamur opem subdere colla decet.
Qui sua rura colit, solet horrea plena tenere,
Nec ieiunus erit qui sua rura colit.
Per mare nauta uolat, quò multa pecunia crescat,
Mercibus ut placeat per mare nauta uolat.
Non timet ille necem rabie turbante procellae,
Vt lucretur opes, non timet ille necem. B
Miles ad arma uenit quaerens per uulnera palmam,
Vt redeat uictor miles ad arma uenit.
Praelia sume libens, mihi tu quoque care sodalis,
Vnde triumphus erit praelia sume libens.
Quisquis amore uenit, nescit se ferre laborem,
Nemo ab amore iacet, quisquis amore uenit.

CONTRA IVDAEOS. Ex libro V.

Quid facis ô Iudaea cohors, nec docta uetustas?
Vt uitam renoues, credere disce senex.
Lactea canicies sapiat maiora iuuenta,
Sensum pone grauem, & quod puerile fuit.
Non pudeat mel ora sequi, uel tarda ueternus
Corpore deficiens, crescat honore senis.
Est Deus altis fides unus trinus, & trinus unus,
Personis proprijs stat tribus, unus apex.
Nam pater & genitus, quoque sanctus spiritus idē,
Sic tribus est unum ius, opus, ordo thronum.
Legifer hoc reboat patriarcha, hoc credit Abrahā,
Hinc pater est nobis, est quia nostra fides.
Tres uidet aequales, unum ueneratus adorat,
Vnum uoce rogat, tres quoque pelue lauat.
Sic

A Sic patruo similis Loth suscipit hospes euntes,
Quos cibat in Sodomis, hi rapuere Segor.
Cũ à domino dominus pluit igne (ô triste) Gomor(ræ,
Filius & pater est, à Domino Dominus.
Qui tuus, ipse meus stat conditor atque creator,
Huius plasma sumus, qui est trinitate Deus.
Vnius estis oues, heu cur non uniter itis?
Sit rogo grex unus, pastor ut unus adest.
Rennuis, an recolis quod canna Dauidica pangit,
Quodq; prophetalis uirgine fœtus agit?
In cruce transfixus palmis pedibusq; pependit,
Sed corrupta caro non fuit & tumulo.
Post triduum remeans, sanat nos uulnere longo,
Quod rediit cœlis, testis et ista dies.
Crede meis, aut crede tuis conuicta senectus,
Si fugis ac trepidas, negligis ista legens.
Protrahimus uerbum breuitatis tempore longum,
Aut admitte preces, aut rogo cede loco.
Vis hic nulla premit, quouis te collige liber,
Aut meus esto sequax, aut tuus ito fugax.
Redde colone locum, tu duc contagia tecum,
B Aut ea sit sedes, si tenet una fides.

DE INCERTITVDINE VITAE
et gloriæ hominis.
Ex lib. VII.

Tempora lapsa uolant, fugitiuis fallimur horis,
Ducit et in senium lubrica uita uiros.
Fine trahit celeri sine fune uolubilis axis,
Nec retinet rapidas ad sua frena rotas.
Cuncta mouens secum momenta et pondera rerum,
Donec meta auidos sistere cogat equos.
Sic quoque dissimiles ad finem tendimus omnes,
Nemo pedem retrahit, quò sibi limes erit.
Imperiale caput regum trahit, atque senatum;
Nec spectante die, cùm uenit hora rapit.
Quid sunt arma uiris? cadit Hector, & ultor A(chillis,
Aiacis clypeo murus Achæus obit.
Quid satis est cupido? gremio quod condit auaro,
Delicijs refluus Attalus auctus abest.
Quis non uersutus recubat dum fine supremo;
De Palamede potens, ars in Vlysse perit.
Forma uenusta fluit: cecidit pulcherrimus Astur,
Occubat Hippolytus, nec super extat Adon.
Non agiles fugiunt, quo terminus instat eundum,
Nam cum fratre celer forte Quirinus abit.
Quid rogo cantus agit? modulis blanditur acutis
Orpheus, & citharæ uis animata iacet.
Docta recessuri quid prodest lingua sophistis,
Qui uoluere loqui cursus, rotũda poli? (pus,
Archyta, Pythagoras, Aratus, Cato, Plato, Chrysip
Turba Cleanthæũ stulta fauilla cubat. (meruit,
Qui lue poeta potest? Maro, Naso, Menander, Ho
Quorũ nũc is in humo membra sepulchra tegũt.
Cũ n uenit extremum, neque Musis carmina pro(sunt,
Nec iuuat eloquio detinuisse melos.
Sic dum puncta cadunt, fugiunt præsentia rerum,
Et uitæ tabulam tessera rapta leuat.
Est tamen una salus, pia maxima, dulcis et ampla,
Perpetuo trino posse placere Deo.
Hoc ualet atque uiget, manet, & nec fine peribit,
Hinc quoq; post tumulũ nascitur almus honor.
Quod superest habito meritorum flore beato,
Suauis iustorum fragrat odor tumulo.
Gratius aura fluens, quàm spiret aroma Sabæum,
Vincens quæ pinguis balsama silua reflat.
Cynnama, caltha, crocus, uiolæ, rosa, lilia cedunt,
Vt similis nullus nare bibatur odor.
Quid? quod morte magis uirtus generatur in illis,
Dumq; sepulchra tenent, languida membra fo(uent.
Multorũ dubiam solidant pia funera uitam,
Et redit ex tumulo uiuificatus homo.
Nobilis urna tegit preciosa talenta Tonantis,
Ac terris recubat quod super astra uolat.
Quis sub amore Dei sacro moderamine uiuens,
Fit peregrinus humi ciuis eundo poli.
Denique post illos, qui fundamenta coruscant,
Postq; Petri & Pauli lumina prima fide,
Quis numerus radiet sanctorum sparsus in orbe,
Quanta columnarum gratia fusa uiget?
Per loca, per populos, mundo sua sidera præsunt,
Quidquid ab Oceanis circulus ambit aquis.
Arctus, meridies, oriens, occasus honorat,
Lumina muneribus clarificata suis.
De reliquo nihil est, quodcunque uidetur in orbe;
Nam tumor hinc totus: fumus & umbra sumus.

DE COMMVNI OMNIVM
mortalitate.
Ex libro IX.

Aspera conditio & sors irreuocabilis horæ,
Quod generi humano tristis origo dedit,

Cùm suadens coluber proiecit ab ore uenenum,
Morsu et serpentis mors fuit Eua nocens.
Sumpsit ab ipso ex tunc Adā patre terra dolorem,
Et de matre gemens mundus amara capit.
Præuaricando duo probro damnantur acerbo,
Ille labore dolet, hæc pariendo gemit.
Mors uenit inde uorax transmissa nepotibus ipsis,
Hæredesq; suos tollit origo nocens.
Ecce hoc triste nefas nobis genuere parentes,
Cœperat unde prius, hinc ruit omne genus.
Primus Abel cecidit miserando uulnere cæsus,
Ac fraterna illi sarcula membra trahunt.
Post quoque Seth obijt sub Abel uice redditus isdem
Et quamuis rediit, non sine fine fuit.
Quid Noe memorem laudatum uoce Tonantis?
Quem leuis arca tulit, nūc grauis arca premit.
Sic quoque Sem et Iaphet patrū iustissima proles,
Sancta et progenies tale cucurrit iter.
Quid patriarcha Abraham, uel Isaac, Iacob quoq;
Cùm de lege nescis nemo solutus adest? (dignus,
Melchisedech etiam Domini sacer ore sacerdos,
Iob quoque, tum geniti sic abiere sui.
Legifer ipse iacet Moses, Aaronq; sacerdos,
Alloquijsq; Dei dignus amicus obit,
Successorq; suus populi dux inclytus Iesus,
Quos legitis libris occubuere patres.
Quid Gideon, Sāson, uel quisquis in ordine iudex,
Mortem sub Domino iudice nemo fugit.
Israelita potens Dauid rex atque propheta,
Est situs in tumulo cum Solomone suo.
Esaias, Daniel, Samuel, Ionasq; beatus,
Viuens sub pelago, stat modo pressus humo.
Princeps claue Petrus, primus quoq; dogmate Pau
Quāuis celsæ animæ, corpora terra tegit. (lus,
Semine ab humano quo nullus maior habetur,
Vir Baptista potens, ipse Iohannes obit.
Enoch, Eliasq;, et adhuc hoc spectat uterque,
Qui satus ex homine est, & moriturus erit.
Ipse creator ouans, surgēs citò Christus ab umbris,
Hic, quia natus homo est, carne sepultus humo
Quis, rogo, nō moritur, mortē gustāte salute, (est.
Dum pro me uoluit hic mea uita mori?
Dic mihi, quid poterunt Augusti aut culmina regū,
Membra creatoris cùm iacuere petris?
Brachia non retrahūt fortes, neq; purpura reges,
Nam quicunq; uenit puluere, puluis erit.

Nascimur æquales, morimurq; æqualiter omnes, A
Vna ex Adam est mors, Christus et una salus.
Diuersa est merces, funus tamen omnibus unum,
Infantes, iuuenes, sic moriere senex.
Ergo quid hic facimus, dubiæ sub funere uitæ,
Cùm nihil auxilij possumus esse rei?
Ploramus, gemimus, sed nec prodesse ualemus,
Luctus adest oculis, est neque fructus opis:
Viscera torquentur, lacerantur corda tumultu,
Sunt cari extincti, flendo cadunt oculi.
Ecce uocatur amor, neque iam reuocatur amator,
Nos neque iam repetit, quem petra mersa tegit.
Quamuis clamantem refugit mors surda nec audit,
Nec scit in affectum dura redire pium.
Sed nolo atque uolo, migrabo cum omnibus illuc,
Ibimus huc omnes, nemo sed inde redit:
Donec in aduentu Domini caro mortua uiuat,
Surgat et ex proprio puluere rursus homo.
Cœperit ut tegere ardentes cutis uda fauillas,
Et uiui cineres de tumulis salient.
Ibimus ergo omnes, alia regione locandi,
Ibimus ad patriam, quos peregrina tenent.
Quale placet figulo uos fictile, tale paratur,
Quando placet figulo, uasa soluta ruunt.
Quod iubet omnipotēs, nō possumus esse rebelles, B
Cuius ad intuitum sidera, terra tremunt.
Ipse creat hominem, quid dicere possumus illi?
Qui dedit & recipit, crimina nulla gerit.
Illius ecce sumus figmentum, et spiritus inde est,
Cùm iubet hic, imus, qui sumus eius opus.
Si libet, una hora montes, freta, sidera mutat,
Cui sua facta fauent, quidnam homo fumus agat?

DE IVDICIO EXTREMO.

Ex lib. IIII.

Felices, quos nulla grauant de morte secunda,
Nec faciunt pœnis subdita membra feris.
Dulcibus illecebris qui non sibi condit amarum,
Nec per carnem animam uult sepelire suam:
Sed casta pietate, manens sine crimine uitæ,
Illius in luce hac præmia lucis emit.
Tempore quā paruo lachrimas aut colligit amplas,
Aut cui uita nitet, gaudia longa capit:
Hæc de morte leuis dolor est, nam durius illud,
Hìc quem uiuentem tartara nigra tenent.
Infelix quisquis maculosis actibus usus,
Arte redemptorem se laqueasse studet.

Nubibus

A Nubibus inuectus, cùm uenerit arbiter orbis,
Et tuba terribilis commouet arma poli.
His uenit Elias, illis in curribus Enoch,
Anteuiando suos hinc Petrus, hinc Stephanus.
Flore puellarum roseis stipante corona,
Inter uirgineos prima Maria choros,
Hinc mater: hinc sponsa Agnes, Thecla, dulcis Agathe,
Et quaecunq; Deo uirginitate placet.
Tunc ibi quis terror, coeli assistente senatu,
Quid dicturae animae iudicis in facie?
Mox aut poena manet miseros, aut palma beatos,
Quisq; suae uitae semina iacta metet.
Sunt dicturi alij, cade mons, & comprime corpus,
Sed iussi colles ferre sepulchra negant.
Cogentur minimi quadrantem soluere nummi,
Nemo pedem remouet, quo sua culpa trahit.
Spe uacui, similes paleae, mittentur in ignes,
Pascendis flammis fit caro nostra cibus.
Viuunt ad poenas, aeterno ardente camino,
Vt cruciet grauius mors mala non moritur.
Neu fessi recreent animas longo igne crematas,
Porrigit heu nullas flammiger amnis aquas.
Parte alia meritis felicibus, alta tenentes,
B Fulgebunt iusti, sol uelut arce poli.
Digni lumen habent, damnati incendia deflent:
Illos splendor alit, hos uapor igne coquit.
Res est una quidem, duplici sed finditur actu,
Nam cremat indignos, quo probat igne pios.
Aeterna radiant paradisi in luce beati,
Cum facie Christi regna tenendo sui.
Gratia quanta manet, uultus qui aspexerit illos,
Quantus honor hominum posse ui dere Deum?
Si nimis erigitur fragilem, qui cernit amicum,
Qualiter exultet, qui uidet ora Dei?
Lilia, narcissus, uiolae, rosa, nardus, amomum,
Quidquid odorifero germine mittit Arabs:
Iudicis in uultu florentia lumina uernant,
Sed super haec Domini suauior efflat odor.
Nam quantum obscoeno melior lux aurea plumbo,
Tantùm thura Deo, cedit & omnis odor:
Quantum nocte dies distat, sol lampade lunae,
Factori cedunt sic sua facta suo.
Cùm uerò iusti tanto splendore fruantur,
Congaudent nimium, se caruisse mori,
De tenebris migrasse fauent, in luce perenni,
Et magis ad bona tot, tardius isse dolent.

DE GAVDIIS ET SPE uitae aeternae.

Ex lib. VIII.

Culmina multa polos radianti lumine complent,
Laetanturq; pijs agmina sancta choris.
Carmine Dauidico plaudentia brachia texunt,
Creduntur q; sacro tripudiare gradu.
Coetibus angelicis hominum sociata propago,
Reddit honorificum laudis amore sonum.
Alternis uicibus diuina poëmata psallunt,
Atque creatori mystica uerba canunt.
Lucida sidereo coeli strepit aula tumultu,
Laudibus & Domini concutit astra fragor.
Hinc Patriarcharum resonant modulamina uocũ,
Inter quos Abrahae est maxima palma fide.
A' quo acceperũt, reddũt dehinc uerba prophetae,
Moses ante alios dux, mare teste, uiros.
Inde fluent fratres, & celsa caterua piorum,
Lumen apostolicum praemeditante Petro.
Qui ualet ex meritis cineres animare sepultos,
Et reuocare diem uoce iubente potest.
Hinc mercede pari sequitur pius ordo senatum,
In quibus est Stephanus uictor, honore prior:
Quos saxis, gladijsq;, siti, fame, frigore, flammis,
Ereptos terris iungit in astra fides.
Casibus heu uarijs quos sic tulit ira furentis,
Etsi mors dispar, lux tamen una tenet.
Inde Dei genitrix, pia uirgo, Maria coruscat,
Virgineoq; agni de grege ducit oues.
Ipsa puellari medio circundata coetu,
Luce pudicitiae splendida castra trahit.
Per Paradisiacas epulas sua uota canentes,
Ista legit uiolas, carpit & illa rosas.
Pratorum gemmas ac lilia pollice rumpunt,
Et quod odoratum est, flore comante metunt.
Illic Euphemia, & pariter quoq; plaudit Agathe,
Et Iustina, simul consociante Thecla.
Hic Paulina, Agnes, Basilissa, Eugenia regnant,
Et quascunq; sacer flexit ad astra pudor.
Felices, quarum Christi contingit amore,
Viuere perpetuo nomina fixa libro.
Seruitio Domini subdenda est ad iuga ceruix,
Nec graue sed leue fit, quidquid amore feres.
Christũ corde sequẽs, mandataq; corpore cõplẽs,
Vt teneas flores, has imiteris opes.

Respice qui uoluit nasci de uentre puellæ,
Et Domini summi, qua caro carne uenit.
Spiritus intactam uenerabilis attigit aluum,
Virgineam cupiens inhabitare domum.
Hanc Deus ingrediens, hominis quæ nesciit usum,
Sola suo nato conscia uirgo uiro.
Concipiente fide, nullo se semine lusit,
Et quo factus homo est, non fuit alter homo.
Virginitas felix, quæ partu est digna Tonantis,
Quæ meruit Dominum progenerare suum.
Templa creatoris sunt membra pudica puellæ,
Atque habitat proprius tale cubile Deus.
Quantum sponsa potest de uirginitate placere,
Ipsa cui genitrix non nisi uirgo placet?
Sarra, Rebecca, Rachel, Esther, Iudith, Anna, Noë-
Quāuis præcipuè culmē ad astra leuent: (mis,
Nulla tamen meruit mundi generare parentem,
Quæ Dominum peperit clausa Maria manet.
Intemerata Deum suspendit ad ubera natum,
Et panem cœli munere lactis alit.
Hoc ergo in sponsæ nunc uiscere diligit ipse,
Quod prius in matrem legit honore sacer.
Pectora liberius penetrat sibi cognita soli,
Et quo nemo fuit lætior, intrat iter.
Hæc sua membra putans, quæ nulla iniuria fuscat,
Quæ neque sunt alio participata uiro.
Mitis in affectu pectus complectitur illud,
Promptus, amore calēs, quo alter amator abest.
Cum sua regna Deus pariter uelit omnibus esse,
Hoc commune tamen Christus habere fugit.
Per Paradisiacas epulas cupit esse cohæres,
Virgineam solus uult habitare domum.
Castra pudicitiæ melius rex ipse tuetur,
Si sibi non uiolet turba dicata fidem.
Ipse uoluntatem si uiderit esse fidelem,
Proq; suis famulis et Deus arma tenet.
Lorica, clypeo, galea præmunit amantem,
Et stabilit solidum montis in arce gradum.
Balistam iaculans, pro te mox exit in hostem,
Perdat ut aduersos, qui tibi bella mouent.
Currit ad amplexus post prælia gesta triumphans,
Infigens labijs oscula casta sacris.
Blanditur, refouet, ueneratur, honorat, obumbrat,
Et locat in thalamo membra pudica suo.
Siderei proceres ad regia uota frequentes,
Certatim ueniunt agglomerando chorum,
Quo præter Cherubin, Seraphin, reliquosq; bea- A
Aligeros comites quos tegit umbra Dei. (tos,
Bis duodena senum concursat gloria uatum,
Attonito sensu plaudere, uoce, manu.
His uenit Elias, illis in curribus Enoch,
Et nati dono uirgo Maria prior.
Legis consulti Pauli comitante uolatu,
Princeps Romana currit ab arce Petrus.
Conueniunt ad festa simul sua dona ferentes,
Hi quorum cineres, urbs caput orbis, habet.
Culmen Apostolicum radiante luce coruscum,
Nobilis Andream mittit Achaia suum.
Præcipuum meritis Ephesus ueneranda Iohannem
Dirigit, & Iacobos terra beata sacros.
Læta suis uotis Hierapolis alma Philippum,
Producens Thomam munus Edessa pium.
Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum, eximium Naddauer alta uirum.
Hinc Simonē & Iudā, lumen quos Persa gemellū,
Læta relaxato mittit ad astra sinu.
Et sine rore ferax, Aegyptus torrida, Marcum
Luce Euangelica participante tuba.
Africa Cyprianum dat, Siscia clara Quirinum,
Vincenti Hispana surgit ab urbe decus. B.
Egregium Albanum fœcunda Britania profert,
Massilia Victor martyr ab urbe uenit.
Porrigit ipsa decens Arelas pia dona Genesi.
Astris, Cæsario concomitante suo.
Ipsa Parisiaca properat Dionysius urbe,
Augustoduno Symphoriane uenis.
Priuatum Gabalus Iulianum, Aruernus Abundum,
Ferreolum pariter pulchra Vienna gerit.
Hinc simul Hilarium, Martinum Gallia mittit,
Te quoque Laurenti Roma beate tulit.
Felicem meritis Vicentia læta refundit,
Et Fortunatum fert Aquileia suum.
Vitalem, ac reliquos, quos cara Rauenna sepultat,
Geruasium, Ambrosium, Mediolane meum.
Iustinam Patauum, Euphemiam quoq; Chalcedon
Eulalia Emerita tollit ab urbe caput. (effert,
Cæciliam Sicula profert, Seleucia Theclam,
Et legio felix Agaunensis adest.
Europæ atque Asiæ quis lumina tanta recurrat,
Vel tua quis possit pignora Roma loqui?
Vndique collectus diuersis partibus orbis,
Agminibus iunctis regia pompa trahit.

Intrant:

A Intrant sidereo uernantes lumine portas,
Excipit hos proceres urbs patefacta poli.
Incedit sensim tum prætextata potestas,
Ordine patricio sic potitura loco.
Nobilitas cœli diues cruce, sanguine Christi,
Festinat festos concelebrare thoros.
Paupertas terræ censu cœleste redundans,
Consulibus tantis regia uota colit.
Vndiq; distinctè numerosa sedilia complent,
Attonitiq; silent, rege loquente, patres.
Ma estas arcana Dei tum pondere fixo,
Alloquitur proceres, quos sua dextra regit:
Hæc mihi pollicitum seruauit uirgo pudorem,
Nec uoluit placitam dilacerare fidem.
Sollicitis animis sponsi uestigia sectans,
Et mea uota petens, inuiolata uenit.
Per tribulos gradiens spinæ cauefecit acumen,
Sentibus in medijs nescia ferre uepres.
Vipera, spes, iaculus, basiliscus, hemorrhois, aspis,
Faucibus horrificis sibila torsit iners.
Inde sagitta uolans, hinc terruit arcus euntem,
Docta sed insidijs cautius ire suis.
Inter totq; hostes nulli se subdidit insons,
B Vulnera suscepit, sed tolerando fugit,
Per tela & gladios tenuit mora nulla sequentem,
Sed tam dura nimis, non nisi ferret amor.
Ad me aures, oculos, animos suspensa tetendit,
Cùm terris iacuit, iam super astra fuit.
Singultus, gemitus, curas, suspiria, flexus,
Sæpius audiui non abolenda mihi.
Abscondens alijs, nulli confessa dolores,
Intellecta mihi murmura clausa dedit.
Vidit fortè meum quoties in imagine uultum,
Oscula dans labijs lumine fudit aquas.
Peruigil incubuit, si fortè alicunde uenirem,
Marmore iam tepido frigida membra premens.
Hæc gelifacta meum seruauit in ossibus ignem,
Visceribus rigidis pectus amore calet.
Corpore dispecto recubabat in aggere nudo,
Seq; oblita iacens me memor ipsa fuit.
Fletibus assiduis exhausto humore genarum,
Siccatis oculis terra natabat aquis:
Et quia me uiuens carnali lumine quondam,
Cernere non potuit, misit amata precem.
Nam mihi sollicito nocturnis sepius horis,
Scripta suis lachrimis pagina lecta fuit,
Plena quidem uarijs tremulo sermone querelis,
Quod sine me solo mœsta iaceret humo.
Cuius ab ore fluens natiuo gutta liquore,
Hæc dedit in tremulis signa relata notis.
Strata solo recubo lachrimans, ueq; cerno quid op(to,
Tristis in amplexu pectore saxa premo.
Sponso absente manens tam dura cubilia seruo,
Nec mea quem cupiunt membra tenere queunt.
Dic ubi sis, quē expecto gemēs, qua te urbe requirā,
Quáue sequar, nullis fœmina nota locis?
Ipsa uenire uelim properans, si possit in astris
Pendula sideream planta tenere uiam.
Nunc sine te fuscis grauiter nox occupat alis,
Ipsaq; sole micans, est mihi cæca dies.
Lilia, narcissus, uiolæ, rosa, nardus, amomum,
Oblectant animos germina nulla meos.
Vt te conspiciam, per singula nubila prændo,
Et uaga per nebulas lumina ducit amor.
Ecce procellosos suspecta interrogo uentos,
Quid mihi de Domino nunciet aura meo.
Proq; tuis pedibus cupio cæmenta lauare,
Et tua templa meo tergere crine libet.
Quidquid erit tolerem, sunt omnia dulcia dura,
Donec te uideam: hæc mihi pœna placet.
Opto per hos fluctus animam tu Christe gubernes,
Arbore et antenna uelificante crucis.
Vt post emensos mundani gurgitis æstus,
In portion uitæ nos tua dextra locet.

DE CERTAMINIBVS ET miraculis piorum, Liber quartus.

DE BEATO SATVRNINO Martyre.

Ex Libro II.

Ianua celsa poli, terra pulsante patescit,
Et recipit natos quos generauit humus.
Admiranda hæc est occasio facta salutis,
Vt de morte sua præmia lucis emant.
Saturninus enim cupiens se nectere Christo,
Carnali in habitu noluit esse diu.
Vincula corporei dissoluere carceris optans,
Plenius ut Domino se sociaret homo.
Tempore maturo cui iam spes esset adulta,
Sumpserunt precium uota beata suum.
Dumq; sacerdotis frueretur in urbe Tolosa
Munere, dum Christum panderet esse Deum:

Ostendens uerbis, addens miracula factis,
Vt quod sermo daret consequeretur opus.
Gentiles animas, rapiens de fauce tyranni,
Subdebat regi, qui dedit arma sibi.
Sed uiciata malis, & plebs infecta ueneni,
Curari effugiens, ægra iacere uolens:
Comprendit male sana mirum, ad Capitolia duxit,
Atque suo medico uulnera plura dedit.
Pro pietate, dolum: pro melle, uenena rependens,
Contra tutorem noxia bella mouet.
Subligat indomiti sanctum ad uestigia tauri,
Et stimulat, fieret ne fuga tarda feri.
Pessima mens hominum diri noua bestia monstri,
Nec tauri indomiti sufficit ira tibi,
Naturæ rabidæ feritatem adiungere nosti,
Quod per se nescit, te stimulante furit.
Turba cruenta, nocens, huius te uulnere perdis,
Si non uis illi parcere, parce tibi.
Hinc ferus impatiens, mox curua per auia raptus,
Passim membra pij fudit in urbe uiri.
Tum mulier collegit ouans, & condidit artus,
Sola una famula participante sibi.
Hæc fuit insignis rapiendæ causa coronæ,
Gloria martyrij sic celebrata nitet.
Ante sepulchra pij, dantur modò dona salutis,
Et corpus lacerum corpora multa fouet.
Dic ubi mors inimica iaces, ubi uicta recumbis,
Quando uides sancti funere uota dari?
Quem malè credebas obitu finire salutem,
Dat uitam multis, & tenet ipse suam.
Huc captiua cubas, quæ te regnare putabas,
Inuadendo peris, teq; furendo necas.
Te tua pœna premit, tua te fera uincula torquent,
Quos dare uis gemitus, ipsa ferendo gemis.
Martyr ouans, cœlos retinet, tu liuida, tristis
Mors, inimica tibi tartara nigra colis.
Florigera nunc sede manet sine fine beatus,
Inter odoratos thura adoletq; choros.
Non aliquas metuit placato iudice causas:
Præmia sed miles uictor habenda petit.
Digna triumphantem quæ restat palma sequetur:
Pro te Christe mori, est gloria, uita, quies.

DE BEATO DIONISIO.

Ex lib. I.

Qui feruente fide Christi solidatus amore
Vertice supposito colla secanda dedit.
Membrorũ contemptor erat, cupiendo coronam, A
Vile putans, quidquid ferret amore Dei.
Vt moritura caro donum immortale pararet,
Vulnera dilexit, sed caritura nece.
Hostili occurrens gladio, se misit Olympo:
Vnde mori uoluit, uota salutis habet.

DE BEATO GEORGIO.

Ex lib. II.

Martyris egregij pollens micat aula Georgi,
Cuius in hunc mundum spargitur altus honor.
Carcere, cæde, fame, uinclis, site, frigore, flammis,
Confessus Christum, duxit ad astra caput.
Qui uirtute potens, Orientis in axe sepultus,
Ecce sub occiduo cardine præbet opem.

DE SANCTIS AGAVNENSIBVS,

Mauricio et eius socijs.

IBIDEM.

Turbine sub mundi cum persequebantur iniqui,
Christicolasq; daret sæua procella neci:
Frigore depulso succendens corda, peregit
Rupibus in gelidis feruida bella fide.
Quo pie Maurici, ductor legionis opimæ,
Traxisti fortes subdere colla uires, B
Quos positis gladijs, armarent dogmata Pauli
Nomine pro Christi dulcius esse mori.
Pectore belligero poterant qui uincere ferro,
Inuitant iugulis uulnera cara suis.
Hortantes se clade sua, sic ire sub astra:
Alter in alterius cæde natauit herus.
Adiuuit rapidas Rhodani fons sanguinis undas,
Tinxit et Alpinas ira cruenta niues.
Tali fine polos felix exercitus intrans,
Iunctus Apostolicis plaudit honore choris.
Cingitur angelico super astra beata senatu,
Mors fuit unde prius, lux fouet inde uiros.
Qui faciunt sacrum paradisi crescere censum,
Hæredes Domini luce perenne dati.
Sidereo chorus iste throno cum carne locandus,
Cùm ueniet iudex, arbiter orbis erit.
Sic pia turba simul festinans cernere Christum,
Vt cœlos peteret, de nece fecit iter.

DE STEPHANO MARTYRE.

Ex lib. I.

Pertulit hic martyr pro Christo Orientis in axe,
Ecce sub occasu, templa beatus habet.

Fundatus

A Fundatus uirtute Dei, de morte triumphans,
Excepit lapides, cui petra Christus erat.
Gens Iudaea ferox Stephanũ quem perdere credis,
Etsi carne, tamen nescit honore mori.
Ille tenet palmam meritis, tu crimine poenam:
Possidet ille polos, tu magis ima petis.

DE VINCENTIO MARTYRE.
Ibidem.

Post finem, sine fine manet, mens dedita Christo,
Linquens turbam hominum, stat sociata Deo.
Hac ope suffultus Vincentius, extat in aeuum,
Gloria martyrij cuius opima uiret.
Vertice supposito rapuit qui ex morte triumphũ,
Et noua de terris proles ad astra uolat.
Credidit unde necem sancto, dedit hostis honorem,
Percussorq; magis morte perenne iacet.
Vicerat ille miser, hunc si iugulare nequisset
Nam abstulit unde caput, contulit inde polum.

DE HILARIO EXVLE.
Ex lib. II

Cum populum regeret diuina mente sacerdos,
Seruabat legis foedera sollicitus.
B Improbus ut uidit plebem quòd scinderet error,
Graecorum uirus protulit in medium.
Vipereo promunt semper qui ex corde uenena,
Filius ut dicant, quòd genitura Dei.
Quis magis auxilium praestat sapientia mundi,
De ingenito genitum, quae negat esse Deum,
Quam male complexus, cupiẽs calcare prophetas,
Arrius infelix, cum retinet, crepuit.
Egregius doctor ueterum monumenta secutus,
Quem Stephanus uidit, comprobat esse Deum.
Victus amore Dei, contempto principe mundi,
Intemerata fides pertulit exilium.
In patre, qui omnipotẽs Deus est, cognoscere natũ,
Diuinis tantùm uocibus insinuat.
Perpetuum lumen, Christum Dominumq; Deumq;,
Bissenis populos edocet esse libris.

DE MEDARDI EPISCOPI
miraculis.
Ex libro II.

Inter Christicolas quos actio uexit in astra,
Pars tibi pro meritis magna Medarde patet.
Qui sic uixisti terrenis hospes in oris,
Vt caelos patriam feceris esse tuam.
Exilium tibi mundus erat, caenosa cauenti,
Et modò te gaudet ciue manente polus.
Exutus tenebris, uestitus tegmine lucis,
Post obitum frueris liberiore die.
De tellure satus, factus possessor Olympi,
Et matrem linquens, cum patre laeta tenes.
Humani uictor uicij super astra triumphas,
Atq; cremans carnem, das animae requiem.
Inter te mundi uepres gradiente, fatemur
Calcatis spinis promeruisse rosas.
Flore refectus ager suaues tibi fundit odores,
Balsama, thura, replent quae paradisus habet.
Cauta per angustum figens uestigia callem,
Sic dedit arcta tibi semita lucis iter.
Laeta uoluptatum uia, quae submergit auerno,
Dulcis carnis alens, mortis amara parat.
Hoc nunquam sacros flexisti tramite gressus,
Nec potuere tuos praua tenere pedes.
Durum iter ad laudes, grauior uia ducit in altum,
Quò labor est potior, gloria maior erit.
Quae prius incipiam sacri miracula facti,
Cùm quidquid facias, omnia prima micent.
Dum fugit ad superos humano è corpore uita,
Ex oculis fugiens, lux tibi cordis erat.
Si caecus uenit, rapuit palpando salutem,
In medijs tenebris fulsit aperta dies.
Qui uoluit furti causas penetrare latentes,
Te religante sedet, te reserante fugit.
Quid referam, mutis quòd uerbo uerba dedisti?
Quod grauat eijciens, quod iuuat omne locans.
Cuncta nec enumero, tua me praeconia uincunt,
Etsi non potui, uelle fuisse satis.

DE MIRACVLIS MARTI-
ni Episcopi.
Ex libro X.

Ambianis tremulum cernens Martinus egenum,
Dimidiae chlamydis mox ope membra tegit.
Sed coram angelicis turmis, se hanc nocte silente,
Pauperis in specie Christus habere refert.
Leprosi maculas preciosa per oscula purgans,
Cui quod ab ore dedit pax, medicina fuit.
Vlcera morbosi curans sic fit uice beatus,
Quod Iordanis agit, tacta saliua facit.
Quam generosa fides Martini in secula ciuis,
Qui quocunq; fuit, mors ibi perdit iter.

Deniq; eùm extincto catechumenus ore iacêret,
Se super extendens, effugat arma necis.
Sic uiduæ genito laqueato, deinde reducto,
Est uir ubi iste Dei, non licet ire mori.
Fanaticam pinum sanctus succidere cogens,
Iustum ibi suppoſuit rustica turba premi.
Cæsa secure arbor, eùm iam daret alta ruinam,
Ad crucis imperium est ire coacta retro.
Quis uigor hic fidei? ualidæ dum pondera pini,
Quò natura negat, crux facit ire uiam.
Serpentis morsu tumidum suprema regentem,
Hic digitum ut posuit, pestis iniqua fluit.
Collecto morbo huc & ab ulcere pollice tracto,
Dumq; uenena cadunt, erigit ille caput,
Vnguentumq; nouum digitis traxisse uenenum,
Et tactu artificis sic superasse neces.
Dum latro extinctus, falso coleretur honore,
Voce huc Martini cogitur umbra loqui,
Se referens multa scelerum pro mole peremptum,
Se quoq; nec iustum, se magis esse reum.
O uox sancta, loqui defuncta cadauera cogens,
Cui post facta iacens dat sua uerba cinis.
Pergeret in fluuium, dum uipera lapsa natatu,
Et prope littorei tangeret ora soli,
Martini imperio liquidas reuocatur ad undas,
Transactumq; uia lassa recurrit iter.
Quantus amor Domini, tali sub corde calebat,
Quandò uenena potens ipsa retorquet aquis?
Martini meritis alijs quoq; febre crematis,
Sudores refluos pagina sicca dabat.
Vndè salutifero medicamine charta fouebat,
Atq; graues ignes litera tingit aquis.
Gratia quanta Dei huius sermone rigabat,
Febre ubi succensis fons suus ibat apex.

Leprosus sanatus.

Natio Pannoniæ misit tibi Gallia fructum,
Gignens cœlestem terra maligna dapem.
Martinum illustrem meritis qui munere diuo,
Culmen in æthereæ sede senator habet.
Qui lepræ maculas medicata per oscula purgat,
Curat & infectum pura saliua uirum.
Ad fluuium Domini, cui non fuit ire labore,
Quod Iordanis habet, sanctus ab ore dedit.

Nudus uestitus.

Dum chlamydem Martinus inops diuisit egeno:
Christus ea memorat se bene ueste tegi.
Diues paupertas Dominum quæ texit amictu:
Cui Deus occurrit, qui dedit astra faber.

Mortuus suscitatus.

Quid Deus in famulis operetur opimus amator,
Martini gestis magna probare potes.
Ducere qui meruit de morte cadauera uitæ,
Rettulit atq; diem, reppulit undè necem.

Pinus ruina in ipsum destinata non opprimit.

Dum caderet Martinum arbor pressura beatum,
Mox facit ipse crucem, pinus abacta redit.
Quis non uirtuti diuinæ commodet aurem,
Dum trabe conuersa, dant quoq; ligna fugam?

Columnæ ruina in idolio e uertendo auersa.

Idola dum cuperet Martinus sternere, fulta,
Conterit hæc cœlis magna columna ruens.
Ad iusti auxilium dignando militat æther,
Quanta fides cuius currit ad arma polus?

Latronis reliquiæ deprehensæ.

Forte colebatur dum quis pro martyre latro,
Martini aduentu, se probat esse reum.
Virtutis merito, fidei radiante corusco,
Nec tacet extincti, nec latet umbra rei.

PAX PRECIBVS IMPETRATA.
Ex lib. I. De beato Martino.

Pòst fera barbaries peteret cũ Gallica claustra,
Ac prope Vãgionũ premeret loca feruidus hostis,
Militiæ sanctus cuncta emolumenta recusat,
Hic tum Cæsareas fremuit Iulianus in iras,
Imperat ut clausum teneat custodia iustum,
Ac ueniente die primus properaret in agmen,
Quo tamen ante aciem sacer ire fatetur inermis,
Venerat ergo dies belli, pacem expetit hostis,
Atq; orante uno, cecidit furor omnibus armis,
Innumerasq; acies solus sine sanguine uicit.

Repulsus diabolus.

Hinc loca præteriens pulcherrima Mediolani,
Florea rura terens per amœna uireta uiator:
Obuius occurrit uetus & temerarius hostis,
Mentitus speciem humanæ sub imagine formæ.
Quod peteretur iter quærit: cui comminus ille
Hàc properare refert, quà se Deus ire uocaret.
Cui

A Cui ferus hostis ait, quacunq; accedere tendes,
Tecum pergo nocens, uota in contraria currens.
Voce prophetali sanctus cui protinus infit:
Est meus adiutor Dominus, mala nulla uerebor,
Ne timeam timidũ timor est, Deus arma timentum.
Tutus in aduersis gradior rectore superno.
Insidiæ uia nulla patet sub tegmine diuo.
Hæc ait, at ualidi trãsfixus cuspide uerbi (umbrat.
Dæmon abest: sic umbra fugit, quem Christus ob-

Conuersa ad fidem Mater.

Interea matrem gentili errore resoluens:
Illa istum mundo, hic illam generauit Olympo,
Decrepitamq; senem sancto facit amne renasci,
Et meliore sinu generant sua uiscera matrem.

Tetradij seruum à diabolo liberat.

Pòst quoq; Tetradij famulus procõsulis expers,
Mancipium alterius, sub hospite dæmone factus:
Sed sacer ipse domum gentilis adire recusat,
Spondit Tetradius, humilis cum fascibus altis,
Si eripiat hosti famulum, se credere Christo.
Imposita ergo manu, puero fera laruæ recedit.
Tetradius pariter catechumenus esse meretur,
B Atq; salutiferi baptismatis amne nouatur.
Sic puer & Dominus maculis purgantur adeptis,
Iste hostis laqueis, erroribus ille solutus.
Ille carens animæ pœnis, hic carnis Erynni.
Liber uterq; manens gemino micuere triumpho,
Conditio famuli libertas facta patroni,
Excipit iste fidem, cùm de illo perfidus exit.

DAEMONIS SPECTRA repulsa. Ex lib. II.

Mille nocendi artes dum perfidus exerit hostis,
Nunc Iouis in faciem, nunc se mentitus Anubim,
Sæpe habitu Veneris, non rarò fronte Mineruæ,
Sedulus insidijs sancto, sua seriã rumpens,
Diuersis formis, ut terror cresceret, offert,
Et uacuum generet specie uariante timorem:
Qui uirtute nequit, superatus ut arte rebellet.
Sed tamen intrepidus persistit, inania temnens,
Semper in aduersis iaculans crucis arma beatus.
Belliger hoc clypeo mendacis tela relidens,
Qua penetrante acie se machina falsa resoluit.
Sæpe etiam in sancto uarios acuere tumultus,
Inficiatoris falso minitante flagello,
Sed fremitus fragilis per inania cymbala tinnit,
Oppositusq; minis interritus ipse resistit,
Nec fundata decet, contra euacuata moueri.

IDEM FVGATVS IN SPEcie Christi apparens. Ibidem.

Olim cùm sanctus recubaret in aggere fusus,
Insinuando preces domino pro plebe sacerdos,
Constitit ante oculos deformis forma rebelles,
Sulphurea sub luce micans radiatilis umbræ.
Lumine mentito tenebrosus, & atra uorago,
Fulgidus exuuijs, radiali ueste satelles,
Tectus bracteolis, uario diademate pulcher,
Ordine gemmarum numerosa luce coruscans,
Quæ dudum Martine cupis penetrante precatu,
Iam pia uota tenens: ego sum, tua gloria, Christus,
Exigis ut ueniam ualidos recreare labores,
Et sudata tuis ut soler bella tropheis.
Hic sacer intrepidus, responsa hæc seria refert:
Ast ego transfixas clauis nisi uidero palmas,
Atque beata crucis tum stigmata carne gerentem,
Ac latus, effossas traiecto missile costas,
Vnde cruentati pariunt baptismata riui,
Et sacra purpureo maculas lauat unda fluento,
Quæ dedit in precio generosa talenta Redemptor,
Inq; crucis trutina precij numismata pensans,
Totum auctor redimens thesauro corporis orbem,
Cùm gemma una fuit, quæ cuncta in uasa ualeret.
Hac nisi ueste tegi uideam, quam pertulit auctor,
Absq; hoc insignio Christum uenisse negabo.
Mox inimicus, iners, uibratus uerbere uerbi,
Pestifer, aërius, tenuata per æthera lapsus,
Effugit ex oculis, liquidas quasi fumus in auras.

PVER A SERPENTE ICTVS curatur solo tactu. Ex lib. III.

Nescius inficitur puer atro dente chelydri,
Membraq; percussi distenderat ira ueneni,
Cùm spacium uitæ mors importuna negaret,
Flebile & in toto regnaret corpore uirus.
Exposuit puerum ante pedes Euantius almi,
Omnia confisus Martinum posse mereri,
Sanctus enim tactu mox singula membra pererrat,
Atq; manu medica morientia uiscera palpat.
Inde super uulnus qua bestia fixerat ictum,

Vt posuit digitum, fluit undiq; uena ueneni,
Et repedauit iter, dederat qua uipera morsus.
Hinc sacer inspiciens collecta tabe tumorem,
Pollice subducto quam fuderat ulcere serpens.
Cuncta ueneni uis per hiatum uulneris exit,
Sanguine concreto stillans uelut ubere capræ,
Turgida plaga necem uomuit de uulnere filans,
Concretam saniem uena saliente relaxans.
Effert uirus iners refluente canale liquorem,
Et data lethiferum reuocat retro fistula riuum.
Expugnante fide morsus uim perdidit anguis,
Et qui alios perimunt, perierunt arma ueneni.
Stat puer incolumis, remanet neq; pallor in ore,
Miratur famulum dominus, stupet et domus omnis,
Currere seruitio, quem crederet ire sepulchro.

VALENTINIANVS IMP. ACcessum Beato concedit per miraculum.

IBIDEM.

Dum regeret princeps data iura Valentinianus,
Romuleis opibus, mundo famulante superbus.
Tum pia causa sacrum comitatum compulit ire,
Quem pia præsensit se posci talia Cæsar,
Quæ nollet præstare uiro: iubet arce repelli,
Et uetat à foribus penetrare palatia iustum
Instat ad hæc uxor, cui tunc erat Arrius auctor.
Sed sacer ut uidit tali se fraude repelli,
Hinc aula exclusus, redit arma domestica sumens,
Contegitur saccis, respergitur atq; fauillis,
Ordine mitis agens, remouet potumq; cibumq;,
Nocte dieq; uacans orandi iugiter usu.
Septimus ergo dies, aderat quo sanctus amore
Fortia castra mouens his desudabat in armis.
Angelis assistens, iubet ire palatia iustum,
Fretus in auxilio Martinus pergit ad arcem.
Limine nullus obest, ad principis ora perintrat,
Qui sanctum inspiciës, quod adest, effrenduit ore,
Atq; astante pio, solio non surgit ab alto.
Regalem sellam mox ignibus ardor oberrat,
Et uaga flamma natat, qua molle sedile coruscat,
Vndiq; fusa furens: sed culpæ Cæsaris ultrix
Ceruicis duræ soluens ardore rigorem.
Inde flagella coquunt, hinc regem incëdia cædunt,
Vapulat & rapidis flammis Augusta potestas.
Hinc celer exiluit rapiens se Cæsar, & ardens,
Martini genua amplectens, pedibusq; uolutus,
Sicq; superbü hominem se agnoscere pœna coëgit,
Vilia regna probans, & celsa cacumina curuans,
Imperiale caput sancti ad uestigia subdens.
Obtulit inde fauens abeunti munera princeps:
Paupertate potens, sed reppulit omnia sanctus,
Donaq; despiciens, meruit plus principe ab ipso,
Tantü maius habens, quantü minus ambit auarus.
Omnia sunt soli, qui nulla requirit habendi.

MAXIMVS IMP. COHORtem Hispanicam, Christianos interficientem cohibet, synodo Treuirensi Priscillianis fauente Martinus interesse detrectat.

Maximus imperij moderaos quasi rector habe- (nas,
Præcipit Ithacium tum armorum iure tueri,
Ne quis eum peteret damnandum lege forensi,
Accusatorem ueterati Priscilliani.
Mittit ad Hispanos armata forte tribunos
Relliquias hæresis qui quærant, & bona tollant,
Inuentoq; pares capitali crimine damnent.
Pluribus ergo malis bonitas impulsa beati
Leucadio pariter pro præside, prompta precatrix
Occurrit Treuiros, alijs quoq; mota querelis.
Pontifices adeunt prædicti principis aures,
Ne Martinus eat, synodi nisi pace recepta.
Sed sacer asseruit Christi se in pace manere,
Qua prius abstinuit sanctus se cœtibus illis.
Pontifices iterum occurrunt ad Cæsaris aulam,
Cogat ut innocuum se participare nociuis.
Prouocat alloquio quem molliter induperator,
Vt sociaretur reliquis communio iusti.
Theogonistum etenim solum discessé renarrans,
Cui non complacuit communio noxia fratrum.
Hinc quia non ualuit flecti uehementia sancti,
Abripit ex oculis se principis alta potestas.
Mox percussores gladio minitante relaxat,
Qui semel offensos iaculo figente trucident.
Comperit ut sanctus reseratæ fraudis amictum,
Pollicitus regi se participare sinistris,
Et pietate calens deponit amore rigorem.
Mens rea cuius abest, par sit communio culpæ.
Hinc se proripiens propere Martinus abegit.
Ecce uiro insigni sacer obuius angelus astat,
Atq; reuelata facie sic cominus infit:
Quám meritò Martine, loco compungeris isto,
Nec poteras exire aliter, nisi iussa facessis,

A *Inter utrunq; nefas mercatus acerba doloris,*
Nunc age constanter repara uirtutis honorem,
Et tibi te reuoca, trepidum'ne noxia frangant,
Gloria'ne pereat, neu prospera lubrica perdant,
Vtere more tuo, te deinde redisce magister,
Fortis athletæ animo, sanctos non obruit error.
Acrius insequitur hostem manus icta dolore,
Plagaq; fixa solet mentes armare uiriles,
Atq; pudore recens crescit de uulnere uirtus,
Ac datur armigero uictoria uulnere crebro.
Fraterno alloquio sic angelus explicat ore,
Tanta est cura Dei Martinum auellere lapsu.
Vlterius synodo neq; se permiscuit insons,
Virtutisq; suæ damnis noua lucra parauit.

Aegyptius Deum Martini inuocans, tempestatis periculum effugit. Ibidem.

Nauita cùm quidam Tyrrhenũ curreret æquor,
Fert iter ad Romam, qui uelificante uolatu.
Turbinis impatiens, oritur uiolentia uenti,
Exiliunt fluctus, feriunt caua uela rudentes.
Nutat pinus iners, rapiuntur signa chiruscis.
Lenis & antennæ coëuntia cornua frendent,
B *Artis inops, stupidus resilit de puppe magister.*
Stant, unde armatura cadit, fragor æquoris urget.
Prora bibit, dum nauta uomit: perit ars, iacet usus,
Spes fugit, ira premit, rapitur lux, morsq; mina-(tur.
Casibus in dubijs, certi uergente salute,
Dum trepidant omnes, Aegyptius hæc ait unus,
Quin & dum Christi charismata senserat exors,
Martini Deus eripe nos: mox dira procella
Corruit, & pelagi tumor altus ad ima resedit.
Sternitur unda rati, liquidi stetit area campi,
Atq; immota loci iacuerunt murmura ponti.
Gurgitis optati, trabe curritur æquor amicum,
Littoris ora legunt flabris data uela secundis,
Atq; petens portum, uada complet nauta celeusma.
Sic bene pro meritis famulo dat Christus honores,
Cuius eunte fide terras, mare, sidera supplet.

IN LEONTIVM EPISCOPVM REDDITUM *Burdegalensi Ecclesiæ. Acrostichis.*
E libro I.

Agnoscat omne seculum
Antistitem Leontium,
Burdegalense præmium,
Dono superno redditum.
Bilinguis ore callido.
Crimen fouebat inuidum,
Ferens acerbum nuncium,
Hunc iam sepulchro conditum.
Celare se non pertulit,
Qui triste funus edidit,
Et si nocere desijt,
Insana uita prodijt.
Deceptus arte noxia
Cassata deflet crimina,
Dum quæ putabat tristia,
Conuersa sunt in gaudia.
Exempla seua protulit,
Calcanda cuncto tempore,
Vt iam sibi conscriberet.
Decreta uiuo antistite.
Fucata res hæc contigit
Vitanda casto pectore,
Superstite ut præsumeret,
Post fata quod uix defuit.
Grauat sacerdos ordinem
Qui episcopatum sic petit,
Præcepta qui complectitur,
Fugit honoris ambitum.
Hoc si cui sit debitum
Coactus ascendat gradum,
Non se petente callidè,
Sed dante Christi munere.
Ineptus est, quis ipse se
Præferre uult Ecclesiæ:
Nam rem sacratam sumere
Electio diuina fit.
Karus sacerdos ordinem,
Hilarius non ambijt,
Martinus illud effugit,
Gregorius uix sustulit.
Leges refutant ambitum,
Inuasor omnis pellitur,
Quod respuunt Prætoria,
Vitet nefas Ecclesia.
Maligna erant certamina,
De sede non tamen sua,
Quæ nec pati desiderat,
Non inferat mens improba.
Nec longiore tempore
Versantur in hoc murmure,

A Dum

A

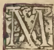
Dum cogitant succedere,
Redit sacerdos qui fuit.
Orante plebe protinus,
Dum nemo credit, redditur,
Quae confluunt post tristia
Maiora sunt haec gaudia.
Plausu fauebat ciuitas,
Cui reddita est felicitas,
Orbata quem defleuerat,
Partem recepit anxia.
Quem uix putabat redditum
Praeuenta uoto prospero,
Res mira quando cernitur
Solet stupere uisio.
Recolligit rector gregem,
Errore captum semitae,
Pastoris arce cognita
Gauisa sunt ouilia.
Sumpsit gradum, quo tempore
Regressus est: eo die,
Quis non superno munere
Hoc contigisse praedicet?
Tantum nec ante praemium
Plebi fuit, cum factus est,
Laetata quantum tunc fuit
Quando recepit praesulem.
Venite ciues plaudite,
Et uota uotis addite,
Quo facta sunt miracula,
Seruent eum coelestia.
Χbristus sereno lumine
Circumuolet, quem reddidit,
Vt trina crescat gratia,
Mercede, uita, gloria.
Ymnum canendo concrepet,
Quisquis Deo non inuidet,
Laus eius est, qui praesulem
De mortis ore retrahit.
Zelante fido pectore,
Iam uera dici non pudet,
Haec parua nobilissimo
Papae damus Leontio.

DREPANII FLORI

B

PSALMI ET Hymni.

PSALM. XXII.

ME pater omnipotens clementi iure gubernat,
Non mihi dira fames, non ulla nocebit egestas.
Adsunt graminei colles, & pascua laeta,
Adsunt & liquidi fontes, & flumina larga,
His ego nutritus, his semper abunde refectus,
Iustitiae rectos contendam carpere calles,
Quos mihi dux mentis secreto lumine pandit,
Ipsius ut nomen celebretur laude perenni.
Illum ego corde sequens, leti mortisq; tenebras,
Intrepido calcabo pede, mala nulla timebo:
Meme quippe tuae pie rex correptio uirgae,
Me baculus pater alme tuus firmatq; regitq;.
Tu mihi delicias, tu mensam epulasq; parasti,
Qui satur inuictas adipiscar pectore uires,
Aduersasq; acies pulchro certamine uincam:
Vt mihi post ualidos pugnae uictricis agones,
Laetitiae largo caput aspergatur oliuo,
Lucifluusq; calix pleno me proluat haustu,
Seruatusq; tua cunctis pietate diebus,
Sidereum Christi merear conscendere templum:
Sub quo perpetuis uiuam feliciter annis.

PSAL. XXVI.

LVx mihi pura deus, deus est mihi uiuida uirtus:
Nec tenebras igitur, nec mortis iura uerebor:
Hoc tutore mea & munitur denique uita,
Ne me dira loco possit formido mouere:
Sed spernam cunctos robustis uiribus hostes,
Qui properant nostras malis absumere carnes.
Ecce meum tanto pulsant qui turbine pectus,
Robore contrito tristi periere ruina:
Siue ergo castris sedeant, seu praelia tentent,
Ponam corde metum, spem tota mente resumam.
Vnum est, quod coeli dominũ intenseq; poposci,
Quodq; ardens nimio uoti feruore requiram,
Vt maneam cunctis Christi sub moenibus annis,
Ipsius & sancto semper succensus amore,

Saepius

A Sæpius æterni uisam sacra limina templi.
Hic me namq; feris cùm cingeret undiq; bellis,
Sub proprio abscondit thalamo, uelisq; sacratis
Obtectum grata nimium confouit in umbra.
Hic me prævalida saxi sublimis in arce
Constituit, seuosq; super pius extulit hostes,
Quo subiecta meus temnat certamina uertex.
Ibo igitur sacri ueneranda per atria templi,
Ac munus laudum Christi deuotus ad aram
Persoluam, gaudensq; melos & carmina dicam:
O Deus ætherei censor mitissime regni,
Pande salutiferas mœstis clamoribus aures,
Quosq; gemens fundo miseratus respice flexus.
Te mea uult facies, te mens, te corda precantur,
Conspectum faciemq; tuam pater alme requiro.
Néue pios oculos sanctum neu subtrahe uultum,
Neu famulum dominus bello incumbente relinque.
Esto mihi clemens potius, fidusq; patronus,
Nec me contemptum truculentis desere monstris.
Meme quippe feri quondam liquere parentes:
At bonus hic Dominus dulci pietate refouit.
Pande mihi rectum perplexa per auia callem,
Legis & eximiam tribuas fulgere lucernam,
B Ne ferro accinctos incurram nescius hostes:
Sed duce te gradiar inimica per agmina tutus.
Nam me falsiloqui cinxerunt undiq; testes:
Nil tamen insontem mendacia uana nocebunt,
Sed mendax proprium portabit lingua reatum.
Ast ego confido domini quòd gaudia larga,
Vitali in patria lætus sine fine uidebo.
Expecta dominum constanti corde benignum,
Semper & aduersis confilge uiriliter armis:
Nam bona perpetui patiens feret inclita regni.

PSALM. XXVII.

AD te polorum conditor
Clamore supplex intimo,
Votum precemq; dirigo.
Aurem benignus commoda.
Nam si tuis oraculis
Indigna gesto pectora,
His exto iam simillimus,
Imo uorantur qui lacu:
Audi precantis anxia
Pater supreme murmura.
Dum templa cœli ad ardua
Elata tollo brachia.
Ne me scelestis obsecro,
Et criminosis cœtibus,
Mixtum trahas ad infima
Pœnæ uoracis tartara.
Qui lingua & ore subdolo
Pacem loquuntur proximo:
Dirum sed altis contegunt
Bellum feri præcordijs.
His ergo iudex optime,
Parem rependè gratiam,
Tormenta uersutis uafra,
Infer malignis callida.
Manus iniquis actibus,
Vitamq; fraudi deditam,
Condigna plectat ultio,
Fraus fraude, uita concidat.
Domus dolosis illita
Fucis, perenne corruat:
Quæ facta mens nescit Dei,
Densis tenebris horreat.
Grates polorum principi,
Qui uota serui supplicis,
Vocemq; clemens flebilem,
Tanto beauit munere.
Hic dimicantem protegit,
Iuuat, tuetur, erigit:
Huius fauente numine,
Claros triumphos consequor.
Tunc dura post discrimina,
Caro dolore libera
Florebit, & decus nouum
Pulchræ salutis induet.
Huic ergo prompto spiritu
Mei decôris principi
Laudes sacrabo debitas
Dulces & hymnos concinam.
Hic namq; uirtus inclita
Plebis beatæ præmia:
Hic ipse Christo proflua
Seruat salutis gaudia.
Salua creator optime,
Plebem redemptam sanguine,
Tuæq; dita præmijs
Hæreditatis gloriæ.
Hanc cum potenti dextera
Semper guberna & protege,
Extolle summis hanc bonis,
Æui perennis secul.s.

HYMNVS ANANIAE, AZARIAE, ET MISAEL, SANCTORUM trium puerorum.

OMne quod æternus, per uerbũ cõdidit auctor,
Auctoris nomen celebret, laudesq; resultet,
Exultetq; suum per secula cuncta parentem:
Angelicæ uestro turmæ benedicite regi,
Ingentumq; simul resonet uox celsa polorum:
Hũc modulẽtur aquæ, quas sustinet arduus æther,
Hunc omnis sancto uirtus decantet amore.
Hunc sol argenti psallat splendore coruscus,
Hunc gelido fulgens collaudet lumine luna,
Hunc pariter totus stellarum concinat ignis.
Te pluuia exundans, te ros lenißimus edat,
Discordesq; auræ concordi uoce resultent:
Artificem propriũ pulcherrima flãma loquatur,
Et rapidus Domini nomen simul æstus anhelet.
Hoc glacialis hiems, hoc torrida personet æstas,
Roscida temperies, & tempora cana pruinis,
Horrendumq; gelu, & magni uis frigoris ingens,
Et glacies crustis, uertens immanibus undas,
Atq; niues denso uallantes uellere terras,
Auctori per secla Deo sua carmina dicant.
Hunc nox somniferis inuoluens cuncta tenebris,
Atq; dies uarios distinguens luce colores,
Mortalesq; animos torrentia fulgura laudent,
Et nubes largo ditantes ubere terras.
Te sator immensas tellus fundata per undas,
Te quoq; sublimi gaudentes uertice montes,
Et colles humili spectantes sidera collo,
Aëriæq; sonent iucundo murmure siluæ.
Atq; omnis celebret fœtus telluris opimæ.
Tum fontes gelido moderantes æstuata potu,
Et maria horrendo quatientia littora fluctu,
Flumineusq; canat lapsus clamore sonoro.
Te ceti immanes, & quicquid raptat in undis,
Te uolucrum dulcis laudet concentus in agris.
Te pecorum mitis grex inclite personet, & te
Vis etiam resonet rabidarum torua ferarum.
Hunc hominum omne genus pollẽs ratione potẽti
Innumeris recinat linguis, hunc ipsa resultet
Israëlitarum nimium plebs cara tonanti.
Vosq; sacerdotes, quos nobile germen Aaron
Edidit, & sacro Leuitæ sanguine creti,
Quos proprij templi uoluit deus esse ministros,
Perpetuas supero laudes persoluite regi.
Spiritus hunc animæq; cient per secla piorum, A
Et sancti atq; humiles pura pietate frequentent.
Hunc Anania sacer summo sustollat honore,
Azariasq; simul reuerendo prædicet ore,
Et Misaël pulchro sanctus collaudet amore,
Qui se de medio fornacis turbine tutos
Eruit, & uenti rorantis flamine fouit,
Cùm rapidis cincti canerẽt hæc carmina flammis,
Vimq; suam oblitus sanctos non læderet ignis:
Res mira, & nullis abolenda in secula seclis,
Non caro, non uestis, non uerticis ipse capillus
Ardorem sensit piceum flammæ ue uaporem:
Quin læti atq; alacres, ipso poscente tyranno,
Egreßi in laudes ueri domuere profana
Ora dei, quo psallenti mirantia uultu,
Horrore ingenti tremuerunt Barbara corda.
Hũc & nos igitur summũ sanctumq; parentẽ,
Cum nato immensi statuit qui culmina cœli,
Cumq; sacro flatu, uirtutum auctore potentum,
Laudibus aßiduis digno exultemus honore.
Te domine æternus cœlorum prædicat axis,
Te laudat cœli sacrosancto exercitus ore,
Glorificatq; ingens cunctarum machina rerum,
Extollit, metuit, clamat, benedicit, adorat. B

HYMNVS AD MICHAELEM Archangelum.

CLarent angelici sublimia festa diei,
Allatura piæ dona beata animæ,
Hunc etenim Michael, aulæ cœlestis alumnus,
Conspicuo nobis consecrat ore diem,
Dignatus Petri Pauliq; inuisere sedem,
Imperiumq; fouens inclita Roma tuum,
Qui proceres inter pia mœnia luce coruscos,
Egregio uultu splenduit orbe nouo:
Cùm Deus expulsis lucem depromeret umbris,
Conderet & stabilem nocte ruente diem.
Hic uati eximio, placidi Iordanis ad undam
Se castris domini prodidit esse ducem,
Cùm sacro in campo stricto consisteret ense
Subrueretq; pijs impia septa tubis,
Deijciens septem uictrici fulmine gentes,
Sacratisq; Deo mystica regna ferens:
Hunc Gabriel solum auxilium sibi ferre fatetur,
Ad pia cœlestis castra tuenda Dei,
Admissas referens Danielis in atria cœli,
Quas sancto impastus fuderat ore preces.

Hunc

A Hunc oculis mentis, inter myrteta, beatus
Zacharias roseo sidere uidit equo,
Tendentem niueas templa ad cœlestia plantas,
Proq; Dei affectu plebe rogare pio.
Quatuor ex gemino ruerēt cùm monte quadrigæ,
Disparibus raptæ præcipitanter equis,
Dum rufi, atque nigri niuei, uariijq; iugales,
Perlustrant cuncti iugera uasta soli:
Atque Dei summo referunt exacta ministro,
Principis & pendent ad pia iussa sui:
Qui spem deiectis spondens, solatia mœstis
Spiritui uatis sic reboare iubet:
Hierusalem dominus larga pietate reuiset,
Atque ille æterno iam sit ut aula Deo.
Quā tantus numerus hominūq; gregumq; repletā
Nullius ut muri cingier orbe queat:
Sed Deus hanc ignis iugi munimine cinget,
Consumens hostes, lumen & intus agens.
Hic sub fine etiam cùm serpens ille uetustus
Intulerit Christo prælia cassa Deo,
Cœlestem cupiens telis exscindere sedem,
Et populum sacrum carpere dente fero,
Consurget toto cœlestis turbine pugnæ,
B Flammarumq; globis castra nefanda premet:
Tum populus Christi perfecta pace fruetur,
Semper & angelico concinet ore melos.

DREPANII FLORI
De cereo paschali.

Alme Deus rerum, cœli custodia cuius
Legibus æternis uertigine concita iugi
Voluitur, immēsi socialis machina mundi:
Te cœlum, & quicquid cœli tegit aureus umbo,
Te chorus astrorum, te sol, & menstrua luna,
Te nimbi & nebulæ, uerrentésque æquora uenti,
Te lucis noctisq; uices, te quatuor anni
Tempora, transcursis in se redeuntia riuis:
Te terra, & quicquid terras ambitq; tegitq;,
Te freta, te curuis errantia flumina ripis,
Te properi fontes, te iussæ stare paludes,
Te pronæ pecudes, fortitæq; altæ uolucres,
Te muti pisces, te uirosi serpentes,
Pro se quisque tremunt: age rerum maxime rector,
Sidereas acies oculorum blanda tuentum
Ad famulos demitte tuos, uultuq; serenus
Aspice constructam tanta in mysteria plebem,
Vnum quæ trino celebrat sub nomine numen.

Non sic Idæis simulantur Dindyma Gallis,
Attica nec Graijs nuribus uigilatur Eleusis,
Orgia Thebanus uel agit nocturna Cithæron,
Nil habet insanum strepitu, nil thure uaporum,
Sanguine nil madidum, nil cursibus immoderatum.
Nox sacris operanda tuis tantum prece pura,
Simplicibus uotis, manibusq; ad celsa supinis,
Te colimus natumq; tuum, quem cuncta tuentem
Et tibi consortem uerbo genitore creasti,
Ignea quem celsi linquentem mœnia cœli,
Visurumq; suas hominis sub imagine terras,
Intacto pregnans utero dedit innuba mater.
Hunc ut per totam possimus dicere noctem,
Infrimus claros sanctis altaribus ignes.
Vestibus innumeris tereti circunflua gyro,
Aequoream cohibet formatrix cera papyrum,
Cera domus mellis: iam cætera turba colentum
Nigrantes tenuat uario splendore tenebras,
Vbertat stuppas, feruet discordia concors,
Vt dum sacra pio peraguntur mystica ritu,
Aemula sidereis uigilent funalia flammis.
Hæc tibi nempe tui patris indiscreta propago,
Multa luce micans, terra nox splendet in omni,
Nox claro mage clara die: gens nulla niuali
Vsqueadeo subiecta polo est, quam frigore pigram
Sidus & æternæ premit inclementia brumæ,
Quæ te Christe neget rutilū: quā flammeus orbem
Sol agit, occidui qua meta secunda diei est,
Et qua prima patet rediturae ianua lucis,
Tu coleris, dum finis erit, dum terra manebit,
Vertetur cœlum, uertentur mensibus anni,
Semper honos nomenq; tuum laudesq; canentur.

DREPANIVS MODVINO
Augustodinensi Episcopo.
Exhortatio ad legenda sacra
uolumina.

Soluo pater profluas hilari de pectore grates,
Quòd referas Floro labra benigna tuo.
Ex quis prædulcis destillat gratia mellis,
Ambrosiusq; liquor pectora nostra souet.
Audieras crebrò domini pia dicta iubentis,
Os ego, si pandas, exsatiabo tuum.
Cœlestem sitiens traxisti in uiscera flatum,
Vnde modò suauis efflat & almus odor.
Hausisti placidas IESV de fontibus undas,
Vnde meam recreas doctor abunde sitim.

Sic rogo diuinis flagrent tua pectora flammis,
Quas patribus Christus misit ab arce poli.
Cùm uehemens subito sonuisset ab æthere flatus,
Fulsissetq; omni uertice lingua rubens:
Queisq; duo ualidè feruebant corda uirorum,
Quos uoluit media Christus adire uia,
Mystica sacrorum referans oracula uatum,
Ore uno & cunctos se cecinisse docens.
Crede pater, multo gaudent mea uiscera motu,
Et lætante anima uix mea lingua silet:
Quòd me non meritum tanto dignaris amore,
Tamq; pio affaris carmine, tamq; sacro:
Quòd non Assirij uiolatur fluminis undis,
Nec sordescit aquis turbide Nile tuis:
Sed liquido potius Iordanis manat ab amne,
Quo pulcher Christi lætificatur ager.
Iam nunc Castalij siccetur fontis arena,
Aoniumq; nemus fistula nulla sonet:
Laurus Apollineæ marcescat deniq; siluæ,
Cumq; suis baccis alba ligustra cadant:
Victrices Christi uigeant per secula palmæ,
Quas olli exultans turba canora dedit,
Pacíferos scindens oleæ de uertice ramos,
Atq; sacram sternens ueste nitente uiam,
Qua dominum portans mansuetæ pullus asellæ,
Poneret innocuos molliter ille pedes.
Si placidi fontis uitalem quærimus undam,
En Siloæ nobis uena salubris adest,
Quæ naturales potis est abolere tenebras,
Atq; diem cæcis reddere luminibus.
Si montes collesq; iuuant, sanctiq; poëtæ,
Ecce Sionis apex mœnia sacra feret.
In laudes Christi Thabor exultat, & Hermon,
Libanus aërijs plaudit & ipse cedrus,
Carmelus sacer est Eliæ fulmine pollens,
Vertice sublimi fert holocausta Dei,
Nomine qui duplici Sina uocitatur & Horeb,
Legiferum nobis monstrat & ipse senem,
Flammea cornuto uibrantem lumina uultu,
Gestantemq; sacris iura superna tablis.
Iob prius heroo sua carmine bella retexit,
Diuina Dauid personat ipse lyra.
Qui loquar insigni tumidū Solomona cothurno,
Qui thalamos Christi psallit & ecclesiæ?
Hos reuerendæ pater pleno sectemur amore,
Hinc sensus nostri uerbaq; cuncta fluant,
Auctorem pia lingua suum canat atq; resultet, A
Auctorem proprium mens pia concelebret:
Christicolæ sermo Christum ciat ore fidelis:
Hoc dignum, hoc iustum est, suaue, salubre, piū.

DREPANIVS AMICO: PRO SVSCEPTA sui defensione gratiarum actio.

O Quàm suauis odor uestri de pectoris aula,
Exilit, ô Christi frater amore potens.
Mulcentur sensus, mulcentur uiscera tota,
Oblectatq; omnem cœlica uis animum.
Non ita uernali uitis sub sidere fragrat,
Palmite cùm læto gemmeus exit honor:
Nec sic camporum redolet noua gratia fundens
Candida puniceis lilia mixta rosis:
Hoc & floriferæ uincuntur munera siluæ,
Pomorumq; omnis exuperatur odor.
Diligis & pariter præsens, & diligis absens,
Nec uariat castum callida fraus animum,
Siue hostes, seu sint chari sine labe sodales:
Nos tua corda fouent, nos tua lingua canit.
Istis grata refers, illos ratione refellis, B
Diuersisq; armis dimicat unus amor,
Et superat quoniam uerax dilectio uictrix,
Semper in æternum clara trophæa feret.
Solis atra odijs, uotisq; actisq; malignis,
Turbine præcipiti iure ruina uenit.
At sincerus amor, ceu lux æterna coruscat:
Nec cedit tenebris, sed tenebrosa fugat.
Quid? quòd crebrò etiam mittis pia uerba salutis,
Pluribus & donis bisq; domiq; oneras?
Hic est uerus amor, hæc est affectio munda,
Hoc patris & Christi munus ubiq; pium.
Talia diffundit per mentes dona pudicas,
Sedibus ætherijs spiritus ille fluens.
Ant qui nunc orsa senis iuuat ore referre,
Lumine qui captus, mente serenus, ait,
Sic mea nunc redolet proles uelut inclita rura,
Munera diuino quæ benedicta eluunt.
Det tibi cunctipotens cœli de rore salubri,
Pinguibus eq; aruis munera larga satis:
Scilicet egregios æterni farris aceruos,
Exundans oleum, uinaq; pulchra nimis.
His uerbis persoluo libens tibi chare patrone,
Perpetuas grates, uota benigna simul.

Nam

A Nam decet, & pulchra prorsus ratione recurrit,
Diuinis dictis munera diua cani.
Sis fœlix exceptum seruans per secula amorem,
Acceptus celso semper amice Deo.
V. N. X L I I.

DREPANIVS VVLFINO GRAMmatico Aurelianensi. Hortatio ad rescribendum.

ANnuus excurrit reuolutis mensibus orbis,
Quod tua uox nostris auribus insonuit,
Tam nitidis ebartis, tam claris culta figuris,
Vt specimen cordis pagina pulchra daret:
Sic liquidas puteus profundit largifer undas,
Et rapidus rapido feruor ab igne salit.
Sic rutilus rutilum uomit & carbunculus ignem,
Puraq; fert purus uina uenusta calix.
Ex oleæ pulchro pulcher quoque uertice fructus
Carpitur, atque liquor pulchrior inde fluit:
Sed mihi mellifluum rapuit sors inuida carmen,
Et dulcem pateram fregit iniqua manus.
Frigida ceu siquis sitienti pocula demat,
Vel fumido gratas uertat ab ore dapes:
Proq; dolore uenit misero quod sepe uerebar,
Et metus ille meus re manifestus adest.
Conticuit citharæ quondam uox optima nostræ,
Et lyra dulcimodos pressit amica sonos.
Quid rogo frater agis tam longa silentia seruans?
Quò ue tibi nostri tam citò pulsus amor?
Certe tanta tuæ tum florida carmina musæ,
Haud paruo ut pateant indiguere mora.
Vix tamen excursos excussit uis tua uersus,
Dum uolucres apices sic reuolare iubes.
Insta igitur coeptis, & scribe, & scripta reposce:
Sic etenim dulcis crescere sueuit amor.
Sermo ligat mentes, permulcet pectora sermo,
Absentes sociat, scissaq; conciliat:
Sic animæ Dauid Ionathæ mens pulchra cohæsit,
Nec patris horrendis deijcienda minis.
Vox etenim prudens, ceu feruida succina flagrat,
Et rapit attactu corda modesta suo.
Prome precor solitos mellito gutture cantus,
Et releua nostram dulcis amice sitim.
V. N. XXXIIII.

B

PAVLINI VIRI CONSVLARIS, DE SANCTO IOANNE Baptista, Christi precone & legato.

SVmme pater rerum, cœliq; æterna potestas, (Christe,
Cum quo nostra salus, sanctorum gloria
Spiritus & patri pariter natoq; cohærens,
Qui mentes linguasq; regis, uiresq; ministras,
Promeruit quas sola fides: cui plena potestas,
Brutis ingenium, uocemq; infundere mutis:
Præsta Euangelico ductum de fonte Iohannem,
In nostra arenti decurrere carmina riuo.
Ille quidem tantus, quantũ potuit dare mundo,
Qui nasci talem noua per miracula iussit:
Sed licitum magnis tenues impendere curas,
Nec dedignantur uilem cœlestia laudem:
Pars etiam meriti, meritum celebrare priorum:
Nec noua nunc aut nostra canam, dixere prophetæ
Cuncta prius, sanctiq; uiri sermone soluto,
Promissum exortum, uitam mortemq; sacrarunt:
Si mors illa fuit, meruit quæ sanguine cœlum.
Nos tantum modulis euoluere dicta canoris
Vouimus, & uersu mentes laxare legentum:
Sic nam magna licet paruis, antiqua nouellis,
Perfecta indoctus conferre, æterna caducis,
Inspirante deo quicquid dixere priores,
Aptauit citharis nomen uenerabile Dauid,
Consona cœlesti pangens modulamina plectro:
Nos quoq; fas meminisse dei: quãquã obsita multis
Pectora criminibus cœlestem admittere sensum.
Zacharias Syria quondam de gente sacerdos,
Credita solenni curabat templa paratu.
Vita uiri, pietate, fide, grauitate, pudore,
Obsequio condigna Dei: coniunx huic alma
Elisabeth, prisca sanctorum stirpe uirorum
Progenita, & tanto uirtutibus æqua marito.
Sed, quod in opprobrio matrum, posuere priores,
Prole carens, sterilem ducebat mœsta senectam,
Spemq; omnem sobolis transacta excluserat ætas.
Forte sacrum solenne Deo plebs cuncta ferebat,
Et prius antistes sacros adoleuerat ignes,

Intima diuinis decorans altaria flammis:
Ecce sacram propter cœlestis nuncius aram
Astitit, ac ueste insignis, uenerabilis ore,
Se cœlo missum uultúque habituq; probauit.
Tum sancta in tales laxauit pectora uoces.
Accipe, cœlesti domino dilecte sacerdos,
Aeterni mandata Dei, cui cura piorum
Perpetua est, iugis qui puro pectore custos
Emeritum sanctis impendere sciuit amorem:
Ac primum genus hic extincto semine non ult
Interijsse tuum, fœcundaq; uiscera fecit
Coniugis, effœto quæ iam cessabat in æuo.
Cur tamen addubitas, mortali tu quoque sensu,
Omnia posse Deum? sed credes, ille probabit.
Nascetur dignus tanto sponsore beatus
Perpetuusq; puer, qui primo protinus æuo
Te maior, sacras inuicto in pectore uires
Auctoris dono plus quàm genitoris habebit.
Nec sanè nato quæ prima uocabula ponas,
Arbitrij irisq; tui est: Deus ipse profectò
Qui nasci iubet, hunc idem iubet esse Iohannem.
Nominis hic titulus, meritorũ immensa propago,
Quæ necdum genito potuit prænoscere solus,
Qui dabit, & tanto tribuet tibi gaudia nato:
Nec uero tribuet tantum tibi (gloria parua est
Intra unam conclusa domum) sed quantus ab ortu
Tenditur in seræ finita crepuscula lucis,
Totus prole tua tecum lætabitur orbis.
Quid mirum? cuncta uitiorum fæce carebit,
Cœlestem ducens sine labe & crimine uitam,
Vesano seruans abstemia pectora uino,
Omniaq; euitans malesuadi pocula succi:
Cumq; hominum generi uel post errata salutem
Spondeat, ab sancta quisquis renouabitur unda,
Ipse in se nihilum quo purificetur habebit.
Ac ne plura tibi uarijs ambagibus edam,
Eliæ meritum doctus nescire sacerdos
Non potes, exosæ qui mortis lege remissa,
Aeternam degit proprio cum corpore uitam,
Igneus excelsum quem uexit ad æthera currus,
Flammantum rapido nisu glomeratus equorum:
Hunc tuus æquabit meritorum stemmate natus,
Tantundem & laudis simul & uirtutis habebit:
Ergo ad condignas tanto pro munere grates,
Ne dubiam suspende fidem, ne mota fauentis
Ira dei, meritam statuat post præmia pœnam.

Hæc ait, & tenues elabitur ales in auras, A
Fragrantemq; sacro procul aëra fundit odore.
Diriguit trepida confusus mente sacerdos,
Ac dum promissum cunctantia corda uolutant,
Dum se diffidit tantum meruisse fauorem,
Vt summi sit cura Dei, dimissus ut alto
Nuncius è cœlo, famulo tam clara referret,
A domino mandata suo, ludiq; ueretur,
Somniaq; illa putat: mores dum parcius æquo
Aestimat ipse suos, nec se meruisse fatetur:
Infidum facit ipsa fides, dum credere dignum
Se non uult, pœnas incredulitate meretur.
Protinus astricta est dubitanti lingua palato,
Et motus oblita sui, solitaq; uocis
Articulare sonum, pigro torpore cohæsit:
Dumq; cupit narrare suæ miracula plebi,
Conatus frustra, defixo obmutuit ore.
Mœstus abit, uersatq; inclusa mente dolorem,
Et ueniam erratis arcano in corde precatur.
Quanta Dei pietas, quamq; exorabile numen,
Pœnituisse sat est. rata qui dat, temporis ordo
Voluitur, & grauida (mirum) distenditur aluo
Elisabeth, sanctumq; gerunt pia uiscera pondus, B
Et uenit effœto munus iuuenile sub æuo.
Inde aliud, sanctus Gabriel qui nuncius idem
Zachariæ fuerat, multo maiora uolutans,
Ad Mariam molitur iter, quæ sponsa marito,
Sed mage lecta Deo, mundi paritura salutem,
Virgo illibatum seruabat casta pudorem:
Cui postquàm insignis cœlesti forma decôre
Constitit ante oculos, uultus demissa pudicos,
Tinxit suffuso rutilantes sanguine malas.
Ille ait, O toto quem solis circulus ambit,
Quæq; fuere prius, quæ sunt, quæ deinde sequẽtur,
Virginibus cunctis felicior orbe puella,
Magno lecta Deo, mater dicaris ut eius,
Cuius & ille pater, felix age concipe pondus,
Impolluta uiro, coituq; immunis ab omni,
Verbo fœta Dei: corpus tua uiscera præstent
Illi qui cœlum, terras, mare, sidera fecit:
Qui semper fuit, & nunc est, & tempore in omni
Semper erit, mundi dominus lucisq; creator,
Et lux ipse poli: per te mortalia membra
Induet, atque oculos hominum cœtúsque subibit.
Imperturbatos tantarum in præmia laudum
Tolle animos, dabit ille tibi uiresq; fidemq;,

A Qui uoluit (nam cuncta regit nutuq; gubernat)
Filius esse tuus, Domini cum filius esset.
Dixerat, & uisus pariter terrasq; reliquit,
Assuetumq; sibi facili petit æthera uisu.
Implentur præcepta Dei, creditq; puella
Protinus, atq; auget meritum uitamq; priorem
Prompta fides: tacitis elementa latentia causis
Diuinum informant corpus, sacrandaq; crescit
Sarcina, cœlestem dominum pia confouet aluus.
Interea grauidã soboles, quãquam edita necdũ,
Instigat Mariam sanctam, ut progressa reuisat
Elisabeth, longo quæ iam uenerabilis æuo,
Dilectum domino puerum paritura gerebat.
Auscultat nato genitrix (uis tanta fidei:)
Et quo iussa uenit, mouit materna Iohannes
Viscera, & impleuit diuino pectora sensu.
Iam uates, necdum genitus, conclusus in aluo,
Iamq; propheta pius gesta & uentura uidebat.
Illa ubi concepto fulgentem lumine longè
Conspexit Mariam, celeri procul incita gressu
Obuia progreditur, uenerataq; brachia tendens,
Salue ô mater, ait, Domini, salue pia uirgo,
Immunis thalami, coitusq; ignara uirilis,
B Sed paritura Deum: tanti fuit esse pudicam,
Intactæ ut ferres titulos & præmia nuptæ.
Cur mihi non meritæ, nec tanto munere dignæ,
Officij defertur honos? cur gloria cœli
In nostros delata lares & uilia tecta,
Obscuris tantum lumen penetralibus infert?
Sed mitis placidusq; suis cultoribus adsit:
Præstitit hũc genitus, quem præstitit antè fauorẽ.
Dixit, & amplexus ulnis circundata iunxit,
Iamq; Deum uenerata, pio dedit oscula uentri.
Dic age nunc Iudæa nocens, & sanguine regis
Commaculata tui, uerbis si nulla priorum
Est adhibenda fides, sacros si fallere uates
Creditis, & Mosen ipsum, si fallere Dauid,
Impia peruersæ putat inclementia gentis,
Credite non genitis: materna clausus in aluo,
Quid uideat sancto matris docet ore Iohannes.
Quis precor hũc docuit, quem casto uiscere uirgo
Contineat, quantus maneat noua secula partus?
Sed sanctis abstrusa patent, nec uisa profanis.
Verum egressa modum latos petit orbita cãpos,
Atq; oblita mei procurrere longius audet.
Spero, erit ut possim firmato robore quondam
Hoc quoq; per spatium fortes agitare quadrigas.
Huc cœptum repetamus iter, mortalia dicat
Pagina mortalis, Dominum diuina loquantur.
Iamq; adeò exacto quantum natura iubebat
Tempore, matura puer inclitus editur aluo,
Et promissa Dei magna non credita pœna
Implet certa fides, & natus comprobat infans.
Conueniunt contingentes de more propinqui,
Vt puero ueterum de nomine ducta parentum
Aptent collatis quæsita uocabula causis:
Sed negat arbitrium cognatis esse relictum,
Cœlestis iussi per natum conscia mater.
Ergo placet dudum præclusa uoce silentem
Consuluisse patrem: promendi sola facultas
Indicij, quod lingua nequit, si littera signat.
Consulitur, sumit tabulas, scribitq; Iohannem:
Mirantur cuncti, nullumq; habuisse priorum
Præscriptum nomen recolunt de stirpe parentum.
Quantum sera fides ualuit: quia dextra notauit,
Quod mens crediderat, peccati pœna remissa est.
Soluuntur uinctæ laxata repagula linguæ.
Respondet iam uoce senex, proditq; propinquis
Tecta diu mandata Dei, spondetq; futura,
Dum transacta probat. talem fore quis dubitaret,
Quem domini iussis, naturæ lege remissa,
Insolito exortu nasci potuisse uideret?
Exemplum cunctis celebrandum incredulitatis
Ante oculos cunctis posuit, ut pœna parentis,
Vel uenia: atq; animis instat simul hinc metus, hinc (spes.
Labitur interea cunarum tempus, in ipsis
Extat diuini species manifesta uigoris.
Blanditiæ risusq; silent, incertaq; cessant
Murmura, serietas lasciui præuia sensus,
Iam tenera informat uenturis moribus ora.
Inde ubi prima puer stabili uestigia nisu
Fixerat, & certam signarent uerba loquelam:
Mos erat, aut sancti dicta auscultare parentis,
Aut antiquorum præclara ediscere facta,
Vel quas ipse Deus leges interprete Mose
Condiderat, sacri quas seruat pagina saxi.
Hæc & quæ teneram firmarent cætera mentem
Tractabat recolens: neq; enim ignorasse priora
Credendus, dederat Dominus cui nosse futura.
At postquàm robur membris accessit ab æuo:
(Nam mens plena deo tardos præuenerat annos)
Illa sibi iam tum statuit discenda, docere

Quae nequeunt homines: simul effugienda eiborũ,
Et potus sanctae contagia noxia uitae.
Tecta igitur sancti, quanquã immaculata, parentis
Deserit, ac turbas hominum coetusq; nocentes
Effugit, ac solas loca tendit ad inuia terras,
In quis se tantum mens impolluta uideret,
Liberaq; à curis, sacra ad praecepta uacaret.
Vestis erat curui setis conserta cameli,
Contra luxuriem molles duraret ut artus,
Arceretq; graues compunctio corpore somnos.
Hunc uilis rigidos ad lumbos zona ligabat:
Praebebant uictum facilem siluestria mella,
Pomaq;, & incultis enatae cautibus herbae,
Arentemq; sitim decurrens unda leuabat.

Quis locus hic uitijs? aditum quẽ praua cupido
Inueniet haec inter sacra ad penetralia mentis?
Quo peccet, qui nil cupiat? quo tendat iniqui
In latebras sensus, quisquis non indiget ullo?
Sic primi uixere homines, mundoq; recenti
Hos auctor dederat uentura in secula mores:
Inseruit donec sese malesuada uoluptas,
Ac secum luxus & amorem inuexit habendi:
Hinc odia, hinc lites, hinc fraus, hinc liuor & irae,
Caedes, arma, cruor, conflictus, praelia, mortes:
Hinc offensa dei, quam tartara saeua piabunt.

Verùm ego cur nimium cõmunes arguo culpas,
Immemor ipse mei, quem non commissa grauare,
Sed ueniam sperare decet? mirabimur immo
Rectius, inuictum nulliq; imitabile prisci
Exemplum secli, transgressum humana labore,
Semideumq; uirum, qui labe immunis ab omni,
Cùm sua tam saeuis cruciarit corpora poenis,
Praescripsit, quid nos uel post peccata deceret.
At postquàm inuictam firmans per talia mentem,
Exegit largum tempus, statuitq; reperta
Quae fuerant quaerenda, sibi uox edita coelo est.

Iam satis impensum spacij dilecte propheta,
Quo tibi prodesses, tempus tibi quae data sentis,
Vt prosint alijs, & quae iam perdita, seruent.
Perge igitur sanctas puri Iordanis ad undas.
Hic quicunque hominum uitae commissa prioris
Poenitet, & tandem sensu meliora uolutat,
Ablue confessum: quisquis tibi mente fideli
Crediderit, delere pio commissa lauacro,
Ille renatus erit, talis modo uita sequatur,
Quae probet ablutos uitam damnasse priorem.

Paruit auditis famulanti mente Iohannes. A
Protinus & ripas iussi descendit ad amnis.
Praedicat hic praecepta Dei sermone uerendo,
Infunditq; nouam credentum in corda salutem,
Diluit infusis credentum crimina lymphis,
Absoluitq; metus hominum, poenasq; remittit,
Atque ignem restinguit aquis, obliuia suadet
Errorum, praestatq; nouae noua corpora uitae.

O pater ô hominum rerumq; aeterne creator,
Quot gradibus parcit pietas tua? quis pater unquã
Sustinet erranti toties ignoscere nato?
Das genti sensum, quo uel bona uel mala noscant:
Non satis innectis seruandae uincula legis,
Proponisq; malis poenas, & praemia iustis.
Haec quoque quis spreuit? redeat quandoq; libebit,
In promptu uenia est: sanctum patet ecce lauacrũ,
Quod renouet uitam, ueteresq; oblitteret actus,
Quodq; nouos homines faciat. quid quaerimus ul-
Et tamen ulterior uenia est: uiolauerit ullus (tra?
Hoc quoque polluto prolapsus corpore donum,
Quanquam iam nimius longe processerit error,
Desinat & redeat, cùm se damnauerit ipse,
Absolui meruit: si poenitet, irrita culpa est.
O uerè, quod ais, pondus leue, quodq; cohaeret, B
Suaue iugum, toties homini cùm ignoscitur uni.
Et tamen erramus, finis nec criminis ullus
Humano generi: sed crescit laus tua, nam quo
Maior culpa rei, parentis gloria maior.
Grates ergo tibi referat mens omnis, & omnis
Lingua canat, quantũq; potest humana propago,
Si placuisse nequit, fieri uel grata laboret.
Panditur immensum, si demus uela, profundum
In laudes Pater alme tuas: sed conscia tanti
Mens oneris trepidat, propriasq; haud inscia uires
Consulit, & dignis potius dicenda relinquit.

Reddamur coeptis: opus hoc tibi sancte Iohãnes,
Quo renoues puras abluto corpore mentes,
Non haec prima dedit Domini sententia, qua te
Admonuit claram mittens per nubila uocem:
Secula multa prius sancti Deus ore locutus
Isaiae uatis, ueteris qui maximus aeui:
Mittam, ait, ante tuos oculos ô nate ministrum,
Qui sentosarum purgans concreta uiarum
Gressibus ille tuis, celsos subsidere montes,
Idem depressos faciet consurgere ualles:
Diriget hic quae praua, & leniet aspera, dura
Molliet,

A Molliet, & totum coget planescere mundum.
Tu'ne precor donum summi patris, alme Iohannes
Cum Christo promisse uenisti, teq; imputat ille
Qui misit natum? tune ô prædicte prophetis,
Nominis angelici tu participatus honore:
Per te prima dei sese elementia profert,
Prima tibi dandæ ueniæ permissa potestas:
Te cùm multa nouæ peterent miracula plebis,
De te Christus ait, concessum est uisere talem
Qualem nulla prius uiderunt secla prophetam;
Dico ego, qui solus quæ gesta gerendaq; noui,
Inter mortales dederit quos fœmina partus,
Quosq; dabit solenni hominum de more creatos:
Nullus erit possit qui se præferre Iohanni.
Hæc de te ille refert, qui quælibet intima cordis
Humani, & cunctos seclorum ex ordine tractus
Peruidet, ut quæ sunt oculis subiecta uidemus.

PAVLINVS AVSONIO,
Epistola prima.

Studijs sacris prophana posthabēda.

Qvid abdicatas in meam curam pater
Redire Musas præcipis?
Negant Camœnis nec patent Apollini
B Dicata Christo pectora.
Fuit ista quondam non ope, sed studio pari
Tecum mihi concordia,
Ciere surdum Delphica Phœbum specu,
Vocare Musas numina,
Fandiq; munus munere indultum Dei
Petere fonte, nemore, aut iugis.
Nunc alia mentem uis agit, maior Deus,
Aliosq; mores postulat.
Sibi reposcens ab homine munus suum
Viuamus ut uitæ patri,
Vocare uanis otio aut negotio,
Et fabulosis litteris
Vetat, suis ut pareamus legibus,
Lucemq; cernamus suam.
Quamuis sophorum, callida arsq; rhetorum, &
Figmenta uatum nubilent,
Qui corda falsis atq; uanis imbuunt
Tantumq; linguas instruunt,
Nihil adferentes ut salutem conferant,
Quod ueritatem detegat.
Quid enim tenere uel bonum aut uerum queant
Qui non tenent summæ caput?
Veri boniq; fomitem & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo uidet.
Hic ueritatis lumen est, uitæ uia,
Vis, mens, manus, uirtus patris,
Sol æquitatis, fons bonorum, flos Dei,
Natus Deo, mundi sator,
Mortalitatis uita nostræ, & mors necis,
Magister hic uirtutis est,
Deusq; nobis, atq; pro nobis homo
Nos induendo, se exuit.
Aeterna iungens homines inter & Deum
Interq; se commercia.
Hic ergo nostris ut suum præcordijs
Vibrauerit cœlo iubar,
Abstergit ægrum corporis pigri situm
Habitumq; mentis innouat.
Exhaurit omne, quod iuuabat antea,
Castæ uoluptatis uice,
Totoq; nostra iure Domini uindicat
Et corda & ora & tempora.
Se cogitari, intelligi, credi, legi,
Se uult timeri & diligi.
Aestus inanes quos mouet uitæ labor
Præsentis æui tramite,
Horret futuræ cum Deo uitæ fides,
Qui quas uidemus spernere,
Non ut prophanas abijcit aut uiles opes,
Sed ut magis caras monet,
Cœlis reponi creditas Christo Deo,
Qui plura promisit datis.
Contempta præsens uel mage deposita sibi
Multo ut rependat fœnore.
Sine fraude iustus aucta creditoribus
Bonus æra reddet debitor,
Multaq; spretam largior pecuniam
Restituet usura Deus.
Huic uacantem uel studentem & deditum
In hoc reponentem omnia,
Ne quæso segnem néue peruersum putes,
Ne crimineris impium.
Pietas abesse Christiano qui potest?
Namq; argumentum mutuum est
Pietatis, esse Christianum: & impij,
Non esse Christo subditum.
Hanc cùm tenere discimus, possum tibi
Non exhibere, id est patri

Cui cuncta sancta iure chara nomina
Debere me uoluit Deus.
Tibi disciplinas, dignitatem, litteras,
Linguae, & togae, et famae decus,
Prouectus, altus, institutus debeo
Patrone, praeceptor, pater.
Sed cur remotus tandiu degam arguis,
Pioq; motu irasceris:
Conducit istud, aut necesse est aut placet
Vel aliud horum quidquid est.
Ignosce amanti, si geram quod expedit.
Gratare, si uiuam, ut libet.

PAVLINVS AVSONIO,
Epistola II.

Defensio sui propter religionem susceptam.

Defore me patrijs tota trieteride terris
Atque alium me egisse uagis erroribus orbem,
Culta prius uestrae oblitum consortia uitae,
Increpitas sanctus mota pietate querelis:
Amplector patrio uenerandos pectore motus,
Et mihi gratandas saluis affectibus iras:
Sed reditum inde meum genitor te poscere nollem,
Vnde dari possit, reuocandum me tibi credam.
Cum steriles fundas, non ad diuina, precatus,
Castalidis supplex auerso numine Musis:
Non his numinibus tibi me patriaeq; reduces.
Quod datur in nihilū sine numine, nomina Musas
Surda uocas, & nulla rogas: leuis hoc feret aura,
Irrita uentosae rapiunt haec uerba procellae,
Quae non missa Deo, uacuis in nubibus haerent,
Nec penetrant superi stellantem regis in aulam.
Si tibi cura mei reditus, illum aspice et ora,
Qui tonitru summi quatit ignea culmina coeli,
Qui trifido igne micat, nec inania murmura miscet,
Quiq; satis coelo soles largitur et imbres.
Qui super omne, quod est, & in omni totus ubiq;,
Omnibus infuso rebus regit omnia Christo,
Quo mentes tenet atq; mouet, quo tempora nostra
Et loca disponit: quod si contraria uotis
Constituat nostris, prece deflectendus in illa est,
Quae uolumus. quid me accusas, si displicet actus?
Quae gero agente Deo, prius est fiat reus auctor,
Cui placet, aut formare meos, aut uertere sensus.
Nā mea si reputes, quae pristina, quae tibi nota,
Sponte fatebor enim modo me non esse, sub illo
Tempore qui fuerim, quo non peruersus habebar, A
Et peruersus eram falsi caligine cernens,
Stulta Dei sapiens, & mortis pabula uiuens.
Agnosci datur à summo genitore, nouari
Quod non more meo geritur, non arbitror istis
Confissus dicat mutatae in praua notandum
Errorem mentis, quoniam sim sponte professus.
Me non mente mea uitam mutasse priorem,
Mens noua me fateor flexit, mens nō mea quondā,
Sed mea nunc, auctore Deo, qui siquid in actu
Ingenióue meo sua dignum ad munia uidit,
Gratia prima tibi, tibi gloria debita cedet:
Cuius praeceptis partum est, quod Christus amaret.
Quare gratandū magis est tibi, quàm queritandū,
Quod tuus ille, tuis studijs & moribus ortus
Paulinus, cui te non inficiare parentem,
Nec modo cum credis peruersum, sic mea uerti
Consilia ut sim promeritum Christi fore, dum sum
Ausonijs feret ille tuae sua praemia laudi,
Deq; tua primum tibi deferet arbore pomum,
Vnde precor meliora putes, ne maxima perdas
Praemia, detestanda tuis bona fontibus orta. (pantū
Non etenim mihi mens uaga nunc, neq; partici
Vita fugax hominum, Lyciae quas scribis in antris B
Pegaseum uixisse equitem: licet auia multi
Numine agente colant, clari uelut antè sophorum
Pro studijs Musisq; suis, & nunc quoque castis
Qui Christū sumpsere animis, habitare frequentēt
Non inopes animi, neque de feritate legentes
Desertis habitare locis, sed in ardua uersi
Sidera, spectantesq; Deum ueriq; profunda
Perspicere intenti de uanis libera curis,
Otia amant, strepitusq; fori rerumq; tumultus,
Cunctaq; diuinis inimica negotia donis,
Et Christi imperijs & amore salutis, abhorrent,
Speq; fideq; Dei sponsa mercede sequuntur.
Quam referet certus non desperantibus auctor.
Si modo non uincat uacuis praesentia rebus,
Quaeq; uidet, spernat: quae nō uidet, expetat ut mēs:
Namque caduca patent, nostris aeterna negantur
Visibus, & nūc spe sequimur, quod mente uidemus,
Spernentes uarias rerum spectacula formas,
Et male corporeos bona sollicitantia uisus.
Attamen haec illis seclis sententia uisa est,
Tota quibus iam lux patuit ueriq; boniq;
Venturi aeternum secli, & praesentis inane.

At

A At mihi non eadem cui gloria, cur eadem sit
Fama, fides ueri, par est, sed amœna colenti
Nunc etiam et blanda posito locupletis in arca
Littoris, unde hæc iam tam festinata locorum
Inuidia est? utinam iustus me carpere liuor
Incipiat, Christi sub nomine probra placebunt.
Non patitur tenerũ mens numine firma pudorem,
Et laus hic contempta, redit mihi iudice Christo.
Ne me igitur uenerande parens bis, ut malè uersum,
Increpites studijs, neq; me uel coniuge carpas,
Vel mentis uitio, non anxia Bellerophontis
Mens est, nec Tanaquil mihi, sed Lucretia coniunx.
Nec mihi nunc patrij est (ut uis) obliuio cœli,
Quin summum suspecto Deum quem qui colit unũ,
Hic uerè memor est cœli: crede ergo paterni
Nec cœli immemores, nec uiuere mentis egentes,
Humanisq; agitare locis, studia ipsa piorum
Testantur mores hominũ, nec enim impia summum
Gens poterit nouisse Deum, sit multa locorum
Multa hominum in studijs, multa experiẽtia legum.
Quæ regio agresti ritu caret? aut quid in istis
Improbitas aliena nocet? quid tu mihi uastos
Vasconiæ saltus, et ninguida Pyrenei
B Obijcis hospitia? in primo quasi limine fixus
Hispanæ regionis agam, nec sit locus usquam
Rure uel urbe mihi, summum qua diues in orbem
Vsque patet, mersos spectans Hispania soles.
Sed fuerit fortuna, iugis habitasse latronum,
Non lare barbarico rigui, mutatus in ipsos,
Inter quos habito socia feritate, colonos.
Non recipit mens pura malũ, neque leuibus hærent
Inspersæ fibris maculæ, si Vascone saltu
Quisquis agit purus sceleris uitam inter iniquos,
Nulla ab inhumano morum contagia ducit
Hospite: sed mihi cur sit ab illo nomine crimen
Qui diuersa colo, ut colui, loca iuncta superbis
Vrbibus, et lætis hominum celeberrima cultis?
Ac si Vasconicis mihi uita fuisset in oris,
Cur non more meo potius formata ferinos
Poneret in nostros migrans gens barbara ritus?
Ante habitos mores, nec semper flectere uitam
Crimen habet, nanq; est laudi bene uertere, cum me
Immutatum audis, studium officiumq; require
Si prauo rectum, si religiosa prophanis,
Luxurie parcum, turpi mutatur honestum.
Segnis, iners, obscurus ago, miserere sodalis
In mala peruersi, blandum licet ira parentem
Exciret, lapsum ut rectis instauret amicum
Moribus, et monitu reparet meliora seuero.
At si forte itidẽ quod legi, et quod sequor, audis
Corda pio uouisse Deo, uenerabile Christi
Imperium docili pro credulitate loquentis
Persuasumq; tenens, monitis æterna parari
Præmia mortali damnis præsentibus empta,
Non reor hoc sancto sic displicuisse parenti,
Mentis ut errorem credat, sic uiuere Christo.

PAVLINVS AVSONIO,
Epistola III.

De constantia in amore.

Continuata meæ durare silentia linguæ,
Te nunquam tacito, memoras, placitamq; latebris
Desidiam exprobras, neglectæq; insuper addis
Crimen amicitiæ, formidatamq; iugalem
Obijcis, et durum iacis in mea uiscera uersum.
Parce precor lacerare tuum, nec amara paternis
Admiscere uelis, ceu melli absynthia, uerbis.
Cura mihi semper fuit et manet, officijs te
Omnibus excolere, affectu obseruare fideli.
Non unquàm tenui saltem tua gratia næuo
Commaculata mihi est, ipso te lædere uultu
Semper, & incauta timui uiolare figura.
Composui, et læto formaui lumine frontem,
Neque uel à tacito contractam pectore nubem
Duceret in sanctum suspectio falsa parentem.
Hoc mea te domus exemplo coluitq; colétq;,
Inq; tuum tantus nobis consensus amore est,
Quantus & in Christum, connexa mente colendũ.
Quis tua quæso tuus obduxit pectora liuor?
Quorum more pias facilis tibi fama per aures
Irrupit, populisq; animum, contraq; uetustam
Experta pietate fidem, noua uulnera mouit?
Læderet ut natis placidum malesuada parentem?
Sed mihi non fictæ mens conscia simplicitatis,
Nec patris inculti pietas rea respuit omne
Immeritum, & falso perstringi crimine non fert.
Immunis merito grauius uiolatur iniquo.
Vulnera tam tenera offensæ, quàm libera culpæ.
Discussisse iugum quereris me, quo tibi doctis
Iunctus eram studijs. hoc nec gestasse quidem me
Assero, namque pares subeunt iuga, nemo ualentes
Copulat infirmis, neque sunt concordia frena,
Si sit compulsis mensura iugalibus impar.

Si uitulum tauro, uel equum committis onagro,
Si confers fulicas cygnis, & aëdona parrae,
Castaneis corylos aeques, uiburna cupreßis,
Me compone tibi, uix Tullius & Maro tecum
Sustineant aequale iugum: si iungar amore,
Hoc tantum tibi me iactare audebo iugalem,
Quo modicum socijs magno contendit habenis
Dulcis amicitia aeterno mihi foedere tecum
Et paribus semper redamandi legibus aequa.
Hoc nostra e ceruice iugum non saeua resoluit
Fabula, non terris absentia longa diremit,
Nec perimet, toto licet abstrahar orbe uel aeuo,
Non animo diuisus agam, prius ipsa recedet
Corpore uita meo, quàm uester pectore uultus.
Ego te per omne, quod datum mortalibus,
Et destinatum seculum est
Claudente donec continebor corpore,
Discernar orbe quolibet, A
Nec corde longum, nec remotum lumine
Tenebo fibris insitum.
Videbo corde, mente complectar pia
Vbique praesentem mihi.
Et cùm solutus corporali carcere,
Terraq; prouolauero,
Quo me locarit axe communis pater,
Illic quoq; animo te geram.
Neq; finis idem, qui meo me corpore
Et amore laxabit tuo.
Mens quippe lapsis quae superstes artubus
De stirpe durat coeliti,
Sensus necesse simul & affectus suos
Aequè ut uitam teneat suam,
Et ut ores sic obliuisci non capit,
Perenne uiuat & memor.

AMOENI ENCHIRIDION VETERIS ET NOui Testamenti.

DE VETERE TESTAmento.

Adam & Eua.

Va columba fuit tum candida, nigra deinde
Facta, per anguinum malesuada fraude uenenum.
Tinxit & innocuum maculis sordentibus Adam.
Dat nudis ficulna draco mox tegmina uictor.

Abel et Cain.

Fratrum sacra Deus nutu distante duorum
Aestimat, accipiens uiua, & terrena refutans.
Rusticus inuidia pastorem sternit, in Abel (Cain.
Forma animae exprimitur, caro nosta in munere

Arca Noë.

Nuncia diluuij iam decrescentis, ad arcam
Ore columba refert ramum uiridantis oliuae:
Coruus enim ingluuie per foeda cadauera captus
Haeserat, illa datae reuehit noua gaudia pacis.

Ilex Mambrae.

Hospitiũ hoc Domini est, ilex ubi frondea Mã-
Armentale senis protexit culmen, in ista (bre
Risit Sarra casa, sobolis sibi gaudia sera
Ferri, & decrepitum sic credere posse maritum.

Monumentum Sarae.

Abraham mercatur agrum, quo conderet ossa B
Coniugis, in terris quoniam peregrina moratur
Iusticia atq; fides: hoc illud millibus emptum
Spelaeum, sanctae requies ubi parta puellae est.

Somnium Pharaonis.

Bis septem spicae, uaccae totidem, Pharaoni
Per somnum uisae, portendunt dispare forma,
Vberis, atq; famis duo per septennia tempus
Instare, hoc soluit patriarcha, interprete Christo.

Ioseph à fratribus agnitus.

Venditus insidijs fratrum puer, ipse uicißim
Cratera in fratris sacco clàm praecipit abdi,
Vtq; reos furti Ioseph tenet, auctio fallax
Proditur, agnoscunt fratrem, uaniq; pudescunt.

Ignis in rubo.

Sentibus insultans Deus igneus ore corusco
Compellat iuuenem, pecoris tunc forte magistrum.
Ille capit iussus uirgam, fit uipera uirga,
Soluit uincla pedum, properat Pharaonis ad arcẽ.

Iter per mare.

Tutus agit uir iustus iter, uel per mare magnum,
Ecce Dei famulis scißum freta rubra dehiscunt,

Cum

A Cum peccatores rabidos eadem freta mergant,
Obruitur Pharao, patuit uia libera Mosi.

Moses accipit legem.

Fumat montis apex diuinis ignibus, in quo
Scripta decem uerbis saxorum pagina, Mosi
Traditur, ille suos suscepta lege reuisit,
Forma sed his uituli solus Deus, et Deus aurum.

Manna & Coturnices.

Panibus angelicis albent tentoria patrum,
Certa fides facti, tenet urceum aureus exin
Seruatum Manna: ingratis uenit altera nubes,
Atq; auidos carnis saturat congesta coturnix.

Serpens Aeneus in eremo.

Feruebat uia sicca eremi serpentibus atris,
Iamq; uenenati per liuida uulnera morsus
Carpebant populum, sed prudens aere politum
Dux cruce suspendit, qui uirus temperet anguem.

Lacus deserti amarus.

Aspera gustatu populo sitiente lacuna
Tristificos latices stagnanti felle tenebat,
Moses sanctus ait, lignum date, gurgitem in istum
Coniicite, in dulces uertentur amara sapores.

Fontes duodecim & palmae septuaginta.

B Deuenere uiri Mosi duce, sex ubi fontes,
Et sex forte alij, uitreo de rore rigabant,
Septenas decies palmas, qui mysticus Helim
Lucus, apostolicum numerum libris quoq; pinxit.

Lapides duodecim in Iordane.

In fontem refluó Iordanis gurgite fertur,
Dum calcanda Dei populis uada sicca relinquit,
Testes bisseni lapides, quos flumine in ipso
Constituere patres, ad formam discipulorum.

Domus Raab.

Procubuit Hierico, sola astant atria Raab,
Hospita sanctorum meretrix, tanta est fidei uis.
Incolumi secura domo spectabile coccum
Ignibus aduersis in signum sanguinis offert.

Samsonis Leo.

Inuictum uirtute comae Leo frangere Samson
Aggreditur, necat ille feram, sed ab ore Leonis
Mella fluunt, maxilla asinae fontem uomit ultro:
Stulticia exundat lymphis, dulcedine uirtus.

Samsonis uulpes.

Tercentū uulpes Samson capit, ignibus armat;
Pone faces caudis circumligat, in sata mittit.
Allophylum, segetesq; cremat quae callida uulpes
Nunc heresis flammas uiciorum spargit in agros.

Dauid pastor.

Dauid paruus erat, fratrum ultimus, & modo (Iesse
Cura gregis, citharam formans ad ouile paternū,
Inde ad delicias regis, mox horrida bella
Conserit, et funda sternit stridente Goliam.

Dauid rex.

Regia mirifici fulgent insignia Dauid,
Sceptrū, oleū, cornu, diadema, et purpura, et ara.
Omnia conueniūt Christo, chlamys, atque corona,
Virga potestatis, cornu crucis, altar oliuum.

Aedificatio Templi.

Aedificat templum sapientis per Solomonis
Obsequium, regina Austri graue congerit aurum.
Tēpus adest, quo templū hominis sub pectore Chri-
Aedificet, quod gaza colentū barbara ditet. (stus

Filij Prophetarum.

Forte prophetarum nati dum ligna recidunt
Fluminis in ripa, cecidit discussa bipennis,
Gurgite submersum est ferrū, sed mox leue lignum
Iniectum stagnis, ferrum reuocabile fecit.

Captiuitas Israel.

Gens Ebraeorum peccamine capta frequenti,
Fleuerat exilium dirae Babylonis ad amnes:
Tum patrios cantare modos praecepta recusat,
Organaq; in ramis salicis suspendit amarae.

Domus Ezechiae regis.

Hic bonus Ezechias meruit ter quinq; per annos
Praescriptum proferre diem, legemq; obeundi
Tendere, tot gradibus, quot uespera texerat unda
Lumine perfusis, docuit sol uersus in ortum.

DE NOVO TESTAMENTO.

Gabriel ad Mariam.

Aduentante Deo descendit nuncius alto
Gabriel patris ex solio, sedemq; repente
Intrat uirgineam, sanctus te spiritus, inquit,
Implebit Maria, Christum paries sacra uirgo.

Ciuitas Bethleem.

Sancta Bethlem caput est orbis, quae protulit Ie-
Orbis principiū, caput ipsum principiorū. (sum
Vrbs hominem Christū genuit, qui Christus agebat
Antè Deus, quàm sol fieret, quàm lucifer esset.

Magorum munera.

Hic preciosa Magi sub uirginis ubere Christo
Dona ferunt puero, myrrhaeq; et thuris, et auri.

Miratur genitrix, tot casti uentris honores,
Seq; Deum genuisse, hominē, regemq; supremum.

Angeli ad pastores.

Peruigiles pastorum oculos uis luminis implet
Angelici, natum celebrans ē uirgine Christum.
Inueniunt tectum pannis, præsepe iacenti
Cuna erat, exultant alacres, & numen adorant.

Infantum in Bethleem cædes.

Impius innumeris infantum cædibus hostis
Perfurit Herodes, dum Christum quærit in illis.
Fumant lecteolo paruorum sanguine cunæ,
Vulneribusq; madent calidis pia pectora matrum.

Christus in Iordane baptizatur.

Perfundit fluuio, pastus Baptista locustis,
Siluarumq; fauis, & amictus ueste cameli,
Tinxerat & Christum, sed spiritus æthere missus
Testatur tinctum, qui tinctis crimina donet.

Pinna templi.

Excidio templi ueteris stat pinna superstes,
Structus enim lapide ex illo manet angulus, usq;
In seclum secli, quem spreuerunt ædificantes,
Nunc caput est templi, et lapidum cōpago nouorū.

Vinum ex aqua factum.

Fœdera coniugij celebrabant auspice coetu,
Forte Galilæis deerant iam uina ministris,
Christus uasa iubet properanter aquarijs lymphis
Impleri, inde meri ueteris perfunditur unda.

Piscina Siloa.

Morborum medicina latex, quem spiritus oris
Eructat uarijs, fusam ratione latenti,
Siloam uocitant, sputis ubi collita cæci
Lumina, saluator iussit de fonte lauari.

Cædes Ioannis.

Præmia saluatrix poscit funebria uirgo
Ioannis caput, abscissum quod lance reportat.
Incestæ in gremium matris, fert regia donum
Psaltria, respersis manibus de sanguine iusto.

Christus per mare ambulat.

It mare per mediū Dominus, fluctusq; liquentes
Calce terens, iubet instabili descendere cymba
Discipulum, sed mortalis trepidatio plantas
Mergit, at ille manum regit, & uestigia firmat.

Dæmon missus in porcos.

Vincla sepulchrali sub carcere ferrea dæmon
Fregerat, erumpit, pedibusq; aduoluitur Iesu.
Ast hominē Dominus sibi uendicat, & iubet hostē A
Porcorum furiare greges, ac per freta mergi.

Quinq; panes & duo pisces.

Quinq; Deus panes fregit, piscesq; gemellos,
His hominum largē saturauit millia quinq;.
Implentur minimo micarum fragmine corbes
Bisseni, æternæ tanta est opulentia mensæ.

Lazarus suscitatus.

Conscius insignis facti locus in Bethania,
Vidit ab inferna te Lazare sede reuersum.
Apparet fractis scissum foribus monumentum,
Vnde putrescentis redierunt membra sepulti.

Ager sanguinis.

Campus Acheldemach sceleris mercede nefandi
Venditus, exequias recipit tumulosus humandas.
Sanguinis hoc preciū est Christi, Iudas enim⁹ arctat
Infelix collum laqueo, pro crimine tanto.

Domus Caiphæ.

Impia blasphemi cecidit domus alta Caiphæ,
In qua pulsata est alapis facies sacra Christi.
Hic peccatores manet exitus, obruta quorum
Vita ruinosis tumulis sine fine iacebit.

Columna ad quam Christus est flagellatus. B

Vinctus in his Dominus stetit ædib. atq; colūnis
Annexus, tergum daret ut seruile flagellis.
Perstat adhuc, templumq; gerit ueneranda colūna,
Nosq; docet cunctis immunes uiuere flagris.

Passio Saluatoris.

Traiectus per utrunq; latus, laticē atq; cruorem
Christus agit, sanguis, uictoria: lympha, lauacrum
Tūc duo discordāt crucibus hinc inde latrones (est.
Contiguis, negat ille Deum, fert iste coronam.

Sepulchrum Christi.

Christū non tenuit saxū, non claustra sepulchri,
Mors illi deuicta iacet, calcauit abyssum:
Sanctorum populus superas simul iuit ad oras,
Seq; dedit multis tactuq; oculisq; probandum.

Mons Oliueti.

Montis oliuiferi Christus de uertice sursum
Ad patrem redijt, signans uestigia pacis.
Frondibus æternis præpinguis liquitur humor,
Qui probat infusum terris de chrismate donum.

Passio Stephani.

Primus init Stephanus mercedē sanguinis, imbri
Afflictus lapidum, Christum tamen ille cruentus

Inter

A Inter saxa rogat, ne sit lapidatio fraudi
Hostibus, ô primæ pietas miranda coronæ.

Porta speciosa.

Porta manet templi, speciosam quā uocitarunt,
Egregium Solomonis opus, sed maius in illa
Christi opus emicuit, nam claudus surgere iussus
Ore Petri, stupuit laxatos currere gressus.

Visio Petri.

Somniat illapsum Petrus alto ex æthere discum
Confertum omnigenis animalibus, ille recusat
Mandere, sed Dominus iubet omnia mūda putare.
Surgit, & immundas uocat ad mysteria gentes.

Paulus uas electionis.

Hic lupus antè rapax uestitur uellere molli,
Saulus qui fuerat, fit adempto lumine Paulus.
Mox recipit uisum, fit apostolus, ac populorum
Doctor, & ore potens coruos mutare columbis.

Apocalypsis Ioannis.

Bis duodena senum sedes, citharis paterisq́;,
Totq́; coronarum fulgens insignibus, agnum
Cæde cruentatum laudat, qui euoluere librum,
Et septem potuit signacula pandere solus.

RVSTICI HELPIDII V. C. EX INLVSTRIS EX QVAESTORIS, Historiarum Testamenti Veteris & Noui.

Eua à diabolo seducta.

Væ, uiperea uetitū decerpere pomum
Inuidus, arte parat, tantæ quæ nescia fraudis
Credidit infelix socio peritura marito.

Angeli ad Mariam aduentus.

B Angelus illæsum Mariæ per somnia Ioseph
Connubium seruare monet: hic dote repleta
Spiritus hoc quod sit flagrans, salutatur honore.

Adam & Eua de Paradiso pelluntur.

Pellibus accincti, peccati signa ferentes,
Pœnarum famuli linquunt felicia regna,
Semper amica pijs peccantes respuit aula.

Latro in paradisum introducitur.

Sacrati nemoris, Domino per amœna uireta
Felix latro duce, hospitium uitale meretur,
Fortificata fides uincit tot crimina uitæ.

Noa arcę, precepto Domini, includit omnia.

Hic uolucres, armēta, uiros, genus omne ferarū,
Nequid diluuij perdat uiolentia, Noë
Colligit, atque unam, tot condita, condit in arcam.

Petro uisio de cœlo ostenditur.

Reptiliū pecudumq́; genus, cunctasq́; uolucres
Discus habet, quæ cuncta iubet pater edere Petrū,
Nil cōmune putans, quod mundum fecerat auctor.

Turris confusionis destruitur.

Extruit immensis opibus uesania turrim,
Sed fecit ora Deus, summus discordia rector.
Ne quid stulta manus supra sua iura pararet.

Petrus & apostoli uarijs loquuntur linguis.

Consona diuersas fundit narratio linguas,
Barbara quæq; suam cognoscit natio uocem,
Quam sacer humano præfatur spiritus ore.

Ioseph à fratribus uenditur.

Hic coniurati germanum uendere fratres
Cogit liuor edax, prosunt contraria iustis
Hoc opus est diuinum, ut qui modò uendit, adoret.

Christus à Iuda uenditur.

Nummi dira fames compellit uendere Iudam
In pœnam regale caput, commercia tanti
Sanguinis, exiguo peragit mens improba lucro.

Abraham filiū ad immolandū ducit.

Cedis in expensas fert hostia propria lignum,
Nam carum genitor pignus mactare paratus
Ducit Abram: fidei meritum est, nec parcere nato.

Christus ducitur crucifigendus.

Gestit honorandū cūctis manus inclita lignum,
Quo se sancta finit suspendi uictima mundi:
Tollitur, ut miseris reddat mors una salutem.

Coturnices & manna datur Iudæis.

Hic auidos carnis missa ortygometra refecit,
Immeritosq́; replet cœlestis copia panis:
Nam dignis, quem quisq; uelit, dat māna saporem.

Septē panibus Christus quatuor millia hominum pascit.

Panibus hic septem populorum millia pascit

C

Quatuor, & pauci saturant conuiuia pisces:
Nam bis sex sportas panis fragmenta repleruut.

Moses ascendit in montem.

Veridicæ Moses pandit penetralia legis,
Quæ summus cunctis unus sit rector & idem,
Nec diuisa regit mundum, sed sola potestas.

Christus in monte docet.

Montis ualle sedēs, graue & immutabile uerbū
Et pia iustitiæ populis præcepta profatur,
Quaq; it, quā pergit, sese sapientia monstrat.

Martha & Maria.

Arguit immeritis consortem Martha querelis,
Quod uacet officio, cui uerax arbiter, inquit
Cura Dei, melior domus, & magis utilis illi.

Centurio ad Christum.

Heu mihi saluator, saluari seruus anhelat:
Non ego sum dignus, cuius tu tecta capessas,
Sed uerbo sanare potes, nam sufficis absens.

Ex aqua Christus uinum facit.

Insipidi quondam latices elementa, saporem
Flagrantis sumpsere meri, nam prouidus auctor
Munera lætitiæ, uirtutum exordia fecit.

Mulier à Christo curatur.

Dat dextram miseris, miserans attollitq; amicē,
Quam longinqua sui curuarant tormina morbi,
Surgit recta fides, credentis mundaq; mens est.

Mulier à profluuio sanatur.

Hæc mulier tactu uestis furata salutem est,
Siccauitq; fides uenas, fluuiumq; pudendum:
Pulchra fides, cui uis cogendi magna Tonantem.

Christus resuscitat uiduæ filium.

Mœrebat genitrix ignara mente cadauer,
Cui mundiq; hominumq; salus, in limine portæ
Obuia cum uenit, luctus in gaudia uertit.

Zachæum Christus uidet in arbore.

Dulcis honor Domini Zachæo fulsit amico,
Maiestate sonans: hodie mihi proficis hospes,
Ad maiora dehinc ramis descende relictis.

Lazarus à morte reuocatus.

Lazarus hic iterum proiecta morte resurgit,
Et pariunt animas mutata lege sepulchra,
Qui uitam functis scit uerbo reddere, uita est.

RVSTICI HELPIDII A carmen,

De Christi Iesu beneficijs.

Conditor omnipotēs rerum, mēs unica summi
Et proles æterna Dei: quia gloria patris,
Ac uerbi fœcundus honor, quo cærula ponti
Diffudit, solidauit humum, suspendit olympum,
Quæ loca iussa tenent: etiam discordia fidas
Conseruant elementa uices, paretq; recepto
Sole dies, lunamq; dies patiuntur in ortus
Atq; obitus remeare suos, nec cedere luci
Astra negant, propriosq; ferunt ignescere cursus,
Et contenta citæ decrescere cornua lunæ.
Hoc uerbo, quo tanta sator sibi regna parauit,
Te quoq; regnorum socium natumq; probauit.
Quem pariter conuexa tremunt, semperq; paratā
Ter celebrat laus nostra fidē, quia tēporis expers
Cum genitore sedes: quid enim tibi defuit unquam,
Aut patris plus esse potest, quibus unica semper
Patria maiestas dominatur, nomina regnant?
Semper enim socio cultu celebrandus habetur,
Spiritus, imperiumq; gerens, uiget una potestas,
Tam cœpto quàm fine carens, idemq; per omnes
Et communis honos merito, inter tristia terræ B
Gessisti cœleste decus, dignatus utrasq;
Ostentare uices: nil matris corpore maior,
Nil patris uirtute minor, nunquam ætheris absens,
Nunquā sumpta semel pro nobis mēbra relinquēs,
Semper ubiq; potens, adsis precor, & mea ductor
Corda regas, animæq; animos & gaudia dones,
Expugnare luem uitiorum, & uincere tandem
Si quid prauus amor, si quid ferus imperat ardor.
Quidquid turpe loqui, quidquid committere sæuū,
Quod mihi uel cuiquā noceat, quod morib. obstet,
Vinclaq; perpetuis captiuet pectora pœnis
Lapsibus indulgens uenia, quos primus in omnem
Seruandi leges, & uitæ prouidus auctor,
Iudicio miserante leues, ut mitius angar:
Pœniteat peccasse tibi, & tibi corrigar obses.
Parcendi uindicta reos cape munera quæso,
Oris egena mei, nil dignum laude canentis,
Vota magis quàm dona probes, nec uatibus istas
Annumeres, fundi doctas erroribus artes,
Quas Aganippeæ Permessius accola lymphæ,
Hausto fonte ciens, uana dulcedine captæ
Babula mentis habet, sese; oblectat inani
Murmure,

A *Murmure, quo blandi sit pollens carminis ore.*
Hinc etiam nostro nugata est schema dolori,
Garrula mendosis fingens satyromata Musis,
Falleret ut trepidos cantatrix pagina questus:
At tibi mens confessa patet, tibi fundit anhelans
Seria lingua preces, & sobria uerba fatigat.
Tu Dominus, tu uerus honos ac gloria perpes,
Atq; opifex rerum, tu spes manifesta reductæ
Exemplumq́; capax animæ: tu uictor & hæres
Corporis occidui, post idem & membra superstes,
Post inferna Deus, & post mortalia uiuus.
Tu diuina salus, strepitus miseratus amaros
Ac morbos furiasq́; dolens, & crimina læsi
Sanguinis, in nostros passus descendere uisus,
Atq; hominem miscere Deo, mox conscia ueri
Exhibuit documenta fides, prædictaq́; priscis
Temporibus, stupuit miracula subditus orbis.
Et cui terra iacet pelagus silet, atq; coruscis
Obsequijs seruire minor uix sufficit æther,
Calcatisq́; celer famulatur nubibus axis:
Hunc grauidante Deo mortalis nescia fœtus,
Virginitas fœcunda tulit, partuq́; pudico
Expletum est pietatis opus. nec enim ederet ortum
B *Vulgaris natura nouum, coramq́; pateret*
Maiestatis apex, si nil mirabile terris,
Ignotumq́; daret, nec tanti pignora fœtus
Enituere simul, nam claro sidere mundus
Irradians rutilæ lucis cognouit honorem
Auctorem peperisse suum, qui nobilis æui
Inchoamenta gerens, fragiles processit in artus.
Protinus assumptis tolerans data tempora mē-
Quē nil ante fuit, nec enim extat origo creati (bris,
Principij, nasci quod post Deus omnia posset,
Quæ genuit cum patre, & cum spiramine magno.
Et triplex in laude uiget, semperq́; uigebit,
Excoluit diuina pijs cunabula sancta,
Fulgentem super astra uidens, quem terra leuauit.
Gens Chaldæa Deum cum sanctæ prædita flammæ
Lumine, monstratumq́; polis prosecuta nitorem,
Promeruit te nosse, prior uentura dicatis,
Per speciem documenta ferens, dat munera, regi
Diuitias, dat thura Deo, myrrhamq́; sepulchro,
Illic omniparis succreuit gloria uerbi,
Lætaq; uina thoris, & fercula reddita mensis:
Obstupuit populus cumulatis lancibus hospes,
Pronuba congestis dapibus conuiuia ducens.
Tu tenui tactu tenebrosæ frontis inanes
Iussisti lucere sinus, ruptisq́; latebris
Conceptos gaudere dies, ac nocte fugata
Monstrifici uultus, fecisti lumina cæco.
Per te summe pater, uulsis compagibus æger
Vix anima residente redit. quin mortua funus
Ossa trahens uerbi sanum uirtute, receptis
Viribus exiluit: nam iam quia lapsa manere
Non poterat, duro subiecit colla grabato.
Tu morbos cohibere potens, pulsisq́; sepulchri
Luctibus, atque animis uitæ reuocare cadauer,
Confractiq́; trucis calcare repagula lethi,
Vnius ut uultu redeunte, capesseret orbis,
Quid cunctis conferre suis tua dextra pararit.
Nec nobis fundasse solum, grauidare nouales,
Effudisse comas siluis, & gramina pratis,
Subiecisse feras, uarios renouare liquores,
Alitibus reserare auras, & piscibus undas
Contentus, nostrumq́; genus ratione sagaci
Et forti munisse manu, perq́; astra leuatum
Erexisse caput, motus manantibus olim
Subuenis, & primi medicata labe reatus,
Extinctas animas, & corpora functa reducis
In cœlum, legesq́; pias: non suauibus herbis
Messis & emeritæ, nec mollis uestis honore,
Fulgida Sidonij quam polluit unda ueneni,
Pellibus aut Libycis redimens, aut mercibus Indis,
Progeniem stirpemq́; tuam, sed sanguine sacro
Et precio magno donas, qui lubrica mores
Inter membra docens, ut uitam reddere posses,
Vicisti culpas meritæ pro crimine carnis,
Laudem carnis agens, per tot contagia purus.
Præq́; homine exultans, hominis perferre dolores
Et mortem pro morte pati, persoluere signum
Culminis ætherei, pro nostri funere ligni.
Ex quo pœna prior naturæ iura momordit,
Rumpentis monitus, & iussa uerenda parentis,
Artificisq́; sui, cui iugiter esse precandum
Extensis manibus, mœrenti in funere tensæ
Monstrauere manus, ut uiuax gloria terris
Assereret, tormenta crucis, nec quisq; recuset
Pro Domino tolerare libens, constantibus ulnis,
Quod Dominus pro plebe tulit: nec dicere fas est
Sensibus exiguis, quanto celebratur honore
Gratia, quæ sacri reserans penetralia fontis,
Prouocat ad ueniam cunctos, meliusq́; renasci

Posse dedit, superasq; fores & limina pandit,
Ad mundi potioris iter, regnumq; perenne
Cœlestis patriæ: iam non hic arida febris,
Non sitis, aut uiolenta fames, non flamma timoris,
Nec bellum, nec morbus erit, nec iniqua potestas
Sæuiet, aut ferro quisquam exercebit adempto
Ius sceleris, raptorue nocens dominabitur ullus

Sancta sede, pij portabunt præmia mores, A
Et fidus splendebit amor, uiridisq; iuuentus,
Non reptans tacitos infantia conteret annos,
Curua nec exucto sulcabitur ore senectus:
Sola quies læta in stabili lætabitur æuo.
Credimus & placida Domini pietate fruemur,
Hic quoq; iusticiæ, & sperantes munera uitæ.

L. COELII LACTANTII FIRMIANI,

De beneficijs suis Christus.

Visquis ades, medijq; subis in limina templi,
Siste parum, insontemq; tuo pro crimine passum,
Respice me, me conde animo, me in pectore serua:
Ille ego, qui casus hominum miseratus acerbos,
Huc ueni, pacis promissæ interpres, & ampla
Communis culpæ uenia: hic clarissima ab alto
Reddita lux terris, hic alma salutis imago,
Hic tibi sum requies, uia recta, redemptio uera,
Vexillumq; Dei, signum & memorabile fati.
Te propter, uitamq; tuam, sum uirginis aluum
Ingressus, sum factus homo, atq; horrentia passus
Funera, nec requiem terrarum in finibus usquam
Inueni, sed ubiq; minas, & ubiq; labores.
Horrida prima mihi in terris magalia Iudæ
Hospicia in partu, sociæq; fuere parenti:
Hic mihi fusa dedit bruta inter inertia primum
Arida in angustis præsepibus herba cubile.
In Pharijs primos uixi regionibus annos,
Herodis regno profugus, reliquosq; reuersus
Iudæa: semper ieiunia, semper & ipsam
Pauperiem extremam, et rerum inferiora secutus,
Semper agens monitis humana salubribus, almæ
Ingenia ad studium probitatis: aperta salubri
Plurima doctrinæ iungens miracula: quare
Impia Hierusalem rabidis exercita curis
Inuidiæ, sæuisq; odijs, & cæca furore
Insonti est pœnis lethalibus ausa, cruentam
In cruce terribili mortem mihi quærere, quæ si
Latius ipse uelis distinguere, sicq; per omnes
Ire iuuet gemitus, mecum & sentire dolores:
Collige consilia, insidiasq;, meiq; nefandum
Sanguinis innocui precium, & simulata clientis
Oscula, & insultus, & sæuæ iurgia turbæ.
Verbera præterea, & prōptas ad crimina linguas,
Finge animo & testes, & cæci infanda Pilati
Iudicia, ingentemq; humeros, & fessa prementem
Terga crucē, atq; graues horrenda ad funera gressus.
Nunc me, nunc uerò desertum, extrema secutū
Supplicia, & dulci procul à genitrice leuatum,
Vertice ad usq; pedes me lustra: en aspice crines
Sanguine concretos, & sanguinolenta sub ipsis
Colla comis, spinisq; caput crudelibus haustum,
Vndiq; diua pluens uiuum super ora cruorem.
Compressos speculare oculos, & luce carentes,
Afflictasq; genas, arentem suspice linguam B
Felle uenenatam, & pallentes funere uultus.
Cerne manus clauis fixas, tractosq; lacertos,
Atq; ingens lateris uulnus: cerne inde fluorem
Sanguineum, fossosq; pedes, artusq; cruentos.
Flecte genu, innocuo terramq; cruore madentem
Ore petens humili, lachrymis perfunde subortis,
Et me nonnunquam deuoto in corde, meosq;
Fer monitus, sectare meæ uestigia uitæ,
Ipsaq; supplicia inspiciens, mortemq; seueram,
Corporis innumeros memorans animiq; dolores,
Disce aduersa pati, & propriæ inuigilare saluti.
Hæc monumenta tibi, si quando in mente iuuabit
Voluere, siqua fides animo tibi ferre meorum
Debita, si pietas, & gratia digna laborum,
Surget, erunt ueræ stimuli uirtutis, eruntq;
Hostis in insidias clypei, quibus acer in omni
Tutus eris, uictorq; feres certamine palmam.
Hæc monumenta tuos si labilis orbis amicos
Auertent sensus, fugiente decoris ab umbra
Mundani efficient, ne spe captatus inani
Mobilis occiduis fortunæ fidere rebus
Auseris, aut uitæ sperare fugacibus annis.

Sed

A Sed te nimirum sic ista caduca uidentem
Secula, & exutum patriæ melioris amore,
Orbis opes, rerumq; usus, & uota priorum
Moribus extollens sacris, uitæq; beatæ
Spe, duras inter pœnas, te rore fouebunt
Cœlesti, pactiq; boni dulcedine pascent.
Purpuream donec, post ultima fata relicto
Corpore, sublimes animam reuocabit ad auras.
Gratia magna tibi tunc omnem exuta laborem
Angelicos tunc læta choros, aciesq; beatas
Sanctorum inspiciens, æternæ pacis amœna,
Perpetuo fœlix mecum regnabit in aula.

VICTORINI EPISCOPI PICTAVIENSIS,

De Iesu Christo Deo & Homine.

Verbum Christe, Dei patris cœlestis imago, (facta,
Protulit hūc partus, genitū de uirgine
Inuictusq; pudor gaudet peperisse Tonantem
Ex utero, sine matre Deum, de coniuge nullo,
Corporis angusti parua spaciatus in aluo,
Maternosq; sinus cœlum fecisse fecundum
Intra membra manens, animæq; et conditor æui
Natus homo, nostrosq; Deus nutritus in annos,
Dignatus toti placidum se protulit orbi.
Solstitialis hiems, astrumq; insigne mouetur
In cœlo fulgens, ut mundus crederet omnis
B Ob culpam ueniale iubar: tu suffice uires
Arbiter, inq; nouos aperi præcordia sensus,
Et laudem tu solue tibi, tranquillus in astris
Forte pater residens, mentem uirtute parabat,
Curans nostræ animæ regnum, cœlestia templa,
Tellurisq; uices, uerbum medicabile dixit,
Nascere (namq; placet) prærupta carcere mor (tis
Eripiam mortale genus, spes gentibus esto,
Principium sine fine, quod abstulit inuidus error,
Quod facinus commisit atrox, tolletur id omne
Adueniam uenere homini: stat fulmen et imber
Ignis, in obsequio: glacies, uapor, æstus, & auræ,
Conueniunt famulante noto, terræq; triumphant,
Et cœlum sublime tonat, pars ardua gaudet,
Cum Domino uenisse pio: tunc nascitur infans,
Matura uirtute Deus, cui uertice sacro
Cæsaries librata micat, splendetq; superna
Fulmineum per membra iubar, decus omne per ora
Eminet & faciem, patriq; simillimus, ille
Vt nequid differret, erat: miracula cuius
Gloria consequitur, fluuios in uina refundens
Hoc donum sponsale dedit, tum fruge comesta
Congeriem superesse iubet, tot millia turbæ
Conueniunt esura, dehinc matrisq; dolorem
Conspicit, ad manes ducentem flebile funus.
Ponite, ait, iuuenem, nihil est quod mortis iniquæ
Extinctum lamenta ferant, dixitq;: resurge,
Et rursum cognosce diem, iussumq; cadauer
Prosilit ante oculos, lætus fit plangor in omnes.
Quod meruit non posse, uirum tunc corripit unū
Spiritus hostilis, uultum cui protinus omnem
Perdiderat rabies, stimulis gerit effera lora
Torta caput, stridens & anhelo pectus hiatu,
Spuma furit: mixtusq; color, mœrentis in illo,
Non ridentis erat: uires sed perdidit hostis
Aduentu propiore Dei, gemituq; profatur.
Cedimus inuiti, toto nam pellimur orbe,
Te regnante Deus, terras, homineslq; relinquo
Vlterius tentare timens: sic ille refectus
Surgit, & ad nostrū specimen redit, hoste repulso.
Progreditur uirtus nostræ medicata saluti
Peruenit ad fragiles, hic riuum corpore putrem
Fonte lauat, claudum firmat, reficitq; iacentem,
Et cæco dat nosse diem: procede sepulchro
Lazare clamat, & hæc ad uitæ lumina surge,
Atque hæres succede tibi: subito ille regressus
Auctorem uiditq; suum, nouitq; magistrum.
Extremam mulier, Domini cui tangere uestem,
Saucia quæ fuerat iamdudum sanguine fluxo,
Contigit, & uires subitos collegit in artus.
Funera tot curās hominū, tot uulnera purgās,
Et Deus & medicus, iudex, pater, auxiliumq;,
Omnia Christus erat. Petro sublime locutus,
Claues sume poli, cuius tu ianitor esto,
Quæq; uoles, licuisse dedi: sic dixerat, altæ
Finis in occidui metas portæq; subibat
Pronior orbe dies, & limen pandere noctis
Cœperat: hinc epulis iussi de more sodales
Ad mensam aduentare Dei: tunc præscius ipse

Traditor unus hic est, mecum qui uescitur, inquit,
Non facinus, sed tempus habens: ruit inde caterua
Vim factura Deo, gladios cui præbuit ira,
Et dedit arma furor: tradens dedit oscula signum,
Perfidus et iusto confregit guttura nodo.
Forte dies solennis erat, quo iure tribunal
Priuatum lictore silet, tortore quieto,
Non Ebrææ minax ponit uindicta furorem,
Supplicio fugiente caput, tunc Christus habetur
Maiestate reus, furit ardens improba turba,
Hunc satis est iam morte mori, flagrisq; cruentum
Affixere cruci: felix sed germine lignum (est,
Quod meruit portare Deum, proh gloria quanta
Ligno uita perit, per lignum uita reuertit:
Iunguntur q; scelesta pio, fit latro beatus,
Et caruit fecisse nefas, dominumq; fatetur.
Digna pati, referens, meruit de crimine palmam,
Et placuit comes ire Deo: sed linquitur alter,
Non credens, gemitu expirans in tartara plangit.
Sed Deus omnipotens patrē clamore per auras
Suprema iam uoce uocat: quia deferor, audi.
Tempus erat spiritum patri soluisse Tonantem,
Et manes patuere, & profugit undiq; cœlum,
Turbinibus natura perit, mixtisq; tenebris
Nox fuit illa dies: confusa nube premebat
Arua, domosq; chaos, fixus stetit impiger axis.
Concurrunt montes, raptosq; à sede procella
Ancipites per inane rotat, templisq; decorem
Rumpunt uela, crepant fissæ formidine cautes,
Mortis opem negat ipse furor, discordia mundi
Planctus erat, sæui quem fecit fama pericli.
Mœsta fluenta gemunt, et luctum flumina plorant,
Inq; sinus rediere suos: à sedibus imis
Tartarus euomuit proceres, patresq; beati
Consurgunt, moriensq; Deus reparatur in omnes, A
Vim patiens hominum, uitali morte sepultus.
Noluit esse nefas, magis indulgentia semper
Quàm uindicta placet, quāuis penetrale resurgēs
Carceris inuisi, an rursum in secula uenit
Omnipotens, iterum Iesus post funera uixit.
Regia forte poli, tum primum lumen agebat,
Aeternum testata diem, clarumq; per orbem
Cuspide fulminea noctis diuiserat umbram
Stellifico temone iubar, Deus ultor ab umbris
Ecce redit, uiuusq; suis (mirabile uisu)
Corporeus per clausa uenit, dubiumq; sodalem
Alloquitur, firmans animum, corpusq; retexens
Infer, ut agnoscas digitum, clauosq; reuulsos,
Perfossumq; latus, ueniens ubi pondere sæuo
Lancea constiterit: faciant te signa fidelem.
Sic ait: egrediens, cœlum patremq; petebat:
Temporis augusti paulum telluremoratus.
Excipitur radiante throno, quem gloria tractum
Voce sonat, dominumq; capit per mœnia cœli,
Sideribus gemmata domus, cui limina claris
Pandit stella comis, decus iridis atria curuat,
Porticibus lux ampla iacet: crucis alta columna
Astat, & hic sine nocte dies, hic sceptra regenti B
Fulmina censentur, strepituq; tonitrua feruent.
Angelicos uocat ordo choros, seruire paratos.
Sol etiam rapidus, lunæ quoque splendidus axis
Excubat, obseruant auræ, pluuiæq; iubentur
Omnigenum rorare solum, te maxime mundi
Arbiter exorat pelagus: te flumina, fontes,
Stagna, lacus, fluctus, & mersæ gurges abyssi.
Te recinunt uolucres, & uulgus reptile ponti
Te sperant animæ, ueniam te uindice poscunt.

MEROBAVDIS HISPANI SCHOLASTICI

De Christo.

Proles uera Dei, cunctisq; antiquior annis,
Nunc genitus, qui semper eras, lucisq; repertor,
Ante tuæ matrisq; parens, quem misit ab astris
Aequæuus genitor, uerbiq; in femina fusum
Virgineos habitare sinus, & corporis artus
Iussit mire uias, paruaq; in sede morari:
Quem sedes non ulla capit, qui lumine primo
Vidisti, quidquid mundo nascente creares,
Ipse opifex, opus ipse tui dignatus iniquos
Aetatis sentire uices, & corporis huius
Dissimiles perferre modos, hominemq; subire,
Vt possis monstrare Deum, ne lubricus error

Et

A Et decepta diu uarij solertia mundi,
Pectora tam multis fineret mortalia seclis.
Auctorem sciuere Deum te, conscia partus
Mater, & attoniti pecudum sensere timores:
Te noua sollicito lustrantes sidera uisu
In cœlo uidere prius, lumenq; secuti
Inuenere Magi: tu noxia pectora soluis,
Elapsasq; animas in corpora functa reducis,
Mundus & ad manes penetras, mortisq; latebras
Immortalis adis, tibi tantum non fuit uni
Principium finisue mori, sed nocte refusa
In cœlum ad patrem scandis, rursusq; perenni
Ordine purgatis adimis contagia terris.
Tu solus patrisq; comes, tu spiritus insons,
Et toties unus, triplicíq; in lumine simplex.
Quis nisi pro cunctis aliud, quis credere posit
Te potuisse mori, poteras qui reddere uitam?

AVCTORIS INCERTI DE LAVDIBVS Domini.

Quis queritur sera uirtutis dote iuuari?
Quis promissa dei lento procedere passu?
Quis fine humano metitur iudicis urnam,
Perpetui, tardumq; putat quod secula debent
Accelerare diem, meritis qui præmia reddat?
Nobilis ingenti testatur gloria facto.
Nam quà stagnanti prælabitur agmine ripas
Tardus Arar, pigrumq; Diuuix explicat amnem,
Qua fratrum Rheno progignitur Hedua pubes,
B Coniugium memini summa pietate fideq;,
Lex diuina tamen meritum cumulabat amoris:
Et uotum ambobus, socium præcedere morte,
Mœroriq; pio curam mandare sepulchri.
Sed prior uxorem decreti pagina legit.
Tum uir sollicitus largo iubet ore cauari,
Post mortem fiunt quæ membris hospita saxa:
Susciperet ueniens, æternaq; fœdera iungens,
Vt quos uiuentes tenuisset lectulus idem,
Post percepta dei, bustum commune leuaret.
Sensit uota sui coniunx præsaga mariti,
Magnaq; temporibus tribuit miracula castis.
Nam cùm defunctis iungantur brachia membris,
Et repetita manus constringat uincula trunco,
Ne quibus humanæ complentur munera uitæ,
Accidat informis fluitatio dissociatis.
Immensum dictu, quo tempore uita peracta est,
Iungendus sociæ prospecta sede maritus.
Postquàm morte uiri reserata est ianua leti,
Horrendumq; larem iam lux ingrata retexit:
Deprænsa est læuam protendens fœmina palmam,
Inuitans socium gestu uiuentis amoris.
Quis dedit affectum tumulo? quis uincula soluit?
Vnde sepulta uidet uenturæ coniugis umbram?
Tu facis hæc, tu Christe deus, tua signa mouentur,
Paulatimq; doces sopita resurgere membra:
Tu, quem uenturum sancti cecinere prophetæ,
Incorrupta Dei soboles, rectorq; regentis,
Quo sine nil magnum, genitor delibrat ingens,
Cuius ad imperium certis mare constitit oris,
Nec licet immenso terris excurrere ponto,
Planaq; montanos includunt littora fluctus:
Qui uario stabilem dotasti munere terram,
In nostros usus, largus pietate paterna.
Te uade mortales committunt semina sulcis,
Et nouus arenti procedit cespite partus:
Tu manare iubes fœcundo nectare uites,
Tu gratos epulis hominum, medicosq; saluti
Arboribus succos, tu trudis dulcia mella.
Tu seruire iubes homini genus omne animantum,
Insuper & grauibus lucos curuescere pomis,
Atq; nouos reditus nullo de semine nasci:
Tu uarios amnes nostro prodesse labori,
Et renouare sacris benedictum fontibus æuum:
Te duce ueliuolis patuerunt æquora rostris,
Diuisosq; fretis lustrauit nauita portus.
Tu postquàm certis sunt acta elementa figuris,
Ne torpere rudi cœlestis machina uultu
Inciperet, uario signasti munere mundum:
Et quicquid cœlo radiat, tua dextera finxit.
His aulam domini placuit contexere signis.
Iam freta ne nullis agerentur inhospita terris,
Assiduumq; alacer numeraret nauita portum:
Crebra satis tumido desigitur insula ponto.
Nec tamen insano metuit circundata fluctu,

Exiguoq; fretis innitens orbe resistit,
Te duce confidens,cuius uenerabile pactum
Nexum lege pari summumq; imumq; peræquat,
Nec sinit impositos quoquam transcendere fines.
Ac ne plana nimis tellus uel nuda iaceret,
Vitibus aptandos iussisti assurgere colles
Grandibus,& largos umbracula texere lucos.
Tum ne uastus agat siluis torpentibus horror,
Innumeros fœtus proceris saltibus addis:
Incola ne nemori,neu desit præda petenti.
Tum uolucres multas,& mille examina uocum
Mortali harmonia lucis resonare canoris.
Sic annum placuit uarijs intexere formis,
Et uice iucunda mortalibus addere fructum:
Neu semper prolixa dies nimis ureret orbem,
Néue breuis iustum raperet nascentibus ignem:
Ac ne perpetuo quateret labor omnia nisu,
Dat requiem fessis hominum nox roscida curis:
Vtq; humana salus securum duceret æuum,
Sponte salutares de cespite surgitis herbæ.
Has Pater ipse serit nutu,non uomere diues.
Non ego ferrato tegerer si uiscera muro,
Ferrea uox linguæq; forent mihi mille canenti,
Munera cuncta queam uestræ pietatis obire.
Sed pater ille tuus secreta in sede locatus,
Nec cuiquam uisu facilis,cunctisq; tremendus:
Te misit dominum terris uitæq; magistrum.
Et quisquis natum iusto ueneratur honore,
Ambobus sua uota dicat uitamq; perennem.
Tu casti rectiq; tenax,& flectere leges
Post crimen facilis,si quem uecordia præceps
Depulit à uobis præscripto limite uitæ.
Te genitor nostra paterentur ut ora tueri,
Induit humana facie membrisq; caducis.
Quis tentaret enim fragiles attollere uisus,
Si talem trepidis uoluisset sistere terris,
Qualis es,ingenti cùm torques fulmina dextra,
Præsentemq; iubes directa pauescere pœnam:
Vel cùm placatus,campis sitientibus imbres
Diuidis,& dubias sulcis producis aristas.
Ne tamen insignem res nulla ostenderet ortum,
Virgine conciperis.non sufficit esse pudicam,
Nec quæ nupta queat Domino cõiungere fratrem,
Ne procul ex utero contagio turpis abesset. A
Mox ubi processu felix maturuit ætas,
Indociles animos monitis seruare paternis
Aggrederis,rectamq; uiam labentibus offers.
Atq; ut missa Deo penitus præcepta paterent,
Imperium tu morti adimis,morboq; soluto
Desperata iubes apprendere munia uitæ,
Restituisq; diem cæcis,& ne quid in ausum
Restaret penitus,quo perfidus error obiret,
Indicis sensum tumulis,& condita pridem
Membra iubes iterum superas consurgere in auras,
Agnoscuntq; suum dilecta cadauera nomen.
At postquàm legem sectator idoneus hausit,
Vt se mortali cœlestis spiritus aula
Exueret,legi intentum quò cuncta doceres
Pro summo toleranda Deo,rectéq; perennem
Contemptu mortis sibi quenque assumere uitam:
Sic completa ferens genitoris iussa,redisti
Ad summi secreta poli,quà lucidus æther
Pigra uetat proprio succendere nubila cœlo:
Atq; ut certa foret pereuntis copia turbæ,
Quæ præcepta Dei miserandis auribus arcet,
Nec noua defunctos iampridem iura tenerent: B
Carceris inferni feralia,libera nobis,
Innumeramq; iubes tenebris emergere plebem,
His tantùm clausis,quos impia uita notarit:
Et loca pœnarum uenturis diuidis umbris,
Quæ tibi non credant,uel quæ se credere fingant.
Sancte Deus summiq; Dei uenerabile pignus,
Ad cuius nomen uiolenta morte fugatæ,
Pectoribus proprijs,alienaq; pectora nactæ,
Exclamant,pallentq; animæ,iussæq; recedunt,
Sicut multa prius de te miracula produnt,
Cùm terram cœlumq; inter suspensa tenentur,
Obstrictio per te quia nil perm ittitur hosti.
At nunc tu Dominum meritis,pietate parẽtem,
Imperio facilem,uiuendi lege magistrum,
Edictisq; parem,quæ lex tibi condita sancit,
Victorem lætumq; pares mihi Constantinum.
Hoc melius fœtu,terris nihil antè dedisti,
Nec dabis,exæquent utinam sua pignora patrem.

PAVLI-

A

Ad Deum omnipotentem precatio.

Omnipotens, quem mente colo pater unice rerum,
Ignorate malis, & nulli ignote piorum,
Principio extremoq; carens, antiquior æuo,
Quod fuit aut ueniet, cuius formamq; modumq;
Nec mens complecti poterit, nec lingua proferri:
Cernere quem solus, coramq; audire iubentem
Fas habet & patriam propter considere dextram
Non genito genitore Deus, qui fraude superbi
Offensus populi gentes in regna uocauit,
Stirpis adoptiuæ meliore propage colendus,
Cernere quem licuit proauis, quo numine uiso
Et patrem uidisse datum, contagia nostra
Qui tulit, & diri passus ludibria lethi,
Esse iter æternæ docuit remeabile uitæ.
Nec solam remeare animam, sed corpore toto
Cœlestes intrare plagas, & inane sepulchri
Arcanum uacuis adopertum linquere terris
Nate patris summi, nostroq; salutifer æuo,
B *Virtutes patrias genitor cui tradidit omnes,*
Nil ex inuidia retinens, plenusq; datorum
Pande uiã precibus, patriasq; hæc perfer ad aures.
Da pater inuictam contra omnia crimina mẽtem,
Vipereumq; nefas nocituri auerte ueneni,
Sit satis antiquam serpens quod prodidit Heuam,
Deceptumq; adiunxit Adam. nos dura nepotum
Semina uiridicis ætas prædicta prophetis,
Vitemus laqueos quos lethifer implicat anguis.
Pande uiam, qua me post uincula corporis ægri
In sublime feram, puri quà lactea cœli
Semita uentosæ superat uaga nubila Lunæ:
Quà proceres abiere pij, quaq; integer olim
Raptus quadrijugo penetrat super æthera curru
Elias, & solido cum corpore præuius Enoch.
Da pater æterni speratam luminis auram
Si lapides non iuro deos, unumq; uerendi
Suspiciens altare sacri, libamina uitæ
Intemerata fero, si te Dominiq; Deiq;
Vnigenæ cognosco patrem, mistumq; duobus,
Qui super æquoreas uolitabat spiritus undas.
Da genitor ueniam, cruciataq; pectora purga.
Si te non pecudum fibris, non sanguine fuso
Quæro, nec carnis numen coniecto sub extis,
Si scelere abstineo errori obnoxius, & si
Opto magis quàm fido bonus purusq; probari,
Confessam dignare animam, si membra caduca
Execror, & tacitum si pœnitet, altaq; sensus
Formido excruciat, tormentaq; sera gehennæ
Anticipat, patiturq; suos mens saucia manes.
Da pater hæc nostro fieri rata uota precatu,
Nil metuam, cupiamq; nihil, satis hoc rear esse,
Quod satis est. nil turpe uelim, nec causa pudoris
Sim mihi, nec faciam cuiquã, quæ tempore eodem
Nolim facta mihi. nec uero crimine lædar,
Nec maculer dubio, paulum distare uidetur
Suspectus uereq; reus. male posse facultas
Nulla sit, & bene posse adsit tranquilla potestas.
Sim tenui uictu atq; habitu, sim carus amicis,
Et semper genitor sine uulnere nominis huius.
Non animo doleam, non corpore, cuncta quietis
Fungatur membra officijs, nec saucius ullis
artibus amissum quidquam desideret usus.
Pace fruar, securus agam, miracula terræ
Nulla putem. suprema mihi cùm uenerit hora,
Nec timeat mortem bene conscia uita, nec optet.
Purus ab occultis cùm te indulgente uidebor,
Omnia despiciam. fuerit cùm sola uoluptas
Iudicium sperare tuum, quod dum sua differt
Tempora, cunctaturq; dies, procul exige sæuum
Insidiatorum blandis erroribus anguem.
Hæc pia, sed mœsto trepidantia uota reatu
Christe apud æternum placabilis assere patrem
Saluator Deus ac Dominus, mens, gloria, uerbũ,
Filius ex uero, uerum de lumine lumen,
Aeterno cum patre manens in secula regnans,
Consona quem celebrat modulato carmine plebes,
Et responsuris ferit aëra uocibus, Amen.

EIVSDEM, Pro salute Augustorum.

SAncta salutiferi redeunt solennia Christi,
Et deuota pij celebrant ieiunia Mystæ,
At nos æternum cohibentes pectore cultum.
Intemeratorum uim continuamus honorum.
Annua cura sacris, iugis reuerentia nobis.
Magne pater rerum, cui terra & pontus & aër,
Tartaraq;, & picti seruit plaga lactea cœli,
Noxia quẽ scelerum plebes tremit, almaq; rursum

Concelebrat uotis animarum turba piarum:
Tu breuis hunc æui cursum, celeremq́; caducæ
Finem animæ donas æternæ munera uitæ.
Tu mites legum monitus, sacrosq́; prophetas
Humano impertis generi, seruasq́; nepotes
Deceptum miseratus Adam, quem capta uenenis
Implicuit socium blandis erroribus Heua.
Tu uerbum pater alme tuum, natumq́;, Deumq́;
Concedis terris totum, similemq́; paremq́;
Ex uero uerum, uiuaq́; ab origine uiuum.
Ille tuis doctus monitis hoc addidit unum
Vt super æquoreas nabat qui spiritus undas,
Pigra immortali uegetaret membra lauacro A
Trina fides, auctore uno, spes certa salutis,
Hunc numerum iunctis uirtutibus amplectendi
Talem terrenis speciem spectatur in oris
Augustus genitor geminum sator Augustorum.
Qui fratrem natumq́; pio complexus utrumq́;
Numine partitur, regnum neq; diuidit unum
Omnia solus habens, atq; omnia dilargitus.
Hos igitur nobis trina pietate uigentes
Rectores terræ placidos, cœliq́; ministros
Christe apud æternum placabilis assere patrem.

DAMASI EPISCOPI
ROMANI ELOGIA.

De Paulo apostolo.

Am dudum Saulus procerū præcepta secutus,
Cum Domino patrias uellet præponere leges,
Abnueret sanctos Christum laudasse prophetas,
Cædibus assiduis cuperet discerpere plebem,
Cùm laceraret sanctæ matris pia fœdera cæcus,
Post tenebras uerum meruit cognoscere lumen,
Tentatus sensit, possit quid gloria Christi.
Auribus ut Domini uocem lucemq́; recepit,
Composuit mores, Christi præcepta secutus.
Mutatus postquàm placuit de nomine Paulus.
Mira fides rerum, subitò trans æthera uectus,
Noscere promeruit, possint quid præmia uitæ.
Conscendit carus martyr penetralia Christi,
Tertia lux cœli tenuit paradisus euntem,
Colloquijs Domini fruitur, secreta reseruat
Gentibus & populis, iussus prædicere uera,
Profundum penetrare maris, noctemq́; diemq́;.
Viscere, cui magnum satis est uixisse, latentem.
Verbera, uincla, famem, lapides, rabiemq́; ferarū,
Carceris illuuiem, uirgas, tormenta, cathenas,
Naufragium, lacrimas, serpentis dira uenena,
Stigmata non timuit portare in corpore Christi.
Credentes docuit, possent quò uincere mortem.
Dignus amore Dei uiuit per secla magister.
Versibus his breuiter fateor sanctissime doctor
Paule, tuos Damasus uolui monstrare triumphos.

De Agnete martyre.

Fama refert sanctos dudum genuisse parentes
Augmentum lugubris cantus, tuba cùm crepuisset,
Nutricis gremium subitò liquisse puellam,
Sponte truces calcasse minas, rabiemq́; tyranni,
Vrere cum flammis uoluisset nobile corpus.
Viribus immensum paruis superare timorem,
Nudam perfusos crines & membra dedisse,
Ne domini templum facies peritura uideret. B
O' Agnes uerum decus, alma pudoris imago,
Vt Damasi precibus faueas precor inclyta uirgo.

De eadem.

Constantina Deum uenerans, Christoq́; dicata,
Omnibus impensis deuota mente paratis,
Numine diuino multum Christoq́; iuuante,
Sacrauit templum uictricis uirginis Agnes.
Templorum quod uincit opus, terrenaq́; cuncta,
Aurea nam rutilant summi fastigia tecti:
Nomen enim Christi celebratur sedibus istis,
Tartaream solus potuit qui uincere mortem,
Inuictum solus cœlis inferre triumphum.
Dignum Agnes munus martyr, deuotaq́; Christo,
Ex opibus nostris per secula longa tenebis.
O felix uirgo, memorandi nominis Agnes.

De Andrea apostolo.

Decus sacrati nominis,
Vitamq́; nomine exprimens,
Hoc te decorum prædicat,
Crucis beatæ gloria.
Andrea Christi apostole,

Hoc ipso

A Hoc ipso iam uocabulo
Signaris isto nomine,
Decorus idem mysticè.
Quem crux ad alta prouehit,
Crux quem beata diligit,
Cui crux amara præparat
Lucis futuræ gaudia.
In te crucis mysterium
Cluit gemello stigmate,
Dum probra uincis per crucem,
Crucisq; pandis sanguinem.
Iam nos foueto languidos,
Curamq; nostri suscipe,
Quo per crucis uictoriam
Cœli petamus patriam.

De Agatha martyre.

Martyris ecce dies Agathæ
Virginis emicat eximiæ,
Christus eam sibi qua sociat.
Et diadema duplex decorat.
Stirpe decens, elegans specie,
Sed magis actibus atq; fide,
Terrea prospera nil reputans,
B Iussa Dei sibi corde ligans.
Fortior hæc trucibusq; uiris
Exposuit sua membra flagris,
Pectore quàm fuerit ualido,
Torta mamilla docet patulo.
Deliciæ cui carcer erat
Pastor ouem Petrus hanc recreat,
Lætior inde magisq; flagrans,
Cuncta flagella cucurrit ouans.
Ethnica turba rogum fugiens,
Huius & ipsa meretur opem,
Quos fidei titulus decorat,
His Venerem magis ipsa premat.
Iam renidens quasi sponsa polo,
Pro misero rogita Damaso:
Sic sua festa coli faciat,
Se celebrantibus ut faueat.

De Felice.

Corpore, mente, animo pariter te nomine Felix
Sanctorum in numero Christi sacrate triumphis,
Qui ad te sollicitè uenientibus omnia præstas,
Nec quenquam pateris tristem repedare uiantem.
Te duce seruatus, mortis quòd uincula rupi,
Versibus his Damasus supplex tibi uota rependo.

De nomine Iesu.

I n rebus tantis trina coniunctio mundI
E rigit humanum sensum, laudare uenustE
S ola salus nobis, & mundi summa potestaS
V enit peccati nodum dissoluere fructV
S umma salus cunctis nituit per secula terriS.

De eodem.

I ure pari regnat, communis conditor æuI
E t cum patre pia regnat sublimus in arcE
S idereo sanctis insidit numine regniS
V nde mare & terras solo uidet omnia nutV
S uggerit humanis & donat munera rebuS.

De Christo.

Christe potens rerum, redeuntis conditor æui
Vox summi sensusq; Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantiq; dedit consortia regni.
Impia tu nostræ domuisti crimina uitæ,
Passus corporea mundum uestire figura,
Affariq; palam populos, hominemq; fateri
Quem uerbo inclusum Mariæ, mox numine uiso
Virginei tumuere sinus, innuptaq; mater
Arcano obstupuit compleri uiscera partu,
Auctorem paritura suum: mortalia corda
Artificem texere poli: mundiq; repertor
Pars fuit humani generis, latuitq; sub imo
Pectore, qui totum latè complectitur orbem:
Et qui non spacijs terræ, non æquoris undis,
Nec capitur cœlo, paruos confluxit in artus.
Quin & supplicij nomen nexusq; subisti,
Vt nos surriperes letho, mortemq; fugares.
Morte tua: mox æthereas euectus in auras,
Purgata reparans lætum te luce, parentem
Augustum foueas: festis ut sæpe diebus
Annua sinceri celebret ieiunia sacri.

De ascensione Christi.

Ad sedem propriam Deus exule morte resurgit,
Vt uitam doceat credentibus esse futuram.
Angelus hoc uerbũ cecinit, quod uterq; repor tans
Sic uenturus erit, sic Christum credere fas est.

De cognomentis Saluatoris.

Spes, uia, uita, salus, ratio, sapientia, lumen,
Iudex, porta, gigas, rex, gẽma, propheta, sacerdos.
Meßias, Zebaoth, Rabbi, sponsus, mediator,
Virga, columna, manus, petra, filius, Emmanuelq;.
Vinea, pastor, ouis, pax, radix, uitis, oliua,
Fons, paries, agnus, uitulus, leo, propiciator, (sus.
Verbũ, homo, rete, lapis, domus, omnia Christus Ie

CLAVDIANI MAMERTI PRESBYTERI VIENNENSIS contra poetas uanos ad collegam.

Iam mihi polliceor sacris tua carmina libris
Condere, teq; Dei flammatum nomine (Christi,
Ora soluturũ summo facũda parenti:
Incipe diuinis tantum dare pectora rebus,
Subrectosq; Deo sensus attollere terra:
Mox oculis coelo noua lux orietur aperto,
Intrabitq; sacer tacito per operta meatu
Spiritus, & laeto quatiet tua uiscera flatu.
Eia age tende chelym, & foecundũ cõcute pectus,
Magna mouens habeat solitis impensa facultas
Carminibus, maior rerum tibi nascitur ordo.
Non modò iudicium Paridis, nec bella Gigantum
Falsa canis: fuerit puerili ludus in aeuo
Iste tuus, quondam decuerunt ludicra paruum:
Nunc animis grauior, quantum prouectior annis
Aspernare uelis maturo corde camoenas,
Et qualem castis iam congrua moribus aetas,
Atq; tui specimen uenerabile postulat oris,
Suscipe materiam, & diuinos concipe sensus.

Si decus è falsis aliquod nomenq; tulisti,
De uacuis magnum rebus, cùm ficta uetustis
Carminibus caneres, uel cùm terrena referres
Gesta triumphantum laudans insignia regum:
Non equidem ex illis tu laudem sumere dignus,
Quos magis ornabas opulenti munere uerbi:
Quantò maior ab his credet tibi gloria coeptis,
In quibus & linguã exercens, mentẽ quoq; sanctã,
Erudiens, laudemq; simul uitamq; capesses:
Dumq; legis catus, & scribis miracula summi
Vera Dei, propior disces & carior ipsi
Esse Deo: quem dum credens miraris, amare
Incipies, & amando rectè illabere Christo.

Hactenus illa tuae uanae tuba uocis in usus
Personuit uanos, modò celsior intonat actus,
Nosse magis causas rerum, & primordia mundi.
Ne uagus innumeros, Epicuri somnia, mundos,
Quos atomis demens per inane parentibus edit,
Irritus in uacuum spaciato pectore quaeras:
Legifer antiquo uenerandus nomine Moses,
Compositum prima repetens ab origine mundum,
Instituente Deo, curas tibi soluet inanes:
Formatumq; hominem limo, & spiramine sacro
Afflatum referens, cuius sis munere cunctis
Celsior in terra spirantibus, ipse docebit:
Neu te ceu lapides Pyrrhae, argillámue Promethei
Contemnas, quem summa manus uultuq; animoq;
Sublimem, & propria dignatus imagine finxit.

Cognosces ibidem, ne pergas tradere fatis
Arbitrium nostri, quae nos sententia letho
Vinxerit, & cuius uitam sub lege trahamus.
Si mentem coelo iacis altius, & super astra
Scire cupis quid sit, uel quid fuerit prius aeuo,
Et mundo & seclis docet ulteriora Iohannes.
Principio uerbum, inquit, erat, Deus obside uerbo
Gaudebat, uerbumq; Dei simul, & Deus idem
Verbũ erat, hoc uerbũ est sine quo nihil, omnia per
Omnia et aeterno natura omnis famulatur (quod,
Strata Deo, geniti numen genitoris adorant:
Cunctaq; per genitos in maiestate paterna
Regnantem dominũ iam lingua fatetur IESVM:
Nomine quo fundata salus stat nostra, fidesq;
Nititur, aeternae tendens in secula uitae.
Huius diuino mortales munere fulti, B
Assequimur fragilem castis euincere factis
Naturam, & rigidae disrumpere uincula mortis,
Et non corporeis in corpore legibus uti,
Sectantes diuina Dei uestigia Christi,
Mente animã, corpusq; sacris moderãte sub armis:
Mens quoniam subiecta Deo, capit arma salutis,
Inq; animam carnemq; suam regnum obtinet, et fit
Iure potens homo quisq; sui, qui deditus uni
Aeternum Domino, proprios regnator in artus
Efficitur, uitijs inuictus, & osor iniqui,
Fortior aduersis uirtutibus, ordine iusto:
Verus homo quia mente potens, in qua rationis
Lumen habet, famulos nullo certamine sensus
Temperat, & placidis sua pectora flectit habenis.

Tu cui mens generosa superni seminis ignis,
Ardet in aethereos animo conscendere gressus,
In gremio Domini caput insere: mox inhianti
Proflua lacte sacro largus dabit ubera Christus,
Diuinoq; tuam perfundet lumine mentem,
Vt uideas pulsa caligine, magna tremendi
Iura Dei, quibus omniparens sapientia Christus,
In sese ipse manens, semper nouat omnia rerum,
Atq;

A Atque ut uult, operum Deus arbiter ipse suorum,
Continet et mutat species & tempora u t æ,
Porrigit aut retrahit cœlum, mare, sidera, uentos,
Quæ fecit uirtute, regens: docet exitus ingens
Aegypti, mersusq; mari refluente tyrannus:
Et prius ipse graues elementa per omnia motus
Expertus, quē cuncta tremūt, cui cuncta ministrāt.
Tempore nanque uno tellus communis habebat
Iudæos, quæ sola Deo tunc lecta fuit gens:
Et tamen illa Dei grauis hostibus ira superbis
Permixtos inter populos discreta cucurrit.
Iam scio non dices quod fors incerta procellas,
Et mare casus agat, mare cùm discedere iussum,
Discessisse legas, siccamq; rigentibus undis
Inter aquas patuisse uiam, rursusq; solutum
Aequor ad imperium sancti uirgamq; prophetæ,
In liquidos remeasse sinus, in utroq; maris uis
Paruit, ut sanctis iter & uindicta daretur.
Quid profugus Tharsum uates, quē sorte pericli
In mare deiectum spacioso bellua rictu
Cepit, & innocuum uasta ructauit ab aluo?
Non'ne docet ditione Dei mare & astra moueri?
Namque Deum frustra fugiens, quē cuncta tenentē
B Nemo fugit, mouit cœli simul & maris iras.
Omnipotentis enim Domini natura rebellem
Cognoscens, timuit per se quasi conscia tutum
Ferre reum, & uentis fugitiuum uinxit & undis.
Iste propheta Deo lectus, terrere minaci
Peccantes monitu populos, postquàm graue dixit
Exitium, fregitq; reos, auertit et iras
Numinis, impenso lauit sua crimina fletu,
Extremumq; diem fugit bene uersa Niniue.
Non rex ille habuit fatum, qui morte propinqua
Orauit Dominum, quem leges nouerat unum
Flectere posse suas, consumptum intenderet æuum
Longius, & meruit tria ducere lustra superstes
Annis ipse suis, & non sua uiuere secla.
Nunc tria miremur texentem fata Platonem,
Aut Arati numeros, & picta Manethonis astra.
Dicant quæso ubi tunc rapidas nascentibus horas
Ponebant, & quæ quibus ibant sidera signis,
Cùm pius Ezechias fidei uirtute precatus,
Verteret astrorum cursus, cœliq; meatus
Turbaret iussi retroacto lumine solis?
Vel ducis imperio sancti, cùm sisteret idem
Dilata solem nocte, ut uictoria sacri
Profligaretur populi, stetit orbe recurso
Librans, ut magnos carperet lux aucta triumphos.
Quid soboles uirtusq; Dei & sapientia, Christus?
Nonne satis uanis curas erroribus aufert,
Nósque simul monitis & factis edocet, unum
Cuncta Deum regere, & nil ut sine mente putemus
Principis esse Dei, dicens non arbore frondem,
Aëre non uolucrem sine iussu decidere? et cùm
Omnipotens uerbo sternit mare, uel pede calcat,
Et uerbo mortes abigit, uel dæmonas urget,
Aut reduces animas in corpora sancta remittit,
Iamq; diu exanimes tumulis iubet ire reclusis,
Integratq; putres uita remeante sepultos:
Nonne potestatem propriam satis indicat auctor,
Qui solus naturam omnem uitamq; gubernat?
His precor, his potius studiumq; operamq; legēdis
Scribendisq; uoue: cane grandia cœpta Tonantis,
Scribe creatarum uerbo primordia rerum,
Et chaos ante diem primæq; crepuscula lucis,
Quæq; dehinc uarijs elementa per omnia seclis
Dicta uel acta Deo, per sancta uolumina disces,
Quæ docuit tabulis legalibus indita Moses,
Aut Euangelici quæ lex noua testamenti
Signat, operta prius retegens mysteria, Christum:
Tunc te diuinum uere memorabo poetam,
Et quasi dulcis aquæ potum tua carmina ducam:
Cùm mihi nectareos summis à fontibus haustus
Præbebunt, dominum rerum retinentia Christum,
Atque tuam pollere Deo testantia mentem,
Vt simul oris opes à te mentisq; capessam:
Et quem cognato iunctum mihi fœdere lætor,
Gratuler hunc sancta sub relligione propinquum:
Nec cum mortali soluendis corpore uinclis
Perpetuo sanctum complectar pignore.

COLVMBANVS HIBERNVS HVNALDO DISCIPVLO.

Epistola, in qua detestatur auariciam.

Vscipe Hunalde libēs, et perlege men/te serena
Dicta Colūbani, fida te uoce monentis.
Quae licet ornatu careant sermonis honesti,
Vota tamen mentisq; piae testantur amorem.
Viue, Deo fidens, Christi praecepta sequendo,
Dum modò uita manet, dum tempora certa salutis.
Tempus & hora uolat, momentis labitur aetas.
Despice, quae pereunt, fugitiuae gaudia uitae.
Non fragiles sceleris opes, & inania lucra,
Nec te sollicitet circumflua copia rerum.
Sint tibi diuitiae diuinae dogmata legis,
Sanctorumq; patrum castae moderamina uitae,
Omnia quae dociles scripserunt antè magistri,
Vel quae doctiloqui cecinerunt carmina uates:
Has cape diuitias, semper contemne caducas,
In mentemq; tibi ueniat tremebunda senectus,
Quam gelidae tandem sequitur uiolentia mortis.
Vltima iam sapiens meditatur tempora uitae,
Torpentes senio uires, morbosq; frequentes,
Incertumq; diem lethi, certosq; dolores.
Multa senē fragilis uexant incommoda carnis,
Nam macie turpi tabescunt languida membra,
Tunc genuum iunctura riget, uenasq; per omnes
Illius in toto frigescit corpore sanguis.
Sic baculo nitens, artus sustentat inertes.
Quid tristis memorē gemitus, quid taedia mentis?
Somnus abest oculis, illum sonus excitet omnis.
Quid tunc argenti, fului quid proderit auri
Improba congeries, multos collecta per annos?
Munera quid procerū? ditis quid prandia mensae?
Quid meminisse iuuat transactae gaudia uitae?
Venerit extremi tandem cum terminus aeui.
Haec dum uita uolat, uigili qui mente retractat,
Spernit auariciam, uanosq; refutat honores.
Quid modò terrenis mentes intendere curis,
Mortales cupiunt? quid turpia lucra sequuntur?
Sēper auarus eget, nec habet, quod habere uidetur.
Ille domi solus nummos abscondit in arca,
Diuitias cumulans, dum sese nescit amare,
Plus amat haeredem, seruat cui cuncta fidelis.
O nimium felix, parcus cui sufficit usus,
Corporis ut curam moderamine temporet aequo.
Non misera capitur caecaq; cupidine rerum,
Nec maiora cupit, quàm quae natura reposcit,
Non lucri cupidus nummis marsupia replet,
Nec molles cumulat tinearum ad pabula uestes,
Pascere non, pingui procurat fruge caballus,
Nec trepido tales doluit sub pectore curas,
Ne subitis pereat collecta pecunia flammis,
Aut fracta nummos rapiat fur improbus arca.
Viuitur argento sine, iam sine uiuitur auro,
Nudi nascuntur, nudos quos terra receptat,
Diuitibus nigri reserantur limina ditis, B
Pauperibusq; pijs coelestia regna patescunt.
Temnere diuitias monuit saluator auaros,
Quisquis amat Christū, sequitur uestigia Christi,
Nam breuis & fragilis moriturae gloria carnis
Quidquid habet, rapidi uelox fuga tēporis aufert.
Pulchrè ueridici cecinit uox talia uatis,
Tempora dinumerans aeui uitaeq; caducae.
Omnia tempus agit, cū tempore cuncta trahuntur,
Alternant alimenta uices et tempora mutant.
Accipiunt alimenta dies noctesq; uicissim.
Tempora sunt florum, retinet sua tempora messis,
Sic iterum spisso uestitur gramine campus.
Tempora gaudendi, sunt tempora certa dolendi,
Tempora sunt uitae, sunt tristia tempora mortis,
Omnia dat, tollit, minuitq; uolatile tempus.
Ver, aestas, autumnus, hiems, redit annus in annum,
Omnia cum redeant, homini sua non redit aetas,
Hanc sapiens omni semper reminiscitur hora,
Atq; domum luctus epulis praeponit opimis.

AVCTO-

A

AVCTORIS INCERTI
DE BEBIANI BAPTISMO, & uxoris Apræ obitu.

Vir beatus, cui remissa iniquitas,
Nec imputata est pigra credēdi mora,
Operumq; cassa contulit uitam fides:
En iste celsi quem sub auro culminis
Pictura ueris exprimit miraculis,
Clarus superbo ueriorum nomine
Et consulari Bebianus sanguine,
Ipse est potentis larga Christi gratia:
Prius iste captus uinculis mortalibus,
Opes & inter seculi, pauper Deo,
Vitam ut peractis blandientem copijs
Mortalitatis immemor cucurrerat,
Vt se subacto fine mortalem uidet,
Fesso benignum quærit aspectu Deum,
Statimq; Christum illuminatus inuenit:
Veniam precatur, & sacerdotum pedes
Supplex adorat, ipse culpator sui,
Negansq; dignum, gratia dignum facit,
Vouetq; uitam si superfit, integram,
Et obire gaudet, si renatus oppetat.
Credidit oranti, & sitientem flumina uitæ;
B Præcinctus puro perfudit episcopus amne:
Quo peragente pios solito mox ordine ritus,
Et diuale sacrum libans, & chrismate fragrans,
Attonitum mira se maiestate fatetur.
Sed quis odor, quærit, quem sentiat in sua labi
Pectora, prædulci medicantem nectare fibras?
Sedula tunc coniux omen de nomine Christi
Vnguentum spirare docet, spondetq; sacerdos.
Et monet, ut longi spatium sibi postulet æui.
Ille Dei iam totus, ad hæc, satis hoc mihi donum
Quo potior: nūc mors lucrū mihi, uitaq; Christus:.
Ecce per æternum terris data gratia Christum.
Hic est ille latro felix, qui fine sub ipso
Confessus Christum, meruit reus astra fidelis:
Hic donatus abit solida mercede diei,
Seruus ab undecima iam mercenarius hora.
Ergo ut sanctifica nituit renouatus ab unda,
Ipse graues artus in mollia fulcra refusus,
Vnanimam alloquitur recreato corde iugalem:
Aetatis spacium lustra nouem mihi,
Annum uita super ducere cœperat,
Felix unanimo coniugio mihi
Dulcis pignoribus clara & honoribus,
Et nunc mortificis eluta sordibus,
Sancto fine pium transmeat in Deum;
Hæc ad uerba pijs sedula fletibus,
Coniux, oret adhuc, uiuere supplicat,
Tunc ille, O mulier nescia quid petas,
Iam scis an ualeam uiuere tam pie,
Vt tanti maneam muneris integer?
Et quid uita iuuat, qua moritur salus?
Hæc ut fortis ait, toruum oculis micans,
Et cœlum stupidè suspiciens ait:
Flammantem uideo luminis ambitum,
In quem nulla uenit fœmina circulum,
O' felix cui adhuc corporeo datum
Aeterni speciem cernere seculi,
In quo connubij nulla necessitas,
Sexus perpetuis corporibus perit.
Rursus ut hæc dixit, subita quasi morte solutus,
Exanguem porrecta trahit per membra rigorem.
At trepida & uisis exterrita talibus uxor,
Soluitur in speciem lethi, iam muta trementes
Tendit in ora manus, membrisq; intenta, lacertis
Pendet in exanimum pallentior ipsa maritum.
Ipsa fidem mortis suadet mora: nanq; bis acto
Orbe, duplex reuoluta dies, bis uespera clausa est,
Mortales oculos dum fallit mortis imago.
Ille autem angelicis manibus per nubila raptus,
Liquerat hospitium repetendi corporis, & tunc
Aetherij secreta poli, sedesq; beatas
Expectat monstrante Deo, dignataq; Christo
Mens pia, dum fletur terris, gaudebat in astris,
Hoc unum tantum mœrens quòd adhuc remearet.
Ex cursu medio redit, ut conspecta referret,
Firmaretq; fidem dubitantum uiuere functos.
Vtq; redux membris admotæ coniugis ora
Vidit, pollicitus quiddam mirabile sese
Dicturum, in lucem sua distulit orsa sequentem.
Ergo dies primos ubi crastina fulsit in ortus,
Mane nouo sacris (aderat nam fortè sacerdos)
Fungitur, utq; pio gessit solennia cultu,
Suspiciens cœlum, ille manus dispandit, & in se
Brachia constringens quasi quædam munera cœlo
Missa auido premit amplexu, meáne oīa sunt hæc?
Percunctans. cuncti dictis stupuere, rogantq;

Quidnam conspiciat clausum? mortalibus ille,
πάντα καλῶς inquit, patriarchã sæpius Isaac
Cõmcorãs, Græce, θεῖον γλυκὺ θεῖον ἀγαθὸν,
Horrescens ueneransq; refert, utq; angelus illum
Sustulerit per inane uehens, ut millia multa
Viderit angelicis mixta magnisq; cateruis,
Regnantemq; Deũ super omnia cũ patre Christũ.
Narrat & æternam portis gemmantibus urbem,
Narrat & ætherij cœleste nemus paradisi.
Inter & hæc dextrã secreta in pectora misit (lud
Coniugis, hoc dicens, Vnũ sumus ambo et idem il/
Ingeminans, sancto placidam sic ordine complens
Finem, euangelico uitam in sermone refudit.
Et nunc ille Deo fruitur, curamq; beatæ
Coniugis æterno uinctus amore tenet.
Attamen unius rapuit solatia nati,
Impatiens tota prole carere pater.
Sed postquam iusto tua tempora clauseris æuo
Edoctis genitrix inclita pignoribus:
Tunc puer ille tuus florentem luce coronam
Præditus occurret cum genitore tibi:
Quo comite adueniens tibi lætus ab æthere cõiux,
Dextram cum blandis porriget alloquijs:
Tempus adest, curis iam soluere, soluere membris
Vixisti natis, nunc redhibere mihi.
Iam non coniugium nobis mortale, ut in ægris
Ante dedit breuitas inuida corporibus:
Quod nobis tenui fructu rapida abstulit ætas,
Orbibus accumulans uix duo lustra tribus.
Nam tua uiginti lustro cumulauerat annos,
Præcessit cursus cum mea uita tuos.
At mihi bis decies maior te fluxerat ætas,
Sed tamen æquæuos fecerat unus amor.
Nunc meliore iugo stabiles, et in ore piorum,
Aurea uiuemus secula rege Deo.
Surge uirum natumq; sequens: patet ecce sereni
Porta poli, meritis angelus ante uolans,
Ipse pia de nube manum Deus exeret, & te
In cœlum dextra sollicitante uocat.
Felix Apra cui licuit terraq; poloq;,
Coniugis unicubæ iuge tenere bonum:
Quo terris tibi clarus honor sub nomine eodem
In cœlis etiam gloria perpes erit.

HYMNI ECCLESIA-STICI VARII.

DIE DOMINICO.
D. Gregorij.

Rimo dierum omnium
Quo mundus extat conditus,
Vel quo resurgens conditor,
Nos morte uita liberat.
Pulsis procul torporibus,
Surgamus omnes ocyus,
Et nocte quæramus pium,
Sicut prophetam nouimus.
Nostras preces ut audiat,
Suamq; dextram porrigat,
Vt expiatos sordibus
Reddat polorum sedibus.
Nos quiq; sacratißimo
Huius diei tempore,
Horis quietis psallimus,
Donis beatis muneret.
Iam nunc paterna claritas
Te postulamus affatim,
Absit libido sordidans,
Et omnis actus noxius.
Ne fœda sit uel lubrica
Compago nostri corporis,
Propter quod Auerni ignibus
Ipsi crememur acrius.
Ob hoc Redemptor quæsumus
Vt probra nostra diluas,
Vitæ perennis commoda
Nobis benigne conferas.
Præsta pater pijßime,
Patriq; compar unice,
Cum spiritu paraclito,
Regnans per omne seculum.

IN DILVCVLO.
D. Ambrosij.

Aeterne rerum conditor
Noctem diemq; qui regis,
Et temporum das tempora
Vt alleues fastidium.

Præco

A Præco diei iam sonat
Noctis profundæ peruigil,
Nocturna lux uiantibus,
A' nocte noctem segregans.
Hoc excitatus lucifer
Soluit polum caligine,
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.
Hoc nauta uires colligit,
Pontiq; mitescunt freta,
Hoc ipsa petra Ecclesiæ
Canendo culpam diluit.
Surgamus ergo strenuè,
Gallus iacentes excitat,
Et somnolentos increpat,
Gallus negantes arguit.
Gallo canente spes redit,
Aegris salus refunditur,
Mucro latronis conditur,
Lapsis fides reuertitur.
Iesu labantes respice,
Et nos uidendo corrige:
Si respicis lapsi cadunt,
B Fletuq; culpa soluitur.
Tu lux refulge sensibus,
Mentisq; somnum discute,
Te nostra uox primum sonet,
Et ore psallamus tibi.

TEMPORE MATVTINO.

D. Ambrosij.

Somno refectis artubus
Spreto cubili surgimus,
Nobis pater canentibus
Adesse te deposcimus.
Te lingua primum concinat,
Te mentis ardor ambiat,
Vt actuum sequentium
Tu sancte sis exordium.
Cedant tenebræ lumini,
Et nox diurno sideri,
Vt culpa quam nox intulit
Lucis labascat munere.
Precamur idem supplices
Noxas ut omnes amputes,
Et ore te canentium
Lauderis omne seculum.

ALIVS.

Splendor paternæ gloriæ
De luce lucem proferens,
Lux lucis, & fons luminis
Diem dies illuminans.
Verusq; sol illabere
Micans nitore perpeti,
Iubarq; sancti spiritus
Infunde nostris sensibus.
Votis uocemus te patrem,
Patrem perennis gloriæ
Patrem potentis gratiæ,
Culpam ut releget lubricam.
Informet actus strennuos,
Dentem retundet inuidi,
Casus secundet asperos,
Donet gerendi gratiam.
Mentem gubernet & regat
Casto, fideli corpore
Fides calore ferueat,
Fraudis uenena nesciat.
Christusq; sit nobis cibus,
Potusq; noster sit fides,
Læti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus.
Lætus dies hic transeat,
Pudor sit ut diluculum:
Fides uelut meridies,
Crepusculum mens nesciat.
Amore cursus prouehat,
Aurora totus prodeat,
In patre totus filius
Et totus in uerbo pater.

ALIVS.

Consors paterni luminis,
Lux ipse lucis & dies,
Noctem canendo rumpimus,
Assiste postulantibus.
Aufer tenebras mentium,
Fuga cateruas dæmonum:
Expelle somnolentiam
Ne pigritantes obruat.
Sic Christe nobis omnibus
Indulgeas credentibus,
Vt prosit exorantibus,
Quod præcinentes psallimus.

B ALIVS.

ALIVS.

Tu trinitatis unitas,
Orbem potenter qui regis,
Attende laudum cantica,
Quæ excubantes psallimus.
Iam lectulo consurgimus,
Noctis quieto tempore,
Vt flagitemus uulnerum
A te medelas omnium.
Quò fraude quidquid dæmonum
In noctibus deliquimus,
Abstergat illud cœlitus
Tuæ potestas gloriæ.
Nec corpus adsit sordidum,
Nec torpor instet cordium,
Nec criminis contagio
Tepescat ardor spiritus.
Ob hoc Redemptor quæsumus,
Reple tuo nos lumine,
Per quod dierum circulis
Nullis ruamus actibus.

ALIVS.

Aeterna cœli gloria,
Beata spes mortalium,
Celsi tonantis unice
Castæq; proles uirginis.
Da dexteram surgentibus,
Exurgat & mens sobria,
Flagrans & in laudem Dei
Grates rependat debitas.
Ortus refulget lucifer,
Sparsamq; lucem nunciat,
Cadit caligo noctium
Lux sancta nos illuminet.
Manensq; nostris sensibus
Noctem repellat seculi,
Omniq; fine temporum
Purgata seruet pectora.
Quæsita iam primùm fides
Radicet imis sensibus,
Secunda spes congaudeat,
Qua maior extat charitas.

TEMPORE VESPERTINO.

D. Ambrosij.

Rerum creator optime
Rectorq; noster aspice,
Nos à quiete noxia
Mersos sopore libera.
Te sancte Christe poscimus,
Ignosce nostro crimini,
Ad confitendum surgimus
Morasq; noctis rumpimus.
Mentes manusq; tollimus,
Propheta sicut nouimus
Nobis gerendum præcipit,
Paulusq; gestis censuit.
Vides malum quod gessimus
Occulta nostra pandimus,
Preces gementes fundimus,
Dimitte quod peccauimus.

ALIVS.

Nox atra rerum contegit
Terræ colores omnium,
Nos confitentes poscimus
Te iuste iudex cordium.
Vt auferas piacula,
Sordesq; mentis abluas,
Donesq; Christe gratiam,
Vt arceantur crimina.
Mens ecce torpet impia,
Quam culpa mordet noxia,
Obscura gestit tollere
Et te Redemptor quærere.
Repelle tu caliginem
Intrinsecus quàm maxime,
Vt in beato gaudeat
Se collocari lumine.

ALIVS.

Summæ Deus clementiæ,
Mundiq; factor machinæ,
Vnus potentialiter,
Trinusq; personaliter.
Nostros pius cum canticis
Fletus benigne suscipe,
Quò corde puro sordibus
Te perfruamur largius.
Lumbos iecurq; morbidum
Adure igne congruo,
Accinctus ut sim perpetim
Luxu remoto pessimo.
Vt quique horas noctium
Nunc concinendo rumpimus,

A Donis beatis patriæ
Ditemur omnes affatim.

ALIVS.

D. Gregorij.

Nocte surgentes uigilemus omnes,
Semper in psalmis meditemur, atq;
Viribus totis Domino canamus
Dulciter hymnos.
Vt pio regi pariter canentes
Cum suis sanctis mereamur aulam
Ingredi cœli, simul & beatam
Ducere uitam.
Præstet hoc nobis Deitas beata
Patris, ac nati, pariterq; sancti
Spiritus, cuius reboat per omnem
Gloria mundum.

ALIVS.

Eiusdem.

Ecce iam noctis tenuatur umbra,
Lux et auroræ rutilans coruscat,
Viribus totis rogitemus omnes
Cunctipotentem.
B Vt Deus nostri miseratus omnem
Pellat angorem, tribuat salutem,
Donec & nobis pietate patris
Regna polorum.

TEMPORE TOTIus Diei.

O' lux beata trinitas,
Et principalis unitas,
Iam sol recedit igneus,
Infunde lumen cordibus.
Te mâne laudum carmine,
Te deprecemur uesperi,
Te nostra supplex gloria
Per cuncta laudet secula.

D. AMBROSII HYMNI V.

Ad primam.

Iam lucis orto sidere
Deum precemur supplices,
Vt in diurnis actibus
Nos seruet à nocentibus.
Linguam refrenans temperet,
Ne litis horror insonet,
Visum fouendo contegat,
Ne uanitates hauriat.
Sint pura cordis intima,
Absistat & uecordia,
Carnis terat superbiam,
Potus cibiq; parcitas.
Vt cùm dies abscesserit,
Noctemq; sors reduxerit,
Mundi per abstinentiam
Ipsi canamus gloriam.

Ad tertiam.

Nunc sancte nobis spiritus
Vnum patri cum filio,
Dignare promptus ingeri
Nostro refusus pectori.
Os, lingua, mens, sensus, uigor
Confeßionem personet,
Flammescat igne caritas,
Accendat ardor proximus.

Ad sextam.

Rector potens, uerax Deus,
Qui temperas rerum uices,
Splendore qui manè instruis
Quiq; ignibus meridiem.
Extingue flammas litium
Aufer calorem noxium,
Confer salutem corporum
Veramq; pacem cordium.

Ad nonam.

Rerum Deus tenax uigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Succeßibus determinans.
Largire clarum uespere,
Quo uita nusquam decidat,
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.

Ad completorium.

Te lucis ante terminum
Rerum creator poscimus,
Vt pro tua clementia
Sis præsul ac custodia.
Procul recedant somnia,
Et noctium phantasmata,
Hostemq; nostrum comprime,
Ne polluantur corpora.

PRECATIONES D. Ambrosij.

Pro pluuia.

Squallent arua soli puluere multo,
Pallet siccus ager, terra fatiscit:
Nullus ruris honos, nulla uetustas,
Quando nulla uiret gratia florum,
Tellus dura sitit, nescia roris,
Et fons nescit aquas flumina cursus

Iam coelos reseres, aruaq; laxes
Foecundo placidus himbre rogamus:
Abrami meritis impia secla
Donasti pluuia, nos quoq; dones.

Pro serenitate.

Obduxere polum nubila coeli,
Abscondunt q; diem sole fugato.

Iesu parce tua morte redemptis,
Prior diluuium pertulit ætas,
Vt mundaret aqua crimina terræ:
Sed mundata tuo sanguine terra est.
Iam nunc missa ferens ore columba
Ramum, paciferæ munus oliuæ,
Exutas liquido fulmine terras
Læto significat lapsa uolatu.

CANTICVM MOSIS.

Auctoris incerti.

Cantemus Domino, Deoq; nostro,
Cui sit gloria, cui honorq; pollens.
Sese magnificis decorat actis,
Dum currus celeres Aegyptiorum
Rubri marmoris enecat fluentis.
Adiutor ualidus meæ iuuentæ,
Custos, & genitor, salusq; uera.
Ipsum conspicuus sacrabo laude,
Ipsum uocibus arduis fatebor.
Dignus nomine, quod Deus uocatur
Plebem de medio tulit profundo,
Hic est hic Dominus potens, & ultor,
Hic est progenitor mei parentis
Qui bellum tulit, obruitq; fortes.

DE ADVENTV CHRISTI.

D. Ambrosij.

Veni redemptor gentium,
Ostende partum uirginis:
Miretur omne seculum,
Talis decet partus Deum.
Non ex uirili semine,
Sed mystico spiramine,
Verbum Dei factum est caro,
Fructusq; uentris floruit.
Aluus tumescit uirginis,
Claustrum pudoris permanet,
Vexilla uirtutum micant,
Versatur in templo Deus.
Procedens de thalamo suo
Pudoris aula regia,
Geminæ gigas substantiæ,
Alacris ut currat uiam.
Egressus eius à patre
Regressus eius ad patrem,
Excursus usq; ad inferos,
Recursus ad sedem Dei.
Aequalis æterno patri,
Carnis tropheo accingere,
Infirma nostri corporis
Virtute firmans perpeti.
Præsepe iam fulget tuum,
Lumenq; nox spirat nouum,
Quod nulla nox interpolet,
Fideq; iugi luceat.

DE NATIVITATE CHRISTI.

Auctoris incerti.

Nuncium uobis fero de supernis,
Natus est Christus, dominator orbis
In Bethlem Iudæ, ueluti propheta
Dixerat ante.
Hunc canit lætus chorus angelorum,
Stella declarat, ueniunt Eoi
Principes, dignum celebrare cultum
Mystica dona.
Thus Deo, myrrham trocleten humando,
Bracteas regi chryseas tulere,
Dum colūt unū, meminere trino
Tres dare terna.

DE EPIPHANIA D.

Hilarij

Iesus refulsit omnium
Pius redemptor gentium,
Totum genus fidelium
Laudes celebret dramatum.

Quem:

A Quem stella natum fulgida
Monstrat micans per æthera,
Magosq; duxit præuia
Ipsius ad cunabula.
Illi cadentes paruulum
Pannis adorant obsitum,
Verum fatentur & deum,
Munus ferendo mysticum.
Denis ter annorum cyclis
Iam parte uiuens temporis,
Lympham petit baptismatis
Cunctis carens contagijs.
Felix Ioannes mergere
Illum tremiscit flumine,
Potest suo qui sanguine
Peccata mundi tergere.
Nos Christe subnixa prece
Omnes precamur, protege,
Qui præcipis rubescere
Aquæ potenter hydriæ.

DE OBLATIONE CHRISTI in templo.

B Quod chorus uatum uenerandus olim
Spiritu sancto cecinit repletus,
In Dei factum genitrice constat
Esse Maria.
Hæc Deum cœli dominumq; terræ
Virgo concepit, peperitq; uirgo,
Atq; post partum meruit manere
Inuiolata.
Quem senex iustus Symeon in ulnas,
In domo sumpsit Domini, gauisus
Hoc quod optauit proprio uidere
Lumine Christum.
Tu libens uotis petimus precantum,
Regis æterni genitus faueto,
Clara qui celsi renidens Olympi
Regna petisti.

DE EADEM. Auctoris incerti.

Fit porta Christi peruia,
Referta plena gratia,
Transitq; rex, et permanet
Clausa, ut fuit per secula.
Genus superni luminis,
Processit aula uirginis,
Sponsus, redemptor, conditor,
Suæ gigas Ecclesiæ.
Honor & parentis gaudium,
Immensa spes credentium,
Per atra mortis pocula
Mundi resoluit crimina.

HYMNUS IEIUNANTIUM. D. Gegorij.

Clarum decus ieiunij
Monstratur orbi cœlitus,
Quod Christus auctor omnium
Cibis dicauit abstinens.
Hoc Moises charus Deo
Legisq; lator factus est:
Hoc Eliam per aëra
Curru leuauit igneo.
Hinc Daniel mysteria
Victor leonum uiderat,
Per hoc amicus intimus
Sponsi Iohannes claruit.
Hæc nos sequi dona Deus
Exempla parsimoniæ.
Tu robur auge mentium
Dans spiritale gaudium.

ALIUS. D. Ambrosij.

Ex more docti mystico
Seruemus hoc ieiunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
Lex & prophetæ primitus
Hoc pertulerunt, postmodum
Christus sacrauit, omnium
Rex atq; factor temporum.
Vtamur ergo parcius
Verbis, cibis, & potibus,
Somno, iocis, & arctius
Perstemus in custodia.
Vitemus autem pessima,
Quæ subruunt mentes uagas,
Nullumq; demus callido
Hosti locum tyrannidis.
Dicamus omnes cernui,
Clamemus atq; singuli,
Ploremus ante iudicem,
Flectamus iram uindicem.

Nostis malis offendimus
Tuam Deus clementiam,
Effunde nobis desuper
Remissor indulgentiam:
Memento quòd sumus tui,
Licet caduci plasmatis,
Ne des honorem nominis
Tui, precamur alteri.
Laxa malum, quod gessimus:
Auge bonum quod poscimus,
Placere quò tandem tibi
Possimus hic & perpetim.

ALIVS.

D. Gregorij.

Audi benigne conditor
Nostras preces cum fletibus,
In hoc sacro ieiunio
Fusas quadragenario.
Scrutator alme cordium,
Infirma tu scis uirium,
Ad te reuersis exhibe
Remissionis gratiam.
Multum quidem peccauimus,
Sed parce confitentibus,
Ad nominis laudem tui,
Confer medelam languidis.
Sic corpus extra conteri
Dona per abstinentiam,
Ieiunet ut mens sobria,
A' labe prorsus criminum.

ALIVS.

D. Hilarij.

Iesu quadragenariæ
Dicator abstinentiæ,
Quiq; ob salutem mentium
Hoc sanxeras ieiunium.
Quò paradiso redderet
Seruata parsimonia,
Quos inde gastrimargiæ
Huc illecebra depulit.
Adesto nunc Ecclesiæ,
Adesto pœnitentiæ,
Qua pro suis excessibus
Orat profusis fletibus.
Tu retroacta crimina
Tua remitte gratia,
Et à futuris adhibe A
Custodiam mitissime.
Vt expiati his annuis
Ieiuniorum uictimis,
Tendamus ad paschalia
Digné colenda gaudia.

IN DIE PALMARVM.

D. Gregorij.

Magno salutis gaudio
Lætetur omne seculum,
Iesus redemptor omnium,
Sanauit orbem languidum,
Sex ante paschæ ferias
Aduenit in Bethaniam,
Vbi pié post triduum
Resuscitauit Lazarum.
Nardi Maria pistici
Sumpsit libram mox optimi,
Vnxit beatos Domini
Pedes rigando lachrimis.
Post hæc iugalis asinæ
Iesus supernus arbiter
Pullo sedebat inclytam B
Pergebat Hierosolymam.
O' quàm stupenda pietas,
O' mira Dei clementia,
Sessor aselli fieri est
Dignatus auctor seculi.

ALIVS.

Theodulphi Aurelianensis.

Gloria laus, et honor, tibi sit rex Christe redẽptor
Cui puerile decus prompsit Oschanna pium.
Israel tu rex, Dauidis et inclyta proles,
Nomine qui in Domini rex benedicte uenis.
Cœtus in excelsis te laudat cœlicus omnis,
Et mortalis homo, cuncta creata simul.
Plebs Ebræa tibi cum palmis obuia uenit,
Cum prece, uoto, hymnis assumus ecce tibi.
Hi tibi passuro soluebant munia laudis:
Nos tibi regnanti pangimus ecce melos.
Hi placuere tibi, placeat deuotio nostra,
Rex pie, rex clemens, cui bona cuncta placent.

IN PASSIONE CHRISTI.

D. Gregorij.

Rex Christe factor omnium,
Redemptor & credentium,

Placa-

A *Placare uotis supplicum,*
Te laudibus colentium.
Cuius benigna gratia,
Crucis per alma uulnera
Virtute soluit, ardua
Primi parentis uincula.
Qui es creator siderum
Tegmen subisti carneum.
Dignatus hanc uilissimam,
Pati doloris formulam.
Ligatus es, ut solueres
Mundi ruentis complices,
Per probra tergens crimina,
Quae mundus auxit plurima.
Cruci redemptor figeris,
Terram sed omnem concutis,
Tradis potentem spiritum,
Nigrescit atque seculum.
Mox in paternae gloriae
Victor resplendens culmine,
Cum spiritus munimine
Defende nos rex optime.

IN DIE PASCHATIS.

Auctoris inceri.

B *Vita sanctorum decus angelorum,*
Vita cunctorum pariter piorum
Christe, qui mortis moriens ministrum
Exuperasti.
Tu tuo laetos famulos trophaeo,
Nunc in his serua placidus diebus,
In quibus sacrum celebratur omnem
Pascha per orbem.
Pascha quo uictor rediens ab imo,
Atque cum multis alijs resurgens,
Ipse susceptum super alta carnem
Astra leuasti.
Nunc in excelsis Dominus refulgens,
Et supra coelos Deus eleuatus,
Inde uenturus homo iudicatus,
Denuo iudex.
Corda tu sursum modo nostra tolle,
Quo patri dexter residens in alto,
Ne resurgentes facias in ima
Praecipitari.
Hoc pater tecum, hoc idem sacratus
Praestet amborum pie Christe flatus,
Cum quibus regnas Deus unus, omni
Iugiter aeuo.

ALIVS.

Fulberti Carnotensis.

Chorus nouae Hierusalem
Nouam meli dulcedinem
Promat, colens cum sobrijs
Paschale festum gaudijs.
Quo Christus, inuictus leo
Dracone surgens obruto,
Dum uoce uiua personat,
A morte functos excitat.
Quam deuorarat improbus,
Praedam refudit Tartarus,
Captiuitate libera
Iesum sequuntur agmina.
Triumphat ille splendide
Praecelsus amplitudine,
Soli poliq; patriam
Vnam facit rempublicam.
Ipsum canendo supplices,
Regum precemur milites,
Vt in suo clarissimo
Nos ordinet palatio.

IN DIE ASCENSIONIS.

Auctoris incerti.

Festum nunc celebre, magnaq; gaudia
Compellunt animos carmina promere,
Cum Christus solium scandit ad arduum
Coelorum pius arbiter.
Conscendit iubilans laetus ad aethera,
Sanctorum populus praedicat inclytum,
Concinit pariter angelicus chorus
Victoris boni gloriam.
Qui scandens superos uincula uinxerat,
Donans terrigenis munera plurima,
Districtus rediens arbiter omnium
Qui mitis modo transijt.
Oramus Domine, conditor inclyte,
Deuotos famulos respice protegens,
Ne nos liuor edax daemonis obruat,
Demergat uel in inferos.
Vt cum flammiuoma nube reuerteris,
Occulta hominum pandere iudicans,
Ne des supplicia horrida noxijs,
Sed iustis bona praemia.

ALIVS.

Auctoris incerti.

Aeterne rex altißime
Redemptor & fidelium,
Quo mors soluta deperit.
Datur triumphus gratiæ.
Scandens tribunal dexteræ
Patris, potestas omnium
Collata Iesu est cœlitus,
Quæ non erat humanitus.
Vt trina rerum machina,
Cœlestium, terrestrium,
Et inferorum condita,
Flectant genu iam subdita.
Tremunt uidentes angeli,
Versa uice hac mortalium,
Culpat caro, purgat caro,
Regnat Deus Dei caro.
Tu esto nostrum gaudium,
Manens Olympi præuium,
Mundi regis qui fabricam
Mundana uincens gaudia.
Hinc te precantes quæsumus,
Ignosce culpis omnibus,
Et corda sursum subleua
Ad te, superna gratia.
Vt cum rubente ceperis
Clarere nube iudicis,
Pœnas repellas debitas,
Reddas coronas perditas.

IN DIE PENTECOSTES.

D. Ambrosij.

Veni creator spiritus,
Mentes tuorum uisita,
Imple superna gratia
Quæ tu creasti pectora.
Qui paracletus diceris
Donum Dei altißimi,
Fons uiuus, ignis, charitas,
Et spiritalis unctio.
Tu septiformis gratiæ,
Dextræ Dei tu digitus,
Tu rite promisso patris
Sermone ditans guttura.
Accende lumen sensibus,
Infunde amorem cordibus,
Infirma nostri corporis
Virtute firmans perpeti.
Hostem repellas longius,
Pacemq́ dones protinus,
Doctore sic te præuio
Vitemus omne noxium.
Da gaudiorum præmia,
Da gratiarum munera,
Dissolue litis uincula,
Astringe pacis fœdera.
Per te sciamus da patrem,
Noscamus atque filium,
Teq́ utriusq́ spiritum
Credamus omni tempore.

ALIVS.

D. Hilarij.

Beata nobis gaudia
Anni reduxit orbita,
Cum spiritus paraclitus
Effulsit in discipulos.
Ignis uibrante lumine
Linguæ figuram detulit,
Verbis ut essent proflui,
Et charitate feruidi.
Linguis loquuntur omnium,
Turbæ pauent gentilium,
Musto madere deputant
Quos spiritus repleuerat.
Patrata sunt hæc mystica
Paschæ peracto tempore,
Sacro dierum numero,
Quo lege fit remißio.
Dudum sacrata pectora
Tua replesti gratia,
Dimitte nunc peccamina,
Et da quieta tempora.
Te nunc Deus piißime
Vultu precamur cernuo,
Illapsa nobis cœlitus
Largire dona spiritus.

ALIVS.

D. Gregorij.

Iam Christus astra ascenderat,
Regressus unde uenerat,
Promissa patris munera
Sanctum daturus spiritum.

Solennis

A Solennis urgebat dies,
Quo mystico septemplici
Orbis uolutus septies
Signat beata tempora.
Dum ho a cunctis tertia
Repente mundus intonat,
Apostolis orant bus
Venisse nunciat Deum.
De patris ergo lumine
Decorus ignis missus est,
Qui fida Christi pectora
Calore uerbi compleat.
Impleta gaudent uiscera,
Afflata sancto spiritu,
Voces disertas intonant,
Fantur Dei magnalia.
Tum gente ab omni cogniti,
Graecis, Latinis, Barbaris,
Cunctis & admirantibus
Linguis loquuntur omnibus.
Iudaea tunc incredula,
Vaesana toruo spiritu,
Ructare musti crapulam
B Christi alumnos concrepat.
Signis sed & uirtutibus
Occurrit, & docet Petrus,
Falsos probauit perfidos
Ioëlis testimonio.

DE CONCEPTIONE VIRGINIS.

Quem terra, pontus, aethera
Colunt, adorant, praedicant
Trinam regentem machinam
Claustrum Mariae baiulat.
Cui luna, sol, & omnia
Deseruiunt per tempora,
Perfusa coeli gratia
Gestant puellae uiscera.
Beata mater munere
Cuius supernus artifex
Mundum pugillo continens,
Ventris sub arca clausus est.
Benedicta coeli nuncio,
Foecunda sancto spiritu,
Desideratus gentibus
Cuius per aluum fusus est.
Quod Eua tristis abstulit
Tu reddis almo germine,
Intrent ut astra flebiles,
Coeli fenestra facta es.
Tu regis alti ianua
Et porta lucis fulgida,
Vitam datam per uirginem,
Gentes redemptae plaudite.

DE MARTYRIBVS.

Deus tuorum militum
Spes, & coronae praemium,
Laudes canentes martyris,
Absolue nexu criminis.
Hic nempe mundi gaudia
Et blandimenta noxia
Caduca rite deputans
Peruênit ad coelestia.
Poenas eucurrit fortiter,
Et sustulit uiriliter,
Pro teq; fundens sanguinem
Aeterna dona possidet.

ALIVS.

Rex gloriose martyrum
Corona confitentium,
Qui respuentes terrea
Producis ad coelestia.
Aurem benignam protinus
Appone nostris uocibus,
Trophea sacra pangimus,
Ignosce quod delinquimus.
Tu uincis in martyribus,
Parcendo confessoribus,
Tu uince nostra crimina,
Donando indulgentiam.

DE VIRGINIBVS.

Iesu corona uirginum,
Quem mater illa concipit,
Quae sola uirgo parturit,
Haec uota clemens suscipe.
Qui pascis inter lilia,
Septus choreis uirginum,
Sponsas decorans gloria,
Sponsisq; reddens praemia.
Quocunq; pergis, uirgines
Sequuntur, atq; laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnosq; dulces personant.

Te deprecamur largius,
Nostris adauge sensibus
Nescire prorsus omnia
Corruptionis uulnera.

DE S. IACOBO APOSTOLO.

Auctoris incerti.

Huius diei gloria
Det Christe mundo gaudia
Quòd iunctus est coelestibus,
Frater Iohannis Iacobus.
Qui te uocante littore
Prompto secutus pectore,
In naue patrem liquerat,
Et cuncta quae possederat.
Viuens adhuc in corpore
Formam respexit gloriae,
Quae te post finem seculi
Lucis uidebunt filij.
Fundensq; pro te sanguinem
Idem bibebat calicem,
Quem tu bibebas hostia,
Nostrae salutis gratia.

HYMNI AMETRI

& legibus soluti.

IN ADVENTV CHRISTI.

Vox clara ecce intonat,
Obscura quaeq; increpat,
Pellantur eminus somnia,
Ab aethra Christus promicat.
Mens iam resurgat torpida
Quae sorde extat saucia,
Sidus refulget iam nouum,
Vt tollat omne noxium.
Desursum agnus mittitur,
Laxare gratis debitum,
Omnes pro indulgentia
Vocem demus cum lachrimis.
Secundò ut eùm fulserit,
Mundumq; horror cinxerit
Non pro reatu puniat,
Sed nos pius tunc protegat.

ALIVS.

Conditor alme siderum,
Aeterna lux credentium,
Christe redemptor omnium,
Exaudi preces supplicum.
Qui condolens interitu
Mortis perire seculum,
Saluasti mundum languidum,
Donans reis remedium.
Vergente mundi uespere,
Vti sponsus de thalamo
Egressus honestissima
Virginis matris clausula.
Cuius forti potentiae
Genua curuantur omnia,
Coelestia, terrestria,
Nutu fatentur subdita.
Te deprecamur agie,
Venture iudex seculi,
Conserua nos in tempore
Hostis à telo perfidi.

In natiuitate.

Christe redemptor gentium
Ex patre, patris unice,
Solus ante principium
Natus ineffabiliter.
Tu lumen, & splendor patris,
Tu spes perennis omnium,
Intende quas fundunt preces
Tui per orbem famuli.
Memento salutis auctor,
Quod nostri quondam corporis
Ex illibata uirgine
Nascendo formam sumpseris.
Sic praesens testatur dies
Currens per anni circulum,
Quod solus à sede patris
Mundi salus adueneris.
Hunc coelum, terra, hunc mare,
Hunc omne quod in eis est
Auctorem aduentus tui
Laudans exultat cantico.
Nos quoque qui sancto tuo
Redempti sumus sanguine,
Ob diem natalis tui
Hymnum nouum concinimus.

ALIVS.

Coelum coruscans intonet,
Tellus resultans personet,
Infernus hians ululet,
Humanitasq; iubilet.

Hoc

A Hoc iustitiam stillitet,
Hæc ueritatem germinet,
Hic detrimenta congemit,
Hæc incrementa suscipit.
Qui semper natus in æuo,
Nunc in æui simulachro,
De uirginali utero
Adest ruenti seculo.
Vt factus homo mortalis,
Quem hominem immortalis
Immortalem condideras
Mortalem nunc eripias.
Natus ergo in tempore,
Et natus ante tempora
Orto fidei sidere
Mentis tenebras amoue.

DIEB. IEIVNII.

Christe qui lux es & dies
Noctis tenebras detegis,
Lucisq; lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.
Precamur sancte Domine,
Defende nos in hac nocte,
B Sit nobis in te requies,
Noctem quietam tribue.
Ne grauis somnus irruat,
Nec hostis nos surripiat,
Ne caro illi consentiens
Reos tibi nos statuat.
Oculi somnum capiant,
Cor ad te semper uigilet,
Dextera tua protegat
Famulos, qui te diligunt.
Defensor noster aspice,
Insidiantes reprime,
Guberna tuos famulos
Quos sanguine mercatus es.
Memento nostri Domine
In graui isto corpore,
Qui es defensor animæ,
Adesto nobis Domine.

ALIVS.

Summi largitor præmij,
Spes qui es unica mundi,
Preces intende seruorum
Ad te uotis clamantium.
Nostra te conscientia
Graue te offendisse monstrat,
Quam emunda supplicamus
Ab omnibus piaculis.
Si rennuis, quis tribuet?
Indulge quia potens es,
Si corde rogamus mundo
Certe debes ex promisso.
Accepta ergo hoc nostrum
Qui sacrasti ieiunium,
Capiamus sacramenta
Quò mysticè paschalia.
Summa nobis hoc conferat
In Deitate Trinitas,
In qua gloriatur unus
Per secula Deus, Amen.

ALIVS.

Ecce nunc tempus idoneum
Medicina peccaminum,
Quibus Deum offendimus
Corde, uerbis, operibus.
Qui pius & propicius
Nobis pepercit hactenus,
Ne nos cum nostris perderet
Tantis iniquitatibus.
Hunc igitur ieiunijs,
Cum precibus & lachrimis,
Multisq; bonis alijs
Adeamus deuotißimè.
Vt nos à cunctis sordibus
Purgans ornet uirtutibus,
Angelicis & cœtibus
Nos iungat in cœlestibus.

ALIVS.

Dis obsoluti prætereunt,
Dies obseruabiles redeunt,
Tempus adest sobrium,
Quæramus puro corde Dominum.
Hymnis, & confeßionibus
Iudex complacabitur Dominus,
Non negat hic ueniam,
Qui uult ut homo petat gratiam.
Fugiamus de hoc exilio,
Habitemus cum Dei filio,
Hoc decus est famuli
Si sit cohæres sui Domini.

Post iugum seruile Pharaonis,
Post cathenas diræ Babylonis,
Liber homo patriam quærat
Cœlestem Hierosolymam.
Sis Christe nobis dux huius uitæ
Memento quod sumus oues tuæ,
Pro quibus ipse pastor tuam
Ponebas morte animam.

DIE PALMARVM.

Iam Christe sol iusticiæ
Noctis recedant tenebræ,
Nunc mentis cat cæcitas,
Virtutum & lux redeat.
Da tempus acceptabile,
Et pœnitens cor tribue,
Nos uacuos ne transeat,
Hoc quod benigne prærogas.
Dies uenit dies tua
In qua reflorent omnia,
Lætemur hac ut per tuam
Sumus reducti gratiam.

DIE PASCHATIS.

Ad cœnam agni prouidi,
Stolis & albis candidi,
Post transitum maris rubri
Christo canamus principi.
Cuius corpus sanctissimum
In ara crucis torridum,
Cruore eius roseo
Gustando, uiuimus Deo.
Protecti paschæ uespere,
A' deuastante angelo
Erepti de durissimo
Pharaonis imperio.
Iam pascha nostrũ Christus est,
Qui immolatus agnus est
Sinceritatis azyma,
Caro eius oblata est.
O' uerè digna hostia,
Per quam fracta sunt tartara:
Redempta plebs captiuata
Redit ad uitæ præmia.
Cùm surgit Christus tumulo
Victor redit de barathro,
Tyranni trudens uinculum,
Et reserans paradisum.

ALIVS.

A Aurora lucis rutilat,
Cœlum laudibus intonat,
Mundus exultans iubilat,
Gemens infernus ululat.
Cùm rex ille fortissimus
Mortis confractis uiribus,
Pede conculcans tartara,
Soluit à pœna miseros.
Ille qui clausus lapide
Custoditur sub milite,
Triumphans pompa nobili
Victor resurgit funere.
Salutis iam gemitibus
Et inferni doloribus,
Quia surrexit Dominus
Clamat resplendens angelus.
Tristes erant apostoli
De nece sui Domini,
Quem pœna mortis crudeli
Serui damnarent impij.
Sermone blando angelus
Prædixit mulieribus,
In Galilæa Dominus B
Videndus est quantotius.
Illæ dum pergunt concitæ,
Apostolis hoc dicere,
Videntes eum uiuere
Osculantur pedes Domini.
Quo agnito discipuli
In Galilæam poperè
Pergunt uidere faciem
Desideratam Domini.
Claro paschali gaudio,
Sol mundo nitet radio,
Cùm Christum iam apostoli
Visu cernunt corporeo.
Ostensa sibi uulnera
In Christi carne fulgida,
Resurrexisse Dominum
Voce fatentur publica.
Rex Christe clementissime,
Tu corda nostra posside,
Vt tibi laudes debitas
Reddamus omni tempore.

ALIVS.

A ALIVS.

D. Ambrosij.

O rex æterne Domine
Rerum creator omnium,
Qui eras ante secula,
Semper cum patre filius.
Qui mundi in primordio
Adam plasmasti hominem,
Cui tuæ imagini
Vultum dedisti similem.
Quem diabolus deceperat
Hostis humani generis,
Cuius tu formam corporis
Assumere dignatus es.
Vt hominem redimeres,
Quem ante iam plasmaueras,
Et nos Deo coniungeres
Per carnis contubernium.
Quem editum ex uirgine
Pauescit omnis anima,
Per quem & nos resurgere
Deuota mente credimus.
Quiq; nobis per baptismum
B Donasti indulgentiam,
Qui tenebamur uinculis
Ligati conscientiæ.
Qui crucem propter hominem
Suscipere dignatus es,
Dedisti tuum sanguinem
Nostræ salutis precium.

Die ascensionis.

Iesu nostra redemptio,
Amor & desiderium:
Deus curator omnium:
Homo in fine temporum.
Quæ te uicit clementia,
Vt ferres nostra crimina,
Crudelem mortem patiens,
Vt nos à morte tolleres?
Inferni claustra, penetrans,
Tuos captiuos redimis,
Victor triumpho nobili
Ad dextram patris residens.
Ipsa te cogat pietas
Vt mala nostra superes,
Parcendo & uoti compotes
Vultu tuo nos facies.

Die pentecostes.

Veni sancte spiritus,
Et emitte cœlitus,
Lucis tuæ radium.
Veni pater pauperum,
Veni dator munerum,
Veni lumen cordium.
Consolatur optime,
Dulcis hospes animæ,
Dulce refrigerium.
In labore requies,
In æstu temperies,
In fletu solatium.
O lux beatissima,
Reple cordis intima,
Tuorum fidelium.
Sine tuo numine,
Nihil est in homine,
Nihil est innoxium.
Laua quod est sordidum,
Riga quod est aridum,
Sana quod est saucium.
Flecte quod est rigidum,
Foue quod est frigidum,
Rege quod est deuium.
Da tuis fidelibus,
In te confidentibus,
Sacrum septenarium.
Da uirtutis meritum,
Da salutis exitum,
Da perenne gaudium.

HYMNI,

DE NOMINE IESV:

Auctoris incerti.

Ad matutinam:

Iesu dulcis memoria,
Dans uera cordi gaudia,
Sed super mel & omnia,
Eius dulcis præsentia.
Nil canitur suauius,
Nil auditur iucundius,
Nil cogitatur dulcius,
Quàm Iesus, Dei filius:
Iesu spes pœnitentibus,

Quàm pius es petentibus,
Quàm bonus es quærentibus,
Sed quid inuenientibus?
Nec lingua potest dicere,
Nec litera depromere,
Expertus potest credere,
Quid sit Iesum diligere.
Iesus dulcedo cordium,
Fons ueri, lumen mentium:
Exeedit omne gaudium,
Et omne desiderium.
Iesum quæram in lectulo,
Clauso cordis cubiculo:
Priuatim & in populo
Quæram amore sedulo.

Ad primam.

Cum Maria diluculo,
Iesum quæram in tumulo,
Cordis clamore querulo,
Mente quæram, non oculo.
Tumbam perfundam fletibus,
Locum replens gemitibus,
Iesu prouoluar pedibus,
Strictis hærens amplexibus.
Iesu stringam uestigia,
Et flendo figam labia,
Vt detur mihi uenia,
Atq; perfecta gratia.
Iesus rex admirabilis,
Et triumphator nobilis,
Dulcedo ineffabilis,
Totus desiderabilis.
Tu mentis delectatio,
Amoris consumatio.
Tu mea gloriatio
Iesu mundi saluatio.
Mane nobiscum Domine,
Mane nouo cum lumine
Pulsa noctis caligine,
Mentem replens dulcedine.
Iesus amor dulcissimus,
Et uerè suauissimus:
Plus millies gratissimus
Quàm dicere sufficimus.
Quandò cor nostrum uisitas,
Tunc lucet ei ueritas.
Vilescit mundi uanitas,
Et intus feruet charitas.
Hæc probat tua passio,
Et sanguinis effusio,
Per quam nobis redemptio
Datur, Deiq; uisio.

Ad tertiam.

Iesus auctor clementiæ,
Totius spes lætitiæ,
Dulcoris fons & gratiæ,
Veræ cordis deliciæ.
Cum dignè loqui nequeam,
De te tamen ne sileam,
Amor facit ut audeam,
Solum te loqui gaudeam.
Tua Iesu dilectio,
Grata mentis refectio,
Replet sine fastidio,
Dans famem desiderio.
Qui te gustant esuriunt,
Qui bibunt, adhuc sitiunt
Desiderare nesciunt,
Nisi Iesum quem cupiunt.
Quem tuus amor ebriat,
Nouit quid Iesus sapiat,
Felix gustus quem satiat,
Non est quid ultra cupiat.
Iesus decus angelicum,
In aure dulce canticum,
In ore mel mirificum,
In corde nectar cælicum.

Ad sextam.

Desidero te millies,
Mi Iesu quandò uenies,
Quando lætum me facies,
Vt uultu tuo saties?
Amor tuus continuus,
Mihi languor assiduus,
Mihi Iesus mellifluus,
Fructus uitæ perpetuus.
Iesu summa benignitas,
Mira cordis iucunditas,
Incomprensa bonitas,
Tua me stringit charitas.
Bonum mihi diligere
Iesum, nil ultra quærere,

Mihi

A Mihi prorsus deficere,
Vt illi queam uiuere.
Iesu mi dilectißime,
Spes suspirantis animæ:
Te piæ quærunt lachrymæ,
Et clamor mentis intimæ.
Quocunq; loco fuero,
Mecum Iesum desidero:
Quàm lætus cùm inuenero,
Quàm felix cùm tenuero!
Tunc amplexus, tunc oscula,
Quæ uincunt mellis pocula.
Quàm felix Christi copula,
Sed in his parua morula.

Ad nonam.

Iam quod quæsiui uideo,
Quod concupiui teneo:
Amore Iesu langueo,
Et corde totus ardeo.
Hic amor ardet dulciter,
Dulcescit mirabiliter,
Sapit delectabiliter,
Et delectat feliciter.
B Hic amor mißus cœlitus,
Hæret mihi medullitus,
Mentem incendit penitus,
Hoc delectatur spiritus.
O beatum incendium,
O ardens desiderium,
O dulce refrigerium,
Amare Dei filium.
Iesus cùm sic diligitur,
Hic amor non extinguitur,
Nec tepescit, nec moritur,
Plus crescit et accenditur.
Iesus, flos matris uirginis,
Ardor nostræ dulcedinis,
Laus, honor, decus numinis,
Regnum beatitudinis.

Ad uesperas.

Iesu sole serenior,
Et balsamo suauior,
Omni dulcore dulcior,
Præ cunctis amabilior.
Cuius amor sic afficit,
Cuius odor me reficit:
In quem mens mea deficit,
Solus amanti sufficit.
O mentis delectatio,
Amoris consummatio,
Tu mea gloriatio,
Iesu mundi saluatio.
Dilecte mi reuertere,
Consors paternæ dexteræ:
Hostem uicisti prosperè,
Iam cœli regno fruere.
Sequar quocunque ieris,
Mihi tolli non poteris,
Cùm meum cor abstuleris,
Iesus laus nostri generis.
Portas uestras attollite,
Cœli ciues occurrite,
Triumphatori dicite,
Salue Iesu rex inclyte.

Ad completorium.

Rex uirtutum, rex gloriæ,
Rex insignis uictoriæ,
Iesu largitor gratiæ,
Honor cœlestis curiæ.
Te cœli chorus prædicat,
Et tuas laudes replicat,
Iesus orbem lætificat,
Et nos Deo pacificat.
Iesus in pace imperat,
Quæ omnem sensum superat,
Hunc semper mens desiderat,
Et illo frui properat.
Iesus ad patrem rediit,
Regnum cœleste subiit,
Cor meum à me transiit,
Post Iesum simul abiit.
Iesum sequamur laudibus,
Hymnis, uotis, & precibus,
Vt nos donet cœlestibus
Cum ipso frui sedibus.
Veni Iesu rex optime,
Veni dator munifice,
Effulge claro clarius
Iam expectate sæpius.
Sis Iesu meum gaudium,
Qui es futurus præmium,

In te sit mea gloria,
Per cuncta semper secula.

DE GLORIA ET GAUDIIS PARADISI, D. AURElij Augustini.

Versus politici.

Ad perennis uitæ fontem
Mens sitiuit arida,
Claustra carnis presto frangi
Clausa quærit anima,
Gliscit, ambit, eluctatur
Exul frui patria.
Dum pressuris ac ærumnis
Se gemit obnoxiam,
Quam amisit, cum deliquit,
Contemplatur gloriam.
Præsens malum auget boni
Perditi memoriam.
Nam quis promat summæ pacis
Quanta sit læticia?
Vbi uiuis margaritis
Surgunt ædificia,
Auro celsa micant tecta,
Radiant triclinia.
Solis gemmis preciosis
Hæc structura nectitur,
uro mundo tanquam uitro,
Vrbis uia sternitur.
Abest limus, deest fimus,
Lues nulla cernitur.
Hiems horrens, æstas torrens,
Illic nunquam sæuiunt,
Flos perpetuus rosarum,
Ver agit perpetuum.
Candent lilia, rubescit
Crocus, sudat balsamum.
Virent prata, uernant sata,
Riui mellis influunt,
Pigmentorum spirat odor,
Liquor & aromatum.
Pendent poma floridorum
Non lapsura nemorum.
Luna non alternat uices,
Sol uel cursus siderum,
Agnus est felicis urbis
Lumen inocciduum,
Tempus & nox desunt ei,
Fert diem continuum. A
Nam & sancti quique uelut
Sol præclarus rutilant,
Post triumphum coronati
Mutuo coniubilant,
Et prostrati pugnas hostis
Iam securi numerant.
Omne labe defæcati,
Bella carnis nesciunt,
Caro facta spiritalis,
Mens & unum sentiunt,
Pace multa perfruentes
Scandala non perferunt.
Mutabilibus exuti
Repetunt originem,
Veritatis et præsentem
Contemplantur speciem:
Fontis hinc uiui uitalem
Hauriunt dulcedinem.
Inde statum semper idem
Exeuntes capiunt,
Clari, uiuidi, iucundi,
Nullis peccant casibus. B
Absunt morbi semper sanis,
Senectus iuuenibus.
Hinc perenne tenent esse
Nam transire transijt,
Inde uirent, uigent, florent,
Corruptela corruit,
Immortalitatis uigor
Mortis ius absorbuit.
Qui scientem cuncta sciunt
Quid nescire hi queunt?
Nam et pectoris arcana
Penetrant alterutrum,
Vnum uolunt, unum nolunt,
Vnitas est mentium.
Licet cuiquam sit diuersum
Pro labore meritum,
Charitas hoc facit suum,
Quod dum amat alterum
Proprium sic singulorum
Fit commune omnium.
Vbi corpus, illic iure
Congregantur aquilæ,

Quo

A Quo cum angelis & sanctæ
Recreentur animæ.
Vno pane uiuunt ciues
Vtriusq; patriæ.
Auidi & semper pleni,
Quod habent desiderant,
Non facietas fastidit,
Neq; fames cruciat:
Inhiantes semper edunt,
Et edentes inhiant.
Nouas semper harmonias
Vox meloda concrepat,
Et in iubilum prolata
Mulcent aures organa,
Tigna per quem sunt uictores
Regi dant præconia.
Felix cœli quæ præsentem
Regem cernit anima,
Et sub sede spectat alta
Orbis uolui machinam,
Solem, lunam, & globosa
Cum planetis sidera.
Christe palma bellatorum,
Hoc in municipium
Introduc me, da soluto
Militare cingulum,
Fac consortem donatiui
Beatorum ciuium.
Probes uires inexhausto
Laborantis prælio,
Nec quietem post procinctum
Deneges emerito,
Teq; merear potiri
Sine fine præmio.

PAVLINI EPISCOPI NOLANI AD PNEVMATIVM ET Fidelem parentes,

DE CELSI FILII OBITV, Panegyricus:

B

De merito, de resurrectiōe corporum, de præmijs & pœnis uitę ęternæ.

Nte puer patribus claris, & nomine auito,
Celsus erat, sed nunc celsus agit merito,
Quē Dominus tanto cumulauit munere Christus,
Vt rudis ille annis, & nouus iret aquis.
Atq; bis infantem spacio æui & fonte lauacri,
Congeminata Deo gratia perueheret.
Heu quid agam, dubia pendens pietate laboro,
Gratuler an doleam? dignus utroq; puer.
Cui⁹ amore lachrimas, et amor mihi gaudia suadet,
Sed gaudere fides, flere iubet pietas.
Tam modicū patribus, tam dulci e pignore fructū
Defleo, in exiguo temporis esse datum.
Rursus ut æternæ bona uoluo perennia uitæ,
Quæ Deus in cœlo præparat innocuis:
Lætor obisse, breui functum mortalia seclo,
Vt citò diuinas perfrueretur opes.
Ne terrena diu contagia, mixtus iniquis,
Duceret, in fragili corporis hospitio:
Sed nullo istius temeratus crimine mundi,
Dignius æternum tenderet ad Dominum.
Ergo Deo potius, quàm nobis debitus infans,
Verùm & pro nobis ille Deo placitus,
Cœperat octauum producere paruulus annum,
Prima citis agitans tempora curriculis.
Iam puerile iugum tenera ceruice ferebat,
Grammatici duris subditus imperijs,
Quæq; docebatur puer admirante magistro
Sorbebat docili nobilis ingenio.
Gaudebant trepido præsagi corde parentes,
Dum metuunt tanti muneris inuidiam.
Nec mora longa fuit, placitā Deus æthere Christus
Arcessens merito sumpsit honore animam.
Et rapuit terris subitam, quò dignior esset
Associata pijs uiuere concilijs.
Causa fuit lethi, suffusus faucibus humor,
Quo grauis inflauit lactea colla tumor.
Inde repressus abit, sed lapsus ad intima fugit
Corporis, & uitam uisceribus pepulit.
Terra suam partem tumulata carne recepit,
Spiritus angelico uectus abit gremio.
Deserti uacuum funus duxere parentes,
Fletibus in culpam ne pietas ueniat.

Impia non pietas animam lugere beatam,
Gaudentemq; Deo *flere, nocens amor est.*
Nónne patet quantum tali pietate trahatur
Peccatum? arguimur fraude tenere fidem,
Aut reprobare Dei *leges errore rebelli,*
Ni placet nobis, quod placuit Domino.
Iustius est istas hominum lugere tenebras,
Quas facimus nobis degeneres animæ.
Immemores primos cœlestis imaginis ortus,
Quam reuocat miserans ad sua regna pater.
Cuius amore meos suscepit filius artus,
Virgine conceptus, uirgine natus homo.
Cuncta gerens hominis, cunctos et corpore in uno
Cunctorum Dominus *suscipiens famulos.*
Factus enim serui forma est, qui summus agebat
Forma Dei, regnans cum patre rege Deus.
Suscepit formam serui, culpamq; peremit,
Qua pœnæ & mortis quondam homo seruus
Et libertati famulum sub imagine serui, erat.
Nostra caro effectus restituit Dominus.
Vt mihi per Christum cœlestis imago rediret,
Qui cruce terrenum se spoliauit Adam.
Carnem igitur mortemq; meam meus ille creator
Pertulit, & charum morte redemit opus.
Multa mihi dederat, prius & promissa salutis,
Et præcepta, quibus per bona dirigerer:
Sed quia nec legis posito medicamine, primi
Inueterata patris uulnera dilueram:
Et neque præmissis diuino ex ore prophetis,
Expectare Dei munera credideram:
Et genus humanum passim sine lege fideli
Desperata salus merserat in tenebras,
Regnabatq; simul peccatum in corpore nostro,
Mors in peccatis, hostis in interitu,
Captiuumq; hominē tristis metus, & miser error
Altius in mortem præcipitare dabant.
Interea pater ipse polo miseratus ab alto
Errantum lapsus pestiferos hominum,
Serpentemq; truci dominantem in morte cadentū
Non tulit, & natum misit ad omne bonum.
Paruit ille libens, Deus omnia cum patre concors,
Communem curans rem pietate pari.
Aduenit, & fit homo, & mixtum perfectus utroq;
Ostendit fragili carnis inesse Deum.
Vtitur officijs hominis, sed et intus operti
Signa Dei *medicis exerit imperijs.*
Voce hominis diuina docet: mortalia uere, A
Extra peccatum, corporeus peragit.
Quippe sui rem tantū operis sibi reddere curans,
Naturam uenit sumere, non uitium.
Namq; bonū natura hominē bonus ad bona fecit,
Mente sua lapsus se uiciauit homo.
Quare opifex hominum mortali in corpore uenit,
Non & mortali crimine factus homo.
Nam neque deleret culpas, nisi liber ab illis,
Nec laxare reos posset, & ipse reus.
Nec peccatori mors cederet, ut pote uinctum
Peccati uinclis legitimè retinens.
Iure igitur cessit rumpenti tartara Christo,
In quo quod posset nectere non habuit.
Ipsaq; iudicij iniusti rea facta uicissim
Per scelus occiso iure subacta homini est.
Palluit inuidia serpens, inferna reducto
Claustra homini, uersa lege reclusa uidens.
Inq; uicem uincta mortalem morte resolui,
Excussumq; sua surgere corpus humo.
Insuper et cœlos rediuiuum scandere cernens,
Dente truci frustra liuidus infremuit.
Et modo tabescit cum crebrescente piorum
Agmine, per Christum perditor ipse perit. B
Ergo mei uitiosa animi sanauit, & ægra
Corporis excepit, matre homo, patre Deus.
Imbecilla quidem, sed naturalia carnis
Cessit, & affectus corporis exhibuit.
Sensibus humanis comedit, bibit, & sua somno
Lumina declinat, lassat eundo uiam.
Tanquā homo, defuncto lachrimas impēdit amico,
Quem mox ipse Deus suscitat è tumulo.
Nauigio uectatur homo, et Deus imperat austris,
Et uirtute Dei *permeat æquor homo.*
Mente hominis trepidat uicinæ mortis ad horam,
Mente Dei nouit tempus adesse necis.
In cruce fixus homo est, Deus *è cruce terruit orbē,*
Mortem homo, uerū mors ipsa Deum patitur.
In cruce pēdet homo, Deus *è cruce crimina donat,*
Et moriens uitam criminis interimit.
Proq; reis habitus, peiorq; latrone putatus,
Quem Iudæa pio præposuit Domino.
Credenti donat regnum cœleste latroni,
Clausus adhuc terris, iam paradisum aperit.
Nos igitur firmare animos, attollere mentem,
Ignauosq; decet trudere corde metus.

Pro

A Pro quibus ecce animā posuit simul atq; resumpsit
Filius ille Dei, quo sata cuncta Deo.
De nostra uictor Deus egit morte triumphum,
Et nostrum secus corpus in astra tulit.
Non sat habens, quod pro nobis mortalia cuncta
Hausit, ut auferret uulnera nostra suis:
Sed ne me dubiæ suspenderet anxia mentis
Cura, resurrexit corpore, quo cecidit.
Clara fides oculis patuit mortalibus, ipse
Post obitum uisus, qualis & antè fuit.
Nam se discipulis dubitantibus obtulit ultro,
Rimandumq; oculis præbuit & manibus.
Nec sine mente Dei, dubitauit Apostolus olim
Viuere post mortem, nullus ut ambigeret.
Firmauit dubitando fidem, dum cominus anceps
Arguitur Thomas, omnis homo instruitur.
Cernere quid Thomas coràm & palpare iubetur,
Constanter stabili credere disco fide.
Mortem hominū, Christi crucifixi morte, subactā,
Spemq; resurgendi corporibus positam,
Corporibus nostris, quia Christus uictor in ista
Carne resurrexit, quam gero, qua morior.
Meq; docet, pro me dubitantibus ingerit artus,
B Et solidam carnem structa per ossa probat.
Insuper et lateris, manū quoq; uulnera monstrat,
Et dubium digitos his iubet inserere.
Cerne, inquit, latus ecce meum, palmasq; pedesq;,
Ecce crucis clauos, cuspidis ecce uiam.
Ecce ipsam tota compagem corpore uiuam,
Stare patet neruis, ossibus, ore, cute.
Ergo tenete fidem, quam cernitis, insuper et quam
Tangitis, & dubios pellite corde animos,
Et testes tantæ cunctis estote salutis,
Cunctorumq; hominum soluite corda metu.
Omnibus intereat mortis timor, & simul omnes,
Ista resurgendi spes animet populos.
Credentum tamen ista salus, qui corde fideli
Suscipiant, quæ uos lumine conspicitis.
Nam postquàm uicta gessi de morte triumphum,
Mors superata abijt, stat rediuiua salus.
Vitam ex morte dedi, mortem moriendo subegi,
Et genus humanum sanguine restitui.
Peccatum carnis superans, in carne peremi
Materiam culpæ, iustitiam peperi.
Corpore mors cecidit, surrexit corpore uita,
Qua prius occiderat carne, reuixit homo.

Et nunc ecce meo rediuiuum in corpore portans,
Præfero uictorem mortis & anguis Adam.
Quæ rogo, sufficient nobis solatia, uel quæ
Sanabit fessos iam requies animos?
Si nec tanta potest ægris medicina mederi,
Quæ uitas obita morte redire docet?
Mœror abi, discede pauor, fuge culpa, ruit mors,
Vita resurrexit, Christus in astra uocat.
Morte mea functus, mihi mortuus, & mihi uictor,
Vt mors peccati, sit mihi uita Dei.
Deniq; seruatum iam de cruce duxit aperto
Limite latronem, qua paradisus adest.
Munere quo signum dedit, & peccata piare,
Et nemoris uetiti uincere septa fide.
Talibus exemplis, tanto sponsore salutis,
Erectos lætis uertere mœsta decet.
Pellamus querulos ingrato corde dolores,
Et reddeant tersis lumina pura oculis,
Credamus Christo, quod in ipso uiuimus, ijsdem
Nos, quibus occidimus, surgere corporibus.
Inde superfusa diuini ueste decoris,
Sumere mutatos angelicam speciem.
Quod si tanta anis nox caligantibus obstat,
Et piger obtuso corpore sensus hebet:
Vt quia corporeis oculis diuina teguntur,
Nullam dicatis scripta tenere fidem.
Sed doceat Paulus, quia non æterna uidentur,
Aeterna humanis abdita sunt oculis.
Insipiens terrena uide, cœlestia crede,
Obtutu mundum conspice, mente Deum.
Hinc preciosa fides, nam sicut gratia iam non
Gratia, sic meritis attribuatur, erit:
Sic & nulla fides, nisi quæ quod non uidet, illud
Credit, & æternam spe duce rem sequitur.
Mortales miseri, querulum genus, impia tandem
Pectora mollitis mentibus exuite.
Heu, quo nam precor usq; graui mendacia corde
Quæritis, & uani lubrica diligitis?
Commutate uias, disrumpite uincula mortis,
Et date prædulci libera colla iugo.
Sumite diuinas pro libertate catenas,
Crimine quæ soluunt, & pietate ligant.
Qui sequeris tenebras, in aperto lucis oberras,
Et quia nocte uides, lumine cæcus agis.
Ergo oculos mentis Christo referemus & aures,
Vt mens peccato clausa, Deo pateat.

Nam quæ corporeis sua iam promissa reuelat,
Visibus & claris monstrat operta Deus.
Cuncta resurgendi faciem meditantur, in omni
Corpore, & in terris germina, & astra polo.
Noctes atq; dies ortus obitusq; uicissim
Alternant, morior nocte, resurgo die.
Dormio corporeæ sopitus imagine mortis,
Excitor à somno sicut ab interitu.
Quid sata, quid frōdes nemorū, quid tēpora? nēpe
Legibus his obeunt omnia, uel redeunt.
Vere resurgentum cunctis noua rebus imago,
Post hiemis mortem uiuificata, redit.
Quod semel est facturus homo, cui subdita mundi
Corpora, sub cœlo cuncta frequenter agunt.
Sed quærunt, quali reparetur mortuus omnis
Corpore, quoue modo fiat homo è cinere?
Si non sufficiunt sacris signata prophetis,
Muta fidem clamant, credite conspicuis.
Cernite nulla suis emergere semina campis,
Ni prius intereant, labe soluta putri.
Nuda feris uestita legis iaciis arida grana,
Atq; eadem fructu multiplicata metis.
O peruersa fides, & diffidentia nobis,
Credere nos terris, & dubitare Deo.
Et certa nil terra fide spondere, nec ausa,
Nec potuit, quin & sæpe fefellit ager,
Vix commissa sibi reddens sata: nec tamen illi
Credere deceptus spem segetis dubito.
Nec piget incertis certum sudare laborem
Frugibus, & nudo credere nuda solo.
Quid si terra potest corruptum reddere semen
(Quod tamen æterni lege facit Domini)
Difficile omnipotentis opus fore creditur, ut nos
Ex nihilo factos, ex aliquo reparet.
Nullus eram, & faciente Deo sum natus, ut essem,
Iam nunc de proprio semine rursus ero.
Nam licet in tenuem redigantur & ossa fauillam,
Corporis integri semina puluis habet.
Cumq; etiam cineres uacuatis terra sepulchris,
Cognato immixtos cespite sorbuerit:
Tunc quoq; corporeis hominum uanescere uisos,
Luminibus solidos continet omnipotens.
Inq; die magno, quæ nunc absumpta putamus,
Corpora, cernemus surgere tota Deo,
Nulla cui natura perit, quia quidquid ubique est,
Omne creatoris clauditur in gremio.

Quos aqua fluminibus, pelagoq; & piscibus hausit, A
Quos uolucres, & quos diripuere feræ,
Cuncta terra Deo debet, quia quos aqua mersit,
Littore uel fundo strata recepit humus.
Quæ licet una, tamen non uno sumpta sepulchro,
Sparsa locis laceri funeris ossa tegit.
Et quia consumptus simul, & consumptor, in uno
Telluris gremio morte ferente cadunt.
Siue per egeriem, qua sese animalia purgant,
Reddunt digestis membra uorata cibis.
Humanum corpus transfunditur ex alieno
Corpore, nec perdit uim proprij generis.
Sed licet è membris in humum transmissa ferinis
Membra hominum, uiuo semine salua manent,
Et moriente fera, cui forte cadaueris esca
Humani fuerit, diuiditur ratio:
Nanq; animal rationis homo est, ideoq; & in ipso
Rex alijs præstat corpore corporibus.
Inde licet possit mutis animalibus idem
Præda dari, tamen his forte coire negat.
Sola resurgendi caro perceptura uigorem,
Quæ rationalis uas animæ fuerit,
Vt reducem terris animam compage refecta,
Iam non lapsuro tegmine suscipiat. B
Et uelut hic omni mens et caro iungitur actu:
Sic & in æternam sint sociata diem.
Vt carpant socio gestorum præmia fructu,
Consortes meriti luce uel igne loci.
Propterea quamuis, nos, & spirantia cuncta,
Vnam sortiti corpore materiem:
Non tamen in uacuum reuocamur morte soluti,
Exortes animæ carnis ab occiduo,
Sed clangente tuba reddentibus undique terris
Nostra ex arcanis corpora seminibus.
Corpore, mēte, anima, rursum in sua fœdera nexis,
Integri Dominum sistimur ante Deum.
Si dubitas cineres in corpora posse recogi,
Et fieri reduces in sua uasa animas,
Ezechiel tibi testis erit, cui prodita dudum
Tota resurgendi per Dominum facies.
Illic aspicies toto uiuescere campo,
Arentes ueterum reliquias hominum,
Ossaq; porrectum latè dispersa per agrum,
Vltro ad compages currere iussa suas,
Atq; medullatis penetralibus edere neruos,
Moxq; supernata ducere carne cutem.

A Et dicto citius, perfectis ordine membris,
Puluere de ueteri stare nouos homines.
Ac ne fortè, quod est sacri manifesta prophetæ
Visio, sopitis omnia uana putes,
Maiorem super his, & plenum suscipe testem,
Ipse prophetarum nam loquitur Dominus.
Vita ego sum, qui me credet, nec morte peremptus,
Consorti mecum luce beatus aget.
Denique quod uerbo dixit, uirtute probauit,
Ipse suum reuocans ex erebis hominem.
Tempore quāquā ille, nō tātū in corpore Christus
Signa suo dederit, cùm cruce uictor obit.
Nanque ut concussis patefecit tartara terris,
Et uinctum inferno carcere soluit Adam,
Fissa resurgentes ruperunt saxa sepulti,
Et nouus in sancta floruit urbe tholus.
Viderunt multi ueterum renouata piorum
Corpora, descensu uiuificata Dei.
Tunc etiam refugo cæcatus lumine mundus,
Aeterna timuit nocte piare nefas.
Tunc & discusso nudata altaria uelo,
Amisere sacri relligionem adyti.
B Vt monstraretur uacuandum numine templum,
Et fore ab hostili sancta prophana manu.
Quod duce Romano, docuit pòst exitus ingens,
Euersis templo, ciuibus, urbe, sacris.
Fas etenim ut Iudæa, cui suus hostia Christus
Non erat, & per quam uictima Christus erat,
Sede locoq; simul ueterum uiduata sacrorum,
Inficiata fidem perderet omne sacrum.
Finis enim legis Christus, quia lege fideli
Prædictus, legi lex ueniendo fuit.
Præscribens ueteri legemq; modumq; fidei,
Legem perfectam gentibus instituens.
Vnde magister ait, uetera effluxere peractis
Temporibus, subeunt omnia ubique noua.
Iamq; reuelata facie speculamur apertum,
In Christo propriæ lucis honore Deum.
Et puto, quòd scissi in templo mysteria ueli,
Id quoque signarint, gratia quod tribuit.
Nam ueluti rupto patuere sacraria uelo,
Sic reserat nobis legis operta fides.
Inde sub antiquo legitur uelamine Moses,
Iudæis nebula cordis opertus adhuc:
Quam de luminibus mentis, mihi creditus, aufert
Christus, adumbratas discutiens species,
Seq; docet prisca uelatum legis in umbra,
Iamq; reuelatum corporis in facie.
Qualem præmissi cecinerunt afflore uates,
Qualis apostolicis coram oculis patuit.
Qualem & Iudæi non perspexere uidentes,
Mentibus obtusis impietate sua.
Et qualem, quamuis non uisum in corpore nobis,
Credendo interno lumine conspicimus.
Non quod ueridici sese uidisse magistri,
Et palpasse docent, tango fide, & uideo.
Et cunctis credendo patet cognoscere Christum,
Impia cæcantem pectora perfidia,
Fundentemq; suam per corda fidelia lucem
Vt placitas habitet clarificetq; animas.
Ergo mei fratres, mea cura, meum cor, in ista
Mœrentes animos lætificate fide.
Pellite tristiciam, dociles pietate fideli,
Fidentesq; Deo letician induite.
Illos infelix luctus decet, & dolor amens,
Nulla quibus superest spes, quia nulla fides.
Hei mihi quàm stultum est, oculis se credere uanis,
Desperare Deo, fidere corporeis.
Illis internus stupor, insolabile pectus,
Desertis uero sensibus obsideat,
Quos infida Deo mens abdicat, & quibus exors
A Christo infernas sors cadit in tenebras.
Nobis ore Dei solator apostolus assit,
Nos Euangelio Christus amans doceat.
Nos exempla patrum, simul & præconia uatum,
Nos liber historiæ firmet apostolicæ.
In qua corporeum remeare ad sidera Christum
Cernimus, & gremio nubis in astra uehi,
Et talem cœlis reducem sperare iubemur,
Ad cœlos qualem uidimus ire patri.
Huius in aduentum modò pendent omnia rerum,
Omnis in hunc regem spesq; fidesq; inhiat.
Iamq; propinquantem supremo tempore finem
Immutanda nouis secula parturiunt.
Omnes uera monent sacris oracula libris
Credere prædictis, seq; parare Deo.
Festinate, precor, dum copia panditur istic
Procurare bonis, præq; cauere malis.
Vertite peruersas conuerso pectore curas,
Monstrat flere fides utilibus lachrimis.
Peccato lugere iuuat, contractaq; cultis
Vulnera profusis fletibus abluere.

Qualibus ille suum stratum omni nocte rigabat,
Multa gemens Dauid corde potens humili:
Sic cinerem rex ille Deo dilectus edebat,
Et sua miscebat pocula cum lachrimis.
Quid facere heu misero mihi cōpetit, unde piabor?
Vnde satisfaciam? quá nam ope saluus ero?
Pumiceum cor eget lachrimis, cinis horret ad escā,
Delitiasq; iuuant esuriente anima.
Quis mihi suggereret lachrimarū ad lumina fontē
Quo mea deflerem facta, meosq; dies?
Nam mihi pro meritis, actae per crimina uitae,
Ingentes plagas flumine flere opus est.
Rumpe mei lapidem cordis saluator Iesu,
Vt mollita pio uiscera fonte fluant.
Tu precor, ô fons Christe, meis innascere fibris,
Vt mihi uiua tuae uena resultet aquae.
Nam tu fons, quo uita fluit, quo gratia manat,
Quo lux omnigenas funditur in populos.
Qui te Christe bibent, dulci torrente refecti,
Non sitient ultra, sed tamen & sitient.
Nam quos diuini satiarit copia uerbi,
Hos dulcedo magis pota sitire facit.
Te Domine ergo Deus, panem fontemq; salutis,
Semper et esuriant & sitiant animae.
Non ieiuna fames, sed nec sitis arida uitam
Consumet, si te mens edat atq; bibat.
Iugifluus semper biberis, turbamq; sitimq;
Potantum, exhausto largior exuperas.
Totus enim dulcedo Deus dilectio Christe es,
Inde replere magis, quàm satiare potes,
Et desiderijs semper sitiendus auaris
Influis, exciperis, nec saturatur amor.
Atq; ita perficitur pietas, sine fine ut ameris,
Christe tuis uitam, qui sine fine dabis.
Da mihi nunc lugere Deus, fletuq; salubri
Praeserere aeternae semina laeticiae.
Hoc precor hoc potius, maneat mihi luctus in aeuo,
In quo quidquid adest, per breue transit iter.
Ite procul laeti, flentum consortia mâlo,
Vt breuibus lachrimis gaudia longa metam.
Si modò lugentem grauis hirto tegmine saccus
Caprigenum setis, dum teget, & stimulet.
Tunc patre placato meriti r eddentur honores,
Annulus et cinget me, & stola laeticiae.
Tunc mihi iure pater uitulum mactabis opimum,
Si modo ieiunus iustitiam esuriam.
Mâlo famem panis, quàm sancti ducere uerbi, A
Nolo domum uini, lucis aquam sitio.
Hic cruciet me dira fames, hic turpis egestas,
Contractum pannis tristibus obsideat.
Hic licet ante suas diues me transeat aedes,
Spernens uel micis me saturare suis.
Nolo mihi Tyrio modo serica murice uestis
Ardeat, arsuri corporis inuidia.
Ne post purpureos me flamma perennis amictus
Ambiat, & precium uestis in igne luam.
Hic potius miseri iaceamus in agmine foedo
Stercoris, & lambant ulcera nostra canes.
Vt placida tristem post uitam morte solutos,
Mitis ad occursus angelus excipiat.
Et patriarcharum finibus deponat ouantes,
Vnde gehenna procul saeuit, hiante chao.
Non commenta loquor uatum, terrentia paruos,
Latrantem in foribus per tria rostra canem,
Terrentemq; umbras tristi squallore Charontem,
Vipereis saeuas crinibus Eumenidas.
Aeternam Tityon funesti uulturis escam,
Arentemq; siti Tantalon inter aquas.
Voluentem sine fine rotam, et reuolubile saxum,
Cassaq; sudantum dolia Danaidûm. B
Haec inopes ueri, uani cecinere poëtae,
Qui Christum ueri non tenuere caput.
At nos uera Deus docuit sator ipse suorum
Enarrans nobis omnia uera operum.
Disce Euangelio loca pauperis, & loca ditis,
Pauper in Abrahamo, diues in igne iacet.
Iusticia mutante uices, qui fleuerat istic
Gaudet ibi, & pleno paupere, diues eget.
Iste bona requie fruitur, gemit ignibus ille,
Diues opum poenas, pauper opes recipit.
Mendicat diues modicum de paupere rorem,
Quem mendicantem spreuerat in superis.
Inde in eum ardentem, nec parui, pauperis imo
Stillauit digito gutta refrigerij.
De magnis quoniam dapibus nec mica refer to
Esurientis in os pauperis exciderat.
His monitis sanctam discamus uiuere Christo
Iusticiam, & partem ponere pauperibus.
Tu cui sordet inops, qui uiso horrescis egeno,
Occursumq; pij supplicis, omen habes.
Qui te miraris preciosa ueste nitentem,
Nec sordere uides interiore habitu.

Omnia

A Omnia mēte geris, quæ in corpore pauperis hor/
Sordidior, pannis diues, & ulceribus. res,
Contemnis cæcum, leprosum tangere uitas,
Diues auaræ lepram diligis ipse tuam.
Ille oculis hominum miser est & debilis, at tu
Turpis es ante Deum debilitate animæ.
Improbe consortem naturæ, spernis egentem,
Et facis exortem partis auaricia.
Quidquid inique tibi, nullo superefluit usu,
Quod fosso abstrudis cespite, pars inopum est.
Cur aliena tenes, quæ spe linquenda retentas?
Nec retributa suis, nec potienda tibi?
Tu cui sordet inops, qui nomine diuitis exeors
Triste leuas crispa fronte supercilium:
Nec dignaris eos homines, uel nomine fari,
Quos simili luxu non fluitare uides?
Filius ille Dei qua uenerit aspice forma,
Qui cùm esset diues, pauper in orbe fuit.
Et ueniens, non alta Deus, sed uilia mundi
Legit, ut infirmis fortia destrueret.
Non iam diuitijs diues, nec robore fortis,
Nec sapiens magno gaudeat ingenio.
Nemo ope confidat propria, aut de se sibi plaudat,
B Cùm fata uel data sint omnia, fonte Deo.
Perfugium Christus personaq; factus egentum,
Diuitibus pudor est, gloria pauperibus.
Huius in ambrosios audi curramus odores,
Vt procul à nobis mortis odor fugiat.
Quis mihi det preciosum alabastro fūdere nardū,
Et Domini sacros flendo lauare pedes?
Vos precor, ò mea cura, pijs operam date curis,
Vosq; date immenso iungere mēte Deo.
Tēpus adest, prope iam Dominus, properate para
Regis ad occursum, dum breuis hora patet. (ri
Vtimini uestris opibus, pietate benigna,
Radicemq; mali uellite pectoribus.
Corde inopum uestræ precium concludite uitæ,
Et capita expensis ungite uestra pijs,
Castaq; lambentes Domini uestigia Christi,
Detergete comis ambo, lauate oculis.
Si desiderium est Celsi sine fine fruendi,
Sic agite ut uobis aula eadem pateat.
Nam quem sancta fides, & nescia criminis ætas,
Et pia mens casto corpore continuit:
Certa fides illa superum regione potiri,
Ignea quæ sanctos protegit ara Dei.

Nolumus ergo boni fratres, de pignore uestro
Vos ita tristari, tanquam homines uacuos.
Nam si certa fides uobis, quia Christus Iesus
Mortuus est, & nunc uiuit in arce Dei:
Sic & eos quicunque fide uiuente quiescunt,
Adducet Christo cum remeante pater.
Hoc etenim in uerbo Domini docet ille magister,
Quo duce sidereas nitimur ire uias.
Quod quibus in Christo fuerit modo uita peracta,
Iisdem cum Christo uita perennis erit,
Cumq; tuba signum Domini aduentantis, ab alta
Sede patris, princeps angelus ediderit:
Primi qui in Christo mortes obiere resurgent,
Dignati occursum nubibus ire Deo,
Cumq; omnes, in qua uixerunt carne, reuiuent,
Non omnes uerso corpore lumen erunt.
Nanq; resurgemus, sed non mutabimur omnes,
Hoc discrimen erit gentibus ante Deum.
Incorrupta prophanorum quoque corpora surgēt
A tumulis, longo pabula supplicio.
Vita erit his fine sine mori, & mors uiuere pœnis,
Et durante suas pascere carne cruces.
Ipse suos proprio peccator corpore gignet
Carnifices, et erit uermibus esca suis.
At quos cœlesti pietas euexerit actu,
Participata regent stemmata, rege Deo,
Vestitiq; suum diuino lumine corpus,
Conformes Christo semper agent Domino.
Quod cùm ita sit, capite ex istis solatia uerbis,
Et fidos, ueri spe, recreate animos.
Et pignus commune, superno in lumine Celsum,
Credite uiuorum lacte fauisq; frui.
Aut illum gremio fidei pater excipit almo,
Et blandus digiti rore Eleazar alit,
Aut cum Bethleis infantibus in paradiso,
Quos malus Herodes perculit inuidia,
Inter odoratum ludit nemus, atque coronas
Texit honorandis præmia martyribus.
Talibus immixtus, regem comitabitur agnum,
Virgineis infans additus agminibus.
Celse beatorum castæ puer incola terræ,
Celse dolor patribus, gloria Celse patrum:
Celse amor, & desiderium, lumenq; tuorum,
Celse breuis nobis gratia, longa tibi.
Sed tamen et nobis poterit tua gratia longum
Viuere, si nostri sis memor ad Dominum.

Nanque in te parui meritis ingentibus æui,
Tempore uita breuis,sed pietate potens.
Talium enim cœli regnum Deus esse profatur,
Qualis eras æuo,mente,fideq; puer.
Qualis & ille fuit noster tuus,ille beati
Numinis accitus tempore,quo datus est.
Exoptata diu soboles,nec præstita nobis
Gaudere indignis posteritate pia.
Credimus æternis illum tibi Celse uiretis,
Læticiæ & uitæ ludere participem.
Quē Complutensi mandauimus urbe propinquis,
Coniunctum tumuli fœdere martyribus.
Vt de uicino sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purgat in igne animas.
Forte etenim nobis quoque peccatoribus,olim
Sanguinis hæc nostri guttula,lumen erit.
Celse iuua fratrem,socia pietate laborans,
Vt uestra nobis sit locus in requie.
Viuite participes,æternùm uiuite fratres,
Et lætos dignum par habitate locos,
Innocuisq; pares meritis peccata parentum
Infantes castis uincite suffragijs.
Quot tibi Celse annis,totidem illi uita diebus
Hausta,sed ille minor qua prior est,senior.
Celse tuo cum fratre,tuis quibus addimur,asta
Nam tua de patrio sanguine uena sumus,
Cum patre Pneumatio , simul et cum matre Fideli,
Dices Paulinum Therasiamq; tuos.
Vt precibus commune tuis,miserante habeamus
Præsidium Christo nos quoque Celse tui,
Sed tamen et nobis superest operam dare,qua te
Possimus simili simplicitate sequi.
Tum nostro socij possimus uiuere Celso,
Dulcis et æternum pignoris esse pares.

PAVLINVS EPISCOPVS NOlanus ad Cytherium:

De Martiniani periculis et liberatione, & de institutione Cytherij filij.

Martinianum spiritu fratrem mihi,
Vnaq; germanum fide,
Quem tu disertis prosecutus literis,
Ad nos uenire miseras.
Nunc uix salutis compotem factum sue,
Scriptis manem perditis,
Sed caritatis indicem plenum tuæ,
Vt os tuum suscepimus.
Et ueriorem literis epistolam A
De corde signatam tuo,
Cùm te referret spiritali littera,
Et mente et aure legimus.
Tunc ambo nexi ad inuicem dextram damus,
In osculo pacis sacræ,
Et immolamus hostiam laudis Deo,
Gratesq; Christo reddimus.
Quo liberante nostra,sospes è mari
Intrabat hospes limina:
Nam dira passus,& tamen miracula
Expertus in periculis.
Patria profectus,cognita causa tibi,
Iter pedestre legerat.
Sed longè secum spacia terrarum putans,
Vertit uiæ sententiam,
Et otiosam fluctuanti nauseam
Pedum labori prætulit.
Narbone soluit per trucem ponti uiam
Fragili carinæ credulus.
Hic ille gressu uir pio,& uersa uice
Fit nauigandi pœnitens.
Nanque ut profectus continente littore
In alta processit freta. B
Iam nocte densa,sed sereno lucida,
Ridente tranquillo maris.
Cùm sola cursus ordinarent sidera,
Absente tunc luna polo.
Nauem repente tempore ab longo putrem
Vsus uehendi deserit,
Laterumq; laxis soluitur compagibus,
Vndasq; rimis accipit.
Cunctis soporem suaserat tranquillitas,
Tantum gubernator uigil,
Lambente blandis classe securus uadis
Iter secabat spumeum,
Et fortiores prouehendis cursibus,
Auras uocabat sibilo.
Interea nauis altius decrescere
Crescente pletura sui,
Tabulisq; sese latius laxantibus
Incurrit unda largior.
Quibusq; nulli de salo fluctus erant,
In naue fluctus nascitur,
Et dormientum membra iam subterluens
Vdo rigore suscitat.

A Vt sensit unus mox & alter, omnibus
Formido somnum discutit.
Timent pauore mortis, & causas adhuc
Timoris ignorant sui.
Qua miseri fugiant pelagus infestum uia,
Merguntur in naui sua.
Si concitata ferueant uentis freta,
Naui teneretur salus:
Intra carinæ uiscera infuso mari
Quo uita captetur loco?
Quis portus illius, cui & in naui mare est?
Quod intus oppressos necat.
Sed aura, portus, & salus cunctis Deus,
Manum paternam porrigit.
Et inter alta medij dorsa gurgitis,
Pietatis expandit sinum
Quo abrupta mortis incidentis excipit,
Et in uado uitæ locat.
Scapham sequacem quadriremis machinæ
Ad hanc opem parauerat.
Vt quos ab illa plebe nauigantium
Seruare legisset Deus,
Susciperet illa, quæ dehiscentem mari
B Classem annatabat comminus.
Hanc ipse nauis rector & cum littore
In alta primo solueret,
Nouatianus ille discissam fidem
In corde portans naufrago,
Homo mortis ipse, & apta morti cogitans
De more deuoluit suo,
Vt esset onerum portio, in nauem statim
Properat mihi conscendere,
Et cùm periclo stringeretur ultimo,
Molitus est expellere,
Vt fune rupto, quo cohærebat rati,
Dimitteretur æquori:
Sed plurimorum uoce uictus obuia,
Ab utroq; mansit irritus.
Quia præualebat omnium sententia
Auctore Christo fortior.
Vt mox salubri barca perfugio foret,
Puppi superstes obrutæ.
Insusitata naufragij facies erat,
Mors nauis, & pax æquoris,
Foris sedebat, in freto tranquillitas,
In naue tempestas erat.
Nam saxa classem, non procella fregerat,
Sed ijs uetustas fortior.
Cauante ferro firma ligni robora
Aeuo terente soluerat.
Cælum serenis enitebat nubibus,
Astris renidebat mare.
Verum quid illis læta uentorum simul,
Pelagiq; præstabat quies?
Quos deferebat in profundo marmoris
Vectura dilapsæ ratis?
Bibit unda nauem, nauis undam combibit,
Sorbentur & sorbent aquæ.
Inebriati nauitæ potu salis,
Tristi necantur crapula.
Ridebat alijs mitis unda nauibus,
Vniq; sæuibat rati.
Sed in periclo plurimorum cernere est
Cælestis actum examinis.
Commune cunctos una quos nauis uehit
Periculum mortis manet.
Et ecce uarijs diuiduntur casibus,
Ad mortem & ad uitam dati.
Quod ne putetur forte permixtum bonis
Simul tributum uel malis,
Constat perisse Christianum neminem,
Et interisse perfidos.
Nanq; aut maligno corde Iudæus perit,
Reus aut superbi schismatis.
Quemcunq; Christi recta signauit fides,
Hunc uita cognouit suum:
Tamen fuere Christianis additi,
Needum hoc sacrati nomine,
Quos de profundo iuncta seruauit fuga,
Quia Christianis hæserant.
Nam cum infideli plebe nauigantium
Nullus fidelis mersus est.
Vt clara magni ueritas mysterij
Ostendit in paucis Deus.
Quod fine mundi diuidendis gentibus
Discrimen in cunctos erit.
Cùm prænotatos ora uexillo crucis,
Transibit ultor angelus:
Sic naue in illa nemo morti traditus,
Qui ueritate præditus.
Vixere iuncti Christianis impij,
Vincente noctem lumine.

Nam Christianos aggregare mortuis
Virtute cassa mors fuit,
Quia fronte signum Christianis emicat,
Quo mors subacta corruit.
Nauarchus ipse perditæ princeps ratis
Pereuntibus primus fuit.
Nanque antè pelago quàm periret naufragus,
Iam mente naufragauerat.
Is mersus ille, quem carina fluctibus
Demersit, error inferis,
Potuisset ille se periculo abrumpere,
Sed debitum morti caput.
Captiua dignis mens auari uinculis,
Astrinxit in funem ligans.
Nam ne superstes nauis & mercis foret,
Necem saluti prætulit.
Martinianum iam supremo flamine
Mergentibus mixtum uiris,
Tumultuantis excitat turbæ sonus,
Somnoq; mortis eripit.
Qui tunc remoto fessus in proræ sinu, &
Securus innocentia,
Ionæ ut olim uentre nauis abditus,
Somnos anhelabat graues.
Sed excitatus fluctuosis undique
Pereuntium clamoribus,
Pedibusq; turbæ membra quassus omnia
Duro cubili prosilit.
Plerisque mersis intus in nauis utero,
Laterum per oras quà solent,
Vt uela tollant, siue contis surrigant,
Nautæ expediti currere,
Tabulis adhuc supernatabat extimis
Operta nauis gurgite,
Viam salutis hac uia rimantibus
Martinianus iungitur,
Et agente Christo, de globo mortis fugax,
Comes fit euadentibus,
Seseq; saltu mittit in cymbam procul,
Quæ plurimis portus fuit,
Et pœnè morti derelictus hæserat,
Cum classe mergendus mari.
Nisi Christus illum, ceu manu prænsum sua,
Rapuisset è mortis lacu:
Sicut recussis fugit olim uestibus
Ioseph furentem fœminam:

Sic hic relictis omnibus nudus fuga, A
Euasit in fidam ratem.
Et sicut olim iussa Ionan obuio
Excepit ore bellua,
Et hiulca latè lubricum per guttura
Transmisit in uentrem suum,
Incolume corpus dente suspenso uorans,
Et quem uorabat non edens:
Sic hunc ab alta naue in undas cernuum
Suscepit occurrens scapha,
Totoq; uexit fida per noctem sinu,
Donec referret portui.
Sed mentione magni uatis edita,
In quo pij mysterij
Imago, mortem triduani funeris
Reduci salute prætulit.
Paucis reflexo carminis uestigio,
Recurrere ad Ionam libet.
Commenta Domini mira, mersus æquore
Intactus undis fluctuat,
Viuit uoratus, quiq; glutiuit, manet.
Viuente ieiunus cibo.
Et præda cum sit, esca non est belluæ,
Domoq; uentris utitur. B.
O digna sancto claustra fugitiuo Dei,
Capitur mari quo fugerat,
Altumq; uastæ missus in uentrem feræ,
Viuo tenetur carcere.
De naue iactus perit, & undis nauigat
Exul soli, et hospes sali,
Spatiatur antro belluini corporis,
Captiuus et liber reus.
Nam liber undis, intra mare exter maris,
Natat in natante bellua,
Claususq; quanquam corpore, exit ad Deum
Volans propheta spiritu.
Corpus tenetur corpore, ac mentis fuga
Terrena uincla non tenent,
Inclusus aluo carcerem rumpit prece,
Auresq; pertingit Dei,
Orationi liber, & uinctus fugæ
Fide sua sese arguit.
Nam qui putarat per mare euadi Deum,
Et naue celari Deo,
Nunc iste et intra belluam mersus mari,
Adesse credat arbitrum.

A Iam me referre flexilis uerbi pedem
Oportet ad Ionam meum,
Quem more ceti cymba suscepit capax,
Vteroq; conclusum suo,
Vexit trementem frigore & formidine,
Saluumq; terrae reddidit,
Mirum renarrat se per illud temporis
Cum puppe praeceps ardua,
Saliens in illam decidisset nauculam
Eoq; uenisset loci,
Quo cymba multam duxerat rimis aquam,
Olente sentinae lacu.
Statim fouente frigidos artus Deo,
Quiete sopitum sacra
Nudumq; & udum, fugere quae somnus solet,
Dormisse lecto mollius.
Spacioq; toto, quo relatus littori est
Somno fuisse deditum.
Nec aqua excitatum, quam madebat: nec gelu,
Quod nuditate traxerat.
Licet esset anni tempus autumnus tepens,
Sed naufragis hiems erat,
Quos perditorum dura damna tegminum,
B Gelidusq; quassabat tremor.
Aliud stupendum quo fidelem gratiam
Martiniani colligas,
Dilecte frater accipe, & lauda Deum,
Sanctumq; fratrem amplectere,
Et allabantem portui sensit ratem
Stridente harena littoris.
Abeunte somno fit sui tandem memor,
Recipitq; sese expergitus,
Et adiacentis pectori tangit suo
Epistolas Apostoli.
Hunc in pauore codicem, sed nesciens,
Rebus relictis sumpserat.
Vel ille codex spiritu uiuens sacro,
Non sentienti adhaeserat.
Metire quaeso, quis nisi Christus suo
Dedit hunc ministro praesulem?
Testatur iste cogitatum nec sibi,
Illo pericli tempore,
Vt implicatam sarcinis membranulam
Meminisset illic tollere.
Quod si subisset in metu mentem suam,
Non & uacasset quaerere:
Sed in suarum litterarum corpore,
Paulus magister affuit,
Amansq; puro corde lectorem sui,
De mortis abduxit manu.
Iterum eximendos è maris fundo uiros
Largitus est Paulo Deus:
Quae quondam in ipso nauigante apostolo,
Fuit potestas gratiae.
Haec nunc per eius suffragata litteras
Martiniano & caeteris,
Qui Christianis tunc cohaeserunt fuga
Discrimen à discrimine
Tutum parauit, ut fideles impijs
Discriminarat naufragos.
Ergo ut biremis applicata littori,
Exposuit humentes uiros
Vitam tenentes, & requirentes simul
Opem saluti flagitant,
Ne saeuiori fluctibus terrae dati,
Algu perirent & fame.
Sed propter inde posita Gallorum solo
Massilia, Graium filia,
Alumna sanctae ciuitas Ecclesiae
Pandebat humanos sinus.
Vrbem hanc petentes naufragij casum indicant,
Ali tegiq; postulant.
Martinianum suscipit fraternitas,
Tectoq; apricat & cibo.
Sed copiosa caritate pauperes
Stipem pusillam commodant,
Exigua largos pensant affectus data,
Orando ditant hospitem
Et spiritali diuitem uiatico
Cum pace dimittunt sua.
Caligis tamen iste uilibus donatus est,
Ne nautico erraret pede,
Qui maluisset consueri excalceus,
Quam calceari frigidus.
Sed ire terra, quamlibet passus mare,
Nudi pudore respuit,
Reputans & illud, ne putaretur lucri
Amore nudum fingere.
Si ueste Teucer pannea peruaderet
Castella, uicos, oppida,
Qualia uagari per mare & terras solent
Auara mendicabula,

Qui deierando monachos se uel naufragos,
Nomen casumq; uenditant.
Verùm iste noster Christianus, quamlibet
Et naufragus uerè foret,
Similis putari præcauens fallentibus,
Alijsq; de se falli negans,
Non uult uiatoris sine re nomen nouum,
Acquirat impostor sibi,
Mauultq; uitæ ferre iactum nauigans,
Quàm frontis æstum inambulans.
Panno ergo sordens, calciamento nitens,
Fluitare rursus eligit,
Repetitq; portus, & terræ tuto uiæ
Præuertit intutum maris.
Vt naue tectus usq; uoti littora,
Velut expeditus nauita,
De nuditatis nauticæ consortio
Nudi pudorem euaderet.
Fauens fideli rex Deus constantiæ,
Prosequitur audacem fidem,
Vicesq; mutans dura succedentibus
Aduersa pensat prosperis,
Solidoq; nauem paginatam robore,
Ad peruehendum præparat,
Pacem procellis imperat, nubes fugat,
Cursumq; in aura dirigit.
Tali quiete temperans cœlum & mare,
Ne pace cursus hæreat,
Periculosa nec ratem flatu graui
Perurgeat uelocitas.
Sic iste Christo blandiente molliter
Emensus asperum mare,
Longinquiorem portum ab urbe allabitur,
Cui Centicellis nomen est.
Ac inde naui promouendus longius
Intraret ut portum Phari.
Vix iste credens se potitum littore
Telluris optatæ sibi,
Naui relicta, lætus insultat solum,
Romamq; festinat pedes.
Illic amica tecta fratrum, ciuium,
Optatus hospes inuenit.
Respirat animo, cùm quiescit corpore,
Dat accipitq; gaudia.
Patria fruentes inuicem reddunt sibi,
Deo fatentur gratias.

Martinianus mœsta gaudens indicat, A
Tolerata narrans fratribus.
Lachrymas in ipsis gratulationibus
Miscent refuso pectore.
Theridius aberat inde, tunc mecum, meus
Vir munus à Christo mihi,
Vir pacis, & uir legis, & uir gratiæ,
Requies, uoluptas, mens mea
Huius cohospes, mente Paulinus pia,
In urbe seruabat domum,
Martinianum hic ueste nudat naufraga,
Et ueste cooperit sua,
Donumq; tunicæ qua sodalem ornauerat,
Geminat cucullæ munere.
Largitor ipse tunc uicissim ut naufragus
In ueste mansit unica.
Post hæc et ad nos pergere inceptat uiam,
Qua sternit aggerem silex,
Munitor Appius cui nomen dedit,
Terit terentem tramitem.
Qui ueste trita nauigator uenerat,
Pedes uiator exterit.
Sed ne uel ista penitus immunis uia,
Solitis uacaret casibus, B
Impune pigram non tulit sententiam,
Qua tendere ingressu piger
Ab urbe Capua quæ loco sedis meæ
Bis dena distat millia.
Nactus uacantem sarcina mulum, ut solent
Iumenta reuocari domum,
Paruo breue per iter ære conductum sedet,
Medioq; mox spacio uiæ,
Muli pauore sessor excussus procul
Vectore subducto cadit.
In ora lapsus, ora non lædit sua,
In saxa fusus & rubos,
Nec sente uultum, nec lapide artus contudit,
Felicis exceptus manu.
Qui iam propinquantem ædibus fratrem suis,
Non passus occursu mali
Suis periclum in finibus capessere,
Hostem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem uoti, suis
Confessor induxit locis,
Nostrisq; iuxta sedibus gratum intulit
Felix patronus hospitem.

Patriam

A Patriam hic rogatus in licat, casus refert,
De te beata nunciat,
Referensq; paucos de tuis scriptis logos,
Quasi labra melle asperserit,
Sic de fauorum mihi tuorum guttulis
Dulcißimum gustum offerens,
Magis coëgit quas habenti non dabat
Desiderari litteras:
Sed cùm ipse causa litterarum, uenerit,
Et litteras uidi tuas.
Non atramento calami, sed mentis stylo
In fratre præscriptas bono,
Ignotus antè, mox ut esse cognitus
Cœpit, fit et charißimus.
Ab intus eius emicabat gratia,
Sermone mentis nuncio.
Bonus inquit omnis de bono profert bona,
Et arborem fructu uides:
Sic iste uerbo suauis, & castus fide,
Et fronte honesta lucidus,
Dulci benignæ caritatis flumine
In nostra fluxit uiscera.
Super hæc amicum meritò se iactans tuum,
B Quo plus amaretur, dabat.
Nec enim ulla nocti et lumini concordia est,
Lupus nec agno congruit.
Hinc & propheta sicut inquit, alites
Pares in unum conuolant:
Sic semper apta qualitate moribus
Iusticia concurrit bonis.
Martinianum sic tibi longè parem
Germana mens contexuit,
Speculumq; mentis & fidei instar tuæ
Est talium dilectio.
Benedictus auctor, fonsq; sanctorum Deus,
Non stulta iam tantum, neq;
Infirma mundi defluentis eligit,
Vt alta mundi destruat:
Sed ut ipse dixit, cuncta iam sursum trahens,
Et alta mundi uendicat,
Quoniam ipse fecit & pusillum & maximum,
Vtrosq; iungit gratia.
Et quos creator opere in uno condidit,
Hos recreat uno munere.
Communis omnes clausit infidelitas,
Medeatur ut cunctis fides,
Vt fiat omnis subditus mundus Deo,
Omnisq; lingua & dignitas.
Super omne Iesum nomen unum in gloria
Regnare fateatur patris.
Huic iam et potentes seculi curuant genu,
Deduntq; ceruices Deo,
Regemq; Christum confitentur principes,
Et sceptra submittunt cruci.
Coëunt in unum purpura & panni gregem,
Pastore concordes Deo.
Commune regnum, sanguis unus omnibus,
Summis & imis Christus est.
Qui te decôrum gloriosis seculi
Honore, litteris, domo,
Ditauit humili corde, ut æternam tibi
Conferret altitudinem,
Et ut cohæres esses cœli diuitum,
Istic amator pauperum.
Beatus es nunc, mente pauper, sed spei
Diues, qua gaudent pauperes.
Qui defrudati lubricis mundi bonis,
Cœli fruentur gaudijs.
Hos inter alto in Abrahæ patris sinu,
Secretum ab igne diuitum, et
Refrigerantem roribus uitæ locum,
Deus uiuorum præparat.
Insigne tantæ iam spei certum tibi
Magno coruscat pignore,
Plantata Domino in atrijs Hierusales,
Tui propago germinis.
Nanq; ut fideli te patri componeret
Aetate poposcit filium,
In semine Isac semen asscribens tuum,
Ipsumq; ut Isac expetens,
Quem tu Abramææ caritatis æmulus,
Viuam dedisti uictimam,
Deoq; tradens iam peremisti tibi,
Vt saluum haberes firmius.
Nunc iste nobis exter, & uester manet
Terrestris exsors seculi,
De matris aluo promptus, antequàm patrem
Matremq; cognosset suam,
Bonúmue saperet aut malum discerneret,
Beatus elegit bonum,
Et nunc in aula paruulus ludit Dei,
Et ore lactenti canit,

De uentre matris, et die prima mihi
Tu Christe protector meus.
Audistis et uos quod beatis dicitur,
Potens erit semen tuum.
Habes & illud: uentris à fructu tui
In sedibus ponam meis.
Qui sermo Dauid quàm libet Christum sonet,
In Christo & illis concinit,
Qui Christiani corporis collegio,
In sede ponentur Dei.
Vobis & Annæ sternitur consortium
Infantis exemplo sacri,
Samuel & iste creuit in templo Dei,
Nunc agnus et pastor, dehinc
Contexat illi sedulæ matris manus,
Ephot staturæ congruum,
Quam spiritalis in Dei uerbo sacris
Doctrina texat licijs,
Sitq; in superna ueste reginæ aureis
Intextus ipse fimbrijs,
Sanctumq; Christo Nazarenus uerticem,
Passis adornet crinibus,
Animæq; pulchrum crine uirtutis caput
Armetur operosa fide.
Nec huius unquam desecans nouacula
Ascendat in damnum comæ,
Et ut ille Samson ui capillorum potens,
Virtute crinitus sacra,
Sternat leonem strangulatum fortibus
Orationum brachijs,
Dulcemq; fructum nobilis uictoriæ
Decerpat ore mortui.
Sed hoc ab exemplo monitus caueat sibi,
Aliena adire fœdera.
Allophyla mulier est mihi, lex carnea,
Blandis dolosa retibus.
Si lege mentis ista sit lex fortior,
In iura peccati trahet.
Malesuada uerbis fraudis, arte dulcibus
Animum uirilem effœminat,
Excæcat oculos mentis, & radit caput,
Spolians & exarmans fidem.
Hac parte Samson nolo sit noster puer,
Ne misceatur copulæ,
Quam consequatur protinus infirmitas,
Captiuitas, & cæcitas.

A Licet ille fortis postea receperit
Robur, recretis crinibus,
Manuq; ductus de mola, ad ludibrium
Hostilis exultantiæ:
In cæcitate corporis, mente intuens
Vocarit ultorem Deum,
Et restituto mox capillis robore
Prostrauit hostilem domum,
Cuius columnas, fortior saxis manus
Vt clausit, amplexu graui,
Collapsa fulcris tecta subductis humo
Cecidere in ipsum sed tamen
Et morte in ipsa, præpotens heros Dei,
Hostes ruinæ miscuit,
Et gloriosa morte pensauit sibi
Vitæ subactæ dedecus.
Qui seruus hoste gloriante uixerat,
Hoste obruto uictor cadit,
Et plura moriens interemit millia,
Quàm uiuus interfecerat.
Imitetur istam filius noster uolo,
Sic morte mortem, ut permanens
In carne, carnem uincat, & uiuat Deo,
Peccata carnis opprimens. B
Sed nolo carnis gaudijs, ut noxiæ
Dolis subactus fœminæ,
Addicat animum, postea fiat hostium
Virtute nudus gratiæ.
Samson in ista parte sit, qua iugiter
Sanctus, neq; accisus comam,
Per tota uitæ tempora irrupto sacrum
Pertexat æuum stamine,
Et inchoatam seruitute infantiam,
Vsq; ad senectam pensitet.
Occidat Amelech, & piæ seuus Deo
Peccata carnis immolet,
Quibus peremptis interibit zabolus,
Inuisus æternum Deo.
Saul in hoc deficiat, & regnet Dauid,
Pusillus altum destruat,
Vt non sit altus spiritu superbiæ,
Nec liuidus zeli malo:
Sed humile cordis, celsa uirtutum gerens,
Ascendat in regni thronum,
Et illa Samson gesta, quæ priora sunt
Sequatur, ut restes nouas

Con

A u fila rumpat, nec fidem prodat suam,
CeNeu perdat ignauus comam.
Crinitus operum uiribus cœlestium
Prætenta rumpet uincula,
Palos refiget, mille prosternet uiros,
Vna subactos dextera,
Quia nostra uirtus, et caput, Christus Deus
Qui dextera & uirtus Dei est,
Virtute cuius mille serpentem dolis,
Nos appetentem uincimus,
Si fortis anima, mortificans asinum suum,
Pigri iumentum corporis,
Decoctus humor sobrijs laboribus
Pallore uultum liuidet,
Et tribulata carne uictrix castitas,
Consumat igne criminum.
Exterior etenim noster, ut corrumpitur
Terente continentia.
Tunc innouatur qui intus est, uicti potens
Infirmitate corporis.
Tunc mille latere, dena dextris millia,
Arente maxilla cadent.
Si mâla nostra salua fiat otio,
Quæ est usu e lendi mobilis,
B Quia succulenti corporis licentia
Retunditur ieiunijs,
Et nunc triumphus fonsq; nobis nascitur,
In ore fractis ossibus.
Maxilla telum præliandi quæ dedit,
Data æstuanti poculum,
Ieiuna succi, carnis ossa mortuæ
Sancto rigante spiritu.
Sed quæ ante sanctis in figuram gesta sunt,
Nobis in actum scripta sunt.
Vt quod parentes gestitarunt corpore,
Nos actitemus spiritu.
Fluxere uetera, cuncta facta sunt noua,
Vacuauit umbram ueritas.
Abest salutis iam dies, hiems abit,
Et terra uernat floribus.
Audita iam uox turturis, tempus canit
Incisionis affore.
Epulemur ergo, uetere fermento sine,
In ueritatis azymis.
Quia pascha nostrum Christus immolatus est,
Intraq; nos regnum Dei est.
Quare uetustis absoluti legibus,
Iam non in umbra degimus,
Quos nube legis, & statutorum iugo,
Quasi comarum sarcinam
Christus leuauit ipse, Deus ille est suis
Factus redemptis in caput.
Quo capite liberi super tetrum caput,
Dracone uicto incedimus.
Illos decebat impedimentum comæ,
Vmbraculumq; uerticis
Quibus tegebat corda uelamen, sacra
Obnubilans mysteria.
At nos remoto litteræ uelamine
In luce corporis sui
Enubilatam ueritatem cernimus,
Faciem reuelati fide.
Puer ergo noster legis atque gratiæ
Alumnus, ex utroq; fit
In spiritalem comparatus gloriam,
Vt uetera promat et noua.
Fortis pudicis actibus crines agat,
Ferrumq; damni nesciat,
Vt à machera noxiorum dogmatum
Conseruet intactam fidem.
Sed rursus idem & euangelico desuper
Mentem retectus lumine,
Ponat capillos oneris et uelaminis,
Seruus fidei & liber fide.
Hunc lacte primo per prophetarum ubera,
Lex pædagoga nutriat:
Hunc angelorum pane dulcis gratia,
Et melle de petra cibet.
Inebrietur sobriante poculo
De fonte sancti spiritus,
Et ipse tu mox copulatus filijs,
Vt palma florescas Deo.
Hunc nanque uestra uite fusum palmitem,
Sic credo firmandum Deo,
Radicis ipse ramus, ut radix suæ
Secum suam stirpem trahat.
Vt ille quondam prouidentia Dei,
Distractus in seruum puer
Ad arua frugum missus est, ut et patrem
Præiret, et fratres suos,
Qui mox per orbem consecutura fame
Patris altor et fratrum foret.

A

Sic iste forsan in sacram panis domum,
Vos antecessit filius,
Vt & parentes pascat,& fratres suos
In istius mundi fame,
Vbi terra tribulos parere nobis largior,
Eget bonorum frugibus,
Et hic spadoni uenditus dici potest,
Quia castitatis seruus est,
Et qui in seueri ius manumq; est traditus
Spadonis,ob regnum Dei,
Quo nutriente roboratus in fidem,
Et caritatem masculam,
Irretientis seculi pompam illicem,
Vt impudentem foeminam,
Casto superbus respuit fastidio,
Nudaq; uitauit fuga,
Et anteuertet gaudijs lethalibus
Poenas salutares patri.
Vt ille quondam,sic modo iste carcerem
Pro castitate perferat,
Vt diuuenta singulariter sedens,
Tacitaq; seclusus domo,
Amet quietæ tecta solitudinis,
Spinis et aures sepiat,
Domibus ciborum præferat luctus domum,
Vt gaudium fletu serat,
Seseq; duris sponte nectat legibus,
Culpæ ut resoluat uinculis,
Patientiæq; compedem imponat sibi,
Nec sede nec sensu uagus.
Et tunc ab humili celsa promerebitur,
Quia qui superbos deprimit,
Humiles inaltat,dansq; paruis gratiam
Resistit arrogantibus.
Sic ille Ioseph antè paruus factus est,
Vt magnus esset, & nisi
Seruus fuisset,non fuisset in sui
Tellure seruitij potens.
Vbi sustinuerat seruitutem & carcerem,
Ibi regnum opesq; nactus est:
Sed sustinendo iniquitatis uincula,
Cepit iusticiæ præmia.
Sic & hic probatus corporis custos sui,
Vt claustra teneat carceris,
Si uicia carnis strinxerit Christi metu,
Quasi uinculatis præerit,
Alijsq; mundi carceri inclusis adhuc
Et alligatis seculo
Vt liber ipse,iamq; commissus sibi,
Magister & custos erit.
Nanq; ille iure qui sui seruauerit,
Aliorum habet custodiam.
Non ut tenebris permanere carceris,
Sed liberos uinctos uelit.
Sed ut receptos doceat exemplo suo,
Mundi catenis exui,
Et facile proprijs absolutus uinculis,
Solui docebit crimine,
Bonusq; mentis uir gubernator suæ,&
Ecclesiæ nauem reget,
Nam quomodo ille præsidebit proximis,
Præesse qui nescit sibi?
Sed sermo lapsus decucurrit longius,
Reuertar ad Ioseph meum.
Castus beatæ flore uernet gratiæ,
Sicut paradisi lilium,
Vt corde puro coelitis prudentiæ
Potum pudicus hauriat,
Responsa dubijs exerat mortalibus,
Arcanus interpres Dei, B
Et emicante gloria famæ bonæ
Notescat in regis domo,
Placitusq; regi spiritus prudentiæ,
Sumatur in regni ducem,
Possessionis regiæ princeps eat,
Præfectus in magna domo,
Stolam sed iste byssinam,& torquem aureum,
Gerat apta Christo insignia:
Textam supernæ gratiæ uestem induat,
Stolatus innocentia.
Contexta bysso uestis irruptam fidem
Signat ualenti stamine,
Nam fila byssi fortiora & sparteis
Feruntur esse funibus,
Pro torque,collo caritatis aureæ
Prædulce circundet iugum,
Quod suaue Christo,nec molestum pondere
Astringit colla,non premit.
Hæc inter idem dona sumat regij,
Insigne iuris annulum,
Comptusq; trino trinitatis munere,
Curru uehetur regio.

Regalis

A Regalis etenim currus est Christi caro,
Corpusq́; sanctum Ecclesia:
Quo uehitur ipse millibus lætantium,
Agitator Israël, Deus.
Imitare Christum, fac bona, & uita malum,
Cœli uiam in terris age,
Et ipse te rex ponet in currum suum,
Regniq́; consortem dabit,
Et summa regni iura committet sui,
Pandetq́; thesauros suos.
Sed antè digna largietur pignora,
Vt regijs insignibus
Ornatus, altum regis ascendas thronum,
Referesq́; regales penus,
Sapientiæ monile, gloriæ stolam,
Fideiq́; gestans annulum.
Sed ut ille totam uir per Aegyptum potens,
Fuit extero Aegypti solo,
Et isti mundi uiribus potentior,
Sit fortis Aegyptum super,
Aegyptiorum sed peregrinus homo
Sic mixtus, ut non mixtus sit,
Distetq́; sanctum, sede communi licet,
B De gente non sancta, genus.
Nam tunc in isto tanquam in Aegypto situs,
Sic demoretur seculo,
Alienus ut sit seculi negotijs,
Cœlestis urbis incola.
In carne uiuens, uita carnis exulet,
In lege mentis ambulans,
Totamq́; regni crediti terram sibi,
Peragret in libris sacris.
Et sicut ille uir Dei, Ioseph pius,
Memphiticos fines obit,
Et ampliatis horreis lætas opes
Fœcunditatis congerens,
Exuberantum diues annorum bonis
Ieiuna pauit tempora:
Sic iste noster in sacratis litteris,
Perambulet regnum Dei.
Scriptura nanq; sancto flata spiritu,
Regni perennis mater est,
Et iste cura spiritali prouidens
Struat ampla mentis horrea,
Vt dilatato larga uitæ perpetis
Alimenta condat pectore,
Et cùm uitali diuitem substantia
Perfecerit terram suam,
Tunc tu ut fruaris filij potentia,
Tanquam Israëli bis senex,
Et introibis lætus, & citò simul
Cognationis agmine,
Pasceterq́; natus in domo regis tuam
Partis senectam panibus,
Vt pullus aquilæ dicitur repascere
Cura parentes mutua.
Quos uis senectæ rursus implumes facit,
Nidoq́; pascendos refert:
Donec replumi uestiantur corpore,
Pennisq́; florescant nouis.
Versi uicißim more naturæ nouo
Sunt filijs pulli senes.
At cùm ueterno defæcata fecerit
Nouos iuuenta præpetes,
Desueta longo remigio pennarum senio,
Natis magistris incohant,
Mixtiq́; pullis conuolant altoribus,
Leui per auras impetu.
Liquidum sereno tractibus lentis iter
Secare sublimi iuuat,
Placideq́; sudum uentilantes aërem
Ala pares immobili,
Dum se sequuntur, & uicißim præeunt,
Secto coronant circulo
Vtraq; regni cœlestis mysteria
Mutæ loquuntur alites.
Sacrum potentis explicant instar crucis,
Suspensa pennis corpora.
Volatus autem circumactus ambitu,
Spondet laboris præmium.
Sic iste pullus gratiarum filius,
Vestræ salutis præuius,
Auium per alta commeatum nubila,
Sit spiritalis æmulus,
Cornibus & alis arduæ fultus crucis,
Volet in coronam gloriæ.
Qui fonte proprio est deriuatus, ut suã
Fons totus in uenam fluat,
Vestrumq́; proni riuulum sequamini
Vt fluminibus cunctis eat
Benedicta proles, sancta radix, & bonæ
Rami feraces arboris.

Deo dedistis nutriendum filium,
Et ille sic uobis alit,
Vt uos uicißim nutriat canus puer:
Senibus magister paruulus,
Pietatis admirabili mysterio
Factus parens parentibus.
Deinde cuncti tota sanctorum cohors
Ad corpus illud uerticis,
Quo sicut aquilæ congregabuntur pij,
Et uos uolantes ibitis.
Quod non ualebunt, quos humo tolli uetant
Patrimoniorum pondera.
Cum prima signum suscitandis mortuis,
Cœlo tuba intonauerit.
Hi nunc obæsi spiritu superbiæ,
Et opibus inflati cauis,
Humi manebunt compediti, nec suis
Mundi caduci diuites,
Portare tenera non ualebunt nubila,
Ad regis occursum Dei;
Sed hæsitantes in luto fæcis suæ,
Opumque pressos molibus:
A meridiano incendio mundi repens
Ruina mortis opprimet.
Ne quæso Dominus talium uirgã Deus
Admittat in sortem suam,
Neque nos in horũ diuitũ fructus sinat
Manus iniquas tendere.
Vos ergo magna cura pectoris mei,
Paramini Christo leues,
Iamque expediti sarcinis egentibus,
Laxate uinculis pedes,
Vt copiosa luce uestiamini.
Estote nudi seculo:
Veniens ut huius seculi princeps, nihil
Inueniat in uobis suum.
Et nos prementum mole rerum liberos,
Et labe puros criminum,
Facile alleuantes perferrant tenui sinu
Nubes piorum baiulæ,
Sponsoque reginæ obuiam uectos Deus
Fulgore perfundat suo,
Vt sempiternæ clara uitæ gloria
Mortale uestrum sorbeat,
Et ad supernam restituti imaginem,
Herile conformes decus.
Aeuum perenne perpetes, ut angeli
Cum rege uiuatis Deo. A

PAVLINI EPISCOPI NOlani ad Nicetam, Dacorum Episcopum.

Iter amici piis uotis prosequitur.

Iamne abis, et nos properans relinquis,
Quos tamen sola regione linquis,
Semper annixa sine fine tecum
Mente futuros?
Iamne discedis reuocante longe
Quam colis terra, sed & hic resistis
Sancte Niceta: quoniam et profectum
Corde tenemus.
I, memor nostri, remanensque uadens
Spiritu, præsens animis uicißim
Insitus nostris, trahe fersque tecum
Quos geris in te.
O nimis terræ & populi beati,
Quos modo à nobis remeans adibis,
Quos tuo accedens pede uisitabit
Christus et ore.
Ibis Arctoos procul usque Dacos,
Ibis Epiro gemina uidendus, B
Et per Aegeos penetrabis æstus
Thessalonicen.
Appulis sed nunc uia prima terris.
Te uehet longo spaciosa plano,
Qua Canusino medicata flagrant
Vellera fuco.
Ast ubi paulum uia proferetur,
Det precor mites tibi Christus æstus,
Et leuis spiret sine nube siccis
Aura Calabris.
Sicut antiquis manibus prophetæ
Per sacramentum crucis, unda misso
Dulcuit ligno, posuitque tristes
Myrrha liquores:
Sic tibi cœlum modò temperetur.
Lenè sic sudet tenuatus aër,
Flatibus puris placidè salubres
Spiret in auras:
Qui solet flatu grauis è palustri,
Anguium tetros referens odores,
Soluere in morbos tumefacta craßo
Corpora uento.

Quem

A Quem potens rerum Dominus fugari
Siue mutari iubeat, suoq;
Nunc sacerdoti bona sanitatis
Flabra ministret.
Sicut Aegypto pereunte quondam
Noctis & densæ tenebris operta,
Quá Dei uiui sacra gens agebat,
Lux erat orbi.
Quæ modò in toto species probatur
Orbe cùm sanctæ pia pars fidei
Fulgeat Christo, reliquos tenebris
Obruat error.
Sic meo, qua se feret actus ora,
Cuncta Nicetæ Dominus secundet,
Donec optatò patriam uehatur
Lætus ad urbem.
Perge Niceta bene, quá recurris
Prosperos Christo comitante cursus,
Quem tui dudum populi fatigant,
Nocte dieq;.
Te reposcentes, ut ager leuandis
Cùm satis imbrem sitit, utq; molles
Cùm suas matres udtuli represso
B Lacte requirunt.
Vnde nos iustis precibus tuorum,
Qui suum rectè repetunt parentem,
Cogimur uicto licet irrepleti
Cedere uota.
Et quia spes iam rapitur tenendi,
Vrget affectus placitis fauere:
Iam uias illas licet execremur
Quæ rapiunt te:
Odimus quamuis, tamen has amamus,
Odimus quod te retrahunt: amamus
Quod tuum nobis procul attulerunt
Cernere uultum.
Quas prius stringi superante amore,
Nunc tibi sterni faciles precamur,
Præuio terris pelagoq; summi
Numine Christi.
Qui tibi factis iter omne campi
Arduos montes reprimat, cauasq;
Impleat uallés, salebras adæquet,
Iungat hiatus.
Te per Hydruntum Lepiasq; uectum,
Innubæ fratrum simul & sororum
Ambient, uno Dominum canentes
Ore, cateruæ.
Quis mihi pennas daret ut columbæ,
Vt choris illis citus intereßem,
Qui deum Christum duce te canentes
Sidera pulsant?
Sed licet pigro teneamur ægri
Corporis nexu, tamen euolamus
Mentibus post te, dominoq; tecum
Dicimus hymnos.
Nam tuis intus simul implicati
Sensibus, uel eùm canis ac precaris,
Cùm tua de te prece, cumq; uoce
Promimur & nos.
Inde iam terris subeunte ponto,
Hadriæ stratus sinus obsequetur,
Vnda procumbet, Zephyroq; leni
Vela tumescent.
Ibis illabens pelago iacenti,
Et rate armata titulo salutis
Victor antenna crucis, ibis undis
Tutus, & austris.
Nauitæ læti solitum celeusma
Concinent, uersis modulis in hymnos,
Et pijs ducent comites in æquor
Vocibus auras.
Præcinet cunctis tuba ceu resultans
Lingua Nicetæ modulata Christum,
Psallet alternis citharista toto
Aequore Dauid.
Audient Amen tremefacta cete,
Et sacerdotem Domino canentem
Læta lasciuo procul admeabunt
Monstra natatu:
Vndiq; alludent patulo uerentes
Ore delphines, sine uoce quanquam,
Aemula humanis tamen eloquentur
Gaudia linguis.
Nam Deo quid non sapit atq; uiuit,
Cuius & uerbo sata cuncta rerum?
Hinc Dei laudem maris ima noscunt,
Mutaq; clamant.
Testis est nobis ueteris prophetæ
Bellua, ad nutum Domini profundo
Excita, ut mersum caperet, deinceps
Redderet haustum.

Sed modò ad nostrum, serus ipse, uatem
Auribus tantùm pia deuorauit
Cantica, impastam saturauit aluum
Carmine pastus.
Qualibet pergas iter, & per undas
Perq; tellurem, licet & per hostes,
Ibis armatus galea salutis,
Vertice Christo.
Aduolet missus Raphael, ut olim
Tobiæ Medis, ita prosequendo
Ipse Nicetæ comes, usq; Dacos
Angelus adsit.
Ducat hunc æquè famulum suum dux,
Ille qui quondam profugum minacis
Fratris à uultu Deus in salutem
Duxit Iacob.
Nanq; Niceta fugitiuus æquè est,
Quod semel fecit patriarcha, semper
Hic facit, mundo fugiens ad alti
Mœnia cœli.
Et gradus illos, quibus ille uidit
Angelos uersa uice commeantes,
Iste contentus superante nubes
Scandere uita.
Per crucis scalas properans in astra,
Qua Deus nitens ad humum coruscis
E thronis, spectat uarios labores,
Bellaq; mentis.
Tuq; Niceta bene nominatus
Corporis uictor, uelut ille dictus
Israel summum quia uidit alto
Corde satorem.
Vnde Nicetes meus approbatur,
Israelites sine fraude uerus,
Qui Deum cernit fidei salubri
Lumine Christum.
Hic Deus noster, uia nostra semper
Sic comes nobis, sit & antecessor,
Semitis lumen, pedibusq; nostris
Sermo lucerna.
Qua per obscuri uada cæca mundi,
Luminis ueri face dirigamur,
Donec optatos liceat salutis
Tangere portus.
Quos modò undosum petimus per æquor,
Dum uagæ mentis fluitamus æstu:
Terreo, tanquam fragili carina,
Corpore uecti.
Sed gubernaclo crucis hanc regente
Nunc ratem, in nobis pia uela cordis
Pandimus Christo referente littus
Flamine dextro.
Ergo dux idem modò prosequatur
Te uia, qua nunc properas reuertens
Ire Niceta, patrioq; reddat
Limine tutum.
Sed freto emenso superest uiarum
Rursus in terra labor, ut ueharis
Vsq; felices, quibus es sacerdos
Præstitus oras.
Tu Philippæos Macedum per agros,
Per Tomitanam gradieris urbem,
Ibis & Scupos patriæ propinquos
Dardanus hospes.
O quibus iam tunc resonabit illa
Gaudijs tellus, ubi tu rigentes
Edoces Christo fera colla miti
Subdere gentes.
Quaq; Riphæis Boreas in oris
Alligat densis fluuios pruinis,
Hic gelu mentis rigidas superno
Igne resoluis.
Nam simul terris animisq; duci,
Et sua Bessi niue duriores,
Nunc oues facti, duce te greganturn
Pacis in aulam.
Quasq; ceruices dare seruituti
Semper à bello indomiti negarunt,
Nunc iugo ueri Domini subactas
Sternere gaudent.
Nunc magis diues precio laboris
Bessus exultat, quod humi manuq;
Antè quærebat, modò mente cœlo
Colligit aurum.
O uices rerum bene uersa forma,
Inuij montes prius & cruenti,
Nunc tenent uersos monachi latrones,
Pacis alumnos.
Sanguinis quondã, modò terra uitæ est,
Vertitur cœlo pia uis latronum,
Et fauet Christus supera occupati
Regna rapinæ.

Mos

A Mos ubi quondam fuerat ferarum,
Nunc ibi ritus uiget angelorum,
Et latet iustus, quibus ipse latro
Vixit in antris.
Præda fit sanctis uetus ille prædo,
Et gemit uersis homicida damnis,
Ire nudatus spoliante Christo
Criminis armis.
Interit casu satanæ uicißim
Inuidus Cain, recidiuus Abel
Pascit effusi precio redemptos
Sanguinis agnos.
Euge Niceta, bone serue Christi,
Qui tibi donat lapides in astra
Vertere, & uiuis sacra templa saxis
Aedificare.
Auios saltus, iuga uasta lustras,
Dum uiam quæris, sterilemq; siluam
Mentis incultæ superans, in agros
Vertis opimos.
Te patrem dicit plaga tota Boreæ,
Ad tuos flatus Scytha mitigatur,
Et sui discors, fera te magistro
B Pectora ponit.
Et Getæ currunt, & uterq; Dacus,
Qui colit terræ medio, uel ille
Diuitis, multo boue pelleatus,
Accola ripæ.
De lupis hoc est uitulos creare,
Et boui iunctum palea leonem
Pascere, & tutis caua uiperarum
Pandere paruis.
Nanq; mansueto pecori coire,
Bestias pulsa feritate suades,
Qui feras mentes hominum polito
Imbuis ore.
Orbis in muta regione, per te
Barbari discunt resonare Christum
Corde Romano, placidamq; caste
Viuere pacem.
Sic tuo mitis lupus est ouili,
Pascitur concors uitulus leoni,
Paruus extracto trucibus cauernis
Aspide ludit.
Callidos auri legulos in aurum
Vertis, et uersos imitaris ipse,
E quibus uiuum fodiente uerbo
Eruis aurum.
Has opes condes Domino perenni,
His sacrum lucris cumulans talentum,
Audies, intra Domini perennis
Gaudia lætus.
His precor cùm te domus alma sancto
Ceperit fratrum numerosa cœtu
In choris, & nos pietate chari
Pectoris abde.
Nam Deo grates, quod amore tanto
Nos tibi astrinxit per operta uincla,
Vis ut internam ualeat catenam
Rumpere nulla.
Vnde complexi sine fine charum
Pectus hæremus laqueo fideli,
Quaq; contendas comites feremur
Mente sequaci.
Charitas Christi benefusa cœlo,
Orbis aut alter, neq; mors reuellet,
Corporis uita moriente, uita
Viuet amoris.
Dum graues istos habitamus artus,
Mente te semper memori colemus,
Tu petes, simus simul in perenni
Tempore tecum.
Nanq; te celsum meritis in altum
Culmen imponet preciosa uirtus,
Inq; uiuentum super urbe magnis
Turribus addet.
Nos locis, quantum meritis dirempti,
Eminus celsis humiles patronis,
Te procul sacris socium cateruis
Suspiciemus.
Quis die nobis dabit hoc in illa,
Vt tui stemus lateris sub umbra,
Et tuæ nobis requietis aura
Temperet ignem?
Tunc precor nostri nimium memento,
Et patris sancti gremio recumbens,
Rosido nobis digito furentem
Discute flammam.
Nunc abi felix tamen, & recedens
Semper huc ad nos animo recurre,
Esto nobiscum licet ad paternam
Veneris urbem.

Non enim unius populi magistrum,
Sed nec unius dedit esse ciuem,
Te Deus terrae, patria ecce nostra
Te sibi sumit.
Nunc tuos aequa pietate utrisq;
Diuide affectus, & amore nobis,
Ciuibus uultu, gemina morare
Ciuis in ora.
Forsan & maior patriis haec habenda,
Non manu factis ubi contineris
Pectorum tectis, hominisq; uiuam
Incolis urbem.
Sicut antistes, ita dignus almi
Hospes es Christi, quia Christianis
Mentibus consors, habitas herile
Accola templum.
Iam uale nobis, & in omne nostri
Diligens aeuum bonus usq; finem,
Duc bonum cursum, positamq; iustis
Sume coronam.

PAVLINI EPISCOPI NOLANI, DE STATV turbulento suorum temporum, & fiducia in Deum.

Ex D. Felicis Nat. VIII.

Tempus erat laetis modò promere gaudia uer-
Anxia si laetas paterentur tëpora uoces: (bis,
Sed tamen ista dies licet inter praelia, nobis
Laetitiae pacisq; dies erit: horrida longè
Bella fremant, nostris pax libera mentibus adsit.
Laetitiae dulcem non obliuiscitur usum
Mens assueta pijs sua soluere pectora uotis,
Et Domino festis castè gaudere diebus.
Nunc igitur quamuis uarias uaga fama per oras,
Terrificis pauidas feriat rumoribus aures:
Nos tamen in Domino stabilis fiducia casto
Roboret, & recto fixis pede mentibus armet.
Nec pauor ater in hanc obducat nubila lucem.
Legifer ut quondam Pharij tellure tyranni
Pascha sacrum Moses, prima sub legë dicauit,
Sanctaq; tunc Iudaea, domo licet impius illos
Maturare fugam ualida ui cogeret hostis,
Libertate tamen deuoti pectoris audax,
Nec turbante metu iussum solenne reliquit:
Sed trepidans fugiensq; licet, diuina peregit
Festa, salutifero laetis epulatus in agno
Coetibus, & ficto Christi iam sanguine uictor, A
Duxit ouans laetas uicto Pharaone, choreas.
Inde fugae memores, & iam nunc azyma sumunt
Iudaei, solo retinentes nomine gentem,
In fermentatis pulsi quia panibus olim
Aegypto fecere fugam, paribus modò signis
Per patrios, sed iam per inania Sabbatha, ritus
Antiqui recolunt uestigia grata timoris.
Nam frustra ueterem uacua sub imagine legem
Exercent, uerùm nobis quia Pascha repleuit
Vnus, pro cunctis patri datus hostia Christus:
Et quia corpus adest uitae, perit umbra figurae.
Hic quoq; deuotis aderit, si fortior extet
Nunc ad laeticiam affectus, quàm causa timoris
Ad consternendas obducto pectore mentes.
Credite, non armis neq; uiribus esse timendos
Allophylū populos, quos propter crimina nostra
Offensi mouet ira Dei, ut formidine mortis
Excitet ad curam uitae torpentia corda.
Ergo Deum mitem saeuo timeamus in hoste,
Absit ut hoste metus, quem formidare meremur,
Negligimus saltem ui compellente tremamus,
Placemus moerore humiles, quem laeta frentem
Spernimus, ex ipsa mox prosperitate superbi. B
Prisca retractemus sanctorum exempla parentū
Qui merita immissis tolerantes uerbera bellis,
Non armis sibi, nec muris capienda parabant
Praesidia, humanis opibus sperare salutem
Nulla salus: nec enim mortem mortalia pellent.
Ergo quod curae tempus, sit cura precandi
Coelestë Dominū, à quo moesta aut laeta parantur,
Qui solus praestare potest ditione superna,
Rursus ut exactis renouentur gaudia curis.
Hoc etenim regit, & uariat Deus arbiter usu
Res hominum, ut semper succedant nubila sudis,
Atq; iterum fugiant imbres redeunte sereno.
Quanta precum uirtus, quae sit medicina parenti
Flere Deo, doceat luctu seruata Niniue,
Et senis impensa Mosi praeuictus Amalech,
Et maledictus Amā, sanctae prece perditus Esther:
Qui bene poenarum uersa uice, quae malè sanctis
Miscuerat, solus bibit impius, & cruce iusta,
Quam populo Domini praefixerat, ipse pependit.
Ergo fides innixa Deo trepidantia firmet
Pectora, & in moesto securum tempore tempus
Praesumat confisa Deo. quia non metuendi

Causa

A Causa timere Deum,quem quisquis non timet unū,
Omnia iure timet:fidant legionibus illi,
Perfugioq; parent reparatis mœnia muris,
Nulla salutiferi quibus est fiducia Christi.
Nos crucis inuictæ signum et confeßio munit,
Armatiq; Deo mentem,non quærimus arma
Corporis: & quanquā mēbris uideamur inermes,
Arma tamen gerimus,quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.
Nunc opus adiutore Deo,soluşq; timendus,
Quo sine et arma cadunt,per quē firmantur et ar/
Ipse intra muros turris tibi,qui sine muris (ma.
Murus erit.recolamus abhinc signata sacratis
Gesta patrum libris,& perspice qui potiore
Præsidio fuerint,quos urbs circundata magnis
Absque Deo muris,an quos sine mœnibus urbis
Vallabat socio uirtus diuina fauore.
Illam dico urbem,quam perdidit acer Iesus,
Mutatus proprium uirtutis nomine nomen.
Quanquam militiæ solito de more subegit,
Vt solitum est,longa dux obsidione laborans.
Verùm ope diuina sacra per mysteria uibrans
Tela,nec exercens tacitis exercitus armis,
B Lustrauit ceßante manu,septemq; diebus
Septenos iterans sibi circū mœnia gyros,
Obtinuit captos numeri uirtute potentis,
Atque sacerdotum lituis clangore tremendo
Fulmineos superæ tonitrus imitantibus iræ.
Tunc qui diuitijs populus fidebat & urbe,
Interijt mixtis intra sua tecta sepulchris.
Sola Rahab meretrix, castam quæ gesßit iniqua in
Gente fidem,non freta suis euadere muris,
Sed pietate Dei,meritum pietatis adepta est,
Qua famulis Domini tuto fuit hospita tecto,
Celatisq; piè,ciues illusit iniquos,
Fraude bona fallax,animo mentita fideli,
Hospitibus quia fida pijs,infida profanis
Ciuibus extiterat,uitam patriamq; domumq;
Prælato contempta Deo,mox cuncta benigno
Repperit in Domino,quæ si posuisset in urbe
Præsidium,patrijs cecidisset mixta ruinis,
Indefensa Deo meretrix:sed mystica Christum
Prouida,pollutas empturum sanguine gentes,
Puniceo proprium signauit uellere tectum,
Excepitq; suam patria pereunte salutem.
Significans illos mundo labente tegendos,
Quos crucis inuictæ signat cruor:hinc cape quātū
Ipse cruor ualeat,cuius saluabat imago.
Semper in omne,bono ualuit cōfidere Christo.
Credere cuncta Deo uirtutum,ponere solum
Omnia summa Deum:talis super omnia semper
Arma fides ualuit:tali puer ille pusillus
Robore grandis erat,qui spretis fortior armis
Perculit,armatum siclis,uirtute gigantem.
Arma fide semper,nunquam cognouimus armis
Indiguisse fidem.rupit mare uirga fidelis,
Quod uacua arma fide,cū principe mersit iniquo.
Fœmineas quoq; personas,uirtute uirili
Induit alma fides:mulier qua sancta peremit
Terribilem Sysaram,transfixum tempora palo,
Terrentemq; manu latè populos Holofernem,
Arte pudicitiæ deceptum callida Iudith,
Risit in impuro,quæ non polluta,cubili,
Barbara truncato uictrix duce castra fugauit.
Nuda fides armata Deo est,fideiq; uigore
Fortior Ezechias paucis,quàm millibus ille
Sennacherib,cuius Babylon,& opima Niniue
Regnum erat,Aßyrias uires,& Medica regna
Mouerat,& magnis legionibus omnia circum
Regna terens, sacram Domini tendebat ad urbem,
Atq; unam tota bellorum mole petebat.
Dum parat hoc,bellis retinentibus impia uota
Impediente Deo,præmisit scripta superbis
Dura minis,quæ sumpta dolens altaria circa
Intulit Ezechias Domino,lachrymisq; profusis
Dum recitat fera uerba,lauans,prostratus,& orās
Atrata cum plebe,Deum permouit,et una
Tam grauis exitij uictor prece,perculit absens
Aßyrios pugnante Deo,compendia tanta
Promeritus,ne noßet eum, quem uinceret hostem:
Nam post Ezechiæ querulos trans sidera fletus,
Et de corde humili mißas super astra querelas,
Voce pia impulsis summi patris auribus,altæ
Vt patuere fores cœli,delabitur,ales
Angelus halantem qua labitur aëra ducens,
Armatus uerbi gladio ferit impia castra,
Et sopitorum taciturna strage triumphans,
Centum octoginta dedit uni millia letho,
Et nox una fuit tam magni conscia belli.
Mane minax rex surgit adhuc,et mox miser
Milite deleto uacuis,fugit agmine raro, (armis
Ezechian fugiens,alio procul orbe diremptum,

A

Cui modo præsenti fuerat sua uincla minatus.
Tunc uelut Ezechiæ fuit interuentor Esaias,
Ad Dominum nostras sic transfundamus & ipsum
Curas atque metus: leuis illi sarcina nostrum(gnis:
Pōdus erit, quia quod paruis onus, hoc leue ma-
Sic Deus ipse hominum gessit peccata nec hausit,
Et mortem passus non pertulit, in cruce culpam
Perdidit ille meam, reparauit et in cruce uitam.
Ille reus factus, ne sim reus, inter iniquos
Condemnatus obit, nos ut discernat iniquis.
Morte pia Dominus mihi mortuus, ut sibi uiuam,
Et merear semper uiuentis uiuere uitam.
Sic legimus Mosen populo peccante precatum,
Extinxisse graues æterni uindicis iras.
Et cum Pentabolim persunderet igneus imber,
Exiguam Segorim Sodomis secreuit iniquis
Loth fugiens, castaq; potens prece liberat urbem,
Electamq; domo sumit, quia sede pudica
Integer incestæ permanserat, incola terræ,
Permixtus Sodomæ tectis, sed moribus exter.
Quid loquar, Eliæ precibus clausum atq; reclu
Cœlū, et fātiloquo sublimis in ore prophetæ (sum
Terrarum mansisse famen, rediisse salutem?
Et Deus Abraham Deus est tuus, & Deus Isaac,
Et Deus Israel Deus est tuus, ille rubentis
Diuisor pelagi, & fontis dulcator amari.
Ille dator mannæ cœlo, dator ortygis austro,
Et sitientis humi percussa rupe rigator.
Ipse tuus Deus est, qui per deserta sequentem
Præcessit populum, et prætentam nocte dieq;
Temporis alterna mutauit lege columnam,
Quiq; quaterdenos inter deserta per annos
Angelico plebem de cœlis pane cibauit,
Et rupta in fluuios sitientem caute refecit.
Posce precor placidū nostris accedere Christū
Partibus: ipse tuus Deus est, quo fortis Iesus
Stare suis iussit solemq; lunamq; triumphis.
Sicut in Assyria Daniel Babylone leones
Effusa domuit uictor prece: sic quoque nobis
Effera barbaries Christo frangente dometur,
Et tua captiui iaceant uestigia circum,
Ceu quandoq; feræ circum iacuere prophetam,
Orantisq; pedes linguis mulsere benignis
Naturam mutante Deo, ut damnaret acerba
Mente feros homines humana pace ferarum.
Sic et crudelem confudit flamma tyrannum,
Sanctus spectantem pueris seruire caminos,
Innocuos cantare, reos ardere ministros,
Quonam se miseri poterunt defendere reges,
Qui tam degeneres humanæ mentis, in illos
Sæuierint, quibus et feritas et flamma pepercit?
Sed uelut æternos pueris recinentibus hymnos,
Roscidus accensos discussit spiritus ignes:
Sic nobis placido, Christi quoque gratia, flatu
Aspirante, feros bellorum temperet ignes,
Ortaq; romuleis reprimens incendia terris
Sollicitos placida iam pace refrigeret æstus,
Fessaq; restinctis absoluat pectora curis.

PAVLINI EPISCOPI NOLANI,
De diebus festis olim Ecclesiæ celebribus.

Ex Nat. IX.

EST ueneranda dies cunctis, qua uirgine natus,
Pro cunctis hominem sumpsit Deus: utq; deinde
Qua puerum, stella duce, mystica dona ferentes,
Suppliciter uidere Magi: seu qua magis illum
Iordanis trepidans lauit tingente Ioanne,
Sacrantem cunctas recreandis gentibus undas.
Siue dies eadem magis illo sit sacra signo,
Quo primum Deus egit opus, cum flumine uerso,
Permutauit aquas prædulcis nectare uini. B
Quid paschale epulum? nam certe iugiter omni
Pascha die cunctis Ecclesia prædicat horis,
Contestans Domini mortem cruce, de cruce uitam.
Cunctorum tamen hoc magnæ pietatis in omnes
Grande sacramentū præscripto mense quotannis,
Totus ubique pari famulatu mundus adorat,
Aeternum celebrans rediuiuo corpore regem.
Hoc solenne dies sequitur: septem numeramus
Hebdomadas, et lux populis festiua recurrit,
Qua sanctus, quondam cœlo demissus ab alto,
Spiritus, igniuo diuisit fulmine linguas.
Vnus et ipse Deus diuisa per ora cucurrit,
Omnigenasq; uno sonuit tunc ore loquelas,
Omnibus ignotas tribuens exprimere uoces,
Quisque suam ut gentē peregrino agnosceret ore,
Externamq; suo nesciret in ore loquelam.
Barbarus ipse sibi non notis nota canebat,
Verba suis aliena loquens, sed in omnibus unum
Voce Deum uaria laudabat Spiritus unus.
Vt citharis modulans, unius uerbere plectri,
Dissona fila mouet: uel qui perflantia textis
Labra terit calamis, licet unum carmen ab uno
Ore

A Ore ferat, non una sonat, uariosq; magistra
Temperat arte sonos arguta foramina flatu,
Mobilibusq; regit digitis, clauditq; aperitq;,
Vt rapida uice, dulcis eat redeatq; cauernis,
Currens Aeolio modulabilis aura meatu,
Explicet irruptos animata ut tibia cantus:
Sic Deus omnisonæ modulator & arbiter unus
Harmoniæ per cuncta mouet, quam corpora rerũ,
Et naturæ opifex Deus, omnis & artis, in omni
Fons opere, & finis, faciens bona, factaq; seruans.
Ipse manens in se media pietate uicißim.
Qua pater in uerbo, qua filius in patre regnat,
Quo sine nil factum, per quã sata cuncta in eodem
Consistunt: idem nouat omnia principe uerbo,
Qui cruce purpureæ preciosi sanguinis ostro
Arduus, ascensu uolucri penetrauit in alta
Nube, super Cherubin uolitans, seditq; parenti
Dexter, & in seruos cœlestia dona profudit,
Spiritum ab unigena sanctum & patre procedentẽ.
Qui Deus ipse Deo ueniens, licet adsit ubiq;,
Conspicuo tamen allapsu ruit igneus illic,
Pubis apostolicæ concors ubi cœtus agebat.
Moxq; nouo sonitu, multis ex urbe coactis
B Omni ex gente uiris sedit, quasi flamma per omnes,
Et simul in cunctis spiramine dissonus uno.
Vt Lyricas facili modulatus pectine chordas,
Diuiduis eadem cecinit præconia linguis,
Incutiens uarias humana per organa uoces.
Talis ubi lectas impleuit crapula mentes,
Ructauere sacras ieiuno gutture laudes
Ebria corda Deo, qui me miseratus ab isto
Numine potabit, quod sobriat ebrietate.
Ergo uelut cœlum stellis, & floribus arua
Temporibusq; annos Dominus, sic ipse diebus
Tempora distinxit, festis ut pigra diurnis
Ingenia obsequijs, saltem discrimine facto,
Post interuallum reduci solennia uoto
Sancta, libenter agant, residesq; per annua mentes
Festa parent Domino: quia iugiter intemeratos
Iusticiæ seruire piget, delinquere suetis
Parcere peccato labor est: decurritur omni
Valle, per ascensum non est euadere cursu.
Hinc uia labendi procliuior, & uia uitæ
Durior, illa capax multis, hæc ardua paucis.
Inde bonus Dominus cunctos pietatis ut ales
Contegat, inualidis niti uirtutis ad arcem,
Congrua sanctorum dedit interualla dierum,
Vt saltem officijs mediocribus ultima Christi
Vestimenta legant, & eos sacra fimbria sanet,
Qui non extorres penitus regione salutis,
Intra perpetuæ stabulant præsepia uitæ,
Longinqui primis, non longo fine secundis.
Primus enim gradus est cœlo, pertexere cunctos
Continua bonitate dies, et tempore toto
Pascha sacrum Christi cultu celebrare pudico.
Quòd si mixta seges tribulis mihi germinat, & cor
Incultum stimulat terreni spina laboris,
Vel festis Domino studeam me offerre diebus,
Vt uel parte mei tangam confinia uitæ
Corpore ne toto trahar in consortia mortis.

DE TRIBVS VIRGIS
Iacobi patriarchæ.
Ibidem.

TRes patriarcha sibi, trina legit arbore uirgas,
Spirantem storacis, leuem platano, nuce firmã.
Spiritus in platão est, uirgo in storace, in nuce Chri
Nã patulos platanus ramos expãdit ĩ umbras, (stus.
Sanctus inumbrata formauit uirgine Christum
Spiritus, & storacis puto uirga sit arbore Dauid,
Prompsit odoratum quæ uirgo puerpera florem.
Virga nucis Christus, quoniã in nucib. cibus intus,
Testa foris, sed amara super uiridi cute cortex.
Cerne Deum nostro uelatum corpore Christum
Qui fragilis carne est, uerbo cibus, et cruce amarus,
Dura superficies uerbum crucis, & crucis esca est,
Cœlestem Christi claudens in carne medullam:
Sed cruce dulcis item, quia protulit abore uitam.
Vita Deus noster, ligno mea uita pependit,
Vt staret mea uita Deo, quid uita rependam
Pro uita tibi Christe mea? nisi fortè salutis
Accipiam calicem, quo te mea dextra propinet,
Vt sacro mortis preciosæ proluar haustu.
Sed quid agã? neq; si propriũ dem corpus in ignes,
Vilescamq; mihi, nec sanguine debita fuso
Iusta tibi soluam, quia me reddam tibi pro me,
Et quicquid simili uice fecero, semper ero impar
Christe tibi, quia tu pro me mea, non tua Christe
Debita soluisti, pro seruis passus iniquis,
Quis tibi penset amor? Dominus mea forma fuisti,
Vt seruus tua forma forem, & res magna putatur
Mercari propriam de re pereunte salutem,
Perpetuis mutare caduca, ut uendere terram,

Cœlum emeret? ecce Deus quanto me carius emit
Morte crucis, passus, deiectus imagine serui,
Vt uiles emeret precioso sanguine seruos.

DE VITAE RENOVATIONE.

Ibidem.

Vtile nobis
Deserto ueteris uitæ squallore, nouari
Mente pia, Christumq; sequi, regiq; parari.
Tunc quoq; cùm dabitur redeunte resurgere uita,
Ille resurgentem potior numerabitur ordo,
Qui super illustri carnem perfusus amictu,
Seruilem Domini mutauit imagine formam,
Conformemq; Deo conregnaturus honorem
Accipiet: Christo similis, sed munere Christi.
Hæc eadem species ueterum deponere formam,
Et gestare nouam monet, & retro acta abolere,
Inq; futura Dei conuersam incendere mentem,
Congrua præteritis obliuia ducere curis,
Cœlestumq; animo regnorum inducere curam;
Rebus & humanis & amoribus istius æui
Mente prius, quàm morte mori, neq; corporis ante
Nexibus absolui, quàm criminis. ergo nouemur
Sensibus, & luteos terrestris imaginis actus
Discutere à nostro properemus corpore, longè
Vestibus excussis, puros, ut corde recussi
Corporis atq; animæ nitidi reddamus amictus.
Nec modò commissum peccati sed meditatum.
Sicut morbiferam de labe cadaueris auram,
Naribus obstructis, tristem fugiamus odorem.
Vt faciem colubri Solomon, peccata timeri
Horreriq; monet, dicens armata leonis
Dentibus, & uerè, quoniam uelut ore ferino
Sæua uorant animam, quam uicerit ægra uoluptas
Corporis, enectamq; suæ draco duxerit escæ,
Qui uorat Aethiopum populos, non sole perustos,
Sed uicijs nigros, & crimine noctricolores:
Tales Aethiopes serpens edit, in quibus escam,
Quam capere est, damnatus habet, quia peccatorē,
Serpentisq; cibum, Deus uno nomine terram
Dixit, & inde uorans peccata dracone uoratur.
Tempus adest mutare uias, exurgere somno,
Et tandem uigilare Deo, dormire uicissim
Actibus his, quibus inuigilat mens mortua Christo.

DE FABRICA HOMINIS.

Ibidem.

Quonā igitur nūc ista modo mihi fabrica formā
Præbebit, qua me colere, ædificare, nouare,
Sensibus & Christo metandum condere possim?
Prōpta quidem ratio est, quæ sit mea terra, quod in
Rudus, & unde meo spinæ nascuntur in agro. (me
Terra cor est, culpæ praui sunt rudera cordis:
Luxus iners, impurus amor, maculosa libido,
Rudera sunt animæ. sic corporis anxia cura,
Liuor edax, & auara fames, grauis ira, leuis spes,
Prodigaq; ambitio proprij, sitiens alieni,
Spinæ sunt animo, quia semper inanibus angunt
Ancipites animas stimulis, quas iugiter urit
Defectus miseri metus, & miser ardor habendi.
Atq; ita & inter opes inopes, quasi Tantalus ille
Inter aquas sitiunt, nec habēt quod habere uidētur.
Nam partis uti metuunt, seruata relinquunt.
Dumq; alimenta parant, uiuendi tempora perdunt.
Has igitur spinas, hæc rudera, mentibus hirtis
Egerere est opus, & primùm hanc euellere fibris
Cunctorum stirpem scelerum, quia pullulat arbor
Infelix, Domini radicitus illa securi
Icta cadit, nostris ut nunquam germinet aruis.
Hæc si præciso de nobis fomite radix
Aruerit, cadet omne nefas, uitium omne peribit,
Matricisq; suæ causam mala cuncta sequentur,
Et moriente sua simul arbore, pompa peribunt.
Tunc bene purgato domus ædificabitur horto,
Et firmo fundata solo, bene surget in altum
Fabrica diuini moliminis, ipse columnas
Eriget in nobis Christus, ueteresq; resoluet
Obstructæ pilas animæ, spaciumq; sibi rex
Sensibus efficiet nostris, ut inambulet illis
Tanquam in porticibus Solomonis, quæq; solebat
Ore pio medicos sapientia ducere gressus,
Corpora tangendo sanans, & corda docendo.
Non igitur simus ueteres inter noua tecta,
Vt qui corda habitat Christus, noua corda reuisat.
Peior enim scissura nouo ueteriq; coactis
Redditur, & noua uina nouos benèdantur in utres,
Vita prior pereat, pereat ne uita futura.

PAVLINI EPISCOPI NOLANI.

PSALMVS I.

Beatus ille, qui procul uitam suam
Ab impiorum segregarit cœtibus,
Et in uia peccantium non manserit,
Nec in cathedra pestilentiæ sederit:
Sed corde toto fixus in legem Dei
Præcepta uitæ nocte uoluit & die,

A Mentemq; castis institutis excolit,
Erit ille ut arbor, quæ propinquus flumini
Humore ripæ nutriente pascitur,
Suoq; fructu plena reddet tempore,
Et fronde nunquam defluente peruirens
Stabit perenni uiuidum lignum coma.
Non hæc iniquos prosequetur gloria,
Sed ut fauillam pulueris uentus rapit,
Sic ira iniquos uerret à nutu Dei.
Idcirco tali diuidentur ordine
Hominum per orbem dißipatorum greges,
Vt iudicandi non resurgant impij,
Quo denegarunt debitum cultum Deo,
Sed puniendi: nam suum crimen uidens,
Non indigebit quæstione detegi,
Quoniam imminentem præferent mortis notam,
Signum salutis non gerentes frontibus.
Peccator autem non, & impius tamen,
(Quæ magna turba est) non resurget gloriæ,
Verùm resurget deputanda exanimi.
Nec enim sedere cum pijs iudex potest,
Causas suorum redditurus actuum,
B Varieq; gestis aut probandus aut reus.
Sine lege paßim legis ignari cadent,
In lege lapsus, lege iudicabitur.
Opus per omne curret ignis arbiter,
Quod non cremarit flamma, sed probauerit
Illud perenni præmio pensabitur.
Qui concremanda gesserit, damnum feret,
Sed ipse saluus euolabit ignibus.
Tamen subusti corporis signis miser
Vitam tenebit, non tenebit gloriam,
Quia carne uictus, mente non uersus tamen
Etsi negarit debitam legi fidem,
Per multa sæpe deuolutus crimina:
Tamen fidei nomen æternum gerens,
Nunquam salutis exulabit finibus.
Idcirco cuncti nunc in isto seculo,
Dum currit ætas, & dies æui patet,
Rectas agamus semitas firmo pede,
Nec deferamur lubrico latæ uiæ,
Præstat per arctum dimicantis tramitem
Laboriosis introire nisibus:
Vias bonorum lætus agnoscit Deus,
At impiorum pronum iter delebitur.

PSALMVS II.

Cur gentes fremuere, & inania cur meditati
Sunt populi? astiterunt proceres cum regibus acti
Aduersum Dominum & Christū, uesana frementes:
Vincula rumpamus, iuga discutiamus eorum.
Qui manet æterno totis moderamine cœlis,
Irridebit eos, iustaq; loquetur in ira,
Terribiliq; minax uerbo turbabit iniquos.
Ast ego rex, ab eo parili ditione creatus,
Præceptum Domini super almum prædico Sion.
Ipse ad me Dominus, meus, inquit, filius es tu,
Teq; hodie genui, pete, sis mihi gentibus hæres,
Et tua fundatur totis poßeßio terris.
Ferrea uirga tibi est, ualido quia iure tumentes
Orbe regis toto populos, ceu uasa recocta,
Ficta luto frangens corda, ut meliora reformes.
Et nunc ecce omnes stratis aduertite reges
Mentibus, & quicunq; hominum famulantia corda
Iudicio regitis, rerumq; tenetis habenas,
Deseruite Deo trepidi, mixtoq; fideles
Exultate metu, fiat discordia concors,
Dißimiles socians affectus pectore in uno,
Ne timor affligat mentes, uel gaudia soluant,
Si careant læto pauidi formidine lethi.
Discite iustitiam, rectosq; capeßite mores,
Et iusto trepidate Deo, gaudete benigno,
Nequando meritum Deus irascatur in orbem,
Vosq; uia iusta iustè pereatis abacti.
Amodo iam resilire uia properetis iniqua,
Ecce breui cùm magna potentis inarserit ira,
Ventilet ut totum diuino examine mundum,
Segreget & paleas igni, frumenta saluti,
Tunc omnes, quibus est in eo spes fida, beati.

PSALMVS CXXXVI.

Sedimus ignotos diræ Babylonis ad amnes
Captiui, Iudæa manus (miserabile) flentes,
Cum patrium memori traheremus pectore Sion,
Et meritum iusta suspiraremus ab ira
Exilium, lentis qua consita ripa salictis,
Hospitibus populis umbras præbebat amicas.
Illic Aßyriæ medijs in mœnibus urbis,
Obliti lætas per mœsta silentia uoces,
De salicum ramis suspendimus organa nostra.
Nanq; dabat nobis durum grauis ira dolorem,
Quod solita in sancto depromi cantica templo,
Hæc ad delitias sibi nos cantare iubebat

Impius ille,domo qui nos abduxerat,hostis.
Ergóne diuinas laudes,& carmina castis
Apta choris,inter sacra barbara,fœdaq; busta,
Inter & accensas funestis ignibus aras,
Heu malè de nostro lętis mœrore canemus?
Deq; pio ritu,luxum faciemus iniquum,
Mystica ad hostilem modulantes cantica ludum?
Quo miseri nunc ore sacros cantabimus hymnos?
Quóue loco Babylon poscit sibi cantica Sion?
Sed Domini carmen tellus aliena mereri
Non capit,indignas sacra uox auertitur aures.
Si tamen ut captis Dominus uiolentior instas,
Et si tantus amor Sion pia noscere uobis
Cantica,si pergis me cogere non tua fari,
Et diuina tibi quæ nam sint cantica Sion,
Accipe,quid captæ Deus ultor spondeat urbi.
Ne longum speres isto gaudere triumpho
Impie,quo sacrum prodi tibi præcipis hymnum.
Ecce quis est hymnus Domini,quæ cantica Sion?
Si fuero oblitus mea mœnia,te mea cura
Vrbs Hierusalem,fiat mea non memor unquam
Dextra mei,mea lingua meis & adhæreat arens
Faucibus,æterno nisi te complectar amore:
Et nisi principio promissi in secula regni,
Lęticiæq; meæ primo reminiscar in anno,
Te cunctis Hierusalem præponere terris.
Esto memor tum prolis Edom,ut uersa uice nostrū
Aspiciat confusa diem,quo plebs tua claram
Mœnibus æternis Hierusalem habitabit,
Cui nunc gens oblita tui crudele minatur,
Excidium dicens,inuisam funditus urbem A
Diruite,& uacuate manu uestigia,donec
Nulla relinquantur,muris ad inane redactis.
Infelix miseræ Babylonis filia,fęlix
Qui tibi pro nobis in nos tua gesta rependet,
Nec minus ille beatus erit,qui parua tenebit,
Et simul elidet solidæ tua pignora petræ.
Si cupis extincta Babylonis stirpe beari,
In te ipso primis gliscentia crimina flammis
Frange fide: iā propter adest petra Christus,in ipso
Vipeream sobolem ualidis elide lacertis.
Nam Babylon,nomen confusio,filia cuius
Est caro peccatis mater,quæ turba saluti
Noxia,corporeis ducit mala semina fibris.
Hæc uincenda tibi,si uis euincere mortem.
Nanque tuis tales inclusos oßibus hostes,
Si permittantur crescendo assumere uires,
Difficili uinces luctamine:præripe paruos,
Dum rudis ex utero cordis,per pectora capta
Reptat adhuc teneris uiciorum infantia membris.
Quæ nisi præcaueas aucta uirtute necabit
Concordem uitijs animam terrena propago.
Ne parcas igitur talem mactare cateruam. B
Non tibi crimen erit nociturum perdere gentem,
Vltricemq; malo perfundere sanguine petram,
Gaudet enim iustus,si concidat impia proles.
Nam magis atq; magis pius ista cæde piatur,
Si perimat peccata suis dominantia membris,
Et fracta in Christo uiciorum plebe triumphet.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN CHRISTIANIS POETIS ueteribus præcipuè memorabilium Index.

arrij &

Bractea-

fragmina

latus:

manna

sufficientia:

FINIS

IN POETARVM veterum Ecclesiasticorum Christiana opera, & operum reliquias atq; fragmenta,

GEORGII FABRICII CHEMNICENSIS COMMENTARIVS:

In quo non solùm res & uerba obscuriora explicantur, sed & Historica quædam non uulgaria, ipsorumq́ꝫ Autorum uitæ, & ad Carminum genera quædam spectantia, singulari studio elaborata inseruntur.

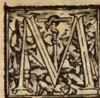
Cum Rerum & uerborum præcipuè memorabilium INDICE copioso.

BASILEAE, PER IOANNEM Oporinum.

GEORGIVS FABRICIVS CHEMNICENSIS, IOANNI NEVIO, SAXONIÆ Electoris Medico doctissimo

S. D.

VLTI sunt, qui imperijs & dignitate superbiunt: multi, qui nobilitate & diuitijs efferuntur. Themistius philosophus, se in solio argenteo collocari ab Imperatore passus est. Pythagoras, uestem insignem & coronam auream sponte sumpsit. Sed istorum gloria uilis est, & momentanea: quia rerum caducarum, leuium & commutabilium. Verus igitur splendor neq; in potentia est, neq; in sapiẽtia hominum: sed in sola pietate, quæ radices firmas habet, & prę alijs bonis atque studijs potissimùm comparanda: quia fructus affert non flore deciduos, non folijs marcescentes, non diuturnitate denique corruptioni obnoxios. Ea autem cùm omni ætati conueniat, tum nulla ad percipiendum censetur magis idonea, quàm puerilis: quæ si uel imperitia uel ignauia negligitur, quid obsecro in corroborata aut matura tandem speraueris? negligitur autem ea, quæ non informatur cultu disciplinæ & literarũ: aut in arte aliqua honesta, laboribus exercetur, & patientia. Errare imperitum uulgus, & peccare rudes opifices, qui manuum mercede artibus nõ ingeniosis uiuunt, minus mirandum est. Sed literarũ atq; artium magistri, & doctores cùm labuntur aut delinquunt, ualde turpe est: quandoquidem id fit multorum offensione, & plurimorum incommodo. Tales sunt, qui res bonas, & cognitione dignas, atq; etiam diuinas, nisi niteãt orationis flosculis, & quasi cincinnis sint compositæ, statim aspernantur & abijciunt. Ii uerò multo magis, qui ingenijs deprauati, delectantur malicia & petulantia: qui Catullum, Martialem, & illis similes legi & edisci uolunt: qui esse singulos eorum uersiculos,

Doctos, Iuppiter, & laboriosos,

exclamant: qui se in ijs uitam legendo consumpsisse prædi-

cant. Inter istas duas factiones, prior sanè est modestior: & si admonitionē fert, minus improba. posterior ista, quia sese defendendo, facinus auget pertinacia, planè deposita & desperata est. Etenim uitæ uerecundiam iactat in sermone impudico: mores honestos in leuitate & impudentia. quorum quia sermo obscœnus est, uita itidem meritò iudicatur contaminata & impia. Nam qui cor hominis creauit & contuetur, sic apud Euangelistas duos loquitur, ἐκ περισσεύματος καρδίας τὸ στόμα λέγει: & Menandri dictum adducit Paulus apostolus, φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Nos itaq; ætatem teneram, uascula fragilima, & templa Dei excelsi, Deo quoque dicatum esse agmen cupimus: & tractari cum honore & reuerentia, ne prophanis dictis aut factis inquinetur, néue testæ recentis more imbuatur sapore tetro, aut fœtore immundo: & mox fracta dissipataq; proijciatur in gehennam. Puerorum conditor, ipse Deus est omnipotens: eorum custodes, sunt Angeli casti. eosdem ad se uultu paterno aduocat Christus: matresq; inuitat blanditijs, osculis, & ominibus faustis: tum festinantium & nitentium accessum qui remorantur & impediūt, suos obiurgat Apostolos. Dei opera, ad ipsius imaginem formata, corrumpere aut destruere: Angelos uigiles & præsides fugare, & offendere: Christum ipsum mandantem non audire, allicientem non amplecti: tanta profectò delicta & scelera sunt, quanta nemo cogitatione assecutus fuerit, aut oratione expresserit. Quam ob causam libenter dehortor omnes, ut ab impuris scriptis oculos & manus abstineant, animúmque & aures auertant: poetas quoque illos κιναιδοπλήκτους, ut antiquorum uerbo utar, è Bibliothecis eijciant. Contrà uerò adolescentes nostros hortor, eosq; quibus decet uerbis, quo possum ardore, quibus par est precibus, oro & obsecro, ut hos poetas Christianos cognoscant & legant, sanctos & castos homines, eruditos & sapientes uiros, præclaros & diuinos doctores, magna Ecclesiæ Christi lumina, socios denique Angelorum in uita æterna. In quibus euoluendis,

uendis,ne quis nouitate aut insolētia aliqua moram sibi patiatur iniici,ideo hūc Commentariū scripsi atque congessi: in quo res & uerba obscuriora explicarentur, nonnulla historica annotarentur,ipsorum scriptorum uitæ subiicerentur,& quædam ad genus carminis attinentia designarētur: quo labore,& fastidiosis eripere uolui ansam calumniæ: & curiosis,obtrectationis:studiosos porrò incitare, ut cupidius hos auctores inspicerent, & non sine insigni utilitate inter manus uersarent. Defero igitur ad te IOANNES NEVI, & has lucubratiunculas nostras: te enim prudentia,integritate,doctrina,humanitate,beneficentia clarum & spectatum uirum, meritò suspicio, tuoq; acri iudicio mea studia omnia rectissimè submitto. Vale feliciter.

XIII. Calend. Iulij: M. D. LXII.

IN GEORGII FABRICII CHRISTIANOS Poetas, Iohannis Hospiniani Steinani ἐγκωμιαστικόν.

Quis tua uituperet FABRICI pie cœpta Georgi,
Fratris amore simul plena, DEIq́; metu?
Quis te, quis'ue tuum geniumq́;, tuosq́; labores
Non probet, & digna laude sub astra ferat?
Quisquis is est hominum, facinus qui tale patrauit,
Fecit is æthereo sat (mihi crede) PATRI.
Namq́; hic ueridicûm requiescunt omnia uatum,
Ista sato Maria uirgine summa fuit:
Numinis in primis ut pectora compleat ardor,
Sitq́; alter pariter charus, ut ipse tibi.
Non'ne autem studium summi uenerabile REGIS
Prædicat hic liber, hoc nobile clamat opus:
Carmina quo ueterum complexus es illa uirorum,
Quæ celebrant TRIADOS gesta stupenda sacræ?
Non'ne scatens animus pietate fideq́; relucet
Hinc tuus in DOMINI pauper ouile tui?
Colligis illorum diuina poemata quando,
Ausi qui Stygium sunt pepulisse lupum.
A' quorum calamis irritamenta malorum,
Vnde procul stimulus turpis amoris abest.
Sic DEVS omnipotens meritos sortitur honores,
Proficit in melius sicq́; caducus homo.
Atq; utinam abijciant passim lasciua deinceps
Scripta poetarum Gymnasia atq; Scholæ:
E' quibus impubes nocuo fœtore corona
Protinus imbuitur, seruat eumq́; diu.
Hic procul ater odor, procul hæc, procul esto mephitis,
Suauiter ambrosius spiret ubiq; Notus.
Suscipiantq́; omnes animo uno, pectoreq́; uno,
Quæ CHRISTO Druidæ thura oleumq́; cremant.
Si qua superstitio miserabilis illius æui,
Quo uixere patres, relligionis erat:
Dogmata nunc fidei melius correcta cauebunt,
Ne quis conciliet dedecus inde sibi,

IOANNES OPORINVS
AD LECTOREM.

En tibi sacros, studiose Lector,
Quos typis nostris dedimus, Poetas:
Dum tuis multo cupimus labore
Rebus adesse.
Accipe hos uultu placidus fauente,
Atq; sincera lege mente crebrò,
Ceu soles libros alios, legenti
Qui tibi prosunt.
Insuper dignas age Chemnicensi
Gratias uati: uitijs remotis
Exeunt cuius studio in serenas
Luminis auras.
Qui tuis Lector studijs amice,
Dum uerè tota cupit esse mente
Vtilis, teq; Aonias per urbes
Ducere rectè:
Vel nouos scribit studio libellos
Prospero, mendis ueteres' ue purgat,
Posteris tradens monumenta fido
Culta labore,
Antè Romani populi theatra,
Et locum scripsit, studia atq; mores,
Quicquid & lata ditione claudit
Roma superba:
Nunc sacros autem, ueteresq; Vates
Ecce collegit uariè hic & illic,
Et repurgauit uitijs: tibiq;
Edit, & offert.
Addidit porrò noua, quæ parauit,
Ecce Commentaria, ut eruditis
Viuus interpres foret ore cunctis
Ipse silenti.
In quibus gnaue & facilis GEORGI,
Vtilem nauas operam Scholisq;,
Et Dei sancto populo, atq; doctis
Omnibus unà.
Vnde & hi pridem meritò fatentur,
Quòd tibi multum, nimiumq; multum
Debeant semper, facilis GEORGI,
Pro uice tali.

Cumq;

Cumq; tu quondam tumulo iacebis
Elaborato, teneris & almis
Functus his auris, tuus & tenebit
Spiritus astra:
Paruuli dicent sibi tunc Scholares
Inuicem: Verè fuit eruditus,
Virq; solers, FABRICIVS, reliquit
Tot bona scripta.
Iam uerò uitæ facilem benignus
Dum tuæ cursum Deus hoc in orbe
Præbet, & sanctis studijs relinquit
Docte GEORGI.
Perge sic prodesse labore fido
Et uiris doctis, studijsq; sanctis:
Et tuos Musis ita consecrare
Perge labores.
Sic DEO gratum facies, Scholisq;,
Atq; discenti iuuenum cateruæ:
Sic dabunt Musæ tibi sempiternæ
Præmia laudis.

FINIS.

GEORGII FABRICII Chemnicensis

IN POETARVM VETERVM ECCLESIASTICORUM Christiana opera, & operum reliquias atque fragmenta, COMMENTARIVS.

A
LITERA, præter naturam suam, in nominibus quibusdam neutris producta legitur. Pr. Steph.

Sanguinis notus eadem scripta terris tradidit. Ibid.

Friuola utraq;, & utraq; nihil. Initiò autem obseruari hoc uolumus, Poetas Christianos in præcepta peccasse, non ignoratione, sed uoluntate. Quod cùm excusationem inuenerit apud Poetas prophanos, ut in metra peccarent arte, non inscitia, ut scribit Terentianus: ne Critici nostris aut stomachentur, aut eos exagitent, qui eruditione & pietate sunt magni atq; uenerabiles.

Ablatiuos quosdam in i more solito desinentes, per e effert Fortunatus. ut mare, pro mari: lib. 8. Site, pro siti: lib. 2.

Abolla uestis senatorũ, ut toga equitum fuit: utraq; palmata, utraq; lati claui. Pr. Sym. 1. *Adiectus fastis, palmata insignis abolla.*
ita enim in Aldino rectè legitur. Palmatam dictam autumat Bayfius, uno in loco à palma, id est uictoria: (quod uerum est, si de Imperatorum ornamento intelligatur:) altero in loco, à latitudine claui, hoc est à palmo. quæ etymologia si uera est, simul & ad abollam & togam referri potest: quo modo tunicam quoq; palmatam nominauit Liuius. Fort. lib 3. de diuo Martino:

— Mihi tegmen defer abollæ: Nec pauper desit, qui uestibus indiget illis.

B Abunde, ultima breui, contra consuetudinem. Drep.
His ego nutritus, his semper abunde refectus. Idem:

Vnde meam recreat doctor abunde sitim.

ABVNDVS, martyr Aruernensis. Fort. De gaudijs uitæ æternæ.

Abyssus, *ἄβυσσος*, profunditas immensa. Alc. 5. *— Aut fortè reuulso Obice terrarum patriam sordentis abyssi Migrasse in superos. —*
Pro ipsis inferis. Pr. Ham. *Mersandum penitus puteo feruentis abyssi.*

Achæmenia ira, pro uehementi & regia. Sedul. 1.
Cuius Achæmeniam rabies accenderat iram.
Respexit autem ad dictum Solomonis, qui ait: Ira regis, rugitus leonis.

Achæmenius, pro Persa. primus enim Persarũ rex, Herodoto & Platone testibus, Achæmenes fuit. Victor 1. *Sed nec quod Medus redolet, uel crine soluto Fragrat Achæmenius. —*

ACISCLVS, martyr Cordubensis. Pr. Steph. hymno quarto: cuius alibi mentio non extat.

Acroama, *ἀκρόαμα*, de quo dicere atq; audire iuuat. Pr. Steph.
Egon' cachinnis uenditus acroama festiuum fui?

Acrostichis, *ἀκροστιχίς*, est, in qua à literis initialibus carmen aliquod ordine continuo deducitur. Ea est duplex. Vel cùm in uersibus singulis tale literarum

initium est: ut in Sibyllinis, in quibus (ut Cicero ait 2 de Diuinat.) ex primo uersu sententiæ, primis literis, illius sententiæ carmen omne pertextum fuit. ea autē sententia, ut ex Eusebio patet, fuit: *ἰησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ.* Vel cùm in colis singulis est tale initium, interdum ordinem elementorum sequens, interdum constituens singularem sententiam. talis est hymnus Sedulij de uita & morte Christi: & alter Fortunati de Leontio episcopo. talis psalmus Dauidis 119. & 55. Tales oratione soluta sunt Græcè scriptæ à Theophane, qui ordinem elementorum sequitur: à Cosma Hierosolymitano, & Marco Hydruntino, & Ioanne Damasceno, qui singularem aliquam præponūt sententiam. Interdum in initio & fine literæ eædem ponuntur: ut in uersibus Liberij & Belisarij de Sedulio. A

Acta, *ἀκτὴ*, ora maris. Pr. Sym. 1. *Inuenit expositam secreti in littoris actis.*

Actutùm, pro subitò & sine discrimine: dictio Comica. Iuuenc. 2.
Actutùm fesso fugeret quòd corpore tabes. Alc. 1.
Actutùm suaui producens omnia fœtu.

ADAE somnus in paradiso, significauit Christi quietem in sepulchro. ex illius latere educta est fœmina: ex huius latere, fluente sanguine & aqua, prodijt sponsa Christi, Ecclesia. Alc. 1.

Adeo usq;, pro usq; eadeò, per inuersionem. Vict. 2. *— Adeousq; malignis Herbarum dubias passim radicibus escas Explorare iuuat. —*

Adhinnire, libidinosè & furenter appetere, ut bestia solet. Pr. Sym. 1.
— Thuscis nanq; ille puellis Primus adhinniuit. —

Adinstar, pro instar. Vict. præf. *— Tuiq; effingis adinstar, Nobiliora facis. —* Alc. 1. *Hinc dura è medijs trax erunt ossa medullas Visceribus, lunæ augendas crescentis adinstar.* Idem 4. *κατὰ τμῆσιν* disiunxit: B
— Similisq; ad turbinis instar Humanum uitijs ibat genus. —

ADON, dilectus Veneri adolescēs, qui à poetis alijs Adonis. Fort. de uitæ incertitudine: *Occubat Hippolytus, nec super extat Adon.*

ADORATA, puella martyr Lusitana. Pr. Steph. hymno quarto,

Adulatio, secunda syllaba correpta, *συστολή*. Iuuenc. 1.
Nec me quòd dominum perblanda adulatio dicit.

Adulterum, pro adulteratum seu corruptum. Pr. Ham.
Tunc lolium, lappasq; leues per adultera culta Ferre malignus ager. —

Aedō, *ἀηδών*, luscinia. Paulinus Ausonio: *Si cōferes fulicas cygnis, et aedona parræ.*

Ægide pugnare, est simulacris ad decipiendum aptis dimicare, *ἀπὸ τῆς αἰγίδος* scuti Palladis nomine. Idem Sym. 2. *Aegidaq; in dubijs pro se pugnasse periclis.* Ouidius in eandem sententiam: *Decipit hac oculos ægide diues amor.*

Ægyptij, homines maximè superstitiosi (ut est apud Prudentiū in Romano) simias, canes, crocodilos, ibides, item porrum, allium, cæpe coluerunt. cuius idem meminit Sym. 2. Ex animantibus quadrupedibus, alij Scriptores addunt uaccam, ouem, hircum, capram, felem, lupum, cephum, murem araneum: è piscibus, anguillam, lepidotum, oxyrynchum: ex amphibijs, ichneumona, & serpentis genus: è uolatilibus, phœnicem, aquilam, accipitrem, *χηναλώπεκα*. Sunt qui addant etiam ructus & crepitus saturorū: quos itidem Claudius Augustus edicto honestauit. Vnde Minutius Felix: Aegyptij (inquit) non magis Isidem, quàm ceparum acrimonias metuunt: nec

Serapidem

A Serapidē magis, quàm crepitus per pudēda corporis expressos extremiscūt.

Ægyptus, regio fertilissima fuit. Paulin. Cyth. *Distractus in seruum puer, Ad arua frugum missus est.* de Iosepho in Ægyptum uendito.

Ænigmata, αἰνίγματα, ἀντὶ τῶν εἰκασμάτων, pro imaginibus, & ipsa effigie hominum. qua in significatione alibi legi non existimo, neq; libros Prudentij correctos suspicor: quamuis duobus in locis inueniatur. ut Cath.

Non immemor ille requiret Sua munera uictor & auctor,
Proprijq; ænigmata uultus. Idem Steph. *Is ipse tantum non habet*
Argenteorum ænigmatum Augustus. Propriè significat tectas & obscuras similitudines, & ponitur κατ' ἔκθλιψιν prima breui. Idem Apoth.
Legis in effigie scriptum per enigmata Christum.

Ænipes, pedes æneos habens. Pr. Sym. 1. *—— Oscula figit Cruribus ænipedum, si fas est credere, equorum.*

Ætatula, pro infantia. Idem Steph. *Nec uim decebat innocenti ætatulæ Inferre.* —— Item pro minimo spacio temporis. Ibid.
Vix mille fastis implet hanc ætatulam Cursus dierum. ——

Æthiopa, pro Æthiopissa. Arat. 1. *Comprobat Omnipotens, tædarum fœdere Mosen Aethiopam sociasse sibi.* ——

Æthra, est ipsius ætheris splendor & serenitas. Sedul. 4.
Omnemq; uagis cum nubibus æthram.

Afflictus, pro afflictione, magis latinum est. Tertul. 3.
Afflictus lugere suos, ueniamq; precari. τὴν ταλαιπωρίαν, id est angustiam & ærumnas, & (ut uulgò loquimur) pressuram.

B AGNES, puella nobilis Romana, martyr: passa anno ætatis XIII. ut D. Ambrosius in ipsius uita scribit, cuius adhuc splendidū templum est extra portam Viminalem, uia Numentana, à Constantina Constātini filia extructum atq; ornatum: ut auctor est Damasus. Pr. Steph. & Fort. lib. 8.

AGATHA, Sicula Catanensis, à Decio Quintiano proconsule, post multas corporis lacerationes, imposita testis acutis, & carbonibus ardentibus, moritur. Fort. lib. 4. & 8.

AGAVNENSES martyres, qui ad Agaunum, non procul à Rhodano fluuio, cęsi sunt, Maximiani tyrannide. Fuerunt autem Thebani Ægyptij, ex ea legione quæ Thebea dicta, cognomento Felix. Fort. lib. 8. *— Et legio Felix Agaunensis adest.* — Extructum in eodem loco est, à Sigismundo rege Galliæ, monasterium: ut scribit Ado. Eorundem meminit Fort. lib. 2. Eius legionis dux fuit Mauricius: signiferi, Candidus, Innocentius, Exuperius, Victor, Constantinus.

Agon, ἀγών, tria significat. Primùm certamen, quod in suo quisq; munere sustinet. Arat. 2. *— Varij luctamen agonis*
Hic dabitur certare mihi. — Deinde martyrum certamen, in sufferendis cruciatibus & supplicio. Idem 1. *Emicat hinc Stephanus, qui primus agone coronam, Heres huius habet.* — Pr. Steph. *Nil illa uis exercita*
Tot noxiorum mortibus Agone in isto proficit. Postremò, luctamen spiritus extremi, in homine animam iam agente. Iuuenc. 4.
Nuncius adueniens narrat, sub agone iacere Dilectum Christo iuuenem. —

αἱμοῤῥαγία, quæ à Plinio sanguinis fluxio, à Celso sanguinis profluuium, à

 Sedulio

Sedulio inundans cruor,riuus cruoris,& fluentum ſanguinis:à Prudentio, A
riuus cruore fluens perpeti,nominantur.Marcus & Lucas μάςιγα, id eſt flagellum appellãt,propter moleſtiam. Quem morbum in muliere Capernaitica ſanatum,attactu ueſtis Chriſti,excepto Ioanne,ſcribunt reliqui Euangeliſtæ omnes. Statuam Cæſareæ Philippi,monumentum eius miraculi,uſq; ad Iuliani tempora uiſam,tradit libro 6 Nicephorus.

Alabaſtrum oppidum eſt,ut alij ſcribunt,Phrygiæ:ut alij,Thebaidis.ad id effoditur marmor,quod Alabaſtrites nominatur:in flauo candidum, & ſoli obuerſum pellucens.ex eo fiebant uaſa,in quibus oliui unguenta ſeruabantur.Paulin.Panegyrico: *Qui mihi det precioſum alabaſtro fundere nardum.*

Iuuenc.4. *Accedit mulier propius,frangensq; alabaſtrum,*
Quo precioſa inerant latè fragrantis oliui Vnguenta.—

A' colore ὄνυξ hic lapis dicitur. Viſuntur ex eo magnæ columnæ Romæ, in Mariæ Ægyptiacæ:maiores Venetijs,in diui Marci templo.

ALANI populi Dacis finitimi, qui cum Gothis irruperunt in Italiam, ut teſtatur Victor ad Salmonem. Paulinus Natali 8.

Hunc ego ſi Geticis agerem malè ſubditus armis,
Inter & immites celebrarem lætus Alanos.

Alapa,peregrina uox eſt,ἀντὶ τοῦ κολάφου, ἢ ῥαπίσματος.Sedul.4.
His alapis nobis libertas maxima plauſit. Vtitur eadem uoce Lactantius. Vide Colaphus.

Albana porta Romæ, quam Procopius Preneſtinam, antiquiſsimi Metiã nominarunt:nunc Eſquilina,& à uulgo Taurina.Pr.Steph.
— Albanis acies ſe candida portis Explicat.— Malo tamen intelligere Albanas B
portas,Romam deducentes ex oppido Alba.

ALBANVS,Britanus martyr,de quo Fort.
Egregium Albanum fœcunda Britania profert.

ALCIMO AVITO pater fuit Iſacius,uir primùm ſenatorij ordinis, deinde in epiſcopum aſſumptus: mater Audentia, quemadmodum ipſe in libello ad ſororem Fuſcinam oſtendit:frater Apollinaris,Valentinenſis epiſcopus. Auitus à puero humanis literis apprime,& ſuprà quàm illa ætas,Vandalorum & Gothorum incurſionibus propè infecta, ferre poſſet, inſtitutus: cùm illum ampliſsimum alioqui & locuples maneret patrimonium, ualedicto mundo,monaſticen profeſſus eſt,in cœnobio D D. Petri & Pauli, ad urbis Viennenſis mœnia. Inde patri Iſacio in epiſcopatu ſuccedens, totum ſe aduerſum ſui temporis hæreſes contulit. Primùm enim Gundebaldum Burgundionum regem,in Arrianorum hæreſim lapſum,in catholicæ Eccleſiæ conſenſionem reſtituit. Deinde eius hortatu aduerſus Arrianam factionem,quæ Africam omnem cum Sardinia,ac magnam partem Galliarum & Italiæ occupauerat,Dialogos aliquot:& aduerſum Neſtorianos,Eutychianos, Sabellianos, libellos duos conſcripſit. Et cùm Fauſtus ex abbate Lirinenſe, apud Regium Galliæ, epiſcopus factus, in Pelagij errorem (ut Ado Viennenſis refert) lapſus eſſet,aſſerens liberi arbitrij illuminationem,uirtutem non à Chriſto, ſed natura eſſe:aduerſus hunc errorem,librum edidit. Epiſtolarum libros nouem ſcripſit,ad imperatores,reges, populos & diuerſas perſonas. Libellum quoq; de ſubitanea pœnitẽtia, Homiliarum libros plures,

A plures,& poemata uaria:è quibus,quæ nunc emittimus, tantùm supersunt opuscula. Nec dubito reliqua ab Arrianis,alijsq; hæreticis, aduersum quos scripserat,asportata esse:quorum insaniam & furorem sæpe expertus est,plerunq; illorum insidijs ad mortem usq; & exilium periclitatus. Valebat autem Auitus,& scribendi, & extemporanea dicendi declamandiq; facultate egregiè. Ferunt nonnulli,extare longè plures tanti uiri lucubrationes apud Pictauos & Ianuenses. Claruit Zenone & Anastasio Impp.anno Domini D. sepultus in monasterio DD. Petri & Pauli, in Viennensium urbe senatoria. Hæc ex Gennadio & Adone Ioannes Gagneius,Theologus Parrisinus.

ALCIMI AVITI perperam nõnulli Eusebium in Chronicis meminisse uoluerunt,cùm Eusebio ipse & Hieronymo & Prudentio posterior fuerit. Alcimus enim in libro de uirginitate ad sororem,Prudentij mentionem facit,canens: *Describens mentis uarias cum corpore pugnas,*
Prudenti quondam cecinit Prudentius ore. At uerò Alcimus ille,de quo cum Delphidio Eusebius scribit,multum ante Prudentium fuit. Scripsit autem Alcimus Auitus pleraq; cùm uersu,tũ soluta oratione.Poemata hæc ad manus meas peruenere:De origine mundi,De originis peccato, De Dei sententia,De diluuio,De maris rubri transitu,De uirginitate ad sororem. Meminit præterea huius Alcimi Sidonius ad Lupum scribens,libro 8.Epist.meminit & Fortunatus.Hæc Lilius Gyraldus.

ALCIMVS AVITVS Sigismundum regem in fide pietatis erudiuit,qui agente illo, postea monasterium SS. martyrum Agaunensium, Mauricij sociorumq; eius,construxit:quem regem captum,& à Francis occisum, uehementissimè doluit. Quantus autẽ in Ecclesia Christi uixerit, quisquis scire
B ad plenum uult, post eius innumera in diuinis laboribus opera, Epitaphiũ ipsius legat.ibi quantus fuerit,uidere poterit. Hæc Ado. Epitaphium autem,quod olim Viennæ extitit,tale fuit,cuius etiã finẽ idem Ado adducit:

Quisquis mœstificum tumuli dum cernis honorem
Cespite concludi,totum deflebis Auitum:
Exue sollicitas tristi de pectore curas.
Nam quem plena fides,celsæ quem gloria mentis,
Quem pietas,quem larga manus,quem fama perennat:
Nil socium cum morte tenet.Quin prospice sancti
Gesta uiri.Primùm florescens indole quanta
Spreuerit antiquos dimisso stemmate fasces,
Maturum teneris animum dum præstat in annis:
Et licitum mundi,uoti uirtute,relegat.
Nec mora, pontificis sic digna insignia sumit,
Augeat ut soliti felicia cœpta laboris:
Nec tamen ob summi culmen tumefactus honoris
Erigitur,seq; ipse alijs plus æstimat: imò
Subijcitur magnus,seruat mediocris summus,
Distribuit parcus,pascit ieiunus,amando
Terret,& austeris indulgentissima miscet.
Cunctantes suasu iuuit,solamine mœstos,
Iurgia dissoluit,certantes fœdere iunxit.

Dissona ueridicam inficiunt quæ dogmata legem, A
Hortatu,ingenio,monitis,meritisq́; subegit.
Vnus in arce fuit quo, quolibet ordine fandi,
Orator nullus similis,nullusq́; Poeta:
Clamant quod sparsi per crebra uolumina libri.
Qui uixit,uiuit,perq́; omnia secula uiuet.

Alcimus legis Mosaicę interpres,res maximas tanta maiestate,& ita grauiter est executus,ut nescias,utrum diuinior an elegantior existat: tam feruēs est in dicendo,tam culto & fluido poemate singula disserit. Ita Adelphus, in epistola ad Iacobum Treuirensem antistitem.

ALCIMVS uetere Auitorum familia fuit: cuius atauus,proauus, pater, auunculus,frater, dignitatibus Ecclesiasticis clari & eminentes fuere: mater Audentia,post prolem quartam editam,uotum castitatis suscepit: pater Mamerto successit in episcopatu Viennensi, Alcimus uerò patri. Ex eadem familia Deo dicatæ uirgines,Seueriana,Aspidia,Fuscina,Euphrosyne,ab ipso memorãtur in libro De uirginitate ad sororem. Ex eiusdem libri Procemio intelligitur,à iuuene scripta fuisse ea carmina,quæ nunc extãt. inquit enim, Dudum professionem suam, nunc etiam ætatem decere, ut grauioribus studijs operam ac tempus consumat. Fuit ex hac ipsa familia Alphius Auitus,qui scripsit libros Excellentium carmine iambico dimetro: citaturq́ue à Terentiano & Prisciano Grammaticis. Item Fidelis Auitus, ad quem extat Ioannis VI. episcopi Ro. epistola. Item Auitus abbas Aurelianēsis,quem uirtutibus & prophetiæ spiritu effulsisse testatur Iornandes. Item Auitus Aruernorum episcopus,qui cum factione Iudæorum contendit,& eos ad fidem conuersos baptizauit: ut scribit Fortunatus lib. 5. Item alius, qui aulicus Radegundis reginæ concionator fuit,de quo idem lib. 3. B

ALCIMI habuimus codicem manuscriptum, quem nobis communicauit poeta clarus Michaelus Toxites: is planè conuenit cum Menradi Moltheri,qui Basileæ cum ipsius Annotationibus excusus est,anno Christi M.D.XLV. & cum Ioannis Adelphi,qui Argentorati M.D.VII. Hæc autem Argentoratensis editio omnium prima,quantum nos meminimus,extitit. Ipsum exemplar Adelphus accepit à suo præceptore Philippo Beroaldo Bononiense,uiro suorum temporum doctissimo.

Aligeri,pro Amoribus, Veneris ministris. Arat. 1.

Aligerosq́; uagos studio coluisse procaci. τὺς ἐπὶ θρέοντας.

Allophylus,ἀλλόφυλος,gentis externæ & peregrinæ. Pr. Ham.

Quin si fulmineos cogens ad bella Gigantes
Allophylus tua castra uelit delere tyrannus. Amœnus Ench.
– Faces caudis circumligat,in sata mittit Allophylûm.–– Paulinus 7. Nat.
Credite non armis,neq; uiribus esse timendos Allophylûm populos.

Altare,uel κατ' ἐξοχὴν altar. Pr. Steph. *Altar quietem debitam*
Præstat beatis ossibus. Et, *Altar tepescit ore,saxum pectore.*

Altare dictum ab altitudine,quia gradibus ferè conscenditur: ara aũt à precibus,ἀπὸ τῶν ἀρῶν. Alij dicunt,altare positum alicui diuo,τὴν ἐσχάραν: aram, ipsi Deo dicatam,βῶμον. Quæ differentia apud nostros uerior,quàm ista Seruiana: Altare deûm superûm,aram esse interûm. Pr. Steph.

Hæc

A *Hæc sub altari sita sempiterno* *Turba.*— loquens de multis martyribus, una tumba conclusis.

Alternare, modò in hanc, modò in illam sententiam animũ flectere. Idem Ham. *Vocat hinc Deus, inde tyrannus,*
Ambiguum, atq; suis se motibus alternantem.

Altrinsecus, uicissim, uel ex altera parte. Idẽ Steph. *Respondet ille altrinsecus.*

Amasio, onis, pro amatore. Ibid. *Sæpe luduntur dolis,*
Amasionum comprimuntur fraudibus.

Ambago, inis. Idem Sym. 2. *Nam multa ambago uiarum*
Anfractus dubios habet, & perplexius errat.

Ambire, circumire & circundare. Idem Cath. *Prædam rictibus ambit incruentis.*

Ambitus templi apud Prudentium, qui nunc uulgò circuitus: nos porticum interiorem templi uerbo antiquo possumus appellare. ut Steph.
Clausitq; magnis ambitum talentis.

AMBROSIVS, episcopus Mediolanensis, præter alia opera eximia, quæ in manibus sunt, hymnos suauissimos reliquit Ecclesiæ occidentali decantandos. De opere creationis hymnos septem, asscribit ipsi D. Augustinus libro 9 Confessionum: ubi citat duo cola ex Hymno septimo, quem & Beda citat libro De re metrica. Alij præterea eius Hymni sunt numero 27. quos quidem nos in codicibus ei inscriptos inuenimus. Isidorus eum secundum ponit ab Hilario, qui hymnos elegantissimè apud ueteres scripserit. Obijt anno CCCXCIX, Imperij fratrum Honorij & Arcadij anno secundo. Stilico comes dixit, eius mortem portendere ruinam Italiæ & imperio.

B Amentum est hastæ ligamentũ, quò manu certius teneatur, & ualidus mittatur. Pr. Psych. —*Nec stridula lancea torto* *Emicat amento.*— Amentatam sententiam nominat D. Ambrosius, qua firmiter petitur aduersarius.

Amnicus, ab amne. Pr. Steph. *Quid possis, probat amnicus* *Qui uectat silice liquor.*

Amodò, aduerbium è Græco sumptum, ἀπ' ἄρτι. Interpres Psalmi 2.
Amodò iam resilire uia properetis iniqua.

Amœnare, amœnum reddere. Vict. 3. —*Ripisq; umbrantibus inter*
Labitur, & teretes saltus Iordanis amœnat.

AMOENVS, qui fuerit, ignoratur. Eius extat Enchiridion ueteris & noui Testamenti. Id Enchiridion hactenus additum fuit operibus Prudentij. alij arbitrantur esse Sedulij: in qua opinione est Sichardus. Verùm cùm idem testetur, Amœni nomen in manuscripto Vuernheri Vuolflini Argentoratẽsis appositum fuisse: id putaui in hæsitatione sequendum, quod libro antiquo teste probaretur.

Amomus, frutex odoratus, in Armenia proueniens, ut Dioscorides: in Phœnicia interiore, ut Dracont. Hexaemeron,
Hæc nardi flores, hæc portio fundit amomum: in multo pluribus locis, ut Plinius.
Tert. 6. *Et spisso lætum folio confragrat amomum.*

Anas, fluuius Hispaniæ (ut ait Prudentius) memorabilis, eundem quẽ Tagus & Bethys ortum habet: ut Strabo lib. 3 Bethycam & Lusitaniam separat. & ideo Bethyca, maria utraq; prospicit: ad occidentem, mare Atlanticum: ad meridiem, nostrum: ut Mela lib. 2.

Anathema, ἀνάθεμα: modò donarium quod dijs offertur, quæ significatio antiquorum

antiquorum est: modò res execrabilis, quã attingere aut in suos usus transferre capitale fit, in qua significatione utuntur Ecclesiastici. In priore significatione Pr.Ham. *Iam patriæ meminisse piget, iam mystica frangunt Organa, & externi laudant anathemata regni.* In altera, Psych.
A
Dum uetus insigne legens anathema famulis.

Angariare, ἀγγαρεύειν, uerbum peregrinum. Angari autẽ, ἄγγαροι, Persarũ lingua sunt nuncij regij: quorũ cursus ἀγγαρήιον, Herodoto & Xenophõti dicitur, apud utrunq; libro 8. Iis nuncijs licebat cuiusuis naue, uehiculo, iumento, seruo uti, ad conficiendum cursum. unde angariare apud Iureconsf. est uiolentia quadã, & quasi regio imperio cogere: quod adhuc fit in regnis quibusdam Occidentalibus. Matthæus & Marcus uerbum illud retinent, quod mutauit in sua translatione Erasmus, retinuit Arator:
Angariat, inquit, *Te quicunq; petens, ut pergas præuius unum, Cætera uade simul duo millia.* –

Anguinus, pro anguineus. Pr.Ham. *Sæuit & anguino medicãs noua femina succo.*

Angustare, in unum cogere, angustum facere. Alc.5.
Vsqueadeò Aegyptum angustat stipata iuuentus.

Anicla, pro anicula. Idem Steph. *Heros, uirgo, puer, senex, anicla.*

Animalia uenenata, Græcis ferè nominibus in lingua Latina appellantur: quorum autem apud Poetas nostros mentio, ea sunt. Aspis, cuius uirus necat somno. Arat.1. – *Crudelior aspide surda.* Ous aspidis rumpere, prouerbium est, quo Esaias utitur: pro eo quod est, summo periculo rem aliquam tentare. Et, Venenum aspidum, pro nocentissimo usurpat Dauid. Basiliscus, solo necat intuitu: Latinis regulus. Fort.de partu Virg.
Reguli & aspidis ausa manus penetrare foramen. Cenchris, à maculis nomen habet, quibus (ut Lucanus canit) *Variatam pingitur aluum.* Idem uidetur esse cum iaculo, quem Græci ἀκοντίαν. Chelydrus, idem qui natrix. Pr.Sym.1. B
– *Virides discindunt ore chelydros.* Fort.lib.3.de diuo Martino:
– *Percutitur puer atro dente chelydri, Membraq; percussi distenderat ira ueneni.*
ubi loquitur de famulo Euantij. Chersydrus ἀμφίβιος, modò in terris, modò in aquis degit. Cerasta, cristato capite. Dracont.Hex.
Nec semper tollunt, ad uulnera, colla cerastæ. Draco, maximæ magnitudinis, acie acutissima & peruigili: naturam solis imitatur, ut ait Macrobius. unde templis, adytis, oraculis, lucis, hortis, & thesauris præesse fingebatur. Talẽ Donatus, Eureæ episcopus in Epiro, saliua oris sustulisse scribitur à Nicephoro. Hæmorrhois, necat sanguinis profluuio. Hybris, monstrosus serpens, qualis est Aspidogorgon apud Epiphanium. Fort.de partu Virg.
Regulus atq; aspis, cedunt quis cuncta uenena: Vipera, chersydros, seps, draco, cenchris, hybris. Seps, necat putredine. Tert.1.
Per latebras animæ sepis manante ueneno. Scorpio, uel scorpius, in quibusdam locis lethalis, in quibusdam non est. Dracont.Hex. – *Nec scorpius ictus Semper habet, nec semper agit fera uipera morsus.* Sedul.3.
Vipereasq; minas, & scorpion, atq; inimica Agmina uirtutis. –
Vipera prolixè à Prud.Ham. describitur. Horum generum penè omniũ lib. 9. Lucanus meminit, in descriptione itineris Catonis per Libyam. Isti autẽ serpentes, quantũuis uirosi atq; noxij sunt, tamẽ suis morsib. uulneribus'ue aliqui

A aliqui ex ipsis faciunt medicinam. Dracont. Hex.
—Anguis hians, quatiens sub dente uenenum,
Et subitò sparsura graues per sibila mortes,
Atque eadem membris impertitura medelas. Eosdem deponere senectã, & annuatim renouari, idem testatur canens: *Squammeus exuitur stellato tegmine serpens,*
Pelle renascenti: rursus redeunte iuuenta,
Reptat hians anguis, per sibila guttura pandens.

Animator, qui dat animam. Ibid. *Nihilumq; & illud unde corpus nescio,*
Nouit animator solus, & factor tui.

ANICIORVM familia nobilis Constantini Imp. tempore, IESV CHRISTI complexa Euangelium est, teste Prudentio contra Symmachum:
Fertur enim ante alios generosus Anicius, urbis Illustrasse caput.—
Extant Romæ in domo Cæsiorum quatuor marmora, in quibus Anicij Hermogeniani Olybrij, & Anicij Probini, duorum fratrum: & eorum patris Sexti Petronij Probi, Anicianę domus culmini, multarumq; dignitatum quas gesserunt, illustris mentio. In ijsdem Anicia Falconia Proba, Consulum proles, Consulum matet prædicatur, seruandæ ac docendæ castitatis exemplum. Alia eidem cognominis, Consulis uxor, Consulis filia, Consulum matet laudatur, animo Spintios Aniciosq; decorans. Tiranniæ Aniciæ, & Aniciæ Iulianæ, in Vrbis Epigrammatis mentio. Anicius Bassus cum Fl. Philippo consul fuit: quo anno mortuus Arcadius, cum Fl. Aetio militię occidentalis magister sub Theodosio. Tum Boethius, togatorum doctissimus, hanc familiam facit celebriorem. Obijcitur autem Symmacho & hæc
B familia, & quædam aliæ, ne plebeios solùm homines, & uulgus nouitatis amans, uerùm etiam è nobilitate plurimos, cupidè amplexatos doctrinam uitæ atq; salutis comprobet. Aniciæ igitur familiæ amplissima & uerissima laus est, non modò quòd Romana, sed et quòd Christiana fuerit: nec tam illi laudi est quòd in eã se insinuauerint Iustini Impp. senior & iunior, item Iustinianus, Tiberius, & Mauricius: quàm quòd in ea professio nominis diuini diu manserit, atq; floruerit.

ANVBIS, Ægyptiorum dæmon, canis forma cultus: Cynocephalus diuo Augustino, caniformis Prudentio, canis semihomo Sedulio, Deus semicanis Lucano, latrator Virgilio. Secutus hic canis fertur Osyridem, & eius corporis custos fuisse. Alc. 5. *—Cursus*
Testor Nile tuos, & diuæ uocis Anubim,
Cum rabidus latrat, iam non impunè futurum.

Apellæ dicti sunt Ebræi, quòd essent circumcisa cuticula. Alc. 5.
In regnis Aegypte tuis Iudæus apella.

APODEMVS, martyr Cæsaraugustanus. Pr. Steph. hymno quarto: interfectus cum socijs à prætore Daciano.

Apostata, ἀποστάτης, qui deficit à religione, ut transfuga ab imperio: unde Iulianus Imp. hoc cognomentũ accepit, seductus ambitione, ut Iudas Christi discipulus auaricia. de hoc Sedul. 4.
Tunc uir Apostolicus, nunc uilis apostata factus.

Apostaticus, ἀποστατικὸς, qui digna desertore & proditore facit. Ibid.
—Formidine rursus Plebis apostaticæ, Dominum quæ cæca negasset.

APOSTOLI, ἀπόστολοι, legati, seu duodecimuiri, quos Christus Dei filius ex infimo & imperitißimo hominum genere elegit familiares & discipulos: item doctrinæ, miraculorum, mortis atq; resurrectionis testes: quibus uniuersis atq; singulis tradita potestas est regni cœlorum: à quo, quos ipsi excluderent, exclusi in sempiternum essent: quos admitterent, eo in æternũ cum summa felicitate perfruerentur. De ijs legi antiquum Epigramma Honorij Romani episcopi, quod è manuscripto huc adijciam. agit autem de Christi ad cœlos ascensu: A

Luce uidet Christum, quem Petrus nocte negauit,
Et cecinit Dominum pergere ad astra suum.
Territus Andreas orat: Miserere magister,
In regnum Patris collige discipulum.
Iacobus expauit hominem per nubila ferri:
Supponit scapulas, dat pia uota Deo.
Heret ab aspectu tremulus per membra Iohannes:
Et turbatus adhuc sic stetit, ut placeat.
Quem sequimur te Christe? uocat sine uoce Philippus:
Num proiectus ego liber, & implicitus?
Bartholomæe pedes Christi pendêre tremiscis:
Et uis, si capias, tendere posse manus.
Thomas ex toto nondum satiatus amore,
Se palpare putat uulnera, membra, latus.
Matthæus muto similis, per scripta locutus:
Nam timor inuasit, nota tacere senem. B
Iacobus Alphæi pallet, sine morte sepultus,
Dans comites oculos, reddere quod potuit.
Hic stupet attonitus Simon, migrasse Tonantem,
Et fugit affectans fulgura uelle pati.
Matthias portæ cœli defixus inhæret,
Omnia cum Christo teste abijsse putans.
Iudas è cunctis corpus sine fronte leuatus,
Conspicit occisum uiuere in orbe Deum.

De ijsdem lege Fortunatum, De gaudijs & spe uitę æternæ: quo quisq; in loco, & apud quas gentes docuerit.

Appia uia, Roma ducens in Campaniam. Paulin. Cyth. ——*Viam*
Quam sternit aggerem silex, Munitor Appius cui nomen dedit.
Fuit maxima omnium uiarum, quæ ex urbe in alias regiones deducta est.

Apricare, soli exponere, fomenta addere. Paulin. Cyth.
Martinianum suscipit fraternitas, Tectóq; apricat & cibo.

AQVILA, Corinthi hospes & ὁμότεχνος Pauli apostoli: de quo in Actis, & in epistola ad Corinthios. Arat. ——*Ponticus ille*
Aquila, tunc præceptor erat: uir plurima laudis Instrumenta gerens.——
Posuit autem primam longam, fortasse differentiæ causa.

Aquila eburnea Consuli Romano declarato, cũ alijs insignibus fuit prælata: id constat duobus Prudentij testimonijs. Steph.
Aquila ex eburna sumit arrogantiam Gestator eius.—— Sym. 1.

Post

A *Post trabeas, & eburnam aquilam, sellamq; curulem.* Liuius: Scipionem (inquit) eburneū præferebant, extãte in summitate aquila, ex eadem materia. Vnde Iuuenalis illam aquilam ita circumscribit: — *Volucrem sceptro quæ surgit eburno.*

ARATOR, qua patria gente 'ue fuerit, lectum nondum est. Italum fuisse, opinio est. Scripsit historiam Apostolicam libris duobus, interpretatus Lucam euangelistam, ut ipse inquit: *Versibus ergo canam quos Lucas retrulit Actus.* Et, *De qua pauca canam, Luca narrante, relatu.* In allegorijs, seu (ut ipse nominat) in typis frequens est. Monachum fuisse professione, deinde subdiaconū Romæ, testantur Præfationes abbati Floriano, & pontifici Vigilio inscriptæ: è quibus etiam colligimus, idem Opus ab ipso auctore bis fuisse editum. Hoc certò traditur, cùm primùm Arator Vigilio pontifici librum obtulit, ad VIII. Id. Aprilis, in magna sacerdotum & ministrorum corona Pontificem fuisse, partemq; libri ab Aratore recitatã: sed labente hora, à Pontifice liber, Surgentio primicerio notariorū scholæ traditus, ut in scrinio collocaretur. Sed mox instantibus sedulò apud Pontificem plerisq; uiris doctis, publicè recitari præcepit in templo, quod in Esquilijs est ad S. Petri uincula: quaterq; ab eodem Aratore recitatus proditur, incredibili audientium studio & attentione. Vixit Arator anno DLX. sub Iustiniano Cæsare: quod & Paulus Diaconus cùm in Romanis, tum Longobardicis historijs, & Palmerius in Chronico testatum reliquerunt. Quorum mihi potior auctoritas, quàm Aldi, qui DXLIIII, ex quopiam glossemate, illum claruisse prodidit: nisi fortasse hoc scripsisse tempore, illo decessisse intelligamus. potior etiam quàm Platinæ, qui magis in hoc decipitur. In hanc ferè sententiã Lilius Gyraldus.

B ARATORIS exempla impressa contuli duo, Suollense & Dauentrianū: manuscripta contulit tria Theodorus Poelmanus Cranenburgius, unum Brugense, & bina Leodiensia quorum adiumentis usus, locos multos restitui: & in diuersitate lectionis, quod optimū uisum fuit, elegi. Nouerint aūt studiosi, ubi lectio expedita est, id exemplaribus antiquis deberi: ubi uerò adhuc aliqua hæsitatio fuerit, & in hoc Poeta, & in reliquis omnibus, ipsi meliora inquirant, & ex ijs emendent.

Arbiter, arbitri, media in obliquo longa. Alc. ad Sor.

—— *Longeq; remotis Arbitris, morbum simulans.* ——

Archangelus, ἀρχάγγελος, princeps angelorum nominatur Gabriel, qui Christi ortum matri nunciauit uirgini: Ioannis ortum, matri anui, & parenti effœto. Alc. 4. *Hic rerum solers, summusq; archangelus ille.*

Architectus, ἀρχιτέκτων, præfectus ædificio. Arat. 1.

Qui fundamentis manet architectus in illis.

Arcus triumphales statuebantur Victoribus, in quibus duces captiuos, & currus uictos, item tela hostilia, & truncos exsculpebant: ut ex Prudentio Sym. 2 discitur. Romæ inter arcus antiquissimos extat in hunc diem, Titi Imp. de uictis Hierosolymis, e regionè Capitolij, uia qua itur ad Amphitheatrum ipsius. Hic singulari Dei prouidentia remansit, ut cotidie Romam, & per se uitijs corruptam, & gentium aliarum corruptricē, uocet ad pœnitentiam. Extat non longè inde, ad Amphitheatri dextram à foro eundo, arcus Constantini Imp. de uicto Maxentio, qui de ponte Moluio cadens, in Tiberis uado perijt, inspectantibus duobus exercitibus: cuius arcus reliquiæ

docent,nullam impietatem esse diuturnã,nullam libidinem impunem.nam ijs facinoribus præcipuè Maxentius accusatur à Prudentio. A

Arietare,ariete percutere,incurrere.Pr.Ham. *– Non æris machina rostro Arietat insiliens.—* Aries machina bellica,quam antiquissimi,Plinio auctore,Equum nominarunt.unde,de equo Troiano fabula orta est.

ARISTO,chirurgus Antiochenus, qui iussu Asclepiadis, martyri Romano linguam scalpello eruit.Pr.in Romano.

Armaria sunt scrinia,seu foruli,seu tabulata Bibliothecarũ. Idem Apoth. *— Quæ non scriptorum armaria,Christi Laude referta?—*

Aroma,ἄρωμα,quod usurpabatur ad delicias,odoramentum: quale balsami, thuris, croci. uel quod adhibebatur ad cadauera, condimentum: quale myrtha,stacte,aloe.Pr.Steph. *Auras madentes Persicorum aromatum.*

Aromaticum,odorum,conditum.Sed.4.. *—Cum munere matres Messis aromaticæ,notum uenêre gementes Ad tumulum.—*

Arra,pro pignore.Fort.de descensu Christi ad inferos: *Funeris ordo eius nostræ fuit arra salutis?* Aliqui non Romanam,sed peregrinam uocem esse autumant.

ARRIVS,in Dei filium blasphemus,effusis uisceribus interijt.Sed.1. *Visceribus fusis,uacuus quoq; uentre remansit.* Arat.1. *—Fusa ruit Arrius aluo Infelix,plus mente cadens.—*

Ars bonam & malam in partem,modò sapientiam, modò astutiam significat.Fortunat.hymn. *Multiformis proditoris ars ut artem falleret.*

Arthresis,neq; Græcum neque Latinum est: ut pleuresis,phrenesis, nephresis. Græca autem sunt, ἀρθρῖτις, πλευρῖτις, φρενῖτις, νεφρῖτις: illa in uulgari B abusu,longo tempore manserunt.Quòd si temporis præscriptio,ut apud Iureconsultos,ita etiam in regno Latino ualet: consuetudine mille annorum hæc uocabula iam auctoritatem consecuta sunt. Est autem arthritis, articulorum uitium seu morbus:cuius species,chiragra & podagra.Idem Steph. *Sic eiulantes,ossa clamant diuidi, Nodosa torquet quos podagra aut arthresis.*

Articulare,clarè & expeditè proferre.Paulin. *—Molitaq; uocis Articulare sonum.—*

Aruina liquente, quæ desuper de cautere fluebat, cruciati sunt à tyrannis Christiani.Vide Cauter.

Arula,ara parua.Ibid. *Appone porrhis religiosas arulas.* Vtitur & aliàs.

ASCLEPIADES, præfectus Antiochiæ sub Galerio,Romanum,eius urbis ciuem, multis tormentorum generibus horribiliter excruciatũ, occidit.. Steph.hymno 10,qui omnium est eruditissimus..

Asperare,asperum facere.Ibid.Et dum Mineruæ pectus hydris asperat.

ASPRA,uxor Bebiani: & eiusdem nominis soror Hilarij, episcopi Pictauiensis.

ATHENAE, urbium Græcarum maxima,nobilissima, potentissima,humanissima: à Theseo mœnibus circundata, à Solone legibus fundata, ab Adriano Imp.instaurata:qua de re ante annos centum talis ibidem lecta fuit inscriptio: *αἱδ᾽ εἴσ᾽ ἀθῆναι, θήσεως ἡ πρὶν πόλις, αἱδ᾽ εἴσ᾽, ἀδριανοῦ κ᾽ οὐχὶ θήσεως πόλις.* In ea urbe fuit Areopagus, totius Græciæ forum, in quo iudices duodecim dixerunt sententiam: quem Athenæum

pagum

A pagum nominat Sedulius lib.1. *Sectantesq; magis uitam, spirantis odorem Legis, Athenæi pædorem linquite pagi.* dehortatur enim à paganismo: uultq; nos omnes sinceritatem potius legis diuinæ, quàm impuritatem commentorũ humanorum sequi: & potius adorare Dominum cœlorum & terræ, quàm aureas & eburneas statuas, lapides atq; æra & alia muta metalla colere. Idẽ sentit, dum inquit Tertullianus: Quid Athenis & Hierosolymis? quid Academiæ & Ecclesiæ? quid hæreticis & Christianis? Doctor autem primus Atheniensium fuit Paulus apostolus, cùm ibi aram θεῷ ἀγνώστῳ, uel (ut scribũt alij) ξένῳ dicatam inuenisset. Ibidem discipulum, senatorem Areopagi, Dionysium reliquit, & Damalim mulierem.

Athleta, ἀθλητὴς, luctator. Tert.2. *In stadio ligni fortis congressus athleta.* Vtitur eodem modo & quantitate Fortunatus.

Atomi, ἄτομοι, corpuscula tenuissima, qualia in radijs solis uidentur uolitare, παρὰ τὸ μὴ τέμνεσθαι. Pr. Apoth. *—Vmbram Prodere, quam tenues atomi compage minuta Instituunt.—* Ex his nugatores Democritus & Epicurus mundum fabricati sunt.

Auctor, scribitur per ct: nec aliter antiqui scripserunt. Rod. Agricola scribit Autor, & deducit ab aueo: ut sit autor, qui cupit aliquid. Sunt & qui cum aspiratione scribãt Author, à Græco αὐθέντης, quibus ego præfero Rodolphi sententiam: & tamen antiquorum orthographiam sequor.

Audientia, audiendi uis atq; potestas, auditus. Pr. Steph. *Surdis fruendam reddere audientiam.*

AVGVRIVS, Tarraconensis martyr, & eius urbis diaconus: cum suo epi-
B scopo Fructuoso, rogo imponitur. Steph. Hymno 6.

AVGVSTINVS, episcopus Hipponensis, in libro Meditationum cap. 25. carmen ametrum ponit, De gloria & laudibus paradisi. Augustini extat tale apud Prosperum elogium:

Augustinus erat, quem Christi gratia cornu
Vberiore rigans, nostro lumen dedit æuo,
Accensum uero de lumine: nam cibus illi,
Et uita, & requies, Deus est: omnisq; uoluptas,
Vnus amor Christi est, unus Christi est honor illi:
Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in sancto regnat sapientia templo. Fortunat. lib. 8.
Quodq; Augustinus fonte fluente rigat.

Ex Augustini sententijs librum Epigrammatum suorum contexuit Prosper. Vixit in suo episcopatu annos quadraginta.

Aulea, αὐλαῖα, uela aut tapetes, ad parietum ornamenta solita adhiberi. Pr. Steph. *Ergo ut recliue mollibus Reiecit auleis caput.*

AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS uitam hoc modo describit ex eius præcipuè operibus Aldus Manutius: Aurelius Prudentius Clemens, uir consularis, genere fuit Hispanus, ex urbe Cæsaraugusta, ut ex eo Hymno colligimus, quem in laudem duodeuiginti martyrum Cæsaraugustanorũ scripsit. Fuit homo ingeniosus, grauis, & ornatus moribus, ac Christianæ religionis obseruãtissimus, quod ex ipsius operibus facile est cognoscere: licet adolescẽtiam, & iuuentutem, cum bonis literis indulgeret, incon

tinenter egerit:quod dolet ipſe in Procœmio *καθημερινῶν* his uerbis: A

Aetas prima crepantibus Fleuit ſub ferulis:mox docuit toga
Infectum uitijs falſa loqui,non ſine crimine.
Tum laſciua proteruitas, Et luxus petulans (heu pudet,ac piget)
Fœdauit iuuenem nequitiæ ſordibus,ac luto.

Fuit & iuris peritus,ac Meſſaliæ conſul.Militauit etiam non ſine laude, puto ſub Honorio,quod ſic ipſe teſtatur:

Bis legum moderamine Frenos nobilium reximus urbium.
Ius ciuile bonis reddidimus,terruimus reos.
Tandem militiæ gradu Euectum pietas principis extulit.
Aſſumptum propius ſtare iubens ordine proximo.

Poſtremò ſeptimum & quinquageſimum annum agens,res Eccleſiaſticas uario metrorū genere cœpit componere,ingenioſe quidem,& eleganter,ſed ſpreta interdum ſyllabarū quantitate,in peregrinis dictionibus,& maximè Græcis: nō quòd putem ipſum ignoraſſe literas Græcas,quoniam hi tituli librorum eius redarguunt, *ψυχομαχία, καθημεριvῶν, ἀποθέωσις, ἁμαρτιγένεια, περὶ στεφάνων, διττ. χαίων*: ſed ectaſin,ſyſtolenq́; facere poſſe interdum in rebus ſacris ſibi licuiſſe (niſi mendoſi codices) fortaſſe uoluit. Dolens præterea, nihil ſcribendo ſe conſenuiſſe, ſic queritur: *Inſtat terminus,& diem Vicinum ſenio iam Deus applicat,*
Quid nos utile tanti ſpacio temporis egimus?

Floruit temporibus Valentiniani II. & Theodoſij Magni, & filiorum eius Arcadij & Honorij Impp. quibus & Auſonius & Claudianus poetę,item Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, diui Eccleſiæ ſanctæ doctores floruerunt. Nam in Procœmio primi libri contra Symmachum,colligimus Prudentium eo tempore floruiſſe, quo Sym- B
machus,his ad Chriſtum pro Symmacho precibus:

Saluator generis Romulei precor,
Qui cunctis ueniam das pereuntibus,
Qui nullum ſtatuis non operis tui
Mortalem facili quem releues manu:
Huius, ſi potis eſt,iam miſerere,citò
Præruptam in foueam præcipitis uiri.
Spirat ſacrilegis flatibus inſcius,
Erroresq́; ſuos indocilis fouet.
Obteſtor iubeas,ne citus impetus
Arſurum medijs inferat ignibus.

Tum quia contra Symmachum D. etiam Ambroſius ſcripſit ad Valentinianum Auguſtum,perſpicimus D. Ambroſij tempeſtate fuiſſe Prudentium.In fine autem ſecundi libri contra Symmachum,uidetur Prudentius ad Honorium,Theodoſij Magni filium,dirigere ſermonem his carminibus: *Te precor Auſonij dux auguſtiſſime regni,*
Et tam triſte ſacrum iubeas,ut cætera,tolli.
Perſpice,non'ne uacat meriti locus iſte paterni,
Quem tibi ſupplendum Deus,& genitoris amica
Seruauit pietas? ſolus ne præmia tantæ
Virtutis caperet,Partem tibi nate reſeruo,
Dixit:& integrum decus,intactumq́; reliquit.
Arripe dilatam tua dux in tempora famam,

A *Quodq; patri superest, successor laudis habeto.*
Ille urbem uetuit taurorum sanguine tingui:
Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.
Nullus in urbe cadat, cuius sit pœna uoluptas,
Nec sua uirginitas oblectet cædibus ora.
Iam solis contenta feris immanis harena,
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit deuota Deo, sit tanto principe digna,
Et uirtute potens, & criminis inscia Roma:
Quemq; ducem belli sequitur, pietate sequatur. Præterea meminit Stiliconis, quem & Rufinũ, Theodosius Magnus, cùm Arcadius & Honorius filij, quos post liberatum orbem, subactosq; undiq; domitosq; tyrãnos, consortes imperij fecerat, nondum maturi imperio forent, ductores legit, & Rufinum Arcadio adiunxit, Stiliconem Honorio: & Arcadius Constantinopoli, Romæ Honorius imperauit. Carmina uerò, quibus de Stilicone Honorij comite meminit, quoniam stragem barbarorum continent, qui duce Radagasto in Italiam irruperunt (fuit enim numerus CC milliũ) operæpreciũ hoc loco recensere existimauimus. Sunt autem hæc:

Tentauit Gethicus nuper delere tyrannus
Italiam, patrio ueniens iuratus ab Istro
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres uestire togatos.
Iamq; ruens Venetos turmis protriuerat agros,
B *Et Ligurum uastarat opes, & amœna profundi*
Rura Padi, Thuscumq; solum uicto amne premebat:
Depulit hos equitum nimbus, non peruigil anser
Proditor occulti tenebrosa nocte pericli:
Sed uis cruda uirûm, præfractaq; congredientum
Pectora, nec trepidans animus succumbere leto
Pro patria, & pulchram per uulnera quærere laudem.
Nunquid & ille dies Ioue contulit auspice tantum
Virtutis precium? dux agminis, imperijq;,
Christipotens nobis iuuenis fuit, & comes eius,
Atq; parens Stilico, Deus unus Christus utriq;.
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inscripta, cecinere tubæ: prima hasta draconis
Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert,
Illic ter denis gens exitiabilis annis,
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit.
Corpora famosis olim ditata rapinis
In cumulos congesta iacent, mirabere seris
Posteritas seclis inhumata cadauera latè,
Quæ Pollentinos texerunt oßibus agros. Romam quoq; ex Hispania profectum fuisse, testatur ipse in libro περὶ στεφάνων, in Casfiani, Hippolyti, & Petri Pauliq; martyrijs. Composuit autem multa quæ titulis Græcis ornare operæpreciũ duxit, præter duos libros aduersus Symmachum, ac Romani martyris

martyris tragœdiá. Ea uerò ſunt, ψυχομαχία, hoc eſt animi pugna, heroico car- A
mine. ψυχὴ enim Græcè, Latinè animus, & μάχομαι pugno. In eo enim libro uitia cum uirtutibus pugnant, & ſuccumbunt uitia. καθημερινὸν, hoc eſt diurnarum rerum opus. Sunt enim odæ ex uario metrorum genere à matutino ad ueſpertinum crepuſculum. ἀποθέωσις, hoc eſt diuinitas, deificatio: ἀποθεόω, deifico: eſt enim opus de reb. diuinis. ἁμαρτιγένεια, peccatorũ origo, ἡ ἁμαρτία peccatum, & γεννάω genero. Scribit enim aduerſus Marcionem hæreticũ, qui duos eſſe deos dicebat, alterum Veteris teſtamenti crudelem, ſanguinarium, ac peſsimum: Noui alterum, pium, miſericordem, optimum: atq; animos à bono, à malo corpora eſſe creata: pugnaſſeq; eos inter ſe, atque à malo bonum uictum, animumq; in corpus immiſſum, & hinc inter carnem & animum bella geri inteſtina aſsiduè. quod confirmabat his Apoſtoli uerbis: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Id uerò, quia fomes peccatorum, origoq; eſt, ἁμαρτιγένεια ei libello inditum eſt nomen. περὶ στεφάνων, hoc eſt de coronis. Sunt enim Hymni in laudem martyrum: qui quoniam legitimè certauerunt, coronis honeſtati ſunt. διττοχαῖον, duplex cibus. διττὸς duplex, & ὀχὴ cibus. Sunt enim tituli hiſtoriarũ ueteris & noui Teſtamenti: atq; hinc puto Dittochæum, hoc eſt duplicem cibum appellatum hunc librum à Prudentio. Sed quoniam non ſic excultus eſt, & elaboratus hic liber, ut cæteri à Poeta compoſiti: ſunt qui non eſſe Prudentij dicunt. Ego uerò ipſum à cæteris ſeparare non ſum auſus: tum quia Gennadius, qui poſt D. Hieronymũ ſcripſit de uiris illuſtribus, Dittochæum à Prudentio compoſitum dicit: tum etiam, quia in antiquiſsimo codice cæteris Prudentij operibus, quæ imprimenda curauimus, inſertus & hic erat libel- B
lus, & pro Dittochæum, Dirrochæum titulus, ſcriptorum culpa, quod conijcio facilè: quia interpretatũ inibi eſt antiquiſsimis characteribus, duplex refectio, pro duplex cibus. Scripſit etiam aduerſus Symmachum libros duos heroico carmine pulcherrimos, in quibus & doctrinam ſuam, copiamq; ac ingenium non mediocre oſtendit. Erat autem hic Symmachus urbis Romę præfectus, ac ſumma uir eloquẽtia, qui ad Valentinianum & Theodoſium, Arcadiumq; Imperatores legatus à Senatu miſſus, ut ueteres deorum cultus reuocarentur, hac de re elegantem habuit orationem. Quę impreſſa inter D. Ambroſij epiſtolas uiſitur: cui & Ambroſius proſa oratione, & Prudentius duobus libris Heroico carmine compoſitis, aptè, copioſeq; reſpondent. Inquit quoq; Gennadius, Hexaemeron de mundi fabrica, uſq; ad cõditionem primi parentis, & præuaricationẽ eiuſdẽ cõmentarũ fuiſſe Prudentiũ: quod opus ſi ueniſſet in manus noſtras, unà cùm cæteris prodijſſet in publicum.

AVRELIVS PRVDENTIVS, Palatinus miles dicitur à Gennadio. Dolet ipſe alicubi, ſe iuuentutem uitijs infectam fœdaſſe, & in toga cauſas iniquas egiſſe: mox tamen commutata uita bonis ius reddidiſſe, urbes rexiſſe, & religioni addictum plurima poemata uario carminũ genere compoſuiſſe: quæ extant, & adhuc leguntur. Perierunt ex eius operibus commentaris in Hexaemeron, quæ ille Græcorum more ſcripſerat, De mundi fabrica, uſq; ad primi parentis præuaricationem. Vixit Theodoſij ſenioris ac filiorum temporibus. Eius Alcimus Auitus, & Sidonius, & Iſidorus meminere. Hæc Lilius Gyraldus.

A AVRELIVM PRVDENTIVM, uirum fuisse consularem, non rectè scribunt Aldus & Lilius: neq; in Fastis consularibus nomen eius legitur. Natus Prudentius est Philippo & Salia Coss. ut ipse testatur his uerbis:

Hæc dum ui a uolans agit, Irrepsit subitò canicies seni,
Oblitum ueteris me Saliæ consulis arguens. Vltimus hic uersus in omnibus editionibus Italicis, Gallicis, Germanicis, hactenus deprauatus, ansam errori dedit. Fuisse autem non tantùm militem Palatinum, ut Gennadius scribit, (qui sanè honor mediocris est, & esse plebeij hominis potest) sed ipsi urbi præfectum, ex his uersibus, testimonio penè euidenti colligimus:
Tandem militiæ gradu Euectum pietas Principis extulit,
Assumptum propius stare iubens ordine proximo. nam ab Imperatote proxima dignitas togata fuit, urbis præfectura. Erasmus in quadam Apologia: Prudentius (inquit) poeta tantum spirans tum sanctimoniæ, tum sacræ eruditionis, ut meteatur inter grauissimos Ecclesiæ doctores annumerari. Idem in Ecclesiaste: Prudentius (ait) licet carmine scripserit, tamen multum spirat Christianæ facundiæ. Tribuit eidem grauitatem & elegantiam alicubi Cæsarius, pietatem & animum uerè Christianũ Riuius. Hunc unum legendum censet Viues. In Dialogo quodam Mosellanus: Quandò (inquit) parum est æquum Christianos in gentiliũ libris esse totos, his diebus quibus ferias agimus, elegantissimos simul & grauissimos Hymnos Aur. Prudentij, grauis & sancti uiri, audiemus. Idem epistola ad Matthiam Meinerum: Prudentius unus omnium inter poetas Christianos, lectores suos pascere sufficit lautissimè, siue preciosissimas panis cœlestis, hoc est uerbi diuini
B epulas esurias, siue efficacis eloquentiæ condimenta requiras. Tribuunt eidem nonnulli Romanam eloquentiam, aut certè illi propinquã. Leonardi Quercetani, hominis obscuri, nomen non nouissemus, nisi malè sensisset de Prudentio. Lilius ei multam eruditionem ac uariam asscribit: sed eloquentia ac linguæ castitate uel parum ualuisse, uel potius ea neglexisse ait: neutrũ homini nec diserto, nec eleganti, ut & de eloquentia, & de orationis puritate iud cet, concedimus. Christophorus Mylæus uerecundè & bene ait: Nostræ religionis historiam, doctrinam, instituta, numeris Prudentium conclusisse aptè & concinnè.

AVRELII PRVDENTII codicem manuscriptum, è bibliotheca Numburgana, habuit uir eruditione & diligẽtia præstans CASPAR BORNERVS: quem ante annos octo & uiginti, cùm in ludo Lipsiensi Thomano eius collega essem, mihi conferendum dedit: ex quo uersum in hymno De baptisterio integrum farciui, locos plurimos correxi: & similiter effeci, ut etiã in carmine minus desiderari posset, de quo Viues alicubi conqueritur.

Auretenus, quod ad usq; aures peruenit. Pr. Sym. 2.

— *Te stante sub armis Libera, & auretenus Gethicos experta tumultus.*

Auribus perfossis, suspendebant de ijs gemmas, aut aurea ornamenta mulieres: quod adhuc Hispanis & Italis usitatum. Alc. ad Fusc.

Nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum,
Quæ compensarent pendentes uulnera baccæ.

Auricolor, auri colorem habens. Iuuen. 1.

Scinditur auricolor cœli septemplicis æthra.

D Aurulentus,

Aurulentus, auri splendore fulgens. Pr. Steph. *Vt omnis aurulenta Lux esset intus, ceu iubar sub ortu.* A

AVSES, appellatus fuit Iosua, minister & successor Mosis. Tert. 3. contra Marcionem: Cùm successor Mosi destinaretur Auses, filius Naue, trāsfertur certè de pristino nomine, & incipit uocari Iesus. Idem 4. Auseæ nomen reformauit, uocando Iesum. Idem carminis lib. 5.

At Iesus Naue filius, Auses antè uocatus.

AVSONIVS poeta, quòd Christianus fuerit, Camers, Crinitus, Lilius asserunt. Sed eorum sententiæ uidentur aduersari, quę ad ipsum scribit Paulinus uir Consularis, eius discipulus:

Cùm steriles fundas non ad diuina precatus,

Castalijs supplex auerso numine Musis,

Non bis numinibus tibi me patriæq; reduces. Hactenus autem quæ eius operibus inserta fuerant de Christo carmina, partim Iuuenci presbyteri sunt, partim Paulini episcopi: & eadem nunc suis ueris & sinceris auctoribus, librariorum deprehenso plagio, sunt restituta, & reddita.

Auspicatò, bonis & felicibus auspicijs. Pr. Steph.

Quòd Roma pollet auspicatò condita, Ioui Statori debet.

Alludit etiam ad nomen Romæ, quæ uerbo Latino dicta Pollentia.

Azymus, ἄζυμος, purus, sincerus, non fermentatus. Pr. Apoth.

Lasciuire coris similaginis, azymon esse,

Cùm fermentati turgescant crimine mores. Paulin. Cyth.

Epulemur ergo, uetere fermento sine, In ueritatis azymis.

B B

BAALIS cultum Assyrij inchoarūt. Nimroth enim gigas Babylonicus, amisso unico filio, ad lenimen sui desiderij statuam erexit, ad eam sacra fecit, hostias immolauit, & idololatriæ auctor maximus extitit: ut testatur, nescio quo auctore, Victor Massiliensis lib. 3. Huic Belus successit, quem Iouem Babylonicū esse ferunt, in eum totus ille cultus translatus est. Quem autem Baal uocarunt Ebræi, is Bal à Pœnis, Bel ab Assyrijs dictus est: ut Seruius grammaticus annotauit, qui illud nomen ait significare Deum: alij dominum, seu maritum interpretātur. Cùm autem semel Israelitæ speciosam Babyloniorum religionem suscepissent, quoniam errorum (ut Cassianus ait) fœcunditas prodigiosa & monstrosa parturitio est: eidem Baali plures attribuerunt potestates & numina, plures præterea indiderunt appellationes & cognomenta. Primus dictus est Beelzebub, de quo Pr. Steph.

Beelzebulis callida Commenta Christus destruit.

Hic apud Lucam princeps dæmoniorum dicitur: quem coluerunt in Palæstina Accaronitæ, feceruntq; præfectum penui & cellarijs, à quibus muscas abigeret: præfectum agris, quos fœcundos faceret. Tales fuerunt, apud Romanos Hercules, qui muscarum abactor habitus, unde ad eius templum nō aduolarunt: apud Latinos Sterculus, qui artem agros stercorandi docuit. Pr. Steph. *Ianum bifrontem & Sterculum Colit Senatus.*

Creditus idē fuit adesse ægrotantibus, & morbis mederi: unde quòd ipsum de sua ualetudine consuluerat rex Ochozias, ab Elia propheta reprehenditur. Alter cognominatus Beelphegor, id est dominus cadauerum, cui plus quàm

A quàm barbara crudelitate, suos immolarunt liberos, reges illi duo Manasses & Achas. Imponentes autem eos brachijs & sinui idoli, cui ignis subiectus erat, morte lenta & miserrima necabant. Spartani filios flagellis ceciderũt ad necem, in suæ Dianæ honorem. Idem perpetratum in Latio est, ut Prudentius Sym. 2. *Cædibus infantum fument Saturnia sacra,*
Flebilibusq; truces resonent uagitibus aræ. Eundem crediderunt assidere morientibus: qualis Romanorũ Clinicus fuit, de quo idem Prudentius contra Symmachum. Vel qualis Mercurius ille χθόνιος apud Orpheum. Tertius, Baal Bosor, dominus dissipationis, cui in bellum ituri uota fecerunt: ut Græci, Marti & Palladi. Quartus, Baal Peor, quasi dominus nuditatis, à Moabitis accersitus, & à monte eius regionis appellatus: qualis Lupercus aut Mutinus Romanorum, & nunc quidam Atcalius Italorum. Cultores autem huius idoli fœdissimi podicibus concutrerunt, nudatiq; se oleto contaminarunt: cui cùm initiati essent duces Israelitici, Moses Dei mãdato laqueis eos suspendit, ut liber Numerorum testatur. Quintus, Baal Berith, dominus fœderis, in cuius cultum occiso Gideone, Israelitæ cõiurauerunt ea pertinacia, ut eius sacra aboleri passuri nõ essent, quasi perpetua religione & sacramento illi obligati. Hic Baal est Iuppiter Lapis, apud Romanos & Atheniẽses: aut Consus ille subterraneus, qui ad latus montis Palatini scrobes & sacellã possedit. Huius diuersitatis in religione Baalitica, uir optimus & eruditissimus, ALEXIVS PRAETORIVS, urbis nostrę antistes, me admonuit. Vitulũ Baali in deserto erectum, cui caput coctile fuit, ut ait Prudentius, cõminuit Moses: Baalis sacerdotes CCCCL occidit Elias propheta: uniuersos sacerdo-
B tes, & eorũ ministros sustulit rex Iehu: ipsum Belum in Babylone, offa medicata extinxit Daniel, & fanum eius diruit: sacerdotes cum uxoribus & liberis rex Persarum necauit: cuius historiæ ad sororẽ Alcimus obiter meminit.

Baccæ pro gemmis, indito ipsis nomine à forma. Pr. Ham.
Auribus aut grauidis uirides suspendere gemmas. Alc. ad Sor.
Quæ compensarent pendentes uulnera baccæ.

Bacchi Thyades seu sacrificulæ, furiosum fœminarum agmen, nodos seu tænias habebant de serpentibus, ut Horatius: item cingula, ut Catullus: Serpentes manibus gestarunt, ut Porphyrio: eosdem ore & dentibus laniarũt, ut Prudentius scribit. Ea temeritas Bacchi beneficio illis sine fraude, & nocua non fuit. Eiusmodi imagines extant bacchantium in antiquis marmoribus. Vide Chelydrus.

Baia, βάϊα, folia palmarum interpretatur D. Hieronymus: ramos palmarũ apud Ioannem euangelistam, uetus interpres. Ex eorum surculis aut uiminibus uincula fortasse facta sunt, quibus colla captiuorum includerentur. Hactenus ea uox è Prudentio exulauit, quam nos è codice manuscripto BORNERI, in ueterem possessionem restituimus, duobus in locis: ut Præfatione Cath. *Attrita baijs colla liber erigit.* & Steph.
Carcer illigata duris colla baijs impedit. Alijs legendum uidetur boijs, ut apud Plaut. in Asin. *Neruos, cathenas, carceres, numellas, pedicas, boias.*

Baptisma, βάπτισμα: uel baptismus, βαπτισμός, primum sacramentum à Christo institutum, per quod regeneramur ad uitam aliam. Prosp. contra Ing.
Tam diues uerò hoc donum baptismatis esset. Vnde ab eodem lauacrum purgans,

à Iuuenco lauacrum mundans, à Sedulio lauacrum ueniæ nominatur. Tertul. contra Marcionem lib. 1. —*Iohannes baptismi primus apertor.* A

Baptisterium, locus Romæ fuit in Vaticano, prope custodiam Mamertinam. Fons autem ibidem exortus est, dum in carcere illo Petrus apostolus detineretur: ex quo milites nouem & quadraginta, ibidem detentos, cum Processo & Martiniano carceris custodibus baptizauit. Ad baptisterij locũ martyres olim aliquot occisi sunt. Hymnus apud Prudentium VIII, mutilus & imperfectus est: in cuius initio tertium uersum hactenus desideratum inserui, è codice Borneri. Ostenditur iam Baptisterium in Vaticano, cum cochlea, intra ædes pontificias: cuius usui aqua seruit Sabatina, deducta ab Innocentio VIII. de qua in Roma nostra meminimus.

Baptizati olim, qui fidem Christi sequerentur, & gentilismum abiurarẽt, duobus in locis Romæ sunt: in Vaticano, ubi est locus ipse Baptisterium dictus: in Esquilino, iuxta ædem Lateranã, ubi adhuc labrũ ostentatur, quod lauacrum Constantini nominant. Pr. Sym. 1.

Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes, Vnde sacrum referat regali chrismate signum.

BARABBAS nomen latronis, quem CHRISTO prætulit clamore & plausu plebs Hierosolymitana. D. Ambrosius uertit filium patris, ein Vatter sönlein/ cui omnem licentiam præbent indulgentes parẽtes. aliam autem interpretationem affert D. Hieronymus. Sedul. 4.

Tunc coluere Baal, nunc elegere Barabbam. Sunt & alia nomina in Christi passi historia, quorum notationes non iniucundæ sunt. Iudas significat confessorem, der etwas wagen vnd bekennen darff. Iscariotes à mercede, qua Christum uendidit, ein kremer/ schösser/ der mit gelde vmbgehet. Annas ab affligendo, ein Volterer/ B ut Sueui loquuntur, βασανιστὴς, der die armen leute martert. Caiphas, canis uenaticus, ein jaghund: uel helluo, qui ingesta reuomit. Simon, homo aures præbens, der im sagen lest/ cum Christo crucem baiulat.

Bararhrum, βάραθρον, fuit locus in Attica, in quo erant (ut Suidas inquit) ὄγκινοι, οἱ μὲν ἄνω, οἱ δὲ κάτω: in quem nocentes præcipitabantur. Significatur per barathrum Latinis, quæuis alta & tenebricosa profunditas, ut uoraginis aquarum. Vict. 1. *Tellus uicta cauo sorbet patefacta barathro.*

ut carceris: Pr. Steph. *In hoc barathrum conijcit*
Truculentus hostis martyrem. ut inferorum: Idem Cath.
Et mancipatam fumido Vitam barathro immerserant.

Barca, genus nauigij, quod olim ad maiores adiungebatur. Paulin. Cyth.
Vt mox salubri barcha perfugio foret. Hoc genus notissimum est nunc apud Venetos: & est inter naues tectas, & ad transuehendos homines adhiberi solitas. Vnde apud eosdem Imbarcare est, barcam onerare.

BASILIDES, Valentini sectator. Tert. 1.

Tantos esse deos Basiliden credere iussit, Quantos & dies annus habet.—

Nugatus est idem, mundum ab Angelis conditum, & in sorte diuisionis rerarum Christo Iudæam obtigisse. Ab eo Gnostici descenderunt, impurissimi omnium hæretici. Vide Hieronymũ in uita Agrippæ Castoris, & copiosè deos Basilidis enumerantem Epiphanium.

BASILISSA Antiochena martyr, sub Diocletiano Romæ bestijs obijcitur. Fort. de Gaudijs uitæ æternæ.

BASSO-

A. BASSORVM antiqua Romana familia, laudem insignem habet nobilitatis, sed non minorem pietatis: quæ Constantino imperante, religionem filij Dei coluit, teste Prudentio Sym.1. *Non Paulinorum, non Bassorum dubitauit Prompta fides dare se Christo.*——

BEBIANVS, è familia consulari, Romanus nobilis, anno ætatis XLVI baptizatus est: & post biduum graui morbo afflictus, in ecstasi fuit. die altero, de ministerio angelorum qui se uexerint, & de uita cœlesti docuerint, Aspręuxori concionatur: & inde statim moritur. Extat incerti auctoris carmen, de ipsius baptismo atq; obitu: in quo initium præclarũ est de causa salutis, è psalmo Dauidis 32 sumptum: O' *uir beatus, cui remissa iniquitas,*
Nec imputata est pigra credendi mora, Operumq; cassa contulit uitam fides.
Quo fundamento Paulus quoque apostolus nititur ad Romanos 4. capite.

Belial, pro apostata. Pr. Ham. *Princeps Belial rectoribus horret iniquis.*

BESSI, Ponti accolæ, Hæmi montis incolæ, quos inter feras gentes enumerat Ouidius, eosq; λῃστὰς uocitatos ait lib.7 Strabo. Quò alludẽs Paulin. 7. Nic. *Præda fit sanctis uetus ille prædo, Et gemit uersis homicida damnis,*
Et latet iustus, quibus ipse latro Vixit in antris. Idem:
—Terris animisq; duri, Et sua Bessi niue duriores.
Fuerunt apud Bessos aurifodinæ. Idem: *Nunc magis diues precio laboris Bessus exultat, quòd humi manuq; Antè quærebat, modò mente, cœlo Colligit aurum.*

Bibere, ad notum gustatus sensum propriè pertinet. Horatius ad auditũ retulit, 2. Carm. *—Exactos tyrannos Densum humeris bibit aure uulgus.*
Fortunatus ad odoratum, *Vt similis nullus nare bibatur odor.*

B Est autem μεταφορὰ ἐκ τῶν συγγενῶν μεταβατικὴ, elegans, & (iuxta Fabium) audax. Calicem bibere, πιεῖν τὸ ποτήριον, apud Matthæum & Marcum, pro eo quod est affligi atq; effundi: id est, excruciari & necari, relatum ad sensum tactus est. Vide Calix.

Bifestus dies, quo duorum festa diuorum celebrantur. Pr. Steph. *Diem bifestum sic colas memento.* Loquitur autem de die Petri & Pauli apostolorum. Ita dies bifestus est, Cornelij episcopi Romani, qui à Decio interfectus: & Cypriani episcopi Carthaginiensis, qui à Valeriano. Similiter de Concordia & Constantia martyribus, conueniunt Romanum & Moguntinum calendarium. Expectamus autem uiri doctissimi MICHAELIS BVTHERI Ecclesiasticas Ephemeridas: in quibus de his rebus, ut antea fecit in alijs, diligentissimè scripturus est.

Bipennis, anceps securis, qua Hispani nocentib. capita amputarũt. Ibid. *Seu foret præbenda ceruix ad bipennem publicam.* Fuit eadem Romanis consuetudo, & nunc est Italis, ut facinorosos securi feriant.

Bis coctus, pro bis tinctus: pro ueste dibapha. Alc. ad Fusc.
Nec te Sidonium bis cocti muricis ostrum Induit.——

Bitumen aut est fluidum, quod mari aut undis innatat: id Cypr. in Sod. picem marinam nominat. Aut cum terra mistum, quod foditur: quo Babylonij usi sunt. id Græcis πιττάσφαλτον. Pr. Steph. *Fuligo quem mox sulphuris, Bitumen & mistum pice, Imo implicabunt tartaro.* Iustinus ad uerbum uertit picebitumen, quomodo picesulphur dixit Sallustius. Vict.3.
Hanc interstratam sic nectit utrinq; bitumen,

Vt solidas simulent circundata mœnia cautes. Alc. 4.

Qui coctos lateres, lentoq́; bitumine iunctos, In sublime rati manibus sic posse superbis Sustolli. — Materia horum laterum βίκαλες dicta à Babylonijs, auctore Zeze. Tali besalo circumdedit urbem Semiramis, arena picebitumine interstrato: unde tam solida ædificia facta sunt, ut ipsis cautibus uiderentur firmiora, magisq́; diuturna. A

Bitumine liniuntur naues. Alc. 4. — *Memor esto linire Iuncturas laterum, pigrumq́; infunde bitumen.* Vnde eodem in castellis & piscinis usi sunt Romani.

Biuium, uia duplex. Pr. Sym. 2. — *Nescia flecti In diuerticulum, biuijs nec pluribus anceps.*

Blatta bis cocta, pro bis tincta: hoc est, preciosissima purpura. Alc. 3. — *Fulgidus auro Serica bis coctis mutabat tegmina blattis.*

Blattarum pallium, pro ueste purpurea regia. Idem 4. *Pallia blattarum spreto diffibulat auro.*

Bonorum genera sunt triplicia, secundum Peripateticos. Animi, τὰ περὶ ψυχὴν, quæ munera cœlestia nominat Alcimus ad Fusc. — *Deus quæ pneumate misso Christicolis, sacro infudit baptismate tinctis.* Corporis, seu (ut idem) naturæ, τὰ ἐν σώματι: ut ualetudo, robur, promptitudo in agendo. Externa, τὰ ἔξω, quæ bona fortunæ falsò appellare solemus, qualia diuitiæ: ut ibidem canit.

Botryon, βοτρύων, racemus. Idem Ham. *Perdidit inuenti uallem botryonis opimā.* Vallem autem botryonis, hoc est racemiferam, uocat agrum Hierichuntinum: in quem missus est Iosua, & socij eius, ad explorandam soli bonitatē. B

Brabium, βραβεῖον, uulgò brauium, præmium certantibus propositum. Pr. Steph. *Tu solus, ô bis inclyte, Solus brabij duplicis Palmam tulisti.*

Bractealis, bractea relucens. Ibid. *Setasq́; fulgor brractealis inficit.*

Bracteola, pro laminula aurea argētea'ue, quæ superinducitur lignis aut metallis. Ibid. *Bracteolas trabibus subleuit.*

Breuiare, κολοβοῦν, detruncare. Iuuenc. 4. *Et numerum miserans uellet breuiare dierum.*

Britanus coluber, pro Pelagio, aut eius sectatore, qui Britaniam insulam uirulēta doctrina infecit: quā refutat Prosper libro contra Ingratos scripto.

Bruchus, βροῦχος, locustæ genus, satis & frugibus inimicum. Septuaginta uertunt ἀκρίδα, speciali nomine. Pr. Ham. *Aut populator edit gemmantia gramina bruchus.* Alc. 5. — *Surgit consumere fructum Bruchus, & excusso confidens crure locustis.* Bruchus autem sine alis est, locusta alas habet.

Brutum, bruti naturę simile. Brutum fulmen, quod effectu caret: apud Plinium. Brutum mandatum, quod ratione: apud Prudentium Steph. *O' uestra inanis uanitas, Scitumq́; brutum Cæsaris.*

Bustialis, ad busta seu sepulchra pertinens. Pr. Cath. *Suetus antro bustiali sub cathenis frendere.* id est, in sepulchretis agens, τὸν κατοικοῦντα ἔχων ἐν τοῖς μνημείοις. Sequitur Matthæum & Lucam, qui de uno dæmoniaco loquuntur, ut & Iuuencus: nam Marcus duos ponit, quem secutus est Sedulius.

CAECI-

A

C

CAECILIA, Sicula martyr, aquis feruentibus imponitur, & securi tandem percutitur, temporibus Antonini Commodi. Fort.

CAECILIANVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr. Steph. hymno quarto.

CAELIVS SEDVLIVS, poeta Christianus, quē nonnulli Scotum fuisse existimant, Scotorumq; præsulis aliquo tempore discipulum: moxq; diuersas orbis partes studij gratia adijsse: tum demum, auctore Sigeberto, creatū pontificem. Floruit anno à Verbo corporato CCCCXXX. Scripsit uersu heroico opus, quod Mirabilium diuinorum aliqui uocant, ipse Opus Paschale appellasse uisus est: quod pontificū Romanorū decretis insigni laude cōmendatur. Citatur à Beda in Poetica, & in Commentarijs à Placido Luctatio. Scripsit præterea de CHRISTO Hymnum carmine dimetro iambico, cuius acrostichides totum cōtinent alphabetum: item Elegiam. quæ omnia nunc leguntur. Alij addunt carmen ad Theodosium Imperatorem, cuius initium sit, *Romulidum ductor clari, &c.*——
Citatur & à nonnullis carmen Sedulij, quo se ille Scotigenam uocat: quæ certè Aldum latuēre, qui nullo alio argumento ducitur, qua ætate floruerit, nisi quòd ad Macedonium sacerdotem scribit, qui Hieronymi ætate uixerit. Scripsisse & alia pleraq; dicitur: quæ quia mihi uidere non contigit, non commemoro. Hæc Lilius Gyraldus.

SEDVLIVS quis fuerit, aut unde ortus, aut quibus temporibus floruerit, quæ solent in reliquis auctoribus considerari: fateor me, quòd meminerim, nusquam legisse. nam neq; D. Hieronymus in libro De uiris illustribus: ne-
B que in alio Opere quod est de Ecclesiasticis scriptoribus: sed neq; Gennadius, qui post Hieronymum in eodem sudauit opere: aut quisquam alius, quod sciam, Sedulij meminit. Sub incerto auctore quædam illius carmina Ecclesia canit, ut illud: *Salue sancta parens, enixa puerpera regem,*
Qui cœlum terramq; regit per secula.— Et illud, —*Quæ uentre beato*
Gaudia matris habens, cum uirginitatis honore,
Nec primam uisa es similem, nec habere sequentem,
Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo. Et quod in nocturnis lectionibus omnium Sanctorum legitur, ubi egregius Poeta inquit, Dei sapientiam omnia nosse atq; posse, canens: *Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus,*
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti. Sigebertus tamen, auctor non multę auctoritatis, asserit hūc fuisse natione Scotum, scripsisseq; Opera complura ad religionem nostram pertinentia. floruisse autem sub Theodosio Cæsare: quod mihi non fit uerisimile, cùm à cæteris scriptoribus prætermissus sit. Operis uerò materia tangitur, cùm dicit, Mirabilium diuinorum. quod & ipse auctor uidetur innuere, cùm scribit in ipsa statim sui Operis fronte:
Clara salutiferi taceam miracula Christi. Et infrà:
— Constant uirtutum signa tuarum.
Et in Epigrammate, quod ipsius nomine scriptum reperitur:
—— Breuiterq; triumphos Tangit Christe tuos.——
Sed & in Titulo, qui in omnibus propè antiquis codicibus legitur, Mirabiliū diuinorū opus inscriptū est. At in ipsius epistola, quæ est ad Macedoniū, opus suum Paschale carmē inscripsit: Huic, inquit, operi Paschalis carminis

nomen

nomen imposui, quia Pascha nostrum immolatus est Christus. Et in liminari uersu Procemij illud ipsum ostendit, dicens: A
Paschales quicunq; dapes conuiua requiris. Et infrà:
Hæc firmos ad dona gradus Paschalia ducit, Hæc mihi carmen erit. ——
Deniq; & in Gelasij decreto, cuius paulò antè mentionem fecimus, Opus Paschale prænotatum est. Quare & nos duplicem materiam proposuimus, & quam antiqui codices habent, & quam recentiores: cùm præsertim ex ipsius auctoris opere uterq; titulus defendi possit. Neq; est nouum scriptoribus, duplices titulos suis operibus imponere: id quod in Dialogis Platonis & Ciceronis licet intueri. Ita Antonius Nebrissensis.

CAELIVM SEDVLIVM patria fuisse Scotum, ait Gemblacensis: iuuenem fuisse deditum studijs infructuosis, quibus non seruierit auctori Deo, non consuluerit saluti animæ: ipse fatetur, & deplorat Præfatione ad abbatē Macedonium. Opus eius Paschale Nebrissensis diuisit in libros quinq;: nos in quatuor, cum Georgio Cassandro, diuidimus, ex ipsius auctoris Pręfatione, & quatuor manuscriptis: Chemnicense, quod peruetustū fuit: Gandauense, & binis Leodiensibus, quæ contulit Th. Poelmanus. Id opus in Decretis distinct. xv. papæ Gelasij uerbis ita commēdatur: VIRI VENERABILIS SEDVLII OPVS PASCHALE, QVOD HEROICIS DESCRIPSIT VERSIBVS, INSIGNI LAVDE PROFERIMVS. Hunc locum decretorum ita Pierius Valerianus emendat in oratione Pro sacerdotum barbis: Vulgata (inquit) hactenus exemplaria pro Heroicis uersibus, Hæreticis uersibus habuere. Quod quibusdam legum professoribus suspicionem oggessit, omnia poemata esse hæretica: Poetasq; inter pios, etiamsi sacra tractent, nequaquam annumerari. Id quod Paulo II. & Hadriano VI. Pontt. usqueadeò persuasum fuit, ut hac de causa nullum hominum genus maiori prosequerentur odio, quàm Poetas: id nominis nihil aliud præ se ferre arbitrati, quàm impietatem. De Sedulio extant binæ Acrostichides, quæ hactenus à paucis sunt agnitæ. B

LIBERII.

S *edulius Domini per culta noualia pergen* S
E *n loca conspexit multo radiantia flor* E
D *iscurrit per prata libens, quo gramine Daui* D
V *idit diuino modulantem carmina cant* V
L *audato psallente uiro refluit Citharæ me* L
I *lle ubi grandisono, captus dulcedine plectr* I
V *titur, & celeri graditur per lilia pass* V
S *acratosq; iterum latè prospexit amœno* S
A *eterna Christi fluuios quos abluit und* A
N *ec passus torpere diu doctoris acume* N
T *unc sua Dauidico delectu plectra poposci* T
I *rrita polluti contempsit numina mund* I
S *igna crucis fronti ponit, breuiterq; triumpho* S
T *angit Christe tuos, numerosaq; prælia liba* T
E *rgo his dum uario decorat sua rura color* E
S *tabunt hi gracili ducti testudine uersu* S

BELI-

A BELISARII.

S edulius Christi miracula uersibus eden S
E micat,inuitans paruæ ad solennia mensa E
D ignum conuiuam:non hunc,qui carperet illa D
V ix quod nobilium profert triplici aula parat V
L ætum quod ponitq; sub aurea tecta tribuna L
I n quo gemmiferi,totq; aurea uasa canistr I
V iuida pro modico portant sibi gaudia uict V
S ed quod olus utile produxit pauperis hortu S
A c post delicias properant qui sumere magn A
N ituntur paruum miserorum spernere germe N
T utum quod nihil est,dum nil eum uentre tumesci T
I nsidias membrisq; mouens,animæq; iuent I
S t tamen his dapibus uesci dignantur egeni S
T emnat diuitias animus,paucisq; quiesca T
E xemplo assumptus Domini,qui millia quinqu E
S emotis cunctis,modicis satiauit ab esci S

Miraculorum in utroq; Testamento collatio,Sedulio ascribitur à Beda,qui inde uersus aliquot citat. In antiquis codicibus legitur edita à Turcio Ruffo. Vide TVRCIVS Ruffus. Circumfertur carmen quoddam Sedulij nomine,ad Theodosiũ Imp.quod adieci:non quia eius esse censeam,sed quòd ab alijs citatur. Puto autem alterius cuiusdã esse præfatiunculam,qui carmen ipsum Imp.eiusq; filio uoluerit esse commendatum.

B *Romulidûm ductor,clari lux altera Solis,*
Eoûm quia regna tenes moderamine iusto,
Spes orbis,fratrisq; decus,dignare Maronem
Mutatum in melius diuino agnoscere sensu,
Scribendum famulo quem iussisti:hic tibi mundi
Principium,formamq; poli,hominemq; creatum
Expediet limo:hic Christi proferet ortum,
Insidias regis;Magorum præmia,doctos
Discipulos,pelagiq; minas,gressumq; per æquor:
Hic fluctuûm famulare iugum,uitamq; reductam
Vnius crucis auxilio,reditumq; sepulcæ
Mortis,& ascensum pariter sua regna petentis.
Hæc relegas,seruesq; diu,tradasq; minori
Arcadio:hæc ille suo generi:hæc tua semper
Accipiat doceatq; suos Augusta propago.

CAESARIVS Arelatensis,temporibus Anastasij floruit.Fort.

CAIVS,Cæsaraugustanus martyr.Pr.Steph.hym.4. Caij & Cæciliani mentionem in alijs diuorum Catalogis non inuenio.

CALABRIA,Italię regio,quam siccam appellat Paulinus:ut Apuliam ei uicinam,siticulosam Horatius.

Calceamenta,antepenultimam habet breuem. Pr.Steph.

Flatis calceamenta dissolutis *Pronus detrahere studebat unus.* Vict.1.
— Cui tangere non sum *Calceamenta pedum dignus.—* Arat.1.

E Quo

Quo calceamenta mouente, Hi meruere pedes.—

Calix, κύλιξ, notum poculi genus, pro passione & cruce, uerbum Theologicum est. Iuuenc. 3. *Vos nostrum calicem fas est potare.* Pr. Steph.
Hic hic bibendus nate nunc tibi est calix,
Mille in Bethleem quem biberunt paruuli. Vide, Bibere.

Camelus, apud Euangelistas, à nonnullis exponitur pro crassissimo fune nautico, cui anchora alligetur. Sedul. lib. 4. notũ animal κάμηλον intelligit:
Nanq; foramen acus sicut penetrare camelus
Membrorum præ mole nequit.— item Iuuenc. 3.
Nam citius tenuis per acus transire foramen
Deformis poterunt immania membra cameli. Ea aũt sentẽtia ut est usitata, ita magis uidetur probabilis: & pauci ex uetustis Theologis sunt, qui aliter accipiant.

Campi ardentes, φλεγραῖα πεδία Straboni. Alc. 4. *Mendax Phlegræi fabula belli:* ubi Gigantum meminit. Tales campi sunt in Campania, Sicilia, Thessalia, & apud nos in Misnia prope Zuiccam. Ager Vueidanus ardere cœpit ante annos undecim, in Votlandia, quæ uetus Nariscorum sedes fuit. Hæc quæ naturæ sunt in locis bituminosis, ad fabulas poetæ transtulerũt. Plura eiusmodi loca enumerat Vict. lib. 3. uidelicet Ætnam in Sicilia, Inarimẽ in Campania, Aponum in ualle Euganea, Veseuum iterum in Campania, Chimærã in Lycia, cuius trinam fornacem fingit.

Camurus, incuruus, flexuosus, forma arcus aut fornicis. Pr. Steph.
Tum camurus hyalo insigni uariè cucurrit arcus.

Canes milites, sunt canes Molossorum: eorum enim populorum reges, ut & Mithridates Ponti, corporis custodes habuerunt canes efferatos, quos in hostes suos ante pugnam immiserunt. Idem Apoth. B
Semifer & Gothus sentit, cane milite peior. Eiusmodi canibus nunc utuntur Armorici in littore Normanico, ad custodiẽdum Archangeli templum. Tales aliquando canes in quibusdam Græciæ insulis fuerunt, qui exteri nemini nocerent, solos Turcos inuaderent.

Canis, petulantiæ aut impudentię conuiciũ, κυνῶπα, uiso del can, ut nũc Itali dicunt. Ibid. —*Linguam canis improbe morde*
Ipse tuam, lacero consumens uerba palato.

Canis semihomo, apud Sedulium, pro Anubi. Deos autem suos canum capitibus coluerunt Ægyptij. Pr. Sym. 2.
Quasdam uicta dedit capitis Cleopatra canini Effigies.— Talis statua ingens Romæ extabat ante D. Stephanum, cognomento Cacabum.

Canopus, Ægypti insula, pro tota regione, συνεκδοχικῶς. Idem Steph.
Quis Roma libat, quis Canopus supplicat. Alc. 5. — *Vel quo patet ampla Canopus,*
Et portentosæ tellus uastissima Memphis. Regna Canopica pro Ægyptijs, Prudentius. Canopus specie ollæ cultus est. nam cùm Chaldæi sacerdotes Mithram suum, quo ignis significatur, omnium gentium dijs præferrent: uidelicet quòd aureos, argenteos, æneos deos conflaret, ligneos consumeret, lapideos & gypseos corrumperet, omnes deniq; deformaret: sacerdos Ægyptius uas fictile formauit, ollæ specie, quæ foraminibus plena, aquam contineret: eam obturauit cera, deinde hominis simul effigiem aptauit, & statuę imposuit. Chaldæi circa Canopum (id enim ollæ nomẽ erat) ignem accendunt: ex

A dunt: ex olla autem, cera paulatim dissoluta, lentè aqua effluens, focum extinxit. unde Canopus Chaldæorũ Mithræ prælatus, & ab Ægyptijs cultus est maxima ueneratione, qui & stellæ cuidam lucidæ nomen Canopi imposuerunt. Canopi stella nunc diuæ Catharinæ à Palæstinis dici perhibetur, sidus clarissimum, ut ait Martianus.

Cantamen, pro incantatione. Pr. Steph.

Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulchra.

Cantor Tragicus, pro homine ostentatore, qui uoce aut actione res magnificas repræsentat. Idem Sym. 2. *Vt Tragicus cantor ligno tegit ossa cauato,*
Grande aliquod cuius per hiatum carmen anhelet.

Capitis cute detracta olim puniebantur, Deum uerum confitentes homines pij, deformi admodum & crudeli spectaculo. Idem Steph.

Comam cutemq; uerticis reuulserat A fronte tortor, nuda testa ut tegmine
Ceruicem ad usq; dehonestaret caput.

Captiuare, captum tenere. Alc. ad Sor.

Atq; obitum signans captiuat lumina somnus. Help. de Christo:

Vinctaq; perpetuis captiuet pectora pœnis.

Carbunculus, est inflammatio bilis atræ: ut furunculus, sanguinis. Prosp. c. Ingratos: *— Corrupti & cordis in aluo*
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.

Carceralis, carcere dignus: ut carceralis cæcitas. aut carceri accommodatus: ut carceralis stipes, ad quem puniendi uinciebantur. Pr. Steph.

Carcereus, idem. *Inde ad carceream uiros cathenam*
B *Pastus sanguine carnifex trahebat.*

Carminum genera, quibus poetæ ueteres Ecclesiastici utuntur, secundũ Attilium, quædam sunt πρωτότυπα, quæ sunt simplicia, & originis propriæ, quorum inueniuntur in his Poetis species nouem: Iambicum dimetrum, Iambicum trimetrum, Dactylicum trimetrum, Dactylicum tetrametrum, Hendecasyllabum Phalæcium, Hendecasyllabum Sapphicum, Anapæsticũ trimetrum, Choriambicum trimetrum, Choriambicum tetrametrum. Quædam uerò παράγωγα, ex illis prioribus composita, τῇ συναρμογῇ, decenti & pulchra quadam contignatione, cuius duas species reperire est apud Prudentium. Quædam ἀμφισβητήσιμα, dubia, & in cõtrouersia posita, quo nam sint referenda: ita ut de Trochaico octonario dicetur. Est igitur in uniuersum de duodecim generibus agendũ, ne quid in hac parte desit adolescentis ueritatis cupido.

1. Iambicus dimeter acatalectus Archilocheus, locis imparibus spondeũ, & interdum anapæstum, paribus iambum sine conditione recipit. Huc pertinent Hymni

Pr. Cath.	1.	*Ales diei nuncius.*
	2.	*Nox & tenebræ nubila.*
	11.	*Quid est quòd arctum circulum.*
	12.	*Quicunq; Christum quæritis.*
Steph.	2.	*Antiqua fanorum parens.*
	5.	*Beate martyr prospera.*
Drep. Psal.	27.	*Ad te polorum conditor.*

Beda: Hoc genere (inquit) scriptus est hymnus Sedulij, A
A' solis ortus cardine. Sed & Ambrosiani hoc maximè currunt,
Deus creator omnium. Iam surgit hora tertia. Splendor paternæ gloriæ.
Aeternæ rerum conditor. & cæteri perplures, in quibus pulcherrimo decôre est compositus Hymnus beatorum Martyrum (is Hymnus nunc non extat) cuius loca cuncta imparia spondeum, paria tenent iambum:
Aeterna Christi munera, Et martyrum uictorias, Laudes ferentes debitas,
Lætis canamus uocibus. Recipit hoc metrum (ut scribit Mallius Theodorus) etiam tribrachyn locis omnibus, præter nouissimum: dactylum & anapæstum locis tantùm imparibus. unde est, *Geminæ gigas substantiæ.* Cæterorum rara habes exempla. Hactenus Beda. Ad hoc genus pertinent hymni Hilarij, Gregorij, Fortunati, Damasi, & multorum aliorum. nullũ enim genus in usu Ecclesiastico fuit frequentius. Eodem scripsit libros Excellentium Alphius Auitus: & nos libros multos Hymnorum atq; Carminum.

Iambicus dimeter catalectus Anacreonteus, primo loco habet uel iambum, uel spondeum, uel anapæstum: secundo iambum solum: tertio iambũ uel spondeum, cum syllaba superflua. qualis ille

Pr. Cath. 6. *Ades pater supreme.*
Prosp. ad Vxor. *Age iam precor mearum.*

2. Iambicus trimeter acatalectus Archilochius, locis paribus iambũ, & aliquoties anapæstum admittit: imparibus, iambum, spondeum, anapæstum, tribrachyn, & in ultimo etiam pyrrhichium.

Præf. Psych. *Senex fidelis, prima credendi uia est.*
Cath. 7. *O' Nazarene, dux Bethlem, uerbum patris.*
Steph. 10. *Romane, Christi fortis assertor Dei.* B.
Præf. Ham. *Fratres ephebi, fossor & pastor, duo.*
Auct. incerti: *O' uir beatus, cui remissa iniquitas.*

Huic accinitur iambicus dimeter, ut in Præfatione Apoth.
Est uera secta, te magister consulo? Rectam'ne seruamus fidem?

3. Dactylicus trimeter hypercatalectus Alcmanius, conficitur tribus dactylis, & semipede. cuius generis sunt,

Cath. 3. *O' crucifer bone, lucisator.*
Steph. 3. *Germine nobilis Eulalia.*
Dam. Hym. *Martyris ecce dies Agathæ.*

4. Dactylicus tetrameter catalectus. Huius species duas inuenio. Prima constat spondeo, baccheo, duobus dactylis: ut apud Prudentium

Steph. 14. *Agnes sepulchrum est Romulea in domo.*

Altera, cuius & Beda meminit, constat spondeo, duobus dactylis, spondeo: quo usus est Ambrosius in precatione pluuiæ, & postulatione serenitatis, cuius carminis idem fragmenta citat, quorum initia sunt:
Squallent arua soli puluere multo, Obduxere polum nubila cœli.

5. Hendecasyllabus Phalæcius, constat uno spondeo, uno dactylo, tribus trochæis.

Cath. 4. *Pastis uisceribus, ciboq; sumpto.*
Steph. 6. *Felix Tarraco Fructuose nostris.*
Auct. inc. *Cantemus Domino, Deoq; nostro.*

6. Hendeca-

A 6. Hendecasyllabus Sapphicus absoluitur trochæo, spondeo, dactylo, duobus trochæis. Pentasyllabus Adonius, qui accinitur, dactylo & spõdeo.

Cath. 8. *Christe seruorum regimen tuorum.*
Steph. 4. *Bis nouem noster populus sub uno.*
Gregorius: *Nocte surgentes uigilemus omnes.*
Ecce iam noctis tenuatur umbra.
Auct. inc. *Nuncium uobis fero de supernis.*
Quod chorus uatum uenerandus olim.
Vita sanctorum decus angelorum.

7. Anapæsticus trimeter hypercatalectus Parthenius, constat anapęstis tribus, & syllaba indifferente. Prudentius tamen promiscuè duabus sedibus prioribus, modò anapæsto, modò spondeo utitur: tertio uerò peculiariter anapæsto.

Cath. 10. *Deus ignee fons animarum.*

8. Choriambicus trimeter acatalectus Glyconius, constat spondeo, choriambo, & pyrrhichio seu iambo.

Steph. 7. *Insignem meritis uirum.*
Præf. c. Sym. 2. *Simon quem uocitant Petrum.*

9. Choriambicus tetrameter acatalectus Asclepiadeus, constat spondeo, duobus choriambis, pyrrhichio.

Cath. 5. *Inuentor rutili dux bone luminis.*
Præf. c. Sym. 1. *Paulus præco Dei, qui fera gentium.*
Auct. inc. *Aetatis spacium lustra nouem mihi.*

B His duabus speciebus accinit etiam choriambicum pentametrum Callimacheum, in præfat. Cath. *Per quinquennia iam decem,*
Ni fallor, fuimus, septimus insuper *Annum cardo rotat, dum fruimur sole uolubili.*

Secundæ speciei post tertiam strophen accinitur species prima. Auctor incertus hymni de ascensione Christi:
Festum nunc celebre magnaq; gaudia, &c. *Cœlorum pius arbiter.*

Hactenus περὶ τῶν πρωτοτύπων, ἢ ἀρχεγόνων, quàm breuissimè potuit, diximus.

10. Archilocheus primùm ex tetrametro bucolico, hoc est, quatuor pedibus heroici hexametri: deinde ex dimetro trochaico brachycatalecto, hoc est, è tribus trochæis compositus est.

Pr. Steph. 13. *Punica terra tulit, quo splendeat omne, quidquid usquam est.*

11. Hipponactius, primùm è iambico monometro hypercatalecto, deinde ex trochaico dimetro brachycatalecto. Hunc superiori generi accinit Prudentius Steph. 12. *Plus solito coeunt ad gaudia, dic amice quid sit,*
Romam per omnem cursitant, ouantq;. Eundem præponit dimetro trochaico, in conclusione suorum operum:
Pius, fidelis, innocens, pudicus, *Dona conscientiæ.*

12. Trochaicus octonarius catalectus Archilocheus, parib. locis scanditur trochæo, spõdeo, rarius anapæsto: imparibus trochæo, excepto colo, in quo spondeũ quoq; admittit. Vltima syllaba abundãs (sicuti ubiq;) cõmunis est.

Cath. 9. *Da puer plectrum, choreis ut canam fidelibus.*
Steph. 1. *Scripta sunt cœlo duorum martyrum uocabula.*
Fortunat. *Pange lingua gloriosi prælium certaminis.*

Currit hoc carmen (inquit Beda) alternis uersiculis ita, ut prior habeat pedes quatuor, posterior pedes tres & syllabam. Cuius exemplum totus est ille Hymnus ameter pulcherrimus, *Hymnum dicat turba fratrum* A
Hymnum cantus personet: Christo regi concinentes, Laudes demus debitas.
Iuxta hanc opinionem Bedæ prior uersus est dimeter acatalectus, alter dimeter catalectus, uterq; trochaicus: quomodo etiam Sichardus Prudentianos distinxit, in editione Basiliensi. Sed si ueram rationem ineas, uersus è duobus colis est compositus, ut eos coniunxit in editione Veneta Aldus, in Lipsiensi Bornerus: quibuscum ego sentio.

13. Dactylicus commaticus est (ut hoc inusitatum antiquis genus subiungam) qui constat è tribus commatis: quorũ priora duo, singula habent dactylos duos: ultimum comma, dactylum & spondeum. quales sunt:
O' sacer & pius, ô ter & amplius, ille beatus, Cui sua pars Deus: ô miser & reus, hac uiduatus.
Hi etiam, ut superiores, diuidi possent per commata singula: ut,
Quid retro ceditis, Illaq; spernitis Imima dona?
Manna relinquitis, Atq; recurritis Ad Pharaona.
Hoc genus nulli ueterum, quòd scio, in usu fuit: sed usurparunt recentiores quidam, ingeniose quidem satis, si iudicio non caruissent: ut Hildebertus Lauerdinus, in laudibus Mariæ Ægyptiacæ: Bernardus Cluniacensis, in libro de Contemptu mundi, cuius uersus modò citati sunt: Vuichardus Lugdunensis in Satyra.

Carnulentus, carni seruiens & deditus. Idem Steph.
O' carnulenta nationum pectora.

CARTHAGINIENSES Martyres trecẽti celebrantur, qui hortante Cypriano episcopo uitam profuderunt: & in fossam calcariam ardentem, ne idolis litarent, summa animorum alacritate insiluerunt. Locus Carthagine nomen à massa candida aliquot seculis retinuit. Pr. Steph. hymno 13. B

CARTHAGO, urbs Africæ & Hispaniæ: unde Afra Carthago, ad alterius differentiam dixit Pr. Steph. Exponitur autem noua ciuitas, seu Neapolis, teste Seruio. Ab alijs, aula seu sedes domini.

CASSIANVS, patria Brixiensis, ut aliqui uolunt, ludimagister Forocornelianus factus, à ducentis pueris discipulis transfoditur stylis & graphijs. Pr. Steph. hymno 9. *Omnia membra manus pariter fixere ducentæ.*
Ita enim scripsimus illũ uersum è manuscripto: cui aptè respondet sequens, *Totidemq; guttæ uulnerum stillant simul.* Eodem modo à suis discipulis interfectus est Ioannes quidam Scotus, tempore Caroli 2. Imp. Natalis Venetus historiam utriusq; Casʃiani confundit.

CASSIANVS Mauritanus, in examinandis Christianis functus exceptoris officio, tandem & ipse pro Christo obijt: natus è regione Tingitana. mentio eius apud Prud. Steph. hymno quarto.

Cataclysmus, κατακλυσμὸς, diluuium. Tert. 4.
In cataclysmo enecans pariter cum prole parentes. Dixerunt philosophi, hyemem aliquando per cataclysmum futuram, æstatem per ecpyrosin. quod de Ecclesiæ doctrina cùm audiuissent, non intellexerunt.

Catamitus, serui turpissimi & execrandi nomen. Pr. de Ioue:
Compressu immũdo miserũ afficiens catamitũ. id Poeta optimus nominat uidelicet,
— Rapti

A —*Rapti Ganymedis honores.* Hic est ille sensus peruersus, hæc illa cupiditas ignominiosa, hoc illud desiderium impurum, de quo Romanis loquitur D. Apostolus: ἡ ἀτιμίαι τῆς παιδείας. Nomē etiam ipsum ἀπὸ τῦ μιδῦ, per ablationem literæ factum uidetur. nam latinè concubinus dicitur.

Cataracta, *καταῤῥάκτης*, est uehemens aquæ decursio: qualem Anienis, Rheni, & quorundam torrentium in Alpibus uidimus, cùm de altis montibus in planum fluuij præcipitantur. Prosp.c.Ing.
Candida sunt, & scripta manent, quæ de cataractis
Aeterni fontis fluxere, undante meatu. Aquæ ubi è cataractis, aut è charadris colliguntur, is locus, μισγάγκεια dicitur.

Catastæ erant seruiles carceres, ἀπὸ τῦ καταστάσεως, ab exponēdo dicti, quòd in ijs uenalia producerentur mancipia. Accipiuntur aut pro uinculis & nexibus. Pr.Steph. *Vltro è catasta iudicem Compellat.*——
Aut pro tortorum instrumentis. Idem: *Emitto uocem de catasta celsior.*
Interdum ignitæ & candentes adhibitæ ad doloris magnitudinē sunt. Ibid.
Verberum post uim crepantum, post catastas igneas. Quamuis hoc loco Nebrissensi uidetur ligneas, non igneas, legendum.

Catholicon, *καθολικόν*, ab uniuersis receptum & approbatum: ut catholica fides, catholica Ecclesia. Pr. *Catholicam discutiat fidem.* Idem:
Munere ditatum catholicæ fidei.

Catechumeni, *κατηχούμενοι*, religionis initijs & elementis imbuti, necdum planè initiati. Fort.lib.10. —*Cùm extincto catechumenus ore iaceret.*
Idem 1.de D. Martino: *Tetradius pariter catechumenus esse meretur.*

B Catus, uox antiqua, peritus & callidus. Pr.Sym.2.
Orator catus instigat, ceu classica belli Clangeret.—— Sedul.1.
——*Nil tradere docti, Sed tantùm certare cati.*——

Caumata, *καύματα*, æstus ignis. Drep.Hymn.
Tum fontis gelido moderantes caumata potu.

Causa, *μεταληπτικῶς* ualetudinem malam & morbum significat. Vnde irrigare causas, pro morbos tollere. Pr.Steph.
Supplicum causas petitis quæ medelis irrigant. Causarij milites, propter morbum missi, ut Nebrissensis: uel propter aliam necessitatem. unde Causaria missio est (ut ait Martianus Iureconsultus) cùm quis uitio animi uel corporis, minus idoneus militiæ renunciatur.

Cauter, *καυτήρ*, instrumentum chirurgicū, quo corrupta hulcera adurunt. Pr.Steph. *Credas cremari stridulis cauteribus.* Accipitur pro stilo ferreo. Ibid.
Aruina posthinc igneum Impressa cauterem luuit, Vis unde roris fumidi
In membra sensim liquitur.
Tormenti genus, aruina liquente corpora conspergere.

Cedò, prima breui, modò dic. Pr.Steph. *Ergo ipsa mater adsit, exclamat, cedò.*
Modò da. Ibid. *Hoc iam quod superest, cedò Pro te Christe Deus mori.*

Celeusma, *κέλευσμα*, uox nautarum inuicem sese hortantium. Fort. de D. Martino lib.4. *Atq; petens portum uada complet nauta celeusma.*
Ponit autem genere fœminino, ut pascha.

CELSVS, puer nobilis, & indole uirtutis eximia, Pneumatij & Fidelis filius, anno ætatis octauo moritur, & à Paulino episcopo Nolano, gētile suo, celebratur.

celebratur. Celsi frater ętatis die octauo mortuus fuerat, cuius nomen idem A
non apprimit, sed in urbe Complutensi sepultum scribit.

Cementa, lapides uiles, quibus supplemēti loco utuntur fabri. Pr. Apoth.
Artificis quia dextra solubilis illud Cemento struxit.—— Alc. 4.
Irrita conscensis cementa inferret in altum Nubibus.——
Vterq; locus hactenus corruptus fuit. Ædificia autem omnia aut cemento fiunt, aut lapide coctili, aut quadrato natiuo.

Centifidus, in partes centum fissus. Pr. Sym. 2. ——*Qui morte sinister Centifidum confundit iter.*——

Centuplicatus, id est centuplex. Ibid. *Talis nostrorum solertia centuplicatos Agrorum reddit fructus.*——

Cera & ære numerari, est nobilē esse: quia tabulis ceratis, aut signis æneis, aut (ut Cicero ait pro Archia) laudibus marmoratis antiquitatem generis declarabant. Pr. Sym. 1. *Annales proprio signarent nomine chartas, Atq; inter ueteres cera numerentur, & ære.*

Cerasta, κεράστης, serpens cristæ cornutæ. Idem Ham.
Virides allambunt ora cerastæ. Alc. 5. *Primus adhuc mordax absorbuit ora cerasta.*

Ceraunia gemma, κεραυνός, alio nomine asterias, ἀστεριάς, sideris fulgorem rapit: à Ceraunijs illis dicta, uel Carmaniæ uel Epiri montibus. Plinius colore ait candidā, Prudentius fuluam. Psych. *Si fratris galeam fuluis radiare ceraunis Germanus uidit commilito.*——

CERDO Romæ dogma noxiū sparsit, quod postea renouauit Marcion. Tert. 3. *Cum uestri sceleris socio præcursor & auctor* Aduēnit Romam Cerdo.——

Cereis in sacris uti, antiqua consuetudo est. Pr. Steph. *Auroq; nocturnis sacris* B
Astare fixos cereos. Vnde nocte accensos, non die, intelligas.

Cernere, pro discernere & separare. Tert. 4. ——*Hœdos Abs ouibus cerni, stantes in parte sinistra.*

Cerussa & minium, duo sunt præcipua mulierum pigmenta, quæ Victor ponit libro ad Salmonem: illo facies rubicūda, altero candida efficitur. Plautus uocat offutias, Victor uenena. Cerussam, ψιμύθιον Græci: minium, purpurissam idem Plautus à colore appellat.

Ceruicula, parua ceruix. Pr. Steph. *Dum ferit ceruiculam Percussor ense.*

Cetus, ceti, κῆτος, pro grandi pisce marino, apud Sedulium. Cete, τὰ κήτη, apud Alcimum & Victorem.

Charasso, χαράσσω, lacerando imprimo, aut (ut alibi Prudentius) exaro. Steph. *Charassat ambas ungulis scribentibus Genas, cruentis & secat faciem notis.* Vtitur uerbi huius participio Gregorius Turonensis lib. 9. Hist. Vasa per domos diuersorum, signis nescio quibus charassata sunt: quæ res nullo unquā modo aut eradi potuit, aut deleri.

Charisma, χάρισμα, munus gratuitum. Pr. Steph.
Si lutcum facili charismate pectus Expiasti.—— Idem Sym. 2.
——*Ne pectoris æstus Flagret, & effœtis urat charismata uenis.*
primam produxit licenter, ut & Fort. 4. de diuo Martino,
——*Aegyptius hæc ait unus, Quin & dum Christi charismata senserat.*——

Charybdis est aquæ uorago in litore Siculo, iuxta Zanclen, ut Ouidius: circa Messanam, ut interpres Lycophronis. in ea uortices pelagi desidentis naues

A naues absorbent. Alc.4. hæreseon charybdim nominat, quæ homines imprudentes allidit, & pertinaces absorbet. nam de Ecclesię hostibus agens canit: *Hæreseon uesana furens exinde, Charybdis*
Concutit, & Graium sapientia stulta sophorum.

Chasma, χάσμα, terræ uorago. Alc.3. *Hœdis disparibus diuersa in parte locatis,*
Chasmate diuisa medio. — Respexit ad locum Lucæ 16. cap. de diuite comessatore. Chasmata sunt, aut discessus cœli. Virg.
— *Video medium discedere cœlum.* Aut sunt hiatus terræ. Idem:
— *Quæ nunc satis ima dehiscat* *Terra mihi.* — Talem cœli discessum uidimus, nocte tota durantem, III. Id. Martij, M.D.LXII. Hiatus autem terræ factus est ingens in Turingis, prope Ienam, M.D.LVII. Et antiqui cernuntur multi in agro Northusano & Chaluesritano.

CHELEDONIVS, miles Cæsarianus, martyr Calagurritanus, Prudentio Steph. hymno quarto: in quo Prudentius queritur de monumentis ueterũ, à tyrannis & gentilibus odio religionis abolitis.

Chelydrus, χέλυδρος, natrix. Idem Sym.1. *Virides discindunt ore chelydros.* de Mænadibus & Bacchis. Sedul.3. *Ille chelydrus adest, nigri qui uelle ueneni*
Liuidus humano gaudet pinguescere tabo.

Chelys, χέλυς, instrumentum Musicum. Pr. Apoth.
Quidquid casta chelys, quidquid testudo resultat. Quæ hic disiungit, alij unum esse instrumentum sentiunt. Alij chelym interpretantur tympanum.

Chirographum, χειρόγραφον, manu nostra scriptum. Idem Steph.
Sit satis, quòd capta primo *Vita sub chirographo.*

B Chirurgus, χειρουργός, qui manu facit medicinam, secãdo, urendo, ligando. Ibid. *Putate ferrum triste chirurgos meis* *Inferre costis.*

Chlamys, χλαμύς, uestis militaris, diuersa à pallio, quę minus longa & ampla fuit. Fort. de descensu Christi ad inferos:
Sputa, flagella, chlamys, fel, acetum, lancea, claui. Tali enim ueste induerunt Christum milites in prætorio, ut est apud Matthæum, qui nominat χλαμύδα κοκκίνην. nam Ioannes generis nomine utitur, inquiens: τὸ ἱμάτιον πορφυροῦν.

Chorus, χορὸς multitudo hominum in aliqua solenni frequentia. Tert.3.
Hi uates Domini, quorum chorus usq; canentum.

Chrisma, χρίσμα, unctio quælibet. Auctor inc. in Bebiano:
Et duale sacrum libans, & chrismate fragrans. Aliàs unctio, qua Christiani designabantur, qui baptizati erant. Pr. Cath. *Rorem subisse sanctum*
Te chrysmate innouatum. Et Apoth. — *Ec quis alumnus*
Chrismatis, inscripto signaret tempora signo.

Christus pendens in cruce, percussus est à lictore. ut Alc.1.
In latus extensi defixit missile lictor. Ioannes, qui solus facti meminit, tanquam testis oculatus, εἷς τῶν στρατιωτῶν, scribit. nec aliter Tertul.5.
Exanimum telo miles latus hausit aperto. Et, τὴν πλευρὰν ἔνυξε, latus fixit, idẽ Euangelista inquit, ubi interpres Latinus uerbo alio utitur.

CHRISTIANI homines uarijs tormentis, & modis innumeris olim discruciati, laniati, & extincti sunt. Alij in aere suspensi perierunt, alij aquis immersi sunt, alij rogis impositi, alij terræ infossi. nam elementa quæ ad uitam alijs mortalibus data sunt, seruis Christi ad pœnam fuerunt reseruata: ut

quidam ex antiquis ait. Sublati sunt fustuario,gladijs,lapidatione,iaculis, A
eculeo,cruce,grabbato.Item rhamnis palmisq; aculeatis puncti, tibijs diuaricatis robori inclusi, fidiculis torti, unco tracti, ungulis lacerati, percussi plumbatis,stilis fossi,uirgis cæsi,infusis in corpora metallis liquidis excarnificati, truncati membris, alligati armentis siluestribus, dissecti uiuentes, sartagine cocti,oleo frixi,prunis ustulati,craticulis assati,lentis flammis absumpti.Aruina aut oleo defluente,substratis testis,impressis laminis excruciati,laqueis aut loris distenti, contis palisq; affixi, corio & cute denudati, membratim aut articulatim soluti,uisceribus & intestinis exenterati, faculis & pice tentati,sellis candentibus impositi,molaribus contusi, catapultis traiecti,tabi & putredini uulnerum reseruati, rotis fracti, nouaculis discissi, carpti forpicibus,præcipitati de scopulis, arboribus dissilientibus alligati, uentis & fluctibus marinis commissi,feris immanibus expositi,in loca sola deportati,inedia & fame sublati, nudi & algentes in uias publicas proiecti, in excremẽtis proprijs necati,ad metalla damnati, scrobibus lethalibus immissi,in latumijs consumpti,canibus & alitibus obiecti, in fornaces igneas aut calcarias intrusi. Lanistarum & seruorum furori, piratarum & mangonum auariciæ,lenonum & militum libidini, lictorum & carnificum crudelitati traditi:deniq; nullo non contumeliæ,nequiciæ,iniuriarum,tormentorum genere diuexati. Præterea curam, ut ait Lactantius, tantopere tortis adhibuerunt,ut ad alios cruciatus membra renouarẽtur,& repararetur nouus ad pœnam sanguis.Harum pœnarum aliæ à Prudentio,Victorino & Fortunato:aliæ ab alijs auctoribus Ecclesiasticis referuntur.ut omittã eas, quas sine pudore referre,sine horrore cogitare nõ possumus, neq; recensere propter multitudinem omnes ualemus. B

Chryseus,χρύσεος,aureus. Auct.inc.*Bracteas regi chryseas tulere.*

Cicuta homini & quadrupedibus uenenum,capellæ remediũ.Pr.Ham.
Noxius in teneris sapor æstuat ecce frutetis,
Cùm primum innocuas tulerit natura cicutas. Vide Rhododaphne.

Ciere,concitare. Idem Sym.2.*Cogit ad arma uiros,lituus ciet,urget in hostem.*
Item nominare.Iuuenc.1.*Qui fatui miseri' ue cient sub nomine fratrem.*

Cilicum,pro ciliciorum. Alc.4.*Mollibus abiectis,cilicum dant tegmina setæ.*

Cinisculus,cinis paruus. Pr.Cath.*Fueritq; cinisculus arens.*

Cinnamus,frutex odoris suauissimi.Dracont.Hex.
Cinnamon interior profert Phœnicia tellus, *Solis amica nimis.* —— Tert.6.
Hic & odoriferis nascuntur cinnama uirgis. Fort.7.
Cinnama,caltha,crocus,uiolæ,rosa,lilia cedunt.

Cippus Deucalioneus,pro statua lapidea,deo alicui erecta.Idem Apoth.
—— *Vnus* *De grege thurifico uenerator,Deucalionum*
Deuotus cippo,ficulni & stipitis unctor.

Circes,itis,propriè circulus, quo dolia & uasa circundantur: pro quouis circulo. Vict.lib.1. —— *Qua circite uasto*
Contigit ethereum deducto hinc nomine cœlum. Et 2.
Vndiq; littoribus summo se circite iungit *Fluctus.* ——

Circinio pro circumago,& quasi circino designo. Alc.5.
Principiò in cunctis orbis quos circinat, *Mensibus.* ——

Circinus

A Circinus instrumentũ, quo fit circes aut circulus, κατὰ μετωνυμίαν pro circulo. Idem 4. *Interea immensum uertebat circinus annum.*

Circuli solis reciprocati, pro cursu solis se uertente, & iterũ iterumq; recurrente. Pr. Steph. *Per solis ignes iuro, qui nostros dies*
Reciprocatis administrat circulis.

Circumscribens, pro deceptore aut falsario. Alc. 4.
Sic circumscribens illuso simplice gaudet.

Circus fuit locus Romę, theatri instar ad latus montis Palatini extensus, ea parte qua Auentinum spectat: in eo equorum decursiones, uenationes, & alia spectacula multa ad plebis delectationem exhibebantur. Pr. Ham.
Nec equum uesanis feruidi circi Auctorem leuitatis habet.—

Citharista, κιθαριστής, qui cithara canit. Paul.
Nicete, Psallet alternis citharista toto Aequore Dauid.—

CLAVDIANVS MAMERTVS (ita enim in manuscripto) Viennensis ecclesiæ (ut Gennadius) presbyter, uir & ad loquendum artifex, & ad disputandum subtilis. Vixit circa annum CCCCXC imperante Zenone. Eius libri de statu animæ, primùm è Veterocellensi bibliotheca editi sunt, à Michaele Galliculo. Carmen contra poetas uanos, est Parisijs impressum, sed ibidem non addito auctoris nomine. Claudianum autem poetam, cui Arcadius & Honorius Impp. statuam posuerunt in foro Romano, ab hoc fuisse diuersum, nulli potest esse dubium: eundem Christianum fuisse, affirmant Christophorus Landinus, & Ioannes Camers. Hic in suum errorem traxit Andream quoq; Asulanum Venetum: nam carmẽ de Saluatore, quod Claudiani scriptis adiecit, non Claudiani est, sed Damasi, cui nos in libro antiquissimo inuenimus inscriptum. Claudianum hunc fuisse hostem Christiani nominis, etiam cum peruicacia, ex diuo Augustino & Orosio constat.

B

Clepere, à Græco factum, quod est κλέπτειν. Idem Psych.
Quod rapere & clepere est, auideq; abscondere parta.

Clinicus, κλινικὸς, ἀπὸ τῆς κλίνης, Deus lecticarius, qui credebatur morituris assidere. Idem Apoth. —*Quamuis promittere & ipsi*
Gallinam soleant, aut gallum, clinicus ut se
Dignetur præstare Deus morientibus æquum. Vide Baal.

Cloacina, cloacarum & omnis immundiciæ dea. Pr. Ham. Eam sacrauit Tatius, Romuli consors, teste D. Augustino 4. de Ciuitate Dei. Cloacina autem à cloacis, ut Lactantius: Plinius, à cluere, scribit dictam Cluacinam: & cluere, interpretatur purgare.

Cluere interpretor pollere: quamuis aliter Hermolaus Barbarus, aliter Baptista Pius, aliter Antonius Nebrissensis exponit. nam Nonium & Plinium apud ueteres sponte omitto. Alc. 2. —*Pars magna retentat*
Vim propriam, summaq; cluit uirtute nocendi. Pr. Cath.
Dexter in parentis arce qui cluis uirtutibus. Idem Sym. 1.
—*Prædiuite cultu Illustrata cluis.*— Hactenus lectio contaminata fuit, in sequentibus rectè habuit. Ibid.
—*Hæc pulcherrima nostræ Arma cluant patriæ.*— Idem Sym. 2.
—*Quis gloria fortibus aucta Sic cluat.*— Alij deriuandum censent ἀπὸ τοῦ κλύειν, alij ἀπὸ τοῦ κλύζω, alij à nomine κλέος, qui interpretantur splendere.

Hanc diuersitatem interpretationis & originis peperit, ut opinor, uocabuli raritas. A

Coæqualis, non solùm tempore & ætate, uerùm etiam statu & dignitate. Tert.6. *Pauperibus mixtus coæqualis in agmine diues.*

Cocytia iura, pro irreuocabilibus: qualia sunt inferni iura. Pr.Sym.1.
—— Cocythia lethi Iura resignasse.——

Cœlum, quòd omnia cœlet ac tegat, auctore Vict.1.
Nixa superfudit rebus, quas circite uasto Contegit æthereum, deducto hinc nomine, cœlum.
Vel κοῖλον, cœlum, quasi concauum & conuexum.

Cœptum, pro initio. Help. de Christo: *Tam cœpto, quàm fine carens.*

Cohospes, qui unà hospitatur. Paulin. Cyth.
Huius cohospes mente Paulinus pia, In urbe seruabat domum.

Colaphus, κόλαφος, alapa. Sunt autem colaphi, uerbera pugnis infracta, uel incussa. Sedul.4. *—— Non denique passim*
Vel colaphis pulsare caput, uel cedere palmis. His percussionibus, quæ manibus fiebant, addunt Matthæus & Marcus etiam ῥαπίσματα, hoc est fustuaria, quæ bacillis aut scipionibus inferebantur.

Collina porta Romæ, quæ & Quirinalis, & Agonia, ad quam Hannibal accessit post pugnam Cannensem. Pr.Sym.2.
Affirmentque Libyn, Collinæ à cardine portæ, Hannibalem Iouis imperio Martisque repulsum.

COLVMBANVS, ex insula Hibernia, Abbas in Gallia floruit, & in Italia cœnobium Bobiense in iugis Apennini instaurauit, quod Theolinda Langobardica extruxerat. Eius extat epistola ad Hunaldum, de reprehensione auariciæ, ex antiquo exemplari à nobis edita. B.

COLVMBANVS natione Scotus, Luxouiensis abbas, à Brunhilde regina Burgundionũ, eo quòd eam de pessimis operibus suis ac maleficijs zelo Dei argueret, tanquam Elias iustus à Iezabele grauem persecutionem tulit: monasterium mutare, ac in Italiam ad locum qui Bobium dicitur, transire, ibique usque ad diem obitus sui manere compellitur. Huius discipuli, clarissimi regni Christi ciues fuere: Leodigarius, qui postmodum Antisiodorensem regens Ecclesiam, martyrio coronatur: Romaricus, qui in monte, qui ex nomine suo mons Romarici dicitur, nobile fundauit cœnobium: Gallus, qui in Sueuia, in territorio Cõstãtiensi residens, egregiam ex nomine suo, quæ multis honoribus atque diuitijs modò locupletata cernitur, tenet Ecclesiam. Hæc Otho Frisingensis.

Columbæ periphrasis. Sedul.2. *— Per uolucrem quæ felle caret.* Iuuenc.2. *Simplicitate tamen puras superate columbas.* ita in manuscripto, nec aliter citat Rauisius.

Columnaris lux, quam columna cœlitùs præbuit exercitui Israelitico per deserta ambulanti. Pr.Ham. *—— Mediasque tenebras*
Luce columnari scindens exercitus.——

Colymbus, κόλυμβος, natatus, uel locus natationi aptus. Idem Steph.
Nunc preciosa ruit per marmora, lubricatque cliuum, Donec uirenti fluctuet colymbo.

Comitor, cum datiuo, more Græco, ἐπομαί σοι. Iuuenc.4.
Et sponso tantum comitatur factio prudens. pro, sponsum comitatur.

Como, comere, id est ornare: pro quo antiqui, comare. Pr.Steph.

Hoc

A *Hoc est monile Ecclesiæ, His illa gemmis comitur.* Idem Cath.
Sed decens uultus, capitisq; pexum Comit honorem.

Comparatiuo additum eiusdem significationis aduerbium. Arat.lib.1. *— Magis qua rectius hora Prodiret iam trina fides. —* Ita *μᾶλλον περισσότερον*, magis abundantius, apud Marc.euang.cap.7.

Comperpetuus, *συνυπάρχων*, simul perpetuus. Pr.Apoth.
Et comperpetuum patris, retro sed patre natum.

Compleo cum genitiuo, *τῦ ἰχθυισμῦ*. Iuuenc.4.
— Sinus cophinorum fragminis implent. Et 3. *Complentur mensæ, mixtæ sine nomine plebis.* In editione Rotomagensi locus uterq; mutatus est.

Complices, socij facinorum. Pr.Steph. *— Perdere Puerum ac magistrum, complices sectæ impiæ.*

Compugnans, quod inter se distat, & contrarium est. Prosp.c.Ing.
Nec tamen hæc inter tam compugnantia, quisquam Arguit auctorem.

Conchæ marinæ, aut sunt crispæ: aut sunt (ut in Sodoma Cypr.) *duplici compagine clausæ.* Binas concharum differentias duabus speciebus complectitur. Etenim cõchæ omnes aut sunt *δίθυροι*, biualuæ, quæ dissolui possunt: aut sunt *μονόθυροι*, integræ, quarum testa non diuiditur. Eædem aut sunt planæ, aut asperæ: harũ plurima & diuersa genera Plinius libro nono recensuit.

Condignus, pro dignus. Paul.in Ioanne: *Obsequiò condigna Dei. —* Et,
Ergo ad condignas tanto pro munere grates.

Confieri, antiquum. Pr.Apoth. *— Iusserat ut lux Confieret, facta est ut iusserat.*

B Congregatim, confertim, densis agminibus. Pr.Cath.
Cursant per ampla congregatim mœnia Plebs & senatus. —

Congrege nexu, pro concordi & unanimi uinculo. Idem Sym.2.
Iam mundus te Christe capit, quem congrege nexu Pax & Roma tenent. —

Conspicabilis, pro conspiciendo. Idem Steph.
Coràm refulsit ore conspicabili.

CONSTANTINVM Magnum fore Imp. & paganismi euersorem, in suo martyrio prædicit D.Laurentius: *Video futurum principem Quandoq;, qui seruos Dei Tetris sacrorum sordibus Seruire Romam non sinat.* A' Prudentio dicitur parens patriæ, & orbis moderator. Romæ gentilium templa edicto euertit, Apostolorum Dd. Petri & Pauli magnificentissimè extruxit. *Regia pompa loci est, princeps bonus has sacrauit ædes.* Sacerdotibus amplissimos redditus constituit. *Munera sacriculis, summos impertit honores Dux bonus.* Ad Christianam fidem ui neminem compulit: qui sponte eam sequerentur, coluit: ut ad Sym. 1. idem testatur. In carmine auctoris incerti, De laudibus Domini, eius fit honorifica atq; præclara mentio. Constantinum porrò distribuisse frumentum in uiduarum pauperumq; alimenta, è diuo Athanasio constat.

CONSTANTINI filij fuerunt Constantius & Constans, boni patris partus dissimilimi. Pr.Sym.2. *Armorum dominos, uernantes flore iuuentæ, Inter castra patris genitos, sub imagine auita Edoctos. —* Constantius cæsus, & in flumen proiectus est: Constãs cum domo, in quam fugerat, crematus: interitu ipsorũ nemo doluit. Auctor incertus de Laudib.

Domini,ita canit de patre & filijs,quasi præsagio quodam: A

Hoc melius fœtu terris nihil antè dedisti,
Nec dabis:exæquent utinam sua pignora patrem.

Contamen,pro re contaminata,uox Tertulliana est.lib.1.
*Fœmineos usus uulgi contamine mixtos.*Lib.4.
*Qui uerè mundat plebem contamine plenam.*id est,spurcicia & contagione:ita alibi.

Contracta morbo,ut Lucas euangelista,συγκύπτουσα, incuruata, uel (ut uetus interpres) inclinata.Erasmus Sedulium secutus,uertit contracta:quam uocem recentior quidam suggillat, tanquam minus significantem. Sed & Erasmus sentētiam assequitur,& morbi genus ἰσχιοβότανον eruditè circumscribit Sedulius lib.4. —*Morbo contracta ut tasto,* *Non senio.*—Item,
—*Incurua caducis* *Vultibus,& solam despectans cernua terram.*

Conuallare,comitatu cingere,& quasi agmine circumdare.Tert.6.
Conuallantq; Deum cum maiestate superna.

Copertus,pro coopertus,τῷ συνήθει,usitata Tertulliano.ut:
Gentes errore copertæ.&,*Hastæ mucrone coperto.*&,*Fluctuq; fretoq; copertis.*
Eâdem etiam figura in præteritis utitur.ut,
Peccati uotum uiolenta morte coperuit. Et,
In cœlos tulit,atq; aditus spe diues aperuit.

Cophinus,κόφινος,uas uimineum,ad usus rusticos factum.Alc.5.
Oppressos cophinis humeros,attritaq; colla. Sedulius uertit corbem:
Implentur minimo micarum fragmine corbes *Bisseni.*—

Cornua mensæ,pro extremis partibus dixit nouè Iuuenc.3.
Cornibus in summis deuitet ponere membra, *Quisq; sapit.*— Ibid. B
*Turpiter eximio cogetur cedere cornu,*τῇ πρωτοκλισίᾳ,ut Lucas: & ut Iuuenc. lib. sequenti,accubitu primo,hoc est,sede & loco honoratiore.

Corona,pro martyrio:coronati,pro martyribus. Vnde librū περὶ στεφάνων, de Coronis inscripsit Prudentius,in quo laudat uirorum & puellarum constantissimam fidem ac patientiam. Hanc coronam certantium,D.Paulus nominat τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον: D. Petrus, τῆς δόξης στέφανον τὸν ἀμαράντινον. Prosp.cont.Ing. —*Creansq;*
De meritis merita,& cumulans tua dona coronis.

Corporalis,pro corporeo.Pr.Steph. *Si mors habenda huiusmodi est,*
Quæ corporali ergastulo *Mentem resoluit.*

Corrigia,calceamenti est lorum,seu solea,ὁ ἱμὰς τῶν ὑποδημάτων, ut Euangelistę omnes:excepto Matthæo,qui tantùm nominat ὑποδήματα.Iuuenc.1.
Cuius uincla pedum non sum contingere dignus. Arat.1.
Quæ ligat excelsas humilis corrigia plantas.

Cortina fuit uasis sacri genus,uel adytum templi secretius.Pr.Apoth.
Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra,
Non tripodas cortina regit.—

Corus, κόρος, mensura Ebraica omnium capacissima, secundum Iosephū lib.15.Antiq.decem medimnos Atticos capiens: hundert scheffel mensuræ nostratis. Septuaginta id uocabulum retinent,scribētes in historia Regia,diebus singulis Solomonem insumpsisse σεμιδάλεως κόρους τριάκοντα. Pr.Apoth.
Lasciuire coris similaginis,azymon esse.

Coruum

A Coruum ex arca emissum à Noe, & non reuersum, scribunt Sedul.1. Arat. 1. Vict.2. Annotauit Nebrissensis, errorem esse ignorationis linguæ, & Sedulium suo tempore codicem habuisse non castigatum. Scribi enim, Egrediebatur & reuertebatur, uidelicet nō habens ubi cōsisteret. Laudanda Nebrissensis, uiri optimi, diligentia, qui linguā intellexit: idem tamen phrasim non discussit. Sensus enim est, ut uir linguæ peritissimus explicauit, Coruū hinc inde uolando, moram tam diu traxisse ad reuertēdum, donec aquæ siccarentur supra terrā: quasi diceret, nunquam ipsum ad Noe esse reuersum. Coruum ἀλληγορικῶς ad Iudæos refert Alc. lib.4. ad apostatas Arat.1. nam & Iudæi & apostatæ, in Ecclesia alti & conseruati, ex ea exciderūt, & discursando ac tumultuando, nunquam ad eius societatem placidam reuertuntur.

Crater, κρατήρ, poculum, quod è fundo angusto, ore ampliore assurgit Sedul. Ench. *Cratera in fratris sacco clàm precipit abdi.*

Creamen, pro re creante. Pr. Ham. — *Ex elementis*
Cuncta solubilibus, fluxoq; creamine constant.

Creatura, πλάσμα. Alc.2. *Quiq; creaturæ præfulsit in ordine primus.*

CREMENTIVS, martyr Cæsaraugustanus. Pr. Steph. hymno quarto.

Creta medicorum, & omnis terra medicata. Tert.6.
Et pulchra redolent munus medicabile cretæ. Tales terræ sunt, Samia, quæ oculorum medicamentis miscetur: Chia, quæ ad cutem fucandā adhibetur: Lemnia, quæ sanguinem sistit: Meletensis, quæ morsibus uenenatis medetur: Cerinthia, quæ à tritico gurguliones arcet.

Crinitos agros Prudentius nominat, quos Horatius hispidos, id est imbre nimio uel negligentia cultoris fruticosos & arborescentes. Sym.2.
B *Vnde seges latè crinitis fluctuet agris.*

Cruce signati sunt frontes Christianorum in baptismo. Pr. Cath.
— Dic triumphalem crucem,
Pange uexillum notatis quod refulget frontibus.

Vide Chrisma. De cruce cùm loquuntur poetæ Christiani, non ipsum lignum adorandum docent, non clauos, non lanceam, non coronam spineā: nam id facere, aperta εἰδωλολατρία est. Sed per crucem ἀλληγορικῶς eum significant, qui in cruce pependit, Christum. quo intellectu Cypriani carmen elegantissimum, & hymni Fortunati suauissimi sunt legendi. Neque Prudentius, cùm canit:
Crux pellit omne crimen,
Fugiunt crucem tenebræ, ipsum lignum id censuit facere: sed per metonymiam eum accipit, qui in cruce uitam pro hominibus posuit, iustus pro peccatoribus, innocens pro maleficis. De adoratione autem, cui debeatur, cui'ue exhibenda sit, extat mandatum Mosis: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. quod idem Christus Satanæ tentatori opponit, apud tres Euangelistas.

Crucem Christi Tertullianus Ταῦ literæ Græcæ comparat, de qua contra Marcionem lib.3. ita scribit: Signatos illa nota, de qua scribit Ezechiel: Dicit Dominus ad me: Pertrāsi in medio portæ, in media Hierusalem, & da signū Tau in frontibus uirorum. Ipsa est enim litera Græcorum Tau, nostra autem T, species crucis: quam portendebat futurā in frōtibus nostris apud uerā &

catholicam

catholicam Hierusalem, in qua fratres Christi, filij scilicet Dei, gloriam patri Deo referunt: & quæ sequuntur. De eâdem litera idem: A

Hoc etenim signo prædonum strauit aceruos,
Congressus populo Christi, sine milite multo
Tercenteno equite, numerus Tau littera Græca. innuens, Midianitas uictos per Christum à Gideone, figura futuræ uictoriæ de diabolo, per crucem. Eandem crucem D. Cyprianus duabus depingit similitudinibus: mali & antennę, in naui: temonis & libræ, in iugo: —— *Vno de stipite surgit,*
Et mox in geminos extendit brachia ramos, Sicut plena graues antennæ carbasa tendunt, Vel cum disiunctis iuga stant ad aratra iuuencis. Eiusdem antennę rursus meminit Tertullianus, & superaddit his omnibus similitudinem quartam, inquiés: Tauri decor eius, cornua unicornis cornua eius. Non utiq; rhinoceros destinabat ut unicornis, nec Minotaurus bicornis: sed Christus in illo significabatur, taurus ob utranq; dispositionem, alijs ferus, ut iudex: alijs mansuetus, ut saluator, cuius cornua essent crucis extrema. nam & in antenna, quæ crucis pars est, extremitates cornua uocantur: unicornis autem, media stipitis palus est. Ita ille, in allegorijs acutus & uerus, ut in reliqua oratione grauis & magnificus. Eandem crucem alia similitudine aliti uolanti confert Paulinus ad Cytherium: *Sacrum potentis explicant instar crucis,*
Suspensa pennis corpora.

Cruci apud Pœnos affixi sunt milites transfugæ, & duces proditores. Tagum regem, erecto suffixum robore, scribit Sil. Italicus: Hamilcarem alij. Caius Cæsar prædones, Seuerus calumniatoré in crucem egit, Periander Arionis Musici interfectores. Crucifixus est ipse CHRISTVS: & eodem supplicio Petrum, Andream, Simonem, Philippum apostolos affectos, proditum monumentis est, ipsis expetentibus id mortis genus, magistri sui exemplo: uel ethnicis infligentibus, maiore ludibrio. Eodem supplicij genere sublatus Xistus Ro. episcopus. Tyrannus apud Pr. Steph. B

Huic abscinde caput, crux istum tollat in auras. Pendentes in ligno (inquit Augustinus) clauis ad lignum manibus pedibusq; confixi, producta morte necabantur: non enim crucifigi hoc, erat occidi, sed diu uiuebatur in cruce: non quia longior uita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor cito finiretur. Pulchrè Lactantius in Institutionibus diuinis: Cannius ciuis Romanus (inquit) mortalis à tyranno mortali est crucifixus: at Christus Deus, à cultoribus Dei. Cannij mortem cum tota sua eloquentia M. Cicero non potuit exprimere: at crucifixum Deum deplorãt omnia mundi elementa. Immanitatem autem supplicij huius crudelis, Constantinus Magnus sustulit, & aboleuit.

Cruentifer, cruore perfusus, sanguinolentus. Tert. 6.
Atq; cruentiferis signis sacrauerit aras.

Cryptæ, *ὑπόγαια*, erant loca subterranea, in quibus conueniebant Christiani tyrannide oppressi, ut sacra ibi clàm facerent: & in quibus cæsos mortuosq; sepelirent. Extat Epistola Cornelij Papæ, qui sub Decio uixit, scripta ad Lupicinum Viennensem archiepiscopum: ex qua constat, in Cryptis congregationes fuisse sanctorum. Eam subscribam integram, quia non uulgaris est.

¶ Scias

A ❡ Scias Frater charissime, arcam Domini uento persecutionis acerrimè commoueri, & edictis Imperatorum Christianos ubiq; tormentis uarijs affi ci: nam in urbe Roma Imperator ad hoc constitutus est. Vnde neq; publicè, neq; in cryptis notioribus missas agere Christianis licet. Exhortetur itaque charitas uestra omnes credentes in Christum, ne timeant eos qui occidunt corpus: sed potius eum qui habet corpus & animam perdendi potestatem. Iam plures fratrum martyrio coronati sunt. Ora ut perficiamus cursum nostrum, nobis à Domino reuelatum. Vale frater in Domino, & saluta omnes qui nos amant in Christo.

In cryptis autem fuisse condita sanctorum corpora, adeò manifestum est, ut probatione non egeat. Cryptam Veraniam in uia Tiburtina describit exactè Pr. Steph. hymno 11. Cryptæ aliæ tres Romæ sunt celeberrimæ, diuæ Agnetis, diui Sebastiani, diui Pancratij, extra portas Viminalem, Capenam, Aureliam: quarum me maior admiratio cepit sub terra, quàm rerum cęterarum omnium, quæ unquam supra terram uidi. Vrbi Romæ minatur Lactantius, quòd tantū Christiani sanguinis profuderit: Roma (inquit) interibit, & quidem iudicio Dei, quòd nomen eius habuerit inuisum: & inimica iustitiæ, alumnum ueritatis populum trucidarit. Cachinnentur Epicurei, rideāt Sophistæ: Deum iudicem & ultorem non effugient.

CVCVFATVS, Barcinonensis martyr. Pr. Steph. hymno quarto. Cæsareæ in Mauritania literis operam dedit: in Hispania à duodecim militibus cæsus, usq; ad ipsorum lassitudinē. A' Maximiano præside in crate assatur, sinapi & aceto perfunditur: à Rufino tandē eius successore, post atrocia sup-
B plicia capite punitur.

Cui, datiuus monosyllabus, & correptus. Pr. Cath.
Sanguine pasta cui cedit auis. uersus dactylicus trimeter. Monosyllabus & elisus. Incertus auctor de Bæbiano: *O' felix, cui adhuc corporeo datum Aeterni speciem cernere circuli.* Datiuus dissyllabus, prima breui. Pr. Sym. 2.
—— Nec digna perenni Largitore, cui propria est opulentia, nunquam Desinere.—— Rursus dissyllabus, & collisus. Idem Cath.
Cui est origo cœlum, Purusq; fons ab æthra. Rursus dissyllabus utraq; breui. Idem Steph. *Cæsaraugustum uocitamus urbem, Res cui tanta est.——*
Rursus dissyllabus prima longa, sed tantùm in cōpositione: ut in sequentib.

Cuiq; trisyllabum, prima longa, usitatum Prudentio: & quantū ego memini, eius proprium. Ham. *Assignare deos proprios, sua cuiq; iura.* Sym. 1.
Omnibus ante pedes posita est, sua cuiq; sordens Arula.—— Sym. 2.
—— Vnum Imus ad occultum: suus est mos cuiq; genti. Rursus:
Vincendi quæuis dominam, sua cuiq; dextra est. Exempla adolescentibus annumero ex manuscripto. nam negligentia idem non obseruantium, in libris impressis ea ferè deprauauit.

Culmina, pro suprema parte. Sedul. 3. *—— Sportarum culmina septem Expauit fugitiua fames.——* σπυρίδας πλήρεις, Matthæi interpres: σπυρίδων πληρώματα, Marcus.

Cumulatim, pro cumulatè: hoc est, abundanter & superfluè. Pr. Apoth.
Ambesis dapibus cumulatim aggesta redundat. Item, quasi in cumulū cōgestim. Ibid.
—— Cumulatim qui bona Christi Seruarent.—— συλλήβδην.

Cuneatus,in cuneum coactus,seu congregatus.Sedul.3. A
Quam fera septenis rabies inuaserat armis Dæmonico cuneata globo.—

Cyaneus,κυάνεος,cæruleus,color cœli sereni,& maris tráquilli:unde com mune utriusq; epithetum.Pr.Steph.*Cyaneusq; latex umbram trahit imminentis ostri.*

Cyclus,κύκλος,circulus,reuolutio. Hilar.hym.*Denis ter annorum cyclis Iam parte uiuens temporis.*

Cygni cantio,prouerbialiter,pro dulci. Pr.Sym.1.
In morem,retinens suauè,immorientis oloris.

Cylindrus,κύλινδρος,pro columna terete. Arat.1. *—Qui'ue oscula figat Postibus,& tacta sacretur parte cylindri.*

Cymba,nauicula parua. Cymbis impositi sunt Christiani, ut submergerentur. Pr.Steph.*En tibi,quos properes rimosæ imponere cimbæ, Pellere & in medij stagna profunda freti.*

Cymbia,κύμβια,pocula lignea,nauiculæ formam habentia, quorum in sacris usus. Pr.Apoch.*Quàm sufferre queam spumantia cymbia lacte.*

CYPRIANVS,Thascius Afer,è mago fit Christianus,ut & Anastasius:ex oratore fit martyr,ut & Iustinus:tandem Carthaginiensis episcopus, uir singulari eruditione & constantia præstantissimus:anno secundo Impp. Valeriani & Gallieni,à nato Christo CCLVI.gladio percutitur. Sabellicus tẽpus non obseruauit: ego sequor Prudentium, qui eius meminit Steph. hymno quarto:mortem describit hymno 13. Preces eius in uinculis,sunt memoriæ adoscentibus pijs mandandæ, quas Prud. carmine exposuit: preces in die martyrij sui,in fine Operum eius leguntur. Extant eius carmina,Genesis, Sodoma,& De ligno uitæ.Opera autem alia eximia in manibus sunt,ad om B nem posteritatem monumenta sacrosancta.

Cypris,pro Venere,à patria,κυπρογενής. Pr.Steph.
Nec te lupanar Cypridis sanctæ mouet?

D

DACI,in Scythia Europea populi potentes,episcopum habuerunt Nicetam,quem doctissimum nominat in epistolis Paulinus, eumq; in Natali 9.& singulari oda celebrat, & inter cætera de eodem canit: Ad tuos fatus Scytha mitigatur, Et Getæ currunt, & uterq; Dacus, Qui colit terræ medio.Vterq; autem Dacus dixit, quia Daci ripam Danubij utranq; coluerunt.In ulteriorem autem eos repulit, duce Lentulo, Cæsar Augustus:adeò ut ab eo Dacia non uicta sit,ut Florus scribit,sed summota atq; dilata.

DACIANVS,Decij Imp.prætor,Laurentiũ & Vincentium Hispanos tormentis crudelibus affecit.Pr.Steph.hymno 2.& 5.

Dæmonis ministros Prudentius Sym.2.nominat in scholis,Sophistas: in imperijs,aulicos potentes:per quos uidelicet,aut fraude aut ui,sacram Christi religionem deprauat,aut euertit. His addit aruspices,fatidicos,magos, & mathematicos:quorum artes,iter esse mortis affirmat.

DAMASVS,urbis Romæ pontifex maximus (Ado duobus in locis tantùm ait,episcopus) in componendis uersibus (ut Hieronymus & Suidas aiunt) elegans habuit ingenium. Multa uolumina heroico carmine composuit:diuorum Petri & Pauli mensam ac altare, quod ille Placoniam uocabat,uersibus ornauit:sed & multorũ martyrũ sepulchra,quæ ille Conchylia uocitare

A uocitare solitus erat. Circumferuntur eius nomine pleraq; in Psalterium carmina, item in D. Paulum apostolū: alia quæpiam, quæ parum mihi probantur, cùm adeò ipse in Poetica laudetur. Fuit uerò Hispanus natione, nec ignobili genere natus. Illum post Theodosij obitum uixisse, in historia scribit Socrates. Alij octogenarium quidē decessisse, sed adhuc uiuente Theodosio: id quod Suidas & Hieronymus scribunt. Ita Lilius Gyraldus. Obijt anno Christi CCCLXXXVI.

DAMASI carmina in Psalterium, in manus meas non uenerunt. Carmen de Paulo apostolo, ante me Aldus edidit: quæ de diua Agnete addidi, sunt è manuscripto desumpta. Hymni duo de Andrea apostolo, & Agatha uirgine, canuntur in Ecclesia. Reliqua de Christo, sumpta sunt de manuscripto, cuius nobis copia facta ab Oporino nostro. Epigramma tamē de cognomentis Saluatoris, inscribitur Seuero cuidam: quemadmodum alterum de Christo, fuit Claudiano inscriptum à Camerte: cuius lapsum suprà ostendimus. Damasus sanctorum inuocationē suis temporibus stabiliuit, & scriptis multis cumulauit: de qua prolixius dicemus infrà. Idem annos decem & octo tenuit episcopatum, uir multa ueritatis luce coruscus, ut Nicephorus: uarijsq; uirtutum generibus ornatus, ut Theodoritus: iudicio Dei electus sacerdos, ut Ambrosius testatur. Impugnauit hæreticos Apollinarem & Macedonium.

DAVID ISAI filius, è pastore rex factus: in genitiuo Dauîdis, media producta. Iuuenc. 1. *Vrbs est Iudææ Bethlem, Dauida canorū* *Quæ genuit.*— Theod. *Israël tu rex, Dauidis & inclyta proles.* Mediam autem corripit Ant. Flaminius
B in suis Hymnis, & translationibus Psalmorum elegantissimis. Priorem autem in hoc nomine nemo correptam posuit, excepto Paulino.

Deasciatus, ascia seu securi politus. Pr. Steph.
Deasciato supplicare stipiti.

Debilis crurum, pro cruribus, *ἀντιπτώσεως* antiqua. Iuuenc. 3.
Pars captos oculis & crurum debile uulgus. hactenus tamen aliter lectum est in impressis. Sed sic in manuscripto Mersburgico: item in Gandauēse, quod Th. Poelmanns contulit. Vsitatè paulo pòst,
Cruribus atq; oculis certatim debile uulgus.

DECIVS Imp. post Neronem crudelissimus fuit, odio Philippi & eius filij, qui primi Christum ex Impp. agnouerunt. Pr. Sym. 2.
Post hunc & Decius iugulis bacchatus apertis, *Insanam pauit rabiem.*—

Defrudati, pro defraudati, antepenultima breui, contra naturam. Paulin. Cyth. *Qui defrudati lubricis mundi bonis,* *Cœli fruentur gaudijs.*

Demeritum, pro damno. Vict. 3. —*Tanta mercede docemur*
Quanti sit meriti, diuino credere uerbo: Demeriti contrà quanti, non credere.

Denuò, quasi de nouo, dissyllabum. Pr. Steph.
Illum recentes per cicatricum notas *Denuò exarabant.*

Depositi, dicuntur desperati. Depositum, terræ mandatum atq; creditū. & DEPOSITVM LEONIS X. PON. MAX. pro Leonis reliquijs, Romæ legebatur in saxo, antequā destrueretur à Paulo III. Depositi per translationem, pro desperatis. Vict. 2. —*Nisi rector Olympi*
Depositos, hominum auxilio donoq; carentes, *Sustinuisset eo quo condidit omnia nutu.*

Detumescere, tumorem, hoc est fastum deponere. Pr.Steph. A
Quibus tumetis, moxq; detumescitis.

DEVCALION homines diluuio perditos iactis refecit lapidibus, è quibus homines enati sunt. Alc.4. — *Fabula mendax*
Victuros lapides mundum sparsisse per amplum Deucaliona refert.——
Vide Cippus Deucalioneus.

DEVM ESSE PATREM NOSTRVM, Christus docet in formula precum, quã nobis præscripsit. Nouit (inquit) Pater uester, quibus rebus opus sit uobis, priusquam petatis ab illo. Ad hunc ergo modum orate uos: Pater noster qui es in cœlis. Idem post resurrectioné à morte: Ascendo (inquit) ad Patrem meum, & Patrem uestrum: Deum meum, & Deum uestrum. Hilarescebant (inquit Cyprianus) animi discipulorum, paternitatis diuinæ illustrari honore, & fraternitatis Christi honorari consortio, cùm audirent & crederent, se filios Dei, & fratres Christi: & quæ sequuntur. CHRISTVM FRATREM NOSTRVM, ipse quoq; testatur, dicés mulieribus: Ite, renunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt. Quos autem fratres hic nominat? Non'ne Petrum, paulo antè periurum? reliquos fugitiuos? Thomam deniq;, pertinacissimè incredulũ? D. Bernardus in hoc nomine fraternitatis, locis multis exultat: Christus (inquit) factus est hominum frater, factus est hominis filius, factus est homo. Idem modò dixit Cyprianus: & fraternitate cum unigenito Dei gaudet Chrysostomus, nec non præclarè Sedulius lib.2 *Qui Dominum cœli patrem memoramus, in ipso Iam fratres nos esse decet.* SPIRITVM SANCTVM, HOSPITEM ANIMAE NOSTRAE esse canit in Hymno antiquissimo Ecclesia: Consolator optime dulcis hospes animæ. Rursus etiam alio loco Cyprianus: Adesto sancte Spiritus, sanctifica templum corporis nostri, & consecra inhabitaculum tuũ, adorna thalamum tuum: & multa alia ibidem. Nam & Paulus, templa Dei uiuentis nos esse affirmat, ad Corinthios. Hæc pro modo Cõmentarij abundè dicta sunt: & dicta propter eos qui hæc confidenter nimis dici autumãt, homines uidelicet sine cognitione, fide atque amore Dei Patris, Filij, Spiritus sancti: cui uni Deo φιλανθρώπῳ, σπλαγχνισμενῳ, παρακλήτῳ sit laus in omne æuum sempiterna, qui se patris, fratris, hospitis benignitate, caritate, affectu generi humano patefecit. B

Diabolus, διάβολος, nomen habet à calumnia, quia (ut in Apoc. scribitur) accusat pios ante conspectum Dei die ac nocte. Ab Alcimo subuersor, transgressor, incentor, lethi compertor: à Sedulio tentator, præsumptor: à Victore auctor scelerum, & inuentor lethi: à Prospero sator mortis: à Prudentio sciscitator & præstigiator: à Fortunato proditor appellatur.

Diadema, διάδημα, fascia insignis, qua reges Orientales usi sunt. Fasciam fuisse, intelligitur ex Alexandri historia, cùm suo diademate uulnus Lysimachi obligaret. Imperatorum effigies à temporibus usq; Augusti cum lauro & diademate expressæ sunt in statuis, signis, monetis: quod monumenta lapidea, ænea, aurea, argenteaq; testatur: & patet ex Horatio, oda ad Crispum Sallustium. Pr.Sym.2. —*Tandem deprendere rectum Doctus iter, caput Augustum diademate cinxit.* Sumitur pro quouis insigni, tam hominum quàm agrorum. Pr.Steph. *Intende nostris colluuionibus*

Vultum

A *Vultum gemello cum diademate.* Alc.1. *—Varios dant arua colores,*
Et naturali campos diademate pingunt.

Dialecticorum ratiocinationes, modos fragosos, & argumenta litigiosa uocat Pr. Apoth. propter sophisticam.

Didrachmus, διδραχμος, nummus aureus fuit: drachme, δραχμή, argẽreus. Sedul.3. genus mutauit, dicens: *Didrachmatis aurei.* quod alibi inuentum non est: nam διδραχμος ὁ, & δραχμή ἡ, more consueto flectitur.

Digestim, pro dispositè. Pr. Steph. *Dũ tota digestim nobis Christi supellex scribitur.*

Digladiabile, id est controuersum. Idem Cath. *Hoc est quod aspilus atq; hominis Digladiabile dissidium.*

Dilancinare, lancinando, id est diuidendo perdere. Pr. Steph.
Cùm membra morti obnoxia Dilancinata interficis.

DIONYSIVS, episcopus Parrisiensis, imperãte Domitiano patitur. Fort. de Gaudijs uitæ æternæ, & lib.1. in descriptione eius basilicæ. Fanum eius amplissimum non procul ab urbe Parisiorum, in quo regum plurimorum sunt sepulchra ornatissima.

Disciplinatus, cultura domitus, aut disciplina excultus. Alc.4.
Disciplinatos dissuescit promere fructus.

Discipulûm, pro discipulorum, Syncope. Sedul.4.
Discipulûmq; globum placidi sub tempore somni.

Discruciatus, quartæ declin. pro tormento. Pr. Ham.
Vermibus & flammis & discruciatibus æuum Immortale dedit.—

Disparilis, pro dispari. Idem Sym.2.
B *Quæ sub dispari subeunt noua corpora sorte.*

Distectus, pro aperto. Alc.4. *—Qui fortè cachinno*
Distectum petijt misero spectamine patrem.

Dogma, δόγμα, placitum. Pr. Cath. *—Famulos remisso*
Dogmate palpat.— Idem Steph. *Damnes, si sapias, anile dogma.*

Dominari, cum genitiuo, τῷ ἑλληνισμῷ. Iuuenc.4. *Dominantur eorum,*
Exercentq; trucem subiectis urbibus iram. Alc.1. *Solus habe, solusq; prior dominare fruendo.*

Draconis insigne in uexillis Romanis fuit. Pr. Cath. *Signaq; bellica Prætendunt tumidis clara draconibus.* Idem Sym.2. *Cecinere tubæ, prima hasta draconis Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert.* Idem Steph.
Proq; uentosis draconum quod gerebant pallijs
Præferunt insigne lignum, quod draconem subdidit. Primarium igitur uexillum draconis fuisse, ex his tribus locis colligimus. Vnde draconarij, eiusmodi signorum gestatores dicti sunt: auctore Vegetio. Claud. in III. Conf. Honorij:
Hi uolucres tollunt aquilas, hi picta draconum Colla leuant.—

DRACONTIVS, poeta Christianus, qua gente aut patria fuerit, ignotũ. Eius carmen Hexaemeron, id est, de opere creationis sex dierũ, eruditũ atq; insigne est: quod Parisijs editũ è Bibliotheca diui Victoris, huic operi adiecimus, trib. quatuor' ue emẽdatis erroribus, quos typographus admiserat.

Drama, δρᾶμα, factum celebre, quale decantatur in scenis. D. Hilar.
Totum genus fidelium Laudes celebret dramatum.

DREPANIVS, natione Gallus fuit, ut ex eius Epistolis colligimus: Florus nominatus, ut ex epistola ad Moduinum. Scripsisse eum Hymnos, ipse

testatur ad Vulsinum Grammaticum: *Conticuit citharæ quondã uox optima nostræ, Et lyra dulcimodos pressit amica sonos.* Quo tempore uixerit, quas dignitates gesserit, quid præterea scripserit, à nemine annotatum inuenio. Extat Latini Pacati Drepanij Panegyricus, Theodosio seniori dictus Romæ: qui tamẽ an hic Drepanius sit, affirmare non possum. A

Ducatus, pro magistratu præcipuo, legitur apud Suetonium & Iustinum historicos. Alc.5. *At uos sinistro qui talia uota ducatu Instruitis.——*

Ductile, quod duci potest. Idem ad Fusc. *Vestis ductilibus concludens fila talentis.*

Duellũ, bellũ inter duos. Iuuenc.2. Hostis in aduersa cõsistet frõte duelli.

DVITAE hæretici duos statuerunt deos, alterum boni, alterum mali auctorem. Eius sectæ Marcion defensor fuit, quem impugnat Prudẽtius Ham. & grauiter contra ipsum scripsit Tertullianus.

Dulcator, qui dulcem facit. Paulin. Nat. 8.

——Ille rubentis Diuisor pelagi, fontis dulcator amari.

Dulcuit, pro facta dulcis est. Paulin. Nic. *Vnda misso Dulcuit ligno.* Loquitur de fonte Marrha, cuius aquas Moses ex amaris dulces, & potui gratas fecit, iniecto ligno quod illi Deus monstrauerat.

Duo, pro duos. Pr. Apoth. *Quinq; in deserto panes iubet, & duo pisces Apponi.——* Ibid. *Septenos decies conscendit Christus in ortus, Et duo.——*

Dyscolus, intractabilis, sui cuiusdam iuris, sine disciplina & bonitate. Iuuenc.2. *— Veniet sed dyscolus alter, Nomine quem fultum proprio, gens uestra sequetur.*

E

E Litera, sæpe in fine producitur, duobus in dictione altera consonantibus insequentibus. Iuuenc.4. B
Aspicite scribas sublimi sede superbos. Pr. Cath.
O' nouum cæde stupenda uulneris miraculum. Sic idem sæpius. Eadem in secunda imperatiui persona corripitur, contra naturam. Idem: *Extorque, si potes, fidem.* modò codex non sit deprauatus. Eadem in compositione corripitur præter naturam, ut in Enorme & Eneruo: de quibus infrà. In eneco, apud Tertullianum: in emendo, apud Fort.6. *Corrigit ipse prius, quod poscit ut alter emendet.*

EBER, abnepos Noæ: à quo Ebræi nominantur, qui postea Iudæi, à pronepote Abrahæ. Dicitur autem Ebræus & Ebraicus, Iudæus & Iudaicus, eadem significatione. Prima etiam modò corripitur, idq; rarò. Alc.5.

— Nec genti spes ulla accedit Ebreæ. modò producitur, ut frequentissimè apud eundem.

EBION, hæreticus, in Mesopotamia & Italia multos à uera fide in errorẽ traxit. Vide Hæreses.

Ebrietas quædam sobria describitur in Sacris literis, ex illo dicto obscuro Iacobi, benedicentis Iudæ, Rubicundior oculis præ uino: Genesis capite penultimo. De hac ebrietate duo tantùm legi in Sacris literis exempla. Vnum Testamenti ueteris, primo libro Samuelis, cùm ea obijcitur Hannæ Samuelis matri, ab Heli sacerdote, cùm effudisset ipsa animam suam coram Deo gemitu & precibus. Alterum Testamenti noui, in actis Apostolorum, cùm ab irrisoribus quibusdam eadem exprobatur Apostolis, post acceptũ Spiritum sanctum, cùm uarijs linguis loquerentur facta Dei magnifica.

Gregorius

A Gregorius Hymno: *Laeti bibamus sobriam Ebrietatem spiritus.* Paulin.Cyth. *Inebrietur sobriante poculo De fonte sancti spiritus.* Est igitur haec ebrietas non uini aut ficerae, sed Spiritus sancti: quando mentes afflictae aut laetantes ita inflammantur ac rapiuntur, ut non sua agant aut loquantur, sed Dei: & inspiratione atq; agitatione quadam coelesti ita feruntur, ut ebrij uino solent. De hac homines non exercitati, nihil intelligunt: ij uidelicet, qui nunquam in angustia cordis positi, seriò orauerunt: aut diuinis beneficijs excitati, ex animo exilierunt. Idem Paul.Nat.9.

Talis ubi lectas impleuit crapula mentes, Ructa.—

Ecclesia, ἐκκλησία, pro cõuentu & agmine populi Christiani, seu domo sancta: ut Prudentius. Correptam habet antepenultimam τῇ συστολῇ, apud Sedulium, Aratorem, Fortunatum, Drepanium, magis auctoritate quàm ueritate: sed quadam uulgari consuetudine. Correptam etiam habet primam, τῇ παχυλλείψει: sed alibi nusquam, quàm apud Tertullianum. ut lib.3.

Esse caput Christum, sunt cuius Ecclesia membra. & 2.

Scilicet in Christo esse decus tuum Ecclesia cernens. Ita idem locis pluribus.

Ecclesiatenus, usq; ad ipsas ecclesias, uel per ecclesias. Pr.Steph.

Ire mandat milites, Ecclesiatenusq; de sacrarijs Raptare plebem.

Echo, ἠχώ, uocis relatio, uel (ut scitè Horatius) uocis imago, μιμηλόγος.

Ibid. *Echo sed exit inde, non oratio.*

Ecquis, pro quis'nam. Pr.Steph. *Ecquis uirorum, strenuè Cymbam peritus pellere?* Idem Sym.2. *Ecquis erit, qui mille meos reprehenderit annos?*

Eculeus, uel, ut alij, equuleus, stipes quidam, in quo rei suspendebantur.

B Ibid. *Euiscerandum corpus eculeo eminus Pendere.—* Quaerendum, num eiusmodi machina fuerit, de qua praecipitarentur sontes, quam Saxones Das Rößle nominant, quasi paruum equum.

Effigiare, artificiose ad effigiem exprimere. Pr.Apoth.

His animam similem sibi conditor effigiauit. Vnde participium. Idem Ham.

Effigians quod morbus edat, quod crimine multo Sordeat.—

Egeries, pro excrementis. Paulin.Pan.

Siue per egeriem, qua sese animalia purgant.

Egregius, quasi è grege selectus, segregatus & excellens: prima breui, altera longa, contra rationem & consuetudinem. Pr.Cath.

Quem petram loquitur doctor egregius.

Electrum, ἤλεκτρον, metallũ facticium ex auri & argenti temperatura, precio & splendore eximium. Pr.Psych. *—Quam summa rotarum Flexura electri pallentis continet orbe.* Sumitur etiam ἤλεκτρον pro succino, propter colorem falernum, auro non dissimilem. Electrei, nummi Lusitani, regis Ioannis. Vasa electrina, leguntur in libris Iureconsultorum.

ELIAS propheta, qui uiuens in coelum igneis quadrigis raptus est. Hoc nomen ortu proprio scribitur sine aspiratione, & significat Deum dominũ, aut fortem dominum: D.Hieronymo interprete. Interdum etiam extrema litera abijcitur. Pr.Cath. *Elia tali creuit obseruantia.*

Sedulius facit etymon allegoricum, ἀπὸ τοῦ ἡλίου, inquiens:

— Nam si sermonis Achiui Vna per accentum mutatur littera, sol est.

Elia autem, Eliae: ut Numa, Numae.

Elogium:

Elogium,ἐλογεῖον,testimonium de aliquo honestū: ut Elogia Damasi pontificis De sanctis. Accipitur pro certa alicuius rei institutione. Tert.1. A
Delecto elogio tunctos iubet ipse lauari.

Emancipator,assertor & uindex. Idem Cath.
Emancipator seruientis plasmatis.

Emblemata,ἐμβλήματα,uasorum poculorum'ue non solùm simpliciter caelaturae,sed etiam ornamenta,seu crustae,quae addi detrahi'ue possunt utentis arbitrio. Pr.Psych. *Sordent argenti emblemata, & omnis Thesaurus.*——

Emerita,urbs Lusitaniae,ut Mela & Plinius:colonia Vettoniensium, quã Anas alluit,ut Prudentius.patria Eulaliae fuit,cocco celebrata,& loco amoeno ac fertili sita.

EMILIANVS, praetor Gallieni Imp. Fructuosum & eius collegas duos sacerdotes cremauit. Pr.Steph.*Edictum Emiliani tale fuit:*
Iussum est Caesaris ore Gallieni,ut Quod princeps colit,hoc colamus omnes.

Eminulus,modicè eminẽs seu extans:ut eminulis digitis, pro extremis, seu summis. Idem Steph.*Si modicum salis eminulis, Thuris & exiguum digitis Tangere uirgo benigna uelis.*

Energima, ἐνέργημα, pro actionis effectu atq; opere: penultima correpta, contra naturam. Pr.Apoth.*Audiat insanum bacchantis energima monstri.*

Eneruo,neruis incisis mutilo,prima producta semper: sed eãdem correpta apud Prudentium Cath. ——*Aquosus albis*
Humor in uenis dominetur,aegrum Corpus eneruans.—— & Sym.2.
Corpus eneruatum gereret sine laude palaestrae.

ENCRATIS,Caesaraugustana martyr,in horrendum modum laniata,seruataq; in uinculis,donec uulnera & corpus putrescerent. Pr.Steph. B
Viua post poenae specimen puella. Lege Hymnum quartum.

Enorme,pro ualde magno,cuius norma seu mensura uix iniri potest: prima itidem breui. Sedul.3.*Et septem panibus agmen Pauit enorme uirum.*——

Enubilatus,à nubibus liber,sincerus & perspicuus.Paul.Cyth.
Enubilatam ueritatem cernimus.

Eous,ἠῷος,orientalis. Pr.Apoth.*Est'ne Deus,cuius cunas ueneratus Eous?*
Per Eoos autem,Persarum magos intelligit. Primam autem interdum corripit,ut in exemplo posito:interdum producit. Sedul.2.
Eoi uenere magi,saeuumq; tyrannum Grandia sollicitis perturbant nuncia dictis.

Ephebus,ἔφηβος,pubes,adolescens. Pr.Steph.
Doctor amarus enim discenti semper ephebo. Idem Psych.
——*Seu feruor ephebos Incendat nimius.*——

Ephebus thyrsiger,pro Baccho. Idem Steph.
Putent ephebum post triumphos Indicos Ferire thyrso posse,cùm sit ebrius.
Arma ipsa Graecis dicuntur θυρσόλογχα.

Episcopum,ἐπίσκοπον, Prudentius modò antistitem, modò magistrũ, modò gregis pastorem,modò uulgi uocabulo papam nominat.

Episcopale,ad episcopum pertinens:ut solium episcopale.Idem Steph.

Epona dea,quam alij Hipponam dici autumant,quasi stabulariã, iumentorum praesidem. Idem Apoth.*Nemo Cloacinae aut Eponae super astra deabus Dat solium.*—— In Heluetijs Saloduri,tale extat monumentum:

DEAE

A DEAE EPONAE MAN
ILIVS RESTIO MIL.
LEG. XXII. ANTONINI
ANAE. & quæ sequuntur.

Locum igitur Prudentij è manuscripto, & hoc monumento uerè emendauimus: qualis dea fuerit, nondum annotatum inuenimus. Quidã τὴν ἱππαὼ Orphei intelligunt: sed Eponæ nomen in uetustis libris & marmoribus nõ est temerarium, aut nullum.

Equina libido, pro effreni & uehementissima. nam (ut Poeta ait)

– Furor est insignis equarum. Pr. Sym. 1.

Aduena quos profugus gignens, & equina libido Intulit Italiæ. ——

Er syllaba παραγωγική, in carmine. Alc. *— Tum læta precarier omnes.*

Prosp. c. ing. *– Neq; dissimiles nunc nascier illo Ortu primorum.* —

Erebus, ἔρεβος, pro inferis. Vict. Præf. *Deq; imis erebi, dura ad maiora petitum, Restituis.* —— Sedul. 3. *Tartara dissiliunt, erebi patuere recessus.*

Eremus, ἔρημος, uastitas & solitudo. Alc. 5.

Tempore quo uasta Ebræi uersantur eremo. Prudentius corripit mediam, Psych.

Excidit ergo animis heremi sitis: excidit ille Fons patribus de rupe datus. – Et,

Cui ieiuna eremi saxa madentibus Exundant scatebris. —

Ergastula, quasi ἐργαστήρια, seruorum carceres, in quibus ad opus includebantur. Idem Steph. *Vise libens tenebris ergastula cæca dissipatis.*

Es syllaba, in quibusdam nominibus breuis, contra naturã: ut in proles, apud Fort. 1. *Et noua de terris proles ad astra uolat.* In pubes & lues, apud Pruden B tium Steph. *Pubes eunt, redeunt solis ad usq; obitum.* Item Psych.

— Stupuit lues improba castis Heroum iugulis. ——

In fames, apud Tertul. 3. *Inq; luto putei fames hausit tabida membra.*

ESAIAM prophetam de tribu Iuda generis nobilissimi, in duas partes sectum scribit Epiphanius: factum id esse ligno, & à populo, Tertullianus: regnante impio rege Manasse, Hieronymus.

Esse, τὸ εἶναι, pro subsistere. Prosp. Epig. 11. *Esse Deo uerum & proprium est.* —

Essedum, pro uehiculo: uel est uerbum Britanicum, ut colligitur è Cicerone: uel Belgicum, ut è Virgilio. Pr. Steph. *Lapis nigellus euehendus essedo.*

Etenim, pro enim, κατὰ χρηστικόν. Sedul. 2.

Altera pars etenim cœli sumus, altera terræ. Idem Apoth. *Tunc etenim factam uideo.* – Alc. 3. *Nulla etenim meriti post mortem facta potestas.* Apud ueteres differunt posi tu: etenim in principio, enim in medio ponitur. Interdum κατὰ τμῆσιν diuiditur. Alc. ad sor. *Et quid enim prodest periturum comere uultum?* pro, Etenim quid prodest. Sedul. 4. *Nam quid enim prodest illic trepidare timore, Nullus ubi timor est?* pro, quid nam enim prodest.

Ethica, ἠθικά, præcepta de uita & moribus, prima breui. Pr. Ham.

Si licet ex ethicis quidquam præsumere, uel si De physicis exempli aliquid. —

Etyma uocabulorum Poetæ nostri interdum peruertunt: ut Eliæ prophetæ, Græcum facit Sedulius: Philippi & Petri apostolorum, Ebraica Arator. Hoc autem fit propter allegorias: in quibus curiosum esse, plerunq; est ineptum & barbarum esse.

Euangelistæ, sunt sacræ Christi historiæ scriptores quatuor, animantium

H totidem

totidem imaginibus designati,& ipsis nominibus nulli ignoti.Matthęus & Ioannes fuerunt Christi ipsius discipuli, testes uidelicet omnium rerũ oculati.Marcus uerò discipulus Petri fuit,Lucas Pauli. Theophylactus utrunq; ex Septuaginta fuisse memorat.De his tales reperi in codice antiquo uersus: A

Virtutum instituit Matthæus tramite mores,
Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
Infremit ore pio Marcus,similisq; leoni
Insonat,æternæ pandens mysteria uitæ.
Lucas uberius describit prælia Christi,
Iure sacer uitulus,quia iuxta mœnia fertur.
Terras inter amat cœlumq; uolare Ioannes,
Et uehemens,aquilæ stricto secat omnia lapsu.

De ijsdem similia ferè in fine libri primi Sedulius.

Euangelistam Ioannem, ea quæ scripsit in Apocalypsi, uidisse in somnis, testari uidetur Sedulius:uidisse animo,non oculis,neq; somniantem,sed uigilantem,nebulis remotis,ait Prudentius.

EVENTIVS,martyr Cæsaraugustanus.Pr.Steph.hymno quarto.

EVGENIA Romana,Alexandriæ sexum simulauit, inter uiros habitãs. Alc.ad Fusc. Eadem Romam rediens,Gallieni dominatu in Tiberim præcipitatur.Fort.

EVLALIA uirgo,patria Emeritana, regione Lusitana, martyr Barcinonensis : annos nata quatuor & uiginti, ut Prudentius: uel, ut alij, tredecim,à Deciano prætore,imperãte Maximiniano,primùm ungulis laniatur, deinde flammis crematur. Pr.Steph. hymno tertio. Natalis decem penè B tormentorum genera enumerat,quæ omnia uicit animositate plus quàm uirili.Fort.lib.3.*Eulalia,Emerita tollit ab urbe caput.*

EVLOGIVS,martyr Tarraconensis,Augurij collega. Pr.Steph.hymno sexto.

Eumorphius miles,crudelitatis Dacianæ administer, Vincentij martyris cadauer lembo in mare deportauit. Pr.Steph.hymno 5.

Eunuchus,*εὐνοῦχος*,spado. Arat.1.*Eunuchi fœcunda fides,qui gurgite mersus, Deposuit serpentis onus.*——

EVPHEMIA Chalcedonensis,post multos cruciatus ursis obijcitur,sub Diocletiano.Fort.duobus locis. Chalcedone & Byzantij templa celeberrima habuit.Paulin.Nat.*Et quæ Chalcidicis Eufemia martyr in oris Signat uirgineo sacratum sanguine littus.*

Euphrates,paradisi fluuius,Ebræis Phrat.testibus Sallustio & Iustino,oritur in monte Armeniæ:montem Niphaten ait esse Strabo,præfecturam Caramitidem Plinius. Ab hoc irrigari,fertilemq; effici Mesopotamiam, libro 3 tradit Lucanus:& Victor Massiliensis,latiùs confirmat.In mare nõ effluit, sed meatu occulto sub terras labitur,ut Curtius lib.5.

EVPOLEMIVS carmine scripsit heroico certamen Agathi & Caci,hoc est Christi & diaboli,libris duobus. Auctoris nomen fictum est, & carmina non sunt meliora quàm aut Alani aut Rigensis:quamuis similitudines magis eruditas habeat.Exemplar eius è bibliotheca Mersburgica ad Salam,Iacobus frater meus mihi descripsit. Sententias paucolas inde excerpsi, &

Scholæ

A Scholæ Christianæ passim addidi: quia librum illum esse diuulgatū,nondū cognoui,nec luce admodum dignum arbitror.

Excalceus,sine calceis,nudipes.Paul.Cyth.

Qui maluisset confoueri excalceus, Quàm calceari frigidus.

Excruciabile,quod excruciat. Pr.Steph.

Ecce parata ministeria Excruciabilis exitij.

Excruciatus,quartæ declin.pro pœna seu tormento.Ibid.

Corpusq; duris excruciatibus Sponte offerebat.

Exequialis,adhibitus in exequijs. Ibid.

Tollunt sodales seminecem solo, Verbisq; deflent exequialibus.

Exfibulare,fibulas seu cincturam detrahere. Idem Psych.

Auulsis exfibulat ilia zonis.

Exhæres,qui hæreditatem non consequitur. Vict.3.

Exheres fieret regni uitæq; futuræ.

Exinire,in spacium breuius cōtrahere,ut in ordinibus fit columnarum, cùm primùm latæ porticus,deinde contractiores fiunt. Pr.Steph.

Adduntur graciles tecto breuiore recessus, Qui laterum seriem iugiter exinient.

Exorcismus,est mali dæmonis coniuratio.Verba eiusmodi exorcismi ponit Prudentius Apoth. *—— Fuge callide serpens,*

Exue te membris,& spiras solue latentes: & quę sequūtur,uersibus adhuc quatuor.

Exoletus,turpi & libidinosa ætate contaminatus,& confectus.Pr.Steph.

—— Velox,armiger Leno,exoletum qui tyranno pertulit.

Lenonem uocat,aquilam raptorem:tyrannum,Iouem deorum maximum:

B exoletum,Ganymedem Troianū,iniuriam passum,Iouis ipsius abnepotē.

Exoticum,ἐξωτικὸν,externum,& ab aduenis petitum. Idem Psych.

Ne secta exotica tectis Nascatur conflata odijs.

Expergitus,pro experrectus,inusitatum.Paulin.Cyth.

Fit sui tandem memor, Recipitq; sese expergitus.

Experimentum,longa antepenultima,διάγνωσις. Pr.Steph.

Et experimentum cape, Sit crudum an assum suauius.

Exsibilare,cum sibilo eloqui,aliter quàm reliqui scriptores utuntur. Idem Steph. *Cui pretor ore subdolo Anguina uerba exsibilat.*

Exter,ubi nunc exterus,Paulino usitatum,ut,

Nam liber undis,intra mare exter maris. Et,

Nunc ille uobis exter,& uester manet. Item:

Permixtus Sodomæ testis,sed moribus exter.

Qui uersus in Parisiensi totus deprauatus fuit.

Extimum uestis,τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου,pro fimbria seu lacinia. Idem Cath.

Extimum uestis sacratæ furtim mulier attigit.

Extunc,eo illo tempore. Alc.2.*Extunc insipido mulier preuenta reatu.* Idem 3.

Extunc paulatim retrò sublapsa referri.

Exultantia,pro læticia & insultatione.Paulin.de Samsone:

Manuq; ductus de mola,ad ludibrium Hostilis exultantiæ.

F

FAbriliter,more fabri,uel artificiose. Pr.Apoth. *—— Templum Est illud,quod nemo opifex fabriliter aptans Composuit.——*

Fabros & parentes deorum Prudētius nominat Mentorem & Phidiam: A
quorum opera cum adorentur, ipsos non coli artifices absurdum est. In sen tentiam eandem Seneca loquitur, cuius uerba repetit Lactantius, de Falsa religione. Rectè in Moralibus Seneca: Simulacra, inquit, deorū uenerantur, illis supplicant genu posito, illa adorant, illis per totum assident diem, aut astant, illis stipem iaciunt, uictimas cædunt: & cum hæc tantopere suspiciant, fabros qui illa fecere contemnunt. Quid inter se tam cōtrarium, quàm statuarium despicere, statuam adorare? & eum ne in cōuictum quidem admittere, qui tibi deos faciat? Hæc illi.

Facibus & lampadibus urebantur Christiani, ad augendam cruciatuum & mortis grauitatem.. Idem Steph. *Aut facibus data fumificis.* Ibid.
Flamma sed undiq; lampadibus In latera stomachumq; furit.

Factor, ποιητής, id est auctor & conditor, in bonam partem. Sedul.1.
Factorem fugiunt, & quæ fecere uerentur. Alc.1.
Præcellis factis? factorem pronus adora. Prosp.c.ing.
Factis hæsit, factore relicto. Fortunat. hymn.
De parentis protoplasti fraude factor condolens. Idem lib.1.
Factor dans legem, factus sub lege minister. Pr. Apoth.
— Nec ferre pudescit Factor quod peperit. —
Iureconsulti in malam partem hoc uerbo utuntur.

Factura, ποίημα, id est opus, uox noua est. Alc.1. *— Placet ipsa tuenti Artifici factura suo. —* Pr. Apoth.
Iam cui certus inest modus, & cui nosse negatum est
Omnia, factura est. — Legitur sæpius apud Sedulium. B

Falernum, uinum Campaniæ nobilissimum. Pr. Psych.
Vbi cantharus ingens Despuit effusi spumantia damna Falerni. Id Horatius ardens uocat, quia arsit incensum. Ager Falernus ubi fuerit, nunc ignoratur.

Falsare, aliquo obtentu deprauare. Tert.5.
Et quanquam perit, id falsare agnomine uerbi.

Falsificatus, pro corrupto. Pr. Ham. *Nil de pestiferis opibus uel falsificatis Terrarum spolijs stulto oblectamine libans.*

Famidus, pro famelico. Drep. Epist.3. *Vel famido gratas uertat ab ore dapes.*

Famula, famulatrix. Alc.1. *Impendat famulam longæuo in tempore uitam.*

Famulari, more famuli inseruire, cum cultu uidelicet & obseruātia. Ibid.
Tu mihi, cuncta tibi famulentur. —

Fanatici homines, sunt religiosè furiosi: de quibus Prudentius Steph.
Furere ac rotari ius putatur mysticum. Nam torsione oris, rotatione capitis, comarum excussione, iactatione corporis totius, uaticinia edebāt. de quibus Virgilius: *– Non uultus, non color unus Non comptæ mansere comæ. –*

Fanaticus anhelus, ἔνθεος, pro uate. Pr. Apoth.
— Non spumat anhelus Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.

Faselus, paruum nauigium, à Campanis sumptum. Idem Sym.2.
Instar erant tenuis cymbæ, fragilisq; faseli Inter turritas Memphitica rostra Liburnas.

Fatus, declinationis quartæ, pro sermone. Paulin. Nic.
Ad tuos fatus Scytha mitigatur.

Febris, quasi dea à Romanis culta, fanum habuit in Capitolio, aram in Esquilijs.

A Esquilijs. Deos quosdã coluerũt, qui iuuarẽt: alios uenerati sunt, ne nocerẽt.

FELIX, martyr Cæsaraugustanus.

FELIX martyr Gerundanus: amborum meminit Pr. Steph. hymno 4. Hic Felix patria fuit Scyllitanus, ciuis Cucufati: de quo diximus suprà.

FELIX martyr Vicentinus. Fortunatus lib. 8.

Felicem meritis Vicentia læta refundit. Fuit hic patria Aquileiensis, frater Fortunatiani, interfectus temporibus Diocletiani.

FELIX Nolanus episcopus, patrem Syrum habuit, qui ius Nolanæ ciuitatis miles adeptus est. Felicis frater Hermias, ambitioni studuit, & militiæ patris exemplo operam dedit: sed Felix ad Ecclesiam se contulit, & patrimonium amplum proscriptione amisit: quod cùm potuisset recipere, noluit. In eius natali die Paulinus aliquod carmen publicè recitare solitus est, quę carmina Natales Felicis inscripsit: quorum decem adhuc sunt in manibus, ut suo loco dicetur.

Ferias esse Stygias, & tormentorum uacuitatẽ apud inferos, ea nocte qua Christi celebratur à mortuis resurrectio, tradit Prudentius Cath. hymno 5. Id alibi non legitur, & uidetur Hispanicum esse commentum.

Feriatus pro ocioso. Pr. Steph. —— *Manumq;*

Tingant magistri feriatas sanguine. Feriatum fretum, pro mari tranquillo. Ibid. *Et carmen freta feriata pangant.*

Feris obiecti sunt homines Christiani, cum quibus etiam certauit in theatro Ephesino Paulus apostolus. Pr. Steph. *Aut laniabere membra feris.* Ibid. *Non incendia, non feræ* *Crudeli interitu necant.* Alijs locis feras has nominat,

B leones & pardos, à quibus crudeliter laniati sunt.

FERREOLVS Gallus, Viennensis episcopus. Fort.

Fescenina carmina erãt, primùm (teste Horatio) rustica opprobria, deinde in nuptias urbanas translata, à lasciuientibus, & petulanter ac iocosè inuehentibus in sponsum. Alij ab Oscis Campanis, alij ab agrestibus Etruscis initiò decantata scribunt. Pr. Sym. 1. —— *Editur inter*

Fescenina, nouo proles aliena marito. Loquitur de Liuia Drusilla, Tiberij Neronis uxore, quam Augustus à marito prægnantem abduxit: quæ intra tertiũ mensem Drusum peperit, Claudij Imp. patrem. Ipse uerò Augustus nullam ex ea superstitem prolem suscepit, quæ pœna raptus fuit: non solùm dissociatio corporum, ut scribit Plinius. nam & infans, qui conceptus erat, immaturus est editus, teste Suetonio. Fescenina autem carmina qualia fuerint, uerbis Ambrosij Leonis libuit declarare, ex lib. 3. cap. 14. de Vrbe Nola, ubi de Vindemiantibus agit: Clamor (inquit) captum omnem hominis superat, atq; qui uix audientibus creditur: nam omnino furentium est. In agro enim, in quo uindemiant, semper pudibunda uindemiando inclamant: obscœnasq; quasq; partes suis nominibus pronunciantes, Veneres uel obscœnissimas se optare exclamant, eas iactant, minitantur: idq; omnibus ijs qui adsunt, atq; ob hæc dicta etiam risitant atq; cachinnantur. Quod si agri dominum dominam'ue, aut domesticos horum spectarint (nanq; tota familia ad agrũ uindemiamq; se conferre solet) tum ueluti crabrones irritati simul omnes exclamãt, atq; certatim efflant quod cuiq; uenereum lubet: reliquos uerò aduenientes ad agrum, aut fortè pertranseuntes, non modò his ipsis

uerbis excipiunt, sed etiam omni genere conuiciorum lacessere gaudent. A
Quod si in itinere obuij fuerint uel ciuibus uel hospitibus, tum conuicia auditu mirabilia inueniunt, atq; contorquent in eos, præter iniectas omne genus Venereas: nec parcũt regulis, magistratibus, alijs'ue summis uiris. Sacerdotibus quoq;, præsertim cœnobitis, omnium furiarum furentissimi, eadẽ malè obscœneq; dicta incutiunt, sicubi uiderint: neque ob hæc pœnas ullas soluunt, more loci eos absolutos ferente. Monentem uerò, si quis eos castigare uelit, derident, ac exerta lingua contemnunt, oreq; ipso in eum oppedunt: pudor nullus, reuerentia omnis deleta est in eis: loquendi summa licentia atq; arrogantia in promptu est. Hæc ille, de suis Oscis Nolanis.

Fictor, πλάστης, ἑρμογλύφος. Prosp. c. ing. *Limo procedat ab uno*
Dispar opus, mutat numeros per uascula fictor.

Ficu Iudam se suspendisse, ait Iuuenc. 4.
Informem rapuit ficus de uertice mortem.

Ficulnus, uel ficulneus, è ficu detractus, aut natus. Sedul. Ench.
Dat nudis ficulna draco mox tegmina uictor. Idem 3.
Confestim uiduata suis ficulnea ramis Aruit. ——

Fidele, cui fides meritò habetur: non solùm de persona, sed & de alijs rebus dicitur. Fort. lib. 2. *Impleta sunt quæ concinit*
Dauid fideli carmine. Prud. Cath. *Da puer plectrum,*
Choreis ut canam fidelibus Dulce carmen & melodum.

Fidei, quintæ declin. medis producta, consuetudine uetustissimorũ. Paulinus: *Auscultat nato genitrix, uis tanta fidei.*
Simile ex altero Paulino citat exemplum Beda, B
Discutiebat ouans galea scutoq; fidei: quod nunc legitur Nat. 5. Sed in editione Badiana corruptum est, ut & alterum, quod ex oda ad Nicetã idem Beda affert:
Quæ modò in toto species probatur Orbe, cùm sanctæ pia pars fidei
Fulgeat Christo: reliquos tenebris Obruat error.
Ita rursus Nat. 5. *Anxia corda regens firmabat amore fidei.* Et in Paneg.
Præscribens ueteri legemq; modumq; fidei. Tot exempla ostendunt, more Lucretiano ipsis hoc planè fuisse peculiare.

Fidiculæ erant lora seu chordæ, quibus ad torquendum homines, uterentur: ab ipsis fidibus seu chordis dictæ. Pr. Steph.
Nec distat, ignis an fidiculæ sæuiant. Ibid.
Sulcosq; acutos, & fidiculas transferant. Sunt qui putent cultros esse tonsorios, acie acutissima. Mihi uidetur, illi aliquid simile fuisse, quòd Misnenses ein Daumenstock nominant, Saxones ein dumschrub.

Figmen, pro figmento. Pr. Apoth. *Vtroq; hominem meditans de figmine.* Ibid.
Solus homo emeruit Domini formabile dextra
Os cupere, & flabro deitatis figmine nasci.

Figurare, figuram indere, formare. Tert. 1.
Quiq; figurauit carmen spiramine uiuum.

Figurator, qui figuram dedit. Ibid.
Ipse figurator, renouator corporis ipse.

Filij nomen, pro cuiuslibet ex posteris. Alc. 4.
— Celsa petenti Successit magnis non impar filius actis.

Loquitur

A Loquitur de Noe, qui erat pronepos Enochi, quem fides (ut idem canit) *In cœlum sine morte tulit.*

Fio, in dissyllabis correptum frequentissimè, contra aliorum poetarum usum. Pr. Steph. *Ignibus uorabere Damnatus, & fauilla iam tenuis fies.* Ibid. *Iamq; tuū fieri mandas, fio Cyprianus alter.* Sym. 1. *Vera ratus, quæcunq; fiāt auctore senatu.* Sichardus cōsensum non obseruans, locum hunc ultimum correxit: sed nos Prudentium ipsum, & codicem manuscriptū sequimur. Similiter Tertul. 2. *Saxa fiunt, & semper erunt, nisi magna potestas —— Soluerit.* Et Arat. 2. *Credite, uera fient: nec spe frustrabor inani.* Et Cypr. Gen. *Lux fiat, & claro nituerunt omnia mundo.*

Fiscella Prudentio est, Sparteus culleus, ut ipse nominat, cui imponebantur qui mergendi essent in fluminibus, aut mari. Steph. *Tantiq; custos pignoris Fiscella fertur fluctibus.* Paulo antè: *Sparteus —— Claudat cadauer culleus.*

Fistula instrumentum musicum, factum olim ex calamis, ἐμπνευστὸν: nunc è piro aut buxo fit, pastoribus familiare. Idem Apoth. *Aemula pastorum quod reddunt uocibus antra.*

Fistulares uersus, ut Diomedes, qui à Græcis σιριγγώδας, sunt apud ueteres, cùm syllabarum numerus cum singulis uerbis crescit: qui alio nomine ῥοπαλικοί. Qualis est ille Prud. Apoth. *Nec capit humanis angoribus excruciari.* Et ille Iuuenc. 2. *Cum nato pariter conuiuia concelebrabat.*

Flabra uitalia, pro ipso spiritu uitali, dicit in 4. Sedulius.

Flabralis, à flabro. Pr. Apoth. *Cùm libet in gelidum flabrali frigore uentum*
B *Spiritus existit tenuis.* ——

Flagitiosi apud inferos è sententia Poetarum puniuntur. Titius libidinosus, cui iecur uultur exedit: Tantalus auarus, qui in medijs aquis sitit: Sisyphus πολυπράγμων, qui saxum ingens uoluit & reuoluit: Danai filiæ perfidæ, quæ in pertusum dolium aquam cribris important. *Hæc inopes ueri, uani cecinere poetæ, Qui Christum ueri non tenuere caput:* ut in Panegyrico canit Paulinus. Vbi & Cerberum nominat, umbras allatrantem per tria rostra, & Charōtem eas terrentem sordibus & squallore, & Eumenidas sæuientes uipereis crinibus.

Flagrantia, ardor. Pr. Steph. *Sic sedat omnem pectoris flagrantiam.* Gellianum uerbum: ut Flagrantia montis, ut Vigor flagrantiæ, apud eundem.

Flammari, pro inflammari. Vict. 2. *Insanas flammatur in iras.*

Flora, nobilissima meretrix Romana, postea quam Senatū hæredem scripsisset amplissimarum opum ex quæstu partarum, simulacrum, templum, ludos, sacra, circum meruit. Campus Floræ adhuc in urbe celebris est. Ridet autem Prudentius illam domus Pompeianæ libertam, lecti pellicem, urbis scortum publicum, mulierem sola forma commendatam, inter deas nomen & honorem consecutam.

Fluiscere, pro fluere. Dracont. Hex. *Cuius ab aspectu montes & saxa fluiscunt In cineres.* ——

Fluuij qui lætificant terram, & agros (ut sic dicam) conserunt, in Ægypto Nilus, in Mesopotamia Euphrates: de quibus Alcimus, in Sicilia Elorus, de quo Virgilius, qui eum ideo stagnantem appellat.

Forare

Forare, pro perforare. Pr. Steph. *Quanquam forassem fortè si puncto leui.* A

Fortunæ imago cum Copiæ cornu picta est. Idem Sym. 1.

Formatum Fortunæ habitum cum diuite cornu.

FORTVNATVS qui dictus cognomento est, Venantius Honorius Clementianus Fortunatus dicitur, in codice Murbacense manuscripto. Nascitur in Italia Transpadana, uiculo agri Taruisani. ita enim ipse scribit de loco natali in uita D. Martini, libro ultimo:

Per Cenitam gradiens, & amicos dupla Venenses,
Qui natale solum est mihi sanguine, sede parentum,
Prolis origo patrum, frater, soror, ordo parentum,
Quos colo corde, fide.—— Sororis Tutitianæ idem lib. 11. facit mentionem. Institutus Rauennæ fuit, à Gregorio episcopo. In exiliũ pulsus est, sub initium Exarchatus. De exilio conqueritur lib. 8.

Exul ab Italia nono, puto, uoluor in anno,
Littoris Oceani contiguante salo.
Tempora tot fugiunt, & adhuc per scripta parentum,
Nullus ab exclusis me recreauit apex.
Quod pater ac genitrix, frater, soror, ordo nepotum,
Quod poterat regio, solus amore pio. Scribit autem hoc ad Lupum Campaniæ ducem. In Galliam profectus, propter ingenium præclarum & sanctimoniam uitæ, dignitatem pontificiam consequitur apud Pictauos. de qua re idem lib. 8.

Italia genitum, Gallica rura tenent.
Pictauis residens: qua sanctus Hilarius olim B
Natus in urbe, fuit notus in orbe pater. In ea dignitate non ociosam uitam duxit, sed multa ad uarios scripsit, carus summis & infimis: in primis regi Sigeberto, & Lupo duci Campaniæ, de quo diximus. In Germania peregrinatus est. Metim, Treuerim, & Moguntiam inspexit: & ad eorũ antistites, Vilicum, Nicetiũ, Sidonium carmina misit. Radegundim Turingicã, fratris Erinfridi filiam, inter captiuas è Germania abductam, matronis sanctissimis comparat. In adolescentia, cùm ex oculis laboraret, diui Martini beneficio ipse, & Felix Taruisanus, restituti sunt. ita enim canit:

Quà mea Taruisus residet, si molliter intras,
Illustrem socium Felicem quæso require:
Cui meeum lumen Martinus reddidit olim. Quod factum esse in Dd. Pauli & Ioannis templo Rauennæ, testatur ibidem:

Tignus adest, cuius uitrea natat ignis in urna,
Huc ego dum propero ualido torquente dolore,
Diffugiente gemens oculorum luce fenestræ.
Quo procul ut tetigi benedicto lumen oliuo,
Igneus ille uapor marcenti fronte recessit,
Et præsens medicus blando fugat unguine morbos. Scripsit de excidio regni Turingorum, Hodœporicum uitæ suæ ad Iustinum iuniorem Imp. & ad Sophiam Augustam: item, De gubernando regno, ad Sigebertum Gallorum regem: qui libri amplius non extant. In bibliotheca Murbacense asseruantur in hunc diem, Carminum uariorum libri 11. De diuo Martino lib. 4, carmine

A carmine heroico. De partu Virginis lib. I. Eiusdem expositionem Dominicę orationis, & Symboli apostolici, Ioannes Hartungus edidit nuperrimè ex officina Herici Petri. Floruit sub Iustino iuniore, anno D.LXX. & in diuorũ catalogo numeratus. Exemplar Murbacense ad me misit Ioannes Oporinus, de studijs optimè meritus: ex quo, quæ ad institutum huius Operis pertinuerunt, collegi, libellos quatuor: reliqua enim momenti non magni uisa sunt. Quidquid autem sententiosum fuit, præterea inde excerpsi, & Scholæ Christianæ puerili locis suis inserui, ne quid relinqueretur in auctore nondum edito, quod desiderarent studiosi.

FORTVNATVS propter uersum dicitur, qui uero nomine Fortunatianus, episcopus & martyr Aquileiensis. Fort. lib. 4. de diuo Martino:
Aut Aquileiensem si fortè accesseris urbem, Ac Fortunati benedictam Martyris urnam.
Eiusdem quoq; meminit de Gaudijs uitæ æternæ, lib. 8. Hic cum Felice fratre, à Diocletiano capite truncari iubetur. Fortunatianus sepulchrum habet Aquileiæ, Felix Vicentiæ: de hoc etiam paulo antè.

In Fossa ruere, pro in defossa, id est, in scrobibus latentibus perire. Tert. I.
Qui cæco duce præcipites in fossa ruistis.

FOTINVS hæreticus, Manichæo contrarius: ille Christum negat esse Deum, hic uerò hominem esse negat. Ille ait initium à uirgine sumpsisse, sed tamen seipsum suscitauisse à mortuis, ut testatur D. Ambrosius in epistolas ad Galatas & Ephesios. Pr. Psych. *Hac sese occultant Fotinus & Arrius arte, Immanes feritate lupi.*— Trinitatis plenitudinem negauit, neq; ullam Christi aut Spiritus sancti personam. Deum enim singulum & solitarium, & more
B Iudaico confitendum affirmauit.

Fotus, quartæ declin. pro fomento seu tractatione, ut nominãt, humana. Pr. Steph. *Paulum benignis fotibus Recreetur.*— Iuuenc. I.
Lenni pannoso tegmine fotu Texit.—

Fragrans, olens. Pr. Apoth. *Blandus in ore sapor, fragrans odor.*—

Fratris proles, seu fratris filius, qualis erat Loth Abrahamo. Pr. Præf. Cath. *Redit, recepta prole fratris inclytus.* Vict. 3. — *Fratris quòd prole relicta Nunc solus uideare tibi.*— Idem tamen paulo antè nepotem nominauit, sed abusiuè. Errant in eiusdem nominis explicatione Perottus, Calepinus, Mancinellus, à quibus omne penè uulgus literatorum in errorem similem perductum est, qui nepotem fratris pro fratris filio ponunt.

FRONTO, Cæsaraugustanus martyr. Pr. Steph. hymno quarto.

FRVCTVOSVS, Tarraconensis martyr, Pr. Steph. hymno quarto & sexto, cum Augurio & Eulogio suis diaconis rogo imponitur.

Frugescere, fruges concipere & efferre. Pr. Sym. 2.
Hinc ait & steriles frugescere rarius agros.

Futicare, fruticem emittere. Tert. 6.
Tempore nuda suo, folijs quoq; fruticat arbor.

Fuat, pro sit, antiquum. Vict. 3. *Nil est quod metuas, hæres tuus ille Damascus Vt fuat.*—

FVLBERTVS, Carnotensis episcopus, temporibus Othonis III. floruit: qui inter alia laudabilia, Stirps Ieisæ, Solem iusticiæ, Chorus nouæ Hierusalem composuit. Ita Martinus Polonus in Chronicis.

Funerare,in funus efferre. Pr.Cath.*Orba quem pater supremis funerabat fletibus.* A

Furiare,in furias agere.Sedul.Ench. *— Et iubet hostem Porcorum furiare greges,ac per freta mergi.*

Furuerunt,à furio. Sedul.1.*Nec minus & Darij furuerunt iussa tyranni.*

Furunt,pro furiunt. Arat.2.*Cui pelagus tellusq; furunt.*

G

GAlaulæ,populi Africani,quorum mentio apud Prud.2.Sym.Eorundē mentio apud scriptorem ignobilem,hoc uersu: *Marmaridæq; leues,& cum Garamante Galaulas.* Galaulæ usi sunt hasta quadam solida,instar uenabuli,rota ferrea,quam Cruppeam dictam reperimus: unde Cruppellarij milites memorantur apud Corn.Tacitum.

GALERIVS Imp.cognomēto Maximinianus,gener Diocletiani,hostis nominis Christiani acerrimus, annos decem uexauit Ecclesiā. obijt eo mortis genere,quo ante ipsum Antiochus & Herodes: & corrosus à uermibus, edicta contra Christianos reuocauit,Iudæ pœnitentia.

GALERIVS,prætor Illyrij, Quirinum Sisciæ episcopū fluuio mergi iussit.Pr.Steph.hym.7.

GALLIENVS Imp.cum patre Valeriano tyrannidem exercet.Sed Valeriano à Persis capto & subiugato,edicta contra Christianos aut abrogat,aut mitigat.

Gallus puer,aut adolescens,Cybeli dicatus. Pr.Steph. *Puer sed obstat gallus ob libidinem.* Galli appellati, quasi minimè uiri, κατ' ἀντίφρασιν:ut nostro tempore monachi à populis Rhenanis,caballi,seu ipsorum lingua *Hengisti*: monachæ contrà à Misnensibus & Turingis Scrofę,seu,ut ipsi loquuntur,Nonnæ dicuntur. B

Ganeum,quasi γάνεον,metathesi,primā corripit: pro loco subterraneo seu lustro,in quo habitant qui quæstum inhonestè quærunt. Pr.Psych. *— Dominæq; fluentis Iura pati,& laxa ganeorum lege teneri.*

Ganges Gangis,& Ganges Gangetis,Ebræis Phison, fluuius Paradisi:aliqui uolunt esse Phasin. Alc.1. *Quartus dehinc Phison,quem nominat India Gangen.* Vict.1. *Gangetisq; replet populos,atq; Indica regna.* Terram circumiacentem lætificat: agit ramenta auri,ut Cyprianus & Victor:argenti,ut Plinius. Reperiuntur in ripis eius gemmæ,onyx & bdellium,ut Moses: carbunculus & prasinus, ut Cyprianus: smaragdus, ut Victor. Amnibus quindecim auctus excurrit in Oceanum,ut Megasthenes & Arrianus testantur.

Gastrimargia,γαστριμαργία, uoracitas, à uentre & segnicie conflata ingluuies.uoraces enim ferè simul fatui sunt,& ignaui. Hilar.Hym. *Quos inde gastrimargiæ Huc illecebra depulit.*

Gaudium gaudere, τῷ ἀττικισμῷ. Iuuenc.1.*Gaudia magna Magi gaudent.* — ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. Vix potest expressè satis gaudium illud solidū uerbis Euangelista dicere.

Gaulalæ.Vide Galaulæ.

Gehenna,uox Syriaca,à ualle Hinnon, in agro Hierosolymitano, in qua pueri idolo Moloch immolabantur:quam idololatriam insectantur acerbè, Hieremias & Ezechias prophetæ.nam ipsorum temporibus à regibus & sacerdotibus

A sacerdotibus pertinaciter defensa fuit. Accipitur pro ipsis inferorũ tormentis. Pr.Ham. *— Auidæ nec flamma gehennæ Deuoret hanc animam.—* Iuuenc.1.*Præmia iustitiæ tribuet, sceleriq; gehennam.*

Gehennæ mancipium, prouerbio Theologico: dicitur de homine, adhuc in uiuis, damnato. Pr.Ham. *—— Gehennæ Mancipium, Stygio qui sit damnandus auerno.*

Gemini fratres, Castor & Pollux, Romæ in foro templum habuerũt, pila seu ueruta tenentes. à pilis, fratres pileati, id est hastati, à Catullo dicuntur. Verutorum meminit Pr.Sym.1. *—— Gemini quoq; fratres Corrupta de matre nothi, Ledeia proles, Nocturniq; equites: celsæ duo numina Romæ Impendent, retinentq; ueru.—* Lectio hactenus deprauata fuit.

Gemmæ, quæ à Cypriano, Prudẽtio, Victore, Fortunato, alijsq; nominantur, eiusmodi sunt: de quibus breuiter dicendũ, ut studiosis satisfiat. Amethystus, purpureus: à colore uiolaceo etiam Ion, Veneris gemma habita. Fort.8.*Alligat & nitidos amethystina uitta capillos.* Bdellium fuit lachrima arboris cuiusdam maritimæ, quæ aquis densata, aliquam fortasse Achatis aut Lyparei lapidis habuit similitudinem: qualenunc est succinum. Beryllus, qui est coloris glauci seu uiridis, qualis est maris puri. Hunc in annulo gestauit Porsena rex, habuit Cæsar Augustus. Iuuenalis beryllos uocat inæquales, quia artifices eis dant formam sexangulam. Fort.8. *Inseritur capiti radians diadema beryllis.* Carbunculus, ἀνθρακίτης, λυχνὶς à Dionysio, Pyropus ab Ouidio 2.Met. carboni ardenti similis. Vict.1. *— Fulmineo rutilans carbunculus igne.* Drepan.Epist.3.

B *Sic rutilus rutilum uomit & carbunculus ignem.* Drep.Hex. *Frigidus & roseo carbunculus ardet odore.* Ceraunia, à loco dicta, alias asteriãs, de qua suprà. Chalcedon, uel Chalcedonius, item à loco, qui simpliciter onyx & onychites. Hebes dicitur à Prudentio, quia non est pellucens. Onyx autẽ onychi in tenebris densis attritus, corpus in bene magno lapide pellucidũ ostendit. Fort.8.*Dextræ armilla datur, chalcedon iaspida mixta.* Chrysolithus, *— Natiuo interlitus auro:* ut Pr.Psych. propter guttas aureas quas habet. Propert. 3.*Quos' ue dedit flauo lumine chrysolithos.* Chrysoprasus, berylli species, ex auro & porri succo nomen habet: alia appellatione gemma Beli, Prasitis Theophrasto. Pr.Psych.*Te quoq; conspicuum structura interserit ardens Chrysoprase, & sidus saxis stellantibus addit.* Crystallus candida, tanta duricie, ut ea excudatur ignis: ut silice, pyrite, iaspide. Crystallus nunc est magorũ speculum, cuius loco Mnisuride usi sunt Chaldæi, ut apud Psellum legitur. Appensa lac nutricib. auget, pota medetur calidis fluxionibus, ut Pandulphus Anglus. Cyaneus, uel cyanus, Sapphiri species optimę, & coloris eminentis. Hyacinthus, interdum amethysti, interdum chrysolithi species habetur, pro colorum uarietate, & crassitudine corporis. Claud. *—— Fulgor Iberus Temperat arcanis hyacinthi cærula flammis.* Iaspis, modò uiridis, modò cærulea, modò maculosa, modò punctis fuluis stellata. Vnde Virgilius de capulo gladij Æneæ, *— Illi stellatus iaspide fulua Ensis erat.——* Fibulæ ex eadem fiebant in uestibus. Claud. *— Tereti nodantur iaspide uestes.* Fort.lib.4.de diuo Martino: *Trama topazus erat, rutilans & stamen iaspis, Et tunicæ insignis currunt pro uellere gemmæ.* Lychnites, quem carbunculum re-

misiorem Plinius nominat. Idem de Partu Virg. A
Lychnites hebes est, cedit tibi Lucifer ardens. Sapphirus colore cæruleo, in gemmis est nobilibus: & celebris fuit Sapphirus Iulij II. Pont. Max. propter quam sepulchrum eius uiolatum est. Ea Græci usi sunt, qui dæmones euocarét, & in aliorum actiones & facinora inquirerent: ut auctor est Gregoras, Synesij interpres. Sardonius, uel Sarda, nunc carneolus. Pr. Psych. *— Pingit iaspis Sardonium iuxtà appositus, pulcherq; Topazon.* Sardonyches in rubro candidus, ex quo Indi capulos fecerũt: Itali eodem lyras & testudines exornarũt. Eam gemmam principem uocat, in annulis signatorijs, Iuuenalis. Smaragdus, insignis uiriditatis: unde uerno gramini comparatur à Prudentio. Tertull. 6. *Herbosaq; uiret prægrandis luce Smaragdus.* Hæc dicitur & Limoniates Plinio. Idem celebrat Smaragdum Polycratis, ut eiusdem Sardonychen Zezes.
Claud. de ueste Honorij. *— Preciosaq; fila Smaragdis Ducta uirent. —*
Anno decimo Pauli III. Romæ inuenta est Smaragdus, in sepulchro Mariæ Honorij Imp. filiæ, auro inclusa, in qua ipsius Honorij caput exsculptũ fuit. Vict. I. *Ac uiridi radiat fulgescens luce Smaragdus.* Topazus etiam inter uirides numeratur, πρασοειδὴς καὶ χρυσόλαμπις. Fort. 8. *Pulchra topaziacis oneratur zona lapillis.* Idem albam topazum dixit, de Partu Virginis:
Quandò pauimentis alba topazus inest: utens fortasse nomine gemmæ, pro lapidis aut marmoris. Scripserunt de gemmis nostra memoria uiri clarissimi, Erasmus Stella, & Georgius Agricola, uterque medicus & consularis, ille Zuiccanus, hic uerò Chemnicensis.

Genealogus, γενεαλόγος, qui origines familiarum describit. Pr. Apoth. *— Cum patre Christum Esse Deum, uelut ille inquit genealogus idem:* loquens de Mose, B. qui initia orbis terrarum, & ortus primorum parentum enumerat.

Genesis, γένεσις, ortus seu initium uitale. Idem Sym. 2.
Cur sibi præscriptum non commutabile fatum
Vt captiua putat? genesis cur uincula fingit?
Est etiam, ex ipso ortu iuxta positum siderum uaticinatio. Tertul. I.
— Stellarum nomina falsa, Nascentum geneses constringere. —
Ponit inter res abominandas, cultum idolorum, obseruationem sortium, auguriorum, siderum, extorum, & ipsam magorum uanitatem. Idem alio loco contra Marcionem: Mathematici (inquit) ut plurimùm sunt Marcionitæ, nec hoc erubescentes dicere, de ipsis etiam stellis uiuere creaturas.

GENESIVS, Arelatensis martyr. Pr. Steph. hymno quarto, & Fort. lib. 8. Officio mimi functus est apud Diocletianum, exprimendis uidelicet Christianorum ritibus & cæremonijs. Is per iocum se baptizandũ curauit, spondente pro ipso, & munera dante Diocletiano. Inde albo uestitu ad locum supplicij duci iussus, Veneris statuam obuiam adorare noluit, seq; in suo baptismo uirum candida stola sibi assistentem uidisse affirmauit, & se in Christum credere, qui delictorum ueniam, & omnis leuitatis promiserit. Igitur & fustib. cæsus, & in eculeo leuatus, & lampadibus ustus, à Plautiano præfecto securi tandem percutitur.

Genij perhibebantur dij natales, unde Genius urbis Romæ cultus. Pr. Sym. 2. quo in libro genios portis, domibus, thermis, stabulis assignatos testatur, & superstitionem illam rectissimè irridet. In antiquis inscriptionibus.

A bus legi dicata Epigrammata Genio cohortis & exercitus. Romæ in uia Salaria, suprà exsculpto antiquo poculo legitur:

GENIO
SIMILIS
FAMILIA. &
GENIO PAG. TI-
G O R. extat monumentum in Heluetijs: id est,
Genio pagi Tigorini.

Genitalia olim dijs dicata, ut Cybeli. Pr.Steph.
Ast hic metenda dedicat genitalia. Nunc genitalia suspenduntur nescio cui Arcalio ab Italis, cuius me admonuit Theseus Mega Neapolitanus.

Gentilitas multis uarijsq; inquinata pollutaq; libidinibus, cœlum ipsum repleuit nuptijs. nubit enim Hebe Herculi, rapitur Proserpina Plutoni: adulterijs, quibus Iupiter, Mars, Venus toti contaminati: stupris, ex quibus nati Mercurius, Cupido, Bacchus, Hercules: incestibus, unde *Incedit diuûm regina Iouisq; Et soror & coniunx*: impuritate deniq; nefanda, unde notus Ganymedis raptus, & palæstra Hyacinthi. Deas autem quas uoluerunt esse castas, quasi à cœlo segregarunt: Vestam in sacraria, Mineruam in lycea, Dianam in siluas. Hæc Prudentius in Romano, & contra Sym. 1. latiùs persequitur.

GEORGII martyris, nullo non tormenti genere excruciati, historia in concilio Niceno apocryphos habita, eo quòd dissideret tam ex parte loci, quàm ex parte modi: & tam ex parte temporis, quàm ex parte iudicis, ut ait Natalis Venetus. Fort. lib. 1. *Carcere, cæde, fame, uinclis, site, frigore, flammis*
B *Confessus Christum.—* In Ecclesia Cretensium & Corcyræorum; & aliorum Græcorum Venetijs nullæ aliæ uisuntur imagines, præter Christi crucifixi, Mariæ uirginis, & beati Georgij. In illius armatura equestri, & puella defensa, & dracone Libyco interfecto, allegoria uenusta inest: quæ explicata suauissimis uersibus est à uiris doctissimis, Georgio Æmilio, & Ioanne Stigelio. Qualis autē apud Græcos est Georgius, talis hoc tempore apud Moscobitas Nicolaus, de quo uulgus sermone prædicat: Si Deus non esset Deus, tum nullus esset alius Deus nisi Nicolaus.

GERVASIVS & PROTASIVS, fratres gemini, Vitalis martyris filij, patria Mediolanenses, à Nerone sublati sunt. Fort.

Gerundium in Dum, cum accusatiuo: cuius non multa exempla annotāt grammatici. Tert. 4. *Quos obturatis fugiendum est auribus ultro.*

Getæ, pro Gothis, qui occuparunt Italiam. Geticus tyrannus pro rege Gothorum, quem superauit Stilico. Pr. Sym. 2.
Tentauit Geticus nuper delere tyrannus Italiam.—

Getam, ridiculum initio libri sui nominat Sedulius: & intelligit Comœdiam, in qua Getæ serui primas ferè tenent, & ridiculi introducuntur. Eadem est Nebrissensis, & libri antiqui lectio, & conuenit cum ipsa sententia.

Gigantes appellantur homines magni & splendidi, & quadā auctoritate magnifica præditi, qui omnem corruperunt in mundo disciplinam, & uiribus oppresserunt primam Ecclesiam. Alc. 4.
Si speciem quæras, humani corporis illis Plus uultus quàm forma fuit: sic linea membris Conueniens, hominem monstrabat, dissona molem. Eorum quatuor genera nomini-

bus distincta recensentur: Niphlim, qui inter Heuæos habitarunt, dicti quasi grassatores, propter rapinam: Emim, inter Iebusæos, Moabitas & Ammonitas, quos hi gentili nomine Zamzumim, quasi formidabiles, propter uiolentiam nominarunt: Enachim, inter Hethæos, quasi torquati, ab ostentatione opum: Raphaim, qui sedes habuerũt inter Amorrhæos & Palæstinos, nomine sumpto honesto, quòd seruatores & curatores essent. Tot monstris antiquitùs oppressa fuit Dei Ecclesia. Sed fuerunt seculis omnibus uiri superbi, cum potestate & honoribus, uirtutis & honestatis inimici: unde etiam apud poetas inualuerũt nomina Titanum seu Gigantum, Cyclopum, Centaurorum, Tyrannorum: de quibus annotare aliquid copiosiùs libet, ut cum Ebræorum nominibus & factionibus conferantur. Titanes & Gigantes, Saturno & Ioui bellum finguntur intulisse: quibus propter uirium fiduciam, & quòd factionibus florerent, addiderunt multa capita, ora, manus: item pedes serpentinos. unde à diabolo prodijsse intelligas, & serpentis esse progeniem. Hoc genus hominum ita describit Hesiodus: A

— ἀδάμαντος ἔχον κρατερόφρονα θυμόν,
ἄπλαστοι, μεγάλη δὲ βίη, καὶ χεῖρες ἄαπτοι.

Celebrata fuit prouerbio *γιγάντων ἀπόνοια*, de uita sceleribus & flagitijs obruta: in qua turpe haberetur, non esse turpem. Armati incedebãt domi forisq;, unde *τεύχεσι λαμπόμενοι* apud Poetam dicuntur. Cyclopes in litore Siculo fuerunt, *Artus semihominum patulis qui faucibus, imò*
Integros uiuosq; homines crudo ore uorarent: ut canit Alc. 4. De horum principe Polyphemo Virgilius: *Visceribus miserorum, & sanguine uescitur atro.*
Inter eos nulla honestas ualuit, nullæ leges fuerũt, nulla societas seruata est: B
ut patet ex Homero & Euripide, & uitam Cyclopicam ad Nicomachũ detestatur Aristoteles. Cyclopum deus Venter fuit, *μεγίστη δαιμόνων ἡ γαστήρ*: quorum similes sunt, quos Apostolus ad Philippenses notat. Deum simpliciter contempserunt. unde Polyphemus Homericus:

οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν,
οὐδὲ θεῶν μακάρων. — Centauri, multitudo equestris extitit, *στρατὸς ὑβριστής, ἄνομος, ὑπέροχος βίαν*, ut ait Sophocles. & alius poeta dixit, *νοῦς οὐκ ἔνι κενταύροισι.* His deprauatis eorum moribus insuper addit Homerus uinolentiam, Pindarus feritatem, Ouidius libidinem: quæ uitia ferè sequuntur magnam opulentiam. Tyranni nomen, ut Hippias Sophista scribit, poetæ Archilochi temporibus ortum: & existimantur, à Tyrrhenis Italiæ populis dicti, ut in Græcorum Scholijs est. Nota autem Mezentij crudelitas, qui mortuorũ corpora cum uiuentibus iunxit, & in tali complexu necauit. nota eiusdem impietas, ita enim ipse inquit apud Virgilium: *Dextra mihi deus, & telum.* — Similiter Capaneus Argiuus apud Statium: — *Virtus mihi numen, & ensis,* — *Quem teneo.* Fuerunt tales multi, ut Lycaon Arcas, Salmoneus Eliensis, Clearchus Heracleus, Erefichthon Thessalus, Polymnestor Thrax, apertè & in deos contumeliosi, & in suos populos uiolenter iniurij. Similes Gigantibus fuerunt Cambyses, Domitianus, Iulianus: Cyclopibus helluones isti, Candaules Lydus, Heliogabalus Romanus, Venceslaus Boemus. Centauris multi nobiles, *καὶ νεόπλουτοι*: & Nabal ille Carmelita, Dauidis exulis, sui tamen tribulis, irrisor: Calebi & Othonielis, uirorum lectissimorum, meritis & pro-

A & progenie tumidus. Tyrannis, Hercules, qui linum præceptorem: Ioas rex Iudæ, qui præceptoris filium interfecit. Tyrannis prærerea similes sunt, qui religionem contemnunt, humanitatem oderunt, Dei præsentiã negant, qui deniq; cæteris orantibus ridenr in templis, aut garriunt: ita enim de Lycaone Arcade (quem Cainum fuisse nonnulli augurantur) scribit Ouidius:

—— Vulgusq; precari Cœperat, irridet primò pia uota Lycaon.

Ebræorum & Græcorum exemplis si uellemus addere superioris aut nostræ memoriæ homines impios, & uentri deditos, ac mundi artibus corruptos, intelligeretur, nullis temporibus defuisse eiusmodi humani generis pestes atq; portenta. Redire nunc ad institutum tempus est.

Gigas, pro uiro forti & potente. In hymno: *Sponsus, redemptor, conditor, Suæ gigas Ecclesiæ.* Fort. de Partu Virg.

Anniculum portans agnum, antiquumq; gigantem. Nomen Gigantum fecerunt in uitiosis esse, qui statim ab ipso diluuio tenuerunt imperium.

Gladio feriebantur Christiani. Pr. Steph. *Aut gladio feriere caput.* —— Ibid. *Non illum gladij rigor,* —— *&c.*

Glaucoma, γλαύκωμα, oculi uitium caligantis, & propter caliginem incertò uidentis. Idem Ham. *Nemo duos soles nisi sub glaucomate uidit.* Paulo pòst: *Est glaucoma, aciem quod tegmine uelat aquoso.*

Gluritus, pro deglutitus. Tert. 2. *Deuictum clamans crudelem corporis hostem, Glutitam mortem.* ——

Gnosia capella, pro Amalthea Iouis nutrice. Pr. Steph.

Multò antè, clara quàm capellam Gnosiam Suxisse fertur Iuppiter.

B Gauisa est antiquitas figmentis, ut & ortum miraculosum facerent, & se diuinitùs educatos demonstrarent. Cretenses finxerunt Iouẽ altum à capra: Assyrij Semiramidem à columbis: Cyrum à canicula: Troiani Paridem ab ursa: Romani conditores suos à lupa: Lycij Telephum à cerua: Volsci Camillam ab equa.

Golgotha, Syriaca uox, quam Matthæus, Marcus, Ioannes exponunt κρανίου τόπον. Cypr. *Est locus ex omni medius, quem cernimus, orbe Golgotha Iudæi patrio cognomine dicunt.* ein schedelstat/ein beinhaus/ in quo proiecta iacent crania & ossa. Græcis κῦρος. Iuuenc. 4.

At postquàm uentum est, ubi ruris Golgotha nomen. Tertullianus mediam huius uocabuli producit, & in nonnullis exemplaribus γολγοθᾶν scribitur. Verba Tertul. sunt: *Golgotha locus est, capitis Caluaria quondam, Lingua paterna prior sic illum nomine dixit: Hic medium terræ est.* ——

Golias, gigas Gethæus, è Palæstina urbe maririma, prouocator superbus, à Dauide adolescente sternitur funda & lapide. Pr. Psych.

Vidimus, horrendum membris animisq; Goliam, Inualida cecidisse manu. —— & quæ sequuntur.

Grabatus, κράββατος, lectulus, in quo caput inclinabant aut fessi, aut delicati, aur ægroti. Grabatus ignis. Vide, Ignis, & Lectus igneus. Hoc uocabulo cùm, tanquam minus eleganti, uti recusauisset uir eloquens Triphylius Ledanus episcopus, tractans illum Marci & Ioannis locũ, ἆρον σου τὸν κράββατον, eiusq; loco dixisset, ἆρον σου τὸ σκιμπόδιον: Spyridion, uir sanctissimus, qui concioni intererat, de loco exiluit, & quòd uerbis ac sermone superbiret, ipsum obiurgauit,

obiurgauit,& agere modestius præcepit.Hęc Sozomenus scribit in hist.Ecclesi. A Interpres Aristophanis: *τὸν κράβατον σκίμποδα λέγουσιν Ἀττικοί*, inquit. Nonnulli hanc dictionem scribunt simplice cõsonante, imitantes Virgiliũ, qui syllabam corripit:alij duplicata,quo modo ferè uulgò scribitur.Virgiliũ itidem sequitur Helpidius:*Non poterant,duro subiecit colla grabato.*

GRACCHORVM antiquissima, & semper popularis familia, tempore Constantini,Christi religionem coluit. Plebicolam uocat Prudẽtius,quia nobilitati ordinem inferiorem opprimenti restitit. Pr.Sym.1.

Iam quid plebicolas percurram carmine Gracchos,
Iure potestatis fultos,& in arce senatus
Præcipuos,simulacra deûm iussisse reuelli,
Cumq; suis pariter lictoribus omnipotenti
Suppliciter Christo se consecrasse regendos? Extat autem nullius uetustæ familiæ amplior & digniormemoria.

Gradus Ecclesiastici erant,ut ex Isidoro constat,Lectoris,exorcistæ,sacerdotis.Ita Paulin.Natali 4.de Felice:

— Primis lector seruiuit in annis,
Inde gradum cœpit,cui munus uoce fideli
Adiurare malos,& sacris pellere uerbis:
Quod quia perspicua meriti uirtute regebat,
Iure sacerdotis ueneranda insignia nactus,&c.

GRAECIA leuitatis & mendacij accusatur. Alc.4.
— Commentis Græcia fictis. Et, *Carmine mentito Graij cecinere poetæ.* Vict.3.
— Nomine mendax Græcia,dum ueris falsa insinuare laborat. Hellenismus etiam B pro ipso gentilismo accipitur:nam primi Iones,doctrinam à uicinis acceptã de Deo, fabulis corruperunt. Auxerunt gentis infamiam poetæ ipsi. Epimenides,*Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται.* Euripides,*πιστὸν Ἑλλὰς οἶδεν οὐδέν.*

Granaria Romanorum fuerunt uicina, Sicilia & Sardinia insulæ: remotiora,Ægyptus & Libya. Prudentius copiosè Sym.2.

Grauidare,grauidam dare,impraegnare. Help.de Christo:
Hunc grauidante Deo,mortalis nescia fœtus
Virginitas fœcunda tulit. Idem:— *Fundasse solum,grauidare nouales.*
id est,agros recentes fertiles & lætos facere.

Gregalis,de grege:contrarium,egregius. Idem Steph.
Quod plebs gregalis excolat Titulumq; figat martyris.

Gressus,pro ingressus.Tert.4.*Intra uelamen cœli,cum sanguine gressus.*

Gymnas,*γυμνάς*,exercitatio denudatorum in palæstra. Pr.Sym.2.
— Oleoq; & gymnadis arte. Idem Steph.*Quem uester Deus*
Effœminauit gymnadis licentia.

Gymnasium,*γυμνάσιον*,ipse locus exercitationis. Arat.Præf.1.
Gymnasij gaudet nudus adire locum.

Gypsum,materia fossilis est, calci cognata.E' gypso typi fiunt,è quibus plastæ formant statuas & imagines.Alc.1.
Et uultus complere rudes,aut corpora gypso Fingere. — Pr.Sym.1.
— Mollis si bractea gypsum Texerit. —
nam eiusmodi effigies interdum auro imbracteabantur,aut alio metallo.

Idem

A Idem Apoth. *Quin & Apollineo frontem submittere gypso.* id est, inclinare se coram Apollinis statua, è gypso confecta. Eupolemius lib. 1.
Quiq; Iouis gypsum ceu uerum numen adorant.

H

HAc caussa, pro hac de causa, hanc ob causam. Tert. 5.
Hac caussa uos connubio priuauit honesto.
αἱμοῤῥαγία. Vide in litera A.

Hæmorrhois, αἱμοῤῥοΐς, genus serpentis, cuius ictu sanguis ex humano corpore effluit, primam habet breuem apud Fort. de Gaudijs uitæ æternæ: *Vipera, seps, iaculus, basiliscus, hæmorrhois, aspis.*

Hæreses aliquot filio Dei detrahentes, & eius nomini sacrosancto, impugnat Prudentius: quarum auctores fuerunt, Noethus Ephesinus, qui Deum patrem passum asserebat. unde αὐτοπάτωρ dicitur Epiphanio. Sabellius, qui inter substantiam & personas diuinitatis non distinguebat, unde eius sectatores Vnionitæ dicti sunt: Iudæi, qui Christi in carnem aduentum negabāt: Ebion, qui uenisse in carnem concedebat, sed non fuisse Dei, uerùm Iosephi filium: eius sectatores Homuncionitæ. Manes Persa, qui ἀπὸ τῆς μανίας, ut idem Epiphanius, nomen sumpsit: Christum enim dixit non uerum, sed simulatum habuisse corpus. cuius discipuli Manichæi & Phantasmatici, quorum errorem initio secutus est D. Augustinus. Marcion, qui duos deos asserebat, unum bonum, alterum malum: unde Duitæ. Idem affirmauit fore tantum animæ, non corporis resuscitationē. Horū opiniones omniū cōuincuntur pulcherrimis argumētis à Prudētio in Apotheosi, & Hamartigenia.

B Hæresiarches, αἱρεσιάρχης, qui inter malè sentientes familiam ducit, id est, locum inter complices primum obtinet, princeps factionis. Prosp. c. Ing. *Inter multa, suis quæ tradidit, hæresiarches.* Intelligit autem Pelagium, & Pelagianum, Seueriani episcopi filium. Vide, Britanus coluber.

Hæresis, αἵρεσις, prima breui, τῇ μονοφθόγγῳ, ubiq; apud Prudentiū. ut Psych. *—— Discordia dicor Cognomento heresis.* —— Præfat. Cath. *Pugnet contra hereses.* Ham. *Hanc heresin præsaga patris preuiderat olim Maiestas.* —— Imitatus Prudentium est Fortunatus. In Psych. Sic ab eodem circumscribitur: *— Placidæ turbatrix inuida pacis.*

Hagius, ἅγιος, sanctus, prima longa. In hym. amet. *Te depreeamur hagie, Venture iudex seculi.* Tert 6. *Hagie, hagie, sancte Deus, uox omnibus una est.*

Halare, halitu inficere aut corrumpere. Idem 1.
Hæc dum continuò per secula perfidus halat.

Harmonia, ἁρμονία. Modò concentus uocum similium. Vict. 2.
— Quid resonet motu septemplicis axis Harmoniæ uocale melos. —
Modò pro quauis laude diuina. Pr. Cath. *Sumere cùm monet hora cibum, Nostra Deum canet harmonia.* Modò pro hominis sermone articulato. Idem Steph. *Manere saluam uocis harmoniam probè.* Modò pro uocibus auium, Incert. auct. de laudib. Domini: *—— Et mille examina uocum Mortali harmonia lucis resonare canoris.*

Hebdomas, ἑβδομάς, septimana. Idem Apoth.
Septimus hebdomadi uenit superaddere sextæ Hunc numerum Christus. —

Hecatombe, ἑκατόμβη, genus sacrificij amplissimum, centena ferro cùm

cadunt animalia: ut circumloquitur Prudentius. A

HEMITERIVS Calagurritanus, qui relictis Cæsaris uexillis, Christi secutus est, è milite factus martyr. Pr. Steph. hym. I.

HERCVLES cultus à doctis: quia laboriosi esse debent, & benefici. Pr. Ham. *Hinc gerit Herculeam uobis sapientia clauam, Ostentatq; suos uicatim gymnosophistas.* Vnde Romæ consors cum Musis templum habuit in circo Flaminio, & μουσαγέτης à Græcis cognominatus.

Hexaemeron carmen, ἑξαήμερον, quasi dicas ἓξ ἡμερῶν, sex dierum, in quo de opere creationis tot diebus perfecto scribitur. Tale nunc extat in Hymnis D. Ambrosij Mediolanensis, qui & septimum diem Sabbathi, hoc est, quietis addidit. tale item Dracontij: nam Hippolyti Africani, & Prudentij Hispani hexaemeron intercidit. Tale adhuc opus D. Basilij est, & plurimorum citantur ab Hieronymo & alijs.

Hexametrum carmen, cæteris omnibus pulchrius celsiusq; est: unde operibus tam prolixis quàm succinctis, tam uilibus quàm nobilibus aptum esse consueuit. Numerum uigintiquatuor temporum pro sui perfectione habere decet, quot habet libra plena semuncias. Huius exemplum: *Culmina multa polos radianti lumine complent.* Hoc metrum, post Homerum, Heroici nomen accepit: Pythium antè dictum, eo quòd Apollinis oracula illo sunt metro edita. Huic cognatum est, & quasi familiariter adhærens, ita ut sine ipsius præsidio nunquam id positum uiderim, metrum dactylicum pentametrum: quale est, *Lætanturq; pijs agmina sancta choris.* Hoc autem & superius, ubi iuncta fuerint, Elegiacum carmen uocatur. Quo genere metri constat canticum in Deuteronomio apud Ebræos: & Psalmus B CXVIII. & CXLIIII. Librum beati Iob simplici hexametro scriptum esse asseuerant. Obseruandũ est autem in carmine Elegiaco, ne quid unquam de sensu uersus Pentametri remaneat inexplicatum, quod in sequenti uersu Hexametro reddatur: sed uel uterque sensibus suis terminetur uersus, ut Sedulius,

Cantemus socij, Domino cantemus honorem,
Dulcis amor Christi personet ore pio.

Vel sibi mutuò prior Hexameter ac Pentameter subsequens (ita uti Poetæ placuerit) conferantur, iuxta illud Prosperi:

Solus peccator seruit malè, qui licet amplo
Vtatur regno, fat miser est famulus.

Nam sequentes uersiculi, etsi his sunt subiecti, inuicem tamen sunt coniuncti, & secundus primo dat supplementum, sequitur enim:

Cùm mens carnali nimium dominante tyranno,
Tot seruit sceptris, dedita quot uitijs.

In Hexametro autem carmine, concatenatio uersuum plurimorum solet esse gratissima: quod in Sedulio & Aratore frequẽter inuenies, modò duobus, modò tribus, modò quatuor aut quinque uersibus, nonnunquam sex uel septem, uel etiam pluribus inuicem connexis. Quale est illud Sedulij:

Loth Sodomæ fugiente chaos, dum respicit uxor,
In statuam mutata salis, stupefacta remansit,
Ad pœnam conuersa suam: quia nemo retrorsum

Noxia

A *Noxia contempti uitans discrimina mundi,*
Respiciens, saluandus erit: nec debet, arator
Dignum opus exercens, uultum in sua terga referre. Et hoc Aratoris:
Iura ministerij, sacris altaribus apti,
In septem secuere uiros, quos undique lectos
Leuitas uocitare placet. Quàm splendida cœpit
Ecclesiæ fulgere manus, quæ pocula uitæ
Misceat, & latices cum sanguine porrigat agni.

Verùm huiusmodi connexio, si ultra modum procedat, fastidium gignit, ac tædium. Hymnos uerò quos choris alternantibus canere oportet, necesse singulis uersibus ad purum esse distinctos, ut sunt omnes Ambrosiani. Optima autem uersus dactylici ac pulcherrima positio est, cùm primis penultima, ac medijs respondet ultima: qua Sedulius frequenter uti cõsueuit. ut,

Peruia diuisi patuerunt cærula ponti.
Item, *Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.*
Item, *Edidit humanas animal pecuale loquelas.*
Item Pentametro: *Dignatus nostris accubitare thoris.*
Item, *Rubra quod appositum testa ministrat holus.*

Nec tamen hoc continuatim agẽdum, uerùm post aliquot interpositos uersus. Si enim semper uno modo pedes ordinabis, & uersus, quamuis optimi, unus sit status, statim uilescit. Aliquando uersum nominibus tantùm perficere, gratum est. ut Fortunatus lib. 8.

Lilia, narcissus, uiolæ, rosa, nardus, amomum,
B *Oblectant animos germina nulla meos.*

Quod idem & in proprijs fecit nominibus, ibidem:

Sarra, Rebecca, Rachel, Hester, Iudith, Anna, Noemis,
Quamuis præcipuè culmen ad astra leuent.

Fecit & in uerbis, in eodem carmine:

Blanditur, refouet, ueneratur, honorat, obumbrat,
Et locat in thalamo membra pudica suo.

Studendum est præterea poeticæ studiosis, quantum ars decoro non obsistit, ut mobilia nomina fixis præponantur: sed ne continentia nomina coniunctim ponant, uerùm interposita qualibet orationis parte:

Mitis in immitem uirga est animata draconem.

Prius posuit mitis, quàm uirga: prius immitem, quàm dracone͂. Sed & hoc discretum est, interposito uerbo, Est animata: non quòd hęc semper obseruari necesse sit, sed quia cùm fiunt, fit decorè. Nam & Prosper, permutato hoc ordine, fecit uersum decentissimum:

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis.
Item: *Lex æterna Dei stabili regit omnia nutu,*
Nec mutat uario tempore consilium.

Hæc Beda, libro ad Gutbertum filium & conleuitam suum, de Re metrica. Hierusalem, indeclinabiliter, ut in uersione Psalmi CXXXVI.
Te cunctis Hierusalem præponere terris. Vel Hierusale, in prima declinatione. Paulin. Cyth. *Plantata Domino in atrijs Hierusales.* Item in eodem Psalmo: *Mœnibus æternis Hierusalem habitabit.* A Geographis & Historicis Græcis atq;

Latinis dicitur Hierosolyma,longè clarissima urbium orientis, non Iudeæ modò,ut inquit Plinius. Eam cepit dominatu Romanorum Pompeius, euertit Titus Imperator:instaurauit Ælius Hadrianus,sed infeliciter.In ambitu stadia tria & triginta complexa est,alij multo plura addũt. Intra urbem fuerunt colles duo:Zion,in quo præsidium Iebusæorum, postea arx Dauidis stetit:Moria,in quo celeberrimum templum Domini,à Solomone exædificatum:& ei adiunctum Astartæ,deæ Sidoniorum. A

HIERONYMVS presbyter,Psalmos quosdam Dauidis uertisse perhibetur,uersibus hexametris: quod apud idoneũ auctorem non legi. Eidẽ ascribitur translatio libri secundi Mosis, expressa uersibus elegiacis: in qua primùm narratur historia,postea additur explicatio allegorica. Eius unicum subscribam exemplum,de Decem præceptis,unde iudicium faciant alij, & mecum statuant ingenio,doctrina & facundia D. Hieronymi id esse planè indignum.

Hæc sunt iussa decem,totam pingentia legem,
Quorum clauduntur cætera iussa sinu.
Sperne deos,fugito periuria,Sabbatha serua,
Sit tibi patris honor,sit tibi matris amor.
Non sis occisor,mœchus,fur,testis iniquus,
Vicini thalamos,resq; caueto suas.
Lex noua quæ sequitur,de libris quattuor ortum
Vendicat,& Christi singula uerba tenet.
Quòd quater est denis data lex antiqua diebus,
Hinc ueterem legem denotat,inde nouam. B
Deno quippe uetus numero,lex nostra quaterno
Constat:sed fumat prima,secunda nitet.

Hæc ideo subieci,ut curiosis satisfaciam:utq; sincera amplecti, fucata reijcere studiosi discant.Hæc cùm annotassem, tandem Petri Rigensis uersus incomptos esse reperi,cuius liber Aurora inscribitur. D.Hieronymus Roma secedens,in agro uixit Hierosolymitano,*Ebræo simul & Graio Latioq; uenustus Eloquio:morum exemplar mundiq; magister:* ut Prosper canit.

HILARIVS, urbis Pictauorum Aquitanicæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi in Phrygiam relegatur,sub Cõstantio,ubi duodecim libros aduersum Arrianos cõfecit,& librum de Synodis Galliarum.Scripsit & alia,reuersus ab exilio,catholica, & nimis præclara opera. Hæc Ado ex Hieronymo.De eodem ita Fortunatus,eius successor,lib.6.

Inclitus ille quibus uerè amplus Hilarius oris,
Et fatus & situs est ore tonante grauis.
Thrax,Italus,Scytha,Persa,Indus,Geta,Daca,Britanus,
Huius in eloquio spem bibit,arma capit.
Sol radio,hic uerbo generalia lumina fundunt:
Montibus ille diem,mentibus iste fidem. Idem lib.8.
Eloquij currente rota,penetrauit ad Indos,
Ingeniumq; potens ultima Thyle colit.
Perfundens cunctas,uice solis,lumine terras,
Cuius dona Sacæ,Persa,Britanus habet.

Christi-

A *Christicola Scythicas laxauit amore pruinas:*
Dogmate feruenti frigida corda calent.

Nicephorus ait ipsum utraq; lingua fuisse doctissimum: quæue expetenda aut reijcienda dogmata fuerint, Italos & Gallos ab eodem fuisse eruditos. Obijt Valentiniano & Valente regnantibus.

HILARIVS Gallus, episcopus Pictauiensis, eloquentia cōspicuus, Hymnorum carmine floruit primus. ita Isidorus lib. 1. de officijs Ecclesiast. Vixit sub Constantio, circa annum CCCLX.

HILARII hymnos tres inuenimus nos: nam qui Aspræ sorori ipsius inscriptus est, nihil planè habet aut sanctitate aut eruditione Hilarij dignum.

Hippocratis laniena, prouerbialiter de ea medicæ artis parte, quæ stringendo, urendo, secandoq;, instrumētis, ignibus & ferro exercetur. Pr. Steph.

Num mitiores sunt manus medentium,
Laniena quando seuit Hippocratica?

HIPPOLYTVS, factus ex hæretico catholicus: è Nouatiano, episcopus (ut Nicephorus) Ostiensis, Decio imperatore mandante, Ostiæ martyrium subijt, ab equis effrenibus dilaceratus. Sepultus extra Esquilinam, in crypta Verania. Pr. Steph. hymno 11.

Hoc habet, prouerbialis sermo, sumptus à gladiatore uulnerato, quem uulgus uictum esse exclamat. Pr. Psych.

Hoc habet, exclamat uictrix regina, supremus *Hic tibi finis erit.*— Habet autem ἰλλαπ7ικόν. Seneca in Agam. integrum posuit: Habet, peractum est. Germani dicunt, Er hat sein teil.

B Homo, ab humo dictus. Arat. 1. *Materies terrena sumus, limumq; parentem Nomine prodit homo.*— Pr. Sym. 2.

Condideram perfectum hominem, spectare superna: Sed respexit humum.——

Horrendùm, in parenthesi, detestantis uox est. Tert. 6.

Præconesq; Dei (horrendùm) sæpe fugastis.

Hosticus, pro hostili. Pr. Ham. — *Hostica quos iam Damnatos cohibent ergastula.*—— Ibid. – *Quem non fragor hosticus arietis, aut quem Vis impacta quatit.*——

Huic, δισυλλαβῶς. Prosp. Epig. 8. *Non tempus, non sexus, huic non causa resistit.*

Humani corporis structura, per membra singula describitur ab Alcimo libro primo, qui uidetur secutus Lactantium de Opificio Dei.

Humida, τὰ ὑγρά, pro ipsis aquis. Alc. 1.

Quæq; negant nobis, dant illis humida uitam.

Hyalus, ὕαλος, uel (ut Phrynichus dicendum contendit) ὕελος, uitrum. Pr. Steph. *Tum camurus hyalo insigni uariè cucurrit arcus.* Hyalum, ὕαλον uidetur dicere, uitri more splendens atq; pellucidum. Σιδωνίας ὑάλω διαφεγγέστερον, apud Lucianum. Vitra autem Sidonia propter puritatem idem electro comparat, ut Murana à nostris crystallo comparantur.

Hydra, ὕδρα, anguis, in palude Lerna multiceps, Tiphonis & Echidnę fingitur filia, quam Hercules igne & fero deleuit. Pr. Steph.

Hydria, ὑδρία, aqualis, uel (ut in Enchiridio Sedulius) uas aquarium, in quo scilicet continetur & seruatur aqua. Idem Hym.

Aquæ rubescunt hydriæ.— Pr. Cath. *Nunciat uinum minister esse promptum ex hydria.*

Aqua in uinum mutata tam colore quàm ſapore originis declarauit muta- A
tionem, ut manifeſtius eſſet miraculum.

Hydrinus, ὕδρινος, ad Hydram pertinens. Pr. Steph.

Hercules hydrina ſuetus uſtulare uulnera.

Hydrius puer, pro aquatio, ſigno cœleſte. Pr. Apoth.

Hydrops, ὕδρωψ, cum (interprete Columella) aqua cutis extenditur: aqua intercus, ut Celſus: aquoſus languor, ut Horatius: humor in uenis aquoſus, ut Prudentius, λευκοφλεγματίας. Steph. *Purgata longis alba morbis corpora.* Cath. —— *Aquoſus albis Humor in uenis dominetur.* Sedul. 3.

—— Fluidus mox uiſcera morbus Deſerit, & uacuæ reſident in pectore fibræ,
Carnalemq́; lacum peſtis lymphata relinquit.

Hydrus, ὕδρος, anguis natatrix, in undis degens. Præf. Sym. 1.

Hydrum præcipitem dum rotat impetus Arſurum medijs intulit ignibus.

Hymen, τεχνικῶς ſeu abſolutè, pro uoce nuptiali. Alc. 1.

Taliter æterno coniungens fœdere uota Feſtiuum dicebat hymen.—

Hymniſtæ, ὑμνισταὶ, Deo hymnis ſeu cantionibus meritas gratias canentes. Pr. Steph. *State nunc hymniſtæ matres pro receptis paruulis.* Genus autem maſculinum more ſuo pro fœminino uſurpauit: ut & alibi,

— Sodomita libido.

HYMNORVM ſcriptores apud Ebræos prophetæ fuerunt, aut eorum diſcipuli, ut Moſes, Delbora, Dauid: & qui in libro Pſalmorum referuntur, filij Chore, Aſaphus, Hieremias, Ezechiel, Ethanes, Aggæus, Zacharias. Apud Latinos relicti ſunt hymni Hilarij, Ambroſij, Prudẽtij, Sedulij, Damaſi, Fortunati, Gregorij, Drepanij: & qui aliquot poſt eos ſeculis uixerunt, Fulberti B
& Theodulphi: item Bedæ Anglici, Thomæ Aquinatis, Pauli Diaconi. Hos omnes qui extant, & puri ſententijs ſunt, in hunc Antiquitatis theſaurum collegimus: alios è libris antiquis emendatiores damus: alijs auctores, ut nos inuenimus in exemplaribus noſtris, aſcripſimus, de quibus tamen interdum dubitare queas. Inter ametros unus inſcribitur D. Ambroſio, quem Hymnum Prædarum nominat Beda, & pulcherrimè factum teſtatur imitatione metri iambici, cuius initium eſt: O *rex æterne Domine.* Vnus D. Auguſtino, de Gloria & gaudijs paradiſi, cuius initium: *Ad perennis uitæ fontem.* Inter eoſdem poſuimus ſeptem de nomine IESV, qui in Eccleſijs nonnullis Gallicis cantari perhibentur: ſed an ueteris alicuius ſint, an recẽtioris, quærendum eſt. Diſtinximus autem eos ſecundũ dies, tempora atq; feſta: item metricos à rythmicis ſeparauimus: præterea eos ſelegimus iuxta huius operis inſtitutum, qui aliquid religioſæ & eruditæ antiquitatis redolerent.

I

IAniculum, mons Tranſtiberinus, ad quem nunc figulinæ ſunt, olim molæ fuerant. Pr. Sym. 2. —— *Quæ Ianiculo mola nota quieſcit?*

Iberia, ſeu terra Ibera, pro Hiſpania, ab Ibero flumine. Idem Steph.

Cunctis urbibus eminens Iberis. Et, *Pollet hoc felix per orbem terra Ibera ſtemmate.*

Idea, ἰδέα, ſpecies ſeu forma, media producta κατ' ἐπένθεσιν. Victor 2.

Semper adeſt, triſteſq́; animos idea fatigat. Ideam autem, faciem rerum paulo antè nominauit, qualis in paradiſo ante lapſum hominis fuerat.

Idolium, templum ſeu fanum idolo alicui cõditum, alibi non legi quàm

apud

A apud Prudentium, Steph. *Discipulos fidei, detestandiq; rebelles Idoli.*— Sym.1. *Decernunt infame Iouis puluinar, & omne Idolum.*—

Idololatra, εἰδωλολάτρης, qui idola, hoc est simulacra colit, ut uertit Prosper: id est, prophanus & gentilis.

Idololatria, εἰδωλολατρεία, ueterum cultura deorum, ut circumscribit Prudentius Psych.

Idololatrix, uocabuli Græci Latina terminatio, planè inusitata, si codex est emendatus apud Prud. Ham. —*Idololatrix Religio.*—

Idolum, εἴδωλον, media correpta semper apud Ecclesiasticos, fortasse indulgentes consuetudini uulgi, ne in templis discrepans esset eruditorum & multitudinis concentus. Aldus, Nebrissensis, Clichtoueus, Vuimphelingus, Sichardus, loca interdum mutauerunt, ita ut mutari possunt: sed contra fidem uetustæ lectionis. Pr. Psych.

Quosq; uiros non ira fremens, non idola bello Cedere compulerant. — Idem Sym.1. *Cæruleasq; animas atq; idola nigra uocare.* Sedul.5. —*Lucos quæ semper amauit, Idola dilexit.*— Arator 1. *Claudicat Aegyptum cupiens, atq; idola quærens.* Idem 2. *Idola tot Romæ mundo collecta subacto.* Tertul.1. *Idola uana sequi, turbam sibi fingere diuûm.* Idola primùm fecit Syrophanes Ægyptijs, Prometheus Græcis: quæ Iudæi mandato diuino, & Persæ instituto patrio, non admiserunt.

IESVS, Ἰησοῦς, seruator. Hanc uocem usurpant Prudentius & Amœnus, tanquam dissyllabam, & à uocali simul incipientem, τῇ διφθόγγῳ. Pr. Apoth. *Nam quid magnificum, si non est mortuus Iesus?* Sic aliàs sæpius. Amœn. Ench.

B — *Erumpit, pedibusq; aduoluitur Iesu.*

Ignire, igne inurere uel durare. Pr. Steph. *His membra pergunt urere, ut igniuerint.* Item igne incendere, inflammare. Fort. lib.2. de diuo Martino: *Spiritus ut uerax Martini igniuit acumen.*

Ignis grabatus. Pr. Steph. Vide, Lectus igneus.

Iis, pro his monosyllabum. Iuuenc.1. *Cura ijs ambobus parilis moderaminis æqui.*

Immeritum, pro facto pœna indigno. Paul. Ausonio: *Nec patris inculti pietas rea, respuit omne Immeritum.*—

Impassibilis, pro impatibilis, qui pati non potest. Pr. Apoth. — *Ardua nam uis Est impassibilis.*—

Impiatum, quod non est piatum, & flagitijs plenum. Idem Steph. *Quos ut profanos, impiati & seculi Reos, necesse est te magistro interfici.*

Inaltare, pro extollere & exaltare. Paulin. Cyth. *Quia qui superbos deprimit, Humiles inaltat.*—

Incapax, quod non capit aut admittit aliquid. Ibid. *Solui incapacem posse, nec destructilem.* Et, *Scio incapacem te sacramenti impie.*

Incentiuum. Idem Apoth. *Nec non simul ipsa sodali Est incentiuum peccaminis.*

Incerare, cera implere, aut colorem addere. Idem Ham. *Incerat lapides fumosos.* Idem Sym.1. — *De farre molæ saxa illita ceris Viderat.*—

Incessanter, sine intermissione. Dracont. Hex. *Quas incessanter licet euomit, impete pleno.*

Inchoamenta, pro initijs, uocalibus per medium cōtractis, carminis causa. Help. de Christo: *Inchoamenta gerens fragiles processit in artus.*

Incidit

Incidit dolum, pro in dolum. Pr. Psych. A

Hunc eques illa dolum, dum fertur præpete cursu, Incidit.——

Incircumscriptus, nullo signo aut meta terminatus. Idem Apoth.

Ista figura manus nostræ est, quam non habet in se Incircumscriptus dominus.

Incorporatus, qui à patre corpus non sumpsit. Idem Cath.

Cui contigit ducem salutis cœlitus Incorporatum gignere.

Incubatio in templis usitata fuit, religionis causa, quod ex Plauto & Virgilio constat. Mansit ille mos usq; ad Prudentij tempora, canentis Ham. *Ecquis in idolio recubans inter sacra mille.* Manet adhuc in Italia. nam memini, Patauij certa nocte in diui Antonij adolescentes & puellas rusticanas incubare, eo cœnobio, quo nullum aliud ea urbe frequentius.

Indæ merces, pro raris & preciosis. nam India mittit aurum, ebur, ebenum, amomum, cynnama, gemmas, odores. Help. de Christo:

Pellibus aut Libycis redimens, aut mercibus Indis.

Indages, pro indagine. Pr. Sym. 2. *Quæsitura Deum uariata indage latentem.*

Indesertus, qui non deseritur. Prosp. Epig. LXXXII.

A' quo ut dissimilis terra indeserta recedit, Sic uitæ merito proximus, est similis.

Indigenæ dij, ἐγχώριοι, non aliunde euocati aut accersiti. Prud. Sym. 2.

Perfidia'ne deûm indigenûm cecidere tot urbes?

Indomabilis, pro indomito. Idem Steph.

Quam testis indomabilis Riuis cruoris laueras.

Indubiè, sine dubitatione. Vict. 3. *Qui nostri indubiè seruato fœdere pacti Heres certus erit.——*

Induperator, pro imperator, ἀκούσιως. Pr. Sym. 1. B

Vt transire suis cum sordibus induperator Possit.——

Infidus, nouè pro infidelis, qui non credit promissionibus uerbi Dei. Iuuenc. 2. *Infidos animos timor arguit.—*

Infinitiuus loco nominis, more Græco. Idem 1. *Sufficiat uoluisse tuum*, id est tua uoluntas. Dracont. Hex. *Velle pares, & nolle pares, stans una uoluntas.*

Inhabitare, domicilium colere & possidere, prima longa. Ibid.

— Iure paternis Aedibus atq; domo natum habitare necesse est. Fort. de Gaudijs uitæ æternæ: *Virgineam gaudens inhabitare domum.*

Iniuriosus, inferens iniuriam. Pr. Steph. *Iniuriosa est nil uidenti claritas.*

Innatus, nondum natus. Idem Apoth. *– Cerni potis est, qui nascitur: at non Innatus cerni potis est.——*

Inperturbatus, intrepidus, magnanimus. Paulin.

Inperturbatos tantarum in præmia laudum Tolle animos. ——

Inquietare, rem quietam mouere, conturbare. Pr. Steph.

—— Mentes inquietas mobiles Ne se imperita turba dedat legibus.

Insensibilis, sensu carens. Alc. 5. *Non insensibiles ceu promit palmite ramos.*

Insignia magistratus Romani sic breuiter comprehendit Pr. Steph.

Fasces, secures, sella, prætextæ, toga, Lictor, tribunal.—— Item Iuuenc. *Prætexta, trabeæ, fasces, lectica, tribunal.* Expressit autem Consulum, prętorum, ædilium & imperatorum ornamenta.

Inspaciare, inambulare. Pr. Apoth. *– Quem uideat Babylonis in arce tyrannus Innocuas inter flammas procul inspaciantem.*

A Instimulare, pro ualde stimulare. Idem Psych.
Instimulans animos nunc probris, nunc prece mixta. Sedul. 1. —*Victusq; leonum Instimulante fame iussit nescire furorem.*

Insubiectus, liber & sui iuris. Pr. Ham. *Insubiecte, potens, rerum arbiter.*— In tantum, εἰς τοσοῦτον, tantoperè. Idem Ham.
In tantum miseris peccati nectare captis Dulce mori est.— Idem Sym. 2.
Vis dicam, quæ causa tuos Romane labores In tantum extulerit.— Iuuenc. 4.
Cepit, & in tantum luxit mihi gratia Christi.

Intemporalis, sine tempore. Idem Steph. *Intemporalis antequam primus dies.*
Interminum, termino seu fine carens, perpetuum. Ibidem:
Quæ Deus ipse uiris intermina fortibus Spopondit.—— Et Cath.
Illustre quiddam cernimus, Sublime, celsum, interminum.
Ita æuum interminum, & intermina seculis longis, apud eundem.

Interpretandi sacram Scripturam genera Alcimus duo recenset, historicũ & allegoricum, inquiens: *Siue ille historias texit, seu fortè figuras.* Item:
— *Quid sacræ diuina uolumina legis Aut sensu aut uerbo monstrant.*—
His tertium addit Arator, cùm ait: *Historicum, morale sonans, typicumq; uolumen.* Omnino quatuor à scholasticis, ut uocant, Theologis genera numerantur, quorum tamen nomina non intelligunt. Primum est Historicum, quod exponunt literale, quo uerba interpretantur simplicissimè, & id continet uerã sententiæ enarrationem: qualis est historia duelli inter Dauidem & Goliã. Alterum est Morale seu ἠθικὸν, quod ipsi imperitè τροπολογικὸν, in quo sententia refertur ad aliquam doctrinam uitæ & morum. Quemadmodum Dauid
B non tulit superbiam & calumniam hostis impij: idem pijs omnibus est faciendum, ut blasphemis in Deum resistant, & nomen religionis summis uiribus tueantur & uindicent. Sequitur tertium, cùm ad rem aliam accommodatur historia propter similitudinem à negocio non planè alienam: hoc à rhetoribus dicitur ἀλληγορικὸν, à Theologis interdum τυπικὸν, interdum μυστικὸν, idq; tectum latebris appellat Arator, ut si factum Dauidis transferatur ad CHRISTVM, qui est perpetuus propugnator suæ Ecclesiæ: Goliæ prouocatio & calumnia ad diabolum, qui nõ desinit lacessere populum sanctum, & omnia ei crimina ac maledicta ingerere. Postremùm addiderunt recentiores, diuinum & sublime, quod nomine minimè conueniente appellarũt ἀναγωγικὸν: in quo terram cœlo miscuerunt, homines uerè ἀναγωγοί. ut Dauid est tota Ecclesia cœlestis in uita æterna, quæ cotidianos à diabolo triũphos reportat, cuius odio flagrat sempiterno. Philippus in Rhetoricis hoc ponit exemplum: Hierusalem historicè significat urbem eius nominis: tropologicè, Remp. bene constitutam: allegoricè, Ecclesiam: anagogicè, uitam æternam. & mox addit: Hoc modo omnes uersus prodigiosa metamorphosi interpretabantur, quantumuis interdum dictum aliquod repugnaret illi metamorphosi.

Interuentor, intercessor & aduocatus. Paulin. Nat. 8.
Tunc uelut Ezechiæ fuit interuentor Esaias.

Intestabilis, diris deuotus, seu (ut Theologi) maledictus. Pr. Steph.
Infame monstrum, uilis, intestabilis.— Vict. lib. 3.
Vt taceam magici genus intestabile monstri.

Intonare, forti & confidenti oratione uti. Pr. Steph. *His intonantem martyrem Iudex profanus non tulit.* A

Iordanis, fluuius Iudææ maximus: amœnus & ambitiosus, ut Plinius: mercibus nauigabilis, ut Strabo. Mediam corripit apud Fortunatum, eandem producit apud Iuuenc. 3. – *Quâ pinguia rura silenter Agmine Iordanis uiridis prorumpit amœno.* Absorbetur lacu Asphaltite, bituminoso & sulphureo.

IOSEPH in Ægyptum uenditus fuit (ut uetus interpres) eunucho: seu, ut Paulinus, spadoni regio, τῷ σπάδοντι, utens nimirum uerbo interpretum LXX. Alij uertunt generali uocabulo præfectum aut principem, aut uerbo Persico satrapam.

Irritamen, irritamentum. Pr. Ham. *Nemo habitum naturæ, aut irritamina peccans Corporis accuset.——*

Iscarioth, cognomen Iudæ, qui fuit proditor Christi discipulus: id autem cognomen legitur apud Matthæum. Pr. Psych. ——*Non'ne triumpho Egimus Iscariothi magnus qui discipulorum, Et conuiua Dei?——*

Isidis sacerdotes ueste linea candida usi sunt, & rasi tonsiq; fuerunt. Idem Sym. 1. *Mimica, ridendaq; suis solennia caluis.*

Israel, media producta in epigrammate Theodulphi,
Israel tu rex, Dauidis & inclyta proles. Alc. 5. *Israel solo peragens certamina uisu.*
Media contracta [illegible], ut sit dissyllabum, apud Aratorem:
—*Claudum Israel ferre solent, portæq; adiungere certant.* Et,
– *Quam post in uulnere matris Israel claudus habet.–*
sic idem sæpius alijs in locis. B

ISTER fluuius, alio nomine Danubius, in Germania ortum habet, prope Alpes: fertur in pontum Euxinum sex rapidis ostijs, septimo stagnante. Ab Istri ripis in Italiam profectus est Gothorum dux Radagastus, de quo Prudentius Sym. 2. – *Patrio ueniens iuratus ab Istro.*

Itiner, pro iter. Iuuenc. – *Itiner potius comitabere nostrum.* Idem 4. *Nam uobis itiner clausum.–* Pro itineris, passim iteris reposuit apud eundem Georgius Cassander: nos in uetusto nostro aliter inuenimus.

Iubeo tibi, cum datiuo: ut [illegible]. Iuuenc. 3.
Discipulis tunc inde iubet conscendere nauem. Pr. Apoth.
Quis iubeat sæuis aquilonibus? ite, uenite. Vict. 2.
Velle & posse dabat, famulo quodcunq; iubebat. Arat. 1.
— *Mihi iussit apertam Gentibus hanc monstrare uiam.–* Id est, me iussit.

Iudæi, à Iuda, Iacobi quarto filio: plebs Iudæa & Iudaica, eodem significato apud Alcimũ. Sed in hoc antepenultima modò producta legitur, ut apud eundem libro 5. *Quando induratum plebes Iudaica regem Effugiens.——* Modò correpta, ut apud Sedulium 2. *Iudaicis nuper populis, Orientis ab axe Progenitum fulsisse ducem.——* Et apud Arat. 1. — *Committere bella Damasci Iudaica feritate parat.——*

Iugales uocantur, equi uno iugo iuncti. Pr. Cath.
—*In auras igneis iugalibus Curruq; raptus.* —

Iugalis, eiusdem iugi, coniunx seu uxor. Cypr. Sod.
Eia age Loth exurge, tuamq; assume iugalem. Fortunat. lib. 4.

Tristicia:

A *Tristiciæ cumulum tribuit, cui rapta iugalis.* Auct. incert. de Bebiano:
Vnanimam alloquitur recreato corde iugalem.

Iugifluus, iugiter fluens, perpetuus. Paulin. Pan. *Iugifluus semper biberis.* —

Iugiter, ἀδιαλείπτως, indesinenter, ut Erasmus: sine intermissione, ut interpres uetus. Help. de Christo: —*Cui iugiter esse precandum*
Extensis manibus, mœrenti in funere tensæ Monstrauere manus. —

IVLIA, Cæsaraugustana martyr. Pr. Steph. hymno quarto.

Iulia lex, à Iulio Cæsare lata, contra stupratores & adulteros. Lege Iulia deorum summus Iupiter damnatur à Prudentio Steph.
Laqueis minacis implicatis Iuliæ. nam ut idem contra Symmachum scribit: Bouis specie decepit Europam: oloris uitiauit Ledam, unde eundem cygnum stupratorem alibi: imbris aurei penetrauit ad Danaen.

IVLIANVS episcopus Gabalensis, inter uiros sanctissimos numeratur à Fortunato.

IVLIANVS Imp. eruditione summis philosophis, felicitate maximis ducibus comparatus fuit: bono Reip. natus dicebatur.
— Ductor fortißimus armis, Conditor & legum celeberrimus ore manuq;
Consultor patriæ, sed non consultor habendæ Religionis. ——
ut canit Prudentius. nam à Sophistis circumuentus, & factus apostata, Christianos mirum in modum uexauit: à cæde autem abstinens, alios exilio, penuria & infamia puniuit: plurimos blanditijs & muneribus auertit, nō paucos metu minisq; terruit. Christianorum scholas clausit: sophistarum, philosophorum, ærufcatorum aperuit: templa dicata Christo demolitus est, Iu-
B daica & ethnica extruxit & ornauit. Aliquando sacrificans, litare nō potuit: quæsita causa, satelles Christianus inuentus est: quo deprehenso, è templo terrore aufugit. Id se puero accidisse, prolixè narrat Pr. Apoth. cōtra Iudęos. Interficitur VI. Cal. Iulij in Perside, à milite transfuga.

Iulus, pro Romano, ab Iulo Æneæ filio. Idem Steph. *Agnoscat ut uerum Deū, Errans Iuli cæcitas.* Hæc lectio in Aldino uera est: in uulgatis legitur Iulæa, & Iulia: quorum neutrum uersus admittit.

Iunceum, iunci in morem teres ac molle. Pr. Steph. *Carnifices gemini Iuncea pectora dilaniant.* id est, castigata & tenera.

Iupiter infernalis, pro Plutone. Pr. Sym. I. *Hæ sunt deliciæ Iouis infernalis.*

Iuiurandum, ὅρκος τιμίων καὶ ἀνακρόμων. Iuuenc. 3. *Iurandiq; memor iuris.* — pro, iurisiurandi.

Iusticium, intermissio & uacuitas iuris, indicta propter insignem aliquā acceptam calamitatem. Pr. Cath. *Arcis iusticium triste tyrannicæ.*

IVSTINA Patauina, Maximiniano imperante gladio feritur: cuius nunc in urbe antiquissima, & à temporibus Friderici Imp. Barbarossæ fideli studiorum matre, templum magnificum extat.

IVSTVS, Complutensis martyr: qui cum fratre Pastore in ludo sedens literario, abiectis tabulis ad martyrium properauit. Nomen eius tantùm ponit Prudentius, Steph. hymno quarto.

IVVENCVS, presbyter Hispanus, generis (ut ait D. Hieronymus) nobilissimi: sed & genus & patria ignoratur. Euangelia libris quatuor, uersibus hexametris, Matthæum Euangelistam secutus, penè ad uerbum transtulit.

de quibus in carmine Bucolico poeta Aretinus: —*Carmina uidi* A
Hic hominis, pariterq; aquilæ, bouis atq; leonis,
Hispanum nostra modulantem uoce Iuuencum. Vixit sub Constantino Magno, eo tempore quo Fundator securitatis æternæ dictus est, Maxentio & Licinio superatis: ad quod allusit idem Iuuencus, cùm eum nominat PACEM SVI SECVLI. Opus suum edidit finitis bellis intestinis, circa annum Christi CCCXXXI. ut Prosper annotauit. Lectione Iuuenci D. Hieronymus delectatus fuit, quia ante ipsum paucos alios poetas habuit. In Matthæum ita scribit: Pulcherrimè munerum sacramenta Iuuencus presbyter uno uersiculo comprehendit, dicens: *Aurum, thus, myrrham: regiq;, Deoq;, hominiq;,*
Dona ferunt.— Prologus Iuuenci nescio qua temeritate aut negligentia operibus Ausonij antehàc insertus fuit, cùm ex Ioanne Tritemio potuisset error deprehendi. Lectionis diuersitatem in Iuuencum Basileæ impressum, collegerat Theodorus Poelmanus, ex editione, ni fallor, Rotomagensi, aut ex manuscripto, quod cum ea editione consensit: id autem manuscriptum è Bibliotheca Gandauense fuisse, ipse postea annotauit.

IVVENCVS Constantini Imp. suorum temporum meminit: pontificis Siluestri mentionem omittit, quia eius nondum fuit regia in Imperio aut orbe Christiano potentia atq; auctoritas.

L

LAbarum, fuit insigne imperatorium & primarium uexillum: id in formam crucis formatum, gemmis insigniuit Constantinus. Pr. Sym. I.
Christus purpureum gemmanti textus in auro Signabat labarum.—
Tale est, quod in aureis numismatis, Lusitanis & Gallicis: item in argenteis B nummis uncialibus Onolsbachijs, ducum Brandeburgicorum, adhuc uidetur, aut certè aliquam eius refert similitudinem. Tale itidem est, quod in semunciali argenteo cernitur Friderici III. Saxoniæ Electoris, cùm post Maximiliani regis mortem, uicem imperij teneret. De Labaro multa Cuspinianus, in Constantino Magno: plura Panuinius in eodem, qui uersus Prudentianos citant & explicant. Labarum autem, modò totum uexillum est, modò uexilli insigne, Christi (ut ait diuus Ambrosius) nomine sacratum.

Labruscam uuis præponere dicuntur, qui uilia consectantur, relinquunt præclara. Sed. I. *Labruscam placidis quid adhuc præponitis uuis,*
Neglectisq; rosis saliuncam fumitis?— Labrusca est uitis agrestis, saliunca agrestis nardus.

Labyrinthus, ædificium flexuosum & perplexum, in errorem inducens, pro erroris occasione sumitur. Prosp. c. Ing. —*Labyrintho*
Fallitur, ambages dubiarum ingressa uiarum. Pr. Apoth. —*Anceps labyrinthus, & error*
Circumflexus agat.—

Lacæna, pro quauis muliere impura, propter infamiam Lacænarũ: unde & hymenęos Lacedęmonios Virgilius, pro parum fidelibus & castis posuit. Pr. Sym. I. *Iuppiter incestas spurcauit labe Lacænas.* Notissimæ sunt reginæ illæ adulteræ, Leda, Helena, Hermione, auia, mater, neptis: quæ & familias, & patriam, & maritos perdiderunt.

LACTANTIVS FIRMIANVS eodem, quo Iuuencus, uixit tempore: unus eloquentiæ Ciceronianæ, inter Christianos, pręcipuus æmulator: qui

præter

A præter multa quæ soluta oratione scripsit,& quę passim in manibus habentur,uersus quoq; cōposuit de Christi seruatoris cruciatu & nece,& de eiusdem ab inferis excitatione:item de Phœnice,quæ adhuc leguntur. Scripsit item itinerarium uersu hexametro,quod Gręcè ὁδοιπορικὸν appellauit:cuius materia fuit,digressus ex Africa usq; Nicomediam Bithyniæ.Hęc ferè ex D. Hieronymo Lilius. Fuit autem Arnobij discipulus,& Nicomediæ rhetoricam docuit:ac penuria discipulorum,ob Gręcam scilicet ciuitatem,ad scribendum se contulit. Hic in extrema senectute in Gallia magister Cæsaris Crispi,filij Constantini,fuit:qui postea à patre,ob suspicionem incestus,immeritò interficitur.

LACTANTIVS,sui seculi uir eloquentissimus, multorum nobilium & Crispi Imp.præceptor:adeò pauper fuit,(ut scribit Eusebius)ut sæpe etiam rebus indiguerit necessarijs. Eius unicum carmen addidimus, de Christo, sua beneficia in genus humanum cōmemorante.Hodœporicon, quod scripsit,ad nostra non peruenit tempora.

Cum Lacte bibere, prouerbiale: pro eo quod est, moribus his aut illis ab infantia imbui. Pr.Sym.1. *– Puerorum infantia primo Errorem cum lacte bibit.–*

Laminæ candentes imprimebantur capitibus Christianorum,inter cætera tormentorum genera. Pr.Steph.*Tormenta,carcer,ungulæ, Stridensq; flammis lamina.* Idem:*Sartago frixum torruisset puberem, Dira aut crepasset laminarum impreßio.* Nunc eiusmodi laminæ,ut audio, apud Hispanos pedibus subijciuntur.

Lamnis,pro laminis,imitatione Horatij. Idem Sym.1.

B *Si formam statuæ lamnis commisit ahenis.*

Lampas,λαμπὰς,splendor. Alc.ad Sor.

Sed uirtute carens languentem lampade fruor Deserit.——

Lanam in picto scipione gestabant olim circulatores aut præstigiatores, qui suis fallacijs imponebant pueris & fatuis. Pr.Steph.

Ignosco fatuis hæc tamen uulgaribus, Quos lana terret discolori in stipite.

Lanicies,lanæ seu uelleris densitas. Tert.2.

Sed quia lanicies renouata hæc corpora uestit.

Lancinare,est distrahere seu dilatare,quod fit particulatim. Pr.Steph.

Hoc omne quidquid lancinamur,non dolet.

Lancinatores gregum, sunt sacrificuli uictimarij, dissecantes corpora, ut laniones solent,dispertitis partibus & artubus. Ibid.

Quid maximorum lancinatores gregum Euiscerata carne crudos criminor?

Lapidatio,pro pœna ipsa seu morte lapidum,ut Tertullianus uocat.Sed. Ench.*Inter saxa rogat,ne sit lapidatio fraudi Hostibus.——*

Laqueare,in laqueum conijcere. Iuuenc.1.

Si te fortè oculi dextri laqueauerit error.

Laruæ, sunt intemperiæ, quales in tenebris imaginatione occurrunt. unde Larualis. Arat.1. *– Hostesq; à sensibus atros Proijcit,ac nebulis larualibus exuit artus.*

Latina uia,extra portam nominis eiusdem:in qua multa erant sepulchra. Pr.Sym.1. *——DIIS MANIBVS illic Marmora secta lego,quæcunq; Latina uetustos Custodit cineres.——*

Fuit autē freqnens & celebris,& præ cæteris tumulos multos habuit: quod etiam è Iuuenale & Ausonio,& multis inscriptionibus antiquis liquet. A

Latrones,antiquè milites & satellites tyrannorum. Pr.Steph.

—— Steterunt Acriter contra fremitum latronum.

Lauacrum,media correpta,cuius ratio non extat. Prosp.Epig.LXII.

In quo per lauacrum fidei uirtute renata.

Laurea,pro uictoria,signum pro re signata.Pr.Steph.

Tu duas simul parasti laureas.

Laurentina,Romuli & Remi nutrix,pastoris uxor,honore diuino à Romanis culta.E' quæstu autem meretricio,ut & Flora,ad cœlum sibi gradum fecit.Prudentius Sym.1.

LAVRENTIVS,natione Hispanus, Sixti Romani episcopi archidiaconus, secūdo Decij cōsulatu,Valeriano urbis præfecto procurāte,imponitur craticulæ,& in ea assatur:uictor cruciatuum,tyranni,mortis. Pr.Steph.hymno 2. D. Laurentij templum unum est ex amplisś. iuxta quod crypta Verania,extra portam Esquilinam.

Lectus igneus,tormenti genus à Decio excogitatū: in eo dentes seu aculei ferrati,& sal substratus fuit:desuper aruina fluxit. tali impositus Cucufatus,& Vincentius. Pr.Steph.hymno quarto & quinto.

Ledam compressam à Ioue specie cygni, notissima fabula est: quam aliquoties attingit Prudentius.Isocrates Nemesin ait fuisse: sed Lactantius dubitationem hanc tollit, cum ait, Ledam post mortem nomen Nemesis accepisse.

Legifer,*κατ' ἐξοχὴν*,Moses.Ibid.*Talem reuertens legifer* B

De monte uultum detulit.

Legirupa,penultima correpta.Idem Ham.*Legirupis quassantia uiribus orbem.*

Leguli auri,qui aurum legūt,uel in montibus,uel in fluminibus. Paulin. Nic.*Callidos auri legulos in aurum Vertis.——*

Legulos autē auri uocat Dacos,qui id fortasse in Danubij harenis lauarunt, aut effoderunt è Carpathis montibus.Vide Daci.

Lembus,paruum & uelox nauigium:eius diminutiuū,lembulus. Idem Steph.*Leuiq; uectum lembulo Amplum per æquor auferas.*

LEONTIVS patria Aquitanicus, stemmate nobilissimus fuit, honorib. in Rep.functus,tandem episcopus Burdegalensis creatur. Vxor eius Placidina,ex Arcadij Imperatoris posteritate genita: cùm maritus factus esset episcopus, ipsa quoq; uelamen sumpsit. Munus suum magnificè gubernauit, templa uetustate aut ignibus consumpta instaurauit & renouauit: angusta ampliauit & ornauit:noua etiam aliqua extruxit,& auxit donarijs. Extat de eo hymnus Fortunati,in quo caritatem populi erga ipsum describit, & honestis rationibus ad sedem episcopalem ascendendum docet.

Lepra,*λέπρα*,uel à squamis nomen habet,quia scabra est.Iuuenc.2.

Lurida discutitur squamoso corpore lepra. uel à colore, quia præter solitum alba est,cutemq; mutat & deprimit. Sedul.3.

Leprosus poscebat opem,uariosq; per artus Plus candore miser.——

Dicitur etiam à similitudine leonum & elephantorum *λεοντίασις* & *ἐλεφαντίασις*,propter maculas.Vnde Fort.lib.1.

Qui

A *Qui lepræ maculas medicata per oscula purgans, Pacis ab amplexu morbida bella tulit.*
Sedul.3.scitè describit: *Hunc procul ut uidere decem, maculosa gerentes*
Leprosi portenta uiri, quos corpore fœdo
Discolor obscœnis turpabat pœna figuris.

Lethæum, quod obliuionem inducit. Pr.Cath.
— Serpit per omne corpus Lethæa uis. —

Lethum, pro morte, ἀπὸ τῆς λήθης, qui a mortuorũ citò extinguitur memoria, secundum illud Psalmi 31. Obliuioni datus sum, quasi mortuus. Inde lethalis, lethifer, & alia ab eodem deducta, cum aspiratione scripsimus.

Leuita, uel Leuites, minister pontificis, flamen Romanis, diaconus Græcis: à Leui, Iacobi patriarchæ tertio filio. Arat.1.
Iura ministerij sacris altaribus apti,
In septem secuere uiros, quos undiq; lectos
Leuitas uocitare placet. —
Hunc autem locum uulgò contaminatum, è Beda purgauimus.
Pr.Steph. *Hic primus è septem uiris*
Qui stant ad aram proximi Leuita sublimis. — Idem:
Vincentius Leuita de tribu sacra Minister altaris Dei,
Septem è columnis lacteis. Drep.hymn.1.
— Sacro Leuitæ sanguine creti.

Leuis, pro intonso, prima longa: ut, leue os, apud Tibullum. Leue onus, pro non molesto. Sedul.1.
Cuius onus leue est, cuius iuga ferre suaue est.

B Libanus, mons Syriæ altissimus, nomen habens à niuium candore, quibus in summo frequenter est obrutus. Cedrum fert arborem, quæ nusquam alibi procerior. In uarijs locis hic mons uaria nomina habet. Sedul.3.
— Et tanquam Libana cedrus Multiplicandus adest. —

Libri Biblici, qui carmine scripti sunt, recensentur ab Aratore in Præfatione ad Vigilium:
Metrica uis sacris non est incognita libris:
Psalterium lyrici composuere pedes,
Hexametris constare modis, in origine linguæ,
Cantica, Hieremiam, Iob quoq; dicta, ferunt.
Item à Drepanio, in epistola ad Moduinum:
Iob prius heroo sua carmine bella retexit,
Diuina Dauid personat ipse lyra.
Quid loquar insigni tumidum Solomona cothurno,
Qui thalamos Christi psallit, & Ecclesiæ?

D. Hieronymus Præfatione in Eusebium: Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci, & Græci Pindari, nunc iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur. Quid Deuteronomij, quid Esaiæ cantico pulchrius? quid Solomone grauius? quid perfectius Iob? quæ omnia hexametris & pentametris uersibus (ut Iosephus & Origenes scribunt) apud suos composita decurrunt. Idem Præfatione in librum Iob: Hexametri (inquit) uersus sunt dactylo spondeoq; curretes, & propter linguæ idioma, crebrò recipientes & alios pedes, non

non earundē ſyllabarū, ſed eorundem temporum. Interdū quoq; rhythmus ipſe dulcis & tinnulus fertur numeris pedum ſolutis: quod metrici magis, quàm ſimplex lector, intelligunt. Quod ſi cui uidetur incredulum, metra ſcilicet eſſe apud Ebræos, & in morem noſtri Flacci, Græciq; Pindari, & Alcæi, & Sapphûs, uel Pſalterium, uel Lamentationes Hieremiæ, uel omnia fermè Scripturarum cantica compræhendi: legat Philonem, Ioſephum, Origenem, Cæſarienſem Euſebium, & eorum teſtimonio me uerum dicere cōprobabit. Ita D. Hieronymus. In hoc autem loco qui cōmemorati non ſunt, eos recenſui ſuprà in Præfatione ad Alexandrum Ducem Saxoniæ. A

Libycæ pelles, ut nunc Liuonum & Villapporum, pro precioſis. Help. de Chriſto: *Pellibus aut Libycis redimens.*– Libya autem ferarum multarum ferax habetur, quarum aliquas Strabo lib. 17. commemorat.

Limare, lima polire, uſu leuigare. Pr. Ham. *– Compede dura*
Nectitur, & pedibus ſeruilia uincula limat. Idem Cath.
Quod limat ægram pectorum rubiginem.

Limari, è limo trahi atq; componi. Dracont. Hex.
– Virtute Dei limatur in artus, Vt dominator eat.– Ibid.
Limauit per membra uirum de puluere factum.

Liquabile, quod facilè liquitur. Pr. Ham. *— Solidata metallo*
Diriguit fragili, ſaxumq; liquabile facta.

Liquor læticiæ, pro uino. Iuuenc. 2. *Cernis læticiæ iam defeciſſe liquorem.* Simili modo læticiæ dator, uerbo Virgilij, dici Chriſtus poteſt, aquam in uinum mutans apud hoſpitem Canæum.

Litamen, pro litatione. Pr. Ham. *Cuius litamen ſordet, & terram ſapit.* B

Liuidare, liuidum facere. Paulin. Cyth. *Decoctus humor ſobrijs laboribus*
Pallore uultum liuidet.—

Locuſtæ, ἀκρίδες, quibus in deſerta Iordanis ripa ueſcebatur Ioannes baptiſta. Pr. Cath. *Paruum locuſtis & fauorum agreſtium*
Liquore paſtum corpori ſuctus dare. Locuſtis in uictu uſi ſunt Libyes, ut eſt apud Dioſcoridem: Parthi, ut apud Plinium: Aethiopes, ut apud Strabonem: Iudæi, ut apud Moſen: alij populi Orientales, ut apud D. Hieronymum. Qui cancros interpretantur, abiectas in litore, auctorem non habent: qui Hiſpanorum putant eſſe raguſtas, id nondum probarunt.

Locutuleias appellat ranas Alc. 5. *– Suis homines ſubmittere iuſsis*
Sueta, locutuleis frendet ſuccumbere ranis.

Logi, λόγοι, in bonam partem. Paulin. Cyth.
Refrensq; paucos de tuis ſcriptis logos.

Loquela, pro ſermone. Pr. Steph. *– Serit loquelam*
Quæ cunctos tremefecit audientes.

Loti & uncti dicebantur Chriſtiani, per contumeliam, propter baptiſmū, & catechumenos, qui oleo tingebantur. Vnde exclamatio uſitata fuit, Iuliani Imp. orta temporibus, qua in templis per præconem utebantur: LOTVS PROCVL ABSIT, ET VNCTVS. quales illæ apud Græcos, *ἑκὰς ἔςις ἀλιτρός*. Item, *ἑκὰς ἴςι βέβηλοι.* Chriſtiano autē aliquo præſente, Ethnici litare in ſacrificijs non potuerunt. De qua re his uerbis ſcribit Lactantius, lib. 4. de Vera ſapientia, cap. 27. Cum dijs, inquit, ſuis immolant, ſi aſsiſtat aliquis

A signatam frontem gerens, sacra nullo modo litant,
Nec responsa potest consultus reddere uates. Et hæc sæpe causa præcipua iusticiam persequendi malis regibus fuit. Cùm enim quidam ministrorum nostris sacrificantibus Dominis assisterent, imposito frontibus signo, deos illorum fugauerunt, ne possent in uisceribus hostiarum futura depingere. Ita ille.

Lubricare, in incerto constituere. Pr. Psych.
Lubricat incertus dubia sub imagine uisus. Item, Lubricum facere. Idem Steph.
Nunc preciosa ruit per marmora, lubricatq; cliuum.

Lucifluus, luce manans, clarus. Iuuenc. 3.
Ast ubi lucifluum sol reddet tertius ortum. Idem 4. *— Gens omnis habebit Testem lucifluo sanctæ sermone salutis.* Drep. Psal. 22.
Lucifluusq; calix pleno me proluat haustu.

Lumina, pro oculis, poetis omnibus familiaris συνεκδοχῇ. D. Augustinus in Ioannē, ait usitatā fuisse apud ueteres iurationē: Sic uiuant lumina mea.

Luna, sphæra menstrualis dicitur, quia tempore menstruo suum cursum absoluit. Pr. Steph. *Cadet rotati solis in terram globus, Sphæram ruina menstrualem destruet.*

Lunaticum morbum, eorum qui cursum lunę patiuntur, ut Apuleius, ita describit lib. 1. Iuuencus: *Et lunæ cursus imitata insania mentis.* Idem 3.
Nam cursus lunæ natum mihi dæmonis arte Torquet.—
Tali morbo qui affliguntur, σεληνιαζόμενοι appellantur: quos nō rectè sideratos dixeris, cùm ille morbus mentem occupet, hic tantùm corpus, aut certā corporis partem inuadat.

B Luperci, Panis sacerdotes, nudi per urbem cursitabant, cum uirgis & scuticis lacessentes & pulsantes puellas obuias, qua pulsatione fœcundæ fieri credebantur. Hoc etiam à senatoribus factitatū, de Antonio Triumuiro notum est: & ipsis senatoribus loco summæ turpitudinis obijcit Prudentius, Steph. *Ipsa & senatus lumina Quondam Luperci aut Flamines.* Ibid.
Quid illa turpis pompa, nempe ignobiles Vos esse monstrat, cum Luperci curritis?
Idem, Lupercales istas ferulas, nudosq; iuuencū discursus exagitat Sym. 2. Legimus & in Assisiatica historia, Franciscum nudum per suam patriam religionis causa cursitauisse.

LVPERCVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr. Steph. hymno quarto.

Lustrum, ex sententia Varronis, est tempus annorum quinq;. Interdum uno lustro nominato, alterius initium intelligitur. Vt bellum Troianum, bilustre Ouidio: quod durauit supra annos decem, menses sex, & dies duodecim. Fort. hymn. *Lustra sex qui iam peracta tempus implens corporis.*
Intelliguntur, supra lustra sex, hoc est, annos supra triginta, tres adhuc anni atq; dimidius. nam anno ætatis quarto & trigesimo Christus passus est. Alij lustrum idem uolunt esse, quod Olympias, quæ fuit annorum quatuor. Hæc diuersitas in auctoribus non animaduersa, facilè inducit in errorem. Animaduerti autē potest non difficulter: nam plerunq;, cùm de rebus Græcorum loquuntur Latini, utuntur lustro pro Olympiade.

Lychnus, λύχνος, lucerna, candelabrum, & fax ipsa. Alc. ad Sor.
Incensos lychnos nequidquam sustulit.— Sedul. 4.
— Modio nec subditur ardens Lychnus.—

Lydij cantores, qui turpia canerent aut saltarent in theatris. Pr. Steph. A
Saltat tonantem tauricornem Lydius.

Lyra, instrumentum Musicum, quod fidibus intenditur, ut tuba flatibus. Pr. Cath. *Quæ ueterum tuba, quæ'ue lyra,*
Flatibus incita uel fidibus.

M.

MACABAEORVM septem fratrum, in lege Dei & patria religione tuenda, uirtus & cōstantia, digna admiratione & laude sempiterna est. Prudentius in Romano ait, reuulsam ab ipsorum capitibus cutem & capillum, & laminas candentes impressas, & in sartaginibus olei ipsos demum frixos fuisse. Victorinus Afer, qui carmine integram historiam scripsit, eos cratibus & rogis impositos, & ignibus subiectis crematos: nec alia supplicia commemorat. Liber autem Macabæorum secundus, narrat de pœnis hoc modo: Primùm cutem capitis à ceruice usq; ad frontem detractam, tum amputatas fuisse ipsis partes corporis exrremas, postremò membris truncatis sartagini feruenti iniectos fuisse. Ab hac narratione nonnihil discessisse Prudentium, qui τῦ ἀκρωτηριασμῦ, id est mutilationis membrorum nō meminit, demiror. Longius uerò Victorinum, qui dum suppliciorum genera omittit, magis mirandum est: nisi fortasse codices integros suis temporibus non habuerint. idq; esse uerisimile, constar etiam è Theophilo Alexandrino, qui ait, fracta fuisse eorum ossa, & compagem artuum atq; neruorum rota uolubili solutam & diminutam: addito uidelicet genere supplicij nouo, cuius nemo alius meminit. Sunt autem hi fratres dicti nomine gentili Asmonæi, uel Asmonitæ: postea uerò à Iuda Matthatiæ filio, Maccabæi. Nebrissensis, B quamuis linguarum non imperitus, Græcam etymologiam afferre maluit. sed Pauli Eberi sic scribentis, uero admodum similis est sententia: Iudas Macabæus cognominatus est, quæ dictio Ebraicè sic scribitur, MACABAI: cuius singulæ literæ singulas dictiones significant, sumptas ex Cantico Mosi Exodi 15. ubi hæc uerba sunt, MI CAMOCHA BAELIM IEHOVA: hoc est, Quis sicut tu in dijs Domine? Hac sententia Iudas pro symbolo usus, initialibus dictionum literis in unam uocalem coniunctis, sibi cognomen fecit Macabæi.

Macedo, μακέδων, media producta bis apud Aratorem, κατὰ διαστολήν. Ita Dionys. Θεσσαλίη δ' ἐπὶ τοῖσι, μακηδονίης τε πόληες.

Machæra, μάχαιρα, gladius. Iuuenc. 1.

—*Ferro fulgente machæra.*

Lucas speciem posuit, nominans ῥομφαίαν. erat autem hæc maximè penetrabilis & acuta. Paulin. Cyth. metaphoricè: *Vt à machæra noxiorum dogmatum*
Conseruet intactam fidem.

Machina, pro naue ingenti, instrumentum pro fabrica. Paulin. Cyth.
Scapham sequacem quadriremis machinæ.

Maculæ sunt parua retia, quibus aues capiuntur, uel retis ipsius foramina. Pr Cath. *Callidus illaqueat uolucres,*
Aut pedicis dolus, aut maculis.

Mæander, fluuius Phrygiæ, ut Strabo air, σκολιός: ut Plinius interpretatur, sinubus flexuosus: ut Ouidius, undis recuruatis. Pr. Cath.

Qui

A *Qui mille per Mæandros, Fraudesq; flexuosas Agitas quieta corda.*
Hunc coluerũt Phryges, unà cum Marsya. Sacrificium Mæandro oblatum, in Marsyam non emergit: contrà Marsyę datum, Mæandro non miscetur. at si consecratum fuerit ambobus, aquis iniectũ ex æquo diuiditur: ut ait Max. Tyrius. Vnde Mæandri nomen pro quibusuis flexionibus & diuerticulis, non sine fraude & consilio excogitatis, accipitur.

Mænades, μαίναδες, intemperantes & furiosæ Bacchi ministræ. Pr. Sym. 1.
Et fecisse reor stimulis furialibus ipsas
Mænadas, inflammante mero in scelus omne rotatas.

Mage, pro magis. Alc. 2. *Nunc uerò mage cæcus eris.*— Pr. Sym. 1.
Tristis iudicij mage pœnitet.—

Magi, Persarum philosophi, periti interpretes naturæ, ut circumloquitur Prudentius. Iuuenc. 1. *Gens est Eoi, Phœbo orto proxima regni,*
Astrorum solers ortusq; obitusq; notare: Huius primores nomen tenuere Magorum.
A regibus proximam dignitatem Magi habuerunt, & imperium aliquando per Patizithem & Smerdem fratres occuparunt, quod eis rursus eripuit astuta & animosa nobilitas. Vnde Persis dies τῆς μαγοφορίας solennis fuit, quo nullus Magorum ausus fuit in publicum progredi. Hos Magos qui Christum muneribus affecerunt, è Schola Danielis remansisse, multorum opinio est. Magi autem fuerunt apud Persas, quod apud Indos Gymnosophistæ, apud Assyrios Chaldęi, apud Romanos Hetrusci aruspices, ut inquit in 16 Strabo, & addit: Talis erat & Moses, & successores eius. Fuit quoq; gens peculiaris Magorum in Media, ut ait Herodotus: in Bactriana, ut Plinius. Magorum
B dona pulchrè interpretatur diuus Augustinus: Aurum soluitur quasi regi magno: thus immolatur, ut Deo: myrrha præbetur, tanquam pro salute omnium morituro. Habuit enim prædicatores Angelos, narrantes cœlos, adorantes Magos. Similes interpretationes apud Prudentium, Iuuencum, Sedulium, Helpidium, Amœnum. Gregorius autem accommodatè ad doctrinã in Homilijs: Regi nato aurum offerimus, si in conspectu illius claritate supernæ sapientiæ resplendemus: thus offerimus, si cogitationes carnis, per sancta orationum studia, in ara cordis incendimus, ut odore suaui per cœleste desiderium redolere ualeamus: myrrham offerimus, si carnis desideria per abstinentiam mortificamus.

Magia, μαγεία, ars incantatorum, abusus philosophiæ naturalis. Pr. Sym. 1.
Nec non Thessalicæ doctißimus ille magiæ.

Magister summus, ἀρχιτρίκλινος, ut Ioannes nominat, cuius in conuiuijs aut nuptijs munus erat procurare necessaria. id munus ab Horatio regnum uini, à Cicerone magisterium nominatur: is qui administrat, arbiter bibendi, & magister in poculo. Iuuenc. 2.
Hinc iubet ut summo tradant gustanda magistro.

Malè cõciliatus, ut Terentij exponit interpres, magno emptus. Pr. Ham.
Vt bibat illecebras malè conciliata uoluptas.

Maledicere, cum accusatiuo, antiquatum est. Tert. 1.
Ingrati eligitis dominum maledicere uestrum.

Malefabrum, pro astuto, & fraudibus compacto. Pr. Ham.
Respondit domino, suadelis se malefabris Illectam suasisse uiro.—

M 2 Mammon,

Mammon, μαμμωνᾶς apud Syrios, fuit Plutus Græcorum, Dis Romanorum: satietatis, luxus & diuitiarũ deus. Accipitur pro ipso satana. Pr. Steph. A
Nos'ne Christo procreati, mammonæ dicabimur?

Mammoneus, ad mammonẽ pertinens, infidus, sui cupidus, alieni rapax. Pr. Ham. *Mammoneamq; fidem pacis sub amore sequuntur.*

Manceps carceris, præfectus carceri. Idem Steph.
Tunc ipse manceps carceris Et uinculorum ianitor.

Manichæus hæreticus. Vide Phantasmatici, & Hæreses.

Mansor, qui manet, hospes. Sedul. 4. *Et faciat tenues tanto mansore capaces.*

Manzer, Ebræa dictio, spurius seu νόθος. Sedul. 5.
Manzeribus populis in deteriora uolutis. Manzeres nominat ipsos Iudæos degeneres & apostatas, &, ut ipse mox dicit, odiosam propaginem. Vetus interpres reliquit eandem uocem in Mose Deut. 23. Fortunat. lib. 5.
Christicolæ ut cernunt tunc agmina Manzera iungi,
Protinus insiliunt, quâ latet ille dolus.

Mapalia, uox Punica, Festo & Seruio auctoribus: pro septis, seu uillis rusticis, seu rotũdis cortib. Vsurpatur à Latinis quoq;: ut à Catone, Virgilio, alijs.

Marcion hæreticus, Pij episcopi impijssimus filius ex Ponto. Vide Duirę: &, Hæreses: &, Pontica pestis. Hunc diaboli primogenitum nominauit Polycarpus.

Margaritum, μαργαρίτον: uel margarita, μαργαρίτης. Pr. Psych.
Margaritum ingens opibusq; & uiribus. Arat. 2.
In margaritas uertant contagia porci.

Mariæ matri apparuisse Christum, à mortuis suscitatum, antequàm alijs mulieribus apparuerit, refert Sedulius: sed Euangelistæ nõ meminere. estq; opinio religiosa: τὸ πιθανὸν additur ab eodem, — *Quæ fuit olim Aduenientis iter, hæc sit redeuntis & index.* Vide, Virgo genitrix, inferiùs. B

Marmorum genera præstantissima, & distincta coloribus, quinq; enumerat Prudentius: Parium candidum, Numidicum flauum, Laconicum uiride, Ægyptium purpureum, Synnadicum maculosum. Versus sunt:
Et quæ saxa Paros secat, & quæ Punica rupes,
Quæ uiridis Lacedæmon habet, maculosaq; Synna,
Natiuum nemo scopuli mihi dedicet ostrum. Interpretes sunt: de Pario scribit Virgilius, niueam appellans Paron insulam: de Ægyptio, Plinius. de reliquis, Martialis in balneo Tuccæ: *Quod Phrygia Synnas, Afra quod Nomas mittit,*
Et quod uirenti fonte lauit Eurotas. Item Statius in balneo Hetrusci:
Sola nitet flauis Nomadum decisa metallis
Purpura, sola cauo Phrygiæ quam Synnados antro
Ipse cruentauit maculis lucentibus Atys, *Vix locus Eurotæ uiridi.*—

In templorum ornamentis eædem species adhuc extant Romæ & Senis, ex antiquitate passim collectæ & reseruatæ.

Marmorum iuncturæ tribus soluuntur modis: Vetustate, quę omnia consumit. Pr. Sym. 1. — *Infido rarescit glutine sensim.*
Violentia, ut cùm arbusta in iuncturis nascuntur, caprifici, ut ait Iuuenalis: hederę, ut Plinius. Artificio, quod fit uapore & fumo ligni oleagini: quod obseruauit lib. ultimo cap. 16. Macrobius.

A MARTIALIS, Cæsarauguſtanus martyr. Pr. Steph. hymno 4.

MARTINVS, patria Pannonius, epiſcopus Turonẽſis, Hilario Pictauienſi, auctore Sozomeno, ſocius in exilio fuit. Miraculis adeò claruit, ut non minora edidiſſe creditus fuerit ipſis Apoſtolis: ut idem Sozomenus teſtatur. Eius uitam ſcripſerũt, ſoluta oratione Sulpitius Seuerus: carmine Paulinus Nolanus epiſcopus, & Venantius Fortunatus Pictauienſis. hic libro 2 idem refert his uerſibus: *Cuius proſaicus cecinit prius acta Seuerus,*
Verſibus innotuit Paulini deinde beati: Luminibus tantis ego nubilus inſeror, audax,
De minimis minimus, de magno maxima tentans. Eiuſdem rurſus miracula aliquot enumerat lib. 10. Fuit autem Martinus eiuſmodi
Vir, cui Chriſtus amor, Chriſtus honor, omnia Chriſtus.
ut præclarè de eodem teſtatur Fortunatus.

Martyr, μάρτυρ, teſtis: qui ſua morte atq; ſanguine, filio Dei, Domino noſtro IESV Chriſto, nato ex homine, tribuit ſalutis teſtimonium: quòd non aliud nomẽ ſit neq; in cœlo, neq; in terris, per quod ſalui fiamus: ut in Actis Petrus loquitur. Pr. Steph. Vincentium nominat teſtem indomabilem.

Martyrium, μαρτύριον, teſtimonium liberę & apertæ cõſcientiæ, quod nec tyrannorum uultus, nec pœnæ acerbitas, nec tormentorum diuturnitas, nec mortis crudelitas frangere poteſt. Ibid.
Ambo guſtarunt leuiter ſaporem Martyriorum.

MARTYRVM gloria & conſolatio ingens atque ſumma eſt, quòd Chriſtum præſentem habeant. Vnde ſuauiſsimè Sedulius, ubi agit de pueris ab Herode interfectis: —— *Infantibus abſens*
B *Præſens Chriſtus erat, qui ſancta pericula ſemper*
Suſpicit, & pœnas alieno in corpore ſentit. Quòd conformes imagini filij Dei fiant, σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ut ad Romanos ſcribit Paulus: quòd collegæ ſint crucis Chriſti, ut ait Prudentius. quòd ipſum Chriſtũ habeant ærumnarum ſpectatorem, ut idem: *Spectator hæc Chriſtus Deus*
Compenſat æuo intermino. Imò quòd ipſum coràm cernant, ut Stephanus ait apud Lucam: Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dexteris Dei. Eodem modo de Vincentio Prudentius canit: *Aſt ille tanto lætior,*
Te Chriſte præſentem uidens. Angeli ipſos martyres conſolantur. de Laurentio:
Quin & frequentes angeli Stant ac loquuntur cominùs.
Sermones ac nomina martyrum obſeruant & annotant. ut de Romano Antiocheno: *Excepit aſtans Angelus coram Deo,*
Et quæ locutus martyr, & quæ pertulit. Item de 18. Cæſarauguſtanis:
Octo tunc ſanctos recolet, decemq;, Angelus coram patre, filioq;,
Vulnera ipſa martyrum numerant, & depingunt. de eodem Romano:
Omnis notata eſt ſanguinis dimenſio, Vt quamq; plagam ſulcus exarauerit,
Altam, patentem, proximam, longam, breuem,
Guttam cruoris ille nullam perdidit. Et rurſus:
Sed & ipſa pingens Vulnera expreßit ſtilo
Laterum, genarum, pectoriſq; & faucium. Deniq; animas ipſorum in cœlum ducunt, & comitantur: ut de Lazaro teſtatur Euangeliſta Lucas, & de uirgine Agnete ſcribit Prudentius: —— *Angeli*
Sepſere euntem tramite candido. Maximæ aũt & penè incredibilis in tormentis

martyrum constantiæ, tres præcipuæ causæ sunt: primùm, quòd ipsorum negotium, Dei est negotium: tum, quòd ipsorũ doctrina, Christi Iesu est doctrina: postremò, quòd ipsorum confessio est Spiritus sancti uirtus, uox atq; testimonium. A

Massa candida, locus Carthagine fuit, à calce dictus. Pr. Steph. quod nomen longo tempore retinuit.

Massilia, urbs maritima Galliæ Narbonensis, Phocensium colonia, celebrata propter optimam Remp. Paulin. Cyth.

Massilia, Graium filia Alumna sanctæ ciuitas Ecclesiæ.

Mastigophori, μαστιγοφόροι, gladiatorum ministri, qui baculo aut scutica arcent turbam concursantem. Pr. Sym. 2.

Nunc mastigophoris, oleoq; & gymnadis arte

Vnctis pugilibus, miles pugnabat Hetruscus. Legitur in libris nonnullis, Marrucophoris, quam uocem non intelligo.

Mastruca, à peregrinis sumptum, ut puto, uocabulum. Fuit uestis uilis, qua nautæ Sardi, & milites Gothi usi sunt. Ibid.

— Tecta aurea flammis Soluere, mastrucis proceres uestire togatos.

Matris deûm, quam Cybelen & matrem Idæam nominarunt, imago erat saxum nigrum, quod ad fluuium Almonem essedo uehebatur lauandum: qualis lapidis effigies muro inclusa est in Pantheone Romę, quod olim templum Cybeli dicatum fuit. Pr. Steph. *Lapis nigellus euehendus essedo*

Muliebris oris, clausus argento sedet: Quem dum ad lauacrum præcundo ducitis

Pedes remotis atterentes calceis, Almonis usq; peruenitis riuulum.

MAXENTIVS, nominis Christiani dirus persecutor, cuius facinora cũ indignatione recenset Prudentius Sym. 1. De ponte Moluio cadens, in Tiberi perijt. & arcus Constantini, de ipso erectus in uico Suburano prope Amphitheatrum adhuc superest, in urbe: in quo, supino Maxentio cum equo insilit Constantinus uictor. De eo scribit auctor Panegyrici qui Constantino dictus est, in hæc uerba: Ad primum aspectum, primumq; impetum totius tui uictoris exercitus, hostes territi, fugatiq;, & angustijs Moluij pontis exclusi, exceptis latrocinij illius primis auctoribus, qui desperata uenia locum, quem pugnæ sumpserant, texêre corporibus, cæteri omnes in fluuium abiere præcipites: ut tandem aliquod cædis compendium, fessis tuorum dexteris eueniret. Cùm impios Tiberis hausisset, ipsum etiam illum cum equo & armis insignibus, frustra conatum per abrupta ripæ ulterioris euadere, idem Tiberis correptum gurgite deuorauit: ne tam deforme prodigium, uel hanc obitus sui relinqueret famam, quòd alicuius uiri fortis gladio telo'ue cecidisset. Et aliorum quidem hostium corpora & arma præceps fluuius uoluendo deuexit: illum autem eodem, quo extinxerat, loco tenuit. B

MEDARDVS, episcopus primùm Nouinensis, deinde Tornacensis, claruit miraculis. Fort. lib. 2.

Mediator, μεσίτης. Pr. Apoth. *Filius, & nostri mediator, & Omnipotentis.*

Megalesia, Cybeles sacra. Vide, Sacra Romana.

Megalesius spado, pro Gallo sacerdote. Pr. Sym. 2.

— Megalesius hinc spado diris Incensus furijs cæca ad responsa uocatur.

Mel

A Mel in cannis, idem est quod uocabulo Mauro saccarum in officinis dicitur. Tert.6. *Mella uiridanti confragrant pinguia canna.*

Melite, μελίτη, iuxta Siciliam insula, media producta bis apud Aratorem legitur: cuius alibi exemplum nescio. Hodie Malta, exulum Rhodianorum domicilium. Terram Melitæam Ceretani Itali gratiam diui Pauli iam nominant, eamq; superstitiosè ictibus uenenatis mederi declamitant.

Melodum, μελῳδοῦν, suauiter beneq; sonans. Pr.Cath.
Dulce carmen & melodum, gesta Christi insignia.

Melos meli, μέλος, pro cantu. Ibid. *Hymnorum modulis dulce canunt melos.*
Ambrosius hymno: *Nouam meli dulcedinem Promat.* —— Drep.Ps.26.
— Gaudensq; melos & carmina dicam.

Membrari, in membra componi atq; distingui. Dracont.Hex.
— Membratur in artus Corporeos, species hominis, cœlestis imago.

Mendicabula, errones sunt, qui uiuunt mendicitate. Testatur suis temporibus Paulinus, fuisse Græcos quosdam planos, qui specie religionis uel egestatis circumirent Italiam, seseq; monachos aut naufragos esse fingerent & deierarent, ad extorquendam pecuniam. Talia mendicabula sunt nunc plurima in numero studiosorum, qui alicuius uersibus memoriæ mandatis se uendirant, aut composita oratione simplicibus imponunt, aut uirorum magnorum literis abutuntur ad libidinem, & saturitatem, & ocium.

Mensatim, per mensas singulas. Iuuenc.3. ut uicatim, tributim.

Menstruale, id est tempus mensis. Vide Luna.

Mensum, pro mensium, συγκοπή. Fortunat. *Nobilitas anni, mesûm decus.*
B Eodem genitiuo Ouidius & Seneca utuntur.

Mentor, artifex ingeniosus. Opera Mentorea, pro poculis, apud Prop. lib.1. De ipso artifice Pr.Steph. *Miror quòd ipsum non sacratis Mentorem?*

Meretrix scenica, pro Venere, cuius facinora turpia in scenis cantanda & spectanda exhibebantur. Pr.Steph. *Meretrix Adonim uulneratum scenica Libidinoso plangit affectu palàm.*

Meridies, prima longa, altera breui, contra naturam. Fort. de Partu uirginis: *Arctus, meridies, oriens, occasus, honorat.*

MEROBAVDIS Hispani Scholastici carmen de Christo transscripsimus è libro antiquo, quem ad nos Oporinus misit. Merobaudis cuiusdam, bis consulis, mentio in Fastis consularibus Romanorum.

Merum, nudum. Pr.Steph. *Stabat calce mero.* id est, pedibus nudatis.

Metalla, aut è terra effodiuntur. Pr.Steph. *Aurum quod ardenter sitis Effossa gignunt rudera.* Aut è fluminibus lauantur. Idem:
Torrens uel amnis turbidis Voluens arenis implicat. Fodiuntur autem omnia. lauatur tantùm aurum, idq; sæpius, unde multi fluuij χρυσοῤῥόαι: item argentum, ut in Gange Indiæ, de quo Plinius. & à poetis fluuij dicuntur ἀργυροδίναι, Eridanus, Achelous, Erymanthus, Peneus. Quod effoditur, lapis aut massa: quod lauatur, ramentum appellari solet, si densius est: aut harena uel mica, si minus densum.

Metreta, μετρητὴς, mensuræ & uasis genus est. Iuuenc.2.
Vascula quæ ternis aperirent ora metretis. Arat.2.
Ternas capiunt sex uota metretas. Sedulius nomine generali uertit lacum, lib.3.

Implcuit.

Impleuit sex ergo lacus hoc nectare Christus. Mensurarum autem nomina pro uasis accipiuntur, συνεκδοχικῶς: ut cotyle apud Homerum, amphora apud Horatium, metreta apud Iuuenalem. Sunt autem metreta & amphora idem. A

Mi, pro mihi, συνίζησις. Ibid. *Nec mi remissus leniter pepercerit.*

Milleformis, de diabolo, *—Cui pectora mille Mille nocendi artes.—* Pr.Cath. *Pulsa pestis lubricorum milleformis dæmonum.*

Minciades pro Virgilio, ab amne Mincio, Mantuæ uicino. Iuuenc. *Illos Minciadæ celebrat dulcedo Maronis.* Alc. *—Nec si quem Mantua misit.* D. Augustinus: Virgilium (inquit) propterea paruuli legunt, ut uidelicet poeta magnus, omniumq; præclarissimus atque optimus, teneris ebibitus annis, non facilè obliuione posset aboleri. 1. de Ciuitate Dei.

Minium in quibusdã locis foditur, ut in Hispania, teste Trogo & Plinio: interdum arte conficitur. color est rubeus, insignis. Pr.Steph. *Luserat & minio rosseolam saniem.*

Mirmillo, Gallico idiomate, gladiator, à piscis figura: quæ illorum insigne fuit, qui contra alios gladiatores Retiarios appellatos pugnabát. Pr.Sym.2. *—Nec alter Ore sacerdotis, quàm mirmillonis anhelat Spiritus.—*

Mirabile, particula admirantis, in parenthesi. Sedul.3. *Pascere, non pasci ueniens (mirabile) fusas In uinum conuertit aquas.—*

Mirùm, particula stupentis, in parenthesi. Iuuenc.3. *—Vestisq; attingere fila Exoptant (mirumq;) hoc munere cuncti Credentes referunt per membra salutem.* Tertul.6. *Et renouata suo uiuit fuligine Phœnix, Et sua mox uolucris (mirùm) post busta resurgit.* Paul. de Iohanne: *—Grauida (mirùm) distenditur aluo Elisabeth.—* B

Miserùm, particula dolentis, in parenthesi. Iuuenc.4. *Aeterna (miserum) pœna fodientur iniqui.* Tertul.6. *Nemo suas (miserùm) nemo eheu præbuit aures.*

Mitificus, benignus, lenis. Pr.Ham. *—Mitificos incendia lenta uapores Exhalant.—*

Mitra, μίτρα, dictio peregrina, pro pileo incuruo, quali nunc Venetus dux utitur: uel pro mulierum ornamento. Idem Psych. *Vt mitra Cæsariem cohibens aurata uirilem.*

Modi mixti, pro modulatis & harmonicis concentibus. Pr.Steph. *—Resultet hymnus Mixtis Eulogium modis coæquans.*

Mœonius, pro Homero, apud Alcimum. Vide Smirnæus.

Monachus, μόναχος, à solitudine, quasi μόνον ἄχος, Ægyptiorum uocabulo mandrita. Paulin. Nic. *Nunc regnant uersos monachi latrones, Pacis alumnos.* In nostra lingua monachus, Munchus, idem est quod canterius: Monacha seu Nonna, idem quod scrofa.

Monstrificus, monstrũ referens, ut facies hominis cæci. Help. de Christo: *—Nocte fugata Monstrifici uultus, fecisti lumina cæco.*

Monstruosus, pro monstrosus. Pr.Steph. *Nunc monstruosis idolis Imponis imperij iugum.*

Montes in Iudæa sunt multi & celebres. Sion firmissimus, quia arx Hierosolymis in eo fuit extructa. Thabor amœnissimus, in media Galilæa, in qua transfiguratus putatur Christus. Hermon altissimus, quem Seon Amorrhæus

A Amorrhæus olim incoluit. Libanus maximus, in quo cedri nascuntur, quibus nusquam sunt altiores. Drep.Epist.1.*Libanus aerijs plaudit & ipse cedris.* Sedul.3. *Cedrum Libanam dixit,pro pulcherrima.* Carmelus fertilissimus, Eliæ domicilio nobilis. Idem Drep.*Carmelus sacer est Eliæ fulmine pollens,*
Vertice sublimi fert holocausta Dei. nam iuxta eundem sacerdotes Baalis ferro cecidit,& suum sacrificium Deo acceptum fuisse probauit miraculo. Sina sanctissimus:in eo enim Dei uoce lata lex est, hic alio nomine Horeb, ab Arabibus Agar fuit appellatus.

Monumenta,*μνημεῖα*,quæ nos monent alicuius rei,ut sepulchra. Iuuenc. *Tum ueterum monumenta uirûm patuere repulsis Obicibus.*—— Seruius ait monumenta esse,memoriæ:monimenta,mentis.cui,qui uelit,assentiatur.

Mortes,plurali numero. Alc.4. *– Circumq; fremant te sospite mortes.* Sic alijs locis multis. Claud.contra Poetas,
Et uerbo mortes abigit,uel dæmonas urget.

Morticina,pro eiusmodi loco,in quem proijciuntur animalium cadauera,*τῦφος*. Pr.Steph.*Vrnas,reorum morticinas,lambere.*
Deorum gentilium sepulchra nominat morticinas reorum : ut Saturni infanticidæ, Iouis adulteri, Veneris meretricis,Mecurij furis, Bacchi furiosi, & aliorum quos gentilitas *μεγάλας, σωτῆρας, ἁγνὸς*, superstitione dementata appellauit.

Mortificatum,morti traditum. Pr.Cath.*Sic corpora mortificata*
Redeunt melioribus annis.

Mortificum,mortem afferens,lethiferum. Tert.3.
B *Mortificumq; cibum in uitalem transtulit escam.*

MOSES,in papyreto Nili inuentus,inde nomen accepit, quòd ex aquis extractus est: nec aliter, quod ad orthographiam, scribitur à Iuuenale, Plinio,Iustino,qui eius mentionem faciunt. Inde accusatiuum inusitatum format Iuuencus 4.*Mosea,qui legum potuit præcepta iubere.*
Idem etiam possessiuum fecit lib.2.*Moseis manibus summo sublatus honore est.* & Fort.lib.5.*– Moses lege rebelles.* Poetæ Christiani scribunt interdum Moyses,& primam corripiunt,penultimam producunt. Pr.Steph.
— Relaxat ipse Indumenta pedum,uelut Moyses. Idem Ham.
— Velut ipse Moyses Historicus mundi nascentis,testificatur. Sedul.3.
– Eliam & clarum uirtute Moysen, Ignotos oculis,uiderunt lumine cordis.
Appellatur à Prudentio genealogus, quia ortum mundi describit, & familias,de quibus Christus usq; ab Adam ducit originem. Ab eodem scriptor doctissimus,Apoth. uaticinator,Ham. Claud.contra Poetas:
Legifer antiquo uenerandus nomine Moses.

Mox protinus, *τῷ παραχρῆμα*. Victor 1. *— Mox protinus Adam Sensit.*—— Idem 2. *— Mox protinus altum In cœlum ascendit.*—

Mulierum ornamenta sunt, *– Crinalis acus,redimicula,uittæ,*
Fibula flammeolum,strophium,diadema,monile: ut Pr.Sym.2.

Multiformis,qui modò hanc,modò aliam speciem sibi inducit,qualis est *μεταχηματισμὸς* diaboli. Fortunat.hymn.
Multiformis proditoris ars ut artem falleret.

Multinodus,nodorum multorũ. Pr.Cath.*Tectus flagellis multinodi germinis.*

id est, extremis partibus cucurbitæ, ut uulgatus interpres: uel hederæ, ut D. Hieronymus. Fuit fortasse arbor seu frutex Syriæ proprius, tam lata proferens folia, ut possent esse loco umbraculi. A

Multiplicare, augere. Arat. 1. —*Fructusq; pudicos*
Multiplicat lasciuus ager.—

Mundialis, mundanus, rebus caducis & inanibus subiectus. ut,
Ductor aulæ mundialis, pro diabolo, mundi principe. Pr. Steph. Idem Cath.
Quæ mundiali gloria *Ceu dormientes egimus.*

Munus iuuentæ, pro facultate pariendi. Pr. præf. Psych.
Et iam uieta Sarra in aluo fertilis *Munus iuuentæ, mater exanguis stupet.*
Paul. de Elisabeth: *Et uenit effœto munus iuuenile sub æuo.*

Musica instrumenta locis diuersis numerantur à Prudentio, fistula, sambuca, chelys, lyra, tuba, tibia, tympanum, organa: ignotiora suis locis explicantur. Musicos sonos nominat raucum, lenem, exilem, acutum: quibus addit, parcum, sublimem, minutum. Apoth. Sed parcus sub leni, sublimis sub acuto, minutus sub exili comprehẽdi potest. Fortunatus lib. 7 ad Lupũ ducem, recenset instrumenta etiam peregrina:

Sed pro me laudes alij tibi reddere certent,
Et qua quisq; ualet te prece, uoce sonet:
Romanusq; lyra plaudat tibi, Barbarus harpsa,
Græcus Achilliaca, chrotta Britana canat. Lyrici cantores sunt Romanorum, citharœdi Græcorum. Harpsa Germanicum est, qua etiam Dauid rex usus scribitur: chrotta Anglorum.

Musici, qui nostro tempore melodias ediderunt in Prudentium, & alios poetas pios, de quibus mihi compertum est, sunt: Ludouicus Senflius, Martinus Agricola, Ioannes Mopsus, Ioannes Reuschius, Lucas Hordisius, Sebastianus Forsterus, Vuolfgangus Figulus. B

Myronis forceps, de insigni artificio dici prouerbialiter potest. Myron enim signorum fusor fuit. Pr. Steph. Ita autem forceps Myronis extolli potest, uel ut fuscina Neptuni, uel ut caduceũ Mercurij, uel ut arcus Cupidinis.

Myrrheti fontes, pro amari saporis, qualis myrrhæ esse solet. Talis fuit in deserto Sur seu Etham, fons Marrha, quem ex amaro potabilem ligno iniecto fecit Moses, Exod. 15. Paulin. Nic. —*Vnda misso*
Dulcuit ligno, posuitq; tristes *Myrrha liquores.* quanquam ibidem Marrha legi posset. Talis fuit fons in agro Hierichũtis, cuius aquas graues & pestilentes Elisæus salubres fecit, immisso sale. 2. Reg. 2.

Mysteriarches, μυστηριάρχης, omnium secretorum conscius, & aliorum sacerdotum (ut Liuius nominat) rex, qui etiam mystarches dici potest, & quẽ nomine Græco uocant archidiaconum. Pr. Steph.
Bene est, quòd ipse ex omnibus *Mysteriarches incidat.*

Mysterium, μυστήριον, res secreta & sacrata, & ideo non efferenda sine piaculo. Ibid. *Age explicemus, si placet, mysteria.* Accipitur interdum pro religione ficta & mala. Ibid. *Sed sunt & ipsi talibus mysterijs* *Tecum dicati.*

Mysticum, μυστικὸν, cælandum. Arat. Præf. 2.
—*Et res si qua mihi mystica corde datur.* Hilar. Hym.
Verum fatentur & Deum, *Munus ferendo mysticum.*

Nænia,

N

A Nænia, *ναίνια*, carmen funebre & inconditum, quod præficæ pronunciabant, emptis gemitibus & fletibus. Vnde *ναίνιαι*, pro quauis re ficticia & nugatoria. Pr. Cath. *Nam cæca uis mortalium,*
Venerans inanes nænias.

NADDAVER, regia Æthiopiæ ciuitas, in qua Matthæus apostolus & euangelista docuit. Fort. de Gaudijs uitæ æternæ:
Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum, eximium Naddauer alta uirum. Idem de Partu uirg.
Quos Patra, quos Ephesus, Naddauer arce tenet.
Vbi de Andrea, Ioanne, & Matthæo loquitur.

Naim, urbs Galilææ amœnissima situ, in cuius portis Christus uiduæ suscitauit filium. Sedul. 3. *—— Ibat in urbem*
Quæ fit dicta Naim, populo uallatus opimo.

Nardus, herba odorata, è qua nardinum unguẽtum cõficitur. Greg. Hym.
Nardi Maria pistici *Sumpsit libram mox optimi.*
Nardus autem pisticus, & *μύρον νάρδου πιστικῆς* apud Marcum quid sit, non dubitatur, sed causa non intelligitur. Idem Euangelista id unguentum nominat *πολυτελὴς*, Matthæus *βαρύτιμον*, hoc est optimum & grauis precij. Recentiores nonnulli *πιστικὴν* uertunt spicatum: sed de Etymologia laborãt. nonnulli interpretantur fidelem, hoc est purum, incorruptum, in officinis non adulteratum: quorum apertior est sententia, licet uox ipsa non sit satis usitata. Fortasse nardum Syriacum à loco, dictum est Pisticum: ut Indicum, mo-
B dò Gangeticum, modò Symphariticum, teste Dioscoride: à quo etiam celebratur Celticum, ut à Tibullo Tyrium. Vel etiam Pisticum, peculiari aliquo nomine: quomodo Persicum, ab Horatio Achæmenium, à nomine regis: Celticum, Saliunca, appellatione gentili. In manu exarato codice, quem Venetijs emi, apud Marcum & Ioannem Euangelistas scribitur in initio *νάρδου πιστικῆς*, uocali longa: non, ut in uulgatis, communi. Hæc relinquo doctorum censuræ.

Natiuitas, *γένεσις*, ortus seu natura rei. Fortunat. Hym.
Vt rigor lentescat ille, quem dedit natiuitas.

Nauarchus, *ναύαρχος*, magister seu princeps nauis: nunc Itali patronum uocant. Paulin. Cyth. *Nauarchus ipse, perditæ princeps ratis.*

Naucula, *κατ' ἐξαίρεσιν* pro nauicula. Paulin. Cyth.
Saliens in illam decidisset nauculam.

Naues, quę triremib. adhibebãtur, memorãtur à Paulino, scapha & barca.

Naufragare, naufragiũ facere. Alc. 5. *Vltimus ingressis per currũ naufragat undis.*
Paulin. Cyth. *Pelago quam periret naufragus,* *Iam mente naufragauerat.*

Nauis uenter, uel Nauis uterus, pro carina, periphrasis *ἰδιωτικὴ*. Paulin. Cyth. *Ionas ut olim uentre nauis abditus.* Et paulo pòst:
Plerisq; mersis intus in nauis utero.

Nazareni, per contemptum sunt appellati Christiani. Pr. Steph.
Vos Nazareni assistite, *Rudemq; ritum spernite.* Idem:
Raptare plebem mancipandam uinculis,
Ni disciplinam Nazarenam respuat.

Disciplina Nazarena, prouerbialiter, apud Gentiles, pro abominanda atq; damnata. Eodem contemptu Galilæi nomine Christum, & eius sectatores, irrisit Iulianus Imp. mortalium improbissimus. Nazareth autem, urbs Galilææ fuit. A

Necuit, pro necauit, obsoletum. Tert. 2.
Sponsa uirum necuit, genuit sed sponsa leonem.

Neæra, νέαιρα, ab habitu corporis, bene habita & fucci plena, pro quauis intemperãte muliere, & lasciua. Hoc nomine peculiariter appellauit Ariadnam Bacchi, Pr. Sym. 1. *Hanc iubet assumptam feruens post uina Nearam*
Secum in delicijs fluitantis stare triumphi. Item, Omphalem Herculis. Steph.
Fusos rotantem cernimus Tirynthium: Cur? si Neæra non fuit ludibrio?

Nefas, per parenthesin, indignandi particula. Iuuenc. 3.
Illa (nefas) matris scelerata ad gaudia portat.

Nefas, ultima breui, Tertulliano propriũ. ut, *Protinus extremum nefas ausus.*— Item, *Mentiri nefas, aut hominem se dicere falsò.*

Negligenter, prima breui. Alc. 5. *Pœniteatq; olim negligenter temporis acti.* Eodem modo ad Sor. *Quos statuam Assyrij negligentis principis.*—

NERO, Calligulæ auunculo suo similimus, imperium diminuit, patriam incendit: matrem, uxorem, fratrem, pręceptorem interfecit: partem Senatus maximam sustulit, tota uita & moribus portentum fuit, cędem Christianorum infinitam edidit. Pr. Sym. 2. — *Primus Nero matre perempta*
Sanguinem Apostolicum bibit.—

Nescitum, passiuè, quod nescitur. Prosp. c. Ing.
Multa etenim bene tecta latent, nesciitaq; prosunt. B

Nilicolæ, Nili accolæ, pro Ægyptijs. Pr. Psych.
Gurgite Nilicolas fundo deprenderet imo.

Nilus fluuius, Ebræis Geon, Ægyptum ambit, & Æthiopiam, limo turbidus, sapore uinosus. Alc. 1. *Tertius inde Geon, Latio qui nomine Nilus.* Seruius tradit eius nominis Græcam etymologiam, ἀπὸ τοῦ ἄγειν ἰλύν, quòd limum agat. Ausonius eundem nominat, fortasse Ægyptio uocabulo, Melonem: Lycophron Tritonem, à tribus nominibus. Primo enim dictus ob magnitudinem Oceanus, altero ob celeritatem ἀετὸς: tertio, ob limũ quem trahit, Nilus. Lege apud Alcimum totam eius descriptionem. Terram Ægypti longè lateq; inundat & lætificat, unde eius incrementum à Victore diluuium: ubertas quam affert, ab Alcimo maritatio dicitur. ita enim inquit: *Lympha maritauit sitientis uiscera terræ.* Limites quomodo rursus discernantur, ait idem: *Terminus omnis abest: æquatur iudice fructu*
Annua suspendens contectus iurgia limes, Gramina nota uidet lætus subsidere pastor,
Inq; locum pecorum, &c. Hactenus autem in Argentoratensi, Parisiensi & Basiliensi, hi tres uersus fuerunt desiderati: ut plures alijs locis pluribus. quod cõferenti exemplaria, si alicui uacat, facilè patebit. De Nili ortu cõtrouersia est apud Geometras: in Mauritania oriri, ut Victruuius, apertè falsum est.

Nimbus, est splẽdor circum diuina corpora. unde, ut Seruius ait, nimbus cum numinibus semper est: & hoc modo nostri diui cum nimbo aurato pinguntur. Idem Sym. 2. — *Aut Paphiam niueæ uexere columbæ,*
Cuius inauratum tremeret gens Persica nimbum.

Ninguidus,

A Ninguidus, niuis in morem densus. Pr.Cath.
Implet castra cibus tunc quoq; ninguidus. Vel niues secum afferens. Idem Apoth.
Ninguidus agnoscit Boreas, atq; imbrifer Eurus. Sidonius, Iani, Numæq; ninguidos menses, appellat: id est, Ianuarium & Februarium. Vel niuibus obrutus. Paul.Auf. *—Iuga ninguida Pyrenæi.*

Nitefactus, purus & nitidus. Iuuenc.1. *—Grato crinem nitefactus oliuo.*

Niualis, niuis more candidus. Cypr.Gen.
Exta manu sincera gerens, pecudemq; niualem.

Nocticolas Prudentius uocat Indos, quòd propter æstus magnitudinem in antris subterraneis, & in specubus defossis, quasi tenebris nocturnis, interdiu uiuerent. Ait idem de gentibus Syrticis Seneca, quibus nullum tegumentum satis sit repellendis caloribus, nisi ipsa arens humus, in quam defodiuntur.

NOETVS hæreticus, patrem contendit esse passum: cuius errorem blasphemum refutat initio Apoth. Prudentius. Vide Hæreses.

Nominatiuus & genitiuus nominum substantiuorum, pro adiectiuo & substantiuo. Paulin.Pan. *Rumpe mei lapidem cordis saluator Iesu.* pro, cor meum lapideum. Est autem metaphora Ezechielis prophetæ. Idem Cyth. uerba fraudis dixit: pro, uerba fraudulenta.

Nomisma, *νόμισμα*, quæuis moneta usitata. Sedul.4.
—Terdena nomismata sumens *Argenti paruo cæcatus munere.—*

Nona diei hora, quæ apud nos est tertia pomeridiana, imponebat finem ieiunio. Pr.Cath. *Nona submissum rotat hora solem,* *Nos breui uoti dape uindicata*
B *Soluimus festum, fruimurq; mensis.* Idem Steph. *Ieiunamus, ait, recuso potum,*
Nondum nona diem resignat hora.

Nothus, *νόθος*, parentibus incertis genitus. Pr.Sym.1.
— Gemini quoq; fratres, Corrupta de matre nothi.— loquens de Castore & Polluce.

Notis corpora signabant gentiles, easq; notas religionis causa membris ferro inurebant. Membra eiusmodi stigmatis notata, post mortem non unà sepeliebant cum reliquo cadauere, sed amputata habebant pro sacris: eaq; aut ornabãt bracteis aureis, aut tota includebãt uitris & metallis. Pr.Steph. hymno decimo. Inde fortasse inuasit ille mos in Ecclesiam, ut digiti, brachia, articuli sanctorum includerentur uasis, & osculanda porrigerentur, aut proponerentur spectanda.

Notus, *νότος*, pro austro. Idem Apoth. *Omne quod est gestum, notus auferat.—*

Nouellare, modo nouellæ plantæ in spem bonam & fœcundam crescere. Paulin.Cyth. *In castitate liberos enutriens,* *Vitam nouellantes Deo.*

Noxale, pro noxio & lethali. ut Noxale malum, & noxalia poma apud Cyprianum.

Noxiale, noxio debitum aut dicatum. Vt noxialis culpa, noxialis stipes, noxialis carcer apud Prudentium. Item nociuum, ut pomum noxiale apud Fortunatum.

Nuncium genere neutro, pro re nunciata: quod impugnat Valla. Sed.2.
Grandia sollicitis perturbant nuncia dictis.

Nundina, numero singulari, pro loco in quem nundinaturi homines confluerent. Alc.4. *Luxuriæq; forum atq; obscœni nundina mundi.*

Nundinari, est mercede locare aut uendere. Pr.Steph. A
Nundinatum hunc arguit Mercede certa pactus, ut colluderet.

O

Obblacterare, est ouis in morem contrà blacterare: ut in cognata significatione, obgannire. Pr.Steph. *Nil in deorum obblacteraret dedecus.* de eo, qui lingua amputata adhuc uerba proferret intelligenda.

Obbrutescere, in brutum degenerare. Pr.Ham. *— Claude meatus*
Obbrutescentis capitis, ne peruia tales Concipiat flexura sonos. —

Obex pennarum, pro fotu, & quasi tutela: nouè. Iuuenc.4.
Ales uti molli solita est sub corpore pullos
Obice pennarum circùm complexa fouere.

Ob hoc, Fortunato familiare: pro in hoc, uel propter hoc. In hymn. de cruce Domini: *Se uolente natus, ob hoc passioni deditus.* Idem de descensu Christi ad inferos: *Ob hoc arce poli descendit ad arua redemptor.* Prima autem in præpositione protrahitur, propter aspirationem sequentem.

Oblisus, pro collisus, Prudentianum: *Obliso robore mulcet:*
Obliso luiturus iugera collo: Obliso gutture frangit.
ita enim semper in manuscriptis.

Obliuialis, pro obliuioso. Pr.Cath. *Totis bibit medullis*
Obliuiale poclum. ——

Obludere, inani specie aut præstigijs fallere. Idem Ham.
Terram tibi forma duplex obludit.

Obœdio, ex ob & audio: antepenultimam Victor corripit lib.1.
Iussit adesse Deus, proprioq́; obedire tyranno. B

Ob ora, ante ora, in conspectu. Pr.Steph.
Astanti ob ora, sic tyrannus incipit.

Obryzum, est aurum purissimum, ἄπυρον, putum. Fort. de Partu uirg.
Qui omnes obryzo ornati, super astra coruscant. D. Hieronymus putat hoc nomen parua mutatione factum, ab Ophir insula, quasi Ophirisum.

Obsequela, obsequium. Idem Cath. *—— Leuis obsequela ut*
Mulceat artus. Et Steph. *Nec nostrum grauet obsequela mortem.*

Obsonia, ὀψώνια, sunt dapes & fercula deorum: quæ erant sumptuosiora, hoc est, maioris apparatus & precij. Pr.Steph. *Te tanta semper perdidisse obsonia, Quæ dijs ineptus obtulisti talibus?*

Obstrangulatus, pro suffocatus, elisis scilicet faucibus. Pr.Cath.
Aruina patrem ne refudans crapulam Obstrangulatæ mentis ingenium premat.

Obtemperanter, sponte, ultrò, submissè. Idem Steph.
Sed ut paratus obsequi Obtemperanter annuit.

Occidualis, pro occidentalis. Idem Sym.2.
Omnibus in terris quas continet occidualis Oceanus. ——

Occiduum, quod occasum sentit, quod instabile & fluxum est. Prosp. Epig.3. *Nil recipit uarium, nil habet occiduum.* Idem Epig.65.
Factum est æternum, quod fuit occiduum. Paulin.Pan.
Exortes animæ, carnis ab occiduo. Igitur occiduum, pro interitu.

Oculi Christianis effossi obijciebantur auibus. Pr.Steph.
Viuentiq́; oculos offerat alitibus.

Ofella,

A Ofella, pro offa, ut mamilla à mamma, prima breui, litera muta abiecta.
Ibid. *Aras ofellis obscerare bubulis.*

OLYBRIVS, Probini fratris in consulatu collega fuit, uterq; Probi filius, ex Anicia familia, quæ temporibus Constantini Magni doctrinam Christianam secuta est, & posterioribus cum laude retinuit. Pr. Sym. 1.

Oliuo sunt imposita & frixa Christianorum corpora. Idem Steph.
Lætata quoties aut oliuo stridula Sartago frixum torruisset puberem.

Olla apud Ægyptios pro deo culta, quem ipsi Canopum uocabant. Notum est Assyrij sacerdotis & Ægyptij certamen. Ibid.
Si numen ollis, numen & porris inest. Vide, Canopus.

Omnicreator. Prosp. Epig. 61. *Qui patris in deitate manens Deus omnicreator.*

Omniformis, omni ex parte perfectus & expolitus. Pr. Steph.
Verbo creauit omniformem machinam.

Omnigenum, omnis generis. Victorius de Christo:
—— Pluuiæq; iubentur Omnigenum rorare solum.—

Omnigena. Paulin. Pan. *Quo lux omnigenas funditur in populos*: id est, omnium nationum atq; gentium.

Omnimodus, uarius. Prosp. c. Ing. *—— Omnimodaq; Mobilitate ruens, in uulnera uulnere surgit.*

Omnipar, omnibus æquale aut commune. Help. de Christo:
Illic omniparis succreuit gloria uerbi.

Omnipater. Pr. Steph. *Omnipatremq; negare Deum.—*

Omniparens. Claud. contra Poetas: *— Omniparens sapientia Christus,*
B *In sese ipse manens.——*

Omnipollens. Pr. Apoth. *Statum lacessunt omnipollentis Dei Calumniosis litibus.*

Omnitenens. Prosp. Epig. 39. *Nam Deus omnipotens, simul omnitenensq; potestas.*

Onager, ὄναγρος, siluestris & indomitus asinus. Pr. Sym. 2.
Ipso rore mihi seges est, quo gramen onagris. Paul. Conf.
Si uitulum tauro, uel equum committis onagro.

Opimum, apud Fortunatum passim dicitur, quidquid præ alijs eminet, atq; eximium est: ut, *Gloria martyrij cuius opima manet*: ita aliàs sæpissimè.

Oprimentum, pro operimento. Idem Psych. *—— Laterisq; sinistri Velat oprimento.——*

OPTATVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr. Steph. hymno quarto.

Opulens, pro opulento. Ibid. *Maiestate potens, muneribusq; opulens.*

ORENTIVS, inter poetas Christianos numeratur à Fortunato, qui pauca scripserit, sed florida, quiq; donaria martyribus sacrauerit: quali etiam in argumento uersatus Damasus, cuius fragmenta nonnulla extant. Verùm de Orentij scriptis ne literula quidem, quod equidem sciam, ad nostra tempora peruênit: solo ipsius nomine ad nos delato. quod ideo celebro, ut in codicibus uetustis adhuc delitescentibus inquiratur.

Organum, instrumẽtum musicum, quod ita describit Prudentius Apoth.
Organa disparibus calamis quod consona miscent.
Ea nunc fiunt ex disparibus tubis stanneis, inuento non admodum ueteri, sed ualde præclaro.

Orichalcum.

Orichalcum, ὀρείχαλκον, est metallum facticium. Pr.Sym.1. A

Et equorum pectora anhela   Aeris inaurati, uel marmoris, aut orichalci.

Æs autem tingitur uel cadmia, & refert colorem auri: uel tingitur magnetide, & exprimit colorem argenti. illud solum ὀρείχαλκον à Græcis dici, miror cur scripserit Agricola: hoc uerò orichalcum album nominari à Virgilio, ad ueritatem proximè accedit. Habitum preciosum ideo est, quia nitore aurum argentum'ue, duricie uerò æs imitatur. Varia narrantur huius uocis etyma, quæ omitto. uariè etiam scribitur: usitatè ὀρείχαλκον, ab Arriano ὠρείχαλκον, à Barbaris aurichalcum. Olim metallum fuisse proprium, multi sentiunt, sed usq; à Plinij temporibus non est effossum, natura (ut ipse inquit) iam effœta. Si proprium est, ita ab alijs speciebus æris differt, ut hodie ab ære nigro & candido differt rubrum. Argento autem excepto, nullum metallũ est magis uarium atq; pulchrum coloribus, quàm æs est, quod nunc in nostris metallis purum foditur.

Ornatus hominis præcipuus è metallis accersitur, ut auri atque argenti. Hunc pudoris lenonem, si est immoderatus, nominat Prudentius Ham.

—— Operta metalla   Eliquat ornatus, soluendi leno pudoris.

Ortygometra, ὀρτυγομήτρα, mater seu dux coturnicum, loca ultramarina petentium. Help. Hist. *Hic auidos carnis missa ortygometra refecit.*

Ortyx, ὄρτυξ, coturnix. Paulin. Nat. 8. *Ille dator mannæ cœlo, dator ortygis austro.*

Ossum, pro os, antiquum est, & ab Augustino annotatum. Tert.2.

De Christi noua carne caro, deq; ossibus ossum.

P

PÆanes erant hymni gratulatorij in Apollinem, propter serpentem Pythonem interfectũ. hi postea ad alios deos, atq; adeò ad homines sunt translati: unde Suidas scribit, Marti solitos pæanes cani ante prælium, post adeptam uerò uictoriam Apollini. Legitur Pæan Herculis, 8. Æneid. apud Virgilium: Thesei, 7. Metamorph. apud Ouidium. A' loco dicebatur Pæan Delphicus, proprius Apollinis: Pæan Rhodius, in Ptolemæum primum regem Ægypti decantatus. Pæan Christi est apud Prudentium, Hymnus καθημερινῶν nonus: qui inscribitur, *Omni hora atq; die.* Canebantur autem Pæanes à tripudiantibus, dum puer aliquis cithara luderet. unde Hymnus ille incipit: *Da puer plectrum choreis ut canam.* B

Habebant plausus & exclamationes: ut, O' *beatus ortus ille:* &c,

O' *nouum cæde stupenda uulneris miraculum.* Item adhortationes repetitas: ut,

Psallat altitudo cœli, psallat omnis angelus: &c,

Solue uocem mens sonoram, solue linguam mobilem. Pæanas apud ueteres scripserũt Pindarus Thebanus, in quibus deos, regesq;, deorum sanguinem, teste Horatio, celebrauit. Eorum Pæanum, præter Scholiastas Græcos, Virgilij & Horatij interpretes meminerunt: item Hermippus Cyzicenus, in quibus laudauit Antigonum & Demetrium Athenienses, ut est apud Athenæum. Pæanas Angelicos carmine Iambico dimetro nos quoq; meditamur. Sedulij Acrostichis simile habet argumentum, sed tractationem Pæanicã nõ habet.

Pædagogus, παιδαγωγός, qui puerum ducit ac reducit, paraphraste Terentio: qui imperitum instituit. Paulin. Cyth.

Hunc lacte primo per prophetarum ubera   Lex pædagoga nutriat.

Pægma,

A Pægma,πῆγμα,lusus,qualem pueri exercent. Pr.Steph.
—Texunt pulpita Rimosa rari pegmatis compagibus.

Pagani,dicebantur unius pagi incolę,ἀπὸ τῆς πηγῆς,quasi ex eodem biben res fonte. Erant præterea homines militiæ exempti,& desides,pagos tantùm colentes,& agrum.Sacri scriptores à religione alienos,Paganos nominant:uel quòd non utantur iisdem sacramentis,κατ' ἀντίφρασιν: uel quòd militiam Christianam,& certamina conscientiæ ignorẽt,mundo tantùm, hoc est uoluptatibus aut studio honorum pecuniæ ue dediti. Pr.Sym.1.ita circumloquitur: *Nec pago implicitos per debita culmina mundi Ire uiros prohibet.*— Idem Steph. *Non erubescis stulte,pago dedite?* Constantinus licet esset Christianus,tamen magistratus ciuiles paganis commisit.

Pala,instrumentum rusticum,quo agri fodiuntur.Iuuencus pro uentilabro usurpat,ἀντὶ τοῦ πτύου,lib.1. *Illius & manibus ruralis pala tenetur.*

Palæstinus ramus,pro ramo balsami,κατ' ἐξοχὴν. Vict.1.
Quodq; Palestinus lacero flet uulnere ramus. Is autem tantùm in agro Hierichuntino,eius regionis,gignitur.

Palæstra,παλαίστρα,certaminum locus.Pr.Steph.*Ventum ad palæstram gloriæ.*

Palæstricus,παλαιστρικὸς,palæstræ studiosus atq; deditus. Ibid.
Sed uetat palæstrici Corrupta ephebi fama. Intelligitur autem puer palæstricus Hyacinthus,in ioculari certamine ab Apolline disco interfectus.

Palatinum,quidquid ad palatium seu aulam regis pertinet:omnis splendor & pompa,omnis inuidia & anxietas. Fort.lib.7.
Pelle palatinas post multa negotia rixas.

B Palma,pro uictoria. Ibid.*Ne mors terreat,est parata palma.*

Palpamen,tactus,attrectatio. Idem Ham.
Palpamen tenerum blandis è fotibus ambit.

Palpare,manibus conrrectare. Ibid.
Quid calidum gelidum'ue,Deus cognoscere nosmet Attactu uoluit palpandi.—
Aliter postrema pars hactenus lecta fuit. Item per metalepsim,blandiri. Idem Cath.*Maior exemplis,famulos remisso Dogmate palpas.*

Palpebralis,palpebris eminens. Ibid. *— Aut palpebralibus extrà Horrescunt setis,cilio'ue umbrante teguntur.*

Panni,in plurali,pro uestitu uili & plebeio. Paulin.Cyth.
Coeunt in unum purpura & panni gregem.

Papyrus,olim fuit lucernarum fomentum:quia ea ad ellychnia seu thriallides,quæ flammam alerent,usi sunt. Alc.ad Sor.
— Siccam percurrit flamma papyrum.

Paracletus,παράκλητος,natura penultimam habet productam. Id non obseruarunt poetę Ecclesiastici,ut in multis hymnis appȧret:secuti,ut opinor, uulgi consuetudinem,ne templa uocibus dissonarent. Eodem modo Pr. Cath.*Spirat de patrio corde paraclitus.* Et Steph.*Capiant & ipsum coelitùs paraclitum.* Paraclitus autem dictus ἀπὸ τοῦ παρακαλεῖν,quod & consolari,& animum addere,& pro aliquo precatorem esse significat:quæ officia Spiritui sancto pulchrè omnia conueniunt.

Paradigma,παράδειγμα,exemplum.Vnde paradigma luxuriæ,pro homine luxuria inquinato & perdito. Alc.ad Sor.*Luxuriæ paradigma senilis.*

Paradisiacus. Pr.Cath.ad paradisum pertinens,aut spectans. A

Paradisicola,paradisi,hoc est cœli incola. Idem Ham.

Hinc paradisicolæ post ulcera dira beato Proditur.——

Paradisus,παράδεισος,genere masculino,significat hortum amœnum:quo nomine & prima,& æterna beatorum sedes significatur.Alc.3.

Sic maiore animo clausus paradisus amatur. Inc.auct.de Bebiano:

Narrat & ætherei cæleste nemus paradisi. Qui de loco disputant,ubi olim in terris fuerit,& num diluuij undis sublatus sit,ocio nimio abundant.

Paranymphus,παράνυμφος,quasi dux & comes sponsæ additus in nuptijs. Fort.De partu Virg.*Angelus inde tuos repetit paranymphus honores.*

Paralysis,παράλυσις,languor adimens membris sua munera. Iuuenc.1.

Cuius cuncta repens membrorum munera languor Dissoluit.——

Sedul.3.prolixius circumscribit: —*Resolutaq; membra iacebant*

Officijs deserta suis,fluxosq; per artus Languida demißis pendebant uincula neruis.

Vnde eundem morbum τῷ βασανῷ,cruciatibus tortorũ Matthæus cõparat.

Paralyticus,παραλυτικὸς,solutus omni corpore,ut Sedulius in Acrostichide:uel per omnia membra resolutus,ut Celsus circumloquitur. Arat.1.

—*Surgens paralytice,dixit, Vectorem compone tuum.*—

Pardus,animal maximæ feritatis, & non domabile: ijs olim, ut & leonibus,obijciebantur martyres. Pr.Steph.*Siue pardis offerendum pectus,aut leonibus.* Duos pardos uidi Florentiæ in aula Ducis:color cutis flauus, cum maculis nigrore lucentibus.

Parêre,pro apparêre,in usu esse Tertulliano,etiam B.Rhenanus annotat. Tert.5.*Per quam parêt homo,cum qua commixtus habetur.* Vnde participium parens.Ibid.*Hic patribus sanctis parens ab origine mundi.*pro,apparens. B

Parium marmor,ex Paro Cycladũ insula,niueo candore fuit. Pr.Steph.

Subdidit & Parias fuluis laquearibus columnas. Vide,Marmorum genera.

Paropsis,παροψὶς,genus patinæ latioris,in qua cibi aut bellaria ponerentur. Pr.Psych. —*Dextramq; paropside tingit.*

Parra,auis in Latio,quam à sono p & r literarum nomẽ habere Landinus scribit. Vnde propter uocis asperitatem lusciniæ opponitur à Paulino ad Auson. *Si confers fulicas cygnis,& aedona parræ.* In augurijs inauspicatam significat Horatius lib.3.Carm.nominans: —*Parræ recinentis omen.* Vulgari appellatione nunc parruza dicitur,teste Mancinello.

Parricida. Arat.1.*Cui natos Iudæa tuos per uota cruoris Parricida trahis?*—— pro quo Prudentius patricida: —*Vnum*

Innocuas inter soboles genuit patricidam.

Parricidalis,parricidio contaminatus. Idem Præf.Ham.

Armat deinde parricidalem manum.

Participatus,particeps factus. Paulin.de Ioanne:

Nominis angelici tum participatus honore.

Pascha,paschæ,declinatione Latina. Iuuenc.4.

Discipuli quærunt,ubi cœnam sumere Pascha Vellet.— Arat.2.

—*Gaudia paschæ Electo latrone colis.*—

Pascha paschatis declinatione Græca.In hym.auct.inc.

In quibus sacrum celebratur omnem Pascha per orbem.

A PASTOR, Complutensis martyr. Pr. Steph. hymno quarto. Vide, Iustus.

Patibulum, pro cruce Christi. Ibid.

Crux illa nostra est, nos patibulum ascendimus.

Patriarchæ, πατριάρχαι, principes patrum dicti sunt, doctores Ecclesiæ antiquissimæ. Sedul. 2. — *Dextra bonorum*

Semita, conspicuos uocat in sua gaudia iustos, Inq; tuos patriarcha sinus.—

κατ' ἐξοχὴν, pro Abrahamo.

PAVLINA, cum matre sua Candida, Romæ iussu Diocletiani lapidibus obruitur. Fortunatus eius meminit, de Gaudijs uitæ æternæ.

PAVLINI, uiri consularis carmen, de Ioanne Baptista, elegans & pereruditum est: item epistolæ tres ad Ausonium. Hunc Ausonius suum filium appellat, quia discipulus fuit: & Fastorum titulo, trabeæq; insignibus priorem se fuisse scribit: de qua re plura Lilius, quanquam confuse. Videtur autem consul fuisse cum Gratiano, iterum cõsule, octo annis ante Ausonium, à nato Christo CCCLXXIII. Videtur de eodem sentire Fortunatus, *Stemmate, corde, fide pollet Paulinus, & ore.* Est alter Paulinus episcopus, cuius librum sextum de Felice, citat Beda, scriptum carmine Sapphico: eiusdem librum octauum, item librum decimum, Ionas Aurelianensis episcopus, uersibus scriptum hexametris. Multo plures ex eodem uersus citant scriptores operis laboriosissimi atq; utilissimi, Historiæ Magdeburgicæ, in quinta Centuria. Eius carmina quædam, impudenter inserta sunt Ausonij operibus: ut in initio dictum est.

B PAVLINVS, nobili ortus stirpe, à Delphino episcopo baptisatur. Sub Maximo & Quinto episcopis Nolanis presbyter fuit, quibus in pontificatu successit. Propter religionem aliquando exulauit, & in carcere detentus fuit: indeq; se incolumem Angeli beneficio euasisse, ipse de se scribit. Armis quoq; Gothicis in Italia grassantibus, uexatus est. Vxorem habuit Therasiam, ut ex Epitaphio quod scripsit Claro presbytero, & ex eius Epistolis, & Panegyrico Celsi colligimus. Hunc Badius Ascensius contendit eundem esse, qui Consul Romæ fuerit: quod ei cur non credamus, multæ & manifestæ rationes sunt: & genus ipsum dicendi utrunq; ab altero satis discernit. Scribit idem, Paulinum, posteaquàm Christianus factus sit, usqueadeò uitasse ritum gentilem, ut Virgilium ne nominare quidem ausus fuerit. Sed conuinci erroris & superstitionis potest ex ipso Paulino, qui Virgilium in quadam ad Seuerum epistola citat, & eius hemistichia sæpe inserit in suis libellis Natalibus: qualia sunt, *Vicit iter durum pietas.—* Item, *— In te caput inclinata recumbit.* Item, *Nec satis est audisse semel, iuuat usq; morari.* & similia multa. Recitasse autem annis singulis solitum carmina de Felice episcopo Nolano, ex eius scriptis satis constat, in quibus Felicis uitam & miracula, & templum ipsum à plurimis frequentatum describit: unde adhuc decem libelli Natalium exstant, quamuis priores integri non sunt. Scripsit præterea Panegyricum de pueri Celsi obitu ualde præclarum. Item ad Cytherium, & ad Nicetam, quæ opuscula nunc huic operi inserta sunt. Ex libellis aũt Natalium, ea tantùm excerpsi, quæ lectu maximè digna & utilia sunt: quod & in Fortunato à nobis factum est. Sententias quoq; præcipuas

Scholæ puerili inseruimus. Scripsit idem Theodosio panegyricum, non tam ut ipsum Imperatoré, quàm Christi seruum: non dominandi superbia, sed humilitate famulandi potentem: nec regno, sed fide principem prædicaret, id scriptum amplius non extat. Beda initium Sapphicæ odæ, scriptæ ad Nicetam, refert ad librum sextum Felicis. Sed aut memoria labitur: aut libri ad Felicem, ut antea dixi, non sunt integri: quod etiam è Iona Aurelianense perspicuum est. Vixit Martiano imperante, amicus & probatus uir Hieronymo & Augustino: commendatus episcopis Campaniæ ab Anastasio papa. Vitia quædam in ipsius carminibus, iambicis præsertim, nõ esse au ctoris puto, sed librariorum: sed quædam tamen auctoris uideri possunt. A

PAVLINVS, sui seculi errore, diuorum inuocationem, & eorum merita sic exaggerat, ut obscuret filij Dei meritum, & id cum quouis penè homine communicet. Omitto, quæ ad Felicem in omnibus Natalibus, quæ ad Celsum, ad Clarum scribit. Ita Nicetam episcopum alloquitur, faciens mentionem diei extremæ: *Quis die nobis dabit hoc in illa,*

Vt tui stemus lateris sub umbra, Et tuæ nobis requietis aura Temperet ignem?

Latus igitur Nicetæ, Pauline, te defendet potius, quàm Christi? Cuius latere & Nicetas, & tu, & quicunq; uitam sublimem & immortalem adipiscentur, loti purgatiq; sunt. In illo autem iudicio filij Dei, non erunt alia præsidia, nisi misericordia Patris cœlestis, & Filij obedientia, qua patri obsecutus est usq; ad mortem, per quam credentibus salutem & uitam peperit, & imaginem sui in nobis reparauit. In hunc filium (ut de seipso testatur coram Nicodemo) omnis qui crediderit, non peribit, non condemnabitur, sed habebit uitam æternam. Qui uerò non crediderit, iam condemnatus est, ait Christus: uitam non uidebit, inquit Iohannes. Rectißimè autem nos tectum iri scribis alibi, cruore Christi, pro nobis effuso: *— Illi mundo labente tegendi,* B

Quos crucis inuictæ signat cruor: hinc cape quantum

Ipse cruor ualeat, cuius salutabat imago. Hæc propter adolescentes addo, ut ueteres cum iudicio legant, & eorum scripta ad Dei uerbum certum & expressum, in Euangelistis & Apostolis conferant: qui testantur, neminem esse gratiosum apud patrem Deum, nisi per unicum filium: neminem acceptum filio, nisi per fidem in ipsum. Hoc ita se habere, in suo Panegyrico cõfirmat idem Paulin. *Spesq; resurgendi corporibus posita,*

Corporibus nostris: quia Christus uictor in ista

Carne resurrexit, quam gero, qua morimur:

Credentum tamen ista salus. — Baptista Mantuanus, sui seculi poeta nobilis, se Paulini lectione profecisse in religione testatur, his uerbis: Quid de Paulino Nolanæ urbis episcopo, Hieronymi contemporaneo & familiari? quid dicam? non'ne pulcherrima, quæ adhuc extant, & semper extabunt, excudit poemata? Cùm adhuc adolescentulus essem, & à studijs Ecclesiasticis, illius ætatis more, abhorrerem, fortè in ea poemata incidi: & carminis suauitate delectatus, animum ad res diuinas paulatim appuli, & ex illo tempore literarum sacrarum studiosior fui. Hæc ille in Apologetico. * Inuenimus & Claudiani carmen, cum eiusmodi inscriptione: Paulinus Iouio uiro clarißimo. Sed iudicium acuto & sapienti lectori permittimus.

PAVLINORVM familia, & antiquitate stemmatis, & amore religionis

temporibus.

A temporibus Constantini Magni fuit clara. Pr.Sym.1.Mentio Paulini Anitij,in ueteri Epigrammate.

PAVLVS, Narbonensis martyr. Pr.Steph.hymno quarto.

PAVLVS Apostolus, de tribu Beniamin: de quo in sua benedictione loquitur Iacob patriarcha,& eum lupo comparat. Arat.1.

O' lupe,Paule rapax,dedit hoc benedicto Iacob *Nomen habere tibi.*—
Vaticinatur de eodem Psalmus 68.

Pauperibus Romæ annona & panis distributus fuit, liberalitate Constantini. Pr.Sym.1.*Et quem panis alit gradibus dispersus ab altis.* Idem Sym.11.
Quæ regio gradibus uacuis ieiuna dira *Sustinet?*—

Pausa,pro quiete. Vict.1. —*Non hos cogebat ad esum*
Pausæ ignara fames.—

Peccamen,peccatum. Pr.Apoth.*Exin tincta malo peccamine principis Adæ.*

Pecuale animal,pro asino. Sedul.1.*Edidit humanas animal pecuale loquelas.* Pecus autem dicitur,quòd effigiem hominis non habet.

Pecusculum,pro ouicula:nam pecus propriè de ouibus. Iuuenc.11.
—*Foueam si fortè pecuscula uestra* *Inciderint.*— Matthæus ait, προβάτιον ἕν, una ouicula: pro minima gregis parte.

Pedetentim. Vict. —*Planus mox aere uertex* *Prodere se cœpit pedetentim.*—

PELAGIVS, nefandi dogmatis auctor: contra quem scripsit Ecclesia Romana, Constantinopolitana, Hierosolymitana, Ephesina: item Siculæ & Africanæ, ut Prosper testatur contra Ingratos.

PELAGII discipuli fuerunt Cœlestinus & Iulianus, per quos dogma
B illud uenenatum in Britania sparsum est. Vide, Britanus coluber.

Pellacia, fraus ingeniosa, quæ pellicit ad se: qualis in Vlysse Virgiliano fuit. Pr.Ham.*Sentio quam contrà moueat pellacia litem.*

Pelleatus,pro pellito.Paulin.Nic.*Diuitis,multo boue pelleatus,*
Accola ripæ:ubi de Scythis & Dacis loquitur.

Pendeo es,& pendo is,ut differant,declarat Alc.1.de Christo inquiens:
Qui cùm passurus ligno sublimis in alto *Penderet,nexusq; & culpas penderet orbis.*

Pentapolis, πεντάπολις, quinq; ciuitates apud Paulinum, igne cœlesti deletæ, quarũ nomina apud Mosen sunt, Sodoma, Gomorrha, Adama, Sebois, & Segor. quanquam hęc propter Lothum seruata est. Paulin.Nat.8.
Et cum Pentapolin perfunderet igneus imber, *Exiguam Segorim Sodomis secernit iniquis.*
Sodomam & Gomorrham Esaias, Adamam & Seboim Oseas propheta in obiurgando alijs proponit exempla.

Peplum πέπλος, uestis fluxa & talaris, carés manicis, uiris fœminisq́; communis. Iuuenc.11. —*Summi pendentia pepli* *Fila manu trepida tractauit.*—

Per antiquum, ab ipso antiquitatis tempore, ab initio. Tert.6.
Ire per antiquum semper florentia regna.

Percitus,pro celeri. Pr.Steph. —*Percitum claudis gradum,*
Surdis fruendam reddere audientiam.

Perdita gregi, pro à grege. Idem Cath.*Ille ouem morbo residem,gregiq́;*
Perditam sanat.—

Perdicere, ad finem dicere, orationem absoluere. Alc.5.
—*Vix hæc perdixerat,illi* *Prosiliunt.*—

Perduellis, hostis infensus & pertinax. Pr. Steph. A
Venire in armis perduelles nunciat.

Perminimus, insolita compositio. Iuuenc. 3.
E' quis perminimam dignum est secernere partem.

Permutatio animorum est, quam Græci μετανόιαν nominant. Cypr. de Ligno uitæ: *Permutant animos, & mentes perdere ausras Incipiunt.*——

Perosus cum genitiuo. Arat. *—Cœli terræq; perosus Inter utrunq; perit.*—

Perpes, perpetuus. Prosp. Epig. 8. *In Christo quorum gloria perpes erit.* Et 35. *Et perpes iustos gloria suscipiet.*

Perpetuare, perpetuum reddere. Arat. 1. *– His est tibi Roma cathenis Perpetuata salus.*——

Persona secunda quartæ, contra naturam corripitur, apud Aratorem: *– Quem cernere non est, Nescis amare Deum.–* Et, *Esuris ad facinus.–* Et, *– Quod tu custodis anhelus.* Item apud Sedulium 4. *— Non tu Peruenis ad Christum, sed Christus peruenit ad te.* Hoc imitandum pueris non est.

Petiturus, breui penultima. Arat. 1. *— Corpora uitam Hinc humana probant, cœlum petiturus.*—

PETRI ET PAVLI apostolorum martyria hymno singulari describit Prudentius. Passi autem perhibentur uno eodemq; die, sed non eodem anno, ut idem Prudentius testatur: nec aliter apud Aratorē. Diui Petri templum ostenditur in monte Vaticano, prope quod ortum fontem scribit Prudentius, ex quo baptizauerit sui carceris custodes. Diui Pauli templum extra portam Ostiensem, unum dictum ad tres fontes, ubi gladio cæsus est: B alterū non procul inde in ripa Tiberina, quod extruxit Constantinus. Prius illud propter aeris grauitatem, à paucis monachis habitatur: hoc autem à frequenti multitudine celebratur cotidie, unum è maximis & cultissimis quæ nunc Romæ uisuntur. Non ab re fuerit, epistolam Pij episcopi Romani integram adiungere, qui à Petro nonus numeratur, quæ ex antiquo codice perscripta est in hæc uerba:

PIVS EPISCOPVS FRATRI
Iusto episcopo s.

Antequam Romæ exisses, soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suę pauperibus assignauit: ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, missas agimus. De te autem superbeate, postquàm ad urbem senatoriam Viennensem perrexisti, quid factum sit, nosse cupimus: & ut sementem Euangelij iam sparseris, audire multùm desideramus. Presbyteri illi, qui ab Apostolis educati, usq; ad nos peruenerunt, cū quibus simul uerbum fidei partiti sumus, à Domino uocati, in cubilibus æternis clausi tenentur. Sanctus Timotheus & Marcus, per bonum certamen transierunt. Vide frater, ut illos imitēris sequendo, neq; uinculis mundi illigeris. Festina palmam perseuerabilem cum sanctis Apostolis tenere, quam per multas passiones Paulus suscepit, & Petrus: cui crux charitatem Christi tollere non potuit. Salutāt te Soter & Eleutherius, digni presbyteri. Saluta fratres, qui tecum uiuunt in Domino. Cherinthus primarches satanæ, multos auertit à fide. Gratia Christi habitet in corde tuo.

Petrus,

A Petrus, seu Cephas, antea dictus Simon: nomen autẽ illud accepit à constantia confessionis. Petri nomen Ebræum esse uult Arator lib. I.

— Nam Petrus Ebræo Agnoscens sermone sonat. —

Idem fuit è Bethsaida Galilæus. Ibid. *— Petrus omnia prendens Bethsaida satus urbe fuit, quæ nomine Ebræo Venatorum est dicta domus. —*

Phantasma, φάντασμα, spectrum seu uisio. Pr. Apoth.

— Mendax phantasma, cauamq; Corporis effigiem. — Idem Ham.

— Cui per phantasmata duplex Occurrit species. —

Phantasmatici, φαντασματικοί, hæretici, qui negabant Christum gestasse uerum hominis corpus: sed id fuisse spectro simile, & effigiatum: cuius sectæ auctor Manes Persa fuit, è schola Indicorum gymnosophistarum: à quo Manichæi, contra quos scribit Prudentius Apoth.

Pharao, commune nomen regum Ægypti, media producta, bis apud Aratorem.

Pharius rex, pro Ægyptio. Pr. Apoth. *Hæc regis Pharij regnum ferale resoluit.*

Pharos insula, Ægypto contermina, & olim cum ipsa continens: ut Sicilia & Brutius ager, Inarime & mons Misenus. Pr. Cath.

— Qui domitam Pharon Plagis multimodis cedere præsidi Cogis iustitiæ. —

Pharos, pro ipsa Ægypto.

Pheretrum, φέρετρον, Lucas ἡ σορὸς, lectulus quo mortuus effertur. Virgilius thorum, Plautus capulum, Martialis sandapilam, Horatius libitinam, interpres Euangelistæ loculum uertit: qui tamen propriè est cadus uel urna, in qua cineres conduntur. Sed. 3. *Auxilium uitale tulit, tactoq; pheretro*

B *Surge, ait, ô iuuenis. —* Erat in funeribus libitinarius, qui procurabat omnia quæ ad funus pertinerent: pollinctor, qui lauabat & ungebat cadauer: designator, qui præscribebat funeris ordinem: sandapilarij, qui mortuum efferebant.

Phidias statuarius, ex ære, auro, ebore signa fecit. Pr. Steph. *Nec templum & aras ipse Phidias habuit.* Huic, cùm absoluisset Mineruæ simulacrum, Athenienses manus amputarunt. Mentorem & Phidiam fabros deorum, & parentes numinum, uocat ibidem Prudentius: quem tamẽ uersum exemplaria nonnulla nõ habent. & eius loco post stropham quartam, hunc ponunt, *Cum condiderunt gentibus stultis deos.* Sed is in manuscripto Borneri non fuit: & sine dubitatione est inducendus, non quia malus, sed quia superuacaneus.

Philippei nummi, uel à Philippo rege, uel Philippis urbe Thraciæ cusi: ut nunc à uallibus Boemiæ, Thaleri dicuntur apud nos, nummi unciales argentei. Pr. Steph. *Nec cùm ueniret, aureos Secum Philippos detulit.*

Philippi urbs, alijs nominibus Datus, & Trimontiũ, quorum metalla foderunt Thasij. Nos & Philippeos aureos uidimus, & Thasium argenteum nummum habemus, cum imagine Herculis, & inscriptione huiusmodi:

ΗΡΑΚΛΗΣ ΣΩΤΗΡ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ. Nummi autem Thasij utrinq; talis figura est:

Philippus,

Philippus, *φίλιππος*, eqũorum, hoc est militiæ cupidus. Etymon Ebræum affert Arat. 1. — *Impone Philippum* A

Lampadis os, quod Ebræus ait, qui mentis honorem Nomine teste probat. ——
Est autem Arator, ut suprà dixi, *ἀλληγορικός*: ideoq; sententias interdum torquet, interdum uerba.

Philosophi antiqui, utut sapientissimi fuerint, in ignoratione tamen ueri Dei, & in multis superstitionibus uersati sunt. id exemplo Platonis, Diogenis, Aristotelis probat Prudentius Apoth. Iidem tamen multitudinem deorum non admiserunt.

Phlegetontius, à Phlegetonte amne inferorum: execrandus, abominandus. Pr. Sym. 1. *Heu malè lustratæ Phlegetontia uictima Romæ.*

Phlegræi campi, in Italia Cumanus & Puteolanus, in Creta Othius. Vide Campi ardentes.

Phœnix unica sui generis auis est, nomine quidem nota, sed ne ueteribus quidem uisa, qui de ea fabulosè multa scripserunt. Tert. 6.
Et renouata sua uiuit fuligine Phœnix. Extat de ea eruditum carmen Lactantij. B
Doceat nos Phœnix (inquit D. Ambrosius) exemplo suo resurrectionem credere, quæ sine exemplo, & sine rationis perceptione, sibi insignia resurrectionis instaurat. Constituit autem sibi pyram, seu (ut diuus Ambrosius) thecam è myrrha & casia, in qua ipsam se cremat.

PHOTINVS hæreticus (ut Lirinensis ait) ingenij uiribus ualens, doctrinæ opibus excellens, eloquio præpotens: teste D. Hieronymo, multa continentiæ & ingenij bona uno superbiæ malo perdidit. Natus in Pannonia, mortuus in Galatia. Vide Fotinus: nam diuersa ratione scribitur.

Phrenesis, abusu uulgari, *φρενῖτις*, abalienatio mentis ex affectione cerebri. Pr. Ham. *Immò hæc attoniti phrenesis manifesta cerebri.*
Attoniti autem sunt, qui apopletici dicuntur.

Phreneticus, *φρενόληπτος*, mente destitutus aut captus. Prosp. c. Ing.
Quid mirum rabido si corde phreneticus æger Morbum amat? ——

Physica, *φυσική*, rerum naturalium cognitio & scientia. Pr. Sym. 11.
Ne uos ò miseri, Physicorum dogmata fallant. *φυσικοί*, rerum obscurarũ interpretes.

Pigmentatus, pigmẽtis, id est (ut Plautus appellat) offucijs muliebribus óblitus & fucatus. Pr. Ham. *Quas pigmentato meretrix iacit improba crine.*

Pigmentum

A Pigmentum est omne genus fuci atque fallaciæ, ad tegendam ueritatem excogitatum. In ornatu corporis. Pr.Ham.
Illum pigmentis redolentibus, & peregrino Puluere, fœmineas spargentem turpiter auras. In lenocinio orationis, & figmentis poetarum atq; pictorũ. Idem Sym.II.
— Cassa figuris Somnia concipiunt, & Homerus, & acer Apelles,
Et Numa, cognatumq; malum pigmenta poetæ.

Pinus arbor, sacra Pani & Cybeli, de hac Prudentius Steph.
An ad Cybellis ibo lucum pineum? Poma Cybelis appellantur nuces pineæ à Martiale.

Planatum æquor, pro sedato & tanquillo. Alc.5. *— Fluctuq; reuerso Ducitur extentum planati gurgitis æquor.*

Planus, πλάνος, pro impostore: à Plani cuiusdam proteruia sumpto uocabulo. Iuuenc.4. *— Quoniam planus ille solebat Vulgari semper iactans promittere plebi.* Vtitur eo uerbo Matthæus Euangelista, aut eius potius interpres. Vertunt uulgò seductorem, παρὰ τὸ πλανᾶν.

Plasma, πλάσμα, fictio, seu (ut nostri poetæ) factura. Pr.Psych.
—— Ob facinus Plasma Dei potuisse mori. Apoth. utrunq; coniungit, *Informasse patrem facturæ plasma nouellæ.* Accipitur etiam pro callida & fallaci impostura. Prosp.c.Ing. *Innumeras dubio cepisset plasmate mentes.*

Plasmare, πλάσσειν, fingere, informare. Pr.Apoth.
Vt per corpoream speciem plasmasse feratur Corporis effigiem.——

Plasmator, πλάστης, factor seu formator, quibus duobus uerbis Prudentius utitur. Ambr.in Hym. *Plasmator hominis Deus.—*

B Plasmatus, πεπλασμένος, factus seu conditus. Pr.Apoth.
— Sic est plasmata uicißim Flatu incorporeo res flabilis.—

Platea, πλατεῖα, est uia lata, seu uicus. Pr.Steph. *— Tales plateis omnibus Exquirit.——* Ibid. *Christus in totis habitat plateis.* Huic postremæ sententiæ (ut hoc obiter addam) simile aliquid dixit Thales philosophus, scripsit poeta Aratus: Dei uidelicet plena esse loca omnia.

Plebes, antiquè pro plebs, apud Alcimum, ut lib.5.
Mutua ab Aegypto plebes Ebræa requirit Confestim reddenda.—— Ibid.
Bellorum uersat curas Ebraica plebes. Iuuenc.2.
Tunc poscens signum plebes Iudæa fremebat.

Plebium, genitiuo plurali. Pr.Steph. *Scribas & ipsos, & coronam plebium.*

Plenitudo temporis, τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, pro tempore exacto & determinato. Fortunat.Hym. *Quando uenit ergo sacri plenitudo temporis, Missus est ab arce, Patris natus, orbis conditor.* Expressit uerba Apostoli ad Gal.4.

Pletura, pro impletura. Paulin.Cyth. *Interea nauis altius decrescere, Crescente pletura sui.—*

Pleuresis, in usu est mille annorum, Græce πλευρῖτις. Pr.Steph.
Non ungularum tanta uis latus fodit, Mucrone quanto dira pulsat pleuresis.
Plinius lateris compunctionem, Celsus lateris dolorem usq; ad perniciem procedentem, Horatius lateris morbum acutum nominat: qui interdum tantos cruciatus solet afferre, ut lictorũ tormenta minus uideantur grauia.

Plumbatę erant pilæ plumbeæ, quibus cædebantur uiri Christiani, ita ut nonnulli legantur decem & duodecim milites fatigauisse incredibili tole-

rantia. Pr.Steph. *Tundatur*, inquit, *tergum crebris ictibus,* A
Plumboq; ceruix uerberata extuberet.

Podium, πόδιον, tabulata proiecta, in quibus spectabant ludos, aut alia. Idem Sym.2. *An quoniam podij meliore in parte sedentes Spectant.*——

Pœnæ Christianorum persecutoribus, Dei iudicio sæpe horrendæ sunt inflictæ. ut de Hispano quodam, Steph. hymno primo scribit Prudentius, qui in furorem actus, & à satana flagellis cæsus, ligatus atq; suspensus est.

Pœnalis labor, pœnę loco impositus: qualis eorum fuit, qui ad metalla & latumias damnabantur. Pr.Steph. *Et de metallis squallidis Pœnalis excudit labor.* Pœnale facinus, pœna dignum. Tertul.6. *Intonat horrificis facinus pœnale caminis.* Pœnale chaos, pœnis debitum. Fort.Hym.
Quos habuit pœnale chaos, iam reddidit in te.

In Poetas Christianos Commentarios aut Scholia nostro seculo ediderunt, Antonius Nebrissensis, Badius Ascensius, Erasmus Roterodamus, Iodocus Clichtoueus, Iacobus Spigelius, Ioannes Sichardus, Menradus Moltherus. Aliquos ad uetera exempla contulerunt Aldus Manutius, Ioannes Adelphus, Caspar Bornerus, Ioannes Gagneius, Theodorus Poelmanus, Georgius Cassander. Mihi uisi aut noti plures nō sunt: neminem enim qui in hac ueluti palæstra sudauerit, & suam Ecclesiæ operam impenderit, sponte prætetirem. Me adiuuerunt mittendis ueteribus nouisq; exemplaribus, uiri doctissimi, & cum honore nominandi, Ioannes Oporinus, Ioannes Heroldus, Micaelus Toxites, Vuolfgangus Meurerus, Valentinus Gruserus, Henricus Siberus, Ioannes Banno: nec in eo fratrum Blasij & Iacobi pium studium defuit. Recenset poetarum aliquot & nomina & opera Venantius Fortunatus, in Præfatione librorum de diuo Martino, in hæc uerba: *Primus enim docili distinguens ordine carmen,* B.

Maiestatis opus metri canit arte Iuuencus.
Hinc quoq; conspicui radiauit lingua Seduli,
Paucaq; perstrinxit florente Orentius ore,
Martyribusq; pijs sacra hæc donaria misit.
Prudens prudenter Prudentius immolat actus.
Stemmate, corde, fide pollet Paulinus, & ore.
Sortis Apostolicæ quæ gesta uocantur & actus,
Fœcundo eloquio uates sulcauit Arator.
Quod sacra explicuit serie, genealogus olim
Alcimus egregio digessit acumine præsul.

POLLENTINI campi in Hetruria, celebres excidio Gothorum, qui iam Liguriam & Venetiam funditùs euerterant, ducibus Alarico & Radagasto: & in montibus Fesulanis maxima clade oppresfi erant. Pr.Sym.2. *Quæ Pollentinos texerunt ossibus agros.* De clade ista Gothica Augustinus ita ait, 5. de C.D. Radagastus Gothus, uno die, ne uno quidem, non dicam extincto, sed nec uulnerato Romanorum, amplius quàm centum millia militum amisit.

Polycleti malleus, pro opere insigni, periti alicuius artificis. Pr.Steph. *Forceps Myronis, Polycleti malleus, Natura uestrum est atq; origo cœlitum.*

Pompare, cum pompa magnificè inducere. Sedulius.

Pompeius.

A Pompeius templum Dei Hierosolymitanum spoliauit. Pr.Apoth.
— Docuere rapinis Pompeianæ acies.— E regionè templi, Deo uindictam sacrilegij infligente, post annos sedecim Pompeius in naui interficitur, ab eunucho, & milite gregario, in aditu ipsius Ægypti.

Ponderamentum, pro pondere. Pr.Ham.
Casside terribilis, setarum ponderamento Concutiens.—

Pontica pestis, pro Marcione, qui è Ponto fuit: ut Britanus coluber, pro Pelagio, apud Prosperum. Tertul.alibi: Nihil tam barbarũ ac triste apud Pontum, quàm quòd illic Marcion natus est.

Populario, pro multitudine populati, inusitatè. Sedul.3.
Flebant germanæ, flebat populatio præsens.

Posteaquam, unica dictione. Vict.lib.2.
Posteaquam rursus speculatrix arua patère Nunciat.—

Postliminio redit, qui semel è possessione eiectus, cum dignitate restituitur. Pr.Sym.2. *Tunc postliminio redeuntem, suscipit alto Cana fides gremio.—*

Poterimus, penultima longa. Iuuenc.4.
Tunc sanctis dignè poterimus credere uerbis. Legitur in Rotomagensi, *ualeamus credere.*

Potus Christo in cruce sitienti propinatus, fuit acetum & fel, ut Iuuencus, Sedulius, Forrunatus aiunr, imitati Dauidem & Matthæum. hic enim ait, ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον. Alij intelligunr herbam quandam insuauem & amaram, quam Iohannes nomine speciali ὕσσωπον nominat: Tertullianus
B uerò scriblitam. Vide Scriblita.

Præcluens, ualde potens. Pr.Cath. *Sic olim tua præcluens potestas.* Vide Cluere.

Prætextara turba, pro honoratiore, utpote senatoria. Fort.8.
Incedit sensim tum prætextata potestas.

Precum seu orationis à D. Paulo quinq; in uniuersum species enumerantur. Precamur enim Deum uel nostro nomine, uel aliorum nomine, uel nostro & aliorum. Nostro nomine cùm oramus, id fir δέησις, προσευχή, αἴτησις: aliorum, id fir ἔντευξις: nostro & aliorum, id fir εὐχαριστία. his enim uerbis ad rem exprimendam, & ad Philippenses & ad Timotheum ipse est usus. Primi generis sunr: Δέησις, est egentis supplicario, uel (ut Horatianis uerbis utar) pauperis & sollicitæ precis ambitio, ut à malo præsenti liberemur. Προσευχὴ, est possidentis bonum aliquod, ut id conseruetur, augeaturq́;, sirq́; salutare & perpetuum. Αἴτησις, est efflagitario seu postulatio dona expetentis maiora, ut Deus in suo cuiq; munere tribuat successum, utq́; largiatur spiritum suũ, quia mandauir petere. Talis est αἴτησις Prudẽtij contra Symmachum, ut sibi augeat Deus eloquentiam. Alterius generis est, ἔντευξις, interpellatio, qua pro alijs intercedimus atq; contendimus: ut Syrophœnissa facit pro filia dæmoniaca, quæ nec uultu, nec minis, nec conuicio perterretur, donec animum Christi fide & spe expugnat. Postremi generis est εὐχαριστία, gratiarũ actio, cum affecti beneficijs, aut malis liberati, nostro aliorum'ue nomine, uel priuatim uel publicè gratum Deo animum offerimus, & hostias uociferationis, ut Dauid: uitulos labiorum, ut Oseas loquitur, immolamus.

Prænuncupatus, prænunciatus. Pr.Cath. *Prænuncupatus ore qui prophetico.* A

Præses furoris, id est, auctor & perfector. Ibid. *Quem te furoris præside Mors hausit, & mox reddidit.*

Præfulcare, sulcum ducere prius quàm semen mittatur. Prosp.c.Ing.

– Neq; quidquam cordis in aruo Præsulcet diuina manus. –

Præter, pro præterquàm. Sedul.1.

Qui genus humanum, præter quos clauserat arca. id est, exceptis ijs quos clauserat.

Prætexta, pro purpura, συνπεπλεγμένη. erat enim uestis magistratus, cui purpura prætexebatur. Prætextatus, purpura indutus: de Christo, qui in ea ueste illuditur ab aulicis Herodis. Tert.5. *Iam prætextatus palmarum sustinet ictus.*

Precari, cum datiuo, more Græco. Help. de Christo:

– Cui iugiter esse precandum. Ita Virg. *Cui me fortuna precari. –*

Precatus, declinatione quarta, pro precibus. Paul.Aus.

Cùm steriles fundas non ad diuina precatus.

Pressura, θλῖψις, est onus excrucians. Prosp.c.Ing.

– Corporei nec iam pressura laboris Conteret incertos. –

Priapus, nomine Mutini cultus à Romanis, in templis stabat æneus: in hortis ligneus, quercinus, aut ficulnus. Hunc circumscribit Victor.3.

Donec per species sese dementia cunctas

Proderet, ut rebus minimis membrisq; pudendis

Nomen mane Dei, mundo ridente, daretur. Pr.Sym.1.

Graius homo, augustaq; Numæ præfulget in arce. Dubium est num arcem Numæ uocet montem Ianiculensem, in quo Numa sepultus est: an Palatinum, sub quo habitauit, cuius etiam domus in Vestæ templum mutatū est. Turpe esse ait, in religiosi & boni regis urbe uideri simulacrum fœdum & puden dum. Templum autem Priapi in urbe fuisse, alibi nō legi: nam aut iuxta mu ros fuit, aut in ipsis suburbijs: hortorum enim custos est habitus, eoq; nomine cultus. B

PRIMITIVVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr.Steph.hym.4.

Primitiuus, pro primogenito. Pr.Steph. *Vt primitiuum crederes fœtum geri.*

Princeps, pro qua barbari principissa. Alc.ad Sor.

– Princeps animosa cateruas Impulit. – de Debbora loquens.

Principalis, pro principe, ἡγεμονικός. Pr.Steph.

Pro principali ritè nobiscum deos Orare uita. –

PRISCILLIANVS, hæreticus prauus & impurus fuit, in quem capitalem tulit sentētiam Maximus imp. eiusq; sectatores in Hispania bonis exuit, & uita priuauit. Eius discipulus Ithacius, in synodo quadam Treuirensi ecclesiam turbauit: cui Martinus restitit, Turonensis episcopus: ut est apud Fortunatum.

Procinctus, armatura & apparatus ad bellum. Idem Sym.1.

Seu nos procinctus maneat, seu pace quietas Dictemus leges. –

Accipitur pro ipso agmine militari. Idem Ham. *Procinctum uidet angelicum. –*

Prodigiale, prodigio simile. Ibid. *Quò tantum auxilij per prodigialia signa Effudit Dominus? –* Idem Sym.1. *– Horrificos quos prodigialia cogunt Credere monstra deos. –*

Profani homines sunt, qui sunt extra Ecclesiá. hi à Theologis nominantur

A tur modò Gentiles, modò Pagani. Gentiles, proprietate linguæ Ebraicæ, qui præter suum populum, reliquos omnes appellabant Gentes, ut Romani barbaros. Pagani, similitudine quadam consuetudinis Romanæ, cuius uerbi notio paulò antè explicata est.

Profundum, pro altitudine, primam longam habet apud Tertullianum contra Marcionem, & apud Damasum in Paulo apostolo.

Properè, pro celeriter. Idem Cath. *Iram refrenat temperans oraculum Properè finistrum.* – In hunc locum ita Sichardus, in margine: Proper (inquit) habent nonnulli ueteres codices, tanquam properè dicas. In excusis omnibus prosper, non rectè lectum est. Ita ille, cui assentior.

Properũ, celere. Prosp. Epig. 41. *Nec serum aut properũ sibi sentit in ordine uerum.*

Propitiabilis, is qui se propitium exhibet. Pr. Steph.

– *Purgabor oris propitiabilis Fulgore.* ——

Propola, προπώλης, qui emit quod uendat maiore precio, παλιγκάπηλος.

Propolas genere fœminino Prudentius nominat loca, in quibus eiusmodi homines, qui mercantur quod statim uendant, merces suas exponunt. Pr. Ham. *Balnea, propolas, meritoria, templa, theatra.*

Propter, pro propè. Interp. Psal. 136. *Frange fide, iam propter adest petra Christus.* ——

Prosapia, origo & propagatio generis: ad genus enim propriè refertur. Idem Steph. *Illum uetusta nobilem prosapia.* Tertull. 5.

– *Posthac generis prosapia uestri Nata foret.* —— Refertur quoq; ad affectionem animi uitiosam, quæ à parentibus hauritur uitiosis. Pr. Apoth.

B *Quid peccatorum prosapia corpore in illo?* Et Steph.

Ac tot stuprorum sordidam prosapiam.

Proscenium, προσκήνιον, scenæ quasi uestibulum, in quo mimi, saltatores, funambuli stabant. Idem Ham. *inde per aerium pendens audacia funem, Ardua securis scandit proscenia plantis.* Vict. ad Sal. *Absumptæq; omnes uana in proscenia rupes.*

PROSPER Aquitanicus Leonis tempore in Italia claruit, qui originẽ duxit ex Aquitania: qui cùm chlamydatus Romam miles uenisset, à Leone Pont. Max. benignè susceptus, & ad aliam militiam longè feliciorem translatus est: Leonisq; ipsius scriba fuisse creditur. Quin Gennadius: Epistolas Leonis (ait) aduersus Eutychem, quæ adhuc leguntur, ab ipso Prospero dictatas esse, sunt qui credant. Certè ab ipso Leone non multo pòst Regij Lepidi pontifex est institutus: ubi cùm doctrina, tum sanctitate floruit. Scripsit uerò de Prouidentia Dei librum unum: περὶ ἀχαρίστων, id est, cõtra Ingratos, alterum heroico carmine. Scripsit & epigrammata ex D. Augustini sententiis, quæ nunc omnia leguntur. Item libellũ alterum Elego uersu de diuersis causis: Odas insuper & hymnos, quorum aliquos citat Beda. Hęc Lilius.

PROSPER Aquitanicus, patria Lemouicensis, contra Eutychem, Nestorium, Pelagiũ scripsit. admirator D. Augustini fuit, eiusq; doctrinam singulariter amplexatus est, hostis hypocrisis & mendaciorum. Sepultus fuit Regiolepidi, in templo D. Apollinaris: deinde ossa translata sunt, & à Thoma episcopo ingens ei basilica extructa est. Vixit usq; ad captam à Genserico Romam: obijt VII. Cal. Iulij, anno Seueri Imp. II. Christi CCCCLXV.

PROSPERI sententiarum codicem habuimus manuscriptum, è bibliotheca Mersburgica ad Salam. Ex eo locos plurimos emendauimus, nonnulla in alijs omissa restituimus. In eodem hi uersus initio libri additi fuerunt: *Hæc Augustini ex sacris epigrammata dictis,* A

Dulcisono rector componens carmine Prosper,
Versibus hexametris depinxit, pentametrisq;,
Floribus è uarijs ceu fulget nexa corona.
Vnde ego te Lector relegentem hæc sedulus oro,
Intentas adhibere sonis cœlestibus aures:
Inuenies istis, animum si cura subintrat,
Maxima quid doceant sacræ moderamina legis:
Obseruare homines, uel quid uitare decebit,
Sidereum cœli cupiunt qui scandere regnum.

Liber eius contra Ingratos, primùm, quod ego scio, in Academia Ienensi est editus. Marcellinus quidam Illyricianus, qui Chronicorũ libros scripsit, Prosperum ait sermone quidem Scholasticum esse, sed assertionibus neruosum: ex Gennadio. Hymnos Prosperi citari à Beda, ut ait Lilius, ego obseruare non potui: neq; alibi, Hymnos ipsum scripsisse, legi.

Prosperare, prosperum reddere, secundare. Pr. Cath.
Annuit dexter Deus, & secundo Prosperat uultu. — Idem Sym. 2.
—— *Illum Fœderis humani consensus prosperat orbi.*

Prosperatus, placatus, factus propitius. Idem Steph.
Et prosperatum dulce delectat Deum.

Protoplastus, πρωτόπλαστος, primogenitus. Idem Cath. B
Membra morti obnoxia Induit, ne gens periret Protoplasti ex germine.
Protoplastûm, per syncopen: id est, protoplastorum. Alcimus initio libri secundi.

PRVDENTIVS. Vide Aurelius.

Psallere, ψάλλειν, canere. D.Greg. *Huius diei tempore Horis quietis psallimus.*

Psalterium, ψαλτήριον, & instrumentum musicum est, & liber ipse Psalmorum. Antepenultimam contra morem corripit Arator Præf. 2.
Psalterium lyrici composuere pedes. pro libro Psalmorum.

Psaltria, ψάλτρια, Latinè fidicina, apud Græcos à uoce nomen habet. ψάλλειν enim canere est: apud Latinos à manu, fides enim digitis pulsantur. Hæ solebant canere aut saltare in conuiuijs, ut è Comicis constat. Ita de Herodis conuiuio Amœnus: *Incesta in gremium matri fert regia donum Psaltria.* —

Publicani, τελῶναι, qui redimebant à Senatu uectigalia, portoria, & alios reditus publicos: olim Romæ, & nunc Venetijs, ordo ciuium honestissimus. eos ita describit Iuuencus lib. 2.

Publica conductis qui uectigalia lucris
Professi, rapiunt alieno nomine prædam. Hi autem cùm iniustè fungerentur munere suo, & expilarent homines, nomen id in contumeliosis esse cœpit apud prouinciales & exteros.

Publicè olim sunt in foro, aut uicis frequentibus, Christiani quæstionibus

A bus ſubiecti,ut alijs terror incuteretur. Pr.Steph.

Barbaras forum per omne tortor exercet manus.

Pugillus,à pugno diminutiuum. Pr.Cath. – *Minimi menſura pugilli.* ex illo Dauidico, Pſalmi 38. παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου. id eſt, Palmos poſuiſti dies meos. Georgius Agricola M. Antonium Flaminium reprehendit, qui παλαιστὰς uerterit, menſuram pugillorum: & negat pugnum menſuram eſſe, multo minus pugillum: in quo Agricolæ aſſentiri nos neceſſe eſt. Flaminius quidem auctorem habet Prudentium: ſed Prudentius inter ueteres ſcriptores ante ſenullum. Eundem Dauidis locum neq; uetus interpres, neque Campenſis paraphraſtes aſſequuntur. Præterea Eraſmus in Chiliadibus, in prouerbio σπιθαμὴ τοῦ βίου, non rectè uertit palmum: nam inter παλαιστὴν & σπιθαμὴν hoc intereſt, quòd παλαιστὴς eſt palmus, id eſt, menſura digitûm quatuor, unde quadrans nominatur à Gellio libro nono: & Budæus, Vadianus, Vuillichius palmum minorem appellant: σπιθαμὴ uerò eſt menſura digitûm duodecim, id eſt dodrans, quem ijdem appellant palmum maiorem. Germani παλαιστὴν ſermone uernaculo fauſtam, σπιθαμὴν ſpannam nominant. Igitur quod Gellius ait, eodem quo dixi libro, capite 4, Pygmæos non longiores eſſe quàm pedes duos & quadrantem: idem planè eſt cum eo quod ſcribit Plinius, eos ternas ſpithamas longitudine non excedere. Duo pedes & quadrans efficiunt digitos XXXVI, totidem ſimiliter efficiunt ternæ ſpithamæ.

Pugnandi uerba cum datiuo, more Græcorum. Pr.Pſych.

Confligunt uitijs, ſeq; ad ſua præmia ſeruant. Arator lib.2.

B *— Sed non mortalia poſſunt*

Auctori certare Deo.—

Pullatus, ueſte pulla ſeu nigra indutus. Pr.Cath.

Squallent recincta ueſte pullati patres.

Puluinaria, ſunt templa deorũ, dicta à lectulis & apparatu. Idem Apoth.

Tremit hoc hominum genus inſula, & omne

Puluinar diuûm.—

Puluinarius, pertinens ad puluinaria. Idem Steph.

Sed quid macellum, pingueq; puluinarium.

Pumiceus, pumicis in morem aridus. Paulin.Pan.

Pumiceum cor eſt lachrimis.—

Purgamen, pro purgamento. Pr.Apoth.

Non dedignatus medicæ purgamen aquai.

Purpura Chriſtus indutus in domo Pilati, byſſo uerò in aula Herodis. Purpura Romanorum conſulum inſigne fuit: byſſus regum barbarorum, & præcipuè orientalium. Chriſtus autem & ſui populi, qui tum ſub Romanis erat, & gentium omnium delicta tulit, unde inſigne utrunq; geſtauit. Purpura erat lanea ueſtis, è qua fiebant pallia aut tunicæ: byſſus linea, è qua interulæ & lacernæ. purpura itaq; denſa, byſſus pellucida: color purpuræ rutilus, byſſi flauus: purpura in ueſtes frequentius uiti, byſſo mulieres utebantur. De purpura Iuuenc.4.

Purpureamq; illi tunicam, chlamydemq; rubentem Inducunt.— Et Sedul.5.

— Rubri uilem ſub tegmine cocci Veſtitur chlamydem.—

Differen-

Differentiam autem inter purpuram & coccum, non admittunt Parrhaſius & Guarinus. Verùm purpura eſt piſcis è concharum genere, coccus uerò frutex: ex illius liquore, & huius granis, color præſtantiſsimus exprimitur, atque conficitur. Purpura à locis commendatur: Cilicia ſeu Tarſenſis à Tertulliano, Tyria à Virgilio, Africana à Vitruuio, Emeritana à Plinio, Coa à Martiale. A

Purpurans, pro purpureo. Pr. Cath. *Ipſum Tonantis agnum*
De cæde purpurantem. Idem Steph. *Hic purpurantem corporis*
Gaudet cruorem lambere.

Puſio, puerulus, ſæpius apud Prudentium: *Emerge dulcis puſio.* Et, *Enſem cruentet puſio.* Et, *Sequamur quod probarit puſio.*

Puſiola, puerula, uirguncula. Idem Steph. *Ludere neſcia puſiola.*

Pyra, πυρά, rogus ſeu ſtrues lignorum. In pyras conijciebantur, & uiui cremabantur Chriſtiani. Ibid. *Hos rape præcipites, & uinctos, conijce in ignem,*
Sit pyra, quæ multos deuoret una uiros. Ibid. *Cùm crepitante pyra trepidos*
Terruit aſpera carnifices.

Pyrenęa terra, pro Hiſpania, quam mons Pyrenęus à Gallia ſeparat, nunc Ronceualus. Prud. *Terrarum populi Pyrenæarum.* Eſt & mons eiuſdem nominis in Alpibus, quem Rhœti Brennerum appellant: de quo Planudes in epigrammate, *ὄρεα πυρηναῖα, καὶ αἱ βαθυάγγεες ἄλπεις,*
αἱ ῥήνου προχοὰς ἐγγὺς ἀποβλέπετε. Igitur Pyrenæum in comitatu Tyrolenſi non fabricatus eſt Fabricius, ſcilicet poetico more ludendo: ita uti de me ſcitè & humaniter ſcribit uir clariſsimus, Doctor Hungerus Aquiburgenſis. Sed ſum ſecutus & hunc auctorem antiquum, & Plinium in Panegyrico, non ignotum in Germania ſcriptorem, cùm inquit: Germaniam cùm plurimæ gentes, ac propè infinita uaſtitas interiacentis ſoli, tum Pyrenæus, Alpes, immenſiq; alij montes, niſi his compararentur, muniũt, dirimuntq;. Ponit aurem Plinius primùm partem: cui deinde totum ſubijcit, quod Alpes continenr. B

Pyriphlegethon, πυριφλεγέθων inferorum flumen, quod ita circumſcribit Prudentius Apoth. *Amnis inexpletis uoluens incendia ripis.*

Q

AD Quadrantem ſoluere ſeu reddere, eſt ſummo iure cogi à debitore, nihil uel de ſorte uel de uſura remittente. Forr. de extremo iudicio: *Cogentur minimi quadrantem ſoluere nummi.* Pr. Ham.
– Cuncta exacturus ad uſq; *Quadrantem minimum. –*
ἔσχατον κοδράντην, ait Matthæus. Sedul. 11.
Donec cuncta breuem reddamus ad uſq; quadrantem. Iuuencus lib. 1. ſententiam reddidit: *Vltima quàm minimi reddatur portio nummi.* Eſt autem quadrans, pars aſsis quarta, nummulus æneus, non magni precij. Quadrantarij dicebantur balneatores, quib. talis numerabatur: quadrantariæ item mulieres meretrices, quaſi uiliſsimæ, ut Clytemnæſtra & Clodia, à Cæcilio poeta & Cicerone.

Quadrifidum, in quatuor plagas quaſi fiſſum. Vict. 3.
Suſpice quadrifidi partes intentus ad orbis.

Qualus, uas è uiminibus contextum. Pr. Cath.
Fert ter in qualis quaternis ferculorum fragmina. Vulgò *κάλαθος*, in Marco *κόφινος*.

Verſus

A Versus autem Prudentij uariè corruptus fuit, omisione & transpositione. Eadem numerandi ratione alibi: *Qui ter quaternas denique*
Fundauit & fixit petras.

Quamuarius, una dictio, pro multifarius seu multiplex, qua solus utitur Cyprianus de Ligno uitæ: *Quamuarij generis, sexus, ætatis, honoris.*

Quandoq;, pro olim, seu aliquando. Vict.3. — *Cœlestibus undis*
Extinctum quandoq; iri. — Pr. Steph. *Video futurum principem.*

Quandoq;, pro aliquando. Paulin. Nat. 8.
Seu quandoq; feræ circumiacuère prophetam. Item pro quandocunq;. Paulin.
— *Redeat quandoq;, licebit:* *In promptu uenia est.* —

Quî, quomodo, aduerbium, circumflectitur. Prosp. c. Ing.
Qui non distatis ab illis, *Qui dicunt?* —

Quianam, pro quia, antiquo παρέλκοντι. Pr. Sym. 1.
Sum quianam cœlo genitus, celebrabitis aras.

Quicum, ἀναστροφῇ: pro, cum quo. Alc. ad Fusc.
Quicum tu emißis habitaueris inde puellis.

QVINTILIANVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr. Steph. Hym. 4.

QVIRINVS episcopus (ut ex Prudentio & Fortunato colligere est) Sisciensis, in Illyrico, gloriose (inquit Eusebius) pro Christo interficitur. mola enim manuali ad ipsius collum ligata, præcipitatus de ponte, diu in flumine supernatauit, & cum spectatoribus collocutus est: & ne suo terrerentur supplicio à cõfeßione nominis Christi, ipsos exhortatus. Vix orans, ut mergeretur, obtinuit. Pr. Steph. Hymno 7. Altero post ipsius mortem
B anno, extinguitur Galerius Imp. cuius mandato submersus fuerat.

Quisq;, pro quisquis: Prudentio & Iuuenco familiare. ut,
Satis beatus quisq; dextram porrigit. Et,
Iunonis iram sentiet, quisq; ut Deum *Signo aut sacello consecrauit Herculem.*
Ita locis alijs pluribus. Iuuenc. lib. 1. *Quisq; meis monitis auresq; & facta dicabit.*
Idem 3. *Quisq; cupit celsam cœli conscendere sedem.* Similiter Help. de Christo:
— *Nec quisq; recuset* *Pro Domino tolerare libens.* —

Quocunq;, separatim positum, κατὰ τμῆσιν, Victori usitatum. ut,
— *Quò ducens cunq; uolebat.* Et, — *Quæ deniq; cunq;* *Causa fuit.* —

Quomodo, primis duabus syllabis breuibus, & ultima longa ter apud Aratorem legitur, semel apud Prudentium Sym. 2. Ea quãtitas suspecta fuit, & in exemplaribus excusis ferè mutata est: sed quod in antiquis non uno in loco inueni, id retinendum uisum fuit. quamuis non consulo imitandum. Arator: *Vult retinere manum, quomodo tamen apta ministrans*
Iure uocatur opus. — Prudentius:
— *In his quomodo uestalis origo fauillis* *Vrbibus.* —

R

Radiatilis, radios emittens. Fort. 2. de D. Martino:
Sulfurea sub luce micans radiatilis umbra.

Radicare, radices agere. D. Ambros. Hym. *Quæsita iam primum fides*
Radicet imis sensibus.

Reatus, pro culpa. Pr Psych. — *Pallor in ore*
Conscius audacis facti, dat signa reatus.

Recogi, in unum redire & recolligi. Paulin.Pan. A
Si dubitas cineres in corpora posse recogi.

Recretus, pro renatus. Paulin.Cyth. *Licet ille fortis, postea receperit Robur, recretis crinibus.* de Samsone.

Reddere, pro respondere, usitatum Iuuenco. ut,
Conductor (reddunt ipsi) quòd nulla dedisset Iussa sibi. — Et,
Reddere huic, nostro nunc ijs opus esse magistro.
Locus uterq; deprauatus antehac fuit.

Refuga, pro transfuga. Pr.Steph. — *Idolis Litare nigris, esse Christi refugas.* in Aldino, defugas. Tertul.1. *Terribilis refuga attribuit fera munera mortis.* Eâdem uoce & alibi utitur.

Reges suos antiqui retulerunt inter deos, placarunt thure, fana statuerũt, addiderunt flamines: idq́; aut metu factum est, aut adulatione, aut opinione quadam uenerabili. Pr.Sym.1. — *Thure etiam ducibus, paruoq́; sacello Impertitus honos.* —

Regestum, nunc uocabulo barbaro Registrum, liber in quem conijciuntur res memorabiles. Pr.Steph. *Hic in regestis est liber cœlestibus, Monumenta seruans laudis indelebilis.*

Regimen, pro regno. Idem Apoth. — *Moderatur utrunq; Naturæ regimen.* —

Repedare, pedibus domum remeare. Iuuenc.1.
Ad propriamq́; domum repedat, iam certa futuri. Ita sæpe aliàs.

Replumis, qui plumas amissas recipit. Paulin. Cyth.
Donec replumi uestiantur corpore, Pennisq́; florescant nouis. — B

Rescalpere, pedibus referire, recalcitrare. Pr.Psych.
Quam uita nostra recto rescalpit pede.

Resedit aulæ, pro in aula resedit. Idem Cath. — *Iussus Sociam tenere uirgam Dominæ resedit aulæ.* Iosephum sollicitatum ab uxore Putipharis, scribit Moses: ab uxore ipsius Pharaonis, nonnulli ex hoc loco Prudentij somniant.

Respublicas tum demùm beatas dixit fore Plato, si aut docti & sapientes homines regere eas cœpissent: aut qui regerent, omne suum studium in doctrina atq; sapientia collocassent. Pr.Sym.1.

Nimirum pulchrè quidam doctißimus: esset
Publica res (inquit) tunc fortunata satis, si
Vel reges saperent, uel regnarent sapientes.

Verba Platonis sunt, *ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς.* lib.5. de Republica.

Restauro, pro instauro, minus usitatũ apud scriptores elegantes. Tert.3.
Oblitis legem, qui restaurauit iniquis.

Resultare, resultando celebrare, actiuè. Pr.Steph.
Hymnis resultat martyrem. —

Reuenire, pro redire. Pr.Apoth. — *Veniam, quibus ille reuênit Calcata de morte uijs.* —

Reuerto, ubi nunc reuertor. Alc.3. *Si tamen abstrusa quisquam de morte reuertat.* Victorius de Christo: *Ligno uita perit, per lignum uita reuertit.*

Reuigescere,

A Reuigescere, pro renasci. Iuuenc. 2. *Hunc simile sancti flatus, reuigescere certu est.* Reuiuent, pro reuiuiscent. Paulin. Pan. *Cumq; omnes, in qua uixerunt carne, reuiuent.*

Rex, cuiusuis eminentiæ uocabulum. unde rex pro marito. Pr. Ham. *Ipse caput muliebris corporis & rex.* Item pro conuiuij magistro. Idem Cath. *Ipse rex sapore tinctus obstupescit poculis.* Vnde eiusdem munus, regnum appellat Horatius. Ita rex causarum apud Asconium, pro summo oratore: rex pueriticiæ, apud Horatiū, pro magistro præclaro: rex domus, pro patrefamilias. Paulin. Nat. 6. *Oblatumq; sibi mox ipso in limine regem, Agnoscunt hilares.*—

Rhea, Romuli mater, in ripa Tiberis ab aliquo nobili & potente uiro cōpressa, Martem finxit criminis auctorem, ne quis uirgini regiæ auderet stuprum obijcere. Pr. Sym. 1.

Rhododaphne, ῥοδοδάφνη, quem fruticem Nerium appellant: nomen Latinum nondum inuenit, nisi cum Georgio Alexandrino rosam laurinam uelis appellare. flores eius rosæ similes, folia lauro: id in horto amœnissimo uiri doctissimi Christophori Leuschneri obseruauimus. Iidem flores & folia, uenena sunt capræ, ut Plinius: mulo, cani, asino, & plurimis quadrupedibus, ut Dioscorides testis est. Pr. Ham. *Roscidus & uiridem qui uestit flos rhododaphnen Pabula lasciuis dederit sincera capellis.*

Rhomphæa, ῥομφαία, genus gladij, quod frameam uertunt. Framea autem uox est Germanica, auctore Tacito, Saxonibus ein frim, Sueuis ein pfrim. Significat pugionem longiorem, quo equites olim usi sunt tereti & acutissima. Idem tamen Tacitus hastam esse ait. Pr. Steph. *Rhomphæa nam cœlestium*

B *Vindex erit uoluminum.* Remansit apud nos uerbum antiquum, pfriemen: id est, rhomphæa seu pugione ferire.

Rompheale incendium, pro penetrante fulmine, mirè dixit Pr. Cath. *Dex tram perarmat rhompheali incendio.* Fulmen autem potente Dei manu torquetur & infigitur celeriter ac profundè, tanquam rhomphæa.

Robur erat lignea machina, uel stipes carceralis, ut idem: hoc est, cippus, rotundis foraminibus, cui pedibus nocentes includebantur. Id ita circumscribit Prudentius Steph. *Lignoq; plantas inserit Diuaricatis tibijs.* Ante cauponum tabernas in publico eiusmodi robora apud nos passim cernuntur, in uillis.

R O M A urbs, olim semidea habita: quia modò cum Venere, modò cum Salute concors templum habuit. illam, Venerem Romanam uidetur appellauisse Seruius: hanc, Salutem Romanam Ouidius. Vrbis Romæ templū, Ammianus Marcellinus annumerat pulcherrimis & sumptuosissimis. Vide Prudentium Sym. 1. In marmore Atheniensi lectum fuit, Ο ΔΗΜΟΣ ΘΕΑ, ΡΩΜΗ. Vnde etiam ipsa urbs, tanquam dea, AETERNA fuit cognominata. Illam autem æternitatem non duraturam, mente præsaga uir sapientissimus Scipio præuidit, & defleuit, cùm cerneret ardere Carthaginem, suis manibus incensam: totius Africæ, & multarum gentium transmarinarum uictricem atq; dominam.

R O M A N I episcopi, qui à Petro apostolo fuerint, à Tertulliano recensentur his nominibus: Linus, Cletus, Anacletus, Clemēs, Euaristus, Alexander, Sixtus, Telesphorus, Higinus, Pius, Anicetus. Cletum in hoc numero

omittunt Eusebius & Hieronymus: Anacletum Ruffinus & Epiphanius. A
Verùm his omnibus maior Tertullianus, loco arbitri potest esse: quam tamen controuersiam in hac breuitate discutere non est necesse.

Romani suos deos accersierunt ab alijs gentibus. Martem iactauerunt patrem: Mineruam uocarunt è Græcia, Iunonem è Libya, Venerem è Sicilia, Cybelem è Phrygia, Bacchum è Naxo insula. Pr. Sym. 1.
Dextera uictoris simulacra hostilia cepit,
Et captiua domum, uenerans ceu numina uexit: ut canit idem Sym. 2.

Romanis ideo datum imperium à Deo est, teste Prudentio,

Vt discrepantum gentium — *Quò magis*
Mores & obseruantiam, *Ius Christiani nominis*
Linguasq; & ingenia & sacra, *Quodcunq; terrarum iacet,*
Vnis domarent legibus. Item, *Vno illigaret uinculo.*

Disputat de eadem re prolixè Sym. 2. *Nam locus esse Deo quis posset in orbe feroci, Pectoribusq; hominum discordibus, & sua iura Dissimili ratione tuentibus, ut fuit olim?* Imperia igitur debēt essent hospitia Ecclesiæ, & præsidia piorum: quale fuit Theodosij, Constantini, Caroli Magni, & aliorum paucorum.

Romanorum hostes potentissimi memorantur, Brennus dux Gallorum, Antiochus Syriæ rex, Perses Macedoniæ, Pyrrhus Epiri, Mithridates Ponti: qui magna ab ipsis gloria deuicti sunt, à Camillo Brennus, ab Attilio Antiochus: ab Æmilio Perses, qui etiā in triumpho ductus est: à Fabricio Pyrrhus: à Pompeio Mithridates, qui annos cum Romanis quadraginta bella gessit. Pr. Sym. 2. *Si Brennum, Antiochum, Persen, Pyrrhum, Mithridatem, Flora, Matuta, Ceres, & Laurentina subegit.* Brennus perijt suo in se gladio usus, B
Antiochus familiarium ense, Perses in hostili carcere, Pyrrhus ictu tegulæ, Mithridates ueneno: quas pœnas sacrilegij, superbię, parricidij, cupiditatis, tyrannidis non intulerunt ipsis, à Prudentio rectè irrisa numina, sed iusta & uindex Dei iustissimi & omnipotentis ira.

Romanorum signa & clypei crucem habuerunt, tempore Constantini. Pr. Sym. 1. *In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget, Aut longis solido ex auro præfertur in hastis.* Ibid. — *Clypeorum insignia Christus Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.*

ROMANVS Antiochenus martyr, uir genere nobili, pœnas uarias & cruciatus horrendos singulari constantia & animo excelso pertulit, excruciante ipsum Asclepiade præfecto. Pr. Steph. hym. 8. Eum hymnum ab opere reliquo Aldus segregauit, & inscripsit Tragœdiam, & libro περὶ στεφάνων præposuit: sed in libro Borneri, ad eiusdem extremum adiectus fuit. Nos Sichardum, & editionem Cratandri sumus secuti.

Romuleus campus, idem est qui à ueteribus dictus Martius. Pr. Sym. 1. *Martia Romuleo celebrarent ut sacra campo.* Illud autem nomen, Romuli temporibus non habuit: sed post exactum demum Tarquinium, dicatus Marti fuit. Vsitatum est poetis, nominibus nomina permutare.

Rubrica, nota insignis & miniatula, qua leges distinctæ erant quasi per capita, quas distinctiones eodem nomine antiqui nominarunt: ut Masuri rubrica, apud Persium. Pr. Sym. 2. — *Dicant cur condita lex sit Bis sex in tabulis, aut cur rubrica minetur, Quæ probibet peccare reos.* —

Ructamen,

A Ructamen, pro ructu. Idem Ham. *Carnis & immodicæ spurco ructamine crudos.*

Rudens, nauticus funis, pro quouis uinculo. Pr. Steph. *— Nodoq; tenaci Astringit plantas, cumq; rudente ligat.*

Rudus, ruderis, materia cuiusuis metalli infecta, ex qua opus conflatur aut excuditur. Idem Apoth. *– Non sicut sculptor ab æris Rudere, decoctam consuescit fingere massam.*

Ruricola, qui uillam habitat, & rus colit. Idem Sym. 1. *Scortator nimius, multaq; libidine fuetus Ruricolas uexare lupas. –*

RVSTICVS HELPIDIVS temporibus Symmachi & Boethi uixit, imperante Anastasio, medicus Theoderici Gothorũ regis: uir stirpe nobili, & (ut in inscriptione legitur) exquæstor. Scripsit cõsolationem sui doloris, cuius ipse meminit his uerbis: *Hinc etiam nostro nugata est schema dolori, Garrula mendosis fingens Satyromata Musis, Falleret ut trepidos cantatrix pagina questus.* Hic liber amplius non extat: & quia illa consolatio fortasse tantùm philosophica fuit, qualis etiam Boethi in manibus est, ideo nugas & mendosas Musas suum scriptum ipse esse existimat. Extant eiusdem tristicha Historiarum testamenti ueteris & noui. Item de Christi Iesu beneficijs carmen elegans, quod uir eruditissimus Ioãnes Hartungus, precibus & rogatu Ioannis Oporini, uiri officiosissimi, ad nos misit. Helpidius uixit circa annum à nato Christo quingentesimum.

Rythmus metris est consimilis, qui est uerborum modulata compositio, non metrica ratione, sed numero syllabarum ad iudicium aurium examinata, ut sunt carmina uulgarium poetarũ. Rythmus per se, sine metro esse potest:
B metrum uerò sine rythmo esse non potest, quod liquidius ita definitur. Metrum, est ratio cum modulatione: rythmus, est modulatio sine ratione. Plerunq; tamen casu quodam inuenies etiam rationem in rythmo, non artifici moderatione seruatam, sed sono & ipsa modulatione ducente: quem uulgares poetæ necesse est rusticè, docti faciant doctè. Quomodo adinstar iambici metri pulcherrimè factus est hymnus ille Prædarum,

O rex æterne Domine, Qui eras ante secula,
Rerum creator omnium, Semper cum patre filius.

Et alij Ambrosiani non pauci. Item ad formam metri trochaici canũt hymnum de die in diem per alphabetum.

Apparebit repentina, dies magna Domini,
In obscura uelut nocte, improuisos occupans. Ita ad uerbum Beda.

S

S Litera, propter cæsuram longa. Iuuenc. Præf. *Ergo age sanctificus assit mihi carminis auctor.* Eadem breuis in quibusdã substantiuis, contra naturam. Pr. Steph. *Tuus ille seruus, proles ancillæ tuæ.* Idem Ham. *– Si terras lucis incentiua fatigat.* Breuis item in proprijs, *ἰωάννης, ψώδης, μώσης.* Ibidem: *Corporeus Ioannes adhuc, nec carne solutus.* Sedul. Hym. *Herodes hostis impie, Christum uenire quid times?* Fort. De partu Virg. *De quo Moses ait, Deus excitat ecce prophetam.*

Sabbathum, dies septima quæq;, ea quietis erat, instituto diuino: & accipitur pro quiete. Alij huius uocis aliam afferũt etymologiam, sed ad ueram respexit Ouidius: *Cultaq; Iudæo septima sacra uiro.* Iuuenc. 4.

— *Aut ne tum sabbatha festa* *Anceps præcipiti turbet trepidatio cursu.* A

Idem mox describit uerbis plurimis: *Iamq; dies rutilo complebat lumine terras,* *Ocia qui semper prisca de lege iubebat.* Christiani suum sabbathum agitant die, quem ethnico nomine uocant diem Solis: Iudæi, quem nunc nominant Saturni: Mahometani, quem Veneris.

SABELLIVS hæreticus, impugnatur à Prudentio Apoth. & à Sedulio lib. 1. aduersus doctrinam Arrij. de utroq; Sedul.

Iste fidem trinam, ast hic non amplectitur unam:
Ambo errore pares, quamuis diuersa sequantur.

Sacra Romana insectatur Prudentius, à Baccho dicta Orgia, seu Dionysia: à Saturno, Saturnalia: à Ioue proprium nomen non habent, sed Curetum tripudiantium fuerunt, *ἐρίτα τεύχε' ἐχόντων*: à Cybele, Megalesia: à Pane Lycæo, Lupercalia: quorum & sparsim meminit, & Sym. 2.

Sacrauia, Romæ celeberrima, foro Romano contigua: inde dicta, quòd sacra facturi in Capitolio, per eam incederent. Idem Sym. 1.

Ac sacram resonare uiam mugitibus. —

Sacticola, pro sacerdote. Ibid. *Deniq; pro meritis terrestribus æqua rependens* *Munera sacricolis.* —

Sacrificium, secunda producta. Arat. 2. *Forma sacrificij perfecti prisca, canistro* *Tres panes offerre iubet.* —

Salaria uia, extra portam Collinā Romæ, in qua multa sepulchra fuerūt. Pr. Sym. 1. *Densisq; Salaria bustis.*

SALIA Flauius, Consul Romanus fuit, cum Flauio Philippo, quibus Coss. nascitur Prudentius, anno à nato Christo CCCL. B

Saluator, *σωτήρ*, qui dat salutem. Pr. Sym. 1. *Saluator generis Romulei precor.* Latinius dicitur Seruator: ut, mūdi seruator, Augustus Cæsar apud Propertium. In Iuuenci exemplaribus uetustis modò seruator, modò saluatot legitur. Differunt Latinitate & usu.

SAMARIA, *σαμάρεια*, urbs, regia sedes Israelis. Inde Samaritanus, uaria quantitate. Alc. 3. *Et Samaritani nos extera cura fouebit.* Sedul. 3. *Prætériensq; uiæ Dominus loca Samaritanæ.* Et Samarites, *σαμαρείτης*. Iuuenc. 2. *Ecce Samaritûm populi uenêre rogantes.* Samaritanus autem apud Ebræos eadem infamia dicebatur, ut apud nos apostata, aut hæreticus.

Sambuca, *σαμβύκη*, uox Persica, instrumenti musici. Pr. Apoth. *Organa, sambucas, cutharas, calamosq; tubasq;.*

Sanctorum inuocatio temporibus Prudentij in Ecclesiam iam irrepserat, ut multis è locis patet. ita autem inquit in hym. 10. Steph.

Vellem sinister inter hœdorum greges *Atq; hoc precante, diceret Rex optimus:*
Vt sum futurus, eminus dignoscerer, *Romanus orat, transfer hunc hœdum mihi.*

Quid est Prudenti Clemens, quòd inter hœdos te futurum dicis? An oblitus tui es, qui antè scripsisti: *Crux nostra, Christi est: nos patibulum ascendimus,* *Nobis peremptus Christus.* — Hæc ipsa fides te hœdorum gregi eximit, quòd crux Christi tua est, quòd cum ipso crucem ascendisti, quòd Christus pro te mactatus & cruci affixus est. Cum eodem igitur, uero illo agno stabis: cum eodem in paradisum ibis, etiamsi latrone, unà crucifixo, millies sis deterior. Sanguis enim Christi emundat ab OMNI iniquitate, quod in sua epistola

Ioannes

A Ioannes bis repetit. & Christus uti Nicodemo, ita tibi Prudenti loquitur: Qui credit in filium hominis, non condemnatur. Ergo non Elias propheta, non Paulus apostolus, non martyr Romanus, sed æternus Dei filius, suo cruore te redemit, sua uoce te nominabit, ut uenias filius benedictus, cùm datutus præmia est suis cœlestia & sempiterna. In libro de Pijs & catholicis atq; orthodoxis precibus, præclarè de hac re scribit uir præstãtissimus IOACHIMVS CAMERARIVS, cuius cuncta uerba iuuat subijcere. Prudẽtius (inquit) & optimus, pietatisq; Christianæ studiosissimus uir, neq; poeta malus, aut contemnendus fuit. sed quid ait? cùm commemorasset, quę potestas S. Laurentij, & quàm facilis ad exaudiendum ille esset ciues suos:

Hos inter, ô Christi decus
Audi, & poetam rusticum.
Indignus (agnosco & scio)
Quem Christus ipse exaudiat:

Et mox:

Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.

Idem cùm fecisset oratorẽ efficacem ad Deum S. Vincentiũ, quę nam addit?

Miserere nostrarum precum,
Placatus ut Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omnes imputet.
Si rite solennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur.

Nimis profectò poeta fuit in his Prudentius, & à simplice ueritate, sequens amœnitatem musicam, recessit. Quid enim differant ab illis falsorum numinum Grecorum, aliarumq; gentium inuocatione tales preces, præterquàm nomina quòd mutantur, non uideo. Tales igitur lapsus, ab ijs qui obseruare potuerunt, silentio prætereundi non sunt, sed indicandi fideliter: & quos
B euerterunt, ij comiter alleuandi, non alijs insuper ruinis premendi sunt. Quapropter rectà accedatur ad solium gratiæ, fauorisq; Dei æterni: à quo omnes credentes filio, admittuntur ipso adducente. Et sit oratio precantũ neutiquam dubia, hæsitans, timida, desperabunda: sed in fidei constantia assiduò urgeat petitiones. Hæc ille.

Sanguen, genere neutro. Hilar. *Venarum riuos & sparsum corpore sanguen.*

Sanguine pastus, pro immani & fero. Pr. Steph.

Pastus sanguine carnifex trahebat. Ita de Polyphemo Virg.

– Et sanguine pascitur atro.

Sapientia, pro filio Dei, & uerbo. Alc. 1.

Tum demùm tali Sapientia uoce locuta est. Vict. 1.

Verumq; renasci — *Aeterni docuit diues sapientia patris.*

Sapotare, saporem indere. Dracont. Hex. *– Autumni qui dulcia poma saporat.*

Sapphirinus, σαπφείρινος, antepenultima breui, colore sapphiri. Alc. 4. de coloribus iridis: *Sapphirino, uiridi maculoso, cæruleo, & albo:*

Purpureum de nube trahit, de sole coruscum,
De cœlo rutilum, de terra sumit & atrum.

Sarabala, σαράβαρα, ut 3. Danielis legitur, uox est Tyria: quã retinuit prophetæ interpres uetus, & in trãslatione Theophili Alexãdrini diuus Hieronymus. Possumus aũt interpretari Sarabalã, purpurã Domini, genus uidelicet pilei aut uestis, quę sit nobilitatis insigne. Sara enim, uel Sarra, Tyrijs est purpura: unde Ostrum Sarranũ Virgilio & Latinis: Bal uerò Dominũ significat, quod ijdẽ Tyrij mutatione literarũ tenuis & asperæ, etiã Bar dixerũt: ut magalia

magalia & magaria. Recentiores alij uertunt pallia, alij femoralia. Iudicent A de etymo & origine uerbi peritiores. nos interpretãdi occasionem è Seruio grammatico sumpsimus: nec, Tyrum dictam olim Sarram, è Gellio ignoramus. Historiam autem trium puerorum, in qua huius uocis mentio, breuiter attingunt Prudentius & Auitus.

Sarctus tectus, pro incolumi, ab ædificijs sumptum ad hominem, proprio Iureconsultorum uerbo. Alc. ad Fusc. —— *Inq; leones*
Virtutem dedit, ut posita feritate, suæq; *Iam famis obliti, sarctum tectumq; fouerent.*

Sarcophagus, *σαρκοφάγος* pro sepulchro, in quo corpus putrescit & consumitur. Pr. Cath. *Quæ redolentia funereo* *Iussa quiescere sarcophago.*

Sarculatus hortus, purgatus & mundus, à sarculo hortulanorum instrumento. Idem Steph. *Quàm plantæ in hortis sarculatis creditur.*

Satias, pro satietate. Iuuenc. 1. *Prouenit, & tamen his satias potusq; cibiq;.*
Idem 3. — *Populusq; repletur* *Ad satiem dapibus.* —

S A T V R N I N I, Cæsaraugustani, uel ex eadem familia fuerunt, uel certè quatuor cognomines martyres. Pr. Steph. hymno quarto.

S A T V R N I N V S, Apostolorum discipulus, primus Tolosæ in Gallia episcopus. In sua patria per scalas Capitolij à fero tauro tractus, eliso capite, cerebroq; per uias disperso, moritur. Fort. lib. 2.

Satyroma, *σατύρωμα*, pro carmine Satyrico. Help. de Christo:
Garrula mendosis fingens satyromata Musis.

S A V L, primus rex Ebræorum è clitellario factus: in datiuo Sauli, *διαιρετικῶς* literis diuisis. Alc. ad Fusc. *Præterea reprobo qui successere Sauli.* Item in nominatiuo *διαιρετικῶς* apud Paulin. Cyth. *Saul in hoc deficiat, & regnet Dauid.* B

S A X O N V M Germaniæ populorum, ad Oceanum habitantium, meminit Eutropius: ubi ait, Diocletiano imperante Saxones & Francos infestasse Gallias, anno à nato Christo CCLXXXVIII. Sidonius Apollinaris eos ait usos pellitis nauigijs, — *Cui pelle salum sulcare Britannum* *Lusus erat.* —— Eosdem in Alarici & Rhadagasti castris militasse, cum aliorum populorum multitudine, Prudentius testatur Sym. 2. — *Alemanus, Saxo, Galaulas.* Lege de ijsdem plura apud Sidonium epistola ad Namatium. Saxonibus concionatum esse Felicem episcopũ Nannetẽsem, scribit Fortunatus lib. 3.

Mitibus alloquijs agrestia corda colendo,
Munere Felicis de grege nata seges:
Aspera gens Saxo, uiuens quasi more ferino,
Te medicante, sacram bellua reddit ouem.

Hoc autem est factum circa ea tempora, quibus Saxones Francis opem tulerunt contra Erinfridum regem Turingorum, quo deuicto Franci Turingis imperitarunt.

Saxum molare, *λίθος μυλικὸς*, ut apud Marcum: saxum molinum, ut uertit Tertullianus. Iuuenc. 3. *Si sapiat, nectat saxo sua colla molari.*
Apud Matthæum, quem aliàs sequitur Iuuencus, *μύλος ὀνικὸς*, quod interpres molam asinariá uertit. Vel igitur in Syria, molæ ab asinis uersabãtur (quod etiam factum in Italia, è Catullo & Ouidio liquet:) uel pars intelligitur pro toto. Superior enim molæ pars Græcis *ὄνος*, inferior *τράπεζα* seu meta nominatur. Olim molæ agitabantur aut ab hominibus, aut à iumentis: id quod nunc usitatè fit aquis, interdum uentis, & aliquando harenis.

S C A B I E S,

A SCABIES, dea. Pr.Ham. *Par furor illorum quos tradit fama, dicatis Conſecraſſe deas Febrem Scabiemq́; ſacellis.* De fano Febris, ne quid mirum dicere uideatur, Cicero, Liuius, Valerius, Seneca, Plinius ſcribũt: de Scabiei adhuc nemo, excepto Prudentio, quod ſciam, meminit.

Scantinia lex de impuris lata, qui ætatem & ſexum ſuum nefanda libidine dehoneſtarent: ea damnat ipſum Iouem Prudentius Steph. & Sym.1. itẽ Apollinem, & alios impuros gentilium dæmones.

Scenæ factor, imitatione uocis Græcæ, σκηνοποιὸς, qui aulæa texit. Arat.2.

– Nam ſcenæ factor uterq; Pollebant operis ſtudijs.–

Erat artificium Pauli, quo uictum quærebat apud Corinthios. In ſcenis autem pauimentum aulæis ſternebatur, ut auctor eſt Arruntius. Idem Arator mox uertit, qui tentoria fabricat, σκηνοποιόν: & quid ſint tẽtoria, ita deſignat,

Longius hæc abiens peregrinus ubiq; uiator Erigit, atq; hyemes ſolesq́; his pellibus arcet.

Schiſma, σχίσμα, diſciſsio, ſententiarum diuerſitas. Sedul.4.

– Vt ſacra ueſtis Intemerata manens, à Chriſto ſchiſma uetaret. unde Schiſmatici, qui non uſitatas afferunt contra Dei uerbum ſententias, ijsq́; ſe à communi conſenſu ſeparant & ſeiungunt.

Sciſſura, diſſenſio. Pr.Pſych. *– Sciſſura domeſtica turbat Rem populi.—*

Scribæ, doctores & interpretes legis fuerunt. Iuuenc.4.

Conuenère omnes ſcribæ, proceresq́; uocati.

Scribæ, νομικοί, γραμματεῖς: proceres, ἀρχιερεῖς.

Scriblita, genus iuris & cibi plebeij, de quo in cruce potionem datam Chriſto, nullo alio aſſentiente, quod ſciam, ſcribit Tert.5.

B *Potatur ſcriblita, & fel miſcetur aceto.* Vide, Potus. Pertinet huc uerſus Sibyllinus, εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, καὶ εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν.

Scriptulum, uel ſcribulum, γράμμα, tertia pars drachmæ, minima unciæ: der dritte teil eines quentlins. Fortun.lib.3. *Horarum ſplendor, ſcriptula, puncta fouens.*

Scutula, textura filata, in modum telę araneæ rotunda. Sumitur pro ueſte tenui ſerica. Scutulis tegunt faciem uirgines Italæ, cùm extra domos ſunt: Belgicæ pectora, in conuiuijs. Pr.Ham.

Secus aduerbialiter, pro iuxta. Fort.lib.2.

Tu plantata micas. ſecus eſt ubi curſus aquarum. id eſt, ubi prope eſt.

Sector, quem nos carnificem uocamus. Pr.Steph.

Ceſſabit equuleus tortor & ſector.

Seductilis, ad decipiendũ facilis. Alc.2. *– Mortiferum ſeductilis Eua uenenum Suſcipiens.——*

SEDVLIVS. Vide, Cælius Sedulius.

Segmentum, ſectæ rei nota, uel ipſa ſectio. Pr.Steph.

Quæ uis doloris, qui'ue ſegmenti modus?

Segregem prophetam intelligit Prudentius Cath. Eliam, cœtus hominũ fugientem: non ſuperſtitione, ut monachi: neq; opinione, ut anabaptiſtæ: ſed propter tyrannidem reginæ barbaræ & crudelis,

– Quem remotum & ſegregem Spreuiſſe tradunt criminum frequentiam.

Alibi dicit, *Segrege regno.* Et, *Segrege forma.*

Semicinctia, σημικίνθια (nam uocem Latinam retinuit in Actis Lucas) erant, quibus ſordes manuum abſtergebantur: σουδάρια ſudaria, quibus ſudor

frontis. Arat. 2. – *Semicinctia deniq; Pauli, Atq; allata palàm sudaria, fusa per artus Languorum pressere focos.* –

Semiferi dicuntur gigantes, uel quia pedes serpentinos habuisse finguntur: uel propter animos sanguinarios. Pr. Ham.

Malle & semiferi stirpem nutrire Goliae.

Semiramia urbs, pro Babylone, à Semirami condita. Alc. ad Sor.

Forte Semiramia puer hoc aetatis in urbe Vnus erat. ——

Senex, adiectiuè. Iuuenc. 1. – *Admiratio digna De pueri uerbis senibus fuit.* – id est, homini seni conuenientibus. Ita in Eun. *Inhonestum hominem, senem, mulierem*: id est, deformem & anum. Eunuchus enim non habet, unde uir appelletur.

Sentosus, sentibus obsitus. Paul. *Qui sentosarum purgans concreta uiarum.*

Sentum, pro sentium, συγκοπή. Pr. Apoth.

– Sentum uisa est excita cremare Flamma rubum. ——

Separ, pro separato. Ibid. *Sic tamen haec constare tria, ut ne separe ductu Tres faciam.* ——

Septem fuerunt archidiaconi, qui ministraiêt Romano episcopo. de Laurentio Pr. Steph. *Hic primus è septemuiris Qui stant ad aram proximi.* de Vincentio: *Minister altaris Dei Septem è columnis lacteis.* Illis temporibus nomen Cardinalium adhuc notum non fuit, neq; eius Isidorus De officijs Ecclesiasticis meminit.

Septicollis, ἑπτάλοφος, nominatur Roma. Pr. Steph.

Diuûm fauore cùm puer Mauortius Fundaret arcem septicollem Romulus.

Septiforis dicitur uultus hominis. Alc. 1. B

Septiforem uultum rationis sensibus aptans, Olfactu, auditu, uisu, gustuq; potentem. A' septem foribus: binae enim fores oculorum sunt, bini meatus aurium, totidem narium, unus hiatus oris.

Septiformis dicitur Spiritus sanctus, à donis multiplicibus, quae largitur Ecclesiae. In Hymno a metro: *Tu septiformis munere, Dextrae Dei tu digitus.* Recensentur etiam septem dona peculiaria sancti Spiritus: unde idem septemplex spiritus, Tertulliano lib. 4. Gregorius lib. 31. Moralium: Quia septem superbię uitijs nos captos diabolus tenuit, idcirco redemptor noster, ad spirituale liberationis bellum septiformi gratia plenus uenit. Vitia autē superbiae sunt: ambitio, ira, inuidia, liuor, rapina, uoracitas, luxuria.

Sequestrare, ad asseruandum deponere, donec de certo domino aut possessore constet: uerbum fori. Pr. Cath.

Hominis tibi membra sequestro, Generosa & fragmina credo.

Sequestratur corpus defunctum terrae, quia olim depositum reddet. unde ibidem sequitur: *Reddas patefacta necesse est, Qualem tibi trado figuram.*

Serietas, pro maturitate & grauitate. Paul. — *Incertaq; cessant Murmura, serietas lasciui praeuia sensus.*

Serpens in agro, coluber in syluis, anguis in aqua, draco in templis: sed cōfunditur haec Grammaticorum differentia. Vipera & aspis certae sunt species serpentum, & quidem maximè uirulentae. Pr. Sym. 1.

Torpebat glacie pigra ubi uipera. Ibid. *Excussumq; procul decutit aspidem.*

Mox etiam colubri uocabulo pro utroq; utitur, non impropriè: quia in sarmentis,

A mentis, *ἐν τῶν φρυγανῶν πλήθει* inuentus eſt. Lucas primùm utitur ſpecie, dicens *ἔχιδνα*: deinde genere, *τὸ θηρίον*.

SEXAGINTA martyres uno in loco ſepulti Romæ, quorum nomina ignota eſſe ſcribit Pr.Steph. *Sexaginta illic defoſſas mole ſub una*
Relliquias memini me didiciſſe hominum,
Quorum ſolus habet comperta uocabula Chriſtus.

Siclus, *σίκλος*, ponderis certi genus apud Ebræos, ponitur pro armatura militari. Paulin.Nat.8. *– Qui ſpretis fortior armis*
Perculit armatum ſiclis, uirtute gigantem. Loquitur autē de Goliatho, cuius lorica ænea pēdebat ſiclorū quinq; millia, & haſtile lanceæ ferreū ſiclos ſexcētos.

Sidere, pro ſedere, antiquè. Drepan.hym. *Zacharias roſeo ſidere uidit equo.*

Sigillum, pro paruo ſigno. Pr.Steph. *Iam ſi ſub aris ad ſigillorum pedes Iacet atis.* Sigillum idem nominat, Palladium Troianum. Sym.2.
– Pallas, cæſis cuſtodibus, ultro Legit, ubi humenti ſudaret mœſta ſigillo.
Sudaſſe aūt eam effigiem, cùm à Græcis raperetur, ſatis è Virgilio notū eſt.

Sigillatum, à ſigillo, quod annulo imprimitur. ſigillatum igitur, quod ſigni notam retinet. Pr.Ham. *Cautè ſigillati longum ſalis effigiati.* Statuam uxoris Lothi ſalem ſigillatum nominat, quia eius figuram exprimebat.

Silicibus Romam fuiſſe ſtratam, multi auctores affirmant. Idem Sym.1. *Quiq; terit ſilicem uarijs diſcurſibus atram.* Ii ſilices unde tanta copia effoſsi ſint, eruditi adhuc ambigunt: quo colore fuerint, obiter Prudentius notat. Fuerunt autem ſilices Romani tabulati. nam qui apud nos ſilices dicuntur, aliam formam habent: nec exſcinduntur è rupibus, ſed in agrorum aut aquarum fun-
B dis colliguntur.

Siloa lacus ſeu piſcina fuit, ſeu (ut Ioannes Euangeliſta) *κολυμβήθρα*, in qua innatarunt, ſeq; lauarūt uarijs morbis affecti: ad quam ire iubet ab ubere materno cæcum Chriſtus, apud Ioannem cap.9. & ad quam fruſtra octo & triginta iacuit annos paralyticus, apud eundem cap.5. Aquas Siloæ uado eſſe tranquillo, teſtatur Eſaias 8.cap. Certo tempore motas fuiſſe, tradit Ioannes. Multæ autem aquæ ſalubres & medicatæ, alijs quoque locis fuerunt in Iudæa. Legitur apud eundem Euangeliſtam, *προβατικὴ κολυμβήθρα* cap.5. ut Theophylactus citat: quaſi dicas, die Viehtrencke. Drep.Epiſt.1.
Si placidi fontis uitalem quærimus undam, En Siloæ nobis uena ſalubris adeſt.
Fuerunt ad eandem extructæ porticus, in quibus ſine iniuria tempeſtatum ægroti cubarent. unde Arator, *— Piſcina ligata Porticibus.* — lib.1.
Syllaba in hoc nomine triplicem habet quantitatem. Sedul.3.
– Siloam ueniſſet ad undam, Et conſanguinei fotus medicamine limi
Pura oculos fouiſſet aqua. — Arat.1. *Signatis etiam numero paralyticus annis*
Ille iacebat iners, cui proxima mota Siloa Heu nullas præſtabat aquas. – Sedul.Ench.
Siloam uocitant, ſputis ubi collita cæci Lumina. —

Siluicola, pro Fauno, *αὐτωνομασία*. Pr.Sym.2.
– Siluicolæ calamos, arcumq; puellæ Dedere ſeruitio. –
Per puellam, Dianam intelligit.

Simon Simonis, *σίμων σίμωνος*. Latini mediam modò corripiunt. Iuuenc.1.
Præſolidum Simonem, dignum cognomine Petri. Sedul.3.
Stagna petit, paruaq; ſedens in Simonis alno.

Secutus sum exemplaria. nam Sedulij locus traiectione unius uerbi potest mutari, ut Nebrissensis fecit. Mediam modò producunt. Iuuenc. 4. A

Ille Simonis erat tectis, quem lurida lepra Virtute ipsius diffugerat.—

Simplus, pro simplice. Pr. Steph. *Ne morte simpla criminosus multiplex Cadat.*——

Sinapi, σίνηπι, uox peregrina. Iuuenc. 4.

Instar quæ minimi posset præstare sinapis.

Sistrum, σεῖστρον, Ægyptia uox, Musicum instrumentum, quod motu & cōcussu sonitum edebat. Prud. Psych. *Ludebant resono meditantes uulnera sistro.*

Smigma, σμῆγμα, quo lauando abstergendoq; utimur. Alc. ad Fusc.

— Famulis comitata duabus, Quas smigma atq; oleum iubet ad se afferre.—

Socors, prima breui, apud Prudentium Cath. *Ne somnus usq; ad terminos Vitæ socordis opprimat.* Inde socordia. Idem Apoth.

Cæcorum, cæcos loquor atra socordia quorum.

Sodomita, ut Sybarita, masculinum. unde Prudentius genus & declinationem mutauit, cùm inquit, *Sodomita libido*: pro maximè turpi & flagitiosa. Dicendum autem fuisset Sodomitis.

Sola pendulus, habens sub se solum pendulum. Pr. Apoth.

— Quis triuerit udum Non submersus iter, sola pendulus, & pede sicco?

Solidare, solidum facere. Arat. 1. *In liquidis solidauit aquis.*—

Sophia, σοφία, sapientia. Sym. 1. *Aetheriæ coluerunt dogma sophiæ.*

Item Sophia, pro filio Dei. Cath. *Tamen paterno in pectore Sophia callebat prius.*

Sophistas exagitat Prudentius, tanquam hostes Dei iuratos: nam rationi tribuentes omnia, & sine causa nihil fieri dicentes, dæmonis instinctu Deo B contradicunt omnipotenti & liberrimo. nam Sym. 2. de diabolo loquens, addit, *— Trahit inde sophistas Barbatos.*—— Iulianum Imp. suis persuasionibus atq; præstigijs apostatam fecerunt Themistius, Libanius & Aetius, sophistæ. Aristoteles ipse sophistas uocat ἐριστικοὺς, quòd sint cōtentionum cupidi: & χρηματιστικὴν artem ipsorum, quòd magis sint studiosi pecuniæ & lucri, quàm ueritatis & honesti nominis. aitq; Hippodamus, eos ἔρωσιν καὶ σύγχυσιν inferre uitæ hominum.

Sorites, σωρείτης, genus argumentationis, in quo aceruatim plura colliguntur, è quibus infertur propositio. Tali utitur contra Homuncionitas Prudentius Apoth. ubi probare uult, animam nostram non esse deum. Quod natum est, in certo loco est. Quod in loco est, id fine modicū est. Quod fine aliquo continetur, id imperfectum est. Quod est imperfectum, uitiosum est. Vitiosum quod est, pœnæ subijcitur. Quod subijcitur pœnæ, deus non est. Ergo hominis anima, deus non est.

Spado, σπάδων, qui uirilitatem amisit. Pr. Steph.

Per multa matri sacra plorandus spado.

Spartum, linum Hispanicum, primùm ex Africa translatum. Sparteus culleus, è sparto factus. Ibid. *Sed complicatum sparteus Claudat cadauer culleus.*

Spartei funes apud Paulin. Cyth. *Nam fila byßi fortiora, & sparteis Feruntur esse funibus.*

Species rerum aut sunt cœlestes, ut sidera: aut sunt terrenę, ut homines & animantia: item montes, arbores, plantæ & similes: aut sunt æquoreæ, ut pisces

A pisces & monstra marina. aut sunt pressæ (ut Alcimus) seu subterraneæ, & submarinæ: ut multa repentium genera, qualium quædā in lucem ueniunt, sed rarò, ut bufones: quædam nunquam prodeunt, nec lucem uiuentes ferunt, etiamsi extrahantur, ut pyriphrynos, seu bufo à colore dictus ignitus. Has omnes rerum species Deus coli uetuit: gentilitas adorauit. Alc.1.

Speculamen, speculatio. Pr. Apoth. *Hebes intuitus speculamine glauco.*

Specus, pro carcere, qui solet esse in profundo & tenebris. Idem Steph. *His dictis adeunt specum reorum.*

Spelæum, σπήλαιον, antrum, meatus subterraneus. Vict.1.
Et rursum spelæa subit, mersumq; cauernis Intus agit fremitus. – Sedul. Ench.
– Hoc illud millibus emptum Spelæum. ——

Sphera, prima breui κατ' ἐξαίρεσιν. Pr. Apoth.
Cuius ad arbitrium sphera mobilis atq; rotunda.

Sphragitides, σφραγιτίδες, medicamenta & pastilli ad uulnera glutinanda apti, è terra Lemnia compositi: quæ quiā sigillum capræ, quod Dianæ erat, habebat, ideo à Græcis σφραγῖτις, à Latinis dicta sigillata est. Pr. Steph. *Quid, cùm sacrandus accipit sphragitidas?* Ita Celsus Polybi medici sphragidem nominat, pro eiusmodi pastillo.

Spicare, in spicas erigere. Dracont. Hex.
Ventus alit fluctus, & uentus spicat aristas.

Spiritalis, pro spiritualis. Pr. Steph. *Et spiritali lacte pectus irriges.* In Hym. *Et spiritalis unctio.*

Spiritus, prima breui contra naturam. Victorius de Christo:

B *Tempus erat spiritum patri soluisse Tonantem.* Sedul.
Cum sancto spiritu gloria magna patri. Pr. Cath. *– Tibi dum uegetata cohærent Spiritus simul & caro uiuit.* – Sedulij locum ita citat Beda. Prudentij uidetur corruptus: nam & pro Viuit, legitur Seruit: & post eum uersum alij quatuor integri in editione Sichardi inserti, qui nec in manuscripto Borneri, nec in excuso Manutij leguntur, & planè sunt omittendi.

Splendoriferum, splendorem ferens. Tert.6.
Solq; cadit, splendorifero qui lumine clarus.

Spondeo, spondi, ubi nunc geminatur in præterito prima syllaba. Idem 3.
Fixa fides Domini quæ sponderat, omnia fecit.

Spongus, σπόγγος, ubi uulgò spongia. Iuuenc.4. *– Tam concitus unus Cogebat spongo turpi calamoq; reuincta.*

Sponsale donum, quod sponso offertur. Victorius de Christo:
– Fluuios in uina refundens, Hoc donum sponsale dedit. –

Sputamen, pro sputo. Pr. Apoth. *– Humectam sacro sputamine terram Contrectans digitis.* ——

Statim, prima longa. Alc.2. *Quadam nos statim luituros morte reatum.* Eodem modo utitur ad sororem.

Statua seu cippus salis fuit, in quam conuersa Lothi uxor est. Alc.1.
Nec facile noscas, uitrum, lapis, an'ne metallum est
Succedens homini, nisi sal gustu indicet ipso. Vict.3.
In statuam conuersa salis, spoliataq; luce. Pr. Ham. *– Solidata metallo*
Diriguit fragili, saxumq; liquabile facta. Idem paulo pòst:

Liquitur illa quidem salsis sudoribus unda, A
Sed nulla ex fluido plenæ dispendia formæ
Sentit deliquio, quantumq; armenta saporum
Attenuant saxum, tantum lambentibus humor
Sufficit, attritamq; cutem per damna reformat.

Scribit idem, & plura, de hac statua Cypr. in Sodoma.

Statuas olim inungere sunt soliti. Pr.Sym.1.
— *Vnguentoq; lares humescere nigros.* Idem Apoth. — *Ficulni & stipitis unctor.*

Stemma, στέμμα pro genere aut origine. Pr.Steph.
Pollet hoc felix per orbem terra Ibera stemmate. Et Apoth.
Ex atauis longo texens per stemmata filo. Der stam/ ut nostri dicunt: id est, stirps ipsa. Pro ortu cuiusuis rei. Idem Cath. *Referri prisci stemma nunc ieiunij.*
Pro successione. Paulin. *Hunc tuus æquabit meritorum stemmate natus.*

STEPHANVS primus martyr, post ascensum Christi ad cœlos lapidibus obruitur: *Et per tot lapides petræ coniungitur uni*, ut canit Arat. lib. 1.
De eodem Fort. lib. 1.

Fundatus uirtute Dei, de morte triumphans,
Excepit lapides: cui petra Christus erat. Bembus de Stephano:
Ibat ouans animis, & spe sua damna leuabat: quem uersum audiui in primis commendari à Philippo Melanchthone.

Sterculus deus à Romanis cultus, Fauni filius, qui agros stercorare docuit. Pr.Steph. *Ianum bifrontem & Sterculum Colit senatus.* —
Cyrenenses (inquit Macrobius) mellis & fructuum repertorem Saturnũ existimant, hunc Romani Sterculum uocant. Prudentius eodem in loco B quem citaui, Iano & Sterculo mox Saturnum subijcit, quasi diuersos: mea sententia, Macrobio rectius. nam ueteres Italiæ reges numerat, quos Romani numinum loco coluerunt.

Stigma, nota uulneris corpori impressa, στίγμα. Vict.3.
Ac famulos omnes, quo iussum est, stigmate signat. Item nota delicti, infixa animo. Alc.3. *Signatam fixo peccati stigmate carnem.*

☞ Stigmare, στιγματίζειν, uulnera & notas imprimere. Pr.Steph.
Quamcunq; partem corporis feruens nota — *Stigmauit*. id est, insigniuerit. Solebant autem membra acubus notare candentibus: quæ membra Cybeles ministri, suæ deæ esse dicata uoluerunt.

☞ STILICO, Theodosij Imp. familiaris & progener, Honorij filij eius socer, bis consul. In antiquis marmoribus, magister utriusq; militiæ equitũ peditumq;, comes domesticorum & stabuli sacri, socius bellorum omnium & uictoriarum appellatur. Pr.Sym.2. *Christipotens nobis iuuenis fuit, & comes eius Atq; parens Stilico.* — De laudibus Stiliconis extant libri tres Claudiani. Eam laudẽ omnẽ effudit perfidia & tyrannide. Gothis enim Italiã prodidit, & Eucherio filio imperiũ quæsiuit. de quo Rutilius Numatianus ita canit:

Quo magis est facinus diri Stiliconis acerbum,
Proditor arcani qui fuit imperij.
Romano generi dum nititur esse superstes,
Immisit Latiæ barbara tela necis.
Ipsa satellitibus pellitis Roma patebat:

Et

A *Et captius prius,quàm caperetur,erat.*
Omnia tartarei cessent tormenta Neronis,
Consumat Stygias tristior umbra faces.
Hic immortalem,mortalem peculit ille:
Hic mundi matrem perculit,ille suam.

Interfectus est unà cum filio in foro Pacis.nomen eius Romæ in multis marmoribus deletum atq; erasum conspicitur.

Stilus,instrumenrum ferreum,quo in tabulis ceratis literæ exarantur. Pr.Steph. *Adest acutis agmen armatum stilis.* nominat alibi,acumina ferrea.

Styrax,στύραξ arbor resina fluens,Syriæ propria,ut mastyx Chio insulæ. Tert.4. *– Quæ germina profert Iis similimilis,styracis tamen arbore nata.*

Stola,στολὴ genus uestis sacerdotalis. Ibid. *Nunc angelorum particeps, Lu es in insigni stola.*

Stolatus,stola amictus. Paulin.Cyth. *Textam supernæ gratiæ uestem induat — Stolatus innocentiæ.*

Stramentum,quod substernitur. Pr.Steph. *Vernare multis floribus Stramenta testarum uidet.*

Stratæ,pro uijs:quę uox nunc ἰδιωτικὴ sermonis corrupti Hispanorum & Italorum est. Iuuenc.3. *Tum populi stratas prætexunt uestibus omnes.* Idem 1. *– Vrbisq; per abdita tecta, Perq; uiæ stratas.–* Similiter idem locis alijs.

Strictura,στόμωμα,quod de ferro candente decutitur, & scintillãdo auolat. Pr.Sym.2. *Decoquat in massas feruens strictura secures.*

Strictura, alia significatione θλῖψις, tormentum excrucians.ad uerbum, B pressura Tertulliano. Iuuenc.2. *Nam si dura premat mentem strictura coercens.*

Stridere,in tertia correpta. Pr.Steph. *Hinc lorea flagra Stridere,uirgarum concrepitare fragor.*

Strophæ,στροφαὶ,conuersiones ludicræ,subsannationes. Ibid. *Impunè tantas furcifer Strophas cauillo mimico Te nexuisse existimas?*

Strophium,στρόφιον,fascia coronaria,tænia,ein schnür vmb ein krantz. Ibid. *Nomen hoc gemmæ strophio illigatum est, Emicant iuxta lapides gemelli.*

Suasus,pro persuasus. Tert.3. *Voce Dei suasus secessit in extera regna.*

Subarundinare,apud Dracontium libro Hexaemeron: *Vinea pampineos subarundinat ebria campos.* Vinea autem & arbori & arundini confine lignum est.

Subiugalis,ὑποζύγιος,mitti sub iugum solitus. Pr.Steph. *Iumenta,pecora,subiugales belluas.*

Sublidere,elidere. Idem Apoth. *Aut murmur tenerum sublidit uoce minuta.*

Sublimare,in sublime extollere. Ibid. *Aut tumidum largo sublimat flamine bombum.* Arat.1. *Ecclesiæ sublimat opus.–*

Subrernus,pro subterraneus. Pr.Sym.1. *Religionis opem subternis poscere ab antris.* Nisi sit legendum, *sub terris.*

SVBVRANVS uicus,foro Romano terminatus,inter Esquilinum & Viminalem. Idem Steph. *Ianiculum cùm iam madidum,fora,rostra,Suburam Cerneret eluuie sanguinis affluere.*

Successionem Alcimus nominat tempus succiduum, libro ad Fusc. Succiduam prolem ponit Victor.2.pro ipsa posteritate.

SVCCES-

SVCCESSVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr.Steph.hymno 4. A

Succinum in rebus preciosis olim fuit. Pr.Steph.

Spernere succina, flere rosas, Fulua monilis respuere.

Hispani igitur pro ornamentis usi sunt:& apud eos inueniri, Theophrastus & Xenocrates prodiderunt memoriæ. Romani, quia succus est, qui marinis undis congelatur, nominarunt succinum: Germani, quia eius quoddam genus pellucet, glesum, à uitri similitudine: ut & ὕαλον Græci. Prussi, apud quos maxima eius copia est, nunc appellant gantarum. Drep.Vuolfino,

Vox etenim prudens, ceu feruida succina, flagrat. De succino quod nunc à Prussis colligitur, olim Hessi collegerunt, hoc modo scribit Atalaricus rex Gothorum libro Epistolarum secundo, epistola secunda:

HESSIS.

Indicamus, succina, quæ à uobis per hos portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad uos Oceani unda descendens, hanc leuissimã substantiam, sicut & uestrorum relatio continebat, exportat. Sed unde ueniat, incognitum uos habere dixerunt, quod antè omnes homines patria uestra offerente suscipitis. Hoc quodam Cornelio describente legitur, in interioribus insulis Oceani, ex arboris succo defluens (unde & succinum dicitur) paulatim solis ardore coalescere. Fit enim sudatile metallum, tene ritudo perspicua, modò croceo colore rubens, modò flammea claritudine pinguescens, ut cùm in maris fuerit confinio delapsa, æstu alternante purata, uestris littoribus tradatur exposita. Quod ideo iudicauimus indicandũ, ne omnino putetis noticiam nostram fugere, quod occultum creditis uos habere. Hæc studiosis nota esse uoluimus, donec quatuor libri Epistolarum Atalarici à nobis edantur. B

Succuba, pro catamito. Pr.Steph. *Mox fleuit impuratus occisum graui Disco, & dicauit florulentum succubam.*

Sufficientia, est (ut sic dicam) aptitudo, qua quis idoneus & accommodatus est ad rem aliquam: ἱκανότης, ut Paulus ad Corinthios nominat.

Prosp.c.Ing. *— Sufficientia nostra*

Ex Christo est, si quid recti sapimus, uolumusq́;.

Sufflabilis. Pr.Apoth. *Spiramus quoties animæ sufflabilis auras.*

Suffragium antepenultimã breuem habet, aut in fine (quod rectius est) contrahitur. Est autem consensus animi beneuoli, in tribuendo alicui quod debetur. Prosp.Epig.110. *Suffragijs Christi, & plausibus angelicis.* Paulin.Pan. *Infantes castis uincite suffragijs.*

Suggillare, subijcere. Pr.Steph. *Sciat hic quis illi uerba Suggillet Deus.—*

Summula est, quæ ratiocinando aut calculando conficitur. Pr.Steph.

Nam calculanda primitùs, Tunc subnotanda est summula.

Super absolutè, pro aduerbio. Iuuenc.3. *— Fruiturq́; nefandis Connubijs, ipsumq́; super (quia praua uetabat) Carceris immersit tenebris.—*

Super, pro superat. Prosp.Epig.3. *Et quod cuncta super, semper idem Deus est.* ita manuscriptum. In Aldino, *Cunctaq́; quod superat.—*

Superbus in bonam partem, pro glorioso & nobili. Pr. Steph.

Vnus utrunq́; dies, pleno tamen innouatus anno
Vidit superba morte Laureatum.

Superbio,

A Superſio,emineo,exto. Pr.Sym.2. *Mox erecta ſolo glacie fidente ſuperſit.*

Superſtitioſum fuit patrum noſtrorum memoria,de collo ſuſpenſum portare diui Ioannis Euangelium: item temporibus Chryſoſtomi, ſuſpendere in conclauibus ſcripta Euangeliſtarum: item epiſtolas diui Pauli applicare corpori,temporibus Paulini:quibus quaſi amuletis contra pericula lapſuū, terrorem naufragiorum,uterentur. Superſtitioſum fuit Annonij Galli temporibus,ſacra Biblia aræ imponere:ijsq́; ſubitò apertis, & linea certa demõſtrata,inde rerum gerendarum ſortes captare & colligere. Vixit autem Annonius,ætate diui Bernardi. Superſtitioſum nunc eſt,ſomnia ſectari,& Danielem prophetam citare,nugarum nugaciſsimarum ſcriptorem. Superſtitioſum fuit Auguſtini temporibus,futura proſpera uel aduerſa ſortibus inquirere,& eas ab Apoſtolis traditas mentiri.De quibus ſortibus idem teſtatur Auguſtinus,quòd ijs qui credant,baptiſmum & fidem Chriſtianam abnegauerint,& apoſtatæ ac inimici Dei facti ſint.

Supinare,in ſupinum attollere. Dracont.

Et colles tumidi cumulis iuga celſa ſupinant.

Suſpectio,pro ſuſpicione. Paul.Auſ. *Duceret in ſanctum ſuſpectio falſa parentē.*

Suta,conſuta.ut,Suta tegmina folijs. Pr.Cath.& Pſych.

Sutis & acumen uulneris hamis *Reſpuerent.*——

Syllabæ duæ contrahuntur in unam: quod antiquis Comicis fuiſſe peculiare, annotauit Victorinus grammaticus. Ea contractio fit aut συλλήψει τῶν συλλαβῶν,ſecundū Hephæſtionem,cùm uocali adijcitur aliqua cõſonans: ut,

Quantos & diēs annus habet,tot deniq; mundo.

B *Prædicat his duôs eſſe patres,diuiſaq́; regna.* Aut συγκρύσει τῶν φωνηέντων,ſecundum interpretem Lycophronis,cùm uocali additur uocalis,aut diphthongus:

A' patrē Deô uero miſſus,qui cuncta creauit.

Qua diē,quo'ue loco cecidit chariſsimus Adam.

Hæredem natum ſuæ libertatis habere. Fit autem contractio iſta,non ſolùm in duarum,ſed plurium ſyllabarum dictionibus,cùm in initio:ut,

Hac eādem gradiens paſtor,pecudemq́; requirens. tum in medio dictionis:ut,

Pullulat antiquo mortuōrum puluere terra. Præterea in fine quoq;:ut,

Falſa reſurrectiô,mortis deuictio falſa eſt. Hæc exempla Tertulliani ſunt omnia: nam apud poetas cæteros rariſsima inueniuntur.Sed meminerint ſtudioſi, illius libros,ut reliquorum,non ab ipſo auctore abſolutos,in publicum ueniſſe.Quamobrem nõ tam curioſi ſimus de numeris,quàm de pondere ipſo ueritatis,& ſententiarum grauitate.

Syllabam breuem producere,propter duas conſonantes,in dictione altera ſequentes,Prudentio ualde familiare eſt: præſertim in duabus breuibus uocalibus,a & e. Ham. *Mitte alia ſtolidi bacchantia gaudia mundi.* Præf.Sym.1. *Vibrato capite,ſpicula dentium.* Syllabæ autem cõmunes fiunt modis nouem, quibus aut naturaliter longæ in breues poetica licentia, aut naturaliter breues transferuntur in longas. 1. Primus modus:Breuis ſyllaba transfertur in longam,cùm correpta uocalis, in eodem modo, à duabus excipitur conſonantibus,quarum poſterior eſt liquida.Eſt enim breuis natura in hoc, *Mens tenebris obſcura ſuis.* Eſt longa poſitione in hoc, *Mortiſq; tenebras.* In quo modo Sergius non uero utitur exemplo, *Ne'ue flagella.*

S Flagellum

Flagellum enim in capite uerbi habet liquidam literam cõsonanti subiectã: A
quæ positio nunquam syllabam uerbi præcedẽtis natura breuem, potest fa
cere longam. 2. Secundus modus: syllaba natura breuis ad uotum poetarum transferri potest in longam, cùm correpta uocalis in consonantem definit, & excipitur ab h litera. Est enim breuis natura in hoc:
Porcinum tenuêre gregem, niger, hispidus, horrens. Est uolũtate poetæ longa in hoc:
Vir humilis mœsto deiectus lumine terrã. Itẽ: *Mors fera per hominẽ nuscrũ sibi subdidit orbẽ.*
Vbi itidem Victorinus, Donatus, & alij dubium ponunt exemplum,
Terga fatigamus hastã. Nam etsi h non sequeretur, *mus* tamen esse posset longa, poetica licẽtia, quia plenis pedibus superfuit. sicut hoc, quod ijdem ponũt:
Omnia uincit amor, & nos cedamus amori. ubi *mor* ideo potuit produci, quia post emensos pedes integros, partem terminat orationis, tametsi uocalis sequeretur. 3. Tertius modus est syllabæ communis, cùm uerbum aliquod in uocalem definens correptã, excipitur à duobus cõsonantibus, quarũ prior sit s. Est enim natura breuis in hoc Fortunati: *Ordinib. uarijs alba smaragdus inest.*
Est uerò positione longa in hoc Sedulij: *Adueniat regnum iam iamq; scilicet illud.*
Cùm uerò s in capite uerbi, fuerit cõsonanti alij subiecta, nequaquam potest ultimam uerbi prioris syllabam producere, quæ in breuem desierit uocalẽ, ut Sedulius: *Stare choro, & placidis cœlestia psallere uerbis.* & Fortunatus:
Vocibus alternis diuina poemata psallunt. Falsoq; definiuit Pompeius, s non posse liquescere, nisi ipsa antecedat. ut: *Ponite spes sibi quisq;.*— 4. Quartus modus syllabæ communis est, cùm post pedem quemlibet, una syllaba breuis remanserit de uerbo: quæ uel uocalem finiens, excipitur à consonante uerbi sequentis: uel in consonantem definens, excipitur à litera uocali. Est enim B
breuis natura in hoc: *Cuius onus leue est, cuius iuga ferre suaue est.* Est longa permissu poetico in hoc: *Frondea ficus erat, cuius in robore nullus.* Quod genus syllabæ inter longas uel omnino refugiendum, uel parcissimè usurpandum est.
5. Quintus modus, aut cùm pars orationis definit in diphthongũ, sequente statim altera uocali. Est natura longa in hoc: *Insulæ Ionio in magno.*—
quod posteriores poetæ magis in una parte orationis fieri uoluerunt: unde nec huius exemplũ facilè in nostratibus poematibus inuenies. aut cùm diphthongus à uocali alterius uerbi excipitur, tunc hanc per synalœphã transiliendam esse dicebant. ut Prosper in Præfatione epigrammatum:
Nec nostræ hoc opis est, sed ab illo sumitur hic ros, Qui siccam rupem fundere iussit aquas,
6. Sextus modus est (ut Donatus ait) cùm producta uocalis est, uocali altera cõsequente. est enim longa in hoc: *O' utinam in thalamos inuisi Cæsaris issem.*
breuis in hoc: *Te Corydon ô Alexi, trahit sua quemq; uoluptas.* Quod nostri poetæ in eadem potius parte orationis facere consueuerunt. ut: *Eoo uenêre Magi.* Et,
Splendidus auctoris de uertice fulget Eous. Et rursus longa est per naturam, ita:
Exultat Maria, cùm prima affamina sensit. At cùm longa uocalis, uel etiam breuis, quæ partem orationis terminat, excipitur à uocali alterius uerbi, priorem per synalœpham absumunt. ut Prosper: *Nam si te uirtute tua ad cœlestia credas*
Scandere, de superis pulsus ad ima cadis. Quamuis & Arator imitatus ueteres, dixerit: *O' utinam nostris uoluisses fida iuuentas*
Consilijs parêre prius, ne littora Cretæ
Linqueret insani rabiem passura profundi. 7. Septimus modus est, cùm pronomen,

A men c litera terminatum, uocalis ftatim fequitur. Eft enim longa in hoc:
Non quia qui fummus pater eft, & filius hic eft. Breuis in hoc:
Hic uir hic eft, tibi quem promitti fæpius audis. Sed & aduerbium c litera termina-
tum, communem fyllabam facit. Eft enim longa in hoc Paulini:
Donec aſpirante Deo conatibus ægris. Breuis in hoc Profperi:
Vt morbo obfeßis præftanda eft cura medendi,
Donec in ægroto corpore uita manet. 8. Octauus modus eft, cùm correptam uocalem in eadem parte orationis fequitur z confonans Græca duplex. Eft enim longa in hoc Iuuenci: *Difficile eft terris affixus diuite gaza.*
Eft breuis in hoc eiufdem: *Et gaza diftabat rerum poffeßio fulgens.*

9. Nonus modus eft, cùm omnis fyllaba nouifsima uerfus, in quocunque metro ἀδιάφορος, id eft indifferens eft, & ad uoluntatem poetarum uel correpta producitur, uel corripitur producta: quod frequẽtius eft, quàm ut exemplis indigeat. Hæc ex Beda ftudiofotum gratiâ cuncta defcripta funt, uiro fupra fuum feculum erudito.

SYMMACHVS, uir nobilitate & eloquentia clarifsimus, qui pro facris deorum legationem obijt ad Valentinianum, Theodofium & Arcadiũ Auguftos: contra quem fcripfit D. Ambrofius lib. 5. Epift. & Prudentius poeta opere luculẽto (ut ait Gemblacenfis) blafphemias Symmachi refellit. Extat de Symmacho præclarum antiquitatis elogium, quod hoc loco addere placuit: unde difcatur, quàm graue fuerit refiftere tantæ auctoritatis & tantæ gratiæ uiro.

PHOSPHORII.

B LVCIO AVR. AVIANO SYMMACHO V. C. PRAEFECTO VRBI, CONSVLI PRO PRAEFECTIS, PRAETORIO IN VRBE ROMA FINITIMISQVE PROVINCIIS, PRAEFECTO ANNONAE, VRBIS ROMAE PONTIFICI MAIORI QVINDECEMVIRO S. F. MVLTIS LEGATIONIBVS PRO AMPLISSIMI ORDINIS DESIDERIIS APVD DIVOS PRINCIPES FVNCTO, QVI PRIMVS IN SENATV SENTENTIAM ROGARI SOLITVS, AVCTORITATE, PRVDENTIA ATQVE ELOQVENTIA, PRO DIGNITATE TANTI ORDINIS MAGNITVDINEM LOCI EIVS IMPLEVERIT: AVRO ILLVSTREM STATVAM, QVAM A DOMINIS AVGVSTISQVE NOSTRIS SENATVS AMPLISSIMVS, DECRETIS FREQVENTIBVS IMPETRAVIT: IDEM TRIVMPHATORES PRINCIPES NOSTRI CONSTITVI, APPOSITA ORATIONE IVSSERVNT, QVAE MERITORVM EIVS ORDINEM AC SERIEM CONTINERET: QVORVM PERENNE IVDICIVM TANTO MVNERI HOC QVOQVE ADDIDIT, VT ALTERAM STATVAM PARI SPLENDORE ETIAM APVD CONSTANTINOPOLIM COLLOCARET.

Symmachus autem præfectus urbi fuit, sub ijs quibus dictum est, Impp. Consul uerò sub Maximo, cui Theodosius bellum faciebat. A

Symmetra, σύμμετρα, distantiam eandem habentia. Pr.Psych.
Argutam mutilet per dissona symmetra normam.

Symphonia, συμφωνία concentus, uocum æqualitas. Cantum sistrorũ symphoniam Prudentius nominat Sym.2. *Fluctibus Actiacis signum symphonia belli Aegypto dederat.* ——

SYMPHORIANVS Augustodunensis, Aureliano imperante, capite plectitur. Fort.

Synagoga, συναγωγή, conuentus populi, templa Iudæorum, quę nostri Ecclesias uocant. Sedul.4. designat hanc differentiam:
Discedat synagoga suo fuscata colore, Ecclesiam pulchro Christus sibi iunxit amore.
Arat.1. *Perfidiæ coluber, synagogæ sibilat antro.* Igitur propter doctrinæ Iudaicæ falsitatem, nomen bonum esse cœpit in infamibus.

Synodus, σύνοδος, congregatio, in qua multi conueniunt ad discernendas & dijudicandas graues controuersias. Prosp. contra Ing.
Non premeris synodo, nec te pœnæ metus urget. Idem mox uertit concilium: & circumloquitur, mundi manum.

Syrma, σύρμα, uestis barbarica, quæ per terram trahebatur, à Græcis etiam πέπλον, palla muliebris. Pr.Psych. *Vt tener incessus uestigia syrmate uerrat.*

Syrtes sunt loca harenosa, & ideo solitaria. Pr.Cath.
Casto fruentem syrtium silentio.

T

Tabifluus, tabo fluens, corruptioni obnoxius. Pr.Apoth. B
Hospitium qui nescit adire caducum Cratis tabifluæ. ——

Tablis, pro tabulis. Drep.Epist.1. *Gestantemq; sacris iura superna tablis.*
Ita Prud. lamnis, pro laminis.

Taliter, tali modo. Alc.1. *Taliter æterno coniungens fœdere.*

Tantùm immanis, pro tam immanis: id est, tam magna & copiosa. Sed.3.
Tantumq; immanis apertos Impleuit captura sinus.

Tauricornis tonans, ταυρόκερως, ταυρομέτωπος, id est, Iupiter qui tauri specie illusit Europæ. Prud.

Tenta uiscera, id est, crapula & luxu distenta. Idem Cath.
Neu piger immodicis dapibus Viscera tenta grauet stomachus.

Teporare, tepidum facere. Dracont.
Nec flammas restinguit aqua, glaciem'ue teporat Flammeus ignis.

Terentina sacra, ad aram Ditis & Proserpinæ subterraneã fiebant Romæ, ad Tiberim in campo Martio, qui locus Terentum dicebatur. Effodiebantur ad ea scrobes sub terra pedum uiginti. Pr.Steph.
Sacerdos nempe sub terram scrobe Acta in profundum consecrandus mergitur.
Immolabatur autem bos furua, quem quidem ritum ita diligenter describit Prudentius in Romano, ut non alia apud ullum auctorem extet eius sacrificij descriptio expressior. Sacra durabant noctibus tribus, quibus ludi etiã nocturni adhibebantur, & trib. in anno eadem sacra renouabantur uicibus.

Terminus fuit stipes, seu (ut Tibullus canit) *fixus in agris, Qui regeret certis finibus arua, lapis.* Hic coronabatur sertis, & amiciebatur fasciolis:

A ſciolis:quia talem deuoraſſe Saturnus perhibebatur,nomine *βαίτυλον*.
Pr.Sym.2. ——*Lapis illic* *Si ſtetit,antiquus quem cingere ſueuerat error*
Faſciolis,uel gallinæ pulmone rogare. Halicarnaſſeus ait, Termino Numæ temporibus nulla re animata fieri ſolitum. hîc poeta noſter pulmonem gallinæ ponit,Horatius agnam,Ouidius porcam.

Terrigena,id eſt homo. Sedul.2.*Primiq́; ſepulchrum*
Terrigenæ,cæca ſorberent fauce nepotes.

Terrulentè,in morem terræ. Pr.Steph.*Rem ſpiritalem terrulentè quærere.*

Terrulentus,pro terreus. Pr.Ham:*Hic terrulentis,ille uiuis fungitur.*

TERTVLLIANVS patria Carthaginenſis fuit, patre centurione proconſulari natus.cuius lectione ita delectatus eſt Cyprianus,ut ſuum magiſtrum nominaret:neque ullum prætermitteret diem,quin eum à librario poſceret,teſte Hieronymo.Theologorum apud Latinos habitus princeps: cuius quot penè ſunt uerba,tot ſententiæ ſunt:quot ſenſus, tot uictoriæ,ut inquit abbas Lirinẽſis.& addit:Sciunt hoc Marciones,Apelles,Praxeæ,Hermogenes,Iudæi,Gentiles, Gnoſtici: quorũ ille blaſphemias uoluminibus, quaſi fulminibus euertit. Scripſit carmine contra Marcionẽ libros quinque,quos ipſe non euulgauit, ſed ſibi ſubreptos conqueritur, & deſcriptos mendoſiſsimè teſtatur. De quibus ſimiliter dicere poſſumus, quot penè uerba,tot fuiſſe menda:quot uerſus,tot maculas. Quamuis autẽ plurimos errores ſuſtulimus è ueſtigijs antiquæ ſcriptionis: tamen lector in reliquijs uidebit, quantum adhuc ſuperſit, quod emendatione egeat. Digna autem ſunt illa ipſa fragmenta cùm lectione, tum conſeruatione. Cùm autem hos
B libros,quaſi exercitationis gratia fuiſſet inchoatus,nec furto ablatos potuiſſet corrigere & perficere:poſtea aliud genus ſcripti inſtituit, & deliria Marcionis rurſus libris quinq; conſcriptis grauiſsimè refutauit, qui ſunt cũ multis eius operibus adhuc in precioſis theſauris Eccleſiæ. Vixit imperante Septimio Seuero,circa annum Chriſti CCX.

TERTVLLIANI opus imperfectum res declarat.nam impetum ſuũ ſecutus,donec emendationis tempus daretur,multa contra præcepta fecit: quorum aliqua excuſationem temporis habent, de quibus dictum certis locis eſt:aliqua poſſunt excuſari Grammaticorum figuris,in quibus ſuo quæque loco annotandis,officio non defuimus: aliqua (ut opinor) feſtinationi auctoris tribuẽda ſunt, qui cogitauerit opus ſuum quaſi delineatum,ſub incudem (ut dicitur) reuocare:qualia ſunt,quòd cæſuram licenter facit cõmunem,item quòd ablatiuum primæ declinationis corripit,item quòd colliſionibus non uſitatis indulget.quæ quidem exagitanda non ſunt, ſed excuſanda ijs quibus dixi modis. Imitandi autem gratia non proponuntur, ſed cognoſcendi,propter pietatem quæ in iſto uiro ſingularis & grauis fuit: & propter ſtudium, quod in res ſacras ad doctrinam uniuerſæ poſteritatis collocauit.Libros iſtos,rogatu Ioannis Oporini, uiri de omnibus literis atque ſtudijs præclarè meriti,mihi Ioan.Heroldus, uir doctrina & ingenio ornatiſsimus, communicauit.

Teſtamen,pro teſtimonio. Tert.4.
Scilicet hoc teſtamen erat,uirtutis imago.

Teſtarum fragmenta nudis & laceratis ſanctorum corporibus ſubſterne-

 bantur,

bantur, ut ne post cruciatum quidem detur quies. Pr.Steph. Idem uocat A
interdum testarum stramenta, & testea fragmina.

Tetratcha, uel tetrarches, τετράρχης, qui cõsors tenet cum alijs imperium, quale fuit triumuiratus Romæ. Pr.Cath. *Mox præsul ac tetrarches*
Regnum per omne iussus Sociam tenere uirgam: de Iosepho.

Thalli, θαλλοί, arborum ramuli uirentes, ut sunt lauri atq; oleæ. Alc.3.
Viuida quinetiam miscebant cynnama thalli.

THECLA, diui Pauli discipula protomartyr, ut inquit Euagrius, in Seleucia ciuitate Isauriæ ignem, bestias, serpentes, aliosque cruciatus uicit, & tranquillè tandem obijt. Templum ei & amplitudine & ornatu insigne extruxit Seleuciæ Zeno imperator. Fort. pluribus locis eius meminit: & D. Cyprianus in suis precibus, quas die martyrij effudit.

Thema, τὸ θέμα, quod ponitur, propositum uel propositio, prima producta præter naturam. Arat.2. *Sic themate iuncto*
Hi magis alternis soluerunt uocibus ora.

THEODOSIVS Imperator laudatur à Prudentio, quòd mactationẽ pecorũ in sacris gentilibus sustulerit: Honorius ab eodem rogatur, ut theatricam gladiatorum lanienam interdicat. In fine Sym.2.

Thesaurus, θησαυρός, possessio æstimanda & recondita. Tert.1.
Et uelut in somnis thesauri munere diues Exultat. ——

Thesidæ, Athenienses, κατ' ἀντωνομασίαν pro Græcis: hoc est, hæreticis omnibus. Sedul.1. *Quid Labyrinthæo Thesidæ erratis in antro?*

Thessali infames fuerunt, tanquam uenefici & incantatores. Pr.Steph.
Quousq; tandem summus hic nobis magus Illudit, inquit, Thessalorum carmine? B
Idem Apoth. —*Nil Thessala prosunt Carmina.*—— Thessalis pro uenefica, apud Ouid. in Ibin.

Tholus, θόλος, locus templi, in quo suspendebantur donaria. Paulin. Pan.
Fissa resurgentes ruperunt saxa sepulti, Et nouus in sacra floruit urbe tholus.

Tiara, τιάρα, uox Persica, insigne capitis regij. pileum esse dicunt forma sphæræ dimidiatæ: qualia nunc Venetorum sunt. Pr.Apoth.
Ipse per Assyrias metuit uapor ire tiaras.

Tiberina palus, extra portam Ostiensem fuit. Idem Steph.
Scit Tiberina palus, quæ flumine lambitur propinquo.

Tibia, notum rusticæ musicæ instrumentum. Idem Apoth.
Adde & distinctum quem musica tibia flatum
Concipit.—— Eâdem usi sunt in funeribus hominum plebeiorum, ut tuba in nobilium.

Tibicen, qui tibia canit. Sedul.3. *Funereosq; modos cantu lachrimante ferebat*
Tibicen.—— τῶν αὐλητῶν solus Matthæus meminit in funere Iairi archisynagogi filiæ.

Tigris fluuius, è quatuor primis unus, qui è paradiso fluxerunt: nascitur in montibus Armeniæ, ut Iustinus: populorum Vxiorum, ut Curtius: sub terras mergitur alueo lacus Sosingitis, ut Marcellinus: in regione uerò Sophonę rursus emergit, ut idem. Diligenter eum describit Victor lib.1. Nomẽ ei à celeritate inditum: nam Persæ sagittam nominãt Tigrim. nec sanè alius ad orientis plagam tam uiolentus inuehitur: ut Curtius ait lib.4.

Tirynthius,

A Tirynthius, Hercules ἀντωνομασία, à patria, quia in Tirynthio urbe Peloponnesi educatus est. Pr.Steph.

Titulare, est uelut quodam insigni ornare. Tert.6.

Et uermis roseas titulabit floribus auras.

TITVS Imperator, Hierosolymam cum templo cremauit. Vrbem cùm incensam uideret, exclamauit: se auctorem talis cladis & euersionis non esse, sed iram Dei illam urbem atq; gentem euertere. Pr.Apoth.

Quid mereare, Titus docuit.— Arcus Titi de capta urbe erectus in foro Romano est, contiguus ecclesiæ quæ Mariæ nouæ cognominatur: monumētum omnibus hominibus in hunc diem de ira Dei loquens & testificans. De uictoria Titi, eiusmodi inuenta inscriptio est:

IMP. TITO CAESARI DIVI VESPASIANI F. PRINCIPI SVO S. P. Q. R.

QVI PRAECEPTIS PATRIS CONSILIISQVE ET AVSPICIIS GENTEM IVDAEORVM DOMVIT, ET VRBEM HIEROSOLYMAM OMNIBVS ANTE SE DVCIBVS, REGIBVS GENTIBVSQVE AVT FRVSTRA PETITAM, AVT OMNINO INTENTATAM, DELEVIT A SOLO.

In eodem arcu Iudæorum uinctorum insculptæ ad latera imagines sunt: intra arcum expressa arca fœderis, candelabrum, tabulæ legis, mensa cum panibus, & alia templi uasa religiosa.

Toreumata, τορεύματα, opera torno facta, politaq;. Pr.Psych.

B — *Vbi multo Fulcra mero, ueteriq; toreumata rore rigantur.*

Tortus tortore fortior, prouerbiali schemate de maximo animi robore, cùm uictori uictus insultat. Pr.Steph. *Gaudet, renidet, prouocat Tortore tortus acrior.*

Tradux, quod ab aliquo sui simili propagatur. Idem Apoth.

— *Ne traduce carnis Transfundi in sobolem credatur fons animarum.*

Transfugium, ipsum transfugæ facinus. Pr.Sym.2. *Creditur istis Numinibus, quæ transfugio meruēre sacrari?*

Transuena, pro aduena. Cypr.Sod.— *Illic de stirpe piorum Transuena Loth aderat.*—

Traxer, pro traxisset, συγκοπή. Alc.2.

Forsan & in similes ausus temeraria traxet.

Tribunal Prudentio dicitur suggestus, quem nunc Itali pergolam, alij uocant umbonem: illud tabulatum, unde conciones in templis ad plebem fiunt. ut Steph. *Fronte sub aduersa gradibus sublime tribunal Tollitur, antistes prædicat unde Deum.*

Eodem modo Suggestum in templo Cumano, unde oracula reddiderit Sibylla, tribunal uertit Fran. Picus apud Iustinum in Apologetico, imitatus fortè Prudentium.

Trieteris, τριετηρὶς, trium annorum spacium seu tempus. Paul.Aus. *Desore me patrijs tota trieteride terris.*

Tripictus, ter scriptus. Pr.Apoth. *Pilatus iubet ignorans, tu scriba tripictis Digere uersiculis.*— loquens de titulo crucis, linguis tribus perscripto.

Tristega

Tristega, τρίστεγα, trium camerarum ædificium. Septuaginta uertūt νοσσιάς: A
recentiores alij nidos, alij loculos, alij mansiunculas. Alc.4.
Tristegaq; hic facies, simul & cœnacula. — Mutauit autem genus fœmininum in neutrum: ut contrà alij neutrum in fœmininum, Pascha paschę, apud Iuuencum: Celeusma, apud Fortunatum.

Trotletes myrrha quid sit in hymno Auctoris incerti, non intelligo. Troglodyticam omnium primam, & à loco denominatā, Dioscorides testis est.

Tuba, instrumentum musicum, directum tempore Ouidij, curuum Prudentij. Apoth: *Aere cauo quidquid reboans tuba curua remugit.*

Tumba, τύμβος, bustum seu sepulchrum. Idem Steph.
Sunt &, muta tamen, tacitas claudentia tumbas *Marmora.* ——

Tumulosus, tumulo assurgens, uel tumulis destinatus. Amœnus de agro sanguinis: *Venditus exequias recipit tumulosus humandas.*

TVRCIVS RVFFVS Asterius, in cōsulatu collega Flauij Præsidij, Anastasio imperante, fuit. De hoc inter cætera Cuspinianus sic scribit: Inter opuscula Sedulij legitur elegans carmen elegiacū, quod est à Turcio Ruffo Asterio V.C. exconsule ordinario atq; patricio scriptum. id sic incipit: *Cantemus socij Domino cantemus honorem.* Ita Cuspinianus. ab eodem Turcio editum, annotauit Aldus: ipsi Turcio inscriptū & missum, Panuinius. Illud autem carmen Sedulio tribuunt antiqui codices, & Beda, ut suprà dictum est. In manuscripto, quod ab Hartungo accepi commodato, legitur sub nomine Claudiani Mamerti.

Tutaculum, pro tutamine. Pr.Sym.2. — *Fida ut tutacula nudis Inualidisq; paret.* —— B

Tympanum, τύμπανον, instrumentum musicum, quod pulsatum fuit. Pr.Cath. *Concinebat uoce, corde, & tympano.*

Tyranni gemini uictor, Constantinus Magnus nominatur: quia deuicit Maxentium & Licinium prælijs memorabilibus, neq; sine miraculo. Pr.Sym.1. *Seu debellata duorum* *Colla tyrannorum media calcemus in urbe.* Ibid. *Cùm princeps gemini bis uictor cæde tyranni* *Pulchra triumphali respexit mœnia uultu.* Extat in hunc diem arcus triumphalis Constantini de Maxentio, sub radicibus Palatini, amphitheatrum uersus, cum inscriptione eiusmodi:

Supra arcum:

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO MAXIMO P. F.
AVGVSTO S. P. Q. R.
QVOD INSTINCTV DIVINITATIS, MENTIS MAGNITVDINE,
CVM EXERCITV SVO, TAM DE TYRANNO, QVAM DE OMNI
EIVS FACTIONE, VNO TEMPORE, IVSTIS REMPVBLICAM VLTVS EST ARMIS, ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DICAVIT.

Intra arcum:

LIBERATORI VRBIS,
FVNDATORI QVIETIS.

In alia quadam inscriptione, AMPLIFICATOREM VRBIS eundem Constantinum appellatum legimus. Peperit autem hanc de tyranno uictoriā, anno à nato Christo CCCXIII. ut auctor incertus Panegyrici, VIII. Cal. Octobris.

V Litera

V

A V Litera anceps apud Tertullianum: nam in fine sæpius corripitur, ut lib.1. *Spiritu deq; Dei præsaga uoce loquentum.* Item 2:

Donauit, pignusq; suo de spiritu fudit. Item 4. *Nulla illum regio, nullus locus ambitu claudit.*

Vale uale, affectuosa discedentum salutatio. Pr.Steph.

– Tantùm osculum Impreßit unum: Vale uale dulcißime.

Repetitio eiusmodi alijs quoq; auctoribus bonis usitata, ut Terentio: Tace, tace obsecro. Item: Abi, abi hinc insana. Item: Sine, sine uacuum tempus ne quod dem mihi. Omnes autem loci isti fuerunt in excusis longo tempore deprauati.

VALENTINVS hæreticus, ausus est (inquit Tertullianus) duos deos concipere, Bythum & Sigen: & eum usq; ad triginta αἰώνων fœtus, tanquam Troianæ scrofæ examen effudit: de quo prolixè etiam Epiphanius. Tert.1. *Nanq; Valentino Deus est insanus, & æuo*

Triginta tribuit cœlos, patremq; Profundum

Bis docuit tingi transducto corpore flamma.

VALERIANVS episcopus, cui inscribit Prudentius Hymnum de diuo Hippolyto.

VALERIANVS imperator in Rhetia creatus à militibus, anno à nato Christo CCLV. cum collega suo Gallieno mala Christianis plurima intulit, & diuum Cyprianum interfecit: ipse anno imperij quarto à Sapore Persa captus, pœnas tyrannidis luit, & in fœda seruitute uitam miserè traduxit.

VALERII, Cæsaraugustani martyres. Pr.Steph.hymno 4.

B Valetudo, antepenultima correpta: nam & uale in compositione corripitur. Alc. ad Sor. *Qualia diuitiæ, ualetudo corporis, ipsum Robur.* ——

Nonnulli statuunt differentiam, quòd syllaba breui sit scribendum, ualitudo: sed ea nimis puerilis est.

VASCONES, Hispaniæ populi, de quibus Prudentius Steph.

Nos Vasco Iberus diuidit Binis remotos Alpibus, Trans Cottianorum iuga, Trans & Pyrenas ninguidos.

Vanùm gemens, id est frustra. Alc.3. *Ille gemens uanùm repetita uoce precatur.* Ita uanùm metuens, apud Tibullum.

Vaticanus mons, Transtiberinus. Pr.Steph.

Transtiberina prius soluit sacra peruigil sacerdos. In montis summitate fons ebulliens facit riuum: qui riuus currens è latere templi diui Petri, sub terra stagnat, ibi in crypta pendent corpora sanctorum. Hæc in manuscripti margine annotata erant. De fonte, eodem in loco facit mentionem Prudentius.

Vber, pro ubertate & copiosa efficacia. Alc.1. *— Sic ubere uerbi Frondescunt syluæ.* ——

Vbertare, uberem facere. Drep. de Cereo paschali:

Vbertat stuppas, feruet discordia concors.

Vegetamen, uegetatio. Pr.Ham. de effectis in sole:

Sunt tria nempe simul, lux & calor & uegetamen. Ibid.

Omnia luxus habet nostræ uegetamina uitæ.

VENANTIVS Honorius Clementianus Fortunatus, in rhetorica metricaq; arte famosus habebatur. ab Hesperia in Gallias transiens, Pictauis

T episcopus

episcopus ordinatur. Hic multorum uitam passiones'ue sanctorum partim A
prosa, partim metro composuit: ad amicos quoq; singula Disticha elegans orator conscripsit. Regi Sigeberto elegiacum misit carmen, congratulans ei in nuptijs Brunichildis: quem librũ legi, atq; in eo facundiã uiri dulcemq; affabilitatem admiratus sum. Hæc Annonius monachus, de rebus gestis Francorum lib. 3. cap. 13. Vide, Fortunatus.

Venenum Sidonium, pro tinctura Tyria, qua lanæ luxus gratia fucantur, & inficiuntur. Help. de Christo: *Fulgida Sidonij quam polluit unda ueneni.* Vict. ad Salm. — *Quid agunt in corpore casto*
Cerussa & minium, centumq; uenena colorum! Tinctura autem uenenum morum fit, propter sumptum & luxuriam: ut falsa doctrina, uenenum fidei. Sed. 1. *Quos lethale malum, quos uanis dedita curis Attica Cecropij sepit doctrina ueneni.*

Veneror, uoce passiua. Vict. lib. 3. —— *Suorum*
Attamen officijs uenerari & munere gaudet.

Veniabile, uenia dignum. Pr. Ham.
Spem capio, fore quidquid ago ueniabile apud te.

Ventilare, excutere. Ibid. *Mens illecebro uentilatur ebrio.*

Ventilator, uentosus, popularis seditionis auctor. Idem Steph.
Tu uentilator urbis, & uulgi leuis Procella.——

VERANIA crypta, Romæ è quatuor celeberrimis fuit: ea intelligitur à Prudentio, cùm canit: *Haud procul extremo culta ad pomœria uallo*
Mersa latebrosis crypta patet foueis. cuius ibidem prolixa descriptio, in martyre Hippolyto. Vide, Cryptæ.

Verba quædam admittunt accusatiuum, τῷ ἀρχαϊσμῷ. Dicimus usitatè, uestior lumine: sed Tertull. — *Nunc inuiolabile & ingens* B
Vestitus lumen. — Item, Vescor cibo: sed Cypr.
Et dulces, multo rorantes nectare, frondes Vescuntur. ——
Africanum autem aliquid in his scriptoribus agnoscas.

Verbisator, Dei patris epitheton, qui ab æterno suum filium genuit. Pr. Apoth. *Nam lucis genitor, uerbisator, auctor & ignis.* Idem significat uerbigena: ut Cath. —— *Lucisator Omniparens, pie uerbigena.* His nominibus interdum abutitur, de ipso filio Dei, qui non est uerbo editus, sed ipsum uerbum editum. Ita alibi: *Ex ore quamlibet patris Sis ortus, & uerbo editus.*

Verborum sator, σπερμολόγος, loquacitate molestus. Arat. 2.
— *Quibus inquit ab oris Verborum uenit iste sator?* —

Verò coniunctio, ultima breui. Tert. 1. *Credite uerò patri uero.* —
Cypr. de Ligno uitæ: *Multi uerò bono portantes pectore totis Accipiunt animis.* —

Versipellis, astutus, simulandi peritus. Pr. Cath.
Plasma primum perculisse uersipellis astutia. A' uertendis pellibus dictus, quòd homines crediti sunt in lupos mutari, ut apud Neurios & Arcades: neq; id opinionem tantùm esse, ut ait Plinius, sed ita fieri, Prussicæ & Liuonicæ historiæ testantur. Legitur etiam in Chronicis Turingorum, id aliquoties factũ in illo populo.

Versus poetarum turpium non discendi, de qua re præclarè in præfatione Plautina uir doctissimus Camerarius: Puerili (inquit) ætati in primis hoc impendet, morum sanctitatis & innocentiæ atq; pudoris. Quem si sim-
pliciter

A pliciter, & quasi ex professo lædunt poemata, multo erat satius penitùs illa aboleri, & ut περίεργα βιβλία concremari, quàm omnino inspici, nedum proponi studijs puerilibus. Atq; fuerunt quædã semper, & nunc sunt talia, quæ exterminanda de Scholis existimamus. Nam quod ille ait, defendens lasciuiam carminum suorum, *Vita uerecunda est, Musa iocosa mea:*

& alter pronunciare audet, tum demùm salem & lepôrem habere uersus,

Si sint molliculi, & parum pudici:

horum igitur uterq; planè desipit, neq; assensionẽ inuenire à nobis debet. His igitur nequaquam assentiemur, commendatoribus obscœnitatis: multo autem minus illi scurræ, qui obscœnè loquentes ait Romana simplicitate loqui. Et talia scripta prorsus excludemus è Scholis puerilibus, & ab illis tanquam à peste bonæ mentis, abducemus oculos, aures, animos teneros. Atq; si qua scripta tota sunt huiusmodi, tota exigantur ac reijciantur: sin minus, & in illis est alicubi aliquid quasi purulentum, & γαγγραινῶδες, illud reciditur: ut reliqua, depulso ueneno, tutò attingi posint. Præstaret enim uel ineruditissimum esse aliquem, quàm per eruditionẽ imbui spurcicia & impuritate: uel etiam impietate, scelere, furore.

Vertere pellem, est uertere se in aliam faciem. Pr. Sym. 1.

— Vt illum Vertere cùm uellet pellem, faciemq;, putarent
Esse bouem, prædari aquilam, concumbere cygnum.

loquitur autem de Ioue, quem Ceteus Ægyptiorum, Proteus Græcorum, Vertumnus Italorum secuti sunt.

Vespertinus populus, mirè dictum à Prudentio, pro eo qui est extremis

B uicturus temporibus: à uespera ipsius mundi. Pr. Psych.

— Sero felicior æuo Vespertinus edit populus de corpore Christi.

Sumpta sermonis forma de uerbis Cleopæ, & eius socij Lucæ, ut aliqui uolunt: uel Mahonis, ut alij: qui Christo inquiunt, μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστίν.

Vians, pro uiatore seu nuncio. Pr. Ham. *— Spoliare uiantem Fortè latro aggressus. —* & Cath. *Præbent rupta locum stagna uiantibus.*

Viare, ire. Iuuenc. 1. *Dominum mox progrediere uiando.* Pr. Sym. 2.

— Iter esse uiandi Multifidum, uariumq;. —

Vitiabilis, uitio corruptus. Pr. Ham. *Lapsus herile malũ iam tum uitiabilis hausit.*

VICTOR, Massiliensis martyr, sub Maximiniano lapide molari conteritur, reliquiæ in pelagus proijciuntur. Fort. de Gaudijs uitæ æternæ:
Massilia Victor martyr ab urbe uenit.

VICTOR, Massiliensis Rhetor, libros (ut ait Ado) in Genesim, ad filium suum Ætherium commentatur, in diuinis Scripturis non plenè exercitatus. Vixit autem Cl. Marius Victor circa annũ à nato Christo CCCCLX. post barbarorum in Italiam irruptionem sæuissimam, inclinante Theodosij iunioris & Valentiniani imperio. Ipse ad Salmonem, nominat Sarmatas, Vandalos, Alanos, qui uastitatem Italiæ intulerint. Post eandem calamitatem nihilo factos mores hominum meliores, grauiter conqueritur. Secutam autem testatur maiorem licentiam, superbiam, luxum, depositam sacrorum librorum lectionem: & pro ijs fuisse in manibus Virgilium, Ouidium, Terentium, Horatium, reparata denique fuisse cum splendore

T 2 ædificia,

ædificia, quæ cremata sint: sed non emendatos mores, propter quos irā Dei tantam suo seculo sustinuerint. Editus est primùm Lugduni, è bibliotheca insulæ Barbarensis, quæ in medio Arari non procul à Lugduno est, à Ioanne Gagneio: deinde Parisijs, è bibliotheca Turonensi: sed ita inter se dissentiunt exemplaria, ut uix unius esse auctoris deprehendas. Libros quatuor (inquit Gennadius) edidit, Christiano quidem & pio sensu: sed ut homo seculari literatura occupatus, & nullius magisterio in diuinis Scripturis exercitatus, lenioris ponderis sentētias figurauit. Num autem rectè iudicent Gennadius & Ado, Victori quidem doctrina & pietate minimè similes, iudicandum pio & perito lectori relinquo. A

VICTORIA dea habita, quæ ita diligenter describitur à Prudentio, ut qualis in marmoribus aut picturis fuerit, non sit quærendum. Sym. 2.

—— Aurea quamuis Marmoreo in templo rutilas uictoria pennas

Explicet. —— Et: *— Non pexo crine uirago,*

Nec nudo suspensa pede, strophioq; recincta,

Nec tumidas fluitante sinu uestita papillas.

Pexas comas non habuit, quia galeata: nec pedes nudos, quia calceata, nec pectora ostendit, quia thorace aut clypeo tecta: nec laxam pallam aut peplū traxit, quia uarijs armis circumsepta. Ita autem Victoria stans aut sedens cernitur, uiraginis effigie, in marmoribus & numismatis. Victoria autem quæ uolās inducitur, aut describitur in triumphis, nuda est, aureola est, alata est, omni ornatu caret: sola simplicitate & ætate tenerrima conspicua, & quasi pusiola, ut uerbo Prudentiano utar. Huius deæ tanquam primariæ causam agit Symmachus contra Prudentium.

VICTORINVS Rhetor, qui in Africa natus, & Romæ circa annum CCCL. docuit sub Constantio, multa erudita uolumina scripsit: alius est à Victore, de quo iam diximus. Circumfertur inter eius opera, carmen de Septem fratribus Macabæis, quos Antiochus Epiphanes Asię & Syriæ rex crudelissimè interfecit: quod carmen aliquoties editum cum quibusdam eius fragmētis, semper excusum est deprauatius. Circumferūtur eiusdem Hymni ametri & anarythmi. Victorinus (ait Ado) in extrema senectute, Christi se fidei tradidit. Scripsit libros contra Arrium ualde obscuros, qui ab eruditis tantùm intelliguntur, ut inquit Hieronymus. B

VICTORINVS episcopus Pictauiensis, ante Lactantium & Iuuencū uixit, ut ex D. Hieronymo manifestum est. Eius carmē de Iesu Christo, Deo & homine, antea editum non fuit: quod ex codice antiquissimo, cuius nobis ab Oporino nostro facta copia, descripsimus.

Vietus, ætate consumptus & flaccidus. Pr. Sym. 2.

Præcipitet Scythica iuuenis pietate uietum Votiuo de ponte patrem.—

Dicitur ab eodem de fœminis effœtis. ut de Sara Abrahami,

Et iam uieta Sara, in aluo fertilis Munus iuuentæ, mater exanguis stupet.

ut de Elizabetha Zachariæ, *Oblita lactis iam uieto in corpore*

Matris tetendit serus infans uiscera.

Videns, pro propheta, phrasi Ebraica. Paulin. Pan.

Qualem & Iudæi non perspexere uidentes.

VINCENTIVS, Cæsaraugustanus martyr, stirpe nobilis, incredibiliter

A ter plurimis & nouis tormentis excruciatur à Daciano prætore, Diocletiani temporibus.

Vinculatus, in uincula traditus, seu coniectus, captiuus. Paulin. Cyth.
Si uitia carnis strinxeris Christi metu, Quasi uinculatis præerit.

Viperæ uentrem à fœtu corrodi, ut exitum in lucem habeat, scribit prolixè Prudentius Ham. Eadem antiquorum philosophorum opinio fuit: rem aliter se habere, medici & agyrtæ recentiores asseuerant.

Virginal, locus in quo uirgines uersantur, ὁ παρθενών. Pr. Steph.
Duplex corona est præstita martyri Intactum ab omni crimine uirginal.

Virginalis, pro uirgineo. Pr. Cath. *Quem partus alui uirginalis protulit.* Fortun. hym. *Atq; uentre uirginali caro factus prodijt.*

Virginitatis laudem scribit Alcimus, ad sororem Fuscinam: in qua extollenda nimij etiam sunt Chrysostomus & Hieronymus. Testatur idem Alcimus, protrusam esse in laqueos & ergastula à matre filiam. ita enim canit:
— Quis te protruderet istos Artibus in laqueos ac sancta ergastula, multis Voluebat curis. — Multa deinceps de incommodis coniugij addit. Christus apud Matthæum discipulis dubitantibus, num expediat cõtrahere matrimonium, respondet: Non omnes capaces sunt, sed ij quibus datum est. & D. Paulus scribit: De uirginibus præceptum Domini non habeo, sed consilium do. Nemo igitur cogi ad tale uotum debet, cui non datum est: nemo protrudi, cui non placet. Verba autem concilij Gangrensis Paphlagoniæ contra Alcimum hæc sunt: Si quis ex his qui uirginitatem propter Dominũ seruant, extollitur aduersus coniugatos, anathema sit. Gregorius ponti-
B fex supra Genesim scribit ita: Virginitas altus mons est. sed qui uidet se non posse ascendere, maneat in Segor, id est in legitimo matrimonio: quia melius est bono mediocri uti, quàm in abrupta libidinum præcipitari. Augustinus in Psal. 29. Melius est humile coniugium, quàm superba uirginitas. Auctores autem coactæ & impuræ uirginitatis ad Timotheum Paulus nominat πνεύματα πλάνα: & eorum decreta, διδασκαλίας δαιμονίων. Addit præterea ipsos esse ἀποστάτας, ὑποκριτὰς, ψευδολόγους, & sua sibi experientia aliter conscios. Castitatis autem gradus duos esse, rectissimè ait Chrysostomus: Primus est, incorrupta uirginitas: alter, fidele matrimonium. In eandem sententiã ad Macedoniũ Sedulius: Proximã uirginitati continet palmã, in coniugij fœdere permanẽs pudica. Sed hæc alio loco disputantur opportunius.

Virgo genitrix, uel mater, passim apud poetas Christianos, pro Maria Christi parente: de qua hoc eruditiss. distichon Romæ legitur in templo quodam: *Partus & integritas discordes tempore longo,*
Virginis in gremio fœdera pacis habent. Genita est patre Ioachimo, matre Anna. citat autem de tribus Annæ huius maritis hos uersus Siffridus presbyter:

Ex Ioachim, Cleopha, Salome, tres Anna Marias
Quas habuit, iunxit Ioseph, Alphæo, Zebedæo:
Vnius illa parens, hæc quatuor, ista duorum.
Prima parit Christum: Iacobumq; secunda minorem,
Et Ioseph iustum, simul & cum Simone Iudam:
Tertia maiorem Iacobum tulit, atq; Iohannem. Hanc tamen opinionem friuolam.

uolam & erroneam impugnat atque refutat Iod. Clichthoueus libro edito, ad Fr. Molinum: in quo etiam barbarum quoddam carmen in Ecclesijs cani solitum discutit, & decem in eo mendacia manifesta arguit: neq; pauciora in his sex uersibus, si eos uidisset, potuisset arguere. A

Viscereus, de uisceribus ortus. Pr. Ham.
Viscerea sed sede manens, speculatur acutis Omnia luminibus.—

VITALIS Mediolanensis cruciatur Rauennæ sub Nerone, cuius ibi templum adhuc magnificétissimum: & in eodem fons, in quem cum duobus filijs Geruasio & Protasio proiectus est. Fort. lib. 8. Idem lib. 1.
Vitalis domus ista placet, qui uiuus harenis Defossus, meruit perdere mortis iter.

Viteus, uitibus ferax. Ibid. *Sepibus & densis uallentur uitea rura.*

Viticula, uitis parua. Tert. 2. *Viticulæ in gracili latet ingens corpore botrus.*

Viuiscere, uitam adipisci, uita frui. Alc. 1.
Nec minus in pelago uiuiscunt grandia cete.

Vligo, terræ perpetuus humor, uel terra madefacta humore nimio. Pr. Apoth. *Luteum medicamen operta Nox habuit, tenebris obducta uligo remouit.*

Vlua, palustris iuncus, uel lutum limosum. Ibid. *— Qui fictilis uluæ Perflauit uenam madidam. —* de Adamo ex limo condito.

Vlulamen, ululatus. Idem Cath. *Quid turba superstes, ineptæ Plangens ululamina misces?*

Vmbrare, tegere. Idem Apoth. *—— Vitulasq; recinctæ Fronte coronatas, umbrabat torta cupressus.*

Vnctus in quarta declinatione, pro unctione. Sedul. 4.
Non tuba, non unctus, non iam tua uictima grata est. B

Vncus, fuscina ferrea, qua impacta corpus distraheretur. Pr. Steph.
— Iam tortor ab unco Desine. —— Et, *Hæc fatur, & stridentibus Laniatur uncis denuò.* Vncus simplex fuit, unius scilicet stili aut dentis.

Vndatim, more undarum, densè, effusè, ubertim. Pr. Steph.
— Nimbus undatim nigro Præceps, aquarum flumine ignes obruit.

Vnguen, quæuis pinguedo: accipitur pro unguento. Idem Cath.
Tinctum pacifico chrismatis unguine. Idem Apoth. *— Vnguine amaro — Contristare comas desuescas.*

Vngula, ferramentum mucronatum, quo sulcatim corpora laniabantur: unde ungulas bisulcas nominat Prudentius: & ictus ungulæ, hiulcos: & uulnera ungulæ, lacunas. In Romano: *Scindunt utrunq; milites teterrimi*
Mucrone hiulco pensilis latus uiri,
Sulcant per artus longa tractim uulnera,
Obliqua rectis, recta transuersis secant. Idem:
Costas bisulcis exsecandas ungulis. Idem:
Vngula fixa cauis costarum cratibus altos Pandere secessus. —

Nebrissensis ex Hymnographo hoc affert exemplum:
His cessit lacerans fortiter ungula, Nec carpsit penetralia. Quis autem ille Hymnographus sit, mihi est obscurum. *Vngulam nonnulli nominant ferreum pectinem.*

Vnicuba, μονόλεκτρος, una coniuge contentus. Auct. inc.
— Felix Apra, cui licuit terraq; poloq; Coniugis unicubæ iuge tenere bonum.

Vnigena, unigenitus. Vict. Præf. *Vnigenæ redimis profuso sanguine nati.*

Vnum,

A Vnum, perfectum & absolutum, τὸ ἕν, uox est philosophica. Prosp. Epig. 2.
Nanq; quod artificis summi fecit manus, unum est.

Vocabula quædam à Græcis in usum Latini carminis à poetis Christianis sumpta, mutant quantitatem. Vel cùm longæ uocales corripiuntur κατὰ συστολήν: ut η in Latinum e breue, ἐκκλησία, ἔρημος, ἠθική, ψαλτήριον, ecclesia, eremus, ethica, psalteriũ. uel in i breue: ut παράκλητος, ἐνέργημα, κατηχούμενος, paraclitus, energima, catechumenus. uel cùm breues uocales producuntur: ut ἰδέα, μακεδών, θέμα, idea, Macedo, thema. Vel cùm è diphthongo fit μονόφθογγος, ut uult Corinthus, κατ' ἐξαίρεσιν: ut αἵρεσις, αἴνιγμα, αἱμοῤῥοΐς, σφαῖρα, Hæresis, ænigma, hæmorrhois, sphæra. Item ὀρείχαλκον, ἐλογίον, σαπφείρινος, Orichalcum, elogium, sapphirinus: quæ corripiunt τὴν αι καὶ ει, apud Prudentiũ & alios. De singulis his exempla suis locis annotata sunt.

Volucrum, pro uolucrium. Alc. 3. ut mensum, pro mensium suprà, idq; carminis gratiâ factum.

Volumina sacra sunt, quæ ueteri & nouo Testamento continentur: quorum auctores ad Fuscinam sororem breuiter recenset Alcimus.

VRBANVS, Cæsaraugustanus martyr. Pr. Steph. Hymno 4.

Vrbicremus, urbes cremans. Pr. Ham. — *Omnia secum*
Pignora cara domus properabat, sede relicta,
Nubibus urbicremis subducere. —

Vrbicus, urbanus. Pr. Steph. *Tuosq; alumnos urbicos*
Lactante complexos sinu.

Vrbs æterna, Roma, κατ' ἐξοχήν. Pr. Sym. 2.

B — *Quodcunq; sacrorum est*
Exulat, AETERNAMQ; inimicum uênit in urbem.

Vrbs togata, pro eadem, κατὰ τὸ ἔχον. Idem Steph.
Vrbi colendas quas dedit togatæ.

Vstor, qui pyram struit. Ibid. *Immanem pyram*
Texebat ustor fumidus pinu arida.

Vstulare, leuiter adurere. Ibid. *Hercules Hydrina fuetus ustulare uulnera.*

Vultuosus, iracundus, ita ut uultu affectum prodat. Ibid.
Quòd uultuosus, quòd supinus, quòd rigens.

Vultus, imago seu effigies in moneta, εἰκών, κόμμα, das gepræge/der schlack.
Iuuenc. 4. *Cæsaris expressum promptum est ibi cernere uultum.*

X

XEromyrrha, uel ea quæ asseruatur, & non est recens: uel quæ facticia est, & non fluxit de cortice, quasi myrrha siccata. Sedul.
Xeromyrrham post sabbathum Quædam ferebant corpori.
Libyæ etiam pars quædam Xerolibya, inter Tripolim & Pentapolim cognominata, quam aridam uertit Catullus, desertam siti regionem interpretatur Virgilius.

Z

ZAbolus, ζάβολος, pro dæmone, ἀπὸ τοῦ ζαβάλλειν, τὸ ἐξαπατᾶν, quòd sit deceptor, & (ut ait Alcimus) incentor. Paulin. Cyth.
Quibus peremptis interibit zabolus, Inuisus æternum Deo.
Vtitur aliquoties diuus Cyprianus hoc uerbo.

Zelare est, sine riuali amare atq; complecti. Tert. 3.
Qui zelat populum summo pietatis amore. Fort. de Dracontio:
Zelante fido pectore, Iam uera dici non pudet.

Zelus, ζῆλος, differunt apud Latinos & Græcos τῇ διαθέσει. Zelus est animi inductio uehemens, cum libertate actionis confidentis. Pr. Ham.
Arsit enim scintilla odij de fomite zeli. Hoc in loco in malam partem accipitur, & similiter apud Sedul. Acrost. *Zelum draconis inuidi, Et os leonis pessimi, Calcauit unicus Dei.* Eundem zelum Prudentius loco iam adducto, animi stomachantis fermentum nominat.

Zizanium, ζιζάνιον, frumenti pernicies, nascens in agris uel nimia pluuia corruptis, & inde hispidis: uel uligine præpinguibus. Prosp. c. Ing.
Spinis fulta subit seges horrida zizaniorum. Fort. lib. 5.
De satione Dei zizania uulsit amara. Iuuencus 2. Zizanium uertit lolium:
Trux inimicus adit, loliumq; inspersit amarum.

ZOELLVS, Cordubensis martyr. Pr. Steph. Hymno 4.

ZOROASTRES, Indorum Bactrianorum rex, superstitionis magicæ inuentor fuisse perhibetur. Zoroastræi susurri, quasi prouerbialiter pro magicis incantationib. quæ uoce submissa pronũciari solent, Pr. Apoth.
Qui Zoroastræos turbasset fortè susurros.

FINIS.

STVDIOSI IVVENIS, PAVLI CHERLERI ELSTERburgensis, Carmen Iambicum, de GEORGIO FABRICIO Chemnicense.

ADESTE nobis inclytæ
Musæ, potentes gloriæ:
Terræq; sanctas patriæ
Sedes parum relinquite.
Canemus illum Iambicis
Vestrum Poetam uersibus,
Misena quem fouet suo
Hermundurorum nunc sinu.
Nam dignus ille maximè,
Quem nos sonemus carmine:
Et cuius almum debitis
Dicamus ortum laudibus.
Hunc terra Chemnicensium
Vatem tulit castissimum:
Cui Saxo, Cæsar maximus,
Vrbes dedit Lotharius.
Et cùm tenellum protulit
Lux prima terris, occidit
Austrina manè lucida
Chele, per atra nubila.
Ac ille, quando maximo
Diuo sacer Georgio
Fuit dies: & paruulus
Hinc dictus est Georgius.
Annus fuit millesimus,
Et ipse quingentesimus,
Bis octo iunge, ab edito
DEI & Mariæ filio.
Idem dies Georgium
Vatem SABINVM, candidum
Mundo tulit: cui dat suam
MELANCHTHON ipse filiam.
Fortaßis horum prosperis
Sidus bonum natalibus
Illuxit, & felicia
His præparauit tempora.
Vterq; nam GEORGIVS,
Vterq; uates nobilis
Cœpit uocari: maximis
Vterq; creuit laudibus.
Primumq; uixit patriæ
In urbe dilectißimæ,
Orbatus heu dulcißimo
Parente paruulus suo.
Matura namq; filijs
Mors quattuor tenellulis
Subduxit: huic GEORGIO,
IACOBO, ANDREAE, BLASIO.
Sed orba mater, optima
Matrona, casta, sedula,
Fide parentis postea
Est executa munera.
Omnes ad unum liberos
Bonæ indolis, carißimos
Misit uocantis sedula,
Ad docta ludi limina.
Cultos ubi condiscerent
Mores, agrestes ponerent:
Dum disciplinis, dum sacris
Gnaui uacarent literis.
Poßent ut olim debita
Præstare grati munera
Ciues, Rei uel publicæ,
Dei uel almæ Ecclesiæ.
Hos inter at GEORGIVS
Natu, Poeta, maximus,
Vbi recedit mollior
Aetas, uiget maturior.
Fauente Lipsenses Deo
Musas frequentat optimo:
Quam tunc, ubi reliquerant
PRAGAM, sedem capesserant.
ELISTER illic garrulus
Centum per arua flexibus
Errans, bibendas nunc aquas
Musis propinat Castalas.
Quas ipse sæpe Musicus
Noster bibit Georgius,
Dum propter undas blandulis
Duxit choros cum Gratijs.
Et consecutus est pius
Fauoris æternum decus
Trium sororum, circulus
Quas nectit unus unicus.
BORNERVS, illius loci
Olim professor inclyti,

V Est testis,

Est testis, ipsius piæ
Vitæ, atq; diligentiæ.
VVERTERVS *inde nobilis,*
Cultorq; tunc Apollinis
Fidelis, ipsius fidem
Agnouit, & modestiam.
Hinc, quando uellet Italas
Oras adire, & Gallicas,
Videret ut mortalium
Mores, & urbes gentium:
Nostrum sibi Georgium
Iunxit, fidelem cognitum:
Ipsumq; præstantißima
Notare iußit omnia.
DEVS *benigne, quos locos,*
Quas ciuitates, & lacus,
Quas insulas & flumina
Vidit Georgius uaga?
Antenoris sublimia
Aspexit urbis mœnia:
Pontem Liburni: & Vmbriæ
Flumen, Metaurum, nobile.
ROMAM *que uidit, Dardanam*
Dictam, prius Saturniam:
Rerum prius pulcherrimam,
Sed nunc ferè deterrimam.
Conspexit unde Tepulæ
Ductus, & hinc Feroniæ
Lucos: & urbem principem
Campaniæ, Neapolim.
Sublime Miseni iugum,
Fissumq; Susatorium:
Baiasq;, ductas à sato
Vlyßis acris, Baio.
Ebulliens uidit mare,
Montemq;, quondam fertile
Solum: uomens qui flammeis
Nunc spirat ignes rictibus.
Omitto multa, quæ uagam
Hinc inde per Oenotriam:
Et plura, paßim martia
Quæ uidit in Germania.
Tandem sed omne fortiter
Emensis his oris iter,
Quas diximus, dulcißimam
Reuersus est in patriam.
Et inde Musas Rhenides,
Nymphasq; fama nobiles
Læto uolens inuisere,
Deo fauente, pectore:
Succeßit urbis mœnibus
Trebotiæ sublimibus:
Vrbis, dedit cui nomina
Fortaßis argentum sua.
Quò tunc IOANNES STVRMIVS,
Qui nunc secundus Tullius,
Primùm nouenas uirgines
Deduxerat Parnasides.
Auditor eius sedulus
Noster fuit Georgius,
Pendens ab ore melleam
Fundentis eloquentiam.
Hunc intuens sæpißimè
Præceptor acri lumine:
Simul uidens industriam,
Magnamq; diligentiam,
Miratus est & candidos
Mores in ipso, & integros:
Vultusq; castos, è quibus
Pudor micabat aureus:
Clausoq; spem sub pectore
Cepit tacens, eum fore
Industrium, doctißimum,
Magniq; nominis uirum.
Nec spes fefellit credula:
Probauit illa cætera,
Marci eloquentis æmulo
Viuente nempe Sturmio.
At interim uita pius
Decedit ista RIVIVS:
Quem, propter ipsum nobilis,
Creauit urbs ATTHENDORIS.
Vir, cuius olim candida
Nouem puellæ pectora
Lauêre sacris patriæ
In fontibus Beotiæ.
Huius uocatus in locum
Noster Georgius, statim
Venit MISENAM: *& credita*
Scholæ capeßit munera.
Vbi per annos nunc decem
Et octo, ludum nobilem

Gubernat

Gubernat iste, cum tribus
Doctam iuuentam, ceteris.
Nuncq; inter hos Græcus bonus
Est MAGDEBVRGVS: optimus
Vel à uiro, Sorauia,
Vel quem dat urbs Pabergica.
Ac tunc quidem se prodere
Felice cœpit carmine,
Librisq; scriptis, plurimos
Quos edidit doctißimos.
Quibus uel ornat unicam
DEO dicatam Ecclesiam:
Huius ministros, uel Scholas
Gratas, fideles, sedulas:
Qua paruulus uia puer
Seruire poßit suauiter
DEO patri, per Filium
Quem nouit, atq; Spiritum:
Quo poßit inde munere
Mores pios addiscere:
Hæc ipse uates omnia,
Per sacra monstrat carmina.
Quo porrò natus tempore
Sit ex Maria uirgine
Natus Dei, quæq; inclyta
Sint eius incunabula:
Quis educatus sit modis,
Qua morte pro mortalibus
Mulctatus idem cesserit,
Chely sonante concinit.
His addit impari sacras
Scriptas metro uictorias:
Et bella, quæ cum millibus
Geßêre patres hostibus.
His addit Hymnos, & sacras
His addit Odas, & pias
Preces: quibusq; plurimas,
Versus, celebrat nuptias.
Et sicut olim Mæonum,
Et sicut Ascræum suum,
Apollo miratus suis
Est cum nouem pedissequis:
Dum cantat ille martium,
Lentumq; Vlyssem, & Ilium:
Dum mulcet hic, & dulcibus
Feras retardat cantibus:

Sic dum canit dulcißima
Noster Poeta carmina,
Vates stupescunt ceteri
Nostri melos Georgij.
Stupet SIBERVS candidus,
Vatesq; IOACHIMICVS,
Et CVRIENSIS, ac aquas
Cui fudit ILMVS Castalas.
Sed interim non negligit,
Concreditæ curam gerit
Pubis, Scholæq; plurima
Proponit utilißima.
Iam monstrat ipse Tabulis,
Vt Prisciani legibus
Noui queant Scholastici
Formata uerba proloqui.
Iam monstrat, ut purißimo
Purum queant ex Tullio
Formare sermonem, uiros
Et æmulari Romulos.
Iam, sicut Odas condere,
Versusq; molles fingere
Poßint, & almo carmine
Laudes Tonanti dicere:
Vel ex Tibullo, Aurelio,
Vel monstrat ex Propertio,
Vel ex Catullo: uel tuis,
Peligne Naso, uersibus.
Nec hos modò uates legit
Scholæ: Poetas accipit,
Maiora qui dicunt, sacra
Et qui canunt cœlestia.
Quid scribat & PRVDENTIVS,
IVVENCVS, & SEDVLIVS:
Quid CLAVDIANVS: hoc bene
Christo retexit auspice.
Quid ceteri conscripserint,
Et quos sacros emiserint
Versus, docet: quos hæc prior
Aetas tulit felicior.
Sed hos tibi nunc sedula
Iuuenta donat, munera
Præclara certè, quæ tuis
Seruire poßint commodis.
Vnaq; clausos pagina
Dat ecce: Commentaria

En addit, & Lectoribus
Notat notanda sedulis.
Et hos OPORINVS bonus,
Gnauus, pius typographus,
In gratiam tui, suis
Impreßit ultrò sumptibus.
His ergo Lector maximas,
Tu quisquis es, nunc gratias
Debes quidem fidelibus

Vtrisq; pro laboribus.
Rogesq; clementißimum,
Qui regnat in cœlis, Deum,
Condonet ut plures suæ
Tales uiros Ecclesiæ.
Hoc cum pijs & candidis,
Ex corde toto, mentibus
CHERLERVS, author Comici
Huius, precatur, Iambici.

Scriptum Basileæ Rauracorum, instinctu & iussu D. Ioannis Oporini, anno Christi Meßiæ benedicti M D.LXIII. Mense Nouembri.

Anno ætatis
- FABRICII, 47. nati anno Christi 1516, Chemnicij, oppido Misniæ: manè, intra 5 & 6 horam: ipso die S. Georgij: hoc est, die 24 Aprilis.
- OPORINI, 56. nati anno Saluatoris 1507, Basileæ, oppido Heluetiæ: ipso die Conuersionis S. Pauli apostoli: hoc est, 25 Ianuarij.

F I N I S.

RERVM ET VERBORVM IN COMMENTARIIS G. FABRICII MEMORABILIUM INDEX.

D

fluuij

N

Nilus

Pompeio

sap-

T

V Litera

V

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI, ANNO SALVTIS HVmanæ M. D. LXIIII. Mense Martio.

